

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પાનક ૧ હુ.

માસ ૧૮૮૬

અંક ૧ લો.

સ્ત્રી મિત્ર.

જના જનસેવી નરોજના યુગ દીવસે આ યોગાનું વાંચનારી આશ્રમ આગલ ધરતાં તે વીરો શરૂઆતના બે બોલ બોલવાની રજા લઈએ છીએ.

આનંદ કાલ પાસેથી સ્ત્રીઓમાં કેળવણીની વધારા ધવાથી હુદરતા રીતે તેઓમાં વાંચવાની શોખ નહોતો છે. આપણી અંગ્રેજ કેળવણી લીધેલી બાઈઓ આ શોખ સેકકાઈથી પુરા પાડી શકે છે, કારણકે અંગ્રેજ વાંચવા લાયક નીતીવાન યોગ્યો અને યોગ્યતાઓ ધણીજ થોડી કીમતે પુરાકર મળી આવે છે, કે જેટલાં તે બીજાથી કમનસીબ રહેનારી બાઈઓને યુગરતી ભાષામાં મૂલી શકતાં નથી અને જે કોઈ છે તેનો મુખ્ય ભાગ સ્ત્રીઓને જરૂર નથી, માટે આ અમારું સ્ત્રીઓને અનુસરતું અને તદન સ્ત્રીઓથી લખાવડું નાનકડું યોગાનું નહેર સનકુખ યુક્ત એટલું જ કહીએ છીએ કે આ યોગાનું ફરક સ્ત્રીને અને ઉપરતી છોકરીઓને વાંચવા લાયક અને હાથેગી ધઈ પડે તેડુ બનાવવાને અગ્રો અમારેથી બનતી કોશિશ કરીશું.

આ "સ્ત્રી મિત્ર" માં મરદ લખનારાઓનાં લખાણ નહીં લેતાં, સ્ત્રીઓનાં લખાણ એવી યોગ્ય કરી છે, અને નેકે અમારી લખનારીઓમાંની ઘણીખરીઓએ નહેરમાં લખવાને પેલકવેલુંજ શરૂ કરી છે, તે છતાં અગ્રોને આશા છે કે અમારી બેહેનપણીઓને રમુજ સાથે રાત આપવાના કામમાં અને આ અમારાં નાનાં માસિકને જેમ જાને તેમ લોકપ્રીય બનાવવામાં અમારી બેહેનપણીઓની મદદથી અગ્રો ફતેહ પામશું.

આ કામ માથે ઉભી લેવાને અમુને જે બાઈઓને મરદ કહી છે, અને પોતાની મદદ નહીં રાખવાને કમુલાત આપી

છે તેઓને આ તકે નહેરમાં ઉપકાર માનીએ છીએ, અને અમારી બીજી બેહેનપણીઓને પ્રથુ તેઓ તરફનાં સ્ત્રીઓને વાંચવા લાયકનાં લખાણ મોકલવાની અરજ કરીએ છીએ.

અમારાં આ માસિક માટે અગ્રોએ સ્ત્રીઓને જરૂર પેટુકાં આપેના "ગ્રોથામ" ઘણી સજાવથી નકી કાઢી છે જે અમારી વાંચનારી બાઈઓને પસંદ પડશે એવી આશા છે. આ અંક માટે પસંદ કરાયેલી ચાલુ વારતા એક કાલેજ ઉજેજ લખનારને હાથની ઘણી વખણાયેલી અને ફતેહનું વારતા ઉપરથી લેવામાં આવી છે, અને તેને અનુસરતાં મોટાં સ્ત્રીઓ ઉજેજ ઉપરથી અગ્રોએ ખાસ મંગાવ્યાં છે જેને પેટુકાં નમુનો આ અંક માથે અમારી વાંચનારી બાઈઓ આગલ ધરતાં પુરાશની પેદા થાય છે અને આ પેટુકાં નમુનો જેછને દબે પછીનાં તેનાં ભાઈબંધ સ્ત્રીઓ કેવાં રજુ થશે તેના એક ખ્યાલ આવી શકશે. બાઈઓને જરૂરની રીતવાના તથા ભરતના નમુનાઓ પ્રથુ મોટા ખરચે ઉજાડાથી મંગાવવામાં આવવા છે, અને તેમાં અગ્રો નવાર રજીન નમુનાઓ પ્રથુ રજુ કરવાની ગોઠવણ રાખવામાં આવી છે. અંકે જે શુંકવા તથા બંરવા રીખવાના નમુના આપીએ છીએ તેમાંથી અમારા કોઈપણ વાંચનારને યચપાડી લાગે તે "સ્ત્રી મિત્ર" ના અધીપતીને સરનામે ક્યસરે વિન્ડ છાપાખાનામાં લખાથી તેના પુરાસો મળુલાવશું.

"સ્ત્રી મિત્ર" લખાણના ગાળમાં જેટલું સજીન જેવામાં આવશે તેટલુંજ દુખાવામાં સાકે અને શોખાયમાન બનાવવા ખાતેર કોઈપણ બાકી રાખવામાં આવશે નહીં. વળી તેના સરઆતનાં સહા ઉપર બખતાવર ક્યસરે વિન્ડના લોકપ્રીય એકામી સજીઓ જેવામાં આવશે, અને અગ્રો ઉજીએ છીએ કે એ સ્ત્રીવાન પરતાપથી અમારી સપથી વાંચનારી બેહેનીઓ એજ બખનાવર બાઈના જેવી તાબેદાર બેહીઓ, પતીવરતા મોહારદારો, સદગુણી માતાઓ, અને સ્ત્રીઓનાં વરગને જેમ દેનારી બાઈઓ થાય.

છેડે આ "સ્ત્રી મિત્ર" ના માસિક મીઠા દુશમણ કાચસજ જેવતા, જેવણ આ યોગાનું સુદર અને લોકપ્રીય બનાવવાને પોતેથી બનતી મેદનત કરે છે, અને અગ્રોને વારંવાર દીમતી મરદ અને સુચના કરે છે, તેવજુનો અંકે ઉપકાર માની આ કીચકા પંતમ કરીએ છીએ.

“મીઠી મીઠાઈ તમે મને દીધી છે!” (છબી ૪૫ ૪૬)

વાસ્તે લેવાની ફરજ પડે છે. તમે જાણતા મહી હશે કે ગઈ કલેજ અને “જેમીનાસ વાઈ” ના જેવી બીજી કોઈ પણ ચોપડી ને હું લખું તો તેના મંથકતો દાખલા હકના એક હબર પૌંડ આપવાની માંગણી થઈ છે. આ એક મોટી રકમ છે. તેનું કાગળ પણ મારી પાસે છે. હા, અને વધી તે ચોપડી પણ મારી પાસે લખેલી તૈયાર છે, ને હું તે છપાવી શકું તો હું અને મારી ગરીબ નાની બેઠન ગરીબાઈમાંથી મોકલાઈ ધઈએ,” અને અહીંઆં તેણીએ એક દમકું ખાધું; “પણ,” તેણીએ આગળ ચલાવ્યું, “હું તે છપાવી શકતી નથી, અને તે હું તમને પણ આપશ નહીં, કે તમે મારી સાથે આવી બરાબ રીતે વરતો; તેના કરતાં બેહતર કે હું ભુખે મરશ, હું પાંચ વરસ સુધી કાંઈ પણ છપાવશ નહીં, અને વર્તમાનપત્રે મારમતે હું ખુલાસો કરશ કે “મી. મી. સન,” તમે “મને હમી છે!”—(જુઓ બાપતું આપેલું ચીન.) “હમી છે!” તે મોટા માણસે એક જામરો પોકાર માર્યો, “સલાહ રાખજે બાઈ, તમે શું બોલોછ તેનો કાંઈ નીચાર કીધો! અહીંઆં મારે એક સાક્ષી છે. યુસતેસ, તું સંભને છે કે? એવજે અને “હમ” શબ્દ વાપડ્યો છે—યુસતેસ સાંભલેય કે, મને એજે “હમ” કહ્યો.”

“હું સાંભળું,” યુસતેસ કીધેથી બોલ્યો.

“હા, મી. મી. સન, હું બોલી કે તમે મને હમી છે; અને ને તેને વાસ્તે અને અહીંખાને નાખવામાં આવશે તોપણ હું તે ફરીથી બોલશ. સાહેબજી મી. મી. સન,” અને તેણી લાંબી જવા મારે ઉઠી અને નમી, પણ પછી જીરસાએના ઉબરને આધીન થઈ તે એકદમ રડી પડી.

યુસતેસ તેની પાસે ટૂંતર બઈ ઉભો.

“મીસ સ્મીથસૈ, રડે ના, બોલને વાસ્તે રડે નહીં હું તે બોલે શકતો નથી,” તે બોલ્યો.

તેણીએ જાણે જોયું, તેણીની કંદર છુટી આંખો આંસુથી તદન બરાઈ ગઈ હતી, અને તોપણ તેણીએ હસવાની કોસેસ કીધી. “તમારો ઉપકાર થયો,” તેણીએ કહ્યું, “હું થણી મુરખ છું, પણ હું તદન નારીપાસ થઈ ગઈછું, તમે ને ફક્ત જાણને કે—પણ કાંઈ નહીં, હું જાણું, માફ કરજે,” એમ બોલી એક પલમાં તેણી ચોરડો છોડી ગઈ.

“કેમ,” વડા મીસનતર મીસન જેવણ પોતાની લખવાની ટેબલ આગસ પેતાનું મોડું મોડું હાથાં રાખી દેખાડતી રીતે ધણા જ અજળ થઈ બેસા હતા તેવજે બોલ્ય, “આમે તો કાંઈ ધણા જ બરાબ સ્થાવરની મેરી છે, પણ મને લાગે છે કે એ વળી પાછી આવશે. એમાં લોડને મે. વારેધકીએ એમ કરતાં જોયાં છે; એવા બે ત્રણ પેલાઓમાંથી છે.” એમ કહી તેણે પગસેક ખાપડા ગરીબ અંધકરતા જેઓ સસલાં જમ

“હું ધાંધું કે” તેના ખુશ મીનજના બત્રીનએ અજાએ જ જેવી રીતે ધીકાર અને હેડની નબર ફર કાઢા પર ફેંકી જવાળ દીધા, “હું ધાંધું કે તમને તમારી ચાલ વીશે શરમાતું બોઈએ.”

મ કે ર જી ર જી.

વારસામાંથી બાતેલ થયેલા યુસતેસ.

આ બનાવ પછી થોડા વખત સુધી ગંભીર સુપડોદી પંથ-રાઈ, જે એક જોગરડા ટેબલપર ફેંકી ગઈ હતી તે મી. મી. સને જાણે દીધા અને તેને કાંચમાં મરડતાં મરડતાં આંતેથી પણ કંઈ અવાજ પોતાના બત્રીનને પુછ્યું, “તમે શું બોલ્યા?” કહ્યું કે તમને તમારી ચાલ વીશે શરમાતું બોઈએ અને એ હું બરાબર બોલ્યો છું એમાં કાંઈ પણ શક નથી.”

“એમ કે! મેહરબાની કરી મને બરાબર સમજવશે કે એમ તમે શા વાસ્તે બોલ્યા, અને તમે કેમ જાણ્યું કે તમારે બોલવું કાંઈ પણ શક વગર ખર્ચન છે?”

“તે ખર્ચન છે,” તેના બત્રીનએ મોટેથી મજબૂત અવાજે જવાળ દીધા, “કારણ કે જ્યારે પેલી છોકરી બોલી કે તમે તેણીને હમી છે, ત્યારે તે ખર્ચન બોલતી હતી અને તમેથી તમારાં મનમાં સારી રહેશે જાણે છે કે તે ખર્ચન હતું. મેં “જેમીનાસ વાઈ” નો હીસાબ જોયો છે—મેં તે આજે સવારે જ જોયો છે—તમે તે ચોપડીપર એક હબર પૌંડ ઉપર નહીં મેલવ્યો છે, અને જ્યારે તે બીચારી તમારી પાસેથી મેલેલી માત્ર ૫૦ પૌંડની નજીવી રકમ ઉપરાંત મેહર વધારે માંગવા આવી, ત્યારે તમે તેણીને તરજુમાના હકના ફક્ત ૩ પૌંડ શીવાય બીજું કાંઈ પણ વધારે આપવાને ના પાડી. માત્ર ત્રણજ પૌંડ જ્યારે તમે તેજ તરજુમાના અગીઆર પૌંડ ખાધા.”

“બસ એટલુંજ કે બીજું કાંઈ વધારે કહેવું છે?” તેણી કહેવામાં બોલી કહેવા “કાંઈ બીજું બોલવું હોય તો બોલી દેવાની.”

“નહી, એટલું કાંઈ બસ નથી, બીજું મને તમારે બોલવું છે; તમે ખરેખર ધણીજ શરમ ભરેલી રીતે આમે કમનસીબ છોકરીને બોલું સમજાવી લખત કરી લીધું, કે જેથી તે બીચારી પાંચ વરસ સુધી તમારા એક ગોરાળ લખનાર તરીકે રહે. તમે જોયું કે તેણી એક ધણી હુશીઆર લખનારી છે, ત્યારે તમે તેણીને કહ્યું કે તેણીની ચોપડી જાહેરમાં લાવવાને જાહેર અજરો છાપવાને વગેરે બીજે એટલે તો ખરચ બેસશે કે નહીં સુધી તેણી જેમી ચોપડી પાંચ વરસ સુધી લખે તે તમારે સ્વે છપાવે નહીં ત્યાં સુધી તમે તે કામ માંથી લઈ શકો

મ આંગણ પર આવી, આંખે તમારાં પાંખી મક્કનમાં જેમ બીજા-
ઓને ફસારી તેમની બુદ્ધિ અને કુશળતાનો સંપર્ક લાભ ઘસી
પાડીને તમેા લઈ લેવોય તેમ તે બીચારી પાસેથીજી તમેા
દેશો, કારણકે તમેા તો તે બીચારાંઓનાં બુદ્ધિબળ ઉપર વેપાર
ચલાવોય, જે એક મોટી નાણેશી છે અને હું એજ કહેવા
માંગતો હતો કે, એ શરમાવા ન્હી આવે છે.” એમ કહી તે
જુવાન બદરમે ગુસ્સામાં આવી નેણસથી ટેબલ ઉપર પડી અધારી.

“એટલુંજ કે બીજુંબી કાંઈ છે?” તેના કાઝાએ પુછ્યું.
“બસ એટલુંજ,” તે જવાન બોલ્યો, “અને હું આશા
રાખું છું કે તમને મારા બોલવાની હવે બરાબર સમજ
પડી હશે.”

“હા છે, અને હવે મનેબી એક સવાલ પુછવા દેવો.
ધારો કે તમે કોઈ પણ દહાડે મારે બદલે આંખે ખાતામાં તમે
હેલો તો તમે હમણા જે બીચારી બોલ્યા છે તેજ વી-
ચારથી કામ પણ કરો કે?”

“અચ્છતાં, એજ રીત હું અખતાર કું ને ડગાઈ બરેલી
હીકનન કીબી કું નહીં.”

“હા છે.” એમ કહી બીઠ મીસને તેને તાલો માર્યો કે,
“જે હોય તે મોડાંપર બરબર ખુલે ખુલું બોલી દેવા
સીવાય તું એકાદરની કાસેજમાં બીજું કાંઈ પણ કીબી
આલ્યો હોય એમ મને દીખું નથી. વાઈ, હવે મારી બોલ-
વાની વારી આવી છે. ઊંચા, હું કું છું તે સાંભળ. તું
હમણાં જે કાંઈ બોલ્યો છે તે વાસ્તે મારી પાસ એકદમ માફ
માંગ, નહી તો મારી સાથેના સંબંધ અતર પડી હમેશ સુધી
છોડી ના.”

મુસનેસે ગુસ્સાથી લાલ યઈ કહ્યું, “સાચું બોલવાને વાસ્તે
હું તમારી પાસ માફ માંગના નહીં. ખરી વાત તો એ છે કે
તમારે ત્યાં સમ્માઈ બોલાતીજ નથી. આંખે ગરીબ બીચારા
તમારા નોકરો, જેઓ તમારી આસપાસ બરાતા સંતાતા રહે
છે તેઓ પોતાના જીવ તમને વેચી બેઠા છે, એટલે તેઓ
તમારેજ પગે ચાલી જુડું બોલવામાં હડાપણ અને સવા-
મની નેય છે. હું એવી જગાપરથી અને આવી સંગતમાંથી
જેમ અને તેને જગદી છુટો પડવાને ધબ્બાજ બુધી યવર
કહી દેશો દહાડે મારાં કાઝાં પુછવે છે. અને એકજ નેમ
ધરી સખવામાં આવી છે અને તે એજ કે, સારી અધવાનરસી
રિને પેસો મેળવવાનીજ વાત છે, જે હું બીજાંય.”

જુઝ મીસને પોતાની આજ સુધીની બધે જુડે રસે પેસાજ
એકાદ કરવામાં કહાડેથી છંદગીમાં તેની ખરી મોડ અને આનેટબ
એમ દેખાડનારી સમ્માઈ સાંભળી હતી નહીં, તોપણ પેટેલાં
તે તેના મજીલના બોલથી ઉપનેતા ગુસ્સાને દાખીને મેરો,
પણ તેના ઉંચા તાવ ખરા અને તેને યહકો લગાડનારા
તાબાથી ઉભાઈ આવ્યું, તેના બેઠરા ઉપર ગુસ્સાથી લેદી
ધમી આવ્યું, તેની આંખો લાલગેશ યઈ આવી અને તેના
પગના શીખા દોડો પુલક લાગ્યા તેજેલાં પીસી ધારે અવાજ
જગા મારી કહ્યું “મેમ્બરન, તારા કુકમ, જ્વરે મારો આઈ

તુને ભુખે મરતી હાલતમાં કુકમ મારે” તવલતો મુખી ગયો
સારે તુને મે” રસતાના કીચકમાં હાલકવાય રખરતો અટકાવી
જવાસી લીધો, તે આટલાં મારે કે! તું આવું મારી સાંમે
બોલીને ઉભો રહેય, ને કાઢ્યો યઈને માફ કામ જાણે મને
રીખવવા નીકસીયાં નીકળ હયાંથી કાળું કર તારી! તુંને
જેમી કાંઈ ધધો” કરવો દેશો તે તારે ગમે તે રીતે કરને,
અને ફરીથી જો તું મારી સીકીપર ચહક્યો છે તો હમાય
પાસે ધક્કા મારીને બહાર કહાડવારા તારે અને મને હવે કાંઈ
પણ સંબંધ રહેશે નહી. મારી પાસેથી હવે એક પેન્સ પણ
મેળવવાની આશા રાખતો ના. હવે વધારે વખત મારે તારે
ગુજરાન કરવું નથી, અને વળી હું હમણા શું કરવા જાગીય
તે તું જાણેય કે! મારા બુદ્ધા વજીસને ત્યાં જાગીય અને
તેની પાસે એક બીજું વીલ કરાવું છું, કે જેથી મારી દોલ-
તની પેએ પે (કે ને વીસ લાખ પૌંડથી ઝોડી નથી) મારા
બેડ બાઆઓ એડીસન અને રાસકોને મળે. તેઓ કાંઈ મારી
દોલત મારે બેસી રહા નથી, તોપણ તુંને રવકાવવાને એમ યવુંજ
જોઈએ. હું તુને તો તે આપવાનોજ નથી, નહી એક પે પણ
નહી હવે લાંથી જા, અને તારો નવો ધધો તારી આક્રમ
પ્રમાણે કરી તેમાંથી તારે ગુજરાન યઈ શકે છે કે નહી તે તપાસ.”

“કાંઈ નહી તેમાં શું છે કાઝા. હું જાગીય,” તે જુવાન
સદરમે ધીરજથી કહ્યું, “હું બરાબર સમજું છું કે
આપણા આજના કટઆ પછી હવે મારે શું કરવું,
અને જો સાચું બોલું તો, આ પરીણામથી હું જરા
પણ દલગીર થયો નથી. તમારીપર. આધાર રાખવાને અને
“મીસનસ” જેવાં ખાતા સાય કામ પાડવાને મે” કહી પણ
દોલમાં મારી રાખ્યું હતુંજ નહીં. ખાતાજ તરફથી મળેલા ફાવા-
માંથી વરસ દહાડે જે ૧૦૦ પૌંડ મને મળે છે તે, અને
મારી કેળવણીની મદદપર હું આશા રાખું કે માફ ગુજરાન
હું કરી શકા. તોપણ હું તમારી સાથે કહ્યો કરીને છુટો
પડવા માંગતો નથી, કારણકે તમે વારે ધકીએ ધકી માથાથી
મારી સાથે વરસા છે અને મને માફ દેવડાવો છે તેમ, મારા
માથાપગમાં મરણ પડી ભુખે મરતી હાલતમાંથી તમે મને ઉઘા-
ર્યો છે. તેથી હું આશા રાખું છું કે હું જાગી તે અગાઉ તમે
મારી સાથે રોકજે કરશો.”

“અહા” તેના કાઝાએ ધુરવાના જેવો અવાજ કહાડી કહ્યું,
“હવે લટી જવા માંગીય કે? એમ જેમ કાંઈ બનશે નહીં!
માલ દીધાંથી મુશો મુશો ઉઠ ને ચાલવા માંડ! અને મારે
ગેર “પોમપેટોર દાલ” માં એકજ ફેરો આઈ તારો કપડાં લઈ
બહાર નીકસજે. “પોમપેટોર દાલ”માં ફરીથી પગ ધુક્તો ના;
માલ, રસો કાપ.”

મુસનેસ લગાજ દમામથી બોલ્યો “તમે મારા બોલવાનો
જોશ અર્થ કીધો છે; માફ કહેવાનું એમ હતું કે કદાચ આપ-
ણે પાછા આ વીચલ જગની સપાટીપર એક બીજાને બેઠકા
નહી, તેથી હું તમારેથી ગુસ્સામાં છુટો પડવા માંગતો હતો
નહી, પણ તમારી મરજ એમજ છે એટલે નામરા, સાહેબજી”
અને એમ કહી તે નખીને આરીસ છોડી ગયો.

જેવો તેણે દરવાજો બંધ કરીયો કે તેનો કાંઠો પોતાના મન સાથે બાળકાણે “એનું નખોદ ધાવ એનું, ફેટલા યોગ્ય વખત- મોં મીનસ ખોલી દે છે, પણ કાંઈ નહીં હું એનેથી ટકણે લાવ- શ. મીસન એક એવું માણસ છે કે જે ખોલે તેજ કરે; એક- ડો પેન્સને વાસ્તે હું” એને રૂપરશ અને તોપી નખોદ મીઝ્યા અને ગમેય થયો—એનું મહું ધાવ એ બેબદલ સ્પીધર્સની છાત્રીનું! એને લીધે બધી ખત્તાલી થઈ, પણ કાંઈ નહીં હવે તો થયું તે થયું. કદાચ એ તે છાત્રીનો આશક હતો. બેક- જણ સાથે જઈને ગમે તો છુપે ગરે કે ગમે તો જ્ઞાનમખમાં નાવ. હું” કાંઈ એ છાત્રીને છોડવાનો નથી. જે તેણી કાંઈ પણ ચોપડી આંખે દેશની અંદર અથવા બહાર છપાવવાની કોશીશ કરશે તો હું” તેણીને કચડી નાખશ, પછી મરને તેમ કરતાં અને પોંચ હનર પોંચ ખરચ થાય.” એમ બોલી ગુસ્સા- માં તે ગુસ્સામાં લાંથી હાંચે. બીજી ગરીબ ઓગરડાનું લખત પાણું તીજેરીમાં સંભાલથી ચુકી, જેસથી તેને અઘ- લી-બંધ કરીયો અને પોતાનાં મોઢાં ખાતાંનાં જુદા જુદા ભાગો- ની તપાસ લેવાને ગયો. તે વખતે તેનો મીનજ અથલો હોવા- થી તે એટલી તો ગડબડ અને બોધપાડું કરતો હતો કે તે ખાતાંના કારભારીઓને અને મેહતાઓને તે દીવસ જનમ સુધી યાદ રહી ગયો હતો. તે દીવસે મીસન બાવા તેઓના સેક- ડો ઓગરડાઓમાં દોડી પાંધણ કરતા હતા. પેહલીજ આરીસ- ના ઓગરડામાં તેવણે એક કંગાલ મેહતાને બેસી તેનું માખણ અને પાંઉ ખાતાં જોયો. એક પલ પણ થોભ્યા વગર તેવણે તે તેના હાથમાંથી છુટાવી લઈ બારીએ ફેંકી દીધું અને થણ- ન જનુનમાં આવી જઈ-પ્રુથું, “શુ” તું એમ સમજેય કે દીઆં આવી તારું નજસ પાંઉ અને માખણ ખાવા હું” તુંને પગાર આપુંયકે! હવે જા અને જઈને તેને શોધી કહાડ અને સાંબલ, એ આજસ છાત્રા, હયાં ફરીથી પાછો આવી મારી પાસે સારી ચાલ ચલણની સરદીથીકે માંગવાની લીમત કરતો ના! ચાલ ઉત્તાવલ કર, પેડો પકડ.”

તે બાપડો કમનસીબ માણસ કાંઈ પણ તકરાર કીધા વગર લાંથી ડ્રપથુપ ચાલી ગયો અને મીસન શેઠે બીજા મેહતાઓને ચેતવણી આપી કે જે તેઓ પણ ધણી સંભાળથી ચાલશે નહીં, તો તેઓને પણ એજ રસ્તો પકડવા પડશે અને એમ કહી લાંથી તેવણ આગલ ચાલ્યા. તરતજ સમિ તેને એક (સાતમાં નંબરનો) અધીપતી આવતાં મળ્યો, તે એક લખત સહી કરવાને તેની આગલ લાવતો હતો. તેણે તે તેના હાથ- માંથી છુટાવી લીધું અને તે ઉપર નગર દોડાવી બોલ્યો. “આએ આવું” ચીકુંડું શાને વાસ્તે મારી આગલ લાવ્યો રે? એ તો તદન ખોટું છે.”

તે અધીપતીએ મીનજ ખોલી હઈ જવાબ દીધો. “સાહેબ જેમ તમે કાલે મારી પાસે લખાવ્યું હતું તેજ પ્રખાણું બરાબર છે.”

“એટલે મારી સમિ કેમ બોલેય?” મીસન બાવાએ મોટેથી પુછ પાડી. “એમ જા, નંબર સાતમી, તારું કાંઈ હવે હયાં કામ નથી. મારે એક પણ બોલ સાંભળવા નથી.” મહી-

નાની આખેરી સુધીનાં તુંને તારો પગાર મરજે અને મારી રીતે ચેતવણી વના રજા આપવાને વાસ્તે” તું જે મારીપર દુરો- થાદી મોંઘા મોંગેનો હોય તો બેધારાક તેમ કરજે, હું નંબર છું; સાહેબજી, નંબર સાતમી, સાહેબજી.”

આ પછી તેવણ ચોડમાંથી પસાર થઈ પાંચમી કાંઈ જેમ નહીં તેમ એક ખુણાં તરફ ગયા, કે જ્યાં એક ફેરા મારી ખાનારા રમણાજી છાત્રો એકઠો લખોટા રમી મનન જેન- વતો હતો. તેણે પોતાની નેતર ઉચકી જેસમાં તે છાત્રાની પીઠપર લખાઈ અને બીજી પલે તે પણ લખાઈ પેચા અધી- પતી અને પાંઉ માખણ ખાનારા છાત્રાની પટે ચાકરી છાત્રી ચાલતો થયો.

આ પ્રખાણે જ્યાંસુધી મીન મીસન પોતાની પારકાઓનાં પેટપર લાત ચુકવાની ગમતથી યાકી ગયો. નવી નવે લખણ નજદીક અરખી કહાડ ચાકી ચલાવ્યું, પણ બીજા સપ્તાહે દીસાજ કહાડતાં તેનાં મોઢાં ખાતાંમાં અગીખાર જગ્યા નાની પડેલી જણાઈ.

પાસેનાં હોરસમાંથી શેરીવાઈનનાં બે મલકો. બીજી તથા થોડું પાંઉ માખણ ઝડપમાં ખાઈ લઈ તે એક બાકુની મારી- માં બેઠો અને તેના વધીસો મેશરસ રેડ અને જેન્સની આરીસમાં ધણી ઝડપથી હાંકી લઈ જવાનો દેખાડ કીધો.

[સાંબલ છ]

રીરીન ૬૦ પાટક.

સુખારક તુંજ જાતમ!

કુટુંબ માં સંપ.

મા શોકા જે કે જુદી જુદી જાળવની તકરાર ચલાવે છે, પણ સુખી ધરની સુખી વીણે આપણે કદાચજ કોઈને બોલતાં સાંભળીશું. વૈસાદાર તથા ઊંચાં કુળનાં ધરજ સુખી હોય એમ કાંઈ છેજ નહીં, પણ ન્યાં સપડાં હળીમળીને રહે છે તેજ પર ખરેખર સુખી હોય છે. જેઓ આ પ્રભાણે સંપત્તી રહે છે, તેઓ ન્યારે ધરની બહાર પોતાવી ફરજ બાળવા અને ધંધા ચક્કરીપર હજારો હારિસા અને હેજગારીમાં સારા દહાડા કહાડી સાંભે પરે રહે છે સારે તે ધરમાં તેમને ખરે સંપ અને ખારની મીઠી જમ તૈયાર છે એવી યાદથી રસ્તામાંજ અરથી યાક ભુલી જાય છે. પણ યહું ખરૂં આપણી નજરે શું પડે છે? કુંજરા ને બરીએલ કુખરાયણ ચેહરા. નાનાં ઊંઘરાંઓ જેઈએ તો એક ખીજની કંઠગી મશાફરી કરશે અને બદનને હાની થવાની દરકાર વના મનક કરશે. માય ને બાવા દહાડામાં કોહકસો વેસા કાંઠ પપેટાને સાર અને એવાંજ નજીવાં કારણે મારે વહેંચી રેશે. આ દરેજાજનો કારસ જેઈને પછી બચ્યાં મોટપણમાં શું શીએ વારૂં? ખ્યાર અથવા હાંસો કદીખી છુપો રહેતો નથી; તેમજ ધરનો કંકાસ પણ છુપો રહેતો નથી. હજારો નીરાંણીઓથી જાણી આવે છે કે, ક્યાં ખ્યાર નથી; પણ મેઝનો, ખ્યાર વગર તો એક ઘેર જગાલી જનાવરના યુરા જેવું હોય છે, કે ન્યાં ફક્ત ખાવાનું ને સુવાનું હોય છે.

ચીનનો એક શેઠનસાહ એક વખત પોતાના રેશમાં મુસાફરી કરતો હતો, સારે તેણે એક કુટુંબની મુલાકાત લીધી, ન્યાં એક (મોટા બાવા) ધરજ માણસને પોતાની બાયડીએ, (પરખે તેને એક કરતાં વધુ બાયડીઓ હતી) વઢુએ, જમાઈએ અને નોકરા સથલાંને એકજ ધરમાં પુરતી સસાહ સંપત્તી રહેતાં જોયાં. તે શેઠનસાહે આથી ઘણી નવાઈ લાગી, અને તે ધરજ માણસને પુછ્યું કે આવાં મોટાં કુટુંબમાંથી તે શી રીતે જમ્યો કંકાસ દુર કરી શકે છે, અને હળીમળીને રહે છે. તેણે પોતાનાં ગરવાંમાંથી સુખાપને કાઢીને તેનો જવાબ સંપે

અને પ્રશ્નમાં હસતા ચેહરા રાખે છે, પણ ધરમાં આવતાં તેઓના ચેહરા બદલાઈ જાય છે, ને તોખરા જેવું મોં કરે છે. આપણે પ્રશ્ન સ્વભાવ ફક્ત બહારનાં લોકોનેજ દેખાડી નહીં બેસતું, પણ ધરમાં જેઓ સાથે આપણે વસીએ તેઓને દેખાડે, અને ન્યારે આપણા ખવાસની સારી અસર અનુભવાં લોકોપર થાય એવું આપણે ઈચ્છીએ છીએ, સારે તેવીજ અસર આપણા ધરનો લોકોપર પણ થાય તેવું કરવું જોઈએ, કારણ કે ખરો હક આપણી ઉપર આપણાં ધરનાં બહાશંઓને છે અને તેમને આપણા પ્રશ્ન મીઠજળથી ખુશી કરી તેની મોજ શોખ ચખાડવામાં એમ મીઠાસ છે.

હવે આપણી જીવન મેહાપણીએને લગતી બાબત ઉપર આપણે આવે. ધરના સંપત્તી ખીજ અગતની ખીના તો હસમુખે સ્વભાવ છે. એ વગર કાંઈ ચાલે નહીં. કંટાલકોને સ્વભાવ એક રાગ વગરના વાજીવના જેવો હોય છે, તેવાંઓ તરફથી ધરમાં મીઠાસ અથવા સંપત્તી આસા રખાયજ ક્યાંથી? ખરેખર જે તેઓ મજતાવાડા સ્વભાવની નહીં હોય તો યાયજ શું? તેઓના મજતાવાડા સ્વભાવથી, ન્યારે તેઓના આપ, બાઈ અથવા ખાવાઈ મીઠાસોસા અથવા કુખી દીલે ન્યારે ધરમાં આવે છે, સારે તેઓના નરમ અને માયાણુ મોલોથી, જેરપર એસડ લગાડવા બેરોખર અસર થાય છે.

મીઠનસાર સ્વભાવની ઊંઘીઓ વખાણુવા લાયક મોહરદારી નીવડે છે. એક નાખીએ કંઈકોતો પરજોશી સ્ત્રીઓ વીણે બોલતાં કહે છે કે, સારા સ્વભાવ જેવું સદાજી સ્ત્રીઓમાં જરૂર કીમતી છે, તેટલું ખીજું કાંઈ નથી. તે વગર ધર કદીખી સુખી થાય નહીં, કુસોની ખાક છે, જે આપણા રસ્તા આગમ જીલે છે, પાછાં હજો છે, ને આપણને ખુશ કરે છે. આખા દહાડાની મહેનતથી કંઠાલેસો, અને યાકી ગયસો એક માણસ ન્યારે રાત્રે તેને ધર જાય છે, સારે એક સારા સ્વભાવની સ્ત્રીના ખાયાહુ મોલોથી તેને કંટસો દીઠાસો ને સાંતી ગમે છે કે છંદગીની બધી જનનીયત ને જસદીથી ભુલી જાય છે.

સકડી ખરાખ ખાવાઈ પણ બરોખર ઉપાય કીધારી સુખી શકે છે. ખરૂં જોતાં તો ન્યારે ધરમાં જમ્યો પાય છે, સારે ધરમાંનાં કાંઈખી માણસની સુખાઈથીજ હોય છે. એક ઉઝીજ ધર્મચુર ધણું વપેની વાત ઉપર, ખાવીંદને કેવી રીતે સુધારવો તે વીણે એક દાખસો આપી ગયો છે. એક દહારો એક સ્ત્રીએ તેની આગસ આવીને ખાનગી રીતે તેને કહ્યું કે તેનો બરખાર તેની પર ધણું દુખ પાડે છે, અને તમે પાદરી તો અદસવીન માણસ છો, ને તે કમ સુધરી શકે, તે મારી ખાત્રી છે કે તમે મને કદી શકશો. તેણે કહ્યું કે “ઉપાય ધણેજ શોધ છે. દમેશાં દસી દસીને ખુગ સ્વભાવથી તેની બરદાસ મેવો.” તે સ્ત્રી વેસા પાદરીનો સમયનાથી ઉપકાર માની

બાઈએ આવીને પુછ્યું કે તેવું ઘર એટલું સુખી કેમ છે, ને તેના ભરથારનો પ્યાર તેણી કેમ મેલવવાને શક્તીવાન યઈ છે? સ્વારે તેણીએ જવાબ દીધો “બધી વાતે તેને ખુશી સમજાયાથી અને જે મને નહીં મને તે સવલું ખીરજળથી ખમયાથી.”

હવેશાં બે માણસોથી કન્યો થાય છે, ને જ્યોતે ઘરમાં સખ રાખવો હોય, તેને આએ સમ્યાર્થધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ; જ્યારેબી મારામારી થાય, સ્વારે પાછું બોલવાથી ચોકુર રહેવું, એટલે તે વધેજ નહીં ને મારામારી યાજન નહીં. એક બીજો અધિકારી કહે છે કે એક સારી અને સમજુ ચોહરદાર જ્યારેબી તેનો ભરથાર ધણેજ ક્રુતુનમાં આવી મચલે હોય છે, સ્વારે તેને ગુસ્સે કરતી નથી, પણ ખાસોશી પકડે છે, અને જ્યારે તે સાંત થાય છે, સ્વારેજ તેને જે કહેવું હોય અથવા કપકા આપવો હોય તે આપે છે. આએ કઈ ક્રુત ધણી ધણીઆપુને લાગ પડે છે એટલુંજ નહીં, પણ બાઈ બેઠનને પણ તેમ કરતાં શીખવું જોઈએ છે.

કન્યો કરવા જેવું બીજું સેહલું કામ કાંઈજ નથી. યોગ્યક ગરરીના, નાજાયક, ને ગુસ્સાના બોલો બોલવા, એટલે કંકાસ ધઈજ સુકા; સુચકેલ કામ તો સલાહ રાખવાનું છે; જોકે બેઉ બેારુ સલાહ કરવા ખુશી હોય છે, તોપણ મગરરી લીધે તેમ ધઈ સુકું નથી, ને નહીં ધારેકા અસમતો બને છે જોખી તે ગેરસમજુતી ઘટવાને બદલે સાંખી વધવા કરે છે. એક સમજુ બાપ જ્યારે મરવા પડેલો હતો, સ્વારે તેણે પોતાનાં બચ્ચોએ પાસ કપુચ કરાવ્યું કે જ્યારેબી તેઓ મારામારી કરે, સ્વારે ધીમે સાદે બોલે અને સ્વાર પછી તે કુંડામાં કાઈ કસતી હસતાં પણ મારામારી કરવું નહીં, કારણકે ધીમે સાદે મરવાનું, ને તે વખતે કાંઈબી કહેવું હોય તે કાનમાં કલાથી અરેખર હસવા જોગ લાગે છે, ને કંકાસ દેરે યાય છે.

તકરાર કરવાનું વેણાપણું એ પણ કુંડાના સપેનો એક દુષ્ટ રાજન છે. જ્યાં જેવું હોય છે, સાંતો સપેને છેલ્લી સલામ; લણક લાખલાઓમાં બે તેઓને કાંઈ કંતાથી અથવા બનાથી કાંઈ વીચાર આવે, ને તેને વાસ્તે જો મતેર પડે તો બીજી મારામારી ને તકરાર બધાં કરવા કરે, તથા એક બીજાને બીજી બુધી શકાય તથા નહીં માફ યઈ શકે તેવા બોલેમાં ખાત કપકા આપે. જો અકલ વાપડયું તો આપણને લાગત કે, જે તકરારને છેડે કહી આવતોજ નથી, તેવી તકરાર દી શર કરવીજ નહીં, તથા જો તકરાર કરવાનું મન યાય તો આટલી વાત ચાહ રાખવી કે આપણું દીલ તો મઝરો, પણ ચિત્તર કદી મલવાના નથી, પણ હવેશાં જુલ પડશે.

જાઈજ ખન કાઠલા.

મોટાં માયની મુલાકાતો.

(લખનાર તેવજુ પોત.)

દી બાઈ.

વારુ મરુ અસતરી મીતરના ધાપનારજ તમે બીજો બાઈ બાવરીને સાદ જેવું કરાય તેવું તમારી આંખમાં ને કીકરા દીકરી ને વહુ જમાઈમાં જોએ મરુ, અને તો આને કેટલાં કેટલાં વરસ થયાં જોમન લાગીઆ કરે કે મરે આટલા બધા ધાપનાર મમલઈમાં હસાઈ જાય પણ કાઈ મુઝા અમારે વરે તો એક ચોપરી ચોખાનીયું નહીં કારતો. મુખ્યાં જોમતો મમલે મર ધણીબી પરીઆંબ પણ તેને યું બાઈ પાવાનાં છે? હેજોની એમ તો મારો અખઈ રેજો દીનરા આખી મમલઈ તો યું પણ સુરત ને અમદાવાદ નાશી ચીકરાં જોરેય ને તેને વરે દર વરસે ધાર “આપેય” પણ તે કઈ અમારે ખપના હાં જરીઆંબ. જ્યાં જોશો તેમાં પેચારના તાલેલાં ને મુઈ સપેનેબી સમજય નહીં તેવી વાત ને જોવા કુચલા લખીને ચોપરાં જોરેય ને કહેય વારે તો કે સંસારી વાત; મરો તમે સંસારી વાતના લખતા ને વાચતાં (અઈઆં) જે હલમ એક વરક મુજીને કરર કરતા કતકા ચોરીઆય એ મરુ? સંસારમાં યું બધા પેચાર કરીને પનતાં હોયો. લેવોની માંડોજ દાખલા, અને જોરે પેહસતી મારા વર સાથે અદશવી વારે તો મરે બાઈ ટકે બોલવાંબી નહીં આવરડવું ને તે જમાનામાં તો જોમન થવું મર ને તે વાતને આને સાહ સોતેર વરસ થયાં હોયો ને તેજ વખતની સંસારી વાત લખતાં મુખ્યાં એમ લખશે કે શરીરબાઈએ જાંજીરજ સાથે પેચાર કીયો. પણ મરે તે બોલાવે પીચાર તે યું તેબી કાણ જાણી મરવું ક પણ હવે એતો એક વરકે રેવા રેજો મર. હવે તમારું અખઈ રેજું આએ નવું ચોપરું વીકરીયું કે મનેબી જરા વીચાર થયો કે લાવની હુબી જ આંકરા લખી ચોકક. વરી તમારું ચોખાનીયું તો બળું બઈરને હાથે લખાવાનું એટલે બે વાત. તમે કેરોકે મુખ્યાં રોસાને એ યું મુજ પરીયું. પણ બાપર બોલતી ચોવરાઈ તે તમારો તો આખો દારો આતોસમાં જુરશી તેજો જરાને લખો. વાંચો ને સમજો કરો તે તમને અમે રોસાં દમરાંની કદર કેમ આવે. મુખ્યાં આખા દારો ખાતલા થર પરી રતાં તો છવને પુછડ પરેય ને સોપનીમાં તો અખઈ રેજો દીનરા જવા નહીં રેતો કે નહીં માય તમારી આંખને અરચન યશે. તે બાવા મેં જનીયું કે એમ જે થરી કાચર ને મુકરપેત લેઈને બે બોલ ચીતર કે માંડોબી વખતે વરાય ને તમારી વાંચનારીજોખીબી જરા નવર ઉધર. તમે એમ જનતા હોયો કે મુખ્યાં રોસાં કેરે શીખી આવીએય પણ તેબી નહીજ બાવા. અને કાંઈ મારાં મેસતન માંચો

પુષ્પ કેળવણી આવી તપાસો તો તેવા લાખસા કદી નહીં મલશે. એક દીવસે એક ધણી 'હુશીયાર, પૈસાવાલી અને ઉચી કેળવણી લીએલી છોકરીને દાનધર્મ અને એવાંજ ખીન' કામમાં માની મરાશુલ નેઈ પુછવામાં આવ્યું કે "આવું કામ કરવાને તમને કેમ વીચાર સુઝ પડ્યો? શું તમને કોઈએ સલાહ આપી? યા તમને નજીવીયી આ કામમાં નાંખવામાં આવ્યાં?"

"કંઈ પણ નહીં", તેણીએ નવાખ આપી, "મેં ત્રણ મહીના તલક આળસુપણમાં વખન કહાડ્યો અને હું એટલી તો દુઃખી અને કંઠાળ બની ગઈ કે મારી હાલત વધારે કંઠાળ થતી અટકાવવાને મને આ વીચાર સુઝ પડ્યો. કોઈને પણ આવી આળસુ હંદગીને ખ્યાલ પોતાપર પડ્યા વીના આવશે નહીં, મારે તે દુઃખ ભર્યા વખતની શું વાત કહું?"

આ ધણી પરથી વાંચનારો બેહેનો, આપણે એટલુંજ શીખવાનું છે કે માદી હાલતના આપણે કદી આવી ન પડ્યો, મારે હમેશાં સાવચેત રહેવું નેઈએ. કદન ને છોકરીએ એટલુંજ સમજે કે આ દુન્યામાં તેઓનું કામ શું છે, તો કેવી જુદીજ નતનાં ઈનસાનમાં અપે? હંદગી એકાંત અને કડવા આવે તેવી કરતાં કેવી ખુશામમાં લાગે? અને અક્ષત હુશીયારી કેટલી બધી વધે? સુલખાઈ ૬૦ ખાટક.

એક સુધરેલો મોરીસા નતનો વાંદો—જમલ'ડનાં વીધાને લગતાં અઘવાડીક "એપીનીયમ" ઉપર આહીકાના કેસરા ઉપરથી આવેલાં એક પતરમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે મો. જ. એનસ નામના એક વેપારીના સવાબીનમાં મોરીસા નતનો એક વાંદો છે, તેને એવી તો સરસ રીતે કેળવવામાં આવ્યો છે કે તે ધણીક રીતે માણસની મીસાલ બરતે છે. એક કુતરાની મીસાલ તે પોતાના રોકની સાથે યુસાફરીએ લય છે, સાથે સુવે છે, અને ને ધણી તેને યુજીને કેમે લય છે તો તે એકદમ રડવા મંડી લય છે; ખાસાં તેમજ તમલરમાં તે પછી સંભાલેલી ચાટ, બીર, બાન્ડી ઈલાદી વસ્તુઓ પીએ છે અને તે બાગે નહીં તે મારે માણસની મીસાલ સંભાલ લે છે. દરએક વાંતે તે પોતાના ધણીને શાઝ રાખવાની તબીબ કરે છે અને એવી અસાધારણ સુધીવાડો અને ધણીને આદનરો મેરીસા નતનેર કે જેવામાં આવેલા દરો.

પારસીઓમાં ઉચી સ્ત્રી કેળવણી.

પણી રથાનીક યુનીવરસીટીના ગઈ વખતના મેલાવણમાં પારસી બાનુઓના સંખ્યામાં ને બનાવ બનેલા તેથી આપણાં ટોળાંનું ધ્યાન એ બાબદ તરફ ખેંચાયેલું દીસે છે, અને તેથી એ વીધવ ઉપર કાંઈ એક વીવેચન કરવાની આ સારી તક મળી છે; એટલુંજ નહીં પણ તેવાં વીવેચનની કાંઈ એક જરૂર છે એમ ને બેણીએ તો તે બોલું નહીં કહેવાય. આ વાત તો ખરી છે કે આપણી કામને કેળવાયેલો, હાલતમંદ તથા આગેવાન બાગ એમીએ જામી કેળવણીને સારો આવકાર આપ્યો છે, અને એમ તેઓ કરે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી, કારણકે તેઓએ પોતે એ વીધવની ઉત્તમતા કેટલેક દરજ્જે ભોગવી છે અને ભોગવે છે. વધી એ પગલાંને આપણા રાજ કર્તાઓ તરફથી પુછી અને શાખારી મારે છે, અને તે નેઈ આપણાં ટોળાંનો કેટલોક બાગ નેઓ પોતાના વીચારો અગ્રજી લીધા. શે પર બાંધે છે, તેઓ તેવી પુછી આપવાને પહાત પડ્યા નથી. આ સપણું ખડું છતાં આપણને કમ્પલ કરવું નેઈએ કે આપણી કામને મધ્ય વર્ગ, નેઓનો વીચાર અને નેઓની મરજીનો માન સહીત તોલ કરવાની જરૂર છે, તેઓ જામી કેળવણીને દીસાઈનથી આવકાર આપવાને અચકાતા હોય એ પ્રસીદ છે. ત્યારે આપણા વર્ગનો કેળવાયેલો અને આગેવાન બાગ તેવો આવકાર દેવાને આગુર છે, ત્યારે આપણી મધ્યમ સ્થીતીનો વર્ગ પોતાની શીકર અથવા નાપસંદગી નજરે કાઠ્ય નહીં કરી શકે એમ હોય, પણ તેવી શીકર ખીલકુલ નથી એમ નહીં કહેવાય. એ વાત ધ્યાનમાં રાખતાં ઉપકા વીધવ ઉપર કેટલોક વીવેચનની તક છે, એટલુંજ નહીં પણ તેની જરૂર પણ ખુબી દીપે છે, અને ધરતો તથા જાનતો ખોસાસો કરવાની દબો દગાની ગોથા ફરજ સમજીએ છીએ. તે ફરજ દબો કેટલે દરજ્જે અદા કરી શકશું તે વાંચનારાંઓની મુનસરી ઉપર રાખી છોડીએ.

સ્ત્રી કેળવણી એટલે શું?

કોઈ વીધવ પુરતી રીતે સમજવાને તેનું સુજાતત, એટલે કે તે શું છે અને શું નથી તે જણાવવાની જરૂર છે. જામી કેળવણી એટલે શું? આપણી રફો તથા નીશાજોમાં ને સામાન્ય કેળવણી અપાએ છે તેમાં અને જામી કેળવણીમાં શું ફરક છે? કંઈ નેઓને જામી કેળવણી અજામગની દરો, તેઓને પાઠનાંજ મનમાં એવો વીચાર આવશે કે જામી કેળવણી એટલે કે યુનીવરસીટીના મેલાવણમાં જવાનો દર, વધીસ

બારીશ્વર ત્રિગેરે ધંધાઓ, સરકાર દરબારમાં કોઈક વાન, ગાડી ઘોડા, વાડી બગમા ઈલાદી; ખીજી રીતે બોલાતાં તેઓને કહેવું એમ થાય કે, આ ખાંસી મોઠાઈ અને રીશ્વરીથી છે. એ પ્રમાણે વીચાર કરનારાઓને અમે એટલું જ ખ્યાનમાં રાખવાને વીનંતી કરીએ છીએ કે તેઓ એમ બોલવાથી જાતી કેળવણીનું કોઈ સુગતત્વ સમજ્યા હોય એમ સાબિત નહીં થશે. જાતી કેળવણીની ગદદથી ઉપર જણાવેલા લાભો તથા દરજ્જા કે તેમાંના ચોક્કસ ભાગ મેલવી શકાય તે કેટલે કેળવણીનાં ફાયદામાંનું એક છે, પણ તેથી કોઈ ખુલ્લું નહીં થયું કે જાતી કેળવણી ભલે શું છે. ઉપર કહેલી ચીજોને જાતી કેળવણી સાથે કોઈ સદાતા તથા અવશ્ય સંબંધ હોય એમ નથી કહવું, અને તે વીના જાતી કેળવણી ખીન જરૂરી હોય એમ પણ નથી કહવું, કાંચકે આ કહેવું પ્રતીત છે કે વીધા પોતાને જ અર્થે ઉત્તમ છે. પણ કહી એમ નહીં હોય, તોપણ ઉપરના લાભો ને જાતી કેળવણીનાં પરિણામ તરીકે મેલવી શકતા હોય તો તે મેલવવામાં વાંધા ભરેલું શું છે તે અમે જોઈ શકતાં નથી. કોઈપણ કામમાં વ્યુત્પાન્યાંઓ, પછી મરદો કે સ્ત્રીઓ, પોતા પોતાની કળા અદ્યતી કરવા અથવા સારા ઓઢા તથા પક્ષી મેલવવા, અથવા દુકાન કહીએ તો, હંદગીની સારી રીતોને વાસ્તવિક રીતે સંપાદન કરવા કોશીસ કરે તો કોણ કહેશે કે તે તેઓને વાસતે સુખકારક નથી? અને જે કામમાં એવી હોંસ તથા લોભની ખાંખી, તે કામ કહેલે દરજ્જા ઉતરતી હોવી જોઈએ એમ પણ કોઈ ખાતરીથી ના નહીં કહી શકશે. અને એ ને અમારું કહેલું અર્થ અને પાસેલું હોય તો, કેળવણી વીરે ઉપર દરજાવેલો વાંધો એ કોઈ પાસેલાર તોહિમત અણી નહીં શકશે, એવું આપણે હોમતથી કહી શકીશું.

પણ આ સંબંધ હાલ આજુ મેલવીને આપણે પ્રથમ સવાલ પાછો લઈએ કે જાતી કેળવણી એટલે શું? જાતી કેળવણી તે કોઈજ નહીં પણ મનશકતીની જાતી કસરત તથા તાલીમ છે. જેમ શરીરના જુદા જુદા અંગોને ચોક્કસ રીતે તાલીમ આપી તેમજ ખાંખીઓ તથા વધારે મજબૂત કરીએ તથા ને કામો તે બાજોને બળવવાનું પડે છે તે કામો વધારે મનમાનવી રીતે બળવવાને તેમજ શાસ્ત્રીવાન કરીએ, તેમજ મન કેળવણી એટલે જાતી તાલીમ, તેની જુદી જુદી છુપી તથા નાકેશ શકતીઓને બહાર લાવે છે, મજબૂત કરે છે, ખીત્રવે છે, અને ને ને કામો એ શકતીઓ સાથે સંબંધ ધરાવે છે તે તે કામો મનમાનવી રીતે બળવવાને તેમજ લાભકર છે. આ બધાનું, અમે આશા રાખીએ છીએ કે સમજવાને કોઈ કમળ નથી. નાનાં બાળકોને નીશાળે ચોક્કસવાની મક્કસ આજે છે અને કોઈ ખીજી નથી. વાંચનું, લખનું અને ગણિત એવો પોતામાં કોઈજ નહીં પણ ચોક્કસ મનશકતીઓને મજબૂત આપવામાં માત્ર સંબંધ છે. હવે જાતી કેળવણીના ઉત્તમપણા વીરે એવો શક્ય થાય છે, તેઓ જે સારાશુક્ર સુખ કેળવણી આપવામાં આવે છે તે વીરે શક્ય થવાનું નથી. વાસતે સવાલ આટલોજ રહેલો કે, જે સુખ કેળવણી મનશકતીઓને પુછી આપવાને પસંદ કરવામાં આવે છે, તો જાતી કેળવણી જે માત્ર તેજ તાલીમને ચાલુ રાખે છે અને વધારે ઉપયોગી કરે છે, તેને નાપસંદ કરવાનું કારણ શું? ને જે શકતીઓ, પછી અંગની કે મનની કે દીક્ષની, કારતારે આપણને બખ્શી છે, તે શકતીઓ કુખળી, નાજુક અને કોઈ વેલા તો છુપી હોય છે અને કેળવણી એ શકતીઓને બહાર લાવી સંપૂર્ણ કરવાનું એક સાંધણ છે. સારે જેઓ એ સાંધણની વીરેક હોય તેઓને માથે સાબિત કરવાને બોલે રહેશે છે કે મનની તથા દીક્ષની શકતીઓને ખીલવવા અને તેમને સંપૂર્ણ કરવાની કોઈ જરૂર નથી. અમે માનીએ છીએ કે કેળવણીની સુખ મતલબ એ ઉપર પ્રમાણે સમજાયે તો તેની અગત તથા લગતતા વીરે ભેગત થઈ શકે નહીં. ઈશ્વર જે શકતીઓ આપણને આપી છે તે કોઈક આપી હોય એમ તો કોઈ કહી નહીં શકે. તે શકતીઓની સુખ મતલબ આપણે રક્ષન, વધારો તથા સુખ છે, અને જે સાંધેના જાતી કેળવણી ઉપયોગમાં લાવે છે તે સાંધેના તે મતલબને વધારે સારી રીતે પાર પાડી શકે એવી તાલીમ આપનારાં છે. એ સાંધેના સદી શું છે અને કેમ ચાલે છે તે બતાવી આપે છે અને તેની ખુબીથી આપણી ખાતરી થાય છે કે ખુદરતની કારકીરી ચોક્કસ નીચેના પ્રમાણેજ ચાલે છે અને તે નીચેનામાં કદો કદક પડતા નથી. બધાં એક અભણેલ એમ વીચારે છે કે તેનાં સુખ હુખ ઉપર ચોક્કસ મદોની અસર થાય છે, સારે કેળવાયેલા શાખસ મણે છે કે ખુદરત જે નીચેનાથી ચાલે છે તે નીચેનાથી એવો વીચાર સ્વદંતર ઉભરો છે, અને એવી કોઈ અસર આપણી પૃથ્વી જેવાજ ધાતુ માટીના યોગ્યોમાંની ચાકથી થઈ શકે નહીં. એક અભણેલ માને છે કે, કુટલાએક નેહ ભરેલા પણ વગર અર્થના રાખેલા બોલાથી અને કુટલાએક કીયાઓ કીધાથી, એટલે કે જેને તેઓ નહાઈ કંદે છે, તેથી કોઈ બારી અસરો માણસનાં શરીર ઉપર, બજકે હવ ઉપર પણ કરી શકાય છે અને એવી દસવા લાભક કોશીશો વીરે કોણ નથી જણાવું? પણ કેળવાયેલો શાખસ જેને શરૂએ શીખવ્યું છે કે ચોક્કસ અસરો ચોક્કસ ખુદરતી કારણે થાય શકતીઓને લીધેજ થાય છે અને બીજી રીતે નહીં થઈ શકે, તે આવા વીચારોથી કદીએ ઘડાતો નથી? અને એ રીતે ધણીક બાબતો, ત્યાં એક અભણેલ જુલ કરે છે, ત્યાં કેળવાયેલો શાખસ તે જુલો જુલો છે અને તેનો અટકાવ કરી શકે છે. ઉપર જણાવેલા વેકેમો આપણી તેમજ બીજી કામોમાં કોઈ યોગ્ય નથી, તેમજ મેહેન વીચાર કરતાં ખાતરી ધરો, સુર્ય તથા ચંદ્ર અદ્યોગી માટે અસરો, સારા તથા માફા સગતનાં પરિણામો, મજબૂત તથા કીયાઓથી કપાતાં પાંખો, અને પોતાનાં કામોથી નહીં પણ પોતાના પૈસાથી સ્વર્ગમાં સુખની વકી, છઠ્ઠીના લેખ અને કોષ્ટકવતોના દોર, ઈલાદી એ સંબંધ શું પણ સ્ત્રીનાં નીચેનાં પશુનાં નીચેનાં કીરીડાં પરિણામો છે. બધાં બને છે, પછી ખુદરતમાં કે માણસ સંસારમાં તે કોઈ બીજાંયદે બનતા નથી. એ કાપદાઓ ચોક્કસ પ્રકારનાં.

છે અને તેની ચોક્કસ અટકચ્છ કરી શકાય એવી પુર આતરી હમી કેળવણી સીવાય યઈ શકતી નથી. વળી જેમ મનની શક્તિઓ તેમજ દીક્ષની લાગણીઓને તાલીમ હમી કેળવણીથી મમે છે. જાતી હવસોને નરમ પાડવા તથા સુધારવા અને દીક્ષની લાગણીઓને કેળવવી તથા ફેલાવવી એમાં ખરું ઈનસાનપણું દીશે છે. આ કાણુ નથી જાણતું કે જ્યારે કોઈ અમલોત્રની લાગણીઓ પોતાનાં બાઈબાઈઓથી ને પછું કરે તો પોતાના જાતીયાઓથી વધારે મોહોએ વીરતાર નથી લેતી સારે કેળવાયલા લોકો આવી મનુષ્ય તત્વ તરફ અને તેઓની કારકર્દાઈ તરફ પોતાની દીક્ષસૌજ્ય ખતાવે છે અને તેઓનાં સુખ દુખમાં ભાગ લઈ શકે છે. આ બાબદમાં આપણા દેશીઓ અને યુરોપની સુધરેલી પ્રજાઓ વચ્ચે જે મોટા અંતર છે તેથી કોઈની વાંચનાર અંગણો નહી હશે. હુંકમાં કહીએ તો યજ્ઞી તથા સંસાર તરફ જાય અને પામેદાર હવ તથા મનની વળાણુ રાખવી જોઈએ, ને હવ તથા વળાણુ અને તેમાંથી નીપજતી વાળની વતેણુ એ હમી કેળવણી સીવાય સંપાદન કરી શકતી નથી.

એ સાર્ય ખરું, પણ એ તો મરદોનેજ લાગુ પડે છે

અને સ્ત્રીઓનું એ કાંઈ કામ નથી.

ને કોઈ એમ કહેતું હોય તો અમરો જવાબ એટલોજ બધ ધરો કે, ને પુરોમાં અજાન કરતાં જાન સારું છે. હું સ્ત્રીઓમાં તે માફ પુરોમાં ને અશક્તી કરતાં શકતી બસી તો સ્ત્રીઓમાં તે જુડીઁ એટલે જે શક્તિઓ સંપુરણ કાઢેલી પુરોમાં કાપકાકાર કરે તે સ્ત્રીઓમાં નુકસાન બરેલીઁ અગે નથી જાણતું કે સ્ત્રી કેળવણીની વીરધવાકા ઉપકા સવાલોના જવાબમાં સ્ત્રીના સંબંધમાં જાન કરતાં અજાન, અને શક્તી કરતાં અશક્તી વધારે વજનમાં ધરશે. આપણે જાણીએ છીએ કે જે ખરેખરી નજવાઈ અને નાતવાની છે તેને નાણુકાર્યું નામ આપી, તેને સ્ત્રીઓમાં જોખના મમે છે, અને એક સુલકમાં આ મોટી કહેલી જોખના એટલી તો વધારી લેવી છે કે જ્યાંની જાણીઓને આજવાની પણુ તકાદત રહી નથી અને તે ખામી મોટા કુલની નીશાની યઈ પડી છે. પછુ હમે આશા રાખીએ છીએ કે આપણી કોગમાં એ કીસમની તનની નજવાઈને ઉત્તમપણુ આપણમાં કવચીતજ કોઈ હિમત કરશે, કારણકે તનની નજવાઈનાં પરીણામોની ફરીવાદ ધરે ધર ઉડી ચુકી છે. આપણે જે તનની નજવાઈ વીરે ઉપર કહ્યું છે તે જો વાળની હોય તો, મનની નજવાઈ વીરે એજ જોખનું કેટલે દરજ્જે વધારે પામેદાર સમજતું જોઈએ તેને વીચાર અમે વાંચનારાંઓનેજ સોંપીએ છીએ. માર એટલુંજ વધારે કહેવાની જરૂર દીશે છે કે, જ્યારેની કોઈ ખાસ અગતવ તથા સંકટો આવી પડે છે ત્યારે, કાણુને શેશન નથી કે તે સમયે કેળવણી અથવા બીજી સ્ત્રીની મનની તાલીમ જેણે મેલવી હોય છે તેની દુશીયારી તથા બાહોશી મોટી ઉપયોગી યઈ પડે છે, જ્યારે બાકીનાઓ કોઈ પણ મોઝ સુચના કરવાને તથા ઉપાય લેવાને અશક્ત યઈ પડે છે.

એ તો સમજું ખરું, પણ એ બધીજ સ્ત્રીઓ હામી કેળવણી લેવા માંગે તો ધર સંસાર કેમ ચાલે?

ઉપકા વાંધા વીરે આ સાધારણ જવાબ કોઈને પણ સજ પડશે કે જામી કેળવણી સધલી સ્ત્રીઓ સંપાદન કરશે એ જોખનું સદતર લુધ બરેલું છે. જોકે કેળવણીની પેઢેલી સર-આત યયાને અરધી સદી યવા આવી, તોખી આજે કોઈ એમ નહી કહી શકશે કે પારસી કોમના યધા પુરશે શીખેલા અને કેળવાયલા છે. જામી કેળવણીને વાસતે જે જે મીએની જરૂર છે, અને તેને સંપાદન કરતાં જે જે હરકતો નડે છે તે જે આપણે ધ્યાનમાં લઈશું તો આપણે જોશું કે ધણું એક વરસે સુધીમાં આપણી કોમના દરેક રાખસને તો શું પછુ મોટા ભાગને પણ કેળવાયેલા જોવાની આશા ફાકટ છે. અને જે મરદોની બાબદમાં આટલી અડચણ પડે છે સારે સ્ત્રીઓ કે જેઓની કેળવણીનું કામ તો હજુ શરૂઆતમાં છે-તેઓને એટલી ચીંતા હવરેથી શું કામ? યધા મરદો તથા સ્ત્રીઓ જામી કેળવણી પામશે એ માત્ર બનીશ કાળનું કામ છે એમ પણ કહેવાઈ શકતું નથી, પણ જે જે બાબદમાં ખાતરીથી કહી શકાએ તે એ છે કે એમ યનું સદતર નહી અને એનું છે. યુરોપની આજેવાન તથા સીધી સુધરેલી પ્રજાઓમાં પણ જામી કેળવણી ચોક્કસ વર્ગમાંજ ફેલાઈ છે. જામી કેળવણી સંપાદન કરવાવાસતે જે મીએની અગત છે, જેમકે મન શક્તી, શીખવાની જાતી જાગર, લેનદરોસ્તી, પેસા ઉલ્લાસી; એ બધી મીએ સામે ધ્યાનમાં લેતાં આપણે વગર બધથી કહી શકશું કે, આવાતાં દસ વરસમાં ભાપણે એક દળન પારસી સ્ત્રીઓ જામી કેળવણી લેવાને શક્તીવાન ધરો.

જામી કેળવણી મેલવવી તે કોઈ એમ નથી કે સદવારે હક-યા ને મનમાં કહ્યું કે મારો, આજે જામી કેળવણી લઈએ અને સાંદાંજમાં તેમ યઈ ગયું? એ કોઈ પેઢેરવાનાં કપડાં તથા. પછણું નથી, ને આંગપર મેલમાં કે સજમાર મહી ચુક્યા એ મેલવવામાં કોઈક વરસે જામરવાં પડે છે, કોઈક ચીંતાએ અને નાશીયાએસીએ ખમવી પડે છે, કોઈક સાધારણ સુખોના સન્નેએ અને તેમની તકા હોડી દેવાં પડે છે, અને કેટલેક દરજ્જે અગ કસરતની ખાંખીને વીધે તનદરોસ્તી ને નારા અમેજો પડે છે. એમ જેતાં કોણુ કહી શકશે કે જામી કેળવણી કોઈની કોમમાં એટલે દરજ્જે પ્રસરી જશે કે જેથી માણુસોનાં સાધારણ કોમોમાં અડચણ પડશે? નેએક ધર સંસારના સંબંધમાં જામી કેળવણીની મનાતી માડી અસ-રો વાંધો ઉઠાવે છે, તેઓ છુટી જાય છે કે આજ સુધીમાં ધર સંસારની બાબદમાં જે ખામીઓ સ્ત્રીઓના ભાગ ઉપર લાગુ પડે છે તે કોઈ જામી કેળવણીનું પરીણામ નથી, કાર-જોકે જામી કેળવણી આજ સુધી શરૂ પછુ નથી યઈ એ પ્રસીદ છે. એક વસીઆંથી કોઈ ઉનાગો નથી યતો, તેમજ કોઈ એક જે સ્ત્રીઓની આજેવાનીથી જામી કેળવણીનું મહા-યઈ ચુકું એમ સામેન નથી યતું.

પણ ખાલી શીસીયારી વધી પડી છે અને વધી
પડશે તેવું શું ?

ઝીઓની હાલની ખામીઓ વીષે જે પેકાર ઉઠશે છે તેનાં કારણો સારે કેળવણી નહીં પણ ખીજાનું હોવાનું બેઠેલું, અને તે કારણે શું છે તેનો વીચાર વાંચનારાઓ પોતેજ કરી શકશે. આ ટાંકણે માત્ર એટલુંજ કહેવાની જરૂર દીસે છે કે પ્રથમ તો એ ફરીયાદમાં કેટલેક દરજ્જે પોંકણપણું છે, અને ખીજાનું એ કે, કેટલેક દરજ્જે એ ફરીયાદનાં કારણો કુટુંબોના વડાઓજ આપે છે, અને કુટુંબમાં કહીએ તો એજ કે, એ એશ-આરામનો શોખ અને તેથી નીપજતી આજસાઈ અને રેખા-દેખીથી નીપજતી ખાલી મોટાઈ છે. આપણે હાંમતથી કહી શકશું કે મુળ કેળવણી યા ઊંચી કેળવણી સાથે આ આજ-સાઈ તથા શીસીયારીને કાંઈ પણ સંબંધ નથી, એટલુંજ નહીં પણ એ ખામીઓ સુધારવાના મુખ્ય ઉપાયોમાં આગળ ચાલતાં ઊંચી કેળવણી એક મોટા ઉપાય યથા પડશે. આપણને સેહેજ વીચાર કરતાં સમજ પડશે કે જે જે કુટુંબોમાં આજે ધર કામોની કસૂર તથા ખાલી શીસીયારી વીષે જે ફરીયાદ છે, તથા વખત, બેચબાઈ તથા પૈસાનો ગેરકપયોગ યથો દીસે છે, અથવા તો કહેવાય છે, લાં લાં બે ખરી કેળવણી ઉપર, હાથ છે તે કરતાં વધારે વાહાલ હોય તો તે ફરીયાદ ઘણું દરજ્જે નાખાએદાર થઈ શકશે. હોદતવાન કુટુંબોમાં ધરનાં હલકાં કામકાજ નોકરીને સોંપવાથી ધરની ખાતુઓને મોટા અવકાશ મળે છે, અને તેઓને લાકષ મન શરતીતું કામ કાંઈ નહીં હોવાથી તે અવકાશ તેઓ ખીનકાસે વાપરે તેમાં શું નવાઈ અને અગે હાંમતથી પુછીએ છીએ કે એમાં વધારે ત્યાં એ બહુલ્યોને કે ધરના વડાઓનો ?

પણ ફેરફાર શું કામના ? જેમ આપણાં ચાલતા
આવ્યા તેમ કાંઈ નહીં ચાલતાં ?

આ સવાલ ઉપર સેહેજ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. આ તો સર્વે પ્રસીદ્ધ છે કે કાઉંબી કામમાં અને કાઉંબી ખાજમાં બ્યારે કાંઈ નવા સુધારા દાખલ કરવાની કોરોશ સાથે છે સારે તે કામની ચાલુ રીતોને વલગી રહેનારાંઓ તે નવાં પગલાંને પસંદગીથી ભેતાં નથી. દાખલા તરીકે બ્યારે આપણા પેહેરવાસની નજીવી ખાજમાં ફેરફાર દાખલ થયો, જેમકે છુટ, મોળાં અને દગલા પાટલુનું ઉપયોગ થવા લાગ્યો, સારે પણ તેની સામે મોટાં વાંધા લીધામાં આવ્યો હતો. આપણે સાંભળ્યું છે કે આપણી કામના આજના આગેનોએ બ્યારે પ્રથમ પગમાં મોળાં પેહેર્યાં હતાં તે માંગીને બહાને તેમ શરૂ કર્યું, અને પારસી ખાતુઓમાં સર્વથી પેહેલી કેળવણીથી બાતુને મોહરે અને સાંભળ્યું છે કે બ્યારે તેમના મામવર પીતાએ તેમને ઇંગ્લેજ તાલીમ આપી સપાટને બદલે છુટ પ્રથમ પેહેર્યાં સારે તે ફેરફાર વીષે એટલેજ તો વાંધો આપણી કામમાં ઉઠ્યો હતો. કે ઉપલી બાતુ બહાર જતી સારે ગાડીમાં સપાટની ભેરી લઈ જતી, કે ન્યાં પટે લાં સપાટ પેહેડી દેખાવ દીએ; અને બ્યારે તેણી છુટ સામે

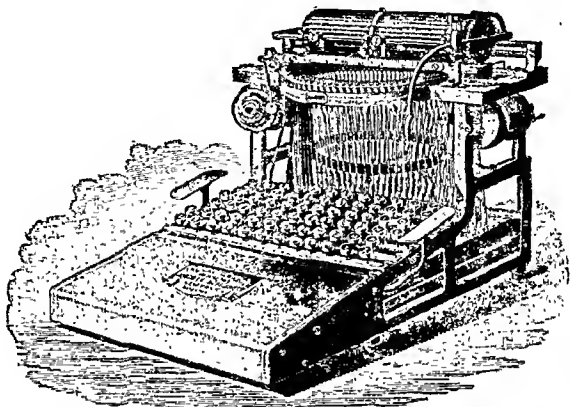
બેવામાં આવતી સારે આપણી કામનાં લેકા તેની બાજુ-બાજુ ફરી વળી મેટા કરતાં. આ સમજી વહી ગયું છે, અને આને કાણુ હાંમતથી કહી શકશે કે આ માખંદનાં એટલું વાંધા ભરેલું કાંઈ હતું ?

આપણે સર્વે સાંભળ્યું છે કે બ્યારે પ્રથમ આ દેશમાં આગગાડીનું મંડાણ થયું સારે મોટી ફર્યાદ એ હતી કે, વેપાર વણજ તથા ધંધા રોજગારને હાંતી પૌલસરો; એટલુંજ નહીં પણ યુગલ કરી ગાડીની સડક ધાતો ઉપર બધાઈ તે વેળા કાંઈક બીજાં કારણને લીધે કોલેરા ઈલાહી મરણે ચાલતા તેને આરોપ આગગાડી ઉપર મેલ્યો હતો, અને કહે છે કે દેશીઓમાં આ વીચાર તે સમયે બેઠોલો હતો કે, પહોડા અને ખીજોમાં આગગાડીને લઈ ગયાથી ચાંતું દેવધ્યાન ઉઠતું છે; એજ પ્રમાણે આપણાં સેહેરમાં બ્યારે કપડાં વણવાનાં કાર-ખાતાં દાખલ થવા લાગ્યાં સારે પણ ધંધા રોજગારને હાંતી થશે એવી ફર્યાદ ઉઠી હતી; અને મોડાં વરસ ધયાં બ્યારે ત્રામ ગાડીઓ અહીંયાં દાખલ થઈ સારે એમ કહેવાતું કે ગાડી અને રેંહુલાનો ધંધો ભાગી પડશે. વીચારવત વાંચનાર કહી શકશે કે કેટલે દરજ્જે આ પાસતીઓ નાખાએદાર હતી અને છે; અને અગે માંનીએ છીએ કે જે જેળવણી અથવા ઊંચી કેળ-વણી વીષે કાંઈ ભાગમાં મેચેની હોય તો તે વીષેની માંગી-ઓ પણ ઉપર કહેવા પ્રકારનીજ છે, કમંચે કે વીધયના ખુદ મુળ તત્વમાં કે તેથી ઉપજતી અસરો જેની ખરી નેમ ખાંધી શકીએ છીએ તેમાં કાંઈ આપણે વાંધા ભરેલું બેઠું શકતાં નથી. કુટુંબમાં કહીએ તો, બહી ઝીમેમાંથી છુટું નીકળતું એ પુદ્ગતના નીપજતી ઉપરું છે, બલકે છુટાંમાંથી પણ કીરતાર ભલું કહાડી શકે છે.

સેહેરખાઈ અં બગીલ.
રતનખાઈ અં બગીલ.

ખાતુઓને સમજાવવાનો સેહેજ રસતો—વાંચનારી બહે-નીઓએ ઇંગ્લેન્ડની ખાતુઓની જાતજાતની તોપીઓ બેઠી હશે. ઇંગ્લેજ ખાતુઓની તોપીઓનાં બિજુકાંક પણ જાતજાતનાં છે અને તેઓ ફરતીક વાર તો એકલાં મોડાં ધની તોપીઓ પેહેરે છે કે જે ભેઈ આપણને વણી અલએબી લાગે છે. આવી મોહોડી, ઘંચાં તરીકે ની તોપીઓ સાથે બ્યારે તેઓ નાટકસાથેની આગલી બેક રાજીને બેસે છે, સારે પાછલી બેકકલાશ તમારામોરોને નાટક તખતા ઉપરનું કચું દેખાઈ શકતું નથી. આ ઉપરથી ઇંગ્લેન્ડની બેક નાટકસાથેનાં બેક વાર એકો “નોડીસ” મારવામાં આવેલી હતી કે ખાતુઓએ પેહેરખાનીની સહે મરદોની મીસાલ તોપી કહાડીને બેસવું. પણ આ નોડીસની જરા પણ દરકાર વગર તેઓ તોપી સાથેજ બેસવા લાગી, અને તેથી પાછલી બેકકલાશ તમારામોરો આજવાની મીસાલ બેકબરવા લાગી. અને તે ઉપરથી નાટકસાથેના મેનેજરે બીજું બેલાએ એવી નોડીસ મારી કે “જે ખાતુઓ આવીસ વરસની ઉમરની હોય તેઓ શીવાય બીજી સમજી બાતુ-એને અરજ કરવામાં આવે છે કે પાસેના અલકાતુ કોરડામાં થોલાની તોપી મુકીને પોતપોતાની જગાં લેવો.” આ નોડીસથી એવી અસર થઈ કે પકાસ અને સાહાડ વરસની ખાતુઓ પણ થોલાની ટોપીઓ અલકાતુ આરડામાં મેલીને બેસવા લાગી, કેમકે કાંઈ પણ બાતુ થોલાને ધરડી કહેવાવાને ખુશી હોતી નથી.

“કેલી ગ્રાફ” અથવા લખવાનું યંત્ર.

સાદરીક અમેરીકન શોષ કરનારાઓએ હાપાની બાબદમાં આજ સુધીમાં નવી સેક્રેટીઓને સોંપી કહાડી છે, જેમાં કેલી-ગ્રાફ (CALIGRAPH) નવી અને ઘણી ઉપયોગી ચીજ છે. તેથી બીજાંમાંજ હાથે લખવા જેટલી ઝડપે કાગળ લખાય છે. ઉપર આપેલ ચીજ એ કેલીગ્રાફનું છે. એ એક નાની પેટી અથવા ડેસ્ક જેવું છે, અને તે પર કામ કરવાને માત્ર બે મીનીટમાં થી ખાય છે. મથાળે ગોળ ફરતે જેવું છે તેમાંથી કાગળ યુક્તિમાં આવે છે. ‘કાગળ યુક્તિ વેલાએ તે કાગળ’ જેટલી લાંબી ડુંકા લીટી લખવાની હોય તે પ્રમાણે માંડણી કરવા માટે અગ્રી ગોઠવણ કરવામાં આવેલી હોય છે. કાગળ યુક્તિ તેની આગળી માંડ્યા પછી A B C ઈત્યાદીનાં ને બીજાં દેખાય છે, તે પર જેઈતા દરેકને માટે આંગણાં મારવા પીઆનાફિરટ પર જેમ દર કુચી પર આંગણું મારવાથી જુદા જુદા રાગ નીકરે છે તેમજ આ દરેક દરકવાલી કુચી માં આંગલી દાખવાથી તેજ દરક કાગળ પર છપાય છે. જેમકે, જે Boy લખવો હોય, તેા જમણા અને ડાબા હાથ પર ને કાગળ બીજાં દેખાય છે તેમાંથી મોટા B (capital) પેઢેલાં દાખવો ને પછી વચમાંનાં સિદ્ધ બીજાંના નાના અક્ષરોમાંના ને દાખવો. જે Boy goes એમ લખવું હોય તેા Boy લખ્યા પછી અક્ષરોની નજમણી ખાણ પર અથવા ડાબી ખાણ પે આવેલી ને પેટી જેવું લાગે છે તે એક વેલાએ દાખવું અને પછી goes માટે અક્ષરો દાખવા, જેથી Boy અને goes વચેનો ગાળો તે દાખવાથી પડશે. એજ દરેકમાં કોમા, કુલપાઈત ઈત્યાદી આવી રહેલા છે. આ યંત્ર પર ઘણું જલદી લખવા શકાય છે. ઘણાં માંદાવરે પડ્યા પછી એક લખનાર સાધારણ હાથે લખનાર કરતાં ત્રણ ઘણું વધારે ઉતાવળું તેમાં લખી શકે છે; વળી લખનાં ને ભૂત પડે તેા તે ઘણી સહેલાઈથી સુધારવાની પણ તેમાં ગોઠવણ રાખી છે. જમણા હાથ માં વચમાંથી ને ગોળ આડા છે તે પરથી એક પટી પસાર થાય છે, જે રોલ પર સુકેલાં કાગળથી થોડે દુર રહે છે. આ પટી પર શાદી હોય છે, પછી તે શાદી જેની લખનારને પસંદ હોય તેવી વાપરવી. આ પટી ને વેળા યંત્ર આવતું હોય ત્યારે પોતાની મેળે જરા જરા ખંચવા કરે છે, કે જેને લીધે શાદી કાગળ ઉપર એક સરખી હોય છે; જેવું નીચેનું બીજાં દાખવું કે ને સત્યા સત્યા જેવું લાગે છે તેને છેડેનો તાઈય પેલી પતીને જઈને ખાડે છે, અને તેનાં દબાજુથી પેલાં કાગળ પર જોઈતા દરેક પડે છે. કાગળ પરની આખી લીટી પુરી થવાની થોડી અગમગમ ડાબા દાખાની ઉપર ને પડીયાલ એ તકારી જેવું છે ત્યાં થઈ વાગે છે, અને લખનારને તરત માત્રમ પડે છે કે લીટી પુરી થઈ, એટલે જમણા હાથ પર કાગળનાર સમ્યે છે તે સહેજે ઝિગવાથી બીજી લીટી શરૂ થાય છે. લાઈટ લખનારમાં અને એટલી નાદાની થોડી થઈ શકવાથી લીધે નવાનામાં નવાના કામ ઉપર તેમજ એક કુલીસિદ્ધ કાગળ ઉપર પણ ઉપાઈ શકાય છે, તથા વળી તેમાં કામ

ગોઠવણને લીધે કદી પણ વધુ મેહેનત વીના લાઈના વચ્ચે જોઈની વધતી જત્યા રાખી શકાય છે. આ યંત્ર વાપરવાથી લખવામાં જેમ સવળતા પડે છે તેમ વાંચવાને પણ ઉકલાવવામાં તદ્દન અડચણ પડતી નથી. આ યંત્ર નેટલું શોભીતું તેટલુંજ ઉપયોગી છે. જાણી જાણવાના પ્રેક્ષકો એક તમાચી પત્ર છાપી કહાડશે હોય, તેનું સફાઈકર પત્ર છાપાઈને રહેજે વખતમાં નેમાર માય છે, અને તે. કારણને લીધે લખવામાં ઘણી થોડી જગ્યા રોકાય છે, તથા વાંચવાને ધણું સવળ પડે છે. વળી બે માર કે એક જગત સુધી નકશો એકજ વખતે તેમાં લખી શકાય છે, તથા ચાહે તો એક નકલ ઉપરથી બીજી કાપી છાપી શકાય છે, અને તેને લીધે વેપારીઓ, દુકાનદારો વગેરેને આ યંત્ર ઘણું કીમતી ધર્ષ પડે છે. આ યંત્ર અમેરિકા તથા યુરોપમાં એટલું તો માનીતું ધર્ષ લાગ્યું છે કે લર્ડના દરેક ઉપરાવતા કે પૈસાદાર અદ્યતનમાં ધરમાં અંકેડું રાખવામાં આવ્યું હોય છે. અલખતાં યજ્ઞાં સાધારણ પ્રેક્ષકથી તે રાખવાને બનતું નથી, કારણકે તે લગાર કીમતી યંત્ર છે. આવી બનતું એક યંત્ર ક્યસરે હિન્દ છાપાખાનામાં હાલ આવેલું છે, જે અમારા વાંચનારાઓમાંનાં જેઓ જોવા ઇચ્છતાં હોય તેમને ખુશીથી તે દેખાડવામાં આવશે. ધનબાઈ મન મેહેતા.

ખરી કીર્તીના દાવા કેળુને ધટે છે?

તાની કીર્તી માટેના દાવા કરનારા ધણા જણો હોય છે. તેઓ પોતાની દાવા તેમના જોડા, કામે, તથા વીચારે ઉપરથી કરે છે. એક શ્રીલક્ષ્મી, વીધા હુતર જાણવાર, કદી, લરાકરી સરદાર, તથા એક બાપજીલો, ઉભલી એક સધાઓ પોતાની કીર્તી માટેના દાવા રજૂ કરે છે, અને દરેક જણ બહારથી એવું બતાવવા માંડે છે કે, હાથી પહેલે કીર્તી માટેના ખર્ચ તેનેજ ધટે છે.

એક શ્રીલક્ષ્મી પોતાની દાવા ધણાંક સારાં પુરવડાં રચવાને લીધે કરે છે, કે જે પુરવડાંમાં ધણાંએક સંખ્યામાં ઉરડાંએક બાળ આવે છે, અને તે એમ સમજે છે કે, તેઓ એક ઉરડાં મળુસ્વ જાતની બેવકુફાઈ ઢાળવાને ધણાં કામને હોય છે, અને તે બેવકુફાઈને લગતાં ડાડ ઝાંખારાં તથા કાંઠાંએક અને જંગલી ડાડ ઝાંખરીએ કે, જે મનુસ્વ જાતની ખુશાલીને ઉજવી આડકાં છે, તેઓને સફાર નાશ કરીને, સુખનાં ડાડને કેમ રોપવું તથા કાંઈએ આવડે, તેમાં માણી રોપવું, તેને કાપવું તથા તેને બેઠરવું, તે તે જતાવે છે.

એક વીધા હુતર જાણવાર પોતાને દાવા થોડી થોડી થોડાં કરીને લીધે કરે છે. તે સંકાંતમાં રહીને પોતાની હંદશી વીચાર કરવામાં તથા અલખાયેસ મેળવવામાં ચુલરે છે, અને દરેક બાળદમાં એ ઉડાંજમાં પડીને તેનું સ્થાન કારણ થું છે, તે શોધે છે. વળી એક કબી એમ કહે છે કે ખરી કીર્તી તેને ધટે છે, કારણકે રાવના એકાંત વખતમાં કે જે વેળાએ આગાહી વીનાના માણુએ આરંભ કરે છે, તે વખતે તે પાંતે ભગત રહીને, મહુસ્વ જાતની બીજા જાણીએ ઉપર અચર કરવા, અને તેના લગા બુરસાઓને હાડકેરવા માટે, છતાંબાજ આદાશી નેસ ભર્યાં જેવોનાં સારકે બાણીને તે કબી ભય છે; અને જેવા તેનાં ખન

ઉપર એક નવાઈ તથા અલખણ જેવા વીચાર પ્રકારો છે કે, તરતજ તે પોતાની કલમ સાહીમાં મોઝે છે, અને તેના વીચાર પ્રમાણે કદી પણ મરણ નહીં પમી એવી રીતે પોતાના લલા વીચારને એક શોભના આકારમાં નેહીને તે થોડી છુટીથી કબી કહારે છે.

એક લડકીયા પોતાને દાવા એટલા માટે રજૂ કરે છે કે, તેણે થોડી થોડી લડાઈએ કરીને, દેશોનાં દેશો, ગામડાંઓ તથા વોદેરોને વેરાંન કરી નાંખ્યાં છે, અને પોતાનાં કામીથી તેમી તલવાર માણુસનાં લોહીમાં અને વીધવાઓનાં આંસુઓમાં હમેશાં મોઝેલી હોય છે.

હવે એક મહાન કાંઈ સાચી પોતાને દાવા એટલા માટે રજૂ કરે છે કે, તે હરેક વીગતવું ઉડાંજમાં જુલ શોધીને, તથા સારાં અને માઠાં માટે ઘણું મલું જોડીને અને કારણ તથા પરીણાંએ માટે મોઝાં લખાણી કરીને, તેની સામે જે કોઈ આવે તેને તક-સારમાં પાછાં ખાંડે છે.

પણ હું કહું છું, આ સધાઓમાં કીર્તી માટેના ખર્ચ હજુ કેળુને ધટે છે? આ લોકોમાંના કોઈને નહી, અને જેમના જેવા કોઈ બીજાઓને નહી, પણ "મહાભારત" તથા એવાંજ બીજા અસલી ધર્મ પુરવડાં કહે છે તેમ, નીચે લખના પ્રમાણના લલા જુલવાળા માણુસોને ખરી મોઝાઈ તથા કીર્તી ધટે છે:—

"જેઓ મનરૂનો તથા કીમતને ઉપરાંતી છતી તે છે; જેઓ ઉડાંઓને લગ-માનવાથી દરેક મોઝાં વચ્ચે રહીને એક પાક તથા પહોંરમારે હંદશી કુલરે છે; જેઓની નીલા માથે છે તેણણ જેઓ પોતાની છત્ર બંધ રાખે છે; અને પોતાને કુખ વચા છતાં, તેઓ બાણી પાછો કુખ હઈને બાણી નથી; જેઓ કોઈ પાસે કાંઈપણ માંગતા નથી, પણ કુટરથી આવતા રહે છે; અને નાત ભત્રીનાં તકાવતે સખનાં વીના પાતાની રાકતી મમણી કુટરથી કાન કરે છે; જેઓ પોતાનો અધીરો વીરસ કાપમાં ચુલરે કરે છે, અને પોતાનાં મા બાપનાં મુખ, આશી, તથા તેમના કોઠરું કુખ પાંચ પાંચ હોય છે; જેઓ પોતાને વરે આવેલા પરીણાંની કારી રીત બનવે છે; અને અર્ધમાઈને પોતાનાં રીકમથી તદ્દન કહાડી નથી, અને અપણાં અસહી કાક વર્ષે સંજોને લગતી રીતી નીતીઓ માટેની ભૂમ્મ અવગણ કરવા સહા ચાલુ રાખે છે, જેઓ પાપ તરફ નોતા નથી, તેને માટે બોલતા નથી, તથા તેઓ વીમાર વડો કરતા નથી, તથા શરીરને જેમ બહારથી તેમજ બીજાથી પણ કાંઈયે રાખે છે; જેમને સિલ લાભ, શુનાંક બેરલા તથા બાળનાં તથા પાપી રોમાં કરી પણ હંદારો શાકેનો નથી; અને જ્યારે જેઓ નીલા જાન-બી કારણ ધાટે લડકું પડે છે, (જો તેમનો પડેલવાની નો જુલો અચક પણ કર-તો નથી; જેઓ મનવાની છે છતાં કદીએ પણ સત્તલ જીવરે છે; અને સામે આજતો મેહત માટે નસા પણ કરતા નથી; જેઓની હંદશી પોતાનાં ભાણવું પાંતે ખરે સત્તે ઉતારવા માટે એક આકારથીયે જેની રીશાનીથી સહા મગ્રાશી હોય છે, જેઓ બોલોને માહીને તથા સુખમાંનાં વહાણં પાંતે કીર્તી માટે પણ કાંઈકે રાખતા નથી, તેમજ તેમનાની કોઈ કરતું નથી; જેમને આખી જગત, તથા તે માણી સરે જોવા પોતાનાં જાન નહાલી લાગે છે, કે કુખમાંથી નેમ તેઓ પાંતે મેળવવાને વીમારે છે, તે માન કહાણથી વરતીને તથા નેમતા અખ-લ્પાર રહીને બોલોને જુદીથી લેવા છે; જેઓ રાત લહાડી બેસેલા માટે મેહનત કરવા રહે છે, એક તથા કીમત તદ્દન બંધ પડે; અને ઉકેરપાથા રાત-એક એક બીજાએ ખાસી વર્તે; જેઓ "જોડાને" નથી છે, અને તેના કબ-કામીને માન આપે છે, પણ બંદશીમાં પોતાને કાંઈ સહા જુલરતા રહીને, ઉક-રથી તથા બેઝોરપાથી પોતાનું કુખમાં કાપાંક કરતા રહે છે; એવા જે મોઝાં રીકમ, પાપ તથા સોચી મનવા લોકો તેમજન હંદશીમાં હંદશી ખરી કીર્તીના દાવા કરવા પડે છે."

પ્રોપ ખારી બેનો, આ શોધર લેજેલા જે રસતાએ તેમ ખરી રીતી નીતીઓ છે. જે રીતી ઉપા પ્રકારની કીર્તી છતી લેવાને આપણામાં કેળુ ખરી નશીબવાન બનશે? તે મેળવવાને પાંતે પોતાને માટે જીવવું નહીં મેહમ, પણ બીજાઓને માટે તેણે જીવવું જોઈએ અને હાલીની તથા હવે પછીની હંદશી માટે નહીં પણ હમેશી માટે તેને જીવવું જોઈએ. આમીના!

ચાંસ ખાનુખાઈ પેસતતજ નવરોજી હાંકેર.

રાંધવાનો હુન્નર.

કેળવણીની એક શાખા તરીકે.

હાલના વખતમાં કેળવણીની ખાજદગમાં ઘણો સુધારો થયો છે અને છેકરીઓને કેળવણી આપવાની દરેક મા આખને ફરજ પડે છે. જુવાન છેકરીઓ જેઓને ઘર સંસારી કામકામમાં અને મદદગાર ધર્મ પડતું નેરુંએ, તેઓને ચોક્કસ વખત સુધી રાંધણીમાં નડતું પડે છે. આપણી બધી નીલાઓમાં નેરુંએ તો બરવા. સીવવા અને શુંદ્યા શીખવાની છેકરીઓને બરર પાડવામાં આવે છે, પણ રાંધવાની નહીં. આટલું તો આનમાં રાખતું નેરુંએ કે, ગરીબ તેમજ વચ્ચે વાંધેના કુટુંબમાં, બધીપણાં ધનારી બાપડીઓને તેઓના ધણી અને છેકરીનાં કપડાં બનાવવા અને સીવવાનું નેરુંએ ઉપયોગી ધર્મ પડશે તેટલુંજ રાંધવાનું પણ ધર્મ પડશે. ધણીખરાં ગરીબ ઘરોમાં આવણું નેરુંએ કે ક્રીડી વડી છેકરીને ઘરમાં માએને મદદ કરવાને રાખવામાં આવે છે, જેથી તેણીને રાંધવાની તેમજ ઘર કેમ ચલાવવું તેની થોડી ધણી તાલીમ મળે છે, બ્યારે તેની નાની બેદનો અજેલ નીલાએ જાણી હોવાથી તે ઘર સંસારી કેળવણીથી મેનસીબ રહે છે. હવે જો દરેક છેકરીને કાંઈ કેળવણીના શીક્ષક મારફતે રાંધવા અને ઘર સંસારી કરકસર વીરો બરાબર તાલીમ આપવામાં આવે, તો તેથી આપણી આવતી ઓછાદને કેટલા બધા ફાયદો થાય ?

માઠં બાપને હાલના વખતમાં આપણે નેરુંએ છીએ કે જે છેકરીઓ નીલાઓમાં અજેલ શીખવામાં ચંચલ હોય છે, અને કાંઈ વખત શીક્ષકનો ઓથો પણ બળવે છે, કેટલીક જેઓ મોતીના દાણા જેવા દરેકે લખે છે, અને થોડા ઘણા પીયાનો વગડી બાજે છે તથા ફરમુદે અજેલ વાગાની ચોપડીઓ વાંચવાનો શોખ ધરાવે છે, તેઓ વાવેલડીએ ધરને લખતાં કામકામને પીકારે છે.

ધારો કે, એક કુટુંબમાં એક કરતાં વધારે છેકરીએ હોય, જેમાંની એક રાંધવાનું તથા ઘરમાં સફાઈ સુધકાઈ રાખવાનું કામ બજાવતી હોય અને તેની બીજી બેદન થોડું ધણું અજેલ શીખી પાંતે મેલવેલી કેળવણીને વાગે મગર રહી ઘરમાં તેની વડી બેદનને મદદ કરવાને બાજે થોડું ધણું શીક્ષનું કામ કરવાને વધારે પસંદ કરે. હવે આ બેદુ બેદનો જો તેઓની હાલતને અનુસારની રીતે પરણે, તો તેઓમાંથી વધારે સરસ ધણીવાણી કેઈ નીવડશે ?

રાંધવાના હુન્નરના સૌથી પેદલા અને ઉપયોગી કાયદા જે સુધકાઈ અને કરકસર છે, તે ફક્ત ધણા સરસ બજારવીઓ સીચાય બીજું કાંઈ પણ નજીવું નથી. ધણી વખત આપણુ બજારવીઓ અથવા રાંધનારીઓમાં સફાઈ સુધકાઈ નેતાં નથી, જે ટેવ તેઓમાં આગસુપણા કરતાં અચાનપણાંથી વધારે ઉત્પન્ન થાય છે.

કેટલીબધી વખત આપણુ કેળવણી લીધેલી બાદરા કહેવાતી છેકરીઓને મોઢે સાંભળવે છીએ કે "રાંધવામાં શું છે? એ તો ધણું સેદલું છે?" કેટલી બધી વખત તેઓના હાથને બનાવેલો છંદાનો પોરો શીકે અથવા તો બેરવાદ હોય છે? મારી ખ્યારી બેદેનો! આ મુશ્કેલનું કારણ તમે બાજો છો? જો નહીં નજીવતાં હોવો તો રાંધણીમાં જાવો અને રાંધો. તમારા કાખા હાથમાં કદાઈ ધરો અને જમણામાં એક સોળે સાર કટકા લેવો; કદાઈને થોડી પળ, ન્યાંસુધી તે ગરમ થાય ત્યાંસુધી ચુલાપર રહેવા દેવો અને સાર પછી તમારા હાથમાંના કટકા વડે તેને અંદરથી નુકો, અને પછી જુઓ કે તે કટકો કેવો થાય છે.

ધણાં ગરીબ ઘરોમાં કદાઈમાં કાંઈએન કાંધા પછી તેને એમની એમ અંદર વેષાં ધી સાથે એક બાજુએ રાખી મુકવામાં આવે છે અને પછી બ્યારે બીજી કાંઈએન કરવી પડે છે સારે તેમ કદાઈ તેમની તેમ ગરમ કરી વાપડે છે. એ રીત ધણીજ મોટી છે. જે ઘરોમાં રોઢાણીઓ તેઓના મોકરોપર બરાબર ઉપરીપણું રાખતી નથી, ત્યાં પણ વારંવાર એવ પ્રમાણે બને છે.

કરકસર વીરો મોલતાં હું કાંઈ એમ નથી કહેવા માંગતી કે, સાદી અથવા સસ્તી ચીજોજ વાપડવી, પણ જેથી કાંઈ આપણી પાસે હોય તે સધણું વપડાસમાં લેવું અને કાંઈ પણ ચીજનો બગાડ કરવો નહીં.

આપણા દેશની અને બધીબની ઓછાદની જાહેનલાલી અને આખાની વધારવા છંદગીની જરૂરયાનોમાં સંસારી કરકસર કેટલી ઉપયોગની છે એ દરેક છેકરીનાં મનમાં કસાવવા કરતાં બીજી થોડીજ ચીજ વધારે અગતની હશે. આપણા હાલના શીક્ષકો તેઓના હાથ દેકળ શીખતી છેકરીઓના જમણપદાર છે અને આપણુ સધલાં કાંઈ પણ નાન નતન તકાવત વગર એટલું તો ખગતી કમુલ કરડું કે, દરેક ચીજ ના પડેના કુકડા એકલા કરવા અને કાંઈ પણ વસ્તુ સમાવરી નહીં, એ આપણી મોટી ફરજ છે.

આ ઓપામાંમાં હું બનનાં સુધી દર મહીને રાંધવાની તેમજ મીઠાઈ બનાવવાની કાંઈ અજેલ નવી વાણીઓ આપતી જઈશ, અને આસા રાખું છું કે તે બનાવવામાં મારી વાંચનારી બેદેનીઓ મનદ તેમજ હાલ મેલવશે.

શીરીન ફૅ પાઠક

શ્રી માતા તરીકે.

કે શ્રી ભે સારી કેળવણી હોય તો તે પોતાનાં બચ્ચાંને કેવી સારી કેળવણી આપી શકે છે, તે આપણે યાજી શકાયા. પરથી તથા હંદ-ગીના હેવાલ ઉપરથી જાણીએ. સંજોન ને ખરી કેળવણી પામેલી શ્રી યજ્ઞા ભેખમ ખેલી શકે છે તથા યજ્ઞાં કાંમે માગે લઈ શકે છે. સંજોન ને ખરી કેળવણી તે ગતની તેમજ નીલીની કેળવણી છે. શ્રીમા હચી કેળવણી લઈ મરદાની દુરીકાઈ કરે અથવા તો તેમ કરવું જોઈએ, એમ કાંઈ નથી. તેની યુજ્ય ફરજ તો ધરમાં છે. અમારે ખાતરીથી કહેવું જોઈએ, કે કૃત વચ વરફન શ્રીનું ધ્યાન ને વીચાર દોડવા જોઈએ નહીં, પણ જે મનશક્તિ તેને જોઈએ બહી દોય, તેનો જેમ જરૂર લાગે તેમ રૂડો ઉપચાર કરવો, જેથી કરીને, જેમના સંબંધમાં તેણી આને તેમને એક આશીરવાદ થઈ પડે.

મા અને બચ્ચું, તેના કરતાં વધારે જીવમુક્ત જેવાય હશે કે? કેવા અનુભવ જેવા. ને મુંદર જેવાપર જે મરદાની દીલમાં પોતાનાં પેદેશું બચ્ચાંને તેની માના દાયમાં લીધેવું જોઈને દરખ નહીં ઉપજે, તો તે મરદ કરી કહેવાય નહીં, અથવા તો મરદને લાયકો નથી. યજ્ઞા હુથીયાર શીતારાએ જેમણે થઈ અથા છે, તેમણે એ શીતાર આજેલુજ પાડવાની કોરોશ કીધી, પણ તે નીપકળ ગઈ. એક "રાફેલ" નામનો શીતારો જેને જોઈએ કોઈ બીજાને નહીં આપે તેવી શક્તિ આપેલી હતી, તેણે વરસનાં વરસ સુધી આ સારી બાળદની તબીબી કીધી, પણ તે જેવાય આજે-લુજ પાડવામાં તે કુતેદ પાંચે નહીં. આજે દર રોજના સાધારણ જેવાવમાં કાંઈ અનુભવ જેવી જીજી છે, જેને શીતાર અથવા કોઈબી બીજે મરદ શીતારી અથવા વલુંની શોધ નહીં.

મા એ રાજ સચડી ભાષામાં સકડી મધુર, કીમતી, પડેશી શીખાય છે, ને છેલ્લો વીસરાય છે. થલું કરીને માને ખ્યાર વધારે રૂડો, રવચ્છ ને બીનવચારી છે; તેની દયા દર્શી છપાદા છે, ને બદલાવી કાંઈબી આશાથી દુર છે. માના ને બાપના ખ્યારમાં ફેર છે. બાપ પોતાના દીકરા વારતે મરદાર રહેશે ને પોતાનું નામ કાવમ રાખે અથવા થુલક કરે એવું તે જોશે, ને પોતાના વારસ તરીકે, ને કામ તે કરતાં દરો તેમાં તે ઠાકરો થઈ કુતેદ મેલવશે કે નહીં તે જોશે. માનો ખ્યાર તેથી નુકસાન છે. તેનું પોતાનું છવતર તે પોતાનાં બચ્ચાંને સમજે છે, તોપણ તે બચ્ચાંને બેદરોશી તેના બાપને મલકે છે, ને નહીં તે તે જોશે. તેણી પોતાનાં બચ્ચાં સાથે શું નહીં ખમશે, નહીં શીસશે ને નહીં કરશે? વચર ફરીયાદ કરતે તેણી પોતાનાં આલરી બચ્ચાંનાં બીજાણાં આગળ રાવે ને રીવરે તેની સારવાર કરતી બેસશે. એક ઠાકરો ન્યારે મરાજ ચાલે ને મા બાપને એજ વચરે તોવા નીકશે તો તેનો બાપ તેને પોતાના ધરમાંથી સહાન દાંડી પાડશે, પણ તેની મા દેશમાં તેને પાછો ફરવાની રાદ ભેરો. ન્યારે દરેક જગ્યા આશા ઠાકરો લારે તેણી આશા રાખશે, ને જે વખતે ચાં જેણે કે ખારતી બીલકુલ બીન જરૂરી છે, લારે તેણી ધારતી કરશે. તેણી જીવમરો ખમશે, દુઃખ વેશશે, ને પોતા-

નાં બચ્ચાંને ચાદતી રહેશે. આપણી બધી જાંબોમાં આપણે મા દેશો આપણી બાબુએ છે. વોશીનતન "આર્વર્થ" એક મેટા યુસાફર અને ક્ય કદો પોતાની મા વીધે બાલતાં કહે છે કે, "એ આપણે પાપ કરીયે, લારે પણ ગુરસાને બદલે દલ-ગીરીથી પકડો આપશે; અથવા તો કદીબી પોતાનાં દીલમાંથી વીસરી નયો નહીં, કે આપણે તેનાં બચ્ચાં બીધે."

માની સત્તા ધરમાં સારાનેજ વારતે છે; તેણીને પોતાનાં પરને મુંદર, રવચ્છ તથા સાંત કરે છે, તેણીને ધરમાં સલાદ તથા સંપ જાળવી રાખે છે, તેનાજ મધુર ને ચંડા રવચાપથી તેના કુદરેક ઠાકરાં તેને લાગે રહે છે, ને તેના ધણીનો રોજરો નરમ પડી જાય છે, ધરના નોકરો ખુશીથી પોતાનું કામ કરે છે ને ધરનો સંજો ધણીને સકાઈથી ચાલે છે. આવી માના કાન ને દીલ દેશમાં ખુશ હોય છે, પોતાની ઠાકરીએના પુષ્પ વીસરાય મેળવે છે. તે ઠાકરાની આગળ વધવાની કમેદોમાં ભાગ લે છે, તથા ખાતરીની ખુશાલી, ચીંતા, ધારતી ને આશા સચળામાં પોતાનો ભાગ લે છે. આવી મા ખરેખર એક આશીરવાદ છે. ન્યારે તેણી મરણ પામે છે લારે ભણે ધરમાંનો કમસુખ જતો રહે છે, સદવાર તથા રાત્ર વર્ણ સરખું લાગે છે અને આવી માથી ને ખાડો પડે છે તે કદીબી પુરાતો નથી.

"દેશી" ની કારકીર્દીમાં જે ખ્યાર તે પોતાની મા તરફ ધરાતો દોતો, તે ધણીને માન બદેશી દોતો, તથા તે ખ્યારને તેણી લાગેક દોતી. તેણી દુશીયાર, ધરાકમી, ધીરજલાગુ ને ખંતી દોતી. પોતાનું જીવનું કરવા સાથે તેણીને નાકકોના ધણી માગે લેવાની ફરજ પડી દોતી. તેણીનો દુશીયાર દોકરો ધણી મોટી પદની પાંચેયો, પણ તે પોતાની મા તરફને ખ્યાર ખુલી ગયો નહીં. તે તેણી પર દર અલગીયે કામળ લખતો દોતો, ને ન્યારે તે બદરે હંદગીની જાંબોથી યજ્ઞા ગુરખાઈ જતો દોતો તોપણ તેના કામળ કુંકાં લય જેવાં નહીં, તે પોતાની આશા, ધારતી, કામનું સપજું બનાવ જાંબોથી કરતો. તેની સકડી ધણી ચીંતા તો તેણીને નાકકોના તરફ ઠાકરાની દોતી, અને ૧૮૦૧ માં ન્યારે તેને ૫૦૦ પાંડેનું પેનસન મલક્યું, લારે તે પોતાની માનાં નામપર કીધું, જે તે મા તરફનો ખ્યાર.

જેમ એક બસી ને સંજોન કેળવાયેશી મા ફાથેલો કરે છે, તેમજ અજણ ને ખરાખ માની અસર પોતાનાં બચ્ચાં પર થઈ શકે છે, એમ દેશમાં કાંઈ સદરામાત ભેડું નથી. માની મોલ મલ-દા, અજણ, અપેલી કેળવણી, આપમતકમી રવચા, તથા લાક, તેથી કેટલાં માણસોની હંદની રદ થઈ ગઈ દશે? કેટલાં જર્મી ઠાકરીયો કહે છે કે તેમણી માના લાકથી ને તેણી પર નહીં કાણ રાખણી તેમણી મનશક્તિ જીવ મળી ગઈ છે!

"ફાડઅલ બસવન" પોતાની મા વીધે આભારી લખે છે કે, "જે સારી અસર તેમણે મારી પર બચપણથી કીધી છે, તે મહે-નતને બેસી હા દેમશ યાદ કંઈ, ને દેમશાં અને લાગે છે."

"ખ્યાત" ને પોલીયને" ન્યારે "મેદમ કેમ્પન" સાથે વાત-ચીત થઈ લારે તે લોલ્યો કે, "અસલની શીખવવાની રીત કાંઈજ કામની નથી. લોગને જરાજર કેળવણી આપવા મરે શું જોઈએ?" તેણી લોલી "મા જોઈએ" તે બાદશાદ લોલ્યો, "ખરે ખર કૃત એજ લોલ્યો લોલ્યો બધું સમજાય છે. લારે તમે એજ-દીન સંભાલ લેશે કે મા સારી કેળવણી પામે, જેથી તે પોતાનાં બચ્ચાંને સારી કેળવણી આપે, ને હશે. આપણે આપણી ઠાકરીએને લુદા નુદા પંખા શીખવશે બીધે, પણ નાનાં બચ્ચાંમાં મન કેમ બીલવવાં તથા નીલીની કેળવણી પણ કેવી રીતે આપણી તે વારતે આપણે બીજીનું મેદનત કરતાં નથી."

“ન્યાન દરખત” કહે છે કે, એક સારી મા ડો. રીડકોની ગરબ સારે છે, કારણ દરખતની મા નેબી સરસ સી કોઈન દરેક ન્યાદે તેના ઠાકરાઓ ઓકસકડે રીખવા ગયા, હારે તેણી તેઓની સાથે ગઈ, જેથી કરી તેઓને તેણી માફકસરના આકાશમાં રાખી શકે, તેઓ પર નબર રાખે તથા ફરેલા તેઓ સાથે વાત કરવાને તેણીને બની આવે. મારકાંડથી, પછી સખતાર્થી નહી, પણ કંઠાપણથી તેઓ પર એટલી તો સત્તા થવાતી કે તેના જીવાન ઠાકરાઓ તેણીની સંજત ધણીન પસંદ કરતા ને તેઓને નખત સોઢવાવા સાર તેણીની આનંદ આવતા. આથી કમદા જીની ખુલસુરવીની વખાણ પણ પૂછાઓ કરી ગયા છે. સારા દાખવાથી, ગામ ચલણપર ને નીવાર પર કેવી સારી અસર થાય છે, તે તેણી ધણી સારી રીતે સમજાવી હતી, કે “જે આપણું શરીરને અનુસરતો બોરાડ મોટો છે, ને તે બોરાડની અસર થાય છે, તેમજ આપણું શીશમાં ખરાબ ગામસના દાખવાથી, વાતસોતથી તથા સંજતથી અસર થાય છે. સંઘણુથી ખરી બળવણી તો દુઝીયો અનંદમાં રહેવામાં છે, ને દુઝીય બળવાથી ખી ખજત થાય ખજત થાય કરવાની મરજ ગઈ આવે છે.”

તેણીને બાળે ઠાકરા ને એક મોટા ક્ષી દતો, તે પોતાની માની વડાદારી તથા ખાર કણુક રાખીને આશરથી લખે છે કે, “ચાહાંથી મા, હું પોતે મેઘ કરનાં માંકથીથી વખારે બીડેલું, કારણ કે માંકથીને લીધે, ને ફરજ અને આજે દુનીયામાં બનવાની છે તે હું આ કરી શકતો નથી, પણ તેવી કીકરથી તમેા મેકલો છે, કારણ કે જેણે બાળ તમેાએ પછી વખત બનવાયા છે, ને તમારા કુટુંબને તથા બચ્ચાને દખાર્યા છે, જેથી તેઓ મેઘાં થયા પછી દખારણુથી ને દુઝીયારીથી પોતાનું ઝુલવાં કરી શકે. પણ ને કાશ્ય તેઓ ધણી ચાહાંથી પોતાની ફરજ નહી બનવે તો તે કાશ્ય તમારો વાંક કહેવાય નહી, કારણ કે તમેાએ તો તમારા દાખવાથી ને માંકથીથી અમારી પર ધણી સારી અસર કરી છે. હું એક પાપી ઠાકરા જે રીતે પોતાની મા બીચે બાવવે ? તે તો ને કાંઈથી ઝુનાદથી બીજીખાને પરેડો દતો, તેા લાંબી પણ મા કપર કામના સંજોને કહેવારો છે. તારી સખાઈથી ને મારી પર કાણુ નહી રાખી કાશ્યાથી હું જેણે પાપી થયો, ને આ સભને પેઢીંબો.”

પણ દબે “ન્યાન દરખત” તરફ પાળાં ફરે. તે “વેર ન તેણી” નામની પોતાની “ફીલીન” કપીતા ને પોતાની માની ચાદમારીમાં લીધે અર્થથી કાપી તેમાં તે લખે છે કે “તેણી ને બપોદાર પોતાઓ તથા મીનાસાની માફક બાળને દરેકો કરવાને બીજકણ રીખ દતો નહી. (અસખત વખતમાં) ‘દરખાં કરનાં’ બાળ એવી રીતે મીનાસાની માફક બલ બલતા માદારે જાગી ફેરાન હતી.’ આજો દદાડો તેણી વાહેલોમાં ને માંક મંથરી કરવામાં ઝુલતી નહી.” તેણી પોતાના બાલ ધણી સકાર્થી દોરતી, તથા એક સખત ને પચીન માની માફક ફરેલા દદાડાને ગોડો બાળ જોઈમાં રોકતી. હ્યાર પછી તેણી પોતાનાં ધરતી ફરજ પર ખ્યાન આપતી, ને સખતને તેઓનું કાંમ સોંપતી. સાંજે આખા દદાડાનાં કામનેા દીસાણ લેતી, જેથી તેણીની છંપની ને પર સખતું કેડેવા નીચમ સરવાણનું, ને સખતે કેડાણે સખ રહેતો. તેના સખમાબને મીકાસ તેના પરમાં એક ચલકતા તાણની મીકાસ લાગતો. તેણી એક અપ્પી લખનાર હતી. જેવા તેના નીવાર તેવાન તેના ફરજત ખજું ફરજત વતા. ધણી સારી રીતે તેણી માઈ શકતી, ને તેણે અવાન ખજી લાખતી વતપન કરે તેણે દતો. અરીજ લોકો તરફ તેણી દિપ્તિ સંખી ને ફવાલ હતી, તથા તેઓ તેને પછી દુવા દેતાં દતાં. તે માની નીચે પ્રમાણે લખી પોતાની કપીતા ખદાસ કરે છે. “મારી મા, તારો દરખોર થયેલો ઠાકરા દમેસાં તારી વખાણ કરો, ને એ હું સીધેમાં તે સખતું તારીન મારકતથી, તે બી રેખ્યાં તે આજે કમી નીકાસાં છે.” ભઈજ ખન કોલવા.

નામીયી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો. ૧૬

નૅન ઑસટીન.

જનમ ૧૭૭૫. મરજ ૧૮૧૭.

ખ્યાત અને લોકપ્રીય મંથકારોની છંપગીના દેવાત આપણને જુન મંથી શકે છે. તેઓ ક્યારે જન્મ્યાં, કેટલો વરસ છવ્યાં, અને ક્યારે મરજ પાંખ્યાં, એટલું ન તેઓ વીરો જાણ્યું છે, પણ તેમનાં મંથો દહારો કુટુંબોમાં મોટા ખ્યાન અને લાજ સાથે વંશપરંપરા વંચાતા ખ્યાલ છે. તેઓના દદાડાઓ ધણી કરી એકાંતવાસમાં પોતાનાં વાહકાંઓ માને છવે જનનાં રોસતો સંક્રમાં ઝુલવા લાગે છે, તેઓની દેવાતી વેશાએ દુન્યાનાં લોકો તેઓની ચંચાઈ વીરો ધણી થાકું સાંભસે છે અને છવે છે, અને ન્યારે મોટાત તેઓનાં આવાં ઉદ્યોગી અને ફળદુષ બેળને સંઘનાં થડાં કરે છે હ્યારે તેની ખજર વતીક લેતાં નથી.

આ સખતું આપણે મીસ નેન ઑસટીન વીરો કરી શક્યે, કે નેણીમાં બારી વખાણ કરી લારડ મેકાને કહે છે કે “સખ નાસાઓમાં કોઈપણ માણસાઈ સ્વપનનું બધાન કરવામાં મદા કરી રોકરીખરો ગલતું આવતું દોષ તો આ બાનું મંથકાર છે, કે નેણીને વાસ્તે ઈજાડ આદરું બધું મંથર છે.”

નેન ઑસટીન ૧૭૭૫ ની ૧૧ મી ડીસેમ્બરે ઈંગ્લંડનાં ‘હેમ્પશીર’ નામનાં પ્રજાણમાં જન્મી હતી, કે જ્યાં તેણીને બાપ એકે વડો ધમેચર હતો. ફેવરડ ન્યોરન ઑસટીન (જેનને બાપ) એના વખતના ધમેચરઓ કરતાં પછો બંધેલો હતો, અને સુધારામાં તેમજ બીજા જાતના યાનમાં તે મંકના મદરથોમાં થયેલો ખ્યાલ વધેલો હતો.

તેણીની મા કોઈ સાધારણ સ્ત્રી નહી ન હતી; તેણી પુષ્ત વીચારની, સારી કંથના સાકારીથી હતી, અને પોતાના વીચારો નાની નાની સુંદર દીક્ષુરા કપીતાઓમાં દરસાવતી હતી. તેણી આની રૂપ વધે મરજ પાંખી હતી, પણ છંપાં બોરક વરસો ધણું દુખમાં પણ ધણી વખાણવા જેજ પીરખમાં કદાપ્તો હતો.

નેન ઑસટીને પેઢીમાં ૨૫ વરસ ‘હેમ્પશીર’ નાં પ્રજાણમાં ઝુલ્યાં હતો. તેઓનું પર એક નાની ખીજા આજે જાણ આવેલું હતું, અને મોતરનાં લીજારી બારમાં મેદાં થયો મેદાં થયેલું હતું. તે એક જુનું પણ સખતી રીતે સખ

મીસ જેન ઑસ્ટીન.

વડાણું ધર હતું, અને તેઓનાં મોઢાં કુટુંબના વસવા છતાં, મી૦ ઑસટીન ખાસ શીખવા આવતાં છોકરાંઓને માટે પુરતી જગા રહેતી હતી. જેનના બાપને સાત છોકરાં હતાં. પાંચ છોકરાં-જેઓમાંના સઘડી નાના બે દરયાઈ સેનાધીપતીના ઓઢા પર હતા-અને બે બેટીઓ, કેસેન્ટ્રા અને જેન હતી.

તેણી જેન કરતાં ત્રણ વરસ વડી હતી. પણ એક બહેનો વચ્ચે આવી ધણે વહાલ હતો; તેઓ કદી છુટા પડતાં નહી, એક જ કામ તરફ એક મંડાળ, એક સરખીજ મોપડીઓ વાંચતાં, અને દુકામાં જ કામ કરતાં તે સાથે. મર્યાદા વીના કરતાં નહી. જો કોઈ વેલા છુટા પડતાં તો જેનને અડકવડક થતી, અને એક પછી કામ મન યુક્ત કરતી નહી, તેથી જ્યારે કેસેન્ટ્રાને નીરાણે મેટિંગવામાં આવી સારે. જેનને, પણ સાથે જવા દેવી પડી. "જે કેસેન્ટ્રા કુવામાં દુખાડી મારે તો જેન પણ તેમ કરવાને કદી અચ્ચડી ખાય નહી" એમ તેણીની મા વારંવાર બોલતી સંભાળતી અને તેમાં કોઈ પણ સરગાત ભર્યું ન હતું, મારણકે આ બે બહેનો વચ્ચેની મહેબત જીંદગીમાં અત પ્રવીણ જેવીને તેવીજ હતી. બન્ની સુધી મોઢાંને તેઓને છુટા પાડ્યાં ત્યાં સુધી તેઓ એકજ ધરમાં વસતાં અને એકજ બીછાના પર સુતાં.

આ બે બહેનોમાંની એક પણ પરણેલી ન હતી, પણ કેસેન્ટ્રાની જીંદગી કોઈ કાઠણી વીનાની હતી નહી. તેણી એક જુવાન પાદરી સાથે અદરયાઈ હતી, કે જે કોઈ તેના ઉમરાવ સગાની આવવાની વાત જ્ઞેતા હતો, તેણે તેને એક લગ કરના પાદરી તરીકે અંગેરીઝ બવાને દુકમ યાયાથી તે ઉપડી ગયા, અને લાં કમણે ધણે આવાથી મરણ પામ્યા. આ અશ્વત્થી તેણીની સઘડી સુખી આસાને કેવી રીતે બગ યઈ ગયા તે કહેવા કરતાં વીચારવું સહેલ છે.

જેન ઑસટીનનાં બચપણ વીરો પછું યોડું જણાવેલું છે; તેણીના જનમ પછી યોડુંકમાંજ તેણીની માએ, તેણીને કોઈ માનની સ્ત્રીની સંભાળ હેઠલ આપી કે ત્યાં તેણીનાં મા બાપ દર રોજ જતાં, યા તો તેણી ધરે આવી જતી, પણ બન્ની સુધી જેન કોડતી બોલતી ધઈ નહી ત્યાં તલક ઘેરમાં રાખી નહી. તે વખતે આપતી કેળવણી પ્રમાણે જેને સાચા અન્યાસ કર્યો હતો, અને ધરમાં પણ સુધરેલા વીચારોના માણસોમાં બેલાયાથી પોતાની મગજ, શક્તી ધણી અઢી રીતે ખીલવી હતી. અપજન, પુરા મીઠાજી હોવાથી અને તેણીની સનયુષ્મ ખનતા સઘડા બનાવો ધણી કુશીઆરીથી ધ્યાનમાં રાખતી હોવાથી, બનીયાના ઉપયોગને વાસ્તે. અણસૂઈ સ્વરપદ્ધતિ બંદોળ, કે જેમાં લખાણને માટે તેણી આટલું માન પામી છે, તે ભરી રાખ્યું હતું.

કેટલી ઉંમરે જેને લખવાનું શરૂ કર્યું તે આપણે કહી શકતાં નથી, પણ તેણીએ આવી લખવાની ચાલાકી, નીરાણ છોડી તેની ધણી, આગમજની દેખાડેલી હોવી જોઈએ; કારણ કે સોલ વરસની ઉંમરે તેણીનાં કુખમાં અને કુદળજ બેળથી લખાણની નાની નાની વાતોનો સારો સૂઝ-તેણીની પાસથી મળી આવ્યો હતો. અલખત, આ કોઈ ઘણું સરસ

લખાણ ન હતું, પણ તેણીની વધ તરફ જેતાં બધી રીતે ઠીક હતું. જો કે પોતાનાજ શોખને માટે તે રચેલું, હોવાથી ખ્યાલી યુશાલી માને મશકરી મગખથી તે ભરપૂર હતું ખરું; તો પણ તે કોઈ તેણીના કુદરતી યુગ્મેથી મોકળું ન હતું. ૧૮૦૧ માં મી૦ ઑસટીન ૭૦ વરસની ઉંમરે પોતાનું ધર પોતાના વડા બેટાને સોંપી બીજા ગમ રહેવાને ગયો; બન્ની ચાર વરસ પછી તે મરણ પામ્યો. તેની વીધવા અને છોકરીઓ સાર પછી પાછાં 'હેમપશીયર' માં આવી વસ્યાં. આ આઠ વરસમાં જેન ઑસટીનની જીંદગીમાં કોઈ તોંપી સેવા જોગ બનાવ બન્યો નહી. જ્યાં આભ્યા પછીજ તેણીએ પોતાનો નહી સરખામણી થાય તેવાં લખાણો બહાર પાડ્યાં, કે જેથી આસ્તે આસ્તે તેણીને કદખીત કયા લખનારાઓમાં ઉચી પત્તી અને ઉત્તમ માન મળવું ગયું. તેણી એસરસ વરસની ઉંમરની યઈ તેની આગળ તો ત્રણ વાર્તા તેણીએ લખી હતી:—

Pride and Prejudice, Sense and Sensibility, તથા Northanger Abbey; આ ત્રણમાંની પહેલી કશ મહીનાની હુંક યુદ્ધમાં લખાઈ હતી, અને જેવી પુરી યઈ તેવી તરતજ બીજી લખવામાં આવી હતી. જ્યારે પુરી યઈ અને લખાવાને માટે માંગણી કરી સારે તેણીને ના પાડવામાં આવી; જેથી તેઓને એક બાળુએ યુધી રાખી. પણ હમથાં જ્યારે તેજ ગામમાં પાછાં આવ્યાં, સારે તે લખાણો એકવાર ફરીથી અજવાળામાં આવ્યાં, અને ૧૮૧૧ માં આ સઘડાં લખાણો, કોઝનાના ભારી આનંદ વચ્ચે બહાર પડ્યાં.

કિર્તી મળવાથી જેન ઑસટીનની જીંદગીમાં કોઈ ફેરફાર થયો નહી; તેણી અગાજીની માફકજ એકાંતવાસ પસંદ કરતી, પોતાનાંજ કામમાં અને ધરની સુખવાસી જીંદગીમાંજ મોટી મોજ સમજતી, અને મગજની ચાલાકી એવીજ રીતે વાપરવાને પુરવું ધારતી. તેણીને લખવાને માટે કોઈ જુદો એસરસ યા જગ્યા હતી નહી; પણ બેસવાના અગરમાં સઘળી જાતની હરકોત વચ્ચે કામ કરતી.

જીંદગી ખતમ થયાની યોડુંજ આગમસ જેન ઑસટીનને બહેર માણસે તરફથી માન મળ્યું, અને સઘડી વધારે તે વખતના રાજકોટ, ગ્રીજ જ્યોરજના બેટા પ્રીન્સ રીન્ડ તરફથી હેલ; કે જેની સાથે એળખાણ યવાથી તેણે તેણીને તેડું મોકલ્યું, અને ધણીક આદરમાન સાથે તેણીને બાદશાહી 'લાર્ડશર' બતાવી, અને બીજી મોપડીઓ કહાડે તો તે છાપવાનું પોતે (પ્રીન્સ) માથે લેશે એટલું વીક કહ્યું.

૧૮૧૬ માં તેણીની તનદોસ્તી ધણી નાતવાન થતી ચાલી; તેણી પોતાના જુના શોસ્તેને મળવા બહારગામ ગઈ, અને ગોષા તેઓને છેલ્લીજ વાર ભેટ છે એવી આગાહી સુઝ પડતી હોય તેવીજ રીતે તેઓ સાથ વાત કરતી. તેણીના હસ-સુખો સ્વભાવ પણ આસ્તે આસ્તે બદલાતાં ચાલ્યા, અને યોડા મહીના પછી, લગભગ વરસની આપેરીએ તેણી ધારતી ભરેલી રીતે મોટી પડી, અને બીજાણું પરથી ઉઠવાની તાકાત વડીક રહી નહી.

૧૮૧૭ માં તેણીને મારે વધારે સારા ડાક્ટરોની મદદ મેળવવાને મારે તેણીને 'વીનચેસ્ટર' નાં શહેરમાં લઈ જવામાં આવી, જ્યાં તે વરસના જુદાઈ માસમાં તેણી મરણ પામી. જ્યારે જવાની યોગિક પણ આગમય જ્યારે આસપાસ ઉભેલાં જોએ પુછ્યું કે કાંઈ બેઠેલો છે? ત્યારે કદત એટલુંજ બોલી કે "મોત શીવાય બીજું કાંઈ નહીં." આજ તેણીના છેલ્લા મોજા હતા.

જ્યારે મોતે તેણીની સાક્ષાત ક્રમ જાણી પાડી, અને તેણીની વખાણ દુર અને દુર, વધારે ને વધારે પધરાતી ગઈ, ત્યારે લોકો તેણીને શીઘ્રતાં આવતાં અને ધીર નેવવાને જતાં અને જેટલી આગતારાગતા જતાં જતાં ન યઈ, તેટલી તેણીનાં મુલા પછી થવા લાગી. કેટલાક વરસ પછી એક જુદા મદરસે 'વીનચેસ્ટર' નાં દેવળમાં આવી મીસ આંસટીનની ધીર નેવવાને અરજ કરીને કહ્યું કે "હજારો લોકો એ પાતુંને જ્યાં દાદી છે તે જાણવા માંગે છે, તેવું કારણ જરા અને મેહરબાની કરી કોઈ સહમતવશી?"

આવા ઉમદા યુગે જ્યાં જન આંસટીનની જાણી ધરને લખતી ફરજોમાં અને પોતાનાં વડાઓની સંક્રમાં કાંઈ પણ મગરૂરી યા મોદયઈ વીના સાધાર્માં પસાર થઈ હતી; પોતાની દરકાર કર્યા વીના પીંગળે સુખ આપવાને તેણી હમેસા આવુર હતી, અને કદી કોઈપણ બાબતને તેઓનાં અવાગમપણું માટે દસી કહાડતી હતી નહીં, અને આવી આવી સારી વર્તણૂકથી અધિકારમાં પોતાનું નામ અમર કરી મઠી છે.

જન આંદોલનનું નામ દેખાડનાં મદદ અને જોરત લખનારાંઓમાં સદા અમર રહેશે તેવું કારણ તેણીની લખવાની પણ સરસ હજીય, તેણીના વીચારોની જુલંદી, તે વીચારોની સ્વચ્છતા અને નીરમગતા મારે છે. તેણીએ અનેક વારતાઓની ચોપડી લખી છે, પણ તે ચોપડી બીજાં પોતાઓનાં પુસ્તકો કરતાં ખાસ વખજાય છે તેવું કારણ એ કે જન આંસટીનની બાપા ઉસકેરણી ભરેલી (યા જેને અંગ્રેજોમાં સેન-સેગનસ કહે છે તેવી જાનની) નથી. ખ્યાર અને તે સાથ સંબંધ ધરાવનારા જુદાસ તેણીનાં પુસ્તકોથી તદન મોટાજ છે, અને બાપાની દવાઈ વીચારોથી અને દેખતોથી પોતાની કશા ન જાણનાં એક ધર કે કુલજમાં ખનના સંસારી બનાવેા ઉપર તેણીએ વારતાનાં પુસ્તકો કહાડ્યાં છે. તેણીના સેન્સ એન્ડ સેનસીબીલીટી, પ્રાઈડ એન્ડ પ્રેજુડીસ, મેનસફીસ પારક, એમના નવોરે વારતાનાં પુસ્તકો અંગ્રેજ સંસારનાં અરણાં વીત આપે છે અને તે વીત એવી તો સ્વચ્છતા દર્શાવે છે કે તે હોસે એક વખત નહીં પણ ઘણી વાર વાંચવા ગમે છે. પારના ખાસ જુદાસ અને દવસ તેમાં મજવા નથી, પણ નીતીના દડા અને સંસારી ભેષ વાંચનારનું પ્યાન પેદાશીતે તે છેડે સુધી ખેંચી રાખે છે, અને જોકે જોરોને મારે એ પુસ્તકો વાંચનાં ખાસ આગલાં છે, પણ મરદો મારે પણ તે તેવું જ ખેંચાય ધરાવે છે. મીસ જન આંસટીનનાં કામની પુસ્તકોની અગ્રાન એટલામાંજ આવી અટકી નથી. મીસ મેરાથા એટલામાં સરખી અમ્મી બાપુ લખનાર માફક જન આંસ

ટીનનાં પુસ્તકો હાઈ સ્કુલ અને કોલેજમાં વાંચનાં આપણી જુલંદી સુનીવરસીનીની કેટલીક મરદો કરી પ્રીવષસની પરીણમાં તો વારંવાર, અને વારંવાર વાંચાઓ અંગ્રેજ અભ્યાસ મારે તેણીનાં પુસ્તકોને અત્યાર સુધી સુકર કરતા આવ્યા છે, એજ તેણીનાં લખાણની જુલંદી, તેણીના વીચારોનું ચેટપણું દેખારે છે, એજ તેણીની લાલ-કાતની મોટામાં મોટી કદર છે, અને જે કદર તેણીની દસ્તીના વખતમાં ન જુનાવલી તે તેણીનાં મરણ પછી, હાલકાઓ થયા દુર પરદેશમાં પણ જુગતી જાય છે;—તેણીનું નામ જ્યાં પણ અંગ્રેજ ભાષા બોલાય છે જ્યાં અમર તો થયું હજ, પણ એક બાતુ લખનાર તરીકે ખ્યાર અને હેતપી સદા યાદ કરવામાં આવે છે. આવી નહુનેદાર બાહોશ બાતુ ધરાવવાને અંગ્રેજ પ્રજા જે મગરૂરી લે તે તદન વાજબી છે અને એવી બાતુનું જનમચરીત અમારી સ્ત્રી વાંચનારીઓને પસંદ આવ્યા વીના રહેશે નહીં એવી આશા છે. જુલજાઈ ફ-ખાદક.

સર જનનાં જરખાઈ.

૧૮૧૭ ૧૮.

પગર મનતો આવકાર.

રખાઈ, એમ રડના, જ્યારે હું જોને એમ રડતાં જોઈ છું ત્યારે મારો જીવ ધણે બળી જાય છે. આવો વખત કઈ બધા દહાડા રહેવાનો નથી. ખોદા કરશે તો પોણ વખતમાં હું મુખી થશે." આએ મોસનારાં પચાસ વરસનાં ધરડાં ડોસાં દનાં, જેવણ બેઠાં બેઠાં સદાશ સીવતાં દનાં; જે કે તેવણ દેખાવમાં જુવસુરત નહીં દનાં, પણ સારી અકલાનાં, ને દયા-જી દીવનાં દનાં, એવું એવણનાં મોહમાં પરથી જણાતું હતું. જરખાઈ તરતનીજ જોરડામાં દાખલ થયપી હતી, ને પુરોષપર જોરોને પોંકે પોંકે રડવા લાગી. તેણી રડ વરસની મધ્યમ કદની, પતલપી, ને મોહામણી છેકરી હતી. તેણીને મેહ-જે દલથીર, પણ કોઈપણની દીવ જ્યો તેવો દનો. તેણીએ દહાડાં કુમારની ગામ્મી કાગી સાડી પેહેરેલી હતી, ને બદી-આંન સફેદ સુતરાક હતું, તથા જળસ તો બીસકુલ દનીજ નહીં; પણ જે ધરમાં તેણી રહેલી હતી, તે તો કાઈ વૈસા-દારનું હતું. જોરડામાં સુંદર સામાન તથા ગરીબા મજા તેરથી સજીયારેલા હતા, કારણ "ગીરગામ કાસ્ટલ" નાં રહે-નારાં સુધરેલા વિચારોનાં, ને ઘણી સારી જગવણી લીધેલાં હતાં. બામ ઘણી મોટી ને રળીઆમણી નથા તમેશમાં જોત-જોતની માડીઓ ને પોણ તે "ગીરગામ કાસ્ટલ"ના માતેકના હતા. દેવડમાં તજુ સ્ત્રીઓ ખેરેલી દની, તેઓએ પણ કાળી માડી પેહેરેલી દની, પણ જરખાઈ કરનાં તદનજ જુલંદી એવી દલ-કી નહીં. તેણીએ કાગીનાં મોગ રોષ એવું લાગતું હતું, કારણ તજે જણેન કાગી સાડી પેહેરેલી દની જે પળીજ

મોઘી દુર્ગાનું ને જાદોઆનિ પશુ-તેવણું દુકર હતાં, તથા પશુ તેવણું પીત્તલનાં કાગતાં હતાં, ને ડોંગાં, તચાક, ને પપાછાનાં નુવરનાં નણા તેવણુની વધારે પતલી ને ખુબ સુરત છોકરીને શોભે તેવાં હતાં. કુવરબાઈને યુવકજા પૈસા હતા, અને તેવણુ એક મટા કરનાર નામે નવરાજજી દુકરજી દુમરીયાનાં બેટી હતાં, ને જેવણુ ફક્ત ઠગાઈ લુચ્ચાઈથીજ પૈસા મેળવેલા હતા. ફક્ત પૈસાને ખાતરજ એલેલજ કાસલજ પટેલ તેવણુને પરણ્યા હતા, પણ તે તેવણુને ધણું મોઘું પડ્યું હતું, તથા ધણું સોસવું પડ્યું હતું.

જે કે એલેલજ ઉંચાં ખાનદાનના તથા સારી કેળવણી પામેલા હતા, પણ તેવણુ એક એવી ઓરત સાથે લગનનાં ગાંઠ બાંધેલા હતા, કે જેનામાં સારો ખવાસ, કેળવણી ને ખાનદાન જેવું બીલકુલ કંઈ હતુંજ નહી. કુવરબાઈ ધણીજ નીચ ખવાસની ને પૈસે મગરજ નહી. બ્યારેબી તક આવે સારે તેણી પોતાના ધણીને તાણા મારવાને ચુકતી નહી, ને કહેતી કે તેની સાથે પરણી, તે કરતાં કોઈ બીજા સાથે પરણી હોને તો વધારે સારું. આવી માતાથી ઉધરેલી છોકરીએ આશામાય ને આશ્માય સાદી ને નરમ દીલની કદાચજ હોય. કુવરબાઈએ પોતાના પૈસા વીશે તેઓને મગરજ થતાં ને ગરીબોને ધીક્ષવા શીખવેલી હતી. તથા તેઓ પોતાની સગી કુઈની છોકરી જરબાઈ તરફ ધણીજ તીરસ્કારથી ભેતી હતી, જેના ખરાબ વખતને લીધે ગીરગામ કાસલજના આસરે થોડા વખત લેવો પડ્યો હતો. તે છોકરીનું કાંઈથી યાચ સ્વં સુધી કુવરબાઈએ ધણું બબડી બબડીને પોતાને રેર રાખી હતી, કારણ તેણીનું પીઠનું કાંઈથી સઘું હતું નહી.

જરબાઈ જેકે મેરવાનજી બેદરાંમજ દસ્તુરની એક પુરી છોકરી હતી, તેપણુ કુવરબાઈ જેવી મામીથી તેના ખરાબ વખતે સારો આવકાર મળે તેવી વક્તી હતીજ નહી, કારણુ તેણી હમેશાં ગરીબ સગાંઓ તરફ ધીક્ષારથી ભેતી. એટલું ખરું હતું કે જરબાઈ બીચારી હાલ ગરીબ થઈ હતી, પણ તેણીએ સારો વખત પશુ ભેગલા હતા, ને તેના આપનાં ધરમાં તેણી સુખી હતી, અને તેવણનાં મરણ પછી તેણી એખલી આતુલી પડી ગઈ.

જરબાઈને ધરમાં લાવવા આગ્રહ કુવરબાઈએલેલજ આગળ ધણું બખારમાં કે “ગરીબ સંસારના માટીડાઓને પરણવાની જરૂરજ શું? દસ્તુરના છોકરાઓએ તો ઉઠેરા સારો દાખલો લોડોને આપવો જોઈએ, પણ હું ક્યાંઈ કે તમારા બધીનીએ ધાર્યું હોશે કે, કોઈ દહાડેથી એની છોકરીને હું આસરે આપશ, ને મદદ કરશ.” તેવણના ધણીના જવાબથી તેવણનો શરસો કાંઈ નરમ પડ્યો નહી. એલેલ

કુવરબાઈએ જવાબ દીધો “જેનો જે ધધો હોય તેમાંજ તેણે માયું એસવું જોઈએ, નહી કે સમજ અક્ષલ વગર બધાજ ધધામાં. મુઓ ગમે તે કરે પણ અધીવાદાનો છોકરો, (જેકે તે સારા કેળવાયેલો હતા, તથા મોટા દસ્તુરનો વચલો છોકરો હતો, પણ કુવરબાઈ એમ ધીક્ષારથીજ ભેલતી) તેને પોતીકા આપના ધધામાજ પડ્યું હતું, બીજો ધધો કરવાની શી જરૂર?”

“ખરેખર પૈસા જતા રહયાથી તે બીચારોના જન પણ મો, પણ તે છતાં બ્યારે એવા મુખો ને ધધાની સમજણ વગરના નહી હોય તો લુચ્ચાએ તથા ઠગારાએ કેમ પૈસા મેળવે ને ક્યાં? જો દુનીયાં બધી અક્ષલવાદા માણસોથી ભરપુર હોય તો ઠગારાએ ભુખે મરે!” એલેલજ બોલ્યા.

“પણ કાંઈથી કરીએ દુકતીનું આપણને કાંઈ કરવું જોઈએ; પણ મને નહી સમજ પડતી કે એવા મુખોને લીધે બિચારા શીવાણા માણસોને શું કરવા ખમવું જોઈએ. શું મારી ગોતાય જેવી છોકરીઓને એ દુકતીને લીધે ગરીબરી કડે કે? હું એની પછવાડે ખરડું, પણ મારી છોકરીઓનું શું યાચ તેનો તમને કાંઈ વિચાર છે?” કુવરબાઈને ગરીબોને મારે હમેશાં તીરસ્કાર હતા, તે બાએ વખત તેટલું બોલાયું તેટલું બોલ્યાં. તેવણુને એટલો વિચાર નહી આવ્યો કે, બિચારાએ વરસો સુધીની કરકસરથી એકી કરેલી કાલત યોગ વારમાં બ્યારે શુભ થયલી જોઈ સારે નેને જેવું લાગું હશે, ને અંતે તેથીજ તેનો પ્રાણ પણ મો, તેનો સેદજ પણ ખયાલ એવણનાં દીલમાં આવ્યો નહી.

બ્યારેબી મેરવાનજીની તરફેણમાં એલેલજ બોલતા સારે કુવરબાઈ કહેતાં કે “પણ તે બચાવેલું કામનું શું, બ્યારે એકેદમ એમ ઉઠાવી દે સારે.” “તેણે શું હાથે કરીને ઉઠાવ્યું, એ તો તેની શુલ થઈ.” એલેલજ બોલ્યા.

“હું શુલ થઈ! પણ જો કદાચ મારા બાવા એમ કરતે તો આને માડું શું થતે?” એમ બોલતાં તેવણુ પોતાના ધણી તરફ ભેગું; જો કે તેવણુ એમ બોલ્યાં કે માડું શું થશે, પણ ખરેખર ભેતો તો તે તાણા તેવણુ એલેલજને મારશે, કે જાણે “તમારું શું થતે?”

બીચારા એલેલજનું એવા બોલોનાં મેણથી ધણું પાકી આવ્યું હતું, પણ હવે બીચારા કરેબી શું, તે મુજે મોહડે દર-કર વચર સાંભલતા, પણ કોઈ વખતે જો સમજત બોલોમાં કુવરબાઈને ઠપકો આપના સારે તો ધરમાં ભારે રકાસ થઈ રહેતો, તથા કેટલા દહાડા સુધી ધરમાં પંચાતી ચાલ્યા પછી છેલ્લે સવાહ થતી.

આએ વખત એલેલજની ગરજ હતી. મેરવાનજીની જરૂરણીને કુવરબાઈની મરજ લઈને ગીરગામ કાસલજમાં લાવવાની હતી, તેથી તેવણુ પોતાની ધણીવાંણીનાં મેણાના અપાગ કરી ગયા, ને તેવણના બાવાના સારા શુણોની તારીફ કરવા લગ્યા, જેથી તેવણુ પુણી થયાં, ને એલેલજએ પોતાનું કામ પૂરતી લીધું. જરબાઈને યોગ વખતમાં ગીરગામ કાસલજમાં આવવાની હતી તે સાર એલેલજ તેને ગામ જવા નીકળ્યા.

તેવણની ગેરહાજરીમાં તેવણની છોકરીઓએ જ્ઞાપાઈ વીરે વીચાર જણાવ્યો કે જ્ઞાપાઈ તેઓને કાંઈથી કામ લાગવાની નથી, પણ ચોખ્ખી માથે પડવાની, જેમાં તેઓની મા પણ એકમત થઈ. આઈમાય ધણી સારી રીતે પીઆનો વાગડી જણાવી હતી, પણ જ્ઞાપાઈને તે આપડું નહીં હતું, એકે તેણીએ અગ્રેજીનો ધણો સારો અભ્યાસ કરીયો હતો, તથા યુગચાલીનું પણ સાફ જ્ઞાન મેળવેલું હતું તથા સારી રીતે ગાઈ શકતી હતી. આમાંથી એથી "શું આપણે થોડો વખત કાળી સાડી પહેરીએ કે? પણ મેરવાનંદજી તથાવાના સમા છે, તેનો આપણ શા વસ્ત્રે સોગ રાખીએ?"

"નહી આમાંમાય હું ધાંડેજ કે પેદરવી પડશે, મને તો કાળી સાડી પેદરવાની જરૂરી ગમતી નથી, પણ લોકોને દેખાવવા પેદરશું નહીં, તો લોકો કુપી નાખશે." કુવરજાઈ બોલ્યાં. ગેરવાનંદજી યુગરૂપ તથા તેવણની બેટી જ્ઞાપાઈને નીરાધાર મેળાને ગયા તેનું એ છોકરીઓને તથા તેમની માને બીલકુલ લાગું નહીં, પણ કાળી સાડી પહેરવી પડશે, તથા રંગ બેરંગી થોડો વખત નહીં પેદરવી, તે વીચારથી તેઓની આંખમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં, કારણકે દક્ષત એકાદી પાસકામાં તેઓ પોતાનું સપ્તક સુખ સમજતાં હતાં.

જ્ઞાપાઈ પોતાના બાપમાં મરણ પછી આવાં લોકો સાથે વસવા તેઓનાં ધરમાં આવવાનું હતી. તેણી બીચારી રોષે, સમજુ ને અકસવાથી છોકરી હતી, તથા પોતાના મામાની છોકરીઓ જેવી તથાકને દારીનમાં ચરી રહેથી નહીં હતી.

કુવરજાઈને એકે સારી રીતે ખબર હતી, કે જ્ઞાપાઈ ક્યારે ધરમાં આવી પુગશે, તે છતાં પોતાની છોકરીઓ સાથ બાદર ગઈ. જ્યારે એકલજી પોતાની બેનની છોકરીને લઈને આવ્યા ત્યારે ધરમાં કાઈ હતું નહીં, તે જોઈને તેવણ ધણા દુઃખી થયા, તથા બીચારી જ્ઞાપાઈનાં દીકમાં ધણું આંસુ એક જણ તેણીને આવકાર દેવા માટે રાજ હતું, તે પેલાં ડોસાં ધનમાય હતાં, જેવજી અગાડ જ્ઞાપાઈને લાં રહેલાં હતાં. તે વખતે જ્ઞાપાઈ ધણીજ નાની હતી, અને તેની મા આનાં પાઈની તબીએત નાદરજત હોવાને લીધે તેવણ જ્ઞાપાઈને ધનમાયને છોડે પાડ્યા. ધનમાયના ધણી તથા છોકરી યોગ્ય દલાને લેતે મરણ પાંચમાથી ને તેવણની પડતા વખત હોવાને લીધે તેવણ આવાંપાઈને લાં રહ્યાં હતાં, ને ધનમાયને પગાર પણ આપતાં હતી, જોકે કાઈપણ તેમ જાણું નહીં હતું. બધાં એમજ સમજતાં કે સગાંને પોતાના ધરમાં રાખ્યાં છે, ને આવાંપાઈ પણ તેમજ તેવણને ગણતી. જ્યારે જ્ઞાપાઈ તાલી હતી ત્યારે ધનાં ડોસાં દહેશાં કરતાં કે "જ્યારે હું એને લાપમાં લઈ રાખું ત્યારે હું આઈ અરજી દુઃખ વીસરી નહીં, ને એ છોકરી જાણે મારીજ હોય એવું મને લાગે." ત્યાર પછી આવાંપાઈથી પગાર પણ નહીં આપ્યા ત્યારે તેવણ એકલજીને લાં રખાયાં, પણ લાં જવા ત્યારે તેવણ ધણાં તાજુરા હતાં, ને કહેવા લાગાં કે મને પગાર નથી જોઈતી, હું મરત તમારે લાં રહેવાને રાજ છું; પણ તેમ કરવા આવીંપાઈએ ના કહ્યું કે "ભાં તમોને હાથે થાય લાં તમે જાવો." યોગ્ય

વરસ પછી આવાંપાઈ મરણ પાંચમાં જ્યારે ધનાં ડોસાં ને રાખ્યા ત્યારે એકલજીએ કુવરજાઈને કહ્યું, ત્યારે તેવણ હાથથી પડ્યાં, કે રાંતને એટલો મોટો પગાર મારો આપુ? જોકે તે તો મરત રહે. પણ એકલજીની ધણી સમજાવતથી એણે પગાર પછી તેવણને રાખ્યાં.

જે વખતે જ્ઞાપાઈ ગીરગામ કાસ્ટલ આગળ આવી પુગી ત્યારે ધનાં ડોસાં તેને મથવા સાફ દોડી ગયાં, ને આંખમાં આંસુ લાવી કોડી કરતી વખતે બોલ્યાં, "હવે મને પાંડુ સમજ પડે છે, તારાં માથે મને કહ્યું હતું કે તમારા હાથલા સારું હું એકલજીને લાં તમોને જખાતું, તે સાફ થયું કે હું અદાંયાં રહી કે તુને અને તેણી મદદ કરા." એ કોડીથી જ્ઞાપાઈને ધણો સંપીપાસે મળ્યો, ને તેણીએ વીચાર્યું, કે આવાં ધરમાં તેને ધના ડોસાં સીવાય કાંઈથી બીજું દીવાસો દેનાર નથી. તેના મામા એકલજીને પણ જ્ઞાપાઈ ઉપર ધણો આદર દોડતો હતો, પણ તે બીલકુલ દેખાડી લાગતા નહીં, કારણકે એ કુવરજાઈ જાણે કે તેની ઉપર હેતુ રાખે છે, તો પછી થોડા દલામાં બીચારીનો ધરમાંથી પગ કઢાડે, ને એજ લેવા ધરમાં ફરતો તથા અતીચ નીંદા બહાર કરવાને પણ તેણી શરમાય નહીં.

જ્ઞાપાઈને હવે ગીરગામ કાસ્ટલમાં રહવાને યોગ્ય મહીના થયા હતા, પણ વાદરપડીએ બીચારી વીચાર કરતી કે એક આકરી કરતાં પગાર કઢાવ. હજીજ પછી પોતાના પેસાદાર મામાની ધરમાં યુગરૂપી હતી; તે અતીચા, તથા મેથાં મુગે મોટે ખમતી હતી. કુવરજાઈને રાજ રાખવા, તથા આલાખ ને આઈમાયો ખ્યાર મેળવવા તેણી બનતું કરતી, પણ દરેક કોરોશ નીપજળ જતી. એ ધરમાં નાનાં છોકરાં હતો તેઓ સાથે વખત પડતો કરતો; પણ તેમની કાઈ હતું નહીં, ને કુવરજાઈએ પોતાની છોકરીઓને રહેલું હતું કે એને જાણ કાઢું, આપણું નહીં ને મારગમર રાખવી તે દુઃખમને તાણે થઈ ને તેઓ તેની સંગત કરવાને તથા બેલાવાને પસંદ નહીં હતાં. પોતાનાં ધર-જોડે પેસાદાર નહીં પણ મુખી ધર તેણીને વારે ધરીએ રહેશે ચક્રાનું, ને નવધાર આંસુ પાડતી.

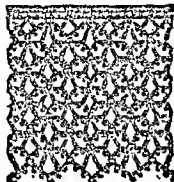
[સંધ્યા પઞે.]

નાઈજી અ. કોહાલા.

અરધારેક સાંભાલો. — કાલ દરમજ કંટલા તોફાની મીચાની સાથે દાર ઉપર ઉતરી પડ્યા હતા, અને લાં કોરતોની અરધારેકથી કોઈએ તેમના એક બાપડાનું ચેલોળા તથા યુગરૂપ નાખીઓથી કાલ દરમજ અજરાજ અચા કે દેવે જ કર્યો બીજ કોરતોએ ચલાદ આપી કે એમણીને એમણી બેઠુ તારકના ચેલોળા અને યુગરૂપના નાખવી, કે જેથી કાંઈ કોહાડ લાગવી નહીં. આ સલાહ કાલ દરમજના ધ્યાનમાં ઉતરવાથી તેણે એક દલમને યોલાવી પોતાની તમામ યુગ તથા ચેલોળા બોડાની નાખ્યા, અને મોડી રાતે આપ પડે પેર આવ્યા. ધરમાં આવ્યા પછી તેણે કહ્યું તો ક્યાં હતારે ઉતરતાં તેમની મરખાથી તેમનાં ધણીપણી જાણે હવાય અને આપી ઉઠેરી દાલતમાં પોતાના ધણીમાં આ રીતને ફેરફાર એવાથી તેવણ તેને પીઠાથી ચક્રાનું નહીં. આપી તુરત તેણે ફાર ખાઈ મીર, કીવરી ચોરી ચોરી પાત આપા પેરનાં બરખાકુતોને મેગાં થોપ્યાં, કોહાડ નહીં પણ તેમના આડોશ પાડોશમાં પણ કોડી આન્યાં, પણ જ્યારે પેરો મીર તો પેરો પાછોજ નીપડ્યા, ત્યારે માનુષ્યોના યોગ્ય મીસર ઉપર વાચેજ અવાવતાં તેઓ સપતા પાળાં કર્યાં હતાં.

સાંકરી, પાંચ મુખી છઠ્ઠીમાં જોડા, બે સાંકરી છેલ્લી હારની પાંચ સાંકરી માંહેલી નીચમાં આંટા વગર લેવો (દવે ચાર પાંખ-રીઓની ચોકડી પુરી થશે). બે આથવા ત્રણ સાંકરી લઈ છેલ્લી સાંકરી સાથે મુક્લ આંટા વગર જોડા. પાછું એ પ્રમાણે નાંકે મુખી કરો, પછી દોરો કાપી મુથવાનું ફેરવી ડાબી બાજુએથી પાંચમી હાર આંટા કે જે બરાબર નીચ હારની માફક કરવી; એ પ્રમાણે જેટલી જોડી જોઈએ તેટલી જોડી લેસ કરી જતી. મોરડર નમુનો જોઈ થઈ શકે એટલી ખુબી હોવાથી અને તેનું બ્યાન આપવાની કાંઈ ગરજ નથી.

૨—જેટલી જોઈએ તેટલી ઢાંખી સાંકરી કરો. પેહલી હાર દરેક સાંકરીમાં આંટા વગરના તાંકાએ કરો. બીજી હાર—એક સાંકરી મુખી બીજીમાં આંટા લઈ એક, એક સાંકરી, એક સાંકરી મુખી બીજીમાં આંટા લઈ એક, એક સાંકરી, એ પ્રમાણે કરી જાવો. ત્રીજી હાર—બે સાંકરી

મુખી ત્રીજીમાં મુઠાયા પર બે આંટા લઈ એક મુથો, પાંચ સાંકરી, તે માટેથી પેહલીમાં આંટા વગર એક, એ પ્રમાણે પાંચ સાંકરીથી પાછું બે લખત કરો. પછી તેજ સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરી, પેહલીમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી જોડીમાં બે આંટા લઈ એક; નાંકે મુખી એ પ્રમાણે કરો. ચોથી હાર—જેટલી હારમાં જે ત્રણ ટીપજાની ખુટી છે તે માટેની વચમાંની ટીપજામાં આંટા વગર ત્રણ કરો, પાંચ સાંકરી, પેહલીમાં આંટા વગર એક, મુઠાયા પર બે આંટા લઈ છેલ્લી હારમાંના આંટા વગરના ત્રણ તાંકાની લચમાંના તાંકામાં એક, પછી પાંચ સાંકરીની ઉપર પ્રમાણે ત્રણ ટીપજા, પાછું તેજ સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરીની એક ટીપજા; નાંકે મુખી કરો. પાંચમી હાર—જેટલી હારના આંટા વગરના ત્રણ તાંકાની લચમાંના તાંકામાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરીની ત્રણ ટીપજા, પાછા તેજ સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરીની એક ટીપજા, છેલ્લી હારની ત્રણ ટીપજાની વચમાંના આંટા વગર ત્રણ, પાંચ સાંકરીની એક ટીપજા એ પ્રમાણે કરી જાવો. લેસ જેટલી જોઈએ તેટલી ચોદલી થાય સાંસુથી ચોથી અને પાંચમી હાર પ્રમાણે કરવા કરવું.

વળી આ પહેલા અંકમાં બરતકાબને લગતું એક રંગીન કાગળ લેવામાં આવશે. આ કાગળમાં પાંદડા ઉપરને લખતા નમુનાઓ જોડે હાથની ફેશનને લગતા નથી, કારણ આમાંથી વેસાત ખાનેનો આકારો દાઢના નવા પારસી ટેકટથી બીનવા-કે હેલાથી તેજ આ જતના રંગીન નમુના મેકાનવામાં જુવ કરી છે, જેથી દવે પહેના એકાદ અંકને લખતું નીચથી કદાચ રવાના થઈ ચુકું દરો; તોપણ સ્વાર પહેના અંકમાં દાઢના વખતને અનુસરતા, સુપરેલી દખતી મીચો મંગાવવાની તજ વીજ કરવામાં આવી છે, જેમાં “ક્રુઅલ વર્ક” (Crewel work) ના ખાસ નમુનાઓ મંગાવવાની પણ ગોઠવણ પડે છે.

રીરીન ૬૦ ખાતકે.

દીલકસ કીજાની કહાણી, યાને “હુસવાનું ખસડું.”

સલતના વખતમાં એક યેળા આ કીજામાં ધણાંક લોકો ભેગાં મળ્યાં હતાં, અને પરાણાઓનું દીલ રીઝવવાને તે કીજાના માલિકે રમત ગમત અને ખાના પીનાની રચના કરવામાં કાંઈ પણ બાકાત રાખ્યું નહોતું. અસલના વખતમાં યુવાન-ખરાં લોકોને એવો વહેમ હતો કે મોટાં મંત્રવર ધરોમાં જુતનો ચારો હોવાનું ભેળવે, અને અલગત આંખે કીજાના બા-

ખમાં પણ લોકોને એવોજ વીચાર હતો. એક દહાડો કીજામાં ભેગાં થયેલાં લોકો વડે જુતના ચારા પીંચેની વાત ચાલી; એમ કહેવામાં આવતું હતું કે જે કોઈ તે કીજાના એક મો-ક્કસ ઓરડામાં સુવે તે ફરીથી પચાસ વરસ સુધી જીવી શકે નહીં. આજે વાત કોનરાડ વોન ગેસગાર નામના એક અમીરે સાંભળી, અને તે બોલ્યો કે બે આંખે કીજો તેજો હોય તો તે આવા ઓરડાનો નાશ કરે, કારણ કે સુરખ માણસોને તેથી પોતાની ઉપર આંખે જાતનું બખંકર સંકટ લાવવાની, અને પોતાનાં સગાં વડાશ્રીઓને એ બખંકર સંકટની યાદગતથી રીજાવવાની ટક મહે નહીં. ભેગાં થયેલાં લોકો સદમજા ગયાં કે કોનરાડ એક વહેમી માણસ છે અને તેઓએ તેને કાઠળી રીતે બનાવવાનો વીચાર કર્યો. તરતજ તેઓએ ખાનગી રીતે તે મસક્ત કરી દેવા કીજો કે, આંખે જુવાન અમીરને પેલા જુતના ચારાવાલા ઓરડામાં સુવાડવો; અને તેમાં તેઓ નીચલી હીકમતથી કુતોહ પાંગ્યાં. કોનરાડ એક સુંદર પણ મી-ખાવડી છોકરી કે જે દીલકસ કીજાના ઉગરાય માલિકની જન્મીલ છાતી હતી તેની સાથ અદ્યપથો હતો. પેલાં લોકોએ એક યાત્રીને તેઓની મસક્તમાં સામેલ થવા અને તેઓને મદદ કરવા સદમજવી. તેણી કોનરાડને એક બાજુએ લઈ ગઈ અને તેને પેલા ઓરડામાં રાતના ઝેખાશો સુવા સદમજાનું, પણ તેના વીચાર ફેરવવામાં તે તદ્દન નીપજળ થઈ. કોનરાડે જાણ્યું કે તેની પક્કી ખાતરી છે કે, જે તે તે ઓરડામાં સુવે તો પચાસ વરસ સુધી તે જગવા થાને નહીં; અને આંખે વીચારજ તેને હુજવવાને બસ હતો. કેથેરીના, કે જે પેલી છોકરીનું નામ હતું, તેણીએ રડતા માંડ્યું. કેથેરીનાનું રડતું તેણીની સઘલી સદમજાવત અને તકારાર કરતાં વધતું હતું; કોનરાડ તેની સાંગે થઈ શક્યો નહીં. તે તાજે થ ગયો અને બોલ્યો કે, જે તે પાછી દાસી બોલતી અને સુખી દેખાય તો તેણીની મરજી મુજબ માથવાને તે તૈયાર છે. કે-

થેરીનાએ પોતાનાં આંસુઓ તુટી નાખ્યાં, અને હસતું મોઢું કરી પોતાના હાથો કોનરાડની ગરદન આસપાસ વીધાયા અને ખરેખર તેણી ધણી સુખી દેખાઈ. કોનરાડને હા બોલાવ્યા પછી કેથેરીના પેલાં એકાં થયેલાં લોકો આગલ પોતાની કુતોહ વીગે કહેવા દોડી, અને તેણીને જે શાખારી મલી તેથી તેણી ધણીજ મધન અને મગર થઈ, કારણ કે કોનરાડને સદમજાવવામાં જ્યારે સમજાં નીપજળ થયાં ત્યારે તેણી એકલીજ કુતોહ પાંખી. કોનરાડનાં રાતનાં ખાણું પછી મથરાતે કોનરાડને પેલા જુતવાલા ઓરડામાં લઈ જવામાં આવ્યો અને ત્યાં તેને ઝેખાશો રહેવા કઈ સરવે લોકો બહાર ગયાં. થોડા વખતમાં કોનરાડ જીવમાં પડ્યો. જ્યારે તે જીવમાંથી બીહાર થયો ત્યારે તે મગરાતથી તદ્દન દંગ થઈ ગયો; જે ઓરડામાં તે સુતો હતો ત્યાંજ દેખાવ બધી રીતે બદલાઈ ગયો હતો. ઓરડાની દીવાલ ઉપર ક્રેજળખા અને ડુગનાં પડો થયાં હતાં. કુસ્તની અને બીજાનાં જુનાં ખખ થઈ ગયાં દેખાતાં હતાં, અને ઓરડાનો સામાન એક પળવારમાં ભાગી બંધ તેવો થઈ રહેલો હતો. કોનરાડ બીજાનાં ઉપરથી ઉઠ્યો, પણ તેના ધુ-વર્તા પગથી તે ઉભો રહી શક્યો નહીં અને તે નીચે જમીન ઉ-પર પડાઈ પડ્યો.

આંખે તો જુદાવાની નખાઈ છે: તે બોલ્યો. તે પાછો ઉભો થયો અને પોતાનાં પેદરવાનાં કપડાં ઝોંધ્યાં; તે કપડાં પેદરવા જેવી દાક્તરમાં ન હતાં, તે તદ્દન દંગ જંગ વગરનાં બની ગયાં હતાં, અને જ્યારે તે કપડાં તે પોતાનાં દીક્ષમાં પહેરવા ગયો ત્યારે તે ધણીક બાજુથી ફાટી ગયાં. તે બીકથી ઓરડાની બહારની ચાશમાં નદારી ગયો અને ત્યાંથી મોડા દાક્ષમાં ગયો. અહીંયાં તેણે મરજીવાન, માણસ ચહેરાના એક અણુજાણુ શખસને જોયો, તે ઉભો રહી કોનરાડને ઝોંધ્યાંથી તીકવા લાગો. કોનરાડે પેલા અણુજાણુ પુર-શને કહ્યું કે: બસા સાહેબ, અહીંયાં તમે અમીર અલ-રીયઝે મોકલ્યો? આંખે અણુજાણુ શખસે થોડાક વખત સુધી કાંઈક મુચવણમાં હોય તેવો દેખાવ કીધો, અને પછી બોલ્યો: છું અમીર અલરીયઝે? હા—જે તમે ખરેખર એવા માણસ હોવ તો. પેલા અણુજાણુ શખસે “વીલહેમ” ને નામે કોઈને બોલાવ્યો. તરત એક જુવાન ખીદમતવાર દાબર થયો. પેલા અણુજાણુ પુરે તેને કહ્યું: આટલા પરાણાઓમાં કોઈ અમીર અલરીયઝે છે? નહીં, મારા મેહર-ખાંન, હું એ નામવાલા કોઈને ઝોળખતો નથી. કોનરાડે આનાકાની કીધી, હું કઈ પરાણાઓને મારે નથી બોલતો, પણ હું તો આંખે કોશ્કાના અમીર માલેકને વાસ્તે પુછું સાહેબ. પેલા અણુજાણુ શખસ અને તેનો ખીદમતવાર એક એક સામે અજાણ્યથી બેવા લાગા. પછી પેહલાએ કહ્યું કે, હુંજ આંખે કોશ્કાનો માલેક છુંજ. મારી સાહેબ? મારા બાપ તે બસા અમીર “અલરીયઝ” નો મરજી-પછી, કે જેને ચાલીસ વરસ થયાં. કોનરાડ એક બાજત પડ બેસી થ ગયો, અને પોતાનાં મોઢું પોતાના હાથોએ ઢાંધી દીધું, અને વીધાવ કરવા લાગો. પેલા અણુજાણુ માણસે હલવથી પોતાની

નોકરને કહ્યું: હું બીજા કે આમે ગરીબ બીચારો મેડ છે. કોઈને મોક્ષાવ. એક જનવારમાં ધણીક એક કોનરાડની આસપાસ એકાં થયાં, અને હળવેથી એક એક સાથે વાત કરવા લાગ્યાં. કોનરાડે પોતીકથી નવર જાતી કરી, ધણીજ બારીકાથી પોતાની આસપાસનાએને તપાસવા લાગ્યો, પણ પછી પોતાનું ડોકું ધુણાવી, દલગીરી બરેલા સાથે બોલ્યો: નહી, તમારામાંથી કોઈ એવું નથી કે જેને હું યોગ્યમને ઠોકું. હું ઘરેલો અને આમે દુન્યામાં તદન એખલો છું. જેઓ મારે વીણે કોઈ પણ દરકાર કરતાં હતાં તેઓ તેા ધણાં વરસનાં મરી ગયાં, પણ ખરેખર મારી આસપાસનાં એમાં થયલાં લોકોમાંથી કોઈ પણ યુદ્ધ માણસ તે મરી ગયલાં એને લગના કોઈ એક બે બોલો કદી શકશે? ધણીક કમરમાંથી વાંકાં વધી ગયલાં પુરોગા અને સ્ત્રોએ કોનરાડની નજદીક ગયાં, અને તેના આગમયના દોરતદોરોને લગતા સવાસો તેણે જેથી રીતે યુધ્ધા તેથી રીતે જવાળા આપ્યા, જેમ કે આમે તેા દસ વરસ થયાં મરી ગયું, એના તો વીસ વરસ થયાં, અને પેલાંને તેા ત્રીસ વરસ થયાં. આમે એક એક પછીના બોલો કોનરાડને વધારે અને વધારે જાડા જમ્યો કરવા લાગ્યા. છેલ્લે સરવાલે આમે દુખી માણસ બોલ્યો: એક બીજાથી કોઈ છે? પણ તેનું નામ લેવાની મારી હીમન નથી આવતી—એ મારી બોવાઈ ગયલી કેયેરીના? હજાર થયલી ધરકી ડોહીએમાંની એક બોલો; હા! હું તેણીને ધણી સરસ રીતે એખખતી હતી; ગરીબ બીચારી! તેણીના ખાસા ઉપર એક સંકટ આવી પડયું, અને તેણી નજદીક પચાસ વરસ થયાં તેના મનમાં મરણ પાંખી. કોનરાડ પોતીકું ડોકું નીચે વાંકું વાકી બોલ્યો: અરે હું જાંઘમાંથી અગાશત થું કામ થયો? અરે! અને સારે તે મારે ખાતર ગમખાં ગીરકતાર યઈ મરણ પાંખી! ગરીબ છોકરી! કેવી જુવાન, કેવી મધુર, કેવી બલી, તેણીએ પોતાની ઝંદગીમાં કોઈને બળી બેઠોને દુખ રીધું નથી. તેણીના ખાસો બહોલો પાછો વલશે અને હું પણ તેણીને મારે ગમ ખાઈ મરી જવશ. કોનરાડે વીશાખ કરવાને ચાહુ રાખ્યો. ચોક્કસ વખતમાં હસવાના મોઢા યુવાની બરેલા આવ્યોને આવ્યા; બે બાબ જુવાન જીવસુરત હાથે કોનરાડની ગરદન આસપાસ કોઈએ ધીરાથા અને પછી તે માણસ મધુર અવાજે નીચે મુગળ બોલ્યું:—મારા કોનરાડ, તારા માણસ બોલો અને વીંધી નાખ્યો. આમે રકાસ હવે વધુ વખત નહી ચાલશે. ઉપર જો, અને હમારી સાથે હસ. આમે બધું ને યધું તે તો ફક્ત મશકેરીમાં હતું. કોનરાડે ઉપર જોયું, અને અન્યથાથી આસપાસ નજર ફેરવી. પેલાંઓએ જે મોઢા લેખાસ લીધા હતા તે કહાંડી નાખ્યા, અને જે સી પુરેલા ચોક્કસ વખત આગમય પદયાં અને અદસુરત જેવાં લાભતાં દનાં, તેઓ ખુણસુરત, જુવાન અને આનંદી દેખાવા લાગ્યાં. આમે એક અન્યથાથી બરેલી મશકેરી હતી, અને ધણીજ હીમન બરેલી રીતે અમકમાં લાવવામાં આવી હતી, સુખી કેયેરીનાએ પોતીકું મોઢાનું ચાહુ રાખ્યું: હું બીજાને ગમે તેની

આગમય તેઓએ તેને જલદ દાર જોય આવવા મારે પાયો, અને રાતના તેઓ તેને આમે નાશ પામેલા મોરડામાં લાવ્યાં, કે જ્યાં સપથ જાગી તેની ગયલું હતું; આમે કપડાંમાં ત્રીયાં તારે વાસ્તે મુક્યાં અને એવું દરાવ્યું કે જ્યારે તે જાણથી બીહાર થાય, અને બહાર આવે સારે તે માણસ જાણુ માણસો, કે જેઓને તેઓના જાનવવાના બાગ બરાંખર રીતે સમજાવ્યા હતા, તેઓ તેને મારે. હવે સધામાં તારા દોસતો મોઢા લેખાસમાં તારી નજદીકજ હતાં. હા! ખરેખર, આમે તેા જમ્બી મશકેરી હતી? ચાહ, હવે આખા દહાડાની મનજા મારે તૈયાર થા. હા: ગરીબ છોકરા, એક ધડી વેર હું કેસ ખરેખર દુ:ખી ધઈ ગયો હતો. જોને જો અને હવે દસ. તેણે ઉપર જોયું, અને ખુબ્યા જોતો હોય તેથી રીતે આસપાસના સુખી ચેદરાએને લીધવા લાગ્યો. પછી નીસાસો નાખી તે બોલ્યો; બસા પારકા માણસો! હું તદન નીસાસા ધઈ ગયોય. હું તમને અમર કહ્યું કે મને તેણીની ધોર આગળ લઈ ગયો; જ્યાં તેણીને હારી હોય લાં અને લઈ ગયો; કેરકા દસ્તા બેદરા નાપુદ થયા, દરેક જમ્બી શીષાં પડી ગયાં; કેયેરીના બેસુધ ધઈ જમ્બી પડ પડી. આમે દવાડો કીલા: નાં લોકો દલગીરી બરેલા ચેદરાએ આવજાવ કરવા લાગ્યાં. જ્યાં મોઢાજ વખતની વાત ઉપર સપથ મુકાલી બરેલું હતું, લાં સપથું શેક બરેલી રીતે સાંત દેખાવા લાઈ.

દરેક જમ્બીએ વારા ફરતી કોનરાડને તેના મોઢા ખાસમાંથી લેકાડાની તાજનીજ કરી, પણ સવલું દોઢક. જો કોઈને કોઈથી જવાળ તેની તરફથી મક્કતો તે એજ ન, તે નરમાસ અને અખસતથી તેઓ તરફ તીકતો, અને પછી નીચલા બોલો મોક્ષતો:—“બસા માણસો! મારા કોઈ દોસતો નથી. તેઓ: તેા ધણાં વરસ થયાં આસાએસ હોય, તમે મદને સાફે કહેા: તમે મારે સાફે ઉંડોલો, પણ હું તમને એખખતો છું. મેરખાંની ફરી અને હું આમે દુન્યામાં તદન એખખતો છું. મેરખાંની ફરી અને તેણીની ધોર આગળ લઈ ગયો.” બે વરસ કોનરાડે એક ચોક્કસ જાડ કે જેની નીચે કેયેરીનાને મશકેરીમાં દારેલી જમ્બી વખતમાં આવી હતી, લાં સવારના પોદરથી તે રાત સુધી ગમખાં પસાર કર્યાં. આમે નીરદોશ દીવાના માણસની કેયેરીનાર એખકી સોખતી હતી. તે તેણીની સાથે ધણી દોસતી રાખતો, કારણકે તે કહેતો હતો કે તેણી ચોકી ધણી રીતે, કેયેરીના કે જેણીને તેણે પચાસ વરસ થયાં બોલીય, તેણીની યાદ આપતી હતી. તે ધણીક વખતે કહેતો કે તેણી કેવી આનંદી હતી, કેવી સુખી હતી—પણ હું કોઈ દહાડો હતરથી નથી, અને જ્યારે હું પારેય કે હું તારી તરફ જોતો નથી, સારે તે રડેય. જ્યારે કોનરાડ મરણ પામેલો સારે તેના ફરમાવવા મુગળ તેજ જાડ નીચે તેને દાટયો, કે જેથી કરી તે પોતીકી ગરીબ કેયેરીનાની આગળજ પોતીકી હમેશાની આસાએસ લે. કોનરાડનાં મરણ પછી કેયેરીના એખકી તે મરડી નીચે રોજ ધણીક વરસ સુધી બેઠી. કોઈ દહાડો કોઈ સાથે બોલે નહી અને કોઈ દહાડો દસે પણ નહી. છેલ્લે સરવાલે તેણીના લાંખા પસાવાને બરેલા તેણીનાં મરણમાં મર્યો, અને તેણીને કોનરાડની પાસેજ દાટયામાં આવી.

નવાજાખાં લખાએપછ પાદરાસા.

જો “કો નિ” મુજબનાં કોઈમાં હાલજો રીયાત વાન રેક વાંકે
 થયલું કમલે દિ-રતીજ મેસમાં પોતાને માંક જામલ કાપસલ મેડેનાં બધું જી.

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થવું, ઘણું ખર્ચ ખાતુઓને લાયકી લખાતું માસીક ચોખાંચું.

લવાજમ વરસ ૧ ના રૂડે દશાવરના રૂડા— જાહેર ખબર—ખાતુઓને બરની છૂતસો વેચનારાઓ માટે આ ચોખાંચાંમાં જાહેર ખબર છાપવાથી પુશકલ કાયદો ચલાતો સહેલ રહે છે. બાવતાલ માટે “કપસરે હિન્દ” છાપાખાતામાં મેનેજરને લખવું.

સરકારે ટેકાંબે પ્રગટ થતી ખોરદેહ અવસ્તા કરતાં કપસરે હિન્દવાસી અવસ્તાની શા માટે છુટારો નકલ ઘણું ખર્ચ છે?

તે મોટા અક્ષરથી છાપેલી કોઈ છપાઈ સાધની છે, તે સાથે ઉર્મા કાપતો, મજબૂત બંધાઈ અને વધી શુદ્ધ ઉચ્ચાર સાથે કૌમતમાં ઘણું ઘણી સરતી હોવાથી તેનો પુપકલ હોવા યાવ છે.

દર આપણી રૂપ૦૦ નકલ દુરત ખર્ચ બનાવી હવડાં તેથી ઘણું મોટી કામતની, તે સાથે કોટા કાગળ અક્ષરથી છાપેલી શુદ્ધ ૧ બંધાઈ સાધની, અરવેને સવલ પડે તેવી રૂડાં.

છ આ ના વા લી

ખોરદેહ અવસ્તા ખાહેર પડી છે. ખોરદેહ એક આતો.

અક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપડવા લાયક ઘણી ઊંચી સ્તેશનરી.

હાલમાં વેસાતથી તત્તન નવીજ ધપની ઘણું ઊંચા કાગળ તથા તેનીજ “ચેચા” પરબીડાં સાધની ચોખીના બાકસોમાં સમાવેલી સ્ટેશનરી નીચે જણાવેલે કોઈપણ બાપથી મારણો—

સેટ નેમશ... વાકસો ૧ નો રૂ ૧૫૫
ઉમખીરીયત... ૧ નો રૂ ૧૫૫
મીકાચો... ૧ નો રૂ ૧૧
પીટારાયા વેચમ... ૧ નો રૂ ૧૧

કપસરે હિન્દ છાપાખાતામાંથી ટેકકડા પછેલા મોકલી મંજાવી લેવી.

તમામ ખોરદેહ અવસ્તા.

જેમાં અંગે, યથા, પાંચો ગેટ, બધી પતેતો, ની-આદરો, પચીસ વધતો, બાન્ને, આદરંગાનો, આદર-નીનો, સતોમ, ચેહેશારનું, મુકતાદના દહાડાઓ ઉપર પકવાના છકકતોના હા, ખીસી કોમની સેવાઓ, દુવા નીરગો, આકીરવાદો, મોનામતો અને એ વગેરે સમક્ષ અપસનાતું ચોટાદું પુસતક જેના જેવું સંપુરણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ બેસણીતું પુસતક બીજે ટેકાણેથી આજ સુધીમાં કોઈ પણ પ્રગટ થયું નથી. એ પુસતક મોટા જાગ્ર અક્ષરમાં છાપ્યું છે, જેથી તે ઘણીજ મેદકાઈથી વંચાઈ શકાય છે અને આંખ તાણવી પડતી નથી.

કૌમત—પુસતક એકના રૂપયા ચાર, બધાંને બધાં કામજ પર છપાવતીના રૂપયા આઠ. સફાઈ સરસ બધાં કામજ પર છાપેલીના રૂપયા પંદર. બેસ્ટરન રૂપ વાલીના રૂના; રૂ વાલીના રૂના તથા રૂપ વાલીને રૂના.

કપસરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલશે.

તત્તન નવીજ ધપની અને આજ સુધીમાં બહાર નહી પડેલી

ખોરદેહ અવસ્તા, (તેની માએનીનાં સાર સાથે.)

માએનીનો સાર લખનાર.

મેરવદ કાવસેલ એદલત કાંગા.

મજબૂતમાં રહે એવી નાના કદની ચોપડી જેનું કદ માત્ર લંબાઈમાં ૪ ઇંચ તથા પાંદણાઈમાં ૩૫૫ ઇંચ છે. એ ચોપડી રોજાશમાન પુકાં સાથે એચ્યુક્સન પ્રેસમાં ઘણી સરસ બંધાવી છે. એ પુસતક ૧૧૦ સફા તું ઘણું દલદાર બનવા છતાં, સરવેને ખરીદ કરવાને બની શકે માટે કોપત તેની ધણીજ મજબૂત બંધાઈ સાથે માત્ર આના ખારની રાખી છે તથા તેની રી તની બંધાઈ સાધની ચોક્કી બીજીત સાધની જેનાં પુકાં ઉપર સત જરોયસત સાહેબની કુમેરી બીજીતની સખી આપવામાં આવી છે તેનો રૂ ૧ પડેલો.

એ પુસતકમાં અંગે, યથા, નીઆદરો, ગેટો, પતેતો, નીરગો, બાન્ને, નમસકારો ઉપરાંત નવ પતેતો કામજ કરવામાં આવી છે.

કપસરે હિન્દ છાપાખાતામાંથી મલશે.

આખાં તીર્થુદયાળમાં સર્વે મુઝરાની તથા ઉલેષ-મુઝરાની જગ્યામાં
વધારે ફેલાવણું તથા અઢી તાલારી વધારે પચાસીવાજું.

॥ श्री ८ यं स रे हि न्तं ॥

प्रादुर्भावेन

इमिन शर्मा,

১৯৩৬

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

04244

24171113

॥ यन्मानसं धत्ते ॥

સગવડમયે ૬૨.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

મુંબઈમાં ગણતંત્રી.....૩૪-૨-૦૦   રેણાગી.....૫-૧-૦૦
 રાજ્ય સરકારી કાર્યમંત્રી ૧૦-૧-૦૦   રાજ્ય સરકારી કાર્યમંત્રી ૧૦-૧-૦૦
 રાજ્ય સરકારી કાર્યમંત્રી ૧૦-૧-૦૦   રાજ્ય સરકારી કાર્યમંત્રી ૧૦-૧-૦૦

જી એપ્રિલ ૧૮૮૬

પ્રજ્ઞાક (૬૭)

(અંક ૨૭૦)

સ્ત્રી મિત્ર.

હર માસના આખેરીએ પ્રગટ થવું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાટે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોખા-યું.

ૐ લખનારાં—પારસી બાલુઓ, ૐ

મુ'બ'ઈ:

કચસરે હિન્દ સ્ત્રીમ પ્રેસમાં,
કુરામણ હાવસણ પ્રેસવાએ પોતાને માટે બાપ્તું છે.
ફીમિત વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂ.૩
પ્રિન્ટરને ૬ આના.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં
 બખતાવર બાનું લેડી રેના માન
 પામેલા આંસરા હેઠળ.

શ્રી સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—એપ્રિલ ૧૮૮૯. ૬

૧. મીસન બાવાનું વસિયત—એક ધણી અલયબ જેવી રસીલી વાર્તા—જે યોગે સાથે—
 (લખનાર મીસ શીરીન ફૉ પાટક)..... ૨૬
૨. એકલપેટાપણુને લગતી ઇમિલ—(લખનાર મીસ બાનુંબાઈ પેસનનજ નવરોજી કાકર) ૩૫
૩. એક ત્રાસદાયક લેટ—(લખનાર મીસ જરબાનું પેસનનજ નવરોજી કાકર)..... ૩૬
૪. મોટાં માયની ગુલાકાતો—ફુખતા હાંતનું દર—(લખનાર મીસ મેહેરબાઈ નૉ પટેલ)..... ૪૦
૫. સરખ્યનનાં જરબાઈ—(લખનાર મીસ નર્મલજી જૉ કાકર)..... ૪૧
૬. અમારી નાવડી—કવીતા—(લખનાર મીસ મેહેરબાઈ નૉ પટેલ)..... ૪૩
૭. નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—મેરી સોમરવીલ—ચીવ સાથે—(લખનાર મીસ
 ગુલબાઈ ફૉ પાટક)..... ૪૪
૮. ધણી સાડે નવ કાપડા—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નૉ મેૉ પટેલ)..... ૪૬
૯. અનુભવની અગત્ય—(લખનાર મીસીસ ગુલબાઈ હાદાબાઈ રાંણીના)..... ૪૬
૧૦. ઊકરીમાંથી સ્ત્રી—(લખનાર મીસ આશીબાઈ રોૉ સાપુરજી)..... ૪૮
૧૧. “સનખીમ” નામની આગબોટમાં સફર—કતી લેડી ખાસી—ચાર યોગે સાથે—
 (લખનાર મીસ હીરાબાઈ નૉ મેૉ પટેલ)..... ૪૯
૧૨. કાન્સ દેશની રાખ્યકાન્તી—(લખનાર બાઈ પ્રેમકેર ચુનીલાલ મોદી)..... ૫૧
૧૩. બાનુંએને બરનાં વાણજો—ગીતાર—મેનડોલાઈન—જે યોગે સાથે—(લખનાર
 મીસ ગુલબાઈ ફૉ પાટક)..... ૫૩
૧૪. શું તે એક નીચરજતા હતી?—(લખનાર મીસ નવાબબાઈ જૉ પાદશાહ)..... ૫૪
૧૫. મિત્રાચારી—(લખનાર મીસ જરબાઈ પોરોજશાહ વીકાજ તથા મીસ બાનુંબાઈ ફૂસ-
 મજ મીરજી)..... ૫૬
૧૬. આખર પામવાનાં છ પગથિયાં—(લખનાર મીસ મેહેરબાનું મેહેરામસા દાવર)..... ૫૭
૧૭. ભરવા ગુથવા વીશે—જે યોગે સાથે—(લખનાર મીસ શીરીન ફૉ પાટક)..... ૫૯
૧૮. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી)..... ૬૦

સતી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હ.

અપરેલ ૧૮૮૬.

અંક ૨ બો.

મીસન બાવાનું વસિયત. હું

એક ધણી અત્યથ બેચેરી રચીલી વાર્તા.

પ્રકરણ ૨ હ.

વારસામાંથી આવતક થયેલી પુસ્તકેસ.

વા. મીં મીસન મેસરસ ટોડ અને જે. મેસ વડીલોની આચીસમાં આવી પુગા કે સાંતો એક કારભારી તુરત બહાર આવીને બરખીમનનાં આ સર્વથી પૈસાદાર મહરયને તાબેદારીથી વાંકો વળી નખે; તેને મીં મીસને દમમાં પુછ્યું, “મીં ટોડ અંદર છે કે?”

“સાહેબ, મીં ટોડ હાલમાં કામમાં રોકાયેલા છે, પણ ચોડી મીનીટમાં અત્રે આવશે, તેટલાં સાહેબને ‘હાઇમસ’ વાંચવા આપું?”

“બહનંગમાં નાખ તારાં હાઇમસને” તેણે મીસન બોલીને કહ્યું, “હું કાંઈ અર્થમાં વર્તમાનપત્રો વાંચવા નથી આવ્યો. મીં ટોડને કહે કે હું તેવણું એકદમ મત્રવા માંડ્યું, નહીં તો હું બીજા વડીલને લાં ગતો રહેવરા.” તે કારભારીએ બીહનાં બીહતાં કહ્યું, “સાહેબ મને ધારતી લાગેય કે,”

“કેમ જતુંય કે નહીં.” મીં મીસન જણે સાંધી જતા રહેતા હોય તે પ્રમાણે કુદોડા ખાંટી હાથા અને પોતાની તોપી હાથમાં પકડી બપોરવા લાગ્યા. રખેને તેવણું સાંધી નાહસી બધ એવી ધારતીથી તે કારભારીએ ગભરાઈને જવાબ દીધો, “લેઓ સાહેબ આ આગે; મેહરબાની કરી જરા બેસો, હું મીં ટોડને દમણા બોલાવી લાવું.” અને એમ કવી સાંધી ચાલી ગયો. તેના ગયા પછી તરતજ એક યુગ્મ ડોસાં રોકાનાં રોકાનાં

અંદરના મેસરમાંથી એક કામજનાં બંજળા સાથે બહાર આવ્યાં, અને ખુબ પાપનાં લાગ્યાં કે તેવણું માથું ફેંકણે નથી તેવણું બીચારું અટકામી વખેને પોતાનું વીસ કાંઈ બીજાં ધરમ ખાતાના સંબંધમાં ફેરવાવવા આવ્યાં હતાં; વડીલના ઉત્તસપાસા મેસરમાંથી એકદમ કારભારીનાં અંધારાં ખોપડાંમાં તેવણું દેઢ લપાથી તેમને ડરડો લાગેલા હતા.

એક પળમાં મીં ટોડ પોતે આવી મીં મીસનને ધણી બેસ બરથો આપકાર દીધો. મીં ટોડ બીહણે, ભોલા અને ઉત્તવણે માણસ હતા. તે આવતાં વાર એકદમ બોલ્યો, “કેમ છેઓ મારા ખાસ સાહેબ? તરુને બેઠેને હું ધણી ખુશ છું.” પણ આટલું બોલતાંજ મીં મીસનનો મીરડાપત્રો ચેહરો અને બેચાં બેઈ એકદમ ચુપ થઈ ગયો. પછી કીખન પકડી બોલવા લાગ્યો, “મારા ખાસ સાહેબ, હું ખચીત દલગીર છેઠા કે તરુને એટલો વખન ખોડી રહેતું પડ્યું, પણ તમે આવ્યા સારે હું એક ધણીજ સરસ અને ધણીજ પર્યાં વસિયનનાયું કશાનાર ખાઈ સાથે રોકાયેલો હતા.”

મીં મીસને વચમાં બોલી હડા તેને વધારે બોલતાં અટકાવ્યો “બહનંગમાં નાખ તે ધર્મી વસિયતનાયું કશાનારને; સંભાળ રખજ કે ફરીથી એમ નહીં બને, હુબી એક વસિયતનાયું કશાનાર છેઠા અને મારા જેવા માણસને આચીસના ચોકર અને લખનારાઓ માફક ખોડી યપાતી રેવ નથી, મારે સંભાળજે કે ફરીથી એમ બને નહીં.”

“હું ખચીત ધણીજ દલગીર છેઠા, પણ.”

“ચાલ, વાંચે તે બધું રહેલા દે-મને મારે ચીવ બેઈએ.”

“ચીવ-ચીવ-માફ કરજે હું-પણ હું જરા ગભરાઈ ગયેય તમારી રીતમાત હમેશાં એવી તો-”

આટલું બોલીને તે એકાએક અચકા ગયો, કારણકે મીં મીસનની ડોસા પુરકતી અંતુની આંખો સામે તે બેઈ સરથો નહીં; તે તુરત વીસ લાવવા માટે એકદમમાંથી બહાર ગયો. થોડા વખતમાં તે વીસ લઈને પાછો ફર્યો, અને મીં મીસને કાંઈ પંચુ, બોલ્યા વગર એકદમ તે ઉઘાડી વાંચવાનો દુકમ કર્યો.

તે તરતજ તાણે ધણી; વીસ ધણું કુંક હતું. ફક્ત થોડા વારસાઓ કે જે બધા ગલી વીસ હજાર પાંડા દવા તે મીસન તેવણી સવળી દોષત અને મીલકતો તથા છપવાનાં

કરતાં તેવણને ધણું દુઃખ લાગતું હતું. તેવણની મુખ્ય મનદ પૈસા મેલવવામાં હતી, અને નહીં કે તે ખરચવામાં. બ્યારે પોતાની આશીસમાં ખેસી પોતાનાં મોઢલાં ખાતાંની હીસાબ તેવણ ગણતા હતા, અને એકા ધવલા પૈસાના મોટા દગજામાં એક પછી એક પૈડ ઉમેરતા જતા હતા, સ્વારેજ તેવણ ખરેખર ખુશી દીસતા હતા. ચાલીસ વરસ ધર્માં આગેજ એવણની ખુશાલી હતી, અને તે હજુ પણ તેમજ હતી.

આ પછી તેવણે પોતાના ભત્રીજાને વીચાર કીધા, કે જે તેવણના ભાઈને એકપુરે દીકરા હતા અને જેને તેવણ પોતે છાપવાનું ખાતું દહાડી પૈસા મેલવવામાં ચુકાવ્ય તે અગાઉ ધણી ખારથી ચાલતા હતા, અને પછી એક હાથ મારી. તે પછી, જે તેવણને એક વખત બ્હાસે હતા, તેનેથી છુટું પડતાં તેવણને જમણે ફટકા લાગ્યો હતો; પછી યુસેસ તેવણની સાંમે થયો હતો, અને—જળી તેથી પણ ખરાબ એ કે—જે સાચું હતું તે તેણે મોઢાંપર કઢી દીધું હતું, જે તેવણથી મુદત ખમી રાહડું નહીં. તેણે કહ્યું હતું કે તેવણની પૈસા કમાવાની રીત અપમાણીક હતી, જેટલું જેઈએ તે કરતાં તેવણ વધારે ભેતા હતા, અને તેવણ મનમાં સમજતા હતા કે તે ખરેજ હતું, પણ તેવણને કોઈ મોઢાંપર એમ કહે અને તેવણની આખી જીજીને એમ લમારે એ તેવણથી સાંખી નહીં રાહડું હતું, સ્વારે પોતાનાજ પાળકને મોઢેના આપા રાખે—તેવણ કેમ ખમી શકે તેવણ કોઈ તદન ખરાબ માણસ હતા નહીં, કોઈ પણ માણસ તેવું હોતું નથી; અંદરખાનેથી ખીન—માણસે ચાકક તેવણને પણ લાગણી હતી, પણ તેવણને કોઈ ઉપાયા પારે અથવા સાંમે ઘામ એ તેવણથી ખમી નહીં રાહડું હતું, અને તેથી તેવણે કાંતો લીધો હતો, તોપણ બ્યારે તેવણ એકાંત બેઠા બેઠા વીચાર કરતા હતા સ્વારે તેવણને લાગ્યું કે કાંતો લીધાથી કોઈ સુખ મળતું નથી; અને યુસેસનું મોઢું મન અને મક્કમ પ્રમાણીકપણાની તેવણને અંદેખાઈ લાગી, કે જે સદજીવને લીધે તેણે પોતાના સપળા લાભનો ભોગ આપ્યો હતો. તેવણની મતલબ કાંઈ એવો વીચાર કરી દયા લાવી પોતાને દેખવ દેવવાની હતી નહીં. મીઠ મીસન કહી પણ દયા કરતા હતા નહીં, અને કહી પોતાનું મન દેવતા હતા નહીં, જે તેવણે તેમ કીધું હતે તો હાલ તેવણ વીસ લાખ પૌડના ધણી હને નહીં.

મ કે ર ણુ ૩ નું.

ઝામરેટાની નાની બહેન.

આપણે જેઈ ગયા છીએ કે “મીસનસ” નું ખાતું ઝામરેટા બારે નાશીપાસી અને ગમગીન દેડાંએ છોડી ગઈ હતી. તેણીને આટલી બધી દલગીરી ઉપજવાનું કારણ શું હતું તે કહેવા પહેલાં, આ જીવાન કેળવણી ખાતું કોણ હતી તેની આગળી તવારીખ વીશે અમે આપણુ બે ભોલ બોલીશું.

તેણીના માપ રેવરંડ જેમ્સ સ્મીથર્સ એક પાદરી હતા. બ્યારે તે ખરેખર પામ્થો સ્વારે પોતાની પાછલ એક વીધવા અને

બે બાળકોને યુકી ગયો હતો. આ બે બાળકો તે ઝામરેટા અને તેની બેઠન જેની હતાં. પહેલીની ઉમર આ વખતે ચાલ વરસની અને બીજીની ચાર વરસની હતી. આ બે દીકરીઓ સીવાય મીઠ સ્મીથર્સને લાં ખીન બે દીકરાઓનો જન્મ થયો હતો, પણ તેઓ પોતાનો વારસો આ દુન્યામાંથી તેઓના આપની અગાઉ ઉઠાવી ગયા હતા. મીસીસ સ્મીથર્સ બ્યારે વીધવા થઈ સ્વારે સારાં લાભગે તેણી પાસે પોતાની સાત હમર પૌડની રકમ હતી, કે જેનું વરસ દહાડે ૩૫૦ પૌડ બ્યાન તેણીની જીજી સુધી આવતું હતું. આ નાની આવકનો જેમ અને તેમ સારા ઉપોય કરવાને અને તેણીની બેક દીકરીઓને પુરતી કેળવણી આપવાને, જે ગામડાંમાં તેણીના ધણી પાદરી હતા અને બ્યાં તેમાં વરસો ધર્માં વસતાં હતાં, લાંબી ખાકી કરી ખરખીયામ શેઠેરમાં તેણી આવી પડી. અર્દાઆ પાછ વરસ તદન એકાંતમાં ચુનચ્યા પછી તેણી એકાએક મરણ પામી, અને પોતાની બે દીકરીઓ જેઓમાં હાલ એક ઝામરેટા અને બીજી નવ વરસની હતી, તેઓને વીસાપ. ફરતી કોઈ પણ સગાં અથવા દોસ્તાના આસરા વગર આ દુન્યામાં તેઓની રાઈથી કમાવાને એકલી પોતા પાછલ યુકી ગઈ.

મીસીસ સ્મીથર્સ એક કરકસરવાતી સ્ત્રી હતી, અને તેણીનાં મોઢત પછી તેણીની બેક દીકરીઓને માત્રમ પડ્યું કે સધજ કરજ આપતાં તેઓ પાસ ૬૦૦ પૌડ બ્યાકો રવા હતા. તેઓની માતાના વારસામાંથી મસતું બ્યાન હવે તેણીનાં મોત પછી બધ પડ્યું હતું. હવે દેખઈતી રીતે આ ૬૦૦ પૌડ બ્યાન બે જીવાન છોકરીઓનું પોણચ કરવાને પુરતું ન હોવાથી ઝામરેટાને વારંવાર મુદત નાણાંમાંથી થોડી થોડી રકમ ઉપાડવી પડતી હતી. તોપણ ધણી નાની ઉમરથીજ વીધાને ધણો થોભ હોવાથી તેણીએ પોતાની માતાનાં મરણ પછી થોડુંકે એક ચોપડી પોતાને ખરચે છપાવી, કે જેમાં તેણી તદન નીશકળ થઈ અને પર) પૌડની મોટ ગઈ. આ પરથી તદન નાશીપાસ ન થતાં થોડુંકમાં તેણીએ “જેમીમાસ વાડ” નામની બીજી ચોપડી લખી, કે જે “મીસનસ” નાં ખાતાંએ ખરીદી અને ધણી અજળ જેવી રીતે તેની ફતેહ થઈ. વાંચનાર સારીપેટે જાણે છે કે “મીસનસ” નાં ખાતાંએ તેની સાથ કેવી રીતે લખત કીધું હતું, તે ઘાતકી સખત ઝામરેટાને તેનાં નામ અને કીરતી છતાં તેની ફતેહ આગળ વધારતાં કેવી રીતે અટકાવતું હતું.

હવે મીસીસ સ્મીથર્સને ચુનચ્યાને પણ વરસ ઉપર પસાર થઈ ગયાં હતાં અને તેથી દેખઈતું છે કે તેણી જે ૬૦૦ પૌડની રકમ યુકી ગઈ હતી, તેમાંથી હાલ થોડુંજ બાકી રજું હતું. આ બે બેઠેના ખરેખર ધણીજ કરકસરથી એક મીચ મોઢલામાં બે નાના ઝોરડા બારે લઈ રહેલી હતી. નાની જેની જે હાલ બારથી તેર વરસની ઉમરનું અચ્ચું હતું, તેને ફેરસાંનું દરદ ધવાથી તેઓનો ખરચ એકદમ વધી ગયો હતો. તેજ સહવારના ઝામરેટા ડાકરને મઠી આવી હતી, અને તેણે તેણીને ખુસે ખુસે જીજીનું દનું કે બ્યાં સુધી તેણીની બેઠનને કોઈ ગરમ મુચકમાં ઝાંખાં

એક વરસ સુધી લઈ જઈ રાખવામાં આવે નહીં લાંબુસુધી તેણી આખો શીષાળો કહાડી શકે નહીં, અને કોઈ પણ પળે મરણ પામે. આ સાંભળી ઓગરડાને એટલું તો દુઃખ લાગ્યું કે તેનું અને બચાવ કરવું મુશ્કેલ છે. જેની ગરમ દેશમાં લઈ જવું કેટલું ગુણકેસ અને નહીં બની શકે તેવું હતું, તે વીશે તેણી વીચાર કરવા લાગી. તેણે જો તેણીને ચાંદપર મંદિર જવા કહ્યું હોત તો તેપણ તેણીને મનસે સરખું જ હતું. અરસોસા તેણી પાસે પૈસા હતા નહીં અને તે ક્યાંથી મેળવવા તે જાણતી હતી નહીં. વાંચનારા! યોદ્ધાની બંદગી કરી માંગને કે તારાં નસીબમાં તારાં કોઈ વહાલાંને યોદ્ધા પૈસાની કંગાલ રકમને લીધે મરી જતાં જોવાનું સરજેલું નહીં હોય.

આવી બધા ભરેલી હાલતમાં તેણીનાં દુઃખો મને “મીસનસ” નાં ખાતાંમાંથી પોતાના હૃદ કરતાં વધારે કોઈ મેળવવાની આશાથી તેણીને લાંબાં જવાની ફરજ પાડી હતી, તેજ “મીસનસનું” ખાતું કે જેના માથેકેસે તેણીની ઓપડીમાંથી એકડો પૌંડ મેળવ્યા હતા, જ્યારે તેણીને તો ફક્ત ૫૦૦ પૌંડજ આપવામાં આવ્યા હતા. આ કાંશેશમાં તેણીએ કેટલી ફતેદ મેળવી તે આપણે બપોએ જોએ. લાંબી નાસીપાસ થયા પછી તેઓની આશીસ છોડતાં તેણીને એક ઓળખીતા સમ્રાટની યાદ આવી; કદાચ તે તેણીને થોડીક રકમ ખીરકે મેળું ધારી તેણીએ એક તરફનો રસ્તો લીધો. લાંબાં આવી યુગ્મા પછી તેણી એ તે બેકના કારભારીને મળવા માંગ્યું, પણ જવાબ મળ્યો કે તે બહાર ગયો હોતો અને ત્રણ વાગે પાછો ફરી; તેથી પાસેની એક દુકાનમાં જઈ લાંબી થોડાક પાંડ ખાઈ અને ગયાસ ભરી દુધ પી લાંબાં બેઠી. પણ જાતે વધારે વખત ચોભનાં શરમ ઉપજવાથી લાંબી નીકળી ત્રણ વાગા સુધી મોહલામાં આમ તેમ ફરી વળત કહાડયો. ત્રણની ટકોરી સાંભળતાં તેણી પાછી ફરી અને કારભારીના ખાનગી ઝોરડામાં તેણીને મેસાડવામાં આવી, જ્યાં એક દયા વરડો, ઘાતકી દેખાવનો શખસ મોટી ઓપડી લઈ બેઠો હતો. ઓગરડા જે શખસને મળવા માંગતી હતી તે આ હતો નહીં, અને તેથી તેણી પાછી નાસીપાસ થઈ.

તેજો વચ્ચે શું વાત થઈ તેનું અંગે બ્યાન કરવાની કાંઈ જરૂર નથી, એટલુંજ કહેવું બસ થયો કે જ્યારે તેણીએ ધુળનાં પુતળાં લાંબાં આપવાનું કારણ કહી સંભળાવ્યું, સારે સાગા પળીએ યોદ્ધાક દયાના બોધે બોલી દકગીરી બનવાની કે ઉધાર નાણાં આપનાં બેકના ધારાથી ઉતરવું હતું, અને એમ કહી નરમાથથી નખી તેણીની લાંબી કાસર પતાવી.

આ વખતે સાંજનાં લગભગ ચાર વાગ્યા હતા. વરસાદ ઝરઝર ઝરઝર પડ્યો હતો અને દવા બીનાશવાળી અને સરદ હતી, તેથી બરમીંગામના મોહલાઓને દેખાવ એવો તો કંગાળ અને અગમ્યો લાગતો હતો કે સૌથી સુખી અને જીલ્ડી ભરેલાં દેશોનાં પણાસને નાસીપાસ અગમગીન બનાવે. આવા એકાંત અને સરદીવાળા મોહલાઓ પસંદ કરી ઓગરડા ભીંગવડી, યાદગી અને સમભગ રટતી છે કે સમગ્રે તેઓના નાના બેસવાના ઝોરડાના દરવાજામાં દાખ થઈ. તેણી કાંઈ પણ

ગરબ કીધા વગર ચુપચુપ અંદર આવી, કારણકે ધરમાં કામ કરતી દારી તેણીને આસાનોજ મલી હતી, તેને પુતળાં તેણીને માકમ પડ્યું કે જેની બપોરના ખાણાંની વખતે ધણી ઠોંસી હતી અને હમણું જીવાઈ ગઈ હતી.

ઝોરડામાં એક નાની સગડી હતી. કટકસરને લીધે તેમાં કાલસાને બદલે બે મોટી ઉતરડીઓ નાખેલી હતી. એક બાણુએ ઓગરડાની લખવાની ટેબલપર એક દીવો ધીમે બજતો હતો. તેની સામેની બાણુએ સગડીની જગા કનદીક એક કાચ (સોપ) મુકેલો હતો, જે ઉપર એક મુંદર આળવાળી છોકરી પડેલી હતી. તેણી એટલીતો પાતળી અને નબળી હતી કે એક છોકરી કરતાં છોકરીનાં હાડપીંજર જેવી વધારે ઠીસી હતી. આ તેણીની આંખની બેહન જેની સુતેલી હતી. ઓગરડા ધણાંજ ધીમે પગલે તેણીની તરફ ચાલી. તેણીની નવર દીવ દુખવે તેવા પાતળા પણ મંદુર નાના મેદરા, લાંબા વાંકા પાપણાં, પાતળું નાક, અને કમાનના જેવા ધાટનાં મોઝાં પર પડી. તે ઉપરની દુખની નીલાનીઓ સઘળી જતી રહી હતી અને તેને બદલે હસવાને છાપ તે પર પડેલો જણાતો હતો.

ઓગરડાએ તેની તરફ ફરીથી જોયું; તેણીનું હૈયું બચાઈ આવ્યું, અને તેણીની છુરી આંખોમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં. તેણીને બચાવવાને તેણી પૈસા કેમ મેલવે? એક વરસની વાત પર એક પૈસાદાર શખસ, જેને તેણી ધીકારતી હતી તેણે તેણીને પરણવાની માંગણી કીધી હતી, પણ તેણીએ તેને ના પાડી હતી. સાર પછી તે બહાર ગામ જતો રહેલો, નહીં તો હમણું ખમતી તેની પાસે જતે અને કાંઈ પણ કીંમતે તેને પરણે. હા, જે માણસને તેણી ધીકારતી હતી તેને પરણવાને પણ તેણી કમન કરતે. પોતાની બેહનને વાસ્તે તેણી કાંઈ પણ કરવાને તૈયાર હતી; જ્યારે તેણીની સીધી બેહન મરી જતી હતી, એને તેપણ ફક્ત ૨૦૦ પૈંડને લીધે, સારે તેણીને પોતાના જીવની શી દરકાર હતી?

આ પ્રશ્નને તે વીચાર કરતી હતી, તેટલામાં જેની જગા ઉઠી, અને પોતાની બેહન તરફ દાણો લખાયા. તેણીએ મંદુર બચ્ચાના જેવા અચાને પુછ્યું કે, “મારી ખારી બેહન, તું ક્યારે પાછી આવી? તારા વગર અને સુદઘ મેહલાયું નહીં. અરે! ધુસી તેણી પોતાની બેહનને હમેશાં આ લાડકાં અને ટુકાં નામથી બોલાવતી હતી” તું કેટલી બધી ભીંજાઈ ગઈય, એકદમ જઈને તારું બદીઆન બદલી નાખ, નહીં તો તુંબી મારી મોકલ આમનરી” —આટલું બોલ્યા પછી તેણીને એક ઠોસવાની મોટી ચુંચ આવી, જેણે જેમ પવન એક બરડાં માંડે દીઠવે તેમ તેણીનાં નખાં શરીરને ધુળવી નાખ્યું.

તેની બેહન બદીઆન બદલવા ગઈ અને પાછી આવી કાચ આગળ બેઠી ને તેના પાનજો નાંતે હાથ પાનજા હાથમાં લીધો. “કેમ ધુસી, પૈસા તારા હોપખાનાના બુત સાથે કું કરી આવી?” (આ બેચાદખ નામ તેણી મીંડ મીસનને લાગુ પાડતી હતી) “તેણે તુને વધારે પૈસા આપવા કમન કીયું કે?” “નહી ખારી; અમે ફક્ત કટકો કીધા અને હું પાછી આવતી રહી.”

“સારે હું ધાંડ્ય કે આપણેથી બહાર ગામ જવાશે નહીં.” આ સવાલથી ઝોગરદાને અતીશય દુઃખ લાગી આવ્યું. તેણી જવાબ દેઈ શકી નહીં, પણ ફક્ત પોતાનું માથું ઢીસ્યું. તે બચ્ચાંએ પણ પોતાનું માથું તકીઆ પર નાખી દીધું અને એક બે રવકાં ખાધાં; જલદીથી તેણી શાંત થઈ અને ફરીથી પોતાનું મોઢું ફેરવી બોલી, “ખારી ધુસી, તું હું ચુસ્તો નહીં કરે તો હું તુંને કાંઈ કહેવા માગ્યું. મારી મધુર ધુસી, મારા ફરેતા, હું કહુંય તે સાંભળ; અરે, ધુસી તું જાણતી નથી કે હું તુંને કેવી ચાહુંય. એ બધું હવે નકામું છે. સપાળાં હાંકાં ફેકડ છે. હું હવે થોડા વખતમાં મરી જવશા જેઠે ફક્ત બાળ વરસની છેડાં, અને તું મને એક બચ્ચું સમજે તોપણ એ બધું સમજાવેનું હું પુરતી મોટી છેડો.” સાર પછી થોડી વાર હાંસીને પાછું જોયું, “હું ધાંડ્ય કે દુઃખ માણસને તેની ઉમર કરતાં વધારે મોઢું બનાવેય. હું જાણું પં વરસની છોડાં તેમ મને લાગેય. વારું, હવે તું જલેય કે દુઃખની સામે થવા કરતાં મને એકદમ મરી જવું જોઈએ. હું ફક્ત તારી પર એક બોળ દાખલ છેડાં, અને તુંને ફેકડની ચીંતા કરાવુંય, તેના કરતાં તો બેહતર કે હું એકદમ મરી જશ.”

“અરે જેની! જેની! એમ ના બોલ,” તેની ભેહેને રડવાના જેવા અવાજે કહ્યું, “તું જાણતી નથી કે એમ બોલવાથી તું મને મારી નાંખતી હોય તેટલું દુઃખ લગાડેય.”

જેનીએ પોતાનો ગરમ હાથ ઝોગરદાના હાથપર સુએ અને બોલી, “મારી ખારી ભેદેન, જે હુંને દુઃખ પણ થતું હોય તો પણ હું કહુંય તે સાંભળ, ખચીત હું તુંને કાંઈ કહેવા માગ્યું. તું મારે વાસ્તે એકલીથી પછી શું કામ બીજેય? મારાં મોત પછી જેમી જગાપર હું જવશ તે ખચીત આ કરતાં વધારે ખરાબ તો હશેજ નહીં. પેટી દુન્યામાં હું વધારે દુઃખ ખમશ નહીં, અથવા અહીંયાં તુંને રડતાં જોઈ જેટલી દુઃખ યાદવું તેથી વધારે દુઃખી થવશ નહીં. આપણે અહીંયાં જેટલી કઠાવણ બેગએય, તેથી વીચાર કર. વરસોમાં વરસે સુધી આપણે જીંદગીમાં જે એક જીવ આપણને સુંદર લાગતી હતી અને જે ઉપર આપણે મોટી ઉમેદ ધાંધી હતી, તે તારી ચોપડી હતી. તું જાણેય કે જ્યારે વળી મને થઈ દુઃખ થાયય અને મારી છાતી દુઃખેય સારે “ચાઈસ, સેટરડે રીયુ, રોકેટર” અને બીજાં વતનનાં પત્રોએ તારે વીરો જે છાપું હતું, તેના જે જ્યારે વીચાર કરેય સારે હું માંડે દુઃખ તદન જુલી જડાય. અને જુલી યાદવું. તેએએ જે લખ્યું હતું તે તુંને યાદ તો હશે, કે તારામાં કુદરતી જુદી છે, જેથી તું આગળ ચાલતાં સૌથી સરસ લખનાર નીવડશે એની તેએ આશા રાખેય. ખચીત, ધુસી, આએ તારી જુદી તો પેલા જુલથી ડીજુલી લેવાશે નહીં. તે તારી ચોપડીના પૈસા લઈ રાકશે, પણ એમ તો તેનાથી કહેવાશેજ નહીં કે તેણે તે ચોપડી લખી; જો કે હું તો કાંઈ પણ રાક વગર કહુંય કે તેમ જો યાદ રાખું હતે તો, એ તો તેમથી કરતે.” તેણી આ છેલા બોલો એક બચ્ચાંના જેવી ચળાણી અને ચીરાટથી બોલી હતી. “અને હા, જ વળી પેલા લંડનના

મોટા ગ્રંથકર્તાએય તારીપર જે કાગળ લખ્યાંય તે પણ મને વારંવાર યાદ આવેય. વારું, મારી જોયી ખારી ભેદેન, જે મોજ માગાં દીકને જોયી વધારે જુલી કરેય તે એ છે કે આ બધું ખરેખર બનેલું છે, અને તે મેં મારી નજરે જોયુંય. વળી મને લાગેય (જે કે તે કેમ તે હું પોતે જાણતી નથી) કે દુન્યાના બધા મોસલો સાથે મલી તારી સામે થશે તે છતાં તું એક પ્રખ્યાત સ્ત્રી નીવડશે; તું કાંઈથી કરી પૈસાની સત્તા તજેથી છટકી જશે, અને જે કદાચ તેમ નહીંથી જને તે પાંચ વરસમાં શું બીસાદ, એટલો વખત તો જલદીથી પસાર થઈ જશે. પછી જ્યારે તું મોટી, પૈસાદાર, વખણાવતી અને વળી દેસેઈ કરતાં વધારે પ્રખ્યાત થશે, અને જ્યારે તું ઝોગરદાનાં પગ મુકશે સારે તુંને જેવા બધાં ભોડાં તેઓની આંખો ફેરવશે (જેમ નીશાળમાં પાદરી વાંચેજ આપવા આવતા હતા સારે અમે કરતાં હતાં) સારે તું બીજાં ભેદેનોની માફક મને જુલી જશે નહીં, પણ મને યાદ કરશે ને વીચારશે કે ધણાં ધણાં વરસોની વાત પર હું મરી જવા આગમ્ય જે અમમચેતી કરી ગઈ હતી તે બધી કેવી ખરી પડી.”

આ નાની છોકરી જાણે તેણી જે બોલતી હતી તે સધળું ખૂંચે પાવતું હોય તેમ ધણી અનુભવે જવી મંબીરાઈ અને મોઢસાઈથી વીચાર કરી બોલતી હતી, તેટલામાં એકાએક પાછી હાંસીની યુગ આવાયી તેણી ચુપ થઈ. તેણીની બેઠ ન ચૂકજી મડીએ તેની આગળ ભેડી અને તેના હાથમાં તેને પકડી, મરી જવાની વાત નહીં કરવા ભાગાતુડા બોલોમાં તેને કસાવાળી કોષા. જેનીએ ઝોગરદાનું સુનેરી બાળવાઈ આપું પોતાની છાતી પર મુક્યું અને તેના બાળ પક્ષવારતાં બોલી, “સાર વારું, એમ તો એમ, ધુસી, હું એ વીરો વધારે બોલશ નહીં, પણ જે ખરું છે તે હું તો તુંને કહુંય. હું ખમતાં ખમતાં તદન કટાળી ગઈય. વારું, મારી ખારી, આપણે એક બીજાને પાણું જેટલી ચાહીએ છીએ, અને કદાચ કેટે બીજે છેડાંએ—આપણે જુદીયા.”—તેણી વધારે બોલી શકી નહીં. નજીક આવતી લુદાઈના ખાસથી તેનું નાનું બહારૂર હેયું જરાઈ આવ્યું, અને બેઠ ભેદેનોએ કાચ પર નવધાર આપું પાડ્યાં. તરતજ કોઈએ ઝોગરદાનું બાણું ફેક્યું. ઝોગરદા જલદીથી ઉઠી અને તેનાં આંસું તુજી ચેરમાં કામ કરતી દારી જે તેઓને વાસ્તે ચાહે લાવી હતી, તેને બારણું ડાંધાડી અંદર લીધી.

ઝોગરદાએ થોડી ચાહે પીધી અને પાંડ અને માખણનો એક ભુક ખાધો; તેણીને આજે ભુખ તો હતીજ નહીં. જેનીએ પણ કાંઈ ખાઈું નહીં, પણ થોડુંક દુધ પીધું; જ્યારે તે દારી રેખજ સાફ કરી આરકામાંથી ગઈ સારે જેનીએ કહ્યું: “ધુસી હવે મને બીછાને લઈ જા અને સાર પછી મારી આગળ આવી “જેમીમાસ વાડ” માંથી ગરીબ જેમીમા મરી જવય તે ભાગ વાંચ, આખી ચોપડીમાં તે સૌથી સરસ ભાગ છે અને તે મને ફરીથી સાંભળવા ગમેય.”

તેણીની ઈચ્છા પુરી પાડવાને ઝોગરદા તે ચોપડી લઈ તેણીની આગળ મુકી, અને જે ભાગ તે વચવા માંગતી હતી,

તે જોવાડી જેમ અને તેમ મક્કમ બવાજે મોટાથી વાંચવા માંડ્યું. ખરેખર તે લખાણ ધણું અસરકારક અને દીઝમાં લાગી આવે તેવું હોવાથી છેલ્લો વાક્ય પુરો કીધો હાંસુથી ધણી મુશકેડાઈથી તેણીએ પોતાનો જુરસો દાખી રાખ્યો. તે વાક્ય નીચે પ્રમાણે હતો:—

“તેથી જેમીઆએ તેની તરફ પોતાનો હાથ લખાવ્યો, અને તેને છેઠી સલામ કીધી, અને પોતાનું વચન પાળ્યું, તેથી ઘણી ખુશી થઈ સુખેથી નજીક સુવા ગઈ.”

તે બધું આખવાથી નાની છોકરી જે આ બધું સાંભળતી હતી, તે યોહાની “અરે! હું છું છું કે હું છું જેમીઆના જેવી બની હતો, પણ જો કે મને કાંઈ તેની માફક વચન પાવતું નથી, તો પણ હું છેઠી સલામ કહી તેની માફક સુવા નહીં.”

ઐગરજાએ કાંઈ જવાબ દીધો નહી, અને યોહા વારમાં જેની ઉધાઈ ગઈ. તેની બેહેને આનુરૂતા બરેસા પ્યારથી તેની તરફ વળેડું અને પોતાને મનસે બચાવી કે, “એ પોતાની આશા છોડી દે, અને જો એ પ્રમાણે નાસ્તીપાસ થશે તો એ મરી જશે. એ જાણે છે કે એને બહારગામ નહીં લઈ જવામાં આવશે તો એનો છોડો આવશે. અરે, હું પેસા ક્યાંથી મેલવું? પેસા રાખસ જે અને પરણવા માંગતો હતો, તેથી અહીંયા નહીં મળે, નહીં તો હું કાંઈ પણ કરી તેની પાસેથી મેલવતો. હવે હું શું કરશું?” આટલું બોલી તેણીએ પોતાના હાથે મોઢાંપર લીધી દીધા, અને વીચાર કરવા લાગી. તરતજ એક ખ્યાલ તેણીને આવ્યો; તે એ હતો કે, તેણી ફરીથી મીઠું મીસન પાસે જાય અને તેનાં વચન પ્રમાણે તેણીની નવી ચોપડીનો મર્યા કરી દાખવતો હક ૧૦૦ પૌંડની કીમતે વેચે; પણ એટલી રકમ એક આબરી માણસ સાથે મુસાફરી કરવાને પુરતી ન હોવાથી વધારે મેળવવાને તેણીએ ધાણું કે જે યોહાંક ચોક્કસ વરસો સુધી તેના હાથ હેઠલ રહેવાને તે માંગણી કરે તો અચળત મીઠું મીસન ખુશી ધામ અને એક બીજાં સખત લખતથી યોહાંક વધારે વરસો સુધી કાંઈ જુગ વગારે તેણીને બાંધી લઈ બીજા ૧૦૦ પૌંડ તેણીને જેઠેતા દાના તે આંગપર આપવાને કમ્યુ કરે. જો કે આ વીચારન તેણીનાં દીનમાં પુરતો ઉત્પન્ન કરવાને અને તેણીની સમજી આશા અને ઉમેદને નાશ અને બંધ કરવાને પુરતો હતો, તે છતાં જો દીવાળો બેસવા અગાડ તેની ખારી જેમીને ક્રાંતસની દક્ષિણે લઈ જવાને તે ૨૦૦ પૌંડની રકમ મેલવવાને શકતીવાન ધાય તો આ સમજું ખખવાને તેણી તૈયાર હતી, બગેરે તેમ કરવાનો મજબુત હેતુ કરી ચુકી હતી.

આ પ્રમાણે પોતાનો ભોગ આપવાનો વીચાર કરી એક હાથ મારી તેણી લાંબી ઉઠી બીજાંને સુવા ગઈ. તેણી કોષમાં પડ્યા પછી એક અવાજ જે તેણીસાંભળી શકતી નહીં હતી, તે અધારમાં કોઈને જોતાવતો હતો, કાંઈ ચીન જે તેણી જેઠી શકતી નહીં હતી તે તેણીનાં બીજાનાં આગળ ચારી હતી હતી. વાંચનાર! આ શું દર્શાવે તે કોઈજ નહીં પણ મોતનો દુરેસો હતો, જે એક ખારા છુપાને આ દુન્યામાંથી ધસી લઈ જવા લાં આવ્યો. યોહા વખતમાં એક જુવાન બહારો જીવ સુખ

અને શાંતીથી આ દુન્યામાંથી પસાર થઈ ગયો. અરે! તે કોઈજ નહીં પણ આપણી ઐગરજાની સાથી બહારમાં બહારી અને એક પુરી બેઠન જેની તેણીનાં બીજાનાં મરણ પામી હતી.

પાછળી રાત પડતાં ઐગરજાને સ્વપ્નો આવ્યો કે કાંઈ તેણીના એકરા પર દમના થંડા કુંદરા મારતું હતું, તેથી તેણી એકદમ ચોંટા ઉઠી જાગૃત થઈ સાંભળવા લાગી. જેનીનું બીજાનું ઐગરજાની બીજ જાગૃત્યે હતું; તે આબરી બચ્ચાની ઉંચ વગર ઉતરતી થતી જેવેનીએ અવાજ વારંવારે સાંભળવાની તેણીને ટેવ પડી હતી, પણ હમણાં તેણીને કાંઈ સંભળતું નહીં, તેણીના દમનો અવાજ તેણી સાંભળી શકી નહીં; ઐગરજાની સુખ કીધી જાણે તેણીને બીહવાવતી હોય તેમ લાગ્યું, તેથી એકદમ ધારતી ખાઈ બીજાનાપરથી કુંદરા મારી ઉઠી અને બની સમજાવી. એક બે પળમાં જેનીનાં બીજાનાં આગળ ચારી હાથમાં બની ધરી હતી રહી. કાકડો બરાબર સળગ્યા પછી તેણીએ જોયું કે જેની બીજાનામાં દાર વાળી પડી હતી. તેણીનું સંદેહ માપું તેણીના સંદેહ હાથપર મુકેડું હતું, તેણીની આંખો જાંઘડા હતી, પણ ભારે ઐગરજાએ તેણી આગળ બની ધરી, હારે તેણીએ તે દીકરી નહીં અથવા બંધ કીધી નહીં; તેણીના દાપ પણ—અરે બિહારી તેણીનાં આંગળાં તલન થંડાં દતાં. (જુઓ બાળકનું ચીન.)

હવે ઐગરજા બધું સમજી ગઈ અને દુઃખમાં પોતાના હાથે જાંઘડા આપું ધેર જુલવે તેવી સીધવારી પાડી.

[સાંપળુ છે.]

શીરીન ફો પાટક.

ક્રી મિત્ર મારે સંસારી વીધય લખનારાં બાઈ—“મીઠી મઝા” ઉમેરતું સાર જાન મેલવવા પછી પરણી હતી. પરણ્યા પછી પણ તેણીએ પોતાનો અલધારા સાથ રાખ્યો હતો. આને તેણીને પરણ્યાને પછાં વરસ થયાં છે. યોહા દીસની વાત બિપર તેણી કાંઈ લખવા બેઠી હતી અને તે વેળાએ તેમને પોતાના ખાવડ સાથ નીચે મુજબની વાતચીત થઈ હતી:—

ખાવડ—એમ દીધર, નાસતાની કાંઈ તઈયારી દલ નહીં કરતાં? સમજ નવ થયા ને દલ તારું? હંકાંજ નહીં મલે?

મીઠી—બસ તમારોતો એજ હંકાંજો રહી ગયો! કાવલાને કંદે તેની બે છાંડ ચારવી આપે; લેવો આમે કુંચી અને કખત મધીથી નેહી, ચુરતો ને જેઠેતો તે હંકાંડ કંચી નહીં લેવો?

ખાવડ—આને સવારના સુવા જાણતા નથી તે ક્યાં છે? રમે પેસા કેડ બાગમાં ઉતરી તડકામાં રખડતો હોજે?

મીઠી—હા, ખરા, જરા જઈને જોવની, નહીં તો આવ્યાને હાંક મારોતો, આપરે તેને પુછીએ.

ખાવડ—પણ હારે તું મારા દમજાનું જાતન કીમે દહાડે તાંબી આપરો? આઠ દહાડા થયા તો રાંજણી જોડીને વધારાનું, પણ બહાર લોકોમાં ખરાખખી લાગે છે.

મીઠી—બસ રે દરે તમારો તો એજ હંકાંજો રહી ગયો; એ પડી “શી મિત્ર” મારે બાનુંચોની ધેર સંસારી ફરન વીધે લખવા બેઠી તો વરી તમે હંકાંજો આપવા નીકરી પડયા; આટલા દહાડા જાતન વગર ચાલ્યું હતી, તો એક દીસ વધારે.

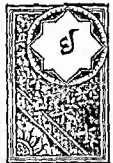
ખાવડ—સ, પવ તલે બજે છે ને લંકાં દોલવવા નીકરી પડી છે. ધેરનાં દમજાનું હંકાંજ મલે નહીં, નાસતો માંડ્યું તો કાવલાને દહાડો, બચાવે વરે પુછકું તો કંદે છે કે આવ્યાને પુછો, અને બીજો દીસ થયો જાતનું? હંકાંજ મલે નહીં, હારે વળી ધેર સંસારી ફરન ઉપર રસાસો સાનો લખવા બેઠો છે?

જ્યારે ઝોગરશાએ તેણીની આંખ આગળ બતી ધરી, ત્યારે તેણીએ તે હીલવી નહીં અથવા બંધ કીધી નહીં; તેણીના હાથ પલુ—અરે ખાદા! તેણીનાં આંગળાં તરત થંડાં હતાં. (શુએ પાનું ૩૪ યુ.)

એકલપેટાપણુંને લગતી ઈચ્છા.

આને શાળી નામે, અથવા તો ઈચ્છા કહેવા ના, એ એક ધણીનું કહેવું કહેવત છે, તો ભેડે તે દરેક ધર્મના દરવાજા ઉપર કાતરેલી હોય છે. હવે “ઈચ્છા” એ બાહેરના દેખાવથી તો ધણી નેક, સારી અને સુંદર બીજી દીસે છે, જેમકે સારા પોશાકો, સુંદર ધરો તથા ધર રસા-રને લગતી સઘળી જનની સગવડો, ઈલાકીને માટે ઈચ્છા કરવી નાસાયક છે, એમ તો કોઈ પણ કહેવાની હીમન કરે નહીં, કારણકે શું આ મીલે આપણાં શરીરનાં ગુણને માટે લાયક નથી? તથા તેમને માટે શોધમાં રહેતું શું સાફ નથી? વળી આપણે એક થેળા ને દોલતમંદ પણ થયા, તો આપણને ધર્મધ્યાન કરવાની તક મળે, તથા તેમ કર્યાથી કરીને, આકતરી રીતે આપણાં પૈત્રી છતાંનાં પણ સુખમાં કંટોળે વધારે થાય, તે જીવું. વળી આપણી દોલતનાં બગથી આપણને કીર્તી તથા માન મળે છે, અને આપણા એક હસકામાં હસકા બોલને પણ વગન મળે છે. હવે એ સર્વે મીલે શું સારી નથી? તથા તેમને ગરિ શોધમાં રહીને શું તેને માટે ઈચ્છા નહીં કરવી ભેડે? એ! અગરને ધણીનું સખત રીલસુરી આપણને એમ કહેતી હોય, કે એવી જાતની ઈચ્છા તો દક્ષ માયા અને કૌરીવારી છે, અને તે કાંઈ સદા રહી શકતી નથી, તો પછી કહેા કે, દોસ્તીનાં ફૂલો, પ્યારનાં ગહાખારત ફૂલો, તથા અરસપરસ એક બીજાને લગતા સંબંધોની જે ખુશાહી તે સવળું કેવી રીતે અમલમાં આવી શકે?

હવે કોઈ પણ શખસ એમ કહેવા નીકળી પડશે કે, “ખતે મારી ઈચ્છાને મારી નાખવા ના ફરમાવો, પણ ગમે તો હજી એમ કહેવો કે, હું ઈચ્છા તો કરું, પણ તે મને રહા-પણથી કરવી ભેડે, અને અગરને હું ઈચ્છા જાન કરુંજ નહીં તો, મારી હંદોશીમાંથી બધી ખુશાહી જતી રહે, અને મને છતવાજ નહીં ગમે.”

હવે એ સવળું ખરું છે, તોપણ હિંચામાં હિંચા હંદની બોગવવાનો ખરો રસ્તો તો એજ છે કે, “ઈચ્છા કરવીજ નથી.” જેમકે એ વાત ખુરનખી ગમે એવી ઉત્તરી દીસતી હોય, તોપણ ખરી રીતી ને ખરો માર્ગ તો એજ છે.

હવે “ઈચ્છા” એ શું છે. તે એ કે, કોઈ પણ મીલને માટે આનુરતા રાખવી. દીક્ષતરી આપણને “ઈચ્છા” એ બોલતો જોણણમાં અર્થ શું થાય છે, તે કાંઈ સમજવની નથી.

એ શખ્સમાં યુગ મતલબ શું છે? આપણે ઈચ્છા શું કરવા કરીએ છીએ, એ શખ્સની યુગ મતલબ તે કાંઈજ નહીં, પણ “એકલપેટાપણું” તથા “હુંપણું” છે. આપણે કોઈ પણ મીલને માટે ઈચ્છા રાખીએ છીએ, કારણકે આપણે એમ ધાર્યું કે, તે આપણાંજ સાથેને માટે છે, અથવા તો આપણીજ મોજાને માટે, આપણાજ ફાયદાને માટે અને આપણાજ જવાબને માટે છે.

હવે જુલો, આ નેહભરેલી આપણની કુત્રી આપણને હવે મળી આવે છે. આપણી દલગીરી તથા હૃદયના નય દસોસા બાગ આપણી એકલપેટાપણાની ઈચ્છામાંથી નીકળે છે. અગરને આપણી ઈચ્છા પાર પડતી નથી તો તે નારીવાસી તથા દલગીરીનું એક મોઝું યુગ થઈ પડે છે. અગરને તે પાર પડે છે, તોયે પણ રહેને તેમાં આપણને કાંઈ પણ રીતની ખોટ નય એવી ધારતી મનમાં રહી નય છે. હવે એજ પ્રમાણે એમ આપણી ઈચ્છા બીજાઓના ફાયદામાંથી આમે જઈને તેમને તુકશાન કરે છે, તેમ તે લોકોની ઈચ્છા આપણી આગે જઈને આપણને તુકશાન કરે છે; અને તેમાંથી જે મળવાર નીપડે છે, તેનું વળતું પણ નહીં થઈ શકે એવું છે, કારણકે ઈચ્છાનું “બળ” તથા તેની “જગ્યા” નેવદ છે, જે એટલી તો મોટી છે કે, અગરને આખી દુન્યા પણ તેજાને મળે, તોએ પણ તેનાથી સંતોષ નહીં પામતાં હજી બીજા વધારે ઈચ્છા કરે; જેમકે, એક રાખસા તરીકે અંતકાંડાર થી શ્રેષ્ઠ અથવા તો જેને આપણા સોક ક્રીકદર પારમાદ કરી કહે છે, તેને માટે એવું કહેવાયું છે કે, આનું ધ્વજન દેગ તથા તેને લગવા સર્વે કુલકો તેમજ આદીકા ખંડોના કુલકો માટે બાગ તથા હીડુસ્તાનનો મોટો બાગ છલ્લા પછી નેનું પાનાના સર-દારેને યુધ્ધ છે, “હવે દુન્યાની કેરલા બાગ છતવાને માટે જાણી રહ્યો છે,” ભારે તેના સરદારોએ જવાબ દીધો કે, “જો રાજા, તુને જણાવવાને અમે દલગીર છીએ કે, દય દુન્યાને કોઈપણ બાગ છતવાને માટે બાધી રદવો નથી.” આનું સાંભળી તે રાજા દલગીર થઈ રહ્યા સામ્યો, અને એવો દા, “જો ખુલા હું કેવો કમનસીખ છું; અગરને મારી પાસે પુરતાં તથા નવાઈ જેવો હથીવાર દતે નો, હું આ દુન્યા ઉપ-રાંન જમવાના બીજા મોજાઓ છતવાનું ખચીત મર કરને.” હવે આ સાધારણ દાખસા ઉપરથી જે સાર મળે છે તે એ છે કે, મણસ માત્રના એકલપેટાપણાને તથા હુંપણાને છોડા નથી; તથા મણસ જનના લોભનો યોગ નથી. જુલો આ નીચલી કથીના શું કહે છે—

“યોગ નહીં જ્યાં મોભનો,
મોભા સઘળી જાય,
નખ્યાથી તરસો મગા.
ધનની નહીં ધરણ.”

હવે ભારે ઈચ્છાનું બળ, તથા તેની જગ્યા નેવદ નેવદ છે, તોપણ તેમાંથી નીપડતાં જે પરીણામે ને તો દલગીર છે. હવે એમ હોવાથી કરીને ઈચ્છાનાં પરીણામે કેમાં નીપડે છે તે જુલો. અંદેખાઈ, કીનો, કપટ, વુદ્દ, મારી, નીંદરવાળું, ખુન અને દયા વીનાનું સખત દીક્ષ એ મંદ દુઃખ દરદ તથા

સંતાપનું તે મુળ છે, તેથી કરીને અગરને તમે સરસ જીંદગી ભોગવવા માંગતા હોવો તે એકલપેટાપણુને સંપૂર્ણ રીતે તમે, અને આપણું નહીં પણ બીજાઓનું સુખ શોધવાની તબીબી કરો. એમ કરવાથી બને છે એમ કે, તેમનાં સુખનો ભાગ અતિ આપણને મળ્યા વીના રહેતો નથી.

બાં લગણુ એક માણસ કાંઈપણ કરીને અને કાંઈ પણ રીતે, ફક્ત પોતાનું જ સુખ શોધવાનું બંધ કરતો નથી, અને એકલપેટાપણુને સંપૂર્ણ રીતે તબીબી નથી, તથા બીજાનાં સુખ દુઃખમાં મર્યાદા નવાનું વીચારતો નથી, સાં લગણુ ખરી સાંતી તથા ખર્ષ ઉતારામાં ઉત્તુ જે સુખ તે તેને પ્રાપ્ત થઈ નથી.

દને ઈચ્છાને બંધ કરવી, એ કાપદા ઉપરથી કાંઈ એમ નહીં માલમ પડતું કે, “મુદ ઈચ્છા” એટલે કે તેની વચ્ચાને શરીરમાંથી કઢાડી નાખવી. ખરો રસ્તો તો એજ છે કે, આપણી ઈચ્છાને આપણા ભક્ષા યુક્તિનાં સ્વચ્છ હાથીના પ્રતાપથી ધોઈને ચોખી કરવી, એટલે કે દીધને સખત કરી વીના ભરી લાગણીઓ અપભ્રાર કરવી અને આપણી નીચ તથા હમણી કીસમની ઈચ્છાઓને વડ મુળમાંથી ઉમેડી નાખી આપણી જીંદગીના ઉત્પા તખડા ઉપર તેમને લઈ જવી અને સાં તેઓનાં મુળ પાછાં ફરીથી ચોખાં બેઠાં.

ઈચ્છાને ઘણી નાખવી, એ કહેવતની કાંઈ ખતલબ એમ નથી કે, કાંઈપણ બતની મોજ મનદ કર્યાથી બંધ રહેતું. એક ધર્મી તથા પાક માણસને પણ દુન્યા તો શોભતી લાગે છે. તે પણ તેને નસીબે જે સારું થાય છે તે ભોગવે છે અને માણસ બતનાં સુખનું ચાણી પોતાના પરીત હોડે પીએ છે. ખરેખર, જેમ જેમ એક માણસ ઈચ્છાને દાખવાનું શીખે છે, તે તેમ ખરી અને ઉચી કીસમની મોજ ભોગવવાને તે શક્તીવાળ થાય છે. એક વખતે બ્યારે એકલપેટાપણુને લગતી ઈચ્છાની આકાશકીડી બંધ પડે છે કે પડી ગમે તો ગરીબ હાસતવાળી પણ મીઠીસવાળી જીંદગીનાં મધુર ગાથને તેને સંભળાય છે. તેવો માણસ જીંદગી આપે છે શું નબ છે, તેને માટે તદન બેદરકાર રહીને પોતાનાં સુખનો કાંઈપણ વીચાર કીધા વીના પોતાની ખુશાલીમાં દાખલ થાય છે.

ગરબુલ, ખુદ, કાંઈવત, રપીનોત્રા તથા ચોક્કસને એ સખળા-એ એજ રીતી પ્રમાણે ચાલવાને કહે છે, ઈચ્છા નહીં કરવી. દુન્યામાં રહેવો, પણ “દુન્યાના” યાઓના, એટલે કે ફક્ત “દુન્યાને” માંદો ના ખરીત કરીને એકલપેટાપણું તો નહીન, પણ ભાઈચારાને લગતા નીમણે આપણા આત્મીક નીમણાઓ થતા બેઠાં. જે અલુટીક છે તે હમેશાં પડી છે. એકલા માટે જે દીસે છે તેના જુદામાતથી દુર રહે. એજ રીતી એક એવો દરવાજો છે, કે જેમાંથી પસાર થતાં આપણને એક ખરા માર્ગ મળી આવે છે, અને આ ઉપર લખેલી આમદ ઉપરનાં (તે એ કે ઈચ્છાને ઘણી નાખવી) બીજા ચાર રીતીઓ એવી છે, કે જે આમદમાં લાભથી કરીને દુન્યાઈ મુસાફરને એક ખરો રસ્તો મળી આવશે. તે રીતીઓ નીચે પ્રમાણે છે:—

- ૧લી રીતી—આપણી માસલલખને લગતી સંપૂર્ણ પરીત્રાઈ.
- ૨જી રીતી—મનુષ્ય બતને માટે વગતને લગતો ભાઈચારો.
- ૩જી રીતી—બોદા તરફનો સૌથી ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ ભક્તિભાવ.
- ૪થી રીતી—દુઃખ આપવાની વખતે ધીરજ રાખવી તથા બોદા ઉપર પુર ભરોસો રાખવો અને એકલપેટાપણુને સંપૂર્ણ રીતે તબીબી. ખીસ ખાનુંબાઈ પેસતમજ તવરેજી હાકલર.

એક ત્રાસદાયક લેદ.

ત પટેલી હતી! એક ચેનકદાર ધરના પુત્ર તંત્રખાનાવાદા ઓરડામાં ફરતી મોટી કીમતી મોપડીઓથી ભરેલી કબજો અને વીખરાયત્રાં મોખાનાં અને વરતમાન પગે ઉઠાવી ઉભેલી સંગેમરમર અને સીસમની ટેપ્પાપર એક નાની તીપાઈ પર મુડેલાં ફાલસની શેશની પડી તે ધરના માથેક્રો જાણે તેજ અને દોલતનો ખ્યાલ આપતી હતી. સગડીની સાંમે એક નીલ

ગી ખુરશી પર એક સ્ત્રી બેઠેલી હતી; તેણીની ઉપર આસરે આવીસ પીસતાવીસ વરસની લાગતી હતી અને હજી ખુબ સુરતીએ તેણીના ધટમદાર મુખડો છોડ્યા ન હતા. તેણીએ પોતાનું માથું હાથમાં ડેકેલું હતું અને આંખમાંથી જે નવધાર આંસુ ઝરતાં હતાં તે પરથી માલમ પડતું કે તેણી ધણાં દુઃખમાં હતી. તેણીને દુખી થવાને કારણે એ હતું કે, તેણીના ભરથાર ઉપરના ઓરડામાં બીજાનામાં મોતની ગોદમાં અમર બંધ કઢાડતો હતો. પોતાના સર્વે મોખાસો, નોકશોને રયાના કરી તેણી એખડી આ ઓરડામાં મેસી પોતાની દુઃખી બરથથા પર વીચાર કરતી હતી. એટલું તો ખરું જ હતું કે, તેણીએ આ મરનાર ભરથારને પોતાનો પેહેલો પ્યાર આપ્યો ન હતો. તેણીએ પોતાની સખળી આશાઓ એકવાર કાંઈ જુદાજ પર બાંધી હતી, જે હાલ ધોરમાં વરસો ધયાં આશામે રૂંતો હતો. ફક્ત દોરતી તથા તેને વાસ્તે પોતાનાં માનને ખાતર તેણી આ ધણીને પરણી હતી. વીસ વરસ તેણીએ હાથના મરણ પામેલા પોતાના ભરથાર સાથ મુજબનાં હતાં અને તે દરમ્યાનમાં તેમો પ્યાર, માસ ને મેહેરબાની તેણીની ઉપર એટલી હતી કે, હાથ તે સ્ત્રીને લાગતું કે હવે તેના મયા પડી જવડું નકામું છે. આટલું છતાં તેની સાથ કાંઈ તેણી સુખી નહીં હતી. તેણીના ભરથાર હમેશ મગખાર રહેતા, કાંઈથી રીતે કે કસાંથી પણ તે ખુશી થતો નહીં, બેંકે પોતાની સ્ત્રીના એક બાળને પણ તેણે કદી ઈજ થવા દીધી નહીં હતી; તેણે પોતાની જીંદગી નેક ને જાણં કામે કરવામાં પુરી કાંધી હતી અને એવી ધુણે સખાવતો તે કરતો હતો કે પોતાની બાપડી સીસાય બીજા કાંઈને પણ કશી તેની ખબર પડતી નહીં. આએ સખળાંપર વીચાર કરતાં તે સ્ત્રીને એટલું જાણ થયું કે પોતાનું મોઢું હાથમાં કાંઈ દુસકે દુસકે રચા લાગી. તેણીએ વીચાર કીધો કે એકવાર ફરીને પોતાના મુલેલા ભરથારનું મોઢું લેનું અને તેનાં શરીર આગળ મુકામડીએ પડી બોસતું કે “જે જે તારી મરજી આકે હુંને આદરો નહીં હોય તો મને માફ કર-

ને. મારાથી બન્યું તેણે મેં કહ્યું છે." આથી વીચાર કરી તેણી ઉઠી, પણ તેણેલાંખાં ટેબલ પર પડેલી એક ચાવી પર તેણીની નજર પડી. તરત તેણીને યાદ આવ્યું કે તે ચાવી તેણીના ભરથારે તેજ સવારે મરતી વખત તેણીના હાથમાં મેલી હતી ને કલ્પાઈને દુખી ચેહેરે બેઠેલા હતા કે "તું તે વાંચને ને મને માફ કરશે" તે બોલેલું તેણીને કશું બાન રહ્યું નહીં; પોતાના ધણીની માનવતમાં તેણી એકથી મોકાવેલી હતી કે કર્ણ ધક વગર તે ચાવી તેણીએ ટેબલ પર મુકી હતી, પણ હમણા તે જોતાંજ તેણીને તેના બોલો યાદ આવ્યા અને તેણીને લાગ્યું કે તેણીના ભરથારે પોતાની કંઈ છુપી વાતથી તેણીને બાળતી કરવાને ઈચ્છ્યું હશે. તેણી એટલું તો બાળતી હતી કે તે ચાવી પોતાના ભરથારની એક ઈસકોતરીની હતી, જેમાં તે પોતાનાં છુપાં કામગીર્યાં તથા દસ્તાવેજો મુકતો હતો. તેણીએ ટેબલ પરથી ફાનસ ઉઠાવ્યું અને તે ઈસકોતરીની નજરે લઈ જઈ એક દુકા પર મુક્યું; પછી પેલી ચાવીએ ઈસકોતરી ઉઘાડી ને માથેનાં કાગળનાં તપાસવા લાગી. તેમાં એક મોઢું કાગળનું બંડલ હતું, જે પર મોઢા અક્ષરે લખેલું હતું કે—

મારી બહાલી મોહરદાર માટે, —(પાનગી.)

પોતાનાં દુઃખમાં પણ તેણીને અનવધી લાગી કે, એવું તે શું લખેલું હતું અને તેને વાંચતે આવી ઘણા ભરેલી રીતે તેના ભરથારે માથી શા વાસ્તે માંગી હશે. તેણીએ તે જાંઠ પોતાના હાથમાં રાખી ઈસકોતરી બંધ કાઢી અને ફાનસ ટેબલ પર મુકી, ટેબલ આગળ પોતાની ખૂસી બેઠી બંડલ લખેલી વાંચવા માંડ્યું. પહેલાં તો તેણીએ એક એક પછી પછી હાથથી ઉઠાડ્યાં અને ઉપર તપકેરી, લખેલાં પર નજર કરતાં તેણીને ભાવન પડ્યું કે, એક વાલાઈ નામ ધકી ધકી આવેલું હતું જે જેઈ પહેલાં તો તેણીને ધણી ઇતેમરી અને દુઃખ લાગ્યું અને છાતી જોરથી ધડકવા લાગી, પણ પછી અન્યુત હેયું કરી પોતાના ભરથાર શું લખી ગયાય તે તેણીએ વાંચવા માંડ્યું, ને નીચે મુજબ હતું:—

"મારી વહાલી મોહરદાર—તું બધારે આ વાંચશે સારે હું તો મરણ પામેલો હોઈશ અને તું ચોતે તો, મારી ખાતરી છે કે, બાર બુધાનીમાં હશે. જે ખ્યાર મેં હવેયા મુખી તારી તરફ ધરા-વેયાય તેને તે સુખ મારાથી બનયુંય તેણે મેં તને દેખાણ્યું, તેને વીચાર રાખી આવ્યો વાંચીને તું મને માફ કરી શકશે કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી, તે છતાં સુખ આગાહ મારી છાતી વાત તને બાળતી મારી છાતી મુકી કરવાને મેં દરજ વીચાર્યું છે, ને છુપી વાત આટલો વખત થયો મારું છગર કોતરી માથેય ને કોઈ વાર મને દીવાના નેવો બનાવેય. એ છુપી વાત મરતી વખતે તે પણ તને બાળતું નહીં તો મારી વારમાં પણ મારું કંઈ આશાએ મેં નહીં એમ મને લાગે છે. આ વાંચયાથી તું દુઃખી તે થશે, પણ તારી આગળ બધું મારી દેવાથી મારાં રહેને જવા નીશાંત થશે. મને આશા છે કે તું મને માફ કરશે. હવે કઈ રીતે હું રહે કરું? આએ લખ્યું તે વખત મારી આગલી હતી કે હવે હવે આગળ મોરદારમાં ઘણાં વર-સોની વાત પર હું એક વાર વાંચતો બેઠેલો હતો; તે વખત મારી વય પચીસ વરસની હતી અને જેની ચીજ નેહએ તે મારી આગળ હાનવ હતી. હોતે આસનાવે, ઘેસા ટાઠા કરવે મારી

પાસે હતો. જેને હું મારાં છગરથી ચાહતો હતો તે પણ ચોડા વખતમાં મને ચાહતો અને મારી ઘરો બેવી મને બોલતા હતા. બધી રીતે તે વખત હું સુખી હતો. હું વાંચતો બેઠો હતો તેવામાં મારો મોઢર મોરદારમાં હાથપ ધરો ને મારા હાથમાં એક કાંઈ આવેલો. તે પરતું નામ મેં વાંચ્યું "મીડ જેટલો મોર-ડન", આ નામ વાંચતાં હું બાળ્યું કે તું ચોંકશે. જેટલો મોર-ડન મારો સરવથી જુનો ને ખ્યારી મહી હતો, અને જો કે ઘણાં વરસો મુખી અંગે એક એકને મન્યા ન હતી, તો પણ હું તેને જીવી ગયા નહીં હતો. તેને બેવાથી મને પછી દરખ થયો ને ઘણા ખ્યારથી અંગે એક એકને બેઠયા; તેની વાત પરથી માલ-મ પડ્યું કે તેણે બહારગામ સારો પેસો બેઠો કાઢ્યો હતો અને પોતાને તેણે જાનમાં મને મલવાની તેને ઈચ્છા ધવાથી મારી આગળ આવેલો હતો. લાંબા વખતે મલયાથી અમારા વચે આ-બધી યાદદારતો તોલ થઈ અને મેં તેને મારે લાં મોઢા દહાડા રહેવાને અરજ કાઢી, જે મોઢી મુખી સાથ તેણે બહાવ રાખી. વહાલી મોરદાર! તેની સખી તારી આગળ ચોતારવાને મને કરી જર નથી. હું બાળ્યું કે તેના હાથ તારાં છગરમાં કોતરેલા છે; તોપણ મને યાદ છે કે તે સાંજે તે મારી સાથે બેઠો હતો, તે વખત તેનો જીવજીવત ચેહેરો તથા દમામ બેરોઠો દેખાવ જોઈ મને અદેખાઈ લાગી હતી અને મનમાં વીચાર આવ્યો કે જુદ-રતની કાથી સરસ બહેન તે જીવજીવત છે.

એકબેલી બધર અંતર પુછયા પછી તથા બીજી ત્રીજી વાતો કાઢ્યા પછી મેં પુછ્યું "તે કોઈ તારી વહાલીઆણી શોધી કંઈ કાંઈ કે જેટલું તું કોઈને ચાહેય કે?"

તેણે બાળ્યું આવેલો: "તલી હલ કોઈ તેવી શી મેં જોઈ નથી. પણ તારું કેમ? તે તો કોઈને અહીં શોધી કહાડીશ હશે?" અંદર તેણે વાંચત કાંઈ નહીં મેં એક કાંઈ કે હવે હું ચાહતો હતો! કેવો હું ખુશ! કેવો કમનસીબ! પણ મારામાં મગરની હતી ને મને કહેવા નહીં ગયું કે જે જીને હું ચાહતો હતો તે મારે વોરો વીચાર કરતીજ નથી અને તેણીને મારા મટ કરી દર-કાર હતી નહીં, અને મારા ખરેં છગરના ખ્યારના બહારમાં તેણી ફક્ત એક દોરત તરીકે મને ગણતી હતી, એમ કહેવાને મને ગમ્યું નહીં, તેથી મેં પણ તેનીજ માફ કરીને કહ્યું: "નહીં હલ કોઈ કોઈ મેં તેવી જીને દીધી નથી. તારીજ માફ કે પણ હાલ તો નજરમ્મ ફર્ય. પણ તારી મરજ હશે તો અહીંની સખી જીવાન કુમારીકાંજો સાથ તારી જીવખાણ કરાવશે કે તારી મરજ પર તેને ઈ તારી પામકી તરીકે પસંદ કરે."

"મોઢી મોહરદાર! તે વોહાલ, "મેં કે ખરે પુછતાં હું આવ્યો એકાંત છંદેથી કંઈકથી ગયાય ને બાબકીની મને જર લાગે છે, કોઈ તેવી મલશે તો હું તો વીચાર છું બા." આ નમ્મી વાત-ચીત લખવાને હું અચકોતો નથી, વહાલી મોરદાર, કારણ હું બાળ્યું કે તેના દરેક બોલો ખ્યારથી ટું-યાદ મારે. મોરડન અને મેં લખ્યું આવેલો રાત તે વાંતમાં ગુબરી અને બેમમાંથી એક-તોજી ખ્યાર આવેલો વખત દુર રહાથી કમતી નહીં થયો હતો, તે બાળ્યું એમ અને પુરોથી રાતે સુવાને છાડા પડયા. બીજી સંઘર્ષે મારી મોપકીઓ એક કેરે મેકી મારા દોરતને બનતી જીવ આવેલા સારે શેકાર કરવા તથા બીજી વખતે આવેલા બહાર લઈ જવા લાગે અને દહાડા કેમ બન્ય છે તે મને માલમ પણ નહીં પડ્યું. મારાં દરેક જીવખાણ પીછાણવાને હું મોરડનને લઈ ગયા ને તેની જીવખાણ કરાવી, પણ ફક્ત એક જ દેખાયું હું તેને નહીં લઈ ગયા. હું સારીજો બેઠેલો દેખો કે મેં એક શી દતે અને મોરડન મારે દીવ છતી લેવા માંગતો તો

તે સેદલાઈથી તેમ કરી રાકતે. તારી ખુબસુરતી એક તેની પર અસર થવા વગર રહેવાની નથી, એમ મારી ખાતરી હતી, તેજ કારણસર તમે એક મળેા તેના મને ડર હતો અને તેથી તેટલું કરી તારાથી તેને દુર રાખવાની મેં બનતી કારોસ કીધી. પણ માફ કરજે વધુ નહીં; તે વખત એક મેટિા બોલ અપાયો. તે તેમાં સંજે કાઢાને નોવજે હતું. હું એ નહીં જાણે તો કાઢાંબી સકે પડતે ને ગોરડન તો તારા વાના એજલેબી જ્યા વગર રહેતે નહી. મને તેને પોતાની સાથ લઈ જ્યા વગર ચાલ્યું નહી. આખે મરતે ગોરડન ખુશી બર વાતચીત કરતો હતો અને કોણ કાઢાને રસતું તથા કું જેલયું તેની આદસ બાંધતો. જેવા અમે નાચ કરવાના ગોરડામાં દાખલ થયા તેવીજ ગોરડનની નજર તારા પર પડી અને તારી અપાર ખુબસુરતી જેઈ તે બેઠક તારીકે કરવા લાગે. સાંજ પુરી થઈ તે અચાક તો મને લાગું કે, જેની મને લોકે હતી તેજ થયું, ને મારી મારે તે હવે પાછી મારેા હરીકે થયે, તેજ વખત મેં જેલું કે તારી આગળ આવી જે મીડા-સ લેવા બોલે તે બોલતો હતો તે કોઈ પણ નારનું દીલ છત્ત વાને બસ હતો. અતે તે સાંજ સરવેને મનથી ખુશાસી બેરેલી પણ મારે મનથી મારી છંદોમાં સીધી દુખ બેરેલી પુરી થઈ અને તારા ગયા પછી ગોરડનને લઈ હું પણ ઘેર જ્યા નીકળ્યો. ગાડીમાં બેઠા પછી ગોરડન તારે વારતે વણવા લાગેા અને હું કુખી છત્તે તેના સપથા સપથોના નુબાજ હેતો થયેા.

“એ મોઝ હતાં સાચ હવે ફોરતી છે કે?” તેલે મને પુછ્યું.

“હું તેને ધણું વરસ થયાં એજાણ્યું” મેં જવાબ દીધો.

“તું તેની ખુબસુરતીથી ઠક થયાયતી?”

“હા તેમાં કું પુછ્યું, મેં ધણી સુંદર ગોરડતો જેઈવ પણ કોઈને આના જેવો મેં વખાણી નથી” તે મનકાઈને બોલ્યો. એવીજ રીતે આખો વખત તે વાત કરવા લાગે. મેં મનમાં ઈચ્છ્યું કે તે મને મલવા આપેાજ નહીં હતે કે આવી રીતે મારાં સુખની આડે નહીં આવતે. અતે ઘેર પુચા પછી તેણે જેલું કે હું, તેના સવાલોના હા ને નાથીજ જવાબ આપતો, ભારે તે બોલ્યો: “તું કાઢેા ફોરેજ ફીલીપ ને હું હવે ઘને વધુ ફાડેા આપવા નથી માંગતે; હવે આપણે સુખા જઈએ.” એટલું બોલી તે પોતાના ગોરડામાં પાસી થયે. એ કે હું કાઢેા તો હતો, પણ મને તે રીતે કંઈ નહીં આવી. બીજ સદવારના પણ તે એની એજ વાત લઈ બેઠો અને મારી ખાતરી થઈ કે તે તેનીપર ધણી અસર કીધી હતી. હું તેની સાથ તેનીજ માફક દોરોને વાત કરવા માંગતો, પણ મારી કોરોસ કોઠક હતી અને ગોરડનને કંઈ સક થયેા હોય તેવું મને લાગું. પણ તે કંઈ બોલ્યો નહી. નાસતો કીધા પછી દહારો. કેઈ રીતે જીભરવા તેજ અજે માંજખ કરતા હતા, તેવામાં તે બોલ્યો: “આપણે જરા મીસ હોઈએ આગળ જઈ તેને પુછ્યે તો સાંસારે કે રાતના ઈભજરા પછી દાલ તે કેમ છે?”

હું બેરકારીથી જવાબ આપવાની કારોસ કરી બોલ્યો: “પૂ, એ તારી મરજ હોય તો આપણે જઈએ.” પણ તેમ બોલતાં મારા મોઢેના રોજ બદલાયો અને તે જેઈ તેને વધતો સક થયેા. તે મારી આગળ આવ્યો ને મારાં ખલાં પર દાખ બેલી બોલ્યો:—ખરૂં કહે, કીધીપ, હું તું એ ઇકરોને ચાલતો નથી તથારા જે વચે ખ્યારને સંજેક નથી?” તેજ વખત મને ખરૂં કહેવું હતું, પણ મારી ગમડીને લીધે મને કમજ કરવા નહીં ગમયું કે હું, તુંને ચાલતો હતો, પણ હું મને નહીં ચાલતી હતી. તેવી આગળ એવું કમજ કરી તેની દયા માંગતો હોઈવ સારું વચા અને મને ગમ્યું, તેથી વગર અચરેકે તેની નજર સારે મારાં

નજર કરી હું બોલ્યો, “નહી, અમારા વચે ખ્યારનેા કરો સ’ બંધ નથી.”

“પણ હું તેને આદેય તો ખરો” તેણે બોલેાસ કરી પુછ્યું.

“હું તેણીની ખુબસુરતી વખાણ્યું” મેં જવાબ દીધો, “પણ તેથી વધુ કંઈ નથી.” આખે તેણું બોલતી વખતે મેં જેલું કે તેણે મારે ખરૂં માન્યું ને ખુશ થયેા. “વાત, ભારે આપણે જઈએ” તે બોલ્યો ને મારાં ખલાં પરથી કાઢી પીસાડયો. અમે તારે ઘેર આવ્યા ને મેં કુખી છત્તે જેલું કે ગોરડનને જેઈ તારી આંખો ખુશીથી દીધી નીકળી ને તારા મોઢેા પર રતાસ આવ્યેા. મારા આઆવી કોઈ દહારો તું એમ ખુશી દેખાઇ નહીં હતી. ત્યાર પછીનાં થોડાં અકવાચ્યાના બનાવેા તો હું જાણે, જતેરડ. મારેશો ગોરડનનું સુખ નહીં જેમી સહાવારી મેં બીમારીનું બાદાનું કાદારનું ને ચોપડીએ લઈ ગોરડામાં આખો વખત બસાઇ રહેતે દહારો કહોવા લાગેા. ગોરડનને જેમ મને તેમ મેં કરવા દીધું. હું જાણતો હતો કે રોજ તે કાઢાને મલવા જતો હતો ને તેના હસતા ને ખુશી બંધેા મોઢેા પરથી માલમ પડતું હતું કે, તારી તરફથી તેને પુરતું કતેજન મલતું હતું. થોડા દહારો પછી તેણે મારી આગળ આવી બહેર કીધું કે, તારી સાથ તેનાં લગ્ન થવાનું નહીં થયું હતું, અને દહારોજ ઈચ્છવાની વાર હતી. આ સાંજથી મને કાંઈ અલખથી લાગી નહીં. મને એની વધાજ હતી અને મેં તેણે કહેલું અલખથી નહીં પણ દુખ સાથ સાંજળું. દહારના દહારે તે મારી આગળ બેસી તારી ખુબસુરતી તથા સદશ્યોની વખાણ કરતો હતો અને પોતાને હવે પછી કેટલું સુખ મલશે તેની દ્રષ્ટિ બેર મારી આગળ, થતો કરતો હતો. તારી સાથ તે કેવું સુખ કોમવશે તે સાંજળતાં મને કેટલું દુખ થતું હતું તે કોઈ કીધી સકશે નહીં. જે માણસો મારા ખલનેા છુટયેા હતા, તેનેજ મોઢેથી તેજ ખલનેા વાપરવાનાં સુખની વજી મારેથી સાંજળી રાહતી નહીં હતી, પણ કંઈ કું તમારાં લગ્નેા બેાડી હોય તેવુંજાં કંઈ હતું નહીં, કે મને કરી આસા રહે. ત્રણ માસમાં તો લગ્ન થવાનાં હતાં.

“કેવા લાયકારાળો દહારે હું તુંને મલવા આવ્યો?” ગોરડન દરખમાં બોલ્યો. “તે દહારોને હું કેટલો ઈપકારી છું. હવે હું લગ્ન સુધી મને તારી આગળ રહેવા હેતો તો ધણી મોઢરાંની થયે. મને એક ઘેર રોપી કહાડવા બહાર જઈ પડશે ખરૂં, પણ મોઢો લાગ હું અંડી રહેવા માંજ્યું.”

એ મારાં મનમાં જે હતું તે હું બોલ્યો હતો તો તેને આપ હઈ મારા ઘેરમાંથી કાઢી દહારતે, પણ મને તેને કહેવાની કમજ પડી કે, જ્યાં સુધી તેની મરજ પડે ત્યાં સુધી મારે ત્યાં રહેવાની તેણે કમજ હમજ લેવી નહી. તો પણ મને લાગું કે તેણું સુખ હું જેમી સકરા નહી, ને આખી રાત બોઠાના પર અઈ તંદી પછાડા મારી સદવાર પાડી. તે વખતથી ગોરડનને ખરાં છત્તે થી કીકારવા લાગેા. તેની ખુબસુરતી, તેની બોલવાની મીઠાસ એ સર્વેને લીધે હું તેને કીકારવા લાગેા, કારણકે તેથી તે તેને ખરૂં કીકારે કીકારે મારા કીચાર તુંને આવેા નહી. દહારે દહારે મારે દુઃખ વધતું જવા લાગું ને ધણી યુકેકેશીથી ગોરડન સારું દસી બોલી હું વાત કરી રાકતો હતો, પણ તે પોતે પોતાનાં સુખમાં એકેએ તો પડેલો હતો કે માફ દુઃખ તે જેઈ કે ભણી રાકેા નહી. “એક કહોયતી મને કમી જમાણી કમજારી” ને, મને

નહી, ને તેથી હું ધણી સુખી થયો, કારણ મને દર દિવસે કે રજા મારા પાસા ફરવનો હું દીવડી લઉં.

પ્રાણ વખતમાં તમારા લોકમાં વસ થયાં. હું બનતાં સુખી મારાં પરમાર્થી બદાર નહીં નીકળતો દત્તો કે જેથી ગોરડનનું સુખ જેવી હું બનું નહીં. પણ અંકારમાં નીકળી ગયાં. તં સદા વારથી તારાં કોઈ સગાંને ધર મળી હતી ને ગોરડન મારી આગળ આપેલો દંદારો રહેતા આવ્યો. તેની વાતચીતને હું ધીકારતો હતો, પણ તેને દંદારી મુકાય તેમ નહીં હતું. મેં સુચવ્યું કે રોકા-ર કરવા જવું. ગોરડનને પણ તે વીચાર પસંદ પડ્યો ને અંતે અમારી બંધુક લઈ રોકાની રોધમાં નીકળ્યા. એક ઢબી ટેકડી પરથી અમને ચાલવાનું હતું. તે ટેકડી ધણી ધારની બેઠેલી હતી, કારણ કે તેની ધીમારી આગળથી મોઢું ધાસ ઉઘેરું હતું અને સાડી નજરે જમીન હોય તેવું દીસતું હતું. તે પરથી કેઈ જો ચાલે તો નીચે ગબડી જવાની પ્રાસની હતી. નીચે સપાટી ફેલી હતી, પણ પાછો અમને ચાલવાનું હતું. તે જોઈને બરતી થતી લાંબે મોલ ઉંક ટેકડી વેર આવતા હતા. હું આગળ આગળ ચાલતો દત્તો ને ગોરડન મારી પુકે આવતો હતો. તે ગીત ગાતો ગાતો ચાલતો દત્તો દત્તો તેવામાં તેનું ગાવાનું બંધ પડ્યું અને એક મોટી ઝીંઝીવારી સંજોગથી, મેં તરત જલ્દી કે ગોરડન ટેકડીની ધીમારી પર ચાલવા ગયો હતો ને નીચે પડી ગયો. તે વખત મારો સપ-થો ધીકાર હું કાઢી ગયો. હું ગબડામાં નીચે જોવા લાગ્યો, પણ પાછાં સાંચે ગોરડન ફેલી પર પડ્યો દત્તો, જેને તેથી પડતાં પરમાર્થી તેને પછી જમીનમાં થયા હતા; તેણે તેમ તેમ કરી મારી બાન્ધુ મોઢું કાઢ્યું.

“જેરડ, તુંને પછું વાગ્યું કે? જાણ વારતે મને જવાબ કે?”

મેં તેને પુછ્યું.

તેણે ધીમે સાહે જવાબ આપ્યો, “મારો હાથ લાગી ગયો છે ને પગથી લાગેલા. મારી આગળ તું આવી શકશે?”

“તેમ કરવા શક મને ધણું ચાલવું પડશે ને વખત જશે,”

મેં જણું, “વં દીક્ષત રાખ ને હું દોરડાં તથા માણસોને તારી મદદે બેલાંની લાવું છું.” એટલું બોલી હું લાંબી દોડી ગયો. હું બહુતો દત્તો કે શીથી નજીકનું પર જે માઈસ દૂર હતું ને તે બીચારાને તેડ્યો વખત તેમજ પડી રહેવું પડશે. મારેથી દોડાનું તેડવું હું દોડ્યો ને પછી જરા ધીક લેવા ઉભો. તેજ વખત તે પાપી વીચાર મારાં મનમાં આવ્યો. જે અરધા કલાકની હું ધીક કરું તો બરતી આવી ને મોલએ ગોરડનને દરીયામાં ધસડી લઈ જવાતા. બરતીને વખત મને માથમ દત્તો ને હું બહુ-તો દત્તો કે જે બનતી રડપા ધીક લેવા ઉભો. મારી શકશે નહીં તો તેને મુકેડોળ સમજવો. તે વખત તારી પ્રજામુરત મુરત મારી અખિ આગળ આવી. મેં વીચાર કીધો કે તારે ખાતર એટલું પાપ કરવું. જે અરેખી કલાક રસ્તામાં હું દોડ્યું તો પછી તું મારી યાચો. હું એક માઠ આગળ માથું ટેકવી ઉભો રહ્યો. સપતાને તે પડી તારાં મુદરે એટલે મારી આગળ લાવી મને લગ-લાગ્યો, હું લાંબ ઉભો રહ્યો. કેટલો વખત હું દોડાવે તેની મને ખબર નહીં. તે વખત મને દેશાની સુખ નહીં હતી. પછી એકા-એક હું જોઈશો ને મને સુખ આવી ને સ્વ લઈ હું દોડવા લાગ્યો.

“અરીજ બીચારો!” એક માણસ બોલ્યો, “જરા બેઢેલા આવવા હોતે તો એને બચાવી શકતે.”

ગોરડનનાં મુદરને મોટા વખત પછી તે લોક ધસડી લાવ્યા ને તેજ વખત મને લાગ્યું કે મેં તેનું ખુન કીધું હતું. તે વધ જમી-ન પર સુખ કુખ બોલી હું તુરિ પરડ્યો; સાર પછી મું બન્યું તે કહેવાની જરૂર નહીં. હું મારો પડ્યો ને સંવં કોઈ બહુવા લાચાં કે મારા દેહવત્તો મેં ગમ પાધો. સંવં કોઈ મારી દેવા લાચાં કે મદદ લાવવા આટલી મેહેનત કીધી તે છતાં મારે કંઈ વચવું નહીં. તે પોતે મારી પર ઉપકારના રાખો લખ્યા, જે વાંચી મારી છાની વીંધાઈ જતી હતી. કોઈ જલજીવ નહીં હતું કે શત ને દંદારો હું પોતાને એક છુની તરીકે શાપ દેતો હતો ને મારાં પાપી કરમપર વીચાર કરતાં હું દીવાનો થઈ જતો હતો. દર વખત જ્યાં ગોરડન પડ્યો ત્યાં હું તેજ વખતે જતો ને વીચાર કરતો દત્તો કે જે રસ્તામાં ડોળયો નહીં દત્તે તો હું એને બચાવી શકતે કે નહીં, પણ જાણની નજરમાં તો હું જીવીત કર્યો. કેટલાંક વરસો પછી તે તારો હાથ મને આપ્યો. જે ઘીન વારતે મેં આજો યુનાદ કીધો તે અતે મને મળી, પણ કેવી મોંઘી કોમત મને તેની આપવી પડી તે મારી સાચ પરજીવાને જીવ્ય કીધું, પણ હું બહુતો દત્તો કે તું મને ચાદતી નહીં હતી. તારે હમર જેરડ સાચ ધારમાં હતું. હું બહુતો દત્તો કે જેરડ તરફના મારા ખારને ખાતર તે મારી સાચ પરજીવાને જીવ્ય કીધું; તો પણ હું સુખી થઈ તેમ જીવું નહીં. મારે અંતકાર મને કોત-રી આપ છે ને આજો જોવાના પછી તું જે મને મારે કર્યો તો મારી ધારમાં હું નીશતિ સુવરા.”

આજે ઉંઠો મોલો પોતાના બરધારના લખેલા વાંચી તે ઓએ હાથમાંથી તે બંડલ નાખી દીધું અને બંને હાથોમાં પોતાનું મોઢું ઢાંકી બોલી, “અરે! શા વારતે એણે આટલોખી ખુલાસો કીધો? શું કામ એણે આ લખ્યું? આ વાંચી મારી છાતી કાઢી જમ્ય છે.” આખી શત તેણીને એનો એજ વીચાર આવવા લાગ્યો. ગોરડનને દરીયાના મોળ ધસડી લઈ ગયા તે તેણીને પોતાની નજર સામે દેખાવા લાગ્યું અને તેનો વીચાર કરના પોતાના હાજના સુવેશ બરધાર તરફ તેણીનું દીક્ષ કર્યું થવા લાગ્યું. તેણીને કાંઈ કે કડીથી આવ્યા પોતાના વ્હાલા-નાં ખુન વારતે તેણી તેને મારી બસી શકશે નહીં; વળી તેણીને લાગ્યું કે કદાચ આજે તેના બરધારનાં ભોળ પર કંઈ ખોટી અસરથી તેણે લખ્યું દરો, પણ તેનો મેહેરો દમેરોનો ગમગીન ને દુખી તેણીને શાદ આવ્યો. સારે તેણીને લાગ્યું કે, જે વાન ખરીજ દોની જોઈએ. પણ ખીજ દરેક રીતે કેવો તે બસો દત્તો, કેવી રીતે તેણીને આવી હતી, અને હમેશ પસનાવા ને દુઃખમાં દહાડા કદાપા, તેનો વીચાર કરતાં તેણી નરમ પડી. રડીને ધણી જવાથી અતે લાંબીન લાંબ તેણી લાંબી થઈ. તેણી સુની કે તેણીએ સ્વપનો ભોજો. તેણીએ જોયું કે તેણીની સાંચે તેણીના ખોરો જેરડ અને તેણીના બરધાર ઉભેલા છે, તે દમે-રના જેવો દુઃખો ને ગમખાર નહીં પણ દસતો ને યુદ્ધી દમેરો છે. જેરડ તેણીને કહે છે “મારી વ્હાલી, જે મેં તો એને માર્યું કીધું છે, હવે તુંખી નહીં કરી શકશે?” તેણી જવાબ દેવાની

મોટાં માયની મુલાકાતો.

(અખતાર તેવણ પાતો.)

દુઅતા હાંતનું દરદ.

મહેરે તમારી પરથી બધી અસતરી ખીતરના અધીપતનજ કે તમે માઈ ચરચર પરપર તમારાં ચોપાનીઆમાં ધાપીજ તે મહે મારા છવને એવેા ઉરખ થયો કે તે હારે જીવીબી નઈ બે મહે. પન નેવોની છાન-રામાં મને ખબર નઈ કે તમે અધીપતનજીની અસતરી છેડ્યા તે ગેઈ વખતે અધીપતીજ લખેજું તે તમારાં ચોપાનીઆમાંથી રહીને અધીપતનજ કરતે મહે. વારે તમારે ચોપરે બને કે બસ મને તો કોઈ ગપોડ કે આખો દારા વાંચું. તેમાં મેં લખેલી બીના તો મહે મને ધણીજ થયી. હવે તજુને પોદાય સલામત રાખે ને તમારા ધની બીઆરને છ ને તમારાં ચાર ચીતરને હાંબા ઉવા તે મહે બીઆ તીર મઈનામાં કેની તે મારી દાર દુખી. મહે નઈ સુવાય, નઈ ઠડાય. નઈ ખવાય ને પાનીથી મુઠું મોટ લેઈને પીવાય નઈ ને મદઈના છવ જતો જતો રે. મહે છ ભરે અખઈ રઈ વહુ કેહને તામસન દાખતરને પેર બવેા. પણ મને તો એવી ખબર કે મુખા આગકાલના રીખેજા દાખતરે તો બસ દાર લેઈને મારીજ નાખે. ને મને તો જરા સાંરે સાંરે ખાવાનો ચસતોથી બે મહે તે દાર પાવાનો છવ ચાલે નહ. મેં બનીયું કે બે દારા દુખ બોલવય તો બોલવય, પણ દાર રે. તો સાંરે. પછી મારા મેરને પંધરી સાયુરદાર કેને મામદેવી પર એક કનીઓ છે તે દાર મતરેય. પછી મેં તો છ ભરે દીન-શાને આલીસમાં વધવા દીધો ને પછી હું ને સાયુરદાર બવદની ગારીમાં બેસીને જ્યા નીકરીયું તે મારે કાઢસ રસવા પરચે કે બપઈજી હું આવું. મેંથી મેયું કે એ અપરો તે રસવાની નીકરો ને જરા સોવાયો, તેથી જબજું ને લેગો પેરાની સામે ગારીમાં બેસા-દી લીધી. મારી વહુ કેને જોને ના લેઈ નહો, સાયુ બે મસતી કરશે. મેં કહ્યું કે બંને વને એજ રઈ ગયું. કરીને બવદની ગારીના પરડા નાંખીને હું ને કાઢસ અંદર બેઠાં ને સાયુરદાર બવદના પુછડાં આગવ પગ કરીને બેઠા. પણ માદ લાગ્યા કાઢસે કઈ જોવા પકડાવી. કઈ તોજાની તારી પરાવીવ. દરવાગો તે જરા જરામાં પરડો ઉઘાડી નાંખે ને હું ગંબરીને પરડા પાડો નાંખું કે તાબજા ફેરે ને દુરીઓ કરે. તે મુખાં લોક નઈ ભેતાંબી જાય ને મુઈ કેનેલી દાનાદાન થાય. વરી બીજારા સાયુરદારજી પોતાનું દામ મુછીને ધકેડો ખાધેજો તેનાને ગોરી નીકરીયો કાઢસ લાતે લાતે મુછી નાંખે, ને ચોપર બેઠા પાંચવેનું મેઈ મેઈ જીવ ને રંચ થાય. મારો તે વારે છવ તે એવો નય કે હું કંઈ, પણ એ મુગો રે નહ. મામદેવીમાં કનીઆની દુકાને લંબીયો કે કનીઆએ અમુને આવો આવો. મારો કરીને ક્યું ને પછી દારને

વરે. સાયુરદારજી કેયું તરે. તે કેને. મારો ભેતાં ભેતાંમાં દાર સારી કરે. મારો હું કોઈની દમરી-લેજ નઈ. એ તમારી દાર સારી થાય તો તમે મારી દુકાને ખાતું ખારને કે બસ. મેં કેયું કે વારે બા તારી બવદ છે. મહેરે મહે જરા કરાર થાય તેવું કરતે. પછી તેને મને હેયું કે મારો તમારી ને દાર દુખતી દોય તે તમારે હામે અખજત પકડો મેં તો ધનું ના કેયું કે અમે પાર-સીની અખજત તે હાથ અજીથી નહ. પણ તે તે તો માનેથી નઈ ને પછી સાયુરદારજીની કેયું કે કાંઈ નહજી એક મુના જોડાતાવા માફ કરશે. તારે મેં તો દાર પકડી તે તે કાંઈ એ રામરામ કરીને દરનવું બનવાનું થાથી એક બીજો મેરમાં બીતમાં મારીઓ કે તમે બનેા કે બસ દાર તો બને લંબી નઈ. છવને કરારથી એવા મઈ ગીઓ કે હું તો કનીઆને પગે પરીને પાવલી આપવા ગેઈ. તેને લીધી નઈ કે નઈજી હું કોઈની દમરી લેતો નથી. મને જોવાના રાખે સાયુરદારની આપી તેથી લીધી નઈ. લેવું તો મારે એવમ જતો રે. હું તો ખુશી થતી કાઢસને લેઈને ગારીમાં બેસવા ગેઈ તો લેજીજી તો કાઢસનું જબજું બધું તેવમાં લખવા દોર; મેં પુછ્યું કે એ હું થયું તો કેને બપઈજી તમે દાર પકડીને લેજીજી તારે કનીઓ તમારી આગવ ઠતો તેહમાં કોઈ દોરીઆનું તેવ લેવા આપો તેને હું આપતો તો તેહમાં પરી લઈ વરી ગેઈ ને બધું જબજું ખરાબ થયું. મારા ચેટમાં તો મારાં ને હમાં એવાં આવે કે હું કરે. પન દાર નરમ પટેલી તેથી અજારા કીધા ને લેવ આપ્યા. સાયુરદારને એક રૂપીઆ ધની બેસાં કરીને આપીજો ને પછી ઘેરનું કામકામ કબુલા લાગી પન સાંભર પરાતામાં તો નાવરે ગઈ દાર પાછી લેની તેજ. માછ એવા ગઠકા મારે ને એવી હુજ કે ગરે રશર રશર બવાય. પછી તો એજી વીચાર કીધો કે મુખા બે મતરવા, જાણે છે કરીને દાર પરાવીવ નાંખવાનો વીચાર કીધો. તારે મારા ઘેરમાંના સોજો કેને મારો અંગદેવની દુકાન પર પરાવા જરો તો રૂપીઆ તન વાર લેતો તેની વતી મારા ઈશવર હુભરું પાસેજ પરાવો, ધતો જીશીયાર છે ને ભેતાં ભેતાંમાં લેાકની દાર પારેય. હુખી ધની કંદારી મેયલી ને બીને દારે દીનશા આલીસમાં સંધાવીજો કે મેં તો ઈશવરને તેરીજો તેને તો દાર લેઈને દારી પરથી ખાલ દુપખની દુપની કારીને દુપની લેઈને અખજી તો મારી આગવ આવે કે કાઢસ માદ લાગો તેનો તોખરે અગવમાં મારીને દોરીયો. પછી જેમ તેમ તેના દાંધમાંથી તોખરે. રૂકા-નીઓ તેવી માયે તેને ધતો ગંબરીને આજી દુપખની મુખા હબને તો દાર પકડીને હુલેસાં મારે તેમ. બેવવા માયીયું પણ મુઈ દાર તો સસદેથી નઈ ને વરદેથી નઈ ને તન તન વખત પકડ મુછી ગઈ ને મારો તો છેવે છવ બસ. મેં તો કેયું કે બરે મુખા હું દારનો પારતો મહે. ને પરાવતીયો કરવો. મારી વહુજી તેને માર દેઈને કારી મુકીઓ. મારે મેાનું તો મુછને આવડું મઈ બીજું. મારી વહુ તો મને ધની રાખતવે કે જોયી ને એયળી આજ રૂપીઆ કવરા કરેા. કાંય દુખી થાવોય, મેં મેયું કે હવે તો મુખા તામસનનેજી બઈઆપી કરવો પરશે. પછી તેવામાં તો મારે ઘેરની દુપર મોરાંની આવી ને તે તો ભેતાંના વારમંજી ફરે પરી કે એ બધું રેવા દેવો ને મુખાં મુખાં સારી પેરીને મારી સામે દાદમ સોનીની દુકાને લેવો. તે ધતો દુપી-આર છે તે દાર મેયેની તમને રોયતી અની લામે તેમ ઉચકી લેશે. મેં તો કેયું કે લાવની મુખા જોનાને તો તમાનું. મારી જીમરે વહુમે તો ધનુંબી ના કેયું રે, પન ગેયેલી હું મુજ પરીયું તે જાય હું તો લાગતી સારી પેરીને લાગતી થઈ. કાઢસ-કેને બપઈજી તમારી મેનીજ કરવા હુંબી આવું. મેં કહ્યું કે હું

રોસા થયો મેનીઓના કસો, તાંબી બધું ઉધું ચડું કર્યો. પન તેને તો રહીને રમખાન ઈશું ને મારો છવ ખરીઓ. અધીપત-
નજ માથે મારું એકપુરું બધું તેને એમ રસાવા નજ ગમે એ.
મારી વહુ બોલી કે સાસુ તમે એને છતાંથી સુકોચ તે પુર થઈ
નરો. પણ માંદ લાગે કાઠસ તો સાંભળે નરચી પરીઓ ને
પડાવી સડાવી માંચેને દા બનાવી કપરું પેરી ડાણેડાંરો થઈને
મારી સાથે ચાલીઓ. બોઈવારની ગલીમાં હાકમ સોનીની દુકાન
પર એમ તેમ કુદકા મારીને ચરીઓ. હાકમે યસચો ચરાવેલો
હતો ને હાથમાં રૂપાનો ગુરોર આથો પડેલો પકડેલો. ખીચારી
કુંવરે બધી હકીકત કહી કે તેને મોડી પકર લીધી ને કેયું કે
રોસાં આ. કરો નું પરમેશવરનું નામ લેવા. મેં પરમેશવર પર-
મેશવર કરીને ડાણું જવારીડું. તેને પકર અંદર સુકીને એમ
તેને તાની કે પકર તો છઠકી ગઈ ને મારો હોક બધો ચીરઈ
ગીઓ તે લોહી લોહી થઈ ગઈયું ને લોહીનું પામન થઈયું ને
હું તો કુંવરને ને હાકમને બસતે બરવા લાવી. કાઠસ તો માંદ
લાગે એક જુનામાં તરાણું ને વાત તેલવો ગુરોર કરતો તે
તે તો મને લોહી નીકળતું જોઈને દોરી આપ્યો ને આતશપર કુક
મારવાની બાંધીની નથી લેઈને હાકમના જરડાની જરવર કરી
નાખી. પછી હું તો અકસાતી છખાવી ઘેર આવી ને બધા ફેર
આવે ને કંઈ સમજ પડે નહ. પછી દીનરાજ આલેસીમાં બોલું
મીશું તેની સાથે મારી વહુએ, અપહરણને કદર પતી ફની તે
મોડી લખી કે સાસુ ધનાં શોક છે તેથી નસી આપવો. દીનરાજ
તો દોર મારતો આથો ને બધા મારી ઉપર નર તોરી પાચીઓ
કે માથ તમે આમે શું થઈને ચલો કરી મુક્યું. પછી તેને તો
ભાડવી બીઠોરીઓ મંગાવી ને હું કાઠસ ને દીનરાજ કરીને બેઠાં.
માંદ લાગે કાઠસ માપનોથી જરા લાકડો ફની તે થોડે મારી
કરો કે ગસ સખર કરીને પુર પાર કે ગાંધારો સુખા ગર-
બન લેવા ઉભી થઈ ને તેનો ખાપ તો તેને ધમકાવેળી ને
દેસેળી ને મોડે બાંધવાની રોખામનાં એકે હેઈને હું તો ઈ ઈ
કરીઓ કરી. પછી અંગરૂખ બનત્યાં એકે ઘેર આગસ મારી ઉભી
ને અમે ઉતરીઓ. દાખતર તો લાંબો તાર લેવો ને બુટ લેવા
તેનો ખાપ. અપુને અંકર લઈ ગીઓ. તે યોડા રૂં ને માપને
કેયું કે બને બને મેસખાનું. મરેરે પઈસા બધા બેનના છે બે.
બોપર સાદરી ને ઉપર રંગેલાં લાકડાં નરેલાં ને પંચો સપર
સપર ચાલીઓ કરે. પછી એક ગુરોરીપર મને મેસાકીને રોકું
એક તરફ તલીયાં લેવું મરે કઈ ઉઠું તેપર મુકાવીને ને પછી
એકે લાંબી લોરાંની ચીપેળા નેવી સહી લીધી ને મેરામાં મુકીને
ચપક રેતી કે પાછી કાંતી તો દારપી સાચેન મીકરી આવી.
એરે તમે મરેરે મેસખના કરતા. હું તો મેયાન કરે. આથો તે
ખરો દાખતર, બાંસો મુખો હબમ ને સોની રૂં કરતાવા. કેવીજ
છે કેની કે નેનાં કામ તે ને. હરે ને સુખાં ધધેરાં તે ચીકું ખાપ,
તેની વાલન છે. પછી દાખતરને દીનસાચે પાંચ રૂપીઆ આપીઓ
કે મારી તો આંખમાં આવી ગીઆ તે મેં કેયું કે દીકરા જરા
સાંપી લેની કંઈ એકું કરશે. પન મહઈ દીનરાજ તો ચીકઈ
ગીઓ કે એળી કઈ બાહ્યવાસની ઉપન છુકાન છે કે. પછી કાઠને
તેરીઓ તો તેની પપઈ મરે તે બપો દવઈ. દવઈ વાસ આવે
ને પૂછીયું તો કેલે દવા પરની ચીકી વચવા ગીઓ તે અંગર-
હમાં ઉતી તે બુથ જમારી મુજવા ગીઓ તે ચીકરી પકરની
તેબલપર પરી ગઈ ને બપો મહઈ લપતાઈ ગીઓ ને દાખતર
તો દસવા લાગે. પછી અમે મારીમાં બેઠાં તારે દીનરાજ કેને
માથે હવે કેમ છેઓ. તે મેં કેયું કે બપા તારી હપરચી મરે
બને દુખેડું ડાણું સડ દાખતરને ઘેરન પંચોરી આથો. વાસતે
મરે તમારી કોઈ સગીવાસીની દાર કે તમારી મહઈની દાર દુખે
તો કેની સોની કે હબમના પહારા ના મારતાં પન સુખાં મુખાં
નજવા બંદરવાલા તામસન દાખતરને ઘેરન જલે હો મરે.

જેરખાઈ નં ૫૮૬.

સરજનનાં જરખાઈ.

પ્રકરણ ૨ હું.

મામાનાં ઘરમાંથી જવાની તબવીજ.

નમાય, તમારા સીવાય કોઈબી માફે સાફે
ચાહેનાર આ ઘરમાં નથી, ખચ્ચીત કંઈ-
બી કરીને હવે હું આ ઘરમાંથી જતી
રહેવાનો વીચાર કરેહું; હું અતીસી કંટાળી
ગઈહું, લગભગ વરસ તો થવા આવ્યું,
ને વરસી પુરી થાય કે કેયેબી નજરે
જરખાઈ બોલી.

એમ શું કરેચ દીકરી? તારા મામા-
નો તારી પર કંઈ થોડો છપ છે? ધન-

માયે જવાપ દીધો.

“પણ તે ખીચારા શું કરે? તેવણું શું ચાલે છે; ખીચારા
મારી મામીના દોર આગળ તો બેઠાં નેવા છે, ખીચારા પૈસા
પર પરણ્યા છે તે કાંઈ થોડું સોસે છે, કોણ જાણે એમાં તાણું
મેણું કેમ ખમના હોરો, ને હું એવણીની જગ્યાએ હોવું તો—

“હા, દીકરી, તેજ વીચાર કરની કે તું બે એવણીની જગ્યા-
એ બચ્ચાં છોકરાંની હોય તો તારથી એમ ઘેર મુકી જવાય?
જ હોય તે ખમયાનું તો, પછી ગમે એટલું હોય કાંય નહી,
પણ તારા મામાનું ઘેર મુકી તું જવાની કાંદ છે?”

“મનેથી એજ ગુચવાડો પડે છે; કેયેબી શીખવાની જગા
નીકરે, સંજઈ નહી, બાહેર ગામ, તે જરૂર હું જાઉં. હું તો
ગામે ગામ ફરેલી ઉછ તે મારી તો છાતી ધાકી થયલી છે,
પણ એવું એમ જોઈએ કે મારી કે મારાં માં બાપની એજન-
બાંજ પીછાંજ વાણું કોઈબી હોય તો મારી લીમત ચાલે.
તમારી માફે બે કોઈ મને ચાકરી રાખે તો તેમબી જાઉં.
પણ આમે ઘેરમાં હવે તો નહી રહું.”

“એ શું બોલે છે દીકરી, ચાકરી રહે! તારા મામા જાણે
તો કોણ જાણે કેમ રોખમાં કરે, એમ કંઈ તે જવા દેવાનો છે!
પણ ભારે કંઈ શું, એવણું બે મને બીકો રસ્તો બતાવે
તો તેમ કરવાને રાજ છું. વરસી વીતા પછી ને હું આવું
ઘરમાં ઉભી રહેવાની નથી. હવે મને વરસળી ઉગશે; એમ
બેચતો તેણીની નજર એક કાળી પણ ધણું હલકાં કુમાસની
સાડી પર પડતાં તેણીની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં.

એકદમજે તેણીને કંટોળું હતું કે, કપડાંની તેણીએ બીલકુલ
શીકર રાખવી નહી, કુંવરખાઈ સચઈ તેને આપશે, ભારે કુંવ-
રખાઈએ મોટો છવ ચસાપીને એકે હમકી સાડી લઈ તે કાળી
રંગારી તેણીને આપી હતી, ને એકદમજે બ્યારે ખીજ સાડીએ

અપાત્રા કરેલાં ભરે તરતજ જવાબ આપતી કે “શું” એના આપતી જોત ખાસતે બધી તણાઈ ભડો તે બસ નથી, કે વરાં રાંડને એકાદ મેશકા ફેરવું? ગરીબનાં દીકરા-દીકરીને ધણાસની રમત; એવા પૈસા કાંઈ મારી પાસ ફાવત પડેલા નથી.” તેવજુની પેલી બે સુરિખત છોકરીઓને પણ તેવજન વીચાર હતો કે, એને શાની વળી મળેની મળેની સાડીઓ પેટુરાવે; પછી સાચું એનેજ ભારી પડશે, એવા અભાવરા નહીં ભેળેંએ.

જરખાઈએ બોલવાનું શરૂ કર્યું કે “ગાડી ભાડું જે થશે તેટલા પૈસા તો મારી પાસે છે, ને જે વધારે ભેળેંયે તો મામા પાસે માંડ્યું તો તેવજુ ના તો નહીં કહે, પણ પેલી મારી મામાને લીધે અને એમ કરવા ગમતું નથી. જોકે મામા તો સાફ કમાય છે, પણ ભણે એના પૈસાથીજ ઘેર આવતું હોય, નહીં તો અટકા પડે, તેવી રીતે બીચારા મામાને તણા મારે છે; એટલે એવજાજ રાંક ને ગરીબ છે તે બધું ખબર છે. જે પગાર આપતાં યોગ્ય દલાલ વાર લાગે છે તો યોગ્ય ફેસતા કરે છે, ને કંઈ રમખાણ કરેજ તેટલું યોગ્ય. તે દલાલને મેં તો ભેળેં, એક માણસ કરતાંથી નવેતર, પવન નરમ પડે પણ એ નહીં નરમ પડી, ને માળ પણ જે યોગ્યમાં આવી તે દીધી; યુવા વગસતો ભણે બોલેજ નહીં, ને હોડાની આગળ વાત કરવા બેસે તો છબર એટલજ એમ ને છબર એટલજ તેમ, એવી રીતે બોલે.”

“એ તો બધા દલાલને એવી ફેસાં છે, માણસો સાથે દર રોજ વેંદકથી લે, કોઈનું નહીં સાફ જોય, કે નહીં નકાફે જોય, બધાંને એકજ લાકડીએ હાંકે, તેને લીધે કોઈ કેવં સાચાં માણસ તો તેથી કંઈમાને મુગે મોટે જતાં રહેવા નીકળે છે, ભારે હું ને એટલજ સમજાવેને રાખીએ છે.”

“હારે બીજા તો જલદીથી જરી આવશે, પણ કેટલા બધા યોગ્ય પગાર આપ્યા છતાંથી સારો ખબરચી નથી મલી શકતો. જે કદાચ હું ક્યેબી શીખવવા ભડો તો મને કોઈનુંથી ભસામણ પત્ર ભેળેંએ ખડે, તેને વાસ્તે મેં પેલાં પુણેવાસાં માણેક્યાઈને લખ્યું છે, તેવજુ તે આપણા તૈયાર છે.” તેવજુનું કાગળ તારી પર આવે છે શું? “ધનમાય બોલ્યાં.”

“હા, યોગ્ય દલાલની વાત પર આણું હતું, તે પોતાને ઘેર મને યોગ્ય દલાલ રહેવા તેડે છે, પણ તેમ કોઈને આધારે પડ્યા ને ગમતું નથી. મારા બાબાએ મને ઘણી સારી કેળવણી આપી છે, ને જુલાના દુકાનથી મારી તનદરેસ્તી પણ ઘણી સારી છે, ને કોઈને આધારે રહું તે કરતાં શીખું ને મારું શુભરાણ કહું તો તેમાં શું એમ છે? પૈસા તો આજે હોવા ને કાંતે નહીં, પણ જે કેળવણી લીધી હોય તો તે માણસોંથી નીકડી જતી નથી.” ધનમાયે કહ્યું: “એથી તું કહે છે તે કોઈએહું નથી દીકરી, આજે જે તું એટલું શીખેલી નહીં હોત, તો તુંને એવા વીચાર આવતેથી નહીં; ને માંડ્યું-ભેળું ખમીને અડીઆં પડી રહેતું પડતે.”

“માણેક્યાઈ એવજુના કાગળમાં લખે છે કે જાગેલીને મોઢું ખરોડેજ માણેકજ દલાલનાં ધણીયાંથી શુભરાણ છે, તેને માંડ્યું

માય એવજાનાં હતાં; તેવજુનાં બે છોકરાં શીખવવા સારે કોઈ પારસણ ભેળેંયે છે, પગાર ધણો સારો આપશે, પણ કોઈ સારાં માણસની છોકરી ભેળેંએ. કોઈ રંડાવલી હોય ને છોકરાં બચ્ચાં નહીં હોય તો તેથી સાફ, ને છોકરી કોઈ તયાર ને ચકરમ નહીં ભેળેંએ; પણ વળી એમથી લાગે છે કે એવજુ ઘણી નાની ઉંમરની પસંદ કરશે નહીં. મેડ ધણી ધણીયાંથી ધણાં સાચાં ને અસરાક માણસ છે, કોઈ સાથે જરાથી તોણારી વાપરે તેવાં નથી. હાલ તો શુભગાઈની બેઠન એવજુ સાથે રહે છે, તે છોકરાં પર ધણી દેખરેજ રાખે છે, પણ તે અદરાર છે, ને યોગ્ય મહીતામાં તેનાં લગન ધનાર છે તેને લીધે કોઈ બીજાને શોધે છે. બેઠન સીક પડી તે પોતા સાથે લવા ફેરવદલ કરવા લેતેલી લઈ ગયાં હતાં; પછી તે છોકરાંને ધણું મળતું શીખવવા લાગી ને છોકરાં પણ તેની ઉપર ધણો પ્યાર રાખવા લાગ્યાં, તે પરથી તેવજુને વીચાર આવ્યો કે મુંબઈમાં ધણીથી પારસણ અંગ્રેજો ને શુભરાની લીધેય છે તેમાંથી શું કોઈ દુર આવી શકે નહીં? શુભગાઈ પોતાની બેઠનને લઈને મુંબઈ આવવાનાં હતાં તે કોણ ભણે આવાં હશે, કાગળ આવ્યા-તેથી ધણી દલાલ થયાય. શુભગાઈને તમે બોળાએ છો કે?”

“શુભગાઈને નહીં બોળાએ? એ તો તારાં મામાની ઘણી છવે ભદનની સહી યાય; ઘણી મોડી ઉંમરે પરણી, પણ બોલાના દુકાનથી સાફ મળ્યું, દમણાં તો સસરા સાથે મરી ગયાં તેને સારો ફાલો મળ્યો છે, ને માણસથી ધણાં ભરાં ને જીનીયાઈ છે.”

“સારે તો હું લોન જવાનો વીચાર નહીં કહું છું. માણેક્યાઈને લખીને કેલવાડું કે મારા વાસ્તે તમે શુભગાઈને લખજ; પછી હું ભેળેંયે શું જવાબ આવે છે તે, મનેથી કોઈ ધણી ઉતાવળ નથી, અને તેવજુનીથી કોઈ દુરત કોઈ ભેળેંયું નથી, વાસ્તે હાલ તો યોગ્ય મહીના ધોળી નહીંકહું.”

“જા, દીકરી ભાંડ જાય લાં શુધી રહેજ, એજ મારી દુવા તુંને છે, પણ છતાં માણેક્યાઈ તુંને પોતાને ઘેર બોલાવેય, સારે જતી કાંમિ નહીં? તારીપર તો એવજુનો ધણોજ છવ હોત, ભણે પોતાની છોકરી હોય તેમ તુંને મળનાં હતાં.”

“હા, તે ખડે છે, પણ મેં તમને કહ્યું કેની કે કોઈને આપણે રહેવા મને ગમતું નથી, ને આવાં કપડાં પેહરીને હું તેવજુને સારું રહું કે? યુવામાં શું કોઈ મને એળખતું નહીં કે? મુંબઈમાં તો મને કોઈ સાથે એળખાણ નથી.

“મારી પાસે યોગ્ય રૂપયા મેં બંધાવેલા છે તે તું લે, તેથી ભણે તારાજ છે, ને કોઈથી સાડી કપડાં જે તુંને ભેળેંયું હોય તે તેમાંથી લઈને હું જા. મારી પાસે ત્રણસોથી વધારે રૂપયા તો નહીં હશે, હાલ તો એટલાજ છે, ને તું કહે તો બીજા બેકમાંથી મગાવી આવ્યું. તારા છબરાયા મામાએજ કહ્યું, કે જે નાણું હોય તે જનતાં સુધી પેરમાં રાખ્યા કરતાં બેકમાં રાખ્યું-બંધ, કરીને લાં એવજુ મુકી આવ્યા છે.”

“નહીં, એમ કહી બેજ નહીં, શું મારાં કોઈથી સગાં જાણાં પર મને હક નથી? તે લોકો કપડાં કરી શકે તેવાં નથી કે. નમસ્કે હવેજ દેજમારી ખમીને એકદું કરેજુ નાણું હું

એમ ખરચું?" એમ બોલતાં પુરુષીપરથી ઉઠી ધનમાયને ફોટી કરી પડી.

"જેટલું તારૂં મારી પર ચાલે તેટલું કોઈ પર નહીં ચાલે દીકરી; જ્યારે તું નાની હતી ને હું જ્યારે તારે લાંબા ચાકરી રહેવા આવી, ત્યારે તારી માએ શું મારી સાથ યોડી બહાર કાઢી છે? તે તો હું જીવન જગતનાં લાંબા સુધી મને યાદ રહેશે. તેને બીચારીએ મારા ગમ પીસારવા કંઈ કંઈ કીધું છે; આજે તેનાં અચ્ચત્તે સંધ્યાએ આપનાં કોઈ મહે નહીં તેનું મને લાગે છે, ને તુંને જોઈને મારો જીવ ધણેજ બળે છે; પણ શું કહે, મારેથી જેટલું બની શકે તેટલું હું તુંને આપું, તારા કરતાં કંઈ મારા રૂપ્યા વધારે નહીં આવ્યા. તારાં મા આપની બેઠકની વખાણ તો કાલુ નથી કરતું, જે કોઈ સંભળે છે તે તારે વાસ્તે ધણે બળાપા કરે છે, ને જ્યારે અધાંએ બાળુએ કે તું કોઈ પૈસાવાથા મામાને લાંબી રહી છે ત્યારે તે લોકો સંભળીને ધણું પુછી થયાં કે સાઈ થયું કે તે મારો પોતાને પર લઈ ગયો, ને તું અહીંયાં સુખી હશે એમ અધાં સમજે છે, પણ ખરેખર તો તેથી ઉઘડું છે. તારી માની બુનીયાદીની શું વાત કહે? તું એમ રડવા કરે છે તેને લીધે મારેથી કંઈ બોલાતું નથી; એમ રડવાથી ને બળાપો કાપાથી આપણું દુઃખ કંઈ ઓછું થતું નથી. તે વાસ્તે સજીરી પકડ, ખોદ સડે સાઈ કરશે."

"જુઓ ધનમાય, મારી પાસે હાલ તો સુતરાઈ પેદરવાનાં કપડાં છે તે તો માથરો, ને બે ત્રણ સાડીઓની છે. આકોના તો એમના એમ તારા છે તે મેં રહેવા દીધા છે કે અગવડ સમયે કામ લાગશે; જેટલું હોય તેટલું બહુજ પેદરી લઈ કે?"

"પણ કાળી સાડી તો તારી પાસે બે ત્રણ જ હોશે."

"પણ તેને શું થયું? કાળી સાડી પેદરે તોજ સોગ જીવાય ને મુવેકાને વાસ્તે લાગે છે એવું જીવાય કે? દીકરાં શું મને લાગતું નથી? મારા મામાની ઉપરીઓને માગીનેજ લાખ લેવેની, શું એ લોકોને મારા બાવાનું લાગે છે તેથી કાળી પેદરી? કાંઈની નહીં, એ તો ફક્ત લોકોને દેખાડવાનું. એક વખત તો માગીજ ધણા દુધા જીવનાં ઘાઈ ગયાં, ને મને કહે જે હવે તો મહીનો થઈ ગયો છે તે છોકરીઓ કાળી સાડીઓ પેદરવાની નથી, વાસ્તે તે સાડીઓ તું રેન્ડે, તે હજી આપે છે, તેનેથી કેટલા મહીના થયા. મને બહારના સોમની યોડી જ દરકાર છે; મારો ગમ કેટલો છે તે તો મારો ખોદાવજ જાણે છે."

"પણ ખરાર જે, તું કહેશે કે એકની એકજ વાત કર્યા કાઢી. પણ માણેકાઈને લાંબું જાણે તો વધારે સાઈ, તેવણોના મારી પર ધણેજ જીવ છે."

"તે તો ખરું, પણ લાંબાની હવે મને શરમ લાગે છે; તેવણ વખતે ચુસ્તોળી કરશે કે હું ભારી યાજીણું, પણ હું તો એવણને લાંબા વખતે નહીં જાણું. હું નાની હતી ત્યારે એવણને લાંબા વારે ધકીએ જઈને રહેતી હતી, પણ માય જીવરવા પછી ધણી વખત નહીં રહેતી હતી." આટલું બોલતાં જરખાઈનું મોઢું ધણેજ લાંબા થઈ આપું, તે ધના યોસાંએ

જેણું, પણ તેવણ તેનું કારણ સમજ્યાં નહીં. જરખાઈ ભારી આગળ બેઠેલી હતી, તે ભારીમાંથી ચાકું કઢાડી બાગમાં બેવા લાગી, ને આંખ પાણી ભરવા લાગી. ત્યાર પછી ધનમાય તરફ જાણે કાંઈ હોય નહીં તેમ હસીને જેણું, ને પોતાની વાત કરવા લાગી. "માણેકાઈએ એમની બાણું છે કે જે હું એવણને લાંબું રહેવા જવા સાઈ બીચાર કહે તો તેવણ પોતાને લાંબાં રતનડોસાંને મુંબઈ મોકલે, કે મને મારા મામાનાં ધરના બાણુસ સાથે જવાની અગવડ મરી જાય ને તેવણ સાથેજ હું તેવણને લાંબું જાણું."

"આજના વખતમાં એટલી બજારી કાંઈ યોડી નથી દીકરી, પણ જ્યારે તું નહીં સમજતી ત્યારે તો તારી મરજી જ્યાં તારે ગમે લાંબું જ, તુંને જેમ સાઈ લાગે તેમ, ને કોઈની વખતે જે મારી જરૂર લાગે તો મને બેસાશકે તેમજાજે, હું ગમે તે કરીને પણ આવશ."

સાઈજી ખન કાહોલા.

અ મા રી ના વ ડી.

(મહેરે માએ બેના મારી-એ રાહ.)

સડ મહેરણી ઉચકો સાથે લંગર ખન ખન ખન, સડ પર વાણુ મમત કરીને વાણે સન સન સન, પાણી હપ હપ કાળી માથે હોડી છન છન છન, નામે નાની નાવડી અમની જલ પર દન દન દન.

કારસ { કાપ કાપ તું રાહ જુવાની છે નીગાહ,
કોસતી માલ તું મહાસાગરની દેશે ખુદ પનાહ.

ચંદ પ્રકાશે પાણી ચમકે, માણનાં બડકી જોય, રાતજખધરી નથી એમ જાણી નાણુવાં સુખમાં સોય, બહાં કરે કોઈ કોઈ યાદ જે દેશે જોડાં હોય, કુમળાં દીવના કોઈ ઉતારે યાદ કરી ને યાય.

કાપ કાપ તું રાહ.

કાપ તું પાણી બહાલી નાવડી દરીઓ તારી માત, આકાશનું આ ખુલ્લું યુખન કૃપાણુ તારો તાન, વાલી તારો નાખોદા છે સંભાસરો દીન રાત, ખુદ તારો નીગાહજાન છે દુર કરશે સડ રાત.

કાપ કાપ તું રાહ.

ચુરકેલ કરશે આસાન પ્રણુ જમીદ પુરી કરશે, રંજ ખેચ્યો તો રંજની દેશે, ગળાં જરે ભરશે, પુશન આદતમાં દસ્તે નાવડી સલામત તે ધરશે, બહાં સે મેલવવા નાવડી તેની મહેરે કરશે.

કાપ કાપ તું રાહ.

મેરખાઈ નન પટેલ.

✽ નામીયી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો ✽

મેરી સોમરવીલ.

જનમ ડીસેમ્બર ૨૬, ૧૭૮૦-મરણ નવેમ્બર ૧૮૭૨.

રી સોમરવીલ, જે નાનપણમાં મેરી ફેરે-ક્સને નામે ઓળખાતી હતી, તે સ્કોટલેન્ડનાં બરન્ડ આઈલેન્ડ નામનાં મહકમાં એક નાનકડાં ઘરમાં વસતી હતી. તેણી એકાંતવાસ છ-ઠગી યુગરતી હતી, કારણ કે તેણીની મા શીખાય ખીને સાથી કોઈ ન હોતા. તેણીની મા અતી નરમાસવાલી, માયાલુ, અને ધર્મયુક્ત હતી; તેણી 'બાઈબલ' શીખાવ ખીછ કોઈ પણ મોપડી વાંચતી ન હતી. એડમીરલ ફેરેક્સ (મેરીના બાપ) અસલી દુપ-તી ખજારી હતા, પણ બરબર બોલ્યા હોવા છતાં, બદાદુર, ધર્મી અને ભરા ખવાસનો અદરશ હતા. તે ૧૭૮૦ માં બાઉરગામ નોકરીપર ગયા પછી યોલાન હદાહમાં મેરીના જન્મ થયો હતો; અને તેથી તેણીનાં બચપણમાં ગેરહાજર હોવાથી, કેળવણી આપવાનું કામ તેણીની માના હાથમાં આવી પડ્યું હતું, કે જેણીએ મેરીને ફક્ત 'બાઈબલ' જરા લગાર વાંચતાં અને સહવાર સાંભળી બંદગી કરતાં શીખવી ખીછ બંધી રીતે અગામ રાખી હતી.

આખીજ રીતે તેણી નવ વરસની ઉમરની ધઈ, અને જ્યારે એડમીરલ ફેરેક્સ પોતાની લાંબી યુસાફરીથી ઘર આવ્યો ત્યારે તેની છોકરીને જંગલી અબણુ જેવી દીધી. પોતાનાજ શોખને વાસ્તે તેણી જરા જરા વાંચતી હતી ખરી, પણ જ્યારે મોટેથી વાંચવા કોઈ કહેતું ત્યારે ઘણાજ ખરાખ ઉચ્ચારે વાંચતી; મળવાની તો તેણીએ કોરોશ વતીક કાઢી ન હતી, અને મોપડીઓનાં જ્ઞાનમાં યુલજન ખીનમાહેલગાર હતી.

આથી એડમીરલે પોતાની બેટીને કેળવણી આપવાનું પોતાના હાથમાં લીધું અને જોન નાસતા પછી તે મેરીને એક ઓરણમાં લઈ જઈ મોટે મોટે પ્રવાવોના, ખણુ તે બાપડીપોને વાંચેલાંને કોઈ પણ શબ્દ સમજતી ન હતી: આણું તેણીના સ્વભાવથી ઉલટું કામ થેરમાં ભરાઈને કરતું પડતું હોવાથી મેરીના ગોખા છપને પુછતું પડતું હતું: પશું આ કરતાં પણ વધારે તેણીને ખમવાનું હતું. એક દીવસે તેણીના બાપે, તેણીને નીસાણે મોકલી લખતાં વધા હીસાખ કરતાં શીખવવાની મરછ બખવી, જેથી દસ વરસની વયે મોરડીજ રેકુળમાં તેણીને સુખી તદ-

નજ છુટાપણમાંથી એકદમ અકોશમાં આવવાથી મેરીને ઘણું લાગયું, અને ખુદરતી રીતે શરમાળ અને ખીદકણુ હોવાથી અબણુઓને જોઈ હનિશ રતતી હતી. જ્યારે સંપત્તી છોડ-રીએ તેણીને ઘેરી લઈ સવાય પર સવાય કરતી, ત્યારે તેણી ગભરાઈને રડી પડતી હતી.

એક આણું વરસ મેરીએ રેકુળમાં કહાડયું, અને જ્યારે અગીયાર વરસની ઉમરે રેકુળ છોડી ઘર પાછી ફરી, ત્યારે બંણે પીંગડાંમાંથી છુટેલાં જંગલી જનવરની માફક તેણીને લાગ્યું, પણ ધરમાં પણ તેણીનાં નસીજમાં હાડમારીજ લખેલી હતી, કારણકે જ્યારે તેણીનાં મા બાપે જોયું કે રેકુળમાં કોઈ પણ શીખી ન હતી અને કામળનો કાપડો પ્રતીક લખતાં આવડતા ન હતા, ત્યારે તેણીને ખુણ ધમકાવી, કે જે તેણી પોતાના ખુદાપામાં પણ વીસરી ગઈ નહી.

આસ્તે આસ્તે તેણીનું અજાનપણું વીસરાતું ચાડ્યું, અને તેણીને જેમ ગમે તેમ છુટથી ભટકવા દેવામાં આવતી. કોઈ કોઈવાર પછીનાં ઈર્ષા ગામમાંથી લાવતી, તો કોઈવાર નાની માછલીએ પકડતી યા જાત જાતનાં ફૂલો એકઠાં કરતી વીગરે, અને તેણીના બાપની સુસાફરીની અગમચળ જેવી હંકીકતો સાંભ-લતાં કદી ધાકતી ન હતી. આમ કરતાં જ્યારે શીખાશે આગ્યો, ત્યારે બાહેર જવાતે તેનું ન હોવાથી મેરી મોપડીએ લઈ મેરતી; કોઈ કોઈ વાર શેક્સપીયર યા ખીછ એવીજ મોપડીએ હાથમાં આવતી તો ઘણીજ ઉમટમાં આવી વાંચતી.

તેણીની મા પોતાની નાની છોકરીને જેમ મરછમાં આવે તેમજ કંઈય દેતી હતી, પણ જ્યારે 'જેનેટ કુર્ડ' ધરમાં આવી ત્યારે તેમ ધનું અટક્યું. તેણી વાંચવા લખવામાં વખત યુમાવશે એ બેહેડું સમજતી હતી, જેથી મેરીની માને એક દીવસે ધમકાવી કે "તેણીને શીવવાના એક તાંકી આપડો નથી તે વાંચવા લખવાને શું પછાડેય." આથી મેરીને તે ગામની એક રેકુળમાં શીવવાનું શીખવાને મેલી, અને જ્યાં તત્રક તેણી એક જગ્યા આખિ પોતાની મેલે રાખી રાખી નહી, ત્યાં સુધી તેણીને ઉકાડી લીધી નહી.

આ વખતે જ કે છોકરીએને કેળવણી ઘણી જુગ અપાતી હતી, તોખ મોસીસ ફેરેક્સ પોતાની બેટીને જગ્યા શીવવા ઉપરાંત ખીછ વધારે કેળવણી આપવાને આતુર હતી, અને જેનેટ કુર્ડના, શીખવવા તરફના પીકારની કોઈ દરકાર કરતી હતી નહી. તેણીને તે એડીનબરો ખાતે લખવા, હીસાખ કરવા, ગણ વગરના, અને યોગ પાડવાનું શીખવાને વરસનો મેસો ભાગ મોકલતી. તેણી મોઠાઈ બનાવવાનું પણ શીખતી, અને જેલી, મતારી, કેક, વીગેરે બનાવવામાં ઘણી મજાલ લેતી.

મેરી જ્યારે ૧૪ વરસની ધઈ ત્યારે બીજગણીત Algebra અને જુગીતી Euclid કે જેમાં મહાભારત જ્ઞાન વીગે તેણી આટલી બધી વખણાઈ છે, તે કેમ શીખી તે નીચલી હકીકત પરથી જણાયો:—

એક દીવસે મેરી એક સ્ત્રીને ત્યાં જાનખતનું ભરતકામ જોવાને ગઈ; અને જ્યારે પુછ્યું કે તે શાખાથી જોઈને કણું,

श्रीसीस मेरी सोमरवील.
 Mrs. MARY SOMERVILLE.

ત્યારે તેણીને એક ચોપાન્યુ બતાવવામાં આવ્યું, કે જેમાં ઘણી જાતનાં રંગીન પીકચરો આપેલાં હતાં. એક સફાની નીચે કાંઈ ગણીતના આંકડા જેવા જણાયા, અને ત્યારે બીજા સફા જેવો ત્યારે કાંઈ લીડીઓની સાથે યુગાકરો જોવાયા દીધા. ત્યારે મેરીએ અનુભવ થઈ આ વીરો પુછ્યું ત્યારે તેણીને કહેવામાં આવ્યું કે એ તો કોઈ જાતના લીસાથ છે, કે જેને બીનગણીત (Algebra) કરી કહે છે, અને બીજી વધારે કોઈકદી રાખ્યું નહીં. પર જઈ પોતાની ખજોળ વીધા (જેમાં પણ તેણી ઘણી બાહોશ હતી) ની ચોપડીમાં તે વીરો શોધવા લાગી, અને ત્યારે કાંઈ બન્યું નહીં, ત્યારે બહુ નામીસમાં ધઈ ગઈ. કમનસીબે તેણીમાં કાંઈ યોગ-ખીતાં, યા સગાં વડામાં પણ એવી બાબતમાં માહેતગાર ન હતાં કે તેઓને પણ પુછી પોતાની અનુભવની નરમ પાડે. આ પ્રમાણે આ બાબદમાં તેણીને મદદ કરનાર કોઈ હતું નહીં.

એક દીવસે મીન પાડતાં શીખવનાર માસતરને પોતાના ચેલાઓ આગળ ભુમીતી શીખવાથી ખજોળ, અને બીજી સંચળી જાતની વીધા સમજવામાં કેટલી સેદલાઈ થાય છે તે વીરો કહેતાં સાંભળ્યા. આ તેણીએ બરાબર ખ્યાનમાં રાખ્યું, પણ ચોપડી ક્યાંથી લાવવી તેના વીચારમાં પડી. આ મુશ્કેલીમાં છોડી તેણીના બાઈના માસતરે આણી આપ્યો, કે જેના કાલા-વાલા કરવાથી તેણે ભુમીતીની અને બીનગણીતની ચોપડીએ લાવી આપી. ત્યારે ચોપડીઓનો વધો પતી મથે ત્યારે તેણીને શીખવનાર કોઈ ન હોવાથી પોતાની જ એ લીખત અને ઉલ્લેખથી શીખવા મંડી, પણ વળી બીજી મુશ્કેલીમાં તેણીને વચ્ચમાં નહીં, કારણ કે આ નવી અભ્યાસ કરવાને વખત મળતો હતો નહીં. આખો દહાડો સીવવા, ભરવા, માવા વગરણ, અને મીઠા પાટલામાં જતાં, તેથી મેરી પોતાની ખ્યારી ભુમીતી રાતના લઈ બેસતી, પણ દીવાનું તેલ વધારે ખપી જવાથી તેણીની મેરી પડાઈ આવી, અને તનદરેસતીને પણ ઈન્ન યુવાથી તેણીની આ રાતના બેસતાં ચટકાવી, અને બીજાને જવા પછી દીવો મેરણમાં નહીં રાખવાનો હુકમ કર્યો. પણ અધારામાં વડીક પોતાનાં આળા-ક મગજે તેણી કામ કરતી હતી. હ ચોપડીઓ એવી રીતે તેણી શીખી, પણ વળી પાછી તેણીના બાપના આવવાથી જરા બચસ પડી, “મેરી એમાં ને એમાં થેદી યઈ જરો” તે વારંવાર બજાવતો, પણ તેણી કાંઈ એને મથક આપતી નહીં અને પોતાનું કામ મુજે મોઢકે આગળ ચલાવતી.

આજ રીતે નાની હોઠીવરથી મેરી બાપડી યઈ, અને મેરીસ વરસની ઉમરે તેણી મામાના હોઠરા સાથે પરણી લઈ-નમાં રહેવા ગઈ. ત્રણ વરસમાં તેણીને વર મરણ પામ્યો, અને પોતાના બે હોઠરાઓ સાથે પાછી પોતાને ઘર આવી અને પાછો ગણીતનો અભ્યાસ, જે તેણીએ લંડનમાં પણ મુદ્દી દીધો ન હતો તે આગળ ચલાવવા માંડ્યો.

છેલ્લે સરવાલે તેણીને એડીનબરોની યુનીવર્સીટીના ગ્રેજી-સર સાથે જોગબાણ પડવાથી તેણીએ પોતાનો ખજોળનો

અને ભુમીતીનો અભ્યાસ આગળ વધારવા કાંજે ચોડી દેઈ-તી ચોપડીઓ વીરો માગણી કીધી. તે વખતે તેણી ૩૦ વરસની હતી અને ૧૫૦ વરસ આગઉ ત્યારે તેણીએ પેટેલો બીનગણીતનો મેલ સાંભળ્યો હતો, તે દીવસથી ખંતીપણે કઈ પણ જાતના લાભની આશા વગર જે કામ કર્યું હતું તે વખત અને હમણાંમાં ફેરવો ફરક? “કદી પણ નાશીપાસ થતું નહીં” એવું તેણી આથી શીખી હતી. આથી તેણીએ બીજી વાર કાકલા હોઠરા સાથે લગન કીધાં અને ત્યાર પછી મોટો વખત તેણીનો અભ્યાસ બંધ પડ્યો. તે લગન ઘણાં સુખી નીવડ્યાં, પણ પેટેલાં તેણીને સમસરનાં લેહમાં બીન-ઓની માફક એવેવા વીચાર હતો કે જે જી ઘણી પડેલી હોય તે પરનાં કામકાનમાં હમેશા અઘાન હોવી નેઈએ. પણ આમાં તેઓએ કેવી જુલ કરી તે નીચલી વાત પરથી જણાયો.

મીન સોમરવીલના કાકાનો હોઠરા એક દીવસ તાથે ઘણો આભરી પડ્યો અને તેણે દરાખની જેવી ખાવાની જગર પકડી, જે ત્યાં મલી રાકતી ન હતી. આથી મેરીએ તે માંગતો હતો તેવી જેવી બનાવી લાવી તેને વખત કીધો, જેથી તેણીનાં સાસરે-વાલોની અનુભવથી કાંઈ પાર રહેતો નહીં.

એમ કરતાં કેટલાંક સુખી વરસો ગળાઈ ગયાં. તેણીના બાપ ૧૮૧૩ માં મરણ પામ્યો, અને મોટાંક વરસ પછી તેણીએ એક નાની ખ્યારી હોઠીને ખોદી.

૧૮૨૭ ના મારચ મહીનામાં એક દીવસે મીસીસ સોમર-વીલને એક કાગળ મળ્યું, જે તેણીની જીન્ડગીમાં જનજીવા જેમ બનાવ ધઈ પડ્યો. તેમાં મીસીસ સોમરવીલને લોરડ જુહેમ તરફથી એવી એલેટેમસ કરવામાં આવી હતી કે તેણીએ આકાશી બાબતોપર એક ચોપડી રચવી. પેટલાં તો તેણીએ આ વાત ખાનવાની જ ના પાડી, કારણ કે તેણી મોટી કે આવા યુનીવર્સીટીના કેળવણી લીધેલા યુરોપેને મુદ્દી તેણીને શું કામ પસંદ કરવામાં આવી. પણ પોતાના વરના અને હોઠરા જુહેમના સમજાવવાથી આખરે કમલ કર્યું પણ એવી સરતે કે તે તદન જુલુ રાખ્યું, અને તેણી જે તે બાબદમાં નીપજળ થાય તો તેણીનું લખાણ બાળી નાખતું.

મેરી સોમરવીલ અસાર આખરજ જે ખંતીપણુનો દડો શીખી હતી તે તેને હમણાં ઘણો કામ લાગ્યો, કારણ કે તેણી ના જેવું માથે હાથેલું કામ કાંઈ બધોધીન પાર ઉતરતું નથી. છેલ્લે સરવાલે ત્યારે આ ચોપડી ખસાસ ધઈ ત્યારે પોતાનું લખાણ લોરડ જુહેમ પર માંચવા મોકલ્યું, કે જેણે પોતાની ઘણી પસંદગી તે વીરો જાહેર કીધી, અને સર જોન હરશલ જે તેણીના એક ઘણો જુનો ફેસ્ટ હતો, તેણે પણ આ ચચલ બાનું ઉપર લખી મોકલ્યું કે “એ તમારે લખાણ ઘણા સંતાપથી વાંચ્યું છે અને હું ખરો દીલથી તમણું કે તે ઘણી વખાણને લખાયું છે.” આવા જવાબથી મેરી સોમરવીલ એટલી તો ખુશી અને મગ-ર યઈ કે તે કાગળ હમેશાં પોતાની પાસ જાનકરી રાખ્યું. ત્યારે તે ચોપડી પાઠુર પડી ત્યારે સંખ્યાબંધ સુધારકપાદીના કામગીરીઓમાં મુલુસો તરફથી આવા લાગ્યા, અને સર-કાર તરફથી તેણીને ૩૦૦ પૌન્ડ સાક્ષીયાલું વતીક મળ્યું.

ઠાકરીમાંથી સ્ત્રી.

યાદે બચપણ પુરું થઈને તરતજ સ્ત્રી-પણમાં બદલાઈ હોય તે વખતના વિષય કરતાં કાંઈથી કવી અથવા ચીતારાને વર્ણન આપવાને વાસ્તે વધારે ખાનીલી આખદ બીજ કાંઈ નથી.

તેણીથી વડાં લોક કે જેઓ પોતાની યુસાફરી આજુ કરી ચુક્યાં હોય, તે લોકો તેણીને કેવી સારી રીતે આગળ આજવામાં ફટલીબધી સલાહ, ચિતવણી અને ઉત્તેજનથી મદદ કરવાને આતુર હોય છે, એ કે તેઓ જેઈ અથવા બળી નથી શકતાં કે તેણીનું બાપી ચોક્કસ ફેવર હશે. પણ તેઓ આજુ તો તેણીને કહી શકશે કે, હવે પછી નીપજતાં સારાં તેમજ માઠાં પરીણામોનો આધાર તેણીની આજમજણ ઉપરજ રહેશે. તે લોક સારી રીતે બળે છે કે એક મીઠા અને ઉઘા ખવાસની સ્ત્રી દુન્યાને નહીં વણીની માથે એટલી કીમતી હોય છે, પણ એ એથી ઉત્તરજ ખવાસની હશે તો એટલીજ નુકસાનકારક પણ થઈ પડશે. તેથીજ આ ઘણી ખુશીથી તેણીને પોતાની સરજત અદા કરવામાં પોતાથી બનતી મદદ કરશે.

“રસકીન” નામનો એક યુરોપીયન લખનાર કહે છે કે “એક યુગને વાસ્તે છેલ્લું અને પુરામાં પુરું એજ કહેવાય છે કે તેણે પોતાની યુવાન ઠાકરીઓને દલબીર અને કંદાજથી કરી મેલી છે.” અને તે છતાં અફસોસા ઘણી ઠાકરીઓ દરેક કામમાંથી આપણને મલી આવશે કે જેણીઓએ નીતૌંપ સુખનો પોતાનો જન્મ હક ભોગવ્યો નથી, અને તોપણ મારી વાંચનારી મેહનતામાંની થણી એવીથી દરેક કે જે એક ઠાકરીને જેઈએ એટલી નીતૌંપ, આનંદી અને સુખી રહેવાની હાલતમાં હશે, અને જે બીધી તે લોકની સમી છે તે પોતાની આલતમાં હશે, પણ સરસમાં સરસ રીતે તેની કેમ શરૂઆત કરવી તેની ઉપર વિચાર કરવાને, અને એક સારી અને ઉમદા સ્ત્રી તરીકે પોતાનો ભાગ ખજવવાને, જીંદગીની જેની હાલતમાં યુધ્યાં હોય તેમાંથી તેઓ તૈયારજ હશે.

બ્યારે એક ઠાકરી પોતાની જીંદગીને પેદેલો તખ્તે પુરો કરી રહે છે, સારે તેણી પોતાનાં કુકુળના તેમજ પોતાનાં આસપાસનાં એને “તેણી” ને પોતાને દરેક વાતમાં મદદ કરતાં અને હર વખતે સલાહ આપતાં બેય છે અને તેણીની ફરજે હવે બીજાનું રૂપ ધારણ કરે છે: હમણાં સુધી તો પોતાને સોંપેલું કામ બજાવવામાં, પોતાની સેવનને અવગણ કરવામાં

અને બનતાં સુધી આસપાસનાં એના હુકમો પાલવામાં તેણીની ફરજે સમાવેલી હતી. પણ હવેજ તેણી બળે છે કે, લોકોની તરફ હજી “તેણી” ને ઘણી બનતી ફરજે અદા કરવાની છે. પોતાને મળેલી ઉમદા કેળવણીને ઉપયોગ કરવાને આજેજ વખત છે, અને પોતાની સ્ત્રી તરીકેની પરીક્ષામાં પસાર થઈ માન અને ઈજત મેલવવાનો ખરો રસ્તો હાલ ખુલ્લો થયો છે. કાંઈથી સ્ત્રીને વાસ્તે આજે બન્યું થવાની વખત નહીં આવશે એમ માનવું ઘણું મુશ્કેલ છે, પણ કદાચ એમ માની શકાય કે, આવો ઉમદા રસ્તો પોતાની સામે ખુલ્લો છતાં તેની ઉપર આંખવીઆમણું થાય.

આપણે આ ફેરફાર કે જે ઠાકરીઓનું બચપણ પુરું થયા પછી બને છે, તેને એક રળીયામણુ પહોંચ ઉપર મુસાફરી કરતા મુસાફર સાથે સરખાવી શકે, કે જે મુસાફર પોતાની આસપાસ સુંદર કુલો અને રળીયામણુ દેખાવ બેતાં, પોતે ક્યાં જશે તેની દરકાર વગર આગળ આજ્યા કરે છે. તે હમણા પોતાની આજુબાજુના સુંદર દેખાવ સીવાય કશાંની પણ દરકાર કરતો નથી, પણ બ્યારે તેવામાં એકાએક તેની સામે એક મોટા કુંગર અને બમ્બર ખીચ આવે છે સારજ તે ક્યાં સુધી ચાસી આવ્યો છે તેનો વિચાર તેને આવે છે, અને સારે અંજાણે રસ્તે પાછો ઉતરવા જતાં તેને ખરાબ વાસ્તે તેમજ એરી જનવરથી ભરપુર આહીને રસ્તે જવાની ગાથા હવે તેની અંદર વીરૂપ પણ ફરજ પડે છે; કાંબે તેણે પોતાનો ઉતરવાનો માર્ગ પેહલાંથી નક્કી કીધોજ ન હતો; તેજ પ્રમાણે એક ઠાકરી પોતાની જીંદગીને તેમજ બીજાં એના તેણી સાથના સંબંધને પેહલાંથીજ વિચાર કરશે તો ઉપસાંની માફક જુલમાં આગળ ચાલી નહીં જશે. હમણાં સુધી તો તેણીનામાં જીંદગીને અંજાણુપણું હતું, પણ હવે તે તેમજ રહેવું નહીં જોઈશે.

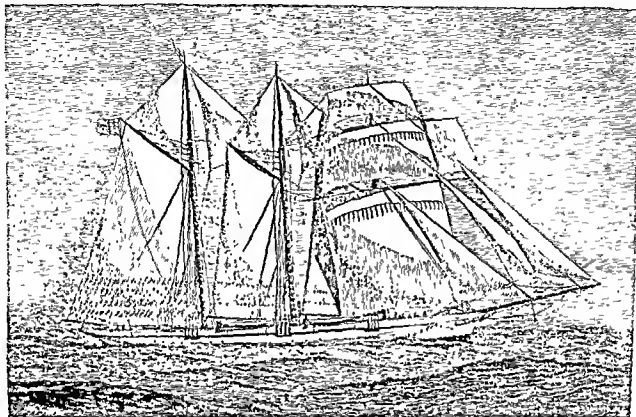
આ તપાસનો વખત સામે જુદે જુદે વખતે આવે છે. કાંઈને ઘણી નાની ઉંમરે આજે અગતના સલાહ ઉપર ધ્યાન આપવું પડે છે. પણ ઘણું ખૂં તે બચપણ પુરું થયા પછીજ હોય છે, અને બ્યારે આજે સલાહ તમારી સામે આવે છે- ને જે જરૂરજ આવશે કે “મારી જીંદગીના હું કેવો ઉપયોગ કરું?” સારે ફક્ત સૌથી પેદેલો સૌજન વિચાર રાખો કે તમોએ થણાં જ્યાં ધોરણુપર ચાલવું જોઈશે.

તમારાં મજાપ, બાઈઓ, ખાવંદ અને ઠાકરીઓ પોતાની કાંઈથી મુશીબતની વખતે તમારાં કાંઈ પણ તેવું તારણ થવાની આજા રાખશે, કે જે જે તમોએ સારોજ માર્ગ અપસાર કીધો હશે તો રોહલાઈથી તમારા એક માથા બરેલા મેલથીજ તમો તેઓનું આજત ઝોણું કરી શકશો.

જે આપણી હાલની દરેક ઠાકરીઓની એવી ઉત્તમ નેમ હોય તો હવે પછીની આજાદ કેવી સારી નીવે?

આલીબાઈ ટાન્ શાપુરજ.

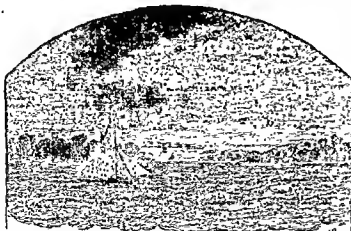
૧-“સનખીમ” ફરીમર, જેમાં હેડી પ્રાસી મુસાફરીએ નોકરયાં ઉતાં.

“સનખીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

કસી—લેડી આસી.

પ્રકરણ ૧૬—જુનાં ઈંગ્લેન્ડને છેલી સલામ.

૨-સાઉથેરપટનના દરયામાં મુરજનો અસ્ત પામતો દેખાવ.

પેટેલી જુલાઈ ૧૮૭૬ ને દીને બપોરના હમે હમારી પહેલી સફર શીઆરનેસ તરફ એડમીરલ એલનાં વહાણુ “દનકન” ને અને ખીજાં ધણાંએક વાહાણોને સલામ કરી શરૂ કરી. હમારી સાંભો પવન ટુંકતો હતો અને તેથી કરી “ગ્રેનક” હમેશનાં જેવો અણગમતો હતો. ખીજે દહાડે બપોરના હમે હેસર્તીંગસથી દૂર હતાં, લાં હમે થોડાંએક દોસ્તાને મળવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો, પણ હવા સારી ન હોવાને લીધે હમે ઉતરી શક્યાં નહીં અને સાંહેજે ખીચીફેડ આગળ આવી પુગ્યાં. ‘ધાર્ડન આગળ હવા સાંત હોવાને લીધે હમે સર્વે જણા, ડોક્ટરો-ઓ વતીકે, ઉતરીને તરયાં. હમે આસરે દસ વાગતે ઈડન (વસાલ યંત્ર) સળભાચું અને પાછી સફર શરૂ કરી સાંહેજના છ વાગતે હાઉસ આગલ લંગર નાખ્યું. ફકી તારીખે સહવારના થોડો પવન સેહજ ટુંકવા

લાગ્યો, અને હમે નીદલસમાંથી ફક્ત સડ ચડાવી દંકારી ગયાં. હમે બધાં તેથી ધણાં મગરર થયાં, કારણકે દરેક ખસા-સીએ કહ્યું હતું કે તમારૂં વહાણ એટલા યોગ્ય પવનમાં જઈ શકશે નહીં.

હમે બધાં મલી ૪૩ જણાં હતાં; હમારી સાથે ૨ કુતરાઓ, ૩ પક્ષીઓ અને ૧ નાની યુવતીની અસરખ ખીલાકી પણ હતી. ખીલાકી જલદીથી જતી રહી, અને હમે બીધાં કે તે દરીઆમાં પડી ગઈ હશે. હમે જરાક આશા રાખી કે એક દહાડા અગાઉ જે નવા સડો વીટાળી ગયા કાપા હતા તેમાં તે વીતવાઈ ગઈ હશે; પણ માઠાં બાપને તે પાછી મલી નહી, અને ત્યાં સુધી તોરકેથી એક બીજી મલી નહી ત્યાં સુધી છોડરાંઓ ખુશી થયાં નહી.

આઈલિ આફ વાહીત છોડયા પછી મેનલ સાંત થયો અને બપોરના હમે યુશીત તરફ જવાનો સીધો-રસ્તો પકડી શક્યાં. મધરાતે દરેયો ધણો અરાખ થયો અને હમારેથી કાંઈ ધણું આગળ જવાયું નહી, તેથી હમે પાછું તોરકે આગલ સહવારના સાત વાગતે લંગર નાખ્યું અને પછી ઉતરીને નાહવા ગયાં.

સ્વીવાર, તા. ૯મી જુલાઈ—પાંદણી રાતના બે વાગતે દરીઆ સાંત થયો, બાફ તૈયાર કરવાનો હુકમ થયો, પણ એથમના નવા કોલસાને સઘગતાં વાર લાગ્યો તેથી કરી વાર કલાક વેરે હમે એમનાં એમ પડી રહ્યાં. ત્યારે કોલસા સઘગીઆ લારે પાછો સામો પવન નીકલ્યો તેથી કરી આખો દહાડો બાફ ચાલુ રાખ્યો.

હમે ૮મી તારીખે તો વેલાતથી દુર હતાં અને સાંજે ૪-૩૦ વાગતે યુશીત આગળથી પણ નીકલ્યાં. બે દહાડા પછી હમે સારી ગરમ હવામાં દંકારતાં હતાં, ઉતર ને પુર્વ તરફથી પવન ટુંકતો હતો અને વારે ધડીએ મોળાઓ પણ ટુટક ઉપર આવતા હતા, જેથી છોડરાંઓને ધણી મનઠ પડતી હતી. તે લોકો જાપાડા પૂગે બાવદીઓ લઇને સામાં થતાં, અને જે એક મોઝે વધારે જોરમાં આવતો તો તેઓ તદન બીનાઈ જતાં.

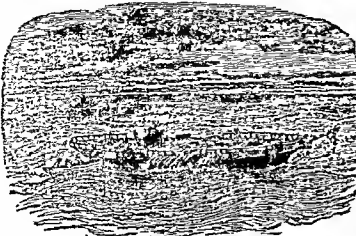
૩- દરયામાં પડી જતાં જોહરમાં ખચખાં.

મ્યુરીઅથ જેને કેપટન બ્રાઉને ઊંચકી લીધો હતો, તે સીવાય હમે દરેક જણાં તદન બીનાઈ ગયાં હતાં, અને તે બધાંની વચમાં બોલવા લાગ્યો, “જુલો હું તદન બીનાયો નથી.” સ્વરાં બાપને છોડરાંઓ બાજુતાં નથી કે પારતી શું નીજ છે, પણ તેઓની આવાઓ ત્યારે જોરમાં બધું પાણી આપ્યું ત્યારે ધણી બીધીઓ અને ઉતરડાં વાસ્તે જે બારીઓ ટુકેલી હતી તે બંધ કરાવી.

પછી હમે સર્વે જણાં સુવા ગયાં, પણ મારેથી તેમ બન્યું નહીં. હું આસરે એએક કલાક સુધી શૂતી, પછી મારી ઉપર બધું પાણી પડવાથી ચોકીને ઉઠી અને જમીનપર પગ સુએ, પણ ત્યાં પણ બધું પાણી હતું. તદન અપાઈ હોવાને લીધે હું સમજી શકી નહી કે શું થયું, તેથી કરીને હું જલદીથી ટુટક ઉપર દોડી ગઈ અને ત્યારે મને ખબર પડી કે એક બીમારો ગરીબ ખલાસી, જેને ખબર હતી કે મને ખુશી દવા ગમે છે, તેણે દરીઆ જેવો જરાક સાંત થયો તેવીજ મારી બારી જાપાકી અને તેવામાં એક મોઝે જોરમાં આવવાને લીધે બધું બીનાઈ ગયું.

હું એક બરી લઈ પાછી ગઈ, પણ મારો જોરડો તદનજ બીનાઈ ગયો હતો અને, ટુટક ઉપર પણ ઘુંટણ સુધી પાણી બરાઈ ગયાં હતાં, તેથી હું મારો મોટો દગલો લઈને જમીન પર સુઈ ગઈ. સહવાર પડતાં દરીઆ સાંત થયો અને દરેક ખલાસીઓ કાલનાં તોપાનથી વધાણને જે જે ઈજા થઈ હતી તે સમારવા લાગી ગયા. માંદજના પવન પડી ગયો અને હમે ઈનજન સઘગાવ્યું. આજની રાત બધા દહાડા કરતાં સડકી સરસ હતી. આસનાપર તારાઓ ચગકતા હતા.

ખાતું ખાધા પછી એક મોટા અકસ્માત થયો; હમે સર્વે ટુટક ઉપર ઉભાં રહીને મોળાઓ જોતાં હતાં અને હમુને એવું લાગતું કે દરેક મીનીટ હમે ધોવાઈ જઈશું, પણ નહી. તોમ અને આશનત વહાણના પાણસા ભાગ પર હતા, કેપટન લેકી બેસીને મેનલ સાથે સુતર બનાવતો હતો, તેવામાં એક મોટો મોઝે આબો અને આશનતને પમથી તે માધાં લગી ધોઈ કઢાડયો; તે ધસડાઈ જતો, પણ તેણે હુશયારીથી કટરો પકડી લીધો. કેપટન લેકી જે દોડાડ ઉપર મોટો હતો તે દોરકું સરી ગયું, પણ તેણે હીમતથી એક બીજું દોરકું પોતાની કમરે વીટાળી મેખાને લઈ તેને પકડી રહ્યો. મેનલ ધણી ગમરાઈ નહી અને તેણે કેપટન લેકીને કહ્યું કે બરાબર પકડી રહેજો. મેં પછી મેખાને ધુણ્યું કે તે વખતે તેણીએ પારસ્યું હતું કે હું દરીઆમાં પડી જવરા? તેણીએ જવાબ લીધો કે “જો કાંઈ ધાર્યું નહી, કારણ કે હું તો એજમ સમજી કે હમે પડી ગયાં.”

મેસપતવાર, તા. ૧૩ મી જુલાઈ—સહવારે કલાક ૧૦-૩૦ હમણે સવેતું ધ્યાન “સાચું હંકારો, સાચું હંકારો” એવા બોલોથી ખેંચાયું અને દરેક જણ દુરખીન લઈ તે બાજુ બોવા લાગ્યાં તો જાણ્યું કે, તે એક બાજુ પહોંચી હતું. કપડાને એકદમ હાકમ કીધો કે તેની તરફ હંકારો અને જેવાં જરાક નજદીક આવ્યાં કે હમે એક નાહતો મઝબો મેકલ્યો. તે બાજેમાં વહાણનું નામ “કેરોલીના” કરી હતું. તેનું વજન આસરે ૨૦૦ થી તે ૩૦૦ ટન હતું. તેનો રંગ બોલો બધું ને તેની પર લાક પડે હતો, અને તેના ધણાએક બાજો ભાગી ગયા હતા. હમારો મઝબો પાછો યોગાં પીપો લેવા આવ્યો, કારણકે “કેરોલીના” માં દાર અને ઘુચ ભરેલો હતો. તે લોકો થોડો દાર લઇ આવ્યા, કારણકે મોટાં પીપો છેક નીચે નાખ્યાં હતાં, ને તે કહાડાં વખત પછુ ધણી લાગે,

૪-પોરત વાઈનથી ભરેલું પણ બાજેલું વહાણ “કેરોલીના.” નાખ્યાં હતાં, ને તે કહાડાં વખત પછુ ધણી લાગે, ને તે જાયકયા સાર ખીન હયથારો બેઈએ. હું મારાં કપડાં બદલી દરીઆનાં છુટ પેઢકી લાં ગઈ. વૃક્ષ ઉપર ઉભાં રહીને બેઈએ તો બધાં પીપો અને ઘુચો મજે તરેદથી અંદર ને દરીઆનું પાણી ભરાયું હતું તેમાં અને પીપો ભાગી દાર ટોળાઓ હતો તેમાં તરતાં હતાં, અને તે દેખાવ ધણી સારો લાગતો હતો. સાંજ પડતાં પવન નીકડ્યો અને પાછો હુકમ થયો કે ઈનજન બુનવી નાખો ને સડ મહડાવો. રાત પણ ધણી મજાદની હતી અને દવ ધણી પડતો હતો, જેથી હમે ધારણું કે સંકલાર સારી પરશે.

સુકરવાર, તા. ૧૪મી જુલાઈ—હજ થોડો પવન છે અને વહાણ વારંવાર પશીમ તરફથી ડોઝા ખાપ છે, જેથી કરીને હમારેથી કેપેલી બરાબર બેસતું નથી. ભેકે એક અઢવાડયાં અગાધી દરે એકએકને ઝોતખતાં ન હતાં, તો પણ હમણા અને બધાં ડોસ્તો યઈ ગયાં હીયે. કેપટન લેટી, તોમ, કેપટન આકુન અને મી. ક્રોઅર હમોને બધી દરીઆની વાતો કહે છે, મી. બાગેમ વાંચે છે ને ચીતારે છે અને ક્રાકટર પોતર છેકસંએને લીખવવામાં અને ખદ કરે છે. હું લખુચ, વાંચુચ અને સ્પેનીશ ભાષા શીખુચ, જેમાં મારો વખત ધણી સારીરતે લય છે.

હું અને તોમ બપોરનાં ઘેરાં હતાં તેવામાં એક ખજાસીએ ઘુમ પાડી કે “સામી જમીન આવી-જમીન આવી.” હમે જેટલો રસ્તો કાપ્યો હતો તે પરથી અમે બાજુતાં હતાં કે જમીન એટલા વારમાં નહી આવે, અને અમારે દુરખીન હમોને બેઈએ લાગે બાજુથી કે તે બધો પુમસ હતો અને તે હમારી તરફ આવતો હતો. થોડા વારમાં પવન પડી ગયો, તરફ જઈ રહ્યું અને અમે પુમસની વચોવચ આવ્યાં ગયાં. તે એટલો બધો તો હતો કે હમોને વહાણ પણ બરાબર આવ્યું દેખાતું ન હતું. કેપટન લેટી ભે કે એ બાજુએ ધણી વખત આવી ગયો હતો, તોપણ તેણે કોઈ વખત એનું બેઈએ ન હતું. રાત પડતાં દવ વધ્યો અને હમે બધી તૈયારી કરી રાખી કે, બોદા ન કરે ને કાંઈથી હમોને થાય તો જલદી ઉતરી શકે.

સતીવાર, તા. ૧૫મી જુલાઈ—પાછલી રાતના ૪ વાગે પુમસ જેમ એકદમ આવ્યો હતો તેમ એકદમ જતો રહ્યો. અમારે કલાક ૫-૩૦ હમારી પ્રાસેથી એક બીલું વહાણ ગયું તે બેસા ગઈ હતી તો તદન બેઠકડું પઈ ગયું હતું. બપોરના પવન નીકડ્યો અને પાછા સડ મહડાવીને હંકારવાનો હુકમ થયો. (સાંખણ છે.) હીરાંભાઈ નં. એ. પટેલ.

ફ્રાન્સ દેશની રાજ્યકાન્તી.

જુસને હાયે આ પુસ્તક ઉપર કેટલાં એવાં કામો થયાં છે કે, તેનું ચૂંન સાંભળતાં સારીર ઉપરનાં રૂપાંડાં હલાં થાય છે, અને એનું લાગે કે જેલે એવાં કામો કર્યાં તે માણસ રૂપી રાસ તો નહીં દોષો એવા પ્રકારના અર્થનીન કામમાં ફ્રાન્સ દેશની રાજ્યકાન્તી ગણાય છે. તેની દરકાર અમે સહિષ્ણમાં અખતરી વાંચવારી મનાવ્યોને માટે આપીએ ડીએ.

રાજ્યકાન્તી એટલે એક પ્રકારની રાજ્યવ્યવસ્થાને નાશ થઈ તેની નવાએ બીજા પ્રકારની રાજ્યવ્યવસ્થા થાય તે. એવા પ્રકારની રાજ્યકાન્તીને ફ્રાન્સ દેશમાં ઈ.સ. ૧૭૯૨ થાં આરં-

ભ થયો તે વેળાએ તે દેશની રાજ્ય માટી ઉપર સોગમો લઈ રાખ હતો. તે સારો હતો, તે હમેશાં પોતાની ખેલની પ્રીતી સંપાદન કરવાને પ્રયત્ન કરતો તથાપિ તેની પહેલાંના રાજની કારકીર્દીમાં રાજ્યકાન્તીનાં કારણો કેવળ લોકોમાં ઉત્પત્ત થયાં હતાં તે આવી કારકીર્દીમાં પરિપાક થઈ આ અનર્થનું કારણ થઈ પડયું. એવાં નાનાં મોટાં અનેક કારણો હતાં તથાપિ તેનાં મુખ્ય કારણ ત્રણ હતાં, એનું વિદ્વાન ઈતિહાસકારોનું મત છે. વાદરેર અને કસો માત્ર નામ અંધકારીએ નાસ્તિક મત પ્રતીપાદક અને માણસ માત્ર સરખાં, એણે વર્ત કોઈજ નહીં, એવા વિચાર લોકોનાં મનમાં ફરે તેવા ક્રમો લખ્યા. તે વરે લોકોનાં મન ભગતે રરતે દોષવાર ને બગડી ગયાં અને તેમને દેવ અને માણસની દરકાર અમારે રહી નહીં. બીજાં, દરબારના અર્થોથી અને કામદાર રાતે રાતે દિવસે દિવસે પંજોન વધી જઈને તેઓ ગરીબ પ્રબ ઉપર બીટી લુલમ ભરતી કરવા લાગ્યા, સર્વે કલાએ અંધારું થઈ

મથી રહી; તેણે કરીને આખો દેશ નિર્મોહ્ય થઈ ગયો. ત્રીજી કારણ દરબાર એટલે રાજ અને તેના કુટુંબનો ખર્ચ અતિસય વધીને ખર્ચેના ખાલી થયો, તેથી તેવેદ્યાર રીતે દ્રવ્ય ઉત્પન્ન કરવાનો પ્રયત્ન લાઈયો.

દેવે આ ઉપર કહેલાં ત્રણ કારણોના ચોરા દાખલા આપવાથી બરાબર ધ્યાનમાં આવશે. વાલટેર અને રૂસોનાં પુસ્તકોથી પુરુષ અણુસમૂહ લોકોના મનમાં એવું કરી ગયું કે, પરમેશ્વર, પુણ્ય, સ્વર્ગ, પાપ, નર્ક, પરલોક, પુનરજન્મ એ બધી યોદ્ધી ભ્રમણા કે માટે એ સર્વે પાંધક દુર કરી નાખી એઈએ અને છુટ્ટી દેવાને સર્વમાં સુખ માનીને તેને ધોરણે ચાલણું એઈએ. બધી સર્વે માણસ સરખાં, રાજવંશ એ વિચાર ભ્રમ છે, અરીઓ મરતાં મરતાં દુનિય વેલીને ગુસ્સો કરવો અને રાજ તથા દરબારના સરદારોએ ગળ મંડણ સાથે વાત કરની ઉચી ડીલીઓમાં બેસીને મોજ મારવી એ સધળી નકામી લાંબગઢ લાંબી નાખવી એઈએ, એવું તેના મનમાં આત્મ લાદે અચાનકથી રાજ, અમીરી અને ધર્માધ્યક્ષના સમુદયનો નાશ કરવાને ઉત્થાગ કરવા લાગ્યા. દરબારના છૂડાં ખવારાનું મદલ પંરમા હાઉના વખતમાં એટલે આ રાજના અમલની પહેલાંથી એટલું જાણું હતું કે, તેમની પાસે રાજની સહી સાથળા દેશમાં કોરાં દુકમનામાં રહેતાં હતાં અને તેમના મનમાં જેને દુનિય દેવાનું હોય તેને બીલકલ નીરપરાધી છતાંએ તેનું નામ તે કોરાં દુકમનામાંમાં બારીને તેમાં માણસને પકડીને બાકિશ નામે કિશામાં કેદ કરતાં અને સ્વાં દસ દસ વિસ વિસ વરસ સુધી તેની કોષ દાદ લેવુંન નહી.

બાકિશ કિશા પ્રલોકે દુરકર કરીને પોતાના કમળમાં લીધા પછી દેશમાં વારે એક પાકિસવરી તે લેવા ગયો હતો. તેણે તેનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે કર્યું છે:-બાકિશ કિશા અને તેમાંની આધારી દેશકિશ એકમાત્ર પ્રસંગ આવે જઈને લેવાની મને થયું. દિવસ થયાં પછી હની મારે આ શારી તક સમજને હું અંદર લેવા ગયો; તેવાદે હાલેરા લોકો સ્વાં એકઠા થયાં હતાં તેમનાં દેશા-એક આધારી કોશકિશો લેતાં હતાં, દેશાએક સુરભેની ઉપાઈ અટકળતા અને દેશાએક દોરી નાખીને કશાની ઉપાઈ માપતા અને દેશાએક રાણે વળીને એકા એકા વાતો કરતા હતા. સ્વાં હું જઈને લેવા લાગ્યો તો કિશાની એ બાજુની દીવાલો એટલી ઉચી માલમ કરવા કે, તેની આડને લીધે સુરજનું એકે દિરણ કિશામાં પ્રવેશ કરવા પામજું નહોતું તેથી તેમાંની આધારી કોશકિશો પછી બચકર હતી, અને તેના દરવાજા પછી અત્યંત રીતે બેસીલા હતા તથા તેના ઉપર લોહના ચોરા ચોરા પાટા તથા એકા બેટી હતી. આ કોશકિશો એઈને તે છવતા માણસોને દારવાની કબોરી હોય એવું અને લાગ્યું. તેમાં અત્યંતવાનું તેા નામન નહીં, એજ વાર વિનનિત, તથા હવા. પછી જરાજ હતી. તેમાંના ગાંમત્રા સાથે ચોદી ચોદી લોહના સંકિરો લટકતી મારી. નજરે પડી એ સર્વે એઈને મારાં શરીરનાં રૂપાંડાં ઓમાં થયાં. સ્વાં બળી માણસના શરીરને પાટા કરવાના પછીં થયાં મારા લેવામાં આયાં, પછુ તેનાં નામ અને ઉપયોગથી હું અનભૂયો હતો. તેમાંનું એકે યંમ લોહના બખતર જેવું હતું, તેને વિષે પુછતાં કોઈએ મને કહ્યું કે એ જે સર્વ રાત્રીરે ધાળી તેની બીજી ફેરફાર તો માણડ, કોળી, છુટણ, વાંસો અને ગજું એ સર્વે એવું તે દબાજ નય કે તેના કરતાં છવ નીકળી નય તો સ્વાં એવું તે દુનિયામાં ફરેલા માણસને લાગે. આ બચતક ગઢમાં કોટાં માણસોને આવી

પીકાઓ ખમવી પડી હશે, કેટલાં માણસોનાં લોહી વળાં હશે અને કેટલાં ગરીબોનાં માર્યાં ધરથી છુડાં પડ્યાં હશે અને એવાં એવાં કેટલાં ચોરાઓ થયાં હશે, તેની અમથી બહુની પછુ કરવાને કીક લાગતી, તેા તેનું સચિરતર વર્ણન કેમ થઈ શકે? તે દયા આ વેળાએ માણસનું રૂપ ધારણ કરીને આ કિશા ભેટી હોય તેા તેનાથી તેને કેટલો સંતોષ થાય વાકે? આવા યમસદન નેવા કાળો શુદ્ધના વિના કાણુ દુનિયા પ્રત્નના કંડાળા સયે દરબારનો અનિવાર ખર્ચ ચલાવવા માટે ખસા ઉત્પન્ન કરવાને ઉપર નવા પ્રકારના દેશા બેસાડયા તેથી કામ કામ બેસાડા ઉત્પન્ન થયા; લોકો દુલટ કરવા લાગ્યા, અને એવી બેસાડીથી નેપાર દેશભ્યાર થતી જઈને ધણા લોકોના શુભાનની પચાત પડવા લાગી, તેથી લોકો પુન્ય પાપની, દરકાર ન કરતાં કાયે તેમ પેસા ગેલવવાને યત્ન કરવા લાગ્યા; વળી ઉપર કહેવા પ્રમાણે ધર્મે શ્રદ્ધા ને નિતીને લેણ થવાથી લોકો મરજ પ્રમાણે ઉન્મતાઈથી વર્તવા લાગ્યા અને તેથી જેમ એકઠ પોઠામાં લોકો દાર પોતે મરતી રહી છુટે છે, તેમ આ વેળાએ આખાં કાન્સ દેશમાં પાંધક મરતી રહ્યું. વધારે તેા શું પછુ ઉંચર લાંબાલચની હવ-લાવા બની અને ધર્મે પુસ્તકોને નિરપયોથી કચરો ગણીને તેને ફાડી નાખી, રસ્તામાં પોટા બેસાડના પગ તથે છંદાવી નાખ્યાં. બળી કબરતાને ઉપર ચોટા આશરથી લખ્યું કે, મરણ અંતકા-બની નિકે છે, બીલું દાઈન નથી.

એવી રીતે લોકે આખો દેશ ખખખા રહ્યો હતો, પછુ તેમાં એ પડા હતા; એક જુના વિચાર પ્રમાણે વર્તનારા અને બીજા નવા વિચાર પ્રમાણે વાતનારા; હુના વિચારના લોકોના અંતકશૂઆં ધર્મયજ્ઞ અને રાજ્યનિષ્ઠા એ બને ગુણો સારી રીતે નજર હતા અને તેને અસહરીને તેઓ ચાલતા હતા, મતલબકે તેઓ પરમેશ્વરનું ભજન કરતા અને રાજકા શિરચા કરતાં હતાં. કારણ જુન ની સમજજુવાળો પડા પછો ચોટા હતો. આ બને પછો વચ્ચે દેશોએ થયો તેજ આખા દેશને પાધમાલ કરવાને જુત થયો. આ બીજા પક્ષના લોકોએ રાજ્ય પશના લોકોની એક સરખી કલત ચલાવી અને તે વડે આખો દેશ આડજ બાડજ થઈ ગયો અને આખરે અત્યંત દુરપણથી રાજ રાણી અને રાજની એઈને તથા રાજ કુવરને નિર્દય રીતે ઉં સં ૧૭૭૩. માં મારી નાખ્યાં.

આપણા જોવામાં ધણી વાર આવે છે કે, સદેજ મંદવાદ અથવા કોઈ નાની આકૃત માથા ઉપર લટકતી જણાય તેા માણસો ચોરાકષને સંબંધોથી ઉપર હાંતીયાં બીડીયા કરી દોરે છે, પણ જેવા અંતકશૂઆં ધર્મશ્રદ્ધા અને ઉંચર ઉપર સંખૂચ વિધારક હોય છે તેમાં ચીત ગમે તેથી આકૃતથી પછુ સાંત રહે છે. તેનું કલાદરણ આ રાજ્ય કુટુંબના વધની કશુભાય લોકોત-માંથી મળી આવે છે. સોળેથી છુદ રાજ પરમેશ્વર ઉપર વિધારક સંખેતો. તેથી એની પ્રતલે એનું રાજ્ય ડીનવી લીધું, કેદ ફંચે અને એવાની સજ કરી, તેપછુ તેણે સાંત ચિતથી ખમ્યું હતું. અંતકાજ પવંત એનું ચિત એવું તેા સાંત હતું કે મરવા-તા સુધી મારા પ્રમાણે નિરોસે થય કહાડી હતી અને પોતાના સુખ સંબંધોએને ચેંચંય સહરો તેા બહિરો. મોકલી હતી, એઈજ નહિ પણ ગરહન મારવાનાં દીમયાં ઉપર પોતાનું માણુ મુકયા પછી ચોટાએ દત્તા કે, જે તોદોમતો મારા ઉપર મુકયા છે તેમાંનું એકે મને લાગતું નથી, નું નિરપરાધી છતાં મરજ. એજે એ કશાએ છે તેને નું શમા કહ્યું, અને પરમેશ્વર પછુ તેના અપરાધની શમા કરી. આપણું હતાં એ કાન્સ દેશ શું સુખી થયોં અરે! નિરભાગ પેની રે!!!

* આ રાજાસાહી દુકમ 'સેક્રેટરી કમ્પા' નાખી બોલાવતો હતો. તેસ કુટુંબનો અવસ પંરમા છૂડના વખતમાં ૨૦૦૦૦ હુલર માણસો ઉપર વડેને નેમને દુનિય આપવામાં આપ્યું હતું.

આતો બંજે રાજ હતો અને મરદ હતો તેથી એની છાતી ધારી હતી એમ કોઈ કહેશે, પણ એની રાણી આશ્રાનેત વણી મોટીથી અને મિત્રહ કહી તોપણ તેના અંતઃકરણ ઉપર ધર્મ વિરોધ દૃઢ હોવાથી આપણાં બૈરાગીની પેઠે આકૃષ્ટથી અકબાઈને ઉત્તરને માગી ન દેતાં રાંત વિષયથી તેણીએ ખમ્મું હતું. તેણીને અકટ્ટાણ મહિનાની સોજમી તારીખે અરદન મારવાનો કસબ થયો તે વિવેરે તેણીએ સવારમાં ચાર વાગતે ઉઠીને પોતાની નજીક ધણીજાએપરને એક પત્ર લખ્યો, જે ધણી શીખામણ લેવા બેઠે છે:-

“મારો બેન, આ તને મારો ઉઠેલો પત્ર છે; મને મોતની યોગ્ય કરનારું કર-
શું છે, તેમાં કોઈ નાપોશી જેવું નથી, જે અપરાધ છે તેને વિસાણી નાપોશી છે. પણ મને તો મૃત સારું લાગે છે, કેમકે એમ વધારી હતું તારા બાઈને ઉત્તાખી મળીશ. એવો મને સંપૂર્ણ આશા છે, મારે તેણે જેમ ઉઠેલી થશે સુખી હિંમત રાખી હતી તેમ હું પણ રાખીશ. પરંતુ ઉઠારું યાર આવીને મને મણું રાશું આવે છે, તે મારા ઉઠારાંની મણી બચાવત કરી છે તે ઉઠારાંને એ સારે નામને ઉત્તર થશે અને તેમના પોતાની ખરી યાચનાએ મહોંથરો તો તેમના તારા ઉપકારને બદલે વાળશે. પોતાની કૃત્તે બચાવર રીતે બચાવવી એમ સંસારમાં સુખ મેળવવાનું સુખ્ય સંપાદન છે એવું છે હું તેમને આજ સુધી વિશ્વવતી અપોલું” ત તેમણે હવેનાં યાર રાખડું અને ખરા ક્ષેત્રલાવણી એક બીજ ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો એ સ્વભાવનીતું સુખ્ય સંપાદન છે. મરતાં મરતાં રાજ કાંટાં હોતો કે મારા મૃતથી મારી મલ કુળની ન થામો તે હું આ બજરીથી કહેજું અને મારાં ઉઠારાં પણ એ બોલેલા પાનમાં રાખે એમ હું ચાહજું. મારા નરાપરજાનો શૈમન કબજાથીકે મને જે જે કરી ઉઠાશે નથી તે ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને હું મરજું, પરંતુ સંપાદન બોલ કરવા કોઈ વર્ગરૂ મારી પસંદ નથી મારે હું મારા પાપનો સમા મોંપીને મારા મનનું સમાધાન કરજું. જેમણે મારે મારે મણી ક્રમ વેઠ્યા છે તે સમજાવી હું મણી આજારીજું અને તેને મારે હું તેમની સમા મોંપજું. મારે મારે તને મણી મહેનત થશે છે, તે તું મને કુળ કરીને માફ કરજે. આ વાત સુખ આનંદમાં રાખજે કે જે તને બહુમિલિને મહેનત આપી નથી. મારા શત્રુએએ મને આટલી કુળની કરી છે, તેમને હું કમ્પ કરજું. મારાં સમજાં બાળ બચાવને આ ઉપકાર યાર કરવું બહુવિધતા વળીશ નહીં; મારે મણી ક્ષેત્રબોલ છે, તેમને સુકીને હું બજરી મૃત મનમાં આપવાથી મણું કુળ થાય છે. આ મારા અંતઃકળ વખતે તેમના મને વાર બાળ્યાં છે એવું તું તેમને કહેજે. મારી બોલેન, હવે હું ઉઠારનીરલ મોંપજું. મને તું વિરત વાક કર-
જે, તારું ક્ષણેલા થામી, મારાં ઉઠારાંનું ક્ષણેલા થામી. મારે પરમજી! તેમને આ અનુભવો એકલાં રખડતાં સુકીને બચાવું કેવું કુળવાર છે હવે, હવે હું મણું લખતી નથી. મારું મન હવે આ સોડના વિચાર તરફથી સુકીને પર લોક સાધનના વિચાર તરફ લાગેજું છે. ન જે સમજાં સુખી થયો.”

આ કામળ ઉપરથી રાણીના અંતઃકળ વેળાની મનની ફિગિત કેવી હતી તે વ્યાખ્યાન આપશે. વળી તેણી રાજની પેઠેન ડીમયાં ઉપર મારું સુકીને બોલી હતી, “જે પરમેશ્વર! મારા વેરીએને તેના અપરાધની કામા કરજુ મારાં ઉઠારાંએ, હું હમણાં આંતરું. હવે હું મર જઈને તમારા બાપને મળીશ.” રાણીને કહે છે કે આ બોલો તેણી એકની હતી તે વેળા તેણીના ચોડાં ઉપર રવમ જે સુખની આસારું તેને લગજતું હતું. એ રાણી કે વર્ષની ઉમરમાં ભર જીવાન હતી. તે ધણી ધાર્મિક, ખરી પતીવ્રતા સ્ત્રી અને મનમતાળ માતા હતી અને કાન્સની રાજ્યકાન્તીમાં વળાં માણુરો નાશ પામ્યાં તેમાં એના જેવાં ધણાંનું ચોડાં હતાં.

આ ચોડી વધના માણુરોની વાત મળે, પણ ધર્મસદાણ અને નીતિમાન મા વાપેનાં ઉઠારાં પણ જેવાં ક્ષમાસિલ હોય છે તેનાં હાખેલા પણ આ રાજ્ય કહેવાના ઉપરની આલેખના વચ્ચેના હતી દુઃખીતમાંથી વિજયીની પેઠે અગમ્ય રહે છે. ધણાં ખરા આ દેશનાં ઉઠારાંએ પોતાના મા વાત ઉપરથી કંઈ હણું પડે તો તેનેજ બાબો લોડવા તથા પચવાને સુકાંતી, ચારે કાન્સનો રાજકુવર કે જેને એના બાપના મશજ વિધવા માનુ-

ચીના આશ્રયમાંથી છિનાવી હતી નિર્દય રાજ્યસભાએ કૂરતાની કોડી સિમન નામના ચમારને સોંપ્યો, તેણે તેને એકઠવા પાંચર-
નું તથા યાત્રા પીવા સંબંધી તરફના હોડામાં કસી બાકાત રાખી નહી. રૂપાળો દેખાવ નહી મારે એના ખભાં ઉપર યુગી રહેલા વાલ પણ યોડારી નખાવ્યા. એમ છતાં આ ધર્મશિક મા બાપ-
ના સમજ બાળકને નિર્દય સિમને એકવાર મક્કરી ખાતર યુજી કે, “અલ્યા ઠોકરા, તારી તરફના હોડાની નજીકથી કદાપી અચારી તને મારી મથે તો તું મને શું કરે વાર?” તેના ઉત્તર-
માં કુંવરે કહ્યું કે “હું તમને તમારા યુન્હાની માફી આપીશ.”

[સંપાદન છે.]

પ્રેમકેર સુનીલાલ સોદી.

પાનુઓને ખરનાં વાજત્રો.

૧-ગીતાર.

ગીતાર એ એક અતી મધુર અને દીલપુશ કરનારું વાજું છે. ઈનકી કે જેગાવા અને વગડવાના હુમરને મારે હવેના વખણાણ છે ભાં સુખ્ય કરી તે માવાને બાજે વાગડવામાં આવે છે, કારણકે તેનો અવાજ માણુસાંઈદલક સાથ અતી મધુર રીતે બેસાઈ જવાથી સાંભ-
ળનારાંએ પર કોઈ અનુવણ જે-
વીન અસર કરે છે.

ગીતાર બરોખર પકડાધીજ સેહલાઈથી વગાડી શકાય છે; તેને એવી રીતે પકડવું કે એક હાથે કોઈ પણ અસ્થલું વીના, તેને ઈતમ્યા વગર વગાડી શકાય. ડા-
બા પગનાં ધુણજ પર તેને યુકવું અને તે પગ એક નાનાં યુલવર એવી રીતે યુકવો કે ગીતાર છાતી અને ધુટણની વચ્ચે સમતોલ રહે.

ગીતારની મોડી યુખી માનાર વા વગડનારની લાગણી (જે તે બરોખર સમજીને માર્ક થા વળાં

ડી બજાનાર હોય તો) અછી રીતે દરસાવી આપવાની છે. તેની પર મોટાથી વગડવાની કોશિસ કરવી નહી, પણ જેમ બને તેમ મધુર અવાજે વગાડવું, અને ‘પ્રેકતીસ’ પાસની વખતે જેમ એકંતર જગા હોય તેમ વધારે સારી રીતે, કારણકે આપણીં હુસો એકંતમાં આપણે વધારે સારી રીતે સમજ થયે છે. ગીતાર બેચકવામાં અતી હલકું હોવાથી મને તે જગાએ લઈ નડ શકાય છે અને સારી રીતે વગાડ્યા થા

ગાયાથી, પછી તે વગાડવાનું યા ગાવાનું ગમે એવું સેદહલ હોય તોપણ, તે બીજાને અને વગાડનારને ઘણી ગમત આપે છે.

૨-મેનડેલાઈન.

જેમ ગીતાર અને બેનગને વગાડવાનો શોખ દહોડે દહોડે લોકોમાં વધતો જાય છે, તેમજ મેનડેલાઈન ને ઘણું અડ તે-ઓને મગતું આવે છે, તે પણ લોકોમાં આસ્તે આસ્તે ખ્યાઈ થતું જાય છે. જોકે આપણા દેશના લોકો તેથી અજાણ છે, પણ સ્પેન, ઈટલી અને બીજા દેશોમાં તો તે લોકોનું માનિતું યથાપયથ છે, અને ઈટલીમાં તેના ઉત્પત્તિને કેટલું જાન મળે છે તે આટલું કહેવાથી બસ થશે કે 'સીલ-વીસની' ને ધણે કુર્સીયાર મેનડેલાઈન વગાડનાર કહેવાય છે, તેની તરફ રાજ્ય ધણું માનથી વળે છે.

ઈતલીની રાણી પણ ઘણી આછી રીતે મેનડેલાઈન વગાડી જતી છે, અને બ્યારે મેડ્રી સાથે મેનડેલાઈન વગાડવામાં આવે છે ત્યારે સાંજગીતારાંઓને ઘણું દીક્ષુસ લાગે છે, અને વળી તેને ગીતાર સાથે વગાડવાથી પણ અતી મધુર લાગે છે.

મેનડેલાઈન વગાડતી વેલાએ ખોળાપર મેડી ગળા હાથે એવી રીતે પકડવું કે જમણા હાથે સેદહાઈથી તારની ઉપર વગાડી શકાય. તેની ઉપર બાર મુકી કદી વગાડવું નહી, અને જે તાર વગાડવો હોય તે સીવાય બીજા બે ત્રણ સાથે વાગી ન જાય તેની પુરતી સંભાળ રાખવી. મેનડેલાઈનની કીમત જોકે કાંઈ ઘણી મોટી હોતી નથી, તોપણ આપણા દેશમાં, કમનસીબે વગાડી જાણનારાઓ ઘણા જાણેજ મળે છે, પણ જેમ પશ્ચિમ તરફના દેશોમાં તે વધારે અને વધારે જાણીતું થતું જાય છે, તેમ આપણા દેશના લોકોમાં પણ તેને જાનીતું થતાં તીવ્ર જ લાગશે નહી. સુલભાઈ ૨૦ પાટક.

એક અજાણક દરજ્જા-દીરાજ ઈતર સ્ત્રીને કાઈતાક પાસે ઉમેલ કાશીનું એક વાસકુંત વેતરાજ ગયા, અને તે યાદ પોવાના એક ફાંકડા મીતરું વાસકુંત મંગી લાગી નડના દાખલ તે દરજ્જા આપયું. દરજ્જા નડુના પ્રેમાણે વાસકુંત તથાવા કીયું પણ દીરાજ ઈતરનાં વાસકુંતને ધડમાલનું જગતું વેલાઈ નહી. દીરાજ જ્યારે તે લેવા આવયા ત્યારે પોતાનાં વાસકુંતને. ધડમાલનું જગતું નહી એવાથી તેમને મીલજાયે; તેવજે દમ લરાની દરજ્જા પુછ્યું "કેમ ધડમાલનું જગતું ક્યાં છે ?" તેને કહ્યું હતું "કની કે આ નડુનાનાં વાસકુંત પ્રમાણે સીવને" દરજ્જા યડે કહેને જવાબ લાગે. "હા સાહેબ, નડુને પ્રમાણેજ સીવાઈ" છે પણ ધડમાલ તો મારવાડીને લ્યાં મારવેજ મેલેઈ છે અને તેની ચીડી નડુનાના વાસકુંત ગણેથી મલી લારે કે' ધારડું કે હવે ધડમાલનું જગતું જેલવાની કશી જગર નથી." દીરાજ ઈતરને આ પાલાસો મનમાનતો લાગે કે નહી. તે કહેવાને અગે અશસ્ત્ર ળે. ૫૪

શું તે એક નીપક્ષતા હતી ?

રચ્ય એહો કરયે, રસતમ ? આપરો ખરચ કમતી કરયે ? એ બોલવામાં તમારી મતલબ શું ?

"એટલી બધી ગભરાઈ ના જ શીરીન. હું કદી ઘેલો નથી થઈ ગયો." "તમે નથી ઘયા તેથી હું ઘણી ખુશી છું રસતમ, કારણ-કારણકે મને વીક હતી કે તમે ધયાન દરો," અને તે યુવાન બાલકી કે જેની પરણેલી જીંદગી

દજી તો સવા વરસ ધયાન રાઈ થઈ હતી, તેણીએ પોતાનું ખાવાનું, જે તેણીએ પોતાના વરની મેડુંદી સુચનાથી આપું મુક્યું હતું, તે પાંડું રાઈ કહ્યું.

બે વરસ આગમ્ય રસતમ ચોક્કસ કે જે એક પચાસ રૂપાની કમાઈનો આશીસનો કસાર હતો, તેનો માથો પોતાનું વસીયત કરવા વગર ખરી ગયો, અને રસતમ સૌથી નજીકનો બેસી હોવાથી પોતાના મામાની મોટી દોહતનો માલિક થયો. આથી કરી રસતમની આવક મહીને દહોડે પચાસથી વધીને ત્રણ હજારની થઈ. રસતમને પોતાના મામાનાં ગરજથી પૈસા મળ્યા, એટલુંજ નહી પણ તેને મનસે તો આખી જીંદગીનું સુખ પાઈ, કારણકે તે એક બઈરીને ધણેજ આદતો હતો, અને તેણી પણ તેના ખાસતો પુરતો બદલી આપતી હતી. તેને તેણી સાથે પરણવામાં મોટી નડતલ એ હતી કે, તે એક પૈસા વગરનો આસામી હતો. શીરીન બેચેરી એક ઘણીજ ખુશસુરત, ઊંચી અને શીખેલી છોકરી હતી, અને અજાત તેણીની ખુશસુરતી અને કળવણીના પ્રતાપથી તેણીનાં માથે બાપ તેને કાઈ મોટે ધરની વડુ કરવાની આશામાં હતો, પણ આજે આશાનો શીરીને બગ કરયે, કારણ કે તેણીએ રસતમ સાથેજ પરણવાનો પોતાનાં મનમાં ટેકાર કર્યો અને સારે સારે ધરનાં માંગાંઓને તેણીએ મજબુતીથી "ના" નો જવાબ આપ્યો.

આજે નધારેલા કામોએ સઘળી પચાતીનો નીકાળ કર્યો. શીરીનનાં માથે મેરખાઈ કે જેવણ રસતમને ઘણે પીકારનાં હતાં, તેવજુ હવે રસતમને પોતાનાં ધરનાં ધણેજ આવકારે આપવા લાગ્યાં. તેણે હવે પોતાને શીરીન સાથે પરણવામાં કાંઈજ દરકન જોઈ નહી; તેણે પોતાની કસારકની આકરી છોડી દીધી અને મજબૂર દીક ઉપર એક બગસો લઈ તેને ધણજ બપકા અને તેસ્તથી આરાસે કરયો. પર વડુ બ્યારે પરણીને આજે જંજામાં આવ્યાં લારે મેકેનાં મનમાં એકજ વિચાર હતો કે, દુઃખ તે શું નીજ છે તેને હવે પછી તેઓને ખ્યાલ

પણ નહીં આવશે. એક વરસ સુધી તેા તેઓ એટલાં સુખથી રહ્યાં કે તેઓને દુઃખનો ખ્યાલ આવ્યોજ નહીં. શીરીન જેની યુગનુજાતે તેવીજ સારા ખવાસની હતી અને રસનમ પણ તેણીના જ્વાલન પ્રવાસનો અને રમુઠ હોવાથી વરમાં બધું સમાધાનીથી પસાર થતું. વરી શીરીનના વરમાં સાસુ નણંદની નહીં હતાં, કે જેઓ તેણીનાં સુખને આડે આવે. પણ પેહલાં વરસ પછી રસતમની આત્મમાં કાંઈ અનુભવ ફેરફાર જણાવા લાગે. તેનાં કપાલ ઉપર ગમગીનીનો છાપ ખુલ્લી રીતે દેખાતો હતો. તે કલાકોના કલાક સુધી એક પણ મોઝ મોલા વગર બેસી રહેતો, અને કાંઈ હાડા નિવારમાં યુગલકો દોષ તેમ જણાવતો, પણ સૈથી ખરાબ તો એ હતું કે, દહાડે દહાડે તેનો ગીમસ પણ બગડવા લાગે. માથાસો સાથે તે ચીકડાં ફાડતો અને ભ્વારે શીરીન કાંઈપણ હસવાની વાન કરતી, ભારે ખુશી રીતે તે તરફ પોતાની નાપસંદગી બતાવતો. હમણા ભ્વારે તેઓ ટેબલ પર પોતાનું ખાણું ભેતાં હતાં તે વખતે રસનમે ખરચ ઓછો કરવાની એકદમ સુચના કરી, પણ તે સુચના કરીનેનું મુઝો બેસી નહીં એડતો. પોતાની આગળથી ખાવાની રકાળી ખીસાડી અને ખુરસીપર અધેરાઈને બેસીને તે બોલ્યો:—

“ધણામાં ધણા કેટલા ખરચ પર છપી શકાએય તે જાણવાની આજ કાલ લોકો તમનીજ કાચેય પણ ધોડામાં ધોડા કેટલા ખરચમાં રહેવાએય તે જાણવાની કાંઈ તમનીજ કરતું નથી. આએ દુન્યામાં નકામો નકામો ધણે ખરચ યાએ છે.”

“રસતમ, હું ખાતરીથી કહું છું કે મારા જેટલી કરકસર તો ચોડાજ કરતાં ઘણી. આપણે આપણી આવક કરતાં તો વધુ ખરચ નથી કરતાં.”

“પણ હું તુને તેજ વીસ સદમજ પાડવા માંડ્યું. આપણે આપણી બધી આવક શું કામ ખરચી નાખવી જોઈએ ? આપણાં વરમાં નકામાં કુડીયજ માણસોનું શું કામ છે ? હમણા જેટલાં માણસો છે તેના અરથો બાજબ આપણને પુરતો છે. આપણને જે જાણ વચ્ચે એક કરતાં વધુ ગાડીની શું ગરજ છે ? હું—હું ખરેખર માંડ્યું કે આપણે બીજી ગાડીએ કાઢી નાખવી જોઈએ, અને એક ઓમ—”

“રસતમ, શું તમે ખરેખર મેદ ઘઈ ગયાય,” તેની બાપડી ટેબલ પરથી ઉઠતાં ઉઠતાં બોલી, “હું તમને કાંઈ દહાડે બીજો એટલા બધા કંટુસ નહીં મારતી હતી—પણ હું માંડ્યું કે તમે જે બોલોય તે ખાલી મશકેરીમાંજ બોલોય.”

“નહીં શીરીન, હું મશકેરી નથી કરતો અને તુંબી જો, મારી માથકજ નિચારશે તો મારી ઉપર થયેા મોટા ઉપકાર કરશે.”

“તે હું કદીબી નહીં કરજ,” શીરીને તણકાથી જવાબ આપ્યો, “ભ્વારે આપણી પાસે પુરતા પૈસા છે, ભ્વારે હું નહીં સમજી શકતી કે આપણે શા માટે તે આપણાં સુખને વાતે નહીં ખરચવા જોઈએ ? મારે મારી સાથે પરણ્યામાં રસતમ, તમને પૈસાનાં વાંધા હતા, ભ્વારે તમે તો એમ ઈચ્છતા હતા ની કે મારે ખાવર તમારી પાસે આખાં હાંદુતાનની રોજત હોવા”

“અને હમણા પણ હું તેમજ ઈચ્છું છું,” તેણીની સાથે બારી આગળ જતાં જતાં બોલ્યો, “જે કે તારા જેવી બાપડી સાથે તે હું એક નાહનાં અને મુકક વરમાં થોડા પૈસાનાં પુરતાં સુખએનાં મારી છ’દગી મુઠાં.”

“કેવું અક્ષત વગરનું તમેબી બોલોય ?” તેણીએ હસતાં જવાબ આપ્યો. પણ જે વખતે તેણી હસતી હતી તે વખતે તેણીના વરના ચેદરા ઉપર જે ફેરફારો થતા હતા તે તેણી દીવાના એથાને લીધે ભેઈ નહીં શકતી હતી.

“શીરીન, હું ખરેખર કહું છું કે આપણી છ’દગી મેદજ કરતાં મુકકમાં કંદાય વધારે સારી રીતે મુઠાં” તે ધણાજ દગગીરી ભરેલા સાહે બોલ્યો.

“રસતમ, તમને શું થયું, તમારામાં ધોડકું થયું કંઈ અનુભવ રીતનો ફેરફાર થયોય, એ બધાંની શું મતમજ તે મને તો કંઈ જણાવશે ?”

એક બે પળેવર તે મુગોજ બેસે. તેનો ચેદરા વધારે મંબીર દેખાવા લાગે, અને પછી તે બોલ્યો: “અને કંઈબી થયું નથી. કાંય મને શું થાય ? શું એક માણસ પોતાની અપરીત આવક બચાવવાનું ઠકાપણ કરે તો—”

“રસતમ, ભ્વારે આપણે પરક્યાં ભારે તમે કશું હતું કે મારે બે આપા અને મારે વાતે કરવા જવા એક વીકટોરમાં ચાખવી. હું કદીબી તેઓને કાઢી ચુકવાની ખુશીથી રમ્મ તો નથી આપવાની. લોકો આએ બધાનો અર્થ શું ઉઠાવશે ? પણ બે તેમને કહો કે એમ થયુંજ જોઈએ, તો પછી મારે એમ કરવુંજ જોઈએ. તમે મારા ખાવંદ અને છવના ધણી છેઓ. તમે બોલોય તે નાકદર અને દીલ દુઃખવાનાં છે, પણ મારે તમને તાબે થયુંજ જોઈએ.” તેણીની આંખોમાં આંસુ આભ્યાં અને તેણી બીજા ઓરડામાં મરજાતથી આંત્રી ગઈ.

“શીરીન ?”

“મારા ખાવંદ અને છવના ધણી” આએ બોલો ‘તદન નિચાર વગર અને ચુરસામાં બોલાયા હતા, પણ તે બોલો સાંભળનારને એક તીવરી માથક વાગે. તે શું કરવા તેની પછવાડે ગયો ? તેણે શું કરવા એક ખાતર જરૂર બોલો કદાચાનાં પાપને ઘેરમાંથી નાખુદ નહીં કયું ? પણ નહીં, હવે તો ધણું મોડું થઈ ગયું.

શીરીન ભ્વારે પાછી ઓરડામાં બારી ભ્વારે તેનાં માથાસો ટેબલ પરથી ખાવાનાં વાસણ ઉઠાવી જતાં હતાં. રસતમ બાજની અંદર આંત્રી ગયો, તેનો ચેદરા તદન શીકે ઘઈ ગયો અને તેનાં મહોડાંપર દુઃખની નીસાનીઓ રપટ રીતે દેખાતી હતી.

“તેણીને વર અને છવના ધણી” તે દુઃખ ભરેલા સાહે બોલ્યો, “તેણીનાં મહોડાંમાંથી ખાવા મોડાં કાંય આવડે વખત વેર હું તેણીના મોડાંમાં દાખજ રહેવા છું ? હા ! શીરીન—શીરીન, તું બે ખખર હને ! શું તેણી કદી—શું તેણીએ જાણ્યું જોઈએ ? હા, એ સમજું કેમ ખખરી શકશે ? ગરીબ—ગરીબ છેકરી.” પણ થોડા વખતમાં તેની માથાસુ લાગણી પાછી ફેરવાઈ ગઈ, તેણે શીરીનને મશાવરી બેઠી બેઠી પણ તેણીની આંખમાંનાં

આંસુ તે બેઠું શરૂઆત નહીં. ફરીથી તેને તેણીના બોલો યાદ આપ્યા: "મારા ખર્ચ અને જીવના વધુની."

"શું તેણી અને ખરેખર આદેશ છે?" તેણે વિચાર્યું, "અને જે તેણી સાદતી હને તો આવા બોલો બોલતે? જે કાલે હું ગરીબ થઈ જાઉં તો એક મુખી અને સંતોષી બાઈકીને બદલે એક અસંતોષી અને નીરાશ થયેલી બાઈકીની તોકે મારે ગમે એમના. અરે ખોદા! જે એમના થવાનું હોય તો આમને બેઠો જાણીને મદદ કર." રસતમ બ્યારે આમને પ્રગલ્ભે બાગમાં ફરતાં ફરતાં વિચાર કરતો હતો ત્યારે શીરીન દીવાનખાનામાં એક ચોપડી હાથમાં લઈ વાંચવાનું રોજ ઘાલતી હતી, જે કે તેણી ધણીજ મુશ્કેલીથી પોતાની આંખમાંનાં આંસુઓ અટકાવી શકતી હતી. તેણી પોતાના બોલેલા બોલો ભૂલી ગઈ અને રસતમનાજ બોલો તેણીને યાદ રહ્યા. પરણેલી છંદગી પછીનો આજે તેઓ વચ્ચે પેહેલાજ ફર્યો હતો. આજના, રસતમનો પેહેલો વાંક હોવાથી રસતમનો પેહેલો દોરતી કરવા જવું જોઈતું હતું. પણ નહીં, રસતમે તેમ ન કહ્યું, તે બ્યારે અંદર આંખો ત્યારે ધણીજ ઉદાસ અને ચીરદાયકો જણાયો; શીરીન કાંઈ પણ બોલ્યા વગર બેઠી રહી.

હમેશાં તેઓ રાતનું ખાણું લીધા પછી ખુશગીબજી વાંતો કરતાં, પણ તે ઉદાસ તેઓમાંથી એક પણ એક બોલતી નહીં બોલ્યું, અને બાંધા પછીનો વખત ધણી ખરાબ રીતે ગયો. [સાંધ્યુ છે.] નવાજખાઈ લા. પાદશાહ.

મિત્રાચારી.

જાણતી હતી કે તેઓમાં જે મહુત્રીનાં ગુણો માણસ ભવતે બોલતી રહે છે, તેઓમાં ખરી મિત્રાચારીનું ગુણ એક છે. એક લખનાર કહે છે કે, "એક વફાદાર મિત્ર તે એક મજબૂત દેકો છે, અને જેને કોઈ એક મિત્ર છે તેને એક ખબરો મહેલો છે, કારણકે છંદગીની તે એક ઉત્તમ દવા છે." તે આપણા સંઘવા સારા કેસોને મજબૂત કરી આપે છે; આપણી સંઘની ભૂલોથી અને ખામીઓથી હાથ ઉઠાવવાને સમજવે છે; સમજાઈ, પતીરાઈ અને તેથી તરફના આપણા ખ્યારમાં વધારો કરતાં શીખવે છે; આપણને ખરા રસ્તો સૂચી બેઠો માર્ગ આજલાર કરતાં વખતસર ચેતવણી આપી અટકાવે છે; અને આતી રીતે એક વફાદાર મિત્ર આપણને એક ઉમદા છંદગી ગુણેરવાને દરેક ઈતેમન આપે છે. જે મિત્રને આપણ છંદગીની લાઈમાં આજળ વધવાને એક વફાદાર, મદદગાર તરીકે લઈએ, તે પછી દીવનો, નરમ સ્વભાવનો, રહાપણવાલો અને અમીટી ખવાસનો દોષો ભેદે, કે જેના તરફ આપણે યાન કરતાં ખ્યારની નબરથી પણ જેતાં હોય, અને જે આપણા પુરનો વીધાસે ચેતવવાને લાયક હોય.

દુઃખ અને સંકટના સમયમાં એક ખરા મિત્રની સહાઈ, ખીન કાઈના પણ કરતાં વધારે ઝીમતી છે, અને તેની દીવરોહ ખીન કાઈના પણ કરતાં ગની ધણી મીઠી અને ધીરજ આપનારી છે; તેની માફક કેણુ આપણાં દુઃખોને આંસુભરી આંખો સાથે ભેઈ સંઘારી આપનાર છે, તેમજ વળી કેણુ આપણાં સુખની મુજા-રહનાદી આપી તેમાં ઉમેરો કરનાર છે? જે વખતે સખાં અને વાલ્લાં એક કોરે થઈ જાય છે, તેથી વેળાએ એક ખરા દોરત આપવા સહી તેમની જગ્યા રાખે છે. ધણી વખત એવું બને છે કે, અંતર સમાઈ ધરાવવા છતાં લોહા એક ખીનને પીણાણમાં નથી, અથવા એક બીન વીરો કાળજ ધરાવતાં નથી, ત્યારે સખ પછુથી નીરાણાં બે મિત્રો, બાઈ બાઈઓ અથવા બેદન બેદનો કરતાં પણ વધુ ખ્યારથી બેદાયકતાં હોય છે. જેમની રેલર કહે છે કે "દરેક માણસને જ્યારે તેની ખુશાલીમાં કાઈ બાગનો હોય છે, ત્યારે તે બેવડો ખુશ થાય છે; એક મિત્ર મારી દલમીટીમાં ભાગ લઈ તેને અર્ધી કરે છે, જ્યારે મારી ખુશાલીમાં ભાગ લઈ તેને બેવડી કરે છે." દોરતો રીધવામાં આપણુ કરતાં વધુ ઉમદા ખવાસનાં માણસો આપણે પસંદ કરવાં જોઈએ, જેઓની ઉચી સમજ અને ઉદાર દીવજ, આપણી સંઘની નબળાઈઓ, રહીપણ ખબાર નહીં જાય એવા ખાતરીપુર્વક ભરસાથી, તેઓના વીધાસમાં આપણુ રીંપી રાખીએ.

એક ખરા મિત્ર આપણાથી કઈ છપાવતો નથી. તેનું અને આપણું અંતઃકરણુ દુઃખ અને પાણીની ખીરાણે મળી ગયતું હોય છે. તે આપણી સાથ નીતી અને રીતીથી વર્તી આપણને તેની રીતે વર્તતાં શીખવે છે. અજેકપર પુર લીધાસ એજ તેઓની દોરતીની ચાવી છે, કેમકે જે દોરતો વચ્ચે જે પુરતો એજબ્રાસ ન હોય તો સક અને આપણીવાના મારા તજો દોરતીની ગમે બિરો મજબૂત કોઠા પણ ટકી શકે નહીં.

આપણા મિત્રની બેરહાઈથી આપણી મિત્રાચારીને મજબૂત કરે છે, કારણકે તેનાથી છતાં પડતી વેળાની ઉછી ખ્યાર ભરી યાદગરતો, જેવીકે તે વેળાની તેની ખરા અંતઃકરણની દલમીટી, તેના ધીરજવંતા અને ખ્યારસૂચી રાખ્દો અને તેની તરફની ઉછી નેક દુગાઓ, જેમ જેમ દહાડો જાય છે, તેમ તેમ વધુ અને વધુ આપણા કાનમાં વાગી, આપણી દોરતીને વધુ અને વધુ મજબૂત બનાવે છે. પણ અફરોસ! માણસ માત્રમાં વાતાને ભૂતી જઈ પારસાં બહુ કરનાર ધણી જગ્યાએ મંથી આવે છે; કેટલે વખત વિચારે દોરતી કારણે એક પ્રાણુ જીવજરૂર છે. જે કોરે ખમર જેવું છે કે, માણસો એક યાણુ કે નીરજન મીનની ખરીદી કરતાં તેની દરેક તપાસ કરશે, અને તેની દરેક જગ્યાની ખીરી માંગશે, જ્યારે એક દોરત પસંદ કરતી વેળાએ તેની ચાલ-ચલણ તપાસવાને તેથી અર્ધાં વધુ આપણાં માત્રમાં નહીં.

આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે મિત્રો મિત્રો વચ્ચે ધણી દેર છે. મિત્રો તો આપણને દોરતી છંદગીમાં ધણી મલકી, પણ ઉપર જણાવેલા ગુણો ધરાવનાર, અને દોરતોના ઉમદા એજાન-લેલાઈ એવાં યોદાં, ધણીજ યોદાં મારી આવશે. જેની સાથેન આપણે રાખનાં દોરતીને તે ઉપરથી દુન્યા આપણા વીરે મત બાંધે છે, અને ધણી કરી તે ખજ હોય છે. આપણા મિત્રો જે દેર પગે પગ અને ધાંડી ધડી આપણા ઉપર અસર કરે છે, તેની ન જણાય એવી રીતે આપણુ રીતમાત તથા પ્રકીર્તમાં ચલ-રતાં ચા ઉતરેલાં, માન યા આપણાંને લાયક તતાં જઈવે છીએ. જે માણસના સગામજી આપણા ઉપર મારી અસર થાય, તેમાં આપણના સમાજમાં નહીં જાય ખારી પુરની સાથેન સખની ભેદે; કેમકે જે એક વખત તેમનું ભેદ આપણે આપ-

બહુ નીઆમત છે, તે હવે મહાને જોયા વરે છે. તેને પેહિં-
ચવાને એક સીકી જોઈએ, તે ૭ પદ્યવિધાંવાળી તેની એક સીકી છે.
વચનાર, એ ૭ પદ્યવિધાં ને ૭ નીચે બતાવેલું તે ઉપર આદ્ય છે.
કે તમે સારી પડે ધ્યાન પેહિંવારો:-

૧. તામેદારી—આ પદ્યનું પદ્યવિધું આખર પામવાનું છે. તમે
તમારા માં આપની ને તમારાં બુદ્ધરોની તામેદારી બજવણીથી
કરવાને જો શીખીમાં નહીં તે માં કરીને બહુએ કે ત્યારે તમે
જોતાં થયો ત્યારે તમને આખર ઈન્ત મજનાર નથી. તામેદારી-
ની આદત નાનપણથી નહીં પાડયાથી જોડી હમરે બહુ કરીને
પરનાર નથી, ને જેનામાં એ આદત નથી, તે બીજાઓ તો જોખ-
રવા નીકલશે, ને જોખરવા માણસ બેઠવા નીકલે છે; તે કોઈની
શરમ લાગે રાખનાર નથી. હવે એવા રાખસને કોઈ આખર
આપશે નહીં; ને એવાને આખર આપવી લાગત નથી. જેઓ
બીજાઓનું માન રાખે છે, તેઓનું માન બીજાઓથી રાખશે. વા-
રતે વાનેદારીથી આદત બજવણી કુખી વચરી પડતી જોઈએ.

૨. સામ્મી—આ બીજું પદ્યવિધું આખર પામવાનું છે. પ્રીય
વાંચનાર, તમારે ખતીન કરીને બહુનું જોઈએ કે જુદું જોખનાર
આમિ જુદી જગતથી પણ આખર પામતો નથી. જુદાઈ એ પળો
હવેકે ને પાછુ શુભ છે, ને જેમાં એ વરો છે, તે ગમે તેવો દોષ-
તગદ કે રાખનારને કે નીકાન હશે. તે પણ ચીક તેને માન
આપનાર નથી. પણ એ સામ્મી જોયે છે, તેને જ્યાં માન આપે
છે; ત્યારે સામ્મી જોલવાની આદત નાનપણથી તમારે પાડવી
જોઈએ. ઠાકરજોમાં બહુ કરીને જુદું જોલવાની ટવ હોય છે,
પણ તેવાંજોઈ બહામણ હશે કે જે એ ટવ તમે યુધી નહી
દેશો, ને સામ્મી જોલવાને નહીં શીખશે. તે તમે કહી આખર-
દાર થનાર નથી. જુદું જોલનાર સેતાને ખુશ કરે છે, ને પેતાનું
નામ હુલાવે છે. સામ્મી જોલનાર જોહાને ખુશ કરે છે, ને
પેતાનું નામ બુદ્ધર કરે છે.

૩. નમનતાઈ—આ ત્રીજું પદ્યવિધું આખર પામવાનું છે. પ્રીય
મેહેનો, તમારે બજવણીથી આદરક, બગવ, મગરની, ને પતરા-
કે બધું યુધી દેલું જોઈએ; કેમકે મગરની છે તે એક બજ-
તી આમના એવી છે, ને જે મેહેની પેતાની સાચે આગ લઈને
માલશે, તે બજવા ધીના કહી રહેનાર નથી, ચાલે તેની આખર
ઈન્ત કે કાંઈ હશે તેપણ બળી જશે. જેમ પોતા તેમ તે સાહે-
બમાં જઈએ પણ મગરનીને બીચાર હરે છે, ને તેમાંજોને ખરે-
ખરી આખર કોઈ આપનાર નથી. વારતે મગરની કહી પકડ-
શે ના; પણ નમનતાઈના પેપકો પેહેલાં ચાલે. નમનતાઈ-
નો શુભ બહુ હમદા છે, ને જેમાં એ વરો છે ને ખરેખરી
બુદ્ધરજો પેહિંવે છે. બહુ કરીને પસારદાર લોકોનાં હાકરજો
મગરની થાય છે, ને બીજાઓને હમદાં બહુને તેઓને ઉપકારે છે.
જોખાંજોને હું જુદું કે, એમ કાપ્યાથી તેઓ પેતાને હમદાઈ લખા-
ર છે, ને આખર પામવાને રહેશે પેતાને હાથે બંધ કહી નાંખે છે.

૪. કલાઈ—આ ચોથું પદ્યવિધું આખર પામવાનું છે. મેહેનીઓ;
તમારે બજવણીનાં કલાઈ કરવાને શીખવું જોઈએ. બહુ કરનારનું
બહુ થાય છે; ને જુદું કરનારનું જુદું થાય છે. સડનું બહુ કર-
નાર સડથી આખર પામે છે. એ પ્રમાણ કરનાર પોતાને મલ-
તા આવે છે. ને સાહેબ દબેયનું માણસનું બહુ કરે છે. ને
માણસો તેનાં નામની શુકર કરે છે. આપણે તેનાં બંદાઓએ
પણ એમ કરવું. પળકો બહુ કરીને પોત પેતાનું કુખ પોષે
છે, ને પેતાનું સાર કરવાને ઈચ્છે છે. તેઓએ એવાં આપ-
મતલબીયાં નહીં થવું; પણ જેમ પેતાનું તેમ બીજાઓનું સાર
કરવાને શીખવે. એ એવી ટવ તેઓમાં નહીં હશે, તે નેજો

કહી આખર પામનાર નથી. ભલો માણસને કો સાહે છે, ને
તેનું માન રાખે છે. આપમતલબીયાં કે બુદ્ધાં માણસને કોઈ
આદર નથી તે તેનું માન કોઈ કરવું નથી.

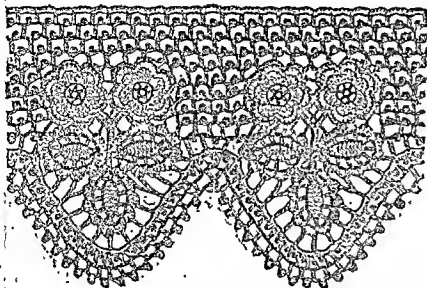
૫. હોચા—આ પાંચમું પદ્યવિધું આખર પામવાનું છે. ખારી
મેહેનો, હોચા જોલ તમે હોચા રાખનાર નહીં હશે. એ જોખ-
નો અરથ મેહેનત, કોરોશ, વગેરે થાય છે. જેઓ બજવણી-
માં મેહેનત કરવાને ચાહતાં નથી, તેઓ પોતાના વખત રમવા,
ફરવા ને ભટકવામાં હતાકવા ચાહે છે. પણ જેમ નહીં કરવું
જોઈએ. જે બજવણી કોઈ વાત કે કોઈ કામપર દીસ લગાડી-
ને મેહેનત કરવાને તમે શીખશે નહીં, તે પછી આજસાધ તમને
પકડશે, ને તે તમને એવી બાધી રહેશે કે તેથી છુટાં થવું તમ-
ને બહુ મુશ્કેલ પડશે. હવે જે તમે આજસુ નીકળશે તે બજો-
ત બજો કે તમે કોઈ સારે દરજ્જે પેહિંવાનાર નથી. આજસુ
માણસ પેતાનું ને કાંઈ સારે હોય તે બધું જોડી લેશે છે.
આજસુ માણસ બીજાઓ ઉપર જોખ થઈને રહે છે, આજસુ માણ-
સ પોતાનાં તથા માણસને ચોર છે, ને એવાને કોઈ કંઈ આખર
આપનાર નથી. વારતે મેહેનીઓ, ન્હાનપણથી આજસને તમે,
ને હોચા કરતાં થાઓ, કે તમે આજસને લાલક નીકળો.

૬. દીનદારી—આ છઠ્ઠું પદ્યવિધું આખર પામવાનું છે.
દીનદારી એટલે, જોહાતાહાને પીઠાનવા-તેની યાદ કરવી, તેની
બીલીક દીધમાં રાખવી, તેના હુકમો પર બચત કરવા, ને તેના
માં ખુશ થવું. દીનદારી એટલે કહેવી. હવે જે કોઈ નાનપણથી
એ રીતે દીનદારમાં ચાલવાને નહીં શીખશે, તે તેજો કહી શાં
ને નેક નીકલનાર નથી, ને જેઓ શાં ને નેક નથી, તેઓની
આખર કશી નથી. ખારી મેહેનો, આ વાત ઉપર તમારે ધ્યાન
ધ્યાન આપવું જોઈએ કે મિઠા આપણે પેદા કરનાર, તથા પર-
વરથી કરનાર તથા ધણી છે. તમારે બહુનું જોઈએ કે, જોહાની
મેહેરજાની ને બરકત. પીટા માપ કહી બહુ થનાર નથી; ને ત-
મારે એ પણ બહુ જોઈએ. ને માહેરજાની મેહેરજાની તથા
બરકત, એ સને પીટાને જે ને તેનાં કહણ, શુભ થાય છે.
તેઓનાં ઉપર બળે છે. પાંચાં મેહેનો, તમે તમારાં બજવણી
જોહા તમારે શીખવું બજો ને બજવણી તેની બહુ કરતાં
બજો. એ કલાઈ તમને બહુ સારે થશે. તેની મેહેરજાની
તમારી ઉપર બરકત ને તે જો મેહેરજાની ને પામે છે, તે બજી
રીતે આખરને સારક થાય. માન ને હાંખામણે ને ઉપર હુક-
માં આપો છે. ને ઉપર સારે બજો સારે ધ્યાન લગાડશે, ને
પેતાનાં ફરજદારે તે દીને પામવી શીખશે, એવી આશા છે.
ઠાકરજો, જેઓ કરે છે, તેઓ જેવાં નીકલશે-તેઓ દુન્યામાં
કેવી દાવાન મેલવશે-તેઓની દુન્યામાં સાંકે થશે કે નરકું થશે-
એવા એવા બચાવ કરે છે. જે ઉપરથી જે તમારે સાર ઉપથી
વાતો લખી છે, ને જે વાતોથી કલાઈ બહુ થાય એવી મારી
બીનતી છે. આમી! મેહેરજાનું મેહેરામશા દાવર.

ભ ર વા ગું થ વા વી શે .

દારાની એક સુધ્ધિઓ ગુથેલી લેસ.

વગર, એક આંટા સર્થ, બે વખત સુર્યાપર આંટા લઈ ત્રણ, એક આંટા લઈ એક આંટા વગર એ પ્રમાણે બધાં હોતોમાં થઈ જતો. **ત્રીજી હાર**—હવે એ પાતરીઓની પછાણેની બાજુએથી આંટા વગર એક ટોંઝા, પહેલી દારના આંટા લઈ યુધેશા એક ટોંઝામાં થયો ચાર સાંકરી, પાંચું એક પ્રમાણે બીજા સાંગા ટોંઝામાં આંટા વગર એક થયો. ચોથી હાર—બીજી દારની માફક, પણ બે વખત આંટા લઈ ત્રણને બદલે પાંચ યુધવા. પાંચમી હાર—ત્રીજી દારની માફક, પણ ચારને બદલે પાંચ સાંકરી કરવી. છઠી હાર—બીજી દારની માફક પણ બે વખત આંટા લઈ ત્રણને બદલે સાત યુધવા; છેડે એ દારના પહેલા ટોંઝાખ એક ટોંઝા આંટા વગર થયેલાં હવે એક ગોઝાળ પુરો થયો. ડાંખથી અને પાતરીને વાસ્તે ચોવીસ સાંકરી કરો; પછી છેલ્લા અગીઆર ટોંઝાપર પાંતરે થયો. બે સાંકરી સુધી ત્રીજામાં આંટા વગર, આંટા લઈ એક, બે આંટા લઈ પાંચ વખત, આંટા લઈ એક, આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી પાસેની સાંકરીમાં આંટા લઈ એક, એક બધાં મહી પાતરીની આસપાસ દસ ટોંઝા ચાપ લાં સુધી કરવું, પછી પેલી ચોવીસ સાંકરી માહેલી તેમનીમાં આંટા વગર એક, પછી પેશાં હોવામાં આંટા વગર એક, આંટા લઈ ત્રણ, આંટા વગર એક એ પ્રમાણે બધાં હોતોમાં નાકે સુધી કરી જવું. હવે એક પાતરી બજાસ થયો; પછી બજાસર તેને બેડી નાંખી પેલી ચોવીસ સાંકરીઓ માહેલી બાગીમમાં આંટા વગર એક યુધવા. ‘બીજા’ પાતરીને વાસ્તે સોળ સાંકરી થયો, પછી તેના અગીઆર ટોંઝાપર ઉપર પ્રમાણે બીજું પાતરી થયો, પછી ડાંખથીને વાસ્તે ઉપર થયેલી સોળ સાંકરી માહેલી ત્રણ થર આંટા વગર ત્રણ ટોંઝા થયો, ત્યાર પછી તેર સાંકરી થયી પાંચું એક બીજું પાતરી થયો; આ પાતરીને ઉપર થયેલા ગોઝાળ સાથે થયેલી વખતે બેડી નાખવું (નહુનામાં જુવો). ડાંખથીને વાસ્તે આપણે જે પહેલાં ચોવીસ સાંકરી થયી હતી તે માહેલી અગીઆર બાકી રહી છે તેની ઉપર આંટા વગર અગીઆર ટોંઝા થયો. છેલ્લા ટોંઝા ગોઝાળ સાથે બજાસર બેડી નાખી દોરો કાપી નાખો. હવે ઉપર પ્રમાણે બીજે એક ગોઝાળ થયો. છેલ્લી દાર થયેલી વખતે પહેલા ગોઝાળ સાથે અને બીજી પાતરી સાથે બેડી નાખવો. ‘પછી તેની ડાંખથીને વાસ્તે છ સાંકરી કરો અને પહેલા ગોઝાળની ડાંખથીને વાસ્તે જે ચોવીસ સાંકરી કાપી હતી તે માહેલી સાતમી સાથે બેડી નાખો અને તે ઉપર છ વખત આંટા વગર થઈ. ‘બીજે એક ટોંઝા મજબુત રાખવાને વાસ્તે ગોઝાળ સાથ થયી લેઈ દોરો કાપી નાખો. હવે ત્રણ પાતરી અને બે ગોઝાળનો સુમખો પુરો થયો; એવા નેટકા ગમે તેટલા સુમખા થયો, પછી તેને નીચે પ્રમાણે બોરો:—

પહેલા બે કુખખા લેઓ અને ગોલાખ નીચે અને પાતરાં ઉપર એ રીતે તમારા હાથમાં પકડી સંચવાતું શરૂ કરો. ત્રીજા પાતરાની બી પાંખરીના વચ્ચેના ટાંક પર એક આંટા વગરનો ટાંક ગુથો, ત્રણ સાંકરી, એક દીપડી, આ પ્રમાણે કરે (પાંચ સાકરી ગુથી પહેલીમાં એક આંટા વગર,) પાંચ સાંકરી, એક દીપડી, પાંચ સાંકરી, એક દીપડી, ત્રણ સાંકરી કરી બીજા કુખખાના પહેલાં પાતરાની પાંચમી પાંખરી સાથે બેડી નાખો, આર સાંકરી કરી પાસેના ગોલાખની પાંખરી સાથે બેડો. હવે સંચવાતું ફેરવી નાખો, એવી રીતે કે ગોલાખ ઉપર આવે અને પાતરાં નીચે આવે, હવે એક સાંકરી એક દીપડી, એક સાંકરી, ગોલા લઈ છેલ્લી દારની દીપડાની પાસેની સાંકરીમાં એક, એક સાંકરી, એક દીપડી એ પ્રમાણે નમુંનામાં છે તે પ્રમાણે ગોલાખ અને પાંચ સાથે દાર બેડી નાખી, ફેરવી બીજા દાર કરવી; એજ બંધી ખરી છ દાર કરશે એટલે ગોલાખની

આ હેસબાં ગોઠાવતાં કુષો અને પાત-
રોનાં ઝુમખો છે, તે દરેક ઝુમખો જુદો જુદો.
પ્રથી એક ખીત સાથે વચમાંથી . બેઠી
નાખી ઉપર અને નીચેથી “બોરકરો” ઝું-
થી લીધી છે.

પહેલાં આ ક્રમખા માહેલાં નાના ગોશા-
વંશી મંગણ કરવું. તેને વાસ્તે પાંચ સાંકરી
ચુપી જોડી નાંખી. પહેલી હાર—છ સાં-
કરી આંટા લઈ એક ચુપો, ત્રણ સાંકરી,
આંટા લઈ એક પછી ત્રણ સાંકરી એમ
ત્રણ ચુપી પાંચ હોલ થાય ત્યાં ચુપી કરવું;
પછી છેત્રે ત્રણ સાંકરી કરી આંટા વગર પહે-
લે જો છ સાંકરી ચુપી કરી તે માહેલી ચી-
ટીમાં જોડી નાખવું, ત્યાં મલી છ હોલ થી.
બીજી હાર—પહેલાં હોલમાં એક આંટા

ખીજી હાર—પહેનાં હોઝમાં એક આંટા
ટાવગર એ પ્રભાસે જ્યાં હોઝોમાં મુંથી જાવે.

અમારી લખનારીઓને ખબર.

બાઈ જી. મોદેરાબજી—તમે ઉપર ખાતરી નવાબ લખ્યો છે, પણ તેનો હજી નવાબ ફરી વલ્યો નથી.

બાઈ રીંડીં ડોંડીં ઉમકેન (વરોદરાખી)—તમે એક રતી થઈ એવા કુદરો મોડલી આંધણી છે કે રીંડીં લખાઈને નહીં. ગીરીસં હિરાવાલ વિ. રાવડ—તમારી મુશ્કાલી માટે ઉપકાર માનીએ છીએ. તમે લેરોનકે આ મારીકે લીંડુ અને મુસલમાન રતી લખનારીઓ માટે પણ મોલું છે. ગીરીસં બાબાજી કેશવ હોંસલે (શીકરપુરથી)—તમે જે બાબતે મોડલી માંગો છો તે બિલાસક મોડલી આપવી, પણ બાપા એમ બને તોમ રોહલ હસી તો જઈ.

બાઈ મોદેરબાઈ રીંડીં અં. ઈન્નેર—તમારી બાબત આગળ ઘણીવાર છપાઈ ગયેલી છે, અને કવીતામાં બદલાતે જ નથી. નારીપાસ થતાં ના, ફરી કોશિસ કરો.

બાઈ શુલે રીંડીં અં. સુખ્યા (રંજુનથી)—તમારો લખેલો કુદરો મોડલી રતી રતે લખાયેલો છે કે જે રતી મિત્રનાં રાક્ષાઓમાં લેવાઈ રાક્ષા કે નહીં તે માટે નીચાર કર્યે છીએ.

બાઈ પોદેરાબાઈ બેનનજી ઈન્નેર—તમારું લખાણ જરૂર આવતા અંકમાં તમે લેરો, પણ હવેથી કાગળની એક જ મારફત ઉપર લખવાની તરતી લેજો.

બાઈ મોદેરબાઈ મોદેરાબજી ટાવર—તમારાં લખાણો મળ્યાં છે, જેમાંથી એક આપના અંકમાં રાખજી છો. બીજાં રાખજી કરતાં નહીં, તમારી મદદ આજ રાખજો. તમારું રહેવાનું કેદાણું લખી મોકલવાની કૃપા કરજો.

બાઈ મોદેરબાઈ ધનજીશાંક અરોર—પુરાણ લખી થઈ જવાથી તમારી મહેનતની કદર નહીં જાણશે, એવો અંગેને બધ છે. તમે મહેન તમારું લખાણ પાછું મંગાવી કુદમાં નહીં સમજાવી શકશો! વીધય ધણી સારી છે.

બાઈજી રીંડીંન કુરાતગજી, નાણાવટી, રતનબાઈ જી. ધરયાલ્લી, ધનબાઈ કું. રીંડીંના—આ બેલા તમે તેમજ અમારી લખનારી બાઈઓ લેરો કે પહેલા અંક કરતાં નવનીક વાર રહ્યાં પણ કાદારયા છે તે છતાં તમારાં તેમજ અમારી નકુલની લખનારી બાઈઓનાં લખાણો પણ રહી ચયાં છે, જેથી જરૂર આવતા અંકમાં રાખજી કરીશું.

બાઈ પોતાનું ખરું નામ આપ્યા બંધ લખવા ઈંછનારી બાઈઓની માંગણી હજી અમે ઉપર મોકલેલી છે, પણ જે બાઈઓ જ્યાં નામ આપી લખાણ કરે છે તેમને ઈન્સાફ આપવા ખાતર અમે રાક્ષાની રાખ આ માંગણી બહાજ રાખી શકતાં નથી. ઈંડીંક બાઈઓનાં લખાણો અંગેને બધું અમુકેનો પ્રસિદ્ધ છે, માટે અજીવનની રત્ન રાખીએ કે જેમાંનાં લખાણો જરૂર મોડલી તા. ૧૦મી મુબીમાં મસરો મેળવેલ તે માસના અંકમાં બનતાં મુકેલો મસરો પાછળથી આપેલાં લખાણો બીજા અંક મુકી મુકતરી રાખવાની કૃપા પડશે.

ભરતકામ દરનાર શોખીન ખાનુઓને
એક એગત્યની ખાસ ખખર.

હમારે હાં નીચે જણાવેલે દેકાણે ભરતકામને લ-
ગતો સામન કાઢાએત બાવે વેચવાનો છે.

સોજ કાસા રંગની નકાઉ મખમલ ઉપર જ્વત
જ્વતના કુસ પાનના વેલાથી છાપેલા ગાડીમાં સુકવા
લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ. ૧) નો રૂા સવા.

સોજ કાસા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જ્વત
જ્વતના કુસ પાનથી છાપેલી છાંરોઆના પેટેરનાસ
લાએક તાપીઆ.

કીમત તાપી ૧) ના બ- આના પાંચ.

સોજ કાસા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જ્વત
જ્વતના કુસ પાતરોના વેલાથી છાપેલી મરદોને પેટે-
રના લાએક રસીપર.

કીમત એર ૧) નો રૂા

હાંથી કાસા રંગની સાતીનના પના ઉપર તરેહ-
વાર કુસ પાનના વેલાઓથી છાપેલી ખાનુઓને ખાર
સાડી ઉપર સુકવાની કોર.

કીમત કોર ૧) વાર તા નો રૂા-

ફક્ત એક દોડીઆની કીમતનો પોતક કારડ લખી
નમુના મંગાવી ખાનુરી કરવી.

ઉપરો માલ એક વખત બેચાથી ખાતરી કરી
આપશે કે એવી સોજ ભરતકામની તરોહ કાઢવાર
ખાનુઓના અપ મપે કવચીતજ આવી હશે.

સોરાયશાહની કુપની,

તા ૦ પક, કોઅર રોડ, તલે મેસીખાને.

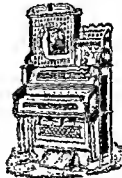
સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થવું, તદન
ખાનુઓને હાથથી લખાવું માસીક
ચોપાંડું.

લલાજમ વરસ ૧ નો રૂા દેશાવરના રૂા=

જાહેર ખખર-ખાનુઓને જરની છનસે વેચના-
રાઓ માટે આ ચોપાંડામાં જાહેર ખખર છપાવવાની
પુગડલ ફાવશે ધવાનો સંબંધ રહે છે. બાવતાસ માટે
“કપસરે હિન્દ” છાપાખાનામાં મેનેજરને લખવું.

સાઉન્ડી એંડ કુપની, લીમીટેડ.

ધોઆના, આરગનો,
હાર્મોનીઓ, ગીતાર,
ઝીકરસ, મેનડોલાઈન, ત
થા જાતજાતના વાજીંગો

મધુગ્રીક (ગ્રાપન) ને લ-
ગતાં નવાં નવાં ચોપાંડાં
દરમેસે આમારે હાં આવેલે.

સધથી તરોહનાં ડરાઈંગો
તથા ગીતારો ગાઈડ કરીને

બધી સરસ રીતે ફરમમાં જડવામાં આવે છે.

સાઉન્ડી એંડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

ખરશેદજી મનચેરજી ભેસાનયાની કુા

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ

મુંબઈ, કોટકોટ, હારજી રોડ, સર નમશેદજી
છજાહાઈની રુકુ પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે હાં તરેહવારે જ્વતું ચીનાઈ, વીસાપતી,
જેપાનીસ અને રોગાર્થ રેશમી કાપડ સાડીઓ
તથા પોલકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેવું
નવી નવી જ્વતોનું સાઈ અને સસતું મલશે તેમજ
જ્વનું અને સુનરાઉ કાપડ, પલ્લુ કીડાપત બાવે મલશે.
ચીન, વીસાપત, રોગાર્થ અને જેપાનથી દર પંદર
દહડે નવા નવા માલ આવે છે.

છક, ચીક અને કસળ તીચીનો સુરતો માલ
ભરવા સાર કીડાપત બાવે મલશે.

દેશાવરના ઘસકોએ હમારી દુકાનની ભેટ લેવાથી
ખાતરી થશે. બાહાર ગામના આરડશે ખાતરીથી
ખખવવામાં આવશે.

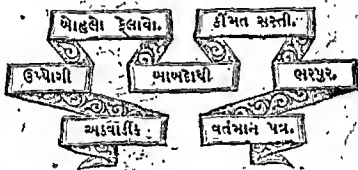
તમામ ખોરદેહ અવસ્તા.

કીમત-પુસતક એકના રૂપયા આર. વધારે જરાં
કામજ પર છપાવવાના રૂપયા આઠ. સઘથી સરસ
જરાં કામજ પર છાપેલીના રૂપયા પંદર. રોસતેજ
રૂપે વાલીનો રૂા; રૂપે વાલીનો રૂાના તથા રૂપે
વાલીનો રૂાના.

કપસરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલશે.

આમાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઈંગ્લેન્ડ-ગુજરાતી ખેત્રમાં
વધારે ફેલાયેલું તથા અતી સ્મરથી વધારે ધરાઈવાલું

૪૪ ઈયસરે હિન્દ. ૪૪

લિંગાનમો દર.

(જે કુચેસ આંતર કપર આપવા માગ્ય.)

મુબંઈમાં વરસના..... રૂ ૫-૦-૦ ફેલાવર..... રૂ ૫-૧૦-૦
ફેલાવર પાઠથી કપરના આપનાર પાસેથી વરસના રૂ ૧૦ જેને વસુલ કરવામાં આવશે.
સરપુર ખાખરનો દર—સાર લાઈનનો રૂ ૧, બીજાનાર અંધામાં ભાવ.

PATRONIZED & SUBSCRIBED TO
BY H. E. LADY REAY.

નામદાર ગેવરનરના બાલુ લેડી રેના માન પામેલા
આચાર હેલ.

શ્રી મે ૧૮૮૯.

પુસ્તક ૧૬૦.]

[અંક ૩૩૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ અગદ થતું, સ્ત્રીઓને સારવે
વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

જી લખ ના ફા-પારસી બાલુઓ, જી

મું બર્ડ;
કયમરે હિન્દ સ્ત્રીમ ગેસમો
ફરમણ, કાવસણ મેહેલાએ પાતાને માટે બાપુ છે.
કમિત વરસ ૧ ના વ્યાગિ ઉપર રૂડ;
૧૯૮૯ ૧ આન.

જાહેર કરવાની તેને ફરજ પડી. જેવો તે આગળ આપ્યો કે આગરના ઉઠી ઉભી થઈ, અને જાણે તે કાણ હતો અને તેણી તેને ક્યાં ખસી હતી તે માટે કસતી હોય, તેના મુલ્યવસ્તુ ભરના દેખાવે તેની તરફ જોવા લાગી. યુસતેસ અચકાતાં અચકાતાં બેઠો, “બાઈ, માફ કરજો, પણ પેલી દાસી અને આઈઆં એકલા મુઠી માંથી ગઈ તેથી હું ધારૂં છું કે મને પોતાને મારી આગળાણ કસાવવી જોઈએ. હું યુસતેસ મીસન છે.” આગરના મેદરે આ નામ સાંભળી કરડા થયો હોય એવું જણાયું. તેણી જલદીથી બોલી, “જો તમે મારી આગળા શેરસન મીસનનાં ખાતાં તરફથી આવ્યા હોય તો—” આટલું બોલ્યા પછી તેણીને જાણે કંઈ બીજું નવું વીચાર મુજબો હોય તેમ એકદમ મુગી રહી ગઈ.

“ખતીત નહીં,” યુસતેસે જવાબ દીધો, “મારાં નામ સીવાય શેરસન મીસનનાં ખાતાં સાથે મને કયું લાગતું વસ્તુતું નથી. હું તો ફક્ત મારા કાકાએ તમારા તરફ મોકલેલી ગેરવર્તણૂકને વાસ્તે મારી દશગીરી જણાવવા આવ્યો છું. તમને યાદ તો હશે કે હું તે વખતે આસીસમાં હતો.” તેણીએ શરમથી જરા લાલ થઈ જવાબ દીધો, “હા મને યાદ છે કે તમે મારી તરફ તે વખતે ઘણી માયા ખતાવી હતી.” “વારું” યુસતેસે આગલ ચત્રાણું, “કદાચ તમે જાણતાં નહીં દશે કે તે પછી મારા કાકા સાથે મને ઘણી પંચાતી થઈ; અને તેના છેડા એ આવ્યો કે તેવજે મને ઘેરમાંથી મારાં કપડાં આપી કઢાડી મુક્યો, અને મને જણાવ્યું કે તેવજુ મને વારસામાંથી ખાતેસ કરશે, કે જેમ હું ધારૂં છું કે અસાર મુઠીમાં તેવજે કાપું પણ દશે.”

“મીઠો મીસન, શું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે મારે અને મારી મોપડીએ વાસ્તે તમે તમારા કાકા સાથે પંચાતી કીધી છે?” “હા, એમજ,” તેણે જવાબ દીધો.

નવી ઉત્તરત થયલી અજબોખી સાથે તેની તરફ જોઈ તેણી બોલી, “તમે ખતીત ઘણીજ બહાદુરી ભરેલું કામ કીધું છે.”

આગરના જરા પણ વજા નહીં હતી કે પોતાની દરકાર કાઢ્યા વગર અને પોતાના લાભનો ભોગ આપી તેણીની તરફથી લડવાને કોઈ પણ બહાદુર શખસ બહાર આવશે, અને તે પણ વળી મીસનનું ધીકાર ભરેલું નામ ધરાવનાર શખસ. ચોક્કસ વાર મુઠી એટલે એક બીજનું મોડું જોવા કાપું, પછી આગરના બોલી, “આસીસમાં એ પ્રમાણે દેસ્તો કરવાને વાસ્તે મારે માફ માંગવી જોઈએ, પણ મને પૈસાની એટલી બધી તો ગરજ હતી અને તે ના પાડવાથી મને એટલું બધું લાગી આવ્યું કે—પણ હવે તેનું કાંઈ નહીં, હવે તો સમજું થઈ ચુકું.”

તેણી આ ઉક્તિ બોલ્યા બારે ઉઠાસી અને નાઝમેદીથી બોલી હતી, જેથી યુસતેસને તેનું કારણ જાણવાને છતિગરી લાગી. એક બે દહાડાની વાતપર પૈસાની એટલી બધી ગરજ નથી અને હવે વધારે વાર તેની જરૂર નથી તેના સમજા શું હશે, તે વીશે તે અજબ થવા લાગ્યો. “હું સાંભળીને ઘણો દલગીર છું” અતે તે બોલ્યો; “પણ મેદરબાની કરી અને કહે-શો કે શા વાસ્તે તમને એટલી બધી પૈસાની જરૂર હતી?”

તેણીએ યુસતેસ તરફ જોઈ ધીમે અવાજે કહ્યું, “જો તમારી મરજ હોય તો હું તમને તે દેખાડું.” એમ કહી તેણી ખુરશી પરથી ઉઠી પાસેના ઓરડા તરફ ચાલી અને દરવાજાને આંતરેથી ઉઠાડી બીજા ઓરડામાં દાખલ થઈ; યુસતેસ તેણી શું દેખાડવા માંગતી હતી તે વીશે અજબ થયો તેણીની પુઠે ચાલ્યો. તે એક નાના મુવાનો ઓરડો હતો. મારી ઉપર રંગ ઉઠી ગયલા કલીકાના પરડા નાખેલા હતા, તોપણ તેના સસીઆઓમાંથી તે ખાસી ઓરડામાંના ચોક્કસ સામનપર રેશની પડતી હતી, તેનાં કારણો વળી એક લોખંડના પર્થમ પર પણ પડતાં હતાં, કે જે ઉપર કાંઈ પડેલું હતું. યુસતેસની તબર પડેલાં તે પર પડી નહીં, કારણકે તે પર યાદર દાંધી હતી. આગરના તે બીજાના તરફ ચાલી અને આસેથી યાદર જાયથી મુયેલી જેનીનો તેણીના સોગેરી વીખરાપલા વાતચાતો મધુર મેદરે તેને બતકાવ્યો (જુઓ બાજુનું સીમ).

યુસતેસની એક મીસ પડાઈ ગઈ, અને તે મોટી પાછળ હર્યો; આંધો દેખાવ જોવાને વાસ્તે તેને અગાડથી તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો નહીં; ખરું કહીએ તો આપો દેખાવ તેણે જનમમાં પુરેલીજવાર જોયો હતો, અને તેથી તેને દીકમાં એટલું તો લાગી આવ્યું કે તેનું ખ્યાન કરતું મુશકિલ છે. આગરના પોતે પોતાનાં દુઃખમાં ભુલી મઠી હતી કે એકાએક અને ચેતવણી વગર એક જવાનાં માણસને મુયેલાની હજુરમાં લઈ જવું એ ઉઠાપણ ભરેલું અને માયા ભરેલું કામ હતું નહીં. આ વીચાર એકાએક તેણીને દમણું યાદ આવવાથી અચકાતાં અચકાતાં બોલી, “હું માફ માંગું છું, હું ભૂલી ગઈ, તે જણતા નથી—તમે ખતીત ઘણા બીધા હશે—મને માફ કરજો.”

“એ કાણ છે?” તેણે હાથમાં હાથમાં જેમ તેમ દમ લઈ પુછ્યું.

“મારી બેઠન” તેણીએ જવાબ દીધો, “તેણીની જાહેરી બચાવવાને વાસ્તેજ મને પૈસા જોઈતા હતા; જ્યારે મેં તેણીને કહ્યું કે હું તે મેવરી સડી નહીં; જ્યારે તેણીએ આશા ઊઠી દીધી અને મારી ગઈ. તમારા કાકાએ એને મારી નાખી છે. મારો હવે આઈપાંથી.” દુઃખી હોર પાછો તે તેણીની પુઠે બેસવાના ઓરડામાં ગયો અને પછી ચોક્કસ વારે મન સાંન કરી આવ્યા દુઃખના વખતમાં તેણીનાં ઘેરમાં વગર પુછવે દાખલ થવા મારે મારી માંગી.

તેણી કદત બોલી કે “હું તમને જોઈ ખુશી થઈ છું, બહાર અને મુઠેલી પેટીનું માપ લેનાર રીવાય બીજું કોઈ આઈપાં મારી આગળ આવ્યું નથી અને આએ પાછી નહીં મેવરી સકાય તેવી મીનરી સાંમે કલાકોના કલાકો મુઠી બેસી રહેતાં મને બચ અને બુજરાં લાગે છે. મેદરસ મીસનને લાં ગઈ પેલું લખત કરવાની મુબાઈ મેં કાઢી નહીં હતો તો મારી નવી મોપડી વેચી હું સોહલાઈથી પૈસા મેલવી શકતે, અને મારી મેન જેનીને બહારગામ લઈ જઈ શકતે, કે જ્યાં જ્યાંથી હું ધારૂં છું, એકાએક રાખતી હતી કે તેણી જીવને, પછી હવે તો સમજું થઈ ચુકું, જે ખતું તે ખતું.”

યુસતેસ મનમાં બોલ્યો, “અરે જો મને અગાડથી ખબર હતો તો મારી પાસે જે ૧૫૦ પૌંડ છે તે તમને જરૂર ઉઠાના આવતે.”

શ્રી મિત્ર

SHRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રસ્તક ૧ છ.

ચે ૧૮૮૮.

અંક ૩ જો.

શ્રી મીસન બાવાનું વસિયત. ૭૭

એક ઘણી અગત્યની જોઈ રસીકી વાર્તા.

પ્રકરણ ૪ થું.

ઓગસ્ટાનો ડેશવ.

રીય નાની જેની સ્ત્રીધર્મના ચુરવચા પછી બીજો દિવસે મીસન બસનેસ મીસન બરગીયામના મોદલામાં હાથે ગળવામાં મુકી સેહત કરતો હતો. તેના મુદર, એક અંદરને હાથેતો મેદરો તે વખતે રાકમંદ અને ધસુપસુ દીઓ હતો. મુસનેસ મીસન કોઈ આવી અગત્યની જેની રીતે નસીખનું ચકર કરવાથી દરબીર હતો નહીં, તે એક સુદા સ્વભાવનો જુવાન અંદરજ હતો અને વળી તે પેસા સાથે તેને જાહુ લાગતું વસમતું હતું નહીં; સારો લાયકો તે કુવારો હતો અને જેરી હોડાસનું તેને પોપણ કરતું હતું નહીં. ચુરવાનનાં સાંધણો મેલવવાને તેની કુળવણી પર અને વસર દહાડે મહત્તી ૧૦૦ વોટની આપકપર તે મુસતાક હતો; અને કાઈના ઓસવાયો હુકરો ખાવાને ઇચ્છતો ન હતો. તેથી તેની દમગીરીનું કારણ તેના માન પામેલા કાકાનો આસરો હોડાસનું, અથવા ૨૦ લાખ વોટની ગોટી રકમ એકદમ મોવાતું તે હનુન નહીં. ખરેખર બોલીએ તો એક વખત પોતાનો સમજો સામન અને માનગતા "મોમ-મેડાર હોમ" માંથી ખાંતી કરી એક હોટેલના ઓરકામાં ગો-આ પછી તે વીરો તે ગએ વીચાર, પણ કરતો હતો નહીં. પણ સારે તેની આગની ઉદાસીનું કારણ શું હતું? તેવું ધ્યાન ઓગસ્ટા સ્ત્રીધર્મનો વીચાર કરવામાં રોકાયું હતું; તેણીની મુરી

આંખો તેને વારંવાર માદ આપતી હતી. તેણીની વધારે પીછાન કરવાને "જેમીમાસ વાટ" ની એક નકલ તેણે ખરીદી. તે મોપડી જેકે મેહલી અને સાદી તોપણ આસરકાર અને માનક આપનારી હતી. જે કારતી તેણીએ મેલવી હતી તેને તેણી બચગર લાયક હતી. મુસનેસ જે ઘણા ખરા જુવાન સમજોથી ઉદગીર રીતે સારો અને ખરાખ લખાણનો ખરો પીછા-જુવાર હતો, તેની ઉપર આ મોપડીએ તેને કબુલ કરવા મગે તે કરતાં વધારે આસર કીધી; તે આખી વાંચી રહ્યા પછી તેને કાચું કુતે તે ઓગસ્ટાને માહતો હતો. આ પ્રગણે તે વીચારવત મેહરે બહાર નીકળ્યો હતો. માહતો માહતો રસ્તામાં "મીસનસ" ના ખાતાં મારેશો તેની પીછાજુઓ એક મેહરો તેને મળ્યા. જે દહાડે તેવણને કાકાના ઘેરમાંથી પેડો મળ્યો હતો તેજ દહાડે તે ખાપડાને પણ આવીસમાંથી કહાડી મેચ્યો હતો. તેની પાંચેથી મીસ સ્ત્રીધર્મના ઘેરની ઉંધાણી પુછી મેહર તેને મતવા જવું કે નહીં તે વીરો તે વીચાર કરવા લાગ્યો. પછી કોઈ પણ પેડો-દેરાય કીધા વગર ધસુ ધસુ મને જ્યાં સુધી તે ઓગસ્ટા રહેતી હતી તે એકાંત મોહલામાં આવી પુચ્છો હાં સુધી ધ્યાનનો તે ધ્યાનમાં આવ્યા કીધો. પછી પેલા મેહતાએ જે ઘેરની નીચાની આપી હતી હાં એકાએક પોતાને આવી પુચ્છો મેહર લાખયને આધીન થઈ અંદર દાખલ થયો અને ઘાંટ વગડાયો.

પ્રથમ ઘરનું કાચકાન કરનારી દાસી બહાર આવી તેની તરફ અગત્યનીયો જોવા લાગી; તેણીને સવાસ થતાં તેણીએ જણાવ્યું કે મીસ સ્ત્રીધર્મ અંદર છે, અને એક અરધો હોધા-ડ દરવાજામાંથી તેને અંદર જવાનો રસ્તો ખતાવી તે સ્ત્રીથી ચપચપ સટકી ગઈ. મુસનેસ એકેશો પડી જવાથી ઘમઝમો અને પછી એકદમ અંદર જવાની હોમન ન કરતાં પાછળમાંથી ચીમાઈને જોનાં તેને માત્રમ પરતું કે ઓગસ્ટા પોતે એક કાળા રંગના પોશાકમાં ચુરસીપર બેઠી હતી, તેણીના હાથો તેણીના મોસાપર નીચરીથી પડેલા હતા, અને રીસા ગમગીન મેહરે દગર દગર એક જાનુએ જોવા કરતી હતી. તેણીની પીઠ જ્યારેલા તરફ હોવાથી મુસનેસ તેણીને કીડતો હમો રહ્યો અને અજળ થઈ હતા કે આ તેણીની દેખાઈતી દહગીરીનું કારણ શું હતું, તેકસામાં તેના હાથમાંની છત્રી સરી પડી તેના અજાણ થવાથી તે આગળ વધ્યો અને પોતે કુખુ હતા તે

નહેર કરવાની તેને ફરજ પડી. જેણે તે આગળ આવ્યો કે આગળથી ઉઠી થઈ, અને નજીકે તે કાણુ હતો અને તેણી તેને ક્યાં મળી હતી તે યાદ કરતી હોય, તેવા યુવકનું ભરેલા દેખાવે તેની તરફ નેવા લાગી. યુસ્તેસ અચ્ચતામાં અચ્ચતામાં બોલ્યા, "બાઈ, માફ કરજો, પણ પેલી દારી અને અહીંનાં એકેશ મુખી ચાલી ગઈ તેથી હું ધાંધળું કે મને પોતાને મારી જોખવાળુ કરાવતી નેઈએ. હું યુસ્તેસ મીસન છેડાં." આગળથીને એકેશ આ નામ સાંભળી કરડો થયો હોય એવું નજીકનું. તેણી નજીકથી બોલી, "ને તમે મારી આગળ મેશરસ મીસનનાં ખાનાં તરફથી આવ્યા હોય નો—" આટલું બોલ્યા પછી તેણીને નજીક કંઈ ખીન્ને નવો લીચાર સુન્ધો હોય તમે એકદમ મુગી રહી ગઈ.

"ખતીત નહીં," યુસ્તેસે નવાજ દીધો, "મારાં નામ સીવાય મેશરસ મીસનનાં ખાનાં સાથે મને કશું લાગતું વધતું નથી. હું તો ફક્ત મારા કામને તમારા તરફ ચલાવેલી જેર વળેલુંએ વાતને મારી દશગીરી નજીકના આવ્યોહું. તમને યાદ તો હશે કે હું ને વળતે આવીસમાં હતો." તેણીએ શરમથી નજીક લાસ થઈ નવાજ દીધો, "હા મને યાદ છે કે તમે મારી તરફ તે વખતે ઘણી માથા ખતાવી હતી." "બાઈ" યુસ્તેસે આગળ ચલાવ્યું, "કદાચ તમે નજીકનાં નહીં હશે. કે તે પછી મારા કામ સાથે મને ઘણી પત્યાતી થઈ; અને તેનો છેડા એ આવ્યો કે તેમણે મને ઘેરમાંથી મારાં કપડાં આપી કઢાવી મુક્યા, અને મને નજીકનું કે તેમણે મને વારસામાંથી ખતેસ કરશે, કે નેમ હું ધાંધળું કે અસાર મુખીમાં તેમણે કાપું પછુ હશે."

"મીઠો મીસન, શું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે મારે અને મારી ચોપડીએને વાસ્તે તમે તમારા કામ સાથે પત્યાતી કીધી છો?" "હા, એમજ," તેણે નવાજ દીધો.

નવી ઉત્પત્તિ થયેલી અન્યએખી સાથે તેની તરફ નેઈ તેણી બોલી, "તમે ખતીત ઘણીજ બહાદુરી ભરેલું કામ કાપું છ."

આગળથીને નજીક પછુ વધી નહીં હતી કે પોતાની દરકાર કાપ્યા વગર અને પોતાના લાભનો ભોગ આપી તેણીની તરફ લાડવાને કાંઈ પછુ બહાદુર શખસ બહાર આવશે, અને તે પછુ વળી મીસનનું પીસાર ભરેલું નામ ધરાવનાર શખસ. ચોડાક વાર મુખી બેઠાએ એક ખીજનું મોડું નેચા કાપું, પછી આગળ રડા બોલી, "આવીસમાં એ પ્રમાણે ફેરવો કરવાને વાસ્તે મારે માફ માંગવી નેઈએ, પણ મને પૈસાની એટલી બધી નો ગરબ હતી અને તે ના પાડાથી મને એટલું બધું લાગી આવ્યું કે—પછુ હવે તેનું કાંઈ નહીં, હવે તો સધળું થઈ ચુકું."

તેણી આ છેડા બોલો મારે ઉધારી અને નાકેનેદીથી બોલી હતી, જેથી યુસ્તેસને તેનું કારણ નજીકનાં ઇતિહાસી લાગી. એક બે દહાડાની વાતપર પૈસાની એટલી બધી ફરજ હતી અને હવે વધારે વાર તેની જરૂર નહીં તેનો સમજ શું હશે, તે લીજે તે અન્યથા થવા લાગ્યો. "હું સાંભળીને ઘણે દશગીરી છેડાં" અતે તે બોલ્યો; "પછુ એકદમની કરી અને કહે- જો કે શા વાસ્તે તમને એટલી બધી પૈસાની જરૂર હતી?"

તેણીએ યુસ્તેસ તરફ નેઈ ધીમે આવતો કહ્યું, "ને તમારી મરજ હોય તો હું તમને તે દેખાડું." એમ કહી તેણી ખુરશી પરથી ઉઠી પાસેના ઝોરડા તરફ ચાલી અને દરવાજા આંતરેથી ઢાંધાકી ખીજન ઝોરડામાં દાખલ થઈ; યુસ્તેસ તેણી શું દેખાડવા માંગતી હતી તે લીજે અન્યથા થતો તેણીની પુઠે ચાલ્યો. તે એક નાનો સુવાનો ઝોરડો હતો. મારી ઉપર રંગ ઉઠી મચ્યા કાંતોના પરડા નાખેલા હતા, તેમણે તેના સલીઆઓમાંથી તે ખાલી ઝોરડામાંના યોગ્ય સામનપર રાશની પડતી હતી, તેનાં કોરણો વળી એક લોખંડના પત્રને પર પછુ પડતાં હતાં, કે જે ઉપર કાંઈ પરેલું હતું. યુસ્તેસની નજર પહેલાં તે પર પડી નહીં, કારણકે તે પર ચાદર ઢાંધી હતી. આગળથી તે ખીજાના તરફ ચાલી અને આંતરેથી ચાદર ઢાંધી પુઠેથી જેનીનો તેણીના મોઢાની લીખરાયલા બાવલો મધુર એકદમ તેને અત્યાચાર્યો (જુઓ બાહુનું મીઠો).

યુસ્તેસની એક મીસ પડાઈ ગઈ, અને તે ચોંકી પાછળ હઠ્યો; આપો દેખાવ નેવાને વાસ્તે તેને અગાઉથી તમાર કરવામાં આવ્યો હતો નહીં; ખરું કહીએ તો આપો દેખાવ તેણે નજીકનાં પહેલીજવાર નેચો હતો, અને તેથી તેને દીવમાં એટલું તો લાગી આવ્યું કે તેનું બ્યાન કરતું મુશકેળ છે. આગળથી પોતે પોતાનાં કપડાંમાં ભુકી ગઈ હતી કે એકાએક અને ચેતવણી વગર એક જવાબ માથાપરને મુલેલાંની હજુરમાં લઈ જતું એ હડાપછુ ભરેલું અને માથા ભરેલું કામ હતું નહીં. આ લીચાર એકાએક તેણીને હમણાં યાદ આવવાથી અચ્ચતામાં અચ્ચતામાં બોલી, "હું માફ માંગીહું, હું ભૂલી ગઈ, તમે નજીકના નથી—તમે ખતીત ઘણા ખીયા હશે—મને માફ કરજો."

"એ કાણુ છે?" તેણે કાઠનાં લાડનાં જેમ તેમ દબ લઈ પૂછ્યું.

"મારી એલેન" તેણીએ નવાજ દીધો, "તેણીની જાહેરી બચાવવાને વાસ્તેજ અને પૈસા નેઈતા હતા; ત્યારે મેં તેણીને કહ્યું કે હું તે મેલવી શકી નહીં; ભારે તેણીએ આશા ઠીકી દીધી અને મરી ગઈ. તમારા કામને એને મારી નાખી છે. ચાલો હવે અહીંયાંથી." ફુખી હેડે પાછો તે તેણીની પુઠે નેચવાના ઝોરડામાં ગયો અને પછી ચોરડો વારે મન સંભ કરી આપો દેખના વખતમાં તેણીનાં ઘેરમાં વગર પુછવે દાખલ થવા મારે મારી માંગી.

તેણી ફક્ત બોલી કે "હું તમને નેઈ ખુશી થઈહું, કાકર અને મુરદાંની પેરીનું માપ લેનાર સીવાય ખીજનું કાંઈ અહીંયાં મારી આગળ આવ્યું નથી અને આજે પાછો નહીં મેલવી શકાય તેવી મીઠની સાંમે કસાકેના કસાસ મુખી મેલવી રહેતાં મને બધ અને મુજરાં લાગે છે. મેશરસ મીસનને સ્વં નેઈ પેલું લખન કરવાની મુખીઈ મેં કાપી નહીં હતો તો મારી નવી ચોપડી વેચી હું સેલકારથી પૈસા મેલવી શકતે, અને મારી બેન જેનીને બહારમામ લઈ નેઈ શકતે, કે જ્યાં નજીકથી હું ધાંધ્ય, બસકે હું આશા રાખતી હતી કે તેણી જીવતે, પણ હવે તો સધળું થઈ ચુકું, ને બાંધું તે બાંધું."

યુસ્તેસ અનમાં બોલ્યો, "અરે ને મને અગાઉથી ખબર હતે તો મારી પાસે જે ૧૫૦ પૌંડ તેમ દબ નેઈ રહેર ઉઠીના આવતે."

જોગરદા તે ખીજાનાં તરફ ચાલી અને આસ્તેથી ચાદર ઉઘાડી મુવેલી જેનીના તેણીના સોનેરી વીખરાયલા બાલવાળા મધુર ચહેરા તેને જતલાવ્યો. (છુઓ પાતું ૬૨ પૃ.)

“તમે ઘણા બંધા છે” તેણીએ નરખાસથી જવાબ દીધો, “પણ હવે સમજી ચર્ચ રહ્યા પછી તે વીરો વાત કરવી નહીં છો.”

હવે યુક્તેસે ઉઠ્યો અને લાંબી રત્ન લીધી. થોડુંક ચાલ્યા પછી રસ્તામાં તેને યાદ આવ્યું કે તે ઓગરડાને પુછતાં ભુલી ગયો કે હવે તેણી શું કરવા ધારતી હતી. અરીખ બીચારી જેની મુઠેલી પહેલી જોઈ તે એટલા તો ધમરાઈ ગયો હતો કે જાણે તેની સઘળી યાદસતત યાત્રી સુખ ચર્ચ ગઈ હતી; તે પણ ધીરજ પકડી જેનીની પાલકતા પછી આંહ દશ દહાડે ઓગરડાને પાછો જઈ મગ્ગવાનો તેણે વીચાર કાઢ્યો.

બીજે દહાડે તેણીની પાલકતા કદાચ પછી ઓગરડા તેણીની નાની સગડી આગળ કાળા પોશાકમાં એકથી બેડી હતી. તેના રીતવાય તેની અતી વહાસી બેઠેલ પછવાડે વીસાપ કરનાઈ આ દુન્યામાં બીજું કોઈ હતું નહી. તેણી એકથી બેડી પોતાની હાલત વીરો વીચાર કરતી હતી. તેણી આ ઘેરમાં હવે વધારે વખત રહેવા નહી માંગતી હતી. ઓગરડામાં સામે પડેલા ખાલી કાચપર ભ્યારે તેણીની નજર પડતી હતી સારે તેણીનું દેખું બરાઈ આવતું હતું. તેણી ક્યાં જાય અને શું કરે? ભ્યારે તેણી વર્તમાન પરો અથવા ચોપાનામાં પોતાનું લખાણ મોકલે તેથી સારો પમાર મેળવવાની આશા વીરો વીચાર કરતી સારે “મીસનસ” નાં ખાતાં સાથે કાષેલું પેલું લખત તેણીની સામે આવી રોળા મુરકતું હતું. જો કે તે લખત પ્રમાણે તેણીને જે જીવન રકમ મળતે તે ઉપર તેણી પોતાનું યુગ્મવાન કરી શકતે, તેપણ તેણીએ એવેજ દેખાવ કાઢ્યો હતો કે તેણીનાં સુંદર અને બારે મેહનતથી લખાવમાં લખાણોનો લાભ મોટા નહીંથી “મીસનસ”નું ખાતું મેળવે તેનાં કરતાં તો એહતર કે તેણી ભુખે મરે. દરે ભ્યારે આ રીતે તેણી કોઈ જીવન કરવાનો રસ્તો મેળવી શકતી ન હતી, સારે તેણીએ પોતાનું ધ્યાન કોઈ બીજા બાબતોપર ફેરવ્યું; પણ દરેક બાબત તેણીને આસા વગરની દીસતી હતી.

“જેમીઆસ વાડ” નો દુન્યાના ઘણાપરસ ભરેજોમાં જોદેલો ફેલાવો થવા છતાં અને લોકોમાં અતીશય વખણવા છતાં તે ચોપડીની કત્તા કાણુ હતી અને તેણીની હાલત કેરી હતી, તે કોઈ બજાણવા દરમર કરતું હોય એમ દાખત ન હતું. કદાચ તેનું કારણુ તેણી ગામડામાં એકાંત છ’દગી યુગ્મરતી હતી તે હોય. જો તેણી કોઈ મોટાં શહેરમાં વસતી હતે તો કદાચ તેણીની પીછાણુ લોકોમાં વધુ જાણીતી થતે. તેણીની ચોપડી બહાર પડવા પછી અસાર સુધીમાં તેણીને કોઈ પણ મળવા આવ્યું હતું નહી, અથવા તેણી કાણુ છે તેની શોધ પણ કોષી હતી નહી. ફક્ત લંડનના બે ગ્રંથકર્તાઓએ અને બહારગામનાં ચોક્કાં અંગણુ લોકોએ તેણીપર કાગળે લખ્યાં હતાં. બસ એટલુંજ.

જેમ જેમ તેણી શું કરતું તેનો વીચાર કરતી, તેમ તેમ રસ્તો વધારે ગ્રંથવાદ બરેલો દીસતો. છેલ્લે સરવાલે તેણીને એક વીચાર સુધેય, કે તેણી કઈકાં એકદમ છોડી જાય. અંદીઆ તેણીનાં કોઈ પણ સંગાવહાસાં અથવા દોસ્ત આસ-

નાવ હતાં નહી. તેણીનો એક પીત્રાઈ ન્યુઝીલેન્ડમાં પાદરીનો ધર્મો કરતો હતો. તેણીએ તેને કદી દોહા ન હતો, પણ તેણે “જેમીઆસ વાડ” વાંચ્યા પછી તેણી ઉપર એક ધણે ખાયા-બરેલો કાગળ લખ્યો હતો. જો તેણી તેની પાસે જાય તો તેણીની કલમનો પાછો ઉપયોગ કરવામાં તે તેણીને મદદ આપે અને મીસન તેણીને વધારે વખત દુખ વર્ષ શકે નહી. તેણી પાસે ૨૦) પૌંડ આદી રહેવા હતા અને ઘેરનો સામન (કે જેમાં એક મોંઘી કામતની આગરી માણસને સુધાની પુરસી પણ હતી) અને ચોપડીઓ વેચવાથી બીજા ૩૦) પૌંડ મળે. આટલાં માણુમાંથી લાં જવાને બીજા વર્ગનું ભાડું આપવા ઉપાતં ચોક્કાં પૌંડ ખરચને વાસ્તે જવાની થકે. ભ્યારે લાં જવાથી તેણીને કાયદો થવાની આશા હતી અને સેલેક્ટાઈટી જઈ શકતું હતું, સારે કઈકાંમાં વધારે વખત રહી દીસ કરવાનું કારણુ શું હતું? એવો વીચાર કરી તેણી તેજ જાનના તેણીના પીત્રાઈ ભાઈપર કાગળ લખવા બેડી.

મ ક ર ણુ પ યુ.

“ફેનગર” રડીમર.

એક ગંગધવારની સાંજે એક મોડી દુખદખા બરેલો રડીમર યેસ નદીના યુખમાંથી ઉપડી અને તેનો રસ્તો સીધો અસ્ત પામતા સુરજ તરફ લીધો. ઘણા લોકોએ આ “ફેનગર” નામની રડીમરનું બ્યાન વાંચેલું યાદ દશે, અને તે રડીમરના સાંચાકામ, તેનાં એનજીનેનું બળ, તેનો સજીગાર અને તેની મરુ કે જે કલાકના અધાર “નોટ”માં” હતી, અને તેની ઓછા કોલસો ખાખવારની શક્તી એ સઘણા હેવાલ વાંચનારા-ઓએ તાજીબી સાથે વાંચ્યો દશે, પણ જેઓએ એ વીરો વાંચ્યું ન હોય તેઓએ એટલુંક કહેયું જોડેએ કે “ફેનગર” નામની રડીમર જેને ખારવાઓએ “ફેનગરનું નાતું” અચ્યું” એવું નામ આપ્યું હતું, તે અકાંચીન કાળની વાહાણુ બાંધવાની નીધાનો એક જાણુના બ્લેઝ નયુનો હતો; તેની અંદરની સંવેગોને, વીજલીક રોશનીથી તે બઢીની નવીઓ સુધી સંવેગો ચોષ પ્રમાણેનું હતું.

તેની લખાઈ એક નાકથી તે બીજે નાકે સુધી ૪૦૦ શીટ હતી, અને તેમાં એક મેદનની સઘળી મોજ શોખની વચ્ચે-ઓ, અને એક મોટાં અમેરીકન હોટેલની સગવડો સમાવેલી હતી. જેખાવમાં તે રડીમર ધણીજ સુંદર અને આનંદજન જેવી હતી; જાણે જે દેશમાં તેનો જન્મ થયો હતો તેનો કીનારો છોડવા મળતો ન હોય તે પ્રમાણે ઘણીજ ધીમે ધીમે તેના બંદારની અંદરના કીમતી સામનના જગા અને તુકડપર આસરે દુનરેક માણસોનાં રોકાં સાથે તે દંકરી જતી હતી. તરતજ તેણે જાણુ પોતાનું સપજ્યુ જોરે એકઠું કીધું હોય તે પ્રમાણે તે બોદણા ઉછરેલા દરીઓએ જે તેની સામે દબરેલો દબરે ભાઈઓ સુધી લખાવ્યો હતો, તેના શીલુ આવતા મોખ-

* એક “નોટ” સત્રા ખાઈલની બારાજર થાય છે.

એ ને તેની બાપડાએ પર ઉછરતા હતા તેની નજરકાંઈ
દરકાર કીધા વગર તેણે ઝડપથી આગળ અને આગર પોતા-
ના રસ્તા લીધા. તે બાપડા પર બેસનાં ચાલતી હતી અને
આગ્રે આગ્રે ઈચ્છાઓ કીતાઓ ઝાંખી થતી રાશનીમાં વધા-
રે અને વધારે દુર અને ઝાંખો થતો ગયો. છેલ્લે સરવાળે
તે એક પાતલી, ઊંચી છોકરી જે બહાર વાદાણની વચ્ચે
બાપડાએ તુક પરના કપડા પકડી તે બોહલાં પાણીને તેણીની
ભુરી આંખોથી નીહાળતી હતી હતી તેની નજરમાંથી તદન
ચુપ થઈ ગયો. આ છોકરી કોઈજ નહીં પણ આપણી બાપ-
ડાએ તેણી હવે વધારે વખત કીતાઓ નહીં દીસવાથી વા-
દાણપરના બીજા ઉતારાએ તરફ ફરી અને વીચાર કરવા
લાગી. ગરીબ બીચારી છોકરી! તેણી ઉદાસ અને શોકાતુર
દીસતી હતી. તેણી કાંઈ પોતાનું વહાલું વતન છોડવા બાપર
દસગીર હતી નહીં. એક નાની ઘેર કે જે ઉપર એક સોદ-
નાને “કેસ” મુકેલા હતા તે રીંગણ તેણીનું લાં કાંઈ પણ
લાગતું વહગતું હતું નહીં, તેણી કાંઈ પણ દેસ્ત અથવા સગા
વહાલાને વીધાપ કરતાં પછવાડે મુકી આવી હતી નહીં, પણ
આ વીચાર કરતાં તેણીને એકાએક યુસતેસા મીસનનો ખુસ-
તુમા સોહામણો મેહેરો અને તેના માસામુ મોતો ચાદ આપ્યા.
હવે કહી પણ તેણી તેને જોઈ શકશે નહીં, એ ખ્યાલથી
તેણીનાં દેખાંમાં એક છંડો ડાખ લાગ્યો. તેણી અનળ થવા
લાગી કે તે તેણીને મળવા પાછો શું કામ નહીં આવ્યો હશે?
તેણીની મરજી તેને છેલ્લી સલામ કરવાની હતી અને એક
વખત તેણીનું ધણું મન થયું કે તેનીપર ચીડી લખે અને
તેણીને ઈચ્છાં છોડી જવાનો વીચાર તેને નજાવે, પણ ફરીથી
વીચાર કરી જોતાં તેમ કરતું તેણીને દરસ્ત ન લાગ્યું, અને
વધી તેણી પાસે તેણું સરનામું પણ હતું નહીં તેથી તે દેગવ
માંડી વાલ્યો.

આ વખતે બ્યારે તેણી ઉપરો વીચાર કરતી હતી ત્યારે
જે કાંઈ છુપી શકતીથી તેણી યુસતેસા મેહેરો જોઈ શકતો
અને તેના બોલો સંભળી શકતો, તો તેણી ખચીત મોતે
કીધેલા દેગવ માટે પસતાવો કરતે; કારણ કે બ્યારે તે મોટું
દખદખા બરેલું વહાણુ તે બોહલા દરીઆમાંથી આંધારમાં તેને
રસ્તો કાપતું હતું, ત્યારે યુસતેસ બરખીમાંના તે નાના મોહ-
લામાં આવેલાં આગરકાનાં ઘેરના દરવાજા આગળ ઉભો રહી
નીચલા સવાલો અગમ્યથી પુછતો હતો.

“જતાં રહ્યાં મીસ કીધેલી ન્યુકીલેન્ડ જતાં રહ્યાં તે-
ણું સરનામું શું?”

પેરીજ દાસી કે જેને આ સવાલ પુછવામાં આવ્યો હતો,
તેણે જવાબ કીધો, “સાહેબ, તેવણ કાંઈ પણ સરનામું આપી
નથી ગયાં, તેવણ તો બે દહાગ થયા ગયાં છે અને કાંઈ
લંડનમાં વહાણમાં મેણી જતાં હતાં.” તેણે નાસીયાસ થઈ
પુછ્યું “તે વહાણનું નામ શું?”
અને જાણે આ નામ ખરેખર બે-
હી હસી આદર દોડી ગઈ એ...

ગરીબ બાપડા યુસતેસા તે લંડનમાં કાંઈ ધણો શોધી
કહાડવાની મતલબથી ગયો હતો. લાં કેટલીક મુશ્કેલીઓ પછી
અતે એક આખરકાર પુરતકો મચીદ કરનાર ખાતોમાં લેડીન,
ફ્રેન્ચ અને અસાધી અંગ્રેજ ભાષાના “પુ” વાંચનાર દાખર
વરસ દહાડે ૧૮૦૦ મીડના પગારની એક મોકરી મેળવ્યા પછી
ફક્ત મીસ બોગરકા રમીધરને મળવા બાપર પાછો જમ-
દીથી બરખીમાં આવ્યો. જે તેના બોહલા ઉપર વીચાર
રાખી આપણે ખરું કહીએ તો તે તેણીને સાચા, પતીન ખા-
રથી ચાહતાં કીધ્યો હતો. અરે! તે તેણીને એટલો બધો
તો ચાહતો હતો કે તેણે દેગવ કીધો કે તેના ના ધણાનાં
જેમ અને તેમ મેહનત કરી આગળ વધતું અને યોડી ધણી
પુછ એકી કીધા પછી તેનો ખ્યાર તેણીને જાહેર કર્યો.
આ તેનો દેગવ દવામાં કીધા ધાંધવા જેવો હતો, પણ એમાં
આપણે તેનો વાંક કહાડતું નહીં. એવી બાબતમાં ધણુંએને
આપણે કાંઈ પણ કરી તેઓની જગેદ બર લાવવાને મોડી
મોડી આગ્રાએ બંધતાં સાંભળ્યાં છે, અને તેઓમાંથી યુસ-
તેસ પણ એક હતો.

તે બીચારાની હાલત હાલ દયા આણવા જેમ થઈ પડી
હતી. તે બાપડા મીન વર્ગની ગાડીમાં મેચી લંડન વેરથી
બરખીમાં મુકી ફક્ત તેની ખ્યારી એમરકાનાં દરવાજા દરવા
આવ્યો હતો, પણ આટલીબધી જેહમત હતી બ્યારે તેણે
તેણીને એક શબ્દ અથવા વાક્ય પણ લખ્યા વગર અને બધાં
પોતાનું સરનામું પણ પોતાની પાછળ મુકી જવા વગર ન્યુ-
કીલેન્ડ જતી રહેલી જોઈ, ત્યારે તેની નાસીયાસી કેટલી હતી
તે લખવા કરતાં વીચારતું સોદસ છે. જે તેની હાલત કાસી
હતો તો તે તેણીની મુકે લાં પણ જતે, પણ અશ્વેસ! તેની
ગરીબાઈ તેને તેમ કરતાં આટલાવતી હતી; પણ હવે બીજો
કાંઈ પણ ઈલાજ ન હોવાથી બાપડા ફરજતો અટકતો બારે
નાસીયાસીથી રેશનપર પાછો ફર્યો અને લંડન, જ્યાં
લાંથી ઉપડી ગયો.

હવે બીજા હાથપર રેડીમર “કેનમર” પર બીચારી બોગ-
રકા તેણીને વખાણનાર આ શખસના તેણી તરફના ખ્યાર
થી તદન અજાણી હતી. તે બાપડી એટલું પણ જાણતી
ન હતી કે તે તેણીને વખાણનાર હતો. પોતાની જન્મભુમી
છોડી પાછાંઓની વચમાં એકલી યુવાકરી કરનાથી આપના
તો અગાઉ કાંઈ વખત દરીઆમાં સફર કીધેલી ન હોવાથી
દરીઆ લાગવતી તેણીને હવ સોદસ બમરી આવ્યો હતો,
અને મેચેરી ઉતપન થવાથી તેણી નીચે પોતાની કેપીમાં
જવાનો દાસી કરતી હતી (કે જે દેખીત કાંઈ મોરે મેચેરી
સ્ત્રીની દાસી સાથે તેણી બાગમાં વાપડતી હતી) તેટલામાં
એક જોડો અમલદાર ધણાજ વૃંડ સજ્દમાં મેચેરો કે જે
તરુને જુનાં ઈચ્છાંઓ કીતાઓ જોયો હોય તો વહાણના આગ્રા
ભાગ આગળ આની ઉગાં રોયો, જ્યાંથી તેની આંખી પતી રેશ-
નીએ દેખાશે. આ ઉપરથી તેણીને દરીઆ લાગેનો થતો, એમ
બનવાવા સાથે, જ્યાં મુકી બીજા વર્ગનાં ઉતારાઓને જવાનો
હોદ્દમ હતો લાં મુકી તેણી બહાર જઈ જતી રહી, અને દીવાદાંડીની
ઝડપથી ફરતી રાશની જે તેનાં કીરણો દરેક પગ દરીઆનાં
પાણીપર નાખતી હતી, તે તરફ તીકાને જોવા લાગી.

[સંધ્યા ૭.] રીડીન ૬૦ પાટક.

સોની પોતાના ધણી તથા ધર તરફની ફરજો.

મા

રી બહારી બેઠેનો; આપણામાં ધણીજ થોડી ઓરતો પોતાના ધણી નરફનો ખરો ખ્યારતથા તેમની તરફની દરેક ફરજ સમજતી હોય; આખો સંસ્કાર પાંચ વળી પોતાનો સંસાર સુખ શાંતી સાથે નીલાવતાં હશે, અને દરેક રીતે પોતાના ખ્યાવંદને સુખ શાંતી સાથે નીલાવતાં હશે, અને દરેક રીતે પોતાના ખ્યાવંદને સુખ આપી તેની દરેક મરજીને તામે ધણી તેની તરફના ખરા સાચા ખ્યારનાં મીઠાં ફરજો માખતાં હશે. બાકીનો મોટો ભાગ એથી ઉત્કૃષ્ટ દંડ બનેલામાં પોતાનો વખત કહો છે. ધણી નહીં ને થોડો પણ એ ફરજો ધરે ધર બેવામાં આવે છે; આગળ એમ કહેતાં હતાં કે મા બાપની મરજીને તામે ધણી પોતાની પસંદગી વગર જ્યોત્ પરણતાં હતાં તેઓ પાછળથી દુઃખી ધણી કહ્યા કંકસમાં પોતાનો બવ શુભવતાં હતાં, અને બાળ વયમાં પરણાબાપથી છોડીએ પોતાની ફરજો નહીં સમજી શકતી હતી, પણ હમણાના સુધરેલા વખતમાં કે જ્યારે છોડીએ મા થોડી ઉમરની બાઈએ પુરતી કેળવણી લે એવાં સાંધણો તથા છુટ છે, અને તેમ આપણી હુંકે વસતીનો મોટો ભાગ તે કેળવણી લે છે અને આપણામાં બાળ લગન નીકળી જવાને લીધે તેજ મોટી ઉમરની બાઈએ પોતાનાં મા બાપના હાથ તજે દરેક રીતની ધર સંસારી તરીકેના પણ લેવાને નરીખવાંન થાય છે તેવી કેળવણી બાઈએ પોતાની પુણી માફકનો ભરધાર પસંદ કરી જ્યારે સંસારમાં પડે છે સારે પોતાની ખરી ફરજો ઉપર લખવા પ્રમાણે સંસ્કાર પાંચ વળી બનેલ છે.

એમ થવાનું કારણ એ કે, ધણીએ બાઈએ અભ્યાસ પાછળ વધુ લક્ષ્ય દઈ ધર સંસારની બાબતો તદ્દન પડતી નાખે છે, કે ન બાપબંધી તેઓને સંસારમાં પહેલી નરર પડે છે અને મા બાપોની ફરજ છે કે પોતાની છોડીએને સ્વલના અભ્યાસ સાથે ધરની કેળવણી પણ આપવી, તેઓને સંધવા, સીવવા, સાફ સૂક કરવા તથા કેરકસર ને ધર ખરચ રાખવા પહેલાં શીખવવું.

ધણી ધર બેવામાં આવે છે કે વરવડને પરણવાને મંદી નાની ચારેવાર નથી વીતતી તેટલાંજ પચાતીએ શરૂ થાય છે; અરસપરસનું દીકા તુડી જામે છે અને તેઓનો જનમારો તેવીજ હાલતે પુરો થાય છે. પણ એવી ધરે ધરની હાલતે જોતાં પછી ઉભરે પુણેમાંજો સવાલ કરે છે કે “હમણાં વરવડ તો પસંદગી પડેલો છે ને એમ કેમ?” હું એક ઓરત

છતાં તેનો જવાબ દઈલું કે, વાંક જોશો તો ધણી ખરો વડુનો છે. વડુ જો પોતાના ધણીને દરેક રીતે પુણી રાખે, તેની દરેક હાજતો પોતે જાને પુરી પાડે, તેના ગમ માફક ખરચ કરે, તેની ગરીબાઈમાં દરેક કામ પોતે માથે ઉઠાવી લે, તેનાં દુઃખમાં દીકાસો દઈ પોતાની કસરથી ગરીબાઈના દાંત કચા છે તે તેને આજા માલમ નહીં પડવા દે, બની શકે તો પોતે બરી સીવીને તેને થોડીખી મદદ કરે, કારણકે સોની ખરેખરી પરીણ ગરીબાઈમાંજ થાય છે. પોતે ગમે એટલી મેહનત કીધા છતાં તેને એવું બતાવે કે “હું ગરીબાઈમાં પણ તારા ખરા ખ્યારમાં ધણીજ સુખીલું,” તો શું આટલું કીધા છતાં તે એવો રાખત દીકનો હોય કે પોતાની આવી સાચા કીધાથી ધણીયાણીને તેના ખ્યારનો તેવોજ બદલો નહીં લાવી આપે? હું તો એમ માનતી નથી. જો તમે આખા દીવસનું દરેક કામ કાનું કરી સાંજે નાહી ઘોઈ, સાદાં પણ સ્વચ્છ કપડાં પહેરી હસને મુખેડે તમારા ધણીને આવકાર દેશો તો તે તમેને તથા તમારાં સ્વચ્છ ધરને જોઈ દેટલો આનંદ પામશે? ને તમારી આખા દહાડાની રજતો બદલો હેતથી લાકી આપશે; એજનું હું ખરું સુખ સમજુંલું.

પણ એ ખરું સુખ બોગવવાનું ધણી થોડાંજાન નરીખમાં હોય છે, ને તે સુખ તેઓને લેતાં આવડતુંજ નથી એમ કહું તો ચાહે, કારણકે ધણી દમગીરીની વાત છે કે હમણાની કેળવણીથી છોડીએખી પોતાનાં ધર ને વર તરફની ફરજો કરતાં પોતાના સહુધાર અને કપડાંપર વધારે ધ્યાન આપે છે ને તેમાં સેજ એટલું પડતાં તુરત ધણી સાથે ખટપટ કરે છે. ધરનું કામ તેઓથી બનતું નથી, ને જો તેટલાં ધણીના વખત ગરીબાઈમાં આવી પડે છે તો શકતીવાન મા બાપને ધર ચાલી જાય છે. સારે કહો કે તેઓમાં ખરો ખ્યાર વસેજ ક્યાંથી? મારી ખારી બેઠેનો, જે તમે તમારી ફરજો ધર પડતું ધ્યાન આપશો અને ધણીના દુકમને જુદાના પતીજ કસામ લેખેજ ગણશો, તો ખરો ખ્યાર જલદી મેલવશો અને તે ખ્યાર ને સુખ ગરીબની છુકડીમાંજ હોય છે, મોહડાના મેહલમાં તેનાં પગમાં કવચીતજ જાય છે. જો એ સુખનો અખતરો મારી બેઠેનોએ અજાનમાં એવો હોય તો હાથ રોડી પરખી સુકાંમાં કરી ઉપર પ્રમાણે કરી નેવું.

હવે આપણે એક બીજી બાજુ વીશે બોલીએ: એક જુવાન નેવું લગે પછીના પહેલા દીવસોમાં એકએક પરંથી એવરાઈ જાય છે ને પછી થોડા વખતમાં તેઓ વચ્ચે ગેરસમજુતી થાય છે તોએ તેઓ જાહેરમાં એવું બતાવે છે કે અમારા નેવું ખરા ખ્યારનું સુખી નેવું કોઈ નથી. પણ ખરો ખ્યાર ગુપ્ત લાગણીએને છે ને વીશે જાહેરમાં બેાવવું ચા બતાવવું એ રકાસ નેવું છે; ખરો ખ્યાર જટલો ધાડો છે તેટલોજ તે દીકો શકે છે અને જાહેર સુધી એકજ આકારમાં રહે છે અને જોશો ખ્યાર જટલો જલદી જણાઈ આવે છે તેટલોજ જલદી ગુપ્ત પણ થાય છે. હવડાં આપણામાં ધણીક જવાન મરેડ ઓરતો, એકએકને જોઈને આપણે છે. પણ હું સવાલ કરું છું કે તેઓ એમ એકએકને જોયાથી શું એકએકના શુભથી પીછા-

છી લે છે કે? હાલના વખત પ્રમાણે તો બે એક બેનું 'ઓળખાણ' ઉપરાંત યોગ્ય ધણી ધેરવટ જેવા સંબંધમાંથી આવ્યું હોય, તો પણ એમ નહીં કહેવાય કે તેઓ 'સુખીજ' થયે? હાલના વખતમાં તો પરણવું એ એક સૌરથી છે. પછી તેમાંથી સેતુ' આ કહીર તેઓનાં નસીબ પ્રમાણે નીકળે છે. પણ બે એક સ્ત્રી સારી ચાલ ચલાવી તેનાં ધરને સુખી કરશે તો તેના ધણીને નસીબે ખરું ચોખું સંતાનું' સેતુ'જ આવશે.

મારી વ્હાલી બેનનો, આ લખાણ પીઠન સમજ કંટાળતાં ના, પણ એક બાબતની તમોને યાદ આપું છું કે તમારા સરવે બસા શુભેથી તમારા ધણી તમે પર રીદા થઈ પોતાનાં મા આપ ને સગાં તરફ બેઠકાર થાત તો તમેએ એવાં ચારથી સામગ્રી તેઓ તરફ માયા રાખ્યા સીધાવું બેનને; એ બધું એક પુગતી ઉમરની સ્ત્રી કરી શકે છે. નવી પરણેલી નાદાન છોકરી કયું સમજતી નથી, માટે મા બાપોએ પોતાની દીકરીઓને પુગતી ઉમરની કરી, સારી કેળવણી આપીને પછીજ પરણાવવી બેનને કે તેઓને સંસાર સુખી નીવડે. પણ હજીની કેટલાંક મા બાપો બાળવયમાં લગ્ન કરવાને ખુશી હોય છે, માટે નાદાન છોકરી! બે તને પરણવાનો સવાલ કરવામાં આવે તો તું તારી ઉમર તરફ નેહનિજ હા કહેવું. પછી તે ધણી તારે ખમને પસંદ પડેના બધી રીતે તને લાગત આવડત પડે સારે પરણવું, અને ઉપકા સારા શુભે અખસાર કરશે તો તું ભરેર સુખી થશે.

બેનનો, મારે કહેવાને શુભું નહીં બેનને કે અસલામાં દરેક બધીઓમાં કોઈ એમાં નહીં હતાં. તેમાંની કેટલાંક એમાં ચાલકા કમનાં હતાં કે ધર, ધણી, તથા બન્યાં તરફની દુરજ ધણીજ તારીફ લાયક રીતે બાળવતી હતા, ને જેમાંનાં આજેની કેટલાંક હયાન છે તેઓ બનવે છે. અસત્ર તેઓ કોઈ નીશાએ બાળવા નહીં બેઠાં હતાં, તેઓ તેઓની ખુદરતી મનસુખિ ધણીજ ચપલ હતી, કે જેની ચપળતા આજની શીખેલી છોકરીઓની બુદ્ધિ ધરાવતી હશે. પોરોજાણ બેનનજ ઇનનેર.

એક સાદસ કમો-ગી શીતળા મુકાબની રીત દાખલ કરવા માટે શુભે એક એક આભારી છે. બ્યારે "લેક મેરી વેરલ્લી બોનર" કાનરેનનીપ્રથમ મધે તેણીના બચાવ સારે વચની હતી, કે જે લાની દરખાસ્તમાં એક એકથી વધીકે ગયા હતાં, સારે વચની લોકોમાં કી શીતળા કહવાવાનું તેણીને પછં સમાચર મુકાબ માર્યું. લેક મેરી તેઓ કેવા રીતે મુકાબે છે અને તેની કેવી ગતિ માર્ય છે તે ધણીજ બ્યાનથી તપાસવા લાગી, અને છેલ્લે સરવાલે તેણીને તે રીત એટલી તો કામદાકારક લાગી કે, હીમર કરી પોતાના એક નાના ત્રણ વરસના બેનને શીતળા મુકાબના -

મીઠ મેટલેક નામના એક આકરે આ રીત પેલેમાં લેડનમાં દાખલ કરવાને વાલ કરી, અને તેને લેક મેરી વેરલ્લી સારે આસરે અને બલામણ મહી. હજાર માં કેટલાક બંધવાઓ પર અખતર કરવામાં આવ્યા, અને તે યહી કુતેદમનીથી પાર ઉતરવા. લેક મેરી બ્યારે પોતાના દેરામાં પાછી ફરી ત્યારે આ વચી અને અતી કામદા ભરી રીત લોકોમાં દાખલ કરવાને પોતાથી બનવું કરવાને મુશી નહીં. હજાર માં તેણીની એક નાની છ વરસની બેનને કી શીતળા મુકાબના, અને પોકાલ વખતમાં બેનદરાહી કુદબના સર્વે હોડાકાએ કે જેઓને શીતળા આવેલા ન હતા, તેઓને પણ કુતેદ સાથે મુકાબમાં આવ્યા; અધીર ઉમરાણી પણ હવે આ રીત પોતામાં દાખલ કરવાને દરખાસ્ત નહીં, અને બ્યારે તે આરતે તે દરએક પંચનાં લોકોમાં અને સખા દેરામાં ચાલુ પડે.

શું તે એક નીપક્ષતા હતી?

[મયા અંકથી સાંભળ કર]

રચ્ય ઓછા કરે?" કાંપ દીકરી, વાઈ એમ કાંપ? આજે ઉપલે સવાલ શીરીનનાં માએ તેણીને ધણી અખતરથીથી પુછ્યો.

"તમે જે કારણ પુછાય, તેજ કારણ માએજ, હુંથી પુછું. કાંપ? ખરે તો એનું લાગેય કે રસનમના મનમાં કોઈ એવોજ લેલો ફાંડો આતેયેય કે અંચે કેટલા યોગ્ય ઉપર રહી શકેય તે બનું."

શીરીન પોતાની માએને લાં તે દહાડે મતવા આવી હતી, પણ તેણી કોઈ ખાસ પોતાના વચની કરવા નહીં આવી હતી. પણ ખુદરતી રીતે ખીજ ખીજ વાન કરતાં તેણીથી તેઓના કબાની વાત પણ બોલાઈ ગઈ. ખુદરતી રીતે એટલે કે તેણી એકપુરીજ છોકરી હોવાથી અને વળી લાકડા હોવાથી તેણી પોતાની માએથી કોઈપણ કુદ નહીં રાખતી હતી અને તે પ્રમાણે તેણીએ આજે વાતથી પોતાની માએને કહી.

"હું કંઈજ સમજ શકતી નથી. બ્યારે એક માણસની મોટી આવડત હોય સારે તે પ્રમાણે તે ખરચ કાંચે નહીં કરે! આપરે કદાં એને રૂબ કરવા કહીએય. બે હું એને એમ ન કરવા હેડો તો કાંચે દીકરી બ્યારે એ પેલા વચરને બીખારી દોતો સારેજ હું તને એની સાથે પરણવા દેતે. હું, દીકરી તુને હમેશાં કહેતી આવીય કે રસતમ એખવેયોતે છે. શીરીન હું તને કહેય કે જે કરે તે સંભાળીને કરજે; ને આજે એક આપા કહાકી મેલશે તો કાલ ઉઠીને કહેશે કે પડમાં માણસોનું કામજ શું છે. દીકરી, એ તો બધા માંડીયા સરખા બે આપણે તેઓને હાથ ધરવા હઈએ તો પછી તેઓ ચોદ-એ પડશે. બે રસતમ ફરીથી માણસો અને ગાડી 'મોલ કહી નાખવાની વાત કરશે તો પછી, મારે એને જે બોલ કહેવા પડશે."

"બ્યારે માએજ તમને કોઈ કહેવાની ભર નથી" શીરીન ગબસાઈ બઠને બોલી. "એતો રસતમ અંમણું એમ બોલેય અને હું નહીં પાતરી કે એ જે બોલેય તે બધું કરશે."

"તું એમ કહેય તેથી હું ખુશી છું-ધણી ખુશી છું." બેરખાઈ બોલ્યાં; "પણ શીરીન હું તને કહેય કે તારો ધરમાં મરતો બાસવવાની ચુરતી સંભાળ લેજે, હુંતો કેટલા કેટલા દહાડા યુધા બેતી આવીય કે રસતમ દમણા તદન દેરવઈ ગયેય. હવે આખડના બેઠકો તો શું પણ તે કરતાં આપણી રમુજનથી."

"તમે કહેય તે ખરું છે માએજ અને બ્યારે એને એમ અગમીન રહેવાનું કોઈ ખરું કારણ નથી, સારે તો હું એમ

ધાર્ય કે એવો એનો જાતી ખવાસ છે, અને જે તું સં-
ભાળ નહી લેશે તો એ પોતીકા દમકા ખવાસને ક્યાં સુધી
આગલ લઈ જશે તે હું કહી નથી શકતી.”

“આએશું?” શીરીન હસીને બોલી, “ગરીબ બીચારો રસનમ?”

“તંત્રતની પરણેલી બધી બઈડીઓ તારી કાળીજ કંદે
અને પોતીકા વરમાં કાંઈ ખાખી નેવન નહી, શીરીન, જે તું
મણસો ઓછાં કરશે તો મને તે ખીતકુલ નહી ગમશે અને
મને તારે લીધે બધાંમાં શરમીલું થયું. પરસી. બ્યાં સુધી રસ-
નમ મને ખરચ ઓછો કરવાનું પુરતું કારણ નહી આપે, લાં
સુધી તો હું એવું કરવાની કદીથી રત નથી આપવાની.
કારણ ! જેની આદતી બધી કમાની હોય તેને ખરચ
ઓછો કરવાનું શું કારણ હોય? મારી વહાલી દીકરી, એને ખાતર
અને તારાં બપોળનાં રૂબાને ખાતર તારો બઈરી તરીકેનો
મરતોએ જાનવવાની પુરતી સંભાળ લેજે.”

આએ વાત થયા પછી શીરીન પોતાને ઘેર પોતાના ગનમાં
મગ્ન થઈ હોય કરીને ગઈ, કે હવે જે કદીથી તેનો વર ખર-
ચ ઓછો કરવાની વાત કરે તો તેની સાંગે મગ્ન થતી થી થયું.

રસનમે પણ ફરીથી ખરચ ઓછો કરવાની વાત કાઢી
નહી, પણ દહાડે દહાડે તેનામાં ધણે ફેરફાર થતો ગયો. તેણી
દરેક જોતી ગઈ કે તેના વરમાં દહાડે દહાડે વધારે અને
ફરી ફેરફાર થાય છે. બ્યારેથી તે તેની સાથ વાત કરતો
સારે યાજી આપણપણથી કરતો; પણ કોઈ કોઈ વખત
તેણીને એવું લાગતું કે તે તેણીથી દુરેનો દુરજ રહેવા માંગે છે.
એકદમ તો ખૂં દહું કે હવે તે ઘેરમાંથી ધણી વખત ગેરહા-
જર રહેતો હતો, અને બ્યારેથી તે ખુશ મીઠાગમાં રેખાતો
અથવા હસતો સારે ખુશી રીતે જણાઈ આવતું કે આએ તેનું
હસવાનું તદન બનાવી કાઢેલું અને જોર જુગમનું હતું.

કોઈ વખતે તે તદન ગભરાયેલો જણાતો, શીરીન કહેતી
હતી કે બોસીકો તેણીને લાગતું હતું કે તેણીના વર તેની સાથ
સારી યાજ નથી મચાવતો, અને જોકે તેણી છુપી રીતે ધણું
આંસુઓ પાડતી, તે છતાં તે બહારથી પોતીકા વરને દેખા-
વા માંગતી કે તેણીના વરને શું શું યાચ છે તે તેણી બીજ-
કુલ જોઈ શકતી ન હતી. તેણી પોતીકા ધણે ખરો વખત
પોતાની આંખે સાચ કાઢતી.

દહાડે દહાડે મામડો તો ખુગડોતો આવ્યો. રસનમ વધારે
અને વધારે ઉદારી અને મીઠાજ થતો ગયો. તેણે હવે તો
તેણીની સાથથી પોતાનો મીઠાજ બોવા માંડ્યો, અને તેણી
પણ તેના મીઠાજને જાણી ચુસ્તસાથી આવતી. જોકે તેઓ
વચ્ચે ચુસ્તમાં બોલાતા બોલો તદન વીસરી નાખવા લાગે-
કના હતા, તોપણ ધણી ધણીઆણીને તે દેવેશાં એક તીર
મીસાંજ લાગતા. રસનમ કંઈ છુપાં સંકટમા દખાતો હતો,
પણ તે બહેર કરવાની તે આવેશી કરતો.

એક દહાડો તેણે પોતાની બાએડીને ચુસ્તસાથી કહ્યું: “શીરી-
ન! તમે એક વખત તમારી મરણ ખુશીથી બોલ્યાં હતાં કે
હું તમારા જીવનો ધણી ઉઠાં, સારે, હું તમને કહ્યું કે તમે

સમજો, કે કાંઈ નહી તો મારા ઘરમાં તો હું એમજ થવાનો,
અને કોઈ માએ સાસુઓનું મારા ઘરમાં રાજ નહી માકરો.”

તે જુવાન બાએડી એકદમ ઉઠી ઉભી થઈ, અને પોતાના
ધણી સાંધું એક બે પળ વેર તીકા ઓરડા છોડી ચાલી ગઈ.

“હા! જે તેણીને ખબર હતો?” તે ઓરડામાં પસાર કર-
તાં કરતાં ધણીજ મગમીનીથી બોલ્યા, “તેણીને કહેવાની અને
દીખતો હોય? જે દમણવીજ દમારી બેડની વચ્ચે આવો
મામડો છે, તો પછી જે ચીજને વાતો હું બીજું તે ખર-
ખરજ થશે તો અમારું શું થશે?”

રસનમે પોતીકા બોલો માટે ધણે પસતાવો લાગ્યો, પણ
તે તદન એક દીવાના જેવો થઈ ગયો હતો. બ્યારે તે ધડો
પડ્યો સારે તેણે પોતીકા બોલેલા બોલો માટે દમણીરી જણા-
વવાનો દેવાવ કર્યો. પણ તે દેવાવ તેણે ઘણે મોટીથી કર્યો,
કારણકે શીરીન તો તેડલા વખતમાં બહાર ચાલી ગઈ હતી.

જે કલાક પછી તેને શીરીનની માએ તરફથી એક કાગઝ
મળ્યું. “શીરીન તેણીના ઘરમાં હતો, અને તેણીની સજાકથી,
બ્યાંવેર રસનમ તેણીની સાથ સારી યાજ ચકાવવાની જાગીન-
મીરી નહી આપે લાં વેર તેણી પોતીકા માએનાજ ઘરમાં રહેશે.”

રસનમને બાધી ધણું લાગ્યું. શીરીન પોતાની મરણથી
તેને છોડી ગઈ હતી. શું આએ કહ્યાની શાઆત હતી
કે છોડી? પણ કલાક કોઈ વખત માડું યાચ છે તે સાધનેજ
કાજ; જેમ તેણી પોતીકા મરણથી ઘર છોડી ગઈ છે તેમજ
તેને પાછું આવવું જોઈએ. એક બે આઠાડમાં એની રીતે
ચાલી ગયાં, અને શીરીન તો હવે માએને ઘર રહેનાં તદન
કંડાળી ગઈ. મેરખાઈ તેણીને ધણી ખાતરી આપતાં કે તેવજ
રસનમની સુધ કેહી લાવશે; પણ રસનમે તો તેની કાંઈથી
નીશાની દેખાડી નહી.

શું તેણીનાં આએ પ્રગાંથી તેણીએ પોતીકા પરણેલી જીવ-
ગીના હમેશ સુધી નાશ કર્યો હતો?—તેણીના સુખનો? તેણી
હવે યલ્લેખી ઈચ્છવા લાગી કે તેણી જરા વધુ ધીરજથી કામ
કરતે. તેણીનાં ઘરને ફરીથી એક વખત જોવાની તેણીને ઈત-
નારી ઉપન થઈ, અને તેની સાંગે નહી યઈ સામયથી એક
દહાડો સાંજના તેણીએ તે ઈતમ્મરી પુરી પાડી. રસનમે
મચવાની તેણીને બીક ન હતી, કારણકે તે દહાડાની સાંજ
રસનમે કલખમાં જવાની હતી. બાગમાંથી દાખજ થઈ તેણી
બગમાંના પછાડેના ભાગ ઉપર ગઈ. પાવાના ઓરડાનું બાર-
ણેનો જાખાડું હશે અને તેણી અંદર જશે તો કાંઈ જન-
શોની નહી. ધણીજ સંભાળીને તેણી અંદર ગઈ અને પછી
ચોડો વખત ઉભી રહી; ઓરડાની અંદર બની સુકેલી હતી,
અને અંદર કોઈ બેઠકું હતું. “આએ તેણીના વર તો નહી
હોય” અને જે તેમ હોય તો જો—જો નેથી તેને એકજ મીતી-
કે વેર તેના બેવા વચર જોઈ શકે? તે વખતે તેણીની છાતી
કેવી ધકધકતી હતી, તેણી તદન ધ્રુમતી હતી, પણ તે છતાં
તેણી તેની આગળને આમગળ ખસતી ગઈ.

“એકા? શું આએ રસનમ હતો?—તેણીના વર! આએ
શીરો, સોદરાઈ મએઓ, દેખા આગળ બેડેલો પ્રપ તો વર?

રસતમ ચોક્કસીના છુપાવત વેદરો આજે શીકા પડી ગયલાં. વેદરા સાથ કેમ સરખાવાયા? શું સ્વારે તેણીની ગેરહાજરી તો તેણીની વર વાટરો બધા બદલાઈ ગયો?”

માયાશુભાણી બંદેરી બાંધોએ અને અદ્યમ વાલેલા હાથો સાથ તેણીએ એક પગલું આગળ ભર્યું, પણ પાછી તેણી જીભ રહી. તે દેખત આગળથી ખસતો જણાયો, પણ પછી એક દમ હાથ ઊંચા કરી સ્વપનામાં તેણીને ઠાંક કરેતો હોય તેવી રીતે બોલ્યો:—

“અરે શીરીન—અરે મારી વહાણી શીરીન, હું તારી આગળ સાચી વાત કંઈ રીતે કહું, હા તે સાચી વાત—તે ભયંકર સાચી વાત કે જે બધું સમજ પાડશે, કે જે વાતથી રીતે બધું સમજ પાડશે. તોખી મારી કંઠાસ છુપી વાત તો કહેતી જ નહોતી. હું તારો વર તદન અરધી વગરનો છેજી—એક બીખારી છેજી—શીરીન, મારી ગરીબ, ગરીબ શીરીન,” તેણે પોતીકા હાથો ટેબલ પર મુક્યા અને પોતીકું મથું તેપર નાંખી દઈ તે દમ્બક ખાવા લાગ્યો. પણ ઝોરડામાં કોઈને જાણતી થી આમવાનો તેને અચાન આગ્યો, કોઈએ તેની આસપાસ પ્યારથી હાથ વીરાણા, અને દુખાનો અધુરમાં અધુર આવાજ તેને કાંને પડ્યો. “રસતમ, રસતમ, મને કંદો કે આજે બધાંની મનઝળ શું? શું છેરે મારા સોથી વહાણ રસતમ, હું ઘેર આવીશ—મને કહે—એ તમે મને ખરેખર આહતા હોય તો હું કંઈથી ખમી શકશ—આગરને તે બીખારી છંદણી હોય.”

“શીરીન—હંઈઆં—ફરીથી મારી નજદીક?” તે ધણોજ અત્યંતબીધી બોલ્યો.

“હા વહાણ—હંઈઆં—માફ માંગવા હું આવીશ રસતમ.” એક બોલથી તેઓ ચોરક વખત નહીં બોલ્યાં, પણ એક એકનો એકરોજ તેઓને કહી આપેતા હતા કે તેઓનાં દીકરામાં શું હતું.

એક કસાક પછી શીરીનનાં માએને પોતાની દીકરી તરફથી નીચકું કાગળ મળ્યું:—

“વહાણાં માએજી—

હું ફરીથી એક વખત આજે દુન્યામાં એક હાથે સુખી બાએડી થઈશ. આજે સાંજના હું મારે લાં આવી અને લાં મેં રસતમને જોયો; એને પોતીકા છુપી વાત બધી મને કહી છે, અને હું મારી ચાલને વારતે પસતાઈજી, એકે એને તો હું એમ કહુંજી કે મને પોતીકા વીસવાસમાં નહીં લીધો, તેથી બધો વાંક એવો જ છે. “આમે પાદમાસ થઈ ગયાંય—હા હમે એક અરધી વગરનાં થઈ ગયાંય, એવો માએજી પૈસાને વારતે હું કેટલી દર-કાર વગર જોઈશ—પણ હું એટલી તો સુખી છું. ખરી બીના એ છે કે જે મહીના આગમય રસતમે એવો ગપાતો સમજ્યો કે એવો માએ જેની તરફથી એને મોટો કાંકો મર્યા હતા, તેનો છાકરા કે જેને મરી ગયેલા પાદમામાં આવેતા હતા તે હોવાત છે. તે ચીન તરફના કોઈ શેહેરમાં છે, અને યોદા વખતમાં મુંજ-દ આવશે.

“રસતમ! ગરીબ બીવારો છાકરા, આજે બલાનક ખજાનું સંકટ પોતે એખલાએજી અમ્મ, કારણકે એ મને દુઃખ દેવા નહીં માંખેતો હતા તેથી ફરીને એ દુખારો ખરચ એણે કર્યા હતા.”

તો હતો; કારણકે ને ખબર ખરી પડે તો હમે ખરચેલા સધવા પૈસા હમને તે બરી દેવા પડે અને તમને વીચારો માએ, કે ત્યારે એ એટલું બધું એખડો ખમતો હતો, સ્વારે હું મારો ઘેરો ખરચ આગળ વધારતીજી વાટી, અને એ છે હમે એટલું બધું ખમતો હતો તેથી મારે વારતેજી! એ મને જરાખર રીતે પીળાં નતાં ન હતો. હું દલગીર છેલ માએજી, કે આજે રસતમને એક કાગળ મર્યા છે, તે પછી નહીં જણાયે છે કે ગપાતો ખરો છે અને જાહાંગીર કીવનતરી રસતમના મામાનો છાકરા મુંજદ આવાસ ઉપડી પણ પડે છે.

અજાત હમને હવે આજે ઘરમાંથી જવું પડશે. હમે જ્યાં સુધી રસતમને ચાકરી મર્યા લાં સુધી ધરમણામાં રહીશું, માએજી, હું એને દેખડાવા માંડીશું કે એની નાદાન બાએડી શું કરી શકે છે—હું તેનો સુખનો સાથી અને દુઃખનો વીસરાવનાર અને લાગ લેનાર.”

મેરણાઈને બની રહે આજે કાગળ મર્યા સ્વારે તેવણ ઝરસાંથી લાવયોજી બની ગયો અને ગાડી જોડાવી તરતજ રસતમમાં ધર તરફનો રસ્તો લીધો. ત્યારે તેવણ અંદર દાખલ થયાં, સ્વારે તેવણે વર વડુને ધરમાંથી કેવી રીતે જવું તેની મસજત કરતાં જોયાં; તેઓ એવી તો ખુશ મીનજાતી વાત કરતાં હતાં કે, કોઈ અણુજાણુ આણસ એમજ સમજે કે તેઓ કંઈ જેઠા બાંધીએ જવાની ગોઠવણ કરે છે.

મેરણાઈએ પોતાના ઝરસાંના ઉભરા ફરાંતમ પર ખાલી કર-યો. “તમારી બાઈને બીખારી કાગળમાં લાવવાની તમારી હીમત એક માણસ કરતાં વધારે છે. હું તેણીને મારે જર તેડું કરવા આવીશું” અને હું એને મારે ધર પાછી લઈ જવશ; જ્યાં સુધી તમને સારી ચાકરી મર્યા લાં સુધી એ મારી સાથેજ રહેશે. હું પાંડેય કે તમે એખસપેતાં થઈ એને ના નહીં પાડશો?” “ખરેખર નહીં” રસતમ બોલ્યો, “હું તો સાચું એને શીખાણુ આપુંય કે તમારું તેડું કમુજ કરું, હું તેણીને એટલી તો ચાહુંય કે હું તેણીને ગરીબાઈમાં રાંકડો તમે દયાપશી જોવા નહીં ઈચ્છોતો, તોપણ હું શીરીનનેજ એ વાતનો નીકાજ કરવા સંમુધું.”

“માએજી મેં દેખાવ કર્યો છે, અને કોઈથી ચીજ મારા એ દેખરે દેરરી નહીં સંકરો?” અને તેણીએ રસતમની નજદીક જઈ તેનાં ખભાંપર પોતીકા હાથ મેલ્યો “એક બાએડીની જગા સુખમાં અને દુઃખમાં પોતાના વર પાસેજ છે; ત્યારે એ દોસતવાન હતો સ્વારે એ માફે સુગરાંન કરતો હતો અને મને બનતી રીતવું સુખ આપેતો. હવે ગરીબાઈમાં મારેથી બનશે એટલું સુખ—હું એને આપશ. હું કંઈઆએ ભોંડીતે લાખવાખી નથી લેવા માંગતી. હું ભંરી સીવીને અને બન-સેતો કોઈને લાં ચાકરી કરી દમાઈ સુગરાંય કરશ, પણ મારા વરને તો કદીથી છોડશ નહીં. હું એકસપેતી છેજી, કારણકે મને જ્યાં સુખ મર્યા છે સોજી છે જ્યાં માંડીયું” અને મારાં સુખની જગા મારા ધણીની આજી પર છે.”

“શીરીનાં મારી વહાણી શીરીનાં મારી બધાદર ધણીવાણી” શીરીનના આજે બોલોથી ગેરખાઈને ચકડો લાગે અને તેવણ ઝરસાંમાં ઝરસાંમાં ચાલી ગયાં.

શુ' સારે શીરીનનાં લક્ષ્ય એક નીરાશજતા હતી? નહીં, ખરે-ખર નહીં, બેઠે રસતમે પોતાની બાએડીને પોતાના વીસ-વાસનાં નહીં લીધાથી—બેઠે તેનું નહીં લેવાનું કારણ શીરી-ન તરફનો તેના પ્યારજ હતો—નજદીક તે નીપજજતાજ થતો. બે કોઈથી શીરીનને તેણીનાં લક્ષ્ય બાએડ પર સચાચ કરે તો તે સુધી અને દરખથી કહે કે તે તેણીની છંદગીની મોટી ક્ષેત્ર હતી અને રસતમ પણ તેમજ બેઠતો. તે તેની બાપડી માટે જોડેલા ધરમશાળાનાં મગજજ હતો, તેટલો કોઈ વખત ન હતો. બેઠે તેણી બહારનું રાંધવા તો નહીં જતી, તોપણ ધરમાંનું કામ ધણજ સદાથી અને સાદ કરતી, અને તેણી સમજું હસતે મોદેજ. બ્યારેથી રસતમ સાંજના માકરીની સોધમાં નીરાસ થઈને આવતો, સારે હમેશા તેને મજૂર અને મુંદર હસતો મેહરે સાંમે મજતો, જેથી તેનાં મજજપરતો અરધો ભાર ઓછો થતો, અને હુખની સાંમે લગત વચાવવાને તેને બમણું બેર મજતું. આવી રીતે એક મહીનો ચાલી ગયો, બ્યારે એક દહાડો રસતમ સાંજના ધર મકારેથી, ન ધારેલા વખતે આવ્યો.

“વહાણી શીરીન, તારી એક સોલ સારી હોય તો પેદર” આપણું લક્ષ્ય પડીતો પહેલાં ધરનો ધણી લાં આવવાનો છે અને હું તુને તેની સાથ મેલાપ કરાવવા માગુજું.”

શીરીન જ્યદીથી તૈયાર થઈ અને રસતમને પોતાનો હાથ આપ્યો. “કાણ બણે તે કેવો દરો” શીરીન બોલી.

તે આપણે જોઈજું, હું આસા રાખુજ કે તે તુને ગમશે હું ખાતરીથી કહેજું કે તેને તો તું જરૂર ગમશે, આપણે એક બાકુતી માકીમાં જઈએ.

“અરે રસતમ માકીનાતો ધણા પૈસા થઈ જશે, હું ચાલી રાકરા.”

“નહી એવે વખતે આપણી ગરીબ કોઠાથી મોડું આપણે છોડવુંજ નેઈએ” તે દરોને બોલ્યો; બ્યારે તેઓ જગલા આગલ આવ્યાં સારે તે તેણીને ખાવાના ઝોરડામાં લઈ ગયો.

“હું તે અવીમાં છે” તેણીએ પુછ્યું.

“હા, આવ્યો વાંચ.”

તેણે તેણીને એક તાર બતલાવ્યો જેની પર તેણીએ નીચે મુજબ વાંચ્યું:—

“જહાંગીર દોવેનતરી મરી ગયો તાવથી.”

“મરી ગયો.” શીરીન બોલી, “સારે રસતમ”

“હું ફરીથી એક વખત આવે ચેરનો ધણી અને ત્રણ હબ-રતી કમાઈતો આસામી છે.”

શુ' આવે તેઓનાં પાછાં મહેલાં મુખમાં કોઈથી દહાડો તેઓએ પોતાના હુખના દહાડાને બદલામ કીધાજ? નહીં તેણી ઉઠ્યુંજ.

“આપણે સુખી હતાં નહીં વારે રસતમ, પણ વહાણા રસ-તમ, અને તમને એટલું કહેવા દેવો કે તમે કોઈ વખતથી મારે-થી કોઈપણ વાત છુપી ના રાખતા. બે બે જણ વચ્ચે પ્યાર હોય, તો તેઓ વચ્ચે વીસવાસ પણ હોવોજ નેઈએ. નહીં તો પછી સધલાંનું સેવર સાડે નહીં આવે, અને છેલ્લે એક નીપજજતાજ થાએ. નજાનબાઈ લત પાદસાહ.

મોટાં માયની મુલાકાતો.

(લખનાર તેવણ પોતે.)

આપણું જીવન.

અસતરી મીતરનાં અધીપતનજને માત્રમ થાએ જે કે મારે બીજું મરજર પરપર તો તમે છાપેજ મરે ને હવે આવે તીજું મોહજ તેણી છાપેજ મરે. મરેર મને તો કઈ રસ પડે ને દરકા પડે તેની દખમાં લખતાં નથી આવરતું જે નઈ તો હું તો આપડે સાનાજું છો તોવે લખું ને મારે નામ અમર દરી બને. પણ વાડો જેઠજું છે તેપરજ મુદરાના કરો, બીઆ આવનાના જસનને ફારે બપોરે તન વાગેથી મે તો ઘેર વારો મારીને ચાકે ચાંદન કરીને કાઢ-સને નવા કપડાં પેરાવીયાં કે ચાલ તારો આપ આવે ને તું મેલામાં બ. પણ મારી વજુએ છસરાધમે કાઠસને રમવા નીમે મોહલીએ ને મને છું કે સાસુ દીનરાહજ તો છેક છ વાગે આલીસમાંથી આવશે તેટલાં ચાલો આપડે દરીમે દરીમે બીચીમે. મેં તો કેજું ને ના જે બા મેં સાં કોઠક, આપડે બાપ દાહાથી બાને પરજે રહેલાં તે એમ કઈ હવે ધરડી થઈ તારે વેલી ચાડ કે તારે ગમે તો તું ન બાકી હું જઈ તો મુખ્યાં આપોરાસે-નાંચો બોટાં પીપે કે રાંદ હવે કેમ પોતે ફરવા બજથ ને બી-છએ જતીતી તારે મસકેરી કરતીતી તારે મારી વજુ કહે કે નઈ સામુ દવે જમ્યાનો ફેરવાઈ બીએ ને હવે ધરડાં છુવાન સક ફરવા બજથ ને બસ થાલો તે ચાલો. પછી મારે તો વજુએ મારા અખઈ દેવ્યા કાઠસના સમ-વાંચવા વારે ફૂરી રાંદછીને જે નવી લાહેની સારી પેરી ને છીડતું વાસકુત પેરી ચોતીમાં બોંબનીએ રમાલ ખોસીને તઈઆર થઈ ને મારી વજુથી તઈ-આર થઈ કે અમે દરીએ ચાલીયાં તો કાઠસ રનમાં પરીએ કે મોટાં માય મનેજો લેતાં બેવો. ધનેાજો સમલવથો ને મારો ખાવા દોરીએજી બંસીહ પણ એ તો માંદ લાગો ધરીએ ધ-રાએ નઈ પછી શું દરીએ માએ એમ કઈ રાંદતું બજું મુકીને જવાએ. મરે પછી છવ કેમ મારે તેથી મેં વજુ પોતે પદસથી સાચે લીધો. કોરકોઠ આગવથી કાઠસે તો મારી પાંખરી છોરી દીધી ને દરવાયે તો બધી મારી મોરાની દોશ દોરમાં એમ તેમ દોરવા લાગો. એમ બ દવે શું કઈ કરીને હું તો તેની પુઠે દોરીને કહે કલો પારવા લાગી પણ એ મોતી નીકરીએ મેન લેવો હાથમાં નઈ આવે ને બધા મારીદા મનીએ મને એમ વાગેજ જેથી દોરતી છેને મોડે કે બીચારી કોઈ વેલી ડાસી છે. મેં તો એક પોરીઆને બરીએ પેરી નાખીએ કે વેલી વારી માએ મારી હોય તે મુલા માતીદા મનીખને કંઈ જોતા નથી ને છમે આજું મરમર મોલેચ. પછી હમણાં ચેરના પંકજી સાપુ-રદાદ બજારા આવી લાગા તેને જેમ તેમ કાઠસને પડકીએ

ને મેં તે બે દેશોના લગાવીયા ને મારી વહુ તે બંને દેશમાં હોય નહી તેમ કુર કુરથી ચાલીયા કરે. પછી કાઠસ રસ્તો રસ્તો આગારી સાથે દરીએ આવ્યા. મરે જે મરે કઈ તાં તે પારસને ઉઠઈ બધે કઈ ઉઠાઈ બધે કે તમે કેસે કે આવે છું. રોડને ઘેરના દીવા લોખાન કરવાના ચોરો કે ચોરો નહી. ને વરી હવે તેા દારે દારે બઈરાંઓ કપરાંબી કેવા પેહેરેય જો કે જોઈને દુખી આવે. આપસ વખતમાં તેા માએ મનના રાતા ચતક લેવા ધાટ ને ખીરા ચાંપા લેવા મારા, ને લીલી કંજર લેવી મારા, ને આતશીયા બાઈરીયાં તેા મરે નઈ મરે ને કીકા ક્ય લેવા ને ઘોર પર ચોખારે તેવાં બારનીઆં તેા પેરી નીકરેલી બે મરે. ને મુઝાં બધાં બેનકાએનાં કોઈએ નરા ચોર નઈ કોષેસી કે આગલ વેરતું માણુબલ તેા રથું પણ મુઝાં આપસમાં બધાં છતાં. પણ મરે અધીપતનલ માએ આવે તેા મેં જોયું કે અમારી વખતના બઈરાં સીખીબઈ આડા મુકી લેવાં ને ધાટ પ્રથમ વખતનાં વાંકા કીકાં ઉતાં તે હવે તેા મરે બંને બંને લેવા કરીએ તેવાં ને બજલાં લેવાં થતાં બધય જો. બધાં લખે બઈરાં બાલક પર ને ખાસ પર બેસી જોએલાં ને વરી તેમાં મરવા લેવા કેટલા મારીડાજોખી સાન સવુક વેધીને બઈ રાજીમાં બારઈ બેઠેલા ને હસીને વાત કરે. કેટલાક જુવાન છોકરાઓ તાં ને તાંન કેટલા ખાયા કરે ને ચોખી તેમ પોતાના હોસ શાગે વાત કરવા પણ બઈરાંઓ તરફ નજર ફેરવતા કરીયા કરે. હું તેા એ લાખું જોઈને હસન ફારન થઈ ગઈ. પછી એક પાસા પર જઈને જોડી મારા આગલા ઘેરનાકા આવા તેમણે સાગે તેમણની પીઠીને પનાવાની વાત કરવા જોડી કે અબઈ રેવા મારા દીન-સાદન બે તન દાર સાગે તાં તેા આવી લાગે ને મને જોઈને જોડે જો હો માયહુ તમે કાં જુલાં પરીયાં. મેં તેા કહ્યું કે મરે દીનસાદ બધાના દેખતાં બઈરાંઓ સાગે વાત કેવી કરવાની ઉઠઈ અબધ મેં બની ગઈએ, બધું તેા તેા ઉઠઈ હસવા લાગે ને તેના હોસળી હસવા લાગે ને હું ચીડાઈ ને તેમ્ને હસે તે જોઈને માઈ લાગે કાઠસ તાજરા ફેરી લુમ પાંદે કે ચોલાં ગાએનાં હુડીએ, મુઈ ને હું આવી જીની. પછી દીનસાદ કેને ચોલે માએ આઈસક્રીમ ખાવા જઈએ મેં કહ્યું કે ના રે બા એ શા ફેસતા બીઆન પર ચરવાને વખત આવે તારે મુઝા કરવને હાથને બાઈને જુનાકાં હું તેા નઈ બાઈને. તારે દીનસાદ કેને નઈ માએ આપરે પારસીને તાં મારા જઈએ; હું નરા આનાકાની કરવા લાગે કે કાઠસને તેની માએ ચીખતી કે બપઈને નરા કાલાવાકા કરે તેથી તે મારી સારીની કસી થીની વાલો ચાલો કરીને જિંવવા લાગે તે અજાનની કસી નીકરી આવી ને જોતીમાં પાંચ આનાંને જુરડો જોતીચોતે તે બધો પાસા પર વેઈઈ ગીએ તેથી બધા લોક લેવા પરીયાં ને મારે તેા મોત થઈ બીને દોરીયા તેા કાંના કાં મજરી ગીયાં પછી હમે આઈસક્રીમ ખાવા જવા નીકરીયાં કે એક માર-સીના છોકરાએ કહ્યું અરે ચાંદ લેએ કે કે બધા બના લેવા લાગે ને એની ચસગો સાફ કોષી પણ તેમનાં પછાદરી કોઈ બોલીક ને બોલે ચાંદરાત કાંબી આવી. તારે મરે કામ આપી કે મરે આટલા છોકરાએ દબરો પડાનાં વરસ વેચાયાં. પછી આઈસક્રીમવધાની દુકાને ગીયાં તેા તાં તેા આઈસક્રીમ થઈ રેઈ તેથી હું તેા જુરી થઈ કે ન ખીરા ચોખી પછી પર આવી આવે બધી વાત કામર પર લખી લારીય મરે.

ગેરખાઈ નો પટેલ.

ફ્રાન્સ દેશની રાજ્યકાન્તી.

[પ્રથમ અંકની સાંખણ પ્ર.]

દબની બેઠેન ઇસીસાથે પણ જેન રાજ્યકાન્તી ના ખદરમાં બધી મઈ હતી, તેને મારતી લેવાને ધણા લોકો એકકા થયા હતા, અને તેમાંના ધણા ખરાને તેનાં શરીરનું સીંદાઈ અને તેનાં વિચારી શાંતી જોઈને આશ્ચર્ય લાગ્યું હતું. એ સાંતિ-નું સુખ કારણ જોઈઈ તેા ધમે ઉપર દડ બઢા અને પરમેયર ઉપર ચંપણું વિચારાતું ફળ છે. ઉપર પ્રમાણે રામના મોત પછી કેટલાક વખત સુધી આખાં રાજ્યને અધિકાર, મારા, દોડા અને રોષેદિપથર નામના પ્ર-ધાનાં હાથમાં હતો. તેમ્ને ખદેખરા રાણસ હતા. જેમના કારણારથી દબરો લોકોના પ્રાણુ ગયા, વળી કેન્ચ લોકો એનું કહેવા લાગ્યા કે જે લોકો અમારી જે પોતાના રાજ્યને નાશ કરવાને પ્રયત્ન કરશે તેને અમે મદદ કરીશું, તેની બાજર પોતાની પ્રત્ન ઉપર થાય નહી, મઠિ બીન દેશના રાજ્યો કેન્ચ લોકો સાથે લડવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા; તેમની સાથે લડવાને કેન્ચ-એ પણ સમા કરાવી, તેમને જોડો અધિકાર આપ્યો હતો કે, જોતીના અને બીન નદરના કારખાના મઠિ ને જનાવરોને ઉપોગ પડે તથા બીને ને સામાન નદરને હોય તે વિધાય લોકોને બીને બધો સામાન જપત કરીને સરકારમાં આણવો. આ કાચ અમલમાં આવતાંને લોકોને સરકાર ઉપરથી વિચારો લઈ મારા અને દેશનો ધણો રોજગાર બંધ પડ્યો અને માણુસો બચાવત કરતાં મરવા લાગ્યાં. વળી સહેન કારણુ અથવા વહેમ ઉપરથી પણ લોકોની કતલ થવા લાગી; દર દેશન માણુસ માણુસ, ખયાસ ખયાસ માણુસોનાં માર્યાં હપાવા લાગ્યાં તેપણુ, “કસા” નામના રાણસ અમલદારને અલ્પ લાગીને એનું લાગ્યું, “શોદરને નાસ કરવાનું બને લોકોને મારી નાખવાનું કામ પણુ રીઠું થાય છે. આ પ્રલયપાતક રાજ્યના અમલદારી છાપ બરાબર બેસવાને એ કામ માણુ કંપાસથી માણુ જોઈએ.” એ ઉપરથી માણુસોને ઉપાસાપથ નાશ કરવાની નવી યોજના કરી. જેવી રીતે કે ભાયડા, બેરાં અને છોકરાં મથાને રોા બરો માણુસોને એક ચોરાં દોરડાંથી એકાંની જે લાંબાં દોરડાંથી બાંધીને એક મેડા-નમાં બરાબર બેસાડીને બે તરફથી બે મોડી તેપો બેઠકીને તેમ-ને એકદમ હડાવી દેવા. જેથીએ જાણુ પૂરે ન પડતું હોય તેમ ધારીને “ચોચોરાઇન” નામે એક નાસકારક દર્શીઆર બનાવ્યું હતું તેવા એક અટકાથી રોકેડો માર્યાં પછીની નુકાં પડતાં હતાં. પણ ચોડા વખત પછી કાળ ફેરો અને આ કુર કમીને કમ્પ કરી હતો રોષેદિપથર રાણસ ઉપર લોકોને વિચાર કરી જઈને તેની ફરેસાની પાળી આવી અને તેને સને રાજકના જુલાઇ મહિનાની રત્તે મી તારીને ગરદન મારવામાં આવ્યો, જેન રાજ્યકાન્તી-ની સમાપતી થઈ એમ કહેવાશે કહે છે. એના મોનાથી આ અનર્થ બરતી અડવાવા લાગી.

એ જુલમી અમલમાં ને જનાવો બન્યા તે વિષે સરે જેમ્સ માર્કેટાસ નામના દિલિદાસ કતીએ એનું લખ્યું છે કે “અર્થ”

વાતો વધારીને લખવાની અને હઠવાની ચાલ ધણી હોય છે, પણ ફાનસના રાજ્યની હઠમપાકની વાતોનું કાંઈનાથી સુરવં વલ્લુન થઈ શકવાનું નથી, તે તેની અતીશયોક્તિ તેા ચાલજી ક્યાંથી ? રાજ્યપ્રય ઉલ્લપાકનું પહેલાં કદાચાર કાઢી દેવાનું થઈ નથી એમ તેા નથી; તે અનેક દેશમાં અનેક નેવાએ થઈ છે, તથાપિ આઠસર આઠપ કાપમાં ફાનસમાં નેટલાં અને નેલાં ત્રાસદાયક કામો બન્યાં તેવાં બચકર કામો ગોઠા વખતમાં બન્યાનો દાખલો બીજો કાઢી દેવાનું મળી આવવાનો નથી. રાજ સહાઈ સિર-મ્હેડ થયા; બીજાં લાખો માણસના છત્ર ગયા, બનનાલયની ઉપચારાઓ બની, અમીરના કુટુંબો ધૂણપાણી થઈ ગયાં. ઉમ-રાવોને દેશ લ્યાંન કરવો પડ્યો, ધર્મોપદેશકોને કેવાણું કે બુદ્ધ દાસ મોત સદન કરવું પડ્યું, સખી પ્રત્ન દુઃખના સાગરમાં ડુબી ગઈ, અને જેણે આનંદુ યોદ્ધા જાણે માત્ર પોતાની હઠમ-પા સરવૃં છે અને એકજ નિયમ ચલાવ્યો નહ્ય છે, તેનું અપ-માન થયું, એટલુંજ નહી પણ તે સુદર ઉત્ત નહી, એનું ધણા લોકોએ મદદિ થઈને કહ્યું, ત્યાં ઉભે એ કરતાં બીજા બરે અનર્થ ક્યાં થવાના રહ્યાં ?

એવી આ રાજ્યફાનસની દરકાર છે; જેમ એકાદ મદદા રાની માણસને જેઈને વિચારવત માણસને એમ લાગે કે હું વિરોધી છું એ માસ ઉપર પરમેશ્વરની મોડી દુષ્ટા છે તેથી હું તેની મોટા આશાર માનુંં, તેથીજ રીતે આપણે કહીયું કે આપણા દેશમાં જેકે ધણા રાજ્ય ફેરફાર થયા છે તથાપિ તે રાજ્યપણે થયા છે આવાં લાયક એવજ નથી થયાં, એ માત્ર પરમેશ્વરની એટલાંની છે, તેને માટે તેઓ આપણે અંતઃકરણથી ધણા આશાર માનવો જેઈએ.

એમકાર ચુનીલાલ મોદી.

સી જતીનો ખરો સહુગાર શું ?

પણ સર્વે જાણીયે છીયે કે, હાલના જના-નામાં સી જતીનો સહુગાર તરીકે બાહેરના બપકાર દેખાવનાં ધરેણાં કે એકાગ્રી પોષાકને મણુતામાં આવે છે, અને આપણુ સી જતીનો બસા જયસોને તેથી જુદા માત્ર બાહેરના દેખાવ ઉપરથી એક સ્ત્રોત સહુગાર કરેલી કહેવામાં આવે છે. દુનીઆમાં એક સીજ બાહેરથી શોભા-યમાન કે બપકાર દીકો તે ઉપરથી

આપણે એમ નહી સમજીએ જોઈએ કે તે સીજ અંદરખાંનેથી પણ શોભાઈતી હશે. એક સાથે દેખાવનું યોર ધણી વખત બ્યારે અંદરની બાંધણીમાં મજબૂત હોય છે, જ્યારે એક બાહે-રથી દખલના બરેકો દેખાવ આપનાર શોભાયમાન મઝાન ધણી વખત અંદરની બાંધણીમાં મજબૂત હોયું નથી, તેમજ એવા બાહેરના ખાસી સહુગારે પોતાને શોભાવનારી સીએને માટે પણ સમજીએ જોઈએ. આપણી સીએનો ખરો દેખાવયો વર્ગ બાદ કરતાં ગોઠા ભાવનું બધાન બાહેરના ખાસી સહુ-ગાર ઉપરજ ઉઘોવેલું હોય છે. તેઓ પોતાને બાહેરથી શોભા-યમાન બનાવવાનાં કામનેજ એક ગોરી ફરજ સમજે છે.

શું એક સીએ કાંઈ નવી બાવનું કપડું કે ધરેલું પેદરનું હોય, તે તેણીની નકત્ર કરી આપણે પણ આપણી રાક્ષી હોય

કે નહી હોય, તોપી તેનુજ પહેરવા માટે કાંઈ ખાસી ખરજ કરેલો એને આપણે ખરો સહુગાર કહી શકીએ? આપણે જોઈએ છીયે કે ધણીક આબણુ સીએ એવી રીતે પોતાનાં મા આપ કે ધણીને દુખી કરી ફક્ત પોતાના ખાસી ફાંટાને અજકમાં લાવી પોતાને યોગિક વખત ખુશ કરે છે. શું એ ખુશી ખરો સહુગારથી ઉપજેલી કહેવાઈ શકાય? મોટી નકત્ર ને જુદી શીશવારીથી પહેરેલાં ધરેણાં કે એકાગ્રી પોષાકને આપણે કહીએ ખરો સહુગારમાં મણી શક્યે નહી. આપણે એમ નથી કહેવા માંગતા કે બહારથી આપણને શોભાયમાન બનાવે એવી વસ્તુ એને તદન ઉપયોગમાં લેવી નહી, પણ આપણે વગર અંત્ય-કીએ કહી શકીયું કે, જ્યારે આપણાં માતા પીતા કે ધણીમાં તે લેવાની રાક્ષી નહી હોય તોપી તેઓનાં દીક દુખી કરી મોટી નકત્રને વશ થાય છે મુરખોનું કામ છે. દરેક જાણુ કમુલ કરશે કે, ધરેણાં કે પોશાક પર ઉઠાડ ખરજ ન કરતાં ખરો સહુગારનાં ખરો ધરેણાં કે જે વગર પૈસે મટે છે, તે પર આપણી નગર દોઢાવવામાં વધારે હલાવણુ છે.

નરમાસ, મોડી જુગ્યાંન, દયા, ખુશ સ્વભાવ, પતીમતાપણું, કરકસર અને નીતીનાં ધરેણાં આપણુ સી જતીને નેટલાં શોભા-વયે તેટલાં ગમે એવાં કીમતવાનં ધરેણાં આપણને શોભાવી શકનાર નથી, એમ આપણે હમેશોં યાદ રાખવું જોઈએ. એક ખરી સહુગારવાળો સીની ફરજ પોતાનાં પેરને હમેશાનું હસતું ને મનપસંદ બનાવવાની હોય છે, કે જે તેના માથેકને નેટલાં પોતા તરફ ખેંચી શકે છે તેટલું એક ધરેણાંથી કે કપડાંથી સહુગારેત્રી સી કરી શકતી નથી. બીચારવામાં, બેસવામાં અને કરવામાં નેક ને સહુણી યવું એજ એક માનોને, પીનોને કે ધણીને આપણા તરફ સંતાપ, માન ને મજારીથી જોવા કરે એવો કીમતી સહુગાર છે. જેમ આકાશમાં વાદલાં બરાઈ આવી ભયંકાર દેખાવ થયો હોય, તે વખતે એકાએક સુરજનાં કીરજો ફરીથી સરગે દેવાને રોગની દેલાને છે જ્યારે જેનું ખુશતુમા લાગે છે, તેમજ ધણી મેહનતથી કરાગેલો એક માણસ એક સરજુણી સીનાં મધુર વચનોથી પોતાની સઘળી ચીંતા છુટી જાય છે અને એવી વખતે તે સીને ઉપજેલી ખુશાલી સુધી ખાસી ધરેણાં પેદરવાથી ઉપજેલી ખુશાલી કરતાં ફરલી બધી દદ સુધીની વધારે હોય છે? પવીયારના, નીમ-કદવારીના, રમજી મનના ને મીઠા સ્વભાવના ખરો સહુગારોને પોતાના કરી આપણને હમેશ સુધી શોભાવવાની કોરોશ કરવી એ કરતાં વધારે શું છે? તેણીને પોતાને સહુગારે છે કે નેણીવું દરએક કામ સી જતીને જેમ દેવાઈ છે, નેણી પોતા-નું સુખ, પોતાની મોજમનદ, પોતાનું મન અને પોતાનું ધન પોતા સાથે સંજઘમાં આવનારોએને ખાતર તરે છે, યા તરફ-વને દર પથે તૈયાર રહે છે. તેણીને ખુશમુસને સહુગારે છે કે નેણીની નીતીના પાક પણ બીક રસ્તા ઉપર ધણી મેહનતથી આસી પોતાની આસપાસનાંએને સુખી કરવા માટે કાંઈથી બંધુ કામ કરવાને બીકતી નથી. નેટલાં ખરવાયુ સહુગારો આપણુ સી જતીને કામના છે તે કરતાં ઉપચા નીતીથી સહુગારો મોડે દરજ્જે ઉપજોતી ને હમેશ સુધી રહનારા છે, કે જેમને ઉપયોગ કીધાથી દરેક સી પોતાને સીધી સુખી ને કીધી બાજ-ચળી મણુતી શકે.

ધનબાઈ કુ. રોકના.

● ખુબસુરતી. ●

પાર' છું કે સપથાં આમે અસલી કેલવતથી અંતણાં નહીં હરો કે "ખુબસુરતી ચામડી પુર ઉડાઇમાં સમાયલી છે." એ તો કૃત્ત કેલવા નું છે; ખુબસુરતી, એક તાને અને નીરમલ ઝરો છે, કે ને પુર અંતરણમાંથી વહે છે. તંદરા-રતી વગર હમેશાની તો એવી ખુબસુરતી હોતી નથી. ખરી અને ખોટી ખુબસુરતીમાં એક સંજો-

નરમરનાં અને લાકડાંનાં પુતલાં નેહ્યાં તફાવત છે. તમે એક લાકડાંનાં પુતલાંને રંગ અને વારનીશની મદદથી ધણુંજ સુંદર કરી શકો, પણ તે છતાં તે અંદરથી તો પોચું અને સડાવાલુંજ રહેવાયું. હવે સંજોનરમરનાં પુતલાંને કાંઈ રંગ અથવા વારની-શની જરૂર નથી-તે તો સંજોન અને નીરોગી છે અને હમેશાં સુંદર રહેશે. હવે આપણી પચાસ ટકા સ્ત્રીઓ ખુબસુરતી ગે-ળવવાની ને ખોટી કોરોસ કરે છે તેનું તેની શરૂઆતની ભૂલ છે. તેઓને એક આરસી અને ભત ભતની ટોંગી દવાઓની બંદેર ખજારથી ભરપુર એક ન્યુસપેપર આપો, અને તે લોક સમજશે કે તે છંદોળીને જરૂરની ઓળે છે અને પછી તેમને હમેશાં ભ-ધોગ કરવા માંડશે. આમે ટોંગી દવાઓ બહારથી ઘણીજ શોધીતી હોય છે, પણ આમે બધી બંદેર ખજારની મતલબ તો ફક્ત ગળવામાં પેચા મુકવાનીજ સમજી. આમે દવાઓ ધણી ફાયદો કરી શકવાની આશા આપે છે, પણ કોઈજ વખતે તે ન્યાહળી ફાયદો કરતી હશે. આટલુંજ નહીં પણ તેમાંની ઘણીકોતો તદ્દન તુકસાંનકારક છે, અને ઘણી વખતે ખરાબ ભત-નાં ચાંમડીનાં દરદો લાગુ પાર છે.

ઓની ખુબસુરતીને મુગ પાચો તનદારતી છે. હાલ આપ-ણે ઘણી ખરી જીવાન ડોક્ટરોએને મંડળમાં મોડાં ઉપર પાકડર અને ગાસ ઉપર લાલ રંગ લગાડીને ફૂટી જોઈએ જાએ, પણ આની કમ્પાલ તદ્દન ખોટી રીતે ચાલમ પડી આવા વગર રહેતી નથી, અને ભારે આપણને વીચાર આવે છે કે આમે આવી "ખરી નેચી" ખુબસુરત રેખાતી સ્ત્રીઓને સહવારે સકારે પોતા-ના ચોરડામાંથી બહાર નીકળ્યા અગાક કેવા રેખાવ દરો. બાંજાને જોઈએ, જે મારી પાસે એના કરતાં કોઇ વધારે સારો ઉપાય નહીં હોતો તો હું ઉપલી યોએને આટલી બધી સૂઝી રીતે બદનામ કરતે નહીં. ઉદરનીએ કે નેચો પોતાની ખુબસુરતી વધારવાની આશામાં ભત ભતના ઉપાયો લે છે તેઓને હું હું છું કે, જે ફક્ત તમે તમારી તનદારતી ઉપરજ પુરવ્વે ધ્યાન આપશો તો આવી ધીકાર બેરેલી સ્ત્રીઓને તમને ઉપોચ દરવાની કાંઈખી જરૂર રહેશે નહીં.

હવે આપણી ઉપર વર્તુવેથી થયેલાં ગોતાં ખાતી એક છેકરી એક બાકરી કે "મારી ચામડી જોઈએ તેવી સાફ અને સુંવાલી નથી," અને તરતજ તેણી પોતાનાં મોડાં પર પાકડર લગાડવા બંધી જશે અને વળી સામે મોરોક ઝીરમક રંગ હોય પર, અને કાંઈ રંગ આપનાં ભવાને પણ લગાડશે, અને હવે જોઈએ! તેણી

તદનજ બલકાઈ ગઈ છે. "ખુબસુરતી હમેશાની સુસાલી છે" પણ આવી રીતની નહીં. આમે તાણી તોડીને ખુબસુરત બનેલી છેકરી રૂપ વરસની ઉમર સુધી પણ તેવી તલી રલી શકશે અને બીજી સુધી અને તનદારતીની ખરી ખુબસુરતીથી ચતોરજી ઠાક-રીએ તેણી તરફ દરબીને હવે તેણીને એક સુદી ટાસીમાં ખખારશે. બીજી છેકરી રહેશે કે—"મારી ચામડી આજે સાફ અને સું-વાળી નથી." આમે એક સમજી છેકરી છે, તેણી નજી છે કે તેણીની આંખ આગલના કાળા રાખ અને ચાંમડીના પીલાસ ફક્ત તંદરાસ્તીમાં કાંઈક ખોગારો થયાથીજ ઉત્પન્ન થશે છે. તરતજ તેણી તેનો ઉપાય કરવા માટે છે; તેણી ખનવાં સુધી ધણો ભારી ચોરાક લેતી નથી; તેણી બંદાબર હવા આવવન થાય તેવા ચોરાકમાં ઉપરો. ગમે એટલી ઉપ આવતી હોય, તે છતાં બંદાબર વખતે સકારે હરો અને પોતાથી બને ચોટી ખુબી હવામાં કસરત કરશે. એવું પરીણામ એકજ અકવારમાં આવમ પડશે. તેણીને ચેલેરા મુગકાક બેરેલો અને આંખો સાફ થશે; વળી તેણીને સ્વચ્છ પણ ઘણો સારો થશે.

દાંત એ પણ સ્ત્રીની ખુબસુરતીના એક મુખ્ય લાભ છે. જેના દાંતો પેલવાંથીજ સરખા ઉગેલા હોય તેઓએ ફક્ત તેને સાફ રાખવાનીજ અગત છે. તમને ખબર તો હશે કે કાંતની ઉપર એક ભતનું સફેદ પડ હોય છે. હવે તે પડને સંલાળથી ભલથી રાખતું જોઈએ, ફક્ત એ તમે દર વખતે ખાધા પછી એક નરમ ખસ અને પાણીથી દાંત સાફ કરવાની ટવ રાખો તો કાંઈખી પાકડર કરતાં તે રીત ઉત્તમ છે.

બીજું, કોઈખી છેકરીને ચેલેરા, જે તેણી કમર આવલથી ધણીજ તાઈટ કરતાં પેલડેરો તો, ખુરતી ખુબસુરત રહેશે નહીં, કારણ કે તે સારીરના અંદરના લાગોને ધણું તુકસાંન કરે છે અને તંદરાસ્તી તદ્દન બગાડી નાખે છે. કાંચ એમ કહેવામાં ધણું અભયથી બેરેલું લાગશે કે ધણું તાઈટ ભુક રહેવાથી પણ ખુબસુરતી બોળી થાય છે, પણ તે જોઈું નહીં.

એ તમને ખુબસુરતજ રહેલું હોય તો ધંડી અને બદનજમવાથી ધણીજ સંલાભમાં રહેવો, કારણ કે આના કરતાં તંદરાસ્તીને બીજું વધારે તુકસાંનકારક કાંઈ નથી, અને વળી ખનવાં સુધી રાંત સારી રીતે કોંધાવાની ઘણી જરૂર છે.

હવે આંખને વારતે એક યોલ યોલવો જોઈએ. તમારી આં-ખનું તેનું ખનવાં સુધી ભલવવાની કોરોસ કરો; જેઓને ધરમાં ધણું વાંચવાનું અથવા સીંચવાનું હોય અને સામે બહાર જોઈ હવામાં ફરવાનું પણ હોય તેઓની આંખ હમેશા સુધી સારી રહેશે. વળી આપણી આંખમાં હુશીયારીને અલગ, તેમજ વીવેકને ધણી પ્રગટવો જોઈએ.

તે આમે ખરું હોય તો, મારા વીચારો પ્રમાણે ખરી ખુબ-સુરતી મેળવવાની ઘણી રોહલી છે. તે મગજ, તેમજ સારીરના સરખા અને સારા ઉપોચ ઉપરજ આધાર રાખે છે.

આવાંખાઈ દારાખલ સાપુરજ.

અલેકઝાન્ડર ધી એટ—ગોલીમખીઆસ, અલેકઝાન્ડરની સા-મતી ખરાબ રેખાવાની ટોવાણી તે તેણીને ચામડાંથી બાજોમાં વચ્ચે આવવા કરી ન હતો. ગોલીમખીઆસ આવી ઘણી રાખ-ત રીતીયા કરતી, પણ અલેકઝાન્ડર તેણીના પાછા વચ્ચાવ ધણી-જ નરમાસ અને ધીરજથી વેકતો. એક દીવરો તેના એક દોરને તેણીની સામે એક કામજ તેની પર લખી મોકલ્યું, જે વાંચી અલેકઝાન્ડરે કહ્યો—"આ વખતનાંને ખબર નથી કે મારી મારી ફક્ત એકજ અંધા આવાં દસ દબર કામજો લુચી તાખવાને બસ છે."

લેડી જેન ગ્રે.
LADY JANE GREY.

ચાલે છે. જેમ તે રહેમ કરવાને રાજ છે તથા પેતાનો આશીર્વાદ આપવાને હાથ ખેચતો નથી, તેમ તે પેતાના ઇનસાફનો આણક પછુ ચલાવવાને હાથ બંધ કરતો નથી. પ્રીય વાંચનાર, તું એવા ઇનસાફી બોદાને મળવાને તૈયાર થા. તારાં હૈવમાં જે કંઈ છે તે બધું બોદાને ખબર છે. તારી છુપી વાતો તેની આગળ કંપાણી છે. ને ગુનાહો તું આદમીઓની નબરમાંથી છુપાવે છે તે ગુનાહો તેને રોશન છે, ને ગુનાહો તેને ખબર નથી તે ગુનાહો પછુ તે નહીં છે. તેનાથી કંઈ ક્ષુધું રખાતું નથી. તારાં કામો, બોલો, બીચારો, સર્વે તેની આગળ ખોલાં છે. અંધારું તેની આગળ રોશની છે. એવા બોદાને મળવાને વાંચનાર, તું તૈયાર થા. તારા ગુનાહ તેની આગળ કબુલ, એકાંત જમાએ જ ને આ મોઆફેક તું બોદા પાસે આપેલ કરે—

“અએ બોદા, મારો વખત આ દુન્યામાં પવનની મોઆફેક જેવો રહે છે. મારા કદાહા રોજ છે. મારું મોત જલદી આવશે. તું મને તારી ખરી રાહ દેખાડ. ક્યે દેકાણે, ક્યે લીનમાં મને તારી રાહ મળશે. ક્યે દેખાડ. તુંને મરવા તથા તારી દરખાશમાં આવાવના, અને તારા ઇનસાફની પુરેરી આગળ ઉભો રહેવાનો માર્ગ મને બતાવ. અએ ખુદા, તુંને મારો બોદા છે. તું રોશની આપે છે. તું આંધળઓના હોલા ઉપાડે છે. તું તેઓને દેખાતો કરે છે. તારી રાહ તું મને પાપોને દેખાડ. તારા માર્ગમાં તું મને લાવ. હું ગુનેહગાર છું, મારા ગુનાહ હૈવનો હૈવર થયા છે. એ ગુનાહોના બોલની નીચે હું હંદાઈ ગયો છું. તું મને ઉચક. તું એ બોલને દુર કર. તું મને મળવાને વારંતે મને તૈયાર કર.”

એ મોઆફેક, પ્રીય વાંચનાર, તું બોદાની આપેલ કર, તેની રાહ રોપ, તેની મરજ પીઠાણી હો અને તે મરજ મોઆફેક તું ચાલ. એકેદરખાતું એકેદરખાતો દાખર.

જી નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો. ૪૬

લેડી જે ન ગ્રે.

જનમ ૧૫૩૦—મરણ ૧૫૫૪.

જેણે તવારીખની કતારોમાં કોઈ પનામે આવી જીવન, ખુબસુરત, કેળવણી, પણ કમનસીબ લેડી જે ન ગ્રે મારફ દયા તથા તાજુબી ઉત્પન્ન કરી ન હતો. સુદરતની બક્ષીસથી દેખાવમાં મોહ પમાડનારી તેમજ શંક તથા માયાજુ સ્વભાવની અને પેતાની કોમની સ્ત્રીઓ કરતાં અતી હુશીયાર મગજ ધરાવનારી હોવા છતાં તેણી લાભી માણુસોના હાથમાં એક દુર્બીયાર

બાળકોની કેળવણીનો એક અગતનો ભાગ—બચ્ચાં. એને કેળવણી આપવાની બાબતમાં આ બાપ તથા બીજી રખે-વાળો ધણે દેકાણે ધણી મોટી ભૂલ કરે છે; તે એક કે, બચ્ચાં એને નેહથી કરતી અતાર્ક કરવામાં આવે છે, તેને દરમ્મે દી. સેબી કી કવનાની લક્ષમણ કરવામાં આવતી નથી. ધણીખરાં લોકો બચ્ચાંને મરતી નહીં કરવા, બહુ નહીં બોલવા, ચારી નહીં કરવા, કેક નહીં કરવા અને બીજી સેકરો ચીમે નહીં કરવાને વારંવર કહે છે. એવું નહીં કરવાને તો બચ્ચાંએને પછાડી બના કહે છે, પણ બચ્ચાંએએ શું કર્યું, તે વિષે ચોડાંજ આ બાપિ તથા રખેવાલો શીખાવણુ હતું હશે.

સુવેદ સંપન્ન રાખીને તેમાં વધારો પાપ તેમ કર્યું, સાચું વિચારું તથા સાચું બોલનારની સંજત કરવી, એ તેણે વૃક્ષસન ચાચ તેમજ સચ્ચાંએને વલરી રહેડું, ચોર, હુજા, નગેરે લોકોને એકેનત હઈ ચીસા કરાવવી, કેક કરવાસંએને તેવા બચ્ચાંથી દુર રાખવાને એકેનત કરવી, દેશનું લાડું ઉપચવાને પોતાનાં તન અનથી અને પછપણી હર વેળા મરદ આપવી, એવી એવી શીખાવણુ ચોડાંજ લોકો પેતાને આસરે પડેલાં બચ્ચાંએને આપે છે. એવી અધુરી કેળવણીનું પરીણાજ એવું થાય છે કે બચ્ચાંએ મોદદમાં થયા પણ બુડાં કરતકથી વેગમાં રહે છે ખરા, પણ સાચાં અને પૂરોપકારી કામો કરવાની તો એમાં કંઈક રહેતી નથી તથા રીતે આચરતી નથી, જેથી તે બચ્ચાંએ મોટપણમાં ખરી કોરતી મેળવવાથી પછી નેવા જન-સીબ રહે છે. બુડાં કરતક નહીં કરનાર આદમીને માત્ર એટલીજ સામાસી યટે છે કે તેનામાં શેહેતાન અથવા હેવાન ખસ-લત નથી; પણ આદમીઅતની ખરી હાથકીએ પોડેચિલાં તો તેજ લોકો કે જેઓ આદમીઅતનું લહુ ઉપડી તેમાં લવાં કામો કરવાને કોઈબી પ્રકારની કસુર રાખે નહીં. વારંતે ને માતાએ પેતાનાં બચ્ચાંએને આદમીઅતની મોટી જીજ્ઞાસીએ પેહોચાડયા માગતી હોય તેઓએ પેતાનાં હોલાં આગળેની કેળવણીનાં કા-મમાં ઉપર જાણુવેલી કસુર નહીં કરવાને ખુબ ખબરદારી કરવી.

અમાન યઈ પડી હતી, કે જેઓ પેતાની નીચ ધારણાએ પાર પાડવાને કાને તેણીને છવના નેખમમાં લાપી નાખવાને અ-મકયા ન હતા. તેઓએ તેણીને એક તરફત રચવામાં તેણીની મરજ વીરધ વડી દેખી. એકે તેઓ સારી પેટે જાણુતા હતા કે આ તરફત પાર ન પડે તો તેણી કેવી ધાસ્તીમાં આવી પડે, તેપણુ તેમાંથી તેઓએ હાથ ઉઠાવ્યો નહીં. તેણીની દુક છંદ-ગી અપતના બનાવોથી બરપુર હતી. ને ધુશકેસાતોમાં તેણી આવી પડી હતી, અને ને દુઃખો તેણીની ઉપર દર્શાવુ કરતાં હતાં, તે સધળું કેવી ધીરવ્રથી તેણી ખમતી હતી તે તેણીનાં અંતઃકરણ અને મનના ભજા શુણે બતાવી આપતા હતા.

લેડી જે ન ગ્રે, વધુક એવ સફાઈની ત્રણ બેટીઓ માટેથી વડી હતી. તેણીનો જન્મ ‘સેસતરશાયર’ ના પ્રગણનાં એક ‘સેગ્રેટ’ નામનાં શેકરમાં ઈ. સ. ૧૫૩૦ માં ઈજંડની રાણી એલીઝાબેથના જન્મ પછી ચાર વરસે થયો હતો. લેડી જે ન ગ્રેનાં અપણુ વીપે ધણું મોડું જાણુતું છે. તેણીને નાન-પણથીજ વીધાઅબ્યાસનો શોખ વધારે હતો, અને તેથી તેણીની કેળવણી પછપાડે અતી સંભાળ લેવાતી હતી. તેણીની અસલની અને હાલની ભાષાઓ જાણુવાની હુશીયારી માટે ભારી વખાણો યઈ હતી. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તેણી લેટીન, ગ્રીક, દીક્ષુ, કાલકી, અરેબીક, ફ્રેચ અને ઈતાલીયન ભાષાઓનું છણું માટે ચાન ધરાવતી હતી; તેણીના રીક્ષકો યવાનું માન જૈન એલબર અને રોજર એશકામને મદદ હતું. આ બધુલા પુરોવાના હાથ હેંજ તેણીએ પેતાનો અબ્યાસ ધણો આગળ વધારેલો હતો, અને ધર્મની ફરજોથી પછુ તેણી-નાં ગગજને ખેખખર રાખુ હતું નહીં.

લેડી જેનનાં મા આપ તેણીની તરફ કાંઈ સારી વર્તણુક ચલાવતાં હતાં નહીં. તેઓ તેણીની તરફ ઘણી સખાઈ વાપરતાં અને ઘણીજ ધાકમાં તેણીને રાખતાં. યુક અને તેની આતું ખુદરતે યજ્ઞોમાં આ ગદવેર તરફ ગોષા આંધળાં થઈ ફરતાં હતાં; પોતાનાં મા આપ કે જેઓ તરફથી તેણી માથા અને ખારની આશા રાખતી હતી, તેઓને આતું કરગણપણ વાપરતાં નેચાથી બેશક તેણીને વીધાના શોખને ઉતેજણ આપવાની ફરજ પડતી હતી. છગરની લાગણીઓને ખારના પત્રીય જુરસાઓમાંથી અટકાવ્યાથી ખુદરતી રીતેજ તે બીજ તરફ દીકાસા યા મુખને માટે દબે છે.

જેનાં કઠોરપણાંથી તેણીનાં મા આપ વર્તતાં હતાં, તેથી જુદીજ રીતની ખીજાંઓની વતણતે તેણીની તરફ હતી. તેણીએ નેતાના યુજ્ઞો, કમ્પેલીયન અને ખુબીવંતી ચાકરી, જે સધળાંઓ તેણીને ઝોળાપવાને નસીબવાન થયાં હતાં, તેઓ તરફથી મેદર્યાની અને વખાંણ મેળવ્યાં હતાં; અને તેણીને માટે આ ઘણું મગરૂરી બન્યું હતું, કે જેઓ તેણીની કીમત ખીંચાણુતા હતાં, અને માન આપતા હતા, તેઓ સર્વ ઘણા બહુલ્યા અને માન પામેલા પુરૂષો હતા. આવાં ભારી વખાણોથી લેડી જેનનાં મગજપર કાંઈ પણ તરેહની અસર ન થતી, એટલે કે તેણી આથી બચકાઈ જતી નહીં, પણ પોતાની મગદા અને નત્રતા સદા જળવળી રાખતી. પણ હવે એવો વખત આવ્યો કે બ્યારે આ સુંદર વીધારથીને પોતાની ચોપડીઓ, અબ્યાસ, સધળું એક બાજુ મુકી, તે વખતનાં રાજદારી કારસ્તાનમાં એક ટુકે પણ અગભો બાગ બળવેલો પડ્યો. તે વખતના ઈંગ્લાંડના રાજ છઠ્ઠા 'એડવર્ડ' ની કમેરીનો પ્રમુખ 'જેન ડડલી' 'ડ્યુક ઓફ નોરથમ્પ્ટરફોન્ડ' કરી હતા, જે ઘણો બેઅદબ અને ખરાજ માણસ હોવાથી, પોતાની લોભી ધારણાઓ પાર પાડવાને કાળે કાંઈ પણ યાત્રી યા કપડી રીત વાપરવાને યુક્તો નહીં. ૧૫૫૩નાં વરસની સરખાતમાં જુવાન રાજ ખડીના યુરો રોમથી મંદિરો પડ્યો. ચાંદળી ચોડા વખતમાં વધતી આવી, અને જલદીથી સંવેન માસમ પડ્યું કે તેના દહાડા બરાઈ યુગ હતા. 'ડ્યુક જેન' ને લાગે કે રાજનાં ચોતરની રાજની લગામ તેના હાથમાંથી જતી રહેવાની. તે જાણતો હતો કે જે રાજની બેઠેન મેરી ગાદી પર આવે તો તેને એક બાજુએ કાંઈ કહાડામાં આવશે, તે માટે પોતાને રાજદારી અટલામાં વડો રાખવાને કાળે કાંઈ પણ યુક્તી, પછી તે ગમે એવી નીચ કાં ન હોય, તોપણ તે કામે લગાડવાને તેણે દેશવ કર્યો. મેરી ઈંગ્લાંડમાં તે વખતે લોકપ્રીય હતી નહીં, અને જો તેણીને તેમજ તેણીની બેઠેન 'એડીઝાબેથ' ને દક્ષાર વારસ નથી એવું કારણ લાવી દુર કરવા મંત્રિ તે તેમ જની શકે એમ હતું. આવા ખ્યાલમાં પોતાની 'યુરી નગર તેણે લેડી જેન' કે તરફ ફેરવી; તેણી જુવાન, ખુબસુરત, અને લોકપ્રીય હતી, અને જો એક વખત તેણી રાણી બને તો પોતાના હાથમાં એક સરસ હથવાર થઈ પડે એમ હતું.

લેડી જેનનાં નામે પોતાનું કામ પણ કહાડી લેવાને માટે,

પોતાના આર બેશાઓમાંના એક, સાથ તેણીને પરણાવવાને તેણે દેશવ કર્યો. પેદેશો નણુ તો પરણેલા હતા, પણ ચોલો કે જેનું નામ 'ગીલફ્રેડ' હતું, અને જે ફક્ત ૧૭ વરસનો છોકરો હતો, તેજ કુમારો હતા; અને તેથી તેને બનીપત્ની રાણીને બરધાર કરવાનો વીચાર કર્યો. લેડી જેનનાં માઆપને સમ-ભવ્યતાં તેને વાર લાગેો નહીં. તેઓને મનથી ડ્યુક દુન્યામાં સૌથી મોટો અને જોરેમજ હોવાથી, પોતાનાં બચ્ચાંને તેને સલાહ હેળ મોંપવાને કાંઈ આંચકી લાગી નહીં, પણ તે આતું પોતે આ લગનની વીરધ હતી. તેણી 'ડડલીઓ'ને ધીક્ષરતી હતી, અને પોતાના ધારેલા વરને એક ભાઈ કરતાં વધારે ચાહતી હતી નહીં, કે જેની પાસ તેણીની મેદર્યાની મેળવવાને માટે એક સુંદર મેહેરા સીવાય બીજું કાંઈ ન હતું. બ્યારે તેણીને કહેવામાં આવ્યું કે 'ગીલફ્રેડ' સાથે પરણવાની તેણીનાં માઆપનીજ મરજ છે એમ નહીં, પણ રાજનીથી છે, ભારે તેણીએ પોતાનો ધીક્ષર દાખી દઈ, લગનને માટે કજીલાત આપી, જેથી ૧૫૫૩ ના મે માસમાં ઘણુંક લોભી સનમુખ તેઓને લગનના ગાંઠથી જોડવામાં આવ્યાં. એટલામાં રાજ પોતે એક મોતની અણીપર આવ્યો. તેણે, પણ તે ઉશ્કેલો દમ જેમે તેની આગમય 'ડ્યુક જેન' તેને આડું અવધુ સમજાવી શાદનતીઓ 'મેરી અને એડીઝાબેથ' નો ગાદીનો દાવો રદ કરી લેડી જેનને તાજ મથવા કહ્યું. એટલે ૨૨ તે માટે એક ખરડો ઘડી કહાડ્યો અને જેથી તેની બીજ નકમ થઈ કે પોતાની સહી તે ઉપર કરી, અને ધંધુક દરખારીઓ, આપધીસો વીગેરેની પણ સહી લેવાઈ. હવે ડ્યુકની ધારણા પાર પડેલી હોવાથી તે ફક્ત રાજનાં મોતનીજ સહ જોતો ચોલ્યો. તા. ૧૬ જુલાઈ અને ભરસપતવારની રાતના રાગ એડવર્ડે પોતાનો પ્રાણ તેના કીરતારને હવાશે કર્યો. આખી રાત અને ખીજ એક દહાડા મુધી ડ્યુકે રાજનાં મોતથી કાંઈને વાકેફ કર્યા નહીં, પણ સનવારની સહવારે લ'ડનના 'લોરડ મેયર', યોડાક અમલદારો અને મેદરેનાં મુખ માણસોને જોવાથી તેઓને રાજનાં મોત વીરો કહ્યું, અને તેનું કેહવું વીલ જેમાં લેડી જેન જોને ગાદીવારસ દેડીની હતી તે બતાવ્યું. તેની ઉપર સર્વેની સહી લઈ, રાજનાં મોતની વાત તે બધાં તરફ જલદે કરે નહીં ભાં મુધી છુપી રાખવાનો વચન લઈ તેમને રવાના કર્યા. તેણે પોતાના છોકરાને કેકાંક હથવારબધ માણસો સાથ શહનદી મેરીને પકડી કેદ કરવા મોકલ્યો અને પોતાની ખાવડીને લેડી જેન જોને જોવાની લાવવા કહ્યું.

પણ શહનદી મેરીને પોતાના ભાઈનાં મોત વીરો અને પોતે કેવી ખાતરીમાં છે તે વીરો અગાડથી ખખર પડેલી હોવાથી તેણી નાસી ગઈ હતી. લેડી જેને મેદમાં 'એસ' સાથ જવાની સાથ ના પાડી, પણ બ્યારે તેણીના વરે અને ખીજાં એક સમજાવી ભારે ઘણી આપાકારીએ તેણી ગઈ. મેદલમાં બ્યારે આની પેંદબી ભારે દરખારીઓ તેણીના હાથને મુજબ કરી રાણી દાખલ માન આપવા લાગ્યા એવું કહે છે.

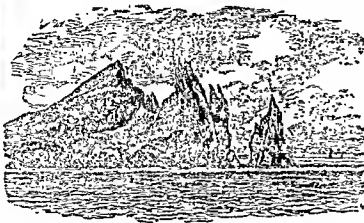
દે ન્યારે તેણીએ રાત્રનાં મોત વીધે. સાંભળ્યું જ્યારે બેસુધ થઈ ગઈ, કારણકે તેણી તેને એક ભાઈ સમાન માહતી હતી, અને પેદાશ તો તાજ લેવાને ના પાડી, મેરી અને એલી-એબેલના દાવે તેણીના કરતાં કેટલો વધારે છે તે તેઓને ધ્યાનમાં લેવા કહ્યું. પણ તેણીના બરમારનું આખાપત્ન અતીશે દયાળુ પનાથી આંખમાં આંસુ ધારી જેમ તેમ કપુચ કપ્યું, સોમવારને દીવસે રાત્રનાં મોહતથી સર્વે લોકને વાકેફ કર્યા, અને લેડી જેન જેને રાણી તરીકે જાહેર કરી. આટલા વખત મેરી કાંઈ કચ્ચા બીના બેસી રહી હતી નહી. તેણીએ પોતે ડચ્છની સામે મોટું લશકર ઉઠ્યું કપ્યું, કે જે ડચ્છ પોતે ૨૦૦૦ ઘોડેસ્વાર અને ૮૦૦૦ પાયદળ લશકર લઈ તેણીની સામે આગ્યો હતો. પણ તેનું લશકર અરધે રસ્તે બળગેા ઉઘ્ચી, તેને સુધી નાહસી ગયું, જેથી ડચ્છને કે ૫૬-૭વામાં આવ્યો. લેડી જેન પાસથી તાજ ધીનવી લેવામાં આવ્યું અને તેણીપર મોટાં શીશુઓ તોહમત મેળી બે દારીઓ સાથ જંદીવાન કરી. ડચ્છ જેન, તેના સંપળા બેઠાઓ, અને લેડી જેનના ધણીક સાથીઓને પણ જંદીખાને પુરવામાં આવ્યા. તાજ મોહવાથી લેડી જેનને કાંઈ લાગુ નહી. તેણીએ કહ્યું કે “જે-આખાપને ખુશી રાખવાને માટેજ મારી મરજ વીર્ય કપુચ રાખ્યું હતું અને મોડી ખુશીથી જ પાછું આપી દેવું.” ડચ્છ જેન અને તેની સાથવાળાઓની તપાસ કરી તેઓને ગરદન મારવાને હેાકમ થયો. વાંચનારી બેઠેાએ અને ધ્યાનમાં રાખ્યું કે તે વખતે હાલની મારફ અપરધીઓને કસી દીધામાં આવતા ન હતા, પણ એક દીગરાંપર ડચ્છ મેળી કોહાદીએ તે છટકાવી નાખવામાં આવતું હતું. આ પછી લેડી જેન અને તેણીના વરની તપાસ ચાલી. પોતા ઉપર સુકાપાત્ર તોહમતનો ધનિકાર કરવામાં કાંઈ ફાવેા ન સમજ, તેઓએ વાંક કપુચ કર્યા, જેથી બેઠેને અપરાધી ટેહવી મોતની કીધી કરી. ગરદન મારવાને દીવસ ૧૨ મી ફેબ્રવારી અને સોમવારને ટેહવામાં આવ્યો; અને આ બખર લોકોમાં જ્ઞાતીથી પંચમઈ જ્યાથી જે સવળાંઓ તેણીને બેરાજ આગળમાં હતા તેઓ આંસુ વરસાવતાં અને તેણીનાં કમન-ચીત્રપર બારે અકસોસ કરતાં, તેણીની પાસથી કાંઈ પણ નીજ માદદાસ્ત તરીકે લેવાને યત્ન તો તેણી તરફથી એક છેઃસો બોલ પણ સાંભળવાને આવનાં. બારમી ફેબ્રવારીની સડવારે ન્યારે સુરજ પણ બેરાજ ઉઘ્યો ન હતો, તેટલાં લેડી જેને પોતાના ચોરગ્રાની બાદી નીચે જળે કરવાના માંચરાપર લેકોને કામે લાગેલાં બેયાં. તેણી બારી આગળ ગઈ અને પોતાના બર-મારને તે તરફ જઈ જતાં બેયો. તેને લંધીજી છેડી સલામ કરી પોતાનાં મોાની વાત જોતી ધીરજથી ઉઠી. યોગ્ર વખતમાં જંદીખાનાને વડો, એક ધર્મચુર સાથે તેણીને માંચરા આગળ લઈ જવાને આવ્યો. તેણીની દારીઓ ગમચી એઠ-લી તો અધચુઈ થઈ ગઈ હતી કે ચાલવાની પણ તાકાત તેઓમાં હતી નહી, પણ લેડી જેન પોતે તો તદન રાંધન અને સ્વીર હતી. કળા પોસાકમાં, હાથમાં બજીવાની, મોપડી ઉપાડી

પકડી, અને પોતાના જુવાન સુદર ચેલેરાપર મધુર હસતું લઈ આસેથી પણ મજબુત પગળાંએ આગળ વધી, અને માંચરાપર ચડી આસપાસ ઉભેલાં શોક કરતાં લોક તરફ કરી મધુર ઝીણુ અવાજે બોલી: “મારાં ભલાં લોકો, અરે હું મર-વાને માટે આવીશું, અને કાયદાની રહે તપાસ કરી મને ટેપ બાદી છે. નામદાર રાણીના ચુરસો બીજાઓની નીચ યુક્તીના ભોગ થઈ મેં જેમ્સી લીધી છે, પણ ખુદાને હાજર જાણી કહું છું કે મારું અંતઃકરણ તદન સાફ છે અને હું સર્વ વાતે નીકળેપ છું. છેડી સલામો” આટલું બોલી તેણી ચુક્યું મંડીએ પડી, પાસે ઉભેલા ધર્મચુરને પુછ્યું કે, “હું જંદી ૩૩?” જેનો જવાબ તેણે લકડીની જગ્યાએ આપ્યો કે “હા.” જંદી-બી કરી તેણી ઉઠી થઈ, હાથમાંનાં મેળાં કહાડી પોતાની દારીને આંખમાં, અને ટોપી કહાડી એક સહેદ રમાલ આંખપર બંધા-વ્યો. જ્ઞાત તેણીના પગ આગળ ચુક્યુંમંડીએ પડી બેઠ્યો, “અમે નેક ખાનું, જે દામ કરવાની મને ફરજ પડે છે તેને માટે તું મને મારફ કર.” તેણી ઘોડાક દ્યા અને મારીના રાખ્ધો ગમડી અને પછી મેરિથી બોલી “મેલેરાખાની કરી મને જ્ઞાતીથી મારી નાંખો.” દીમરોને માટે તતોસ્તી તેણી બોલી, “તે ક્યાં છે? અરે! તે ક્યાં છે?” એક વળુ જે નન-દીક ઉભેલો હતો, તેણે તેણીને હાથ પકડી કહેાડ્યો. પોતાનું માથું તેનીપર સુધી બોસી “ઓ ખુદા! મારી છપ હું તને મોંપુછું.” એક પળ પછી કોહાડી પડી આ શોકકારક બના-વેા છેડો આવ્યો, અને આ ઉમદા લેડી જેન જેનો આત્મા તેણીના પેદા કરનારની હજુર જઈ ઉભો. આથી રીતે પુર જુવાનીના બદરામાં આ સુદર ઉઘેર આવું મરણ પામી. તેણીની સર્વે જાગની પુર્ણતા અને હોહાવારીથી લોકોનાં વખાણ અને માન મેળવ્યાં હતાં એટલુંજ નહી, પણ શોક સ્વભાવ અને દયાળુ દીવસુદાથી લોકોને ખ્યાર પણ તેણીએ છતી લીધી હતો. તેણી ઉજેછ તપાસીખમાં એકવીર ખડી રહે છે, કારણકે તેણીની સરખાગણી આપણે કોણની સાથ કરી રાખે? એક જગ્યાના જેવી નીંદાપ, જુવાનીના પુર બહા-રમો એક શુભાખની કળી મોરાળ ખીરતી, નાદર અને મુતકદ યુગે ધરાવનારી, અને અસાર વરસાની કુમળી નયે પોતાનાં આખાપના લેખને ભોગ થઈ આ કાની દુન્યા તણ, પોતાનું નામ હમેશ તત્ક અગર રાખી જનાર તેણીના સરખી કાંઈ બીજા આપણને મળી શકશે? ગુલબાઈ કું ખાટક.

જેતાના ખ્યાર ખાતર બારે આપેલો ભોમ-એક વાદા-મને એક દીવસે જ્યારજેત તોફાન નવાથી તે માહેલા લગભગ રવે હતાએ સાથે ઉધુ વળી ગયું. એક બાપ અને તેનો બેટો તથા એક બીજી માણસ, લાકડાંના એક દુકાને પકડી તરવા લા-ગ્યા, પણ તે લખ જગ્યાને ભાર ખરી રાકે એવા ન દોષવાથી, અને પવન અને મોરનાં બેર બાર દોષાથી તે બાપે પોતાના બેટાને કહ્યું: “મારો દીકરો, તું જ્યાંને છે જ્યાં તને સમજત રાખે; હું જ્યાં હું અને ધણે વખત જ્યાં જ; મારી ફરજ કે હું તને બચાવું.” એકાં મોતી યુવાનું નામ મોં પર લઈ, તેનો ઠાકો તેને બચાવવાની દારોસ કરે તે અગાડ પાળીમાં ડ-ખડી મારી ચડાને સુખ થઈ ગયો હતો.

"સનળીમ" નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૨ જી—મદીરા, દેનેરીશ, અને કેપ દી વરદના ઠાણોએ.

૫—"મદીરા" નો દુરથી દેખાવ.

આગબોટથી આસ્તે આસ્તે સારાં સુદર જુપડાંઓ ને બેલી કાપેલી ટેકડી પર અથવા તો કીનારા પર હતાં તે ભેંતાં ભેંતાં ગયાં. તે જુપડાંઓમાં ઘણાંજ સાદાં લોક રહે છે, અને તેઓ પોતાનાં આમમાંથી કંઈ ભેંતાં નથી, અને લોકોએ દનશય ખાદીમાં આસરે બાર વાગે તે લંગર નાખ્યું અને જેવો નાસ્તો ખાસ થયો તે જોયું તો અમારી આજુબાજુ ઘણાંએ મજબાઓ આવેલા હતા, પણ જ્યાં સુધી રાકટરે આવીને તપાસ કાઢી નહીં હતાં સુધી તેઓ અમારી નજદીક આવી શક્યા નહીં. ગઈ કાલેનો ને આગ્રીક તરફનો પવન ટુકે છે તેને લીધે અમી ઘણી પડે છે. આગ્રીક તરફની આગબોટ "ઈરીઓ-પીઆ" ને એક દહાડો અગાઉ વાંદરા, પોપટ અને અનીનાસ લઈને આવી હતી હાં અમે ગયાં, અને છેકરમાં પાંચ પોપટ "નનળીમ" પર લઈ આવ્યાં. સાંદરે પાંચ વાગે તે અમે મજબાઓમાં ગેરરી કીનારા પર ગયાં. હાં એક બે જગ-હાની આડી ભૂમારે સાર ખોદી હતી તેમાં અમે બેઠાં, અને "પ્રાસ" જ્યાં તહેવાર હોવાને લીધે ઘણાંએ લોક દૂર આવ્યા તો રેગનોપીમાનાં ઝાટ હેડે બેસી મનહ કરતાં હતાં, હાં તે અચુને જલદીથી ધસડી ગઈ; આ મેગનોલીઆનાં આડી અચુનાં મોઝાં જલદી ઝાડોની માફક ઘાય છે અને હવા તેનાં મીનનાં બનાવેલાં જ્યાં મીઠાં કુલોથી બરપુર હતી. વીસ મીનિક પડી અમે લોક "કીસ" જ્યાં જ્યાંનાં હતાં હાં આવી પુઆં. હાંથી આમડાંનો અને ખીલુનો દેખાવ ઘણાંજ રળીઆમણો કામનો હતો. અચુને ભેંતાં ભેંતાં રસ્તાપર ઘણાંએક વરો મળ્યાં, જ્યાં લોકો બારણું આગળ ઉભાં રહી પવન ખાતાં હતાં, અને કોઈ જાગ્યાં તુલાઈ ગયાને લીધે અમે અંદર બેઠું તો માત્રમ પડ્યું કે બાગ ઘણાંજ સારી રીતે રાખેલા હતાં અને અર્ધાં મીઠાં કુલોથી બરપુર હતા. અર્ધ પછી પાછાં ઉતર્યાં અને પ્રાસ થોડો વાર ઉભાં રહીને અમારી રીમર પર ૧૦-૩૦ વાગે આવી પુઆં.

ખીલે દહાડે સદસારવા હાલતે અને મદીરા જનરમાં ગયાં અને હાંથી

ફરતની જનરમાં ગયાં, પણ કોઈ જોવા લાયક હતું નહીં, કારણ કે એ ગામમાં તરફરી અને ફરટ "પીન" ગામથી આવે છે અને સામા પવનને લીધે તે મજબાઓ બપોરે સુધી આવી શકતા નથી. અમે લોકો નાંદરા ગયાં, પણ ઘણાં આગળ જઈ શક્યાં નહીં, કારણ કે એ દરીઆમાં મન-રમણે હોય છે, અને કોઈ કોઈ ટેકાણે મોટા મોટા આગ્રાઓ હોય છે. તેથી અમે અમારી સાથે હાંના જાણીતા માણસોને લઈ ગયાં. હાંનાં લોકો ઘણાં ચરસ તરનાર હોય છે અને જે એક બેઆની નાંખે તો પાણીમાં કુમારી મારી કલાડી લાવે છે, અને એટલી એક બેઆનીને માટે ૧૧ થી ૧૨ જણા પાણીની હેડે આગમી કરે છે; તે લોકો પાંદાણની એક બાજુથી હેડે જઈ ખીલ બાજુથી બહાર નીકળે છે અને આખો દુકક પર એકથી ખીલ બાજુ હોડી જઈને તેના કરતાં પણ જલદી કરે છે. અમે કીનારાથી આવડે ૧૫૦ વાર દુર છીએ અને "જુ રોક" નો જુનો કોશો અમારી નજદીક છે અને પાસેની ટેકડી અર્ધાં જનતજનતાં કુલોથી બરાબ ગણવી છે. અમે

આગમી ઉચ્ચી લઈ જનારાં.

પાંચ પાનને નાંદે થી થોડા પર બેસી માઉન્ટસ ગયાં અને હાં અમે એક જગા પર ઉતર્યાં, જ્યાં અર્ધાં ગામે ગામનાં કુલો

ને ઝાડો હતો. જાન્યુરો અને લાસ કેમીલીઆ, સફેદ એરાલીઆ, ગરટલી લીલી, છરેનીયમ ફ્યુસીઆ અને બાન્ના મણા-એક કુલોથી તે જગા બરપુર હતી અને કુલો પછુ પછુ સારાં ને મોટાં હતાં, ઉતરવાની ઘણી મગાહ પડી. અચુને નેતરની ટાપની જેવી માકીઓમાં અને જળને ખેસાયાં, અને તેને બે માણસોએ પછાટોથી આંમકો મારી ઉતારી; તે ઘણીજ જલદી જતી હતી અને કોઈ વખતે પડી જઈએ એવું લાગતું હતું; પણ અને સહીસલામત હોઈ ઉતરયાં. મોટી ધારતી તો પાટા ધસાઈને આગ લાગે તેની હતી.

મંગલવાર, તા. ૧૮ મી જુલાઈ—અમે યોડા દોસ્તો સાથે “આન કોરલ” જવાનાં હતાં, તેથી સાડાચાર વગતે ઉઠ્યાં અને ૬ વાગતે કીનારા પર ગયાં. “આન કોરલ” ફરીઆથી ૫૦૦૦ શીટ ઉચું છે અને અમે ત્યાં નાસ્તો કીધો. ત્યાંનાં લોકોને ફરીઆમાં નાહવાનો વખત સદવારનાં ૭ વાગતેનો છે, અને તેથી ફરી ત્યારે અમે કીનારે ગયાં ત્યારે ઘણું લોક આવેલું હતું, અને અમારી યોટ દકારવાને ઘણી મેહેનત પડી. જોવાને અમલખી લાગતી હતી કે એ લોકો ધરનાં સીધી વડી-એસથી તે છેક નાનાં જમ્યાં, જે ચાલી પછુ નહી શકે, તેને નાહવા લાવતાં. અમે કીનારા પરથી ૧૧ જણ ઘોડેસ્વાર ચર્ધ નીકળ્યાં; એ બધાં અવાજને સીધે કેટલાંએક જણ બારણાં ઉઘાડી અચુને જોવા બહાર આવ્યાં. અરથે રસ્તે અમે આસા-એસ લેવા દરાખ તથા એસનટનાં ઝાડો હોઈ ઉતર્યાં અને દશ વાગે પાછાં નીકળ્યાં અને આન કોરલ પર જવાના બે રસ્તા હતા, ત્યાં આવી પુઆં. તે જોમાંથી અચુને એક પસંદ કરવો પડ્યો. અમારા ડાબા હાથ પર એક રાંક આકારવાસી ટેકડી હતી અને જમણા હાથ પર “ટોરીનદસ” પીક હતી. આ છેતી જગા જેને કે જવામાં બધારે ભારી હતી, તો પછુ લાંથી સામે દેખાવ દેખાવ કરી અમે તેની ઉપર ગયાં. ૧૫૦૦ શીટની હમાઈથી હોતો દેખાવ ઘણેજ રજીઆમણે લાગતો હતો. કોઈ કોઈ દેશણે જેતીચાડી કાપેલી હતી, તે તરત લીધું જણાઈ આવતું. અમારાં મધ્યાંપર “પીકીરીયો” જેની હમી ટેકડી અને રડીમર પરથી જેઈ હતી, તે દેખાતી હતી. એક મગનો ધારતો દળાણુ અને ખીન બે દળાણો (જેની ઉપર દેશ ઈઈ ઝાડો પકડી બંધે એવા) ખસાસ કીધા પછી અમે ટોરીનદસ પીક પર આવ્યાં, જે કે રસ્તો ઘણેજ ખરાબ હતો, તો પછુ જે દેખાવ અચુને તે હમી ટેકડી પરથી મલ્યો, તેણે અમારી મેહેનતનો અદ્દશ વાંધી આપ્યો. પછી અમે પાછાં ઉતર્યાં અને ૧૧ વાગે ત્યાં અમે પેહેલાં આસાએસ લીધી હતી ત્યાં આવી પુઆં. હોટલવાસા મીઠા માઈલસે નવ વાગ્યાં નાસ્તો મોકલી આપવાને કમુસ કમુસ હતું; પણ હજુ સુધી તે નથી આવ્યો અને અમે સંધે ઘણાં ભૂખાં હોવાને લીધે પાછાં ઉતર્યાં. બપોર પડતાં અરથે રસ્તે અચુને બધાં માણસો કંડયા જઈ આવતાં મલ્યાં, અને અમે લોશએ એક જુના ધરમાં જ્યાં અગાક મીઠા વેચ રહેતો હતો ત્યાં નાસ્તો લીધો.

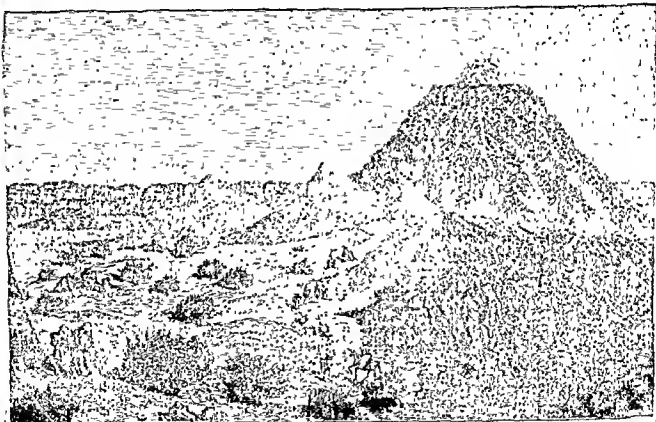
બુધવાર, તા. ૧૯મી જુલાઈ—અમે સંધે જણું મઈ કામનાં એટલાં તો કાકી ગયાં હતાં, કે છેક ૯ વાગતે અમે તરવા ઉતર્યાં; સાંઢજનાં અમે લોકો ત્યાં જે અજોનેની ઘેર છે તે જોવા ગયાં. તે ઘેરની જગ્યા ઘણી સારી રીતે રાખેલી છે, અને કોઈ ઉપરનાં લખાંણો વાંચી અચુને ઘણું લાડું, કારણ કે ઘણીએક ઘેર તો જુવંતોની હતી; પછી મીસીસ ફ્રાન્સજના આગની ઘણી વખાણુ ધાપ છે, તે જેઈને અમે રડીમર પર યોડા દોસ્તો મળવા આવવાનાં હતાં તેને વાસ્તે ગયાં. તેઓ સંધે અમારી આગબોટથી અતી ખુશ થઈ ગયાં અને મુખ્ય કરી તુટક પરની નારી નારી આરામગાહની જગાની ખુપકળ વખાણુ કરતા લાગ્યાં. અમારા પરીણાઓ ગયા પછી અમેખી ૧૦ વાગતે એ ગામ છોડ્યું અને આગળ જવા નીકળ્યાં.

બરેસપતવાર, તા. ૨૦મી જુલાઈ—આજનો આ-ખો દહાડો ખંધી સખીઓ અને મોપાન્યાંઓ ગોઠવવા-નાં તથા “ટોનેરીફ”ને વાસ્તે તૈયારી કરવામાં ગયો છે. બપોરે પવન પડવાને લીધે અમે ગાહલી મારવાની કોમેશ કીધી, પણ નીપકળ મઈ. ગરમી ઘણી પડતી હતી, અને બપોરે આઠ વાગે અમે ઈનજન સળગાવી સાચતા મોંડું લારે જરાક પવન લાગ્યો.

પાકમાં ટિફલી જોવાને અમે જલદી ઉઠ્યાં. સહ-૧ દુરથી નેઈ. આજુબાજુના પહાડો હમા હોવાને

લીધે એ યૌવન દરમિયાન જેવી હોય એમ જણાતું નથી. અને તેની રાત્રીમાંથી “સેનટા ક્રુઝ” કરતાં “ઓરોરોના” નું બંદર પસંદ કરી, અને સ્થાન લંબર નાંખ્યું, કારણ કે તે યૌવન જે ઉપર અને જ્યાંનાં હતાં, તેની તે નજીક હતું, અને હવા પણ એ જગ્યાએ વધારે સારી હતી. અરમીને લીધે અમારી સાથનાં પીઆં થોડાં યુક્ત થઈ ગયાં હતાં, તેથી હું અને કેપ્ટન લેટી વાઈસ કૉનસલ મીં ગુદોલ. સાથે સીપર ઉપર કેમ જવું તેની ગોઠવણ કરવા ગયાં. ખગોરનાં બે વાગેલાં હતાં, અને તાપ ઘણો પડતો હતો, પણ મીં. ગુદોલનું ઘર નજીક હતું, તેથી કાંઈ ઘણું જણાયું નહીં. મીં ગુદોલે અમારે સાથે ગાડી તથા થોડા મંગાવવા બધે માણસો મોકલ્યાં. અને અમારું કામ કરી રાતના સાત વાગે રડીમર પર આવી, ખાઈને સુતાં, અને ત્રણ કલાક પછી સાગ્રાદો વાગે પાછાં ઉઠ્યાં. અને વાઈસ કૉનસલને ઘર બરાબર મધરાતે આવી પુઆં, પણ થોડાંજો નહીં આવી પુગમને લીધે અને રજો નાખી જમીન ઉપર સુતાં, કારણ કે અમેને ખરાબર ખાંખર હતું, કે જે પડાક પર અમે તે દીવસે જવાનાં હતાં, સ્થાનો રસ્તો ખરાબ અને લાંબો હોવાને લીધે અમેને અતીશે થક સાગરો, બધા થોડાંજો બે વાગેતે આવી પુઆં અને અમે પા કલાક પછી અમારી મંજલ શરૂ કરી. ચાંદરણું નહીં હોવાને લીધે પહેલાં બે કલાક અધાઈ હતું, ઝડકણું પડ્યું, ભારે અને એક એકને જોઈ રહ્યાં. સાગ્રાસાત વાગેતે તાપ ઘણો જ ગારતો હતો અને અમે નાંખેલાં લેવા તથા થોડાંને પાણી પાવા ઉઠ્યાં. સાગ્રાસાક વાગે અમે પાછી મુસાફરી શરૂ કરી. પહેલાં દેખાતું જે હમારી નગરે પડ્યો તે મુંદર “રેતામો જ્વાનાકા” નામની જાડીઓનો હતો, કે જે સઘળી રહેઠાં યુરનુમા દુબોળી ભરાઈ ગઈ હતી, અને

—રેતામોનાં જે દા નો.

જેઓના પમરાતથી હવા ઘણી ધુસબોદાર થઈ હતી. થોડે રસ્તે જાડ પણ મલ્યાં, પણ પછી તો તદન ચેરાન હતું. સાગ્રાદો વાગેતે અમે “એસ્ટેનરીઆ કી થોસ ઈંગલેસીસ” જે ૯,૬૦૯ ચીટ હેયું છે, સ્થાં આવી પુઆં. અને અમારી સાથનાં સાં મન અને થોડાંજો સ્થાં હોડી ઉટપર બેસી આગળ ચાલ્યાં. પસેના જળના પડાગની જે રાખ અને રેતી હતી, તેને લીધે ઉટા ચઢતી રાક્યાં, પણ તેઓ બે ત્રણ કદમ જઈ દમ લેવા પાછાં ઉઠ્યાં રહેતાં. રસ્તો ઘણો વાંકીટો હતો, અને દોહડ કલાક પછી અમે “આગ્રતા વીસતા” પર આવી પુઆં. અને ઘણાં કાંઈ જવાને લીધે હું અને હોકરાંઓ આડીઆં રહ્યાં, અને આડીઆં જોઈ તેમ કરતાં વધારે ઉપર ગયા. ત્રણ કલાક પછી તેઓ પાછા ફર્યા અને બોલ્યા કે “સાઈ થયું કે તમે નહીં આવ્યાં, કારણ કે જવાનો રસ્તો અતીશય ખરાબ છે;” તે શોક જે બે પમલાં ઉપર ભરતા તો સહીને એક પમલાં હોડે આવતા, પણ તેઓએ દેખાવની પુષ્કળ તારીફ કરી. થોડા અમવા ઉટ પડ્યા પડી જઈએ તે પાસીને

લોધિએ અમે સવે હેડે પગે ઉતરયાં, તે પશુ ઘણું કઠણું હતું; અમે કોઈ વખતે જઈને ખડક સાથે આડતાં અને કોઈ વખતે ઉધાં પડતાં, એવી રીતે અમે ત્યાં બધી સામન ચુકવે હતાં ત્યાં આવી પુખ્યાં. અમે ચોડું ખાણું ખાણું અને કુઈનીન (એક જાતની તાવ આટકાવાચીન દવા) પીને ચોડા વખત સૂતાં. સુવાઈ અમુને આસાચેશ નહીં, અને અમે સાંઠનના છવાં ખાણું ઉતરવાનું શરૂ કીધું. ચોડે રસ્તે ગયા પછી અધાઈ થયું અને કોઈ કોઈનાં જાન તુડી ગયાં, તેને લીધે અમે પાછળ પડી ગયાં, અને તોમ, ડાકટર પોટર અને આશનત રસ્તે જત-લાવવાવાળા માણસોને લઈ આગળ ચાલયા; અધારાને લીધે તે લોકો હમુને દેખાયા નહીં, ચોડા વખત આ જાગૃતી પેલી ખાણુ ગયા પછી હમારી સાથના માણસોએ કહ્યું કે અધાઈ હોવાને અમુને રસ્તો માઘન પડેલો નથી. બીની હવે ધબકાર્યું, કારણ કે આપના દલાકામાં હમુને ફક્ત બીજાં બે ત્રણ માણસો મળ્યાં હતાં, અને હવે કોઈ મજે એવી આશા નહોતી. હમે યુમ મારી અને રણુશીમકું કુકરું, પશુ કોઈએ કોઈ અવાજ લીધો નહીં, અમે ધડીકમાં ખડક ઉપર ચડતાં, ધડીકમાં નાખાંઓનાંથી ચાલતાં, એવી રીતે ભટકયા કીધાં; મારે ચોડા ત્રણ વખત પડી ગયે, પશુ સારાં ભાગ્યે હું જગી ગઈ. આસરે દસ વાગતે અમુને એક બતી દેખાઈ, અને અમે જુએ પાડી તે લોકને લકાયા, અને જો અમુને સહી સલામત લઈ જાય તો મોટું ધનાન આપવા કહ્યું, તે એ લોકોએ કંથક કીધું. ત્રણ માણસો હાથમાં મસાક લઈને આવ્યાં; એક સઉથી આગળ માથે, બીજો મારા ચોડા સાથે, અને ત્રીજો સઉથી પછાડે; અમે અતીશય ખરાબ રસ્તા અને ઉતરાણે પથરી જેમ તેમ ગયાં; ચોડે કંકડે ગયા પછી એક એક પછી એક એક મસાક યુજવાઈ જવા લાગી, અને છેલ્લી મસાક એક માન આવ્યું ત્યાં યુવ ધઈ. લાંબી હવે બીજી બતીઓ અને માણસો ગેસલી પાછાં માથ્યાં, તે “પોરતો આરતોવા” ને રસ્તે વાઈસ કૌનસથ મીનું શુકોને ધર સાગખાર વાગતે આવી પુખ્યાં. અમે નીકસ્યા પછી ૨૯ કલાકે તદન પાકેલાં અખારી પાટ પર પાધમાં જઈને કુઈનીનમાં વીસામે લીધે.

[સાંધણી છે.]

હીરાંખાઈ નં. મે. ચરેલ.

[illegible]

સરજ્યે ન નાં જરખાઈ.

५ ± २ ६ ३ १.

જંગલમાંથી છુટી.

સાંભળી ધણી ખુશી થયાં છે, અને હવે એવણને કોઈ બી-
જનને કહેવાની કે પુછવાની જરૂર રહી નથી. બાવાજી વીસે
સાંભળ્યા અતીશય દબંગીર થયાં છે ને કહે છે કે જ્યારે મને
ગમે ત્યારે લાનિસી આપું.” જ્યારે કુંવરબાઈ સાથે માડીમાં
તેવણની ઊંકરીઓ હોય, ત્યારે તેવણ કહેતાં કે “નણુ કરતાં
વધારે જોઈડાં માડીમાં જોડેયે નહીં, ખરેખરા જ્યોવની, તેઓ
કોઈ છ સાત નજીયાં ભેસેય કે ?” ધણી કોઈ વખતે જ્યારે
તેવણ સાથે ઝિઝગ ઊંકરી હોય, અને એદલાજી જરૂર પાડે
સાથે લઈ જવા કહે, તો તરતજ તેવણ જવાબ દેતાં કે “ધૂ-
તભારી બાણેજનને સાથે લઈ નકાકે ? એને કેદદારી માડી
ધોડે ફરવાની ટેવ ? ને એનેત્રી નહીં બની શકે તેવી ગોળ
શબ્દે સાદ રાવે, એવા અબખરા જોડેયે નહીં.”

“તમે કેમ નવરુ” કદાચ એને પૈસાવાર સાસરાં મહેબી; છોકરી તો ઘીરા જેવી છે, ને ને કાઈથી પૈસા સાથે નહીં પણ છોકરી સાથે પરણશે તો તે ખરેખર મુખી થશે,” એવે-
લાજ બોલ્યા. આ પ્રમાણે બોલી તેવણની મતલબ કુંવરબાઈને
મદદો લગાડવાની હતી નહીં. આઈમય છે જે દેખાવમાં તે ને
ખવાસમાં પોતાની ખાને મક્કતી હતી, તેને આ સાંભળી હસતું
આમું ને દક્ષ મરાઠેરી કરવા લાગી તથા કુંવરબાઈ એવેલાજ
પર શરૂએ થયાં. તમારી બાણેજીને નહીં કાંય સાચાં સાસરાં
મને, તે મારી છોકરીઓ કરતાં પૈસામાં ને ખુશમરતીમાં કાંઈ
ઓછી નથી. રાંઠ આખો વખત વાવરનાં સાથે તાલેલાં
તો કરે છે. દેણ જાણે શું વાત કરવાની બરેલી છે.” માઠી
ચાલી, પણ કુંવરબાઈ, મુગાં રહ્યાં નહીં. “જેમું તારા બાપને
પોતાની બાણેજીનું કેવું લાગી આમું, તમારું લાજ ? એ તો
ફુગ તારા એવા આપને વેરું છું, કાઈ વેરે નહીં કવેળું
જમી જમ થે તેણે બોલેલા ઘડી ઘડી બોલે છે, પણ આપણે
જાણીએ કે દેણ બોલે કરીને અપાડા કરી નહોતેય, ભારે

તો વધારે ને વધારે ફાસ બન્યય. આજે પૈસાવાલાની પરી જેની છોકરીઓને ઉઘાવ થયો મુશકેલ છે, સારે વધી એ રાંડને તેમાં સરસ સાસરાં મલકાનાં છે. તારા આપની વાત તો જરા સાંભળો, તમારો આપથી સાહે ધણું કે મારી સાથ પરચ્યા કે આજે સુખી સુખવારે થઈ ગયો, નહી તો કાણુ બાણુ કાંઈ અતવાઈ જતો.” (જીવારો અરેખરજ સુખી હતો તેમાં કાંઈ શક નહીં.)

“માવણ તમારી સહીતો જંગલો યોગ વખતમાં આવશે, કોયમેનને બરાબર ઉભી રાખવા કહેણી,” આઈમાય બોલી. કુંવરબાઈએ ગાડી ઉભી રાખવા કહી, તેમાંથી બધાં હતરી બંગલામાં ગયાં અને વાત બંધ પડી.

ગાડી ચાલી ગયા પછી એદલજ પોતાને મનસે વીચાર કરવા લાગ્યા. તેવણને કુંવરબાઈ ધડી ધડી જે નીચલા બોલો બોલાતી હતી તે યાદ આગ્યા. “તમારી ભાણેજ, મારી છોકરીઓ, ને માફ ધર.” આ સાંભળવાથી તેવણને ધણું દુઃખ લાગતું હતું અને દ્રષ્ટત પૈસા સાથેજ પરચ્યા તેથી ધણું પસંતાવો લાગતો હતો. તેવણે વીચાર કીધો કે ગરીબ બીચારી મા આપ વગરની છોકરી, મારી ધણીઆણીનો પ્યાર મેલવવા બધું કરે છે, પણ કુંવરબાઈને મનથી તો તે કાંઈજ નથી, ને આરે હોય સારે સાખી તેની રાવ કરવા નીકરે છે, કે તમારી ભાણેજ એવી ને તેવી, ઈસાદી. હું તો જાણતો હતો કે આવી મજેની છોકરી છે તે યોગ વખતમાં ધરમાં સોની માનીતી થઈ પડશે, પણ તેને બદલે તે બીચારીની સંમત બધાં નાપસંદ કરે છે.

કોઈને ધરતું માણસ અથવા આપા ને કુંવરબાઈને ધર કામસર આવે તો તેઓને ધરની દરેક વાત તે માણસને તેણી પુછતી, ને વધી તેઓ સાથે તેઓનાં બાઈ રોડોની નીંધ પણ કરવા લાગતી અને તેમાં તેણી કશું જોડું નેતી નથી, પણ બીચારી જરબાઈ, ધનમાય (જેવણ બીચારો ગરીબ) સમાં હતી) સાથે વાત કરતી તેમાં તેણી જોડું પાષ સમજતી. કુંવરબાઈ પતરાજ સાદ મોટા ખરેખરા તથા માણસોને મોટા પગારે આપવા પ્રુથી, પણ જોગ જોગે કોઈ ગરીબડું રાજ આપીને ને મદદ માંગે તો પોતે ગરીબ ધઈ જતી.

જરબાઈ પોતાની વરસગાંને દહાડે તેણીની આખી તથા મેકરીઓ સાથે નાસતો લેતી હતી, સારે કુંવરબાઈ બોલ્યાં, “હ, જરી આજે તો તારું વરસ હશે, માલ જનતી રહેને,” અને છોકરીઓ કહેવા લાગી, “આપને જરબાઈને ધણી સુ-આરકબાદી આપશે છોગે.” “તમારી બધાંની ધણી મેહરબાની થઈ,” જરબાઈએ જવાબ દીધો. “કાંઈ જેટ સોગાટ તારી પર આવી કે ? પણ હું ધાંડે કે બપકાદાર જેટ કરતાં કાંઈથી કાગની નીચે તારા જેવી આવેલી સારી છે. મારી છોકરીઓએ ને મેં તો એક મહીતો સુધી કાળી સારી તારા આપના સોગને લીધે પેદરી, કોઈ બીજાં તો દસ દહાડાથી નહી પેદરે,” કુંવરબાઈ બોલ્યાં. “દસ દહાડા રું પણ મુદવ કોઈ પેદરેજ નહી, અગરને.”—જરબાઈ આગળ બોલવા જતી હતી, પણ તેણીનું હૃદય બરાઈ આવું તેથી સુખ રહી ધઈ.

“શું તું એમ કહેવા જતી હતી કે તે સજી ને નજીક રહેતું હોય અથવા આપણની સાથે તેને ધણું પેદરાર હોય તો સોમ પરીએ.”

“નહી, હું બીજું બોલવા જતી હતી, પણ કાંઈ નહી. મેહરબાની કરી તમે એમ ના વીચારો કે હું કાંઈથી મેટની આરા રાખું છું, અથવા રાખતી હતી,” જરબાઈએ કયું.

“પણ તુંને કાંઈ આપવાનું છે,” કુંવરબાઈ ડાલો ધઈ બોલ્યાં, “મેં તુંને અગાઉ કયું હતું કે મારી છોકરીઓની કાળી સારીઓ મહીતો દહાડે પેદરવા પછી હું તુંને આપરા, તેથી હું આજે આપને કેહું છું કે તે પરીની કોરો બદલો તે સારીઓ તુંને આપે. એવી સોગાત વરસને દહાડે તુંને આપેલી કામની છે.”

“તમારી મેહરબાની,” જરબાઈએ જવાબ દીધો.

“આપા સાથે તું કોર મુક્યા લાગને, કારણ કે તારે લીધે મને ધણી સારીઓ મારી છોકરીઓને વાસને લેવી પડી છે ને ધણી કોરો સારીપર મુક્યાની છે, તેથી તું, ધનાલો, આપા બધાં મહીને જલદીથી એટલું કામ કરી નાખજો.”

કુંવરબાઈએ વીચાર્યું કે તેવણે ધણી કળા અને દેહથી જરબાઈનો વખત રોક્યો છે. જે દહાડેની તે બીચારી “બીર-ગાગ કતરક” માં આવી સારથી તે આજ સુધી અવાર નવાર કુંવરબાઈ તેણીને એમ કામ સોંપતી હતી. જરબાઈના બેને માસે લાઘ ધઈ આવ્યા હતા તે પરથી દેખાતું હતું કે કુંવરબાઈના એવા બોલવાથી તેણીપર કેવી અસર ધતી હતી, પણ બહારથી સંતતણું રાખી તેણી બોલી, “તમારી ધણી મજેની સોટા સારીઓ મને આપો છો તેથી હું તમારો ધણો ઉપકાર માતું છું. પણ હું તે લઈ શકતી નથી, કારણ દાઢ મને એટલી બધી કાંઈ અમત નથી, કોઈ બીજાં ગરીબ માણસને જે આપશે તો તેઓ વધારે દુવા દેશે; તમને મારે લીધે ધણો ખરચ કરવો પડ્યો છે, ને મને એટલી બધી સારીઓ આપ્યાથી તમારી છોકરીઓને વાસને તમને નથી સારીઓ લેવી પડે છે તેથી હું ધણી દલગીર છું. આરે મારી કાદી સારીઓ તદન નહી પેદરવા જોગ ધરો, સારે મારી બીજી સારીઓ જે હું ગામથી લાવી છું તે પેદરસ.”

“પણ તે તો રંગીન સારીઓ છે, નહી તેથી વરસ દોહ વરસ તો તારા આપને ખાતર કાળી સારી પેદર. મારી છોકરીઓની સારી તો લગભગ નહી જતી છે તેથી કોઈ ગરીબને શું કરવા આપું ? ને કે એવી મનની ઉંચાંમાંની સારીઓ તે અગાઉ પેદરી તો નહી હશે તોપણ તુંને હજુર બી કેટલી પતરાજ છે, કે મારી છોકરીઓની પેદરેલી સારીઓ છે તેથી તુંને નહી મળતી હોય.” કુંવરબાઈ બોલ્યાં. “ગમે નહી કાંય ? સારીઓ તો ધણી સરસ છે, બીજી બહારમાલ જવાનો વીચાર રાખું, દતો.”—જે કુંવરબાઈને આપણે જોયું તે સુધી તે વીચારો નહી. આખાજે જોયું તમને તે વીચારો નહી. “શું બહારમાલ જવાની છે ? પણ જવાની મને કેદરો. મારા ભાણેજ એક સરખાં હો તો નહી આપી કે મને પુછવા પરખા વગર પેર છોડીને જવા નીકળીય તે.” એમ એ

લાંબા લાંબા હાથે કરી ઓરડામાંના સામન દેખાડયો, જલ્દી તે સમઘડી પોતાને તેમજ જરખાઈને વાસ્તે હેલ્ય તેવી રીતે. જરખાઈએ જવાબ દીધો, “મને કાંઈ નયણું થયા ગમતું નથી, તમારે” જે અગાધી નહીં ચાલેલી તેની સ્વાદીપદ વાણીઓ તમેએ અને અવડવાની મેદરયાની કરી છે તથા જે જનમમાં નહીં જોયેલું તેવું તમેએ અને દેખાડયું છે.” (જરખાઈને કુંવરખાઈ જેવાં ધણાં પૈસાદાર માણસો સાથે ઓલાખાણ હતી, અને પોતાના આપના સાથે વખતમાં ધણું જોયેલું તે વાપરેલું હતું, તોપણ કુંવરખાઈને ખુશી રાખવા બીચારી બધું એવું બોલતી, પણ તે બોલતાં તેનાં મનમાં કેટલું લાગુ હતું તે તો જોએને એવા અતુભા હેલ્ય તેઓના જલ્દી) “તોપણ એમદળી આજ છે, હું અહીંયાં જરાથી સુખી નથી, કાંઈનું મારીપર જરાએ હેત નથી, હું અહીંયાં રહી છું તે પણ કાંઈને પસંદ નથી તથા મને અહીં બીજકુલ સોદાવાતું નથી, કદાચ આલાંભાય તથા આઈભાય સાથે જે અને બપરખણથી મિત્રાચારી હશે તે તે વાત જુદી હતી. જ્યારે હું અહીંયાં આની લાદે અને ધણું અંજાણું લાગ્યું. ઘણી વખતે મને એવાં નવરહીકનાં સપાં કાંચ નહીં હેલ્ય પણ જે તેઓ હમેશાં દુરનાં દુર હેલ્ય છે તો તેઓ વચ્ચે દોરતી આજતી નથી, પણ મેં” તો આશા રાખી હતી કે જ્યારે તમારાં ઘરમાં આની વસેલ, લાદે તમારી છોકરીઓ મારી સાથે બેસાશે, પણ હું ધારૂં કે જે દોડેની સહીઓ એટલી બધી છે કે મારી જેવાં ગરીબકીની તેઓને જરાથી જરૂર કે દરકાર નથી, તેથી મેં” વીચાર કાઢ્યો કે અને કેટલે જે શીખવવાની જગા મહે (પછી નાના છોકરા હેલ્ય તો તેની ચાલશે) તેમ હું લાંબા જલ્દી; અને તે જગા મહી છે ને થોડા દહાડામાં હું લાંબા જનનાર છું. ગઈ કાલેજ મામાજી બહાર જતા હતા લાદે મેં એવજીને કહ્યું, પણ તમને દેહવાની એવજીને યાદ નહીં રહી હશે. હું એમ જવા નીકળી છું તે વાસ્તે મામાજીએ મને કંપકે આપ્યો નથી. તેવજી તો મારીપર હમેશાં આશા રાખે છે.” પોતાના મામા નીશે બોલતાં જરખાઈના અપાજન ધુલ્યો, પણ કુંવરખાઈએ જરા પણ દયા દેખાડી નહીં, અને કંઈ પેટે દમામ અને બારમાંજ બેસીને સમજી સાંભળ્યા કીધું, ને જરખાઈએ બોલવાનું ચાલુજ રાખ્યું. “એક વખતે અને એવેબી વીચાર આપ્યો કે મામાજીનેથી જરખાઈના વગર નીકળી પડું, પણ મેં જોયું કે તેમ કરવું કીક પડશે નહીં, એવું ધારી તે પીચાર માંડી લાવ્યો.”

“પણ હું એમ પૂછું કે તે જગા તે” મેજબી કેમ ?” કુંવરખાઈ બોલ્યાં.

“હું ધારૂં કે એદજીની બાલેજ જલ્દીને પેલી બેરીએ તુંને ખુશીથી હા કેદવાડેલું હશે. એમ કાંઈને લાંબા માંગે છે તેના કરતાં જેમ ધનમાય ઉપર તપકેતું કામ બાનવે છે તેમ મને તું કરે તે સોજ કોરા જે બેસીને બરે તો બે આશાઓ છે તેમાંથી એકને રજા આપું તેમાં શું છે ? ને તારી ખુશી હેલ્ય તો તું અહીંયાંજ રહે.”

“નહીં, મારેથી તેમ તમારી છોકરીઓને મનપસંદ કોરા બરવાને બનશે નહીં, તેઓને તો દહુરખી “સાંજવ” તથા ગ્રીણાં કેવવાસની કોરા પસંદ આવે છે. તેવું બરવાને મને પછો માહવેરે નથી;” ધુરતે હોડે જરખાઈ બોલી. “મેં” તમારું કે મામાજીનું નામ બીજકુલ દીધું નથી. તેઓ શું” મને અને મારાં મા બાપને સારી પેટે નહીં. એકખતનાં હતાં કે મામાજીનાં અને તમારાં નામપર મને હા કેદવાડેલું તમે મને વારેયડીએ કેદનાં હતાં કે મુંબઈમાં તો પારસીની છોકરીઓ ઈજીલાં ધણી દુશીઆર છે તેથી મુંબઈમાં મેં” જગા મેસવાની તબવીજ કીધી નહીં, પણ મને બહારગામની જગા જ્યારે મહી લાદે હું ખુશી થઈ. હું તે છોકરાંઓને શીખવશ એટલુંજ નહીં પણ તેઓને કપડાં પેદરાવાનું તથા સાંજે સાથે ગાડીમાં ફરવા લઈ જવાનું સમઘડું હું કરશ. આ સમઘડું કામ અગાડે ચુક્યાઈનાં મેદન કરતાં હતાં (તેવજી કાંઈ તેને પચાર નહીં આપતાં હતાં) પણ તેવજીનાં લગન થયા પછી ચુક્યાઈ કાંઈ બીજાની સોધમાં હતાં.”

“જુસ્સું રે !” મને તે કરે પણ તે તો ચાકરડાનુંજ કામ;” કુંવરખાઈ બોલ્યાં.

“તમારાં ખાનમાં એમ આવે છે તો એમ, તેમાં શું છે ? કાંઈને બોલે ધઈ પડ્યે તે” કરતાં પ્રમાણીકણે આપણે આપણી શેરશી પેદા કરીએ તેમાં હું કાંઈની અડચણ જોતી નથી;” જરખાઈએ ઉત્તર આપ્યો.

“હા, મને તે હેલ્ય, પણ હું ધણી ખુશી છેકે કે તારી ને મારી છોકરીઓની જોખર સરખી નથી, તું તો મારી નરજીની છોકરી છે; આજ મહી હવે તુંને અને મને કાંઈલાગે વશ નહીં; હું તારીપરથી લાય ઉડાવુંજ, આટલો બધો વખત મેં” તુંને આરા ઘરમાં રાખી તેનો તું” આશો બહોશ આપે છેના” એમ બોલતાં, કુંવરખાઈ ફેફડાંમાં ચટકતાં, ધીકાર અને ચુરસાની એક નવર જરખાઈ પર ફેકી ઓરડામાંથી ચાલી ગયાં.

કુંવરખાઈ ખરેખર, જરખાઈના જવાથી અંદરપાનેથી દહગીર થઈ ન હતી; જે-સમી તેણીને અકારી હતી તે જેમ અને તેમ જલ્દી પતે તેની તો તેણી વાત જોતી હતી, પણ તેણીને વીચાર આપ્યો કે જે તેણીનાં પૈસાદાર પાડપોશી અથવા તો સગાં વહાલાં જણશે કે જરખાઈ પાછી બહારનામ જાય છે, તો તેને ખરાજ લાગશે, કારણકે જેકે લોડો કુંવરખાઈના પૈસા “ખાતર તેણીને માન આપતાં હતાં, તો પણ તેણીના કાકડ સ્વામાવશી કાંઈ તેઓ અંજાણું હતાં નહીં.

“માએજ, જરખાઈ જે પુણેવામાં માણેજખાઈ પીશે બોલી તે પેલા જામ કાકરનાં માએ હશે” કે? જેવજીને આપણે મા-

હળવેશ્વર જતાં સારે મલતાં હતાં, તેઓ ધણાં સારાં માણસ હતાં અને તેઓને ઝોડખાંણ પીંછાંણ પણ ધણી હતી. જન-ની ઉમર કાંઈ ઘણી હતી નહીં, તે ઝેરી તાપ આગ્રાથી ઘણે સીક પડ્યો હતો ને ફેર પડ્યા પછી માહબેશ્વર પોતાની મા સાથે આગ્રો હતો. બધાં લોકો માણેકગાઈ અને જાંબને ધણું માન આપતાં અને ઘણાં ચાહતાં હતાં, પણ આપણે તો તેઓ-ને મીઠાસી સમજતાં હતાં.”

“જાંબનાં સહુખ તો ધણાં સારાં છે ને ઘણો દસમુખો ને હુશીઆર છેકરો છે,” કુંવરગાઈ બોલ્યાં.

“હા તે ખરું, પણ તે ઉમરે પુણેકાં બધરાંને વધારે માન આપતો અને જુવાન છોકરીઓ પર ઝાઝુ ધ્યાન આપતો નહીં. પોતાની મા પર પણ તેને અતી ઘણાં પ્યાર હતો, જ્યારે જોઈએ સારે સાથે ને સાથે,” આઈમાએ બોલી.

“માણેકગાઈનાં એકપુરો છેકરો છે; બીજાં છોકરી પણ નથી ને જ્યારે એ સીક પડ્યો સારે તો છોઈને આસા હતીજ નહીં કે એ સારો ધરો, પૈસાથી મુપકગ છે. જપાનાના ત્રણ લાખ રૂપયા હતા તે એ ઉમરમાં આગ્રા પછી એને મઝ્યાની દરો ને બાપ પાસે તો જે હવું તે સધલું” માણેકગાઈને આપી ગયા છે, તેવજનાથી ધણી જાંબના ને જગા તથા પુપકગ નાણું હતું. હું નહીં-ધારતી કે જરખાઈ એજ માણેકગાઈ વીરો બેઠી હોય; જાંબના બાપનો પગાર પણ ઘણો મોટો હતો ને હું નહીં ધારતી કે આવાં પૈસાવાસાં અને ઝોડખાંસાં માણસોને જરી જેવીનાં મા બાપ સાથે ઘણી દોસ્તી હોય,” કુંવરગાઈ બોલ્યાં.

“પણ તે તો આપણે શું જાણ્યો? અગાડ જ્યારે એના બાપ પાસેથી પૈસા હતા સારની ઝોડખાણુ દરો ને એ લોકો તેો ગામે ગામ ફરેલાં છે,” આઈમાએ કહ્યું.

“પણ એના બાપને કદાચ માટીકાઓ સ્વાયે પીંછાણુ હસે પણ બઈરાં છોકરાં સાથે જોડકો બધો વેહવાર હોય એ વાત મારા માનવામાં આવતી નથી. અમથું ધીખવવા જવાની હોય તો થુલ નાખી, પણ રાંડ લગભગ ચાકરડીના જેવું તેને લાં વહીવટ કરવા નીકળી છે. અઈયાં એને કુંબુ; તે એને-થી નહીં રહેવાવું, ને માણેકગાઈએ જગા અપાની દોરો ને કહેરો કે હવેથી બધો વહેવાર બંધ કરડું.”

“માએજ, એ બોલી હતી તે તમને યાદ છે, કે માણેકગા-ઈએ એને પોતાને લાં રહેવા તેડી તે તો એણે ના લખ્યું;” આઈમાએ બોલી.

“અરે જરે જા, એ તો બધી એનીજ રોપ, તારા કરતાં એ ઘણી દોસ્તી જોઈ છે ને ધણાં માણસોને વેરેલાં છે, તું શું સમજતી હતી?” કુંવરગાઈ બોલી ઉઠ્યાં.

“હું નહીં ધારતી કે જરખાઈ જુડું બોલે, એ જુડી છોકરી તો નથી, તે તો મારી પુર ખાતરી છે. માએજ ગમે તે કશે, પણ એ અમારી કુઈની છોકરી તો ખરી કેની, પછી ગરીબ છે તે શું ધઈ ગયું. પૈસા જતા રહેવાથી બીચારીને કેટલું ખમતું પડે છે, પૈસા ને હો તો સાં એને ધણું માન આપે, ખતીન મને તો એ છોકરીની ઘણી દયા લાગે છે. પૈસાં પુણે વાસાં માણેકગાઈ આપણને ફરીથી ખતરો ને જાણેરો કે જર-

ખાઈ આપણી અતલગની સગી છતાં આપણે તેણીને રાખવાને જુડી નહીં હતાં તો તેઓ આપણે વાસ્તે કેવો વીચાર લાવશે.”

“એ હુકતી તું શું બોલી? આપણે એને શું કાલું? એ રાંડને અઢી રહેતાં હુખુ. ગાયાંનાં રાંડને રાઈ કેટલી છે ને પતરાજ ને ઈતરાતવું તો કાંઈ કેઠાંજુજ છેજ નહીં. જાણે રાંડ કાંઈ લખપતીની છોકરી; સૌ સમજશે કે. એણે એની બેઠેલ પાલી ને આપણું કહ્યું નહીં કીડું જેમ એનાં બેખાં માં આગ્રુ તેમ કીડું, વળી બીજું શું? તું કાંઈ તારા મનમાં લાવ ના;” કુંવરગાઈ બોલ્યાં. પણ આઈમાએને તેથી કાંઈ સતોષ મળ્યો નહીં અને આશાંભાય કે જોગા ખવાસ લગભગ તેના બાપના જેવો હતો, તે તો સાંભળી ઘણી દલગીર થઈ, પણ તેનાથી કાંઈબી મોઝામ નહીં; એ કદાચ કાંઈબી મોઝાવા જતે તો કુંવરગાઈ તેની પરજ ઉતરી પડી અટકણી કહાડતે, તેથી તેણી મુગી ખેસી રહી. તતજી અં બોલવા.

મ હા રાણીની સાલ એ હ.

“કમ લેસોઈ” એ રાહ.

મગી ગાઓ સખીઓ સંગ,
ધરો દીમે તમ સુખ ઉમંગ,
જેતું આ અમર છે રાજ,
જેને સર હકુમત-તાજ,
તે ખાતાવું સાલ છે આજ,
છે આજનો આ સુખ તહેવાર.

જોવોય જ્યાં છુટા પણુ-સુખ,
ન જ્યાં જુડમના હુખતું સુખ,
જકરી વાધ સાથે ચરેય,
અખીર કુટીરની સંગ ફરેય,
અદલ જેનો ઈનસાફ ફરેય,
તેને દો આકીશ દર ધાર.

એવા રાજની માતા જે,
ખાટે કોણુ ના ખાઈ કહે,
છવે તે અમના સર પર,
ધાય તેની ઉમર અમર,
સાહ્ય તેને હું રહે પગ દર,
એ છે અંજલી હમ દાતાર.

રાંધવાને લગતું.

માછલીનો (હિંદરાખાદી) સાસ બનાવવાની રીત.

સોલ રામસ અથવા ઉપનાની માછલીની માદરી ૧૫) કટકોને સારી જેટ મીઠાને તેમાં ચોડું થી તથા પુરતું નીમક નાંખી બાફી બરાબર ચેરવીને બેતારવી, પછી બીજ તપીશીમાં આસરે ખચીસથી વાકીસ સુધી બાફીક રોવ નેવા કાંદા કાપવા, તેમાં પુરતું થી નાખીને ધીમી આંચે તેને લાલ કરવા, પણ સંભાલવું કે તેમાંના એકબી લામ બચે નહી, જુએ બદામી ફરતેના કાંદા થવા પછી તેમાંનું થી કટાક લેઈ કાંદામાં એક કપ બરી પાણી રેડવું. ૨૫) ઉંડાને જુદાં વાસળમાં મેલવવાં. એ સાસમાં તમારા તેરક મુજબ લીલાં મરચાં નાખવાં; તેના પણ આસરે ૨૫) ગરચધીંગ લેવો. કાચમરી નહુ મૂરી લેવી અને મરચાં તથા કાપામરીને જીણ પાછા પર પીસકું, તેને ઉંડાં તથા એક કપ બરી સોલે સરકા સામે મેલવી પેલા કાંદામાં નાખી થીમાં બલતાં પર ચમચ વડે લાલ નવું. જ્યાં સુધી મરીને ધર અકૂરી નેવા થાય ત્યાં સુધી તેમાં કાંદા પુરતું સામે નીમક પણ લેવું; પછી નીચે ઉતારવી વખતે સંભાલવી પેટી માછલી અંદર મુખી ઉપર પેલા સાસવું ધર ફરી ખાપામાં લેવું. અંદર ચમ મસાલો, મેલવી, ભવેફલ ની મુખી તેરક સાથે નાખવી. આમિ સાસ રોલ ફરી ખાતાં કાઉને પાલવે નહી, પણ સારે રંદારે તે ખાપામાં પેલા રવાદીક લામે છે.

ચણાની દાલ પર ઉંડાં.

ચણાની દાલને પાણી તથા નીમક નાખી ચરે લારે તેમાં એ પાણી વધારે હરો તેા બડુ નમ થયે, માટે ચોડુંક પાણી રેડા દાલને દરેક દાણા આખો ખીસીને થાય ને તરન સુધી ફરી તેની ઉપર આખો દાલનાં ઉંડાં રેડવાં, તેમાં ઉંડાં પુરતું રોલેન રોલેન થી રેડવું. ઉંડાં પુરતાં બપાવા થી ખાપામાં લેવાં. પડેલે બદે નો તમેા હસી કટારવી, પણ તે ખાપામાં બડુ લેટેકત મયે છે.

“વરમીસલી” નામની ઇતાલીઅન રોવને દુધમાં રાંધવાની રીત.

પડેલાં એક તપીલી બરી પાણીને બરાબર કઠારવી તેમાં એક મેટા ચમચે (Table-spoon) બરી રોલું થી અથવા માખણ નાખવું, પછી તેમાં ૧ રતલ રોવ નાખી એ ચાર વખત ચમચ ફેરવી ચુકાપશથી જલદીથી ઉતારી પાટી ચોસાળી નાખવી, પછી એક રતલ રોવે બરાબર દુધ ચમક ફરી કઠાર પાટી તેમાં પેટી ચોસાલેલી રોવ નાખવી. અંદર જેટલી જેટલે તેટલી ખાંડ નાખી પાણી ચાર પાંચ મીનીટ ચુસાપર મુખી ઉતારી પાડવી. થયેલ વખત ચુકાપર રાખવાથી બંધાઈ જશે, તેથી પાતલી ઉતારી પાડવી, પછી તે પર બદામ, પસતાં, મેલવી, ભવેફલ મગેરે મસાલો બદરાથી ખાપામાં લેવી.

કેકોનાં કટલેસ બનાવવાની રીત.

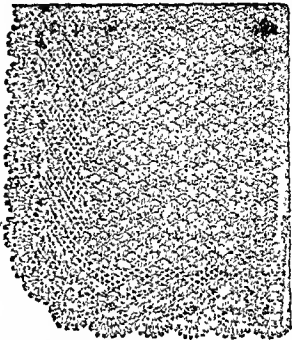
ચાર કેલાં તરવાનાં લેવાં અને ૨૦ બદામનાં બીજ ડાહીને થીસી નાખવાં; તેમાં મેલવી ભવેફલની મુખી નાખવી; ચોડું દુધ આસરે નાખવું, પછી તેને કેલાં સામે જીણ મસલકું પછી તેને કટલેસની માફક માપવું; સુંકાં પાંઉનેાં મુગા કરવો, ઉંડાં એ મી-ક્સ ફરી જુદાં લેવાં, તેમાં ચોસીને પછી મુગા જુદા લગાડીને ધીમાં તણી નાખવું.

મીસીસ શીરીનખાઈ કારાશાલ તારકપેરવાડા.

* Vermicelli આ સેન હેરામીની કાનિયર બાકસેમ અથવા લૂટી સ-લને ભાને, કેમ, ગ્રીમ અને બીજાં કાંઈ પણ અંગ્રેજી કાનિયર પર મલશે.

ભરવાનું થવા વીશે.

એક સુધિઆંચે ચુષેલી ચોસવાની “શાલ” (Shawl.)

આ “શાલ” પ્રજાન દીસા તાંકાએ ઉનથી ચુષવી.

પડેલાં એા સોંકરી કરો. પહેલી હાર—ચાર સોંકરી મુખી પાંચમીમાં આંદા લઈ ૭ ટાંકા, દરેક ટાંકાની વચમાં અકેટી સોંકરી કરવી, એક સોંકરી, ચાર મુખી પાંચમીમાં, આંદા વગર એક, એક સોંકરી* પાણું આંગળીસ વખત એ પ્રમાણે કરી જાવો. બીજી હાર—ચાર સોંકરી, છઠ્ઠી હારના આંદા વગરના ટાંકામાં આંદા લઈ નહુ ટાંકા, દરેકની વચમાં અકેટી સોંકરી કરવી, *એક સોંકરી, ઉંઠી હારનાં ૭ આંદાવાળા ટાંકાની વચમાંનામાં આંદા વગર એક, એક સોંકરી, બીજા આંદા વગરના ટાંકામાં આંદા લઈ ૭, દરેકની વચમાં અકેટી સોંકરી સાથે *આંગળીસ વખત એ પ્રમાણે કરો, પણ છેલ્લા ટાંકા

એક સુધિઆંચે ચુષેલી શાલની કીમતી (Wonder.)

માં આંટી લઈ જી યુધવાને બદલે સરખાતમાં નેમ ત્રણ કીધા હતા તેજ પ્રમાણે યુધવા. હવે એ પ્રમાણે બીજી ૬૬ હાર યુધવા, છેલ્લી હાર યુધવા પછી ફરવ્યા અથવા તો હવે તોડયા વગર અસંપાસની બીજી ત્રણ બાવુએ પર એવ ભાકુ આક્ર- કી હાર યુધવા, એટલે “શાલ” બરાબર ચોરસ થશે; સ્વાર પછી હવે તોડયા વગર કાનારી નીચે પ્રમાણે માંડે.

એક સાંકરી, છેલ્લી હારના બે આંટાવાલા ટાંકાની વચમાંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, પાસેના આંટા વગરના ટાંકામાં આંટા લઈ જી ટાંકા, દરેકની વચમાં અડધી સાંકરી સાથે, એક સાંકરી, જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચ- માંના ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, સ્વાર પછી નમુ- નામાં ને સાંકરીની ચોકડી છે તે નીચે પ્રમાણે કરવી—જી લાંબા ટાંકાના તેજ ક્રુમખા મહિલા પાંચમા અને છઠ્ઠા ટાંકા- ની વચમાંથી સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક ટાંકા, આ ટાંકા તદન પુરો નહી કરવો. પછુ સુધ્યા પર બે ટાંકા રહેવા દેવા.

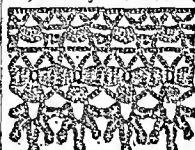
પછી આંટા લઈ પાસેના બીજા ક્રુમખાના પહેલા અને બીજા ટાંકાની વચમાંની સાંકરીમાં એક, હવે આ ટાંકા પુરો કીધા પછી પેલા પહેલા ટાંકાના ને બે ટાંકા સુધ્યા પર રહેવા હતા તે પછુ યુધી પુરા કરો, ચાર સાંકરી, ચોકડીની બરાબર વ- ચમાં (અથવા જો બરાબર જોલીએ તો પહેલા બે આંટાવાલા ટાંકાની વચમાં) આંટા લઈ એક, ત્રણ સાંકરી, પાસેના જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચમાંના ટાંકામાં આંટા વગર એક,

એ પ્રમાણે કરો. પછુ દરેક પુણાં યુધવી વખતે સંભાળ રાખ- વી કે સો ખેલ આવી યુધવે વધી નહી ન્ય. બીજી હાર— ત્રણ સાંકરી, પાસેના જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, ઉપર પ્રમાણે એક ચોકડી, “પાણું” કરો. ત્રીજી હાર—પહેલી હારની માફક પછુ આ હારના જી લાંબા ટાંકાને ક્રુમખા પહેલી હારના ક્રુમખાની બરા- બર ઉપર નહી પછુ આડકતરે આવવો જોઈએ. એટલે કે ક્રુમખા અને ચોકડી પહેલી હારની માફક નહી પછુ અચાર નવાર યુધવા. (નમુનામાં જુવો.) ચોથી હાર—શાલની તરોહ પ્રમાણે. પાંચમી હાર—પહેલી હારની માફક. છઠી

હાર—શાલની તરોહ પ્રમાણે. સાતમી હાર—ત્રીજી હાર- ના જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની બરાબર ઉપર આવેલા છેલ્લી હાર- ના આંટા વગરના ટાંકામાં, આંટા લઈ જી ટાંકા, દરેકની વચ- એ અડધી સાંકરી સાથે, એક સાંકરી, છેલ્લી હારના ત્રીજા અને ચોથા લાંબા ટાંકાની વચમાંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, પાસેની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, સાત સાંક- રી, પાસેના ક્રુમખા માહેલા બીજા અને ત્રીજા ટાંકાની વચ- માંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, પાસેની સાંક- રીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, “પાણું” કરો. આ હાર આપણે જાણ પુરી કીધા પછી સેરવેલા ટાંકાએ બધા કરો આક્રમી માંડે.

આઠમી હાર—પાંચ સાંકરી, જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચમાં આંટા વગર એક, પાંચ સાંકરી, પાસેના આંટા વગરના ટાંકાની એક અગાઉના ટાંકામાં આંટા વગર એક, આ ટાંકા યુધવી વખતે ફક્ત છેલ્લી હારના નહી

પછુ તેનીથી એક અગાઉની હારના ટાંકામાં લેવું. ત્રણ સાંક- રી, સાત સાંકરીની વચમાં આંટા લઈ જી ટાંકા “પાણું” કરો. નવમી હાર—સેરવેલા બે આંટા, “સાતમી હારના જી ટાંકા- ના ક્રુમખાના બીજા ટાંકામાં આંટા વગર એક સાથે છેલ્લી હારના સાંકરીના ટાંકા પછુ લેવો, પાંચ સાંકરી, તેજ ક્રુમખા- ના પાંચમા ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, છેલ્લી હારના જી લાંબા ટાંકાના પહેલા ટાંકામાં સાથે જોડેલા આંટા લઈ બે ટાંકા, એક સાંકરી, પાસેના ટાંકામાં સાથે જોડેલા આંટા લઈ બે ટાંકા, એ પ્રમાણે દસ વખત કરવું, ત્રણ સાંકરી “પાણું” કરો. દશમી હાર—બે સેરવેલા ટાંકા, “છેલ્લી હારના આંટા વગરના ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, છેલ્લી હારના સાથે જોડેલા બે ટાંકામાં તેજ પ્રમાણે જોડેલા બે ટાંકા, એ ચોકડી (ચાર સાંકરી, પહેલીમાં આંટા વગર એક), જોડેલા બે ટાંકા, એ પ્રમાણે નવ વખત કરી જવું, ત્રણ સાંકરી “પાણું” કરો.

જે સ. નેટલી એઈએ તેટલી લાંબી સાંકરી યુધવા. પહેલી હાર—આંટા લ- ઈ એક, ત્રણ સાંકરી, તેજ સાંકરીમાં આંટા લ- ઈ એક, ત્રણ સાંકરી છે- ડી ચોથીમાં આંટા લઈ એક “પાણું” કરો. બીજી હાર—છેલ્લી હારના ત્રણ સાંકરીના પહેલા હોલમાં, એક ટાંકા આંટા વગર, પાંચ ટાંકા આંટા લઈને, એક આંટા વગર, એક સાંકરી, એક ટીપરી આ પ્રમાણે (ચાર સાંકરી, પહેલીમાંથી આંટા વગર એક ટાંકા સેરવી લેવો), એક સાંકરી, એક હોલ છેડી બીજામાં “ઉપર પ્રમાણે પાણું” કરી નવો. ત્રીજી હાર—છેલ્લી હારની ટીપ- કીની બાવુએની એક સાંકરીમાં આંટા લઈ એક, ત્રણ સાંક- રી, ટીપકીની બીજી બાવુએની એક સાંકરીમાં આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરી “પાણું” કરી નવો. ચોથી હાર—છેલ્લી હારના આંટા લઈ યુધવા પહેલા ટાંકાના આંટા વગર એક, સાત સાંકરી, પાસેના આંટા લઈ યુધવા ટાંકા પર, આંટા વગ- ર એક, દસ સાંકરી, એ મહિલી પાંચમીમાંથી એક ટાંકા સેર- વી કરાવો. આથી એક હોલ થશે. ચાર સાંકરી, “પાણું” કરો. પાંચમી હાર—છેલ્લી હારની સાત સાંકરીમાંની વચમાંનીમાં એક સેરવેલા ટાંકા, ચાર ટાંકા આંટા લઈ, ત્રણ સાંકરી, પાંચ આંટા લઈ, ત્રણ સાંકરી, ચાર આંટા લઈ આ સળખા મળી તેર ટાંકા છેલ્લી હારમાં કીધેલાં પેલા નાનાં હોલમાં કરક; “પાણું” કરો, પછુ પહેલા ક્રુમખાની છેડી ચાર ટાંકાની પાતરી- માંના પહેલાં ટાંકાને બીજા ક્રુમખાની પહેલી પાતરીના છેડા ટાંકા સાથે સેરવેલા ટાંકાએ જોડી નાખવો. છઠી હાર—છેલ્લી હારની પાંચ ટાંકાની વચમાંની પાતરીના પહેલા ટાંકા પર આંટા વગર એક, સાત સાંકરી, “પાણું” કરો. સાતમી હાર—છેલ્લી હારનું સાત સાંકરીનું ને હોલ પાંતરાનાં બે ક્રુમખાની વચમાં આવ્યું છે તે હોલની પહેલી સાંકરી ચુકી બીજામાં આંટા

વગર એક, બે સાંકરી, એક ટીપડી આ પ્રમાણે (પાંચ સાંકરી, પહેલી સાંકરીમાંથી એક આંટા ચોરસ લેવો), બે સાંકરી, પાસેની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, બે સાંકરી, એક ટીપડી બે સાંકરી, એક સાંકરી મુકી બીજામાં આંટા વગર એક, બે સાંકરી, એક ટીપડી, બે સાંકરી, પાસેની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, પાસેનાં હોલના વચગાંની નાંકમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી 'ખાણું' કરશે.

રીરીન ક્રમ પાઠક.

દા ના વે ની ન શી ય તો .

૧૪ ધર્મ પોતાની અસર આપણી ચાલ બતાવના દરેક ભાગમાં દેખાડે છે; તે એક કાઠના રસ લેવા છે, જે તેની દરેક દરેક રાશીઓમાં વેચાય છે.

એક ખરા બચવારીની રેબલ ઉપર હુમલો કરાઈ, કુસળતા અને આનંદ જણાય છે; ન્યારે આપણા શુભરાત્ર માટે આપણી રીત બોલેને અનુસરવે આપણે મેલવું હોય, ત્યારે આપણે ઘડતી રીતે પહેલાં-મત કરનારાં થઈ જઈએ; પણ જેમ આપણે વધારે સારી સુવર્ણ રીતે રહીએ, તે આપણે પૈસા વધારે સારાં કામોમાં વપરાઈ શકે. જે પોતે પોતાની કામગીરી એકે છે તે તેમાં શુભ કરે છે.

સંકટો, જે આપણે તેમને દરદારપણ બોલે હાથેય કદે તો આપણને મેલવેલમાં જવાને તેડું કરનાર આકાશી કાસ્ટો છે.

૫૨ સંસારી કામકામે, પેપાટ અને મોલ વગરના સાંત પ્રવાહ માટેક પસાર થઈ જવાં જોઈએ.

સવારના આપણે પોતાને પુછવું જોઈએ કે, “આ દહાડો જે પોતાએ મને બતાવ્યો છે, તેમાં હું શું કરીશ? કેવી રીતે હું તે પર્વરને રાહ કરવામાં વાપરીશ?” રાતના આપણે નીચાર કરવો જોઈએ અને શાક કરવું જોઈએ કે “આજે મેં શું કામ કર્યું છે, અને કેવી રીતે મેં દહાડો જીત્યો છે?”

ધર્મ સુદરની રીતે તે કાંઈ મોટું, લાયક, યિત્તાચારી બહું, હોદાર અને હમદા હોય તે તરફ વળાણ લે છે અને તેડું ખરે સાવ આત્માને સંપૂર્ણ કરે છે, એટલું જ નહીં પણ તેને પુરો બધે છે. જેને તે આપણી વર્તણૂકનું સમજું અધીચારપણું તથા સખી બુદ્ધિ અને નાવાયક મોન મનદને દુર કરે છે; તેપણ તેના બહાદમાં તે આપણાં મનને હમેસાની સાંઠી અને નહીં ખલ પડે એવી રમુજી બરપુર કરે છે. હાકરી માયા અને સકતીનો નીચાર તથા નેજાનાં કાચો, પોતાની ખુદ ખાતી-યતમં ખુશાદીને દુર કરવાથી એટલાં તો ભૂલોં છે કે નેજો તેનાં મુખ્ય અને હમેસાનાં મુગ છે.

રોમન શાલ વેસ્પેસીઅન, દર રાત્રે પોતે આગળે દહાડો શું કામ કર્યું હવે તેની વપાસ લેતો; અને ન્યારે પણ તેનો એક દહાડો કાંઈ સાદું કામ કરી વગર નતો, ત્યારે તે પોતાની નોંધ લેવાની ચોપડીમાં નીચેના વાક્ય લખતા:—

“મેં એક દહાડો શુભાભ્યો છે.”

જે દહાડાનો અર્થ પોતેને (જે અર્થ પોતેની કાંઈ સમજ હોય) થયતું જેવા પામતો નહોતો, તે ગણતો તે પોતેને સમજતો.

સત્તું મહું કરવું. જે પોતે મરતો નહોતો, તેને હમેસાનાં મરતો મળતો વેચાલો હોય, જેને તે પોતાનો દહેસો ગણતો હોય.

પોતે છેલ્લા પોતે હોસાળ આપવા માટે વગર અઠમે ઉતાવળો ન્તો હોય, તે “પોતાની હમેસાનીની સાંઠી માટે જે કાંઈ લગતું હોય,” તે ૫૨ નીચાર કરવા અને તેની મોડવણ કરવા, હમેસાં મોનમલદનાં દહાડાંમાંથી છટકી જવું, અને દુન્યાઈ કામકામની પ્રવાલ વારવાર તણ દેવી, જેના કરતાં વધારે વાતની બીજું કાંઈ નથી.

માણસોની નજરે પડતા ૫૨ પેટાઓમાંનો સર્વોચ્ચ કાસ્ટો ૫૨ પેટો દાલત છે. તે ચેરિક છેટ્ટી ચળકે છે, અને દુન્યાઈ લુ-ખો નાટીની જરૂરીયાતોથી સંપૂર્ણ દેખાય છે; તે સંખ્યાબંધ હા-કાનું ધ્યાન બીજા દરેક બીજપરથી ખીસાડે છે, અને તે મેલવવા માટે પોતાના પુલ્લીઓનાં દીઠમાં નહીં સમાઈ શકાય એવી ઇતેલરી લઈ લે છે. નબળાં મને તેને દુન્યાઈ આશીરવાદોનો અર્થ મળે છે; અને તેટલા માટે દાલત મેલવવાથી તેને પોતાની દરેક અસર સંકેતી અને દરેક સંતોષ મહેસો માને છે.

નીંદાખોર માણસનો સંબંધ ના સખી; તેને ધોરજથી સાંભળવો એ તેના શુદ્ધતામાં હામ લેવા બરાબર, અને તે હુલેલો માટે સખ્યા સવા માણસો તેને દુર કરે છે, તે ચાહ રાખવામાં ઉત્તેજન આપવા બરાબર છે.

જેમ આપણે હંમેસામાં ચડતા હોઈએ, અથવા મોઝાં અને વર્ગમોઝાં મળતાં હોઈએ, તેમ આપણે આપણા કામમાં વધારે સાવધ રહેવું જોઈએ. પોતાની દરેક કંઠેલી કરવી નજર આપણી ઉપર છે, અને માણસો આપણી ખાખીઓ વપાસે છે, જેમ જેમ આપણે પૈસામાં વધતાં જઈએ, તેમ તેમ આપણી આપ વધારીને અચાનકે વેરવાનું બધું, આપાર અને પહેપહાસમાં ચડતાં જવું જોઈએ.

નીપત્તીનો એક ફાયદો એ છે કે તેતેજ દુખ ખમતારા બીજા-ઓની તે આપણને કદર ખાતાં રીખવે છે.

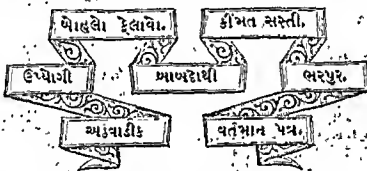
જેઓને પોતાતાકામે પૈસા આપેલા છે, તેઓ જે અરીબાઇનાં નહીં જણાયેલાં મુણીઓ અને દલશીરીનાં તે દુખદાયક કા-મે કે જ્યાં બચપણની નાહોળી અને હુલાપાનું અસતતપણું મદદ કરનાર એક મિત્ર કે દુશ્મની એક નજર વગર દુખના દેખાણ તથે કચડાનું બચ છે, તેની મુલાકાત લે, તો તેઓ જ્યાં સુધી તે કમલોમાં નર્મતાઈ ફેલાવાની પ્રશાસી લોગને નહીં ત્યાં સુધી તેમની લાગણી કેવી દુખભરી ચાલે! જે તેઓ સંખ્યાબંધ કરું-બના નીંદોળ બીચારાં બાળકોને પોતાની દુખી માતાનાં ડુંકણ આગળ રોડતી માટે ટપલતાં જાય, તો તેઓની હયા કેટલી ઉસ-કેરા! જે તેઓ તે કીટી, તમોથી વેપારી અવધી માતાને, પોતાનાં વેણાર પ્રગટ દુખના કાપ ફેલ કાકત પાકી સમજીતની ધીરજથી પોતાના બાળકોને મોંઘાટ નરમ પાકવાની કેરોસા કર-તી જાય, તો તેમનાં દીઠમાં તેથી કેવી માયાજીવાણીઓ ઉરકેરાય! કરકસર જે સંખાવ સાય ભેલાયથી હોય તો તે સારી છે. પહેલાનો અર્થ અપ્રતીત ખરેશા બંધ કરવા, અને બીજાનો અર્થ તે પૈસા જેઓને નજર હોય તેમના ફાયદા માટે વાપરવા એ છે. બીજા વગર પહેલાથી લોલી થયાય છે; અને પહેલા વગર બીજીથી દહાડ થયાય છે; પણ એ મેડ સાથે મલવાથી એક ઉત-મ જીણ બને છે.

જે એક માણસ વેપારમાં નહીં જણાયેલાં છુપા મેલોથી (કાવ-માંથી) આખી દુન્યા મેલવે, પણ પોતાનાજ આત્માનો નારા કરે,

આખાં હિંદુસ્થાનમાં સર્વે યુગ્મરાતી તથા હિંદુ-યુગ્મરાતી ધર્મમાં
વધારે ફેલાયકું તથા અહીં તબક્કાથી વધારે પ્રસાદીવાકું

❀ ક ય સ રે હિન્દ. ❀

- લગાજમનો દર.

(કે હુમેલા અર્થે ઉપર આપેલા ગોઠવે.)

યુગ્મદમાં વહેરાતી.....રૂ ૪-૦-૦ દેશાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦
દેશ પાઠકથી લગાજમ આપનાર પાઠકથી વહેરાતી રૂ ૬) લેખે વસુલ કરવામાં આવશે.
સ્તંભેર ખખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧, બીજાવારે ઓછો આવ.

જે જુન ૧૮૮૯. †

પુસ્તક ૧૭૧

(અંક ૨૫૧)

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થવું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

❖ લ મ ના રા—પાસેલી બાનુઓ. ❖

મું બ ઈ:

ક્યસરે હિન્દ સ્ત્રીઓ પ્રેસમાં,
ફરામજ કાવસજ મેહેલોએ પોતાને મટિ દાખું છે.
કિમત વસ્ત્રિ ૧ ના આંગ ઉપર રૂઝ;
પરદેશ દ આના.

મુંબઈના નામદાર ગવરનર લૉર્ડ રેનાં
જાખતાવર ખાનું લેડી રેના માન
પામેલા આસરા હેઠળ.

સી સ્ત્રી મિત્ર—સાં કળિયું—જુન ૧૮૮૯. ક

૧. મીસન જાવાનું વસિયત—એક પછી અન્યથા જેવી રસીકી વાર્તા—ચીત્ર સાથે (લખનાર મીસ શીરીન કું પાટક)..... ૯૬
૨. લાંબી છંદગી તથા ખુદરતી મોત—(લખનાર મીસ ખાનુખાઈ પેસતનજી નવરોજી કાકર.) ૯૫
૩. મગજ અને અંતઃકરણનો વારસો—(લખનાર મીસ ખાનુખાઈ ફરમિજ મીરાન).... ૯૭
૪. માએ દીકરાની અરસપરસની ફરજો—(લખનાર મીસ રતનખાઈ નં.૦ પદ્મિયાણી).... ૯૮
૫. સરખ્યતનાં જરખાઈ—(લખનાર મીસ નઈજી ખં.૦ કોહલા)..... ૯૯
૬. સ્ત્રીઓનું પુટાપણું—(લખનાર મીસ શીરીન રતનજી નાણાવટી)..... ૧૦૨
૭. નીતી મેકી—કવીલા—(લખનાર મીસ મેદેરખાઈ નં.૦ નં.૦ પટેલ)..... ૧૦૩
૮. નસીબ—(લખનાર મીસ ધનખાઈ કું.૦ રોકના)..... ૧૦૩
૯. મોટાં માથની ગુલાકાતો—માટેનું ધર—(લખનાર મીસ મેદેરખાઈ નં.૦ નં.૦ પટેલ).... ૧૦૪
૧૦. નામીશી સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—મીસ મરાયા એડજવરથ—ચીત્ર સાથે—(લખનાર મીસ ગુલખાઈ કું.૦ પાટક)..... ૧૦૫
૧૧. “સનધીમ” નામની આગળાટમાં એક સફર—કવો લેડી બ્રાસી—મે ચીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીરાંખાઈ નં.૦ એ.૦ પટેલ)..... ૧૦૬
૧૨. વખત અને તેનો ઉપયોગ—(લખનાર મીસ ખરોદખાઈ દોરમજી એ.૦ દાવર)..... ૧૦૭
૧૩. લરવા ગુંથવા વીરો—મે ચીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ શીરીન કું.૦ પાટક)..... ૧૦૮
૧૪. “મારી બેનપણીઓને શીખામણ” —(લખનાર મીસ મેદેરખાઈ ધનજીસાદ ખરાસ.) ૧૧૦
૧૫. દાનાવોની નશીયતો—(લખનાર મીસ જરખાઈ ફીરોઝસાદ વીકાંજી)..... ૧૧૨
૧૬. કાલો—કાલ ઉપર મુલતવી રાખનાર એક માણુચને હાથે લખાયેલા પોતાની છંદગીના બનાવો—(લખનાર મીસ નંવાજખાઈ નં.૦ પાટકસાદ)..... ૧૧૩
૧૭. રાંધવાને લખતું—(લખનારાં મીસીસ-મેદેરખાઈ સોરાખઈ-ખરોદજી ઈન્જનેર તથા મીસીસ શીરીનખાઈ દારાસાદ તારાપોરવાલા)..... ૧૧૬
૧૮. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી)..... ૧૧૬

કેપીનમાંની પેલી સોળતણ દારીથી પણ દુર રહેવા માંગતી હતી. આ બાઈ બેઠે એક ખરાબ સ્ત્રી ન હતી, તોપણ તેણીએ એ કડુ બોમાં ચાકરી કીધી હતી તેઓની આગળી પાછલી તવારીખના લાંબા હેવાલા તેણીની આગલકથી સંભરવાતી હતી, ને ઓગસ્ટા સાંભરવા માંગતી ન હતી, કારણ ને માહેલી ઘણી બારે એવી તો કમકમાત ભરેલી હતી કે તેણીના નેની વ્યયન આપણદાર બાપુનાં વે રૂમાં, તે સાંભળી ઉભાં થતાં હતાં; બેઠે તે વાતો કાંઈ પા, શક વગર, ચોપડીએ લખવામાં કાઈ કહારો કામ લાગે તેવાં જવાબી તે સંભરવામાં કદાચ તેણીને રસ ઉપજે, તોપણ નીતીન લગતા કાનૂનોમાં ખત્રલ કરનારી હોવાથી તે ટાહેલાં સાંભરવા તેણી ચાકરી ગઈ હતી; તેથી લાં ઓકાંતમા બેસી દરીઆના ઉછળતા નહેદ શીજીવાવા યોગત્યોને જોતી હતી અને પોતાને મનસે પીચાર ગતી હતી કે, ને સ્ત્રીઓ પીસે પેલી દારીએ તેની આમલ વાત ગુધી હતી, તેઓ ને જણ કે તેઓના ધરની છુપી યામકે કેટલાં તે સરખ ભરેલી અને દુખદાયક વાતો તેઓનાર ધરના નોકરો સહરાગાતથી પારકાં લોકો આગળ કદતાં દુર છે, તો તેઓનાં મનની દાસત કેવી યાએ અને તેઓનાં દીધમાં કેવું લાગે; તેલકામાં એક ભપકા ભરેલાં દેખાવાના અમલદારને એક ચોપડી લઈ ચોતાની તરફ આપતાં બેઠે તેણી અજબ યઈ. પહેલાં તો તેના સુનેરી કોથળી નજી લીધેલા પોસાકપરથી તેણી સમજ કે તે "કેપટન" હશે, પણ પાછમથી જણાવું કે તે તો ફક્ત એક વડા અમલદાર હશે.

"ગેહરખાન બાપુ," તેણે ચોતાની તોપી ઉતારી સલામ કરી, અને તેના હાથમાંની ચોપડી તેણીને દેખાડી કહ્યું, "કેપટને તમુને સલામ કહેવાડી છે અને તેવજી જણાવવા માંગે છે કે ને બાપુએ આ ચોપડી લખી છે તે તમેજ છેલ્લે કે?"

ઓગસ્ટાએ તે ચોપડી તરફ નજર કીધી, તે તો "જંગી-માસ વાડ" ની એક નકલ હતી, પછી જવાબ દીધો કે પોતે ન તેની કતી હતી, અને પેલા કારભારી લાંથી ચાલી ગયો.

સરદાર પડતાં વધી એક થીજે અમલજી નેવો બનાવ બન્યો. પેલોજ અમલદાર પાહો આવ્યો અને તોપી ઉતારી સલામ કરી કહ્યું કે, કેપટન તરફથી તમુને જણાવવાની ફરમાસ થઈ છે કે તેવજી તમારો સામન બીજી કેપીનમાં ખાલી કરી લઈ જવાનો હુકમ આવ્યો છે. પહેલાં ઓગસ્ટાને આ વીચાર લઈ પડ્યો નહીં, તેથી ચોતાની આનાકાની દેખાડી. આમ કરવાનું કારણ કાંઈ પેલી દારીથી છુટું પડવાનું હતું નહીં, પણ તેણીની રજા વગર એક જગાએથી બીજી જગાએ ખાલી કરવાનો હુકમ મમે એ વીચાર તેણીને પસંદ આવ્યો નહીં.

"બાપુ, એમ કરવાને કેપટનનો હુકમ થયો છે" આમ બોલી, સલામ કરી, તે લાંથી ચાલી ગયો, અને ઓગસ્ટાને તામે ધવાની ફરજ પડી. આમ કરવાથી પાછલથી તેણીને પડતાયો કરવો પડ્યો નહીં; કારણ કે તેણીએ ભાંડે જુલાકી વચ્ચે જોયું કે એનજનના ઓરડાની પછપાડે, વાહાજીની જમણી બાજુએ પુલકપરની એક સુંદર કેપીન તેણીને આપવામાં

આવી હતી. તે એક અમલદારની કેપીન હોય એવું હતું, કારણકે લાં અભરારીપર સમાઈથી ચોરેલી સોને તથા દુરખીનો અને દરીઆને લગતાં ઓળેશો પોલેકે હતાં, વધી થીજાનને મથાલે એક જુવાન સ્ત્રીની સમીપે એક ઓગસ્ટાએ પેલા કારભારીને પુછ્યું, "તું આ કેપીન મારા એકતીનાજ વપરાશને માટે છે?"

"હા, બાઈ, કેપટનની ફરમામથી. મીં જોનાં જે. એક મદદનીશ અમલદાર છે તેવજીની એ કેપીન કે ને તેવજી વડા અમલદાર મીં ચોમસ સાથે નજી રહે છે, આ કેપીન તમુને આપી છે."

ઓગસ્ટાએ ધીમેથી બજરી જવાન દીધી, "ખરી નેનસ ઘણાજ માયાણ છે" તેણી જણતી ન હતી કે જે ઉપકાર કેવી રીતે માનવો, પણ એટલામાંજ તેણીની અજાણી છેલ્લે આવ્યો નહીં; પેલી પગ પછી બારે પેલી પગમાંથી જાહાર નીકળતી હતી ભારે એક મદદરૂપ પોતાના એક ને પોસાકમાં તેણીની આગલ આવ્યો. તેણીએ તેને કેપટન જાણ લ આજ્ઞા, તેની સાથે વળી એક સુંદર બાજવાની પોસાક સી તેણીને જમાતા પોસાકમાં હતી.

કેપટન નખીને વચ્ચો, "માફ કરજો બાપુ; હું તમને તમેજ મીસ સમીધસે હશે." "હા."

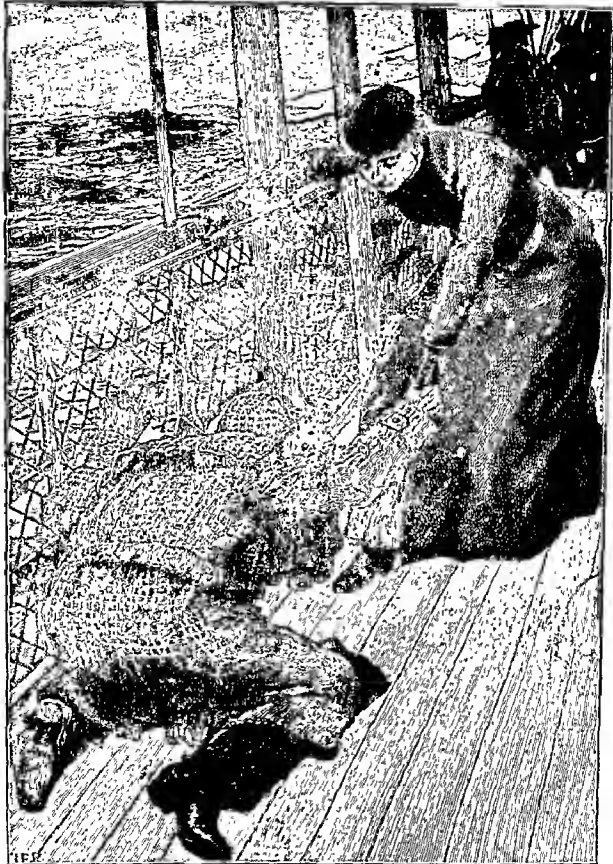
"હું કેપટન ઓલટન છું. આશા છે ને તમુને તમારી કેપીન પસંદ હશે." પછી પોતાની પાસે એકી-બી સારે ઓગસ્ટાએ કસાવવા તેણી તરફ ફરીને બોલ્યો, "લેનડના ગવરનર લોકે હોમલદરસ્ટનાં બાપુ લોકે લોકે હોમલદરસ્ટ, એવજી મીસ સમીધસે છે, કે ને કીની તમે ઘણી તારીફ કરતાં હતાં."

"અરો તમારી ઓગાખાણુ થવાથી હું ઘણીજ ખુશી છું મીસ સમીધસે," તે મોટે ધેરની બાપુએ બોલા દે નહીં પણ ખરેખરી ખુશાલીની લાગણીથી. "વખતે તમારી માસે મારી જગો કરવાને કેપટન ઓલટને કમુજાન આપી છે, તેથી આપણે તે વખતે સાથે બેસી નર વાત કરશું. તમારી ચોપડીથી હું જોતી ખુશી થઈ તેલથી ખુશી હું કાંઈ દહારે કાંઈ પણ ચીજથી થઈ નથી; મેં તે જણ વખત વાંચી છે, તે વીસ મારા જોની ઉદયોગી એને વારતે તેને શું કારણો?"

ઓગસ્ટાએ આંધી સરખાઈ ઉનાવધમાં જવાન દીધી, "હું ધારું છું કે એમાં કાંઈ જલ છે, હું તો આ વહાણપર ફક્ત એક થીજ નેવેની ઉતાર છું, અને તેથી લોકે હોમલદરસ્ટની પાસે બેસવાને લાયક નથી."

આ જવાબ સાંભળી કેપટને ખુશ મીઝનથી હસીને કહ્યું, "આલો, વારે મીક છે, મીસ સમીધસે, તમે તો મારા પરાણા છે, અને તમારેથી કાંઈ ના પડારો નહીં."

"બારે આપણી હંદગીમાં જોગ ચોધરીએ કાંઈ વાર એક જુલોમાન મનુષ્યને મળી" "રે. . . પણ બેસવાની તક આપણે મેલ"

ઝોગરડાએ આથી ધનરાઈ નર્ઈ આગળ ધરી આવી મદદ કરવાને દયાથી પોતાનો હાથ લખાવ્યો; તેણીની મદદથી અને પાસેના કરેરાઓ પકડી તે જેમ તેમ હડી હજો થયો. (જુઓ પાનું ૮૯ ચું.)

માનથી નમીને કંઈ, એકે આ માન ખરાં દીવનું હતું, તેપણુ ઓગરડાને જાણે તેણીની કંગાળ શક્તિએને સહરામાંથી વધારે મોટાં રૂપમાં સુકી હોય તેમ લાગ્યું. અને વળી વધારે અનુભવેથી તો તેણીને એક સ્ત્રીને મોટીથી આવા સજીનો સાંભળતાં લાગી; તેથી તેણી શરમથી લાજ થઈ નમી, અને શું જવાબ દેવા તેના સુચવાણમાં હતી, તેટલામાં એકાએક મીંઝ મીસનની કોઠા અવાજ તેણીને કાંને પડ્યો. તેવણુ લોડ હોમદરસ્ત છ. સી. એમ. ઇ. સાથે વાન કરતા હતા. આ છેલ્લા શખસ કદે દિગ્વિષ્ટ, ટોંગો, અને શામળા દેખાપડેના હતા. તેનો મેદરો માયાળુ અને રીતભાત દમામવાદી હતી. તે એક પહેલી પંક્તિનાં સરચાનના “ગવરનર” હતો. સરચાનના ગવરનરને પોતાનાં નામ પછવાડે ખેતાઓનાં ગમે તેવાં લાંબાં પુછાડાં હોય, તેપણુ વેસાતમાં તેઓની કાંઈ ગાઝો દરકાર કરતું નથી. પણ ભ્યારે તેઓ ગવરનરના ઓધાપર તેમણે છે અને તે એથી આગળ તે તે જમાની નવદીકમાં આવે છે, ત્યારે લગાર તેમને દરજ્જે વધતો જાય છે. ટુકડાં, એક સાધારણ માણસની હાલતમાંથી ફેરવાઈ મોટા માણસમાં તેઓ ખપે છે. લોડ હોમદરસ્તની હાલત પછતેવીજ હતી, અને તેવણુ તે સારી પેઠે જાણતાહતા.

મીંઝ મીસન બોખરા અવાજે બેસતા સંભળાયા, “હું કહે-તો હતો મારા સાહેબ, કે આપણા દેશે જે સૌથી મોટામાં મોટો કાષ્ઠો ખીસતીએ આગળ વધાર્યો છે અને તે અખીરનો ખેતાજ વંશપરંપરા ઉતરવાને લગતો કાષ્ઠો છે. તેથી આપણને બની-પપર આશા બાંધવાનું કારણ મને છે; એક પેઢીમાં આપણે પૈસા એકઠા કરીએ છીએ અને તે પૈસાથી ખીસ પેઢી ખેતાજ ખરીદે છે. તમે સાહેબ તમારો પોતાનોજ દાખલો લેવો; તમે સાહેબની હાલત મગરબી ઉપજાવે એવી છે. પણ જે સામય્યું છે તેમ તમે સાહેબના પીતા તો એક મારા જેવા કષાદારી હતા.”

“હા, હા, તમે કહોય તેમ કાંઈ હતું નહીં.” લોડ હોમદરસ્ત વચમાં બોલી ઉઠ્યા; “અરે પેલી છોકરી જે લેડી હોમદરસ્ત સાથે વાત કરે છે તે કાણુ હશે? તેણી કેવી ખુશસૂરત છે!”

મીંઝ મીસન, જેવણુને મોટા લોકોમાં ઘુસવાડું, અને તેઓ સાથે વાતો કરવાનું ધણું ગમતું હતું, તેવણુ લોડ હોમદરસ્તના છેલ્લા ભોક્ષો ઉપર ખ્યાન આપ્યા વગર ખાણું પોતાનુંજ, બોલતું જારી રાખ્યું: “હવે સાહેબ, દાખલા લરીકે મને ઘણુ પૈસા એકઠા કીધા છે, કે જેમ કહેવાને હું તમે સાહેબ આગળ અચકાતો નથી. હવે મારા વારસને જે મારો એક વારસ હોય તેો આ પૈસાને લાભ લઈ તમે યુરબી જે માનવતો આધી બોગવો છો તેવાજ આદા પર ચડડવાને શું કાંઈ પણ અડચણ નરે?”

“કાંઈજ નહીં મીંઝ મીસન, તમે બોલ્યા તે બધું” અચચર છે; તમારા વારસને વાસ્તે આએ સૌથી સરસ તક છે. સાહેબજ, લેડી હોમદરસ્ત મને બોલાવે છે” એમ બોલી તેવણુ સાંધી ઝડપમાં ચાલી ગયા. મીંઝ મીસન તેવણની ચુકે ગયા.

“નેન” લેડી હોમદરસ્ત બોલ્યાં, “હું તમને મીસ રમીધર્સ

સાથે એજાખાણુ કરાવવા માંડ્યું. એવણુ તેજ મીસ રમીધર્સ છે કે જેવણુ વીશે આપણે બધાં વાન કરતાં હતાં, અને જેવણુની મોપડી તમે ચાંચતા હતા. મીસ રમીધર્સ, એવણુ મારા ભરથાર થાય છે.”

લોડ હોમદરસ્ત ધણીજ નરમાસથી નમી તેણીને ટાકું કાપું, અને ઓગરડાને કહેવા જતા હતા કે તેણીની એજાખાણુ થવાથી તેવણુ પછા પુછી થયા હતા. તેમાંનાં મીંઝ મીસન સાં આવી લાગ્યા, અને ઓગરડાને આપાં મોટાં લોકો સાથે છુટ્ટી લેવાતાં જેઈ એટલા તો અજબ થયા અને ધમરાવા કે હવે શું રસ્તો લેવો તે તેવણુને સૂચ્યો નહી. આ તેવણુની હાલતને ઉઠડે અર્થ સમજ લેડી હોમદરસ્ત કાષ્ઠા પ્રમાણે તેવણુને ઓગરડા સાથે એજાખાણુ કરાવી. હવે કરતું કેમ? ઓગરડાએ તો એક પગમાં ટેપાન કાપેા કે મીંઝ મીસન સાથે હવે વધારે વખત કંઈ કામ પાડતું નહી, અને ગમે તે થાય તેપણુ લ્યોને લાંબ તેને કજીત કરી તેનો છેડા લાવવો. તેથી ભ્યારે તેવણુ લાંબો હાથ કરી “શેકહેન” કરવાની મનઝબથી તેણી તરફ આગ્યા ત્યારે તેણી પાછડ હકી, અને ચાંત, મક્કમ અવાજે કહ્યું, “લેડી હોમદરસ્ત, હું તો મીંઝ મીસનને આગાઉથી એજાખાણુ, અને હવે એવણુ સાથે વધારે કામ પાડવાને હું ઈચ્છતી નથી. મીંઝ મીસને મારી સાથે સારી માલ ચલાવી નથી.”

આ સાંભળી લોડ હોમદરસ્ત પોતાનાં મનમાં બજડ્યા, “ખબી-ત, મીંઝ મીસનથી ખીચારી કંટાળી ગઈ તેમાં હું જરાકપણુ અજબ થતો નથી; ધણી અક્ષવાણી છોકરી છે.”

લેડી હોમદરસ્તને ઓગરડાનું ઉપરું બેસતું સાંભળી પહેલાં જરા અનુભવેથી અને રમુજ લાગી, પણ પછી એકાએક તેણી સમજ ગઈ અને બોલી: “હવે હું સમજ, મીંઝ મીસને “જેમીમાસ વાક” છાપી દશે અને અમળન આ સવળી પંચાતીનું સુખ તેજ દશે.” એટલામાં બપોરનાં ખાણુંનો ઘાંટ થવાથી તેણી ઓગરડાને લઈ જે જમા તેઓને કપડાને ડેખાપર આપવાને કજીયાત આવી હતી, તે રખેને ખોદી કે તેની ધાસ્તી માં લાંબી ઝડપમાં જતી રહી. ખાણડ મીંઝ મીસન આ નાધરે જો બનાવ ખરેખર બન્યો હતો કે તેવણુ સ્વપ્નનાં જોતા હતા, તેના વીચારમાં ટુકડ પર હાંફતા બેઠા હતા. અકસોસા આજે વાડાણુપર તેવણની નવદીકે તેવણના મેહેતાઓ અને અધીપતી-ઓ હતા નહી, કે જેઓની ઉપર તેવણ પોતાનો ગુસ્સો કહારે.

ખાણું ખાઈ રહ્યા પછી લેડી હોમદરસ્ત ઓગરડાને પુછ્યું, “હવે મારાં ખ્યારાં મીસ રમીધર્સ, મને કહેશે કે તમને સા વાસ્તે મીંઝ મીસન નથી ગમતા? તમારી મરજી નહીં કહેવાની હોય તો બેઠાસક તેમ કરજો, તેનું કાંઈ નહી, પણ મારે તો કહેવું જેઈએ કે હું પાતે તેવણને ધીકારું.”

ઓગરડાની મરજી તેણીને તે કહેવાનીજ હતી, તેથી તેણી એ તરતજ ખરી બેઠેલી દલગીરી બરેલી વાત પ્રહેવેથી છેલ્લે સુધી તેણીની નખી માયાજ સહીને કહી સંભળાવી. ગરીબ ખીચારી છોકરી! તેણીને આ વીરવાડુ સોજનણુ મનવાધી તેણી ધણીજ પુછી થઈ હતી, કે જેની આગળ તેણી પોતાનાં મનની સવળી વાન કહેવાને અચકાતી ન હતી.

લેડી હોમહરરટ નાની જેનીનાં મોતની વાત આંખમાં આંસુ લાવી ધ્યાનથી સાંભળી, અને તે પુરી થયા પછી બોલી, “ખચીત ભારે આમે તમારો મોપડી બપનાર તો હુન્નામાં સૌથી ખરાખમાં ખરાખ માણસ હોયો બેઈએ! હું એને તોડી પાડશ અને મારા વરને પંચુ તેમ કરવાને કહેવશ, પણ નહી, એના કરતાં વધારે સારી એક ખીજ યુક્તી છે. બે એની ખારો પેંચુ લખત ફડાવી નખાવું નહી, તો મારું નામ બેસી હોમહરરટ નહી; તેને તે ફાડી નાખવુંજ પડશે નહી તો— તો—” આટલું બોલી તેણીએ પોતાનું નાનું પલ્લુ ડહાબલુ વાજું માથું ઢીંચ્યું.

મ ક ર છુ ૬ કું .

મીન ટોમએ આગળ વધે છે.

તે દહાડાથી જ્યાં સુધી “કેનગર” રીમર પર એક આગ્રત આવી પડી ત્યાં સુધી ઝોગરડાએ ધણાં સુખમાં દીવસો ગુમર્યા. લોડ અને લેડી હોમહરરટ અને ખીજ પહેલા વર્ગના ઉતારાએ તેણીની ઉપર ધણી માયા અને મેદરઆની રાખતાં હતાં, તેથી તેણી નજદીથી વાહોણ પર વખણાઈ ગઈ. તેણીની મોપડીની જે બે નકસો રીમર પર હતી તે એક હાથમાંથી ખીજ હાથમાં ફરતી ફરી, તે એટલે સુધી કે લાંબી લાઈએરીની કખરમાં તે કેટલોક વખત સુધી સુકાયા પામીજ નહી. અને અને તેણી પોતાનીજ લખેલી વાત બધાને મોઢેથી ધડી ધડી સાંભળતાં કંટાળી ગઈ, પણ એટલાંજાંજ તેનો છેડો આપ્યો નહી. આપણે આગલ કહી ગયાં છીએ તેમ ઝોગરડા એક ખતીશય ખુખસુરત જુવાન છોકરી હતી, અને એકે આપણને આ નીચસો ખસે વાક્ય કહેતાં ખેદ ઉપજે, તોપણ ઈનસાફ ખાતર કહેવું તો બેઈએ કે ધણાં લોકોની આંખોમાં એક ખુખસુરત સ્ત્રી એક ચંદરય આપવા તો એક સધારણુ દેખાવી સ્ત્રી કરતાં વધારે ધ્યાન ખેંચનારી થઈ પડે છે. તે પ્રમાણે ઝોગરડાએ તેણીની જુવાની, ખુખસુરતી, ખુદી અને સંકેદો (કે જે વીણેની સઘલી તવારીખ લેડી હોમહરરટનાં પેટમાં ન રહેવાથી તેણીએ બધાને નહી દીધી હતી) થી એક સંપુરણ બહાદુર સ્ત્રીના ખેતાળ મેલ્યોએ હતો. પહેલાં તે ગરીબ છોકરી કે જેણે પોતાની જીંદગીમાં દરગીરી, દુઃખ અને ગરીબાઈ સીવાય કંઈ નહોતું ન હતું, તેને પોતાની હાલત-એકદમ આવી અજાણ્ય જેવી રીતે ફેરવાયાથી ધનગણ ઉપજ્યો. આ મોડી રીમરપરનાં એકે એક માણસ તેણીને પડ્યો બોલ ઊંચથી લેતાં હતાં, પણ તેણી, માણસાઈ ખવાસની હોવાથી તેમાં રમુજ મેલવતી હતી. જે મીસાએ એક માણસ કહાડેના કહાડો સુધી રાતનાં ઘોર અંધારાં અને સરદીવાજા વખતમાં ગોતાં ખાતું હોય તેવામાં તેને દીવસનો પ્રકાશ નજરે પડવાથી તેનું અંધાર અને સંકેદ-દુર થશે એવો જે હરખ ઉત્પન્ન થાય છે તેમ મીસાએ ઝોગરડાને પણ હરખ ઉત્પન્ન થયો હતો. રતે તેણીનો જય શર થઈ સુકો હતો. જેવી મીન

મીસનની તેણીની તરફની ચાલની વાત-તે-વાદાણની નાની ચંદગીમાં ફેડાઈ કે સંધ્યામાંએ આ પુસ્તક પ્રસીદ કરનાર શાહજાદાની સંગત છોડી દીધી, તે એવી રીતે કે તેના પૈસાના ખણખણાતથી પણ તે તેઓને પોતા તરફ આપવાને લાગ્યાથી શક્યો નહી. રહેણ સહયો વળી તેવણની અપીસમાં તો પેંચો મેળેનો જે મોડી મેલવવાની આશાથી તેજ વાદાણમાં ન્યુઝીવેડ હતો હતો, તે પણ તેવણને કાઠું આવેતો નહી હતો. તેણી આ વીસ લાખ પૌંડના મોટા ધણી અને સંકેદો ગરીબોની મેહનતનો લાભ લેનાર શેઠાના શું હાલમાં મીસની ગરીબ જેની કહેતી હતી તેમ આ “હાખાખાનાના જુવને” યોડાંક સુદીમર લોકો આવી રીતે એક કંગાળ મોપડી લખનાર છોકરીને ખાતર તુકકારે અને જણકેરી નાખે એ તો હવે હદ થઈ ગઈ. તેવણનો જીવની શરસો પાછો ઉભરી આવ્યો હતો, તેવામાં લોડ હોમહરરટ આગમાં તેલ નાખી તેવણને વધારે ઉકેરેયા. ઉપસો મહત્તય ધણીક દીવસો થયા તેવણથી દુર ને દુર રહેતો હતો, પણ એક સવારના બોગ મોપડીએ સાથે થઈ જવાથી મીન મીસને શેઠકેન્ડ કરવા પોતાનો હાથ તેવણ તરફ લંબાવ્યો, પણ લોડ સાહેબ તો જણે જણ્યું તા નહી હોય તેમ અખાડા કરી સુપસુપ લાંથી ચાલી ગયો આથી મીસન બપાનાને પીસો ધણેજ ઉછળી આવ્યો.

આથી લોડ સાહેબની પીઠ ફરવા પછી તેવણ શરસાથી તેની તરફ પોતાની મુકો કંકડાવી બોલ્યા, “શીર નહી, મારા સાહેબ, શીર નહી, હું તમારી સરેખર ઉતારશ. હુંથી અજેજ પતમાં એકાદ બે ટેકાંજે લાગે જુગાડી શકશે તે સત જણ્યો પેસા, જેનું ગમે તેવું લખાણ પતમાં કાપી શકે છે; મારા સાહેબ, સરધાનાના ગવરનર થયા તેથી કાંઈક તમારેથી ખીડવાનો નથી.”

“મીન મીસન, કાંઈ શરસામાં હેમો વાડું?” આ બોલો એક કદાવર પણ માયાળુ દેખાવ્યો, અને લાંબી મુઠાસો જવાબો એકાદરે મીન મીસનની આજુબો આવી ઉભો રહી બોલ્યો, “ગવરનર સાહેબે તમને કાંઈ બીડ્યા કે શું?”

“અરે! મીડ્યા કરી શું” બોલો છે મીન ટોમએ? એ તો ખસ અને તોડીજ પાડવા નીકર્યો છે. અને મીસનનો અને જીવનો ખરી નાખે છે, દમણા મેં શેઠકેન્ડ કરવા મારો હાથ લંબાવ્યો તે છતાં જણે જણ્યો નહી હોય તેમ મુગો મુગો ચાલી ગયો.”

“અ, હા” મીન ટોમએ, જેવણ ન્યુઝીવેડના એક પૈસાદાર જમીનદાર હતા તેવણે કહ્યું, “વાડે જીવણનું આમ કરવાનું કાંઈ કારણ હશેની?”

“કારણ? હા, લેવાની હું તમને કહું, એ બધું પેલી કુમતીને ખાતર છે.”

“કેઈ છોકરી મીસ સમીધસ?” ટોમએએ તેની જાડી આંખોના કાંઈ અજાળ. જેવા ચમકારા સાથે પુછ્યું.

“હા, મીસ સમીધસ. તેવણે એક મોપડી લખી અને મેં તે પૈન પૌંડ ખરીદી, અને લખન કરી તેમાં એક એવો કંકેડ નાખ્યો કે જેની મોપડી તેવણ પાંચ વરસ સુધી સખે તે એકસ કીખને અને હાખવાને હક આપે—હવે એક મુખ માથું

સ જેને બીજી વધારે સમજ ન હોય તેની સાથે આપણને કાગ પાડતું પડે સારે એવી રીત તો આપણે સાધારણ વાપડીએ છીએ—વાઈ હવે બન્યું એમ કે, આ ચોપડી તો એક સપાટામાં વેચાઈ ગઈ, સાર જાદ થોડે વખતે પેલાં બાઈ તો મારી આગળ આવ્યાં ને વધારે પૈસા માંગવા લાગ્યાં, અને પેલાં લખતમાંથી છટકી જવાની બીજી કાંઈ તાકતેજ કરવા માંડી અને બ્યારે મેં ના કહ્યું કે એમ કાંઈ બને નહીં, સારે તેવણે પોતાનો મીઠાજ બોલી દીધો ને ખાંડી ઢાંગ અને ગડબડ કરવા માંડી. હવે મને તો પાછળથી બજાર પડી કે એવણની તો એક આત્મી મેહન, કે માસી, માયી કોઈ હશે તેને હવા ખવડાવા લઈ જવાને કેહા પૈસા જોઈતા હતા, અને બ્યારે તેવણે તે મેત્રવી રાકયાં નહીં, ને તે સચું મરી ગયું, સારે એવણ પોતે બહાર ગામ જતા નીકળ્યાં ને વાઢાણ પર બધાં લોકોમાં યુગ ઉઢારી કે એ તો બધું મારે લીધે થયું.”

“અને હું ધારૂં કે એ લખતમાંથી તેણીને છુટી કરવાની તમારી મરજ નથી, મીઠા મીસન.”

“અસમત નહીં, ટોમમે, વધી ધધો તે ધધોજ, તેમાં કોઈથી વચમાં પડાય નહીં; વળી કહાય જો મેં એ છાકરીને છગી હશે તો તેથી ઉઘડું સાફ જાય; તેણી એ ઉપરથી અનુભવ મેલવશે. વધી એવા અનુભવ મેલવવામાં તેણી કાંઈ પડેલી તેમજ છેલ્લી પણ નથી, પણ હવે જો એ મારે વીરો કાંઈ પણ વધારે બેઠકશે તો ખાતરી રાખજો કે હું એની પર નાંબેલી કરવાની ફરીયાદી માંડશ.”

“એવી સામેતી પર કે વાતમાં જોટલી વધારે સચ્ચાઈ હોય તેણી નીંદા વધારે યાગ; એમજ કેની વારૂં?”

“જલદનમાં નાખો તેને” મીઠા મીસને આ તેના એકવાનો અર્થ સમજ્યા વગર પોતાનાં મોઢાં બગાડે ચઢાવી કહ્યું, “કાંઈ હદ વગરનું દુઃખ એણે અને દીધું છે! એનેજ લીધે મને મારાં ભત્રીજા સાથે પંચાતી થઈ, અને વધી અણુડે હતું તે માંડે નામ અદોશમાં ધુળમાં નાખ્યું, હવે હું તમારી સાથે સરત અણુડે જો મેં વાત એલેલી અણુડે અને ન્યુઝીયંડ નહીં જાય તો.”

“હા” મીઠા ટોમમેએ કહ્યું, “હું ધારૂં કે હવે તમારું મન પી રંધાઈ જશે અને હવે, મીઠા મીસન, જો તમારી રજા હોય તો હું એક જો બેલ જોઈ, અને એક ઘણા ગુચવાડા ભરેલા બનાવ પર અજવાળું પાડું. તમે પોતે કેવી કાસમના માણસ છો તે વીરો તમને કદી ખ્યાલ આવ્યો હોય એમ દીરડું નથી, તેથી હું તમને પુલે ચુકડું કહું છું, જો તમે એક ચોર નહીં હોવા તો તેની એક આગેલું જ નકલ છો. તમે એક છાકરીની ચોપડી લેઈ તેની ઉપર સેકેડોને નકા મેલવ્યો અને તેણીને દૂકત પાંચે આપ્યા. વળી તમારી નીચ ચુકડીથી ભવીપમાં પણ તેવીજ દુતેલ મેલવવાને તમે તેણીને બાંધી લીધી; અને બ્યારે તે બીવાની તમારી પાસે એકા પૈસા માંગવા આવી સારે તમે તેણીને દરજાએ બતડાવ્યો, અને હવે તમે અજબ-ધોડો છો, મીઠા મીસન, કે આજરાર લોકો તમારી સંગત શા વાસ્તે ના પાડે છે? મારો જો વીચાર પુછો તો તમે એક હીચકારાની સંગતને લાવકતા છે.”

આમ બોલી તે કદાવર જુવાન મદસ્ત્ય લાંબી ચાલી ગયો, તેને જોટલો તો ધીકાર અને ગુસ્સો ઉપજ્યો હતો કે તેથી તેની યુજના બાબે ખાસ ઉભા થયા હતા. આવી રીતે આ બીજી વખત મોઢા મીસન બાવાએ તેવણનાં યુકડા જોટલા નાના પોરવાને મોઢોટી આ સચ્ચાઈના સખુતો સાંભળ્યા હતા, પણ આ વખત તેવણને વધારે દુઃખ તો એવી લાગ્યું હતું કે જમન બંધ પડેલા પર (સુસતેસ પર) પોતાનો ગુસ્સો કઢાવી તેને નાવારસ કીધો હતો, તેણે કશું બંધાર બીજા પર તેવણ કરી શકતા ન હતા.

તેવણે મીઠા ટોમમેને મોઢોટી દીકાસા અને આસીરવાદના સખુતો સાંભળવાની ઉમેદ રાખી હતી, તેને બદલે ઘણીજ લાગ-ણીથી અને ખરી સહરાગાતથી એગરતાને બચાવ કરતાં તેને સાંભળી તેવણની અજાણ્યોતો પાર રહેવા નહીં. ઘણાં ખરાં વાંચનારમાં સમજ ગયાં હશે કે મીઠા ટોમમેને એગરતાની તરફથી ખાંડાવાર કાંઈ કારણ હોયું જોઈએ અને તેને સમજનારાઓ ખરાંજ છે. એગરતાની છુટી આંખોએ સુસતેસ મીસનની મીસાજ મીઠા ટોમમેને પણ લક્ષ્યાની તેની ઉપર ઘણી મનમુત અસર કીધી હતી, તેણે પરીણામ એ નીપાળ્યું કે તેજ સાંજના રટીમર કેનગર પર એક ઘણીજ અસરકારક અને મંજીર બનાવ બન્યો.

મીઠા ટોમમે અને મીસ એગરતા સ્મીધર્મ વાઢાણની બકારની બાજુપર કંટારને અપેલી મલકતા શીશુ આવતા મોઢાએને જોતાં ઉભાં હતાં, મીઠા ટોમમે ઉસકેરાયેલો અને જેવેન દીસ્યો હતો, મીસ સ્મીધર્મ પુરા મીઠાજમાં હતી, અને તેણીના દોસત તરફ જોઈ પીચાર કરતી હતી કે તેની મુઠ તેણીની કાંઈ વાતમાંના એકાદ છુટ્ટા રાખસને બરાબર લાગી પાડવા લાગકની હતી. મીઠા ટોમમેએ ઉપર તારાવાસા આકાશ તરફ અને નીચે દરીઆનાં પાણી તરફ આમ તેમ જોઈ બઢાડી અને હીમત બરી કેસોસ કીધી.

“મીસ સ્મીધર્મ,” અતે તો ધબરાઈથી હુજતા અવાજે બોલ્યો.

“કેમ મીઠા ટોમમે?” એગરતાએ શાંતપણે જવાબ આપ્યો;

“કાંઈ કહેવો છો?”

“મીસ સ્મીધર્મ,” તેણે આગલ અવાજ, “મીસ એગરતા, હું જાણતો નથી કે તમે મારે વીરો શું પીચારશે, પણ મારે તમને કહેવું જોઈએ, હું તે મારા દીલમાં વધારે વખત રાખી શકતો નથી. હું તમને ચાહું છું.”

એગરતા આ સાંભળી ઘણી ચોંકી. મીઠા ટોમમે તેણી તરફ ઘણીજ નંરમાસથી વરતતો હતો અને તેણી મુખ ને દોનાથી ચેતી ગઈ હતી કે તે તેણીને વખાણતો હતો; પણ તેણીએ આવી આશા કદી ન રાખી હતી, તેથી એકાએક આ શબ્દો તેને મોઢે સાંભળવાથી તેણી તદન ધબરાઈ ગઈ. તેણીએ ઘણીજ અજાણ્યોટી પુછ્યું, “કાંએ? મીઠા ટોમમે, તમારી અને મારી વચમાંથી એવજાણુને એક પપવાડમાં કરતાં વધારે દીવસ થયા નથી.”

“તમારી સાથે એકાવાળુ થયાને એક કલાક થયો નહીં તેટલાં હું તમને ચાહતાં રાખ્યો” તેણે પુલકાં પ્રમાણીકપણથી જવાબ આપ્યો. “મેહરબાની કરી હું કહું છું તે સાંભલો, હું

બાણું છે કે હું તમારે લાયક નથી, પણ હું તમને એટલા બધા તો ખ્યારથી ચાહું છું કે હું તમારો ઘણો ભક્ષો ભરથાર નીવડશ. ખચીત હું તેમ ઘવાની ખાતરી આપું છું; મારી પાસે સારી પુણ છે, જેને અવગળા તમારી આગળ તેની કાંઈ બીસાદ નથી; તમને બે ન્યુઝીલેન્ડમાં રહેવા નહીં મગશે તો હું તે દેશ છોડી ઈંગ્લેન્ડ જઈ રહેવશ. શું તમે ધારોય કે તમે મને કમુક કરશો? જે ફક્ત તમે બાણું કે હું તમને કેટલાં ચાહું છું, તો મારી ખાતરી છે કે તમે મને કમુક કરા.”

ઐગરડાએ ધીરજથી વીચાર કાઢ્યો; કેખઈતી રીતે તે શખસ તેણીને ચાહતો હતો, તેના બોલોપર કાંઈને પણ શક આવી શકે નહીં; તેણીને પોતાને પણ તે ગમતો હતો; તે એક અદ્વચ્ચ હતો. બે તેણી તેને પસંદ તો સધળાં દુઃખ અને કંટાળાનો છેડો આવે અને તેણીનું મન નીરાંત થાય. સ્ત્રીને—વળી એક જુદીવાન, કેળવણી, યુગ્યવંત સ્ત્રીને પણ ઈશ્વરે આ દુઃખમાં પોતાને હાથે પોતાનું યુવરાન કરવાને સરજી નથી. આ સધળા વીચારો તેણીને લક્ષ્યાવનારા હતા, પણ વ્યારે તેણી એમ વીચાર કરતી હતી, સ્વારે યુસનેસ મીસનનો સુંદર ચેદરે તેણીની આંખો આગળ ખાચી ઉભો રહેવો, અને તે શખસ જે તેણીની આગળ આજેજ કરતો હતો હતો, તેનેથી દુર રહેવાને અંદરખાંતેથી તેણીને કાંઈ છુપી શક્તી કહેતી હોય એમ તેણીને લાગ્યું. અસખત યુસનેસ મીસન સાથે તેણીને કશું લાગતું વચનનું હતું નહીં; તેઓ વચ્ચે ખારતો એક સચુન અથવા કરી નીસાની ઉપવંત ઘઈ ન હતી, અને વચી તેને ફરીથી કદી પણ મક્કવાની કરી આશા ન હતી; તો પણ તેઓ એકદરે તેણીની આંખો જે શખસ તેણીની આગળ આજેજ કરતો હતો તેઓ વચ્ચે આવી ઉભો રહેવો. ઐગરડા એકલપેટી કત સોંધનારી હતી નહીં, કારણ કે એક મીન ગમે એવી ઉપયોગી અને લાભકારક હોવા છતાં તે વાજાંથી હોપીજ નેઈએ એમ તેના નીતીના વીચારે કમુક કરી સમજ ન હતી, અને તેથી તેણી એક માનને લાયક સ્ત્રી હતી. એક સ્ત્રી કાંઈ ઘણી નહીં આટકાવી શકાય તેવા સન્નેમ સીવાય પોતાની જોગવાઈ, અથવા તે હોયત જેલવવાની ઈચ્છા અને પોતાનાં એકલપેટાં યુખને ચારતે પોતાના વીચારો આરે મોંજે જવા કે તે સ્ત્રી માનને સુદસ લાયક નથી.

ઘણી યોડી પગમાં ઐગરડાએ શું જવાબ દેવો તેને દુઃખ વ કાંઈ અને એવી: “મીન રોમને, હું તમારી ઘણી આભારી છું. એક અદ્વચ્ચ એક સ્ત્રીને જે સીધી છોડામાં મોડું માન આપી શકે તે તમે મને આપ્યું છે, તે છતાં હું તમને પસંદી શકતી નથી.”

“શું તમે એમ ખાતરીથી બોલો છો?” કમનસીખ રોમને, જેણે મનમાં મોડી કોરોહા ખાંધી હતી, તેણે અચકાઈ અચકાઈને પુછ્યું, “શું સ્વારે હવે હું કાંઈ પણ આસા સખું નહીં? કદાચ મારી જગાએ કાંઈ બીજો દરો.”

“તમારી જગાએ કાંઈ પણ નથી, મીન રોમને, પણ હું કહેવાને ઘણી દસગીર છું અને તમે જાણતા નથી કે મને બોલ-

તાં કેટલું દુઃખ થાય છે, કે હું કાંઈ પણ રીતે મારે મન ફેરવી શકતી નથી.”

તેણે એક પગ સુધી પોતાનું માથું પોતાના હાથ ઉપર કેટલું પછી પાછું તે જાંચકી ધીમે સારે બોલ્યો: “મીન છે, જેમ તમારી મરજી મેં કદી કાંઈ પણ સ્ત્રીને એટલી બધી માંધી નથી અને ચાહેવશ પણ નહીં, ઘણું દયા ભેગ છે”—(જેમ તેમ જરાક દરોડીને) “કે આવા સરસ ઉમદા ખ્યાર નાન્યો ખોડી દેવો પડ્યો, પણ કાંઈ નહીં, એવો આપણી છંદની જે સખસા યુસનુમા અનુભવેલી બનેલી છે, તેઓ મોહિતો એક અનુભવ છે. છેલ્લી સજામ, મીસ સ્ત્રીધરે, એટલે કે એક દોસતરીકે છેલ્લી સજામ.”

“પણ આપણે હજી પણ દોરેત રહી શકશું,” તેણી અચકાતાં અચકાતાં બોલી.

“અરે, નહીં,” તેણે બીજી વખત દરોડી જવાબ દીધો, “એમ કાંઈ બને નહીં, એવો ખાસી ખ્યાર છે; એ જતની દોસતી કાંઈ પણ હાલતમાં સજામત રહેતી નથી, તેમાં આજે હાલતમાં તો ને રહી શકેજ નહીં. મીસ સ્ત્રીધરે, તમે તો એક અંધ કતો છે; તેથી કદાચ કાંઈ દહારો તમે તમારી વોપડીમાં સખમવરી, કે લોકો જ્યાં તેઓનો ખ્યાર બેઈતો નથી ત્યાં શું કામ ખારમાં પડે છે, અને એવી નારીપાએરીનાં દુઃખથી તેઓને શું કદાચ થાય છે. હવે એક વાર ફરીથી છેડી સજામ.” અને એમ કહી તેણે તેણીને હાથ પોતાના હાથમાં લઈ નરખાસથી હલાવ્યો અને તેણીને નમી તે લાંબી ચાલી ગયો.

આ સધળાં ઉપરથી જાણીને કે મીન રોમને એક એવો જુવાન્યો હતો, કે દુઃખ કેમ સહન કરતું તે તે જરાખર સખજતો હતો. ઐગરડાએ તેની પુઠે જોયું, એક હાથ મારી, પછી પોતાની આંખો તુંડી લેડી હોમદરસ્ટ આગળ જવા ઉઠી, કે જેણી દસીય તરફની હવા યોરતી કેપટન સાથે વાતે બેડી હતી, જે દીશા તરફ તે મોડું ચાહાણ તેના ખુલા મુકેલા રોડો સાથે એક મોઝાં સફેદ પડોની માફક ધસી જતું હતું. જેવી તેણી ત્યાં ગઈ કે કેપટન કાંઈ કામના સખજથી લાંબી ઉઠી, નમીને ચાલી ગયો અને એક પગ ઐગરડા અને લેડી હોમદરસ્ટ એકલાં પડ્યાં.

“કેમ ઐગરડા?” લેડી હોમદરસ્ટ બોલ્યાં, કે જેવણુ હવે તેણીને મીસ સ્ત્રીધરેને બદલે ઐગરડાજ કરી કહેતાં હતાં.

“કેમ લેડી હોમદરસ્ટ?” ઐગરડાએ કહ્યું.

“વાંકે, પેલા જુવાન અદ્વચ્ચ મીન રોમને સાથે તમે શું કું વાત કરી બોલ્યાં—પેલા ઘણીજ સરસ જુવાન અદ્વચ્ચ સાથે” તેણીએ આ છેલ્લા વાક્ય પર ખાર મુકી કહ્યું.

“હું કાંઈ કે મીન રોમને પોતાની વાતમાં જરાક અજાજ વધ્યા હતા.” ઐગરડા બોલી.

તે બેક સીઆંચે એક બીજી તરફ જોયું, અને બેક જણ એકેકની ખતલખ સખજ ગયાં. લેડી હોમદરસ્ટ આ રોમનેની વાત વીરો તદન અંતરણી હતી નહીં.

“લેડી હોમદરસ્ટ,” ઐગરડાએ આ તકનો લાભ લઈ કહ્યું. “મીન રોમને મારી સાથે વાત કરતા હતા, અને તેવરે—”

એક દાખલે ડાહર એમ કહે છે કે, “મારી સપ્તમા અનુભા-
યોગમાં ફક્ત એક માણસને તેના ખુશ્તી માટે મરતાં જે
જેવો દત્તો;” તથા તે આગળ વધીને એમ કહે છે કે, એક માણ-
સ એકરી રીતે મરણ પામેલા ક્યારે હંમેશા, કે ક્યારે તે બીજી
રીતે એક જ વખતે મરણ પામે, એટલે કે લોહીનું ફરજી, કમ લેવા-
ના સંજો, તથા શરીરને લગતી ચોણસ સાધનાઓ ઉપરાંત જે
સપ્તમું એક જ વખતે બંધ પડે, પણ તેને જાણે દાતામાં જે કોઈ
મરણ પામે છે, તો તેને મરે કોઈ એમ કહે છે કે, તેનામાં કમ
લેવાની સાધના બંધ પડી તેથી તે મરણ પામે. તો કોઈ બીજે
મરી બંધ છે તો તેને મરે કહે છે કે તેનું લોહીનું ફરજી બંધ
પડ્યું, યા તો તેની દાનવી, શૂદ્ધિ અથવા તો તેનાં આંતરંગ
નિરાશ્વર રીતે જે કામ કરી સધ્યાં નહી, તેથી ફરીને તે મરી

મગજ અને અંતઃકરણનો વારસો.

લેખન સેદરમાં એક ખુશી બારી આવ્યજ, જેની નીચે સહીની નવી આવેશી હતી, હતાં તે જુલદ નાનાંનાં સાંપપણે વેદનાં પાછી ઉપર દુશ્વરીથી ભરી સુપરીથીથી છેડીને પાછી લેતા. એક પછી પવનની વેલકરીથી પાછીની સપાટીથી હીલવજ ની નહી; બાને કોઈ પછુ આવજ હતાં પચાસ-સુશી સાંન સુપરીથીથી હરવત કરતો હતો નહી. હોય એવું તીવરું, હતું, પછુ ફેલત આવત પામતો નાનાં નીર્મજ પાછી ઉપર પોતાનાં સતાં ધીરજે

* भारी પીયારા ઠાકરા, તપલો મુરજ નીચે લાંબી મંચલ કીધાની,
 ચાંતો ખરેલની કુંડી દાલતના દેખાવની આ અચાર દરો કે
 કેમ તે હું કહી શકતો નથી; પણ એક દલગીર, પહેલો દલગીર
 વીચાર કરી મજબૂતો રાંધ ચલ્યો; તે વીચાર ચેતનો હતો-તને
 કુદીથી કરી નહીં ભેઈ રાંધ્યાને તે વીચાર હતો; અને મેં, હું
 જ્યોતને ચાલેતો હતો-આપ, મા, બાઈ મેહને-તેમો અપનાવો
 એકાએક છુટાં પડતાં મિથ્યા તો અપત પાખ્યા હતા કે જ્યોતને
 મારું ટુંકું નીરોરાં બીજું; મારું મારું નીચે નમી પડ્યું,
 અને હું મન સાથ ચેત્યો:-

“આરા દરવાજા સવાળા ઠીકરા, જે માઈં સુખી પર ઉઠીંભારા
મેઘ-લેવાનું મારાં નસીબમાં હોય તો વારં તું ચાપડ” તને
અરુ-ભુખારાં સાદી રીતે આજગ થયેલા રાખીં ન્હા, અને હાં-
માઈં સાર કરવા મઠિ મેઘએ તો કરતાં પુરતું તને આવીં જવાને
માઈં અંતઃસમુદાયને જાણાવતું હતું, પણ મારાં મનને મને
સુખયું” કે “વારા મેઘને તો મારીં જુવાનીનાં પગલાંને માટે તું એક
ભાંડેયો કાં નહીં આપે—એક ભાપેના અનુભવ, તો એક અજીબ
ઠીકરા ઉપરથી થયીને મઠંબની અંદર એક આગાહાર દાલતે
પાંદવવા ચાગ્યો, તે કદાચ તને ઉપગાંની થઈ પડે; અને એક
વખત તું હતો તેની દાસતમાં આવેલા બીલએને મઠિ આસા
ઉઠકેરવાને અને દાંભતથી કુખની સી થવાને તે કદાચ એક
દાખલો થઈ પડે.

મારા બાપા જાણતા, મેં શહીદ નહીં તરફ ચોડાજી માર નેપું,
તોપણ જે કારણે તે ખુશદ નહીં તરફ નેચા મને વલગ્યાઓ દત્ત,
તેને માટે મારે તેના તરફ નેપું પધારે જરૂરનું હતું.

[illegible]

तुं मेक "मगल" धरावतो. होवाथी हुंर (वज्र दंडांनी) माण-
सो तरु आनीडीनी नगर राणरो; अने जीवुं अवालीर ते मेक
"अतदश्व" धरावतो. होवाथी तुं पेतो सावयेत रडेरो, तोपख
ने वाढावो. दुडवेवो वगैर पातातुं नुस्तान करता पसगान नतां
होय, तेजेने भड्ड करपाचे तुं दमेवो आणुन रडेरो.

ઉદાહ—ગરીબાર્થીમાં યુગ—દોષત, તેની વરફના
: દોષની આગળ જાતની પદ—ધોષવચરી અમ.

• લાલની માલુસ જાતની છદ-વખતનેરની સમ-
જાણ-ખીત'ઓનું ભણું કરતું, આ કરતા-
રને પોતાને કાયદાકારક છે.

તારી કહેવાયી આદતો ખીજવાને બનવું દર, કારણકે ક્ષેત્ર
તને એક જાતું સુખનું મુજ માત્રમ પડેલું. ખરી મરીબાઈ અને
તોપણ દોહવના તાપ નીચે મુખથી ફરતાં, સંકટના અપમાયોને
મગ્નજીવણી સામે થતાં, અને તોપણ કોઈ કોઈ જમ્તે આપાદની-
ના અસરમાં લાગે લાગે, દુકમાં હું તો આત્મતા વર્ધી-
કે ન્યારથી હું આ કુકાઓ લખવાને જમન મળું-લ્યારથી
ખરીબાઈ તેમજ દોહવની ચંદની પડતીમાં મેં જોવાને નીલાની
ભાઈ લેયે છે. આઘાયામાં બં દહાડા મારી ભાઈ મારી તથા
સેવે મેં બેઠેને સમયે જુદા રૂપમાંથી કાગ કર્તો, તથા સામને
દહાડે એક દોહવવાન માણસની ટેબલ ઉપર બેઠીને એક મદ-
રમ માણસની આમરાની નજા બેઠું બેઠે તેણે મખલથી
બોનવતું; અને ખીજું વધારે એ કે, બદામાં અને ખરી રીઘથી
આદતના અંતઃકરોને. ખાર મેલવવાથી બે મલકાઈ બતા.

આ સમજાવવાને માટે તમારી આજ્ઞા મારાં માત પીતાને
લગતો કાંઈક દેવાય બહુલવેલો મેલેલો, અરિષ્ટ થયેલો જે એક
વાળાઓને પોતાની ગેરવાળી જીવાન વયમાં પોતા પાછળ વે બેઠી-
એની છુટીને જીવડી ગયો, કે એમી દેકેને મટિ તે અમનાતાના
વારસો મેલી ગયો દત્તો. તે વે મેદતને ન્યાં મુખી લામ કરવાની
લાયક ગરમે આવી લ્યાં તલક સામેલ રહી. મારી મારી મેજી
ઉમરે વડી દત્તો, તેજીમે પોતા માટે મેકે પશુજી સરસ લાલ
મચ્છનાં જીવાન માણસને પોતાનાં ખાલી વારીને પછદ કમી દત્તો.
તે ગરીબ દત્તો, અને પોતાની રાજ્યતી કમાઈમાંથી છુટાં આ બાપ-
ને જીવડાન કરતો દત્તો.

મારા આરા ઠીકરા, ન્યારે પણ એક જોતાં પોતાનાં મા ગાપ
તરફ માથાપુ દોષી છે, તે એક બરાં "અંતાઃકલ્પની નદી જા-
લાઈ શકાય નેથી નીરાની છે. તેનું "મમર" વપાસવાને મારી
મારાંને પૂછવી દાં. મરી દની; પોતે મારી દેવાવાની દોષારા
તેનીની સર્વથી સુખી પડેા પોતાના આરાને શીખવવાનાં નથી
દેની. પાટારાએએમે તે એરાં નથી પોતાનાં મત અપાયાં, અને
મરીને મારે તે નેરામ ખરામ લાવે, એમ વિશ્વાસ લાખ્યાં.

દેને મારી માતાની ચારી આપી; તેનીની મરજી એક ચંચળ હુવાન માણસ તરફ દોઢી, એ તેના કાકાને લખતાં એક શેરાર પાત્રાને ઉપરી દેતા. તે કહેવાની મા વાણેખે એક પુરો અને તેની માતાને અત્યંત બદામી દેતા હોતા, એ માતા તેની દેહી વડાક ઉચ્છાએ પુરી પાડવામાં કશી બાકાત રાખતી દલી નહીં. તેણેનાં એક ચપાં, અને તે બેટુ શેરારમાંથી કંઈકારી ગયું, ભવાઈ પાડીએ એ લેખણ લાગ્યાં, "માણસેની કાંઈકીકી આપીઈ મરજી ઠ."

ભાઈને જેવે પછી-ત્યારે હું સાથે જઈને જાયો. મારી મારીજીં હા એક મોટી દલેહી હતી અને પોઝા આજી, ચાકર મોઝા-હા અને તે સીધા પેસાણી મેઘલી જવાની સખતી મોઝા/મલ્ટોઝા લાં કોરી-હી હતી; મારી માતાનાં પદમાં ફરતે બે સફાઈદાર અને સુપર જોઝામોઝા દાર, અને માંડામાં બહાર જવાને બાજી સવા-રથી સાત સુધી પોતાનાં ગજુ બચ્ચાંઓ સાથે તેની બાજી જતી

દીરતી હતી; અરે, ઘણી વખત તે અઠવાડયામાં બે આખી રાત તેણી કામ કરતી હતી.

મારા દીકરા, તું ચોંટીને બોલશે કે “કેટલો ફેરા” પણ તદન નહીં; મેં એવા ઘણા ફેરફારો મારી નજરે નજર જોયા છે. ઈ કારણ પુછે; મારા બાપનું “અંતઃકરણ.” તે દરેકનો બ્લાલો હતો; આનંદી, પુરતી રીતે હેઠાર, વાતો અને ચુલ્લોનો બંદાર. ન્યારે તેના પોતાના દોસ્તો તેને કાંઈક જુરી મતલબથી ખાણુ ઉપર મોતરતા, અને અકબત તે દરેક મંડળીમાં જુરાલી ઉત્પન્ન કરનારો. એક તારો હતો, ત્યારે જો તેનું “મગજ” તેને તે ખાણુ ઉપરથી દૂર રાખવાને માટે એમ પોકારતે કે “હલો “અંતઃકરણ” તું એ શું કરે છે?” તો આ ફેરફારો કે જે તને ઉપેચી થઈ પડશે, અને મને વીધાસ છે કે, જે બીલકોને ફાથાકારક નીવડશે, તે હું, કહી લખવા પામતે નહીં.

એ સમયે છતાં હમારે નાનું ધર સુખી હતું. એક માતાનું જુરાકારક ગીત હમારો અંતઃકરણમાં જુરાલી પેદા કરતું હતું; મારી બહેનોના અને “કોરસ” માં સમીપ થતાં, ન્યારે હમારી કાંતરો રાજના વખતની અરાખર ચાલતી હતી. કોઈપણ અરસાએ કરતો કોરસ અવાજ હમારો તાપણુ આગળ સંભળાતો નહીં; ન્યારે મારો બાપ કુકાનમાંથી પાછો આવતો, ત્યારે તેને બહેનોમાં ખરાં છતરોનો આવકાર અને ખાણુ ઉપર તેના પોતાના જુરા સ્વભાવને અનુસરતું પમરડ પકવાન મગડું.

[સાંધણુ છે.] બાનુબાઈ ફરિયાદ બીરત.

માયે દીકરાની અરસપરસની ફરિયાદ.

હનીયમમાં જુદરતના કાઠેલા તથા સંસારના કા- નન સુખજ સંપના આઘાતોએ પોતાની આખી અંદરની રૂપી ઘણીએક ફૂરને એક બીજી સંખ્યા પલનવતી પડે છે, તે સંવેશમાં આ દીકરાની અરસ પરાની ફરિયાદ ઘણી અગત્યની છે, અને તે પુરતી રીતે બાલવવામાં આઘાતી ભતનો લાભ અને મ- બ્લાની આબાદાની પછી ફરિયાદ આપાર રાખે છે, વારંતે એ બાબ એ શોડીક બીના નીચે લખી છે તે ઉપર ધ્યાન પોંઠાંચાણ સાથે વાંચનારને અરજ કરવામાં આવે છે.

આઘાતી ભતનાં શરીરના બાંધા ઉપરથી જેમ નજીક આવે છે કે એ ભતનો વધારો થાય એવી સમજી બોલવતો જુદરતના સાહેબે તે બાંધામાં પેડેથીજ કરી રાખી છે; તેમજ એ ભતનાં મન અને દીલ થીપે હમીશો મલતા અનુસંગ ઉપરથી શાશ્વત પડે છે કે તેણીને પોતાનાં બચ્ચાંને પાળવા તથા ઉધારના અને તે- ચોનું રસણ કરવાનો સ્વભાવ-જુદરતથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. મા- તાએ પોતાનાં બાળકને પાળતું તથા તેની બરાદરત લઈ ઉધારવું તે તે સર્વ કાળ સમજે છે, માટે એ ફરજ બાબે અને ક્યું વ- ખવાની અમત થયી; પણ બવાદવા તથા ઉધારવા ઉપરાંત સર્વે માતાઓએ પોતાનાં બાળકો “સંખ્યા બીલ ઘણી ફરિયાદ જાદા કરવી જોઈ છે, તે વીરે અતરે મોડી “શિવવણી” આપવાને યદ તું માઈ ધં.”

બારીકીથી જિવાં એવું દીસે છે કે પોતાનાં બચ્ચાં તરફ મા- તાની ફરજનાં બે બાજુ થઈ શકે. તેમનાં એક બાજુ એ કે, તે બચ્ચાંની પોતાની સલામતી તથા સુખને વધારી માથ તે બી- થેની ફરજે, અને બીજે બાજુ એ કે ભરેર પાંદરા પળ તે બચ્ચું પેલાની આબરુની કિર્તી વધારવાને રીતે પોતાના દેશકોનું તથા સમજાં આઘાતોએનું કષ્ટાણુ કરનાર થાય તે બીધેની ફરિયાદ. પોતાનાં બચ્ચાંઓનાં ભતી સુખ અને સલામતીને અચાવ તથા વધારી કરવા એક ન્દાનપણમાં તેઓને ખચાડી તથા ક્યાં ક્યાં અને કીમતી ધરેણું પેઢેરાથી લાડથી રાખવાને દરેકને મા- તા પોતાથી બની આવતી સમજી કોરોશ કરે છે ખરી, પણ તે ઉ- પરાંત એ કારણસર બીનું કાંઈ વધારે કરતું જોઈએ છે, દરેકે માતા પોતાનાં બાળકને હોતી યોગ્યતાં ધારી પોતાનાં કીમતી કુધે જેઓને પાળ્યાં હોય તથા પોતાની ઉપર લેડવાર કષ્ટ બેચી જેઓને આપણે સુખમાં રાખ્યાં હોય, તેઓ પાછો દહાડે સંસારના તાપથી કુખી થાય નહીં અને લાચારીની આશુત તેઓ ઉપર ચુલ્લે નહીં તેથીજી તમનીજ સમજી માતાઓને રાખતી થઈ છે. બચ્ચાં ઉપરે આવ્યા પછી અને માતાપાપા આસારથી ર- મનાં પડ્યા પછી પોતાનું જીવનસાજી પોતાની જોડે કરી શકશે કે નહીં, તે બીધેનો વીધાર પોતાનાં બાળપણમાં તેઓ કરી શકનાં નથી, વારંતે એ બીધેનો વીધાર વાળીએએ પોતે કરી પોતાની જ- રદાસત તમે પેડાંઓના હાથમાં તેઓનું પોતાનું જીવનસાજી રવા નાં હથથારો નાનપણથી આપવાં જોઈએ.

એટલે સર્વે કાઈ માતાઓએ પોતાનાં બાળકોને કાઈ ઉત્તમ કેળવણી આપવી જોઈએ છે, અને સદા મેહનત લઈ કાઈ બેચી વીધા તથા હુનર શીખવવાં જોઈએ છે કે તેઓ મોટપણે પોતાનું જીવનસાજી કરવાને સામર્થ્યવાન થાય. એ પ્રમાણે સર્વે કાઈ માતાઓએ કરવું જોઈએ, તે નહીં કોપાથી બચ્ચાંઓ જેણે જોઈએ તેની સારી હાલતમાં આવી શકતાં નથી. વારંતે જે માતાઓ પોતાનાં બચ્ચાંઓપર પુરતું હેત કરવા માંગતી હોય તેઓને પડે છે કે તેઓનાં બચ્ચાંઓને નાનપણમાં સારી વીધા હુનર શીખના સાથે પોતાથી બની આવતી સમજી કોરોશ કરવી જોઈએ. બચ- પણમાં આઘાતીનું તન મન જેમ વળાચીએ તેમ વળી શકે છે અને વીધા હુનર શીખવવાને તે વખતે સોદેહું પડે છે, તેવું જીવનસાજી કાઈ બીલ બામમાં બની શકતું નથી. એવો કીમતી વખત કે ન્યારે અચ્ચરનું શરીર મજૂં વખત રહે છે, તથા તેનાં મનપર ન્યારે કાઈ વાંસોડી ફીકર કે ચીંતાઓ બોલે રહેતો બધી, તે વખત એ નહારા ખેત અને ચોલ મનહ કરવામાં તથા બાળક અને મરતી કરવામાં બચ્ચાંઓ ગુમાવતાં હોય તો તેથી બચ્ચાં- યોના હાલત અતિ અસાધી થાય, વારંતે માતાએ તેઓને એમ કરવા દેવાને બદલે કાઈ ફાથરો કરનારાં કામમાં તેઓને લગાડ- વાં જોઈએ. માતાપાપા હોલપરર બરડો રાખીને અથવા બચ્ચાં- યોનાં નસીબમાં ને થયાનું દરો તે થશે એવું કહીને, અથવા એ- વાં બીલ કાંઈથી કારણ ઉપરથી બચ્ચાંઓને વીધા હુનર શીખ- વાથી મનસીબ રાખવાને માતાપાપાને ધારવત નથી.

રતનબાઈ જી. પડયાશી.

હીસાબ રાખવાની રીત—એક રોકડમાં એક છુદો વધારી આલખજ એવી રીતે હીસાબ રાખતો હતો. તે બે છુટો થીમની ની એક એક બાબુએ રાખતો; એકમાં તે ને પેશા “આતરે તે” મુકતો, અને બીલમાં ને ખરજતો તેનાં બીજો રાખતો; વધારી આજીવીએ યાતો ન્યારે તે હીસાબ કરતો ત્યારે એક છુદો પાડી કરતો, અને તેનો હીસાબ ઘણી સંદેશાઈથી, કાંઈપણ અટપ- વીના બેસાવર કરતો.

સરખે નનાં જરખાઈ.

મ કરણ ૪૫.

જરખાઈની ગરહાજરીમાં તેણીની યાદગારી.

કે જરખાઈને ૨૧ મે વરસે ઘણું સંકટ આવી પડ્યું હતું, પણ સુખની આશા વગરનાં નહીં હતાં; લગભગ દબન કામળો બહાર ગામથી આવ્યાં હતાં. એદવલ્લ તે દહારે કામસર યુબઈથી બહાર ગયલા છેવાથી તેણે પણ ઘણી મમતાથી જરખાઈ પર લખ્યું હતું, ને કમુલ્લાત આપી હતી કે જે ખતરો તો તે વધુ તે દહારે સુબઈ આપશે.

• ખીન્ન ઘણું કામળો જુની સહીઓ તરફથી હતાં; પુણાની એક નારી, ખાનગી નીશાબમાં તેણી શીશક હતી, લ્હાંનાં શીપ-ગોએ પણ પોતાની મુલ્તસ પ્રમાણે ઘણી નારી ભેટો મોકલી હતી, જે દેખાડતું હતું કે તેઓના શીશકની ગરહાજરીને જેકે લાંબો વખત થયો હતો તોપણ તેઓ તેને ભુલી ગયાં નહીં હતાં; એટલું તો ખુલ્લું હતું કે, એક બે જણ નહીં પણ સઘળાં એમજ સમજતાં હતાં કે જરખાઈ પૈસાવાલા મામાને લાં રહેલી હોવાથી મોજ મજલ કરતી હશે, તથા તેઓની એવી નજીવી ભેટો તેનાં નવાં ને બપોરના ધરમાં મોકલવાને તેમને આંચકી લાગતી હતી. જેઓએ એવી નજીવી ભેટો પછપરે સમુદ્રીથી મહેનત લીધી હતી, તેઓ બે દાસ જરખાઈને જુએ કે જેણી આંખમાં આસુ લાવી સંધ્યું ધ્યાનથી તપાસતી હતી ને ખીન્નથી મોલતી, “ઓ મોહા! હું આએ દુન્યામાં એજીવી તો નથીજ, મારી ગરહાજરીમાં હજી હો અને યાદ કરે છે”— તો તેઓ પોતાની મહેનતનો બદલો મળેલો સમજતો.

આખી બપોર જરખાઈએ તે કામળોને જવાળ લખવામાં શુભરી. ધનભાગે તેને ખરાં દીકરી કુવા દીધી, તથા તેણીના જવા સાર-અલ્લત દલગીરી બતાવી, તથા ખાત્રી આપી કે ખરાબ યાવ તે સારાનેજ વારસે, મોહા કરશે તો તારા મામાની છોકરીઓ કરતાં હું વધારે સુખી થશે ને બધી રીતમાં સરસ થશે.

જેનાં નખીંતું ઘણી બગડી હતી ને ધાતી ભરી દામતમાં હતો, પણ ખેતના હોકમથી હાથ સારી તદ્દોસ્તીમાં છે.”

• હા સોન પડી નહીં હતી, ને જરખાઈ હમેશાં ખીચારી પોતાના એરડામાં ભરાઈ રહેલી હતી, ને હોલમાં કવચીતજ જણાવી, કારણકે કુંવરખાઈને તેનું આવેલું ગ્રહું બાવતું નહીં. એકાએક તેણીના એરડાનું બારણું ઢોકાયું, જે તેણીએ અગ-ચું દોડતું હતું. આશાંમાયનો અવાજ તેણે સાંભળ્યો, “જરખાઈ હું અંદર આવું કે?” અવાજ તો આશાંમાયનો હતો, પણ તેની દષ એટલી તો જુદી હતી, કે તેણીએ તે મુશકેળીથી એળખ્યો. તેણીએ બારણું ઊંચાડ્યું, ને જોઈને ખાત્રી કાઢી કે તે કોઈ નહીં, પણ આશાંમાયજ હતી, જે તેના મામાની છોકરીઓમાંની એકી, વધારે ખુબસુરત તથા ખવાસમાં એદ-લજને વધારે મજાતી હતી, ને એદલજની માફક, જે તેણી પોતાની મા એહેનનાં મતમાં જુદી પડતી તો તેણીના વીચાર જણાવવાની તેણીને હાંમત આપતી નહીં; આશાંમાય જરખાઈના એરડાના ઊંચર પર ચોમી, ને ફરીથી મોઝી, “જરખાઈ હું અંદર આવું કે?”

“અચ્ચીત આવોજ, તમારાં મુખારક પગલાં આજે આ એરડામાં કેમ?”

“જરખાઈ, હું આજે તમારી આગળ ખુદાસા કરવા આવી-હું કે મેં તમને ખીલકુલ માવા દેખાડી નથી; તમે મને ગ્રાહ કરશે કે?” આશાંમાય બોલી.

“હું સમજ શકતી નથી, તમે તો કાંઈથી કાણું નથી.” “જરખાઈ તે મુશકાત, મોહો અને. તેની સગીના દેખાવથી ઘણી આશ્ચર્ય પાળી; તેણે જરખાઈના બંને હાથો પોતાના હાથોમાં લીધા હતા.

“કદાચ તમારા ધાંધી મુજબ મેં કાંઈ ઘણું ખોટું કાણું નહીં હશે. પણ આજે સહવરે ત્યારે તમે માયજ આગળ તમે શું કરવા માંગોછો તે બોલો, ને જેકે અમારા સીવાય તમારાં કોઈખી ખીન્ન અનકમનાં સગાં ન હોવા છતાં, તમે અમારું ધર છોડી જવોછો, કારણકે આ ધરમાં તમને જેવો જોઈએ તેવો આપસર કોઈનીથી તરફથી મળ્યો નથી—ત્યારે મને ઘણી દલગીરી લાગેછે, ને હું ઘણી સરમીદી યાદુંહું. તમને આજે ૨૨મું વરસ હજીછે. મને પણ ચાર મહીના આગળ ૨૨મું વરસ મેહુંછે. તે દહારે તો માયજએ મને કપડાં તથા જુવસ જોઈએ તે કરતાં વધારે કાપી. એટલું છતાંથી યણીકે સહીઓ તરફથી જતનમતની ભેટો, તથા કાંઠે મળ્યા હતા, ને માયજએ ધામધુમ કાપી હતી; પણ જર, તમને માયજએ તેનું કાંઈખી કાણું નથી, પણ તેને બદલે વગર મનની મુખારકજાતી, તથા ઘણી જુની નહીં, પણ પહેરેલી સારીઓ—વર્ષે દોઢ વર્ષે કાનું કાળી સારી પહેરે?—નહીં જર, મને મારું બોલવાનું પુર કરવા દેવો”—કારણકે જરખાઈ તેને વધુ બોલતાં અટકાવતી હતી. “હું નહીં જણાવી કે મને સઘણું કેમ ખુદું સમજ પડ્યું. પણ તમે મારા ધરમાં આવવાં ત્યારથી તે આજ સુધી જે મુગે મોહા

ધીરજથી સોરઠું, તે મને લાગે છે. આજે ઘરમાં તમને આવકાર, દયા, કે સારાં ચાહનારાં મળ્યાં નથી.”

“નહી, તમે જુઓ, આખાજી મારી પર ઘણી મેહેરમાંની રાખતા હતા, તથા ધનમાને મારે ભુલવાં નહીં નેઈએ. પણ તે છતાં હું તો તદા અળખાંની માફક અળખાં ધરમાં હતી, જેકે સગાં હતાં તો શું થયું? હવે મને સમજ પર છે કે તમારી મેહેરમાંની મારી પર છે. એટલું બોલતાં જરખાઈને પોતાની સગીના બોલો યાદ આવી જવાથી તેણીની આંસુની ભરેલી આંખોથી દરમીને ગોલી, “માફ કરજો આવાંમાય, મારું બોલવું માફ કરજો, કારણકે તમારા સારા ખવાસની પીઠાંણુ હું જેઈ શકી નહીં.”

“તમે નહીં જેઈ શકો તેમાં નવાઈ નથી. હું કોઈ દહાડેથી તમારી સાથે માયાથી વર્તા નથી.” એમ બોલીને આવાંમાય તરતજ ઉઠીને, પહેલીજ વાર જરખાઈને ખારથી ભેડી પડી. ત્યારપછી તેઓ એકમેકની પાસે એક બીજાંના હાથ ચોતપોતાનાં હાથને ધણે વખત સુધી બેસી રહ્યાં. બોલકાં વખતે સુધી-સુપકાદી પચરાઈ.

“જુઓ જર, હવેથી આપણુ ફક્ત સગાં એટલું જ નહી, પણ સહીઓ તરીકે રહીશું. આજ સુધી તેવું કાંઈની હતું નહીં. વાહલી જર! તમે હજી જવાનાં નહીં હો તો ફેવું સારું! હું મારેથી બને એટલું કરી, આજે અમારાં ઘરને નજીવે તમારું પોતાનું જોય એવું તમોને લાગે તેવું કરું. અરે! પણ માયજીએ જે તમોને સહવારે કહ્યું તેવા બોલો સાંભળી કોણને ખરેખર રહેવા ગમે? હું ધાર્ય કે માયજીએ તમોને જે સારીઓ આપવા કહી, તથા બીજું એ કે, આમા સાથે કામ કરવા કહ્યું તે ખરીતજ શરમ ભરેલું હતું.” અને તે છેકરિને પોતાની માની બેઠાઈના બોલો યાદ આવી જવાથી તેણીના ગાલ શરમથી તદન લાલ થઈ આવ્યા.

“જે તમે સમજાં મારી સાથે કામ કરવા લાગો તો કાંઈ બી કામ કરવાની મને પરવા નથી, ને સામું હું ખુશીથી તે સમજું કરું, જોવા સડને તંદરિસ્તી બોલે, પણ જે કદાચ કોઈ સીક પડ્યું હોતે તો તેની માવજત રાત્રે ને દીવસે કરતાં હું જતા પછી કંઠાળતે નહી, ને મારાથી જેટલું બનતે તેટલું બનવતે. ધારે કે માખાજી ગરીબજી હોતે, ને પોતાનાં બચ્ચાં સાથે મને પોતાને લાં આસરો આપેલા હોતે, તો હું ઘણી ખુશીથી તેવજીની ચુકામગીરી કરતે, ને તેવજીને દેખાડી આપતે કે તેવજીને ઘર રહવાથી હું કાંઈ તેવજીને માથે પડી નથી; પણ તમે તો સમજાં પૈસાદાર છેઓ, ને તમારી દરેક ઈચ્છા પુરી પાડવામાં આવે છે. આમા સાથે બેસીને કારો ભરવી ને આપાને બદલે હું ચાકરડી દાખલ રહું, એ વીચાર.”

“વાહલી જર, મારે ખાતર હવે વધુ ના બોલ, મારેથી ખમાવું નથી. હવે મને બધું ખુશું યાપ છે.” આવાંમાય જરખાઈને વધારે બોલતાં આટકારી વચમાં બોલી, અને જરખાઈના હાથપર પોતાના હાથ દીધી દીધા. “ફક્ત તેથીજ, ને માયજી અવાર નવાર જે તાણુ તમને મારતાં હતાં તેથી ત-

મને અમારા ઘરમાં રહેવા ગમ્યું નહીં હશે. વાર, હવે આજે ભેટ હું તમોને આપવા લાવી છું, તે લેવો તો હું બાધુ કે તમે મને માફ કીધી છે” ને આવાંમાયે પોતાનાં ગળાંમાંથી વીલીની એક દાખડી કાઢી, ને તે જરખાઈનાં કુંદર આંખમાં પર પહેડાવવાની તબરીજ કીધી.

“નહી વાહલી આવાં, મને તે લેવા કેહો ના; હું તે લઈ શકતી નથી.”

“પણ તે મેં પોતે ખરીદેલી છે ને મને મરીને દહાડે માયજી એટલું બધું ગળવાં ખરચ સારું આપે છે કે મારે નથી તો એ કાંઈ ખીસાદમાં નથી. ખરીત કોઈની માણસને જ્યારે ધણુ પૈસા હોય છે, ને પોતે સુખી હોય છે, ત્યારે તેને કોઈના દુઃખનો વિચાર આવતો નથી, ને તે એકદમ પેટું થતાં શીખે.”

“નહી આવાંમાય” જરખાઈએ બોલવું માડું રાખ્યું, “હું તે લઈ શકતી નથી. એવી એક હીરાની વીડી મારા જેવી છેકરોમાંની ચાકરડીના હાથપર કાંઈ છાજેથી? જે મને વીલી પહેરવા ગમતી હોતે તો મારી પાસે મારાં માયજીની વીલીઓ ધણી છે, તે હું પહેરતે.”

“તમે ચાકરડીનો બોલ હજી સુધી બોલો છો, જે દેખાડે છે, કે તમે હજી મને માફ કીધી નથી,” આવાંમાય હાથ મારી બોલી.

“હા, હું એટ લડી, પણ તે એવી કીમતી નહીં પણ નજીવી, પણ જ્યાં લગી છંદાશ, લાં લગી હું તે મારી પાસે રાખ્યા, મને તમારી સખી ગમે છે, જે તે મને આપશે તો હું ખુશીથી લેવશ. મને એટલુંજ નેઈયે છે, તમારો મેહેરો જેવા હમણું દેખાય છે, તે હું કદી બુલનાર નથી.”

“તમને નજીવી ભેટ જે નેઈયે છે તે હું તમને આપશ ને જ્યાં સુધી તમે એ પહેરવાનો વિચાર કરો નહીં લાં સુધી હું એ વીડી મારી પાસે રાખશ” ને તે વીલી તેની દાખડીમાં ચુકી, પોતાનાં ગળામાં સોરવી દીધી. “હવે તમે મને કહો કે તમારે સારું હું બીજું શું કરી શકું?”

“માખાજી તમારાં કરતાં સકારેખી નાસ્તો કરે છે, ને એવજીને સારું હું પોતે કહી કરું છું, ને તેવજી સાથે દેખજ આખજ બેઠું છું. એવજીને પહેલાં જરા અસીકું લાગશે ખરું: તમે કાંઈ કાંઈ વખત એવજી સાથ નાસ્તો લેશો?”

“હું કવી ખરેખર આપખનવજી કે મને આજ સુધી એવે વિચાર આવશે નહીં. જર, મારીપર તદન બીરવાસ રાખ; હું હમેશાં એવજી સાથે નાસ્તો કરશ. જે કદાચ કાંઈ ખાસ કારણથી અથવા રાત્રે મોડેથી સુવાથી, જે બીજો દહાડે મારે સમારે ઉદાશે નહીં તોજ નહીં બનશે, પણ કાંઈ બી કીને જેમ તમે કહો છો તેમ હું કરશ.”

“ત્યારે તો મામાજીને તદન અસીકું લાગશે નહીં, પણ હું પાકું કે તમે અધાં મને જલદી વીસરી બેશો.” જરખાઈ દરમીને બોલી, કારણ કે તેણી સાંભળીને ખુશી થઈ કે હવે આપ દીધી એકમેકના સંબંધમાં વધારે આવશે ને તેથી એકજીને ધણો સતોષ મળશે. ત્યાર પછી બેઠી છેકરડી.

વીરવાસુ સહીઓ થઈ ગઈ, ને જરખાઈ ક્યાં જવાની તમા શું કામ પોતાને માથે લીધું હતું તે સચવાની વીગત બચાવર કહી. “અને પુણ્યવાસાં માણેજખાઈએ જગા સાર લખ્યું, ને તેવણે પોતાનાં રતન ડાસને મારી સાથે મોકલવાને કહ્યું છે. તમુને અજબ જેવું નહીં લાગતું કે હું પોતે તો આકરડીમાં ખપ્યું, ને વળી મારી સાથે એક માણસ લઈ જાઉં ? છેક લેનોલી સુધી લઈ જવા કહ્યું છે.”

“માણેજખાઈને તમારે વાસ્તે ઘણા સારો વિચાર હોયો ને- ઈય; તેવણ જાણે છે કે તમે ચુપખાઈ સાથે શું શું સસતો કાઢી છે તે ?”

“હું તેના જવાબ તમુને ખાતરીથી કહી શકતી નથી, પણ માણેજખાઈ મારાં માવજનાં સાચ્યાં સહી છે, એમ તો હું ખાતરીથી જાણું છું. મારાં માવજ તો અચપણુગાંજ ગુઝરી ગયાં, પણ એવણે ઘણીક રીતે તેવણુનો વગ રાખ્યો છે, હું છેક સમર વરસની થઈ લાં સુધી. લાર પડી” — “લાર પછી શું ?” આઝાંમાય બોલી.

“તેવણુનો છેકરો, જે તે વખતે મુંઝઈમાં સમાને લાં રહેલો હતો, તે પુણે આન્યો, ને લાર પછી હું ઘણી ખરી એવણુને લાં રહેલી નહી, પણ બાવાજ આગળજ રહેવા કરવી.”

“હું ધારૂં કે જે” માણેજખાઈ તથા તેવણુના છેકરને જોયાં છે. છેકરનું નામ જાણ છે કે ?”

“હા, જાણ છે, એ લગભગ ત્રીસ વરસનો થયો દરો. હું ફક્ત નવ વરસની હતી લારે એ લગભગ ૨૦ વરસનો હતો. મારા બાવાજ એના શીશુક થાય, ને પોતાના માસ્તર દાખજ બાવાજને એ ઘણું માન આપતો, ને અમે હમેશાં સાથે રખતાં હતાં. હમણાં તે ફેરું લાગે છે, હું કેવરી મોટી થઈ છું, ને એથી ઘણો મોટો થઈ ગયો છે. શોડાં વરસમાં કેટલો ફેરફાર ?”

“જાણને પોતાની અ પર ઘણો આચરવા લાગે છે, ને માથેના જીવળી છેકરપર કાંઈ થોડો નથી.” આઝાંમાય બોલી, “ખરેખર તે એક બહો ને મોટાં મનુષ્ય છેકરો જાણાય છે. આઈમાય તો એમજ ધારતી કે એના જેવો સરસ છેકરો કાઈજ દરો.” જરખાઈએ પ્રકાશીથી હસીને પુછ્યું, “શું જાણ પણ એમજ ધારતો હતો કે આઈમાય જેની બીજ કોઈ છેકરો હશે નહી ?”

“તે તો આઈમાય કે બીજ કોઈની છેકરો સાર જાણ પણ દરકાર કરતો હોય એવું જાણતું નહીં હતું. મારી કહેવાની મતજગ એટલી છે કે, તે ખાસ ધ્યાન કોઈપર આપતો નહીં હોતો. તે સર્વ સાથે મમતા, ને સમ્મતવાદી હતા ને ઉમરે પુણેથી જીવ્યા તથા અચ્યાંએ સાથે ધણેખારે વખત ચુમન-રતો. ને મારી અતકજ ખરી હોય તો, જાણ કાઈને અગમ્ય બહારતું હેત દેખાડવાને રાજ નથી, કારણ કે તેમ કરતાં યજગાઉથી હુખને દસગીરી પેદા થાય છે. હું ધારૂં કે એની એકથી બેહુન હોયો નહી; જો કદાચ હોય તો એ ઘણું સરસ બાઈ નીવડે પડે.”

“અજરને કોઈની વખતે એક બાઈની જર પડે, લારે ને તમે એની મદદ માગો તો એક ખરી નીતીમાન, જરખોતી

માના ફરજત માફક હમેશાં તૈયાર છે. હું તેને ઘણી સારી રહેશે પીછાંલું છું.” અસલી યાદદસ્તો તાજ ધવાથી જરખાઈનો એકરો ખુશાલીથી પ્રકાશી રહેલો, પણ પછી થોડે વારે શીશ પડી ગયો ને બોલી, “હવે હું બહુને ફરી મળશ નહી. મારા બાવાની દહખાલીમાં તો અમે પુણ્યમાં તથા ખીમ્. શેકરમાં જ્યાં અમે જતાં લાં વગવાસાં ગણતાં હતાં, પણ જાણ હદાધ પછી તો તમારાં માવજના કહેવા પ્રમાણે તો હું એક ગાકરડી થઈશ. ને કે કોઈની પ્રમાણિક ધવાથી માણસને એજ લાગતી નથી, પણ માણસથી ધવાને એજ લાગે છે.”

“જરખાઈ તમે એ વીચાર છોડી દેવો. મારેથી તે ખરી સમતું નથી. મારા બાવાજનું હેત તમારી પર ધણું છે; ને તમે આએજ ધરમાં અમારી સાથે રહેવો તેવી મારીગી જરજ છે. આઈમાય પણ મારી સાથે એકજમ થઈ જશે, કારણકે તેણી દેખાય છે એટલી સખત દીસતી નથી; અમે બેજ જણાં મહીને માવજને સમજવજા. બસ, એટલું કહો કે તમે અહીં રહેશો.”

“હમણાં નહી, બહોલી આઝાંમાય, પણ ને કદાપી તેવો વખત આવે, કે જ્યારે મારી ખાતરી થાય કે તમે સધળાં મરે વાસ્તે આગર છેવો, ને મારી તમુને અગત છે, તો હું ખાતરી આપશ.” આઝાંમાયને આટલું સાંભળીને સતેવો પામવાની ફરજ પડી. તે છેકરીએ હેત તથા દોસતીના ગાંઠથી એકેક પાસ કણુ-લાત લઈ છુટી પડી, ને જરખાઈ જે દેશકા મહીના થયા હુખી દીડે ઊંધાળી હતી, તે આજે નીચેને ખુશ દીડે ઊંધાઈ, જરખાઈના જવાની એક દહરો આગમજ એકજજ ધરમાં આવશે એવી સંજોને વકીહતી પણ તેને બદલે એક તાર આઝોના-

“રસ્તામાં અકસમાત બન્યો છે, આગળાઈને દીસ થઈ છે, કોઈની ઈજ થઈ નથી.”

જરખાઈ તો તે દહરોજ જામર હતી, પણ એકજજ તેણીને મલી શક્યા નહી. કુવરખાઈએ તેણીને મલવાને સાફ ના પાડ્યું, ને સાચું કહેવાયું કે જરખાઈની સુખ જ્યારે ટેકાણે આવે ને જે જુગ બરજ પગલું તેણી બરવા નીકરી છે તેને વાસ્તે જ્યારે તેને પુરતો પસ્તાવો લાગે લારે તે લખીને જાણ્યો. આઈમાય તેની બેહુનના સમજાવથી જરખાઈને છેલ્લી સજામ કરવા તો આરડામાં ગઈ; ધનસણે આઈમાય આંશું લાવી તેને ઘણી સારી કુચ આંધી ને જે બાહુતી મારી જરખાઈ સાર મંગાવી હતી તેમાં આઝાંમાય પણ સાથે બેસીને જરખાઈને રહેજન સુધી ચુક્યા ગઈ ને છેલ્લી થકી સુધી ઘણા દીસાસના બોલો કહયા, ને રતન રેસાં સાથે જરખાઈ પોતાની મુસાફરી-એ નીકરી.

આઝાંમાયના દીકમાં દાસ સારી લાગણીએ ધવાથી આઈમાય ને કુવરખાઈ સાથે મારીમાં ફરવા જવાને બદલે પોતાના પીતાને રહેજનપર લેવા ગઈ.

જ્યારે એકજજએ પોતાની ખુમસુરત છેકરીનો એકરો કોઈ મુસાફરની રાંઠ નેતો બોલ્યો, લારે તેવણી અજમળીનો કોઈ પાર રહેલો નહી. તેવણુને એવો વીચાર તો આએજ નહી કે તેણી પોતાના પીતાની રાંઠ જતી દરો, પણ જ્યારે જન યોબી

ને આશામાંયે નવદીક જઈ કહ્યું "આવાજ હું તમને સહી સલામત જોઈ પુછી હું," એટલું જોલી તેણીએ પોતાના પી-તણે કોઢી કીધી ને જે ગાડીમાં તેણી આવી હતી તે ગાડી તરફ આંગળી બતાવીને તે તરફ ચાલી.

"મે" ને તમને કોઢી કીધી તે એમના જલ્મને કે તે તમને જરવાઈએ કીધી."

"શું જરવાઈએ? તેણી ગયતી તો નહી હોવી જોઈએ. હું તો એમ ધારતો હતો કે તમે સધળાં મથી, બધાં સુધી હું આપું લાં સુધી એને રાખશો; મારી એક પુરી એજેન્ટની એક પુરી છોકરી, શું એટલી નવદીયા મારાં ઘરમાંથી ગય?"

"તેણી રહી કાઢી નહી, મેં તેને સમજાવતી ઘણી કોશિ-શ કીધી; આવાજ, હું દલગીર હું કે જરવાઈ સાથ હું આવા-થી વર્તી નથી. હાલતો અમુને ઘણી દોસ્તી થઈ છે, ને હમેશાં તેવીજ રહેશે. જવાને સાર હું જરવાઈને બદલામ કરતી નથી, તેણી કેમ રહી શકે તે તમે સધળું દલ જલ્મતા નથી. હું ધારૂં કે જરવાઈનાં વરસને દહાડે ને સધળું બન્યું તે મારે તમને કહેવું જોઈએ, પણ તમે મને વચન આપો કે માયજ આગળ તે એકબી બોલ બોલો નહી. હવે એવજીને પણ જરા દલગીરી લાગી હોશે ખરી, ને હજીબી આપણે કોઈબી તે વીચે વાત છોડશું નહી તો તે એવજીને વધારે લાગશે.

સાર પછી આશામાંયે ને સધળું બન્યું હતું તે પોતાના પોતાને કાઢે, ને જેદલજીએ તે સધળું કાઢે દલગીરીથી સાંભ-ળ્યાં નહી, કારણ કે આશામાંયે તો જેદલજી બન્યું તેટલું કરીને જરવાઈને પુરા સમજાવતી તબવીજ કીધેલી હતી, ને સમજાવ્યાં કાગળો આપ્યાં હતાં ને પુણેવાલાં માણેકબાઈએ ને ગદરખાની કાંઈ હતી તેથી, તથા છેલ્લે ને દોસ્તીને ગાંઠ મેડો મને દગલો બધાયો હતો, ને સમય પણ કરતાં પણ વધુ નહોતો, મેં સમય સાંભળી એદલજી કાઢે દલગીર થયા નહી અને આશામાંયે પોતાનું બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું. "જરવાઈ કીધી પોતાનાં તાગને ખચાવ લગાડાવે નથી. હું જિંદગી કે હું એના જેવી છોકરી હો તો કેડું સારું!"

જેદલજીએ ને પોતાની બેઠી તરફથી સાંભળ્યું હતું, તેમાં નેજાએ મન પુછી થયાં હતું, ને તેણીની મુચના ધ્યાનમાં નહી તેવજે જરવાઈની રવાનગી સાર કાંઈબી ઈસારો કીધો નહી, ને સુપ્રાદીવી કુવરખાની કરાર તેમજ કમ્પા જેવું લાગ-તું હતું, કારણકે તેણી ધારતી હતી કે ધરમાં જમરો દેસો થવાનો. નેતે જરવાઈનો પગ કહાડત તેણી રજી હતી, પણ તેણી પાસે તે વીચે કાંઈબી આદાંણું તૈયાર હતું નહી.

બીજે દહાડે સહવારે બ્યારે એદલજી નાસ્તો લેવા નીચે ઉતર્યા ને વીચાર કરતા હતા કે તેવજીને આને એમના બેસી-ને નાસ્તો કરવા પડશે, તેટલાં તો આશામાંયે રેખજ આગળ બેઠેલી જોઈ; જ્યાં પોતાના પોતાને આવતા જોયા કે તરત તેણી હુડીને તેમને બેઠી પડી.

"હવે ફરીથી મને બીજી કોઢી કરો, કારણકે હું તો હવે જરવાઈની કાઢારી થઈશું;" એદલજીને પોતાની છોકરીને એવો

આવકાર મળવાથી તે તેવજીને ઘણું નવું લાગ્યું, ને છે કે નહી, તે સુશકેળીએ માની શક્યા. "આશામાંયે બેસતો તેવી વખતે મને નહી હતી."

"નહી આવાજ, હું હવેથી વધારે સારી છે કોરોશ કરશ, મેં તમને ગઈ કાલે કહ્યું હતી કેની કે પદા શીખીશું; જેમ હું ઈચ્છું તેમ જો હું રાખને કે જરવાઈના મારી પહેલી શીક્ષક હતી એને પુછ્યું કે એને માટે હું શું કરી શકું, તમારે સારું કહ્યું, જો એ મને કહેતે નહી, તો મેસતે નહી; હવેથી હું તમને એમના નાસ્તો નથી," અને આશામાંયે પોતાની ક્યુનાત પાળી.

[સાંધણ છે.]

શ્રી આ નું છુટા પછું.

એના છુટાપછાનો વીધમાં સુધારાની સાથે સંબધ રાખીને પરીણામ સુધારો એના છુટાપછું ખરા સુધ અમુલ્ય સાંધણ છે.

હિંદુસ્તાનના ઈતીહાસ જણાય છે કે અસલના વખતે સીમાની રસમો મુરોપના વધારે અનુસરતી હતી, પણ આપણ મથા વખતમાં ભોગવતાં હતાં, તે નથી ભોગવતાં, અને કેટલે દરજ્જે આપણે છુટા પાને લાયક છઈએ-એ સવાજ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈકમાં કહીએ તો, હિંદુઓના પ્રખ્યાત કાવ્ય મતુના કાવ્યથી સીમાની સ્વતંત્રતાને મોટી અને સાર પછી હિંદુસ્તાનમાં મુસલમાન લોકોના "જનાના" નો એટલે પરરોપાર રહેવાનો કારણોને લીધે દેશની ધણીએક માતના લોકોમાં અને હજી કેટલેક દેશોએ જલવાઈ રહ્યો છે.

"જનાના" નો રવાજ દાખર થવાથી હિંદુ વૃક્ષાન થયું છે; અને જેકે ભલા ઇંગ્રેજ રાજને થી દેશની પુરાતન કીર્તી પાછી સજીવન આજીવી પકતીમાં જોઈએ તેટલો દરદાર ઇંગ્રેજ કેળવણીથી મુરોપના સુધારો અને પ્રકાર પથરાયો છે. કેળવણીના વર્ગમાં સીમા જુવે છે કે જરવાઈ અને બાઈઓ આપણ કરતાં વધારે બહેન થીજ વધારે દક્ ભોગવે છે, સારે સ્વાભાવીક રીતે દક્ મેળવવાનો ઉમગ ધાય છે. વળી બ્યારે આપણે છે કે મુરોપ અને અમેરિકામાં સીમા મારે નહી પણ રાજદવારી દહો મેળવવાને માન આપણને કહેવામાં આવે છે કે કેટલાક પ્રખ્યાત કૌતોઓનાં મત એમાં છે ને કુદરતી રીતે નેતો

આવી પકડાવના તે મટાડવાના ઉપાય લેવાને બદલે નીરાસ થઈ બેઠો છે કે “નસીબમાં હશે તે થશે;” અને ન્યારે પોતાની બેઠ-રકારીથી કાંઈ શુભાં પરીણામ નીપજે છે ત્યારે તેઓના વેદગમમાં વધારી થઈ, નસીબ છે એવા વીચારને ટેકો આપે છે, પણ તેઓ સમજતાં નથી કે તેઓની બેઠરકારીએ શુભાં નસીબનું કૃષ્ણ કાપ-બંધુ છે. મોટાં ગ્રીય બેઠુને, યાદ-રાખણે કે નસીબથી કાંઈ ઇંદગી સુખી કે દુઃખી બનતી નથી, પણ તમારાં નસીબનું બાંધ-ખુ તમારા પોતાના બાંધમાં છે યાને તમે પોતેજ તમારું નસી-બ ધરી રાકોછો. મોટાં નસીબને મોટાં નીરાસ ન થતાં તમારા પોતાના સદ્ગુણોથી, ઉદ્યોગથી અને હીમતથી આ ઇંદગીમાં તમા-રો રવડો કાપણે, કે નેથી દુઃખાવડી ફરીએ સેદવથી પ્રસાર ફરી અને ફેરફારી ખાર ઉતરી તમે પોતેજ તમારે હાથે સાદું નસીબ ધરી રાકોછો. મોટાં બેઠુને, વહીબી નસીબ તોમને પકડે છે એવું વીચારતાં ના, પણ નસીબને તમે પોતે પકડો.

ધનબાઈ ૨૦ શેઠના.

મોઠાં માયની મુલાકાતો.

(લખનાર તેવજી પોતે.)

બાહેનું ઘર.

અરે રે મરે કોઠના ઘેર પર આમ લાગે ને તેના વસતાં વાપરતાંનીથી સુ કંઈ ને હાથ મેં દાવ ને માનસો કે ભારેના ઘેરથી તો માય મેં દાવ ને રીઆ. બધા બંને રે એવાં રેઆને વચુત પરીવે રે એવું વસ-વાનું. એના કરતાં તો મારા વલસારના ઘેરને સારસો લગાઈ. મારું જીવું ઘેર તો મારું સ્થાને વાતે સાદું હતું તેવરીસ રૂપી આ ભારાંના આપતાંનાં, પણ અખઈ રેયો દીનસા દર રોજ દવાડો કરતો તો કે માથે ધુમાડો ધણો આવેય તે મરે ધુમા-રાને તે કંઈ આરો હાત કરાય. પછી એ રોજ ઘરમાં રન પડે તારે એક દારે મેજ મારી વચને હજુ ને હમે લેજી જીતીએ ઘેર સોધવા સારી પેઢરીને નીકરી પણ તમે માનસો માથે આ-ખા કોતમાં ફરીયાં ને શરાની ફરી કીધી પણ ઘેર, ખાલી નઈ મગીયું ને મગીયું તારે સવરસો માથે ને તારે વાંધા વીસતીથી કેવા કે સાંજરીને કેતનજી ધધરીને લાપ ચરે. ખોધાંના મોઠામાં એક ઘેર હતું તેનો જોતલો તો આટલો છીપકીઆ જેટલો ને તે પર બધે દુકાન ને અંધારી અપત લેવી ખરજી ને તલિજે નાર ખાલી. હમાં કંઈ મરે મારે વેરમાં રીએ. તે કેલે માથે માર ઘેર તો પણ ભાગ્યવન છે ને આવેય તે પની અદરાઈને વીઆ વા-બન કરીને નવચ. પણ મારા ઘરમાં તો માથે ભીતપર ખીસો મોઠવા નઈ હેવું ને ખોમો મુડવાને દોય તો આટલાપર જીવે છુડી રાકો. ને ઠોકરાંમિને ધપર ધપર ચર ઉતાર કરવા નઈ દેવડે. ને ઈંતકો કરવા નઈ દેવડે ને પાનકો કરવા નઈ દેવડે એમ

કરવા બેઠી. હવે તો મોટું મગીને હલી ને મારી અમસાઈ વચને તો હાથ હાથ કીધું પછી ઘેરવારીના ને તેના ઘેરપર પુરો મ-કીને ઉતરીયાં. એક મુઠું ભાયાં ભરતાં જેવું ઘેર બનાવતી ફે-રીમાં હતું પણ મરે તેની ઘેરવારી તો કેલે અમના મોરે લા-લીઆને ધણો ધાક છે તે માથે ઘેરનું મોટું રાતના આા વાગ્યા પછી ઉધારવા ફેવું નઈ. જો હું મરે રે મરડો સમજાં સુઈ. તારે મારો અખઈ રેયો દીનસા તો મળનાના ફર સાપ પારી સધાવે તે રાતના મોરો આવે તારે તે સું બારી વાંતે ચરીને આવે કે. મને ચીરે તો જીવી લાગે તે શું કંઈ. પછી મોઢીખાને કોઈનું મોઢું ઘેર હોરો તે બેરા ગીઆં. હું પર બંને બંને રાતના મોઢાં જેવું લેવો. ખાસાં મોઢાં મોઢાં ને રાતી ને નવ ને કુવો ને સજ પણ મરે પેલા મુખા કેમે તેવી લાવ. કેલે અરકામિયા માથે ઉપરનું બેસતાં ફેવું. મરે રે ધરમ ધીઆન કાં રેયું. તમે સુધારાવાસ્યોની આઈબાઈના જે બરે તે આવે વરી નઈ શું સોધી કારીજો, મારો જીવ તે જોરો કમખીએ કે હાલ હાલ ઉતરી પરીને ઘેર જીવે માયાં સમાઈ નાઈ. પછી ફુલે પાપે એક ઘેર જીવે મોઢીખાને કોઈ કારીજો તે સજ રીતે સાદું છે કુવો નર સડ છે પણ મરે ઉભી મેઢી નાલી કે અંદીથી તંબાચ નઈ ને ખખપર પાછીને મોટો કીધો દોયની તો મોઢની સાથે અચરીને આંધાં મુખાં અખ જીવે. ઘેરવાસ્યો તો મારી સાથે એમ મોઢી કીધેલી કે દર ચાંસરતે ભારું આપવું પણ મારો દીનસા તો વરી પરીએ કે માથે એ તો એ હુમાઈ કરેય. ચાંસરતે ભારું આપીએ તો અંદી માસની વખતે જે ભારાં આપવા પડે. મારી બંને બંધા કે અંદી માસ તે શું બીચીએ તે પછી એ જીવે ઘેરવાસા સાથે મસાઈ આવે ને પછી સરકારી ધારા પરમાને ભાર આપવાનું નકી કીધું, પણ માથે અધીપતનજી તમે માનસો મને ફર પડે તેવું ઘેર મગીડ નઈ. મેં તો દીનસાને કંઈ કે જીવે એમ અભર. એ અભર અચરીને એક મોઢાં અંધારીને કે કે પરી વરી આલો અંદી કરવાની ફકારકુત નીકરી નવ ને બધાં ક્યાં વાપરે ને વરી નામ માય.

બેઠેરખાઈ નં ૯૦૦ પંદલ.

ફીલસુક સોઢેદીસ વીરો એવું કહેવાયું છે કે એક રોયેરે તે તેની બામણીની કઠકટથી અતી કંટાળી બાહેર નઈ દેરાંનાંજી ઉપર પર મેરો. તે બામણીએ ન્યારે નિયું કે તેણીની ધમકીની તે કાંઈ દરકાર કરતો નથી અને હંડે પેટ સાચું બને છે, હારે એક પાણીથી બેરોડા ધરો લાવી તેનાં માયાંપર રેડેયો. બેરોડા આ દેખાવ બોલો તેઓને અરીબ બીચારા સોઢેદીસનાં હાથ તરફ દસડું આપ્યું; પણ તે ફીલસુક જરા હસી બોલ્યો. “હું ધારતો હતોજ કે આટલાંબધાં તોફાન પછી વરસાદ આવશે.”

આદત કદી ભતી નથી—એક દસવા સરખી વાત એક મુઠા કંટુસ વીરો કહેવાયથી છે કે તે ન્યારે મોતની અણીપર આપ્યો ત્યારે પોતાની સધળી દોલત પોતાના બસીબને આપી બચાવે દેડાવ કર્યો, કે જે તેની તરફ મોટી ધાત્રી માયા બતાવતો હતો. “ફીકરા, દવે હું આ દુન્યા છોડી નહું છું” તે બોલ્યો. “અને મારી સધળી દોલત હું તુને આપી ભરું છું” તુને બધું મગી પાંચ સાખ રૂપ્યા મરજો. હા, દવે હું ધણે નોતગાવ મઈ એમ છું” અને હું જે કલકાકી વધારે છોડી નહીં. હા, હા, ફીકરા, હું ભરું છું” મને ફક્ત બે રકા બ્યાન આપ અને દુખ-લાંની દુખમાં સધળી દોલત લે!”

મીસ મરિયા એડ્જવર્થ.
Miss MARIA EDGEWORTH.

❀ નામીયી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો. ❀

મીસ મરાયા એડજવરથ.

જનમ ૧૭૧૭-મરણ ૧૮૪૯.

કે માન પહેલાં આઈરીશ કુટુંબની બ્રાહ્મણી આ એક વખતની લોકપ્રિય ગ્રંથકાર બાબુનો જનમ, એકસાદરશાયરના પ્રખ્યાત માં તા. ૧લી જાનેવારી ૧૭૧૭ને દીને થયો હતો. તેણીના બાપ રીચરડ એડજવરથને આપરજાંની એડજવરથ નામનાં શેઠરમાં મેરી મીલકતનો કાગી મળવાથી પોતાનાં કુટુંબ સહીત લાં જઈ વસ્યો હતો. મી. એડજવરથ અતી અક્ષરવાળો અને દુશી.

યાર પ્રથમ હતો, તે પોતાનું ચાલક મગજ સુધ કરી બવા હશેખોગી બાબદમાં રાક્ષતા હતો, અને યંત્ર સંબંધી તેમજ વીધા ઉદ્યમની બાબતોનો પ્રશ્નક શોધ કરવાનો હતો; પણ તેનો જીવ તે ગેણા તેનાં ઘેરમાં જ બરાયો હતો, અને તેની વડી મેરી મરાયાથી હમેશ મગર રહેતી.

મરાયા નામપણથીજ વીધાનો શોધ બતાવતી આવી હતી, અને તેણીના આ બુદ્ધી ખીજવવાને અને સારા માર્ગ તેણીને બતાવવાને મી. એડજવરથ હમેશ આનંદ પામતો. પહેલી શરૂઆતમાં તેણીને આવી દીક્ષાજી અને મદદ મળવાથી કેવો અસુખ્ય કાપ્યો થયો તે કહેવાની અર્થ નથી. બ્યારે પણ તેણી કાંઈ વાતો યા તે રસાગો લખવાનો વીચાર કરતી, લારે તેણી હમેશ તેનો ખરડો પોતાના બાપ પાસ લઈ જતી, અને બ્યાં તેણીને સુકાદેખત નરની હોય તે દુર કરવાને તે પોતાની બનતી મદદ આપતો હતો.

કેટલાક વખત તત્કાળ બાપ અને મેરી સાથે લખતાં હતાં, અને કેટલાંક પુસ્તકો બેઠથી સાથે લખાયાં બાહેર પડ્યાં હતાં. મીસ એડજવરથ ખરેખર એક પત્રોકારી બાબુ હતી, અને અહીજ તેણીની વીધા જાણવાની શક્તીનો કુચો બેદ સમાયલો હતો. ૧૮૦૪ માં મીસ એડજવરથ Popular Tales ના ત્રણ ગ્રંથો બાહેર પાડ્યા, કે જે તેણીની જાગી મનશક્તિનું ખરાખર વર્ણન આપતો હતો; તે વખતની માફક મોટી મોટી શીશીવારી ભરેલી કથાઓ લખવા કરતાં આ જુદીજ ભંતનો માર્ગ પકડવામાં તેણીને કેટલી હીમન રાખતી પડી હશે? મીસ એડજવરથ વેળા કરચું, અને તેણીનાં લખાણોની રૂતેદથી હીમતનો અદાજો વળી ચુકો.

આ સહીની શરૂઆતથી કે બ્યારે મીસ એડજવરથે પોતાનું લખાણ શરૂ કર્યું હતું, તે ૧૮૨૫ તત્કાલ લગભગ દર વરસે તેણીની કલમથી લખાયેલો એક એક ગ્રંથ બાહેર પડ્યો હતો. એક પછી એક તે નીકળતાજ ચાલ્યા, અને તે સંખ્યાનો લેણો તરફથી પુરતો આપકાર મળતો ગયો. વાંચનાં કે જે ગ્રંથો સંસારનાં ચીન્હો અને રીતભાત વીશે સખ કપડા દીધામાં આવ્યો છે, અને શીશીવારી ભરી મંડળીમાં ફરી બેવકુશી ભરી રીતે જઈથી કેમ ગુબારવામાં આવે છે, અને ધનવાન લોકો પોતાનાં સ્વદેશી નાનાં ગામમાં છોડી લઈ નની મેળ મળહમાં કેવી રીતે ખુવાર થવા જાય છે, તે અતી સારી રીતે દરશવવામાં આવ્યું છે.

૧૮૧૭ માં મીસ એડજવરથે પોતાના બાપને ખોદયો, અને આથી તેણીને એટલો તો ગમ લાગ્યો, કે થોડાક વખત સુધી લખવાનું ઘણું તેણીએ બંધ પાડ્યું. કેટલીક કથાઓ પાછી લખવા પહેલાં તેણીએ પોતાના બાપની જીવંતીને હેવાલ લખવાનો શરૂ કર્યો, અને તે ગ્રંથ તેણીની મનશક્તી ખીજવવાને કેવી અસુખ્ય મદદ તેણે કરી હતી, અને તેણી તે માટે તેની કેટલી આભારી હતી, અને તેનાં મોતથી તેણીને કેટલી ખોટ મઈ હતી, તેનું ઘણું અસરકારક રીતે બયાન કર્યું છે. આ પુસ્તક ૧૮૨૦ માં છપાઈ બાહેર પડ્યું.

૧૮૨૩ માં મીસ એડજવરથ તેણીની બે બેઠનો સાથે સર વોલતર સ્ટોનની સુલાકાને ગઈ; તે તેણીની મૃત્યુ, બોલવાની દબાવ અને દુશીવારીથી છક થઈ ગયો; તેને તરતજ માલમ પડ્યું કે વીધાનો અભ્યાસ કરવાથી ઘેરગણ બાબદો તરફ બેઠકાર તેણી હતી નહીં, પણ એક સ્ત્રીને જાગતી દરેક બાબદમાં માહેતમાર હતી. તેણી બ્યાં જતી લો ગેણા પ્રશાલીજ પંથરાતી અને પોતાના હસમુખા સ્વભાવે સૌનાં દીક જીતી લેતી હતી.

૧૮૪૯ ના મે માસની એકવીસમી તારીખે મીસ એડજવરથની લાંબી જીવંતી ૮૩ વરસની વયે અંતમ થઈ. તેણીની માંદગી ફક્ત ગરબા કલાકનીજ હતી, અને ઘણી સાંત રીતે ગેણા મીઠાં નીંદમાં પડી હોય તેમ મરણ પામી.

ક્રીત્યોનો શોધ મીસ એડજવરથ સુદઃ ધરાવતી ન હતી, અને તે આપણને તેણીનાં લખાણ પરથી માલમ પડી આવે છે. તેણીને દુન્યાતો અનુભવ પુરેતો હતો, અને આથીજ તેણી પોતાની વાંતોઓમાં ખાણસ જનની ગેવકુશીઓ અને સુખાહેલું બયાન ઘણી મેદહાર્થ અને સંક્ષેપમાં કરે છે. તેણીના વખતના લખનારઓમાં મીસ એડજવરથ પહેલો દરજ્જો ધરાવે છે, અને તેણીની કલમથી લખાયાં વીસ પુસ્તકો જે બાહેર પડ્યાં છે તે લોકો ઘણા હરખથી વાંચે છે.

સુલભાઈ કં. ૫૧૮૬.

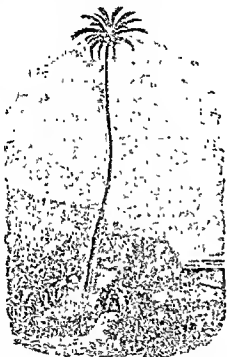

“સનખીમ” નામની આંગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૨ જી (ચાક)—મદીરા, રેનેરીફ, અને કેપ દી વરદના યાત્રીઓ.

રેવીવાર, તા. ૨૩ મી જુલાઈ—કપડાને હુકમ કીધો હતો કે કોઈને સહવારનાં વસ્ત્રો ઉઠાડવા નહીં અને તુટક પથ્થુ ધોતું નહીં, તેથી હમે સર્વે સાદા દસ વાગતાં લગી સુતાં અને આર વાગે આસને રહીને તુટક ઉપર ગયાં.

૬—ખાગ માહેલું નાળીએરીનું હાડ.

તેનેરીફના લોકોએ કોઈ સ્ત્રીમર નહીં જોવલી હોવાને લીધે તેઓ બધાં રોજાંઓ ચર્ચે દમારી “સનખીમ” જેવા આત્મા. જે કે તે લોકોના આત્માથી હમને ધણી અચચક પડતી હતી, તો પથ્થુ ના કહીએ તો ખરાય લાગે તેથી હમે તેઓને આપવા દીધાં. ધણીક લોકો તો આસપાસનાં ગામડાંઓમાંથી આવ્યાં હતાં. સંતરનાં પાંચ વાગે હમે પાછાં કીનારાપર ગયાં અને લાંબી ધોડાની મારીઓમાં બેસી વીકા જોરતોવા આગળ ગયાં. દસ્તાની બધે બાજુએ મરીના અને “યુકેલીપતસ મલેખયુસ” ગાયા જે સાત વરસમાં વધીને ૧૧૫ શીટ ઊંચા થયાં હતાં તે રોજાંનાં હતાં. યોગ્ય માહેલો ગયા પછી હમે એક દરવા તરફ જતા જુના રસ્તાપર ગયાં અને યુકેલીપતસ લાંબા બા-લીના આડ પાણીના આગ (એતેનીકક મારડન) પર આવી પોદ્યાં. તેનેરીફની હવા સારી અને મધ્યમ હોવાને લીધે

દાન હરમન વીકેડનેરેટ હમને કહેવા નીચે—રેનેરીફે બતાવ્યું, કીનારાપર દમારા મલ્ખો ખોરી થતો હતો અને સાત વાગે હમે તેમાં બેસી સ્ત્રીમર પર ગયાં અને હજુ ગઈ કાલની ચાક લાગતી હતી તેથી હમે ખાતું ખાઈ જમદી સુધી ગયાં. સોમવાર, તા. ૨૪મી જુલાઈ—મારકીસ દી સોનગ્રાવના આગમાં એક નારીઓનું આડ ૧૦૧ શીટ હંચું છે તે જેવા હમે સહવારના છ વાગે ગયાં; અને લાંબી મારકીસ દી લા કેન્ડીઆના કારીના આગમાં ગયાં. દરખાના રોજાંઓ ખરાબ નહીં હમણા તેથી લાંબાં ધણીએક લોક ખરાય હાલતમાં આવી જવાને લીધે ગામ છોડી જતાં રહ્યાં હતાં, એ કારણે સર ૨૦ થી ૩૦ વરસ અગાઉ જે સારી હાલતમાં એ ગામ હતું તેમ હમણા નથી. પથ્થુ હમણા રેનેરીફ સરકાર તરફથી તમાકુ ઉગારવાની રજા મળીએ અને તેની તથા કારીની પેક-સ સારી થવાને લીધે તેનેરીફ પાછું સારી હાલતમાં આવે એવી લોકો આશા રાખે છે. મારકીસ દી લા કેન્ડીઆ અને હોન હરમન વીકેડનેરેટ દમારી સાથે નાસ્તો લેવા સનખીમ પર આવ્યા; એને જેવા હજુ સુધી ધણાં લોક આવે છે. ગઈ કાલના આવી ગમમાં લોકોએ હમારે સાર કુત્ર અને ફરેટની સોગાન મોકળી છે; પથ્થુ એ ગામમાં જેમ કુત્ર ફરેટ સારાં થાય છે તેમ વધારે વખત રહેતાં નથી, સહવારની તોડેલી ફરેટ તો રાતે ખરાય ચર્ચે બળ છે, અને કુત્રો તો ફક્ત ગણુ ચાર કલાક સારી હાલતમાં રહે છે. હમણાં પોડી રેનેરીફ પાતુઓ મારા કાળા પોશાકમાં સ્ત્રીમર જેવા અત્યાં છે, અને ફરેટ ખાતું સાથે એક નર લાખમાં એક વાસણ લઈ આવે છે. આથી હમને સંકેતે ધણું દસ્તું આવ્યું નાસ્તો ખાધા પછી દમારા બંને રોસ્તો ગયા, અને હમે દમારી સફર પાછી શરૂ કીધી. રાત પડતાં હમે પાકમા આગળ આવી પુચાં છીએ.

પ્રકરણ ૩ જી—પાલગાથી રાવો દી જેનીરા.

મંગલવાર, તા. ૨૫મી જુલાઈ—રાતના પવન નહીં હોવાને લીધે સહવારના પોહિરમાં હું તુટક ઉપર ગઈ સ્થિર થયું “પાલગા” હોવાનું હતું; ધણી હકતી માછલીઓ દમારી પાસેથી બહુ હાલે કુકડા મારી પસાર થતી હતી. તેઓની પાંખો પર બ્યારે તરફ પડતું હતું સાથે તે રૂપાંતી નહીં માફક ચળકતી હતી.

સનવાર, તા. ૨૬મી જુલાઈ—ગણુ દલાસ સુધી હવા સારી અને મધ્યમ હતી, પથ્થુ આજે પવન નીકળ્યો છે. બેપોરના સુપ દમારે ગામાં પર જોવા દતો કે હમારી રોપીના કાળા લંબે હમે રહી રાખીએ. બેપોરના એ વાગે હમે “સેન્ટ જોનસની-આ” ની ઉંચી જમીન જોઈ અને થોડા વાર પછી “સેન્ટ પીનસન્ટ” ની નીચી જમીન દેખાઈ. એ બધે યાત્રીઓ કેપ દી

‘તમને કોઈ નવનું મીઠું મંગાવી આપું.’ હમે તે કમ-
સ-મોડું નિહાન ગયાં, જ્યાં ઉતારવાનું હતુંને સુરકેળ પ-
ર જોઈને એકાદાં શરૂ કરીયું, કે ગરમ રેતીમાં હમારા
એકાદાં પડ્યાં, એમાંથી આસતો થાક ઘણી લાગી,
અને ઘોડા કકડો ગયા પછી હમે નાજીએરીનાં ઝાડો અને
એક પાણીના ઝરો હતો. હાં આપી પુઆં; હમારી સાથ માણ-
સો ને પાણીના વાસણો લાવ્યાં હતાં તે હાંથી ભરી લેવા કહીને
હમે તેએને હાં છોડી આગળ ચાલ્યાં. હમે નહાની નહાની
ગલીએમાંથી ઝાંઝાં બનાવવાનાં એક કાગળાનાં વર ઘઈ પીં-
ખારતીનેઝને ઘર ગયાં; હાંથી એક નહાની નદી પસાર ચવા-
ને લીધે ફડક ચારી હતી.

મીઠા બીજેમ સ્વીતારવા લાગ્યા, મેં સખીઓ પાકી, ડાકટર પોટર અને છોકરાંઓ પોપટા પકડવા લાગ્યાં અને બીજાં સરવે ફરવા ગયાં. દર પાંચ મીનિટે થોડો થોડો ખોરાક મળ્યોએ લઈ આવવા લાગ્યાં; ખોરાક સ્વીમર ઉપર લેવાની ઘણી મજલ પડી. મેંતાં, બકરાં, ગરથાં, અને બતકાંનાં અવાજ વચ્ચે સીંદીઓ દસતા બોમતા નાગીએરો, કુકાં, તથા માછલીઓ સ્વીમર ઉપર ફેંકતા હતા. માછલીઓ ઘણી ઘણી બાજની હતી પણ સરવેમાં સરસ તો એક મુનેરી માછલી હતી, જે વજનમાં નજીક ત્રણ રતલ ભારી હતી.

[સાંધ્ય ૭.] હીરોગાઈ નં ૨૦ પડેલ.

૧૦—“સરેશ્વર”ને ઉપજાગર.

રેરીવાર, તા. ૩૦મી જુલાઈ-સદવારના દશ વાગે હમે
 “તેરેકાવ બે” ની આગળ માથાં, અહીં ઉચા ખડકો,
 રેતીના દળાઓ અને ફક્ત એક પર જેની આગુળાજી યોગ્ય
 એ નાળીએરીનાં ઝાંડો હતાં, તે ઉપરથી હમે ધારયુ કે
 હમુને એ બગાએયી કાંઈ ખોદાક અને ભેળેલી વીજ બગરી
 નહી; પણ અસરી કહેવત છે કે “દેખાવ પર ભુતારો ખાના
 ના” તે ખરી પડી, કારણકે બ્યારે હમે નારતો લેતાં હતાં
 અરે ગીઠ આરતીને, પેલા ધરના મારેકના હોકરે હમરી
 આગેરે ઉપર આચારો, તે ફરિજ બાપા પછી મારી રીતે
 ખોદતો હતો અને તે સાંભળી હમે આનંદળ માથાં, તેણે
 હમુને કહ્યું કે “એ તમે નહુ વાગતા મુધી ખોદી ચાલો તો
 ૫૫ ૭૬

વખત અને તેનો ઉપયોગ.

પાદાર્થી 'મોણસો વારંવાર એક કહેવત
 બોલે છે કે (Time is money) 'બખ-
 તે તે પૈસો છે.' પણ તે તેથી પણ વધારે
 છે. તેના બરબાર વાસ્તવીક ઉપયોગ કર-
 વાથી આપણી મનના સુધારો થાય છે,
 આપણને ઘણુંક યાદ દોસત થાય છે,
 તથા તેથી આપણી રીતભાત અને વર્ત-
 નાલુક ઉપર પણ લાયક અસર થાય છે.
 દરરોજ એક કલાક નહીં ચીઝને કરી
 એ તેના કરતાં તેના પછી ઉપયોગ કરી-
 કામોમાં વાપરીએ તો તે એક અસાધ-
 નાં યાદરો બનાવે છે, તેની છંદગી ઘણી
 થોત પછી તે સુધય તેનાં માત્રક કામો-
 દારી દુન્યામાં અગર કરી જાય છે, જે
 આપણે થોતાનો સુધારો કરવાના કામો-
 સંગીન કામદો આપણને તરતજ દોસ-
 એક વરસને છેડે તે આપણને કરેલો લાભ
 માત્રમ પડી આવે છે. સારા પીચારો

અને બરાબર અનુભવ મેળવવાને માટે કંઈ પૈસાની જરૂર નથી, તે કંઈ આપણાથી ખમી નહીં શકાય એવો મોળો નથી, આપણે તેને ન્યાંબી લઈ નવા માંગીએ હસં તેઓને આપણા સોબતીઓ માફક સેહલાઈથી લઈ જઈ શકાયે; વખતનો કડકસરથી ખરો ઉપયોગ કરવો એજ દુરસદ મેલવવાનો સાચો માર્ગ છે. તે આપણને આપણી કામકાજમાં પાછળ ખાદવાને બદલે સેહલાઈથી આગળ વધારે છે, જ્યારે એથી ઉલટું વખતનો ગેરઉપયોગ કાપાથી આપણને વારંવાર ઘણી ઉતાવળ, લબરાટ અને મુશ્કેલીમાં આવડું પડે છે; અને આપણી જીંદગી ચલાવવાને માટે તરહવાર નજીવી યુક્તિઓ કરવી પડે છે, અને તે છતાં પણ અંતે મોટી આફતો આવી પડે છે. નેવસને એક વખત એમ કહું હતું કે (I owe all my success in life to having been always a quarter of an hour before my time) મારી જીંદગીની બધી ક્લેહાને માટે, હું જે હમેશાં પા કલાક મારા વખત અગાઉ નેમાર રહે-તો હતો તેને આવાની છેછ. જેમ કેલાઈ પોતાના પૈસાને છોડે આવે ત્યાં સુધી તેનો પીચાર કરતા નથી, તેમ ઘણાઓ પોતાના વખત સાથે પણ કરે છે. નવરાં નકામો માણસો કમાકાના કસાઈ કંઈ પણ કામકાજ વગર નકામો ઉઠાવી દે છે અને જ્યારે તેઓની જીંદગી ઘણી જલદી એાઈ યતી જાય છે અથવા જ્યારે તેઓ છુડાં થવા માટે છે ભારે તેઓ તેનો કંઈ વધારે ડહાપણ બરેસો ઉપયોગ કરવાનો પીચાર કરે છે. પણ એપરવાઈ અને મુશ્કેલીઓની આદત તેઓમાં એવી તો જડ પાકી બેસેલી હોય છે કે તેઓના માંડમાંથી છૂટવાને તેઓ તદન અશક્ત હોય છે. ગયલી દોઝત દહાવ હોતોમથી પાછી મેળવી શકાય છે, હુદેયું ઘાત અબબાસરી પાછું સંપાદન કરી શકાય છે, એવાએવી તંદરેસ્તી દવાથી અને મોતીદારથી પાછી મેળવી શકાય છે, પણ ગયેલા વખત કદીપણ પાછો મળતો નથી; જે વખત ગયો તે તો હમેશાનોજ ગયો.

વળી વખતની કિંમતનો ખરેખરો વીચાર કરવાથી આપણને આપણી દરેક કામગાંઠમાં વખતસર રહેવાની એ વહે છે. ફ્રાન્સ દેશનો ચલેરો છુપી રાજ કહેતો હતો કે (Punctuality is the politeness of kings) 'બરાબર વખતસર રહેવું એ રાજાઓની સભ્યતા છે.' વળી તે મહારાણી કુરુષે, અને વહેસારી માણસોની જરૂરીયાત છે, તે માણસમાં એ છુપી હોય છે તે પોતાની તરફ બીજાના સેલવાઈથી વીરવાસ મેલવી શકે છે, અને જેનામાં એની ખુટ હોય છે તેનો કાપ પછી વીરવાસ કરવું નથી. જે માણસ વાપસાર વખતે હાજર રહે છે અને સામા ધણીને તેની શત જોતે ખોટી રાખતો નથી, તે માણસ એવું દેખાડે છે કે તેને પોતાના વખતની તપાસ સામા ધણીના વખતની પછી ધણી કરે છે. એ પ્રમાણે બરાબર વખતસર હાજર રહેવું એ એક એવી રીત છે કે જેથી જેઓની સાથે આપણને આપણી કામગાંઠની બાબતમાં મેસાપ કરવે' હોય તેઓની તરફ આપણે માન ધરાવીએ છીએ એવું આપણે દેખાડીએ છીએ. વળી એ એવો ચોરેક દરજ્જો આપણી અંતઃકરણની પીઠાંજ પછી છે, કારણ

કે મેઘાપા કરવાનો વાજેદો. એ એક રીતનો કળાકાર છે, અને જે માણસ તે પાળતો નથી તે વીધાસ ધાન કરે છે; બીજા પુરોવાના વખતનો આપ્રમાણીકપણે ઉપયોગ કરે છે અને અને પોતાની આપણ બોલે છે. આપણે પુરવટી રીતે એવું અનુમાન કરીએ છીએ કે જે માણસ પોતાના વખત તરફ બેઠકાર છે તે માણસ પોતાનાં કામકાજ તરફ પણ બેઠકાર રહેશે, અને કંઈ પણ જોતાં બરેકું અપવા અગત્યું કામ બાજવવાને માટે તેનો કોઈ વીધાસ કરશે નહીં. ભારે સેનાપતી વોર્શાગિટનના સેક્રેટરીએ પોતે મોટા આપવાં માટે પોતાનાં ઘડાણની ખાંભી જીણવી બાહતું કલાકરું, ભારે તેના શેર તરતજ તેને કહ્યું કે “પોતા તમારે બીજું ધણજા મેળવવું જોઈએ, નહીતો કે મારે બીજે સેક્રેટરી મેળવવો જોઈએ.” જે માણસ વખત અને કામકાજ તરફ બેઠકાર છે તે ધણી બરી વખત ખીતીયોટા ઉત્પન થાય છે સક્ષાત્તીમાં ખજાર કરતો માથવ પડ્યો છે. ન્યુ કાર્ટલના ઘરડા કપડાં લોકાં મેસટરીજીઝને માટે રમુજમાં એવું કહેવાયતું છે કે “કપડાં સહેજ સહવારના એક કલાક બોલે છે અને આકર્ષે આખા દેશમાં તેની શોધમાં રહે છે.” એવા ગણાચાર ‘વખતસર’ હાલર નહીં રહેનાર માણસ સાથે જે કોઈને પણ કામ પડે છે, તેને વખત જતાં ખીતીયોટા ઉત્પન થાય છે, કારણ કે દરેકમાં પોતાના રવરખિયા પ્રમાણે મોટા આવે છે. આજે તેની દગ્ગ પડા વગરની રીતબાત તે એકજ દળે ચલાવે છે. તે પોતાના વાપણ ઉપરાંત મોટાં આવે છે. રૂઝવે ટૂંક ઉપકડ્યા પછી તે રેશન પર આવે છે; અને ટપાસ બંધ થયા પછી કાગળ પોસ્ટમાં નાખવા બંધ છે. એ પ્રમાણે કામ કાળેનો ધોરણોત્તર થઈ બંધ છે, અને તે આપણમાં જેઓને લાગતું વલગતું હોય તેઓ ચુરસે થાય છે. આ ઉપરથી સમાધાન્ય રીતે એવું માધ્યમ પડે છે કે જે માણસ દરેકમાં મોટા રહેશે તે દરેકમાં પોતાના કામકાજમાં ફેદેદ મેલથી રાશે નહીં; દુન્યાનાં મોટાં તેવા માણસને તરફ કરશે અને તે માણસ નીજીને વલેવનારા અને તેની દસીકરનારાઓની સંક્રમાં ઉમેરાશે, માટે આપણે દરેકમાં વખતસર રહેવાની એવ રાખવી એ સર્વથી જીતમ ગીત છે.

અરસોદખાઈ પોરમજી એ. દાવર.

આત્મા માથાને—એક ગરીબ નાની છોકરી એક દીવસે એક
ગૃહસ્થ પાસે ગોઠા પિસા માંગવા આવી, જ્યારે તેણીને પુકવા-
માં આવ્યું કે “ભારી માથાં છે?” ત્યારે તેણીએ કવચીત્તે એક
જવાબ વાક્યો કે “તેણી મરણ પામી છે.” ?

તારો બાપ છે આ નદી ?
હા સાહેબ, પણ તે મારો છે.

તેનું જ્ઞાનજનું સુખી આનંદું છે, સાદેબ.

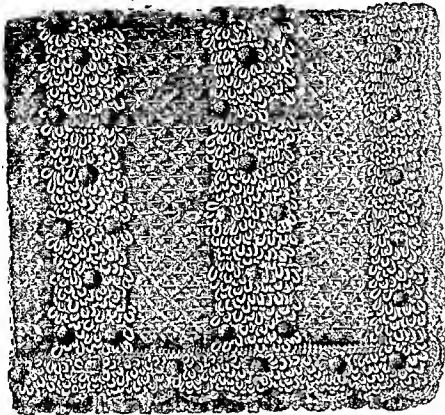
હં કે ?
હા સાહેબ.

સારે તે કાપી કાં નહીં નાખતો ?

જી સાહેબ, તે નાની છાકરીએ જવાબ આપ્યો, “હરી ખરી-
વાના પૈસા એની પાસ નથી.”

હરવા ગુંથવા વીશે.

ગાડીમાં તથા બચ્ચાંનાં પાદરણાંમાં પાંધરવાટું.

આ શેલીનું પાંધરવાટું સફેદ તથા બહુ બરલીન ઉન (જે સાધારણ ઉન આપણે વાપડયે છીએ તે)ના બુદા બુદા પટા ગુથી સાથે બેડી નાંખ્યાથી બને છે. કીનારીને વારતે સફેદ ઉને પીછની તરોહનો એક લાંબો પટો બુદો ગુથી તેની ઉપર બહુ ઉને અપરકાં ગુથી આસપાસ જડી લીધો છે. બહુ પટો ગુંથવાની રીત: દરેક બહુ પટાને વારતે બહુ ઉને સોલ સાંકરી ગુથો. પછી દરેક હાર ફેરવી નીચે પ્રમાણે ગુથી બનો:—

પહેલી હાર—પહેલી સાંકરી છોડી દરેકમાં આંટા વગર એકઠા ટાંકા ગુંથો, બધા મૂલી પંદર ટાંકા ગુંથાશે. બીજી હાર—એક સાંકરી, ઉપર પ્રમાણે પંદર ટાંકા આંટા વગર ગુંથો. ત્રીજી હાર—એક સાંકરી, પાસેના ત્રણ ટાંકામાં આંટા વગર ત્રણ ટાંકા, આ ગુથેલા ત્રણ ટાંકામાંના વચમાંના એટલે બીજા ટાંકાની બરાબર નીચેના પહેલી હારના ટાંકામાં સુઈઆ પર બે

વખત આંટા લઈ એક ગુંથો, આ ટાંકા તદન પુરો કરવો નહી, પણ સુઈઆ પર તેમાંના બે આંટા રહેવા દેવા. હવે પહેલી હારના જે ટાંકામાં આજે ટાંકા ગુંથયા છે તેજ હારના સાર પછીના ત્રણ ટાંકા છોડી ચોથામાં સુઈઆ પર પાંચા બે આંટા લઈ ગુંથો. છેલ્લે સુઈઆપર ત્રણ આંટા રહેશે, પહેલા ટાંકામાંના રહેલા બે આંટા, અને છેલા ટાંકામાંના એક આંટા; સુઈઆ પર ઉંનનો એક આંટા લઈ આ ત્રણે ટાંકામાંથી સેરવી કહોડો, કે જેથી બે લાંબા ટાંકા ઉપરથી સાથે બેઠાઈ બન્ય. હવે ત્રીજી હાર પડના છેલા ગુથેલા ટાંકા આગળનો એક ટાંકા છોડી પાસેનામાં એ પ્રમાણે પાંચું બે વખત ગુંથી બનો. નાકે આંટા વગર ત્રણ ગુંથો. ચોથી હાર—બીજીની માફક પણ છેલી હારના જે ટાંકા આપણે ગુંથવા વગર છોડી દીધા છે તે દરેક ટાંકામાં આંટા વગરને બદલે એક આંટા લઈ એકઠા ટાંકા ગુંથવો. પાંચમી હાર—એક સાંકરી, પાસેના ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રીજી હારમાંના બે લાંબા ટાંકાઓ જેઓને મધ્યલેથી બેડી નાખ્યા છે તે બેડેલા ટાંકામાં સુઈઆ પર બે આંટા લઈ એક ટાંકા ગુંથો; હવે આપણે જે હાર ગુંથીએ છીએ (પાંચમી) તેનો એક ટાંકા છોડી પાસેના ત્રણમાં આંટા વગર એકઠા ટાંકા ત્રીજી હારના જે ટાંકામાં બે આંટા લઈ એક ટાંકા હમણાં ગુંથશે હવે તેજ ટાંકામાં બે આંટા લઈ એક, આ ટાંકા પુરો નહી કરવો પણ બે આંટા સુઈઆપર રહેવા દેવા. એ પ્રમાણે બે વખત પાંચું ગુંથો, દરેક વખતે પેલા બે લાંબા ટાંકાઓને મધ્યલેથી ઉપર પ્રમાણે બેઠાવા વાદ રાખવી. છેલ્લે એક ટાંકા છોડી ચોથી છેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક ટાંકા ગુંથો. એ પ્રમાણે બીજી અને પાંચમી હાર અવાર નવાર જેટલી લગાઈના પટો કરવો હોય તેટલી લગાઈ સુધી ગુંથવા કરવી. પૂરું થયા પછી પડની આસપાસ સહ ટાંકાની એટલે આંટા વગરના ટાંકાની હાર ગુંથી જવી. સારવાદ બહુ રંગને દરેક ચોકડીની વચમાં આંટા મારવા. (જુઓ નહુનો.)

સફેદ પટો ગુંથવાની રીત:—દરેક સફેદ પટાને વારતે સફેદ ઉને પંદર સાંકરી ગુથો. પહેલી હાર—પહેલી સાંકરી છોડી બાકીની ચૌદ સાંકરીમાં આંટા વગર એક. બીજી હાર—એક સાંકરી, પાસેનીમાં આંટા વગર એક, ઉંનનો દોહડ ઈય જેટલો એક આંટા અવળી બાજુએ રહેવા હઈ પાસેના ટાંકામાં આંટા વગર એક, પાછો એક પ્રમાણે દોહડ ઈયનો આંટા પછવાડે રહેવા હઈ પાસેના ટાંકામાં આંટા વગર એક, એ પ્રમાણે બધાં રળી અગીઆદ પાંચ અથવા આંટા આપી હારમાં થશે. છેલ્લે એક ટાંકા સારો (આંટા વગરનો) ગુંથવો. ત્રીજી હાર—એક સાંકરી, દરેક ટાંકામાં આંટા વગર એકઠા ટાંકા ગુંથવો. એ

પ્રમાણે બીજી અને ત્રીજી હાર બન્ને સુધી પડેા નેઈએ એટલે લાંબો થાય ભાં સુધી અવાર નવાર ગુચવી. પુરો થયા પછી આસપાસ સાદા (આંટા વગરના) ટાંકાની એક હાર ગુચી બની. નેટલા પટા નેઈતા હોય તેટલા એ માફક ગુચી દરેક બનુ અને સફેદ પટાને રેશમે સીધી અથવા ગુચી નેડી લેવા. ફરતી ને પીછની કીનારી ટાંકા લીધી છે તે પશુ ઉપર પ્રમાણે ન પશુ લગાર સાંકડી કરવી, તેની ઉપરનાં બહુ કિનાં આરકાં નીચે પ્રમાણે ગુચવાં:—

પહેલી હાર—સાદી (આંટા વગરના ટાંકાની) ગુચી બની; લવારવાદ એક ટાંકા મુકી આંટા વગર એક, એક મુકી બીજના માં સુઈઆ પર બે આંટા હાર નવ ટાંકા ગુચવા, છેલ્લે એક આંટા વગર. સફેદ પટાપર ઉત્તના ને નાના દડા દીસે છે, તે બે ગમે તો ગુચી પટાપર ટાંકવા, નરીતો પટો એમજ સાદો રહેવા દેવો.

દો સ.

પશુ એક “લુપ” ની મફક બરાબર રહે પાછો સુઈઆપર નો ટાંકો કઢાડી નાખી બીજી સાંકડીમાં સુઈઆ નાખી ત્રણ સાંકડી ગુચવી. એ પ્રમાણે નેટલી લાંબી સાંકડી નેઈતી હોય તેટલી ગુચવી. દરેક ત્રીજી સાંકડીએ એકકું “લુપ” ધરો, આ દરેક “લુપ” નાનાં મોટાં ન રાખનાં એક સરખાં દંડનાં રાખવાં નેઈએ.

પહેલી હાર—પહેલી સાંકડીમાં આંટા વગરનો એક ટાંકો ગુચો, એક સાંકડી, પાસેના લુપમાં સુઈઆ લેઈ આંટા લીધા વગર એક ટાંકો સેરવી કઢાડો; “પાણું” એ પ્રમાણે નાકે મુકી ફરી જતવો. બીજી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક ટાંકો, ઉપર પ્રમાણે એક લુપ, એક સાંકડી, એક સાંકડી છાડી, છેલ્લી હારના સેરવેલા ટાંકા ઉપર એક સેરવેલો ટાંકો, “પાણું” એ પ્રમાણે ફરો. ત્રીજી હાર—પહેલી હારની માફક. ચોથી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક, એક લુપ, પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, પાંચ સાંકડી મુકી છાંડીમાં આંટા વગર એક, “પાણું” ફરો. પાંચમી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, “છેલ્લી હારની” પાંચ સાંકડી માટેલી વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એક લુપ, પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, “પાણું” ફરો. છઠી હારથી નવમી હાર સુધી અવાર નવાર ચોથી અને પાંચમી હાર

ની માફક ગુચી જાઓ. દસમી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક, “છ સાંકડી, સુઈઆ પર ત્રણ આંટા લઈ આંટા છ સાંકડીમાંની પહેલીમાં લેવો, પછી બન્ને આંટામાંથી ટાંકા કઢાડી સુઈઆ પર બે ટાંકા રહેવા દેવો; પછી તેજ સાંકડીમાં સુઈઆ પર ત્રણ આંટા લઈ ગુચો, છેલ્લે બધા મળી સુઈઆ પર ત્રણ ટાંકા રહેવા દેવો, પછી દોરતો એક આંટા લઈ પેલા ત્રણ ટાંકામાંથી સેરવી કઢાડો, એટલે એક પાતરી ધરો. હવે ત્રણ લુપ, એક સાંકડી, પહેલી પાતરીની માફક એક બીજી પાતરી, છ સાંકડી ગુચી પહેલી. છ સાંકડીમાંની પહેલીમાંથી આંટા વગર એક ટાંકો સેરવી લેવો, એક લુપ પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, છેલ્લી હારની પાંચ સાંકડીમાંના વચમાંના ટાંકામાં આંટા વગર એક. અગ્રી-આરમી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા લુપમાંથી એક ટાંકો સેરવી કઢાડો, એક લુપ, બે સાંકડી, છેલ્લી હારના બીજા લુપમાં એક સેરવેલો ટાંકો, એક લુપ, બે સાંકડી, બીજા લુપમાં એક સેરવેલો ટાંકો, એક લુપ, પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, છેલ્લી હારની પાંચ સાંકડીમાંની વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એક લુપ, ત્રણ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી. બારમી હાર—છેલ્લી હારના ત્રણ લુપ ઉપર ત્રણ લુપ, વચમાં ત્રણ સાંકડી, એક લુપ, ત્રણ સાંકડી એક લુપ એક સાંકડી છેલ્લી હારની પાંચ સાંકડીમાંની વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, પછી દસમી હારના ચાર પાતરીના બુમખાની માફક એક બુમખો, એક લુપ, ત્રણ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી.

શીરીન કં. પાટક.

“મારી બેનપણીઆને શીખામણ.”

શી બ્હાણી બહેનો, તમને મારે કઈ વાનો સમજાવવી છે તે બરાબર સાંભળી ધ્યાનમાં રાખી તે પ્રમાણે આપણા ખરી રીતે મનમાં રાખશો. બહેનો, આપણું બહુ મુખ આપણ પતનીની આપણા ઉપરની મહેરબાનીમાં રહેલું છે. નેટલો પ્યાર આપણા પતિની આપણા ઉપર હોય, તેટલું મુખ આપણને મળે. મંદુરડું પ્યાર ન મેળવી સમજ અને એથી કંટલીક તરફનાં આપણને દુઃખ સહન કરવાં પડે, જેમાં આપણા પતિની અથવા બીજા માણસોની કશો શોષ કાટવા નેતું નથી; એમાં કશું આપણીજ કમર છે. એ કમર એક પ્રકારની નહી, પણ અનેક પ્રકારની હોય, ને તમેને કું ખુસાસાવાર કંટકું તે સાંભળો.

ઝાઝી કેળવણીને લીધે આપણી નજર હંમેશાં ઘણી દુઝી રહે છે, એટલે કેટલીક બાબતમાં વખતે વખતે કંઈક કરનાનો આપણા જ્ઞાતી સ્વભાવ હોય છે, એથી બેસવામાં, ઉઠવામાં, રાંધવામાં, જમવામાં અને તેવી ઘણી વાતમાં કાંઈપણ કારણ ન હોય તોપણ કંઈક કરવો, એટલેયુધી કે આપણા પતિની આપણા ઉપર ગમે તેવો પ્યાર હોય તોપણ ધડીબર આપણે તેને કંઈગણેય યંદી પડીએ, અને બ્યારે તેમ યામ ત્યારે તે આપણાં તરફ ઝાઝા પ્યાર રાખવાનું કરે. પતીના ઝાઝા પ્યારથી આપણને ઘણી વખતે નકમચું દુઃખ સહન કરવું પડે છે. વળી કંઈએ કરવાની રીત ને વધે, અને કંઈએ કરવાની ટેવ પડે તે; દીવસમાં વારંવાર અને વાંતે વાતમાં કંઈએ શરૂ થાય, એથી આપણું ગાંઠમાં અને વજનમાં ઘણી ચોટી ખામી પડે છે, વીચારો કે, ધરમાં કાણ ન હોય? છોકરાં અને ચાકર તો હોય. બ્યારે કંઈક કરવાની રીત પડી તો કરે વખતે કરવો અને કરે વખતે નહીં કરવો એ ભાણું રહેતું નથી, તેથી જ્યાં ધરનાં માણસો વચ્ચે કંઈક કરવો પડે છે, તેથી આપણા પતિને યાણું મારું લાગે છે, અને ઘણો ક્રોધ ચડે છે. ક્રોધ ચડવાથી આપણને કંઈકો આપે અગર વધારે ક્રોધ ચડે તો મારું મારે, માર ખાવાથી અગર પતીના આપમાન કરેલા કંઈકો કરૂં વચ્ચેના સંતોષગવાથી આપણી શું શોખા? ધરના ચાકરો આ વાત જાણે, છોકરાં જાણે, આટોડી પાડેલીએ જાણે, ધરમાં જતાં આપણાં ભોક્ષો આ વાન જાણે, કુટુંબનાં સમગ્રાં માણસો જાણે, તેમાં આપણાં માનમાં અને વજનમાં કેટલી હાંની છે તે વીચારો. એક કનેથી બીજી કને વાન ગઈ તો પછી આપણી આપણમાં કેટલી ખામી પડે છે? આગર અને માન મરૂં તો પછી ચાદ રાખવું કે, ધરમાં માન નથી તેવું કુટુંબમાં પણ નથી; કુટુંબમાં નથી તેવું જાતમાં પણ નથી, જાતમાં નથી તેવું ગામમાં પણ નથી, અને ગામમાં જેવું માન નથી, તેવું દેશમાં તો હોય. નહીં. એ પ્રમાણે માન ભંગપણું બધે વેરતું પડે છે. કહેવત છે કે તરન છુલ જાણ તો સારો, પણ માન ભંગ થતું સારું નથી; કારણકે પ્રાણ તો તરન જાય, પણ માન ભંગ થતું એ તો નીલ જીવનર બચા બચાવ છે. ખરી વાન છે કે માન ભંગ થયું તો પછી કુટુંબમાં, જાતમાં કે પોતાની ચાર બહેનપણી હોય તેમાં મેસેતું, ઉડતું કે વાન કરવી ભારી પડી જાય. વળી કોઈ વખતે આપણે ઉડાપણુ કે ચતુરદી બતાવીએ તો ઉરત કોઈને કહેવાની તક આપણે છે, ધરમતિા માન નથી, આખો દીવસ ધરમાં કંઈક કરવા કરે છે ને કું શા વાલુને બહાર ઉડાવણુ બતાવે છે? આવું સાંભળી દુઃખ થયા વીના રહેશે નહીં, મારે એ દુઃખ ન થયા સારું કંઈથી સ્વભાવ છોડી દેવો એનું ઉડાવણુ બરેથી અને સુખી થવાની વાન છે.

નહારા સ્વભાવથી અપચીની વધે છે, પોતાનાં અને ઘણું બેદ થયા કરે છે, ચાર બહેનપણીમાં માન મળતું નથી, પતીનો પ્યાર વધતો નથી, અને હુંકમાં કહીએ તો હાથ પાડી, ધરમાંથી કદામ નહીં, પણ ત્યાં સુખીના ધરના માણસને કંઈકો

થવાની ન રહે નહીં. નકરો સ્વભાવ કંઈથી હોય તો સેહેન વાનમાં કંઈક થાય. કંઈકમાં બોક્ષના ચાવવાની સુધી રહેતી નથી, પોતાની મેલે ગાળા ખવાય, માર મરાય, કાંચે-સાદે યુગ પાડી બોક્ષાય, આ વાન કોઈ જાણે તો ધરની આગર જાય, પોતાની અપચીનાં ચાવ, પતીને બીચારીને શરમતું પડે, દુનયામાં જે સ્ત્રી પતીનો પરમ આનંદ તે પણ ન લેવાય, અને બીજારવા લાગે કંઈકો સુખરથી પડે, તેમાં આપણા હાથમાં શું આવે છે? મારે કંઈથી સ્વભાવ હોય ને છોડી આનંદી સ્વભાવ વાળાં થતું, એથી આપણે ઘણાં સુખી થયું અને લોકોમાં આપણી કીર્તી વધે.

બીજું દુઃખી થયાનું એ કારણ છે કે, આપણામાં સંતોષ રાખવાની રીત નથી અને આપણા પતીની શું આપવત છે તેનો તો બીજકત વીચાર જ નથી કરતાં. આપક પ્રમાણે ધરનો ખરચ ચકાવવો એનું સુખી થવાનો રસ્તો છે. આપક થોડી ને ખરચ ઘણો, એ વાન લાંબી ચામે નહીં. વાંચનારે સમજવું કે પગ નેઈને પાંચરણું તાણવું આ કહેવન શું બોલી છે. આવક પાંચ રૂપીઆ હોય અને દશનો ખરચ કરો; એક વરસે તો બીજ પાંચ કરને કાઢ્યા, પણ કરનદાર નહીં આપે તો બીજે વરસે શું કરવું? દુઃખીન થયું, એ સોચવો, કશો રસ્તો નથી; પણ ચાદ રાખવું કે બધા પાકખીમાં બેસનાર હોય તો ઉપાડનારા કાણ મળે? મારે એ તો નહીં સમજવાનું છે કે, દુનિયામાં એ પણ હોય છે, બેસનાર અને ઉપાડનાર. નસીબ પ્રમાણે આ ભેમાંથી એક ફળ મળે છે. તેમાં દમગીર થવાનું કું? કારણ નથી; દમગીર થવાથી શું થાય છે? ઉલટું માન બને અને કોઈ ન વળે. જે પતી બીચારી કમનસીબ મરીય રથીતીમાં હોય અને માથે પાણી પણ ચુસ્યા જેવી બાંધેનો હોય, કાંઈકો દીગડાંવાળાં કપડાં પહેરેનો હોય, હળ-મત પણ વધારી પંદર દીવસે કચવતો હોય; શું એ વાત તે બીચારીને ગમે છે? ના ના! તેને પણ સારી પાણી બાંધી ગમે, સારાં સેફત કપડાં પહેરવાં ગમે, અગર દીવસે હળમત કરાવવી ગમે, પણ મીઠાની પેટે સહારે લાકડાંનો ભારો વેસવો ને આંજરે બધા મીઠાં યંદી બનદમાં નીકળવું એ વાન લાંબા દીવસ ચામે નહીં, એમ સમજ બીચારો પતી આવક પ્રમાણે ખરચ કરે, અને તેમાં તે વાન જતા પણ ધ્યાનમાં ન રાખો. તમારે તો એસકી ગોષ્ઠા નેઈએ, આઈસ-ક્રીમની સાડી નેઈએ, પગમાં મઝમ સાહેબનાં જુટો નેઈએ, તથા ચસમાંનાં સેફતા પાટલા નેઈએ, અને બગવમાં હાથ લઈ રોજ સાંજરે બેઠેની હવા ધોરવી નેઈએ; વળી તે સાથે છોકરાં ઉપાડવા મારે હમણા નેઈએ, રહેવાને ધર સારાં નેઈએ, તમેએ સાફ સાફ રાંધિને કુટુંબનાં માણસોને જમાવા નેઈએ, તેમાં પોતાની બગાઈ કરવી નેઈએ અને પૈસાવાળાં બેઠાંએની માફક મીનજ કરવો નેઈએ; માન કંટકા અફસોસની મણુપ? જે તમે નચાવો તેમ નાચવાને તમારો પતી-શક્તિના હોય તો તમે સીધાં ચાકો, નહીં તો તમે તમારા પતીનો બીચારીના કંઈ લેવાનું કરો,

તોને મેણું મારે, તેની અશક્તિ તમે જાહેરમાં મુકો, અને નજરમાં આવે તેમ બોલો કે, આવા અકસ્માતે પરણ્યા કરતાં મરણું સારું, તમને બીજાની પરણી હું રજાની, બીજા પીચા મંગળ નથી, બાપડીનું પેટ નહીં બરાબ તો દુખી મરણે, આ બાપે રજાની, ઊડી ખાઈમાં નાખી, આ કરતાં નહીં હોય તો સારું, શું મોઢો લઈને ચાલો છો, ચાર જણમાં બેસવે નહીં, વગેરે આવાં નજીજતા, હલકા અને શરમ બરેલા બોલો વાપરે તે વખતે તમને જાણીનમાં ગરક થતાં ખોટું લાગે છે ? શરમ છે કે તમે તમારા પત્નીની આવકનો બીચકુલ વીચાર કરતાં નથી, તેની ગરીબી સાચું જોતાં નથી, તેની તનદ-રોસ્તી તરફ ખ્યાલ રાખતાં નથી, અને તેનું બીચારનું વીના કારણે દીક દુખવો છો.

આવી રીતે તમે પત્નીનું દીક દુખવો તેથી કાંઈ કાપદો મળતો નથી; બીચાર પત્નીનું લોહી વીના કારણે બળી જાય છે, એથી તમારા દીકમાં પણ દુઃખ થાય છે. આવી રીતે નકામું દુઃખ પોતે સહન કરવું અને જીવનને દેવું એ મુશ્કેલી સીમાય કશું નથી, આ વખતે તમારે પત્ની કદાચ તમને મારે, અગર વડે તેમાં તમારી શી શોભા ? કોઈની દેખાદેખી નહીં કરવી, જેનું પોતાને મળે તેનું ભોગવવું તેમાંજ સંતોષ રાખવો, કોઈ દીપસ પોતાના પત્નીની નજાની સ્થિતિ બોલીને કે ઈસારાથી પણ તેને ન જણાવવી, કેમકે એ વાતમાં તેનો ઉપાય હોય નહીં, અને તે છતાં તમે જણાવો તો તેનું બી-મારનું મન બળી જાય અને તેને મરવા જેટલું પરખું લાગે. મારે કોઈ દીપસ તેમ નહીં કરવું, બલકે તેના બદલામાં જ માફમાં, તેનો હુકમ પાળવામાં, કોઈ સારે નરસે અવસરે ધરેણું ગાંઠાં પહેરવાની બાબદમાં, કપડાં પહેરવામાં વીગેરે બાબદમાં તમારે પત્ની એમ જોણું લાવે કે હું ગરીબ હાલ-તમાં હજી અને કાંઈ કરી શકતો નથી, તો તે વખતે ઉચકું તમારે તેને હીમત આપવી, અને તુરત કહેવું કે આમ શા માટે કરો છો ? સડ સાંકે છો, સંતોષ રાખો, બજાણો કર-વાણી શું થાય, આ વાત હું કોઈ દીપસ મનમાં લાવું છું ? કાલે જોશ સારું કરશે, મરદોએ તો હીમતજ રાખવી, શા માટે મુશ્કેલી છે ? સડને અતે મરણું છે, લાખમલો પણ મરશે, અને એકવારો પણ મરશે, માટે સંતોષ રાખો, વગેરે હીમત બરેલાં વચનોથી તેનાં ઉકળેલાં મનને શાંત કરવું. બેહેનો, આ ગુણુ ખાસ તમારે રાખવાની જરૂર છે, આવો તમારો સ્વભાવ અને સમજણ હોય તો કોઈ દીપસ તમારા પત્નીને દુઃખ યાચત નહીં, અને તમારે માટે તેનો વધોજ સાહે વીચાર બંધાય, અને તેથી તમારા ઉપર પ્રીતી રાખ-વાનું મન થાય. પત્નીની જેટલી પ્રીતી તમારા ઉપર હોય તેટલું તમને સુખ આપે એ વાત આપણે ઉપર લખી ચર્ચાં છીએ અને તે ખરેખરી છે. મારે પોતાના પત્નીની આવકનાં પ્રમાણમાં હમેશાં ધરતો ખરચ કરવો કદાચ, એજ ઉદાપણુ બરેલો અને સુખી ચવાનો હોવામાં ઉચિત રહેતો છે.

દાનાવોની નશીયતો.

[મયા અંકથી જાણ્યુ ચાલુ]

એમાં દીકમાં પારકાનાં દુઃખ માટે દયાને એક સંવંધી વધુ ભરમાં વહેતો હોય છે, તેને પોતાનાં સંદેશ માટે ફરીયાદ કરવામાં સંવંધી છેલ્લો હોય છે. જેમ મ્યાર વીધાસની સંવંધી સરસ સાહેદી છે, તેમ તાણેદારી પ્યારની અમા-માં ખરી તપાસ છે.

જે માણસની નજરમાં બેદરતની દોસ્તી, અને તે આકાશી ફરેતાઈ દુન્યાનો નહીં નાશ પામે એવો વજ-કાટ અને સુખ રમતાં હોય, તેને આ દુન્યાઈ ફરજોવાનો બપો અને રોજ, માણસોથી બચવું દીવાનખાનાં, અને બેહેલોને દખ-લો જીવિસાદમાં છે ? જેણે પોતાનો ચંપુલ વીધાસ મક્કમ-પણે આવતાં સુખ, અને નહીં નાશ પામે એવી મુશ્કેલી ઉપર મુકાય છે, તેને આ ફાળી દુન્યાની રમત ગમત અને મોજ રોજ ખુ-જીવિસાદમાં છે ?

સંકટમાં આવી પડેલાં માણસોને, બીનાં માણસો જેવા આગળ પોતાના જેવીજ હાલતમાં આવ્યાં હોય, અને પોતાના જેવાજ ધારતી લઈ સંજોગો અને મુશ્કેલી તથા લાકડો વચ્ચે, માત્ર એક જોડા પર વીધાસ રાખવાથી, પોતાની હંદોશો મારમ ધીરજ ધરી હીમતથી કાપી, તેમાંથી સહીસહામત પાર પડ્યાં હોય, તેમના દાખલા જેવી હીમત બહે છે, તેવી હીમત બીનાં કરાવી કદાચજ મળે છે.

જેણે એવાં હશે કે ઉત્તરે મારે ચાલ્યાથી કેવું મારાં સુખ, કેવી કાશી મોજ, કેવી પોદી આશા મળે છે, તે જોવાપણી મરો છંદો ગુલશવાની, અને જોડાઈ કામોમાં હમેશાં મક્કમ વીધા-સી લાગવાની, અને અપોરા ચવાની કાળજી નહીં રાખવી ? જે પોતાના દરામણા દેખે મહાન આપણુ સુખમાં એક સરખી મડપણી જઈએ છીએ, તે દરેક જવાનના કાનપર પડતો ચેતવણી આપનારો, અને કીમતી ધરો શીખવનારો. બોલ થવો નેહએ; છંદોશીનુ પર બહાદમાં ન્યારે માણસોને મરણને લાયક વખત આવવાના, અને છંદોશીનાં સમજાઈ સુખ કુખોથી ધરાવને દંછ ધણું વંચો બાકી હોય, તેહમાં તે કુલ જમને પોતાના શીકારો પકડી લઈ જતાં જોવાથી આપણે ખ્યાલ કરવે નેહએ કે, ન્યારે આપણુ એક દહાડામાં શું બનશે તેથી આપણાં છંદો, તારે કાલ પાર બરોડો ન રાખતાં, બેદરત કે બીજાઓના દાખલાથી આપણે આપણી ચાલ પડો મુશ્કેલીવાની જરૂરીઆત, અને દીક કર-વાણી આપણે મારેજે માટેની લટકે છે તેનાં જેખમ સમજતાં શીખવે.

આપણાં મનુષ્ય કાળજીથીને મદદ કરવા માટે હાલત, હડાપણુ અને સત્તા ચેતવવાનું આપણુ દાખલાં નથી; ખમુ એ સુધમાં વચર માયાણુ સ્વભાવ જોડાની નજરમાં તેરોસાં વખણુલોડો; અને એક ગરીબ માણસ જેની પાસ બીજાને આપવાને કહ નથી, જેની પાસ બીજાને મદદ કરવાના બીજ કશા ઉપાય નથી, તે તેના કરનાં વધારે ચકીઆતો માણસ જે રાકડી અને દયા બને ધરાવે છે, તેના જેવાજ જોડાની નજરમાં માયાણુ તેના જેવાજ દયા દેખાડવાને લાયક, અને તેનાજ નેહો તેની બેહેરવાની જેલવાને લાયક બળાય છે.

જે વસંત રત્નમાં કાટપર કળીઓ આવતી ન હોય, તે જના-વામાં જાડની કશી સુદરતા રહે નહીં, અને ફલ આવવાની મોસમમાં ફલ મળુ મળે નહીં; તેમજ જે જુવાની પોતાનામાં

સુધારે વધારે કરી વગર સુમાવવામાં આવે તો આગમાં વધે ધીકારને કાચક તથા છુટાપાનાં વધે કંચાળીઅત્ ભરેલાં બને. બે આપણા અંતરહુના ગુપ્ત વીચારે અને આપણી હંદગીનાં ખાનગી કામો માણસો ભણે. અથવા તે ખેડા આપણી હરણી પ્રમાણે આપણા રાખત ઘંતો હોય તેને આપણું શું થાય, તે ધ્યાનમાં લાવી આપણું પારોશની ખામી સોપવતું આપણે ડોહ ધાકયે તે પહેલાં આપણે પોતે પોતાની ખામી સુધારવી જોઈએ, અને આપણા પેદા કરનાર તેમજ માણસો તરફથી માફી મેળવવાની આપણને કેટલી બધી અગત્ય છે, તેનો આપણે અવાર નવાર ખ્યાલ કરવો જોઈએ.

નમ્રતા હમેશાં જીવાનીની સીમાએ છે; તે અસંખ્ય વાંકો ઢાંધો દે છે, ભયરે ફરે જીવી જેને તે છુપાવવાની કોરોશ કરે છે, તેને બેવડાં તેમજ પ્રકાશીત કરે છે; કેમકે જેમ જેમ સુરે કમી ભયરે ચુલ્હામાં લીટાં પાતરામાંથી નાહકાઈથી ખીલી નીકળી હોય, ત્યારે તેની સુંદરતા એક સંપૂર્ણ બદારમાં ખીલી નીકળેલાં કુલને તક્કર મારે છે, તેમ માણસોની જીવી ભયરે નમ્રતાના પરદામાંથી બહાર નીકળે છે, ત્યારે ખીલ કોઈ પણ વખત કરતાં વધારે નેમ આવે છે.

દયાનાં આંસુ અને દુઃખની વાત સામજીનાં પીગળી ભૂંડે હઈડું જવાનીની રોશ છે. સુખ અને મોજ મલક સોજવાથી આપણે એકપેરોં યઈ આપણી દયા ડાળી નાંખવી ન જોઈએ. હમેશાં માણસાઈ હંદગીનાં દુઃખો, એક ગરીબનું કુપડું, એક મરણ પામતી માતા અને તેનાં રડનાં ઠાકરોનાં ખચાક આપણે કરવો જોઈએ.

પીગળી એક તરફ માનની નજરે જોવાની આપણે બચપણથી ટવ રાખવી જોઈએ. આપણું તાદાગીઅત્પણથી, અથવા તે આપણે બોલને ખરેખરી યદીત ચાલની હસી કરતાં જોઈએ તેથી આપણે પોતે પણ તેવા અપચીત વીચારોને આપીન થઈ જોઈએ નહીં; એથી પાપ થાય છે એટલું જ નહીં, પણ ધર્મને હસી કાઢવાનું ડોહ ધાકવું અને તેનો ખ્યાલ કરવો, એ સોવચ ખીલ કોઈપણ ચીજ એવી નથી, કે જે જીવાનેનું અશીમાન અને હુશપણું, બધારે નાપસંદ કરવા જેમ રીતે દરયાની આપે; કેટલાકો ધારે છે તેમ, એથી ચાકથી પોતે એક ચાર સાન ધરાવવાને માણસ છે, એવું જણાવવાને બદલે એ એક હલ-કું, હાલકું, અજ ન સાબેત કરી આવે છે, કે જે પોતાની ગોઠી ધણી કેળવણીની મજદૂરીમાં, જે ચોગેને દુન્યાના સંવેથી સરસ માણસોએ પવતર ઘણી હોય તેને બીસાદ વગરની ગણાવવા માંડે છે. મંડલીમાં માંગીતા થવા માટે આપણે આપણી વતંજકમાં માલમ માફી આવતી કોઈપણ નતની કોઠારા સુધારવી જોઈએ. જે નમનતાહ ડોહ ધાકવાથી નહીં, પણ કુદરતી રીતે આપણને મારફક પડતી હોય, તેથી આપણે આપણી ચાકરજલને સોખાવવી જોઈએ.

આપણી હાલની હાલત પ્રમાણે ખચ રાખવો અને આરા ગમે એટલી મોટી હોય તેપણ આપણી પાસ હાલ જેટલું હોય તેવા પ્રમાણમાં ખચ કરવો, એ આપણે નહીં જીવી રાકાય એવા કાઠો દોતો જોઈએ.

તે જગતના કરવાને એક ખરાં અંતકચ્છમાંથી નીકળેલા નબળો જંદગીને અવાજ મોઝામાં મોટી ધામધુમ અને કપડાંથી-કપેલી જંદગી કરતાં વધારે છે. એક નમાના અંતકચ્છની વગર જોવાને જંદગી હમેશાં તેને માટે મોટી. કરવામાં આવેલી જંદગીના ગમે એવા પોકાર જેટલી સાંભળી શકાય એવી છે.

જરખાઈ ફીરિજરાહ વીકોઇ.

કાલે.

કાલે ઉપર ચુલ્હાથી રાખનાર એક માણસને હાથે લખાયેલા પોતાની હંદગીના બતાવો.

પ્રકરણ ૧૬.

ખરામ ટેવનાં ન્હાનપણમાં પરીણામ.

ધણેક વખત પહેલાં મારી હંદગીની નવારીખ લખવાને ઉઠાડો રાખજી, અને મેં નીચય કર્યો છે કે આનેજ તે લખવાને શરૂ કરી, કારણ કે મારી હંદગીના નમ્રીક અરધો અરધ સારી ની-શાના ઉઠાડોમાં મારી કમનશીબ, હાલ ઉપર ચુલ્હાથી રાખવાની ટેવને લીધે નીચય થયા છે.

ભયરે હું ન્હાનો હતો ત્યારે મને વારંવાર

કહેવામાં આવતું કે મારામાં આજેન એક ધોણી ટેવ છે; હું તે માનતો નહીં હતો, અને મારી પતરાજ અથવા તે આજસુપણું અને એમજ સમજવનું કે આજેન ઘણી ન્હાની છે, અને વખત જતાં ઘણીજ સેહલાઈથી હું તે દુર કરી રાકતા, તે વખત તો હજી સુધી નથી આવ્યો, અને હવે ભયરે હું નમ્રીક અરધો ધરડો થવા આગેડો ત્યારે તો મારે સુધરવાના સંધગ ખ્યાલ છોડી દેવા જોઈએ. મારી બાપ લડનામાં લાખડીયા વેચવાનો મોટો વેમાર યજાવતો હતો. હું ને દહાડે જન્મશે તો દહાડે મારા બાપા સોષ ચોપરથે મોઝાં માણસોનાં જન્મચરીત્રોની લાખડીયા ઉઠાડવાના હતા, અને જે ધડીએ મોઝા જન્મ તેને જોઈને કીધે તે વખતે તેનું આગજી “બેસીક” બોલ ઉપર પડ્યું; તેવણે ની-ચલી લાઈન મોટીથી વાંચી:—

બેસીક, શીશારયાનો બીરાષ (વડો ધર્મજી) અને ઉંચર સં-જધી, નીતી સંખંધી અને નહીં રાસ સંખંધી મોટો લખનાર.

“મારા ઠાકરાનું નામ” મારા બાપા બોલ્યા, “આજે મોઝા માણસનાં નામ ઉપરથી પડે, અને હું આરા; રાખજી અને માનુષ કે મારા ઠાકરાને એક મોટો ઉંચર સંખંધી, તકે ઠાસ, અને નીતી સંખંધી લખનાર, અથવા તો એક વડો ધર્મજી થયેલાં નેવાને હું છપી, હું મારા ઠાકરાને બેસીક મોઝા બોલનાં જોધાએ ધરાવતો જોવા જેટલી મોટી ઉમેદ તો નથી બાંધતો.”

આ પ્રમાણેની મારા બાપાની મરજીથી મારું નામ બેસીક પાડવામાં આવ્યું, અને મારી સમીપથી કીર્તીની તેની આરાઓ મારાં બાળપણમાં મારી આરાઓ અને ચાહદારત રાકતી, કે જે જો કે કદાચ મારા વખતનાં ન્હાનાં બાળકો કરતાં વધારે ન હશે, પણ જે મારા આપને તે ઘણીજ સારી લાગતી હતી, તેથી મનજીવ થતી મઈ, મારાં બાપા એટલાં સુધી કહેતા કે તે મને મારે લાયકની સારી કેળવણી ન આવે તો ખરેખરજ તે એક પાપ ગણાય, અને તેવણ પોતાના ગમ ઉપરાંત ખચ કરી મને ઉચી કેળવણી આપવા લાગા. મને ન્હાપણથીજ ઉસકેરવામાં આવ્યો હતો કે હું આગજ જતાં એક મોટો માણસ થઈશ, અને મારા માસતરે પણ મોટોક વખત સુધી મારા અસયાસથી યુવતી રીતે સંતોષ પામ્યા, પણ જે વીજીથી મારી ધ્યાન ચાલક કહેવાનું તેજ વીજીથી હું મારા અસયાસમાં પાઘલ થઈશ ગયો. હું મારે લેસન ઘણી સેહલાઈથી કરી રાકતો હોવાથી હમેશાં હું તે જેટલી યદી સુધી સુલતરી રાખતો અને આજે સુલતરી રાખવાની ટવ જે અશીમાનમાં શરૂ થઈ હતી, તેનો કંચેલીમાં અંત આવ્યો.

ન્યારે મને લંડનની મોટી રકુલમાં મોકલવામાં આવેલા, તે વખતે મારા સાથીઓમાં મને એકથી બધી તો આજુબુ ચવાની લાગતી મળી, કે જે કે હું હુશયારમાં ખપતો, તોપણ અધવા-દ્યવતો જે વખત તો સાતીનો રવાદ મને નવર આખો પડતો. જેમ જેમ હું મોટા થતો ગયો, તેમ તેમ કાચ હું મારી સાધારણ સમજ સંકલિતી શીખામણથી આરતે આરતે મુશ્કરતે, પણ મારા બાવાના ચોક્કસ અભીચારી બોલો અને વાતોથી હું વધારે ફલશુલ્ક અને આજુબુ બની ગયો. ન્યારેથી હું નીરાળેથી છુટીના દેહકા ઉપર ધર આવતો, અને ન્યારે મારા માસવંદરા મારા બાપ ઉપર મારે મઠિ ફર્યાદ લખી મોકલતા, ત્યારે મારા બાવા ભે કે મને મારી બેઠકારી મઠિ ધમકાવવાનું ડોળ દેખાડતા, તોપણ તેમ નવરે પોતીકા દોરતે આસનાચો આગળ મારાં દેખતાં મારી તારીક કતારા:—

“મારો બેસીક ઠંઈ અજળ લતનો ઠાકરો છે, જે નીચ બ્યાન પર લેય તે નીચ થયો સરસ કરી રહેય; એના બધા મારતરો પણ એમજ કહેય; પણ એ ધણી આજુબુ પડેરા છે, તમારાં બધાં હુશયાર માણસો એવાંજ; હમેશાં કામ છે કે ઠેઠી ધાંવેર મુલતવી રાખે-બધાં તમારાં હુશયાર માણસો એમજ કહેય: દા-બલા. તરીકે પેલો ડાહ્ય-કે જેની કપીવાનો નીતિ બાન જે મોડુંક થયુંજ પ્રગટ કરેયો, તેમો કેવો આજુબુ છે, પણ તોખી દુ-આમાં તેના બેઠેલા ધોધાટ ડોહ્ય કરેય કે દરેક નીચ મારા બેસીક માફક તે આવતી કાલ ઉપરજ મુલતવી રાખેય-પણ ઠેઠી પાડેય, ઇમલંડના કોપ પણ માણસ કરતાં વધુ કરી રહે છે-તેની ન્યારે ફોટા ફેરે લ્યારેજ, તે કોઈથી હુશયાર માણસ એવું નથી. બહુતો કે જે આજુબુ ન હોય. મારા બાપનાં ઉપથી જીવતાં બાંધણીમગિ હું એક પણ બોલ સુલતા ન હતો; હુશયાર માણસ અને આજુબુ પડેરાના વીચારે એટલા બધા તો મારી કંપના રાક્ષતીને લેગાઈ ગયા, કે મારી પેલાની સમજ સંકલિત અધવા-દ્યવતો મારા ગુરૂની શીખામણે પોતીકે જે બેલે લીધારીને જુદાં ધાડવાને અસક્ત હતો. મારા શીક્ષકો જે દેવને મુધારવાને મેલવન કરતા, તેમ દેવ ભરી રાખવામાં હું માન સમ-નતો. આ મારી પુર્ણીકનાં પરીણામ માટે, ત્યાં સુધી જે “ઈવન” ની બંદેર પરીણામાં એક મોડાક કલોવાની, કળાઓ ઉઠી થઈ સુધી મુલતવી રાખવાથી ઇનામ બિહયું, ત્યાં સુધી મને કોઈ પ્રભુ વખતે ગંભીર પસવાટ નથી થયો. જે, જે કંપીલા કળી પછી તે અગ્રા હુલ્લાત તેમજ અગ્રે પુરેકો “રેવરેન્ડ” ધ-ણીજ વખાણી. ઇનામ ભેલસ નામના એક મોડર ઠાકરાને મળ્યું, જેનામાં ચાલાકી બીજીવ ન હતી, પણ જે ધણો ખતીવો હતો. તેણે પોતીકે કલોવા એટલી વખતમાં લેવાર કાપી હતી. મારી કલોવા એ કે ચારી કલેખી હતી, તોપણ દોરતરારીને ગમગીરીથી ભેવા આપવા સીવાય તે તદન- નકામો હતો. મારા બાપનાં મારી બંદેરમાં પ્રખ્યાતી મેળવવાની તક મારે દાણે પોઠેલી ભેવાથી ધણીજ દલગીરી બંદેરી રીતે ગુરુકે થયો. દમગીરી નીશાળના ઇનામના મેલાવવાને પાદરાદે. પોતીકે દામગીરીથી ગાન આપ્યું હતું. જે ઠાકરાઓને ઇનામ મળ્યું તેઓ. મઠિ એમ કહેવામાં આજુબુ કે તેઓને. પાદરાદેની આજુબુ જાનત કાપાથી તેઓને આજુબુ નતાં. ઠંઈકામાં પછુઃ કાદરા થયો. આએ કાપાથી મારા બાપને પલ્લે લાગ્યું, અને મને આજુબુ થવા કતિન- આપવા માટે. તે પોતાને ધણી કપડા દેવા લાગ્યો. તેવજે દેગાવ કરીને કે આએ મુલતવી રાખવાની દેવમાંથી. મને એકદમ મોઝાઈ કર્યો. પોતાની મલગળ બર લાવવા સાદે. તેવજે પો-તાની ચોપડીઓ રાખવાની ચેતવણમાંથી (Yong’s Nig’s

Thoughts”) થયતા “રાતના વીચારો” નામની ચોપડી સોપી કહાડી, જેમાંથી તેને નીચલી એક લાઈન વાંચે આવી:—

“Procrastination is the thief of time” “ધીવ વખતનો ચોર છે.” તેણે વીતન, વખત, આંતર અને કાલ, એ બોલો પર ઘોરકું નીચેયન સોપી કાઢવાને આખી ચોપડીનાં પેદલેથી તેણે સુધી પાનાં કહાડવામાં, અને દરેક બોલો પર કીધેલાં નીચે-નનમાંથી મોડું મોડું સોપી કહાડી તેવજે મુલતવી રાખવાના ભે-ખમ ઉપર સાત મોઝા પાનાં લખી કાઢ્યાં “અને હવે મારા વાલકા બેસીક”, તેવજે બોલવા, “આ એ ચીજ છે જે તુંને તદન મુશ્કારો, અને ત્યાં સુધી તે તું મોઠે નહીં કરરો ત્યાં સુધી જે તારા પોતીકા ખરચ માટે એક પણ વધુ શીક્ષી નહીં મળે.”

અજબતાં, વચમાં પેસાની લાલચ નાખેલી દોંવાળી જે આએ ખચરસવા ફરચાથી ઘણી મેલનતથી બજરી ચટકોળી જેવો તે સરસ મોઠે કરચા કે તે મને આજુબુ ચાંદ છે. દાખરા તરીકે:—

“વખતનો નારા એક આપવાત છે, કે ત્યાં લોહી કરતાં વધારે કીમતી ચીજ દોળાય છે, વખત ઠડી નચ છે, મોઝા આવે છે, દેવલના ધંદના અવાન કરે છે, બેહેસત તેડું કરે છે, દોળખ બીઠવારે છે.”

“વખતને આપણે હંદસેલી કાઢયેય, અને તેને પાછું તેડવાની દુધ માગેય. આભેન તમે ડાંડાં યાવો, મુલતવી રાખવું પેલા. પછું છે. ગઈ કાલની ધીલ આને પછુ તમને કામ માફક કરવા કાંસાવાલા કરશે.”

એ પ્રમાણના ધણાક ફરચાઓ જે મોઠે કરચા, પછુ અને સારમ સામે કહેવું પડેય કે આએ નીતીવત લખાણથી મારી ઉપા કંઈ પણ અસર થઈ નહીં. ન્યારે હું એમ કહ્યું કે હું આએ લખાણથી એક તલખણ પણ મુશ્કરતો, નહીં, ત્યારે મારે કહેવાને ગુરૂકે નહીં ભેળ્યે કે, એમ લખાણ ધણી સરસ રીતે મોઠે જો-ધાથી મને વરસ દહાડે ચારસો પાઠક મલતા સોદગમાં સી ગયા. થયતા “માઈટ થોટસ” નાંચવાને અને તેને ચાંદ રાખ-વાને મને ફરજ પાડવામાં આંબાથી, હું તેથી તદન કંપાન પડી દત્તો. અને જે લાઇનો હું વંચીતો તે ઉપર શીકા કરચા મારે મન ઉઠકેરાયું. પછવાડેથી ન્યારે હું કાલેજમાં ગયો ત્યારે મારા કેટલાક સાથીઓ જેઓ થયતા વખલુતારાઓ હતા, તે-ઓની સાથે ધર્મ યંજને એક જો નહીં કહેવામાં હું મનદ મેળ-વતો. જેમ જેમ મારી દરસી થતી ગઈ તેમ તેમ હું બળદ થવા લાગ્યો. હું આએ બાળક પર એટલું તો બોલવા લાગ્યો કે ન-હોતમાં પછુ-મારી ચોપડી બહાર ખબર લેવામાં આવ્યા. કેમકરી-જના નીકાન માણસો સાચ મારી બોલખાણ થઈ જે મારાં મન, અધવા-તો ચોડાંક લોક કહેતાં હતાં તેમ મારી જોડી-વ-લાણના બચાવમાં એક રસાવો લખ્યો.

જે ચોડાની ખાતરી મારા માંડો છે, તે લખાણને આખી દુ-આએ પુર્વક અને હજું ધારવાની ગુત કરી છે, તે કાંઈ નહીં પછુ મોઝા મોઝા બોલાથી બરપુર પણ અર્થ વચરતું પીતલું છે; કે “માઈટ થોટસ” એક કાંપીની કંપનાઓ કરતાં રૂઝુ, અચી-માની ખ્યાલોથી બરપુર છે. મેં થંચ અને કાઠડીની વચમે અ-ખામણી કરી, અને ઉચેય યંજને અધારમાં ચડીને કાઠડી લગા-વી જે મારે લખાણ પુરું કર્યું. મને પોતાને ઇનસાફ આપવા મારે કહેવું જોઈએ, કે મારા લખેલા રસાલામાં કેટલુંક સાચું તેમ-જ ચાલણી બરેડું હતું, પણ તે એક પસારાના બાપાજી બચા-વર હતું, કે જે એક સવાઈલ જેક મોરારને બંદેલ એકજ મોઝા-કુ લેયે છે, અને તકારાની ખરખીમાં પારે છે તે કરતાં વધુ બોલે છે.

નહિર લખનારને પછીએ નસીબ સંભોળે થોડાક વખત સુધી તેને ચોગ્ય હોય તે કરતાં વધુ માન મળે છે, ચોરાક કરીને તે ન્યારે કોઈ વખલાયલા લખનાર ઉપર હુમલો કરે છે ત્યારે; મારા લખાણથી હું ધારતો હતો તે કરતાં મને વધુ ફતેહ મળી, અને હવે હું માનવા લાગે છે મારા બાબા મારે વીરે જે ભણતી હતી તે ખરેખર મારી. એક બહેણા પાઠવી જે પોતાને જ્ઞાનની વીડા-નોના મુરખી કહેવાડતો હતો, તેણે મારી 'ચોરી પછી ખજર લેવાથી મારી આશાઓ વધતી ગઈ અને હું વધારે અલ્હામાની થયો.

હું અઝાદ જમાવી ગયેલ કે માં નામ મારા જાણે મારા નામસરખા શરારાયાના બીરાપનાં માનમાં પાડેલું હતું, અને પોતાનું મારે મઠિ બાંધેલું મત ખરું પાડવા તેણે મને દેવલની ચાકરી માટે તૈયાર કર્યો. મારા મુરખી કે જેના સંબંધમાં જેમ જેમ હું વધારે આવતો ગયો તેમ તેમ હું તેને વધારે અને વધારે પડકાર પડતો ગયો, તેણે મને આશા રાખવાનાં કારણે આપ્યાં કે તે મને કોઈ સોજા જેવી જગ્યાએ ચાકરી આપાવશે. હું હજુ દેવલને માટે પુરતી રીતે તૈયાર ન હતો, તે વખતે તેના હાથમાં વરસ દહાડે મારેના પૌંડની જગ્યા ખાલી પડી, તે તેણે ચોરાક મારીના સુધી કોઈને નહીં આપી, અને એટલું ધારવામાં આવતું હતું કે તે તેણે મારે માટે ખાસ રહેવા દીધી છે. તેદમાં તેણે મને પોતાને માટે રાખાવત ઉપર વાચન લખવાની શીખી, જે વાચન તે એક થોડી અત્યુત્તમ અમલક કરવાનો ઈશારો રાખતો હતો. જેઓને મુલતબી રાખનાની રૂબ રૂબો તે-જોના માનસે કે આજે લખવાનું મેં છેક સનવારની સાંજ તુલી-ક મુલતબી રાખ્યું, ચોરાક મારા દોરતો નહીં ધરેલા તે દહાડે મારે લાં જમાવા આપ્યા, અમારા માનમાં મોરું વેર જોડા, એક અગીમીની જુવાન લખનાર કે જે હમેશાં જલદી લખી કાઢવા માં માન ધરાવે છે, તેની માફક હું બોલ્યો કે, હું મારી વાચન એક છાંદમાં લખી કાઢીશ. પણ અફસોસ! ન્યારે મારા દોરતો મને હોડી ગયા, તે વખતે હું લખવા બેસ્યું તેવી હાલતમાં ન હતો; હું જલદીથી ભર હથમાં પડ્યો, અને સવારે બીરાપના માણસે આવી મને કહાડ્યો. હું બીજી દહાડાઈ ગયો, અને જલદીથી કહી કહો થયો; વખત નજીક સવારના નવ વાગેના હતા; મેં લખવાનું શરૂ કર્યું, પણ મારા હાથ અને બેલું જેક હુલવા સામાં અને મારા નીચારો એટલા બધા તો ગુચવાઈ ગયા કે હું જે પોતાને પૂણે દુષ્કાર સ્ખલતો, તે પા કલાકમાં પણ એક વાચક શરૂ નહીં કરી શક્યો.

મેં બીરાપના માણસને ચાકીરા મીનીટલેર ચોખાવ્યો, એક બે પાનાં લખ્યા પછી મેં આજે મોરારે ફરવા માંડ્યું. એવે સર-વાણે ન્યારે તે માણસ બોલ્યો કે તે વધારે વખત ચોખી નહીં શક્યો, સારે મેં તેને બીરાપ વાસ્તે એક કદંબી ચીલી લખી આપી, કે જેની અંદર મેં મારા એકદમ સીક પડી જવાનું બંધાવું કાઢે-લું હતું, અને તે માણસને રૂખસ આપી. એટલું તો ખરું કે ન્યારે મેં તે ચીલી લખી સારે હું પુરતો આલરી હતો, માં માણું થયું ન હુવતું હતું. આજે દહાડો હું મારી મુખઈ ઉપર અજોડ કરતો મારા ચોરાકમાં ભરાઈ રહેલો. હવે મળી ટું પરીણામ આવ્યો તે મને અસારથીજ દેખાવા લાગ્યાં બીજે દહા-ડે સંદવારના દેવલની ખાલી પડેલી જગ્યા મારા મુરખીએ કોઈ બોલને આપી, અને લલચેની વધી મેદરજાની અને નવાસરની આશાઓના અંત આંચો.

મારા બાપે મારી ઉપર કપકાઓના વરસાદે વરસાળ્યો અને કોઈય હું મારી આજે નાસુદારી સુપરતે, ખબ નસીબ રેલી

મારી ઉપર નમારેલી પ્રસન્ન થઈ. નસીબ કે જે મને તે વખતે સાંકે લાગ્યું, પણ જે મારા હવે પછીના નાંધનું યુગ હતું; કાલેજના મારા રાખ્યાબંધ દોસ્તોમાં એક જુવાન અદરક હતો, જેના બાપને ચીન ખાતે જતાં વખલાએવાં એકથાંખામાં મેં વાતમાં આપ્યો હતો, તે હમારી કુકાન ઉપર એક 'ચોપાડી' લેવા આગ્યો, અને ચીનીની મુસાફરીએ જવાને મને ઘણો કલદમદ જેઈ તેણે મને એકથાંખા ખાતાં સાથે ચોરાકવા મારા બાપને સમ-ભવવાનું માથે લીધું. આજે તેની મેદરજાની મારી ઉપર કલર-વાનું કારણ એ કે, તે મને એક દુષ્કાર જવાન તરીકે પીંછાંતમાં હતો, અને જાડપાનને ચીનનાર જે મેં તે ઘણો થોડા વખતમાં પાકી દેખાડ્યો, તેથી તે ઘણું પુશી થઈ ગયો હતો.

મારા બાપે પહેલે તો આજે મુસાફરી મને કરવા દેવામાં વાંધો લીધો. જે ધંધા માટે મને કેળવણી આપેલી તે ઊમી દેતો જેઈ તેવલું ઘણું મુશ્કેલીયું થયો, અને ઘણી રાત્રક પછીજ તેણે મારી બીરાપ થવાની આશાઓ ઊઠી દીધી. મેં તેવલું તકસી-રથી સમજ્યું હતું, કે હજુ તો હું દેવલની ચાકરીમાં કામલ થયેલો ન હતો (કે જે ચાકરી મારી હુરમારિને તલન લાવકની ન હતી) અને તેથી કોઈથી રીતે જોઈ નહીં લાગ્યો. હુરવારી બેલે કદ-નેસ માફક હમણા પણ મારા બાપ પર ઘણી અસર કરી. આજે ફરફાર જેઈ મેં વધુ મોલવા માંડ્યું કે, અનુભવ ઉપરથી કહી સકાય કે વાચન લખવાનું વહીવટ કરતાં મારી બધી અમલક હુરમા-રી થકી જશે, અને મારી મજાન ચાકરી ખોલવા માટે મારે પર-દોશીની છુટી છુટી રહેવાની રીતોનું અવગણી કાર્ય જેઈએ.

મારા બાપની આશાઓ-કે તેવલું અમલકોતો અરથો બાજ તો તુરૂ ખોલના પડે, અને હું એક મોટા લખનાર થઈશ-પાછી તાજ થઈ અને તેણે મને ચીન જવાની રમ આપી, પણ તે એ સારે કે, મારે ચીનીની મુસાફરીનું બે વાસ્તુખનું એક મોઢું પુરતક લખડું. મેં તરતજ આજે શરત કલક કરી, કારણકે મને મારી મજાન ચાકરી ઉપર ઘણાજ વીધારા હતા, અને ચીનીની મુસાફરીની તવારીખ લખવાનું તો મને કંઈ બોસાદમાં નહીં લાગ્યું.

આશાએ અને ઉમેદોથી ભરેલો હું આજે દહાડો મુસાફરીની જવાન કરતો, પણ મારા બાપની જે દહાડની સમજવત છતાં મેં મારી મુસાફરીની તૈયારીઓ છેક છેઠાં અઠવાડયાં તુલીક મુલ-તબી રાખી, અને પછી જેઈજ લેવો કલક અને શુધવાડો. ફર-છવા, રાજીણુ, પોરદેનેનતસ અને નવડો, પોરદેફાલીયાઓ અને બોહો ચોરાકનાર જાન અને નેહ કુકસો, જે સંકેતો મારેા મોરારો ભરાઈ ગયો. મારી ખારે એક જન નંદાની અને એક મોટી નેહ છુટો નહી.

છેલ્લે દહાડાના પલસાર અને શુધવાડો વચ્ચે હું એક પ્રુખામાં રેખલ અમલક કમપાસ, રૂશ અને ચાલી ચાલી લઈ મારી સંકેતી સરસ મોટી નેહ-છુક ઉપર લીટીઓ દોરવા બેઠો, પણ રાની સાદી ઘણીજ પાતળી હતી અને કાજીઓ બરાબર નહીં હતી, અને ધકી પકી ઉકાઈ જતાં, કાજીએ મને પાનાં મુકાએ તેની આમમજ જલદી જલદી ફેરવવાની ફરજ પડતી હતી અને સાદી કંઈ મારા જેવા દુષ્કાર માણસ મઠિ જલદીથી મુકાબોળી નહીં અને ખ્યોડીનું બેપર પણ તેને જલદીથી ચુરી નહીં લે. વળી મારું ક્યાન પણ બીજી બાજુએ જે સમજવત દરખા મારા ડરખા ખીચવા થઈ ગઈ છે તે લાગેને નહીં, જેને કમપાસ અને દુષ્કાર સરસ બાજુએ વધારી જે નેહ અને ખોલેને તે મેં જોયું, અને કદી-ને વકાસ કરેલો કે મારું નામ મારાનું નેહ અને નેહ નેહ ના ચોકવાથી મેં નવ જન મને મેં નેહ મારે મારે મારે નાખી, અને ધધાનને મેં તેની રીતીને નેહ કહી વધારે

કરવા મગિ છે, તેઓને સંખ્યાબંધ આપો દીધા. મને મેલ કાચમાં બેસી પોરકસમાંડય નળ એવથી ખાતાં સાથ ભેડવાનેા દોષમ કરવામાં આવ્યો હતો. મેં મારી આંધી ચોખ્ખીપર પણ લાઈન નહીં દોરી હશે, તેટલાં સાડા અગચાર થયા. મારાં સરતસ અને પુટસ ઉછ નહીં આવ્યાં હતાં. તમે ધારતાં હશે તેમ મેલ કાચ મારા વગર ઉપરી ગઈ. મારા ગરીબ બીચારા ભાવા પણ ધન-સદમાં પડયા, અને મને અને પોતાને કપકેટ દેવા લાગ્યા, પણ મેં બોહાસ કીધી કે જે દહાડે લોચમ મ—એ ચુસાફરી કરવા ધારીય તે દહાડે તે કરશે નહીં. જે દહાડેથી કુન્યા પેદા થઈ છે તે દહાડેથી કોઈ પણ વખત એમ નથી બન્યું કે કોઈએબી પહેલા દેડેલેલા દહાડાપર ચુસાફરી સર કીધી હોય, અને એવથી ખાતાં ના અરથો અરથ લેકા મારા કરતાં વધારે વખતસર નહીં હશે. આએ તકસારથી મેં મારાં બાપની તેમજ મારી ધારતીએને કમતી કરી અને હમે રેડામ કરશે કે હવે આને બંડે અસાકત દોષથી કાલેવર મુકતથી રાખવું.

[સંધવ છે.]

નવાજખાઈ ઠાઠ પાદસાદ.

સંધવાને લગતું.

દોષીનો ઉલ્લેખ—દોષીને પ્રથમ ઠાકીને ખાતળા કહ્યા કરવા, પછી તે કહ્યાએને ખમનવા અને તેને પાણીમાં નાખી મુજ ઉઠાવે અને નરમ થાએ કે પાણીમાંથી કહાડી નીતારીને નીચવી કહાડવું, એક બીજાં વાસણમાં ખાંડની ચાસની અથવા સોરો કરી તેમાં ચાંદોલી, લએફલ, એકચીંદાણા બધું નાખીને પેતા સોસમાં તે દોષી બાળે કહાડવું અને એક કંદારીમાં નાખીને સરખું કરવું અને ભેઈએ તો ઉપરથી બીને મગાલો નાખવો, દર એક શેર દોષીએ એક શેર ખાંડ લેવી.

સ્પનસ કેક—મેંદા ખાંડ અરથો રતલ, આડ ઉડાં અને ૭ ઝોસ મેંદા લેવા, તે બધાને સાથે મેળવીને અરથો કલાક સુધી ઝંડવું, તેમાં ગોલીક વરીઆથી ચેલવીને મેંદામાં મુજીને જુલુ કહાડવું.

દેરલા ચોખ્ખાંડ પુરીંગ—દેરલા ચોખા ચાર ઝોસ, દુધ દોહડ પાઉત, તેમાં તલ અને નયફલ બમરાવીને એક પેના ઉપર મુજી મુકવે મદરાવી લીકવ લીકવ કરવું. પછી તેમાં તલુ ઉડાં, ખાંડ અને નયફલ ઉમેરવે અને અરથાથી પોણા કલાક સુધી જાનું. ગોલીક દરાખ અથવા કરન નાખી તેમાં મેળવવી.

મારીએબાનું પુરીંગ—ચાંતેલું કોપર આખાં નારીએબનું, તે-લીન મેંદા ખાંડ, સાદડા તલુ ઝોસ માંખણ, ૭ ઉડાંની સફેરી, સોરી બોઈન મલાસ એક, લાન્ડી-અસાસ અરથો, સેવાળ નળ અમથો એક મેળવીને, પછી જુલુ કહાડવું.

નવાજખાઈ પોરકસમાંડય અઠોદલ મજનેર.

ચેવેથી તેમાં મેટા ચમચો ભરી નીમખ નાખવું, પછી કાજી વડે ઝંડવું; લાર પછી પેલું દહી તે ઉઠાવતાં દુધમાં નાખવું, પછી મેટા અરથો ચમચો બીજું નીમખ નાખવું ને કાજી વડે મુજ હડાવવું, તેમાંથી દુધ અને માવો તદન છૂટા પડશે ને આ-પણુને છૂંછા જેવું લાગેથી તરત ઉતારીને મલમલવા કદા; જે માથો કહાડવું, પણ તમેગી હાથે કરીને તે માવો કાળવો નહીં, પાંણી સપડું કદકામાંથી નીકળી રહે ને તેમાં વાસણમાં ના-ખવું. તે વાસણ ચોળા પતરાંનું આપણી અનાન લરવાની ધાં-યથી કરતાં નાખવું બનાવવું, તેમાં તરીયામાં વારણી એવાં ગારીક ઉદ પડાવવાને. આસપાસ ઉઠાઈએ પણ ચોડાં ઉદ પાડવા; પછી તેમાં તલમાં બેસવું એક દાંડણુ કરવું તેની ઉપર ઉચકા મટી નુક બનાવવો, પછી વાસણમાં પેલો ગાળેલો માવો, નાખી પાછો અરથો ચમચો નીમખ નાખી ચમચા વડે તેને કાલેબોળે પેલું દાંડણુ તેની ઉપર દાખીને પણ લાર સાથે ચોડા સાવ આડ નાખવા ઉપર મુજી નીચે એક રકાળીમાં તે વાસણ મુજી બીજે દીને તેને કહાડી ખાધામાં ઘેરું, પણ તે વાસણમાંથી લાં-ણુ કહાડી, બીજ પહેલ તાંબાની મુજી ભેરથી તે વાસણ ઉલટું કરીને કહાડવું. ને દાંધ તમારી પાસ તે વાસણ તૈયાર નહીં હોય તો નાખલી તાંબાની ચાકણીમાં ઉપર લખવા મુજબ કરી તેની ઉપર આંદર બેસવું દાંડણુ લાખી ઉપર કાંઈ વચન મુકવે, તેમ પણ પનીર બનશે, તમે પનીર સાંને તઈયાર કરી મુજી બીજે દીને સઢારે કહાડવું, ને સઢારે તૈયાર કરી તો સાંને ખા-ધામાં લેને.

ઝીસીસ શીરીનખાઈ દારાસાદ તારાપોરવાડા.

આમારી લખનારીએને ખબર.

લખનારી બાનુએને અરજ કરવામાં આવે છે કે તે આએ તેઓનાં નામે તથા રહેવાનું ઠેકાણું તથા તેઓએ લખેલી બાબત અસલ છે કે તરલુઓ અને જે તર-લુઓ હોય તે તે કા ઉપરથી કરવામાં આવ્યો છે તે સપડું મેદરાણાની શા બાબત લખી બહુપાવું.

સી મિત્ર તથા તે માંહેલી કોઈબી બાબત નીચે કાંઈ પણ સવાલ અથવા મુજબા કરવી હોય તો આપીપતીને સરનામે ઉપરથી દિનું બાપાખાનામાં કામજ મારફતે મુજાવવું. સવાલના જવાબો બાબતી મોકલવા કે મે-પાન્યાં મારફતે, તેનો આમારી ગરજ ઉપર આધાર છે. કેટલીક બાનુએનાં લખાણો તથા બાબત લેવા લાયક નથી.

ચુલીપના કુલ થીસે લખનાર બાનુ—તમેગી લખેલી બાબત ચુનરાતીમાં ભેટથી વધુ રકાણે ઉપાઈ અથવી હાવાથી લશ્ચરી હઈએ કે અમે તે ઉઈ રકામાં નથી; લખાણ સારું છે, એવો કાંઈ બીજા બાબતી મોક-

ભરતકામ કરનાર શોખીન બાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે સ્વાં નીચે જણાવેલે ટેકાણે ભરતકામને લગતા સામન કીકાએત ભાવે વેચવાનો છે.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જાત જાતના કુલ પાનથી ઓપેલા ખાદીમાં મુક્યા લાએક તરીખા.

કોમત તરીખા ૧) નો રૂા સપા.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જાત જાતના કુલ પાનથી ઓપેલા ઊકરાંઓના પેહરવાસ લાએક તરીખા.

કોમત તરીખા ૧) ના જાત આના પાંચ.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જાત જાતના કુલ પાનથી ઓપેલા ખાદીમાં મુક્યા લાએક તરીખા.

કોમત જોર ૧) નો રૂા ૩૧

ભરતકામમાં વપરાતાં મખમલના તરેહવાર રંગીન ખુદરતને મક્કતો કુલ પાનથી ધણીજ કીકાએત ભાવે. ફક્ત એક ટોલીઆની કોમતનો પોસ્ટ કારડ લખી નમુના મંગાવી ખાતરી કરવી.

ઉપરો માલ એક વખત લેવાથી ખાતરી કરી આપશે કે એની સોજ ભરતકામની તરેહ કોઈવાર બાનુઓના ખપ મધે કવચીતજ આવી હશે.

સોરાબજાહની કુંપની,

નાં ૫૩, કીચર રોડ, નવે જોડીખાને.

સાઉન્ડી એન્ડ કુંપની, લીમીટેડ.

ખોઆના, આરંગનો, હારમોનીઅમે, ગીતાર, ડીક્સ, મેનટોલાઈન, તથા જાતજાતના વાજીઓ.

મધુકીક (ગામન) ને લગતાં નવાં નવાં ચોખાવાં દરરોજે અમારે સ્વાં આવેલે.

સવલી તરેહનાં દરાઈઓ તથા ગીતારો માઉટ કરીને

પછી સરસ રીતે ફરમાઈ જવવામાં આવે છે. સાઉન્ડી એન્ડ કુંપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

માઈ ઇનફન્ટસ પ્રોટેક્ટર.

મારાં બાળકોને રખેવાળ

હેરે નામનો બાનુઓ માટે એક અગત્યની ઉલાજ સોધી કહાડ્યા છે, કે જે મુશ્કાલીઓમાં, દુર દેશોનાં જંગલોમાં તથા ઘરના કામમાં જોડી ઉપયોગી જનસ થઈ પડશે. ૧ મહીનાના બાળકથી તે મને એટલી ઉમર મુધીનાઓને આપવામાં આવે છે. પીધામાં જાતમ ચુલ્લ વાલી તથા સવાઈમાં પહીજ લેટરનટારાઉ. તાપ, સરંગી, ગાવર, પેટનો દુખાવો, બદલનખીવત, કાંતનું કુટરું વગેરે કેઈ પણ દરદરમાં જોઈ ચુલ્લ રોગમાં બચાવને આપરા મધી રમત કરે છે. જે આઉસની શીશી ૧)ના રંગા.

માઈ કોનસેન્ટન્ટ હિલ્પ મેટ,

મારો હંમેશનો મદદગાર એરે નામની બાનુઓ તથા મદદરો માટે શરીરના દરદર ઉપર ખરી રીતે આસર કરનારી ગોલીઓ, જેવો કે પેટનો દુખાવો, વાજ, ચુકો, છાતીમાં સરદીનો દુખાવો, બદલનખીવતમાં પેટો તથા ખરાબ રોગોનાં જાડાઈ વગેરેમાં ૩ થી ૪ ગોલીઓ માં એકદમ કાવરો કરશે. એ ગોલીઓ દરેક મુશ્કાલે રને અલી ઉપયોગની થઈ પડશે. શીશીમાં ૧૧ નો લીઓની હીમત રંગા.

જનાનાનાર—બી. એન. મરચન્ટ, મંચિનટ રોડ મુંબઈ, ઈરાનીની વાડી.

નીચે કોઈએઓ ખરી રીતે—કોઈમાં પાસે જાતમ કોઈ નંબરના નાજ કમીસની કોન નાં છે, તથા કોઈમાં ૩ દરવાજા મોસાલી પાસે પરીકમી રોગમાં. પાચેલાઈ રોસિટ, ક્રિસલ દવા બાનુઓ તથા મોલીતજાન એકલ જાકાઉ મુખપાકાને તથા બચરીયાની નવી અગોવારોની સામે.

ખરશેદજી મનચેરજી ભેસાનયાની કુા

ગીનાઈતમાં રેશમી કાપડ વેચનારાઓ

મુંબઈ, કોટકોટ, હારનખી રોડ, શર નખરીદજ

જીજીમાઈની રુલ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

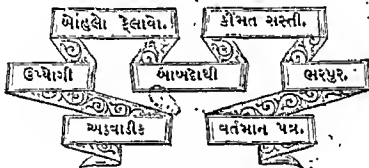
હમારે સ્વાં તરેહવાર જાતનું ગીનાઈ, વીલાયતી, જોપાનીસ અને શોગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોલકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું નવી નવી જાતનું, સાઈ અને સસનું મલશે તેમજ જાતનું અને સુતરાઈ કાપડ પણ કીકાએત ભાવે મલશે. ગીનાઈ, વીલાયત, શોગાઈ અને જોપાનીસ દર પદર દહાડે નવો નવો માલ આવે છે.

જીક, વીલક અને કસંગ તીંગીનો સુરતી માલ ભરવા સાદ કીકાએત ભાવે મલશે.

દેવાવરના વપરાકાએ હમારી દુકાનની જેટ લેવાથી ખાતરી થશે. આહાર માગના આરડરો ખાતરીથી બચવવામાં આવશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સરે ગુજરાતી તથા ઈંગ્લિશ-ગુજરાતી પત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અઢી હજારથી વધારે ઘરાડીવાડું.

ૐ ડ ય સ રે હિન્દ. ૐ

લવાજમનો દર.

(જે હરેક માંગ ઉપર આપશે એમ.)

મુંબઈમાં વરસના.....રૂ ૪-૦-૦ દેશાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦ :
દિલ્હી ખાસથી લવાજમ આપનાર ખાસથી વરસના રૂ ૬ લેખે વસુલ કરવામાં આવશે.
જાહેર ખાખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧, જીલ્લાવાર અડધો ભાવ.

સાંચી
સ્ટેશન
સાંચી

જે જુલાઈ ૧૮૮૮. :-

[પ્રસ્તાવ ૧૭.]

[અંક ૧૩૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાસે ઉપયોગી થઈ પડે તેજી માસિક જોડાવાનું.

જુલ ત ખ ના રાં—પાશ્વરી ખાનુઓ, જુ

મુખર્થ:

કયસરે લિન્ડ સ્ત્રીમ પ્રેસમાં.
હરામજી હાવસજી મંદિરાલિ પોલાને માટે બ:પુ ડી.
કોમન વરસ ૧ ના આંખ ઉપર રૂકે;

જુલ ત ખ ના રાં

રાત્રી, જે છવને તે ચાહતી હતી તેની ઉપર તીક્રીને ભેંતાં ચીતારી. ચારપછી રહેતે રહેતે “જેની” પરથી તેણીના વીચારો યુક્તસે મીઠન તરફ ફેરવાયા; તેણીને અચરતી લાગી કે અર-મીઠામ હોડાયા પછી તે તેણીને ઘેર ગયો હશે કે? અરે! તેણી હમણું કેવું ઈચ્છતી હતી કે એક વાક્ય પછુ તેણીએ તેની પર લખ્યો હતો; વાઈ કાંઈ નહી, ન્યુઝીલેન્ડ જ્યાં પછી તેણી તેમ કરશે. આવા ખ્યાલોમાં ગુડાચલી હતી તેવામાં એકાએક કોઈનાં પગલાં સંભળાયાં અને ફરીને ભેંતાં તેણીએ પોતાની સામે કેપટનને ઉભો રહેલો જોયો.

“મીસ સ્પીધર્સ”! તેણે અજાણ યઈ પુછ્યું, “આવી રાત-ને વખતે તમે અહીંઆં શું કરો છો?”—કાંઈ નવી વાત સ્વો-છો કે શું?”

“હા,” તેણીએ હસીને અને સમ્પ્રાર્થથી જવાબ દીધો, “ખરું કહું તો આજે મને જાંવ નહી આવી, તેથી તુરકપર ઘણું ખુશનુઆ લાગવાથી આવી બેઠી.”

“હા,” જે તમે તમારી વાનમાં, રસીલી બનાવવા કાંઈ સુક-વા મીઠતાં હોય તો એના જેવી તક તમને ફરીથી નહી મળ-શે. આપણી સ્ત્રીમર કેવી વરાળના જેવી ઝડપથી જાય છે, નહી વાઈ કે એજ એની એક મોટી છુપી છે; હું કાંઈય કે મધરાત પછી આપણે કલાકના સતર “નોટ” થી વધારે જઈએ છીએ અને સાત વાગતા મુખીમાં કરચલન ટાપુ પર જઈ પુગમું.”

“કરચલન ટાપુ! તે વધી શું?” એમરડાએ પુછ્યું.

“અરે! તે તો ફક્ત એક ઉઠ્ઠું વેરાન છે, કે જ્યાં કોઈ કોઈ વેસા પાણી બરવા સાથે મગરમઠના શેકાર કરનારાં વહા-ણા સીવાય બીજું કોઈ પછુ જતું નથી. હું કાંઈય કે થોડાં વરસોની વાત પર જ્યોતીયીએ શુરના તારાને પૃથ્વી અને મુરજની વચ્ચે આવેલો જોવાને એક ટુકડી લાંબો કાઢી હતી; પછુ તેમાં તેજો આવેલ જયા હતા, કારણ હયા તે વખતે ઘણી ધુમસવાદી હતી—અહું ખરું દમેશાં લાંબી હયા તેવીજ રહે છે. આશો, હવે તો મને જતું જોઈએ, મીસ સ્પીધર્સ, સાહેબજી.”

હજી તો આ બેલો તેનાં મોઝામાંજ છે તેવામાં કોઈનો મોટો ઘોઘાર સંભળાયો—“સામેથી એક વહાણ આવે છે” તેહવામાં વધી આરકરે દળનએક માણસોએ એક નાસદાયક ઓસ પાડી—“વાહાણને જમણી બાજુએ લેવે, બોદા ખાતર જમણી બાજુએ હટાવો.”

જે પ્રમાણે એક માણસને ગોળી મારવાથી એકાએક ટુટી પડે, તે પ્રમાણે એક ધારતી બરજો કુદકો મટી કેપટન વાહા-ણની બાજુ છેડી પુલપર ધસી ગયો; તેજ પછે એનજનનો ધોંટ વાગ્યો, અને વરાળથી ચાલતાં દંતાવાર ચક્રોએ જેવું તેજો-નું કામ કરવા માંડ્યું તેવીજ સવળી સંકેશો ખખડાત કરતી વાહાણનાં તખ્યાં આગળનાં સોડાંનાં ચક્રપર પડી; ચાર પછી બીજી જુમ સંભળાઈ.

“એ તો મગરનો શેકાર કરનાં વાહાણ છે!—જતીઓ નથી” એના જવાબમાં સામેથી દીસતી એક મોટી કળી ચીજ પર-

થી ધારતીની ચીચયારી આવી. હજી તો તેનો પ્રતીગ્રહ બધ પડે તે અગાઉ એક મોટો કલાકો થયો, કે જે એમ-રડાએ જનમમાં કંઠી પછુ સંભળ્યો ન હતો; તેની સાથે એક નાસદાયક આંચકો લાગવાથી તેણી તુરકપર ઉભે મગરન પડી. વાહાણના ટોસા જતરો ઝડપથી કુખળી ડાંખવીએ હોય તેમ લીલાવા લાગ્યા અને મોટા સરોને થોડાક વાર આમ તેમ ટાળા ખમડાયા. આ મોટી સ્ત્રીમર જે કલાકના સતર “નોટ” ની ધારતી બરજી ઝડપથી ધસી જતી હતી તે એટલાં જો નેતરથી સામેથી આવતાં વાહાણને જઈ અડડી કે તેના જરાબં બે ટુકડા કરી તેની વચમાંથી એક નાના સેલક કરવા જવાના મથવાની માફક પસાર થઈ ગઈ!

આંધારી રાતના નારીપારતીની ચીચયારીએના અવાજને કાન-ને ફાડી નાખતા હતા, એમરડા જ્યાં પડી હતી લાંબી જેમ તેમ ઉઠી ઉભી થતાં તેણીને કાંઈ ચીજ અજાણતી અને ધસ-ગતી હોય એવો અવાજ આવ્યો; એવો બાજેમાં વાહાણનો ટુકડે ટુકડા યઈ ગયેલો પાછલો ભાગ હતો.

આ પછી કોઈનાં કીણાં બહારવાનો અવાજ આવ્યો, જે થોડા વારમાં આસતે આસતે વધી એટલા તો મોટો થયો કે ધરતી છુલવે તેવો થોંધાટ અને કળાટ લાં મચી રહ્યો. સ્ત્રીમરની દરેક કેબીન અને ક્લાકમાંથી માણસો—પુરો, સ્ત્રીઓ, અને છોકરાંઓ—અજાણતાં ઝીક્રતાં ઉઠળા પુની જેવાં એકા સાથે બહાર ધસી આવ્યાં; કેટલાકો તો તેઓના રાતના પેદરી સુવાના જમાઓ કહાડી નાખી બીજાં કપડાં પેદરવાને સુક ન પડવાથી અરધાં જાડાડાં દીધે બહાર નીકળી. પડમાં હતાં; ગોડાકેએ દબાતા વા “એવર ડોરા” બદન પર એકરથી દીધા હતા; કોઈવળી જુદેસાં સારીપર વીટણી હાથમાંજ કપડાં લઈ નાદરતી આવ્યાં હતાં; સંકેશ આંદામીઓએ (કનગરપર હળ-શે બાજુસો હતો) એક પછી એક હેબન ખાઈ દોનખનાં જો-માંથી નાદરતી આવતાં હોય તેમ બહાર નીકળી આવી એવો તો શોર અને કકળાટ મચાવી દીધો કે જેનો ખ્યાલ થોડાં નેતર આવી રાકે.

જ્યાં સુધી કોઈનો ધરાગો નરમ પડે ત્યાં સુધી એમરડા જમણી પડકી ઉભી રહી, અને બીજાઓના ધમરાટથી વધારે બીદવાના કરતાં દીમત રાખી તેણીનાં હેબતેલાં મનને સાંન કરાવતી કોશેશ કીધી. પોતે જતે દીમતચીન અને સાંન મનની હેવાથી તેમાં જસદીથી રહેલ પામી, અને થોડા વખતમાં જોયું કે તેણી પોતે તેમજ વાહાણપરનાં બીજાં સર્વે માણસો મોટી ધારતીનાં આવી પડમાં હતાં. જુલો જુલો દીસતું હતું કે બે વાહાણોના સાથે અદકવાથી તેઓની પોતાની સ્ત્રીમરો તેથી કાંઈ પછુ છળ થવીજ જોઈએ. હવે થોડી પળમાં વાહાણમાં પાણી ફરી વળી તેઓ સધળાં દુબી જશે, થોડી પળમાં તેણી પોતે કલાચ મરણ પામશે, આ વીચારનાં દેખ-તણી તેણીને હેયું થયું યઈ ગયું, પણ જોઈ એકવાર દીમત ધરી વીચારવા દીધી કે આ દુન્યામાં તેણી કાંઈ સુખમાં જી-વે ગુમરની હતી નહી; વળી તેણીએ કાંઈ પણ ખોટું કામ કીધું હતું નહી, કે જેથી પેલી દુન્યામાં નેણીને બીજું પડે

અને મરી જતાં હર લાગે. આવા વીચારના વખતમાં મુંઠા-
યથી હતી તેટલામાં એકાએક લેડી હોમદરરટ, તેણીના બુએ
અને તેની આપા યાદ આવવાથી બનની કોશિશ કરી તેઓને
મદદ કરવાને પોતા વીશેતો આસ પડતો મુશી તેઓના ઓરડા,
બધી તરફ દોડી ગઈ. ઘણાખરાં લોકો તુરકપર બહાર હોવાથી
તેણીને તે બાળકની કથાને નરક અંદર જતાં ઘણી મુશ્કેળો
નડી નહી. ઓરડામાં એક બની બગતો હતી અને પહેલીજ
નજર તે તરફ દેખતાં તેણીને માથમ પડ્યું કે આપા તે બચ્ચાં-
ને એપણું મુશી નહતી મઈ હતી-કરણ તે હસમુખા નાના
ગળા ચેદરાવાઈ બાળક બાપમાં એકદુજ પડેલું હતું; યોધા-
થી તે જતાક જાગી ઉઠ્યું હતું, પણ વાંદાણુ બાગવા વીશે તદન
બીનવાઈકે દેખાથી નૈરદેવપણુમાં પાછું આંખે લીધી જિવા-
ઈ ગયું હતું.

“ડીક, ડીક!” તેણીએ તેને હાંક મારી હીલવીને જગાડ્યો.
તે અનાથી ખાઈ ઉઠી બેઠો, પણ પાછો બીજાનામાં પડી બેઠ્યો,
“ડીકને તો હજી જીવ આવેય.”

“હા, પણ ડીક, જો હમણાં ઉઠે તો મારી (તે તેણીને મારી
કરી બોલાવતો હતો) તેને મારેહતે શેષવા તુરકપર થઈ જાય.
આધારમાં તુરકપર જવાનું કેવું મજેલું લાગશે, નહી વાઈ?”

“હા,” ડીક ખાતરીથી જવાબ આપ્યો; અને ઓમરડાએ
તેને બોલાવતો બેસાડી, જે કોઈ કપડો દાખમાં આપ્યાં તે કના-
વળમાં જેમ તેમ ઓળખ્યાં. ઓરડાના દરવાખાપર એક ગરમ
નાનું બઢીઆન હતું, જે તે બાળક ન્યારે ફડી હોય ત્યારે
પેદારું હતું તે પણ તેને પેદારી થીયું; ત્યાર પછી કાંઈ લીચા-
ર આવવાથી જો બંદુકો પેડીમાંથી કદારી તેની આસપાસ
વીઢાડયા; આપાના મુવાના બીજાનાં તમે બીસકીડતો એક
બાકસ અને યોઈ દુધ હતું; બીસકીડ તેણીએ પોતાના બ્યોવર
કાદના ગળવામાં ખાલી કાપી અને જેટલું પીવાય તેટલું દુધ
તે બાળકને પ્રાઈ બાકીનું પોતે પીયું. ત્યાર પછી એક શાક
જે આગળજ પડી હતી તે જાંચકી લઈ પોતે ઝોડી, અને
ડીકને પોતાના દાખમાં લઈ તુરક તરફ પોતાનો રસ્તો લીધો.
દાદરને માર્ગે તેણીને લોઈ હોમદરરટ પોતે મકા, જેવજ તે
બાળકને લેવા તે નરક ધર્યા આવતા હતા.

“ડીક તો મારી પાસે છે, લોઈ હોમદરરટ,” તેણીએ જુબ
પાડી કહ્યું; “આપા તો નાદસીગઈ છે, તમારાં ધણીયાંણી ક્યાં છે?”

“જોદા તમને સુખી રાખે!” તેણે ખરાં દીઝથી કહ્યું, “તમે
ઘણાંજ બધાં અને અસરાઈ છેઓ, બેસી તે તરફજ કહે છે;
જે તેણીને અહીયાં આવવા દીધી નહી. મણુકો મહવામાં
લોકોને ધસારો એકદમ ધમાં અટકાવવાની કોશિશ કરે છે—
સધમાં આદરોએ દેવાની બની ગયાં છે?”

“ત્યારે શું વાંદાણુ દુખી જાય છે?” તેણીએ ધીરજથી પૂછ્યું.

“જોદા, આપના—લેવે, કેપટનજ અહીયાં આવે છે,”

જેમ બાળકને જાગી તેવજ બેઠ્યા, જે તેએ નરક ચાલી
આવતાં હતાં અપના જે બાગખર મોઢીએ તો થેલાં થઈ ગય-
ાં હતાં તે પછી તેનાં રોગને ખીસારી તેએ વચ્ચેથી રહ-

પમાં ધર્યો આવતો હતો; લોઈ હોમદરરટ તેને દાખ પકડી
હબો રાખ્યો. “મને જવા દેવો,” તેવણનો દાખ ખીસારી
નાખી કુટો થવાની કોશિશ કરનાં લગાર તોડાઈથી તેણે કહ્યું,
“અરે એ તો તમે છેઓ કે, લોઈ હોમદરરટ?”

“હા,” જોદા ખાનર એક પળ થોભી જે હોમ તે બરેખઈ
કરી દેશે, “જુલે ખુદુ” બોલી અમુને બધું જણાવે!”

“ડીક છે, લોઈ હોમદરરટ, હું કહ્યું તે સાંભળો. આપણે
એક પાંખુકો ટનું મગરનો ચેકાર કરનાઈ વદાણુ જે જતી
વીત યોડા સરો સાથે સર કરતું હતું તેની સાથે અરેડી પડ્યા
છીએ. આપણી સ્કીમરના આગળા ઓરડાઓની અંદર ને
વદાણુ ઘુસી ગયું છે; અને પાણીની સપાટીની બાજુનાં મત-
રાંઓને ઉપસારી નાખ્યાં છે અને ઓરડાઓની ફરકાને ધીસી
કરી નાખી છે. સુધારો લાકડાંના મોટા કડાઓથી તેને
પુરી નાખવાને તેઓથી બનતું કરે છે, પણ પાણી ધોધ-
બધ અંદર આવતું જાય છે; અને વધી મને ધારતી છે કે
એ સીવાય વાંદાણુને બીજું પણ તુક્યાન થયું છે. અથગા
જુલાઓ કામે લગાડ્યા છે, પણ પાણી એટલું તો છે કે જો
ફરકાને નીકળી જશે તો—”

“તો આપણે પણ સાથે જઈયું,” લોઈ હોમદરરટ શાંતી-
થી જવાબ આપ્યો, “ડીક, હવે આપણને મહવાઓમાં બેસ-
વું જોઈએ, બસ એટલુંજ કે?”

“અરે જોદા! શું એટલુંજ બસ નથી કે?” એમ કહી
કેપટને ઉપર જોયું. “નહી લોઈ હોમદરરટ, એટલાંખાંજ પૂરે
થયું નથી, મહવાઓમાં આગરે તજુસો માથુસોના સમાય ધશે,
અને કેનગર ૧૨ તો આસરે હબર માથુસો છે, કે જેમાં તજુ-
સોથી ઉપર તો સ્કીઓ અને બાગકાર છે.”

“ત્યારે તો પુરોતે દુખી જવું પડશે,” લોઈ હોમદરરટ ધીર-
જથી કહ્યું, “જેમ ૧૨૨રદેમારની મરજ.”

“તમે સાદેજ તો અથગન મહવામાં જઈ બેઠગોનાં!”
કેપટને ઉત્તરવથી પૂછ્યું, “મેં તેઓને ત્યાર કરવાનો દુકમ
આપ્યો છે, સારો. નસીમે દીસજ પણ ઉઓ છે, જો તમે સડી-
સમાન બચી જાઓ તો હું તમારી પર વીશાસ રાખ્યું કે
આ સ્કીમરના માનેકોને સધયું સમજ્યું પાડી મારી આખર
પર કસો દોષ લગાનાં અટકાવશે; મહવાઓને કરચલન લેડ
તરફ દંઢારી જવું જોઈશે; એ ટાપુ આસરે સીતર માર્કજ પુર્વે
તરફ જાયું છે.”

“તમને તમારો સંપેશે કોઈ બીજાને આપવો જોઈએ, કેપ-
ટન,” તેને જવાબ મળ્યો, “હું તો અહીંજ રહી બીજાઓ
સાથે માઈ નસીમ અજગારવા.”

“હવે લોઈ હોમદરરટનો સધથો બપોડો તથા દમામ ગુમ
થઈ ગયો હતો અને એક અજેહ મદરથનો ફૂન સાથે બઢાદર
ખચાર દીસતો હતો. “નહી, નહી,” ત્યારે તેઓએ પાસેથી બ-
રાધ્યા લોકોમાંથી તેઓને રસ્તો કડપમાં લીધો ત્યારે કેપટને
કહ્યું “તમારી પાસે તમારી બંદુક (લીવાસવર) છે કે?” “હા.”

“ડીક ત્યારે તો પાસેજ રાખજો, નમુને કદાચ જનદીથી વાપ-
રી પડશે, લોઈ મહવાઓમાં ઉતરવા ધસારો કરશે.”

આ વખતે મુરજ તેની ફકી શીડી રેશની આ ધારતીના બધકાર દેખાવપર ધીમે ધીમે ફેંકતો હતો, કેટલાક અમલદારો અને ખજારીઓ મજબાઓની આસપાસ એકઠા થઈ તેઓને પાણીમાં ઉતારવાને બનતી કોશિશ કરતા હતા, એક મજબાને તો જેમ તેમ ઉતારવામાં આવ્યો હતો તેમાં લેડી હોમદરસ્ટને તેણીની મરજ ઉપરાંત નાંખવામાં આવી હતી તેમાં બેસી તેણી પોતાનાં બાળક અને ધણી સાર ચીસો પાડતી હતી; તેણીની સાથે વળી બીજી કુડીએક સ્ત્રીઓ અને છોકરાંઓ, અરધી દબન ખજારીઓ, અને અમલદાર હતા.

ઝોગરડાએ તેણીની સહીનો ચેદરો ઝાંખી રેશનીમાં બેંચો, “બેસી! લેડી હોમદરસ્ટ!” તેણીએ યુમ પાડી, “તમારો યુઓ મારી પાસે છે; સખયું બરાબર છે, યુઓ મારી પાસે સહી સલામત છે.”

તેણીએ તે સાંભળ્યું અને પોતાનો હાથ ધણી બેંચથી તેણી તરફ હીસ્યો; ત્યાર પછી તે મજબાને છોડી દેવામાં આવ્યો અને થોડા વખતમાં તે નવર આગળથી ગુમ થઈ ગયો, તેવામાં એક ઉંચા આકારે આવી ઝોગરડાનો હાથ પકડ્યો; તેણીએ ઉંચે બેંચું, તે મીઠો ટામળે હતો, અને તેણીએ બેંચું કે તેના હાથમાં એક રીવાસવર હતી.

“મુગરાના ખુલાના કે મે” તમોને અને શોધી કહાડમાં,” તેણે તેણીના કાનપર પડી કહ્યું, “આએ બાપુએ ચાલો, આએ બાપુએ, બધકારી,” આમ કહી તે તેણીને એક નાના મજબા તરફ ખેંચી લઈ ગયો, જે બે ખજારીઓ પાણીમાં ઉતારતા હતા. “હવે બેસાંઓ ચાલો!” એક ખજારી, જેને મજબાઓને લગતી સવળી મેનીઝનું કામ સોંપવામાં આવ્યું હતું, તેણે પોકાર મારી કહ્યું; થોડાક પુરુષોએ આદર જવા ધસારો કીધો.

“પહેલાં બેસાંઓ, પહેલાં બેસાંઓ!”

“મને કાંઈ ઉતાવળ નથી,” ઝોગરડા તેણીના હાથમાંનાં તે ધુન્ડતાં બાળક સાથે આગળ આવી બોલી; આ તેણીના સખ્યોથી થોડીકે થળ સુધી તેએકે પર શાંત અસર થઈ, કમજુ પુરોષો ધસારો કરતા અટક્યા.

“હવે ચાલો!” મીઠો ટામળેએ વાહાણની બાજુપરથી તેણીને ઉત્કચ ઉતારવાને વોંકા વળતાં કહ્યું, કે જેમ કરવા બતાં એક માણસ જે હવપર આવી નજીક મજબામાં દાખલ થવાની કોશિશ કરવા બતા હતા, તેના આંખકો લાગવાથી તે લગભગ પડી બતા હતા; તે મીઠો મીસન હતો, મીઠો ટામળેએ તેને ઝોગળી કહાડી એક એવો તો ફટકો લગાવ્યો કે જેથી તે જાપડા ધુમરી ખાઈ નીચે પડ્યો.

“એક જગાને વારતે દબર પોંડ, મજબામાં એક જગાને વારતે દશ દબર પોંડ!” આમ બરાડા મારી એક વખત ફરીથી તે એક છોકરાંને કમડી નાખી આગળ ચાલ્યો, અને ફરીથી એક વખત તેને પાછલ હાંકવામાં આવ્યો.

મીઠો ટામળેએ ઝોગરડા અને તે નાનાં બાળકને તેના મનજુત હાથોમાં લીધાં અને તેઓને મજબામાં ઉતારવાં. ઉતારતી વખતે તેણે તેણીનાં કપાલપર એક સુમી લીધી અને ધીમે અવાજ બદલ્યો; “જોડા તાર” રસાયુ કરે, છેલ્લી સલામ!”

તેજ પડે એક મોટો અવાજ સંભળાયો અને વાહાણનો પાછલો ભાગ ઉતરતો જણાયો. “જુદાજુદા ભાગપરનાં પાડી આંખો છુટી ગયાં હતાં, અને લોકોની યુગો અને ચીવવારી એથી કહી નહીં સાંભળ્યો હોય તેવો શોર ત્યાં મચી રહ્યો. ઝોગરડા સમજ ગઈ કે વાહાણ ડુબી જઈ હતું.

તેનાં (વાહાણનાં) પેટાંમાંથી યુગાવાવાઓ નીકળી આવ્યા, જેઓના કોલસાથી કાળા થઈ ગયલાં ચેદરાપર પરસેવો પડવાથી સફેદ સરપાટા પડી એવો તો બીહામણો દેખાવ થયો હતો કે તેઓ બીહકથી દયાઈ ગયલાં લોકોનાં ટોળાંમાં ધારતીને ઉમેરો કરતા હતા. તેઓની પુઠે ખજારીઓ અને બીજાંઓનું ટોળું આવ્યું.

“મજબાઓમાં ધસી જાવો;” એક ભાડા અંકને યુમ પાડી, “નહી તો આપણે ડુબી જઈશું.”

આ ચેતવણીથી દેખાં બનેલાં લોકોનું ટોળું રેશની મારફત મજબા તરફ ધસી ગયું, અને જે મજબામાં ઝોગરડા અને બે ખજારીઓ બેઠાં હતાં તેમાં બીજી સ્ત્રીઓ અને બાળકોને બેસાડવાની તબવીજ થતી હતી, તેટલામાં તે ઉપર એક એક ધસારો કરવામાં આવ્યો. આ ધસારો કરનારાઓની હોશમાં એક કદાવર મજબુત બાંધાનો મજુર હતો, તેજ કે જેણે ઉપરથી યુમ પાડી હતી.

હવે લોઈ હોમદરસ્ટ અને મીઠો ટામળે આગળ આવી કાનવાથી ઝોગરડાએ તેઓને બેંચા. તરતજ તેઓએ પોતાની ખીસ તેણી સાથે ફેાડી અને બે પુરુષોને હાથે મસતક ઉઠારી નાખ્યા.

“છાકરાઓ ખીસતોડની દરકાર ના કરો;” એક સખસે યુમ પાડી. “ખીસતોડથી અને દુશ્મીને મરજું બેક એક સરખું છે; મજબામાં આપણુ અરધા જણનીથી જગા નથી. ચાલો આવો!” આ પછી એક ખીસે ધારતીમરચો ધસારો થયો, જેથી ત્રણ અંકરચો જેઓ બદકે ફોડના હતા તેઓ ફેરસ સાથે અદકાર્થ પડ્યા.

“બીજા,” એક માણસ જે વાહાણનાં સીધી આમળાંતો દોરડાં પકડી ઉભો હતો, તેણે હાંક મારી કહ્યું; દોરડાં છોડી દે, આપણી ઉપર ધસારો કરવામાં આવશે અને આપણે સખા ડુબી જઈશું.

“બીજ, ચેલા બુધા દોકરાના ઠાંચા ઉપર માર.” એક બીજા રાખસે બુધ પાડી; “નહી તો તે આપણને બંધાને
 દુખાડી દેશે.” “નહી, નહી!” એમજવાને તેબીના બુના દુશ્મનને આવી દાણતમાં આવી પડેલા બેન
 લાગી આવ્યું, “મજામાં પુલકા જમા છે.” (જુઓ પાનું ૧૨૧ મ.)

દર પોતાનો સ્વાર્થ સાચવવાનો કાનુન વધીજી ધુમ્પત રીતે જડ માલી બેઠો હતો, તેનજે એક ધારતીની ચીચીયારી પાડી, વાહાજીની વાજીએથી નખાવી દેઈ. મઝવાથી થોડે દુર પાણીમાં પડ્યા. થોડી વારમાં સપાટી ઉપર આવી મઝવાની બાજુને વગળી પડી પોતાને અંદર લેવાને આજ્ઞા કરવા લાગ્યા. (જુઓ બાનુમાં અપેક્ષા ચીન.)

“બીજ, પેલા યુધા દેકરાના ઠાંચા ઉપર ખાર;” એક ખીન સપાસે યુમ પાડી; “નહી તો તે આપણને બધાને દુખાડી દેશે.” “નહી, નહી” જોગરદાને તેણીના જુના દુસમને આવી હાસતમાં આવી પરેસો બેઈ લાગી આવ્યું, “મઝવામાં પુષ્કળ જગા છે.” “ત્યારે તો પકડી રાખ. ત્યારે ધારતીમાંથી આપણે જોડાગા યઈશું” ત્યારે તુને અંદર ખેંચી લઈશું.” તે ખજારી કે જેનું નામ બેની હતું તેણે કહ્યું. અને વાંચનાર, ખાતરી રાખાને કે મીઠો મીસન બરાબર મન-પુતાઈથી પકડી રહ્યા. આસરે પચાસ વાર દંકારી ગયા પછી પેલા બે ખજારીઓએ મઝવે શોખાઓ અને મોઝા બેખમ અને મટેનતે (કારણ તે વખતે દરીયા પછો ઉઠાગ-તો હતો) મોઝા કદવાગા મીઠો મીસનને અંદર ખેંચી લીધા.

તેઝા વખતમાં તે કમનસીબ વાહાજીપરનો ભય જેમ જેમ વખત જતો તેમ તેમ વધારે વધતો જતો હતો. મઝવાઓની આસપાસ એક ભયભરેલી લાઈ યાજી હતી. જોગરદાએ એક મોટા મઝવે ને હજી વાહાજીપર લાઈએ હતો તેમાં અર્ધસીંચી અને હોડારાંચીને ખેસારાંચી સધળી કોચીસ છતાં સપાયાખ મુરોતે કુદી પડતાં જોયા. બીજી પક્ષે તેઓએ તે મઝવાનાં પછવાડેનાં દોરડાં છોડી વાહાજીથી તેને મુરો કી-ષો, પણ કોઈ જુઠ્ઠાથી લોપ્પી આગળનાં દોરડાં છોડતાં જુલ્હી ગયા. આથી બન્યું એ કે, મઝવાનો સીધી આગળો ભાગ ઉ-કાર્થ ગયો અને તેમાંનું દરેક આદમી (જે આસરે ચાલીસ-ચી પચાસ મુખી હશે) દુખી ગયું! બીજા સીંચી અને બા-વડોથી ભરેલા મઝવાને પાણીમાં સહીસલામત ઉતારવામાં આવ્યો, પણ જોગ ચોપકીએ એક દોરડું કે જે વડી તેને વાહાજી સાથે જોડેલો હતો, તે કાપી નહી નાખવાથી ગફલતમાં તેમજ રહી ગયો અને થોડી પડમાં ત્યારે સ્તીમર કેનમર દુખી ગઈ ત્યારે કોઈની પાસે તે દોરડું કાપવાને કમનસીબે છત્રી નજીક ન હોવાથી તે પણ તેની સાથે ધસાર્થ જઈ અંદરનાં સવળાં માણસો સાથે દુખી ગયેલા જે મઝવામાં લેડી હોલદરદર લેડી હતી અને જે લોકોના ધસારા સર થયો તે આગાં સહીસલામત જતો રહ્યો હતો, તે સીંચાચ આશીના બીજા મઝવાઓ પાણીમાં ઉતારવામાં આવ્યાનું ન હતા, અને જે આવ્યા હોય તો તુરંતજ દુખી ગયલા હોવા બેઈએ. ધારતીથી દંગ યઈ દેવાનાં બની ગયલાં લોકો જેઓ મઝવા-ઓમાં જંગા જેનવવાને જંગલી હેલતો મીસન ખારખારી કરતાં હતાં, તેઓને લીધે સધળા મઝવાઓને પાણીમાં ઉતારવું અસાધ્ય યઈ પડ્યું હતું. થોડાક અદર્યા અને લીચારવત ગંભીર ખજારીઓ આ પેશાં યઈ ગયલાં લોકો કે જેઓ મહિલાં દરેક જગ્યા આખા વાહાજીનાં બધાં માણસોની જીંદગીના બે-

ખરે પણ પોતાનો એકસો જીવ બચાવવાને જીવપરે આવી ગયા હતા, તેઓ સામે કાંઈપણ કરી શકતા ન હતા.

આની રીતે કેનમરે સ્તીમર પેશાં વાહાજીને ભાંગી નાખ્યા પછી જરાબર વીસ મીનીટ (કારણ કે બેકે આ બતાવતું વર્ણન કરતાં જેટલો વખત લાગ્યો છે તેટલો તેને ખરેખર બ-નતાં લાગ્યો ન હતો) તેની પણ આખેરી આવી રહી; અને ફક્ત આઠવીસ જીવો સીંચાચ તે ઉપરનું દરેક આદમી તેની સાથે દુખી થતું હતું!

[સાંધણ છે.]

સ્તીમર ફો પાટક.

મારી બેનપણીઓને સીખામણ.

[મયા અંકમાં લખેલું પ્ર.]

તી સારી રાખતી, પોતાના પતી સી-વાય પારકા પુરખને મા બાપ જેવો સમ-જવો અને માનવો. પોતાનો પતી ગમે તેવો કાણે, દુખરો, લંગડો, બેદરેજ, મુગો અથવા કદરૂપો હોય તોપણ તેને પોતા-નો ખરો પતી સમજી તેના તાખામાં રહેવું એ કપ્પાણ થવાનો ખરો રસતો છે. બી-જા ગમે તેવા પેસાદાર, ખુજમુરત, દશી-માર અને લક્ષાધીપતી હોય તોપણ પો-તાના પતી પાસે તેને તુરંત માનવા, કાંઈથી રીતે પારકા પુરખ સાથું જેવું નહી, પારકા પુરખના રૂપ સંખંધી કાંઈથી દીવસ વખાણ કરવાં નહી, તેમ અંતઃકરણમાં તે વાત લાવવી નહીં; તમે બીજી નીતીની ચોપડીઓ વાંચી હશે, તો તમને યાદ હશે કે સીતાછને રાવણે કું' કું' લાકડેથી અતારી પો-તાની પતરાણી કરી રાખવા કહ્યું, પણ માતૃશ્રીએ તેને આંડા-લવત ગણી તેની સાથું પણ બેસું નહી, પણ અલંત દુન્યો સહન કરી પોતાનું પતીવ્રતાપણું બરાબર જળવડું.

દમયંતીએ પણ અનેક દુઃખો સહન કર્યાં, પણ નજનો વી-જેમ છતાં પોતાનું પતીવ્રતાપણું બરાબર જળવડી રાખ્યું. દ્રૌપદી, તારામતી વીગેરે અનેક સ્ત્રીઓએ પણ અનેક દુઃખો સહન કર્યાં, પણ પોતાનું પતીવ્રતાપણું છોડ્યું નહી. એ પ્ર-માણે અનેક લાકડેઓમાં ન લપતાતાં તે મુખો તુરંત ગણી પોતાનો નીતી રાખવાનો સનાતન ધર્મ તેઓએ બરાબર જ-ળવડી રાખ્યો હતો, અને પતીવ્રતાપણું જળવડી રાખવાથી, તે તમામ સ્ત્રીઓનો ઉદ્ધાર થતાં આવ્યો તેમાં નામો ઈશ્વરની આશંક ગયાચ છે.

એક વખતે એવું બન્યું કે, જોગ રાગ પોતાના શેઠર બડાર ફરવા નીકળેલા લાં કાળીદાસ મળ્યા; બનેનો મેશાપ થતાં

અંતઃકરણ.

ભા. હુસ માગને તે પરમકૃપાળુ ઈશ્વરે અંતઃકરણ નેથી ઉમદા બહેસ કરી છે, કે નેથી તે સર્વે પ્રાણીઓમાં એકપણુ જોખવવાને શકિતવાન થાય છે. અંતઃકરણ તે કંઈજ નહીં પણ એક એવી અત્યુત્ક્રાંત લાગણી છે કે નેથી આમલે એટલું દામ કરનાથી પછી વેવાએ અટકવે ધીરે. એ લાગણી હંમેશા આપણને સીધી અને સ્વામી મર્મ લગ્ન થાય છે. એક પાપીમાં માપી માણસનું અંતઃકરણ પણ તેને તેના પામની યાદ આપી પરવાર્ય કરાવે છે, ભલે તેને તે જુનાદ કરવી વખતે વારે છે, તેને જો કે થણી વેળાએ તેના બીજા બરાજા બહુસમી અંતઃકરણની સામ્યે લાગણીને કાવવા દેવા નથી, અને તેથી તે હીનશાસ્ત્રનું આદર્શ નાલાયક કામમાં ફરે છે. એક પાપી માણસનું અંતઃકરણ પણ સ્વચ્છ હોય છે. અંતઃકરણ હતી અપચીત થતુંજ નથી; અને તે સર્વે માણસો પોતાનાં અંતઃકરણની લાગણી પ્રમાણિત થાયે અને જુરા ખરાસને તામે નહીં થાય તે તેઓ કરી આટલે મર્મજ નબળ નહીં. અંતઃકરણ એ એક અત્યંત પચીત લાગણી અથવા બીજા એટલામાં ભાવે તે માનવી ભવમાં ખોરાઈ અંતર છે. આપણે સાધારણ રીતે બેઠેલે ધીરે કે ખોદા સર્વે કેમલે દાનવ છે, અને જુદા માણસનાં હંડાંમાં પચુ તે દાનવ છે. દેડાંમાંની અંતઃકરણની દાનવી તે કંઈજ નહીં પણ તે સાહેબનું માણસનાં છગરમાં વસવા બરાબરનું છે. ખરાબરે પોતાનાં પચીતનુરની એક પ્રાણીની પચીતી, દરેક માણસ ભવને મેળીને રસ્તો બતાવવા, તેનાં છગરમાં અંતઃકરણને રૂપે નાખિતી છે, કે જે તે સાહેબની માણસ વરડા ઉમદામાં ઉમદા બહેસ છે; ઉંઠનાર સીવાય બીજાં સવળાં પ્રાણીઓ એ બહેસથી બેનસીય છે, મરિ તે નાર બહેસને લાભ લઈ આપણા પેદા કરનારની મરજ સુખજ ચાલવાની આમણી ફરજ છે.

જો દુન્યામાં લોભ, લાલચ, મુરસો, કપટ, વેશભાવ, મગરૂરી અને એવા બીજાં અનેક નુસસામીની દરદીન નહીં હોતે તે દરેક માણસ પોતાનાં અંતઃકરણની લાગણી મારફતે તેડીનેજ રસ્તે ચાલતે, મજુ એ નુસસામી તેઓમાંનાં મજુસકને અંતઃકરણ પ્રમાણે ચાલતાં અટકાવે છે; મરિ આપણી ફરજ છે કે એવા નુસસામી પેઢેલાંથી ઉત્તમ થવા દેવાનું નહીં અને તેને સરસાવધીન કમ્પી નાખવા. દરેક માણસને ધર્મ છે કે પોતાનાં બાજકોમાં એવા નુસસામીની ખીજણી થવા દેવી નહીં, એટલે પછી મોટપણે જો કંઈ સંભેરોથી તેવા નુસસામી મારફતેથી તેઓમાં દલાવ ઉત્તમ થવા તેમજ તેઓ અંતઃકરણની લાગણી ઉમર રાવી નબ એટલા નેશવર નહીં હોવાથી પોતાની મેળેજ કમ્પીય નથી, અથવા તે તેઓથી ઉત્તમની ખરાબી કમ્પી થશે. સુખીમાં સુખી માણસ તેજ છે, કે નહીં અંતઃકરણ તેને દુખનું નથી. એ દુખ અતીરે જાય છે. પાપી માણસો પોતાનાં ખાખમાં ફાવી ગયા પછી તેઓનું અંતઃકરણ તેમને જાણ દેતું નથી અને તેનેાં દુખ તેઓને મોટવાર એવા તે સખત લાગે છે કે કદી નહીં કદાચ એવા જુનાદો. અંતઃકરણનાં કાળે લીધે

ઉપાસા પડેલા આપણે પછીવાર સાંતવ્યે ધીરે. માપણી પેસા મેળવનારાઓ, જેઓના જુનાદો દુન્યાથી ભેમામ હોય, તેપણ તેઓનાં અંતઃકરણ તેમને તેની યાદ આપી સદા દુઃખી કરે છે. તેઓનાં જહાડથી દેખાતાં બેદા સુખ વચ્ચે તેઓ કરી ખરેખર સુખી હોતા નથી; તેઓ કરતાં ઉત્તર દરજ્જાની મજુ અંતઃકરણની લાગણી સુખજ સામ્યો રાહે ચાલનાર સખસો ખરું સુખ મેળવે છે. થણીવાર દુન્યાદારીની લાલચમાં ફરેલાં અને ઉપર જાયેલા નુસસામીને પુરુષોમાં આધીન થય્યાં માણસો એમ કહે છે કે અંતઃકરણની લાગણી પ્રમાણિત થાયે તેને કેવળ નહીં બની રાકે એવું છે, અને સંસારી જીવને અનુસરવું નથી; તેઓનાં એ વીધારે તેમને સુખારક હોતો! મજુ એક સુખી અંતઃકરણનું ખરું સુખ તેઓ કરી લોખની સકવાનાં નથી અને એનાં એક સુખ વગરની સધળી મેળમભલદ રવાદ વીનાની છે.

અંતઃકરણની લાગણી સુખજ ચાલનારા મહાદાન મુરસો વધા સંધિમાં કીધી તોને દાખડો કાધર દેખીએ છે. પેસીતીક માહાસામર્યાં આલેલા સંધિયના દાખડો મધેના મેલાકાઈ નામનાં રમતખીલનાં દરદીઓનાં સંધિયાનમાં જઈ, પોતાનાં સધળાં સુખો ભલે જીવનાર વડીક લોગે, તે દરદીઓની કંઝાજ જીવને યોડી પણ સંતોષી કરાવે આ લલ્લા પાદરીએ જે પચડું દત્ત, તે બતાવવાને પુરતું છે કે અંતઃકરણની સ્વચ્છ લાગણી એક માણસને કેટલા ચદ્દલા દાનવ ઉપર લઈ જઈ મુકે છે. કાધર દેખીવન સારીયેટે ભજીતો દત્તે કે તે એક લાયકર મેતાનાં મોટોદા અંતઃકરણ મેળે નબ છે, તેપણ તે લાં દાખડોએ આપણે અને એ દયા ઉપલવવા લોગ દરદીઓને મદદનાર મુરસો થઈ પડેલા. તેઓમાંનાં મરિયાને લીલાસે અને જીવનાં સારવાર કરીનેજ તે અટકાવે નહીં, પણ તેઓનું સંકટ મોટું કરવા તેઓ મરિ રહેવાનાં ભજીતો વધા એક દેવજ વગેરે મંદીની બીજા અનેક રીતે તેઓની કંઝાજ જીવને રાહત બધી. બાર વરસો સુખી તે આ દરદીઓ વચ્ચે વીધીયો રહી, પણ તે પછી આ લલ્લા પાદરી પોતે પછ એ દાખડો દરદીને લોખ થઈ મરી, તબુ વરસ સુખી અતીરે કદ લોખની, સારીદુઃખી પણ સુખી અનેક રીતે મેતાને આધીન થશે છે. તેનાજ નેથી બહી લાગણીથી તેનીજ માફક લોખ આપવા એક બીજે ધર્મજીર વધા એ ધર્મની મેળેનાં લોખ થયાં છે, તેઓ વીધે રું ધારીયું કે લોખ એ નબ અંતઃકરણની પચીત લાગણી મરિ એટલાલપર લોખ જેડે એ રું મોટું તારીફ લાયક છે કે ધન્ય છે એવી લાગણીનાં માણસોને, રું એ સામેલ કરવાને પુરતું નથી કે માણસોનાં છગરમાં ખોલાવતાનાં પોતાનાં પચીત નુરની એક અંતરની તેઓ અંતઃકરણ છે.

મેહરખાઈ હોન રો કાહોતા.

એડી હુદાર-શ્રીજામાં રહેનારી મીસ લોખ નામની એક સુખ-સુરત દેખાવની એ વીધે રહે છે કે, તેણી પોતાની નાખો થણી સારસ રીતે બનાવે જાય છે. એક હુદારને તે વારેકથીજ બનાવતાં એવાથી તેણીને તે સોખ ઉત્તમ થશે હમલ. તેથી એક દીવસે તેણીએ પોતે તે બનાવવાની પ્રયોશ કરવા તે હુદારને અજલ કીધી. તેણીની પેઢેલી કોરોશથી તે એટલાવધા તેા પ્રયોશ થઈ. આનું સેવર એ આપણે કે તે અંતરે મેટુંકે Mechanic Insititute માં પોતાને દાયે બનાવેલી પોતાની નાખો એવાને પુરી મુખી મીન લેવસ જમાવે છે કે આ મોટીથી એક નાખ તે ઉત્તરની રાણીપર મોહાવનાર છે.

વાતચીત.

સારી વેઠવારમાં અને મંડળમાં વાતચીત એક અગત્યનો કામ બન્યો છે, એટલા માટે આ કે-કાણે વાતચીત કરતાં કેવી રીતે વર્તવું તે બીજે બોલવું બધું ગણ્યો નહીં.

જે વાતને તમે જુદી જુદી કે માનો, તેને ક-દોષી સાચી તરીકે બતાવતાં ના. જુદું બોલવું એ જુદાની સારી એક સુનાવ છે, કે જેણે આ-પણને જુદાઈને માટે નહીં, પણ સમાઈને માટે જીમ બહો છે. તે માણસ નતની પોતાની સાથે એક એટા અપરાધ છે, કારણ કે જ્યાં સમાઈને માટે બાન વધારે, ત્યાં માણસ માણસની વચ્ચે સલામત મંડળ રહે નહીં. એવું કહેવાયકું છે કે સ્ત્રીઓ સાંજ-બેલી બોલી વાતોને પણ જલદીથી માની લઈ ખરી વાતો તરીકે બાહરે ફેલાવતાં આંચકો કરતાં નથી. આપણ સી નત કે જેઓ ઉપર મંડળની સલામતીનો પાશ રચાયેલો છે, તેઓએ તે બાબત ઉપર વધુ ધ્યાન આપવું જરૂરનું છે.

જેમ તમે વાતચીતમાં જુદું નહિ બોલવા માટે સંજ્ઞા રાખ-વી નેહવું તેમજ તેની નજદીક આપવાથી બી કુર રહેવું નેહવું. તમારી પોતાની ખાતી થયા વધારે, ત્યાં સાંજબેલી વાત વિષે બીજાઓ શકમાં પડે એવી રીતે બોલવાં ના.

જ્યારે તમારાથી ચઢતી પદવીમાં કે અનુભવો કાળજી હોય, ત્યારે ધણું કરીને યોગ્ય બોલવું, નહીં તો તમે તેઓને સાંજ-બેલી બોલવો અનુભવ, કદાપણ એ જ્ઞાન મેળવવાની તક બી-લી દેશો, કે જેઓને તમારી ગણબંધી તમે ચુપ કરી નાખ્યાં હોય છે. તમારી વાતચીતમાં ધણીય આતુર, ગણબંધી અને જોરસા-વાળાં થતાં ના. તમારી સામાજીકને ગણબંધી નહીં પણ વા-ચીત કારણથી ચુપ કરવું.

જ્યારે કોઈ બોલવું હોય ત્યારે વચમાં નહીં બોલવાને સંજ્ઞા રાખજો. તમે તેને બેરોજર સાંજબે, કે જેથી વધારે સારી રીતે સમજ શકશો, અને વળી તેને વધારે સારા જવાબ આપવાને શક્તિપ્રત ધરો.

કાંઈખી બોલો તે અગત્ય વિચારજો કે તે બેરોજર સમય એવું કાચક અને કોઈને ગેરવાળી રીતે નાખ્યા નહિ કરે એવું હોય નેહવું. ગાવચીત કરતાં દરેક માણસનું ધીરજથી સાંજબેને યોગ્ય રાખવું કે જેથી તેઓને પોતાને ધણી વખત ઉપેક્ષાથી વધ પડે એવું જ્ઞાન મેળવવો.

જે તમે કોઈ પવરાજીય માણસની સાથે હોવો, ત્યારે તેની વાત સાંજબેવામાં ધણું આતુર કે ધણું બેરકાર થતાં ના. પદ-લી રીતે કરવાથી તમે પોતે પણ તેવાનું ગણાશો અને બીજી રીતે કરવાથી બેઅજબ ગણાઈ કાચ તમારો પોતાને નુકસાન કરશે. કોઈથી સારી રસતો બેજ છે કે તેને ધીરજથી સાંજબે, અને તે તે તમારી વીચાર પુછો તે અઘળતાં તે બેકારક જાણવું.

જે માણસ તમારી ખુસામત કરી કરે અને વારંવાર તમારાં મોઢાં પરજ તમારી વખાણ કરી કરે તેથી સંજ્ઞાજો. યાદ

રાખજો કે જેમ એક શીશવે એક કાગડાનાં મોંમાંથી કાંઈ ચો-ન મેળવવા માટે તેનાં ગીતની વખાણ કરી હતી, તેમજ ધણું કરીને આપણી ખુસામત કરનારાં અને આપણાં મોઢાં ઉપર આપણી વખાણ કરનારાં હોય છે. તેમજ વળી તમારે પોતાને મોઢેરે તમારી વખાણ કરતાં ના. એ તમારો પોતાને મુખમાં બપાવી બીજાઓને તમારી મુખાઈના ખરેખર દસવાનો સારો જોશક આપે છે.

જ્યારે તમારે કાચક તક મળે ત્યારે ગેરકાળજી રહેવાં માટે સાદું બોલજો. કહીને કોઈને માટે બીનફાઈડનું જુદું મોઢાં ના, કાચક કે જેથી તમે તેઓનો વીશાસ બોલી દેશો અને સર્વ તમારી વરફે કદની નજરથી જોયો; અને જેવી રીતે વાતચીત કરતાં કોઈ ગેરકાળજી રહેવાને બહુ કુચ્છા દેતાં ના કે તમારાં બોલવાની ખાતરી આપવા માટે સમ ખાતાં ના. જો તે ખરું છે તો પછી સમ ખાવાની તમારે શું ગરજ છે?

કોઈને દુખી કરે એવા સમ્પદો કદાપી વાપરવાં ના. સારા સમ્પદો દોરતો મેળવે છે, જ્યારે જુરા સમ્પદો દુઃખમને. વધારે છે. સારા સમ્પદોથી દોરતો મેળવવા એમાં મોઢું કદાપણ સમાવડું છે, જ્યારે જુરા સમ્પદોથી દુઃખમને વધારવા એ એક શીશી મ-ખાઈ વરફે કામ છે.

જે કોઈ માણસ કોઈથી થઈ તમારે જુરા સમ્પદો વાપરે તો ચીરકાવાના કરતાં તેની ઉપર દશ કરજો, અને તમારે માત્રમ પડશે કે જુપકીયો કે દયાજી સમ્પદો તેથી જુરા વર્તણુક મટવું કોઈ ઉત્તમ વેર છે. તેઓ તે કોઈ માણસના ખરાબ સ્વભાવને મુખારી તેના એવા જુરા જીરસા માટે પરતાવામાં નાખશે, અને નહીં કે તેની બીજી વર્તણુકને માટે તેને પોતાને તે એક સખતમાં સખત શીશી બાજશે.

ગ્રીષ્મ બદલે, ઉપર લજ્જેથી મુચવાઓ પ્રમાણે વાહો, અને તમે તમારી વાતચીતથી સર્વેનું માન મેળવી દરેકને ખુશ કરશો. ધનખાઈ ૨૦ રોકેના.

સો નાને મુળની શીખામણો.

જુદું બોલી મેળવેલી ઈનત જ્યાં મુખી સખાઈ બઢાર પડે છે ત્યાં મુખીય રહે છે.

દુખની વખતે મુશાલીના રીવસો યાદ કરવા તેના કરતાં વધારે દુખ બીજું કાંઈ નથી.

પાવતાં ધણું દુઃખાયેલો છે, તેમાં જુદું એક બોલો દાવો છે કે ને દરેક દુઃખારને બધ જોડે છે.

જે માણસ વચન આપતાં ધણીય મીલ કરે, તે ખાજવામાં પછી નીમકડલાલ દોવા નેહવે.

જેમ તમે યાદનાં દોવાં તેની સાથે જો તમે ગુરસે યાવો તો એવું બીચારને કે તે આદોષી તેજ પળે કાચ થતી જાય. આ બીચારથી તમારો આદોષ તરલ નરમ પડશે.

ગપ મારનારાઓ જે એક મધમાખની નકલ કરી માંલસીમાં કાગોમાંથી સખેળો મીઠા અને સરસ રસ ગુરસે લઈ તેનો ખમ-શત આસપાસ સખેળે પાંચેરે તો મડળીઓમાં એક અઘણને બઢવે તેથી આશીરવાદ થઈ પડે.

જેમ કસરત શરીરનું બળ વધારે છે, તેમ બીચાર મનનું બળ વધારે છે.

નીમકડરામી એક નતનું પાપ છે. તે દોરતોને જુદા પડે છે, કમી વધારે છે, અને સુવેદ અઢકાને છે. તે મેલવેલાપણીની બેઝણ જોડન છે. રીડીન ૨૦ પાઠક.

સરજ્યનનાં જરબાઈ.

૩૬૨૫૫૫.

ત્રણ મહીના પછી.

રબાઈ લાનોથી જઈ પુગી. શુક્રબાઈના થુડો ઘોડાવાળો બે નાની છોકરીઓ સાથે જરબાઈની વાત બોલતા હતા, તે ઘરના ઘોડાવાળાએ પૂછ્યું “બાઈ, તમે ખરડેલ દવાલને લાંબનાર છો?” જરબાઈએ ટાંકુ ધુણાવ્યું. “બાઈ, હું કાચમેન છું, ને આજે નાની છોકરીઓ તમને જોવા સાથે ઘેલી થઈ ગઈ છે, તેથી મારા બાઈએ એ લોકોને મારી સાથે મોકલ્યાં છે; બાઈના મારી પર વિશ્વાસ થયો છે.”

“શુક્રબાઈ તારી પર વિશ્વાસ રાખી છોકરાંને મોકલે તેમાં કાંઈ શક નહીં.”

“હા જરબાઈ, જ્યારે મારાં બાઈ આજે છોકરીઓ કરતાં બી નાનાં હતાં ત્યારેનું હું એવજીના વાવાને લાંબાકરી હતા. માથા મેહરબાઈ, તું કાંપી મોટી છે તે પહેલાં બેસ, તુંને છોકરા થયું હતું, પણ હવે કાંઈ કોઈથી તેમ બદલાય નહીં. બાઈ, તમારા સામાન પેસા છોકરા ને ઉઠા છે તે લાવશે, બધો સામાન સાથે જ છે કેની?”

જરબાઈએ પોતાના સામાન તરફ આંગળી બતાવી, રતન ડેસાને છેલ્લી સલામ કરી માણેકબાઈને ઘણી ઘણી દુવા કહેવાડી. ત્યાર પછી પેસા કાચમેને તે બાકી તૈયાર રાખેલી હતી, જેમાં બે ખુબસૂરત છોકરીઓ બેસી હતી, લાંબા ગર્દ.

મોટી છોકરી બોલી ઉઠી, “આવોલ, અંદર બેસોલ, અમે તમને જોવા માંગતાં હતાં તેથી મમાએ બાણુને અમારી સાથે મોકલ્યા. મારું નામ મેહરબાઈ છે, પણ મારા પપા અને મેરી કહે છે, ને આજે શીલા છે. હમણું એ મેહોડું ફેરવીને બેસી છે; એને શરમ લાગે છે, પણ ઘોડા વખતમાં તમારી સહી થઈ જશે. મમાએ અમને કહ્યું કે જરાબી મેડાં કાઢાયાં નહીં, ને તમને દરગીર કરવાં નહીં, કારણકે તમારાં મમા કે પપા નથી, તરત જ જરબાઈની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં, ને તે છોકરીએ જોવાથી દલગીર જેવું મેં કરી બોલી “તમે શું કરવા રહે છો કે ચાલો, હું તમને એક “કાસ” કહું, જેમ મમા મને કાસ કરે છે તેમ. અને તમારે વાસ્તે ઘણી દલગીરી લાગે છે, હું મેડાં નહીં કાઢું હું.” તે ખુબસૂરત છોકરીએ જરબાઈનું માથું પોતાની પાસે લીધું, ને જ્યારે તેણી જરા દસી ત્યારે પોને પણ લાગી. “હવે કેવાં મનેનાં લાગ્યાં

જુઓ, રસ્તાપર કેવું મનેવું લાગે છે.” જરબાઈએ જોયું કે આ નવું ઘર, તેના પેસાદાર મામા કરતાં વધારે આવકારદાયક થયો ને આશ્વાસ સથળે ફેણું લેવા લાગી, જ્યારે મેહરબાઈ ઘર આંત્રી પુગી લાંબું સુધી તેણીએ પતપત ક્યાં કીધી. જ્યારે ધરમાં જઈ પોંછાંચ્યાં ત્યારે એક ઉમર પુગેલી સ્ત્રી દરવાજા આગળ ઉભેલી હતી, તેણીએ જરબાઈને આવકાર દીધો ને ઉપર લઈ ગઈ, જ્યાં એક ઘણો મોટો ઝોરડો હતો, જેમાંથી ત્રણ ઝોરડાઓ કીધા હતા; નાની છોકરીઓના હવાસો તેઓની આગળે સોંપ્યા, ને પીરોજબાઈએ જરબાઈને કહ્યું કે “ઝોરડામાં કપડાં બદલી ગમે ત્યારે નીચે આવજો. આજે લેવો તમારી પેટીઓ વખતસર આવી પુગી છે.” જરબાઈને જેમ ગમતું હતું તેમ પોતાના પોપાકમાં બેઠોતો ફેરફાર કીધો. તેણીને વળી આગળે વખત યાદ આપાથી હેયું બરાઈ આપ્યું, પણ તેણીને પોતાની ફરજ પ્રમાણિકપણે જાનવરી હતી, તેથી દીઠમત પકડી ઘોડો વખત ખરાં દીઠથી પોતાની બંદગી કરી, કે જેની મેહરબાઈનીથી તેણી સહી સલામત પોતાની નવી ફરજ બજાવવા આવી હતી, ને બહારથી હસતું જોહડું રાખી નીચે ઉતરી.

પીરોજબાઈ બોલ્યાં, “હું તો હવેનાં સફારથી ચાહે પીઝીજું, પણ હું ધાંડ્ય કે તમે તમારી મંજૂરથી યાકી ગયાં હશે, તે તમેજી ચાહે પીઝી, ને આજે જે છે તે ખાવો તો સાફ. હવેથી તમે ઉપર છોકરાં સાથે જમજો. શુક્રબાઈ તમને કાંઈ મસર, કારણકે હમણું એક જણાં કેટ બહાર ગયાં છે, આજનો દહાડો જ ગયાં છે. રાત્રે પાછાં આવશે, ને તમારે વાસ્તે કદી ગયાં છે કે જ્યારે તમે આવો ત્યારે તમારી બનતી બરાસત મારે લેવી.” “તેવજીની મોટી મેહરબાઈની થઈ.” જરબાઈ હસીને બોલી.

ત્યાર પછી પીરોજબાઈએ જરબાઈને હાસી કહ્યું “તમારે વાસ્તે શુક્રબાઈએ મને કઈ કહ્યું—કેમ મને મેરજ કહ્યું—કાંઈ શુક્રબાઈની સહીએ તમારી યોડી ખીના લખી છે. તમારા બાવાને અગાઉ પેસા ટકા હતા, ને તમે સખત મોકરનાં બાઈ હતાં, ને જો તમે ચાહો તો તેવજી સાથે જઈને રહો, પણ તેને બદલે તમને કમાઈને ખાવાનું પસંદ છે.” “શુક્રબાઈએ પછી શું કહ્યું? તેવજી શું એમ ધાંડ્ય કે મેં તેવજીને કયાં છે?”

“નહી રાં નહીં! તેવજી તો સાચું તમને ઘણું માન આપવા માંગે છે ને બોલ્યાં કે તેવજી જેમ ધારે છે, તેવાં જો તમે નીવડો, તો આજે થેર જાણે તમારું પોતાનું હોય એવી રીતે તમારી સાથે તેવજી આવશે. આવ દીકરી, આજે નીરાંતે ઉપાધ જા, આવું સાંભળીને તુંને નીરાંતે ઉપાધી આવશે. મને તારે વાસ્તે ઘણું લાગે છે.”

જરબાઈને આ પીરોજબાઈ તો લગભગ ધના ડેસાં જેવાં ધામાં ને જે ઉત્તેજનનાં જોશો તેવજી કલા, તે સાફ તેવજીને ઉપકાર માન્યો. પણ ચાહે પીતાં જરબાઈ બુડી ગયારી, પીરોજબાઈએ તે તરફ તેણીનું ધ્યાન ખેંચ્યું ને જે મુકેલું હતું તે તથા ચાહે જરબાઈ પુરી કરી ગયતી બેઠીને પીરોજબાઈને ઘણો સતોષ મળ્યો.

એક કલાક છોરાં સાથે ગુળ્યો. પીરોજબાઈને નવસસ હોવાથી તેવજી જરબાઈને આજુ થેર ને બાગનો યોડો બાગ બતાવ્યો.

જરખાઈ સહવારે સકારેથી હોતે છેકરોં આગળ ગઈ. શીશ્વાએ પોતાનું શરમાળપથું ચોડું છોડ્યું, ને હવે વાત કરવા લાગી. તેણી તેઓ આગળ બેસીને બચ્ચાને લાખકરી વાતો તેમને કહી સંભળાવતી હતી, તેટલાં શુભચાઈએ, નાસ્તો લીધા પછી, છેકરોંનાં ઓરડામાં આવીને અતીશય માયાથી જરખાઈને આવકાર દીધો; તેઓની આંખે જોતાં જોતાં વાત સાંભળવાની સુધી હઈ છેકરોં તેણીને જાણી પડ્યાં. જરખાઈ પુણ્યામાં કેમ વખત ગુજારતી હતી તે ત્રણ મહીનાના અનુભવ પછી ધના ઠોસાં પર લખી જણાવ્યું. એદવજી તથા આશાંભાઈ પર તેણીએ કુંડાં ઘણાં કાગળો લખ્યાં હતાં, પણ જે કાકાપણ બહું પગલું તેણીએ બહું હતું, તેને સાર તેણીને પુરતો અનુભવ મળે ત્યાં સુધી તેઓ પર લખાંજીથી લખવાનું તેણીએ દરસ્ત જોયું નહી.

પુણા, તા. ૧૬ સપ્ટેમ્બર ૧૮—
 ધનમાસને માત્રમ માસને મને અહીં આશ્ચર્યને ત્રણ મહીના થઇ ગયા છે. હું અહીંયાં આવી તે સારું થયું. દરેક જગ્યાની મારી પર મેંદરખાંની છે. છેકરોંતો એવાં સરસ છે, કે તેમને શોખવવામાં જોર મળતું પડે છે, ને ધનમાંય, હું ખરાં દીવથી તેઓ પછવાડે મેંદરત લેવડું, કે તેઓને એકબી રૂપથી કોઈમાં નથી નહી. શુભચાઈ પુણાજી સંતોષ પામીશ લાગે છે. ગઈ કાલેજી તેણે મને કહ્યું કે છેકરોં મને આદે છે તે જોઈને તેવજી પ્રશ્ન છે, તથા મારી શોખવવાની રીત તેણે મને પછી પસંદ પડે છે. ત્યાર પછી મને મારા પગાર તેવજી આપ્યો, જે સરત કરતાં પણ વધુ હતો, જે દેતાં મને ધણી પ્રસાદી થયેલ.

શુભચાઈએ અજબ ધર્મ પ્રગળ્યું કે એવી સરસ શોખવવાની રીત મને કોણે શોખવી? કે કહ્યું ને હું આગળ એક નાની ખાનગી રૂકુમાં શીશ્વા હતી, ત્યાં સખતી ધણું ગરીબ માણસોની ઓરડાઓ હતી, ને હું તેઓ પર ધણી મેંદરત લેતી હતી, કારણકે ગરીબ હોવાને લીધે તેઓને શોખવાને વખત પછાર મોડો, ને તક પણ ધણી થોડી મળતી. જે મારી શોખવવાની રીતમાં તમને કાંઈબી જીજી જણાતી હોય, તો તે બાવાજીને પચ્ચે આપ્યાથી. મારી આંખો અંતરૂપી ભરાઈ ગઈ. ન્યારે મને બાવાજીને વિચાર આવે છે, તથા જે સારી કેળવણી તેણે મને આપી છે, ત્યારે મારેથી રડયા વગર રહેવાનું નથી.

શુભચાઈએ પોતાને હાથ નરખાસપી અંકાં ખખખાર પ્રકારે ને બોલ્યાં “જરખાઈ, તમા બહાની ના કરો, મને તમારે વારને ધણું લાગેજી. ન્યારે તમારા બાવા જીવતા હતા, તે વખતના ને દાહનાં વખતનાં વિચાર કરતાં તમને ધણું લાગ્યું જોઈએ. જે તમારા બાવાજી ને મરણજી પછી તારીકી સાંજીનું છે, ને ગરીબ તેમજ વગર સખતી તમને ધણું માન આપનાં હતાં.”

“મને અહીં જરખાઈ કુંજ નથી,” એ જવાબ આપ્યો. અહીંયાં હું અજભુશા ધરમાં દોહા અથવા વાહરી સાર રહી દોહા, જેનું મને ખીલકલ લાગતું નથી. કોઈને ત્યાં ઓરડાંવાડે હાથે રહેવા કરતાં, કમાઈને ખાવાનું હું વધારે પસંદ કરજી.” “એ તમે કહો છો તે વદન ખરું છે, પણ મારી સરત કરતાં મને ધણું વધુ કહો છો, ને તમારા મારીક લખાજી કરતાં હું તમને વખતે નહી આપું તો તે સારું નહી લાગે, તેથી દરેકથી હું તમને વધારે આપજી, ને દરરોજ કોઈ બહારનું માણસ નહી આવેલું હોય, ત્યારે છેકરોં સાથે મને હોલમાં આવીને મળે.”

હું હલસતી બીચાર કરતી હતી, કે મારી અજાઠની ધણી થોડીજ વખતની પહેરેલી સારીઆ છે, કે પહેરવા રેહાડું છે નહી,

તેણાં સાંજેજ એક નાની ગાંસડી માણસ લાવ્યું, તેમાં સારી તેની કોર, બહીઆનનું કપડું, લેસા, સદરા ને બીજાં જોઈતાં કપડાં હતાં. શુભચાઈએ ત્યાર પછી જોડે વારે એક સ્ત્રી લખી ચોઢવી, કે તેણી તથા તેણીના ખાવાઈ એક જગ્યાં મારી શોખવવાની રીત સખી પસંદ કરે છે, ને તેઓનાં ઓરડામાં મનો સુધારો, તથા અવયાસમાં વધારા થયેલો જોય છે, જેના બદલામાં આ નજીની ભેટ તેઓએ મોકલી છે.

હવે હું મારાં માયજીનું ધડયાલ, ને બીજાં જગ્યાં છે, તે કોઈ દોહા દહારે પહેરસ ને જેવાં માણસોમાં હું અગાડે બેઠાવી હતી, તેવાં માણસોની વચ્ચે દાહ હું દોહા સંડું મને લાગે છે. બોલાવી મેંદરખાંનીને ઉપકાર હું કેવી રીતે માનું?

અહીંયાં પંડિતખાઈ તદન તમારાં જેવાં છે. હું જણું કે મામાજી, મામી, તથા છેકરીઓ સખતોં દયા ખાવા જતાં છે. ન્યારે પાઠાં ફરે ત્યારે આતાંને આ કાગળ વાંચવા આપજે, ને જે મામાજીને હેખાડયા વગર રહેશે નહી. એક જે હદામાં અમાસ ધરમાં પરખાં આવવાનાં છે, ને મને આખી સરમ લાગે છે, કે રૂપે ને મારું કોઈ બોલાખીનું આવે. હલસતી સરમાજ સ્વભાવ જતો નથી. પણ હું જે કે અગે એક શીખક સાખક છે, તેપણ શુભચાઈ મારી સાથે અતીશય હેતવી વર્તે છે, ને કુંજખાઈ મારી કહે છે તેમ આકરડી તરીકે એવાં ધરમાં રહેનાં મને ખીલકલ સરમ લાગતી નથી. ધણી ધણી દુવા સાથે

હું છું તમારી જગાખીર બેઠી,
 જરખાઈ મેંરવાનજી.

આએ કાગળ વાંચતાં ધના ઠોસાંને કેટલી વખત જોતાં આંસું જીજી પડ્યાં ને છેક પુરું કાપા પછી જીજી થયાં કે જરખાઈ હવે પોતાનાં જેવાં લોકોમાં બેઠાવાથી સુખી થશે.
 [સાંખજી.]
 ભાઈજી ખં કોહોકા.

ને ક પત્ની.

કે નેક બાપડી આ દુકા બે સંદેખોં આ દુન્યામાં મરતાં સુખ અને દુઃખને કેટલો બધો ભાગ સમાવેલો છે! તેણીથી થતી અસર મોટી છે; તેણીની સત્તા એકે યઈ સમય એવી નથી. સુખનું કામ જે હોય તો તે ધરગાંજ નહી તો કહે પણ નહી. એક માણસને મનમે એક સારી બાપડી તે રહાયજી, લીમન, જોર, આગળ અને સદન સજની છે; ખરાજ બાપડી.

તેને મનસે ધનરાટ, નખપાઈ, હાર અને નાડમેરી છે. એ માણસ ગમે તેવી પડતી દશમાં હોય, પણ જે તેની ખબિખ તમાં લીમન, ધિં, ઉસતવારી અને કાકસર હોય, તો તેની કારત કોઈ દીને સુધરશે નહી એમ બીચારનું અતી ખોટું છે. પાં જે કોઈ ઋંખત માણસની બાપડીને પર, સંસાર અસાવનાં અધારનું ન હોય, અને વળી તેણી સુસન, સુખ, અને ખીન કાકસરવાળી હોય, તો તેણીના સ્વામીની હોલન ધણેવારે રહી રહેતી નથી.

મરદ જત જોરવાર છે, પણ તેનું દર દીજા જેનું કામ

નથી. તે બદલ કરવામાં અને જોખમ બદલાં કરી કરવામાં ખુશાલી મેલે છે, કારણકે તેને તે માટે સરખા છે; પણ તેની સંભાળ લેવામાં અને તેને બદલ કરવામાં એની એક ઓર ન જોઈએ છે, કે લેણી પોતાના સથળો ખ્યાર રાજ ખુશી થી તેનેજ આપી શકતી હોય, અને પોતે ભરી અને સાંત મનની હોય. તે મરદને દુન્યાની ગણપતમાં પડતાં દર રાજ શીકે, ચીના, ગુરસો, નાકમેદી, ખીજવાન વગેરે સાથ કામ પડે છે, અને તેણે કરીને બેસક તેની લાગણીને દુઃખ યાય છે. તેનાં મનમાં સાંતી પાછી લાવવાને ધરમાં આરામ, સહાદસ પવન, આનંદ. સુખ વગેરેની બહુ જરૂર છે. પણ અને, જે બામ્બલીનનાં ધરમાં દુષ્ટ બેરી તે ધરમાં ઉપર જણાવેલી બેચુગ બહેસો ક્યાંથી મેલે? જે ઉપલી યીને તેને મણી શકતી હોય, તો તેની ઈન પામેથી અને ઉશકેરાયથી લાગણી પાછી સાંત થઈ શકે, અને ખીજે દીને છેલ્લા દીવસ કરતાં વધારે ઉમંગથી દુન્યાના તોફાની મહાસાગરમાં હમેશના જળરહસ્ત મેળવેલાની સામે યથા હુકાવે. પણ જે ધરમાં આરામને બદલે બહારથી શાંતિને આપનાં વારન, તેની દુષ્ટ પત્નીની અસહિષ્ણુ, બહુ બાઝ, ફરીયાદ અને કસાય ગાળો યા અપરીત શખ્તો તેને સાંભળવા પડે, તો તે પહેલાં તોર જીવની થઈ ઉશકેરાય છે, પણ પછી તે ગમગીન થાય છે, પોતાની આશાઓને તે ક્યારેક મથથી સમજે છે, અને અંતે પોતાનાં નસીબને મનમાં ને મનમાં આપ દેતા તે આપેલા નીરાશીના અધારા ગામમાં પડે છે.

પાંચમાર, જે ઉપર લખેલી નીરાશીની તમે અનુભવસ મણી હોય તેજ ને કેવી કરી છે તેને પુરતો ખ્યાલ તને આવશે. એટલા માંદ ફરકે ઓરત જાતને પોતાના મનમાં સુખનું જોઈએ કે નેમીના ભરપાટની જીંદગી સુખી કરી યા દુઃખી કરી તે તેણીનાજ હાથમાં છે. પોતાના ભરપાટને સુખી કરી અમીનની જામ પાત્રી, યા તો દુઃખી કરી કાઠેજ ઝેરી જામ પાત્રી. જે તેણીનાજ હાથમાં છે. તેણીના ખીજ અને આશુ શખ્તો તેને મનસે મોઢા ઉશરી અશીરવાદ થઈ પડે છે; તેણીના તપાસ બેરેલા અને મોહાજત વગરના શખ્તો તેને મનસે તેનાં માંદગીની નજરીકે આવવાની ખબર થઈ પડે છે. એક અણખાન જી જે પોતાનું તન મન પોતાના આયેકતાં એક જોડ સામ પાછળ લગાડે તો તે કામ પાટ પડવા પીના રહે નહી. વાગનાર, યાદ શખ્તને કે બેહેનમાં જવાના સુખ કરતાં ઉતરનું સુખ યા દુન્યામાં મરદ જાત જે મેળવવા પામે છે તે તેને વ્યાહારી તેની નેક પત્ની અને તેણીનાં તનદરેલ છાંરનાં મંડળની વચે પોતાને હરતો બેઠેલો જોવામાં છે.

નરખાઈ નહાંઓર પોરત મરતર.

ભ ર વા-ગુ થ વા વી શે .

“જો ના યા જો .”

બી. એમ.

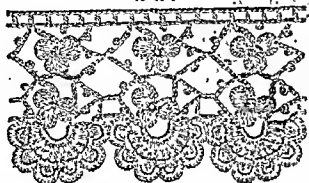
ડી. એચ.

આ “જોનામોને” રૂબામોના છાપર જોનામખાન નામો પાટનામાં તેમજ ખીજ, ધણા ઉખેળમાં આપી શકશે. એ નામો જે રૂબામો પર ભર્યાં હોય તો એક જાતનો સફેદ નરમ કોટો જેને (Darning Cotton) કહે છે તે વડે છાપેલા યોડાએ ભરવાં. છાપવાની રીત:—

ધણું જીલું કાગળ જેને (Tracing Paper) કહે છે તે છાપર સુધી સુખરૂપે તરંગ વીધારી કાઢવી, પછી તે જીલું કાગળને ખીજ નાંડા કાગળના કુકા પર સુધી સુખરૂપે પાછું તે તરંગ ઉપર જોરેને હાથે ધુરી જવું. (કાગળ ફારી નહીં ત્યજ તેની સંભાળ રાખવી.) આમ કીધાથી તરંગની જાગ્યર આકૃતી નીચે ચુકેલાં નાંડા કાગળ પર પડશે. પછી ને પરેથી આકૃતીપર આજમે હાથે સુખરૂપે ધુરી જવું. હવે ટંગવપર તુલાકની એ મણુ થકી બરાબર પાંચરી તે ઉપર, જે કપડાં પર આપજીને છાપવું હોય તે કપડું ચુકવું, ત્યાર બાદ તે ઉપર પેલું ચીનારેલું જવું કાગળ બરાબર સુધી ડાંચણી વડી પેલી ચીતરાંમણુ પર ફરતાં આંધરાં પાડી જવાં. પછી ચોરક મોઢાંપર છોંટવાનો પાટર અથવા ચોંટની ઘણીજ બારીક ક છુટી (પાટર હશે તો વધારે સાફ) લઈ તે ઉપર નાખવી, એવી રીતે કે ફરક આંધરાંમાંથી તે કપડાં પર પડે. પછી આસેથી કાગળ જીવડી જેવું. હવે કપડાંપર તમે કાગળપરની આકૃતી બરાબર પરેલી જોશો. જે ઉપર હાથ ફેરવશો તો સવયું સુસાઈ જશે, ખાતે એમજ અવયું રહેવા લઈ ચોડીક સફેદ મટાંડી બાંજવી ઝીણી પોછી વડે તે ઉપરથી અજમે હાથે આકૃતી પાડી જવી અને સુકાયા પછી ભરવા માંડવું. ઉપર પાટર અથવા યાકની લુટી વાપરવા લખી છે તે અજબન કણાં નેમના ખીજ કોઈપણ રંગની કપડાંપર છાપવાને વાસ્તે છે. જે સફેદ કપડું હોય તો, કોઈપણ જાતનો રંગ વાપરવો. આ પ્રમાણે કાગળ પરથી સાડીની કોશ તેમજ ખીજ હર કોઈ

મીન કપડાં પર છપાઈ સકાય છે. જે સંભળા અને ધીરજથી કામ કરવામાં આવશે તો ઘણીજ સફાઈથી છપાયે. આ "ગોનાગ્રામો" ની તરફ ઘણી ગીચ હોવાથી છપાતાં સેદન જેહનત પડશે તેથી કાગળ પર ચીતારતી વખતે ફક્ત નામેનાં ખાલી ગોખાંજ ચીતારવાં. અંદરની ગીચ તરફ ચીતારવી નહી, ભરતી વખતે નમુનામાં જેવાથી તે છાપ્યા વગર બરાઈ શકાશે. જે એ પ્રમાણે ઘણી ગીચ નહી ચીતારેલું હશે તે તરફ અગાઉ પડશે. સાદીની કોરોની તરફ જુદી હોવાથી ઘણી સેદલાઈથી છપાઈ સકાય છે.

લે સ.

આ લેસ આરીકે દેસાએ ગુપ્તવાથી ઘણી શોભાવધાન લાગે છે. નમુનો ઉતારનાં પહેલાં સમજવું ન પરે અને ગુપ્તવણુ લાગે તો છોકી દેવા કરતાં ફરીથી બે ત્રણ વખત ધીરજથી વાંચી નમુનામાં બેઈ ઉતારનાની કોરોય કરશે તો જરૂર ફતેહ પામશે. વળી લાંબીને લાંબી નદી પણ ફેરવીને ગળ ગુપ્તવાની હોવાથી ગુપ્તતાં કંઠાએ લાગશે નહી. ઉપર જે હોલની દાર દીઠે છે તે લેસ પુરી કાંધા પછી ગુપ્તી છે.

પહેલાં દશ સાંકરી ગુપ્તો, "એક દીપક (પાંચ સાંકરી ગુપ્તી પહેલીમાં આંટા વગર એક), બે સાંકરી, એક ગાંધી દીપક, (એટલે કે પાંચ સાંકરી ગુપ્તી, સુઈઆપરતો આંટા છોકી હઈ, સુઈએ પહેલી સાંકરીમાં મુકી પેલો છોકી દીપેએ ટાંકે સુઈ આ પર પાછો લઈ સેરવી દેવો), ત્રણ સાંકરી, પેરી દશ સાંકરીમાંની પહેલીમાં આંટા લઈ એક, એક સાંકરી, એક દીપક, હવે ગાંધી સાથના ત્રણ પાતરીઓના કુમખાને વસ્તે બાર સાંકરી ગુપ્તો, નવમીમાં આંટા લઈ પાંચ ટાંકા, ત્રણ સાંકરી, જે સાંકરીમાં પાંચ ગુપ્તયા દતા તેમાંજ આંટા વગર એક, નમાર સાંકરી, તેમાંની પહેલીમાં આંટા લઈ પાંચ, ત્રણ સાંકરી, જે સાંકરીમાં પાંચ ગુપ્તયા દતા તેમાંજ આંટા વગર એક, પાછું એક વખત ખાલીમાં ગુપ્તી લખે, એક સાંકરી, એક દીપક, હવે બાર સાંકરી-માંજ આંટા બાર રહી છે તેમાંની સાત સાંકરીમાં દરેક-માં આંટા વગર એકકો ગુપ્તો, છેલ્લે એક સાંકરી વધશે; બે સાંકરી, એક દીપક, પાંચ સાંકરી, એક ગાંધી દીપક, પાંચ સાંકરી, પાછી ગાંધી સાથે ત્રણ પાતરીઓ ઉપર પ્રમાણે ગુપ્તો, પણ છેલ્લી ગાંધીમાં આંટા વગર સાત ટાંકા ગુપ્તયા દતા તેને બદલે અંદીમાં આંટા ગુપ્તયા, બાર સાંકરી, એક દીપક, સાત સાંકરી, એક દીપક, બે સાંકરી, હવે છેલ્લી પાતરીના વચમાં-

ના ટાંકા સાથે બેકી નાખો, ત્રણ સાંકરી, એક દીપક, પાંચ સાંકરી, એક દીપક, બે સાંકરી, ગુપ્તવાનું ફેરવી નાખો; સુઈ આ પર બે આંટા લઈ બીજી પાતરીના વચમાંના ટાંકાએ લેવો, આ ટાંકા આખો ગુપ્તવો નહી પણ પહેલાં એક આંટા ગુપ્તી બીજા આંટાએ મુકાં સુઈએ પાછો ત્રણ પાતરીઓના પહેલા કુમખાની ગાંધીની પાસેની સાંકરીમાં મુકવો (જુઓ નમુનો) હવે સુઈઆ પરના અંધા ટાંકા ગુપ્તી લખે, પાછા બે આંટા લઈ પહેલા કુમખાની છેલ્લી પાતરીના પહેલા ટાંકામાં લેવો, ગુપ્તવાનું ફેરવી નાખો, બે સાંકરી, એક દીપક, પાંચ સાંકરી, એક દીપક, ત્રણ સાંકરી તેજ છેલ્લી પાતરીના વચમાંના ટાંકા સાથે બેકી નાખો; દશ સાંકરી, તેજ કુમખાની બીજી પાતરીના વચમાંના ટાંકા સાથે બેકી નાખો. લેસ સર કરતી વખતે જે સૌથી પહેલી દીપક કાંધી હતી તેની સાથે બેકી નાખો. હવે આજે દશ સાંકરીના ખાંચામાં આંટા વગર તેજ ટાંકા ગુપ્તો, ગુપ્તવાનું ફેરવી નાખો, ત્રણ સાંકરી, આંટા વગર ગુપ્તવા તેજ ટાંકામાં આંટા લઈ તેજ ટાંકા ગુપ્તો. દરેક ટાંકાની વચે એકકો સાંકરી ગુપ્તવી, બે મુકી નીજ સાંકરીમાં આંટા વગર એક, ગુપ્તવાનું ફેરવો, પહેલાં હોલમાં આંટા વગર બે, બીજામાં આંટા વગર એક, એક દીપક, આંટા વગર એક, ત્રીજામાં આંટા વગર બે, બે પ્રમાણે અપાર નવાર હ વખત ગુપ્તી લખે. ગુપ્તવાનું ફેરવો, પાંચ સાંકરી, બે દીપકોમાંની વચમાં આંટા વગરના ચાર ટાંકાના બીજામાં આંટા વગર એક, પાંચ સાંકરી, એક હ વખત અપાર નવાર ગુપ્તી લખે, પાછું ગુપ્તવાનું ફેરવી પાંચ સાંકરીના દરેક હોલમાં આંટા વગર અગીઆર ગુપ્તો, ત્રણ પાતરીઓના પહેલા કુમખાની ઉપરની બે દીપકોમાંની વચમાં પાંચ સાંકરીમાંની ત્રીજામાં આંટા લઈ એક, સાત સાંકરી એ પ્રમાણે નીચથી બીજા પાતરીમાં લઈ ગુપ્તી લખે. પહેલાં નમુનો ગુપ્તી વખતે સરખાનમાં પહેલાં આંટાવાસે ટાંકા સૌથી પહેલી સાંકરીમાં ગુપ્તો બો તેને બદલે દેવેથી છેલ્લા આંટાવાસે ટાંકા જે સાંકરીમાં ગુપ્તો હતો તેજ સાંકરીમાં તે પણ ગુપ્તવો. ત્રણ પાતરીઓના પહેલા કુમખો, તેની સાથની ગાંધી, અને એક દીપક ગુપ્તવા પછી જે પાંચ સાંકરી ગુપ્તીએ છીએ તેમાંની ત્રીજીને છેડી દારના બીજા કુમખાની ઉપરની પાંચમી સાંકરીમાંની નીજ સાથે બેકી, તેમજ તેની પાસેની સાત સાંકરીમાંની ચોથીને પણ બીજા કુમખો ગુપ્તયા અગાઉ એક લાંબા ટાંકાએ બેકી. (ત્રણમાં જુઓ) અને ગોટાં આરકાંની છેલ્લી દારમાં પાંચ સાંકરીના દરેક ખાંચામાં આંટા વગર અગીઆર ટાંકા ગુપ્તો જે નાનું આરકું બનાવીએ છીએ તેમાંનાં સૌથી પહેલાં આરકાંના વચમાંના ટાંકાને છેડી દારના સૌથી છેલ્લાં આરકાંના વચમાંના ટાંકા સાથે બેકી; લેસ પુરી થયા પછી ઉપર જે હોલની દાર છે તે આ પ્રમાણે ગુપ્તવી:—પહેલા ટાંકામાં આંટા લઈ એક, બે સાંકરી, બે સાંકરી છોકી નીજમાં આંટા લઈ એક.

શીશીન કૃ. પાટક.

ઉડાઉપણાનું મળેલું ફળ.

તાંગીર, હું તમને કેટલી વખત કહી ચૂકી કે મને તો હવે એક યોડાની ગોડીમાં બેસતાં પણ ખરાબ લાગેય; થોડા આપને મહેલો જે ધારણે, કે પાસે પેસા છે તે છતાં એટલાં બખીત થાયેય. આ પ્રમાણે ન્હાંગીર ખરાસની બેરી પીરિઅ સાંને ફરવા છતાં ભતાં બોલી.

“પીરિઅ,” ન્હાંગીર બોલેયા, “હવે તો હું તારા

ખરચથી યોગ્ય કંટાળે ગયો છું. તું બલુચ કે બાવા તરફથી જે પેસા પારખ્યામાં મળ્યા હતા તેનો મેટો ભાગ તારા કીરી. આરી ભરેલા ખરચમાં પસારાઈ ગયો છે. તુંને ખજાર દોષ કે હું આમણું પેરની આખર કેવી રીતે રાજી છું તો તું એમ મને બારે થકીએ સતાવ્યા નહીં કરે. જે મને વ્હરનું લાગેય તે અપાવવા હું તુને ના પાડતો નથી. આજ ઉક, આપણી આડે ક્યારની બંધાર લઈ છે, તું કહે લાં આપણે ન્હાંગીર નવા ગાડી પોડા દેવાના તો હાથ આરી પાસે પેસા નથી.”

પણ નહીં, આ સમલવતાં છતાં પીરિઅ તો ઢક લઈને બેઠી “જે હું માણું તે મને અપાવવું પડશે; નહીંતો કે હું મારાં માસીને લાં બેરી રહેવા. તમારા જેવા બોલા દીઠના અને કંલુસ માણુસ સાથે મને રહેવાં પડવે નહીં.”

ન્હાંગીરના કાઠાવાલા અને સમલવતા છતાં પીરિઅ તો રસાઈને પોતાનાં ઇશરોને લઈને માસીને લાં ચાકી ગઈ.

આ ભેડાને પરકપાને સામ્યેય જે વરસ થયાં દરો, તેટલાંજ તેઓ વચ્ચે ખરચ સંબંધી થલી પંચાલીએ થઈ ચૂકી હતી. ન્હાંગીર ત્યારે પીરિઅને બખીલાઈથી નહીં પણ સારી અને સ્પષ્ટ રીતે રહેવા શીખામણ આપતો, ત્યારે તેણી વધારે ને વધારે ખરચ કરતી ગઈ, તેઓ વાંદરાના ફરસાની નમરીક બંધારથી એક ચોલાબમાન દેખાતા બંજરામાં રહેતાં હતાં. તેના બંધારના ફેખાવથી તો ભેડાને તેઓની ચોલાઈના કાંઈકે ખ્યાલ આવે, પણ અર્ધે નળીને ભેડાં સમળે ઉકાળે બેઠરાકી માઝમ પડતી. ભેડે ન્હાંગીરને પોતાના વડાઓ તરફથી પોતાને લાગે આવેલા આવા બેડે મેટા સમાન બંજરાને સારા “તેરથી” સણુપારવાને ધણી હોસ હતી, પણ પીરિઅ દરેક વાતમાં આજમું અને બેઠરાકર દોવાને લીધે ન્યાં બેઠીએ લાં સખનું દાવલવાય પડે છે દંડ. વેરનું કાંઈ પણ કામ જોવાને દામે કરવું એ તેણીના જેવાં મોટાં માણુસને ખરાબ લગાડનારું હતું.

ન્હાંગીરના આપ મણુ પાચ્યા ત્યારે પોતાની સખા દેવલને! માયેક તેવજે એકલા ન્હાંગીરને કરાવ્યા હતા. એ તેવણને એક પુરાણ વાસ દતો. ન્હાંગીરેક ખાસે પોતાની ઉઠી થકીએ પોતાના દીકરા ન્હાંગીરને પારો બોલાવ્યા ને પોતાની બેઠેનની ઇશરી નામના દાધ તેના તાપમાં મુકીને કહ્યું કે “ન્યાદે હું એમ સમજે કે હું હવે પરણવાને લાયકની થયોય ત્યાં હું આ બેઠા પુરાણ વીનાની ઉઠી દેવાની દાધ લખરું. હું તુને આશીર્વાદ કહ્યું કે મારી બેઠેનની ઇશરી કરતાં કાંઈ બીજી વધારે લાયક ઇશરી

તુને મળશે નહીં.” પણ આખરે ન્હાંગીરે પોતાના આપના ઉલ્લા બોલી નહીંજ જાનવ્યા.

ન્યાદે પીરિઅ પોતાના ભરધાર સાથે કન્યા કરીને માસીને ઘેર ચાકી ગઈ, ત્યારે તે માથે દાધ હઈને આપપાસ નજર ફેંકે તો ગમનીશ ચઢેરે બેઠી રહી. તે પોતાના મા સાથે બેઠવા લાગ્યા કે “અરે બોદા! મારા આપની ખરી બેઠેનતના મેજાવેલા પેસાના સા હાથ થયા? એ તો બધું પડતું મુકીને ચાકી ગઈ, જનનમાં ન્હાંગીર આવી તેને પાંચ દહાડા થયા તોપણ કપડાંની થકી વાઢીને હંથાં મુકયાં નથી. પારસે ઘેર લગન થયાં ને એણે પોતાના ભપકા દેખાડવા હાથ હાથ નવાં કપડાં લીધાં. દડા તો એના કીડા પછુ આપ્યા નથી. તેટલાં સંભાળ વજર કેટલાં ખરાબ કરી નાંખ્યાં. હું કાંઈ એમ નહીં કહેવા માંગતો કે એને મનમનનું એ નહીં પડેરે. પાસે તેમ કરવાની ભેખવાઈ હોય ને તેમ કરે તો સારું લાગે. મેં એને કેટલી વખત ઈસારો કીધો કે આપણી લીએટીનું વળીયું હવે ઇકલ આવી રહ્યુંય; પણ તે તો ક્યાંન પર લેતીજ નથી. પેલા સમિથી કવેરી આવેય; એની પાસેથી બાંધારીને મટ મોની લીધાએય તેના પેસા લેવા આપ્યા હશે. હું તે ક્યાંથી આપોશ? હવે તો એને બીજે વાપકો કરીને રામ-ભલી પડાવીને પાણી મોકલડીને. માસીને લાં નળીને એજણનાં ફેખાવાનાં મારી સારા દામળ બહેર કર; કે દડાથી નજા મીચારીને રહે તો ખરી; નહીંતો કે મણી ઘણું ખમડું પડશે. મારી પીરિઅ પોતાની બરીવાઈ વધે ભણુરો ત્યારે તેણીને ફેંક સામરો? પણ દડાથી કાંઈ મોડું થયું નથી. આ બંજરા છે તેને મોટા બાજ રાખી, બાજીના જે બારે આપું તો મળીને દહાડે બોલામાં મોઢા ત્રણસો રૂપીઆ બાડું આવે. એટલામાં ને એટલામાં મુલેક સંપત્તી રહે તો કેટું સારું. હવે બીજ નવા ગાડી પોડા દેવાની હવે લઈને બેઠીય. આ કાંઈ બેરી પહેલી માંચણી નથી. બીજું નહીં મારું; એટલું આપણા, એમ કરી દીડીને મને નાચાર કરી નાંખ્યા. મેઢેરપાનજ મુરતી કુઈની નામ સાથે પરણીને કેટલી મુગી થયો છે! આટલા ટૂક પચારમાં પણ કેવી સારી રીતે રહે છે! હવે તો જે બન્યું તે નહીં બન્યું વધાર નથી; માસીને લાં ન્હાંગીર ને જે તે તીવરો લાડ.”

આરડું બોલીને ન્હાંગીર પોતાની બેઠીને પોતાને ઘેર પાંચ લાવવાને માસીના ઘેર તરફ લઈયા. પીરિઅનાં મા આપ તેણીને લાવ વરસની મુકીને મોડે મોડે વખતને, અંતરે મણુ પાચ્યાં હતાં. પીરિઅ પરણી લાં મુકી પોતાનાં માસીની સંભારમાં રહી હતી. ન્યાદે પણ તેણીને પોતાના વર સાથે કાંઈ પંચાલી લાવ, ત્યારે સામગ્રી પોતાની માસીને ઘેર આવવી રહેવી. તેવજ તેણીને જે ત્યાર દહાડા રાખી સમાપાની કરાવીને પાણી ચોસાડ્યાં.

ન્હાંગીર લાં નળીને ભેજે છે તો પીરિઅ પોતાની પાંચ દાધ સહીએ સામે કુડાણું વળીને ટેલવ આગળ મળવા બેઠી હતી. ન્હાંગીરને તેણીએ આવતાં દીધા, પણ કાંઈ બોલી નહીં, પછી પોતાનું લખવાનું પડું કરીને જે કામગીરી ન્હાંગીરના દામમાં કાંઈ પણ બેઠવા ચાડ્યા વજર મુકયાં, અને તેના ન્યાગની શદ બેઠી બેઠી. ન્હાંગીર પહેલાં તો કાંઈ બોલી કાઢ્યા નહીં, પણ પછી નજા સાંત થઈને તેણીને મોસાનીને નરખાચી પુછ્યું.

“પીરિઅ, શામની રાખી તેં નાહી પોડા લીધા? એને જે દબારને આંરડો છે ક્યાંથી મુકીશ? મારી પાસે તો હવે કાંઈજ નથી.”

“પેસા આપો કે ના આપો મણુ મેં તો બંધારી કરાવીને આપ્યા.” પીરિઅ ચૂરસાથી બોલી, “એ લીધા વજર કેમ સાહે.” માસીએ અને ન્હાંગીરે તેણીને એવા નકામે ખરચ નહીં કર-

માં પહેલાં સંભળીને યુદ્ધજ આંસુ પાડયાં, પણ પછી તરતજ તેણે પોતાના બહાસા બેઠાને તેના બચાવનારું નામ નીસાંન પુછ્યું અને જેમ બને તેમ તેણે પુરતો બદલો વાળી આપવાની પોતાની ઈચ્છા જણાવી. દીકરાએ મુખડોના કલા પ્રમાણે આપના હાથમાં પેઠી ચીકી મુકી અને જાણે તે ધણીજ આતુરતાથી હાથેની નીચે પ્રમાણે વાંચી—

“એક તરીખ નાચાર વેપારીના હલકાં ડોકરો, જેણે સાહેબને એક વખત સેવક ઉપર ઝડપી બતાવી પીકારાં કાઢતી વખતે નીચેથી વાલ્ય કછી સંભળાવ્યો હતો. “હું” ધારૂં કે તમને કદાચ કોઈની દીવસે તમે બતાવેલા ઝુસા અને આવી વાતથી જાણ થઈ ‘પરતાઈ’ પડશે.” સાહેબને અહીં આટલો જુની વાદ આવી ઈચ્છુ” કે હવે એક તરીખ નાચાર વેપારીના કુતરાને તમારા બન સરખા ખ્યાર મુનની છ’દમીના બચાવનાર તરીકે કહેવા અને જણાવવી સાહેબના મોઝા અને માન પામેલા આપાને કાંઈ નીડ’ લાગેજ” જોઈ નહી.

લાં એક તરીખ દેનાંકાણ ખમ્મીલા તમારોજ સ્વરેથી, યુખડાં.”

એટલે જાણે હથેલી દુક ચીકી વાંચી રહો, ત્યારે તેને બેટા જે હજી મુકી પોતાનું બહુ કરનાર રાખસની ઉદારતા તથા માયા જેદેરનાંની વીરે વખાણ ગાઈ ગાઈને પોતાનાં મા બાપ આગળ વાત કરતો હતો, તે એકાએક પોતાના બાપ તરફ તથર તથર જોવા લાગ્યો, કેમકે એટલે જાણે હથેલી ચીકી વાંચી રહો ત્યારે તેના હાથમાંથી ચીકી પડી ગઈ અને તેની આંખ પડતાવાનાં આંસુઓથી ભરાઈ આવી; પોતે ચરાવેલી યાતકી ચાલના બદલમાં પોતાના હુમરને જે ભરાઈ કીધી તેથી તેને પોતાની ચાત માટે બહુજ પરવાનો થયો, અને હજી પોતાથી બનવું કરીને તે બહુ કરનારું ક’ઈથી બહુ કરવાને એટલે જાણે બાહેરમાં જાયો, પહેલાં તો તેને ક્યાં સુધી પડ્યું નહી, પણ પછી તેને એક તીચા ર આંખે; તેણે આ દેશ નીકળી ગયેલા યુખડાંને એક વખત પાછો પોતાના દેશમાં લાવી તેની દેરતી રાખવાની ખાહેશ કીધી. પોતાની વીચાર અવશમાં આજુવાતે તે છુનાંઆના મોઝા મોઝા ઉમરાવને મળ્યા અને તેમની આગળ પોતાનાં કુખની સખળી બીતા કહી સંભળાવી, પછી તેણે પાસે રહે તે મદદ ચાહી, તેણે આખરે સખળાઓને યુખડોને ગમેલી દેરાનીકાળની ટપ ફેરવવાની ધાતીક અરજ કીધી, અને વખત ધણે નીકળી ગયેલા દેરાવાળી સર્વનાં રીતમાંથી આગળથી દીને નતી રહો દત્તા, માટે તેઓએ એટલેની અરજ કયુલ કીધી અને એક યુખડોને માફી મળી.

એટલેને હવે ધણીજ ખુશી લાગી અને તેણે યુખડાં ઉપર એક કાગળ લખ્યો: કાગળમાં તેણે પોતાના બેઠાના બચાવનાર તરીકે તેને ધણે આભાર માનીયા અને રોજ તે બચુ’ હવે તે હજી જણાવી તેને એક ખયા દેરત તરીકે ગણી, પોતાના રખેશમાં યાજુ’ આપવાનું તેડું મોકલ્યું.

એટલેને તેડું યુખડાંએ ખુશી સાથે કયુલું ને તે પાછો દરેકી ખુશી સાથે પોતાને લેવા ફર્યો અને પોતાની બાદીની ંદગી મળી દરેકી ખુશીથી દેશ અને દેશીઓનું બહુ કરવા તથા એક બીજાને ધાટી મદદ આપવાની પોતાની ફરજ બાજવી ખુરી કીધી.

મીસીસ રીડીનબાઈ રસતમજ રફોરથ.

નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

મી સી સ હી મનસ.

જનમ ૧૭૮૩—અરુણ ૧૮૩૫.

રહું” તો ખરું છે કે વીંદાન માણસોની છ’દમીના હેવારો આપણને જુદા મળી શકે છે, કે જેઓના દહાડા મુખ્ય કરી એનાં તવાસમાં મોપડીઓનો અવગણ સંધારી કરવામાં જવાથી કુખનાં લેખિમાં બચાવ વેળા ધણું કરી બાહેર આવનાં હેવાં નથી. મીસીસ હીમનસના બાપમાં પણ એમજ બનેલું કહેવાય છે, તેપણ કોઈથી નામીચી ઈંગ્લેન્ડ સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રોની મોપડી આ નામાંકીત બાત કવીના દેવાલ વીના ખાલી ફરો નથી.

મીસીસ હીમનસ ૧૭૮૩ ની ૨૫ મી સપ્ટેમ્બરને દીનસે “લીવરપુલ” નામનાં શહેરમાં જન્મી હતી. તેણીના જન્મ મીં ક્રાઉન આપરલંડ દેશનો રહેવાસી હતો. તેણી નાનપણથીજ યુખસુરતી અને કાળેસ્યતપણું માટે વખ્યાતપણી હતી. જ્યારે તેણી સાત વરસની ઉમરની થઈ ત્યારે તેણીના બાપને ધણે એકાએક પડી લાગવાથી તેઓ સર્વે વેલ્સના પાકડી મુલકમાં ગઈ વસ્યાં. આના મુંદર મુલકમાં આ નાની છોકરી વારંવાર પુરતકોના સંક્રમ વચ્ચે પોતાની મરજમાં આવે તેમ ભટકતી અને કોઈ કોઈ વાર “શેરપીપર” ના શ્રેયો લઈ ગઈ નીચે એક એકાંત ખુણામાં મેરતી અને મરજમાં આવે ત્યો તરીકે વાંચતી હતી. આવી અને આવીજ રીતે આ બાલુ નીનું જન્મપણુ પસાર થયું. તેણીની કવીતા બેડવતીનું ખુશી થઈ નાની વયથી જણાઈ હતી. ૧૮૦૮માં તેણી ચક્રદ વરસની થઈ તે આગાઉ રમેલી કવીતાઓનો એક સંક્રમ ઉપાઈ બાદી પડ્યો.

આ સંક્રમ બાહેર પડ્યા પછી ચોરસ વખતમાં એ જનાવ બન્યો, કે જેથી તેણીની પાછલી છ’દમીમાં ધણે ફેરફાર થયો. તેણીને એક લશકરના મીં હીમનસ નામજ કપરાન સાથે ઓળખાણ થઈ, કે જે તેણીની યુખસુરતીથી તેણીપર મોહી પડ્યો હતો. તે જુવાન બાતુ ની તે લગ્ન ફક્ત ૧૬ વરસની ઉમરની યુખસુરતીના પાકારમાં ખીલતી કણી મીશ્રાલ હતી. મુંદર જુવાની ગાવ, બાતનાં મેનેરી મુકાદાં, અને ચળકતી આંખોથી તેણીને મોદરા જીનારને અતી મોદ પમાડનારો હતો. મેક એકોએકને ખરા ખ્યારથી માકડનાં દનાં, પણ ત્રણ વરસ વધી ગયા પછી તેઓનાં લગન થઈ.

મી સી સ હી મ ન સ .

Mrs. HEMANS.

કારણકે તે કપટાનને તેણીની સાથ જોળખાણુ થયા પછી ચોરાન વખતમાં ચોતાનાં લશ્કર સાથ ઉપડી જયોતો હુકમ થયો હતો. તેઓનાં લગન ૧૮૧૨માં થયાં હતાં.

આ લગન શુભી મા અનુભવી નીવડ્યાં તે કોઈ બજાર જણાયું નથી, પણ ક્રૂર એટલું જ કહેવામાં આવ્યું છે કે ૧૮૧૮માં કેપટન 'રોમ' જોતો રહેલો અને પાછો કંડી ફરેલો નહી. ક્રૂર તેઓ વચ્ચે કાગળ પત્રોને વેલવાર તેઓનાં ખચ્ચાં પીશે ચાસતો હતો. ૧૭ વરસે આ રીતે વધી ગયાં, અને તે વખતથી તે મોતની ધડી તકક મીસીસ હીમનસને અને તેણીનો ધણી એકેકને મળ્યાં નહી.

૧૮૨૭માં એણીની માનાં મોતથી મીસીસ હીમનસને ધણી ખેડ ગઈ. તેણીના પાંચ બેટાઓની કેળવણી અને સંભાળનું કામ તેણીને માથે આવી પડ્યું, પોતાનું આદે વેસ્ટ ઇન્ડીયા, લીવરપુલ જઈ વસવાની ફરજ પડી, કે જ્યાં તેણીના બેટાઓને સારી કેળવણી આપવાની તેણી આશા રાખતી હતી. જ્યાં તકક મીસીસ હીમનસની મા છવતી હતી ત્યાં તકક તેણી પોતાની કપીતાઓ અને વીધા અખ્યાસ ૪૨ એકથીતે પ્રીદા હતી કે ઘેરગત ખટકામાં બાળ લેવા તેણીને ગમતું હતું નહી, પણ તે જોતે પછુ પોતાને માથે પડ્યાથી કોઈ કોઈ વાર ધણી કંટાળતી હતી.

પોતાના ધણીથી છુટાં પડ્યાનાં દુખ છતાં મીસીસ હીમનસે છુટી અને બન્ના શુણ તબ્બા ન હતા; અને તેણીનાં લખાણો દહાડે દહાડે એકચાતો લોકોમાં ખ્યારં થતાં ચાલ્યાં કે જોડા મોટા વીધાને, જેવા કે સર વોલ્ટર ક્રોડર, વરસ સવરક ઇન્ડિયા એણીની સાથ જોળખાણુ કરવાને ધણું માન સમજતા હતા.

૧૮૩૧માં મીસીસ હીમનસ ઉમરકંડે જોડી આપલકંડની રાજધાની ડબ્લિનમાં પોતાનાં ખચ્ચાંઓ સહીન જઈ વસી, ખીન્ન ચાર વરસે એવીજ રીતે ઉદાગમાં શુભથી પસાર થયાં. તેણીની તબીબી ને કે દહાડે દહાડે નાદરસ થતી જતી હતી, તે પણ વગર અચરસે લખાણો તેણી કરતી જતી હતી. ૧૮૩૪નાં વરસની આખેરીએ તેણી ધણી ધારતી બરેહી રીતે માંડી પડી, અને મોતનો પેગમ આવી પુજેશે સર્વેને લાગ્યો. તેણી ખીજાનાં પરથી હડી રાકતી ન હતી, અને પોતાનું દુખ ધણી ધીરજ અને શુભે મોડકે ખખતી. જ્યારે વાંચવાથી યાક લાગતી ત્યારે ખાઈખખનાં પ્રકરણો અને મીઝટન અને વરસ-વરસા અંગેનાં પાનાં પછી પાનાં મોઢકે મોડી જતી અને ખીજાનાંપર પડી પડી બચપણના સંતાઓ માદ કરતી. તા. ૧૬ મી મે ૧૮૩૫ અને સ્કોટલેન્ડે દીવસે તેણી આખો દહાડો ઉંધમાં પડી અને ચાનનાં નવને અખચે તેણીનો આત્મા કોઈપણ જાતનું દુખ મા વેદના વીના તેણીને છોડી ગયો. તેણીને તેણીનાં ધરની પાસેનાં એક દેવસમાં દાવામાં આવી હતી.

દાનાવોની નશીયતો.

ખોદાપર વીરવાસ અને તેની બંદગી.

(જમા અંકથી સંપૂર્ણ ચાલુ.)

રામચંદ્રની કૃતેદ, અને ખરે રસતે ચાલતાં પડનાં દુઃખથી માણસ ધમરાટમાં પડી કેટલીક વખત એટલે માનવાને લગવાય છે, કે જગતકંદોની નજર આપણી સમિ બંધ છે, અથવા આપણાપર નથી, અને આપણી દુઃખી હાલતપર તે સંવસાની રાહોએ દયાની નજર જોવાનું બંધ પડ્યું છે. પણ ખરે તો એ છે કે, ખોદા સધળું એવું છે, સધળું જાણે છે, તેણેજ જેઓ તેને પળાં માંડે છે, તેઓને તે ધણી વખત અને ધણી લાંબા દહાડા મુખી દેખઈતી રીતે દેરાંન. અને દુઃખી થતાં છે; જાણે જુ બને છે તેથી તે અખવશ હોય, અને તે લશાં માણસોને તેણે તલ દીધાં હોય એમ તે કહે છે પણ જરા લંબાણુ વીચાર કર્યું તો ચાલમ પડશે કે, આ લંબાણુથી ખોદા પોતાના પેદા ક્રીષ્ણાં માણસોને તેમની નબલકાં અને અસકતપણું જોવાની તક આપે છે. ને સંકેદા સમજાઈની રાહ ચાલતાં લોકોને ખમવાં પડે છે, તે સધળાં તેમની બાધી રહેલી ખામીઓ દુર કરી, પોતાના પેદા કરનારની માયાને વધારે લાયક કરવાની ઉત્તમ ધારણીથી મોકલવામાં આવે છે. અને જ્યાંમુખી પડાં દીવતી અને લાંબાંમુખી બંદગીથી તેઓ તેની સદાપતા મેળવવાને આજીવ કરે, ત્યાંમુખી તે ચોખે છે. એકલા માટે દુઃખની વેળાએ આપણે ધીરજ છોડી ન દેતાં, જેવડાં આત્મથી બંદગી કરી જોવડું પડે છે કે “જો ખોદા દમને બચાવે” નહીં તે હોય નાસ ખામીજી;” અને પછી ખચીન તે મહાશયી સદેજ આપણને સદાય થશે, અને દુઃખના દરીયાવ અને તોહાની પવનને નરમ પાડી રાંતી ફેંકાશે.

“અરે ખોદા, જેઓ તારાથી બંદે છે, અને જેઓ તારાપર ચોવાનો સંપૂર્ણ વીરવાસ મુકે છે, તેઓને તું ને ને લગાડીઓથી વચાડે છે, તે કેટલી બધી છે! તુને યુગનારાં ચપસોપર તું ને આપણીવંદા મોકલે છે, તેની યાદથી અંતઃકણુની સાંની, મન-તું સુખ અને જીવંતની કૃતેદની આશા માણસોને ઉપકાર અને વખાણના ઉમરા બહાર પાડતાં રીખવે છે.

અથવા વખતમાં થયેલાં દુઃખથી છટકાઓને ખુશી ઉપખવવાર અનુભવ, દાહ ત્યાં લગીયનાં સંકેદામાં પડે છકકે થશે એવો સંતોષકારક લાગશે આપે છે; અને તે ભરસો આપણને દેવકે પળે ખરાં દીવતી બંદગી અને આજીવંતી, તે મહા જાગવાન સદેજ ને દમિરાં આપણુ કમીના બંદગીએ બચાવવાને ખુશ અને સંતોષતા છે, તેના આશાસ દહાડાં જોખે જોખે. સર્વેથી સરસ કુલો પાણુ જલદીથી કરમાવેને મુકાઈ બંધ છે; તેજ પ્રમાણે માણસોના બાજમાં પણ બને છે. ઉડના પવન જેવા તેના દહાડાં અંધારસ છે; આને ને નેદરેહી અને ફાવળના પુર આદાવામાં દોષ છે, તેને એક ચોરસ દહાડે વીલાં આપખજ જલેતાંમીની સંકેદાં અનુચા પડે છે, અને આ દુઃખમાં ફરી

હદી બેવાની આપણે આરામ રાખી રહતાં નથી. જેમ પાનખર ફુટમાં આડનાં પાંદડાં એક પછી એક ખરી પડે છે, તેમ માણસો પહેલી દર પહેલી જીંદગીના તખ્તાપરથી શ્રમ થઈ ન્યહ છે, મટિ આપણા પલ્લુ પાંચે કોઈ દહારો આવરી, એવું ક્ષાનમાં રાખી ચેતીને ચાલવામાં સલામતી છે.

જે આત્માને પોતાની અપચીતાર્થનું જ્ઞાન છે, તેને ક્રીકર રહે છે કે ગમે એટલી બંદગી તેને પવિત્ર કરવા માટે પુરતી નથી; અને તેટલા માટે તે કૃત્રી કૃત્રી, વગર અવકાષ, તે પેદા કરનાર સાદેબ તેને વધારે પવિત્ર બનાવે એવી બંદગી કરતો રહે છે.

જે માણસ દુઃખના દહાડામાં જોદાનેજ પોતાને બચાવ કરનાર ક્રીક્ષા સમગ્ર તેની તરફ ન્યહ છે, તે ખરો મુખી છે. જે માણસ પોતાને પવિત્ર અને સંપૂર્ણ વૈશ્વવસથી જોદાના ઈન્સાફ અને કરવામાં સોંપે છે, અને તેની તરફથી જે મુખ દુઃખ મળે તે ખુશીથી સહન કરે છે, તે આપણે ખરે મુખી છે, કેમકે તેની દરેક બંદગી જોદા સાંભળે છે, અને એક પલ્લુ આશીર્વાદ વગર પાછી લાગતો નથી.

ખરા અંતઃકરણની આપણા છુટકા માટે ક્રીક્ષા બંદગી આપણને તેની તરફથી આપણું અજ્ઞાનપણું દૂર કરાવનાર સમજ, અને આપણી ખામીઓ જોઈ કરાવનાર શક્તી મેળવી આપે. પહેલાંથી આપણે આપણા રસ્તે જોઈ રાકશું, અને બીજાંથી આપણે તે રસ્તે ચાલી રાકશું, અને એ બંને સાથે મળી આપણને ચોક્કસ વખતે “દમેશાનીનાં રહેણાણમાં” લેઈ જશે.

જોદાની યાદ અને બંદગીમાં શુભરેલો એક દહારો દુન્યાઈ મુખોમાં શુભરેલો વંધો કરતાં વધારે છે. સર્વથી જોદા અને બજવાન સમરો જોડો જોદાને પીઠાજીતા નહીં હોય, તેઓ કરતાં જોદાને એક સર્વથી કમીનો અને ગરીબ નાકર વધુ મુખી છે. જે માણસ ખરાં કીકતા પચાતાપ પછી એક પળની સાદી જીંદગી કરતાં, પાદસાદી મુખ એ કે તે વંધો મુખીનું હોય, તેપણુ પાપી દાહલમાં મેળવવા માટે તો તેને ખરાં મુખને ખ્યાલ મુલ નથી એમ સમજવું.

આપણે દમેશાં યાદ રાખવું કે જે જે ચીજે આપણા દુઃખના કટકાને સાંભ દે છે, તેમજ જે લાકડીથી તે કટકે આપણાપર પડે છે, તે લાકડીને પડનાર તેમજ તે કટકાને નરમ પાડનાર આપણા આશાથી ખીતો છે.

જોદાની પળેપળ થતી મહેરબાનીઓપર તીવાર કરવાને રાતને સાંત અને સુપ્રજીવી વંધો વખત ધણે માફક પડતો છે; કે જે મહેરબાનીઓ ન્યારે આપણુ આવી રીતે યાદ હશે થીયે, સારે ખુશાલી, સાંતી અને સખાવાના મધુર માધુલ્યથી રાતનાં અંધારાને વઢીક આનંદ બધી આપણા આત્માને ઉત્તમ જોશ પુરો પારે છે; તો જે છેલ્લી પળોએ, ખરાં અંતે માનુસો પોતાની પવિત્ર જીંદગી પુરી કરી પોતાને ખુદ જોદાની દરબારમાં ઉભાં રહેલાં, અને દમેશાનીનું રહેણાણ ન્યાં અંધારા જેવું હયું હોયું નથી, અને ન્યાંથી દુઃખ અને દત્તગીરીના પોદારો દૂર નાકરે, સાં તેની વખાણ ગાતાં રાખલ યતાં જોતાં હશે. સારે તે પળો તેમજ તેની ખુશાલતા અને આનંદી લાગતી દશે. જોદા કરેને આપણુ દરેક આપણી છેલ્લી પળો આવી મુખી જોવાને લાગ્ય-સાચી થઈયે. આમીન.

જરખાઈ કીકરનાશાલ વીકાઇ.

“સતપીઠ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૩ જી (આગુ.)—પાદમાથી રાચો ડી બેનીરે.

૧૧—ક્રીકર નેપરમુન.

સાદ ધણો આગ્યો, અને તેનો હમે લાભ લઈ દરએક ખાલી વાસણો, પીચો, અને આલડીઓ ભરી લીધાં.

૧૨—મીઠો શેખોડેમ.

મંગલવાર, તા. ૮ થી આગર—હમે આગરે સદવારના “સીએસ લીબાન” થી ૨૮૯ માર્કલ દુર દતાં, અને તેથી બપોરનાં તો મે રસ્તો ખદલવાનો વીચાર કીધો. એમ કરીઆથી હમે સાં વધારે મેદુસાથી અને ખડપથી જીવ રાકીયાં. હમે સદવારના એક તાદાનો જીખરો જેને “સધરન ફાસ” કહે છે તે બેચોપણુ તેના દેખાવમાં હમે નાસીપાસ થયાં.

મંગલવાર, તા. ૮ થી આગર—હમે આગરે સદવારના મુખખરેલા પસાર કીધી; અને આ બનાવથી થણી મનદ પડી. હમારા સડકી કાચા ખજારી જીમ એકને કાપાની ટોપી અને દાંડી પહેરી, મુનેરી કામનું તાલ ખાચે ચડાવી, બજ પોસાક પહેરી, એક હાખમાં એક માલતીને મુખાએ ચડાવી,

એક તોપની ગાડીપર બેસી કાધર નેપચ્ચુનનો દેખાવ બતાવે કીધો. દમારા કદાવર હજારો મી. રોબોટમ રવાનો દગમે અને ટોપી પહેરી, એક લાકડી ઊપર ખુપાં માણસ માફક ટેકવીને, અને પોતાના મેદરનો ચોરા ભાગ સફેદ દાડડીમાં છુપાવી, એક લાયમાં ગળીને દાખો લઈ કાધર નેપચ્ચુનનો કાકર યથો; ન્યારે મીસીસ ગાઈદનનનો ભાગ એક દમારા સડથી નાના ખમાસીએ ચોરનનો પોતાક લઈ સારી રીતે ખમવીએ હતો.

૧૩-કુલુ કુતરી અને તેનાં બચ્ચાં.

ગઈ કાલે દમારી કુતરી કુલુને લાં ચાર બચ્ચાં બચ્ચાં તેનાં નામે હમે પોસીદન, એકરોદાઈત, એમચીત્રાન, અને કીતીસ કરી આપ્યાં.

રવીયાર, તા. ૧૩મી આગસ્ટ-આજે રવીયાર હોવાને લીધે હમે સદવારના અને સાંજનાં બનન ગાળું અને દમારો એક માણસ છોડશું અને ઘાસી ગાય છે તેની સાથે સારંગી ધણી સારી રીતે વખડે છે.

૧૪-સાંજનું બાગન આવા ભેડાં.

સોમવાર, તા. ૧૪મી આગસ્ટ-આજે સદવારે હમે એક બીજું વાદાણું લેયું; અને તેની નીચલાય ઉપરથી હમને એવું લાગ્યું કે તે દમારી સાથે વાન કરવા આગતું હતું; તેથી હમે તેની તરફ ગયાં. યોગ્ય વખતમાં હમને વળાણું કે તે વાદાણું મગરમગ્ધ મારવા આવ્યું હતું. ને કે તે દમારી સનથીમ કદતાં નાનું હતું, તોપણ તેની સાથે પાંચ બીજા મળવાયાં દવા, અને એક તો માણસોથી બરેએ દત્તો, કે

ને મગરમગ્ધ દેખાય તો જમદીથી કીતરી પડે. આજે રવિ તારાઓ ઘણા ચળકતા હતા તેથી હમે તે પારખવાની કોશિશ કીધી; “વીગા” નામનો તારો ચોરા વખત સુધી ઘણો ચળમો અને “સધરન કોસ” પણ વધારે સારી રીતે દેખાયો.

બુધવાર તા. ૧૬ મી આગસ્ટ-આજે સાંજના પાંચ વાગેને વાદાણુના આગળ ભાગ ઉપરથી જમ પડી કે વખત સામે દેખાય છે, અને (૧૫) દીવસ સુધી ભુમન નહીં લેવલી હોવાને લીધે હમે સર્વે ઉપર કોડી ગયાં, સારે “કેપ કાચો.” ની દીવાલડી દેખાઈ. હમે એ ઉપરથી એવું ધારું કે સદવારના રાચેના બંદરમાં દાખલ થઈશું, પણ રાતના પવન પશ્ચીમ અને દક્ષીણ તરફનો કુતો હોવાને લીધે હમે આગળ વધી રાખાં નહીં અને ન્યારે સદવારના તુક ઉપર જઈ લેયું તો માત્રમ પડ્યું કે હમે હજી સુધી “કેપ કાચો.” ની નજરકે હતો. આઠ વાગા પછી પવન ક્યો અને હમે આસરે કલાકના ૪થી તે ૫ માર્દકને લેખે ચાલવાનું શરૂ કીધું.

સફેદ રેતીનાં મેદાનની ઉપર મોઝાઓ મોઝા અવાલેથી અજાના દવા, અને પવનના બેરસાથી કુચરાની માફક પાણીના છોડાઓ ફળદુપ ખેતરમાં ઉડતા હતા. દમારી રસ્તો કીનારા અને “ચેપા” તથા “ચેપો” ના ટાપુઓની વચમાં દત્તો. જોડી “શુગર કોફ” ટેકડી પસાર કરી હમે ખરી ૫૨ આવ્યા; જેનો આકાર એક માણસ લાંબું મુનેજું દોષ તેવો છે, અને માથુસનું મોદડું ઘણું ખડું યુક મોદ વેશીગટને મથતું છે; એ ટેકડીનું નામ “મેરીઆ” છે. ન્યારે એ ટેકડીની પછાડે મુશર અન પામે છે, સારે તેનો દેખાવ ઘણો મુશર લાગે છે.

હમને “રાયો ડી જેનીશ” નાં બંદરમાં દાખલ થતાં રાત પડી, પણ બંદરની બંધે બાજુએ બતીઓની દાર હોવાને લીધે ચોટકે કોટર દેખાતું હતું. એક બધુ બતી બનાવી અને એક તોપ “સેનના ફ્ર” ના કીસ્મામાંથી ફોડી દમાર પોંદચનું નહર કીધું, અને “સેનના છુમીઆ” ના કીસ્મામાંથી તેને વળાખ આપ્યો. હમે “મેરોગો બે”ની પાચેના “નીચરોચ” બંદરમાં લંબર નાખ્યું. આખી રાત વરસાદ બડ પડ્યો દત્તો.

પ્રકરણ ૪મું.-રાયો ડી જેનીશ.

શુકરવાર, તા. ૧૮મી આગસ્ટ-હમે અગીઆર વાગેને નીકળીને કીનારા ઉપર ગયાં, ત્યાંથી હમે દમારે સાર કાંઈ કાગળે આવતાં દોષ તે ખગર કલાકના પહેલે દવાય આવીસ. માં અને ત્યાંથી કીડીશ કોનસેટ પર ગયાં, પણ કાંઈપણ કાગળે આવતાં ન હતાં. ત્યાંથી હમે નામનો પારા “ટોલેલે” દેસ ઈવાનગર” પર ગયાં અને નામનો ખાઈ થોડીએ કુશનો લેઈ આવ્યાં. આ જગા ઉપર પડીઓનાં ખુદરની રંજનાં પીઠાઓથી અને તેઓની છાતી તથા ગળાંથી કુશની પાંખ-દીઓ, નથા મુશર રંજીન ઉડતાં બનરકેની પાંખોનાં પાનનાં કરી, ખેટાં કુશ ઘણાં સરસ બતાવવામાં આવે છે.

સતીવાર, તા. ૧૯મી આગસ્ટ—મી. જોશ અને મી. એન્ડ્રો-
કોનેર હમ્બરી સ્ટીમર ઉપર સાથે નાસ્તો જમવા આવ્યા
હતા, અને પછી હમે સાથે આપાનનો બાગ જોવા ગયાં.
કોનારા ઉપરથી હમે અહીંયાંની ગાડીઓ જોને “બોલડ”
કહે છે તેમાં જોઈ. એ ગાડીઓ ખોલ્લી અથવા બંધ આવે
છે, અને એની અંદર કોઈ વખતે એક, કોઈ વખતે બે,
અને કોઈ વખતે ત્રણ પથુ ખચ્ચરા જોડે છે. બાગમાં જવાનો
રસ્તો “થોરે કાણે બે” ના કીનારેથી છે; અને રસ્તાની
બંને બાજુએ હારેદાર ઉંચાં ઉંચાં જાડા બાગના દરવાજા
તુટીક હોવાના સમયથી ધણું રળીઆમણું લાગતું હતું. હમે
સંજનું આવું “હોનેલ ટ હુરોથ” માં ખાઈ એક ટેકાએ
ગયાં, ત્યાં કટલીક બેઝીલીઆન બાનુઓએ ધણું સારું
માથણ માથું હતું.

સોમવાર, તા. ૨૧મી આગસ્ટ—આજે સહવારના હમે
નાસ્તો ખાધા પછી મારકીટ જોવા ગયાં. પેહેલાં હમે માછી
બનરમાં ગયાં, ત્યાં ધણું લોક હતાં ને હમેજાના ધારા
પ્રમાણે ધણી ગરબડ પથુ હતી. અહીંની મછીઓ આપણો
દેશ કરતાં ધણી જુદી જાતની છે. એક હમે જોઈ, તે આ-
સરે (૩૦૦) તથાસો રતમ બારી હતી અને તેનું મોઢું
ધણું બીહારાણું હતું. અહીંયાં કાકામીઓ ધણી જમ્યાબધ
અને મોહરી આવે છે; તેની લખાઈ ૧૨) થી ૧૪) ઉંચ
હોય છે, પથુ તેઓનો સ્વાદ કાંઈ ધણો સારો રહેતો નથી. આ
જગાનાં કાણુઓ ધણાંજ નાહનાં અને લેહજતદાર હોય
છે, અને અજાણ્ય જનું એ છે કે તેઓ કીનારેના ઝાડોની
ડાંખથીઓ, ને પાણીમાં વાંડી થયલી હોય છે, તે ઉપર અથવા
તે પાણીમાં લાકડાંના થાંભાઓ હોય છે તે ઉપર યાચ છે.

ફરતની બનરમાં કાળી સીંધને ગળાંથી તે પગ સુધીનો
એક અને પહેરી, માથાં ઉપર પાચકી બાંધી, ગળામાં દાણા-
ની હારકીઓ નાંખી, દરએક જાતની ફરતો વેચવા બેઠી હતી.
મારકીટમાં એક બીજા બાગમાં હરણો, વાંદરાઓ, ડુકરા, ઉં-
દરા, બીસાડીઓ, કુતરાઓ, અને એક સીંદાં વાંદરા ધણેજ
નાહતો અને લાલ રંગનો, સુંદર માથું અને ચાલવાનો, કે ને
એક નાહના સીંદની માફક જસાદ મારે છે, તે જ્યતાં જાન-
વરો વેચવા મુકતામાં આવ્યો હતો.

અગોવાર વાગે હમે “પેરેપોલીસ” સ્ટીમર ઉપર જવા
નીકળ્યાં, ને હમને એક લાકડાંના ડંડા ઉપર, ત્યાંથી આગ-
ગાડી ઉપર છે ત્યાં લઈ મઈ; અને હમે આગગાડીમાં બેસી,
ખાંડ, તથા કાશીના બાગોમાંથી પસાર થઈ, વીસ મીનીટની
સુમાફરીમાં રેશન ઉપર આવી પુગ્યાં. હમારે સારૂ આર
ખચ્ચરા જોડેથી ગાડીઓ બેઠી થની હતી, તેમાં બેસી હમે
મેટ્રેડ તરફ ફરવા ગયાં. અચ્ચારે, પાઠડ ઉપર ધણું ઝડપથી
જતાં હતાં. પછી હમે “પેરેપોલીસ” તરફ પાછા ફર્યાં.

હીરાંખાઈ નં. ૩૦ પડેલ.

[સંપૂર્ણ છે.]

૧૩૬

મગજ અને અંતઃકરણનો વારસો.

(૧૫મી અંકની સંપૂર્ણ પ્ર.)

કે, હવે પાછાં પરીએ. જેમ જે ઉપર
મારો હેવાસ આપતાં કહ્યું તેમ સાત વર્ષ-
ની ઉમરમાં તે મને આખા દહાડા અને
વારવાર આખી આખી રાતો બેસીને કાગ
કરતું પડતું હતું.

મને આટલી નાની ઉમરમાંથી મેંદનત
જંઘનીમાં નાખવાનું પરીણામ એકવાર
અકસ્માતમાં આવ્યું; કારણકે મને રમવાની
ઝાંઝી ટેવ નહીં હોવાને લીધે એક દીપકો
બ્યારે હું થોડાક છોકરા સાથે રમતો હતો, બ્યારે મેં એક પપ-
રો નાંખ્યો, અને અજાણતાં એક બારી લાંગી. આ જોઈને
મારી મરીજા માતાએ મારી તરફ શાંતપણે જોયું અને બો-
લી:—“તું બ્યારેયો બધો અવીચારી થાય છે એ કેટલું ખોટું
છે? હું કેવી રીતે મેંદનત કર્યું, અને મને પૈસાતી કેટલી
તગી છે તે તો તું જાણે છે.”

મેં તેણીના દમગીર પથુ મધુર મેદરા તરફ જોયું. એક
વીચાર મારો મગજમાં એકદમ ઉગે થયો, અને તે પાર પા-
વના ખ્યાલથી મારું હૃદય ઊભાઈ ગયું. હું મારી માતા તર-
ફ દોડ્યો, તેણીનાં ગળાં આસપાસ મારા હાથો નાંખ્યા, અને
તેણીના ગાલ ઉપર એક સુમી કરીને તેણી પાસ એક કાતર
ભાંગી. મારાં નાનાં મુખે મગજમાં શું વીચાર આવ્યો હતો
તે વીરો પુછી તથા જરાક હસીને તેણીએ મને એક કાતર
આપી, તે લઈને મારી નાની ખુરશી તેણીની આગળ ખેંચીને
કેટલુંક સીવવાનું મારા બોળામાં મુક્યા પછી હું તેણી તરફ
ફેરતેના દેખાવથી જોઈને બોલ્યો, “હમણાં હું મારી બ્યારીના
પૈસા ભરી આપીશ.” થોડાક વખતમાં હું એક આસાક વેત-
રનાર થયો; અને ધરના ખરચમાં મારો ભાગ આપવા લાગ્યો.
આ વખતે મારાં નાનાં કામકાજમાં એક નજીવ કારણથી
મોટા ફેરફાર થયાનો સંભવ હતો. એક સવારે બ્યારે હું મારી
ગરબીને લાંબી પાછો ફરતો હતો, તે વખતે એક મરીજા ધરડો
બીચારી ત્યાં આવી લાગ્યો; તેનો દેખાવ અતીશય કંઞાજ હતો.
મારી મારી મારાથી મુકી પડતાં ને પાકી મને હંમેશા આપતી
હતી, તે તેની સાથે પેહેલો લેવાનો મારો પારો હતો, પથુ આ
ઘોડસ વખતે તે મારાસ વધારે કંઞાજ દીસતો. કાંઈ પથુ વધારે
વીચાર કાપા વીના મેં આખું પાકી કાઢીને તેને આપ્યું. ભાગ્યેજ
હું થોડુંક આજો દોઈશ, એટલામાં મારાં બનાં ઉપર એક દાધ
અહમ્મોથી પચોતો-કોઈને હું પાછળ જોવા લાગ્યો-અને મારા
માસાને જોવાથી મોટી હડપા,

“ઓહો, માસા તમે છે કે?”

મારા માસાએ મને પુછ્યું, “તમેએ હમણાં પેલા ગરીબ માણસને કોઈ આપ્યું, નહીં વાર?”

મેં ને આપ્યું તેના કરતાં તે કોઈક વધારે ધારતો હતો એવું ધારીને મેં જવાબ દીધો, “નહીં માસા, એ તો ફક્ત મારાં મારી તરફની ભેટ મેં એને આપી છે.”

તેણે ફરીથી પુછ્યું, “તમારું-ગરબામાં એવું બીજું પાકો છે?” મેં જવાબ આપ્યો, “નહીં.”

“શું તમે એમ અગાઉ આપતા હતા?”

“નહીં, હું ફક્ત અડધુંજ આપતો હતો, પણ આજે એ અતીશય કંગાળ દીસવાથી મેં વીચાર્યું કે એને આજ પાકો આપવું જોઈએ; હું એક દીવસ નહીં ખાઈશ તો ચાલશે.”

વધી તેણે મને સલામ કીધી, “તમે કઈ નીશાળમાં જાઓછો?” “હમણાં તો કોઈ નીશાળમાં હું જતો નથી. મારી માતા સાથે કામ કરેછું.”

તે અજબ યદ્દિને બોલ્યો, “તમારી માતા સાથે કામ કરો છો? તમારો હાથ મને આપો.” મેં તેમ કહ્યું. મારો હાથ તેણે ખોરવી લાખ્યો, અને મારી માતાનાં ઘર તરફ અંગે ચાલ્યા. અંદર દાખલ થતાંજ મેં મારી નાની ખુરશી લીધી, અને મારી કાતર લાખ્યાં લઈને, શુંહુની અંદર બેસી પકડીને તે કાપવા લાખ્યો.

તે મને મારી કાતર આપી સરસ ચાસાટીથી વાપરતાં જોઈ જરા હરસ્યો, અને મારી માતા તરફ મનનાથી જોઈ, બ્યારે તેણીની આંખમાંથી આંસુ ટપકતાં હતાં. તેણી શું કહેવા માંગતી હતી, તે તે સમજ્યો, અને તેણીને દીસાસો દઈ મનતાથી બોલ્યો, “કોઈ રીકર ના કર, મારજેરી, હું એ નાના મસ્તાનને કેળવીશ.” ભારે પડી એક એવો કેખાવ રજુ થયો, કે જે હું મારાં મરજુ સુધી લુલીશ નહીં. મારી માતાથી વધુ નહીં ખખવાથી તેણી ડચકાં ખાવા લાગી, કારણકે તેણીનાં મગજ ઉપરથી આ એક મોટા બોલને દુર થયો હતો. તે હજોશાં મારી મેહનનમેા લાખ લેવામાં જોઈ વીચારતી, અને મારો શીખવતો વખત આવી રીતે શુભાનો જોઈને દુઃખી થતી હતી.

બ્યારે મારી માતાના આશીરવાદો વચ્ચે મારા માસાએ સુખી દીધે અમારે ઘર છોડ્યું, ભારે મારી ખારી માતા મને સુખી કરીને બોલી, “મારા મોટા, હવે મારી અંતઃકરણની ઉચ્છા પાર પડશે, કારણ કે તને કેળવાઈને દુન્યામાં આગળ વધેશો જોવાની મને મોટી હોદ છે.”

માણસ ધારે છે, પણ તે યામવવાનું બોદાના હાથમાં છે. ચોટાક દીવસમાં મારો માસો આખરી પડ્યો, અને ત્રણ મહીનામાં તો મેં મારો નવો વણી બોદાયો.

તેનાં મરજુથી મને કેટલો ગમ ઉપજ્યો તે વીચારવું સહેલ છે. આ રીતે મારા માસાનાં મરજુથી મારી અને મારી માતાની આશાઓનો ભંગ થયો, અને મને પાછું મારાં વેતરવાનાં કામ પર મડવાની ફરજ પડી. હું બાર વર્ષના થયો. ભાં વેર કોઈ પણ જાણવા જોગ બનાવ બન્યો નહીં. હાહા અને રતો

૧૩૭

એકજ રીતે પસાર થતાં હતાં. મારી માતાનું પુણતુમા ગીત અમેને અમારાં કામમાં ઉપદ આપતું હતું; અને જરા કામમાંથી દુરસદ મળતી તે વખતે ખેતરોમાં લટાર મારવાથી અમારા ઇવને રાહત મળતી; પણ તે અરસામાં બ્યારે પણ મારી માતાની નજર મારી ઉપર પડતી, ભારે તેણીના ચેહેરા ઉપર હું દમગીરી ફરી વળતી જોતો. તે વખતે તેણીના સોદાચઈ ગયલા ચેહેરા ઉપર આંસુઓ ટપકી પડતાં. એક દીવસે તેણીને આંસુખરી આંખે બોલા પાસ કોઈક અરજ શુભરતાં જોવાથી મારેથી ખખાઈ નહીં શકવાને લીધે હું મોટેથી રડી પડ્યો, અને તેણીનાં ગળાં આસપાસ મારા નાના હાથો વીંટાળીને તેણીનાં દુઃખનું કારણ પુછવા લાગ્યો. તે દુઃખથી બોલી, “મારા ખારા મોટા, તારા બાળપણના ઉષોગી દીવસો કોઈ પણ કેળવણી વગર શુભતા જોઈ મને અતીશય દુઃખ યામ છે, કારણ કે મને પકમ બરસો છે કે કેળવણીથી તું મંગળીમાં એક મોટો ઓધો મેળવવા પામશે.” હું તેણીને એક સુખી કરીને ખારથી બોલ્યો, “બસ એરનુજ? શું” મને યાચતાં નથી આવડતું, અને શું ખારી બેન જોતે મને જોડણી કરતાં શીખવું નથી, અને મને લખનાં શીખનાં શું વાર લાગવાનો છે? હવે માતા, એ કારણ માટે કોઈ દીવસ દમગીર થશે ના, કારણ કે મારી ખાતરી છે કે હું કોઈ પણ દીવસ મારા બે પીત્રાઈઓમાંના એકના પણ જેવો દુસ્ખાર થઈશ.”

હું વીસ વરસનો થયો તેની અગાઉ મારા આ બોલો ખરા પડ્યા હતા. આ ઉપરથી મારા ખારા મોટા, તું જોશે કે મુરકેળાની વખતે ધીરજ તથા તપાસ રાખવાથી તને ખચીત તેમાંથી કાયદો-મેળવવાની તક મળશે, જે કાયદો જો તું હકા-પણથી મેળવશે તો જરૂર તની તેમાં તું ફરોડ પામશે.

ચોટાક વખતમાં મારા ખાખને કોઈ દુરના સમાનો વારસો મળવાથી અમેા બીજો ગામ જઈ વસ્યાં, ભ્યાં મને નીસાએ મુકવામાં આવ્યો. હવે વરસ પુરા પુશાલ નીકળી ગયાં, જે અરસામાં મેં ને ચોટક રાન મેળવ્યું હતું તે કામે લાગાવાનો નીચક ક્યો.

ચોટ દીવસમાં હું એક કારખાનામાં રહ્યો, ભ્યાં બે મારીજ ઉમરના છોકરાઓ એક દીવસ લાકડાંનાં બીખ્યાં અંકેક તરફ ફેંકતા હતા. આસો આસો તેઓની રમતે મારામારીનું રપ લીધું, અને તેઓએ અંકેક તરફ કાતર ભ્યાં તીણાં હથથાર ફેંકના માંગ્યાં. તેમાંનું એક હું ભ્યાં મોટો હતો. ભ્યાંથી મારા કાનને અડીને ઉડી ગયું. હું જરામાં બચી ગયો, નહીં તો આજે હું આ લખવા પામતે નહીં.

આ ઉપરથી મારા મોટા, કુરસો એ ફેટની વંકશાનકારક લાગણી છે, તે તું સારીપેટ સમજશે. હું જો તેના ફરકથી મરી ગયો હતો તો તેના શું હાલ થતો તે જરૂર ફાંસી જતો, અને તેનાં માનવીનાના પછી શું હાલ થતે તેનો ઉંજ વીચાર કર. મારે શુદ્ધને દમગેશ કામમાં કામમાં રાખવો.

ભારે પડી હું એક બીજો મોટી ચાકરી ઉપર રહ્યો, અને આજે આસો મારી માસાટી અને મોટા ઉપરના પુર વીધાસથી મંગળીમાં સારા બોધો મેળવવા પામ્યો, અને મારી ભક્ષી

માતા પોતાની ખરાં અંતઃકરણની દૃષ્ટિ પાર પડેલી બેવાને ખોદાની બહેનશયી જીવવા પામી.

છેલ્લે મારા પ્યારા બેટા, મને પુરતી આશા છે કે તારા આપનીજ માફક ધીરજ, ઉલ્લેખ અને ખંતથી આ દુન્યામાં આગળ વધવાને અને પૈલી દુન્યાનું સુખ સંગરી રાખવાને તું તારેથી બનતું કરવાને સુક્રે નહીં. આ ઉમદા જાગૃદ ખતમ કરતાં તારાં નીંદા અને સ્વપ્ન “અંતઃકરણ તથા મગજ” ઉપર ખોદાના આશીરવાદ ચાલી તને છેલ્લી સલામ કંડે હું.” આતુખાઈ કરાંમંજી ગીરલાં.

સમ્બંધતા—સીને છાન્તાં સદ્ગુણ રૂપી પરિણામિમાં એક ઉત્તમ પરિણામ સમ્બંધતા છે. આપણાં કરતાં ઉત્તરનાંઓની સામગ્રી નહીં દુષ્પરતી, અદરતાંઓને માન આપવું, ખરાબ બોલો કદી નહીં બોલવવા, ઉશ્કેરી મનક નહીં કરવી અને નીંદાથી તો દુર ન રહેવું, એ સમ્બંધતાની મુખ્ય યુગ્મબો છે, જે બુદ્ધિભાગી એક સ્ત્રી પોતાના સંસાર સુખને ધણું ચઢતી પંક્તિનું બનાવી શકે છે, અને મનુષ્યમાં માન પામે છે. એક પણા પુણસુરત મેદરા છતાં તે પર ભે મગરૂરીયા ધણે અને તોછડાઈની નીસાનીઓ હોય છે, તો તેના કરતાં વધારે બેચાણ એક મધ્યમ પુણસુરતી પણ અદભૂત અદાના ધાપ સાથેના મેદરા કરે છે.

એક તોછડાઈ જવાબ સામાની સામગ્રીને કેટલું બધું દુષ્પ કરે છે, જ્યારે એક નરમાય ભણે જવાબ સામાનાં મનમાં આપણે માને વધારે છે; આપણાં કરતાં ઉત્તરનાં થયાં તે મદિ તેઓ તરફ તોછડાઈથી વર્તે તે આપણું પોતાનું સાંકડું મન બતાવે છે. કદીબી બીલગ્રી તરફ તોછડાઈ બતાવી, ગરીબીની મનક કરી અને કોઈની છુદાઈ ખામીઓ પર હસી તેમાંની મનક બેચવણની કોરોશ કરવી નહીં એટલે; સી ભત્રીની ખુદ રતી નાનુકી અને નરમ રૂપવાચને તે નહાતું છે. તમે તો દસવામાં તમારી કોઈ મરીબ બેદનત પેરાસાની મનક કરો, પછુ તેને તો તે તબયથી લગવડ વેર લાગશે; તમારે માટે તેનાં મનમાં સારો વીચાર નહીં આવશે, પણ તમારી મરીબ બેદનની ખામીઓ તરફ ચોટા દીવાળી જોરો, તેઓ સાચ નરમાયથી વર્તે, અને તેઓની સામગ્રી તરફ માન રાખે તો તેઓની તમારી તરફ તેમજ વર્તે. એક નરમાયસુધીની વીરકી ચોરતને તેની સહીયો અને ખરોસણા માફક છે અને વખાણે છે.

તમારી વર્તણૂકમાં મર્યાદા રાખે તો તેથી કરીને ધણાક કન્યાઓને આકર્ષણી શકે. સમ્બંધતાથી બુદ્ધી બહાર નેટલી બધાં છે તેમજીને ધરમાંથી ઉપાગી છે. સમ્બંધતા ધણી દીખતી છે; ધરમાં જે સમ્બંધતાથી વર્તે તો બાહાર તેથી વર્તણૂક રાખવી સહેલું પડશે. સીરિન બહાર અદભૂત અદાથી અને ને ધરમાં મળે મળેને તોછડાઈથી જવાબ કે એ જ સાંકડું છે નહીં, ધરમાંથી અદભૂત અદા અને સમ્બંધતાથી ધણી નરર છે. એક માતાને જે પોતાનાં બાળકોને બાળપણથીજ સચેય થતાં શીખવતું એટલે એ સીરિનથી ચોગારી પર રેલમે પડે પડે પાડે, સીરિને ભુમ પાડી, “મુસા આપણા” રૂપરથે એ અપમાનનું. વેર સીરિનને એક સમાપ બેચોને લીધું, જે પરથી સીરિનની જ્યાં હાથમાં રહી નહીં, મણેનો વરસાદ વરસવા લાગે, જમરોડે આવીને બાઈ તરફથી બાથ લીધે, જ્યાં જલદની તરફથી નીકળે અને એક નાકડું જેવું રમખાનું બન્યું. ક્યાં જો સીરિને પોતાની જ્યાં કાનુમાં રાખી, બાઈને નરમાયથી કપડાં આપે દાતે, અને રૂપરથે સમ્બંધતાથી માફ માંની દાતે, તો આ કમ્પી કરી થતે નહીં. જ્યારે સાર એ કે, અપમાનથી બાળકોને મન કાનુમાં રાખી અને ધરમાં પણ એક બીજાં તરફ સમ્બંધતાથી વર્તનાં શીખવવું, કે જેથી કરીને એ બુદ્ધી આગળ ચાલનાં વધારે ખીરે.

કાલે.

કાલ ઉપર સુતતવી રાખનાર એક માણસને હાથે લખાયેલા પોતાની છંદગીના બનાવે.

મકરણ રત્ન,

એક મેટી ભુલની અગતીન અટકણી.

જો પોરસમકડ જવા પછી મેં પહેલી બીજાને સાંભળી તે બે દતી, કે “ધી લાચન અને હીન્દુરયાન” (આગબોદ) તો કેટલાક કલાક આગમ્યની એવજીખાતને લઈ કપડી ગયું, હું એટલો તો નીસરા થઈ ગયો, કે મારેથી એક માલ પણ બોલાવ રાહો પાડી નહીં. એક મુસાફર પાનાને માલાહ ખીદમતગાર મારી પબરાટ, અને મારે દબે જ કરતું તેના કોઈની વીચાર કરવાને મને આશા હત એટલે, વધારે ખબર કાઢવા દોડ્યો, અને મારે માટે ખુસાલી બરેલા સમાચાર લાગ્યા કે, “નેકાલ” નામનું વાદાણુ, જેમાં એવજીખાતનાં બાજીનાં માણસો જનાર હતાં, તે દહ સુધી કપડી ગયું ન હતું; કે એક મદરથ કે જે “નેકાલ” માં જનાર હતા, તેમજ પોતીક ખાતું પારેના મોદલાનાં એક દોરસમાં લીધું હતું, અને જે એક દસ પીનીટ આગમમજા દરયા કીનારે થયો હતો.

તે તે મદરથ જે બાજુ ગયો હોતો ત્યાં દોરસ; તે તે દોરસમાં બેસીને જોતાં રહીશો હો. જે એક બીલ દોરસવાસને મને અને મારા સાખને વાદાણુ આગળ લઈ જવા બમળું પ્રમળું લાઈ આપ્યું; અને જેની “નેકાલ” પોતાનું લંચાઈ ઉચકતી હતી તેલવાં હું ત્યાં નહીં પાડો. આ મારે માટે ખરાબ પડો હતા! જેવું જે જેવું કે હું વાદાણુમાં સલામત આવી પુરોગાઈ, અને જેવા મારો બોલવાને માટે મ ખુસી થયો, કે હું મેટીથી બોલ્યા, “બહે કાલેનેજ હાંઈ આવેલો દોર તેની રીતે હું સામે સંભામત છે—ખરેખર વધારે સારો, અંદે દબે પછી તો હું દેવેશાં મારા સાચ સેતારા ઉપરજ બેસેશો રાખીશ. હું બંધુતોતેને કે હું પાને મોડો નહીં થયશ.”

જ્યારે મેં સાંત મનથી વીચાર કર્યો, જ્યારે મારા દોરત તથા મુરખી, અને એવજી પોતાના બીલ બોલેલા દુરવાર માણસોની સામે “લાચન” માં જવાની વક બોલવા માટે હું જરા જવાર દબીર થયો. આ લાંબો સેલકમાદમાં તેઓની લાચનથી મેં જે કાયદાઓ બેચ્યા દાતે, તે મેં હારી મેદરકરીને લીધેજ બોલ્યા. “નેકાલ” “ધી લાચન અને હીન્દુરયાન”થી ધણી દુર પડી નહીં. મારા દોરતોએ મને પાછળથી જવાન્યા પ્રમાણે તેઓ પ્રીયાની ખાતી આગળ પાંચ દહાડાં બોલી થયા હતા, “નેકાલ” નજર નહીં પડતીથી તેઓ કદી દમચાર ખમર કપડી જવા. ઉચે સરવાલે દમચારી મોટી ખુસાલી વચે સુખાવાના કીમાસ ઉપર દમને એક પાતું નરર, જે દમચાર દોરતો ત્યાં ખુશ થયા હતા, અને જેની ઉપર લખીને દમને દમને જવા દના કે, તેઓની રીતીમર આકર દહાડે આગળ બાજુ દખ-

૧ યોગી હતા. એ સખાણુ ઉમરથી હને સમજાવ્યા કે તેઓ-
એ હશે. ૨૨તો લીધો હતો, અને દાઢ તેઓ ઠઈ જતા હપર હશે.

આચે એટલે મને યાદો છબ આઁચો; પવને પણ હમને ચારી આપી; પણ અકસેસા! બેનદારી ખાઁચો. પસાર કરતાં હમને એકથું તો બુઁસાંન થયું! હજી, કે હમને બંદર પર પાછું ફરી ખરામત કરવાની અને બંદોં થોડો તાલે યોરાક લેવાની કૃતિ પડી. વાઁલાણુ કપર એકાંખી માણસ એવું નહીં હરો કે જેણે એની દુવા નહીં માંગી હોય કે તેનાં નરીપનાં બીઅં વાઁલાણુનાં ભવાવું હોતે. મેં તો આપી દુવા ફદારાસાં થીરોક વખત અને સરેપો દેતેથી માંગી હતાં. ભ્યારે મારા સારીઓએ બાણુવું કે જે હું ખરાબર વખતે રપીતદેર તરફ આઁચો હતો તો હું એવચારી તારે એકાંક વાઁલાણુમાં એસતો, તારે કેટલાકોએ મારી કપર દયા કરી, કેટલાકોએ મારી મસાકરી કરી, પણ ધણા ખરા ભોલ્યા કે મારી ફેદરાસી માઁ અને સીશા થતી જેઠમે. હજેચે સરવાણે “શી લાયન અને હી-કુસેપાન” ને દમેા કવર ટાપુમાં મળ્યા, હમારા હોરતોને હમને હોખી કૃત્રીનેચાની બીકુક આસાન નહીં હતી, અને બતેપીઆ આગળ તો એક બીહું! દેનચ વાઁલાણુ “નેકોડા” ની ભગા પુરવા ખીર કહેવું હતાં; મારી મોટી ખુસાશી વચ્ચે હું હવે “શી લાયન” માં બઈ બેઠો, અને બંધકારો અને પંડેતો કે જેઓપી, મારી સફરના પહેલા બાગમાં કમનરીપે હું છટો પડયો હતો, તેઓ સાચ વાત કરવાની મને તક મળી. તેઓની વાત બીરતમાં ભ્યારે તેઓએ મેં શું શું બીને જોયાની પોહી તે કહી, તારે મારો પસતાવો પાઁદો સમજવન થયો, અને વધતો ખરો. તેઓએ કાપ્યાન, વન-સપની, અને આઁ થીરો કે ભેગાં એમીશની સોના અને હીરાની ખાંભિમાં કેવી રીતે કામ થયારે તે તેને દેખાર આવેલો હતો, અને એ તેઓએ રીજો અનેરીઓગા નેચાં હતાં, તે કપર થીક થોડે એકાંધી સજાગાની બોલવા લાગ્યા. તોપણ હજક પાઁદર સવાલ દરવાજી મેં શોધી કાઁધું કે થીરો પળાં ખરાબ રીતે પાઁ-લાં હતાં, અને જેવા કાઁધું ન હતાં.

એ જળાનિદાસ નદી જોવાં તે મઠિ અને બહુ પસતાવા લાગે,
કે જે મઠિ મારા સાથીઓએ અને ખાત્રી આપી કે તે એટલાં
જ્યાં તે બન્યાં હતાં કે તેઓ પોતાની વચગાંતે પશુ લેવા સ્થ-
ળીન સાફ કરતા હતા. પણ મને સડપી મઠિ પસતાવા તે
એ લાગે કે પૈવા આપણા નામના યાદને ધવનું હું કાંઈ રીધી
સાધે નહી. તેઓએ મને માનવાને કારણ આપ્યું કે જે હું
લવેલોઆમાં દડે તે આએ અદ્યરોએ જે કાંઈ કહ્યું તે હતાં
પશુ ખાત્રીકે બેઠું જ્ઞાન ત્યાંના વૈદ કે સંખંબી જાગના રહેવા-
લા વરકષી એવનું.

[illegible]

કલમ તારકી શીલમુદ્રી બહેનનાં અવલોકનો અને નીતી યાત્ર તથા
ધારા યાત્રમાં અમુલ્ય શોધોની આરામ રાખવાનો હેતુ છે.

મેં મારા જીવને યુદ્ધ ક્ષેત્રે કે દુશ્મને મારાં પુરતણીની તીરાડ નહીં કરવી. મેં દુશ્મણીનું દુવામાં મેદુલિ બાંધવા માંડ્યો. મારાં કીમતી અને સરખાવી ન સકાય તેવાં પુરતણ કેમ મારા દેરાતે અને પ્રતીની યુધ્ધારબાદીએ કેવી મગરૂરી લેઈશ, અને મારા બાવા પોતાના ઊંઠારાની કીર્તીથી અને પોતાની અગમંચેની ખરી પેનાથી કેવા પુરણી થશે, તે સદરે અને દુશ્મણીનું કેખાના માંડયું, અને આવા યોધાથી લશ્વરૂ અને સાચે હુમેા ચીનના મેટાના કીનારા ઉપર ઉતરયા.

હું શાન્તા મોટે સુધી મારાં પ્રવચનો દીધાં અને પ્રદર્શનાના આધારની ચાલી લખવા લાગ્યાં. હું શાંતી અને પોતાના વખતમાં ભર થયેલાં પડ્યાં. મેં સ્વપ્નનાં નેત્રો કે ચાંદના સાદા-નમ્યાદને (Chrysanthothologies) કેમનાં દેવોનાં ચોરસોટનાં નામોનાં સખ્ત કચ્છારતાં શીખવતો હતો, અને સહવારના પાંદાના અપાજ્યોની લગ્ની હત્યો. આ પાંદા વખતવાની મતલબ હતને ભૂલથી કરવાની હતી કે, દોડાણે એકથીખાવાંનાં માલુસોને પેત્રીન લઈ જવા તૈયાર છું. મેં હવાવેળી કપાં પહેરી લીધાં, અને પાંદા બંધ પડે તે આગમ્ય તે હું દોડામાં જઈ પુગો. હું મારી ઝટપટે મઝિ મજદર થયો; પાંદાને ત્રણેક માથાં લઈ પુછે તે આગમ્ય અને મારી ધાતવળને માટે પસવાવાનું કાચક મરું. ચીનાઈ ચોરોના પહેલે લેલનાં દેખાનાં એ મારાં મગજપર કેવી અસર રીધી હતી તે હું જાણી શકાં. મારાં પછા અપેક્ષાં ફેફસાં મેં મારી પેનસીસ અને નોટ છુકની ગળાવાંનો સાક્ષ કરી. આ બેટ ચીસને હું મારી પગપાટ મારા બીજાનાં હાથ વેળી આપ્યો હતો, વળી તેથી એકજ નોટ છુક નહી, પણ એક આખો ફળન, કે જે મેં લંડન ને ઊંચરી વખતે એકે કેમળાનાં મારા શાન્તા પેદરી સુવાસના પાસાની અંદર વીટાઈ છુકી હતી. કેમળો, શાન્તા પાસાક અને નોટ છુક—સખળું સુવાઈ ગયું.

જમે એવું આચે નહતું હામે છે, તોપણ આચે નેર હુકા
બોદધાથી પમા મેરમુદા થયા. કામગીર હામે જીત નેર હુક-
દરવાડે હામે તો ખેરખરલ પછું રોદધ હવું, પછું તો સે-
તવું દવું તેથીજ ને કલોના દલાક એવું દદાડાચોના
દદાડા વેર મુલવતી રાખ્યું, અને મારા કીમતીમાં કીમતી કીમ-
તી કાલના નાના દુકડાએ કપર લખવા હામે, કે જે મારે
કપરે તું એમન એસતો કે, આપતી હામે નેર હુક સીધી તેની
કપર મારું લખાણ દવારી લખ્યું.

દામો પેલીના આવી પુત્રા, અને એ રોડરના યજ્ઞાન ભપકાદાર
ને જન્મમાં દમને લોકોદા મળ્યો. પણ દામોની ઉપર એટલી તે
પ્રભુત ઘોડી રાખવામાં આવી હતી, કે દામો રોડરના ઘાસી
રોડે પગ પુરુ દુર જઈ શકતા ન હતા. ચાંચનાર, તમા કદોશી કે
આવી ભંડીમાં એને ગોઠા બ્રહ્મ બનાવવાની અને માટે લખેલું
હવારી લેવાની પુસ્તી ફરફટ મઠી હતો. હા, તેને તે દરજ્જા
અને એવો કામ જલદીથી પણ ઉતારવાની એ પહેલે દેવાર હવે
ગોઠા; પણ એ તે પ્રભુતરી રાખા લીધું. એ પાશુ કે આમે
કામ થવા માંડા કલાનું કે, અને કોઈની દાદર બની શકે.
તેને જુઓ એટલી તે પ્રભુત હતી કે પહેલું અકલાયું તે
માસ દેશવામાં બનત શકવા અને સરખત પીવા સીવાએ ન
પહેલું કાંઈ પણ દીની સંકષ્ટ નહી. હમણાં પહેલેમને વખત
માનારી મળી, અને બીજી પીનાઈ અમલકાદારની આદરસતકાર
પેટલી પ્રજાકામમાં બંતો. દામો; તેણે સાંચાની માટે મેળના

અને હાલતા હતા, અને ધણી યુગલોથી હમને હમારો દુશ્મનો થો તેઓની તાઝમ તવાએથી બરેલી વાતો સમજવી શકેતા, કે જે વાતો કદાચ તરુમો કરવાની મેદનતને લાગેક હોવી. હમો તેઓને પેત પેતાને હારે પેતાને પંચો નાખતાં, આદ પોતાં, મીઠાઇ અને ચાવલ ખાતાં, અને પાન સોપારી વગેરેનાં લેતા, પણ આજે એને લેવા યુરોપરથી આવતું એ ખચીત નહાતું હવે. મેં એક બીલું અકબાઈયું આજે ધીકારવા લેજ દેખકું અને માનના બુખાઓની મરહોરી કરવામાં અને મારાં પુત્રતકમાં એક સુખાળીત પ્રકરણ લખવાની યાદીએ કરવામાં પસાર કર્યું.

એક દહાડો સદવારના ઉપર નજીવા ઉતરી હુદીર નવતના એક માનદારીની યુગાકાતથી હમો યુગાલી બેરેલી રીતે અનુભવ થયા. ચીનાઇ પોશાક પહેરેલા અને માનદારીને બેતાબ ધરાવતા એક માણસને હમારી સાથે ફેનચમાં વાત કરતાં બેઠું હમો આશ્ચર્ય પામ્યા. તેણે હમને જાણ્યું કે તે કાનસ ફરેના રહેવાસી હતો, અને ધણક ખીસ્તી પાઠશાળા સાથે જેડી સહી થીન આવ્યો હતો, પણ આજે દેશમાં તેઓને તેઓના ધર્મનો ફેલાવો કરનાં અટકાવામાં આવ્યાથી ધણી ખરાબો પાછા પોતાને વળત ગયા. ચીનાઈ સદયા, તેઓએ આ દેશનો પોશાક અને રીતવાદ ધારણ કર્યો, અને તેઓની પાઠશાળા ઉપર દાખલ તેઓને માનદારીને આપેલા બજાવામાં આવ્યા. હમારો આજે ચીનાઈ ખીસ્તીની વાતો ધણીજ રમ્ય અને મેલકારક હતી. યુરોપના સમાચાર સંકલ્પે તે બહુજ પ્રસાર થઈ ગયો. હમો પ્રજા થીનને લેવતું કાંઈક તેની તરફથી લખવાને ધણી આવડુ હતા. હું તેને લીપેષ બધાન આપેતા હતો, અને તેને લીપેષ મેળવવાને લાગુપાથી થયો. તે અચાર નવાર મને મક્કના આપેતા હતો, અને એક વખત ચીનાઈ કલાક હમાર પોતીકા બેઠાસમાં મેસવાનું તેણે મને માન આપ્યું હતું. તે રાત્રીએ એક નીધાસુ અને માગીતો અમલદાર દેવાપો, અને પોતાની મુલાકાતે લીધા હુનર, ચુંબી નજીવાથી, તે કાંઈની રીતે કાંઈનો રાક ઉકારેલી ન રાકયો. હમો હમારો વખત વાતોમાં અને ચીપકાઓમાં ધણી આવડથી સુનરસ વાતો. તે ચોતીથી વાતો અને હેઝાલો પેઝીના રહેવાસીઓની સંસારી જીંદગીને. મને ખ્યાલ આપી રાકયો, કે જે હું કાંઈ બીજી રીતે નહી મેળવી શકેત. તેની બધા કરવાની શક્તી ધણી વખાણવા લેજ હતી. તેનાં મૂંઝો મને એકસરે તો નવાં હાથો કે હું યુગાલીથી ઠક થઈ નેતા. હું તેને ચીનાઈ “લા બ્રુયર” (La Bruyere) કહી, બેઠાવતો. અને ન્યારે મેં બેઠું કે તેની વાતો અને બધાની મારાં પુત્રતકને ધણુંજ અસુધ ભનાવે, સારું મેં મારું કે દહીથી તેની બેઠાવાની શક્તીને હું પુરાતી રીતે વખાણી નહી રાકસ. ચીનાઇ માનદારીનું અંબીરપણ એક માણુ મુશી દઈ, ફેનચીને મીસાલ તેજ અને પ્રસાર વચલાવી ચલામાં તે ધણી આનંદ લેતો. મારી વખાણથી થોડો મજાર થતો, અને મારાં સ્વાગં મતમાં વધારો કરવાની પોતાથી બનતી કોસિય કરતો.

આખરે હમને ખબર કરવામાં આવી કે રોડનસાદની મરજ છે કે એજરખાબું તેના તારવારીના મેદાલ તરફના બાદસાદી મેદલ “લેડનસાદ મેદલની નજી, અગતીત હરિજો બાગ” માં પ્રતાકાત આપે. આજે જમાનું નામ સંપ્રતિ મેં અતમાન કર્યું કે તે મારી દુશ્મનીને બીલવવા ધણી માફક આવશે. અને કેટલા કરશે કે મારાં લખવા ધારિયાં પુરતકનું એકની પ્રકરણ લખવા સર કરશે. આવા ઉદાસીની બચરુ હમારી તારવારીની મુસાફરીએ નીકળ્યો.

મારો બહો દોરત માનદારી, કે જે રોડનસાદને કાંઈક નીના-

ઈ લખાણને લગતી અરજ મુસાદાર દતો, તેણે મારી આની ધણી યુગાલી વગે હમારી સાથેજ આવવાનો ઉકાવ કર્યો અને હમારો કારવાર કરનાર માનદારીને મુસાફરીની એવી ગોઠવણી કરી કે, મારો દોરતની વાતની મજા હું બેઠી માંડું તેટલી મેળવી શકયો. રોડનસાદ મુસાફરીને આ દેશમાં મારો બેઠી નેમનાઈથી મલતી નથી. મારી સાથે એક સાથી હોય, કે જે મને લોકોની રીતવાદ, વાલચલણ, રાજનીતી, અને બીજી દરેક ચીજની વાકેફ કરવાને શક્તીવાન તેમજ ખુશી દતો. મુસાફરી કે જેઓએ ધણી ખરી ચીજ અને માણુરોની એકજ માણુ બેઠું હોય છે, અને જેઓ પોતાની મુસાફરીને લગતાં લખાણમાં ધણી કંઈની વગરિદા કરે છે, અને દુનયાને પોતાની બેઠીથી ચીને પેઝી રીતે બતાવે છે, તો એક તેઓ તદન અચુક રહેવાની પાઠશાળા રાખે છે, તેઓ માફક હું હસવા જેવી છુવ કરવાના બધમાં ન દતો. મારા ફેનચ માનદારીને નજીવા મુજબ ધણી લોકો “સાવરે” ના વખાણવા મુસાફરી માફક અલબ દોરાર છે, કે જે મુસાફરે આદસાદના મુસાફરખાનામાં એક છાટરો માલે. કે અને તેની લાક બાળવાલી બાએડી લેવાથી પોતાની નેધિમાં લખ્યું—આવસાદના બધા પ્રશ્નો છાટરો દોય છે, સર્વ સ્ત્રીઓ લાલ બાળવાથી દોય છે.

ન્યારે હમો બેઠાલ નઈ પ્રતા, સારી રોડનસાદી મુલાકાતની રોટામાંએ, એક રાગવર બરેલી રેખલની છુટ અથવા દાંબ મારી મુવતની રાખવાની રેવ, મારાં બધીપનાં પુરતકનું પ્રકરણ લખતા. અને મુસાફરીને રરખાન માનદારીને મેં કાંઈની રીકાએ કોષા દતો, તે મોંધી લેતાં મને અટકાવે.

એક દહાડો સદવારના હું ન્યારે સપળાં કામજના કહકાઓ, કે જેઓ ઉપર મેં નેધિ કોષેલી હતી, અને જે મારાં દરેક કપડાના ગરખમાં ભરવામાં આવેલા દતો, તે એકાં કરેલા થયો, સારે આજે કામજના મીડાઓમાં મુજબનું મેલલ બેઠું હું તદન ધણતાર થયો, અને આજે સપળાં કામજને મેં એક કતોત્તના કોઠાઓમાં નાખ્યાં, એવી મતભણી કે બીજે દહાડે તેઓને મરમ પોરેકાઓમાં મુજી. પણ બીજે દહાડે હું એવું કાંઈ ધણુ કરી રાકયો નહી, કારણ કે તે દહાડે હમને ખીસ્તી રાજનીતી બેટો ના દાખડાએ કે જે પેઝીની આજી દતો, તે બેલવાના દતો; તેને બીજે આજે દહાડો રોડનસાદને મુલાકાત આપવામાં ગયો, અને બીજે દહાડે મારાં મગજમાં કાંઈ નવરસ ખ્યાલ લેવાપ થયો. રાહનસાદે ધણીજ અંબીરાઈથી હમારો બેલતોને એક દાખડો પોતાને હાથે લેત આપેલ, કે જેને વારતે તે બેાડેલ. કે, આજે એક ઇમલતના બાદસાદને કોમતીમાં કોમતીને લેત છે. તે દાખડાની અંદર રાહનસાદના વડાવાઓની નાના આકારની તસવીરો મુશી હતી, અને દરેક તસવીરોની નીચે દરેકની ચાલ ચલણ અને તેનાં રાજમાં બનેલા મુખ ભનાવે કળીતના આકારમાં લખેલા દતો. અને એવું લખ્યું કે એવીજ નવતની ઉમરદના બાદસાદોની તસવીરો અને તેઓની કળીતારથી તસવીરો ચીનના રોડનસાદ માટે એક બહુ કીમતી અને ગમતી લેત થઈ પડતો. મેં મારો દોરત ફેનચ માનદારીની સલાહ લીધી, અને તેણે મને એવી ખાતીથી લેતેજન આપ્યું કે, નાં મુશી તે બધો છે લાં મુશી તો આજે નવતની લેત રોડનસાદના રોડનસાદે કે રોડનસાદ પોતાની પર્સદનીની દરેકની રાખપ મારી કાંઈની રીતે પોતાનું લેતો, અથવા તો મને કાંઈ મીડું ઉનામ મલાશે. મારો દોરત મને વચન આપ્યું કે, તસવીરો ઉપર ચીનાઈ રોજને જર આવતું વાગેનીસ તે ચડાઈ આપશે, અને ન્યારે

આમે કામ ખલાસ થામે તારે પોતેજ તે ચેદનશાહને આપવાનું મામે લીધું. મેં બીચારણું કે એલથી ખાતું તે આખો રાખામે પોતોમાનું પસાર કરનાર હોવાથી મને બધા બ્રીદીસ ચેદનશાહોની તસવીરો પુરી કરવાનો પુરતો વખત મલ્યો. તસવીરો બરાબર રાખ્યોને મલતીજ પાડવાનું કાંઈ થયું નહોતું ન હતું, કારણકે ચીનને રાહનશાહ કાંઈ એવી ભત્તની ભૂષ સેલ લાઈથી પોતપોતી નહી રાકે. સારાં દરબી ઇમરૂંડના રાખ્યોને ખલતાં ચીનો તેઓના રાજામાં બનેલા મુખ બતાવેા સાથ એક કાચબાના મોઢા તાવમાં લઈત્યાં લાગ્યો હતો, કે જે મારા કાકાના દીકરાનું હતું. મારી બધી ચોલે બાંધવાના ધકરાટમાં તે મેં ખચાંબને ખલે મારી પોતીમાં મુકી દીધું હતું, કે જેથી તેજ ટેબલ પર મરેલું હતું. મારી છંદગીમાં એવા ધણા બાખચાળી અકસમાતે મારી બેઠકાનીને લીધે બનેલા છે, તેાપણ તેજ જે દરકારપણાએ મને મારાં સારાં નસીબમાંથી દુખેરોનાં ક્યારેક દાસલ કરતાં અકસમાતે છે.

આમે વખતે તેા મેં નીકળવજ કર્યો હતો કે કાંઈથી ભત્તનું મારું આજસુખનું આમે મારી નસીબ બોલવાની તમને અરકાવતો નહી. હું એકેદમ મારા કામ ઉપર મરેલી, મારી કબીલા બનાવવાની સજાતા અને ચેદનશાહી મારા હોરતને મેં અજબ કરી નાખ્યો. મને હમારા ચેદનશાહના પોતાની બાખચાળી એક એકાંતે જ્યા, કે જે એક લાંબી આલરીને નાકે બહારના મોઢામાં આવેલી હતી, અને જે જ્યા ઉપર હમારાં હાલકારી માલુસોને કનાયદ આપવામાં આવતી હતી, ત્યાં જવાની ટેવ હતી. કનાયદ શુરી થયા પછી તે જ્યા આખો ફદાટો અને રાત પછીજ રાતાં અને એકાંત રહેતી. હું મારેવર ત્યાં લખવા ચેલતાં હતો. એકે મુત્તુભાઈ ચાંદણી રાતે મારી બેસવાની જ્યા ઉપરથી હતી હું આલરી ઉપર ફરવા નીકળ્યો, કે જે વખતે હું આપણી મોઢી રાણી એકીકાળે ઉપર કબીલાની લાગેનાં જોરતો હતો. ઉછી યે લીધીએ મારી ઉછા પ્રમાણે હું ભેગી નહી રચ્યો. હું એક હાથે બનાવેલા ખરક, કે જે મોઢાની વચમાં હતો, તે ઉપર માંડે માણું મારા હાથ ઉપર અંટવાની જોડા, અને કબીલાની લીધીએ જોરતાં શર ઉધમાં પડ્યો. એક મોઢા બેસવંધ ગર્જના અને અગડાનાં ચીંખાટથી હું ભગી ઠક્યો, પણ જેવો હું ઠકી હવો થયા બહુ તેવોજ હવે મરતક જમીન પર પડી ગયો.

જ્યારે હું મુશ્કારીમાં આલ્યો ત્યારે ચોક લોકોથી ભરાઈ ગયો હતો; કેટલાકે કુરેખને, કેટલાકે મીનાચે કે જેઓ તરતનોજ બીજાનાં ઉપરથી ઠોકતા જમતાં હતા, અને કેટલાકે હાથમાં ફાલુસ અને કેટલાકે હાથમાં સજાતી મસાન હતાં. દરેકે જ્ય વચસાટ બેરેલા ચેદનશાહી એકબીને છું બનાવ બન્યો તે પુછતા હતા. લાકડાના ચોંચાના કડકાએ, સાદી અને બાંધુથી જમીન ભરાઈ ગઈ હતી. મેં તેજ કે આલરીના એક ઉછા કે જ્યાં હું ચાલતો હતો તે, અને મારી બેસવાની જ્યા તદન નાશ પામ્યાં હતાં. વળી બંદુકના દારૂને પછુ જઈ વાસ આવવા લાગ્યો. હવે મને યાદ આણ્યું કે તે ફદાટ સદવારના એક વસારી સીપાઈ પાસથી મેં એક બંદુકના દારૂથી બેરેલી સીપાઈ ગળીની લીધી હતી; અને તે દારૂથી મારી પીરતોત સરનાનો હું ઈશારા રાખતો હતો. પછુ તેને કરવાનું મેં સુઘવેલી રાખ્યું. મારી બેરેલી સીપાઈ આખો ફદાટો મારી હાલકારી ટેબલ ઉપર પીરતોત સાથે પડી રહી, જેની અંદરથી અગાડનો મોઢો ધણી રહી અથો દારૂગોળા મેં લીધી બહાર કાઢી નાખ્યો હતો. ત્યારે હું આલરી ઉપર ફરવા ગયો તે વખતે મેં મીનાજની બલતીજ રહેવા દીધી હતી. અને હું ધાગ્ય કે બગતામાંની ચીં-

મારી છુટા પડેલા દારૂગોળામાં જઈ પડી હતો, અને સીંધકીમાં ને કાઢ મણુ ગોડા વખતમાં સળગી ઠક્યો હતો, અને મારી ચોડાં મણુ દારૂગોળામાં ઉછી ગઈ હતો. આમે જ્યા હલકાં લાકડાંની અને બાંધુની બનાવેલી હતી તેમાં કીક થયું, નંદીતો વધારે જંબીર ખરાબી થતે. એકતીખાતાના માલુસો કે જેઓ મે-હેવમાં રહેતાં હતાં, તેઓજ કાંઈ એકલાં આમે ધડકાંથી વગકયાં ન હતાં, પણ ધડકાંમાં રહેવાના ધણાં ચીનાચી પછુ, કે જેઓ સમજ નહી સકતાં હતા કે આમે અકસમાત કેમ બન્યો.

બધી બાલુથી મારી ઉપર કપકાંઓનો વરસાદ કાંઈથી થયા વગર વરસાવવામાં આવ્યો હતો, અને મારા પસતાવાની લગમમાં ચોડાંકે જ્યા કુછી તો મને મારા ઉમઠાટના બહારશાહોની તસવીર મોહરા માટે લીધાપ કરવાની પછુ કુરસદ નહી મળી. તેઓની કાંઈપણ ઇધાંતી નીશાની રહી નહી; અને જે મહેનત આમે તસવીરો પાડવામાં, અને તેઓની કબીલાટી તવારીજ તેડવામાં લીધી તે સમયી બરાબર ગઈ. સમયી વધુ ખરાવતો મેં કે, હું એક જોલ ફરવાદ કરી રાખેો નહી, કારણકે મારી થયા ખાનાડ કાંઈથી ન હતું. સમયા મારા હોરતો મારી બેઠકાકારી એકલા તો ઉસકેરાઈ ગયા હતા, અને આ અકસમાતનું પુરી પ્રાપ્તિ આવતી તે માટે એટલાંટના બીહતાંટના જે મીનાચી આ આકસમાતવાળી જ્યા ઉપર ગમરાઈને આવ્યા હતા, અને જેઓ છુટી રીતે નાખુસ થઈને ગયા હતા, તેઓ ખરેખર ચેદનશાહ માનદારીને બજાર કરી અને તેઓ રાહનશાહને આ હકી-અતે લખી જમુવાવરી.

મેં મારા હોરત માનદારીની સલાહ પુછવાને ટેમજ કર્યો, પણ તેઓ તેા હમારી બીક ધડાકાને બહો વધારી. તેણે કહ્યું કે આમે બાખચી ધણી ચારણી યાચ્યો, અને તેને પોતીમાં તદન મોહું રૂપ આપવામાં આવ્યુંજ. મીનાચી જુદરતી રીતે બીહતપણ અને વેગેરો, મારી સારીજ નહી કે આમાં તેઓને તુકવાન કરવાની કાંઈથી મતલબ ન હતી, અને ધડકાં અકસમાતી હતી. એકે નહાલું ઠોકરું પણ અકસમાતથી જમીની થયું હતું. મારા હોરતે કહ્યું કે અંહીના રહેવાસીઓને સુખલવવાનું ફેરકટું છે, અને તેણે કહ્યલ કહ્યું કે આમે કમનસીબ અકસમાતમાં ધણાં જંબીર પરીણાઓ આપશે. તેણે એક વાત જમુવારી, કે જેણે તેના બોલવાને વધારે મનનૂત લીધી. થોડા દહાડા અગમ્ય ચેદનશાહ બ્રીદીસ તોખખાતાની મોટા તપાસતો હતો, તે વખતે તેણે જેણે નહાની પોતલની તોપોની ધણી વખાલુ કરી, તેાપણ તે જોલ્યો કે જે લોકો આમે નાકારાકે ચીલે સોધી ફદાટ છે અને વાપરે છે તેઓની દુરકારી માટે હું કહ્યું ધણી સારો વીચાર નહી લાઉં, અને હું સમજ નહી સકતો કે જે લોકો કોનો ધર્મ, કયા, માથાજુપણું, અને સખાવતેથી ભરપૂર. તેઓ-જ કેમ અમે જલમાં લાગ્યાં હઈયોરો સોધી ફદાટ છે.

મારા માનદારીને વચન આપ્યું કે તેનાથી બનશે એટલું કરી ને સાચી વાત છે તે ચેદનશાહને જમુવાવરી. મને લાગે છે કે મારા હોરતની બધી લાગણીનું કામ પાર નહી હલવું હોય; અને તેને કદાચ આમે વાતમાં વચ્ચે ન મડવાને સાર દેખાય થયો હતો, અથવા હમારી સારે જે વધારે હોરતની રાખે તો કદાચ હમારી કચેતીમાં તેજી સપાકાઈ જાયે મટે બીધી હતો, કારણકે આ તેની કછીજ સુલાહત હતી.

[સાંભળે છે.] નવાજબાઈજાન પાદશાહ.

જ્યારે તેને એક પુરખને કહેવાં સાંભળે કે તેની બાપડી ધણી ખરાબ છે, ત્યારે તેને પુછલે કે તેણીને સુધારવા તેણે શું કાંઈ છે.

પુરા મીનજન :

શ દેખાવ અને પુરા મીનજન દેખાવો એક સહુરો એ એક કેવો સરસ આધી-વાદ છે. કેટલાક માણસોનો સ્વભાવ એવો હોય છે, કે આ દુનિયામાં ગમે તે પણ થાય, તો પણ તેઓ પુરાશીલ ધારણ કરીને સદા ખુશીમાં રહે છે. એવો એક પુરા મીનજનવાળો માણસ નેના ઘર મધે સખ્યાબંધ સગવડોનું મુજા ઘડી પડે છે, અને તેના માણસનો પુરા મીનજન બેઠીને બીજાઓને પણ તેની સાથે પુરા મીનજન રાખવાની રવ પડે છે.

એક રીસસુક કહી જાય છે, કે “નમેા તમારી નાની નાની નેજાઓને ખીસવો, અને તે નેજાઓમાં હું પુરા મીનજનને પણ એક નેજા તરીકે ગણું છું.” આપણે અગરને પુરા મીનજન એ બોલનો અર્થ ઠીકતરીમાં બેઠું” તો તેમાં એ બોલના અર્થ આ પ્રમાણે મળશે, કે “મનની સારી સ્થિતી, ખુશાલી, ઉત્સાહ, ઉમંગ,” વગેરે. પણ હવે એકે એ સખળી રીતીઓ ધારણ કીધી હોય તો તે ઘણી સારી છે, તોપણ “પુરા મીનજન,” એ બોલનો પુરેપુરી રીતે અર્થ કું થાય છે, તેની આપણને સમજણ પડતી નથી. જેમકે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે “મનની, સારી સ્થિતી,” એ તો યોગજ દીવસ રહેશે, પણ મોઝે વહેલે જ્ઞમ સુખ દુઃખ આવવાનાં ગયાં, તેમ તે પણ જતી રહેશે. “પુરાશી, ઉત્સાહ, ઉમંગ,” એ ત્યારે એક માણસને સુખી ધવાનું કારણ હોય, ત્યારે જ તે આ ત્રણ રીતીઓને મેળવે છે, પણ ખરા જે પુરા મીનજન તે આ સખળી રીતીઓની તદ્દનજ જુદો હોય છે. તે તો ગમે એવા બારી વરસાદમાં ને તડકામાં પણ જેવો ને તેવોજ રહે છે. ઉત્સાહ, ઉમંગ અને ખુશાલી, એ કાંઈ હમેશાં એક માણસમાં હોવાં નથી, એ તો ત્યારે એક માણસને કાંઈ રીતનો લાભ થાય છે, ત્યારે જ તેને એવી રીતનો પળ વારનો આથી બેસ યઈ આવે છે, પણ ત્યારે એવી જાનનો કાંઈ લાભ આ કાપવો ખસાસ થયો, કે તેની સાથે સાથે ઉત્સાહ, ઉમંગ અને ખુશાલી તે પણ સમજું જતું રહે છે. પણ ખરા જે પુરા મીનજન તે એક એવી જાનની નેજા છે, કે જે કદી પણ મરતી નથી, પછી દુઃખ આવે કે સુખ આવે, પણ જેને પુરા મીનજન રાખવાની રવ પડી હોય છે, તે તો બારી સંકટમાં પણ સદા હસમુંજ સુખ રાખે છે, તથા હંમેશાં મોતાનાં દીવથી મગનજ રહે છે. અગરને ગમે તેવી પણ ચીંતા તથા અધકારનો પ્રહો તેની આસપાસ ફરી વલેશે હોય છે, ત્રિપણુ તે કદી પણ દીનજ છોડી દઈને નાકેદાઢ યઈ જતો નથી, પણ “કાલ જે ને ખુદા છે,” એવું મનમાં માનીને આવતી કાલને માટેની ઘણી મોટી આશામાં રહે છે, કે “આગળા કરતાં આરો કાલનો દીવસ વધારે સારો આવશે.”

જે માણસો ઉત્સાહ તથા ઉમંગ બરેથી જીંદગી ભોગવવા

માંગતાં હોય, તેઓએ સૌથી પહેલાં પુરા મીનજન અખસાર કરવો ઘટે છે. એક અસાકત, દુખેજ તથા ગરીબ, ને દુઃખી માણસને “પુરા મીનજનવાળું” માણસ, સારી આશા, સુખ, અને એક નવીન જીંદગી બણે છે, તથા તે સારી આશા અને સુખ તે દુઃખી માણસના કંટાળામરેલા લાંબા દહાડા ઘણા બઠાઈથી પસાર કરી શકે છે.

અલખત આ તો ખરું છે, કે દરેકને તેની જીંદગીમાં યેડું કે ઘણું પણ સંકટ ખમવું પડે છે, પણ કાંઈથી માણસ ઉપર એ દુઃખ કે સંકટ આવી પડયું, તો તેને મુજે મોઢે ખુશીથી અને બાહુદીથી ખમવું બેઠીયે.

કેટલાંક માણસોમાં પુરા મીનજન ખુદરતી રીતે જન્મથી હોય છે. પણ કેટલાંકમાં તેવો સ્વભાવ હોતો નથી, જેથી કરીને મેહનત લઈને તેને મોતાનામાં ખીજવવો પડે છે. જેમકે એક માણસે એક કુંચનાં માંને જાનતી મેહનત લઈને ઉમાડ્યું હોય અને તેને સાફ શોભામગાન કરવાને માટે બેઠીયે તેટલી સંગળા લીધી હોય, અને તેની આસપાસની જગ્યાનાં સખળા કંટાળે કે ડાંખળીઓ. કાંપી નાખીને સખજું. સાફ કુંચ હોય, તો અલખત તે કાંઈ નેનાંજ જેવાં બીજાં ખુદરતી ઉગી નીકળેલાં આડનાં કરતાંને વધારે શોભઈું દીશે. તેમજ બે એક માણસમાં પુરા મીનજન જન્મથીજ હોય, અને કાંઈ બીજાનામાં તેવો સ્વભાવ નહીં હોવાથી કરીને બે તે કાપસ મોતાની આસપાસના કાંટાથી દુઝીંછીને તજી દઈને એક પુરા સ્વભાવ ને મોતાનામાં ખીજવે, તો અલખત તે ઉપર જણાવેલા પહેલા સખસના કરતાં વધારે સરસ નીકળે.

આપણે જાણે છીયે કે, એક મંડળીમાં પુરા મીનજનવાળાં માણસો કયાં આધીવાદ તરીકે યઈ પડ્યાં હોય છે! તેવાંઓનું બોલણું સમજીને ઘણીઓને કાપવો થાય છે. તેવાં પુરા સ્વભાવવાળાં માણસો ઉપર ગમે એવાં પણ દુઃખ આવી પડે છે, તોપણ તેઓ એક સુખી જીંદગી ભોગવતાં હોય, એવું તેમનાં મેહર ઉપરથી દીશે છે. મોઢા તરફથી તેઓ ઉપર ગમે એવી પણ નાની બહેણા ઉતરે તો પણ તે ઘણીજ મોટી અને કીમતી છે, એવું સમજીને બોલતા ખરાં દીવથી ઉપકાર મળે છે.

આપણું ખરું સુખ યા તો દુઃખ એ તો આપણાં મનનો એક ખાસી વીચાર છે; જેમકે અગરને દાખલા તરીકે રસ્તા ઉપર એક માણસે કાંયો પડતો હોય, તો તે મુશીને આપણ જાણુ બેઠીને તડકામાં ચાલેયે તો આ જુદરતી બેઠઈું છે, કે સુવંની ગરમી આપણને લાગશે નહીં; કારણ કે ચાલતી વેળા આપણે જરા પણ તડકાં બીસીને વીચર કરતાં નથી. છેલ્લે, બે દરેક જાણુ પુરા મીનજન રાખીને સદા ખુશીમાંજ રહે તો આ દુઃખ કેટી પ્રકારી રહેજ વખત પણ જરૂરીથી પસાર થતો હોય તેવું આપણને લાગશે, અને જે દહાડા કંટાળામરેલા તથા લાંબા કામના નહી, ને ઝડપથી પડી જશે. પુરા મીનજન એ એક નાની નેજા છે, એ ખરું છે; તથા એ આપણી જીંદગીને ખસારથી એવી પ્રકાશીન કરી નાખે છે, કે કાંઈ પણ જાનતાં કાળમાં વાલજો કે વરસાદ તેની સરસ અસરને કંકાડી શકતાં થઈ.

ખોસ બાપુબાઈ પેસતનજ નવરોજી ઠાકદર.

સુધારો.

મ જેમ સુધારો થતો જાય છે તેમ તેમ તરેહવાર બાળકો ઉપર દેશીલતપારીઓનું દીઝ લાગે છે, અને તેથી કરીને લાંબી યુદ્ધન સુધી જે અડચણો ચાલતી આવેલી હોય છે, તેનો ધીમે ધીમે નીવેડો આવતો જાય છે. આપણા લોકોમાં સ્ત્રી કેળવણીનો પ્રસારો થયેલો હતો નહીં, બાળ લગન કરવાની રેવ પડી ગઈ હતી, કુતારાઓનાં રીતરથી લોકો અણખણ હતાં, અને તેથી તેવા કુતારાઓની સુગમતામાં કેટલીક વાર આપણાં કેટલાંક લોકો એવાં તો આવી ફસતાં હતાં કે જેમાંથી મોટામાં થવાને તેઓને બહુજ અડચણ પડતી હતી, તથા તેઓ પોતાની આખર પણ ખોડતાં હતાં; પણ જેમ જેમ સુધારો થતો ગયો છે, તેમ તેમ હવે આપણને એવી બાળકો વધારે વધારે ફરીયાદ કરવામાં પડી ગઈ છે.

સ્ત્રી કેળવણીનું કામ બેધકથી ચાલે છે, અમારું જ્યાં નીશાળોમાં બે ચાર છોકરીઓ મેળવવાના સંસા હતા, તેને બંધે હમણા ખસે અને ચારેસો છોકરીઓ કેળવણી લીધે છે. બાળ લગનની છુટી તથા અવરજીવનનાં રસમમાં ઘણેકે દરજ્જે યથાસ થયો છે, હમારા અને કુતારાઓની સાલથી આપણાં લોકો સારી જે રીતે વાકેફવાર થઈ ચુક્યાં છે; હવે એઓની રીત જાળવવા, જેવી સાલતી નથી, તથા તેઓના મોલવા ઉપર લોકો ચોક્કસ ધ્યાન આપે છે. એ વગર બીજી ઘણી બાબતોમાં ધીમે ધીમે સારો સુધારો થયો છે; જેથી કરી કુતારાનાં ચાલનારાંઓને કાંઈ થોડો હરખ હજીજતાર નથી.

જેહોના, તમે પણ જરા ધીરજથી એક વખતે પરવારનાં મેસીને વીચાર કરો, અને જે કેટલીક બાળકો તમારા સંસ્કાર ખટલામાં સુધારવા લાયક હોય તે સુધારવાની તબીબી કરો. હરકે કામ એકદમ કરવાની કસી વડર નથી, ધીરે ધીરે જે થશે તે વધારે ચોક્કસ ગણાશે. કહેવન છે કે "ધીરું કામ સાહેજનું" તેમ જો ધીરજથી હરકે શુભ કામ કરવને તમે હયાવ કરશો તો બેઠક તેમાં તમે પાટ પડશો, અને તેથી તમોને લોકોથી માન પણ મળશે. આપણા લોકોના સંસ્કાર ખટલામાં ઘણીકે બાળકોમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે તે ઉપર તમેએ ધ્યાન પોંદ્યાંવાડું નેહીયે છે.

રતનબાઈ બાં ઘડીઆલી.

જે જેઓને હાલ વદાણના દખાનની સતદ મજી છે, એકને નુકસાં પાતે અને બીજાને મોતીસીપી ઉપર ફરતી રમીમમાં.
૧૪૩

સંધવાને લગતું.

ફોર્સ્ટ મટન—પાંચ અથવા ચાર રતલ સોજું ચરબદાર લેખ મટન લેવો. તેને ઘોડીને ઉપર ચરતી રહેવા દેવી. એક ચપચી નીમક એક છંદમાં મેળવી તેને ગોસા ખર ફરતું લગાડવું; લસનની ચાર પાંચ ઢીલી આખી લેવી, તેને ગોસામાં જરા દાપ મુકી અંદર હલતી મુકવી. એક રાંબાની ઠીસ લેવી, તેમાં મુકી ઉપર નાહડો ચમચો ધી નાંખવું તથા મુઠાં મરયાં આખાં બે નાખવાં, પછી તેને તનુલમાં તે ઠીસ મુકી ઉપર નીચે સરખા પ્રમાણમાં ખરતું કરવું. દસ સ્ત્રીની પછી તનુલ કંપાડી પેટી ખેંચી ચમચાથી મટન ઉપર રેટવી, કારણ કે ઉપરનો કામ મુકો રહેવાથી મટન સ્વાદદાર નહીં થશે, માટે તે ચંદે થાં મુકી તેને બે ત્રણ વાર એ પ્રમાણે ફરતું અને તૈયાર થયા પછી ઉતારવું. ખાતી વખતે લસન કદામી નાંખવું.

કરન બીરકડી—કાંઈત મંડેનો આઠા અરબો રતલ, સોજી બારીક અરબો રતલ, માખણ પા રતલ, માંડ અરબો રતલ અને છડાં ત્રણ લેવાં. છડાને પેટેડે વાસણમાં નાંખી ખુબ દાવે કરી મસજવાં. પછી ઉપર લખેલો આઠા તથા માંડ માખણ સર્વે મસજવું. તેમાં બે રોહડાંની કરેશીક એકલે (કેકમાં નાખવાનું છર) જરા મોખરું કરી સર્વે આઠા સાથે મેળવને તેને વણવું. પછી જેમ આપણે બાળકા બનાવે છીએ તે મુજબ મલાલથી ફરવું. તેને એક દીનનું ચોસડ દાંડણ જેટલું બે આંગળ ફેરવું વાસણ બનાવવું, તેમાં જરા સેલેજ માખણ લગાડવું; પછી જેથી બીરકડી ગોઠવવી અને ઉપર સેલેજ બદામિ ઘણીજ બારીક તથા ફરન દરખ ઉપર નાંખવી. એવી રીતે કે આખી બીરકડી દંકાય તેકથી નાંખવી, પછી તંદુલમાં જુલવી. એ તંદુલ નહીં હોય તો તેને ગોડા ઉમાર ઉપર પેટું પતરાનું વાસણ મુકવું. તેની ઉપર કંઠાઈનું દાંડણ ઠાંકી ઉપર ઉમાર મુકવા, પણ સંભાળવું કે નીચે ઘણા ઉમાર નહીં હોય. આપણે જેમ ખટાઈ જુલવી છીએ તે પ્રમાણે ફરવું, સેલેજ લાલ ચાય કે ઉતારવું. તંદુલમાં દસ માનીટખાં થશે.

વાંણીમાં અચાર—કેરી કાચી ૧૦૦ જેવી તેને ઘોડીને કોરી ટોપલીપાં મુકવી, તેનું પાણી સુકાયાથી તેને પકવાટેથી ચીરવી, ચાર ચીર આખી ટોપલ બાંટી રહેવા દેવી. કેરીની છાલ જોતવી નહીં પણ એપન લેવી. ૭) રતલ મીઠું, ૧) ચોર પેડી, ૧૦) ચોર લેબી દોઢા, હાંમ નવાંડું ને નવાંડક મીઠાં તેમાં કડગથી લાલ ચંચેથી તેને વારી નાંખવી. ઉપર લખેલો મસાલો મીઠું, મેડી, હમણ સર્વેને ખુબ ચીરી બારીક કરો. ચોર મરયાં મુકાં, આમાં લઈ તેને પણ સાથે પીસો. પછી લાલ કોયેલી હાંમ, તથા બીજું અચરો મીઠું તેને લઈ સર્વે સાથે લેલી નાંખી પેટી બીરકડી કેરીમાં દાખીને લારવું, પછી બરબીમાં ગોઠવને મુકીને ફાણથી. જેમ આપણે પાણીનાં અચારમાં રોજ કેરીનું દાખાણ કરીએ છીએ તે પ્રમાણે એમાં થોડી કેરી વાસણમાં દાખવા સાથે રાખી ખજે દીવસે તેમ કરવું. પછી તેમાં પુરતો રસ થયાથી આઠ દીનનાં અચાર તૈયાર થશે. વાંચનારી બાળકો દાંમ વાંચી નાકે દાવે દેવી, પણ તે વગર એ અચાર કદી પણ સ્વાદ નહીં આપશે, એપ તેઓએ અણવું નેહીયે.

મોતીસી રીશીનબાઈ દારાસાહ તારાપોરવાસા.

રમુને પુરસદ.

નીચલી એક અથવા વધુ આજ્ઞાનાં જેઓ ખરા જ્ઞાન દર્શાવી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામો "શ્રી મિત્ર" ના આજ્ઞા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામો પર ઘીની કલાશી જેનાં નામ પર આવશે તેને એક સુવર રંગીન ત્રાસાત્ સાંકળુ "ફેસેડર" બેટ આપવામાં આવશે. દર્શાવી પર જ્ઞાન લખી મોકલનારાઓએ મેદરખાની કરી નીચલી સરતો પ્રમાણે ચાલવું:

૧. દરેક લખનાર, પોતાનું "ખર" નામ તથા ફેસેડર દર્શાવી ખાનગી બાજુને માટે આપવું, અને અગરને તેઓની મરજ ન હશે તો આજ્ઞા નામ ડાબવામાં ન આવશે.

૨. જ્ઞાનો આજ્ઞા માસની તા. ૧૫ મી સુધી મોકલી આપવા, જે પછીથી આવેલા જ્ઞાનોપર ખાન આપવામાં આવશે નહીં.

૩. જ્ઞાનો મોકલનારાઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામુ કરવું:

શ્રી મિત્રના "રમુને પુરસદ" નાં જાનું અધીપતી જોય, કપસકે દિન્દ. એસ-સુખડ.

૧-સુવચાયકું સુખડું.

નીચલાં ઉલ્લાસિકાં નામે ઉત્તરવાલો:-

૧. નરી નરી જવ શોમ.
૨. સરસ લલક શીન એકન.
૩. રાહી દેર ચક.
૪. રાત પુર આપ લા.

૨-ઉપજાણું.

હું રાવના તેમજ રીસનાં પશુ દેખાવ દેઉં છું. કોઈ મારેથી બીદે છે, કોઈ મને મીસારે છે, અને કોઈ મને સોજાતી તરીકે કહ્યું રાખે છે. કોઈ વેળા મારેા ધણી અને પોતાની આજ્ઞા મોકલે છે, પણ તે પશુ મારાન જેટલી કડપણી ચાપતો હોવાથી કોઈ ખપતે મને પકડાડે મોકલે છે. મારા હાથ અને પગ, માથું અને ખડાં છે, પણ સરીર નથી. મારી ઉચ્ચાઈ તેમજ બજાવર કોઈ કરી શકતું નથી. કોઈએ પશુ મારાં મોઢાં વરડાં કદી જોયું નથી, અને મારેા ગુસ્સો કદી ઉસકેર્યો નથી. હું કોઈ વેળા હતાપણમાં કોઈ માણસ પરથી ચાલી બેઠું છું, અને કોઈ વેળા તેઓ અને પથ તમે ક્યારે નાખે છે. હું ઘણાક માણસ સુધી ચાલું છું, પણ કોઈએ મારાં પગલાં કદી સાંભળ્યાં નથી. એકે મને આપેા નથી, તેપણુ દેરાની નીતા હું છત્રી સહતો નથી. કહો, મારે હું એવો તે કોણ છું?

૩-દા ય મં ડ.

તારે આજ્ઞા અંગના સમરો લઈને એકે એવું રાખમંદ બનાવેા કે જેની સકળી મોઢી આપી તેમજ ઉલ્લાસીમાં મુજબમાં એકે લખીમાં મકાનનું નામ આવે, કે જે રાસાની બેટ મારી નાંચનારી થલો ખરી બેટનેએ લીધી હશે.

૧. રમે રમમાં છું પશુ નેસમાં નથી.
૨. જોખન.
૩. મરણ.
૪. ફાગેમંદમાં મંચિતું નામ.
૫. એક અંગેનું મારીકે જોખાનું.

૬. શરો.

૭. મરણમાં છું મને સૌથી પહેલાં ખુશ મીનાજ અખસાર

૪-સુવચનું.

નીચલાં ગુણમાંથી બહુનીકે માણસ, સારી આશા, સુખ,

૧. એક વાદીઆ સાંભરે વાદે, તથા તે સારી આશા
૨. એકે કેળ કસચળ, મારાબરેલા ત્રાંખા દહાડા
૩. સહીવાં સરસ દાર પાની.
૪. પુણા ધીવતરમાં પપાણે તાપ ખા તેની જાંઘીમાં

૫-ઉપજાણું.

કસારીનું પેટ લેખો પહેલાં, ખચ્ચરનું પુચકું મુકો રહેા, દણ્ણવરનું માથું ને આવે વચમે તેા મીકું મોઢડું જરર કરીશ તમે.

૬-ઉપજાણું.

હું એક મુજબમાં બહુનીકું નમ અમરી મકાન છું, કે જે ઉભરો મરીન તેમજ લવજર માણસો દરેકન સેટ વે છે. મારે ૧, ૨, ૪, મથી એક બાવનું છપનું માથ છે, જેનાથી તમે બેનર ચાલો છે; મારે ૩, ૪, ૧, તેમને તકાવત બતાવે છે, મારે ૫, ૪ થી દેહસત પેદા થાય છે; મારે ૮, ૭, મથી એક બાવનું માંમકીનું દરદ થાય છે; મારે ૩, ૧, ૮, મીંદા દેખાડે છે; મારે ૫, ૩ મથી બનડપાનું પાલક બને છે; મારે ૧, ૨, ૪, થી તમને આરામ મરશે; મારે ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ મળી મુજબમાં બહુનીકા થઈ ગયરા પ્રપત્તું નામ થાય છે.

આમારી લખનારીઓને ખબર.

લખનારી બાબુઓને અરજ કરવામાં આવે છે કે તેઓએ તેઓનાં નામો તથા રહેવાનું ફેસેડરું તથા તેઓએ લખેલી બાબદ અચલ છે કે તરબુચો અને જે તરબુચો હોય તેો તેરા ઉપરથી કરવામાં આવ્યો છે તે સમજું મેદરખાની કરી જાણાર લખી બાજુવડે.

શ્રી મિત્ર તથા તે મોદેશી કોઈની બાબદ બીરો કોઈ પણ સવાલ અથવા સુચના કરી હોય તેા અધીપતીને સરનામે કપસકે દિન્દ જાપાખાનામાં કાગળ મારડતે પુણવડે. સવાલના જવાબો ખાનગી મોકલવા કે જોખાનું મારડતે, તેઓ અમારી મરજ ઉપર આધાર છે. કોટારીક બાબુઓનાં ત્રાખાણો તથા બાબદ તેવા લાયક નથી.

મારી રહેલાં લખાણો જોખનાઈએ લેતાં જઈશું.

નીચલી જોખડીઓની પોદિંગ માન સાથ રવી કારીએ ધરે:-

"લોકાવળ," "દિન્દ અને મિત્રાનિયા."

આ "શ્રી મિત્ર" મુજબના કોષમાં ના. ૨૯ હાવળી ફોમાં અમર દિન્દ સ્થાન પ્રેમમાં જતાને મારે રાખલ પાવસલ મેદરખા બાબુ છે.

તકામ કરનાર શોખીન બાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે લાં નીચે જણાવેલે દેશોએ ભરતકામને લગતા સામન કીધાએત બાવે વેચાવતો છે.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાથી છાપેલા ગાડીમાં ચુકવા લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ ૧) નો રૂા સવા.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનથી છાપેલી છાકરાંઓના પેહેરવાસ લાએક તોપીઆ.

કીમત તોપી ૧) ના ના- આના પાંચ.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાથી છાપેલી મરદાને પેહેડવા લાએક સ્લીપર.

કીમત જોર ૧) નો રૂા ૩૧)

ભરતકામમાં વપરાતાં મખમલના તરેહવાર રંગીન પુદરતને મલતાં કુલ પાતરાં કજાન કીધાએત બાવે.

ફક્ત એક શેડીઆની કીમતનો પોરત કારક લખી નમુના મંગાવી ખાતરી કરવી.

ઉપરો માલ એક વખત વેચાથી ખાતરી કરી આપશે કે એવી સોજ ભરતકામની તરાંદ કાઢવાર બાનુઓના ખપ મધે કવચીતજ આવી હશે.

સોરાબસાહની કુપની,

નાં પડ, કીચર રોડ, નરે મોલોખાને.

સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ.

ચીઆના, આરગમે,

હારગેનાનીઆમે, ગીતાર,

કીકરસ, મેનડાલાઈન, ત

થાભતભતના વાછરો

મચુકી (ગામન) ને લ

ગતાં નવાં નવાં ચોપાનાં

દરરેલે અમારે લાં આવેછે.

સચલી તરાંદનાં દરાઈગ

તથા ચીતારો આજીટ કરીને

ધણી સરસ રીતે ફરેમમાં જડવામાં આવે છે.

સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ, ગુંબઢ.

ગલીસરીન નેલી તથા કોલડ કીમ

બાનુઓ તથા ગ્રહસ્થાને માટે.

દમાઈ કોલડ કીમ વાપડવાથી મોડાંને તથા હામને ખાસ સફાઈ મલશે. કીમત ૧) આઉસના બા- જે આઉસના પાદરો રૂા.

નલીસરીન નેલી મોડાં તથા હાપ ઉપરનાં ચાડાંને તથા ખરબચવાથી કાઠાસ મારી મલશે ચાંમડીને ખરા મુમા બનાવે છે. કીમત જે આઉસની સીસીના રૂાબા.

ગેરુપુ સાઉ ગલીસરીન મામાં ઉપર ભરવામાં સારો કાંપરો કરે છે તથા બીજા ઉપયોગમાં પણ વપડાયછે. કીમત ૧) આઉસની સીસીનો રૂા.

ચાંમડીનાં દરેકો નેવાંક ખરપમુ, ચાડાં, કુલાત થા દરાન, કીર, જુબલી વગેરેના દરેકો ઉપર દમારા મલશે સારી ફેલેડ મેલવી છે. તેજ પ્રમાણે દરાન, કીર, જુબલી ઉપર સોલમુશન લગાડવાનું શીશીમાં બનાવયું છે. તે લગાડવાથી મુશફલ આરામ થાય છે. કીમત મલમને પાટ રૂા, શીશીનાં રૂા.

બનાવનાર-બી. એન. મરથનદ,

મંજીનદ રોડ મુંબઈ, ઉંશાનીની વાકી

નીચેલે કોલેસુઆવી મલો રાઈઝો-દેમઈ પારતી બનર સીકે મંગાસ નમલ કમીસડની ફાઈન નાંબ, તથા દેમઈ કે દરવાલ પોલીસની પાસે પરીકીમરી રોપનાં. પાપેણી કોલકર આરસ રતા ખાનપાલ તથા કોલોતલાખ કિલ્લેજ શાહરુલ મુજબલાને લાં બપરોપાની નવી અપીચારોતી કાનિ.

ખરરીદજ મનચેરજ સેસાનયાની કુા

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપા વેચનારાએ

મુંબઈ, કોટકોડ, હારમળી રોડ, સર જમસેદજ

છજાણની રકુલ પાસે.

કાપડ!! કાપડ!! કાપડ!!!

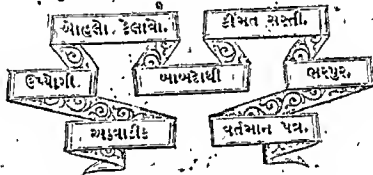
હમારે લાં તરેહવાર ભતતું ચીનાઈ, વીલાયતી, નેપાનીસ અને સોગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોલકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેલું નવી નવી ભતતેલું સાડું અને સમસું મલશે તેમજ ઉનતું અને સુતરાઉ કાપડ પણ કીધાયત આવે મલશે. ચીન, વીલાયત, રોગાઈ અને નેપાનથી દર પંદર દહાડે નવો નવો માલ આવે છે.

છક, ચીલક અને કસળ તોલીનો સુરતો માલ ભરવા સાર કીધાયત આવે મલશે.

રેશમરનો ધરાકોએ હમારી દુકાનની બેઠ લેવાથી ખાતરી મશે. આહાર મામના આરડરો ખાતરીથી ખાનવવામાં આવશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉચ્ચેલ-ગુજરાતી પત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા સદી ઉભરથી વધારે ધરાવીલાલું

ૐ ઉચ્ચ સુરે હિન્દ. ૐ

લિવાજાઓનાં દર.

(જે હરિત આંગળી આપવાં લાઈએ.)

સુખઈમાં વરસના.....રૂ ૪-૦-૦ રેશાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦
દિલ પાછલો લવાજમ આપનાર ખર્ચો વસતી રૂ ૬) જેને તુલ્ય કરવામાં આવે.
તદિર અખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧, બીજાચાર આઠધા બાવ.

ॐ आगरद. १८८८. ॥

पुस्तक संख्या १८८८ [अंक १८८८]

स्त्री मित्र.

६२ भाषिणी आभिरीये 'अग्रेत यत्', श्रीमिने 'शरवे
याते उभयगो यर्ध' पडे तेव' भाषीक बोधायु'.

ॐ व प ना रा—पादरी भावुयो. ॐ

भु' अर्धः

केयसदे वि-द'स्तीम जेसभा,
इरापळ भावसळ मेहेनाये पौताने भाट शा'पु' ठ.
कीमत पंरसा १ ना आंगि उपर ३३;
भारतम् १ आना.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લોર્ડ રેનાં બખતાવર બાનું લેહી રેના માન પામેલા ગામતર લેહળ.

અ સ્ત્રી મિત્ર-સાંકળિયું-અગસ્ટ ૧૮૮૮. ૬

૧. ગીસન બાપાનું વસિયત-એક પછી અન્યથા જેની શરીરી, વાતો-(લખનાર ગીસ શીરીનું ૬૦ પાટક) ૧૪૫
૨. કાશીગર પીચેની બે વારતા-(લખનાર ગીસીસ શ્રી સો. અ. મુખ્ય)..... ૧૪૨
૩. એક માએ પોતાની શીકરીને નસીબ ઉપર બહુસો ન રાખના માટે લખેલા કાગળ-(લખનાર ગીસીસ શીરીનું રસ્તમલ કુશીરું કંપાકર)..... ૧૪૩
૪. સરસ્વતનાં જરણાઈ-(લખનાર ગીસ બઈલ ખું કોલવા)..... ૧૪૪
૫. નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્ર-એલીકામેથ બેરેટ પ્રાઉના-મ-ચીન સાથે-(લખનાર ગીસ શ્રુવણાઈ ૬૦ પાટક)..... ૧૪૬
૬. ખરી મોટાઈ-(લખનાર ગીસ ધન્યાઈ ૬૦ પાટક)..... ૧૪૮
૭. કાગે-કાત વુપર મુગનવી રાખનાર એક માખુરાને હાથે લખાવતા પોતાની હાંમીના બનાવો-(લખનાર ગીસ નવાબખાઈ-અ. પાટક)..... ૧૪૮
૮. એક બાયડીની પોતાના વર તરફની ફરિયાદ-(લખનાર ગીસીસ બચુલાઈ મોરા-બાઈ નસરાઈ)..... ૧૪૨
૯. હરેક કામમાં કામમાં હારી ના ખા, પણ હીંમતથી આગળ વધ, અને તું જરૂર કરીને પાર પડશે-(લખનાર ગીસ બાબુલાઈ પેસતનલ નવરોલ કાકર)..... ૧૬૩
૧૦. "સનખીમ" નામની આગબેદમાં એકે સફર-હતી જોડી બારી-બે શીચે સાથે-(લખનાર ગીસ હીરાબાઈ ન. મે. પટેલ)..... ૧૪૪
૧૧. ભરથા શુધધા પીચે-બે શીચે સાથે-(લખનાર ગીસ શીરીનું ૬૦ પાટક)..... ૧૬૬
૧૨. ધારિય અને ખત-(લખનાર ગીસ મેદેરબાઈ દોરબજી કુપર)..... ૧૬૭
૧૩. ધણીઆણી માટે નવ કાયદો-(લખનાર અધીપતી)..... ૧૬૮
૧૪. રાંધવાને લગનું-(લખનાર ગીસીસ શીરીનબાઈ દાસરાદ તારાપોરવાલા તથા ગીસીસ મેદેરબાઈ સોરાબજી ખરસોલ હબનેર)..... ૧૬૮
૧૫. મારી બેનપણીઓને શીખામણ-(લખનાર ગીસ મેદેરબાઈ મનહરાદ ખસાસ)..... ૧૬૯
૧૬. નામીયા અથ કરતાઓ સ્ત્રીઓ પીચે શું કરી ગયા છે?-(લખનાર અધીપતી)..... ૧૭૦
૧૭. રમુકે કુરસદ-(લખનાર રમુકે કુરસદનાં બાનું અધીપતી)..... ૧૭૧
૧૮. મોકાસો મઈ બેળાને-(લખનાર રમુકે કુરસદનાં બાનું અધીપતી)..... ૧૭૨
૧૯. શુંબઈ તથા દોહાવરથી ખરા જવાબો લખી મોકલનાર બાનુંએ તથા અદ-રચોનાં નામોની ટીપ..... ૧૭૨

નજર ત્રીજી અધીપતીઓમાંનો એક હતો, તેણે બધું ચંચળો કર્યો હતો; તે જાતે નરમ દીલનો અને કદે હિંગણો હતો. એક ઘણો સરસ લખનાર હતો, પણ કાંઈતાલમેલે "મીસ" તેને પોતાને લાં નોકરી રાખી છાપાખાનાના પસંદગેનાખ્યો હતો. "વાઈલ્ડ સાહેબ" તેણે નમનતાથી બ દીધો. "અરેખરે ઘણુંજ ખરાબ થયું, "મીસન"નું સાન ટકા નહોતું. દેખારો એ વીચારવુંજ ધણું બધ બરેઈ સાત ટકાં."

નંખર ત્રીજા યુવકની મીસાલ જોયા શું કરે છે? "મીસને ઘણાંજ શરસાથી કહ્યું; "ભોસની કાંઈ સુગ્રેય કે?" સાહેબ, "પોતાના શેઠના આજુ ત્રાસથી ગભરાયલા નખ-ગનએ નરમીથી જવાબ દીધો "હું ધાડુંછું કે કાંઈએથી લીધા. જનને તે વીરો તપાસ કરવી જોઈએ." "તું એક બીજા જાણીયું છે એ બાબદમાં કરવી જોઈએ" મી-ને યુવકનાં જોવાં અવાજ કહાડી કહ્યું; "લાંના પેલા બધા ને ગરદન મારવા જોઈએ; તેમ યાંજ જોઈએ, અને વગરે કદી તેમ જાને નહી, દીક છે ચાલ જ; અને મીને પોતાનો છુટકાશો ધયલો. જોઈ મનમાં પુરો લાંથી ચાલી ગયો.

તે લાંથી ગયો કે એક બીજે માણસ આશ્યો અને મીસન શેઠને એક કાંડે આપ્યો, જે-વાંમી તેવણું, મનમાં "મીસ જોગરદાં સ્મીધસં" લાર પડી નાજા ધાડા અવા-ભાણસને કહ્યું. "મીસ જોગરદાં સ્મીધસંને અંદર બોલાવ." રતજ એક જોમી, સારા બાંધાની, આસરે પમીસ વરસ-જુવાન બાનું દાખલ ધઈ; તેણીના બાલ સુંદર, સોનેરી રંગ-આંખો, માનવી, કપાલ સુંદર, અને એકદશ નાજુક નો હતો, તેણી જાણે બીહતી યુવતી હોય તેમ દીસતી હતી. એ મીસ સ્મીધસં શું છે?" મીસન, બાવાએ પુછ્યું.

હું મી-મીસન-હું અહીંમાં મારી ચોપડીને વાસતે આવીયું. મારી ચોપડી મીસ સ્મીધસં! વીસરી જવાનું ખાલી લાંથી તેવણું બોલ્યો, "હું તમારી ચોપડી વાકે? માફ હો, પણ જોવાની અમે એટલી બધી ચોપડી છાપીએ છીએ મારી ચોપડી કેઈ તે વીરો અને જરાબી યાદ નથી. અરે, જો, હવે યાદ આવી. "જોમીમાસ વાહ," (જોમીમાની લાં) તેજ કેની? તે તો દીક ચાલે છે."

મીસ સ્મીધસં બીહતાં બીહતાં જવાબ દીધો, "તે ચોપડીની દબાર નકલ ખપી ગઈ છે એવી તમે જાહેર ખખર પી હતી તે મારા વાંચકામાં આવી છે."

"અને જાહેર ખખર છાપી? અમે?" અરે તો તે વીરો કરતાં તમે વધારે જાણો છો. એમ કદી તમે તે યુસ-લેનાર બાનું તરફ એવી રીતે જોયું કે જાણે તે કહેવા તેજ હોય છે "હવે સધાવી આવો."

મીસ સ્મીધસં ઉઠી, પણ પછી ધણુધણુ દીલે બેસી બોલી હું કહેવું એ છે મી-મીસન, હું એમ કહેવા માંડ્યું, કદાચ મીમાસ વાહ" ની આટલી મોટી રહેડ યવાથી મેં ધાર્યું

કે તમે કદાચ-હુકમાં કહું તો તમે મને પેહલાં જે નાની રકમ આપી હતી તે ઉપરાંત બીજું ચોડુંક પુરાણી આપશો."

આ સાંભલતાંજ મી-મીસને જાણે જોયું, તેનાં કપાલપર એટલી બધી તો કરચલી ધઈ આવી કે જેથી તેનાં કાસા બાલ-વાલાં બવાં તમે તેની તીકણુ નાની આંખો દેકાઈ ગઈ, તે મોટે સાદે બોલી ઉઠ્યો, "શું? તમે શું બોલ્યા?"

આ જોના ઝોરડાનું બારણું ઉઘડ્યું અને એક જુવાન અદ-ચ્ચ આસરેથી, અંદર દાખલ થયો. તે પુખ્તસુરત દેખાવતો; જાણે, સારા બાંધાનો, સફાઈદાર મોરી ચામડી, અને મંચલ બહુ આંખવાલો જુવાન શખસ હતો. દેખાવ ઉપરથી તે સ્વતંત્ર અને પુરાખતને ધીકારતો હોય એમ દીસતો હતો. મીસન શેઠના પગ આગળની પુણ માટતા પુરાખતયાઓમાંનો તે એક ન હતો, એમ તેની દાખલ થવાની દપ. પરથીજ દેખાતું હતું. તેણે પોતાની તોપી માથાના પાછલા ભાગપર બેદરકારીથી સુકી હતી અને તે પોતાના હાથ ગળવામાં ધાવી સીસોડી વચાડતો મીસન બાવાના ઝોરડાનું બારણું પગની ટાકરે જાપાડી લેહેર કરતો અંદર દાખલ થયો હતો. "કેમ છેઓ કાકાશ?" મી-મીસનને જોઈતે કાંઈ સાધારણ માણસ સાથે વાત કરતો હોય તેમ પચતાપચી દપમાં પુછવા લાગ્યો. "વલી એ શું લઈ બેઠા છે?"

પણ જેવી તેની નજર પેલી પુખ્તસુરત જુવાન બાનું પર પડી કે તેની સપલી વતંજુક એકદમ અમ્મએજ જેવી રીતે બદમાઈ ગઈ; તરતજ તેણે પોતાના હાથો ગળવામાંથી બહાર કહાડ્યા, તોપી માથાંપરથી ઉતારી તેણીને અદખથી પુછ્યું.

"શું છે યુસતેસ?" મી-મીસને લગાર શરસાથી પુછ્યું. "અરે કાંઈ નહીરે કાકાજ, જરા અમથો." અને કહેવાની વાટ જોયા વગર એક પુરણી લઈ, એવી રીતે બેઠો કે તે મીસ સ્મીધસંને કેવી રીતે જોતો હતો તે તેના કાકાને માલ-મ પડે નહી.

"હું કહેતો હતો મીસ સ્મીધસં, અથવા તો હું કહેવા જતો હતો. મોટા મી-મીસને મીસ સ્મીધસંને કહ્યું, "કે, હુકમાં, તમે શું કેડવા માંડોએ તે હું સમજી શકતો નથી. તમને માદ હરો કે "જોમીમાસ વાહ" ની વારતાના સધવા ટકા જે તમે પાસેથી પચાસ પૌડે માટે સ્વાધીન લીધા છે."

"જો હંદર!" આ સાંભળી માસ્તર યુસતેસ મન સાથ બોલ્યો. મી-મીસને પાણું બોલવા માંડ્યું, "ચોપડીનાં વેચા-ખપર તમને સાત ટકા તમે એવું એક લખત તે વખતે મેં કરવા માંડ્યું હતું તે જો તે કયુલ શખસું હતે તો મેરાક તમે મોટી રકમ મેલવી શકતે." આમ બોલી તે રોડાએ એવી રીતે નેણ ચદાવ્યાં તે બાપડી, હોકરી તરફ જોયું કે ગરીબ બીચારી જોગરદાંએ આ દામીનીજ રોડાતમદ આગળથી ઉઠી જવાને મનમાં દીક ધાડું પડ્યું તે બાપડી શું કરે! તંબીના ધુરકતા રોડાએ તેબનીને લેસાડી શાંતી.

"મી-મીસન, ચોપડીનાં વેચાણપર સ્તન ટકા મલે લાં સુધી મેં મોખી નહીં રાકતી હતી, તેથીએ નરખાસપી જવાબ આપ્યો."

મિત્ર

STORY TELLER: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હ.

આગસ્ટ ૧૮૮૯.

અંક ૬૭૦.

મીસન ખાવાનું વસિયત. ૩૬

એક ઘણી અગત્યની રસીકી પાતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

કરકાલનું દરખાસ્ત.

મીસન જેવણે આગસ્ટની દરખાસ્ત લાગુ પાડી હતી જતા બધા દતા, તેવણે જેવા મહાવાનું તળીયાંપર હાંકતા હાંકતા લાંબા થઈ પડ્યા, તેવીજ આગસ્ટએ યોગ પાતની બેહોસીને આપીને થઈ પોતાનું માથું તે બદોશનું બંધન કે જેમાં તેણીએ નાના કીકને વીટાળ્યો હતો તે ઉપર નાંખ્યું; તે આપણે બાળક એટલું તો દયાઈ ગયું હતું કે તે બોલી આવતા રડી પથ શરૂ ન હતું; પણ ધારતીરી ફરેલા યોગએ મીન મીસન તરફ દીકવા કરતું હતું. જ્યારે યોડી પળ પછી તેણીએ પોતાનું માથું જોડ્યું ત્યારે ઉગતા સુરજનાં કોરણેએ હવા ધુલ્લી કરી નાખેલી હોવાથી તેણીએ તે હજાર વાહાણને અરજી પાણીની બંધાર અને અરજી અંદર દરીઆના બે મોટા મોઝાઓની સપાટીપર ગળાતાં જોયું.

“તે દુષ્ટી જાણ છે અરે જોતા દુષ્ટી જાણ છે!” ખરડાસી જેનીએ જુમ પાડી; આરતે આરતે તે ગંજવર વાહાણ તેની ઉપરનાં નાસીપાસ થયતાં કમનસીબ કંગાલોની કમકમાટ બરેલી સ્ત્રીયારીઓ વચ્ચે વધારે ને વધારે દરીઆની ઉડાઈમાં પેચસ થતું ગયું. તેઓ બાપડાં સ્ત્રીયારીઓ પાડતાં હતાં, અને મોઝા પાસે મઠદ માંગતાં હતાં, પણ તે મોઝાના માઠસાગર પર તેઓને સાંભળનારું અથવા તેઓની દાદ બેનાઈ કોઈ પણ હતું.

૧૪૫

નહી. યોડી વખત સુધી રડીમર તદન ઉભી થઈ; તે ઉપરથી માણસો વરસાદનાં એક અપહાં મીસાડ થઈથી બપોઈ ગયેલી માખીઓ માફક શીશુવાનાં પાણીમાં પડ્યા, ત્યાર પછી કાન ફાડી નાખે તેવા ધડાકા સાથે “બાહીર” ફાટી રડીમર અંદર જુમ થઈ ગઈ અને દરીથી ફરી પથ દેખાઈ નહી.

મહાવામાંના ખરડાસીઓએ અરસાસથી હાથ મારી, તે બાળક હજારથી આસપાસ દીકવા લાગ્યું અને આગસ્ટએ એક દુષ્ટી આદમીની માફક “જો! અરે! જો!” કરી મીસ પાડી.

“પાછા તે તરફ દંકરી જાવો,” તેણીએ ક્યારેં ખાઈ કહ્યું, “પાછા દંકરો, કદાચ આપણે તેઓમાંથી યોડાકને ઉપાડી લઈ જવાથી શક્યું.”

“નહી, નહી,” મીન મીસને એક બરાડ મારી, “એ લોકો મહાવા દુખાડી નાખશે.”

“એ તો હવે સમજું ફાકટ છે,” જેનીએ કહ્યું; “હું નહી ધાર-તો કે યોડા પથ બચી શકે, એઓ તો હવે લાણ અંદર ગયા.”

તોપણ તેઓએ મહાવા ફેરવ્યો. યોડાક વખતમાં એક બે જણને નજરે આવ્યા સંભળાયો, પણ જે જગાએ “કુનગર”

દુષ્ટી ગઈ હતી તે જગાએ આવી પુગે તેડમાંનાં તે એકાબી છવતું આદમી તેઓને દીરડું નહી; મોટા શીશુવાના મોઝાઓ

સીવાય કંઈ પણ નગરે પડતું ન હતું. તેઓએ જુમ પાડી, તેના જવાબમાં કોઈનો ઝીણો, નજરો આવ્યા આઓ તે તરફ

તેઓ દંકરી ગયાં, પણ જાગેતાં વાહાણના દુકકાઓ સીવાય બીજું કોઈપણ તેઓની નજરે પડ્યું નહી. સંધ્યાઓ દુષ્ટી

મરણ પામ્યાં હતાં, તેઓનાં હૃદયો છોડા આવ્યો હતો, તેઓની જુએ હવે વધારે વખત સંભળાતી ન હતી; પવન, આકાશ અને દરીઓ અગાઉ માફક શાંત દીકતાં હતાં.

“ઓ મારા પુત્ર, ઓ પરવરદેગાર!” આગસ્ટા ઉજળતા મહાવાના દાંડને વળગી રડી પડી.

“એક મહાવા તો અગાડથી નીકળી ગયો હતો—તે ક્યાં છે?” કંગાળ દેખાવના મીન મીસને પુછ્યું.

“પેલી તરફ કાંઈ છે ખરું,” જેનીએ વાહાણની જમણી બાજુએ કાંઈ મહાવા જેવી મીન દીસતી હતી તે બતાવી કહ્યું.

તેઓ તે તરફ દંકરી ગયાં, તે એક ખાલી, જોયો વળી ગયો મહાવા હતો. વધારે તપાસીને જોતાં તે એક “કટર”

૬૬

એક ભત્રીજી નજીક ચાલનારી બોલો માલમ પડી, જેમાં સ્ત્રીઓ અને બાળકો ભર્યા પછી તેને વાહાણુ સાથે બાંધવામાં આવી હતી, પણ તેની સાથેજ ઘસઘસાઈ હુબી ગઈ હતી. થોડા વખત પછી તે પાછી પાણીની સપાટી પર તરી આવી હતી પણ તે માહેલાં આદમીઓ શુમ થઈ ગયાં હતાં; કદાચ બે, ત્રણ દીવસો પછી તે બાપમાં કમનસીબોનાં છપ વગરનાં આલી બોખાં પાણીની સપાટીપર તરી આવી દબેશ મુકી પાછાં શુમ થઈ જશે.

આ ભયંકાર અને અચરકારક દેખાવ આગળથી ફરી તેઓએ ભાગેલાં વાહાણુના તરતા હુકાઓ તરફ રસ્તો લીધો, ત્યાં થોડાંક પીપા, મરખીનાં પીનજાં (કે જે માહેલાં એકમાંથી તેઓને બે દુખી ગમલી મરખીઓ મળી તે તેઓએ લીધી) અને બીજા ઘણી ઝીને, જેની કે હલેસાં, તુકપર બેસવાની ખુરસીઓ વગેરે વગેરે તેઓને મળ્યું. તેઓ સમગ્રતાં હતાં કે બીને મળેલા જે તેઓ અગાડ નીચળી ગયો હતો તે નેઓથી ઘણા દુર હોયો ન જેઓ, તેથી તે માહેલા આદમીઓનું ધ્યાન બેચવાની આસાથી તેઓ ઘણા નેરશથી પોઠાર મારવા લાગ્યા, પણ તેઓની સઘળી કોરોશ નીપડળ ગઈ. દવ પુનઃ કળ હોવાથી અને ફરીઆનું નેરે પણ ઘણું હોવાથી તેઓ વીસ વાર કરતાં વધારે દુર નેરેઈ શકતાં ન હતાં; વળી પવન અને મોળના અવાજથી તેઓનો સાદ દુર જઈ શકતો ન હતો. મોશ માદસાગરની સપાટી પર એક નાનો ગથેસ આપણી નજર આગળથી નજીકથી શુમ થઈ જાય છે તેથી આપણને અનભોળી ન લાગેથી કે, નેકે આ બેક મહત્વાઓ એક બીજાથી અરથા માફકને અંતરે હતા, તેપણુ તેઓ સાથે મળ્યા નહી અને દરેકે પોત પોતાનો રસ્તો શુલે લીધો. જે મહત્વામાં લેકી હોમહરરક, આસરે વીસ ઉતારઓ અને બીજો અમલદાર હતો, તેઓએ “કિનગર”ને દુખતી બેચા પછી પોતાનો રસ્તો “કરગ્રુન લેન્ડ” તરફ લીધો, એનું પારીને કે તેઓ એકમાત્ર આ બચ ભરેલી કાદણી કહેવાને પાછળ રહી ગયા હતા. રાત પડવા અગાઉ મગરમઢ પકડનારાં એક વાહણુ તેઓને ઉપાડી લીધાં અને આગળનીમાં આલેસીઆના કીનારાપર ઉતાર્યાં. સાંધી તેઓએ પોતા પર પડેલી મુસીખતો અને આફેનોની કાંદણી તાર ફરી ઈજાંડ મેકટારી, અને સ્થાર પછી થોડે વખતે તે વીધવા બાનું લેકી હોમહરરક, અને પાછી ખરી બીજી સ્ત્રીઓ બેચા બની હતી, તેઓને સંદી સલામત તેઓને વતના પુગાર્યાં.

હવે આપણે ઓગરડા અને મીઠ મીસન તરફ પાછાં ફરે. તે નાના મહત્વા માહેલાં આદમીઓ શીકા મેદરા સાથે એક-મેક તરફ નેતાં બેસાં હતાં, કેઈ તરફ રસ્તો લેશે તે તેઓને સુઝતું ન હતું, અંતે ઓગરડાએ તેઓને જણાવ્યું કે સ્ત્રીમરના અચરયા પહેલાં કેપટને તેણીને કહ્યું હતું કે “કરગ્રુન” નામનું ટાણુ જે ૧૦ થી ૭૦ માર્કિટ દુર હતું, તે તરફ તેઓ દેખારી જતા હતા; તેથી સ્ત્રીમર દુખતી વખતે તે ક્યા રસ્તો લેતી હતી તે તેઓને માનમ હોવાથી, વધારે વખત ન બોલતાં તેઓના નાતા મહત્વાપર સરો મદદથી એક હોમખંજની મદદ-

થી પુર્વે તરફ દેખારી ગયા. આખો દીવસ કહી અગ્રણુ વગર અને એક પણ છત્વનું પ્રાણી નજરે પડ્યા વગર તેઓએ તે બોહલા માદસાગરની ધુસસવાલી દવાબંધી દેખારવા કીધું; સારાં નસીબે મહત્વામાં બીસકીડેનો એક દાખડો અને પાણીનું એક પીપ હોવાથી, નેકે તેઓ બીજાઈ થંડા થઈ ગયાં હતાં, તો-પણુ તેઓના દુઃખમાં ઉમેરો કરવાને લુખમરેશ અને તરસ વેડેથી પડી ન હતી; પણ ભોગ વેચકીએ રમ દારતું પણ એક પીપ હોવાથી પેસા બે ખજારીઓ બીક અને જોની તેને મરજી મુજબ ઈનસાફ આપતા હતા; મુરજ અસ્ત પામતાં તેઓએ ઘણા ખરા સરો ઉતારી પાતે મહત્વાની આસ ઘણી ધીમી કરી નાખી.

જેમ તેમ લાંબી રાત પસાર થઈ ગઈ, ઓગરડાને સુદળા જાય આવી ન હતી. નાનો ડીક તેણીના હાથમાં તેણીની છાતી પર માર્યું નાખી બંદુસમાં વીટળાઈ ઉઘાઈ ગયો હતો. મીઠ મીસન મહત્વાને તળે બચ ભરેલી હાલનમાં ધુળતા પડ્યા હતા, ઓગરડાએ તેણીની હાલત ઉપર દવા લાવી પોતે ફક્ત એક પાનવી ઉંનની શ્યામ, રાખી બીજું બંદુસ તેવણને બેચવા આપ્યું હતું. અંતે તે તોડાની ફરીયા પર સવાઈ પડવા માંડ્યું, ઓગરડા હુમસમાંથી ડીકા ડીકાને નેતી હતી તેવામાં કાંઈ કાળી મીઠ સામેથી દીસવાથી તે બતાવી ધુમ-તા ઉત્કેશયસા આપાને મુક્યું, “બીસ, રેલું શું છે?”

બીએ મુકાન ફેરવતાં બરાબર બેચા પછી ખુસાલીથી પોઠાર માર્યો, “જમીન, સામે જમીન છે.”

મીઠ મીસને આ સાંભળી ઉઠ્યું ધવાની કોરોશ કીધી, પણ તેવણના પગ બેચા તો અડકી ગયા હતા કે તેમ ફરી શક્ય નહી અને એક ધમરાયસા માથસ મીસાલ રોશા ફાડી આસ-પાસ બેચા લાગ્યા.

“સુકરાંના બોહરાના” તેવળે શુમ પાડી “ક્યા છે? શું ન્યુગ્રીવેન્ડ આપ્યું છે? અરે જો હું ત્યાં સડી સલામત જઈ પુર્યું તો હોગેશ મુધી લાંચ રાહ અને ફરીથી કદી પણ વાહાણુ પર મેરું નહી.”

“ન્યુગ્રીવેન્ડ!” એક ખજારીએ ડીકા કીધા, “તમે કાંઈ દવાના બની ગયાય શું? એ તો “કરગ્રુન લેન્ડ” છે, કે જ્યાં આખો દીવસ વરસાદ વરસે છે અને કાઈ કાણુ આદમી પણ ત્યાં વરતું નથી, ભસે રે તમારી ખુશી હોય તો ત્યાં તમે રહેજોની; કાઈ તણુને સાંધી લઈ જવાને ઉનાવથેથી આપશે પણ નહી.”

મીઠ મીસન એક અફસોસની દાગ પાડી પાછળ પડ્યા, થોડા વખતમાં મુરજ ઉગ્યો અને ધુમસ પણ આરને આરને ઓછા ધકાથી તે મહત્વા માહેલાં, આદમીઓને એક બપોસાર દેખાવ નજરે પડ્યો. અખરામથી, ઊંચી ટેકડીઓની હારો તેઓ રમને લંખાઈને થંડા સફેદ ખરડેની સાંધી કોસનીમાં શુમ થઈ જતી દીસતી હતી. બીએ સેડન દહીણુ તરફ મહત્વા ફેરવ્યો, થોડા વખતમાં ફરીઓ સાંધા યતો ગયો; ઉત્તરે તરફ એક ગોડી નેકી બેઠા બેઠાએ ઉઘા પાકડોની કીનારીથી પેચાવલી જમીન તરફ વેદની હતી; આ મુદર નહીની અંદર તેઓ દેખારી ગયાં, સપાટ પાકડા અને ખુશી રહેલી ટેકડાં-ઓની એક દાર પસાર કરી કીનારા આગળ આપ્યાં, કે જ્યાં

યોદ્ધક ગંધાનું ધાસ ઉચ્ચ હતું. આદિવાં મોરી ખુશાલી વચ્ચે જુનાં વાદાણાં લાકડાંથી ઉભી કોષિકા બે ખુપડીઓ તેઓએ બેઠી, જે દરીઆના કીનારાથી પાંચ પગસાં અને એક બીજાંથી આસરે ૨૦ વારને અંતરે આવીતી હતી.

“હીક, હાલ તરત જેનું તેનું પણ એક ઘર તો મળી આનું, જેકે વરસો થયાં તેને કાંઈ કર બરેવા પડ્યો હોય એવું દિવસ નથી,” ચપડાં નાકવાના બેનીએ કહ્યું.

“ચાલો જમીન પર ઉતરો અને કાંઈ પણ કરી આ બખ-કાર મહબામાંથી બહાર નીકળો,” મીંઝ મીસનને નબળા અવાજે કહ્યું, અને ઓગસ્ટાએ તેવજીને ખુશીથી ટેકા આપ્યો; આથી સરો નીચે ઉતારવામાં આવ્યા અને પેસા બે ખતારીઓ બોલ-તે એક મોરી ખાડીમાંથી હંકારી એક બંદર જેની નાની વળા તરફ લઈ ગયા; દસ મીનીટમાં તેઓ સુકી જમીન પર ઉતર્યાં.

તુરત તેઓ પેલી ખુપડીઓ આગળ ચાં અને ઉમટથી તેની તપાસ કરવા લાગ્યાં, જેનું સેવક ધણું નાસીપાસી બેઠેલું નીવડ્યું. કેટલાંક વરસોની વાત પર આ ખુપડીઓ બાંધવામાં આવી હતી, (કદાચ ૧૮૪૭ માં સુરેના તારને આપણી પૃથ્વી પરથી પસાર થતાં બેવા આવીસાં મુસાફરોએ, અથવા તો તેની પણ અગાઉ કોઈ બાગેસાં વાદાણના ખતારીઓએ તે બાંધી હોય) અને દમણાં તેઓ તદન નાશ પામેલી હાલતમાં હતી, પાકીઓએ પર અને વળી જમીન પર લીસ ખુપડાં ઉભી હતી, ન્યારે છાપડાં ઉપરનાં મોડાં બગાડાંઓમાંથી સઘ-ળી સરદી અંદર દાખળ થતી હતી. સચળું છતાં તદન ઊંચાડી જમીન કરતાં આ ખુપડીઓ વધારે સારી કહેવાઈ શકાય; લાંબી તોફાની શુભાં થોડે વખતથી ઊંચાડી જમીન પર પડી રહે-વાથી તેઓ બંદર મરણ પામતે, તેથી જે તેઓને મળ્યું હતું તેને મોટા ઉપકાર સાથે તેઓએ મળીમત કીધું. બે ખુપડીઓમાંની એક નાની ઓગસ્ટા અને ડીકને આપવામાં આવી અને મોરી મીંઝ મીસન અને એક ખતારીઓએ લીધી.

હાર પછી મહબાને સંભાળથી કીનારા પર લાવી તેઓએ સઘ-ળો સામન તેમાંથી બહાર કઢાડ્યો; ખુપડાંઓને સાફ કરી બીની જમીન પર સરો પાંચડયા; અને છાપડાં ઉપરના બગાડાં, પય-રો અને પાલાંઓથી જેમ તેમ પુર્યાં. સારાં નસીએ હવા સુંકી હોવાથી મીંઝ મીસન (જેવણ લાંબા થઈ જમીન પર પડ્યા હતા) સીમાય સઘળાંઓ ખુશીથી કામ કરવા લાગ્યાં, નાનો ડીક પણ જમીન પર આવી પુગવાની ખુશાલીમાં ઓગસ્ટાની પુટે આમ તેમ દોડ્યો હતો; અપાર પડનાં તેઓએ સઘળું સાફ કરી તૈયાર કીધું. હાર પછી થોડાંક ધંસચાઈ આવેલાં લાકડાંના ટુકડા લાગી (પારાં નસીએ તેઓ પાસે કાંદીની દાખડી હોવાથી) સુકો સઘળાંઓ; અને બાગેસાં વાદાણ પુરથી તેઓને જે બે મુરથીઓ મલી હતી તે ઓગસ્ટાએ રાંધી (જેકે તે કાંઈ બસ-

તેઓનાં ખુપડાંની નબીકીન એક ઝરો વહેતો હતો તેમાંથી પુષ્કળ વળામાં તેઓ તે મેળવી શક્તાં હતાં. ખોરાક દાખલ તેઓ પાસે આસરે ૧૦૦ રતમનો ખીસકોરનો કોઢો હતો; વળી એક રતમ દારતું પીપ પણ હતું, જે પેસા ખતારીઓ પોતાનાં ખુપડાંમાં લઈ ગયા હતા. એ વનરોએ ખુપડાં નાની માહલીઓ અને જુદી જુદી જાનનાં પક્ષીઓ લાંબા મતમાં હતાં તેથી જેમ વારે ધડીએ બાગેસાં વાદાણ પરનાં લોહીને લુખ-મસાથી મરી જવાની ધારતી લાગે છે તેવી ધારતીથી તેઓ વેગળાં હતાં. જોરોરતું બોલન ખાધા પછી તરતજ એક ખતારીઓ દુરવા ગયા અને પાછા ફરતાં તેઓની તોપીમાં જટ-લાં સમાય તેટલાં પક્ષીનાં ઈંડાં લેનાં આવ્યા. હટ્ટુ તો તેઓ અંદર દાખલ થયા નહીં તેટલાં વરસાદ (જેને મારે આ ટાપુ વખણાયું છે) ધોધમાર પડવા લાગ્યો, અને જસદીથી તેઓની આસપાસના મોટા પક્ષી ભડાં હુમસાનાં પાટી દેકાઈ ગયા. કસાકસા કસાકો સુધી જરા પણ યોગ્યા વગર વરસાદ પડ્યા કીધો, તેઓનાં કંગાળ છાપડાંઓમાંથી પાણી જમીન પર પડકવા લાગ્યું, ઓગસ્ટા તેણીનાં નાનાં ખુપડાંમાં બન-તી કોશો કરી નાના ડીકને રીઝવાના ખાતર તેની આગળ વાતો કરતાં હતી. આવી ફડી અને કંગાળ હાલતથી તે ગરી-બ આગળને રસ્તું અટકાવવાને ફક્ત એજ ઉપાય તેણીને સુચ્યો હતો. તેણીની આવી દુઃખી હાલતમાં તે અચ્ચતે વારતે નવી વાનો બેઠી કાઢતાં તેણીને કેટલી મુશ્કેલી લાગી હશે તેનો અ્યાસ આવશે ઘણો મુશ્કેલ છે; તેણીએ તેની આગળ “શાખી-નસન કુસો” ની વાત કીધી, છેલ્લે તેઓ તે રમન રમ્યાં જે તે બાળકને મળી નહીં અને કહેવા લાગ્યું કે તેને તો તેનાં માએજ આગળ જવાનું બેઠેલું હતું.

આસ્તે આસ્તે અંધાર થતું ગયું. સરદી અને ફડી દર કસાકે વધતી ગઈ. છેલ્લે સરવાસે આકાશ તદન કાળું થઈ ગયું. પવનના મુસવાટા, વરસાદ પડવાનો અવાજ, અને દરી-યાઈ પક્ષીઓની જમીની સીયયારીઓ શીવાય તેઓને કશું સંબળાતું. અપવાદ દિવસ ન હતું. નાના ડીકને ઓગસ્ટાએ બંદર અને મહબાના એક નાના સડમાં વીડાળી મુસાડી દીધો. પછી પોને પણ તદન યાત્રી અને કંટાળી ગયલી હોવાથી સુવાળી કોશો કીધી તેટલામાં ખુપડાંની પાદાર એક પાટણ જે દરવાજા દાખલ આવ્યું. મુસવામાં આવ્યું હતું, તે ઉપર કોઈનો ટીકવાનો અવાજ સંભળાયો.

તેણીએ મોંકાને પુછ્યું “કાણુ છે?”
“હું, મીંઝ મીસન,” તેણીને જવાબ મળ્યો, “હું અંદર આવ્યું?”
“હા તમારે ગમે તો આવો.” તેણી લગભર કોશો અવા-જે બોલી, જે કે અંદરખાંતેથી તો તેણી નેવણ સાથે વાત કરવાને ખુશી હતી. અંધાર એટલું હતું કે તેઓ એક બીજાં ન ચહેરા પણ બેઠેલ ન શક્તાં હતાં. કંપી રીતે આદતના મોઝ તમે આવી પડેલું એક એકલું આદમી સઘળો કંટાળો કંટોસ અને કાળો ભૂંડી ભઈ તેના કડામાં કશા વેરીની સંગ-તર્પ રહેવાને અને દોરતી કરવાને હંમેશાં જે અનન્ય જેનું છે. પણ આમ કરવાની તેની મતસખ શું? કહ વીજ તેને

તેમ કરવાને લક્ષ્યાલે છે? મોત-મોતની ધારતી સઙ્કી પાપી અને સઙ્કી સખત હૈયાનાં આદમીને પણ નરમ બનાવી દે છે.

“દરવાંને પાછો બંધ કરો,” ઓગરડાએ ન્યારે પવનનો વધારે કુદરતો લાગવાથી બપુનું કે તેણીનો પરાણો અંદર આવ્યો હશે, સારે કહ્યું.

મીઠો મીસને એક હાથ મારી તેમ કાઢ્યું; “પેલા બે હેવાનો (ખજારીઓ) ગેલનના ગેલન રમ દાર પી છકટા થયા છે. મારાથી તેઓ સાથે વધારે વખત રહેવાનું નહીં તેથી હું અંદી આવ્યો છું— અને હું એટલો તો આનંદી થઈ ગયોય મીસ સ્મીથર્સ, અરે! મને એટલું તો હુ:ખ થાય છે કે હું બારૂંય દે હું મરી જવશ, કોઈ વેળા મારાં શરીરમાંનાં દારકાં બારૂંય મીસાઈ દારાં અને કોઈ વેળા આતસ મીસાઈ ગરમ લાગે છે. તમે કાંઈ એનો ઉપાય નહીં કરી શકો?”

“હું જાણતી નથી કે એનો ઉપાય શું કરવો,” ઓગરડાએ નરમાસથી જવાબ દીધો. તેણી તરફના તેણીના ધીક્કાર છતાં તેણીની કંઠાળ દાક્ષતથી તેણીને દીલમાં લાગી આવ્યું હતું. “હું ધાર છું” કે તમે ઉધાર્જી જવાની કોશિશ કરશો તો તમને કરાર થશે.”

“ઉધાર્જી બંદા! હું કેમ ઉધાર્જી મારું બંદુસ તેમજ સર્વે કપડાં તાલ બીજાઈ ગયાં છે,” આમ બોલી હાથ અને અંધ-સોસથી રમકાં ખાવા લાગ્યા.

“કાંઈમી કરી શુદ્ધિઓ એટલે તમારાં છવને નીરાંત વગરો,” ઓગરડા કાલાવાલા કરી કહેવા લાગી.

તેણે કાંઈ જવાબ દીધો નહીં, પણ ધીમે ધીમે શાંત થતા ગયા; ઓગરડા પણ સધળું દુ:ખ ભુલી જવાની કોશિશ કરી ઉધાર્જી ગઈ. એક બે વખત તેણી બગી ઉઠી, પણ સધળું શાંત નેઈ પાછી શુદ્ધિ ગઈ. છેલ્લે ન્યારે તેણી ઉઠી સારે સવારે પડ્યું હતું અને ઘરસાદ પણ બંધ પડ્યો હતો.

ઉઠતાં વાર તેણી પહેલાં ડીક આગળ ગઈ, જે આખી રાત બરાખર લંબ કહાડનાથી સારી પેટે હતો. તેણી તેને ઝૂપડાંની બહાર લઈ ગઈ અને જરામાંથી પાણી લઈ તેનું હાથ મોઢું ઘોળું. સાર આદ તેને બીસકાટનો નાસ્તો ખરાડવા બેસાડ્યો. સાંધી પાછું ફરતાં તેણીને પેલા બે ખજારીઓ મળ્યા, જેઓની બે ક હાથ કેદ હતી હતી, તોપણ મોડાંપર ગઈ રાતના છાકરપણાની નીશાનીઓ જણાતી હતી. તેઓએ પુષ્કળ દાર મીઠો હેવ્ય એક લાગ્યું હતું. તેણીએ ઉભી રહી તેઓના મોઢેરા બંધી બેઠું, પણ તેઓ સાંધી છુપાતા સંવાતા, ચપ-ચપ ચાલી ગયા.

તેણીએ ઝૂપડાંમાં દાખલ થતાં બેઠું કે મીઠો મીસન ઉઠી બેઠો હતો, ઉધાર્જી દરવાજામાંથી રેસાની તેવજ્યાં મોડાં પર બરાખર પડતી હેવાથી તેવજ્યો દેખાય નેઈ તેણીને ધક્કો કમકમાટ ઉપજ્યો; તેવજ્યાના મોલેનાં ખાદ પડ્યા હતા, આંખો આગળ કાળાં ચકરાર પડ્યાં હતાં, અને સામરી રીતે લેતાં સુઘળે દેખાય અંતની છેલ્લી ધડીએ આવી પુગેલાં માણસના જેવો લાગતો હતો.

“એ એવી તો ખરાખ રાત શુદ્ધી છે! એા પરવરેમાર, કેવી ખરાખ રાત! હું નહીં ધારતો કે હું બીજી રાત કહાડું!” તેવજ્ય બોલ્યા.

“છટ, છટ! ઘોડી બીસકાટ ખાવો એટલે તમારા છવને હુશીઆરી આવી જશે,” ઓગરડાએ તેવજ્યને એક બીસકાટનો કટકો આપી કહ્યું, જે તેવજ્ય મોઢામાં સુક્યો, પણ આઈ શક્યા નહીં.

“હવે સધળું નકાસું છે,” તેવજ્ય બોલ્યા, “હું ગરવા પડ્યો છું, આ બીનાં કપડાં સાથે મહવામાં બેસી રહેતાં હું આવી રહેણું.”

તેવજ્યાના એકાપરથી આ તેવજ્યાના બેઠાવા પર ઓગરડાને ક્યો શક આવતો ન હતો.

પ્રકરણ ૯ મું.

ઓગરડાની શુદ્ધતા.

ઓગરડાએ ઘોડીક બીસકાટ અને ગઈ કાલની વધેલી મર-ધીની પાંખતો નાસ્તો કીધા પછી પેલા બે ખજારીઓ બીસ અને બેની પાસે એક લાંબાં લાકડાંનો કટકો મંગાવી ખડાની બચી રાંચપર બાડ્યો અને તેની ઉપર એક વાયટો બધા-બો, કે જે તેઓને મહવાનાં એક ખુણીમાંથી મલી આવ્યો હતો, આમ કરવાની તેઓની મતલબ એ હતી, કે લંધાંથી પસાર થઈ જતું કોઈ વાહાણુ તે નેઈ તેઓના છુટકારને વાસ્તે લાં આવે, નેકે તેમ બનવું પણ મુશકેલ હતું; કારણુ તે ધુમસવાદી દવામાંથી વાયટો કોઈને પણ દુરથી દીક્તો ન હતો, તોપણ એક ફરજ દાખલ તેઓને તેમ કરવું પડ્યું. બપોર પડતાં આ કામ તેઓએ પુરું કાઢ્યું. સારાં. બાપને પવન પડી ગયો હતો, અને શુરમ ખુશ્કો પ્રકાશતો હતો; ઝુપડીમાં જઈ ઓગરડાએ બંદુસો બહાર કહાડી સુકાવા સુક્યા, અને ખજારીઓને ગઈ કાલે તેઓ શોધી શાખ્યા હતા તેમાંથી મોઢાં-ક ઊંડાં કરવા આપ્યાં. દમણા તેઓની ઘરની કેદ ઉતરેલી રોસથી આ કામ તેઓએ ખુશીથી કાઢ્યું, સાર પછી કીકને ઘોડી બીસકાટ અને ચાર દારાં ખાવા આપી તેણી મીઠો મીસ-ન જેવજ્ય ઝુપડીમાં હાથ આરસોસ કરતા પડ્યા હતા, તેવજ્ય આગળ ગઈ અને શુરમના તકામાં બહાર આવી બેસવાને તેવજ્યને સમજાવ્યા.

ઓગરડા વખતમાં આ કંઠાળ શખસની હાલત મેલની ધારતીથી દયા આજુબા ભોગ થઈ પડી હતી, નેકે તેવજ્યાના શરીરમાંનું કીવત કોઈ એણું થયું ન હતું, અને રમ દાર અને પાણી રીવાજ તેવજ્ય કોઈ પણ બોરાકને અડક્તા ન હતા.

“મીસ સ્મીથર્સ,” તેવજ્ય ખડકપર પુગતા બેઠો હતો તે વખતે બોલ્યા, “હું આએ ભપકાર ભગામાં મરી જવશ, પણ હું હજુ મરવાને લાયક નહીં.” પછી તેવજ્યનો અસ-લી ગુસ્સો એકદમ હમરી આખાથી બોલ્યા, “શું હું! હું” બીસ લાખ પોડને પછી દારીમાં ભુખે મરના કમરના મોને મરી બંદા! એ ખ્યાલન આવ્યો મુશકેલ છે અરે! ને મને

કોઈ ઘેર પાછો લઈ જાય" તે મારી સખળી દોહત તેને આપી લેવું, એા બોલ્યા મારી આશીસનાં કોસરમાંના મરીજ કંગાળ લગનારની જગ્યાએ પણ હોવાનું હું હમણાં ઈચ્છું. અરે, હું મહીને દહારે વીસ પાંચના પગાર મેસવનાર એક અંધકાંતો પણ ખુશીથી યાજાં. મીસ સ્મીથર્સ, આ બોલોજ મારી દાહતનો કોઈ ખ્યાલ તમને આપી શકશે; એક ભીખારી દાહતનો અંધકાંતો બધાં સુધી તેનાં આંગળાં નીકળી પડે ત્યાં સુધી લખ્યા કરવા છતાં વરસ દહારે એક હજાર પાંચ પણ મેળવી નહી શકે તેવી પણ દાહતમાં હું બધાં સુધી છતું ત્યાં સુધી રહેવાને ઈચ્છું. આ કોઈ અરે!" આમ બોલી તેવજુ આપા કમકમાટ અને હલકાઈ ભરેલા વીચારના ખ્યાલથી ડચકાં ખાવા પડવા.

એગરડા તે ગદીય કંગાળ શખસ તરફ જોઈ તેની આગળી અને દાહતી દાહત વીરો મનમાં મુકામથી કરવા લાગી, તે શખસ કે જે તેના મગધન, તુંડ અને જીભની ખ્યાસને લીધે તેની આશીસ અને ઘેર જીવ બરાબ પાડી જમવી મેલતો હતો, જેની લાગતીથી તેના તાળેદાર નોકરો, અને મેહતા મુનશીઓ બીકથી ધુલતા હતા, તે શખસના આ શા દાહ! અધોસાત્રા તેવજુ દેરવા બદલાઈ ગયા હતા, નસીખનાં ચક્રરને ફરતાં કોઈ પણ વીચાર લાગતો નથી, ચંદડતી દાહતમાં ચક્રાવેશ ફાળેના આ દુન્યામંજ કહેા બદલો મમે છે, તેનો તાલ્લે શખસો તેણી પોતાની નજરે નજર ભેતી હતી.

મોડાંક ડચકાં ખાધા પછી તેવજુ પાછું બોલવાનું આગળ ચલાવ્યું, "અરે હું આજે બપોરે જગ્યામાં મારી જ્વલ, મારી આશીસ, બધી બધી દોહત છતાં હું કુતરાને મોહતે મરશ. એડીસન અને રાસકોનાં મેહક દોહતના ખમનામ્યાં મારી દોહતથી વધી ઉમેરે યશે; એડીસનની પેલી ફકતીઓ પરજીવા સાદ, મોઝા મોઝા ઉમરાવેને લાંચ આપનામાં અને એવીજ નીજી રીતે મારા પેસાને નાશ લાગી મુકશે. એ, ખુદા! એ વીચારને મને પેલો બનાવવાને પુરતો છે, મેં મારા પોતાના ભગીન યુનેસનો વારસામાંથી બાતક કરી તેવું કોડી લેવાને ઘરમાંથી લાત મારી બહાર કહાડ્યો છે, હવે હું ઈચ્છું કે મેં તેમ કોઈ ન હતો. અરે! બે દોષ તે વીચ અને ફેરવી આપે તો તે જે મારે તે આપું. મીસ સ્મીથર્સ, અમરા કજીઆનું મુળ તમે છેલ્લો, તમારી પેલી ચોપડીને વારતે તમને નધારે તમારે આપવાની ના પાડવાથી અમે વચ્ચે કજીઓ પડ્યા હતા. અરે તમે જે માંચું તે મેં આપી દીધું હતા તો ફેવું સાઈ. હું તમારી સામે સારી રીતે વર્તેશ નથી, પણ મીસ સ્મીથર્સ, તમને સમજવું જોઈએ કે એક સાડું તે વળી સાડું જ છે, તેમાં કાપદા પ્રમાણે પછવાડીથી કોઈ પણ ફેરફાર થઈ શકે નહી; અને તેથી હું તમારી મરજી બાર લાવી શકેશ નહી; હવે અમે હું આવી લાચાર દાહતમાં આપી પડેાછું સારે મેદરથાની ફરી મારી પર તેનો કોનો લેશે ના, તમે જેશેા કે હું તે બરાબ કાપદા પ્રમાણે ચાલેા છું, એમાં મારો કશો વાંક નથી."

"મીડ મીસન, મને કોઈ કોઈ ઉપદ્ર કોનો લેવાની ટેવ નથી." એગરડાએ પુર દમામથી જવાબ દીધો, "પણ હું ધારૂં કે તમે આવી રીતે તમારા ભગીનને વારસામાંથી બાતક

કરવામાં ઘણું પાપી કામ કીધું છે, અને તેને વારતે તંશેનો મેલની લાગે છે તેથી હું જરા પણ અજબ પવતી નથી." આ તેણીનું સખળી બોલવું સાંભળી મીડ મીસનનાં હોંમાં ઘણુંજ લાગી આવ્યું, અને તેવજુ વધારે હાથ અધોસાત્ર કરવા લાગ્યા.

અતે એગરડા પાછું બોલી, "વાઈ, બે તમને તમારું વીચ પચક નહી હોય, તો મેહતર કે તે ફેરવી નાખો, અમે સર્વ સાહીઓ દાખલ પુરતાં છઈએ, અને બે કદાચ તમને કોઈ કશું બને તો પહેલું વીચ રદ થઈ શકશે, કેમ શું ધારપુર?" આ મુકામ નવીન હતી અને તે મોહતની અણીપર આવેલા સખમને બહુ પચક પડી. "અલખન, અલખન," તેવજુ બોલ્યા, "એ ખ્યાલ મને પહેલાં નહી આવ્યો, હું તરત તેમ કરવા માંડ્યું, એડીસન અને રાસકોનાં નામે તદન વીચમાંથી નાખી દરી સખળી દોહત યુનેસનાં નામપર કહું; એ વીચાર મને પહેરેલીજ કાંચ નહી સુમરો હશે? ચાલો મને જરા તમારો હાથ આપો કે હું ઉડી તે કરવાની કોઈ કોસીશ કરું."

"જરા મોરો!" એગરડાએ કહ્યું, "લખખન! એગરડા પગર તમે વીચ કેમ કરવાના છેલ્લો! આપણી પાસે કમમ, સુખપેન, કાગળ ચાથવા સાદી, કશું પણ નથી."

મીડ મીસન વળી એક હાથ મારી પાછા બેઠો. આ મુશકેળીની વીચાર તેવજુને આજો ન હતો.

"તમારી ખાતરી છે કે કોઈની પાસે એક સુખપેન અથવા કાગળનો કુકો પણ નથી?" તેવજુ પૂછ્યું, "બધાં લાંથી લખેશ અકશે વંચાય તેવું કોઈ પણ દરી એકરે બધ."

"હું નહી ધારતી કે કોઈનીથી પાસે હોય, પણ કોઈ નહી, હું તપાસ કરી તમને જણાવશ." આમ કહી તેણી લાંથી ઉડી અને બીજ અને જોની આગળ જઈ તે વીરો પરપૂછ કીધી, પણ કોઈનીથી પાસે પેનસીસ અથવા કાગળનો એક કટક પણ હતા નહી, જેથી તેણી દસમીર મેહતર પાછી ફરી.

મીડ મીસન, જેવજુ એક ખડક પર પડેલા હતા, ત્યાં જેવી તેણી જઈ પુગી કે તેવજુ બોલ્યા, "કોઈ નહી, કોઈ નહી, મને એક વીચાર મુકે છે; બે આપણે કાગળ કે કમમ મેળવી ન શકશું તો પહીનાં એક પીંછાની કમમ બનાવી લોહી વડી મુતકર કપડાં પર લખશું, કોઈએ એમ કરવા વીરો અગાઉ એક ચોપડીમાં વાંચેલું મને યાદ છે; એ પણ એકનું એકનું યાદ રહેશે."

ખડીલ, આ વીચાર એગરડાને પણ પચક પડ્યો, પણ બીજીજ પડે તેણી વધારે વીચાર કરતાં એકદમ અટકી, તેઓ પાસે મુતકર કપડાનો એક કુકો પણ ક્યાં હતો?

"હા, બે તમે મુતકર કપડાનો એક કુકો મને તો એ ધારપુર પાર પડે." તેણીએ જવાબ દીધો; તમારા મેસન બેક ખસાલીએ અને વળી નાના કીનાં શરીર પર પણ "ફાનાવ" નાં મરમ કપડાં છે."

અંકે હતું કે બેગ ચોપડીએ તેએમાંના કોઈના પણ આંગળ પર મુતકર કપડાનો એક કુકો પાળુ હતો નહી, નેઓ વચ્ચે ફક્ત એક રમાલ હતો, પણ કમનસીમે તે ત્રાક રંગેના પાળુ

આપતો. આ મીઠને જોતાં જોયા કમનસીબ પુરવે પોતાની
ગોઠોતની ધડી મોઝાકવાર મુળવળી રાખી આ મીઠને છેલ્લા બેઠી
લેવાને વીચાર કરી તે તેની પાસે દોડી ગયા. અને જાણ એક-
મેકને બેઠયા પછી પોત પોતાની વાત એક બીજાને કહેવા પડયા.
તેના આવનાર મીઠ મુસાફરી કરી ધણે વરસે આવ્યો હતો, મઠ
તેણે મુસાફરીને લગતાં હરએક સંકેત પોતાના મીઠ આગળ
કહેવા, લાસપૂરી તેણે પણ નસીબને કુરાબજ ઘાબો ઈ પોતાનું
સપથું દુખ કહેવા માંડ્યું. તેને તેના મીઠે ઘણાક રીઝારો
દીધો, પણ હવે તે સપથું નકામું ગણી તેણે પોતાનો છેલ્લો
દેશવ મીઠને કહી સંબળાવ્યો. આથી તે મનમાં બદ દુખી થયા
પણ હીમન હાથે નહીં; તેણે ધીરથી અને દરએક તકરાથી
પોતાના દોરતને તેના ડેરાવથી ફેરવવાની ચત્ત કીધી. તેણે પો-
તાના મીઠને નસીબને આધારે પરી આપવાત કરવા કરતાં પાછું
લસકર એકદું કરી લગાઈ કરવા અને પોતાનાં નાનાં કુટુંબના
કુટુંબારાના દરએક હપાથી લેવા કહી તેમાં ખતની મદદ આપવા
માંગી. સેવટ પેલા કમનસીબ પુરવનું મન પીગજી અને તે
પાછો પોતાના કુશમનો સમિ કીતો લેવા અને વહાલગીઓને
કુટુંબારો કરવા ઉસકેરાઈ આવ્યો. આ એકપુસ દોરતની મદદથી
તેણે બીજા દેશમાં જઈ લગાઈની સપથી તથારી કરી, સેવટ લગાઈ
સર થઈ અને તેની છત થઈ. તે પાછો પોતાના દેશમાં આવ્યો
અને પોતાનાં નાનાં કુટુંબ સાથે હરતો અને ઘર યતો આગ-
ળાઈ ધરમાં જઈ રહ્યો. તેણે પોતાનો મીઠ જેની સલાહ અને
મદદથી પોતે છપવા અને બચેલું સુખ પાછું મેળવવા પામ્યો
હતો, તેને પણ પોતાની સાથેજ રાખ્યો અને હાંડગીની છેલ્લી
ધડી મુખી તેનો આભાર બુઝ્યા નહી. આ વખતથી તેણે નસીબ
પર બરસો મુખી બેસવાનું છોડી દીધું, અને સુખ ને સમગર મેળવવા
વધા દુખ અને દળદેસરી દુર કરવા બનતી મહેનત કરી વાતબી
કપાયા લેવાની માણસ બનતી ફરજ સમજતો થયા. હવે મારી
દીકરી, ઈ જો કે આ માણસ દુખના વખતમાં નસીબને આધારે
પડીજ રહ્યો હતો તે શું તે આ પ્રમાણે બચેલું સુખ ને શાંતી
પાછી કદી પણ મેળવવા પામતે? હાંસરે માણસ બનતે, મહેનત
કરવા અને મુશકેલીઓની સામે થવાનું સપથું બજ બચેલું છે,
તો તેનો વાતબી ઉપયોગ કર્યા આપણને સમજાવે છે.

મઠ મારી વહાલી દીકરી, હવેજ દુખના વખતમાં હાંમત
રાખી તેને તોડવાના દરએક હપાથી કામે લગાડી, નીતીની નેક
સાદ પકડી સદા ચાલેશે તે સુખી થશે. તેમજ વળી વધતા
વખતમાં અને સુખની વખતે કંઈ મગરૂરી કરવી ના, અને કોઈ
પણ દલદલ વેચના કે દુખીને ધીકારતી ના; નસીબ, ચેહેલું વીગેરે
કશા દુખ પરબાર લાવતી ના, પણ પ્રકાંને દરએક સુખ કે
દુખ વખતે બેપકાર રાખી, ના પોતે નેક સાદ પ્રમાણેજ ચાલી
પુલાની બેઠેલી હતમ નવાજેસને વાતબી ઉપયોગ કરી હવેજ
મુખ ને શાંતીથી હાંડગી અમરજે. વળી તારી સહી મીઠીઓ અને
જે કોઈથી દુખની વખતે વને સલાહ પડે કે મદદ માંડે તેમને
પણ સારીજ સલાહ આપજે, અને બનતી મદદ કરજે અને સુખી થજે.

મીઠીસ શીરીનબાઈ રૂસ્તમજ પ્રીરજ કંઝાકેટર.

સરજનનાં જરખાઈ.

પ્રકરણ ૬૬.

ધેર-મંદુર ધેર.

ધારે માણેકપાઈએ જરખાઈને પોતાને
ધેર જોવાથી લારે તેવણે તે ખરાં દીક-
યા લખ્યું હતું, ને એક જુના મિત્રની
છોકરીને કાંઈથી રીતે મદદ કરવા તેવણ
રાજ હતો, પણ તેણીએ તે તેડું બદાવ
રાખ્યું નહી, તેથી તેવણ કાંઈ દમગીર
થયા નહી. તેવણનો એકપુસ છોડે
જાવ જે બદારગામ હતો, પણ યોગ
વખતમાં પાછો આવે તેવી વધી હતી.

જરખાઈ તેની ધણી માનીતી હતી, ને નાનપણમાં તેણે સાથે
રમતાં હતાં, પણ દાસ તે ગોરી થઈ છે, ને કાંઈથી ના પોતા-
ના છોકરા સાર લોભી થાય છે; કદાચ એમ કે, બસ જર-
ખાઈને પાછો મળે તેટલાં પડણી જાય તો સાઈ.

એક જરખાઈ ધણી સરસ છોકરી હતી; બાલી, સાચી,
ને રત્નતં વીચારની, જે માણેકપાઈને ધણે પસંદ હતું, પણ
બસ તે ધણી વારી બગલાનો માલિક હતો, ને જરખાઈ જે
એના માસતારી છોકરી, તેને બીચકુંથ વેસા હતા નહી.

તેણી શીકર કરતી હતી કે રંગેને તે આસલી ચિત્રાચારી
વધારે અંબીર રૂપ પકડે. બસ તો ખરેખર એક કદાચ હતો,
ને પોતાની ફરજ આદ કરવામાં ચોક્ક માન સમજતો. નાતાકાં
વખત નજીક આવ્યો હતો, ને તે હવે પાછો પોતાની માને
બેઠવા પુણે આવનાર હતો. નવેમખરની આગમય તે આવી
પુણે. તેની આંડગીમાં તે નખાઈ ગયેલો હતો, પણ હવાની
ફેરફારથી તે દાસ વધારે કાચર ને મજબુત દેખાતો હતો.

માણ, તમને ધેરમાં એવલાં જોઈને મને ધણી પુરાણી
વેદા થાય છે. હુંતો ધારનો હતો, કે મારા આવ્યાની ખબર
તમને નહી મળ્યાથી પચેણાથી તમે "ધુ" ધેર બરી નાખ્યો.
હું મારી સાથે પણ એક જણને લાવો, જેને તીમે વારે ધડી-
એ મેં મારો કાગળમાં તમને લખ્યું હતું. રસ્તમ મારો વીરવા-
સુ ને સાચો મિત્ર છે. મારી સાથે તે કીધી અડી તમા-
રે લીધે આવ્યો નહી. તે હવે પુણમાં ચોગ વખતમાં આવી-
સ ઊંઘાડનાર છે. માણેકપાઈ બોલ્યાં, "પણ દીકર, તેને
તારી સાથેજ કાંઈ નહી લાગી. આપણા બાદત જરજેરજ
તને કાંઈ કામસર મગવા માંડિય. અને તારી સાથે, ધણી વાન

માણેક્યાઈના મેદરો ખુશ જાણ્યો ને જમયા પછી જાણ્યો બોલ્યો “ચાલો આપણે પેસા નાના ઝોરામાં જઈએ, ને જમી મોજાવર વાત કરશે.” માણેક્યાઈએ તેમ કહ્યું કહ્યું, ને ચોરા વગત બરસપરસના સવારો કર્યા કીધા.

જાલ બોલ્યો “હવે મને મારા માસતરની વાત કહેવો, તમે તો ફક્ત તેનાં મરણ વીરેજ લખ્યું.” માણેક્યાઈએ સફળી બીના કહી સંભળારીને બોલી, “બીમારાના બધા પૈસા જવા-ધીન તેને ધણું લાઈ, બ્યારે તે જીવે સારે પુણું હતો.”

“પણ તેની તો એક નાની જર નામની છોકરી હતીની? તેનું શું થયું?”

“તું બુદ્ધિ જાણ, તે તો ૨૧ વરસની હવે થઈ છે, તેના મામો એકલજ પટેલ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયા.”

“એકલજા ધણો ધીરજવાયો માણસ છે, ને જેની ધણી-ધાણી પૈસાદાર, પણ નીચ ખવાસની છે તે કે? આપણે તેમ-ને મદાબેશ્વર મળ્યાં દતાં, બ્યાં તેમનો બગલો છે; માયેરાં-નમાં પણ તેઓ આપણને મળ્યાં દતાં.”

“એકલજ પરણ્યો તેની અગાડ ગરીબ પણ જાયા ખાન-દાનને, મુખરેલા વીમારનો ને ધણું શીખેલો હતો. બધાને તે ધણો મમતો, પણ તેની ભૈરી તો એનેજ લીધે અથવા તો તેના પૈસાથી વેશમ છે, બાકી કાઈ માન આને આપે નહી.”

“સારે શું મારી જર એવી નીચ ને વેસે મગરર મામી સાથે રહેવા ગઈ? બ્યારે હું ચોરા હતો ને એ નાની હતી, સારે હું એની સાથે રમતો હતો. તેનું કાગળ તમારી પર આવે છે કે? મને જાણવા ગમે છે કે જરબાઈને એવી સાથે પરણે છે કે? કારણ કે એનો સ્વભાવ તો ધણો નરમ છે, ને એવી ભૈરીના આશરા હેઠલ રહેવા એને મમતું હશે નહી.”

માણેક્યાઈ જે જાણતાં હતાં તે બરેખર કહી દીધું “મને એવો વીમાર આવે છે કે જરબાઈ એના પૈસાદાર માયાને લાં મુખી નહી હતી, એકલજનો ખ્યાર તેની પર ધણું હતો, પણ ભૈરીના કહવા સર ચાલતો ને ધરમાં તેનું ખીસકલ્લ ચલા-છું હતું નહી; જર એવી હાલતથી તદન કંટાળી ગઈ ને મને બલામણ પત્ર વીશે લખ્યું, કે એને કેડે શીખવવાની જગા મળે તો જાય.”

શું માંગ્યું? જરબાઈએ શું એનું પોતાને સાર માંગ્યું? તેની મનઝખ શું હતી?”

“જે બોલ એણે લખ્યો, તે બોલ જાણ હું તુને કહું. દમણા વળી ધણું જણું પોતાની છોકરીઓને પીવાનો ને ગાણાનું તથા બરવા યુવાનનું બધું શીખી શકે તેવી શીક્ષક શોધિય, પણ જરબાઈને કાંઈ ધણું સરસ પીવાના પર વગડ-તાં આવડતું નથી કે શીખવે, તેથી છોકરાંને શીખવવાનું એને દરજ લાઈ, ને મનેથી તેમજ મમતું, જેકે મારા વીચાર પ્રમાણે તો તે પુરની કેળવણી છે.”

“જરબાઈનાં જેકે બપડાના યુગ તો કરા નથી, પણ જે સસારમાં હજીથી થઈ પડે, તથા બીજાને સાર પોતે ગમે તેટલું ખમે તેવા યુગ તો છે. હવે મને કહેવો કે એને શું

શું કરવો કીધો છે? ધણી વખત એનું બને છે કે એક બે છોકરાં શીખવવા સાર શીક્ષક સાથે સરત કરે છે, પણ ચોરા મહીના થયા પછી તેને સરમમાં નાખે છે, ને અરધી દળન છોકરાં બોલે દીસારે છે.”

“નહી દીકરા તું બુદ્ધ કરે છે, જે માણસોને લાં તે મઈ છે, તે લોટા તો ધણું બધાં માણસ છે; ને તું એજાને તો એમ બોલે નહી. બે છોકરાંને હાથ તો એ શીખવે છે, ને લખે છે કે છોકરાં એટલાં તો સરસ છે કે તેઓને જોઈને તેને ધણો દીકસો મળે છે.”

“હા, બીમારને કાંઈથી દીકસો તો જોઈએ,” જાણ નીસાંસ યુગને બોલ્યો, “પણ માથા એક જુના મિત્રની છોકરી સાર તમે શું કહું?” તે ધીમેથી બોલ્યો, પણ તેનું મોહકું ને બોલો ધણી જોડી લાગણી ખતાવતા હતા.

“મેં તો જરબાઈને લખ્યું કે મુખેથી મારી સાથે અહીં આવીને રહે. ને જાણ, તું કહે તો તે કાગળ ને તેનો જવાબ સમજું મારી પાસે છે, તે તુને બનાવું, તે કુપરથી તુને જાણશે કે એને પોતાની પસંદગી પ્રમાણે કીધુંય તેથી હવે મને સાંતી બલમાંની, કારણ કે મેં તો આપણી સાથે રહેવા આવવા લખ્યું કે ઘેર જાણે તાફન છે, પણ એને એમ શીખ-વવા જવાનું વધારે પસંદ પડ્યું, જેકે બહાર મામ શીખવવા એખલી જાણ તે તો પહેલાં મને પણ જરા ઠીક લાઈ નહી, પણ બધું છતાં એણીયાલા હાથ કરતાં એ રરતો હું ધણો માનવરેલો સમજીશ.”

બંને એક કાગળ લીધાં, વાંચ્યાં ને કાંઈથી દીકા કંઈ વખર તેની માયાના હાથમાં વ્યાધ્યાં. તેનો મેદરો તદન સતોપ પાતે-લો લાખતો દતો અને તેણી તે સમજાઈ ગઈ. ધણી વખતની મુખકીરી પછી તેણી બોલી, “તું ધારેય દની કે મને એવીજ મમતાથી કમખું જોઈતું હતું?”

“માથા તમે બરાબર વખતને અનુસરતું લખ્યું છે, પણ મારા કહેવાની તમે રીસ કરતાં ના; જરબાઈ કાંઈ એવી છોકરી નહી હતી, કે જેની પર એને હક નહી, પણ ફક્ત દોસ્તી, તેને આધારે આવીને રહે, ને તે પોતાનાં સગાં સાથે તેવી હાલતે રહવાથી જોસીયાથી છંદગીની અજબાપસ તેને પુરતી રીતે મળી.”

“પણ જરબાઈને આપરે તાંદાં આવતે તો હું એને મારાં જાણોની માફકજ ગણુને ને તેની મામીની માફક હું તેની સાથે ચાલ ચલાવે નહી. હું ને એની કુવરખાઈ મામી કઈ સરખાં નહી દતાં.”

“જેસક નહી, પણ યાદ રાખતું જોઈએ કે જરબાઈને કાંઈ બી પમારની જર હતી; તેનાં કપડાં, મુસાફરી ને પોતાના જીવનો ખર્ચ સર્વે જોઈએ તે ક્યાંથી લાવે? તેની કાંઈથી આવક હતી કે? પછી તે છોકરી કરે શું? હું ધાર્યું કે પૈસા બાબદ તમેએ કાંઈથી ઈસારો કીધો નહી હશે.”

“હું તુને મારી આપું જાણ, કે મને એવો વીચાર નો આજોજ નહી, પણ જરબાઈને જે અર્થ આવી હતો તે એને કસાંની જરર પડતો નહી. હું એને બધું અપાવતો.”

“અવગણતો તમે અપાવતે તો ખરાં, પણ જુઓ મારા વીચાર પ્રમાણે તમોને એમ કરવું હતું. તમે તે વખતે એખત્રાં હતાં, તેથી તમોને નહીં સોહોવાયતે લીધે કોઈ બાતુંની તમોને જરૂર હતી. ને જરૂર્યાઈ તમારો અવાસ, સારી રીતે પીઠાંજો છે, ને તમે જરૂર્યાઈને પણ સારી રીતે જોખખતાં હોવાને લીધે તમે જોને તમારી સાથે પમારતો બદોખરત ફરીને રાખતે, પછી એને ગમે તેટલો વખત તમારી સાથે રહે; એમ અંગ્રેજોમાં ઘણી વાર બને છે, તેમ જો કાંઈ હતે તો સાફ.”

“ખરેખર દીકરા એમ જો ને મેં કાંઈ હોતે તો ઘણું સાફ, પણ મને તેવો વીચાર આવ્યોજ નહી, પણ હવે તો સફ થઈ ચુકું છે.”

જાને વીચારવત મેદરે કહ્યું, “હવે તો સફ નક્કી થઈ ચુકું છે. “પણ જરૂર્યાઈએ કાંઈબી ખરાય કાંઈ નથી. જેને તોંલં એ શીખવે છે, તે ઘણીજ સારી બેરી છે, ને એની શીખવાની કદર યુગે છે. ત્રણ મહીનામાં સહ સાથે પજોરાઈ ગઈ છે, તથા શીખવવા સીવાય બીજું કાંઈબી કરતી નથી.”

“પણ એનું નું એને કાંઈ કે તેમાં વળી ખરાય લાગે! શીખવવા જાયે તે ફક્ત શીખવે, બીજું શું કામ કરવાનું હોય કે ને કરે. મને તે બાઈનું નામ કહોની કે જો હું તેને જોખખતો હોઉં, તો જોઈ કે તે કેવી છે?”

“મને જરૂર્યાઈએ તેનું નામ કે રેકાંલું કોઈને નહી કહેવાને બીનલી કાંઈ છે, ને જ્યાં સુધી મને કહેવાની રજા મળે નહી ત્યાં સુધી હું કોઈને કહેવાની નથી. હું કહે તો હું અતર ઘડી એને લખીને પુછાવું.”

“મારે ખાતર તમે કોઈનોબી વીરવાસ ઓછો કરો ના માયજી, પણ આને કોઈ પર કામગી લખીને વખત યમાવે તે કરતાં મારી સાથે વાત કરો તો સાફ.”

હાર પછી જરૂર્યાઈ વીરો તેને વધુ સાંભળવાની ઇચ્છા નહી હોય તેમ પોતાનાં બીજાં જોખખીતાંની ખખર અંતર પુછી, ને જરૂર્યાઈ વીરો ફરીથી કાંઈબી વાત છેડી નહી. રાત્રે

જી નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરીત્રો. ૪૫

એલીઝાબેથ બેરેટ બ્રાઉનીંગ.

જનમ ૧૮૧૬—મરણ ૧૮૬૧.

લીઝાબેથ બેરેટ લંડનના એક ગોટા વેપારીની બેટી હતી. તેણીનું બચપણ પોતાના એકપુરા વદાસા બાઈ અને બાપ સાથે ‘હેરફરડશીયર’ નામના પ્રગળામાં અને માર્કેટ્ટ વેળા લંડનમાં પસાર થયું હતું, કે જોને મારેતી વીગત કમનસીબે આપણે મેળવી શકતાં નથી. માત્ર એટલું જ કહેવાયલું છે કે જેનું તેણીનું બચપણ સુખી અને ખુશનુંમાં ગયું, તેવીજ રીતે તેણીની પાછલી જીંદગી પસાર થવા પામી નહી, પણ તેણીને ઘણું દુખ સોસાનું પડ્યું હતું. બાપા શીખવામાં તેણી અતી ચપળતા બતાવતી હતી, અને ઝીક ભાપાને શોખ તેણીને સડથી વધારે હતો.

૧૮૩૬માં એલીઝાબેથ મરણુતોષ માંડી પડી, જન્માંથી જો કે તેણી સાઝ થવા પામી, તોપણ પોતાની અસલી લંક-રેસતી બે ત્રણ વરસો તત્કી મેળવી શકી નહી. એક વરસ દવાસ તત્કી પોતાનો ઓરડો છોડ્યો નહી, અને જ્યારે શીયાળાની રતુ આવી સારે તેણીના અકરોના ફરમાવ્યા મુજબ બીજા જગાએ લઈ જવામાં આવી. તેણીના બાઈ કે જોને

હાલ તેમ બેલી
"કોરેન્સ" શેરનાં

ચુલખાઈ ફરામલ પાટક.

મીસીસ એ
Mrs. ELIZ. વે
તેણીની મોર
વધારે હતી નહીં
બિનાર નીચે ચુલખાઈ રે છે-

મો ફરત આઠ ટીવસનીલ હતી
હી થઈ આમથી કાઢેલાની મર
તે કાંઈ પાલતી જેટુ લાગ્યું નહીં
પણ મોરથીએ વધારે પડ્યો ૨૫
મો મર મોટો કહેવા લાગ્યો કે આવી

મારા કેતેલમાં જુવાઈ આસમાં કરમર કર
પરસાઈનો વાંકામર બેલી કુલખાઈ મોટીકો પુલવી
કરવામાં બેઠાએ મોટી મોટી પાટી તે બેમુખ થઈ ગઈ
તેજાના પાટી ખનવેરસાદ ન્યુસપેપર વાચનાં વાંચનાં
મો આગા. તેમજ શોખીયાંથી રતન બરમી ખરેખર દાગે
પાટી આવી અને લુભે છે તો ચુલખાઈ બેમુખ દાગનામાં પડેલી
છે; તેથી જ કોલેનવાર કુલખાઈ તથા પાલતી બાંધી દુરોચારે રહે
કે તેવામાં તે જાનું પાછી લુખ પાટી હતી કે "કોઈ તે કાઢેલ
કે" આ સાંભળી રતન બરમી મોટી કે "કોઈ બેતા દીવમાં લુખ
નહીં તેા ખામુ બરાઈ દોરો, એના આગ લોખાન પુષાની હોડી
આગથી પડેલો તેા બધું બાતરો." થોડે તેને આ બાંધેલી લુખ
હારી કઢાવી, પાછી તે જાનુંકે દુરોચારીમાં આવી બાતરવા માંડ-
ય કે "કોઈ લુખ નહીં કાઢેલું, હું કહું! મારાં માથામાં કાંઈ
બાધું છે તે નહીં કઢાવું!" તેવામાં બેવાથી માથમ પડ્યું કે
ચુલખાનુંના "કે" કોંબવા નીપરાવેલા બાળના બુલેખમાં એક
પલુખ નાનું પડી જોનારો બાલો કમલ સપનાઈ ગયું હતું,
અને તેનું નામ બાળમાં સરાઈ નીજાઈ ગયું હતું, તે કઢાવવાથી
કુલખાનું દુરોચાર થવાનું!

“તેણીને કહી મેળવશે નહીં” મારા કાકા બોલ્યા, “અનુ કાંઈ દહાડો સારું થવાનું નથી, તે તેણીને કહી મેળવશે નહીં.” જે વખત મને મારું પુસ્તક પુરું કરવામાં રોકાયેલો હતો, તે હવે જે મારા કાકાની મેદરઆની મેળવવાની ફાઈટ કારોયમાં હુમાળ્યો. ખાંદે સાથે થયેલી ટેવ સાથે એકાદી મારાં દીકરાના કાન્ડે લીધા અને જે માણસ મારામાં હોય તે પુસ્તક કેમ લખે? હું હંમેશા કરતાં વધારે આગળુ થતો ગયો, કારણકે હું માનતો હતો કે મને જે મેદરઆની વગર હોય તે મારા કાકાનું સારું મત મેળવી સમજી નહીં; અને તેવજીની પસંદગી વગર હોય તેની સાથે કદીથી મેળવવાની મને આશા ન હતી. જેટલો વખત હું મારા કાકાને તે સ્ત્રી રહ્યો, તેટલા વખતમાં મને મારા બાપા તરફની ઘણી કાળજી મળ્યાં, બેનની અંદર હંમેશાં મારું કામ કેમ ચાલે છે તેની ખબર પુછવાતા હતા, અને મારાં કામમાં કોઈપણ કરવાના મને કાલાવાલા કરતા, કારણકે એક બીજું તીનની સુસાકરી નામનું પુસ્તક, કે જે એક સારી આગળવાલા અદરચને હાથે લખાઈ હતું, તેને મારાં પુસ્તકની આડે આવવાનો ભય હતો. જે મારી સુખી બાઈ કાંઈ પણ કોલી રાકતો નથી. જે સુખતાની રાખવાનું અને નીસાસા તાખવાનું ભરી રાખું; તે એટલાં વેર કે છેલ્લે મને ખબર મળી કે “સર જ્યોત્સના રંગેનરમની પોતાનાં એકસાખાતાની તવારીખ નામનું પુસ્તક, જે વાલ્ડેમુખમાં છપાઈ બહાર પડ્યું છે, લાંબું, મારી રાખતી આસાઓને અડાં અંત આપે. જે” મારા કાકાનું થર નીસાસામાં છોડ્યું; હું મારા બાપાને મલકા ધણે બીઠતો હતો, તેણે અને થતા કપા-કાપોથી થોઈ નાખ્યો, કે જે કપાઓને હું વડન લાયક હતો; તેવજી મારી છંદગી કહેતાં માટે જે એઆસો રાખતા હતા તેમાં નાસીપાસ થયા; તેવજીની હવે ખાતી થઈ કે હું મારી કસયાદીને કદીથી મને અથવા મારાં કુટુંબને જોખાનની દીસી નહીં; તેવજીનાં મેદરસા ઉપર હંમેશાં દહાડોની છાપ પડશે, અને મને કાંઈથી મેદરનત કરવાનું કહેવાનું કોઈ કીધું. જે મારા વખત આગસાધમાં, અને હુસની સાથે પરજીવને અક્ષત હોવા માટે બચાવે કરવામાં સુખર્યો. જે મારી છંદગીમાં કહેતાં મેળવવા માટે દબરો વહાળી દહી કરી, પણ તેઓને અમલમાં લાવવું હંમેશા કાઢવા.

[સંધ્યુ છે.] નવાજખાઈ લાંબા પાદશાહ.

એક બાયટીની પોતાના વર તરફની ફરબે.

૯૭, તારાં પેલાં બીકે ઉપખવાનાં અને વગર દવાવાળાં બનાં ઉતાર અને પેલી તારી નજરોમાંથી કીકાર ઉપજાવે એવા આંખના પગકારા કદી પણ કાઢતી ના. જેમ અતી રમકડા લીલાં લીલાં ઘાસવાડાં મેદાનો પર દાવ પડ્યાથી તેની સુંદર ખુબસુરતી ઉપર ઘણાં પડી રહે છે, જેમ સુંદર તારાં કુલની કળીઓ વટેળીઆથી રમખી ભળે છે, તેમજ તારો આવડ કે જે તારો ધણી, તારો રામ અને તારો કાકેમ છે, તેને કાઈ પણ રીતે હું દુઃખ મેદરસાથી દોરું. તેથી છે કે હું ગમે તેની ખુબસુરત હરી તોપજી તેની ઉપર ઘણાં પડી

રહેશે, અને તારી બીજી કીર્તીઓને વખતમાં નાંખશે; અને વળી એટલે પોતે પોતાના ધણી તરફ એવી ચાલે વસતું, એ તેને કાઈ પણ રીતે લાયક અને પસંદ કરવા ભેગ નથી. જેમ એક કદી કે જે ભારે મેલો થઈ ભળે છે, સારે તે કાંદવાલો, નાસા દેખાવો, અરવચ અને ખુબસુરતી વીનાનો થાય છે અને તે વખતે કાઈ ગમે તેવો તરસો માણસ પણ હોય તે તેમાંથી એક રીધું પણ પોતે પોતાની તરસ મથાનની ઉઠવા કરશે નહીં. તેમજ જે હું તારી પોતાનો સ્વભાવ જલદીથી ઉઠાડીશ ભય એવો રાખ્યો, તે હું ગમે તેટલી ખુબસુરત અથવા પૈસાદાર હશે તોપજી કાઈપણ તારી પાસે આવવાને અને તારો મીન થવાને ચાકરી નહીં.

હું હું નથી બહુતી કે તારો પોતાનો આવડ તે તારો ઉમરાવ છે, તેજ તારો રખેવાળ છે, તેજ તારું માપાનું તાજ છે, તેજ તારો રામ છે, અને તેની છંદગીમાંજ તારી છંદગી સમાયેલી છે; હું હું નથી બહુતી કે તારો આવડ એ એક છે, કે જે તારે માટે હંમેશાં કળાજ રાખે છે, અને તારો સ્વભાવને ખાતર તે જગીન પર અને દરવામાં પોતાનાં શરીરને મેદનત અને બેખમમાં નાંખે છે? હું હું નથી બહુતી કે તારે ખાતર તે રાતનાં તેણીને અને દીવસના થંડી અને સખત તરફ ખેંચે છે? ભારે હું પોતે તો તારા આવડનાં હુંવાસાં ધરમાં નચીતપણે અને સહીસલામત રીતે રહે છે? તારે સારી રીતે બહુનું નેઈએ કે તારે માટે ઉપર વહુવેશી રીતે જે જે નેઈએ તારા આવડ વેટે છે અને દીસી અને જગીન ખેંચે છે, તેના બદલામાં હું તેને હું આપી શકું? કાંઈજ નહીં પણ માત્ર તારો સાચો ખાર, ખરેખરી તાખેદારી કે જે તેણે તારે માટે ખેંચેલી નેઈમતનાં પ્રમાણમાં ૧૦૦ મો હીસો પણ નથી. જે પ્રમાણની અને જેટલી રીયતની ફરજ પોતાના શાહનશાહ તરફ વફાદારી બતાવવાની છે, તેટલીજ તારી પોતાની ફરજ તારા આવડ તરફ વફાદારી બતાવવાની અને તેની તાખેદારી કરવાની છે, માટે મારી વફાદારી બેન, જે હું તારા ભવમાં સુખી થવા માંગીજી હોય તો ઉપલી રીતને ખરેખરી રીતે ગામતમાં લાવવાને કોશિશ કરશે તો હું ખચીત સુખીજ થશે અને તે સર્વ શક્તિવાન ખેદ તારી ઉપર ચાહ રાખશે, અને ભારે તે પાક ખેદા ચાહ રાખશે સારે કુદરતી રીતે સર્વ લોક તને ચાહશે અને તારા સર્વોત્તમ સુખનાં વખાણ મારો.

ખીસીસ ખુબખાઈ મોટાખાઈ વલસાહા.

“અને હું હું મારી પર એટલા બધી કીદા છે, ખારો,” તે કોલેશે, “કે મારી બાયટી થવાને અને દુન્યાને એક ઉરથી બીજે છે જે નર પડે તો જવાને, તારું મર, દોરસો, શયાં વાદા-લાં અને તારી બુલાન છંદગીને સુખી કરનારાં સંધણે હોય છે?” “હા અમલત,” તેણી મારાથી બોલી, “અમારું દુ-તમ-રી બાઈડી ધણાં સારે તમારા લીયારો તે મારા લીયારો અને તમારી આશા તે મારી, અને જે છેક દુન્યાને છે જે નવા મને કહેશે તો, અરે હું કવી મોટી સુશી સાથે તમારી સાથે જઈશ, કારણકે મને અસાધ્ય રીતે કદી જેવી અગતી.”

હરેક ભલાં કામમાં હારી ના ખા, પણ
હીમતથી આગળ ને આગળ વધ,
અને તું જરૂર કરીને પાર પડશે.

હીમતથી તું આગળ ને આગળ વધા કારણ કે નાસીપાસી જેવી કોઈ બીજા આ કુશળમાં છેજ નહી, અને હરેક કામમાં હીમતથી આગળ વધવાની કોશિશ કર. પહાડ ઉપર ચઢ, અને પવનના ઝપાટા સામે બહાદુરીથી સાંમે યા. જરાક પણ બીદયા વીના આગળ ને આગળ ઉપર ને ઉપર ચઢાવેા જા. હો! માનવી! કોઈ પણ સાદરક કામ આરંભવાને તું શું કરવાને હરે છે? કારણ કે તારાં માર્યાં ઉપર આકાશ રમણ્ય દેખાવ કરીને સહાનું પ્રકાશ છે. ને ગમે એવાં પણ તોફાન અને વાદળ તારી વચમાં આવે, તો તેની કાંઈ પણ દરકાર કયાં વીના આગળ ને આગળ વું વધેા જા, કે જેથી અંતે તુંને સુખ મળ્યા વીના રહેશે નહી.

હીમતથી આગળ વધા તથા ખચબચકી અને કદબી પહોંચાની ટેકડીઓ ઉપર બહાદુરીથી ચઢ, તથા પહોંચા ઉપરથી ઉતરતાં તોફાની પાણીઓના ઝડાઓનાં આરકાંની સામે હીમતથી ને ખુશીથી લડ. જે બીલી બીલીને આત્મે આત્મે પેટે ચાલીને આગળ વધવાની કોશિશ કરે છે, તે જરૂર કરીને હારી ખાય છે, તથા જે પહેલવાની કુશમાં છાતી કદાકીને ઘાખ્ય યાય છે, તે જરૂર કરીને જીતે છે. હો! માનવી! તું એક ખરેખર પહેલવાન જાન, અને તારી વચમાં ગમે એવા મોટા બરફના ઢગલાઓ આવેલાં તુંને ખડાલ કરે, તોપણ તેખને હીમતથી કચડીને તું આગળ વધ, ને તારા ખરો માર્ગ શોધી લે, અને અખતુસનાં લાકડાં જેવી, ગમે એવી પણ કળી તથા કદંબ દેવાલ તારી વચમાં આવે, તો તેને તોડી પાડીને તું દીવસની રોશણી જોવાને તૈયાર યા.

હીમતથી આગળ વધા અગરજો તારો પગ એક કે બે વખત પછાડે પાછો સરી પણ જાય, અને તું ઝોડઝ આંઈને નીચે પડે, તોપણ તેની રતીભાર પણ દરકાર કયાં વીના તું વધારે આગળ ને આગળ વધેા જા. કારણ કે અગરજો તું મોત અને ધારતીથી બીચકુલ નહી હરશે, તો ખચીત કરીને તેઓ તારી પાસથી નાહરી જશે. જેમ એક લરાકરમાં હીચકારી હારને હમેશા ગોળી લાગ્યા વીના રહેતી નથી, પણ જેઓ હીમતથી લડાઈમાં જડવાને છાતી કદાકે છે, તેખી છાતી ઉપર ચકચકીત હીમત, એક ધાતુનાં અખતરની માફક તેજેખાની કરનાર તરીકે પ્રકાશી નીકળે છે, અને તેખને જવાબ કરે છે.

હીમતથી આગળ વધા અગરજો તારું નસીબ આજે તારી સાથે જુદાઈ રખશે, તો તું તેની જરાક પણ દરકાર કરતો ના, કારણ કે ખચીત કરીને ખાતરી રાખજો, કે આવતી કાલે તે સાચું થશે. હમણાં જો કે તે તુંને દુખારે છે, પણ આગળ આવતાં તે તારો દહાડો ફેરવી નાખીને તુંને નવીજ બહેસો આપશે, માટે ધીરજ રાખ, અને સંતોષી જાન. જે બેવકુફાઈ બરેવાં કામે તે તારી જુઝવાપથી કીધાં હોય, અને તેખાંથી જે અતુભની ડહાપણ તુંને મળ્યું હોય, તે તને આગળ વધારવાને મદદ કરશે, કારણ કે હમેશાં ખુદરતના કાપદા પ્રમાણે બેવકુફાઈ પછાડે ડહાપણ આવે છે, અને નયગાઈ પછાડે જેર આવે છે. વાસ્તે બહાદુરીથી આગળ વધા! આગળ વધા!

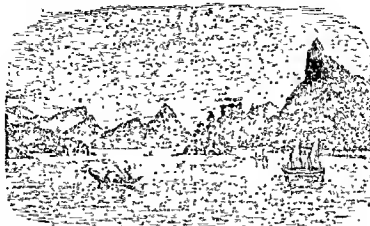
હીમતથી આગળ વધા અગરજો તું જમીન ઉપર પણ પડેા હોય, તો તેની શું ચીંતા છે? જેમ વરસાદ પોતાનું પાણી સમે રેકાણે પાંચરી શકે છે, તેમ શું તું તારો ખુદરત મારેા ખાર દરેક રેકાણે ફેલાવી શકે છે? હો! માનવી! તું આટલું જરૂર કરીને યાદ રાખજો, કે ગમે એવાં પણ દુઃખ તારી ઉપર આવી પડે, તોપણ તે સર્વે સંકટોને તું ધીરજથી ખખજો, કારણ તેખાંથી અંતે તુંને સુખ મળ્યા વીના રહેશે નહી. જેમ એક અધારાં અને વેરાન જગજગમાં એક ભાગી તુડી ગયલાં જાની ઉપર એક પક્ષી બેસીને પોતાનું મીઠું ગાયન માવું શરૂ કરે, તો તે એવાં એકાંત જગજગમાં પણ કેવું મધુર લાગે? તેમજ તું પણ ગમે એવી જગ્યાએ જા, કે ભ્યાં તારું પોતાનું ગોલાખ કેવું ખીસી નીકળેલું હોય છે! (તે શુભાખ કાંઈજ નહી, પણ તારું પોતાનો હોય છે, અને જે ખોદાનું પોતાનું એક તુર છે).

હો! માનવી! તું હીમતથી ઉપર ચઢ, અને ખુદાને પુજ. કે જ્યાંથી તુંને સરસમાં સરસ ઉંચાં ઉંચાં મળી શકશે, અને તારે માથે પેહેરવાનું તાજ પણ ત્યાં જરૂર કરીને તૈયાર છે. માટે તું કદી પણ પાછો હડ ના. એક મક્કમ ટેકાજ રાખીને તું તે જ્વાનનું તાજ, દોલત, આખર, અને પુશ્પી મેળવવાને લાપકનો યા, કે જે આખર, તાજ, દોલત અને પુશ્પી તુંને સહાને ખુશીમાં રાખશે. હો! માનવી! આજસાઈને તું સંજુલ રીતે તજ, ને ગમે એવાં પણ તારી ઉપર દુઃખ ને સંકટો આવી પડ્યા છતાં, તેની રતીભાર પણ દરકાર કયાં વીના હમેશાગીનું સુખ મેળવવાને આગળ ને આગળ ઉપર વધવાની કોશિશ કર, અને અંતે તું જોશે કે, તારી અચાજ મેહલનના બદલાં તુંને છેજે મળ્યા વીના રહેશે નહી. માટે ઉપર ને ઉપર હીમત અને બહાદુરીથી તથા ખુશીથી આગળ વધેાજ જા.

મીસ યાનુઆઇ ચેસતનજી નવશેજી ડાકેદર.

દયાઈની પેટી—એક વાલજુપરનો ડાકેદર દરરીએને કોણ પણ દુખ વેળા ખાર પાણી પાવામાં બહાદુર હતો. એક દીસે અક્ષમાતથી તે ડાકેદર દરખામાં પડેા અને દુખા મુકેા. વાલજુને કચવાને જેને આ જાનાવની ખખર ન હતી, તેણે જાને તોરસે એક અવાસીને પુછ્યું કે ડાકેદર વીશે તેને શાંઈ ખખર છે થા નહી. “હા” તે બોલેા, “ગજ સાતના તે પોતાનીજ દવા-જની પેટીમાં” દુખા મુકેા છે.”

“સનબીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

૧૫—બોટા ફેરાગતું અજાત.

પ્રકરણ ૪ થું (આશુ).—રાયો હી લેનીરો.

મંગલવાર, તા. ૨૨મી આગસ્ટ—હમે સહવારના પાંચ વાગતે ઉઠ્યાં, અને પેત્રોપોલીસથી ૬ માઈલ દુર “વરજન ફોરેસ્ટ” જોવા થોડા ઉપર નીકળ્યાં; દોઢ કલાકની મુસાફરી કીધા પછી હમે જંગલ આગળ આવી પુગ્યાં. આ જંગલ આડીઓથી ભરપુર છે, અને જોડે હમુને અદ્દાથી લાં ફરવાને ધણું પસંદ પડતું હતું, તોપણ રસ્તા મુકી જઈએ એવા ડરથી હમે ને માથે હતો તે ઉપરજ ચાલ્યા કીધાં; ધણે રસ્તા કાપ્યા પછી હમે એક ખુટી જગા ઉપર આવી પુગ્યાં, જ્યાંથી દરીયાનો દેખાવ ધણે અનોખું હતો. અદ્દાથી હમે પાછા ફર્યાં, અને થોડા કટકે ગયા પછી હમુને દરવાજા થોડાએ મળ્યા, જે ઉપર ખેસી હમે પેત્રોપોલીસ તરફ બાર વાગતે આવી પુગ્યાં. આ જગા ઉપરની દરએક ગીબોના રંગે ધણા અગ્રાન્તવાસી હોય છે; ખુદા રંગે તે નજરે પડતા નથી.

બુધવાર, તા. ૨૩ મી આગસ્ટ—આજે સહવારના છ વાગે હમે ખંડોં તથાવર યઈને હોતેલની અગાસી ઉપર ગાડીની વાર જોતાં જોડી ગયાં. હમે નીકળ્યાં સારે લેહેકી સારી હતી, પણ થોડા કટકે ગયા પછી એકએક ધુમસ નીકળ્યો, અને હમુને થંડી ધણી લાગી. હમે ધણુંએક નાની ગામડાંઓમાં ઉતર્યાં, અને અગીઆર વાગે “એન્ડ રીઝો” પર આવી પુગ્યાં. હમે (પલા) સાડીએગણસાકે માર્કેટની મુસાફરી ચાર કલાક અને પચાસ મીનીરે ખસાસ કીધી, અને એટલાં માં સાત વખત હમે ખચ્ચરો બદલાં.

હમે રેશનની પાસેનાં એક પોંચખાનામાં નાસ્તો કરી આગ-ગાડીમાં બેસી “પાત્રખાવરા” ચાર વાગેને જઈ પુગ્યાં. લાંના ડાકટર ગનીમ હમુને લેવા આજ્યા હતા, તેની સાથે હમે તેજ હમે ધર ગયાં. એ ધર એક ટેકડીની કીનારી ઉપર છે, અને અદ્દાથી મુરજ અસ્ત પામવાનો દેખાવ ધણેજ ખુશ્મરક લાગે છે. ધરની પાસે એક નાનું જંગલ છે, તે જોવા હમે

નીકળ્યાં અને થોડી પળમાં મેં લાંથી (૨૬) છવીસ જાતના ફળુના (એક વાતવું કાક) નમુનાઓ એકઠા કીધા.

બીજે દહાડે હમે “બારા” જોવાનોં ડેલાવ કીધો હતો, તે મળવથી હમે આકે વાગતામાં ઉતાવળ કરીને રેશન ઉપર ગયાં, જ્યાં દભારી ગાડી બીજીઓની સાથે જોડી, અને હમે “સેના આના” આવી પોહ્યાં. મી. ફેર એક જુના ધાઠની ગાડી, થોડા થોડાએ અને આકે ખચ્ચરો લઈ હમુને લેવા આજ્યા હતા; અને તેવણની સાથે હમે “બેરનની જમીન” ને મેં માર્કેટ દુર છે લાં ગયાં.

૧૬—મુલામોનું ગામ સેનતા એતા.

“સેનતા એના” એ “સેન્ટીવલ” સર્વેષી મોટું કણીનું ઝાક છે. એક ચોરસ જગ્યાની તથા બાલુઓ ધરમાં રોકાય છે, અને વચમાં કાંથી સુકવવા સાર જગ્યા રાખેલી હોય છે. વચ માનું ધર રહેવાના કામમાં આવે છે, જમણી બાજુ પરનું ગોલામોને સાર ચોરસાઓ, વખારો, અને દેવક તરીકે વાપરવામાં આવે છે, અને ડાબી બાજુનામાં તમેલાઓ, બજર-ચીખાનાઓ, અને ગોલામોને સાર બીજા ચોરસાઓ હોય છે.

કાપલા પ્રમાણે ઘણી પોતાના ગોલામોને સત્ દહાડામાં એક દહાડો છુટી આપવાને બંધાયેલા છે; અને તે દીવસે જો ગોલામો પોતાની ખુશીથી કામ કરવા મળે તો તેને જુદા પૈસા આપવા પડે છે. ગોલામોને કાંઈ રવીયારજ છુટી આપતા નથી; ધણું કરી જુદા જુદા દહાડાઓ હોય છે, જેથી કરીને એક એકના ગોલામો મળી શકે નહી. આ દેશોએ આજે બેસ-પતવારે રજા આપવામાં આવી છે, અને તેઓ પોતાના તેલવારનાં કપડાંઓ પહેરી બહાર આવ્યાં છે. સહુથી પહેલાં તેઓને સર્વેને સાથે કરી નીચે પ્રમાણે ઉભાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. આગળ નાનાં છોકરાંઓ, તેની પછવાડે જુવાન બાપડીઓ, તેઓની પછવાડે ઘરડી બાપડીઓ, તેઓની પછવાડે ધરડા માતીઓ અને સર્વેથી પછવાડે જુવાન પુરુષો, આ મુજબ તેઓ સર્વે દેવકમાં બગલ કરવા ગયાં; બંદરી ખાસા ધયા પછી ઘણીએ દરેક ખાણસની મુશાકાત લઈ તેઓને જવા કહ્યું, દરેક નાનાં છોકરાંઓને પણ તેઓની માતાઓ દેવકમાં લાવ્યાં હતાં, અને એક બચ્ચું તો માત્ર એકલીસ દીવસનું હતું.

દેવકમાંથી હમે ધર જઈ નાસ્તા ખાઈ ફરવા નીકળ્યાં, સર્વેથી પહેલાં હમે નીશાળનાં છોકરાંઓને લેવા ગયાં, ત્યાર પછી હાસપીટામાં ગયાં, જ્યાં સારાં બાજુએ ઘણું મોટું જળ માલું હતું, અને પછી એક નવો સમી જેથી કાંઈ સાર કરવામાં આવે છે, તેની તપાસ કીધી. સહુથી સરસ કાશીને તદ્દન પાકવા દેવામાં આવતી નથી, પણ તેને ઘુરત હોવામાંથી કાઢી સુકાતી નાખે છે. સુકાયા પછી તે મુંડી કાઠમાં આવે છે, અને એ કામ સેહેલું હોવાના સમયથી જો બાપડીઓનાં નાનાં છોકરાંઓ હોય છે તેઓને આપવામાં આવે છે.

હમે ધર તરફ જઈ સર્વેને સમાપ્ત કરી, હમારી આંકીમાં બેસી “બારા” જઈને, બાદશાહ સામ્રાજ કીસતોવાનો મેહલ પછવાડે મુંડી હમે “ચોમે” માં બીટ બાજુથી દાખલ થયાં.

સોમવાર, તા. ૨૮ મી આગસ્ટ—અહીંયાના વર્તમાન પ્રધાન મંત્રી ગોલામો વેચવાના અપવાદ તો બાદે આપવાના છે એવી જાહેર ખબરો યાંથી, તો કામ કેવી રીતે કરે છે તે લેવાને હમારી કાળજી ઉત્પન્ન થઈ; તેથી હમારી સાથના કેટલાક જને એકીબાના એક ગ્રંદસ્થ સાથે તે જઈને બેવાની મોકલણ કીધી; કોઈ પણ હિંમતથી આ જગ્યા ઉપર ગુલામો રખાતા નથી, અને એ કાપલો પાળવાનું વ્યવસ્થાનું મુખ્ય કામ છે. આ કારણે સર તે હોશ એ ધણી કરી રીતે કરે છે તે હિંમતથી જુવાનમાં આવે છે; તેટલા વાસ્તે હમારી સાથના પુરુષોએ જમ અને તેમ વેશ બદલ્યો, અને એક જને કહ્યું કે હું તો એક પૈસાદાર અંગ્રેજીકાનો દેશી છઠ્ઠા, અને મેં મોટી જગ્યા

“સેન્ટોસ” અને “સેન્ટ પોલ” ની વચમાં લીધી છે, ત્યાં કામ કરવાના મને ગોલામોનો ખપ છે. ત્યાર પછી હમને ગામની એક નાની દુકાનમાં લઈ ગયા, જ્યાં પાંચલાક ખોડી ધયા પછી ૨૨ મરદો, ૧૧ બાપડીઓ અને કેટલાક છોકરાંઓને ઉપર લાવવામાં આવ્યાં; ઘણીએ જાતનું ધરનું અને બહારનું કામ હમે કરી ચકરું, એમ તે ગોલામોએ હમને કહ્યું; અને દરેક જને આપરાધથી, તેને ક્યા ધણી લેશે તે લેવા લાગ્યાં. એક ભાઈ અને મેહન જેઓની ઉમર આસરે ૧૪ અને ૧૫ વરસની હતી, તે બે જને ઘણી કાળજી બતાવી કે તેઓને છુટાં નહીં કરે, અને સાથેજ પેચે. નાનાં છોકરાંઓ તો ગોલામો લોક જરા હાથ લગાડે અથવા તો વાત કરે તો ડરતાં હતાં. આક મરદો અને પાંચ બાપડીઓને કીધી વીચાર કરવા મુંડી કાઢી, તેઓની મુશાકાત ખાસા કરી.

આજે હમારી સાથે નાસ્તો ખાવા ઘણા પરણીઓ આવ્યા હતા, જે સમયથી હમારેથી “તીજુકા” જવા સાર છે વાગ્યા તુરંત નીકળી શકાઈ નહી. હમે “એલેનીકસ ગારડન” મુંડી ગયાં, જ્યાં હમને બીજા ઘોડાઓ મલવાની મોકલણ કીધી હતી, પણ હમે ઘણાં જનાં હતાં તેથી નીકળવાની અમીદ જરા મેહનત પડી અને મોટું ધણું, અને ત્યારે હમે “મીનરો” નહી આગળ આવી પુખાં ત્યારે તો અંધાર પડ્યું હતું; ઘોડા વખતમાં ધોધમાર વરસાદ પડવા માંડ્યો, અને હમે “તીસ-જુકા” જઈ પોહિંચે તેટલાં તો તદ્દન બીનાઈ ગયાં. છેલ્લે સરવાલે હમે ઝોડા અને ગેસની બની જાઈ, અને ખુશી થતાં “વાહીત” ના પોહિંચમાના આગળ આવી પુખાં. આ જગ્યા ઉપર હમે સર્વેએ કપડાંઓ બદલવાનો વીચાર કીધો હતો, પણ હમારો સામન હજી તુરંત આથી પોહિંચેમાં ન હતો; તેથી હમે માથાજુ દોસ્તાનાં કપડાંઓ ઉઢીનાં લઈ નવજીક ૩૦ માણસ જમવા બેઠાં. સુવા ગયાં ત્યાં મુંડી વરસાદ પડવા કીધો.

મંગલવાર, તા. ૨૯ મી આગસ્ટ—વરસાદ સુધવારના આવ્યો પણ ઘોડા વખતમાં ઉધાર મુક્યો, જેથી કરીને હમે “બોલદરસ” લેવા જઈ શક્યાં. “બોલદરસ” એ મોટા મોટા ખાડો છે, અને એનું ધારવામાં આવે છે કે કદાચ તે બરફથી બંધાઈ અથવા હોવા, અથવા તો બલતા પાડવાના કદાચના નીચે ખાણમાં પડેલા હોય, તેઓના મોટા ઘોડાઓ છે, જે વેસાઓથી બરાબ ગયા છે, અને કોઈ કોઈકાએ અંદર દાખલ થયોનો રસ્તો પણ માલમ પડતો નથી. એક ખાડોનો ખુદરતી દાર છે, તે ઉપરથી હમે નીચે ઝરે વહે છે ત્યાં જવરાં. હમણાના વરસાદને લીધે ઝરે ઘણો નેસમાં હતો, હમે પાણી ધર આવી, ઘોડા વખત આસાએસ લઈ, “તીજુકા” ની અણી તરફ ઘોડા ઉપર નીકળ્યાં.

બુધવાર, તા. ૩૦ મી આગસ્ટ—વળી પાછો સદવારે વરસાદ હતો, પણ બપોરના બોલકું ધણું, અને હમે “પેટર બોલિ-તોની” ઉપર ગયાં. ઘોડાની સવારી પહેલે ખુશારક લાગી, પણ ઉપર જતાં કુમસ વધતો ગયો, અને દેખાવ દેખાયો નહી. છેલ્લે સરવાલે હમને લીજુના ઝોરાની હેડે જવું રહેવું

પડયું, અને મારમારના વરસાદમાં ખાતું ખાઈને ઉપર ગયા
વીના પાછાં ફર્યાં.

સુકરવાર, તા. ૧ લી સપ્ટેમ્બર—મેં ત્રણ વાગે હડી જોયું
તો આકાશ ઉપર તારા ચળકતા હતા, અને પાંચ વાગે પછ
એવું લાગ્યું કે આને કોઈ વરસાદ આપશે નહીં, માટે હમે
થોડાંઓ મંગાવી તીલજીવંતી અણી ઉપર જવાનો વીચાર કર-
યો. ત્યાં તુલ્કી “જામજુસ” પર ગાત્રી નહીં પુચ્યાં ત્યાં
સુધી ચઢ્યા કીધાં; ત્યાં મોટા મોટા જામજુના ઝાડો હોવાના
સબળથી એ જ્યાંને એવું નામ આપ્યું છે. એની ઉપર
જયા સારૂ રૂઢ લાકડાંનાં અને હર પથરાનાં પગડયાં છે, અને
ત્યાં નીચે હમને થોડાંઓ છોડવા પડ્યા. એક બાલુએ ચઢવા
સારૂ લોહડાંની સાંકળો નાખેલી છે, કારણ કે પગડયાં ઘણાં
ઉંચાં હોવાથી ઘણાંએકને તમર આવે છે. અહીંયાં રખા-
મણી દેખાવ થોડાક વાર નીહાળી હમેને પાછું ફરવું પડયું;
અને બપોરનું ખાતું ખાઈ રતીમર ઉપર ગયાં.

સોમવાર, તા. ૪થી સપ્ટેમ્બર—આજે હમે સર્વે જણાં
વેદેશાં ઉડ્યાં, કારણ કે હમારા સઠ ફરતાં વડા છોકરા હમા-
રથી છુટા પડવાને હતો. આજે આદરાહર્ના લગનનો દહા-
ડો હોવાને લીધે રતીમર ઉપર વાવતાઓ ઉદારવામાં આવ્યા
હતા; પણ ખરૂં પુછો તો હમને એ બહારની ખુશાલી પસંદ
પડી નહીં, કેમ કે હમને છુટું પડવું જ પડશે એવા ખ્યાલે હમા-
ની દલગીરી એટલી ચર્ચ નહીં; વળી હમને હમારા છોકરાની
પાછી સહી સલામત પુગયાની કવારે ખબર મળશે તે પણ
અનોકસ હતું, કારણ કે હમે ત્યાં સુધી વેલવેરેસો પોહિ-
ન્ને નહીં ત્યાં સુધી કોઈ માલમ પડે એવો સંભવ હતો નહીં.
એક વાગે તે સામન તથા માણસ લેવા આગમોટ આવી, અને
તેઓને રતીમર ઉપર મુકી અડધા કલાકમાં પાછી હમારે સાર
આવી. હવે આવતાં અડધા કલાકનું બપોલ કું કરી રાક્તી
નથી. બે વાગે હમે ત્યાં “કેતોપાકરી” ઉપરથી ઉતર્યા
કે તે હમારી પાસેથી ચાલી ગઈ.

હમે પાછાં સાગવ વાગે તેની કરી એક જાહેર હાલ-
માં નાચ હતો ત્યાં ગયાં, કેમકે હમને સર્વેને ઘણુંક યજ્ઞ તેડું
હતું. તે હાલ પછે સારી રીતે સજીયાર્યો હતા. હું અને
તોમ બંધને છેડી સંતામ કરી જલદીથી રતીમર પર ગયાં,
કારણ કે બીજે દીવસે હમે રાગેથી નીકળવાનાં હતાં. પણ
હમારી સાથનાં બીજાંઓને એટલી મજાદ પડી કે તેઓ ધણું
મોડેથી પાછાં ફર્યાં.

[સાંપણુ છે.]

દીરંબાઈ નં. ૩૦ પટેલ.

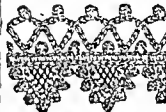
અલેક્ઝાન્ડર ધી થેટ કલાઈમાં એક વેળા પાદેલ વધાવી
ચોતાની આસપાસ ઉભેલાંઓને કહ્યું, “સર્વે જણ મને કહે છે
કે હું કહી મરણ પામીશ નહીં અને એક ફરેરાવાના ઠોકરા દાખલ
મને મળે છે તમે શું ખરો છો ? આ જામજુ દેખાડી નથી આપતો
કે સપાળા ખુશામતીઆઓ નહીં જોલે છે ? આ લોકો ને તપશે
છે તે મારી ફેવતાં લોકોનાં નેહુંજ છે, અને એજ અને કહી
આપે છે કે હું માણસ સીવાય બીજું કાઈ નથી.”

ભરવા-શુધવા વીરો.

“જોનાચમ” એમ.

લેસ.

પેહલી હાર—સાત સાંકરી, બે દીપાની વચમાં જે ત્રણ
સાંકરી છે તેમાંની વચમાંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એ
પ્રમાણે આખી હાર શુધી ફેરવી નાખે. બીજી હાર—સા-
ત સાંકરીની વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી,
એક દીપડા (ઉપર પ્રમાણે), એક સાંકરી, સાત સાંકરીની વ-
ચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એમ શુધી લઈ દોરો તેની
નાખે. ત્રીજી હાર—હવે શુધવાનું તલન ફેરવી નાખી પે-
હેલાં જે સાંકરી શુધી હતી તેની બીજી બાલુએથી શુધવા
મોડે પેહેલા આઠ તોંકમાં આંટા વગર એક શુધે, બાર
સાંકરી, ફેરવી નાખી હમણું જે આંટા વગર આઠ તોંક શુ-
ધવા હતા તેમાંના ચાર મુકી પાંચમાંમાં આંટા વગર એક,
ત્રણ સાંકરી, બીજામાં આંટા વગર એક, પેહેલીમાં આંટા લઈ
એક પછી પેલા ચાર સાંકરીનાં “ભુપ” માં આંટા વગર
એક, ત્રણ સાંકરી, બીજામાં આંટા વગર એક, પેહેલામાં
આંટા લઈ એક, પાછું “ભુપ” માં આંટા વગર એક, એ પ્રમા-
ણે બધી મઠી સાત અણીઓ શુધમાં કરો (જુઓ નમુનામાં).
એટલે એક આણું આરકું પુરૂં થશે. પછી ઉપર પ્રમાણેજ
બીજું એક આરકું કરો. આ આરકાંની પેહેલી અણી પેહેલાં
આરકાંની છેડી અણી સામે શુધવાની વખતે જોડી નાખે, એ
પ્રમાણે નોકે મુધી શુધે. આ દાર પુરી થવા પછી આરકાંમાં
જે મોટા આડી આંટા છે તેને પુરી નાખ્યા; સોય તથા ઝી-
લો દોરો લઈ મળીને જેનું પડ ફરી લેવો (જુઓ નમુનામાં).
રતીમર જે પાદક.

ધૈર્ય અને ખંત.

૨૪ એટલે મનની શાંતી અને ખંત એટલે કોઈ પણ કામની પાછળ સેવટ મુધી વળગી રહેવું. માણસની જીંદગીમાં ઘણા ફેરફારો થાય છે. કોઈ વખતે આપણને મુશ્કેલી થવાનું કારણ મળે છે તો કોઈ વખતે ગમગીનીમાં ગીરજાતર થવું પડે છે. કોઈ વખતે સુખના સાગરમાં પડી જઈએ, તો કોઈ વખતે દુઃખના વમનમાં સપડાઈએ છીએ; એવા અનેક પ્રકારના ફેરફાર થતાન જાય છે; એટલે હંમેશા કોઈ એકનો એક વખત રહેતો નથી. ન્યારે એમ છે, સારે આપણી ઉપર કોઈ આશ્વ આપી પડે સારે ધનરાટ અકાળમાં પડવામાં કોઈ ફાયદો નથી તેમજ સારા વખતમાં દુઃખજન્ય થવું એ પણ સુખીઈ કહેવાય. હંમેશા ધીરજ રાખવી એ તો જરૂરનું છે અને આશ્વનો વખતે ખંત તથા સચુરી પકડીને તે માંથી બચવાને મેહેનત કરવી. તેવે વખતે મનને એમ વીચારીને શાંત રાખવું કે જેમ રાતની પછી દીવસ આવે છે તેમ દુઃખના વખત પછી સુખના દીવસ જરૂર આવવાના. હાથી થોડું બેસનાર બળવાન રાજા હરીશવદ્રે દુઃખની વખતે ને સહનશક્તી અને ધીરજ બતાવી છે તે દરેક માણસે હંમેશા યાદ રાખવા જેવી છે, અને તેને પગલે ચાલવાથી કેટલા લાભ છે તે અહીં જણાવવાની કશી જરૂર નથી.

ધરસંસાર અને વીધા હુમરને લગતાં દરેક અવધાં કામોમાં ધીરજ અને ખંતની ઘણી જરૂર છે. એક પડામાંથી વહેલી નીલી જેમ પહેલાં પોતાનો રસ્તો ધીમે ધીમે ધણતી જગ્યામાંથી કૂદે છે અને આખરે એક મોટી નદીનું રૂપ પડે છે, તેમ ગમે તેવાં મુશ્કેળ કામને પણ ખંત અને ધીરજથી તેના સરંજામે પોહોંચાડી શકાય. એક બાળક ન્યારથી સીખવાનું શરૂ કરે સારથી તેને એ બે યુગ્મો હાંમેક કરાવવાની ઘણી અગત્ય છે. જેઓને બચપણથી ધીરજ અને ખંતની ટેવ પડી હોય છે, તેઓને મોટી ઉંમરે ઘણાં મોટાં અને વખાણવા જેગ કામ માથે લઈ શકે છે, અને પોતાના એ બે હથેલી ઝલેલી તેમાં ફેલેડ મેળવે છે, તેથી સર્વની કુરજ છે કે પોતાનાં ફરજોને નાનપણથી ધીરજ અને ખંતના ધોડા આપવો અને તેજ રીતે આપવાની તેમને આદત પાડવી. કોઈ પણ બાળક અથવા હુમર સીખવાનું પહેલાં ઘણું અવધું લાગે છે, પણ શાંત અને રાખી તેના અભ્યાસને વળગી રહીને થોડું થોડું કરવાથી તે રહેને રહેને સહેલું લાગે છે અને અંતે તે વીધા અથવા હુમર મેળવવાની આપણી મુશાદ જરૂર આવે છે. બે

કોઈ મુશ્કેળ કામ આપણે માથે આવી પડે તો તેને પેહેલાં થીજ સામટી રીત ન બેઠું. પણ તે કામના છુટા છુટા ભાગ કરવા અને પછી ઘડેક ભાગને પાર પાડવાની કોશિશ કરવી; અને એટલું યાદ રાખવાનું અગત્યનું છે કે જ્યારે આપણે કોઈ મહાભારત કામ ઉપાડી લઈએ સારે તેનો અંત કેવો અને ક્યારે આવશે તે વીધે વીચાર ન કરવો, પણ તે કામમાં ખંતથી મંડવાન રહેવું. જો એ પ્રમાણે કરવામાં આવે તો અલખમાં ઘણું કરીને ગમે તેવું મુશ્કેળ કામ દરો તેથી પાર પડવા વીના રહેશે નહી. આપણે આપણું કામ ખંત અને ધીરજથી કરવું એ આપણી કુરજ છે, કારણ કે તેમ કપેલા થીજ તે કામ બરાબર થાય છે, અને ખોદા પણ રાજ થઈને આપણને તેમાં ફેલેડ બસે છે.

ખીજુ, જે કામ આપણને કરવું હોય તે કામમાંજ આપણું સધળું ધ્યાન રાખવું જોઈએ. જો આપણે એક કામ કરવા માંડ્યું અને તેની ઉપર પુરતું ધ્યાન નહીં હોય તો ખચીન તે ગુચવાદા બનેલું લાગે છે, અને આપણે ધનરાટમાં પડ્યે છીએ તેથી તે કામ પરપુરું થઈ શકતું નથી, પણ તેજ કામમાં ખીજુ કોઈ પણ બાળક વીધે લક્ષ આપ્યા વીના, પુરતું ધ્યાન આપવાથી તેમાં સમજણ પડે છે અને તે સહેલાઈથી થઈ શકે છે. કેટલાંક કોઈ અધર્મ કામના વીચારથીજ ધનરાટમાં પડે છે, અને હીમત છોડી દે છે અને તેની સાથે તેઓની તે કામ કરવાની શક્તી પણ મંદ થઈ જાય છે. પણ તેથી ઉલટી રીતે ધીરજવાળાં માણસો પોતાનું કામ ધીમે ધીમે કરવાની આશા રાખે છે, અને તે પ્રમાણે દરરોજ પોતાનાં કામમાં વધારો કરી અંતે તેનું ફેલેડમંદ સેવટ આણે છે. જો આપણે કોઈ પણ કામની શરૂઆત સારી રીતે કીધી હોય અને પછી વચમાં તેની ગોડવણમાં ફેરફાર કર્યા કરે તે તો તેથી પણ તે કામ થઈ શકતું નથી; પણ જો શરૂઆતથીજ તે કામને વળગી રહી રીતસર ખંતથી તે કપું હોય તો આપણી મતજબ હાંમેક થવા વીના ઘણું કરી રહેતી નથી. આ બાળકમાં મધમાખ આપણને સારો ધોડો આપે છે. તે કેવી ધીરજથી અને ખંતથી દુકોમાંથી રસ મુસી લે છે અને પછી તેનું મધ અને મીઠા બનાવે છે અને પછી તેને તે કેવી રીતે એકઠું કરી રાખે છે! આ સધળું તે જીવાવળથી પાતો કેમ થશે અને ક્યારે થશે એવા વીચારથી કરતી નથી, પણ ખંત અને ધીરજથી થોડું થોડું પોતાથી બની શકે તેટલું કરે છે. દરેક માણસે તેથી આ ઉદાગી ઇજાજનુંના દાખાને ધ્યાનમાં લઈ ધીરજથી અને ખંતથી પોતાથી બની શકે તેટલું કામ કરવું જોઈએ. કેટલાંક વળી પોતાથી બની શકે તે ઉપરાંત કામ કરવા જાય છે, પણ તેમાં દાર ખાઈને પાછાં ફરે છે, માટે તેમ ન થાય તેની સાહેચેરી રાખવી જોઈએ.

તવારીખમાંથી કેટલાક દાખલા એવા પણ મળી આવે છે કે કોઈ કોઈ લશકરની સંખ્યાઓએ ખીજું લશકરની મોટી સંખ્યા ઉપર હુમ મેળવી છે અને જે દેશો અજીત ગણતાં તેવાં દેશોમાંથી તેની સંખ્યાથી હુતાવાં છે તે સાચી? જરા વધારે વીચાર કરવે તો આપણને માદમ પડે છે કે, ધીરજ

અને ખંતથી એવી ફતેહ મેળવવાનાં મુખ્ય સાધણો મળે છે, કારણ કે શાંત મન રાખવાથી અને તેજ આખર ઉપર પુરે પુરે ધ્યાન આપીને ખંત રાખવાથી સ્વાસ્થ્ય, આયુષ્યોની, આર્થી નજરે પડે છે અને તેથી પછી તેઓ ઉપર સેહેસાઈથી હલ મેળવી શકાય છે. કુકમાં એટલું જ, કહેવું બસ છે કે ધીરજ અને ખંતથી ચાલવામાં ઘણા ફાયદા છે, અને તેથી દરેક આયુષ્યની ફરજ છે કે તે પ્રમાણે પોતાનાં સમગ્રાં કામમાં ચાલવું.

મોસ સેહેસાઈ હોરમનલ છે કુપર.

ધણીઆણી માટે નવ કાયદા.

૧. હમેશાં ખુશાલ રહેજો. તમારે પોતાને, તમારો પોશાક, તમારા ચોરસ, અને તમારી આસપાસની દરેક ચીજ સોજા, સુકા અને ખુશી ઉપાવે તેવી કરવાની મેદનત લેજો.
૨. તમારા ધણીના હારને સાથે મહત્વાકાંક્ષ રહેજો અને તેઓને ખરાં દીસને આંધવા દેજો, એમ ક્રીધાથી તમે તેને ધણી ખુશ કરો.
૩. તેની બુલો તરફ રાખત યતાં ના અને તેને એકદમ સુધારવાની કોરોસ કરતાં ના.
૪. તમાં મટે તેને ધણી વખત પાટી કરતાં ના, અને ખામું સાફ અને સ્વાદીષ્ટ કરાવજો.
૫. બને તે તમારા અરચનો તુરો દીસાળ રાખજો.
૬. ધરણ્યા પહેલાં એટલાં સારાં દેખાવાની અને સારો પોશાક પહેવાની કોરોસ કરતાં હતાં તેટલી જ કોરોસ ધરણ્યા પછી જ લેજો.
૭. જ્યારે તે પોતાનાં કામની અથવા મમતી વાતો કરે ત્યારે બીજવું કંઈએક દેખાવ કરી ના. તેની કાળજી તમારે હોંટ થરજે અને તેનો રોખ તે તમારો રોખ ગણજો. દરેક માણસને ક્યાની જરૂર છે, અને તે જો તે પોતાની ધણીઆણી તરફથી મેળવી ન શકે તો બહાર મેળવવા જશે. જ્યારે ધણીઆણી પોતાના ધણીની દાઝ દેડે નથી થરતી, ત્યારે ધણી અરધી ખુશાલી અને ખેંચાણ જુદું રહે છે.
૮. તેને પોતાની રીત પ્રમાણે સુખી થવા દેજો, અને નહીં કે તમારી રીત પ્રમાણે; તેને પોતાના જીવને ખુશ કરવા દેજો અને તે કોઈ જી વાતે હરકત કરતાં ના.
૯. તમારાં ઊંઘારોને તમારે વચ્ચે આવવા દેતાં ના. જો ખાર એક સી અને સુરખ એક બીજાં તરફથી પહેલાં મેળવતાં હતાં તે ખાર તેઓનાં હમરે પુરેકાં દીકરા અને દીકરીઓ પર એકદમ રેડી દેતાં બેમાંના એકથી પણ હેમી ચાલતું નથી.

એક બીમકંઠલાલ આકરડી અને પેલો કુપરો—એક રીપસે એક કુરો સાંકળ બાંધી છુટા થયેલા હોવાથી તેના ધણીએ પોતાને લાંબી દાસીને તેને ખાંડા બાંધવાને ફરમાવ્યું, પણ કુપરોએ તેણી પર હુમલો કરી તેણીને કુરો; તેણીની જુઓ સાંકળો પર માટેલાં પોટો દોડી આવ્યાં. "દુર રહેજો" તેણી બાજુએ બંધ કરી બેઠી, "કુરો પેલો છે; મને હવે કરડી તે છે, ચારતે હું એજાકી અને બાંધીશ." તેના કરવા છતાં તેણીએ તેને જ્યાં દીધી નહીં, પણ મનજીવ બાંધી પોતાના આરકામાં ભરી કુરો મોકલે તેની માટે તૈયારી કરી; જહાંથી તેણી પર હટકું લાગવાની નીસાની થઈ અને એના વખતમાં બીજી બીચારી મરણ પામી.

રાંધવાને લગતું.

સુરતી કુમાર બનાવવાની રીત—અરધી રીપરી રો, અરધી રીપરી રો સામે પેરમાં દરેકો લેવો. પા રીપરી ખંડ, પોણા રોર રોણું દુધ, ઘણી ચકાકાં તાપી પા બાઝીથી જા ચોખ, પસતાં, ચારોટી, બાંમ, એજાકી મરજ પ્રમાણે, એક એકી કુપ માણસ અને ત્રણ ઇંડાં એ સર્વેને ધુળીને એકસ કરી પોહોના કલ્કના દીસમાં એ સર્વે રોરો વાર દાંખી મુકવું અને તાપીનું એક ઉપર આવી કકડાં આવતા આવતા પડે કે તે વાસણ સુવા પર મુકવું; નીચે રોરો તથા ઉપર વધારે ઉપાર મુકવા અને હાથ આડેન રેગવું થાય કે હતારી ખાધામાં લેવું.

તારાપોરને માછલીનો પાટીએ બનાવવાની રીત—બહેનો, પાટીએ તો સર્વે કોઈ બનાવી બજે છે, તેમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી, પણ ચકાકાં તાપી પાણી છડે તથા પરકામ બીજ મસાવાથી પાટીઓને સવાઈ વડન બગાડી નામે છે, તેથી આ સાથે પાટીએ બનાવી પાધાથી વધારે લેહેજત મળે છે.—એક લેટો છબીની પાટી ઘણી સફાઈથી પોઈ સાફ કરો. કોથમીર નીચે લે, મેટો વચ્ચેથી સર્વે મુકવું પેરમાં દેવાં બાંધી, જસણની કળા નવ, ચારોટી વચ્ચે છડે, એક કીલો દાંડો, તથા માછલી પુરની અરધ અને મીઠું લઈ એ સર્વે મસાવાને બારીક પીસવો, પછી તેમાં માછલીને સારી પેડે મેળવવી અને તેમાં પોણું કપ રોતો સરોડા નામના તથા એક મેટો વચ્ચેથી પા નોંખી મુકવું પર મુકવું અને તે વડન મુકે. ઘણી હતારી ખાધામાં લેવો. ઉપલી જ રીત પ્રમાણે મુકા. મુખત્રાને બનાવેલો પાટીએ લગ્નમય તે ત્રણ રીપસ મુખી ખાધામાં આવે તેવી હાલતમાં રહી શકે છે.

મોસીસ રીપરીઆઈ દારાસાઈ તારાપોરવાતા.

કૌસ્તમસ કેક બનાવવાની રીત—પરખી રોહકાં મુખ રાવ એક, માણસ રાવ એક, ઇંડાં નંબ પંદર, પાંડ રાવ એક, રોરો આરંભનો મુખત્રા, કાંન (દારામ) રોર વ, જરાતુ કીઆ કાદારેસા રોર વ, બાંમની ડોલેલી બીજ રોર અરધો એ સર્વે વચ્ચેથી લઈ પછી તેની મુલખ બનાવડું—પરકમ ઇંડાં બાંધને તેની સર્વે સારી પેડે ચકાકાં. ત્યાર પછી મુજ, માંખણ, ખંડ અને ઇંડાંની દાઝ સર્વેને અરધો. કલાક મુખી સારી પેડે ધુળીને એકસ કરવું, તેમાં પોલી ચકાકાંથી ઇંડાંની સર્વે તથા ઉપરો સર્વે મેલા બારીક બારીક થયે ચલેવે દામે નોંખી મુકવું કુરડું નહી, તથા એ નજીવને બારીક વાળીને તેમાં મેળવવું, પછી એક મોતદમાં સરખું છુલ કામગીરો તેમાં તે સર્વે નાખવું અને પછી લકીમાં લુલ કલાકો. જુનઈ તથા પછી ઇંડાંની સર્વે જીવ ફેલી તેમાં મીનનસર સોહક સર્વે મેડા ખાંડ દેવેરી તેમાં એક ખાંડાં લીંબુનો રસ નીચે તે સર્વે નક કરી તેના ઉપરના ભાગમાં નજીક અરધા આંગળ મેડાં પર થાય લાંબુથી રેડવું અને પછી તે રોહકાં જામ જામમાં મેડો વખત મુકવું મુકવું, નથી તે રોહકાં જામ જામમાં પછી તેને ખાધામાં લેવું.

પટેડો ખાંડ—પરખ મોરો પપેડોને બાજક કરવા પછી તેને કુંકા ચવવા લાગવા. લાગ્યાં તેમાં માંખણ, મીંડાં, જામગીર તથા વાર ઇંડાંની દાઝ રીપરીને તથા તેમાં તે સર્વે ઇંડાંની સર્વે મેલવી નાખીને પછી તેના મેલા કરવા અને તે મેળવેલોને લીધાં લીધે કલાકવા.

મોસીસ સેહેસાઈ સોરાબજ બરોહક ઉત્તર.

મારી બેનપણીએને શીખામણ.

“આ પછી દુર સડ દ.”

પણી એમણી દેરી સાંભળી લેવાથી ધરતી કામકામ રૂંધે. યંબાણ પોતાની ચાર બેનપણીઓમાં બેસી ગપ્પા મારવા, અને આખા દીવસની ધાકથી કંઠાની ચક્ષુમાં હોવાથી આરામ લેવા વરના મોઢા તથા ખાટમાં બેસી એક-એકનાં ટાલેમાં તથા મસાકેરીઓની વાતો ચલાવી, એ ત્રણ કલાક મનમાં કંઠારવાની છે, પણ તેથી શું પડીશુએ નીકળે છે તેની ચોક્કસ ખબર છે.

ગતરે વાંચનારને સમજ પડે તે માટે એક ચાર મત્તાનું પર અને તેમાં ચાર બાકુલ તે લખાથી મારે થોડો. પછી વાંચી કરશે છે, તે હવે પછી તમારાં ધ્યાનમાં આવશે.

લુગાં ઘાંચે મળેથી શોહોરામણ ગઝરનાં શીરીનખાઈ પોતાનું કામકામ બહારથી ખાસ કરીને નીચે ઉતર્યાં અને બીજે મળ્યાં આખ્યાં કે કેમ કુચરખાઈ (હાપસાદ કંઠારના) હજી તમારું તો પૂરું નથી થયું છે. મરેરે શું થયું પાંચબી વાંચી બધા ને નીચે (શી કુપી-મી) ક્યારે આવશે? એકે તે વખત તો કલાક ચારનાં હતાં, પણ ખબર કેવી કે કેટલા વાગ્યા. ગઝરનાં શીરીનખાઈને ત્યાં પડીયાળ તો હતું ખરું, પણ ફક્ત શોહોરામણાદ ગઝરનાં ભેળે બહુતા હતાં, અને શીરીનખાઈ તો તાખનાં હતાં. તેરલામાં તો બીજે મળ્યાં (દારામણ હાજુનાં) શીરીનખાઈ બાંધ્યાં, કે શીરીનખાઈ, મરેરે! કેટલાં બહારથી એટલા વારમાં શું? કામ થઈ રહ્યું ને! કેટલા વાગ્યા ને? શીરીનખાઈ-મારી બસા બહુ કેટલા વાગ્યા, મુંડ પડીયાળ તો “શીક રીત” કર્યા કરેપ ને કાંઈ મારી સાચે બોલાવવા નથી ને હું બહુ. કેમ! તમારું કામ થઈ રહ્યું છે? એમ કહીને નીચે મુકદ્દમી કુચરખાઈને લઈને બીજે મળે આખ્યાં તો, (હાજુનાં) શીરીનખાઈની તૈયારી હતાં તેવાં સાચે નીચે ઉતર્યાં, પણ પહેલે દાદરે આખ્યાં કે (ચિદેરામણ ગુરતાકનાં) ચેદેરાખાઈ પોતાના સાડા પાંચાકમાં પણ સફાઈદારે કપડાંમાં પોતાની પાસે કાંઈક ચોપડી હશે તે વાંચતાં હતાં તેવામાં (ગઝરનાં) શીરીનખાઈની નજર ચેદેરાખાઈ ઉપર પડી અને બોલી બાંધ્યાં? લુગાંની મરેરે! એણે, તેમ વાંચવામાં ચરી ચઈયાં કેઈ “કાલેજ”માં જવાની છે, તેણે એને પુછાવી વાર! તેવામાં હાજુનાં બોલ્યાં, મરેરે શીરીનખાઈ તમને તો હવેનાં એવીજ આદત પડી ગઈ કેની કે થોડાની “ગીનસ” કરવી, બીજું શું? એને ભેળેએ તે કરે તેમાં તમને શું છે? ભેળેએ તો એ નીચે આવશે.

વડી ખાઈ સાહેબ પક્યાં તે પુશામત કરે, ગરજ પડશે તો આવશે, એમ બોલી નીચે ચાલ્યાં, અને એટલા ઉપર ચોહોલ બહારથી ખુશી દેવા થોડાં બેઠાં, તેમાં ઉપલી ચેદેરાખાઈની ચાત નીકળી. તેણે લુગાંની કેટલી શીખત થઈ ચઈય કે બહુ કે મારા જેવી કોઈ નથી, પણ એજ શું શીખીને “કાલેજ” માં પાસ થઈ છે, અને મરેરે! હવે મરેરેને તો ચારરી કરવી નહીં પડશે, કારણકે એ સંડ તો બહુ પર પર ને ચર ચર બહુ વાંચી બહુએ એરે શું ભેળેએ? એમ વાંચતાં ચાલે છે તેટલામાં ચેદેરાખાઈની હેદેરાખાઈ નીચાણેથી આવી લાગી. મરેરે લુગાંની, માથેથી મુદ્દમણ છે ને ઠોકરોથી તોરો છે, હાલે શું આપરોજ નચીબ પુતેમાં કે? મુગાં દોર જેવાં રહી ગયાં. ચારી રાખક-રાખી એવીજ ચુરેનાં છે, ને માથે બધી એવી ઉપરથી મરી બહુ તે તો કાંઈ નથી શીખતે, કાલ તો જીવસાવી પેટથી ચોપડી

શીખે, તેટલાં તો, માથાંનાં દેખાં દરખાઈ બહુએ, (અને ચેદેરાખાઈની અંદેખાઈ કરીને) આજે લુગાંની હવે એ પ્રેતીકોરો (લુગાંવરેલીની પહેલી પરીણ) માં જરો ને પાછળી યશે, અને મારેં શાવડતો જી ભરું કાંઈ શીખતો નથી. તેટલાં શીરીનખાઈ બાંધ્યાં કે જેની કેવળથી બધાંને આપે તેવા તે લેવ. એકે ચેદેરાખાઈ સાદી તેમજ અકલ્પવાની અને ઠાટી રીતે હોવાથી પોતાના ચેદેરાખાઈ જેવી રીતે હાથારી અને કેવળથી આપી, જેથી શીરીનખાઈને તેની અંદેખાઈ કરવાનું કારણ મળ્યું. એ શીરીનખાઈ પણ સમજું તે બહુમાં હોતે તો ચેદેરાખાઈની માફક પોતાના ઠોકરને સારી કેવળથી આપે અને એમ નહીં બોલતે કે શરીરનાં વસીળજ ગરીબ છે; પણ એટલા મા આપોની પોતાની મોટી ભુલ છે ને એવા રાજક બોલચાલ મરેરે કોઈની અંદેખાઈ ન કરતાં તેજ મોસાલ પોતાનાં બધાંને હેરવાની રૂપ રાખી તે પ્રમાણે અમલ કરતાં તો તમારાં બધાંમાંથી સારી હાલતમાં આવશે અને તમારી પછવાડે રાજ બોલારો અને તમારી શીરતી વધશે. મરેરે મરેરે આવા પ્રયત્ને એક સદગુણ રહીની વાતના કે ચેદેરાખાઈનું મુતાનાં ફાંસે પર્યાં કાંઈ હતી તે અને ટાંકવાની ફરજ પડી છે, તે પછી ધ્યાનથી વાંચી તે પ્રમાણે ચાલવા ને તત્પર થવે. તેટલી વારમાં ચેદેરાખાઈનાં ચેદેરાખાઈએ પોતાના પતીના હારવાનાં ચેદેરી સાંચેથી વાત નીચે મુજબ ચાહ કીધી, કે લુગાં અને સાંચેનાં—

કુવામાં પુરવને શી દોરી એ તેને લાગ્યેલાથી થવાને તથા મુખ ઉપર વધારે એક મુખ કારણ છે. માગીને તે પ્રમાણે એ વધારી જરૂર છે, તે પ્રમાણે કંઠારને રી અને પુરવાનાં નેડાંની મુખ જરૂર છે; અને તે બંનેની ચોગ્યતા પણ સરખીજ છે. એ પુરવતું ઉતમ રૂપ શુભવાન સો ભેરે હમ થાય છે, તથા એથી સોના સમામયો એને મુખ મહે છે, તેજ પુરવને લાગ્યેલાથી સમજાવે એવે. કીરજ, સારક, ટાંકપણ વગેરે અનેક પ્રકારના શુભ સોમાં હોરતા છે. આ શુભ અર્થમાવવાનાં પ્રયત્ને કંઠારમાં ઓછી ઓછી બાજોમાં પણ આવે છે.

ઉપર જે કહ્યું તેનું ખરું કારણ એ વાતારે કહ્યું હોય તો વધારે રમુજ તથા વધારે અસરકારક થાય એમ લખીને એક અમેરીકન મંથકારે લખેલી ખરી બીતાના આધાર રીથ નીચેનું વર્ણન તૈયાર કર્યું છે. આ બીતા જરા તથાજ જેવી છે મરેરે કેટલાકને તે કલ્પીત કે નવશસની વખતે રમુજને માટે જોડી કાઢેલી હશે એમ કદાચ લાગશે, પણ મુખ વર્ણનને લખવાર કહે છે કે મે તે પોતે ભેળે છે, એટલુંજ નહીં પણ તે બાજોમાં મારાં પછાં સંબંધ હોતો.

માણિકા નામની મારી એક ખ્યારો મીઝ હતા, તે ધણી સમજ હતા; અમારી એકખાણ થવાને મીઝતા એજ મુખ્ય કારણ હતું. માણિકા મુખ્ય મુતાન હતા અને તેનો રૂપમાલ પછો સાત હતા. તાલપણમાં એક શુભવતી મુંદર અને કુડીન કન્યાની સાચે તેનું લગ્ન થઈ હતું. તે વખતે એકે દીવાન ન હોતો તો પણ તે કન્યા બહુતી હતી અને એમ બહુતી તેમ મધ્યદાવાળી, અસીચ અને વોષેકી હતી. સંપત્તીના વીસાસમાં તથા મુખમાં તે નાદાનેથી મોટી થઈ હતી, એમ હોવાથી દુઃખ એ શું હતું તે બહુવાને તેને લાગ્યેજ પ્રયંજ આગી હતા. તેવાં માળખા ખાનદારી કુદરમાં પણ જરીજ અવરધમાં હોવાથી અદરિથી તેને ક્ષો આકરો ન હતા; પરંતુ માણિકાની સંપત્તી લીધેલ હતી તેથી તે તેની દોસ પુરી પાડવામાં એક પ્રકારના આનંદ માનતો હતો; એમ હોવાથી તેને કશી ખેડ ન હતી. તે વારવાર એમ

* અત્રે નામ બદલ્યું છે.

ભરતકામ કરનાર શોખીન ખાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે સૌ નીચે જણાવેલે ટકાણે ભરતકામને લગતા સામન કીધાએત આવે વેચવાના છે. સોજ કાલા રંગની તકાડ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાધી છપેલા ગાડીમાં મુક્યા લાએક તરીઆ.

કોમત તરીઆ ૧) નો રૂા સયા. સોજ કાલા રંગની તકાડ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનથી છપેલી હાકશોઆના પેઢેરવાસ લાએક તરીઆ.

કોમત તરીઆ ૧) ના ના-આના પાંચ. સોજ કાલા રંગની તકાડ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાધી છપેલી મરકોને પેઢે-ડવા લાએક તરીઆ.

કોમત નેર ૧) નો રૂા ૩૫. ભરતકામમાં વપરાતા મખમલના તરફવાર રંગીન મુદરતને મજતા કુલ પાનનાં મુલ્યજ કીધાએત આવે. ફક્ત એક રોડીઆની કીમતનો પોરટ કાચ લખી મુશ્યા મંગાવી ખાતરી કરી.

ઉપરો માર એક વખત લોચાથી ખાતરી કરી આપશે કે એથી સોજ ભરતકામની તરાંફ કોઈવાર ખાનુઓના ખપ મપે કમનીતજ આવી હશે.

સોરાબશાહની કુપની, નાં ૫૩, કીમર રોડ, નવે મોડીખાને.

સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ.

પણી મરસ રીતે ફેરમમાં જણાયામાં આવે છે. સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

ધોઆના, આરગને; હારમોનીઅમે, ગીતાર, ઝીકરસ, મેનરોગાઈન, તથા ભતભતના પાછરે મહુગ્રીક (આવન) ને લગતાં નવાં નવાં ચોપાન્યાં રસમેલે આપારે લાં આવે છે. સવકી તરાંફનાં હાકશો તથા ગીતોશા માઉટ કરીને

માઈ ઇલેક્ટ્રીકલ પ્રોટેક્ટર.

મારાં બાળકોના રમેવાળા

હેને નાખનો ખાનુઓ મારે એક અગત્યનો ઉલાજ સેવો ક્લાડવો છે, કે જે મુકાફીઓમાં, દુર રોશનાં જગેશમાં તથા ઘરના કામમાં મોટી ઉપયોગી ઇનસ વર્ક પડશે. ૧ મહીનાના બાળકથી તે ગમે બેઠકી કમર મુખીનાએતે આપવામાં આવે છે. પીધામાં ઉતમ મુખ વાલી તથા સુવાદમાં મહીજ વેદેજનવાદરે. તાપ, સસની, ગ્રામર, પેડના દુખાવે, બદલનીમવત, ફાંતડું કુલ્ડ વગેરે કોઈ પણ દરદમાં નેથી તમુ કોઈમાં બચાને મોરો મથી, રમતું કરે છે. બે આઉડની રોશા રીના રગાન.

માઈ કોનસેતેનર હેલ્થ નેટ.

મારો હંમેશાને મદદગાર એવે નાખની ખાનુ ઓ તથા મદરો, મારે શરીરના દરેક ઉપર ખરી રીત અસર કરનારી મોશોમી, નેવા કે પેડના દુખાવે, વાહ, મુકો, છાતીમાં સરડોના દુખાવે, બદલનીમવતમાં પેડ તથા ખરાબ રોગોશા મદરો વગેરેમાં કે મી કે મોલીએ માં એકદમ કાયદો કરશે. એ મોશોમી દરેક મુકાફ રે અતી ઉપયોગની વર્ક પડશે. રોશમાં ૧૬ મે લીચોની કીમત રૂા.

બનાવનાર—બી. એન. મરચનટ, મીનર રોડ મુંબઈ, ઈરાનીની વાડી.

નીચે મેશોમીપી મનો રાકો—કોઈમાં મારો બનાર સોટ મંગાસ નેમલ દરોશરની કુમ નાં છે. તથા કોઈમાં કે રસનલ પોલીસની પાસે પગીકમતી રોવપ. પાપેલો કીસર બેસર રાખાનાશા તથા પોલીસજ મેશર સાપરલ મુખપાનાને તમે ભરોવાની નવી અતોવાલીની કામે.

ખરશેદજી મનચેરજી લેસાનયાની કુા

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ મુંબઈ, કેટકોટ, હારનખો રોડ, સર ખખશેદજી હજીસાઈની રુકમ પારો.

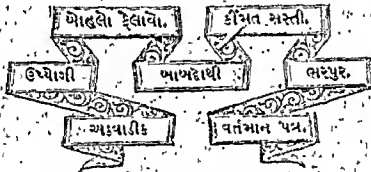
કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે સૌ તરફવાર ભતનું ચીનાઈ, વીસાવતી, જેપાનીસ અને રોગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઆનું તથા ચોટાઆનું અને દરેક વપરાસમાં આવતું નવી નવી ભતોનું સાફ અને સમતું મજરો તેમજ ઉનનું અને સુતરાઈ કાપડ પણ કીધાયત આવે મજરો. ચીન, વીસાવત, રોગાઈ અને જેપાનીસ દર પંદર હજારે નવાં નવાં મુલ આવે છે.

ઝક, મીસક અને કસમ તીથીનાં સુરતી ખાસ મરસા સરે કીધાયત આવે મજરો. દેશવરના વરોએ હમારી દુકાનની બેટ લેવાથી ખાતરી થશે. બાકાર મામના આરદરો ખાતરીથી બનવવામાં આવશે.

આખાં હીં દુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉચ્ચ-ગુજરાતી પ્રજામાં
વધારે ફેલાયલું તથા અઢી લાકડી વધારે ધરાવીવાલું.

❀ ક ય સ રે હિ ન્દ. ❀

સંવાજમનો દર.

(જે હિન્દી બોલે તેને આપવી જોઈએ.)

ગુજરાતી વચ્ચેનાં..... રૂ. ૪-૦-૦ દેશવર..... રૂ. ૫-૦-૦
દેશી પાંચસી લાખન આખંદાથી પાંચસી વચ્ચેનાં રૂ. ૬-૦-૦ તેને વચ્ચે ફેલાવી આપવી
જોઈએ. આખંદાથી દર-આખંદાથી પાંચસી રૂ. ૬-૦-૦, બીજાવાર અટકી લાવ.

સપટેમ્બર ૧૮૮૯.

પુસ્તક ૧૭૧. (અ'ક'ગો.)

સ્ત્રી મિત્ર.

હર માસની આખેરીએ પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સરવે
 વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસિક ચોપાનું.

જે બંધુનારાં—પારસી બાબુઓ, જે

શુભ ઈર્ષ્યઃ

કયસરે-હિન્દ સ્ત્રીના પ્રેમમાં,
 ફરમાવે કાવચી મેદાલને ચોનાને માટે બાંધે છે;
 કીમત નરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂડે;
 પારસી ક અગતી.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં બખતાવર બાનું લેડી રેના માન પામેલા આસરા હેઠળ.

૩ સ્ત્રી મિત્ર-સાંકળિયું-સપટેમ્બર ૧૮૮૯. ૬

૧. મીસન બાવાનું વસિયત—એક પછી અબધળ નેવી રસીલી વાતો—શ્રીન સાથે (લખનાર મીસ શીરીન ફૉ પાટક).....	૧૭૩
૨. એક નીમકવલાય આકરડી—(લખનાર મીસ નવાનખાઇ અરદેસાર રોડ).....	૧૭૪
૩. જીવાંતોને રીખામલુ—(લખનાર મીસ ધનજીઈ ફૉ રોડના).....	૧૮૦
૪. સમ્યાઈ—(લખનાર મીસીસ મેદેરજીઈ હોા પેઠા કોહોલા).....	૧૮૧
૫. પ્રમાણીકપલુ અને ઠપાઈ—(લખનાર મીસ માણીકજીઈ ખૉ મુખા).....	૧૮૨
૬. દાનાવોની મરીપતો—(લખનાર મીસ બરજીઈ કીરાજીલા વીકાલ).....	૧૮૩
૭. સરખનનાં બરજાઈ—(લખનાર મીસ બઈજી ખૉ કોહલા).....	૧૮૪
૮. ઠાકરીઓએ શું રીખયું બેઠયે?—(લખનાર મીસ શુભજીઈ ફૉ પાટક).....	૧૮૬
૯. મામીચી સીઓનાં નમ ચીત્રો—મીસીસ હેનરી લુક—શ્રીન સાથે—(લખનાર મીસ શુભજીઈ ફૉ પાટક).....	૧૮૬
૧૦. આ દુન્યામાં આપણી ફરજ—(લખનાર મીસીસ શીરીનજીઈ રસ્તમજી ફીરજીનાકર).....	૧૯૦
૧૧. મારી બેનપણીઓને રીખામલુ—(લખનાર મીસ મેદેરજીનાં ધનજીલાલ ખરાસ).....	૧૯૨
૧૨. ભરવા શું થયા ધીરો—જે જીવે તથા એક રંજીત બરતમામને લખતો નમુનાનું પુટું દાખલ—(લખનાર મીસ શીરીન ફૉ પાટક).....	૧૯૫
૧૩. રાંધવાને લખતું—(લખનાર મીસીસ શીરીનજીઈ દાસાસાદ તારાપોરવાલા તથા મીસીસ મેદેરજીઈ ચીરાળજી ખરસોજી ઇચરેર).....	૧૯૫
૧૪. “સનખીમ” નામની આખોટમાં એક સફર—કડી લેડી ખાસી—જે જીવે સાથે—(લખનાર મીસ હીરાંજીઈ નૉ મેઠ પટેલ).....	૧૯૬
૧૫. રસબે કુરસદ—(લખનાર રમુબે કુરસદનાં બાનું અધીયતી).....	૧૯૮
૧૬. ખોલાસો બઈ વેળાનો—(લખનાર રમુબે કુરસદનાં બાનું અધીયતી).....	૧૯૮
૧૭. શું બઈ તથા દેસાપરડી અરા નવાબો લખી ઓકલનાર બાનુંઓનાં નામોની દીપ.....	૧૯૮

સત્રી મિત્ર : OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રસ્તાવ ૧ હું.

સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૮.

અંક ૭૩૧.

શ્રી મીસન બાવાનું વસિયત. ૭૩૧

એક ધણી અગત્યના લેખી રસીકી વાર્તા.

પ્રકરણ ૧૦ યું.

મી. મીસનને ઉદ્દેશી સલામ.

ગરુડાએ અધીરસઈ અને કમકમાટી તે વરસા રાખસ તરફથી પાતાને એકદમ ફરજીયે; તેનામાં એવી કોસમનું એકપેશા-પણ હતું કે તેથી તેણીની દીલ્લો જુ-રસો ઉઠકેરાઈ આવતો હતો.

“હું ધાંત્ય કે આમી વીજ મારી ગરુડનપર છુલ્લું પાડું પડશે” તેણીએ લગભર તીખાસલી બોલતે કહ્યું.

“દા બાઈ, એમન કરું પારો,” બીજી

બાઈએ કીધો. “કારણ આપણને દરતાવેજને વાસ્તે જવા વધારે જગા ભેઈએ. જો વાહાણુ, વાવડો અથવા તેરીન કાઈ બીજા મીન દતો તો તમારા હાથપર પાકી શકતે, પણ કાપદાસરવા દરતાવેજને વાસ્તે તો વધારે જગા ભેઈએ; અને વળી હું એક કામ હાથમાં લેજો તો તે પાકુન કરું, કારણકે બીજા જોત્સનાં છુલ્લુંપર વજીર માહેબોનાં નસકોરાં ચઢી ગયાં જોવાને હું ઈચ્છતો નથી.”

“દીક છે” જોગરડાએ હુમી કીડે જવાબ કીધો, “હું તૈયાર થઈ આવું છું. આમ કહી તેણી સાંધી હકી કુપડીમાં ગઈ, અને પેલો ઉપર પેદરેઈ બીડીયાંન કહાડી નાખી. અંદરના જ્વાનકના કમાને એવી રીતે વાળ્યા કે જેથી તેણીની ગરદન અને પાંદડા ચોરસ લાગ જાયા રહે. તેણી બેલ આપવાને આવી રીતે અરધાં જાયાં દીસે ખદાર આવી તેજ્યા વખત-

૧૭૩

માં બીજે પેલી માણવીનાં શરીરમાંથી શાદીની ટાંચાં કહાડી એક લાકડીના કુકાને અને માણવીનાં સોદે લાકડાને કાચની માસક અણીસર બનાવી સપ્તેશો સામાન તેપાર કરી રાખ્યા હોય.

“મી. બીજ, હવે હું તૈયાર છું.” જોગરડાએ કહ્યું, અને ઘોટો બીડી મકાનપણીથી એક સપાટ પથર પર ભેડી.

“બાઈ ખરેખર તમે તો વણાંજ ખદાર છેજો,” તે ખમા-સીએ પોતાની આંખો તેણીની સુંદર ગરદન તરફ ફેરવી કહ્યું,

“આવી વસ્તુપર અને કોઈ લદાઈ પણ કામ કરતું પડતું નથી, સોમર બાઈ કહ્યું કે મને તમારી ગરદનપર જાણી પાડતાં પછી દયા ઉપજે છે, પણ કાંઈ નહી, કોયા વર્ગનાં છુલ્લું એક શાદાજાદીથી તે ગરીબમાં ગરીબ સ્ત્રીની શરીરપર એક લાણુગાર છે.”

આ સાંભળી જોગરડાએ હોરા કરડ્યા અને તેણીની આંખોમાં પાણી આવી ગયાં. તેણી ફક્ત એક સી હતી અને સ્ત્રીની યોદી ધણી નજાઈએ; ધરાવતી હતી; જેને ગરદન જાંબાકી રહે તેવો પોરવાક તેણીએ જનમમાં કહી પણ પેદરેશો ન હતો, તો પણ તેણી જાણતી હતી કે તેણીની ગરદન આવીશ્ય મુજ-સરત હતી અને તેને વાસ્તે મગરજ હતી. તેણીની આવી સુંદર ગરદન એક હસવા સરખાં વીઝને ખાતર છંદી સુધી નહી શીટ તેજ રાણીથી રહ કરી નાખે—અને તે પણ વળી એક જુવાન ચઢરજ જેને તેણી ઉપર કોઈ દહ અથવા હાલો હતો નહી, તેના કપડા ખાતર—ભરે જુ તેણીને હુમ ન સાગે?

ઉપરથી વીચાર ભારે તેણીનાં મનમાં આવ્યો. ભારે કોઈ મીન જાણે તેણીને કહેવી હતી કે આમ તેણીની વીચારતું જુવ જરૂર હતું, તેણીનાં દીવખાંની કોઈ કુપી સમતી તેણીને આન-વાને લાચરવતી હતી કે આ જુવાન મી. મીસનને તેણી ઉપર દહ હતો—સાંધી મોટામાં મોટો દહ, જે એક પુરુષ એક સી ઉપર મેળવી શકે તે, કારણકે જે ખરેખર કહી દઈએ તો—તેણી તેને આકરી હતી. જાણે કોઈ ચુકરતી કુપી લાગ-ણીથી જુવ તેમ આવી રડાણી રોડાન જગાપર, બપેશર મોતના હાંબાની નસકોરાં પણ તેણીને જુલે જુલું રીડતું હતું કે તેણી તેને સાચ્યા, યગાણી, અજુર આરથી આકરી હતી અને તેમ હાથથી, જે મોજ તેણી આપવાને તૈયાર થઈ હતી તે જેકે સૌથી સખતમાં સખત જતાનો હતો અને વળી

૫૬

હસ્યાબળેગ દાસતમાં આવી પડવાનું. દુઃખ જે સઘળી સ્ત્રીઓ ધીકારે છે, તેપણ તેમાં સમાયઈ હતું; તે જ્યાં તેણીએ બે આ બોગ આપવાની ટક દેડે ધરી ન હતે તે તેણી અસળ નેટલી નરખાસવાળી, નેટલી બલી. અને સર્વેનું મન હરી લેનારી સ્ત્રી કહેવાતી હતી, તેટલી હમણું કહેવાતે નહી; ત્યાર દરેક મીનની સામે થઈ શકે છે, દસ મરાકેરીની સામે થવાને પણ તે ડરતો નથી.

“અથાવો અને જેમ બને તેમ ઉતાવળથી પુરું કરી નાખો,” તેણીએ કરડા અવાજે કહ્યું.

“વારૂ બાઈ સાહેબ; શું લખાવોછો બુધાણ, ઘણું દુકં કરલે, હં કા!”

“હું મારી સઘળી દોષત યુસતેમ એથ. મીસનને આખી નજીવું એથી તો વધારે દુકં હું કરી રાકતો નથી; એની નીચે બે શાક્ષીઓની બરાખ સહીઓ દશે તો હું ધારૂં કે કશો વાંધો ઉડશે નહી.” મીઠો મીસને કહેલના નખખા અવાજે કહ્યું, “ગમે તેમ હોય, પણ મેં તો કાઈ દલાડે વીસ લાખ રૂપિયાનું વીલ નવ બેસામાં ધણું હોય એમ સાંભળ્યું નથી.”

બીજે તેનું માછલીનું હાડકું સરખું ધર્યું અને બીજીજી પહે એગરડાએ ચોંકા ઝીણી ચીઆરી પાડી, કારણકે કામ શરૂ થઈ ચુકું હતું.

“કાંઈ નહી બાઈ,” બીજે દીલાસો આપી કહ્યું, “તરુને જમદીથી ખજવાની ટેવ પડી જશે.”

બીજ તેણીની લાગણી કરતાં તેનાં કામતી શોભા અને ટકા-ઉપણાંની વધારે દરકાર કરતો હોવાથી, નેકે એગરડાને અતીશય દુઃખ થતું હતું તો પણ તેણી કાંત પીસી સઘણું યુગે મોઢે ખમ્યા કરતી હતી, તીક્ષ્ણ થડેલાં માછલીનાં હાડકાં અને લાકડાંના કટકાની અણીએ તે વારેપડીએ શાલીમાં બોલી તેણીને એટળાં તો નેરથી ભેડતો હતો અને ચામડી એખખતો હતો કે તેણી એટલા થઈ જશે એમ તેણીને લાગ્યું.

ત્રણ કલાકો સુધી કામ ચાલ્યા પછી અતે વીલ પુરું થયું, બીજ ઘણું ઝડપ કામ કરનાર હોવાથી એટલો ચોટા વખત લાગ્યો હતો તે તેણીનાં ખભાંઓની વચમાં મધ્યમ કદનાં અસર લખવામાં આવ્યું હતું, પણ હજી સહી કરવાની રહી હતી.

તે તેણીની મરજી હોય તો સહી કરવાનું આવતી કાલ સુધી સુઝતવી રાખવા બીજે તેણીને પુછ્યું, જેમ, કરવા, નેકે તેણી વધારે દુઃખ ખમવાને શાતીવાલ ન હતી, તેપણ તેણીએ ના પાડ્યું; તેણીનું શરીર ખરાબ થઈ ચુકું હતું, કદી નહી શરે તેવા ગાંધો તે ઉપર પડી ચુકા હતા, જ્યારે આટલું બધું દુઃખ ખમ્યું ત્યારે તો તે બરાખર પુરું કરી તેની મતલબ સાચવતી નેહીએ; સહી વગર તેણીએ ખગેલી આ સઘળી નેહમન. શા ખપેની? બે સહી કરવાનું આવતી કાલ સુધી

આને, જેથી તેણીએ તેઓને જેમ બને તેમ ઉતાવળ કરી પુરું કરવાને દરમાન્યું, કારણ રાત પડવાને હવે ફક્ત બેજ કલાકો બાકી રહ્યા હતા.

સારું નસીબે મીઠો મીસન વીલ ધડપા સંબંધી નીચણી થોડા ધણા વાકેફ હતા, જેમકે વીલ કરાવનાર રાખસ અને નેકે શાક્ષીઓએ એક બીજની હજીરમાં સહી કરવી નેહીએ, તેપણ વળી એટલું પણ જાણતા હતા કે બે માંદગીના બાખમાં કાઈ ત્રીજે રાખસ વીલ કરાવનાર રાખસનો હાથ પકડી તેનું નામ લખવાને મદદ કરે, અથવા તો વીલ કરાવનારી હજીરમાં તેના હુકમ પ્રમાણે તેને બદલે કાઈ સહી કરે તો તે ચાલી શકે; આ પ્રમાણે તકરાર કરતાં તેવણ એવાં સેવક પર આંખા કે બે સહી કરવા તેવણ પહેલી અણી પોતાને હાથે બોધી બાકાનું નામ બીજ પુરું કરે લાં સુધી તેના હાથપર પોતાનો હાથ મુકી રાખે તો ચાલી શકે; અતે તેવણ તેમ કાપું અને તે અણીવાર તીક્ષ્ણ હાડકું એવી તો કટગી રીતે કમ નસીખ એગરડાના બરકામાં ઉડું બોધી દીધું કે તેણીએ મોટાથી એક છુમ પાડી અને ત્યાર પછી તે ખરાસીએ બ્યાં સુધી તેવણનું નામ “જે. મીસન” કરી લખ્યું, લાં સુધી તેના હાથ પર પોતાનો હાથ મુકી રાખ્યો. (જીએ બાજીમાં આપેલું ચીન.)

હવે બેનીની વારી આવી. બ્યાં સુધી મીઠો મીસને એગરડાનાં ખભાં ઉપર હાથ મુકી તેણીના બરકાપરનાં લખાણને તેવણનાં ઉછાં વીલ દાખલ ગંભીરથી જોઈ કાઢે લાં સુધી બેની આ કામ આખો વખત આનંદબીથી તપાસતો હોતો, તેપણ પોતે પુંદણું પાડી રાકતો ન હોવાથી તેની સહી પણ મીઠો મીસનની માફક કરવામાં આવી; ત્યાર પછી બીજ બે-સે બીજા સાક્ષી તરીકે પોતાને નામની સહી કરી; અને જેની સુરજની શેશની આકાશમાંથી યુગ થઈ બધે અધાર પડ્યું, તેવળ તે દસ્તાવેજ તદ્દન પુરો થયો—કદન તે દાખની તારીથી શીચાય—એગરડા તે સપાટ પથર ઉપરથી હઠી, કે જે ઉપર તેણી આ વેદના ખમવાને લખામ પાંચ કલાકો સુધી બેસી રહી હતી, અને લાકડાંની લઠડતી છુપકીમાં જઈ પાંચરેલા એક સડ ઉપર પડી બેસી થઈ ગઈ. વીલ પુરું થવાની ઘણું આગમન તેણી બેઠાન થઈ પડી હતે, પણ ડાખર ખરેખર ઘણી નેહમન ખેંચી લીમતથી તેમ થતું આટકારી રાકી હતી.

ત્યાર પછી શું થયું તેની તેણીને કદી ખબર રહી નહી; બ્યારે તેણી હુધીપારીમાં આવી ત્યારે આંખો ઊંધાકી બેનાં માથમ પડ્યું કે છુપકીમાં પુકાગ અધાંડે હતું અને ઘણી બધ બરેહી રીતે તેણીના બરકામાં ચમચમાટ થતો હતો. તેણી એટળી તો ધાકી ગઈ હતી કે કીક તેણીની પાસે સહી સલામત છે કે નહી તે વીરો હાથ લંબાવી ખાતરી કીધા પછી, બે-સે તેણી

તે અણીદાર તીસણુ દાઢકુ એવી તે કદગી રીતે કમનસીબ ઓમચના બરડામાં ઠાકુ બોલી દીધું કે તેણીએ
 મોરેથી એક જુમ પાડી અને સ્થર પછી તે ખસાસીએ જ્યાં સુધી તેવણનું નામ “ને. મીસન” કરી લખ્યું,
 ત્યાં સુધી તેના હાથ પર પોતાનો હાથ સુધી રાખ્યો. (જુઓ પાનું ૧૭૪ મું.)

અને બેએનીથી આમ તેમ તકડયાં મારતા હતા. તેણીને એકે બરડામાં પુષ્પાળ દુઃખ થતું હતું અને નબળાઈ પણ ઘણી લાગતી હતી, તેપણુ જેમ તેમ ઉઠી ડીકને જગ્યાડી, તેને બહાર પાણીના ઝરા આગળ લઈ ગઈ અને તેનું તેમજ પોતાનું મોઢું હાથ ધોયા. બહાર પુષ્પાળ થઈ હતી, એટલી કે નના ડીકથી તે નહીં ખમી સહાયથી તે બાપડું બાળક રહવા લાગ્યું; આકાશપર વરસાદનાં વાદળાંથી પણ ચઢકી આવ્યાં હતાં તેથી તેણી ઝડપથી છુપડીમાં પાછી ફરી અને ડીક સાથે મઠી થોડીક બીસકીટ અને ઈંડાંનો દારાનો કપિયો. ઘણા કલાક સુધી બોરાક મુઠળ લીધેલો ન હોવાથી ખડે જોતાં તેણીને બુખથી પણ ફેર આવતા હતા, તેથી તે ખાધા પછી તેણીના છત્ર વચ્ચે રહેશે.

હવે તેણી મીઠો મીસન તરફ તેવણની હાલત તપાસવા ફરી, વીસ વચ્ચે પણ જલદીથી કેરવામાં આવ્યું ન હતું, કારણકે હવે ખુદરું દીપ્તું હતું કે તેવણની હાલત વખત નતાં પછી ખરાબ થતી હતી, તેવણનાં આંગમાં તાવ હતી અને ઈંડાં કમકમારી, નશ્વત હોવા છતાં ધ્યાન વગરની વાતો કરતા હતા. તેણીએ તેવણને બોરાક લેવા ઘણું સમજાવ્યું, પણ પાણી શીયાળ બીજું કશું લીધું નહીં; તેવણને વાસ્તે ને જોઈતું હતું તે કરી તેણી પેલા ખજારીઓ આગળ જવા લઈ, જેઓ તેણીને રસ્તામાં જ મળ્યા. તેઓના હેખાવ પરથી દીપ્તું હતું કે તેઓ કેમ કાદના પીપની મુશકાતે જઈ આવ્યા હતા, તેથી તેણીએ તેઓ તરફ કપડા ભરી નજરથી જોયું, અને થોડાંક વધારે પડીઓનાં ઈંડાં મેળવવાને તેઓને ફરમાયું, જેમ કરવા બેનીઓ સાફ ના પાડી અને બોમ્બો કે તે કાઈ જમીનના કીડાઓને (ખજારીઓ બીજાને મશકરી-લીસકારમાં કહે છે) ખવાડવાને વાસ્તે ઈંડાં એકાંક કરવા જવાનો નથી, તેણીને જોઈતાં હોય તો પોતે જઈને લાવે; પણ બીચ આથી ઉઠકી રીતે તેણીના હૃદયને માન આપી એકદમ ગયો અને આસરે એક કલાકમાં વરસાદ સર થતાં જ અથવા સાત દબન તાવનાં ઈંડાં દગડામાં બાંધી લઈ આવ્યા.

ઝોગરડા તે નાનાં બાળકને પોતાની પાસે લઈ તે કંગાળ છુપડીમાં મીઠો મીસનની તપાસ કરતી બેઠી હતી, બ્યારે બહાર દવા વગરનો વરસાદ ધોધધધ પ્રક્રીને હટાવે સમજું પાણી તે કંગાળ છપડામાંથી અંદર ગળી પડતું હતું; તેણી તે મોતની અણીપર આવેલા માણસને બીજાનાં અટકાવવાને પોતાથી બનતું કરતી હતી પણ સમજું ફેકટ; બ્યારે, તેણી ઉપરથી પડતાં પાણીને અટકાવતી હતી, ભારે નીચે જમીનપરનાં પાટમાંથી સંધ્યો બીનાશ બહાર આવતે હતા, અને થોડા વખતમાં તેવણનાં કપડાં સંધ્યનાં તરબોર થઈ ગયાં હતાં.

કેટલાક કલાકો પછી તેવણ પાછા સુધીમાં આવ્યા અને પોતાના નજદીક આવી પુગતા અંતને વાસ્તે ધારતી અને યુગ્મરેલી છંદગીને વાસ્તે પસતાવે કરવા લાગ્યા, અફસોસ! તેવણની બપોનો હોલત હમણાં તેવણને કું કામ લાગતી હતી?

“હું મરી ગઈછું” તેવણ દુઃખી બચાવે બોલ્યા, “અને હું

એક ઘણું ખુશ માણસ હતો; હું મારી આખી છંદગી સુધી એક છાપખાનાંનો વડો હતો.”

ઝોગરડાએ તેવણને નરમાસથી કહી દેખાડ્યું કે છાપખાનાં ધધો ને પ્રમાણિકપણે અને બરાબર રીતે ચલાવે તો તે ઘણાજ માન ભરેલા ધધો કહેવાઈ શકાય, અને નહીં કે જેમ હુઆ વરસાદુઓ અને બદલે કરનારાઓનાં દેડાંને તેઓનાં પાપી કમો કમો છે તેમ ઠપી દુઃખી કરે.

તેવણે પોતાનું ડાકું ઘુણાડ્યું અને પછી બોલ્યા, “અરે હારે હા, પણ તમે હજી “મીસનસ” નાં ખાતાંથી બરાબર વાકેફ નથી—“મીસનસ” નાં ખાતાંના કામદારો તમે જાણતાં નથી.” અફસોસ! ઝોગરડાને કમુજ કરવા ગમે તે કરતાં વધારે તેણી “મીસનસ” નાં ખાતાંનો બંદોબ નાજુતી હતી.

“સાંભળો,” તેવણ ઘણીજ મુશકેળીથી ઉઠી પાંચરેલા સડપર ગેસી બોલ્યા, “હું કહુંછું તે જરા સાંભળો—મારે તમને તે કહેવું જ નોંડવું.”

આ પછી મીઠો મીસને પોતાનો શુનાહ અને પસતાવે એવી તો અસરકારક રીતે કમુજ કીધી, કે જેનું બ્યાન કોઈ પણ બોલોમાં અને આપડું તદ્દન અસકત છે.

* * * * *

તે સમજું વર્ણન સાંભળતાં ઝોગરડાનાં રૂબે રૂબાં ઉભાં થયાં અને હવે તેણીને ખરેખરી ખુબસુરત મળ્યો કે એક છુપા યુગ્મ-દગરની છંદગી કેટલી બહાળ અને દુઃખી હોવી જોઈએ.

“હવે મેહરખાની કરી બોધ ખાતર બસ કરો,” તેણીએ ધીમેથી પણ ઘણા કમકમાટ સાથે કહ્યું, “ખડે કહુંછું કે હું વધારે સાંભળી અથવા ખમી શકતી નથી.”

“અરે!” તેવણ નીશાસ થઈ પડ્યા અને બોલ્યા, “હું તો ધારતો હતો કે બ્યારે તમે “મીસનસ” નાં ખાતાંનો બેદ જાણશે ભારે મારી હાલની હાલત પર તમને ઘણું લાગશે; વીચાર કર છોડી, વીચાર કર, કે હું હમણાં કેટલું દુઃખ ખમતો હોઈશ, આખી પાપી છંદગી યુગ્મરેલા પછી ભરીયમાં (પેલી દુન્યામાં) માફે શું થશે તેનો અને કશો ખ્યાલ નથી.” આટલું બોલી તેવણ મુગા રહ્યા, અને થોડો વખત સુધી હાં યુગ્મકીડી પચારાઈ.

“એને લઈ જા, એને અદાઈથી કહાડ,” મીઠો મીસને બીધેલા દેખાવે એકાએક મોંઘા ઉઠી ખુશ પાડી.

“કોણને?” ઝોગરડાએ પૂછ્યું, “જેણને?”

“અરે! પેલા હાથમાં ચોપડીવાસા હોવા, પતળા માણસને! હું એને ઝોળાજુલું, એતો નંબર ૨૫ મો હતો, વરસો થયાં એતો યુગ્મરની મોલો હતો; સાંભળો! એ બોલે છે તે સાંભળો! શું તમને સંભળાતું નહીં? એ બોલો! એ કહે છે કે હું એક કંગાળ થોપડી કાખનાર થવશ અને એ મને વરસ દહાડે ૧૦૦૦ પૌંડની ઈંબને ચોપડીઓ છાપી આપશે, અરે! એ! જુઓ! તેઓ બધા આવે છે! મારી આંધીસનાં કોયરંઓમાંથી સંધ્યોઓ જાસબધ મારી તરફ ધસ્યા આવે છે! એ લોકો અને મારી નાખશે. અરે કોઈ એઓને અદાઈથી કહાડી મુકો!

અંદોષી હાંકી કહાડો!" આમ બોલી તેવણ જાણે ખરેખર કા-
ઈને મારતા હોય તે પ્રમાણે હવામાં પાલી હાથો અદ્વારવા લાગ્યા.
ઝોગરડા આ અળંગેળ જેવા દેખાવથી તદન ધબરાઈ જઈ
તેવણની બાજુએ ચૂકણ મંડીએ પડી તેવણને સાંત કરવાની
કોશિશ કરવા લાગી, પણ સધળું ફેટકર; જાણે કે જીતેલા ટોળાં-
ને મારી પોતા તરફ આવતા અટકાવતા હોય તે સુજળ તેવણ
ખાલી હવાને મારવા લાગ્યા, અતે તેમ કરતાં એકાએક પડી
જઈ પ્રાણ છોડી દીધે.

* * * * *

આ પ્રમાણે બાપડા મીન મીસનનો અંત આવ્યો. જે
ગોપડીઓ તેવણે છાપી હતી, જે પૈસા એકડા કાપ્યા હતા, જે
ધરો બાંધ્યાં હતાં અને જે પાપી કાંઠા કાપ્યાં હતાં, તે સધળું
શું પેલી દુન્યામાં ગોઠાતાવાને લાં નોંધાયું ન હતું?
ચોરે વારે ઝોગરડા સાંથી ઉડી પોતાને મનસે બળકી, "સાફ
થયું કે. એટલાંબાજ છેડા આવ્યા ગયો, નહીં તો કોણ જાણે
શું થતે? ઓ. ખુદા, હું ઈશ્વર્ય કે હવે ફરીથી કદી પણ
આવા કોઈ બીજા છાપખાનાના વસની માવજત કરવાની કર-
જ મારે થાયે આવી ન પડે."

"મારો મારી!" કીક બીહીને જુમ પાડી, "પૈસા ચોક
એમ જુમ કાંચ પારે છે?"
ઝોગરડા તે બીધેલાં બચ્ચાંનો હાથ પકડી વરસાદમાંથી બીજા
ખુપડાં તરફ પૈસા બેઠ બજારીઓને જે કોઈ બચ્ચું હતું તે
કહેવા ગઈ. તે ખુપડીનો દરવાજો હતો નહીં તેથી તેણી જાંબર
પરજા ઉભી રહીને જેવા લાગી; હવા એટળી તો ધુમસવાલી
હતી કે તેણી પહેલાં અંદરની કાંઈ પણ ચીજ નોંધે, કાપી
નહી, પણ આંખો ટેકવી જોતાં તેણીને જલદીથી માસમ પડ-
યું કે બીજ અને જોની એક એકની સામે જમીન પર બેસા
હવા, તેઓની વચમાં રમ દારતું પીપ હતું, બીધે એક ગોટું કોટ-
લું તરતનુંજ દારથી ભરયું હતું અને પીપને દારો મારતો હતો.
બીધે જેવું તે કોટલું મોટાં આગળ ધરયું તેવુંજ જોની
બોલ્યો, "અરો એ તું શું કરેયો મેંતો ફક્ત છ વખતજ
પીધેયો અને તું તો આજે સાતમી વખત પીએયો."

"આ, હા, હા, હા" બીધે મોટે મોટે દાર પુરો કરી બોલ્યો,
"હવે જરા આરામ થયો, આજ દોરત હવે તુંને ભરી આવ્યું."
આમ કહી તેણે ફરીથી એક વખત તે કોટલું ભરયું.
- આ તેઓની મોંઝામાં ખસડ કરવા ઝોગરડા હીમત પકડી
બોલી, "પીપો મીસન ગુજરી ગયા છે."
- આ સાંભળી તેઓ અને છાટપણમાં તેણીની સામે ટીક-
વા લાગ્યા; થોડે વારે જોની બોલ્યો:
- "મારી ગયા હો ખરેખર કે? મારો કીક થયું; છુપે ખખ
થઈ ગયો, વગર ખખેતો જમીનનો કાપો હતો, કદાચ આજે
કરગુણ લેન્ડ કરતાં કોઈ બીજા વધારે મરણ જગ્યાએ જઈ
પુગા હશે, આજે હું એવજની સંઘાંમતી લેજાઈ, કે જેમ કર-
વાને મને આગડું તક મળી ન હતી, "આજે ગુજરેલાંની સંઘાં-
મતીને માટે" આમ બોલી એકજ ગોટમાં તે કોટલાં માટેજો
સધળો દાર મટાવી ગયો.

"તમારી લાગણીમાં હું પણ ભાગ લેજાઈ" બીધે કહ્યું, જોની,
કોટલું આપ તો, મારો આપજોથી પહેલાં ગુજરેલાંની સંઘાં-
મતી લઈએ."

ઝોગરડા લાં વધારે વખત ઉભી રહી ન શકવાથી બારી
દીવે પોતાની ખુપડી તરફ પાછી ફરી. નાના કીકને સમજ-
લું કે ચીન મીસન આ દુન્યામાંથી જતા રહ્યા છે, અને તે
મુવેલાંના શરીર પર બરાબર ઢાંકણ કરી તે કંડી, બીહામણી
જગાપર બેઠી. તેણી ઘણી ઉદાસ અને ગમગીન હતી, પણ
જ્યારે તેણીને વીચાર આવ્યો કે સામગ્રી રીતે લેતાં મુવેલા
મીન મીસન હવતા મીન મીસનના જેટલા ખરાબ ન હતા,
સારે તેણીને જરા ધીરજ આવી.

જળદીથી રાત પડી અને પુષ્કળ યાંત્રી ગયવી દેવાથી
ઝોગરડા જાંબરી કરી નાના કીકને પાસાંમાં લઈ સુઈ ગઈ.
ધોડાક કસાક પછી મોટા ઘોંઘાડી બવાજેથી તેણી જમી
ઉઠી; તે અવાજે છાટપણની લેદરમાં ગવાતાં ગીતો અને
અગ્રેજ બજારીઓની બાબામાં થતી વાતચીતના હતા; આ
ઉપરથી દીપ્તું હતું કે બીજ અને જોની પુષ્કળ છાકડા થઈ
અંધરાતની હવા ધીરતા હતા.

ધીનારા તરફથી કોઈનો જુમ પાડવાનો અને સોગંદ આવ-
નો અવાજ આવતો હોય તેમ સંભળાયું, અને સાર પછી
એકાએક એક અતીથાય ભયંકાર વીઆરી આવી અને સધળું
સાંત થઈ ગયું. આની મતલબ શું હશે? ઝોગરડા અચર-
ત થવા લાગી અને વીચારમંતે વીચારમાં ઉધાઈ ગઈ.

મકરણ ૧૧ ચું.

અંતે બચ્ચાં.

ઝોગરડા સતારતું પોહોર પડતાં ઉઠી અને કીક હજી જાપ-
વતો દેવાથી ગઈ રાતની ગડખડતું કારણ જાણવા બીજાં ખુપ-
ડાં તરફ ગઈ, તે ખાલી માસમ પડ્યું.

તેણીએ આસપાસ ફરી જોયું, તેણી જ્યાં ઉભી હતી સાંથી
આસરે પંદર દગડાં દુર તે બેઠ છાકડાઓ દાર પીવા ખાસાં-
ને જાહેર જે કોટલું વાપડતા હતા તે પડેલું હતું; તેણીએ આગ-
ળ જઈ તે જાયજી બીધે; કમકમાટ ઉપજે જેવા દારના માસ-
થી તે મધાતું હતું. પૈસા બીને બજારીઓએ તે અંધરાતના
બદાર મટકતી વખતે અહીં નાખી દીધેલું હેતું નોંધ્યું,
તેઓ દમજાં ક્યાં ગયા હશે?

તેણી જ્યાં ઉભી હતી તે જગાની બરાબર સામે એક ખસડ
આવેલો હતો, જેની અણી પાસે આવેલાં અખાતાનાં પાણીમાં
પચાસ કદમ લંબાયતી હતી; તે તરફ તેણીએ કશા પણ ઈરા-
દ વીના પોતાની રસ્તો લીધો. થોડું ચાલ્યા પછી તેણીએ તે
જાહેર અંધરાતીઓની તોપીઓ જમીનપર પડેલી અથવા જે
બરાબર મોઢીએ તો એક પાણીનાં ખખાચાંમાં તરતી જોઈ.
આ પાંચની જણ્યું હતું કે તેઓ આજેન રસ્તેની પસાર થઈ
ગયા હતા; તેણી પાણીમાંથી થઈ તે નાની ભુરીરના છેડા આગ-
ળ આવી પુગી લાં સુધી આગળ આપ્યા કાપી. લાં કોઈ પણ

દીરુનું ન હતું, બીજા અને જોનીની જગ્યાએ નીચાની માલમ પડતી ન હતી, તેણીએ વાંધી વળી બીજા ખડકા તરફ ઉપર જોયું, સાર પછી નીચે પાણી તરફ નજર દોષી અને એક-એક થીસ પાકી ચોંકા પાછળ હતી. તેણી આગ ચોંકા તેમાં કદાં અચરત થયાનું નથી; કારણકે લાં રેતી ઉપર દોઢ "ફુધમ" દરીઆનાં પાણીની સપાટી તમે જાને કમનસીબ ખજારીઓનાં મુરદાં પડ્યાં હતાં, તેઓ એક બીજાને કોટી કરી મહા-સાગરનાં બીજાનાંપર બીધમાં હોય તેમ પડ્યા હતા. તેઓનાં મોતનું કારણ તેણી કદી પણ જોઈ કદાહી રજા નહી, કદા-ચ હાકટપણીની કુખમાં એક બીજા સાથે કુટ્યા કરતાં અકસમાતથી અથવા જાણી જોઈ તે જાણી રેકડીપરથી તેઓ ગયતી પડ્યા હોય. કોઈ પણ રીતે તેઓનાં જીવ વીનાનાં ખાલી ખોખાં લાં પડેલાં હતાં, અને લાંજ તેઓ રહ્યાં, બ્યાં લગણ પાણીના મોળાએ તેઓને "દેનગર" રહીપર પડ્યાં તેઓનાં દેસતોને મલયા મોઝા મહાસાગરને તમે લઈ ગયા લાં લગણ. આવી રીતે ઓગરડા આ એકાંત બીહામણું ટાપુ પર એકળી પડી.

બારી હો તેણી કુપકી તરફ પાછી ફરી, તે નાનાં બાળક અને પોતા શીવાય તે બોહસાં એકાંત ટાપુપર કોઈ પણ બીજું આદમી જીવનું ન હતું, તેણીને તો એમન દીરુનું હતું કે તેણીના હાથ પણ બીજાઓને જોવાનું થશે. બ્યાં તેને કુપકાનાં પાછી ફરી સારે કીક જાગતા હતા અને પોતાને એકલા પડેલા જોઈ રહેતા હતા.

તે બાપકું બાળક મીન મીસનનું વાહાણના સરથી દાંડેલું અડકી ગયલું શાંત સરીર જોઈ થલું બીજું હતું, જોકે તેને ખબર ન હતી કે આજ તેનું બીહવાનું શું કારણ હતું. ઓગરડાએ તે બાળકને પોતાના હાથમાં લીધું અને તેને ઘણી મનાતાથી કોટી કરી ચુગીએ લીધી. તેણી તેને ઘણી આદતી હતી, અને વળી તેણીનાં એકાંતવાસમાં તે શીવાય તેની આગળ બીજું કોઈ ન હતું. તેણી તેને બીજાં કુપકામાં લઈ ગઈ કારણ તે મુલેલાં આદમી આગળ તેણી રહી શકતી ન હતી, અને વળી તે મુરદું બારી હોવાથી ખસાડી પણ શકતી ન હતી; ખજારીઓનાં કુપકાની વચ્ચે વચમાં પડે દારનું પીપ પડેલું હતું, કે જે તેઓના નાશનું સુગ થઈ રહ્યું હતું, તે લગભગ ખાલી થઈ ગયલું હોવાથી તેણીએ તેને સેદલાઈથી ગમડાની બાજુએ કુપકું, લાંની જગા બરાબર સાફ કરી મીન મીસનનું મુરદું બ્યાં પડ્યું હતું લાં જઈ બીસકાડેલાં કાંસા અને છીંડાં લઈ આવી, જે ઉપર તેઓએ પોતાના નાસ્તો દોષી.

સારાં બાપકે તે સવારના વરસાદ થોડા હોવાથી ઓગરડા વખત પસાર કરવા કીકને લઈ છીંડાં સોધમાં નીકળી. જે રેકડી પર તેઓનો વાવટા ઉડતા હતા તે રેકડી પર તેઓ ચઢેલાં, અને નીચે અંબીર મહાસાગર પર નજર દોષી, લાં મોઝા સંદે મોળાએ કે જેઓ પર મુપદનાં કાળાં પડીએ આજ તેમ હતાં હતાં તે શીવાય બીજું કોઈ પણ દીરુનું ન હતું; તેણીએ યાદી ગઈ લાં સુધી તે તરફ એકી ટગરે જોવા દોષી.

"હવે કીકને લઈ જવા માટેના બોટમાં મેસી જગદીથી આવશે કેની?" તેણીની પાસે ઉતેલાં બાળકે ઉપરો સવાર દોષી, જે સાંભળી તેણીનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું અને એકદમ રડી પડી.

શાંત થયા પછી તેઓ છીંડાં એકાંત કરવા બેઠાં, પછીઓની ચીઆરીઓ અને તેઓના દુમરાની ધારતી છતાં આ કામ કીકને બહુ પસંદ પડ્યું. તેઓથી બીજા રાધાય તેટલાં છીંડાં એકાંત દોષી પછી તેઓ કુપકામાં પાછાં ફર્યા અને આતસ સાગરની પછી ગરમ રાખમાં થોડાં છીંડાં બાજવા મુક્યાં, કારણ તેઓ પાસે કોઈ વાસણ હતાં નહી; આવી રીતે જેમ તેમ દહાડો વધી ગયો અને અંતે પછવાડે આવેલી રેકડીઓપર તેમ જ સંમિત્રા બોહસા એકાંત મહાસાગરપર અધાઈ પડ્યું, તેણી કીકને સુવાડી પોતે પણ બીજાને ગઈ. ખરેખર થલુંજ અજળ જેનું છે કે આ નાનું બાળક તેની પર પડતાં સંકટો કેવી રીતે ખમતું હતું, લાં આજ્યા પછી તેનું એક પણ જોવા મળ્યું કુપકું ન હતું અથવા સરકી કે બીજ કીક રીતની ઈજા થઈ ન હતી.

કીક બાપવા પછી ઓગરડા તેણીનાં બીજાનાં પર પવનના મુસલાઓએ રેકડીઓ અને પડેલાં પર અકસમાતે અચાનક સાંભળતી પડી રહી. બ્યાં તેણીની, બીહામણી શાંતાં એકાંત-પણામાં તેણીને ધણે ભય લાગેતા હતા; આવી જગાપર તેઓનું શું થશે એ વીચારન તેણીને નાદીમત કરી નાખતા હતા, તેણી જાણતી હતી કે અદ્યથી બચનાની લડા ધણીએ થોડી હતી. આ મણુસની વસ્તી વીનાના ભયભરેલા કીનારાપર વાહાણો જમજમ આપતાં હતાં, જે મોગ મોપકીએ તે તરફ એક આવેલી, તો તે કદાચ બીજા બાજુએ હાંપર કરે અને તેણીને અથવા વાવટાને જોઈ શકે નહી, અને વખત જતાં તેણીને ઊંડો લાંજ આવી ગય; છીંડાંની બધી પુરો થઈ બંધ અને પછીઓ પડકી તે ઉપર તેઓને જીવનનાં કર્યું પડે. છેલ્લે સરવાસે તે બાપકું બાળક આગરી પડી મરણ પામે અને તેની પુકે તે પણ આ દુન્યામાંથી જતી રહે. તેણી જંદગી કરી દુવા મંગતી હતી કે તે બાળક પડેલાં મરણ પામે, જે તેમ ન અને અને તેણી તેની અગાડ ચાલી જાય તો તે બાપકું જુલે અને તેના શા હાથ ચાયા એ વીચારને તેણીને હેખતારી નાખતો હતા. આવીની કાંસે નાનાકોતે દીવસ હોતો, જે વરસની નાતાલ તેણીએ પોતાની મુલેસી બેદન સાથ ખરમીગમમાં જીવતી હતી. તેઓ અને સવારનાં દેવલાં જઈ આવ્યા પછી ખાનું ખાઈ તેણી "જેમીમાસ વાડ" ની છેકી નકેલાં તપાસવા બેઠી હતી તે વખતે તેણીને થોડીજ ખબર હતી કે આવતી નાનાલ આવે તેટલામાં તેણી આવી હાલતમાં આવી પડશે અને તેણીની નાની બેદન જોનીને પેલી દુન્યામાં મલવાની તૈયારીમાં હશે. ઓગરડા એક જાણી અને ધર્મા છેકરી હોવાથી હતી અને ખરાં જગદીથી પરમેશ્વરની પ્રાંચના દોષી કે તે સાદેજ તેઓને આવી બચાન કાલતમાંથી બચાવે અથવા ને તેણી મરણ પામે તો તે બાળકને બચાવે.

આ પ્રમાણે તે લાંબી થકી રાત વીચાર અને બકતીમાં જીવત્યા પછી પાછલી રાત પડતાં તેણીને ઉઠા આવી. સવારનાં તેણી મોરોથી ઉઠી. કીક તેણીની ધણે વખત અગાડે

ઉઠેશો હોવાથી તેણીની પાસે બેસી બીસ વ્યવે નેનીનાં દાદ પીવાના કોટલાં સાથે રમતો હતો. તેણી ઉઠી અને તે બાળક- નાં હુગડાં બરાબર પગોડી દીકદીક કરી, વરસાદ ન પડતો હોવાથી તેને બહાર રમવા મોકલ્યો. ત્યાર બાદ તેણી પોતાનાં શરીર પરનાં વસ્ત્રો કંઠાડી-પગોડી ધીમે ધીમે પાછાં પેંદ- રતાં પોતાને મનસે વીચાર કરતી હતી કે તેણીની ગરદન અને બરડાપરનાં છુદ્ધણીને ચમચમાટ ક્યારે નરમ પડશે; તેટલાંમાં ડીક એકાએક ધસારાબધ અંદર ઘાખત થયો.

“અરે! માસી! માસી!” તે ઘણીજ પુણીમાં આવી જઈ બોલવા લાગ્યો, “જુઓ તો અહીંયાં એક મોટું વાદાણ આવે- છે, એમાં માથાજ ને બાવાજ ડીકને લેવા આવતાં હોશે કે?”

એગરડા આ સાંભળી ડગ થઈ ગઈ. બે વાદાણુ હશે તો ખતીત એમાં બચશે—એનાના પગમાંથી બચશે, પણ કંઠાજ એ તો તે બાળકેના ખાલી ખ્યાસ હશે. આખ તરેહવાર વીચારે કરતાં તેણીએ પોતાનું અંદર્યાન દીકપર ઝોરથી દીધું અને તેણીના લાંબા સોનેરી બાથો ને તેણી લાકડાંના દુકડાંથી હોરવાની કોશિશ કરતી હતી, તે યુવાન રહેવા દઈ તે બાળક- ને હાથમાં ડાયકરી લીધું, અને જેમ અને તેમ ઉત્તરવાળી તે નાના ખડક તરફ ચાલી, કે ન્યાં બીલ અને નેની પડી ગર- લુ પડ્યા હતા. અરથે રસ્તે આવી પુગી નહી તેટલાં તેણી- એ નેનું કે તે બાળકે કહેલી વાત ખરી હતી. તે પુણા બોલાવના મહાસાગરમાંથી એક મોટું વાદાણુ તેઓ તરફ આવતું જણાતું હતું. તે તેઓથી આસરે બેસી વાર દુર હતું અને લંગ- ર નાખવાની તૈયારીમાં હતું.

આ દેખાવને વાસ્તે તેણીએ બોલાવે કહી ન માનેસો તેવો દીશેજનનથી ઉપકાર માન્યો અને ઝડપથી પાણીમાં લંગાવથી પડકતી બાણુપર આવી પુગી. લાં ઉમી રહી તેણીએ ડીકની ખતી તોપી તે વાદાણુ તરફ ફેરવી, કે જે તેઓ તરફ પુર દમામમાં ધસતું આવતું હતું, તરતજ મહાસાગરનાં સ્વચ્છ પાણી- માં તેનું લંગર નખાડું, થોડા વારમાં આણુસોના પુશાલીના અવાજને સંભળાયા. તેઓએ તેણીને જોઈ હશે.

પાંચ મીનીટ પછી તેણીએ આણુસોથી બરેસી એક બોટને પાણીમાં ઉતારતાં જોઈ. હલેસાં ખારતાં તેઓ થોડા વખતમાં તેણીથી આસરે દશ પગલાં દુર આવી પુગા.

“પેસી બાણુથી આવ્યો,” તેણીએ તે નાના અખાત ભણી આંગળી કરી કહ્યું, “અને હું ફરીને તમને આવી મળુચ.”

તેણી લાં જઈ પુગે તે આગમજ તો તે મજબે લાં આવી પુગેા હતો. એક ઊંચા, પતળા, માથાળુ દેખાવના શખસે તેણી લાં કેવી રીતે આવી પડી હતી તેને બોલાસો પુછ્યો. તેના અવાજ પરથી લાગતું હતું કે તે એક અંગ્રેજ નહી પણ પર- દેશી હતો. તેણીએ તેને જણાવ્યું કે તેઓ “કેનગ્ર” રડીખર પરથી બચેલાં આદમીઓ હતાં, કે જે એક અકંઠાડયું યુગ્મ મગરમજનો શેકાર કરવા નીકળેલાં વાદાણુ સાથે ચાલેા બગી હતી, અને સ્થાર પછી જેમ અને તેમ થોડા બેસંલામાં તેઓ પર વીરેલી આદતોનું વર્ણન કર્યું, જે તે કપનાને ઘણીજ દયા

અને લાગણીથી સાંભળ્યું. સારથાદ તેણી ખસારીઓ સાથે તેને મીઠો મીસનવાસાં તેમજ પોતાનાં કુપડાંમાં લઈ ગઈ.

“વારે બાર્ડ,” તે કપતાન કે જેનું નામ ટોમસ હતી હતું તેણે કહ્યું, “હું ધારૂં કે હવે તમે આ બાળક સાથે તમારા ઝોરકાણે (કુપડીઓ) ખાલી કરી, તેપાર ધાવો તો હું તમને એમાસ મગરમજના શેકારમાં નીકળેલાં “હારપુન” નામનાં વાદાણુપર મોકલી આપું. મારી ધણીઆણી જેણી પોતાની તન- દરોક્તીને વાસ્તે દરીઆમાં સફરકરે છે, તેણી વાદાણુપર દેખા- થી તમારી સારી જરદાત કરશે. તેણી પણ તમારી માથે એક અંગ્રેજ સ્ત્રી છે અને વધી હું ધારૂંચ બાર્ડ, કે અહીંયાં આવી પુગવાને વાસ્તે મારે પરવરદેમારનો ધણો ઉપકાર માન- વું હોઈએ, કારણ તે સાંદેખની મેહરખાનીથી આને સમારનાં પોહોરમાં અને હંકારી જતા હતા સારે સારાં બાપ્તે મારાં દુરખીનથી મને અહીંયાં ટાંગેલા વાપટાનો સેલજ કટકો દીર્યો, તે પરથી આમે એ બાણુએ આપ્યા, નહી તો અમારી મત- લખ અંગ્રેજી વીસ માર્ઈસ પર આવેલી એક ખાડીમાં લંગર કરવાની હતી. હવે તમે બાર્ડ સાહેબ બે વાદાણુ પર જવો તો આને કાંઈ આ મુલેકા અંદરપના રસ્તો ફરીએ.”

એગરડાએ ખરાં દીકથી તેનો ઉપકાર માન્યો, અને કુપ- ડીમાં જઈ પોતાની તોપી અને થોડા રીક્કા, જે મીઠો મીસને તેણીને આપ્યા હતા, તે લઈ બાહાર આવી, ખંદુઓ માણુસોને વાદાણુ પર લાવતાં કહ્યું.

“કેનગર” રડીખરને લગતી બોટ જેમાં એગરડા બાવી હતી, તેમાં બે ખસારીઓ મેડા અને તેણીને તેમજ ડીકે તે થીકાર બરેસા કીનારે પરથી વાદાણુ તરફ હંકારી ગયા. જેવાં તેઓ તેની નજરેકે આવતાં ગયાં કે તેણીએ “હારપુન” પર- ના બીજા ખસારીઓને જોયા, જેઓમાં એક સ્ત્રી પણ હતી, જેણી ઉટકપર જમી રહી તેઓને આપતાં જોતી હતી. એમ- ટાએ વાદાણુપર ચઢવા જેવા તેણીને ધમ દાદર પર ચુક્યો તેવીજ સચળાંઓએ તેણીને પુશાલીના પોહોરથી વધાવી લીધી. બીજ પમે તેણી ઉટકપર જઈ ઉભી. તે વાદાણુ તે ઉપરનાં તેમની ઘણી કટામવા અને જાણેા છતાં તેણીને ધણુંજ સંદેર અને ખુશતમાં લાગ્યું. મીસીસ ટોમસ જેણી આસરે સીસ વર સની એક સ્ત્રી હતી, તેણીએ તેણીને પણા વાદાણુથી બેટી કોડી કીધી. આ મીસીસ ટોમસ ઉગ્રજડમાં આવેલાં “સફેક” નામ- ના પ્રગણમાં વસતા એક ખેતુતની દીકરી હતી, તેઓ પાછ- લથી અમેરીકામાં જઈ વસ્યાં હતાં. એગરડાને એકવાર ફરી- થી પોતાને દેવાસ પેહેલેથી માંડી તેણીને કહેવે પરથે, સ્થાર- બાદ મીસીસ ટોમસ તેણીને અને ડીકને પોતાની કેપીનમાં લઈ મઈ અને લાં તેઓને ઉતારે આપ્યો. અહીંયાં એક અકંઠા- ડમાં પછી પેહેલીજ વાર તેણી નાદી થોઈ સફાઈથી કપડાં પેદ- ડવાને શકતીવાન થઈ. અરે! તેણીને આથી કેટલી ખુશાલી ઉપજા રવચ્છ કપડાંમાં કેટલી ખુશાલી સમાવતી છે તે જોએ- ને અતીસજ ગરીબાઈના સળખાણે, તે વગર રહેવાની ફરજ પર- છે તેઓ સીવાય બીજું કાંઈ નજીવું નથી; અથવા તો એક નીપ્પા જેવી સાધારણ સીજ આપણા કળખમાં દેવ થા નહી

હોય તો તેથી આપણું મુખ અને સગવડમાં શો તફાવત પડે છે તેનો તેઓને જરાએ ખ્યાલ નથી હોતો. બ્યારે ઝોગરડા તેણીના બાજુ ખુશાલી બરયા એકદમ સાથે હોરતી હતી, ભારે મીસીસ હોમસ બારણું ઠોકી અંદર આવી.

“વાહ! તમારા બાલ હોરયા પછી કેવા મુંદર લાગે છે!” તેણીએ વંખાણની નજરથી તે તરફ જોઈ કહ્યું, “પણ વધી એ આમે તમારા બરડાપર મુંદર.”

ઝોગરડાને તે હુંદણ પાડવા વીશેની સધળી વાતથી તેણીને વાકેફ કીધી, જેમ કરવામાં તેણીને લાગ્યું કે તેણીએ ઠંડા પથ્થુ ખરમ્યું હતું, કારણકે વીમરૂંડપર તારીખ ન હોવાથી જરૂર પડતાં તેણી સાક્ષી આપી શકે કે તે કચુસન લેન્ડ છોડ્યા બગાડ કરવામાં આવ્યું હતું.

મીસીસ હોમસે મોઢું વકારી એ વાત સાંભળી અને ઝોગરડાની હીમતની અબજોમીમાં તેમજ તેણીની મુંદર અરદનનો આવી રીતે નાશ કરવાની ફરજીયો વરક યઈ ગઈ.

“વાહ તમે આવી રીતે તેને (સુમનેસને) વાસ્તે તમારાં શરીરની ખરાબી કાપા પછી જો તમારે વાસ્તે તે સૌથી ચોખ્ખામાં મોઢું ફરે તો તેણે તમને પરણ્યું જોઈએ.” અનુભવી મીસીસ હોમસે કહ્યું.

“છઠા છઠા મીસીસ હોમસ!” ઝોગરડાએ લાલ યઈ આવી ધણી નેસથી પોતાનો પગ જમીનપૈ અડાડી કહ્યું.

આવા નીરહોસ દીક્રા પર તેણીને ઉત્કેષાર્થ આવવાતું કશું કારણ ન હતું; પણ વાંચનારે વાંદેપડીએ જોયું દરો કે કેટલીક જીવાન સ્ત્રીએ જે સખસ પરતેઓતું દીક્ર હોય તેની સાથ તેઓની લગન થવાની વાત કરતાં બહારથી જેટલી નાણુથી બતાવે છે તેટલીજ ઉત્કટથી વખન આવવાં તેઓ તેને પરણે છે.

દીક્ર અને ઝોગરડાને નાર્તનો ખાવા મેસાડી, મીસીસ હોમસ જેણી પોતાની છગાસા પોતાનાં દીક્રમાં દાખી રાખવાને અચકત હતી, તે બોકમાં મેસી પેલી બે ખુપડીએ તેમજ મીંડ મીસનું મુરદું નેવ્યા ગઈ. તેણીની સાથે લગભગ અંધા ખગાસીઓ પણ તેજ મનદાબથી તેમજ વચી લાઠાણુપર પાણી યઈ રહેલું હોવાથી તે લેવાને તેણીની પુકે ગયા.

જેથી ઝોગરડા એકળા પડી કે કીકને સોઈ પોતાની કંખીનમાં ગઈ અને સલામતી તથા ઉપકારની લાગણીથી બીજાના પર સુતી અને જલદીથી બર બેધમાં પડી.

[સંપૂર્ણ છે.] શરિરીત ફ્રો પાટક.

હુકામમાં હુસીયાર—“જુવાની બાવા,” એક નાની ઠોકરી બોલી, “મારા મારતરે આને દવાસમાં પહેલી ઠોકરીને પુક્યું” કે, આઠમાં પાંચ ઉમેરે તો કેટલા થાય, અને તેણીને આવડ્યું નહીં ભારે બોલી કે બાર; બીજી બોલી કે નવ, ત્રીજીએ કહ્યું કે અગીયાર અને ચોથી બોલી બસડે. કેવા બેવકૂફ જેવા જવાબો! ભારે મારતરે અને પુક્યું અને હું બોલી કે તેર, અને તેથી અને સડછી પહેલી મોકલી. “વાહ, ધણું મનદનું” બાવા બોલ્યા, હું બહુસેતા નહીં કે તુને આવી સરસ રીતે સરવાલા કરતાં આવડેય, તે કેમ બહુપુ કે તેર? “વધી કેમ, હું બટકેયે બોલી, કારણકે તેર ત્રી કોઈ બોલ્યું હતું નહીં.”

એક નીમકહલાલ ચાકરડી.

ગલ્ફડ ફેશ મધે જોન સીગાર નાગના અદરથને લાંબા બ્લાંનવી નાનાની એક સ્ત્રી ચાકરી કરતી હતી. એ પુરૂષ સેંટ હેનેન-રના મોહોલામાં ચક્કી ફેરવવાનું કામ કરતો હતો. તેને ધધામાં તુકશાન બપાથી બ્લાંનવીએ તેની નાદારીના વખતમાં તેને છોડી દેવાને ચાડ્યું નહીં, પણ તેણીએ દીક્ર મોઢું રાખી, વગર ખમારે ચાકરી કરવાનો ફેલાવ કીધો, અને ચાકરી કરવા કીધી, પણ કમનસીબે થોડા વખતમાં જોન સીગાર મરણ પામ્યો. તેની વીધવા પોતાનું તપ્પા પોતાનાં ત્રણ બચ્ચાંઓનું જીવંતન કરી રાકી નહીં, તેથી તે બચ્ચાંઓનું પાલણુ કરવાનું કામ બ્લાંનવીએ માથે લીધું. પોતે ચાકરી કરીને એકદમ કીધેલા પંદરસો ફાંક તથા તેની બાપીકી જમીનની ઉપજ દર વરસના એકસો વીયર એ સ્ત્રીએ વીધવા મીસીસ સીગાર તથા તેનાં ત્રણ છોકરાંઓનાં જીવરાણુ સારૂ ખરચ્યા; એટલા વખતમાં એ લાપડીવારી સ્ત્રીને સારી ચાકરીએ આપવાને ફેકાંક લોકોએ દરખાસ્ત કીધી, પણ મીસીસ સીગારને તથા તેનાં બચ્ચાંઓને પડતાં મેલે તે તેઓની ખરાદત કાણુ કહે, તે વીશેનો અદેશો કરી તે ચાકરીએ લેવાને એ બાઈએ ઉપકાર સાથે ના પાડ્યું. અંતે થોડા વખતમાં મીસીસ સીગાર સીક પડી; એ સમયે બ્લાંનવી પાસે પૈસા નહીં હતા, માટે પોતાનાં કપડાં લઈને તથા સર સામણુ લેગીને જે કોઈ ઉપજ્યું તે મરવા પડેલી વીધવાને આરામ આપવાને સારૂ ખરચ્યું; તે ઉપરાંત પોતે દાનર રહી તેની ચાકરી કીધી, પણ એ વીધવા તાંડ રેળી મે ૧૮૮૦ ના સાલમાં મરણ પામી. તે બાઈની દરનાવવાની કીધા કીધા પછી બ્લાંનવીના મીત્રોએ તેણીને બલામણુ કીધી કે છોકરાંઓને ધરમની મુકુદમાં મેલવાં, પણ એ સખી દીક્કની સ્ત્રીએ એવી બલામણુ ધાંકારી કહાડી, અને બોલી કે ફ્રાસમાં તેની બાપીકી જમીન છે તેની દર વરસે જે ઉપજ થયે તેમાં તેણી આ ત્રણ બચ્ચાંઓનું જીવરાણુ કરશે. એ ખરી ધરમાતુ સ્ત્રીએ તે છોકરાંઓને સારી કેળવણી આપી સુખી કીધાં અને પોતે થોડાં વરસમાં મરણ પામી.

નવાનબાઈ અરદેશર ચીક.

“અએ આજુસ તારું નસીજ કેવું અભાગ્યું છે!” એક દવાતુ જુધી સ્ત્રી એક વધવા આગળ જઈ બોલી, “તારી ભાયડી તુને આવી બધેકાર મજામાં નામેલી બહુલી કેવી બજાયા કરતી દેશે?” તે બધવા દહગીર અવાજે બોલ્યા, “કેઈ ભાયડી બાઈ સાહેબ? મને બે બાઈડી કરવા માટે અહીં નામેલી છે.”

હુવાંને ને શીખામણ.

ય બહેનો, આ દુન્યાની સઘળી સુશક-
ળીયતા આશન કરવા માટે તમે માયા-
ળુ, ખુશ મીઠજી અને ધીરજવાન થાઓ.
ખોદાથી ખીદતાં રહી તેની ગરજ પ્રમા-
ણનાં કામો કરો અને તે સપ્તેજ તમારું
તથા તમારાં કુટુંબીઓનું કષ્ટોષ્ણ કરો.
તમારી આવક ઉપરાંત ખર્ચ કરતાં ના,
ઉછીનું લેતાં ના, તેમજ બીજાઓ તરફ
દહવી જવા દયા બતાવી તમારા પોતા-
નો નાશ કરતાં ના. તમારા ઉદ્યોગને કે કંજુસાઈને દહવી
બાહેર જવા દેતાં ના, ગરીબોને અને ગરબજતાંને મદદ કરો;
અને તેઓનાં ભલાંને માટે તમારી આવકનો એક ભાગ ખર્ચ-
વાને આનાકાની કરતાં ના.

તમારી આવકનો બરાબર હીસાબ રાખો અને તે તમારા ખર્ચ-
ના બરાબર નીપજસર ચલાવી શકાશે. પૈસાને અને દુન્યાને
આહાતાં ના, ફક્ત તેઓને વાપરો, અને તેઓ તમારી સેવા
બજાવશે.

દુઃખીઓ ઉપર દયા કરો અને મદદનો હાથ તેઓ તરફ
લાવો. કદાચ એક વખત એવો આવશે કે તમે પોતે પોતા-
ને પણ તેવીજ સ્થિતિમાં જોશો; હારે જીવી રીતે તમે બીજા-
ઓ સાથે ચાલ્યાં હશે તેવીજ રીતે તમારી સાથે પણ ચાલ-
વામાં આવશે.

તમારી વાતચીતમાં નક્ર અને માયાળુ ધણે, અને જવાબ
દેવા અગાઉ અરેબર સાંભળીને જે લામક દીએ તે બીજારી
ખોલો.

ઢોઈને અપમાન કરતાં ના, કે તમેને થયલાં અપમાનો
માટે વેર લેવાની નીચ સુકતી કરતાં ના, પણ તેઓને માફ
કરો અને તે આકાશી પીતા તમારા શુનાહો માફ કરશે.

દોસ્ત કથી અગાઉ બરાબર સંભાળ લેજો, અને કયો પછી
એક સાચાં મિત્ર નીવડશે. ફક્ત બાહેરના હેવાલોથી તેને છોડી
દેતાં ના કે તેનાં દુઃખની વખતે તેને લાગ કરતાં ના, કારણ
એવું કરવું એ સારાં અને શુભવાન માણસનું કામ નથી.

કુરુસાથી દુર રહેજો, કારણકે છાકપણાની આફ કે તેની માણ-
સને હેવાંન બનાવે છે અને પોતાની સાથનાં બીજાઓને બેખ-
ન બંદેથી અડચણમાં નાખે છે.

ખુશામત કરનારાંઓને દુર રાખજો, કારણકે ખરી રીતે
ખોલતાં તેઓ વેરા ધારણ કરેલા દુશ્મનો છે, કે જેઓ સૌથી
ખરાબ બંદાનાં માણસો છે. તેઓ ખુશામત માટે જુદું જોલે-
છે અને જગવા માટે ખુશામત કરે છે, પણ સૌથી ધાસ્તી બરેજી

તો એ છે કે, જે તમે તેઓ ઉપર વીશ્વાસ રાખો છો તો તમે
પોતાને ઘણી બેખન બરી રીતે દેશો છો, માટે એવા દુશ્મન-
ઓથી દુર રહી ગરીબ, પણ સાચાં અને શુભવાન માણસોને
આહાવા અને પસંદ કરો.

દરેક મીઠજાં મીઠાદારી થલો, કારણ તે માણસને બંદો-
સ્ત બનાવી સુખી રાખે છે. ઘણા બપકાથી દુર રહેજો, તમા-
રા પોશાક સાદો રાખજો, અને તમારા સારા શુભોને તમા-
રાં છીપતી ધરેણાં તરીકે ગણજો. મોજશીખ, પૈસાની લાલ-
ચ અને મગજબીને તજ દેજો. તમારાથી ચઢતાં માટે તેમ-
જ તમારેથી ઉતરતાં માટે પણ કદીથી ધુસ્ નહીં બોલવાને
વાદ રાખજો.

ધાંધળોપોરાં થતા ના, અને બીજાઓની વાતમાં જ્યાં સુધી
ફરજ પડે નહીં જ્યાં સુધી માથું ખેસવા જતાં ના, કારણ તે
કંટાળો ઉપજાવનારું અને સહુકાઈ વગરનું છે, કે જે કોઈની
જાણું માણસ પસંદ કરે નહીં.

કાંઈ ગેરખંડસાહેને કાંઈ નાખવા કે રોકા આવવા કોઈની
રીતની છુટી સુકતી કરતાં ના, પણ દરેક બાબદમાં પ્રમાણીક
રહી આ દુન્યામાં ચાલને કે જેથી કોઈની માણસ તમેને
સેહજની ઈજા કરવાને શક્તિવાન થશે નહીં.

ધનખાઈ ફો રોકના.

એક ધણીનું વેર—એક ગામડાવા અને તેની બાબકી વચ્ચે
કાંઈ બાબત માટે મારામારી થઈ, જેથી તે ગામડાવાએ તેણીપર
વેર લેવાનો ટોડાવ કર્યો. “અરે જા, હું છું કરવાનો છે ?” તેની
બાબકી બોલી.

“કરવાનો છે શું ?” તેણે જવાબ આપ્યો, “હું હમણા પૈસા
સામેના કુવામાં જઈ છુટકી મારવા.”

“ખોડા બોલી ! કહેશે તો હું તારી સાથે તે જવા બાબકી”
તેણી બોલી.

તેણે બેઠ ગયાં, અને તે ગામડાવા દોડતા બહુ તણખમાં
એકદમ કુદકો મારવાનો હોય તેમ આવ્યો, પણ છેક નજીક
આવી હસો રહી ગયો. તેની બાબકી તેને હીચકારી, છુટકી, કંઈ
વગેરે કહી કાઠો લાડવા લાખી. તે માણસે પાછો કુદકો માર-
વાની ચલત કરી, પણ પાછો હસી રહી ગયો, અને તેની બા-
બકી તો જાણ રહી સુધી રહી નહીં.

છલ્લે સરવાલે તે ગામડાવાએ તેણીને કહ્યું કે હવેજી માર-
વાની તેની હીમત ચલી નહીં, પણ જો તેણી તેના બેઠ હાથ પ-
છાવે જાણી, આંચકો મારે તો બની રાકે.

“હા, હું કેરવાને સંવાર છું” તેણી બોલી; અને તેના હાથ
બાંધી તણાવની પાળ આગળ લઈ ગઈ. “હવે” તે ગામડાવા બો-
લ્યો, “દુરથી દોડતી કે આવ અને જોરથી મને આંચકો માર, કે
જા મારાં ડુંગરમાંથી કુદો યાવ.”

“બીહ ના; છુટ્યા,” તેની બાબકી બોલી, “હું તને એના તો
આંચકો મારવા કે ફરીથી ઉપર આવવા પામીશ નહીં.”

તે માણસ તણાવ નજીક તેણીની તરફ પાડ કરી ઉભો, અને
તેણી દુરથી એસમાં જેની તેને આંચકો મારવા દોડતી આવી કે
તે વચમાંથી ખસી ગયો અને તેણી પાછીમાં જઈ પડી. “મને
બહાર કહોડ ! બહાર કહોડ !” તેણી બોલી. “હું તને કેમ બહાર
કહોડ ! મારા દોડ તો તેજ આંધાવા,” તે બોલ્યો, અને એ
રીતે તે ક્યાંત આવકી હળી ચુઈ.

સત્યા ઇ.

યોસ્ત સત્યાઈને ચાહનાર હતા, માટે આપણે તેનો ધર્મે ખાળનારાઓ ખરો નરયોરતીઓ સારને ગણાઈએ કે બ્યારે આપણે એ ઉતમ સદયુજને મન્યુનાઈથી વળગી રહી કાઠે પણ કારણે, કદી પણ તેને તણ દેઈએ નહીં.

ગાથા વીરે અપાઓમાં એરવદ શેહેરીઆરણ બરયાનાં ક્રીમતી આપણોમાં તેવણ નજીવે છે કે આપણા અશી નર-યોસ્તને સંપૂર્ણ રાસ્તી અપસાર કરતાં ધણાંક સંકેતો ખમવાં પડ્યાં હતાં. “આ દુન્યામાં કેટલાંએક સામ્યુ” ગેાષવધી હેરાંન થાએ છે; નેમકે સામ્યુ” ગેાષવા છતાં ઈનસાફની આદાસનમાં ખરે દાવે હારી આવે છે, સામ્યુ” ગેાષવા છતાં પોદી સમ ખરે છે, સામ્યો ઈનસાફ કરવા છતાં ત્યામાધીસ બદનામ થાએ છે; તોપણ માફ રાખતું કે દાદાર હોરમન્દ એ સધળું તેની સર્વ દેકાણે હામર રહેલી આપણોએ નેએ છે અને અને સામ્યો ઈનસાફ આપ્યા વીના તે સાદ્ય રહેતો નથી.” ગાથામાં યણે દેકાણે “સામ્યા રસ્તામાં હોરમન્દ રહે છે” એવું એક વાક્ય આવે છે, જે આપણા પેદા કરનાર સાદેખની રાસ્તી તરફની પસંદગી બતાવે છે.

આપણા અસક્ષી ઈરાંની વાચાઓમાં એવો વીચાર હતો કે એક હોમરાની કળવણીમાં મુખ્ય ત્રણ બાબદો ઉપર પહેલું ધ્યાન આપવું નેઈએ, તે એ કે, સામ્યુ” ગેાષવું, યોગ ઉપર બેસતાં શીખવું અને તીર મારતાં બજીવું. અવળતાં, આ વીચારે આપણા અસક્ષી ન્યાગોતોના બાહાદુરી તથા સત્યાઈ ઉપરના નાહની સામેતી છે. પરણતાં નેઈડને આચીરવાદ સારતી વેલાએ જે કેટલીએક નશીલો દેવામાં આવે છે તેમાં હમેશાં રાસ્તીને ચાહવા વીરોની નશીલત ખરેખર યણીન ક્રીમતી છે. એક નેડું ને સત્યાઈને ચાહનાર હશે તો તેનાં ફરજદો પણ મેકતે તેવાં નીકળશે. “સત્યાં મા આપેનાં બાળકો ધણું કરીને સામ્યોન નીવડે છે. એ સદયુજ એવો છે કે જે બાળપણથીજ અપસાર કરવાની અગત્ય છે, અને તે માટે સર્વ મા આપેની ફરજ છે કે પોતે તેવો દાખલો આપી, પોતાનાં નીરદોશ બાળકોનાં છાત્રમાં સત્યાઈ તરફ ચાહ અને જુદાં તરફ બીકાર પહેલાંથીજ પેદા કરવો. સત્યાઈનો ખીન એવાં તો મન્યુત છે કે તેને એક વાર સ્વચ્છ ખેતરમાં વાવે અને તેને નીમંગ ખાતર આપે તો તે એક નરયોર-દત્ત ફરજત ઉગી નીકળી, સદા તેનાં મીઠાં ફળ. તમેને

અમારો. પાહાડ જેની કંઠણ જુદાઈમાં પેવસ થઈ તેના કડકે કડકા ઉરાડી નાખવાની સક્તી, સત્યાઈનાં દરખતનાં યુગમાં છે. બાળકોનાં નીરદોશ દેહમાં એ સદયુજી દરખતવું ખીન, શીખામણ રૂપી ખાતરથી જેવું ખીતી નીકળશે, તેવું ગેાષવણે સત્યાઈ જુદાઈમાં પડેતાં અને દુન્યાદારીના લોભ લાલચને આધીન યમેશાં માણસોનાં છગરમાં તે ખીન સજી પડે નહીં. બાળકોમાં એ સદયુજ ખીલવવા માટે મા આપેએ પોતે સામ્યો થવું નેઈએ, અને નાપકી અથવા નજી બાળકમાં પણ સત્યાઈથી ઉતારાં નહીં ચાલવા માટે બાળકોને પોતાના દાખલાથી શીખવતું નેઈએ. પોતાના સ્વાર્થને માટે કેટલાંક કમસમર મા બપો બાળકોને રાસ્તીથી વેગળાં જતાં શીખવે છે, જે જુનાદ બરેજું છે. બાળકોનાં નીરદોશ દેહમાં મા આપે પોતેજ દરયુજવું ખીન રોપવું એ શું ચોડું પેદાકર છે?

સામ્યો માણસ હમેશાં હીમતવાન હોએ છે. કેટલીકવાર સત્યાઈ અપસાર કરનાર ધણી દુઃખ અને વીપત્તી ભોગવીને મરણ પામ્યા બાદ, સદીઓ વીતી ગયા પછી, તેની કદર યુગને છે; અને એટલી લાંબી મુદતે પણ અતે સત્યાઈનીજ ફોલે ચાએ છે, જેવો એક દાખલો હાલ રોમ શેહેર ખાતે બપો છે. ઈં સં સોસમી સરોમાં, બ્યારે રોમન કેસીકોના સીધી વડા ધર્મશૂર પોપની નબરકન સત્તા ચાલતી હતી, તે વખતે એ શેહેરમાં “ગીઓરડેનો જુનો” નામના એક રાખસે, એ ધર્મશૂરનાં મનની વીરફ કેટલી વીચારે લગતી આપણો નજરે ક્રીધી હતી; આ તેની ચામથી રોમન ધર્મશૂરએવું મંડળ એટલું તો ઉશકેરાયું કે તેઓએ જુનોને પકડીને તેની તપાસ પોતાનાર મંડળ વચ્ચે ચલાવી, તેને યુનેહવાર કેટલી વરસો સુધી બંદીખાને નાખી મેલ્યો; એવા વીચારથી કે બંદીખાનાનાં સંકેતો નહીં ખમાચારથી અને તે રાખસ પોપની સત્તાને તાબે થશે અને વીચા સંબંધી અવળામાં કરવાનું કામ છોડી દેશે; પણ સામ્યો અને હીમતવાન જુનો કદી પોતાના વીચારથી ફેરો નહીં, જેથી અતે પોપના હોદામથી, અગત્યા વખતેમાં ચાલતી ધર્મે સંબંધી ધાનકી રીત પ્રમાણે, એ જુનોને જીવો બાળી નાખવામાં આવ્યો. આ બનાવને હાલ પોણી ત્રણસોથી વધારે વરસો થયાં છે, અને એ અરસામાં પોપની સત્તા આમજ નેઈલી રહી નથી, બનકે ધણી ખરી જતી રહી છે, અને જુનોના વીચારને મદત પાણુક ફેરફારો અમલમાં આવ્યા છે. આ બાદાન પુરરાની કદર હમણાં એટલાવરે જુનવામાં આવી છે કે તેવું એક આખાં કેટલું બાવજું, રોમ શેહેરનાં જમર મધે જે જગાએ તેને બાળી નાખવામાં આવ્યો હતો તેજ ખુદ યુદ્ધામ ઉપર, તેની પત્ની ચાદમાં, ગયાં જુન આસમાં ઉડવું કરવામાં આવ્યું હતું; અને તે ખુદ જુનેલવાની ક્રીયા વખતે ત્રીસ હામર માણસો, તે સત્યાઈના નરની ચાદગારીને માન આપવા ખાતર, લાં હામર હતાં. કેહવત છે કે “સાચને આંચ નહીં” તે આ બનાવ ઉપરથી ખડું ફરે છે.

ગેહેરબાઇ હો ૧૦ પં. કોણેલા.

પ્રમાણીકપણ અને ઠગાઈ.

પ્રમાણીકપણ અને ઠગાઈ એ બંને આ દુન્યામાં વધવાના બે મુખ્ય રસ્તા છે. બે-કે તેઓ એક બીજાથી ઉલટા માર્ગ પકડે છે. આ દુન્યામાં દરેક માણસને થોડું ધણું દુઃખ તે પીડા ખમવી પડે છે, માટે દરેક માણસને થયે છે કે પોતાની ફરતે ઠગાઈની લાલચ રૂપી જગમાં ફરી ને નદી પણ પ્રમાણીકપણથી ખમવવી. એક પ્રમાણીક માણસ બીજાને દુઃખી

કરી પોતે હમેશા સુખીનું પાપી અંતઃકરણ રાખવા માંગતું નથી, ને બીજાનાં સુખની અદેખાઈ કરતું નથી, જેથી તેનું અંતઃકરણ પોતાની મોટાઈ જાળવી રાખે છે. ઠગાઈનાં નીચ સાંધણ પર તેણે પોતાનો આધાર રાખ્યો નથી, તેથી કષ્ટથી વખતે તે બીજાઓનાં દુઃખનું સાંધન થઈ પડતો નથી, સંકટની વેળાએ પ્રમાણીકપણ તેનું રક્ષણ કરે છે અને અંતે તે ધણી સેદલાઈથી બહાર પડે છે. ને માણસનું દીવ પ્રમાણીક છે તેનાં ખોલવામાં અને કરવામાં ઠગાઈ કે લુચ્છાઈ જેનું કંઈજ નાશ પડતું નથી. ઠગાઈ ખોલ સાંધવાને ધધરાઈ બમ્બે છે, પણ પ્રમાણીકપણે ચાલવાનાં તે પીડિતો નથી. તે પોતાની આખરનો મરનખો જાળવી શકે છે, અને પોતાનાં ખરાં અંતઃકરણથી ઠગાઈને ધીકારે છે. ઠગાઈઓની માફક તે જુદાંનું સાચું અને સાચ્યાંનું જુદું કરતો નથી, પોતાનાં મોહકાંમાં ચાપલુસી ભરેલા બોલો અને હાથમાં ઠગાઈની જાલ રાખી બોળાં માણસોને ચાપલુસી ભરેલા બોલોથી મોહવી ઠગાઈની જાળમાં સપડાવી દેતો નથી, પણ હમેશાં પોતાના સાચ્યા નીચારો બહાર પાડે છે અને તે પ્રમાણે ચાલે છે. પૈસાની જાખવમાં કે બીજી કાંઈ જાખવમાં તે ગમે એટલું ખમે છે, તો પણ પ્રમાણીકપણને તે મન્યુભાર્થથી વણગી રહે છે અને તેનાં અંતે ફાયરો મેળવવા ઉપરાંત એક ભલાં અંતઃકરણનું સુખ તે મેલવી શકે છે. હવે એક ઠગ માણસની હાલત જોઈએ; ઠગાઈનું સુખ માણસની નમ્યાઈમાંથી નીચેનું માલમ પડે છે; નમ્યાં નમનાં માણસો ઠગાઈ કરે છે, તેઓ ઠગાઈની લાલચને મન્યુભાર્થથી જાળી શકતાં નથી, પણ તેઓએ ઠગાઈ શા માટે કરવી જોઈએ? તેઓ એનું સમજે છે કે ઠગાઈ કરી બીજાને દુઃખી બનાવી તેઓ પોતે સુખી થઈ શકશે. તેઓ બહારથી પોતાને સુખી જાણવવાની કોશિશ કરે છે, પણ તેઓનું અંતઃકરણ તેમને હમેશાં દુઃખા કરી બેચેન અને દુઃખી બનાવે છે, તેની મુખ્ય ઈચ્છા ઠગાઈથી હાલત મેળવવાની હોય છે, લોકોની સાથ

ઠગાઈથી વર્તી તે આપાદ થતો જાય છે અને તે વીરો તેને કંઈ પણ લાગતું નથી; કોઈ વખતે તો એવાં માણસને હાથથી તેનાં કુટુંબીઓની ખરાબી થાય છે, તોપણ તેનાં બેચેનપણે માલમ પડતું નથી. આ બાપ વગરનાં છોકરાંઓ અને વીધવાઓની હાલત તે ઠગાઈથી હાથ કરવાને આંચકી ખાતો નથી, તે તેઓને ફસાવવાને માટે તેઓની નજરમાં સાધુ દેખાવાની કોશિશ કરે છે અને પોતાની જાળ પાંડરવામાં ધણીજ ચોક્કસાઈ વાપડે છે. 'તે આસપાસ નજર પેઢિંચારે છે કે મારી જાળમાં ફસાવારને ચેતવણી આપી દુર રાખનાર કેટલાં માણસો છે, કે જેઓની સાથ તુમરાં આંધાવવાનાં શરૂ કરી તે બોળાં માણસોને તેઓથી છુટાં પાડી, સેદલાઈ પોતાની જાળમાં લઈ શકે. એક ઠગને હાથથી દુઃખી થયલાં માણસના વીતાય આગળ તેનું લાલચથી પચ્ચર જેનું સખન થઈ અંતેનું દીવ પીગળતું નથી, પણ એનું માણસ હમેશાં શીર અને ધારતીમાં રહે છે, તેને હાથથી દુઃખી થયલાંઓ. તેનાં અંતઃકરણ આગળ આવી હમેશાં ઉભાં રહે છે, તેની ઠગાઈ કદાચ લોકોને જાદવી માદમ નહીં પડે, કદાચ એક ઠગ માણસ સાચ્યાંનું જુદું બનાવી કદાચવાને વીલમ લગાડતો નથી, જેથી તેનાં કરતુક ઉધાડાં પડે હાં સુધી તો તે લોકોની નજરમાં સાધુ તરીકે ખમે છે, પણ તેનું અંતઃકરણ તેને પુરતી શીલ્પા કરે છે; એવાં માણસનાં બહારનાં ખાલી સુખ સાથ એક પ્રમાણીક માણસનાં ખરાં અંતઃકરણનો મુકાબલો કરીએ તો પહેલું મુખ કટલી નીચી પંક્તીનું માલમ પડે છે! ઠગાઈ કરી સુખી થવાને મેળવેલા પૈસાથી પહેલાં તો તેના હાથ ભરાયો છે અને હેયું જળકામે છે, પણ બ્યારે તેનો આ દુન્યા છોડી જવાનો વખત આવે છે ત્યારે ઠગાઈથી મેળવેલા પૈસા તો અંદીના અંદી રહી જાય છે, અને તેનો ઠગ માણસ પોતાના પેદા કરનારની હજુરમાં એક ભલાં અંતઃકરણ શીલ્પાએ બીજું શું લઈ જવા થામશે? પ્રમાણીક માણસનાં દુઃખમાં તેનું અંતઃકરણ તેને ઉત્તમ સુખ આપે છે. ખરા સુખી તો તેમ છે કે જેણે આ દુન્યામાં પ્રમાણીકપણે જીવેલી જીવેલી. આ બાજબ ખનમ કરતાં આપણે એટલુંજ ઈચ્છીએ કે પ્રમાણીકપણનો આ દુન્યામાં વધારો થાઓ અને ઠગાઈ જેવી જુરી લાલચ નેક માણસોના રસ્તા ઉપરથી દુર થાઓ.

માણેકખાઈ 'અં' મુખ્યા.

આજમુનો પાદરાશ—પ્રભુ આજમુનો રસ્તાની બાજુએ પડેલા દત્તા; એક મદરસ જે લાંબી પસાર થતો દત્તો તે બોલ્યો કે આ નસુમાંથી ને સઘળી વધારે આજમુ હરો તેને એક રૂપીઆ મળશે. પહેલો બોલ્યો કે તેણે ૧૫ વરસ સુધી કાંઈ હામ કાપું નથી; બીજોએ કાર મંડી કહ્યું કે જનમમાં તેણે હામ કર્યું નથી, પણ ત્રીજો તો હીલ્યા થાલ્યા વીના ઉપે મસતક પડીજ રહેલો. "વારું દવે હું શું કહેવું?" પેલા મદરસે તેને પુછ્યું. "છ સાહેબ, પેલા દુર્યા બોલ્યો, "તમે જો અને ફરજીને મારાં જનમમાં રૂપીઆ મેલશે તો હું લઉં, પણ તેને ચારતે હું હામ કરવાનો નથી." અને અલબત્ત તેમ બીજામ છી ગયો.

દાનાવેની નચીયતો.

(૨૬૭૭ યાજ્ઞના અંશો સંક્ષિપ્ત રૂપે)

સુખી છે તે કહી દેવાય હતો નથી, કેમકે જેમ પૃથ્વીપરથી વચાન રૂપે કહી ચલ્યું પાણી વચસા દના આકારમાં પાણી નીચે આવે છે, તેમ એક સુખી માણસ તે કાંઈ સખાવતમાં આવે છે, તે તેને આવીસાદનાં ચાપડાનાં પાણી મળે છે, એક દુન્યા નહીં, પણ તેની બધાં દેવા વારસોને પણ ફાલેલો હતો છે. એક સુખી માણસ સુખી થયો, અને તે કોઈને ફાલેલો કર્યો, તે પોતે મેળવયો; એ ભોખતું સુખી રૂપે મળે અને એ આત્માને મળે બધાંનું છે, તે તે મેળવયો; અને જ રાં દીવના આવીસાદો તેની આ તેમજ આવડી જાંઠી દીપાવયો. એ માણસ આ દુન્યાઈં સોમ લાવ્યોને દુર રાખી, દડાપણુ ચી વાણે છે, તે પોતાની જાંઠી સુધી સજામન, અને તેટલા માટે સર્વથી સરસ રીતે હમને છે; ધણી મોટી હોયેલા રાખવાથી આપણુ વાંચવાને જેવું થયું સુખ મળેલું હોયે, કે જે સોના લોભથી આપણે મેળવી સંકેતે.

ન્યારે વાઘન અંશીયું થેરાઈ આવે, અને અચારં વાચ, ત્યારે આપણે દીપની આવીસાદનાં એક ચાપડાની કોટરથી રાત જેવી દેખાયે; કેમકે ન્યારે તે ચાપડું પડયે, તારે વાઘન બીજાસાને સુખન વેચ્યાં તેમથી પ્રકાશયો.

એ જાંઠીમાં રસ્તો કહ્યો દેવાય તો ફરવાદ ના કર્યો, કારણકે તેમ રસ્તો ન્યાં કાંઈપણુ આવણુ દેવાની નથી, તેવાં આચાર્યેશ નાં માનમાં લેજ નયો.

નીચલા મોયો એક ઉમરાવે મરડી વખતે પોતાના એક ભત્રી નિત્ર પર લખેલાં કાળનમાં લીખાં કેટલાંક અક્ષરારક લખાણે સમ થયો આવે છે:—

“મારા નિત્ર, જે સપના કર્યો! મેં મારા વાઘના વખતમાં ફાંદે કુમાર્યા છે, તે દમણું હું કેવી પાસની સાથ વાદ ફાંદું. મરે, જે પત્ની મેં ફાંદે કુમાર્યા છે, તે પાણી મેળવના માટે હાથ દું લેયો. મરડી સપનો દોલત આપી દેવા તૈયાર છે?”

તે આત્મા સુખી છે, કે જેની જાંઠીમાં સપનાં આવડી દુન્યાને લગતી છે, અને વાણુ વખતથી સખતી પ્રુયાથી વાંદ તે બેઠાં રહાવીથી મેળવે છે.

આમે મોટાંનાં બનવિલાં મદાનને (મારાં બનવને) હું ધણી ચલ્યું જોઈશું; હું દેખ્યું છું કે તે જલ્દીથી ધણી થશે, કે જેથી મારો પાસ, કે જે મારું સખતું છે, તેની વાંદ જલ્દીથી હું જોઈ પુઝું.”

આપણે શું મુસોલો ચાલવી લેઈયે, તે ધણે દેટાં અનભાં હોયે, ધણી વેળા આપણી મનથી મુસાં પાર પડવાથી આપણે દુન્યા દાવડમાં ભાગી પડયે હોયે, અને ધણી વખત એ નીસાથી મારે આવણે વચાવી કર્યાં દોઈયે, તેમથી રાત્રીમાં પરીભોજી નીપડે છે. દુન્યાની મોલ મજદમાં કુશલવા એક માણસ મળે કહેવું કે તે આડી દુન્યા મારે દેવાય છે, એ એક જલ્દાપાર માણસ મળે કહેવું કે તે ધણે સાલિસ અને મોઝાં મનનાં છે, તેના જેવું જેવું છે. એક માણસ જમીન પર નવર રાખી આકાશને લેવા દેખે એ જેવું અદામ્ય છે, તેટલું એક માણસ દુન્યાઈં મોદ બનમાં સપાડાને પોતાનાં અંધારણુ અને મનમાં પોતાને રાખવા કર્યો, તે છે. એ માણસને યોગાં પર સંતાપી રહેવાં રીખવામાં આણું દેવાય, તે પોતાના પોતાનાં દડાપણુને, એ માણસને મોટા વારસો અમ્મો દેવા તેના ભાગની સંજાજ કરવાં વધારે આસાદી છે.

હવે ચાલીને પડવા કર્યાં નીચણુમાં રહેવામાં વધુ ચોખા છે. વાચણી કોઈની ખામી બનાવી કે જેથી તે જલ્દાસ વચામાં જાણે, એ જોવાનાર તેમજ સાંકળનાર જેડને જાણવું છે.

દડાપણુ અને સારાં દીવ વગર આપણે આપણાં પાટોડાંમાં સાથે મહોજર બંધાવ રાખી રાખે નહીં.

જોઈશો રસ્તો કહેવાં માણસ સાથ વાંચાર કરવા કર્યાં, તેઓ ને તે કહે જાંઠીને નાથે ને; દેવાવન વણે એવી જાંઠી કરવી, ધણી વખત વધુ લાભ કરે છે.

મહેનત વગર કુતેદ મળતી નથી, અને કુતેદ વગર આજર નથી. માણસ કોઈની કોઈ પાણુ લાવત મોટી હતી નથી, કે ન્યાં દુન્યાના વીરો ધુણી રહે નહીં.

તેમ ખતો લીસામ જલ્દનાર છે, કે જે પોતાની બુદ્ધિને સામરો સંજાણે લેજ રહે છે.

દુન્યાનો વાસના પડીને આપેથી જલ્દાસો, વચન સંજો બાદ બીજો બધી જલ્દાસો કર્યાં વધારે જલ્દી બુદ્ધી મળાય છે.

મનને વજ રાખવાની, લગા પોતાની ખામી પોતે જોવાની સારી, અને જાંઠી, એ નવે થીતો, એવી અથો જાંઠી કુલરના અને ખતો જલ્દીથી થવા ચાલ્યાં દેવાય, તેમો મળે જલ્દી છે.

એ માણસ જલ્દીથી ધુણીને ખાલ કરે છે, તે પોતે કેટલો બીસાદ વગરનો અને નાથાય છે, તે ભણે છે.

એ એક વખત દોસનું મુલ અંધારણુમાં દાખલ થવા પામ્યું, તો તે બીજા કોઈ પણ સંજલુને લાં પેરક થવા રહે નહીં.

વખતનું અથોદસપણુ ધ્યાનમાં રાખવાથી, આવાથી તેમજ કલા જવની ભવ સમિ આપણું મન એક સપથી રીતે રહી રહે છે.

દબેલાં આપણું મુખ અને મોઝાને નહીં, પણ આપણું કપ-થોળીપણાને ખાલ આપણે પહેલાં કર્યો લેઈએ.

માણસો ધારી રહે તે કર્યાં ધણી વધારે થીતે માત્ર જાંઠીથી પણ થી રહે છે, મળે રાત દડાં વડે જાંઠીને અવાજ તે રાજરને સંજાણ.

ખંડીપણું દોલત બોજાર છે, અને જોવા મીઠાસ બોજાર છે. ખેલોં રીસના, માણસ, નમાણુ, પ્રમાણીક દીવના, ધર્મી માણસો દબેલાં એકી મરડાં છે, અને ન્યાંવ મોર પડશે જલ્દી નાખયો, ત્યારે તેઓ એક બીજને મોલખયો, એકે દાવ તો તેઓ એક બીજને પડોમના અને અજવરા લાયે છે.

એક ધર્મી માણસ કહે છે કે, “વાંક એક વખત કીધા પછી વારી કહેઈ પણ કોઈથીથી તું વારાં અંધારણુના દેખરી મોઝાં થો વર્ષ રાખી નહીં.”

જુવનુરૂપી કુશવા બ્દારની માફક જલ્દીથી નાથ પામે છે, પણ મનનું મોઝાપણુ દબેયે મુશી રહે છે.

જેમ એક નદી દરયામાં ખાલી થાય. ત્યાં સુધી હતી અઘડી નથી, તેમજ સખાઈને ચોખવામાં માણસો ન્યાં સુધી પોતાને પોતાનાં ફરજાદમાં જોતાં નથી, ત્યાં સુધી પોતાની ફરજ પુરી થયેથી સખાનું નથી.

તમારી પાસ જેટલું દેવા તેલવાને સારો કપોજ કરે, નહીં તો તે વધુને કાંઈ ફાલેલો હતી સંજો નહીં.

તમારી રોજવપણે તેમ મજર થવાં ના, પણ તેનાથી જોતેલાં રહેજો, કારણકે એન દોલત વધુને જલ્દેસમાં જવાને અજાવાનાર રહેતી રહેવાની વાજ રાખે.

એ પોતાની જેવું વારો આજરો દબુનેમા પાડે, તો દમણું જલ્દ નામણું છે, એ જે વારો આજરો દબુને નાખયો, તો દમો મોલને મોલ વડે જાંઠી, કે તેનાથી બીજાં નહીં, મળે દબુને સજા વારા આજર દેવા રાખ.

જલ્દનાઈ દીવોજનાક વીકાલ.

સરજનનાં જરખાઈ.

પ્રકરણ ૩૩.

હીલના ખુસાસો.

(વધા આકાશ સાથે પદ.)

રખાઈએ પોતાનાં મુજબનાં સગાંઓને પોતાની સુધેરેથી હાલત વીગે વાંકે રાખેલાં હતાં, અને જેવી મેદરખાની તેણીને મુજબાઈનાં ઘરમાં મળી હતી, તેથી તેઓને જાણીતાં કાંઈનાં હતાં. તેણીએ લખ્યું, “તમે મુશ્કેલીએ આવી રાહસી, પણ આએ ઘર નામે મારાં પોતાનું હોય એવું મને લાગે છે. છોકરાંનાં મા બાપ મારી રાખે એક મિત્ર મારફત વરતે છે, અને તેઓના વીચારસ તથા મારાં ખ્યાલો દીખાવે છે. મારાં આપણી અને ઘણી ખુશી પેદા થાય છે; નો ચોરા વખત હું છોકરાંથી મેદરખા રહેજું, તો મને મનમાં વાર પોતાના નાના હાથે મારાં ગળાની આસપાસ નાખીને મને ભેટી પડે છે, ને મને કોણ સદીથી વધારે ચાહે છે, તે સારા મારામતી કરે છે, જે વખતે મુજબાઈ એવા ખ્યાલની હલત તેઓવાને બદલે ખુશીથી હસે છે, ને કહે છે કે “એમજ થતું જોઈએ; છોકરાંઓને મુરતા આંકાસ સામે ખ્યાર ને નરખાઈથી કેળવણી આપવા જેવી સરસ કળા બીજી કાંઈ નથી” પણ આ વરમાં સવળું આરથીન થાય છે. હું હમણું અહીં એટલી તો મુખી છું, કે તેમની દમેશાં રહેવા કે નહીં તેના મને વીચાર આવે છે. બીજાંઓને આપણી જરૂર પડે, ને તેઓ ખાતર કાંઈની કરવા મને હમેશાં ધલું મગે છે.”

જરખાઈ પણ જાણ પર કાગળ લખતી હતી—ધનયાપ, એવજ ને આશામય—જરખાઈની હાલત સુખી હાલત તથા જે મામા તેને લાં મળતી હતી, તે વીગે અપાસામે પોતાની માને વાંકે કીધી “અને” તે હીમતવાન છોકરીએ પોતાનું મોતમન આનું રાખ્યું, “હું ધાર્ય કે જરખાઈને નામગતની છુટી મુજબાઈ આપશે, ને સારે આપણે લાં આપીને રહે તો

“માથજ, આપણે અગાડ એને જરખાઈ મામા દેખાડી નથી, હું ધાર્ય કે તે હવે બધાને લાગતું હોશે.” આશામયે એમ બોલીને પોતાની બેન તરફ નજર કીધી, જેણે પણ ટાંકું ધણી-લું. “ને હમણાં તે વખત પાછો આવે તો આપણે તેણી સાથે જુદીજ રીતે વરતવે. તેને જરખાઈને નહીં તેડોશો તો મું-થમું, માણેજખાઈએ પોતાને લાં તેડશે, તમે જાણોય કે તેવણ જરખાઈ સાડ કેટલાં આપતર હતાં, ને પોતાને લાંજ રખવા કેટલાં ખુશી હતાં? શીકર નહી, આપણાં કરતાં જરખાઈને તેડનારાં બીજાં મિત્રો ઘણાં છે,” એમ મોતમન આશામય કુવરખાઈના મોરખાંથી ચાકી ગઈ, કે કુવરખાઈને તે મુચના પર વીચાર કરવાને બને.

“ખરેખર હમણાં જરી પર બધાં જાણીયાં દેવાનાં ઘડી ગયાંય, એકે અહીં પડેલી હતી, સારે તો કાંઈ એને દાદ નહીં આપતું હતું, એના બાપ મરી ગયો, ને બીજાની હાલતે તેને મુશ્કો મગો તે વાંક કાંઈ આપશે થયો દુઃખ”

“પણ તે અહીં દુઃખી હતી, તેમાં તો આપણોજ વાંક છે,” આશામય બોલી, “તે આપણીજ મેદરખાઈ દેખાડે છે. શમે તે કરે, પણ આપણી મગી તો ખંડી કેની, અને તેનાં મા બાપ કોયા ખાનદાનનાં હતાં, ને જે લોકો આપણી જરા પણ દરકાર કરતાં નથી, તેવાં લોકો તો તેઓને કેટલું બધું માન આપતાં હતાં.”

આશામયના આ કીકા ઘણા હલપણુ બધા હતા, ને જે મેદરખાઈ જરખાઈ તરફ બતાવવામાં આવી હતી, તે સાડ આશામયની દલગીરી કરતાં આશામયના એવા કીકાથી કુવરખાઈપર ઘણી અવર થઈ. તેણીએ વીચાર્યું જે પોતાની નરનની છોકરીને નાતાલની છુટી વખતે તેઓથી પોતાની મન-લણ પણ સચવાય, એટલે પોતાનું કામ પણ ધણું થઈ જશે. યોગ દલાડ પછી કુવરખાઈએ આશામયને કહ્યું, “જો તારી મરજી હોય તો જરખાઈને તેડાવ, પણ મારે નામે લખતી ના.”

“હવે માથજ, ઘણું મોડું થયું છે. જરખાઈએ તો માણે કળાઈને પણ ના લખ્યું અને મુજબાઈને લાંજ એટલે જ્યાં એને પોતાનું ઘર હોય એવું લાગે છે, લાંજ રહેવાનો હેતવ કાઢે છે; લાં ઘણું લોકો આવનાર છે, ને જરખાઈને જેવી થરે છે તેવી મનદા પડશે. હું હંમણું કે દુખી એવાં મુખી ઘરમાં દેતું!”

માણેજખાઈએ જરખાઈને લખીને નાતાલની છુટી વખતે પોતાને મેદરખાઈ હતી એ તો ખરુંજ હતું. આ તેમણે પોતાના છોકરાથી મેમામુગ કીધું હતું, ને જે દહારે તે પુણે આઓ હતા, સારની વાનગીત પરથી તેવણે લખ્યું હતું. તે દયાહુ ખવા-સની સી હતી, ને જરખાઈ વીગે બદલે જે બોલો હતા, તેથી માણેજખાઈને ધણું લાગી આવ્યું. તેણીએ પોતાને વખત વાદ કીધો, બ્યારે તે છોકરીનાં મા બાપ તેણીનાં વીચાર મિત્રો હતાં, અને વીધવા થયા પછી મેદરખાઈની હલપણુ ભરી સલાદ અને જે આંકાસ તે બાસ પર રાખતો હતા, તે સવળું તેને વાદ આવ્યું; તેણીએ પોને કહ્યું કીધું કે “ને મેદરખાઈ હોને નહીં તો બાસ એવો સરસ છોકરો આવે થને નહી.” અને પોતાની નેટજી થાય તેટલું જરખાઈ સાડ કરવાનો વીચાર

ર કીધી. તે મા બાપ વગરની રાંક છોકરી સાર પોતાનું ખનનું કરવાને. તેની સારી લાગણીઓ ઉસકેરતી હતી, પણ રમે ગંભીર પરીણામ નીપજે એમ તેણી પીઠી હતી. “નહા બીજી છોકરીઓ કરતાં એની વધારે દરકાર કરે છે, એમ બીચારવામાં મારી ભુલ છે; પણ ને કદાચ દરકાર કરતોથી હોય તો શું થયું? એની પાસ પુરતા પૈસા છે, ને બૈરની પૈસાની એને શું જરૂર છે.” “જેમ એનો બાપ પરણેલો તેમ,” માણેકબાઈએ આ છેલ્લા બોલો કાઢી બોલવું હોય તેમ લણ્યું, પણ તે તો પોતાના બીચારના છેલ્લા પ્રતીસાબ્દો હતા, પણ તે ખરાબ બોલો હતા, કારણકે ૩૫ વરસની વાત પર તેણી પણ ગંભીર હતી, ને પોતાની લામણીથી એટલી મુખી થઈ હતી, ને સર્વે જાણું માન આપતાં હતાં તેથી તેણીને જરખાઈ સાર લાગી આવ્યું, તથા ભગવાન આપવા વીણે તથા તેણીને મળવા બહેન લાખી જણાવી. ભયારે જરખાઈને તે કાગળ યુત્ત, ભયારે યુગબાઈએ તેણીને ઘણી બોલેલું કરી પોતાને લાંબ રહેવા કહ્યું હતું, કે જેથી ઘણી મનહ પડે. છોકરાંએ ભયારે ભણ્યું કે તેઓની વહાલી શિક્ષક તેઓ સાથે રહેનાર છે, ભયારે તેઓની પ્રશાસીનો પાર રહ્યો નહી; તેથી ભયારે માણેકબાઈનું કાગળ આવ્યું, ભયારે જરખાઈએ તેને ઉપકાર માન્યો, ને જે દેહાં તેણીએ કીધો હતો તે જણાવ્યો.

જમને તેણી મળશે નહી, ને તે કદાચ બહારગામ જતો રહેશે તેટલો જ બીચાર તેને દલગીરી ભરે લાગતો હતો, બાકી સંધ્યું શીત ને પ્રશાંતી ભર્યું તેને દીસતું હતું. બચપણનો વખત તેણીએ યાદ કીધી, ભયારે કાંઈની અડચણ અથવા અગવડની વખતે તેણી તેને મદદ કરવા સાર કેમ કાલાવજા કરતી હતી. તેણી પણ યોગ્ય વખત આગાઉની યાદગારીઓ તેને તાજ યાદ, જન લાંબા વખતની ગેરહાજરી પછી, ભયારે પુણે આવ્યો, ભયારે તેણી નાની રમતી છોકરીને બદલે ઉઘી, યતની ૨૦ વરસની છોકરી થઈ ગઈ, ભયારે અન્યથા ને પાણી સાથે દલગીરી ભરેલો દેખાવ કરીને પોતાની બોલી રીત પ્રમાણે જન બોલ્યો “હું તો મારી નાની દોરતને મળવા આવ્યો, પણ અરસાસ તેને બદલ તો જરખાઈ મારી ગેરહાજરીમાં મોટી બઈરી થઈ ગઈ છે.”

તેણી તેનો એવો રડવા જેવો દેખાવ જોઈને ઘણી હસી પડી તથા અગાઉ જેમ તેનો હાથ પકડીને હમેશાં કુદતી ને દોડતી હતી તેને બદલે ફક્ત “રોકડેડ” કીધી તે દોડતી માણેકબાઈની રીતભાતમાં તેણીએ તદ્દપત બોલ્યો — જરખાઈ સાથે તેણી જરા ભારમાંજ રહેતી ને જરખાઈ સાર અદેખાઈ લાગતી હોય તેમ પોતાના છોકરા પર નજર રાખવા લાગી.

ભયાર પછી ગેરવાનજીને જરખાઈની વધારે જરૂર લાગી, અને અગાઉ જેમ ઘણો વખત તેણી માણેકબાઈને લાંબ બેસતી, કે જ્યાં માણેકબાઈ તેણીને પોતાનાં બચ્ચાં માફક આવડે હતી, તેને બદલે પોતાના પીતા આગલજ રહેતી. ગેરવાનજી કહેતા “જર, હવે તો માણેકબાઈને જન આવેલો છે, ને હવે એવણને મારી છોકરીની ઝાઝી અનન નથી, તેથી

મારી આગળજ રહે.” જરખાઈએ વિચાર્યું જે જન સાથેના તેનો બચપણનો વહેવાર તો બચપણમાંજ દટાઈ ગયો, ને માણેકબાઈએ જોઈ આગાઉની માફકજ દયાલુ ને મા સંભાન હતો, તોપણ અગાઉ કરતાં ભયારે યોરોજ વખત જરખાઈ લાંબ જતી, ભયારે તેણી કાંઈની દલગીરી ખતાવતી નહીં, પણ જન ગયા પછી ભયારે માણેકબાઈ એખવાં પડ્યાં, ભયારે વલી જરખાઈને તેણી. ભયાર પછી જરખાઈને શરમ લાગી, ને માણેકબાઈનાં તેડાંને ઘણું માન આપતી નહી, પણ તેણી ઘણી સંભાલ રાખતી કે તેણીની લાગણીઓ જણાઈ આવે નહી, પણ ઉલટી તેણી રીતભાત તો હમેશની માફકજ રાખતી ને જવાબ લખી મોકલતી કે “મારાં વાદલાં માણેકબાઈ, તમારા અતીયણા ઉપકાર થયો છે, પણ મારા બાવાજીને હાથ મારી ઘણી જરૂર પડે છે. તેવજી બુલ્યો છે કે હવે હું મોટી થયા પછી એવણને કાંઈની કામ લાગતી ને હું મનગર છું કે ભયારે હું ઘરમાં નથી હોતી, ભયારે એવણને સોદવાતું નથી. હવે હું સમજી છું કે મને એવણને એમ એખવા યુગી, તમારે ઘેર ઘડી ઘડી આવવું નહી હતું, ને હું તમારી મેહેરબાનીનો ઘણો ઉપકાર માનું છું, કારણકે મને તમારે લાંબ ઘણી મનહ પડતી. હવે હું મોટી થઈ છું, ને મેં રહેતું છોકરી છે, ને હાલ ઘરમાં રહી છું; ને જોઈએ કે હવે હું પુર શીખી નથી, તે વાસ્તે બાવાજી આગળ વધુ અતીયાસ દરસાવ કરે છું, કે મારાં શીખેલાંને પાણી ફરી જન નહી.”

જરખાઈએ માણેકબાઈ સાથેની પોતાની છેલ્લી વાતચીત યાદ કીધી, ભયાર પછી તેણી માણેકબાઈને ઘેર ઝાઝી જતી નહી, ને પછી યોગ્ય વખતમાં મેરવાનજી રીકે પડ્યા ને માણેકબાઈ જરખાઈને લાંબ વારવાર યુગકાત આપવા લાગી; ને યુગવજા પછી પણ જરખાઈને લાંબ રહી. પછી એહલજી આવીને જરખાઈને માણેકબાઈના હાથમાંથી લઈ ગયા ને ભયારથી તો તેઓ મહીનાના મહીના મુખી તદ્દન છુટાં પડ્યાં.

આ પુણેનું નહી ધારેનું તેડું, ને વલી તેની સાથે જનની હાજરીના સમાચાર જણે એવું દેખાડતા હતા કે “મઈ જરૂરી છુટી જન, ને પુણે પાછી આવીને અગાઉની માફક તારી જશે લે, ને મારો છોકરો પાછો મારે લાંબ છે, તે પ્રશ્ની યાચ, ને વરસો અગાઉ જેમ મારે લાંબ આવી વખત યુગવરતી હતી, તેમ આવીને રહે.”

જરખાઈએ તે કાગલનો જવાબ લગરીકે મારે દીવથી લખ્યો, ને પોતાનાં મનમાં મીરડાવા લાગી કે યુગબાઈને જન કુણવત નહી આવી હશે તો પ્રશ્નીથી માણેકબાઈને લાંબ જતો.

તેણીએ માણેકબાઈને લખ્યું, “તમારું માલા ભર્યું કાગળ આવ્યું તેની આગળજ મેં અહીંયાંજ રહેવાનું નક્કી કીધું હતું. ખરેખર, અહીં રહેવાનો બીચાર મને ઘણો પસંદ આવ્યો, કારણકે મને કોઈમાંથી તેડાંની આશા હતી નહી. તમે જણો છો, વાદલાં માણેકબાઈ, કે કેટ જાડો તે કરતાં તમારે લાંબ જરૂર આવતે, જો કે તમારે લાંબ આપ્યાથી મારો મન તાજે યાચ છે, તોપણ મેં પ્રશાસીનો વખત લાંબ કાંઈ

આછો કાઠમો નથી. હું ખોદાના સુકાના કડું છું કે દલગોરી કરતાં મેં સુખ વધારે જોયું હતું. મને મારાં ગારલી બિનિતે લાં પાછું જવાની ઘણી મરજી યાપ છે, પણ તે થઈ શકતું નથી. હું ચુલખાઈને કચુકાત આપી ચુકી છું. છોકરાં આંગળી પર દલાડા ગણ્યા કરે છે, ને દરેક ચીજનાં મેં, તેમને મદદ આપવા કહ્યું છે. હું ફરીથી તમારો ઘણો આભાર માનું છું. જાનની હાનરી સામેત કરે છે, કે-હવે તમારે લાં ઝાઈ પડેલાં નહીં હશે; તેને મારી ઘણી સુલામ કહેજો, દમણા ઘણો વખત બહારગામ જ્યાં કરે છે, પણ હાલ પુણે તમારે લાં છે, તે સાંભરી ઘણી ખુશી છું. હું હમેશાં એ વખતે તમારે લાં રહેજું, ને દાસ હું આફ્રી, શકતી નથી, તેથી કદાચ તમે મેઢ જણાને ઘણું સોદાસો નહીં. મું ધારું કે તમે સાંભળીને મનન થશે કે આશંકાએ મને યુ'ઈ મોડાની છે, ને તેખી વસી કુવરખાઈ મીનીની મરજીથી. તે કાગલ આજ્યા પછી હું ઘણી વીચારમાં પડી છું કે મારા મામાના ધરમાં જ્યારે હું હતી, ત્યારે જોઈએ તેવી માયાણ ને મનના બેરેથી હું હતી કે નહીં? હું તદન અજાણ્યાં માયુસ માફક યુ'ઈ મારા મામાને લાં ગઈ હતી, જ્યાં મામાને ગદસે તુલકારની મને વધારે આશા હતી. આશંકાએ જ્યાં રહી મારી આગલ દ્યુકાસો કીધો છે, ત્યારથી તેણી એક વાહલી મારી, ને સહી માફક આરીપર કાગલ લખે છે, ને સામેત કરે છે કે હું મારા વીચારમાં ખોરી પડી છું. મારા મામી મારીપર જરાખી માયા રાખતાં નહીં હતાં, ને મને લાં મેન પડતું નહીં હતું. તોપણ બે ફરીથી હું લાં જઈ રહું, તો હું જીવી જીતે વરતું, ને મારાં આસપાસનાં જોના ખ્યાર જીતવા, ને તે ખ્યારે લાપક થવા સારૂ વળ કરે. દાસ બે બનાવો જાના છે, તેને સારૂ મને બીલકુલ આશા હતી નહીં. હું ઈચ્છુ છું કે મારીપર સખદે રેકોણી ને મેઢે-રખાની બતાવવામાં આવી છે તેથી ખોદા મને વધારે આગાહી, ને નક્કરવાસી કરે." પુણાના પોતાના જુના મિત્રો ત્રીસે યોડું વધારે લખ્યા પછી પોતાનું કાગલ સમાપ્ત કીધું.

જ્યારે માલુકખાઈને તે કાગલ પુરું, ત્યારે જુલાલી તથા ત્રીસાની લાગણી સાથે વાંચીને પાછું ખીડ્યું. ને કાપડો જરખાઈને યોડો હતો, તથા પોતાનાં દીકરા ને પુણાસો કીધો હતો, તેથી તેણી ઘણી ખુશ થઈ ગઈ. પણ તેણી પુણે આવી રાખી નહીં તેથી તેણી ખાંસ દીકરી દલગોર થઈ, દારજુ કે જ્યારે તેણીએ જરખાઈને તેડવા દેડાલ કીધો ત્યારે તેણીને તેની અરેખરી જરજન હતી.

માલુકખાઈએ ને કીધું હતું, તે પોતાના દીકરાને કહ્યું ને તેના મેઢપર ખુશાની પ્રકાશી રહી, તે જોઈને તેણી ઘણી મનન થઈ. જન વાંકો ધણી પોતાની માને કોડી કરી મોડ્યો. "માલુક હું નમારો થયો ઉપકાર માનું છું. આપણે તે દહાડે જરખાઈ સારૂ વાત કીધા પછી મારાં ધ્યાનમાં ને વીચાર આજ્યા તેમ તમે કીધું છે. બે તેણી આવને તો અગાડની માફક ઘણી મજાદ પડતો, પણ જ્યારે તેણીને ના પાડવાની

ફરજ પડે છે, ત્યારે આપણે બે જણ તો છઈએ કેવી, હું તમોને ખીચું કાંઈ કહેવા માચું છું. તમે જાણો છો કે પતેલીને ટાંકણે જરખાઈ હમેશાં ગરીબ લોકોને કપડાં, તથા ખીજ વેહેંચણી કરતો, પોતે પોતાની તરફથી યોડા પૈસા કાઢીને ખાજીના વધારે પૈસાવાજા લોકો પાસે ઉપકારણું ફેરા મેળવતી, તેમ બે દમણા થઈ શકે તો કેવું સારું! તમે જસ મને એટલું જ જણાયો કે તે સપણું તે કેવી રીતે ખમવતી ને ક્યાં માણસોને તે મદદ કરતી. આપણે નાતાલની વખતે લોકોને એજન સમજવડું કે જરખાઈએ આજે વખતે પોતાની મેઢ-હાનરીને લીધે એ કામ આપણને સોંપ્યું છે; આપણી માફક તે લોકોને ખી તેણી વગર ચેન પડતું નહીં હશે, ને તેને યાદ કરતાં હશે. બે આપણે તેમ કરવામાં ફતેહમંદ નીવડ્યે તો ઘણું જણું જરખાઈને દુવા દેશે."

"જન, બે વીચાર થઈ શકે સરસ છે, ને આપણે તેમ જર કર્યે; હું લખીને જરખાઈને જણાવું કે એ તારો વીચાર છે. મને તો ટુંલ લખ."

"નહી, માફ કરો, તમે મારી તરફથી મને તેમ સદરાખત કરીને લખો." આ દેડાવથી માલુકખાઈને કાંઈ યોડો ચુલખાડે પડ્યો નહીં; તેણી ધારતી હતી કે જાનને જરખાઈપર કાગલ લખવાં ને તેણી દરખાસ કરશે તો તે તરતજ વીચાર થશે, પણ જ્યારે સાદા નાં કહ્યું, ત્યારે તેણી ઘણી નીરાશ થઈ ગઈ. "હું ત્યારે આટલું જણું છતાં જાનને મનથી તો તે ફાન નાનપણની મિત્ર જ છે કે? જોકે અરેખર તો તેથી ઉલટું હતું. પણ બે તેમ હોય તો તેણીને યોડો ચુકે. ઉપરનો, કે એ કરતાં સરસ એને કેવીએક ભૈરી જોઈએ છે, ને એવી સરસ વડુ તેણીને ક્યાં મહનાર છે?"

માલુકખાઈનું બીજું કાગલ જ્યારે જરખાઈને મળ્યું, ત્યારે તેણીની ખુશાલીને પાર રહ્યો નહીં; ને વીચાર જરખાઈને આજ્યા કરતો હતો, તે વીરોજ આ કાગલ હતું. તેણીએ તે કામ કાણુને સોંપ્યું, તેનો જ તેને ચુલખાડો પડતો; તેણે એ જણાનો વીચાર કીધો, પણ તે જાનરો તે વીરો તેણીને શક હતો, ને બીજું કાણુ તે કરશે તેને તેને વીચાર આજ્યા નહીં.

જરખાઈ ચુલખાઈ સાથે એક દલાડો પુણે ગઈ, જ્યાં એક "દેનેરી અમર" યનાર હતો, જ્યાંથી તેણીએ છોકરાં માર તથા પોતાના યોડા મિત્રો સારૂ બેઠા ખરીદી. તેણીએ ઘણી ચીજોની કીમત પુછી ને વીચાર કરવા લાગી કે એટલું બે બીચારાં કાંઈ ગરીબ લોકોને આપે તો તેમાંથી દેડાલ બધા દલાડા પોતાનું પોષણ કરે. તેણીએ પોતાના ફરજદના વખતમાં ઘણી ઉપેયોગી ને સુંદર બેઠા બતાવી હતી.

જરખાઈ ત્રીસાંસ ચુકી પોતાનાં મનમાં વીચાર કરવા લાગી કે "હું મને એટલું કરશ પણ ગરીબોની હાલતો સાથ સર-ખાવતાં તે ઘણું યોડું છે, હું તો મારેથી જરખાઈ મદદ થઈ શકશે તેટલી કરશ."

દને તેણી સમજાને ખુશ થઈ કે સપડાં તેણીને યાદ કરશે, ને માલુકખાઈનાં કાગલો એક બે વાણે તેનાં મનમાં બમથા કરના હતા, જેથી અવારનવાર તેણીના ગાન લાલ થઈ આવતા હતા.

“ભાંડે મને લખવા ફરમાયું છે કે જેમને તું મદદ કરતી હતી, તેમાંનાં એકને પણ વીસરી જવું નહીં, ને તેઓ જાણશે કે એ સપ્તથી વેળેયણી તારી” મેહેનતથીજ યઈ છે. મારી વહાલી જર, એકે તું મેરહાજર છે, તોપણ તે તેમાં બાગ લીધો છે એમ સાંભળી તેઓને કહેશે હરખ ઉપજશે.”

જરખાઈએ મનમાં વીચાર કીધો કે હવે જો હું કાંઈથી અસ-
તોશી વીચાર મારાં મનમાં કહું, તો મારા જેવી નણી કાઈ નહીં; ને તેણીએ પોતાની સપ્તથી ભેટો પાછા મઠી જરહીથી પુરી કીધી. દરેક ચીજપર તેણીએ એક ચીજ ને કારડ વજમાવેલો હતો ને કાઈ કાઈ કારડપર ચીતાર, અથવા જરવકામ પોતેજ કીધું હતું, કારણકે તેણી તેવામાં કુશળ હતી. પુણાના પોતાના દરેક મિત્ર સાર તેણીએ કાઈ ને કાઈ કરેલું હતું, માણિક્યાઈ સુધ્યાં, ને મુજબ જ્યારે તેણી હતી, ત્યારે પણ ફરસદની વખતે એવી ભેટો હંમેશાં તૈયાર કરતી હતી, ને તેણી પોતાની સાથે લાનોલી લઈ ગઈ હતી તે પણ હાલ સપ્તથી તેમને આપવા કાઢી. ફક્ત એકજ જણ હતું, જેને મારે કાંઈપણ મેટ નહીં હતી; તે સરજનન જાણ હતો.

પ્રકરણ ૮મું.

જરખાઈનાં લગન.

સ્ત્રીમને કાંઈનીથી મુશ્કાલો જવાબ નથી એમ વીચારવામાં જાનની છુમ હતી, ને તે ડેડવેલે દહારેથી એક દહારો પછી આવ્યો. “હું તો મારી મેહેનતે ત્યાં લતાર મારી આવ્યો, ને તેને મળી હતી જંગલો મરોજર જેઈ આવ્યો, પણ જેમ બને તેમ જરહી ત્યાંથી નીકળી પડ્યો. હવે બહાર ગામ જવાનો નહીં હોવાથી અને થકી થકી મળશું.” સ્ત્રીમ પોતાની આવવાની દીલનો ખુલાસો કરતાં બોલ્યો.

માણિક્યાઈ પોતાના દીકરાનાં દોસ્તથી ઘણું મધન યઈ ગયાં, ને જેમ દહારા બતા ગયા, તેમ વીચાર કરવા લાગ્યાં કે જાણ એને સમજાવશે વધારે દહારા રાખે તો સોલવાઈ જશે.

“રહેવાની મારી મરજી તો થણી થાય છે, ને તમારો ઘણો ઉપકાર આવું છું.” સ્ત્રીમે જવાબ દીધો. “પણ મારી મેહેનતે તમે મને પોતાને ત્યાં નાતાડપર રહેવાને કમળાવેલું છે. જો મારા—”

એમ બોલતાં સ્ત્રીમે યોગીને ઘણાં જાણ વીચારમાં પડ્યા, પણ તેની મતમમ તેણે છુપી કીધી નહીં. આ વાત નાસ્તો કરતી વખતે યઈ હતી, ને એક કલાક પછી તેણે પોતાના દોસ્તને કહ્યું, “જાણ, એક દહારો મારી મેહેનતે ત્યાં ચાલ, મને એમ હુંને લઈ જવાનું ખાસ કારણ છે, ને હું પાંદડ્ય કે તારાં માથે હુંને એક દહારો જવા સાર ના કહેશે નહીં.”

“શું તારી મતમમ આજેનાં જવાબ છે કે?” સરજનને પુછ્યું. “હા આજેજ, કીસતમમને તો હજી એક આજનાંમાં પીઠમ છે ને ને કરવાનું છે તે જરહીથી કરી લેવું” બોલ્યું, તું સમજેલ કે?”

સરજનન જાણને કાંઈ સમજ પડી નહીં, પણ સમજવા દેખ તેમ કમળા કીધું, ને સ્ત્રીમે તેને પાની આપી કે પચો-

ણાં ત્યાં વખત જાણ્યા વગર આવતાં નથી, ને તેઓ પણ રોજન પરવીજ તાર કરશે, એટલે શીકર નહીં.”

તેઓ ગયા કેરે યોરે વારે માણિક્યાઈને ધ્યાન આવ્યું કે જરખને પુછાવું નહીં કે તે ક્યાં જવાનો છે. સ્ત્રીમે પોતાના બનેલીની જોખર કે રહેવાનું કંઈક કમળા જાણ્યું નહીં, પણ તેણી મનમાં વીચાર કરવા લાગી, “એક દહારો છે એટલે કાંઈ નહીં, કાંચે તો જાણ પાછો આવશે,” ને મનમાં પોતે સતોત્ર પામી.

જ્યારે સરજનન જાણ ને તેનો દોસ્ત સ્ત્રીમને તે મુકામ પર જઈ પુછા, ત્યારે સાંજ પડેલી હતી ને ગાડીનો અથાન યોગજ તેમાં જારણ પડેલાનું સાર ખુલાં હતો, હોલમાં એક મુદર “લાંપ” ને જાણ, પડેલો, ને સામાન પણ મુદર ને સારા તેટલી જોડવેલો હતો. એક જામી ને ખુલસરત વી દરખાન પર ઉભેલી હતી, ને તરતનાં આવી પેઠેવિંધાં પડેલાંમાંને આવકાર સાર પોતાનો હાથ લખાવતી હતી. “શુભખાઈ” સ્ત્રીમે બોલ્યો, “આ મારો ભણે દોસ્ત ને સદમજી કારખારી, જેને સાર તમે આગળ સાંભળ્યું છે; જાણ, આજે મારી મેહેનત મુશ્કાઈ ચીરીસ દહાર, અને આજે છોકરાંને જો, મારાને આવકાર દેવા સાર કેવાં હોડી આવ્યાં છે” આ પ્રમાણે મોઢાંની સાથે એવખાણ કરાયા પછી, છોકરીઓમાંની નાની છોકરીને પોતાની બાંધ પર મેસડીને જામીને “કાસ” કીધી. બીજીને એક કીસી આકાર લાં દેખાતો હતો, પણ અધારમાં ને પીઠ કીધેલી હોવાથી તેણી બરાબર દેખાઈ નહીં.

“હું દહારીર હું કે મારા ખરોદજી હજી યરમાં આવ્યા નથી, મારા ભાઈનો તાર આવ્યો તે આગમય એવણુ પોતાને કામ-સર ખમસા હતા, પણ થોડા વખતમાં આવી પેઠેવિંધો: મારે ત્યાં એક પડેલાં ને સહી છે, જેને હું પાંદડ્ય કે તમે જોઈને પુછી થયો.”

મુશ્કાઈ આજળ ગઈ, અને તે આકાર તેણી અને તેના મિત્ર તરફ ફર્યો, ને સરજનન જાણે જરખાઈના જવાબેલા હાથને રોકેલ કીધી.

“જરખાઈ” તે બોલી કહ્યો, “શું તમેજ છેવો કે? એનો નહીં ધારેલી મનહ; શું સ્ત્રીમને ખબર હતી?”

જરખાઈએ પોતાના જુના મિત્ર તરફ ખુશીથી જોયું, જેણે પોતાના હાથમાં તેણીને હાથ પકડેલો હતો; તેણી બોલી “હા હવે છેવો, જાણ, સ્ત્રીમે એ બધી તાણ કીધી છે. જ્યારે એવણુ ગઈ હતો, ત્યારે તમારે વીરે ને પુણાની પોતાની મુશ્કાલ વીરે કહ્યું હતું, ત્યાર પછી જાણ્યાં આવ્યું કે એવજાના દોસ્ત સરજનન જાણ કાઈ નહીં પણ મારી આપી છંદગીના સક-થી જુના મિત્ર. તેજણે તમારી ઘણી તારીફ કીધી—અને તમે વરસો સુધી મારા બહાર જાવાજાના શીખ, ને મારા હમે-શના સાચ્યા મિત્ર છો એમ કહેતાં મને કેટલી ખુશી થઈ હતી, તે તમને વીચારી લેવું” —જરખાઈ આ સવણુ હાંમતથી બોલી તેણીની રીતમત સાક દીલની હતી, અને જેમ એક મેહન એક જાઈની મેરહાજરી પડી તેને મને, ત્યારે જેટલો દરખ ખતાવે, તેટલો તેણીએ દેખાડ્યો.

કદાચ સરન્યન નજલ તે છોકરી તરફથી વધારે ઊંડી લાગ-
ણીના દેખાવની આશા રાખતો હતો. તે હાંખતવાનું ને મજ-
બુત મરદે બદારથી જરબાઈ કરતાં. વધારે લાગણી દેખાડી ને
તેણે પોતાના હાથમાં જરબાઈના હાથ પકડી રાખેલા હતાં, ને
જ્યારે તે બોલ્યો ત્યારે તેનો અવાજ ધુભ્યો, “હું ધરમાંથી
જ્યારે નીકળ્યો, ત્યારે મને ખ્યાલ પશુ નહીં હતો, ને જ્યારે
હું પાછો ધર જવરા, ત્યારે હું રૂંતમનો કેટલો આશ્ચર્ય માનશ.”

“જરબાઈ, હું તો ફક્ત એક મીનીટમાં એને અહીં ધસડી
લાવ્યો,” રૂંતમ કે જે છોકરાં સાથે હોલમાં સરત રમતો
હતો, તે ચોક્કસ બોલ્યો. “તમે તે મારી બેઠન બેઠ
જણાં એને અહીં લાવવાનું ખાસ કારણ સમજાવજો.” સર-
ન્યન નજલે યોગ્ય વખત પછી તેનો ખુલાસો સાંભળ્યો, પણ
તે ધકીલે નહીં, કારણ કે શુદ્ધબાઈ પંચોગતના વીચારમાં
આતુર હતી, અને જ્યારે તે મરદે પોતાનો પોપાક બદલવા
પોતાના આરમ્ભમાં પધારવા, ત્યારે આજે ને બીજી બેઠની નીચે
તેપાર કુરાવવામાં તેણી રોકાઈ ગઈ. સરન્યન નજલને જર-
બાઈ બીજોનો શુદ્ધબાઈને ઈસારો વાદ આપ્યો, “મારાં સહી ને
પરોણાં.” “તેણે વીચાર કાઢ્યો કે હમણાં છુટી છે, તેથી શીશક
કેટલે ગયેલી હતી, ને સહી રહેલી હતી. શુદ્ધબાઈના આ બોલો-
ના ઉપયોગથી કેટલો તકાવત પડી ગયો, ને તેમ ઘણી યોડી
ઓઝો કાઢી. રાત્રે સુવાની આગમય નજલે પોતાના દોસ્તની
મતલબમાં ઘણી ઉતાવળમાં શુદ્ધબાઈના કહ્યા પરથી જાણી.
“ફીસતમસના દહાડા મારા ભાઈને પુણે રાખવાની મારી મર-
જ એને મને કહી. મણિકબાઈએ આગાઉથી જરબાઈને તેજ-
વાં હતાં, પણ એવણુ અહીં રહેવાની મને કમુલત આપી
સુકાં હતાં, તો પણ આપણે વેહેંચાઈ જઈએ તે કરતાં જે
એકજ ધરમાં સઘળાં સાથે રહીશું તો વધારે મનહર પડશે.
મારા ભાઈનો વીચાર એવો છે, કે તમે તમારાં માથાએ સમ-
જવીને આપણે લાંબાં લઈ આવો, ને જે તમે જરરનું ધાર-
તા હોવો તો હું તમારી સાથે એવણુને કાલાવાલા કરીને સમ-
જરીને લાવવા સાર આવું—એટલે કે જે તમારી અહીં રહે-
વાની ખુશી હોય તો.”

નજલે ફક્ત એક પણ સુધી જરબાઈ તરફ ધ્યાન રાખી
નેહુ. તેની પાછી નજરથી તેને સંતાપ મળ્યો, ને તે એકે-
દમ બોલ્યો, “મને અહીં રહેવા ઘણું ગમે છે, ને હું ધારૂં
કે મારાં માથાએ સમજાવવા એક પુણે સુધી તમને તસદી લેવાની
કાંઈની જરર નથી, હું પોતેજ એવણુને રોતો આવશ.” તેથી
બીજાજ દહાડે નજલ પાછો પુણે ગયો, ને પોતાની માંડી અજા-
બી વચ્ચે, પોતાના સામનના વધારાના આકારમાં જરબાઈનાં
મિત્રાની બેઠાં લઈ ગયો. એક માંસડી જરબાઈએ રાખી હતી.

“આ મણિકબાઈ સાદ છે, ને જ્યારે એવણુ આવશે ત્યારે
હું પોતેજ એવણુને આપશ, હમણાં મોકલવાને બદલે,” જર-
બાઈ બોલી.

“અને મારે સાદ શું બેટ? તે ક્યાં છે? હું તો મારે સાદ
કાંઈની જોતો નથી,” નજલ બોલ્યો.

“લોકો શું આગલથી પોતાની બેઠાની માંગણી કરતાં હોયો
કે? ને આપ્યા આગાઉ પુછેલી કે મને શું આપવાનું છે,” તેણી
હસીને લાલ ચપલા ચેહરા સાથે બોલી.

“હું નાહું કે મને શું મળવાનું છે, ને તેની માંગણી
હું ખચકાત કરીશ, પણ હું બીજાં કરતાં વધારે આપમતવ-
બી થઈશ નહીં; હું યોડી વખત ચોખશ. હાલ તરતતો
સાહેબજી.”

મરદેજીએ હાંપણથી કહ્યું, “હવે આપણા હાથમાંથી
જરબાઈ જશે. શુકાં, શુકાં, કોણે ધારૂં કે તુંને કામ કર-
વાનો તરફ છે.” આ તેણે પોતાની ધણીઆણીને કહ્યું.

“નહીં કીમર, મને પણ એવો વીચાર નહીં હતો, તમે જો
કરોછો તેમ જે પાર પડે તો, જાણીને કે તમે ને મેં જરબાઈ
તથા નજલને જોણખ્યાં તેની આગાઉથીજ થયેલું હોયું જોઈએ.”

અવખતાં મણિકબાઈએ તેણે કમુલ કીધું, ને લાંબો મેથ-
વડો પણ દીલખુશ હતો. નજલે જોઈ. પોતાની નાની દોસ્ત
તરફથી કાંઈની બેઠ મેલવી નહીં, તોપણ તે કાંઈ અસહીશી
થયો નહીં. જ્યારે સઘળાં પોતાની બેઠા ધણાં ધ્યાનથી તપા-
સતાં હતાં, ત્યારે જે નજલને વધારે કીમતી લાગતું હતું તેની
માંગણી કરવામાં રહેલ પાંખો, “તું જાણીજ વહાલી જર,
તેણે કાલાવાલા કીધા, “મને શું જોઈએજ, કાંઈની બેઠ જર;
તે આઈ દીઝ લાંબો વખત થયો છતી લીધું છે અને તું—”

તેણે જરબાઈને એકેદરે ધ્યાનથી તપાસ્યો “પણ મારી
પાસે તમને કાંઈની પાણું આપવાનું નથી.” જરબાઈ હસે બોલી.

એકજ પક નજલને ધણી ધારતી લાગી, પણ તરતજ તેણે
જરબાઈના લાલ એકેદર તરફ જોઈને પોતાની અરજીને ખસી
જવાબ મેળવ્યો “તું એમ બોલેજ તેનું કારણુ જો છે. જે તે
મારી માંગણી કમુલ કીધી છે. હવે મને કહે, વહાલી જર, કે
હું અફે કમુલ કેની?”

પણ જરબાઈએ જવાબ આપ્યો નહીં, તોપણ નજલ સંતોષ
પામ્યો, ને યોડી વખત પછી નજલે પોતાની માને કહ્યું કે જર-
બાઈની બેઠ લેવાને બદલે તેણે જરબાઈને લીધી છે; મણિક-
બાઈ પણ એવીજ બાબદ સર શુદ્ધબાઈ સાથે વાતે વચગેલાં
હતાં, ને નજલના કહેવાથી તેવણુ ધણાં ખુશ થઈ ગયાં.

શુદ્ધબાઈનાં છોકરાંએ પોતાની વહાલી શીશક જોઈ, પણ
જ્યારે તેણી સરન્યનની જરબાઈ થઈ, ત્યારે તેઓની હમે-
શની મિત્ર થઈ રહી. આજમાંથી જે વીતી તેને રૂ. જે મરસે
આપવા માંગી હતી, તે વીતી તેણીએ મોકલાવી અને પોતાની
સગીના ખ્યારની ઈધાંણી દાખલ તેણે તે રાખી ને કામચ
લખી આજમાંમાને ઉપકાર માગ્યો.

યોડા વખત પછી એક વખતની ગરીબડી જરબાઈ જ્યારે
પરણીને સુખી થઈ, ત્યારે કુપરબાઈ કહેવા લાગી કે “જર-
બાઈ હવે ધણી મણી ગઈ છે.” પણ તેણીની નજરમાં
થેસા ને જોઈએ એજ માનના દાવા હતા, તે વગર કાંઈની
ઉત્તમ શુણે કામના નથી; જરબાઈ જ્યારે કુવારી હતી ત્યારે
જે લોકોને તે મદદ કરતી તેઓએ જ્યારે જરબાઈની સુખી

દાસન થીને સંકળ્યુ ત્યારે કાંઈ ચેત્તમાં જાગી ઊઠ્યા નહી, ને જરજાઈ પણ તેમને જાણી ગઈ નહી. રસ્તામ થોડા વખતમાં આસાંમાય સાથ પરણ્યા, ને એકદલ ત્યાંના વારવારના પરાણા થઈ ગયા.

લગન થયા પછી થોડે વખતે જરજાઈએ પેનાના ઘણીને કહ્યું, “કાણે ધાર્યુંતું કે ને થોડો વખત એક “આકરડી” દાખલ રહેલી, તેને તમે પસંદ કરશો.”

“જુઓ દીપર, એ આકરડી બોલતી મારા દીકરાં ઘણા પુરાતુના વીચાર લાવે છે. કોઈથી લશકરી માણસ ગણી, તથા દેશના નોકરે દાખલ, મગરૂર રહેશે. નીમકહવાલ આકરડી માન બરેલી છે ને માણસોના રાગ હોઈએ તે કરતાં બોદાના આકર થવામાં વડાઈ છે.”

હવે જરજાઈએ જેમ પોતાના ઉત્તમ ખવાસથી, સંકેત વખતે સમુદ્રી, ને સુખ વખતે નમ્રના રાખી, પોતાની અગીયર જેમ સારી ગસર કરી, તેવોજ દાખલો મારી વાંચનારી બેહેનો પણ પોતાની બેહેનપણીઓને આપશે, એવી ઉમેદ છે. “આમીન.”

તરફજ ખન કોહોલા.

છોકરીઓએ શું રીખવું? નેહથે?

- રી વ યા તું.
- રસોઈ કરવાનું.
- દરરત કરવાનું.
- ધરસોજી રાખવાનું.
- જુપો બેઠ રાખવાનું.
- ધરને સુખી કરવાનું.
- સાદ કપડાં પેહલવાનું.
- નંદમાસ ભરતું થવાનું.
- ઘણીને મદદગાર થવાનું.
- રોડથી બરાબર કરવાનું.
- છોકરાંઓની સંબાળ, લેવાનું.
- જુરાંને પુરતું માન આપવાનું.
- આજસુપણું તદન દુર કરવાનું.
- માદાઓની અછી બરદાસત લેવાનું.
- મીનજને પુરતો લગામમાં રાખવાનું.
- બરાબર અંગેને કસરત આપવાનું.
- કોઈની ઉપર આધાર નહી રાખવાનું.
- વખતની કીમત બરાબર પીછાણવાનું.
- જુરાં ચીરકાઢ માણસોને યંડાં પાડવાનું.
- વાર્તાઓની ચોપડીઓ રીવાય બીજું વાંચવાનું.
- બોહાં દીવની અને ચપગ ચમડાંની થવાનું.
- દરેક આપદમાં બનતાં સુધી સ્ત્રીના રણો ધરાવનારી થવાનું.

સુલખાઈ કરામંછ પાડક.

નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

મી સી સ હેનરી વુડ.

થોડાંક વરસ થયાં મરણ પામેશી લોક-પ્રીય અને દરેકને જાણીતી અંધકાર બાનુંની છંદગીનો હેવાલ હજી સુધી બાહર પડેલો જણાતો નથી. ફક્ત એટલુંજ જણાયું છે કે તેણી મીન થોમસ પ્રાઇસ નામના એક ભણેલા અને વીધાનો શોખ ધરાવનાર રાખસની વડી બેરી હતી, કે ને હાયાનાં મોળાં બનાવવાનાં એક મોટાં કારખાનાંનો વડો હતો. તેણી નાની ઉંમરે

મીન હેનરી વુડ નામના એક લંડનના વેપારી સાથ પરણી હતી. તેણીનાં પહેલાં લખાણો વેદાતનાં ન્યુસપેપરમાં છપાઈ બાહર પડ્યાં હતાં. ૧૮૫૦ માં સ્ટોટલંડની દારથી થતા ગેર-કાયદા અટકાવનારી મંડળી તરફથી ૧૦૦ પૌંડનું ઈનામ, ને કોઈ દરજ્યાહર દારથી થતા ગેરકાયદા થીરો રસીકી વાંતો લખે તેને આપવાને બહાર કર્યું, અને તે ઈનામ મીસીસ હેનરી વુડ “ડેનબરી હાઉસ” નામની વાંતો લખી છતી ગઈ. બીજે વરસે તેણીએ “ઈસ્ટ લીન” નામની ધર-સંસારી અને અતી રસીકી વાંતો રચી, કે જેના બાહર પડ્યા પછી તરતજ હાનશે બજાકે લખો લોકોનાં મનપર અગમયજ જેવી અસર કરી. આ ચોપડી પર વેચાતમાં એટલી તો ઘુસાનુક પડી હતી કે એક લાખ પીસ હમ્બર નક્ક છાપવા છતાં તે પુરી પડી હતી નહી. આ વાંતોના તરજુઓ યુગરાગીનાં “ફુખી-ચારી બચી” ને નામે થયો છે, અને જેનો નાટક પણ બજા બનાવ્યામાં આવ્યો છે. “યુમાસ્તાની યુધી ગરીબ” (સીક્રીસ હેલીયરતસ રૂબસ) અને “દારશાનાં” (ચેનીંગસ) પણ આવર બાનુંને હાથથી લખાવલી વાંતોના તરજુઓ છે. એક વરસમાં કોઈ વેળા તેણી બે મહુ વાંતોઓ લખી બાહર પાડતી. તેણીની કેટલીક વાંતોનાં દેશમાં પણ તરજુઓ થયો હતો. ૧૮૭૦ માં આ અંધકાર બાનુંને “આરગેસી” નામનાં ચોપાયાંની અધી-પતી દાખલ તેમવામાં આવી હતી, અને તે ચોપાયાં માટે તેણીએ થોંચ છ વાંતોઓ રચી હતી, કે જેની પુરાકથ વખાણ થઈ હતી. ૧૮૮૦ માં લખાવલી “જેની લગ્નો” તેણીનું હિયું મન અને પુખ લીચાર કરવાની શક્તી બરાબર દેખાડી આપે છે. આ અંધકાર બાનુંએ ૨૮ થી વધુ વાંતોઓ રચી છે, અને તે એવી-અતી રસીકી બારેક માથક પુસ્તકો છે. ફક્ત આમનું ધારકત કેવરી પુસ્તું પીકરર મીન આર. ઈસનવા. વગર નાં ૧૨૦૦ દાવડાં જેવી છતી ઉપરથી લીધા-નો બાનું છે.

સુલખાઈ કરામંછ પાડક.

આ દુન્યામાં આપણી ફરજ.

જુસ્ જાતને ખોશાએ માત્ર આઈ પી મોજ મળહ કરીનેજ પોતાની જીંદગીનો વખત પુરો કરવા માટે પેદા કર્યા નથી, પણ તે સાહેબે તેમને પેદા કરતી વખતે દર-એકને માટે કાંઈ ને કાંઈ કામ નક્કી કરી મુક્યું હોય છે, માટે દરએક, પછી ગરીબ કે તવગર અને નાનું કે મોટું સર્વને આ દુન્યામાં પેદા થયા પછી કંઈ ને કંઈ કર-નું જ પડે છે. હવે કેટલાકો કહે છે કે પોતે

ખાતર વેક કરવી પડે છે, એટલે ખાવા પીવા અને દરએક મોજ નોકનાં સાધણો મેળવવા માટેજ મહેનત કરવી પડે છે; પણ જાણું મોજનારાં એ તદ્દન બીનકેળવણનાં અને કમ-સમજ હોય છે, અને તેઓ માત્ર આપખતવજી અને પોતાનોજ સ્વાર્થ સાંધનારાંઓ છે. હવે જેઓ સમજુ અને શીખેલાં હોય છે તેઓ આજુ કંદી મોજતાંજ નથી અને જે કાંઈ કરે છે તે પોતાની ફરજ સમજીનેજ કરે છે. એવાં લોકો પોતાના જીવ ઉપર ગમે એવા નોખરો બેડીને પણ બીજાનું બહુ કરવા હમેશ તત્પર રહે છે. પારકાઓનું બહુ કરવાની પોતાની ફરજ ધ્યાનમાં રાખી તેઓ કેટલીક વખતે તો આવાં કામમાં પોતાના પ્યારા જનનો પણ ભોગ આપતાં જરાથી ડરતાં નથી. તેઓ વળી પોતાનો વખત બહુજ કીમતી ગણી દર-

જે કોઈ પોતાનો સુખ કે કુખની દરકાર કીધા વગર અને કશાથી લાભની આશા રાખ્યા વગર ગમે એવો ભરે નોખર બેડી ફરજ બજાવે છે, તેણેજ ખરી ફરજ બજાવેલી કહેવા-ય છે. આમજા વખતના એવા કેટલાકો આવી ફરજે બાત-વવા પાછળ મોટા મોટા નોખરો બેડી પોતાના જનનો પણ ભોગ આપી ગયા છે, અને તેમનાં આવાં મહાભારત કામોની કીર્તિ આજ સુધી જળવાઈ રહી છે. કહે છે કે:—

અમેરીકામાં એક વખત એક જ્વાળામુખી ફાટી તેમાંથી નીકળતો રસ નગરીકનાં એક શહેરમાં ફરી વળ્યો હ્યારે આજુ ગામ પોતાના જન બચાવવા માટે નહારી ગયું અને તોપણ તે જગ્યાએ ઉભેલા એક પોહોરેગીરે પોતાની ફરજ બજાવવાનું કામ છોડ્યું નહીં; અને પોતાની જગ્યાએથી એક પગથું પણ આગળ ભરવાને બદલે લાંજ ઉભો રહી લીંમતથી ફરજ બજાવવા પાછળ પોતાના પ્યારા જનનો ભોગ આપ્યો.

વળી એક કોઈ નમજા બાંધનો પુરસ દારીઓની સેવા કરવામાં અને તેમની પોતાથી બનતી જતન કરી તેમને દર-કોઈ રીતે સુખ આપવાને હમેશ ખતી હતો; તે પોતાની એકબાજુ પીછાંજુ ન હોય એવે કેમણે પણ ને કોઈ આમરી માત્રમ પડતું તો તરત લાં રોડી જઈ પોતાની ફરજ બજાવવા મંડતો; અને તેમની માવજત કરી તેમને પોતાથી બનતું સુખ સમજા કરી આપતો. એમ કરતાં પોતાને જે કદાચ છુપ્યું રહેતું પડતું, કે કોઈ વેળા રોતે ઉગમરો કરવો પડતો, તો પોતાના જનની કશી દરકાર કરવા વગર જુશીથી તેમ કરતો. એક વખતે તેને તેના કેટલાક મિત્રોએ એકઠા મળી સલાહ આપી અને મોક્ષા કે, “ને ભાઈ તું જે એમ ને એમ કરવાનું ચાલુ રાખશે તો તું અજા દદાડા કંડવાનો નથી, કેમકે એક તો તું નળખા બાંધના છે, અને એ પ્રમાણે ખરાજ તાવ, રખતખીત અને એવાજ બીજા ઉડતા વેગો તને જલદીથી લાય પડી જશે તો તું પાંચ વરસ જીવતો દશે તો એકજાંજ તારો અંત આવશે, માટે તું તારૂં આ કામ છોડી દે!” ઉપસા શખસે પોતાના મિત્રોની આ સલાહ ધ્યાન દઈ સાંભળી અને પછી બોલ્યો “ભાઈ, તમારૂં કહેલું સપજું ફાટ છે. હું જે કાંઈ કહેણું તે કરવાની મારી ફરજ છે અને ને હું મારી ફરજ ન બળખું ને માત્ર મારા જીવનોજ જાળ-બા કહે તો તે એક સખતમાં સખત ધાનકીપણું કહેવાએ. માટે ને મારેથી મારા એક જીવના જોગે બીજા વધુક જીવો બચતા દશે, તો હું મોટી જીલ્દીથી મારી ફરજ બજાવી મારો જન આપવાને તૈયાર થઈશ.”

હવે ઉપર કહ્યું તેમ, જેઓ આ પ્રમાણે કર્તાનીથી દરકાર વગર ફરજ બજાવે છે, તેઓએજ ખરી ફરજ બજાવેલી કહે-વાએ છે. દમજાં પણ કેટલાક સદમદર્યો પેસા ટકા કે બીજાં સુખનો સાંધણી પોતાને ગમે એવી તજી છતાંબી પારકાનાં ભણાં પાછળ મંડેલા છે.

હવે આપણને સધળાં ફરજ બજાવવા માટે પોતાનાં સખ-જાં સુખનો ભોગ આપવો નેઈએ, પણ આવી રીતે પોતાનાં

મુખનો ભોગ આપવો એ કાંઈ સહેલું કામ નથી. દરએકને પોતાનાં મુખનાં સાંધણો કહી પણ જતાં મુકવા ગમે નહી, પણ ફરજ બળવાની વખતે બ્યારે તેમ કરવુંજ પડે છે, સારે તો તેને માટે કાંઈ ઉપાય લેવો જોઈએ, અને બે આપણે વીચાર કરી જોઈશું તો આપણને માસમ પડશે કે તેનો ઉપાય પણ જોઈએ આપણને આપવો છે, અને તે ઉત્તમ ઈલાજ તે કેળવણી છે.

સારે દવે માણસ જાતને કેળવણીની અતી અગ્રસ છે, કેમકે જોઈએ તેને જે વીચાર શક્તી આપેલી છે તેને ખીતવવા માટે કેળવણી જોઈએ છે. કેળવણીથી આપણું મન ખીરે છે, તેથી આપણે સારાં નરસાની વીચાર કરી જાને વચ્ચેનો તકાવત ઝોળખી શકે છીએ, જોઈએ પીઠાનવા શીખે છીએ, હરએક સારાં કામમાં આગળ પડવા અને નહારીથી દુર રહેવાનું ઈચ્છીએ છીએ; અને બ્યારે કેળવણીની ઝોટું બંધુ થાય છે સારે આપણને કેળવણી લેવી જોઈએ, પણ કાંઈ કેળવણી લેવા ઈચ્છતું એટલે લેવાઈ જતી નથી. તેને માટે તો નાનપણથીજ સરચાત કરવી જોઈએ. દરએક બચે બચવણથી કેળવણી લેવી જોઈએ, અને તે માટે મા બાપએ હમેશા બાળકની કેળવણી પાઠન ધણી ખંત રાખવી જોઈએ; અને તેજોએ બચ્ચાંઓને કેળવણીની સાથેજ તેમની ફરજ બળવતાં પણ શીખવવાની દારઆત કરવી જોઈએ, અને બચ્ચાંઓએ પણ બચવણથી મા બાપ અને શીક્ષકના હુકમોને તાબે થઈ પોતાની ફરજને બાળવતાં નાની નાની રમત ગમતોના કોઈ કોઈ વખતે દીઘમયથી ફરજ બળવવા માટે ભોગ આપતા રહેતું જોઈએ, કે જેથી કરીને તેમને મોટપણે મોટાં કામેમાં શોડાઈ બંધુ કરતી વખતે આપસવાયે તથા દેતાં બારે લાગે નહી. પણ આ સમજું કાંઈ બચ્ચાંઓ પોતાની મેલે કરે નહી; તે તેમની પાસે કડાવવા માટે તેમનાં મા બાપોએ સદા ઉદારમંદ રહેતું જોઈએ.

એ બાળકો આ પ્રમાણે નાનપણથીજ પોતાની ફરજે સમજી તે બળવતાં શીખેલાં હોય છે, તેઓ મોટપણે પારકાં બંધુ કરવાની પોતાની ફરજે બળવવાને શક્તીવાન થાય છે, અને તેવી વખતે તેમને જે કાંઈ અચ્ચલ ખખવી પડે છે, તે તેમને ભારી લાગતી નથી.

હવે સારે આપણને ફરજ બળવવા માટે શું શું કરવું અને આપણી ફરજે કેમ અને કેવી બળવવી જોઈએ?

સૌથી પહેલાં, આપણને જોઈએ આપેલાં સધળાં સુખ સમવડ માટે તેનો ખરાં છગરથી ઉપકાર માનવો એ આપણી સર્વથી પહેલી ફરજ છે; સારે પછીની આપણી ફરજ આપણાં કંકડાં બંધુ કરી તેમનું સુખ સમવડ જળવવાની, પછી પારોસીઓ તરફ મગતા બવાની તેમને જોઈતી મદદ આપવાની, મરીબ લોકો તરફ માયા બતાવવાની, મોડાંઓને માન આપવાની, દેશને આપાદાન કરવામાં પુરતી મદદ આપવાની, દેહીઓમાં સુખ ઉત્પન્ન કરવાની વીગેરે પુણ્ય ફરજે આપણને બળવવાની છે.

કેટલીક ફરજે આપણને તદ્દેરમાં બળવવી પડે છે, જેથી લોકોમાં આપણી વાખવાખી થઈ આપણને તેવી ફરજે વધારે બળવવાની ઉત્ક્ર દુષ્ટે છે, અને આપણી પાઠગારી કાયમ રહી જાય છે, અને તે ઉપરથી વળી આવતા બમાનાના લોકોને તેમ કરવાની હોંસ ઉત્પન્ન થાય છે. વળી ખીટ કેટલીક ફરજે આપણને છુપી પણ બળવવી પડે છે. આવી ફરજોથી કાંઈ લોકોમાં આપણી વાખવાખી થતી નથી, પણ તેથી જેઓ તરફ આપણે માયા બતાવી પોતાની ફરજ બળવી હોય તેઓ આપણે જતાપેલાં મોટાં દીઘ માટે આપણાં દેશાતમંદ રહે છે, અને આપણે પારકાંનાં ભવાં માટે કાંઈ કરવાને શક્તીવાન થયાં છીએ એ વીચારથી આપણને ધણો સતોપ થાય છે, અને આપણું દીઘ ખુશાલ રહે છે.

ફરજનો મુખ્ય આધાર શા ઉપર છે? જુલ્મસ સાધન કહે છે કે ફરજનો આધાર છુટાપણું ઉપર છે. માણસોને પોતાની આજર જળવી રાખવા અને ફરજે બળવવા માટે છુટાપણું જોઈએ છે. છુટાપણું વગર માણસ પોતાની મરજ પ્રમાણે કશું કરવાને શક્તીવાન થઈ શકે નહી. દવે સારે આપણને ફરજ બળવવા માટે કેળવણીની સાથે છુટાપણું પણ જોઈએ છે; અને હાલના વખતમાં આપણે કેળવણીને લીધે પુરતું છુટાપણું ભોગવવાને શક્તીવાન થયાં છઈએ. આગળના વખતમાં મોઢો ખીનકેળવાએમાં હોવાથી હાલ જેનું છુટાપણું આપણે ભોગવે છીએ તેનું તેઓ ભોગવવાને શક્તીવાન થયાં ન હતાં, કેમકે તે વખતે કેળવણીની ધણી છુટ હતી, અને એ ખુટને લીધે તે વખતે કેટલાકોને શુભાગમીરી કરવી પડતી. તેમજ વળી કેટલાકો પોતાના તાખામાં શુભાઓ રાખી તેમની ઉપર જુલમ શુભરતા, અને જાણે કે તેમને જોઈએ તેવો જુલમ ખખવાનેજ સરજનાં હોય એમજ સમજતા. પણ હાલના વખતમાં કેળવણીના ફેલાવાને લીધે રફતે રફતે મુધારો થઈને શુભાગમીરી તદન નાશ્વ થઈ છે.

હવે બ્યારે આપણને છુટાપણું ઉત્તમ સુખ ભોગવવાનું મજું છે, સારે તો આપણને તેનો વાળની હુલોગ કરવો સમવાર છે. વળી જોઈએ આપણને ખરું ખોટું મોઢી કાઢવાની શક્તી બચેલી છે અને આપણી મરજ પ્રમાણે કરવાને હક પણ તે સાહેબે આપણને આપ્યો છે. માટે આપણને આપણી કેળવણી અને છુટાપણને આધારે સારાં અને માઠાં વચ્ચેનો ફરક જોઈ કાઢી તેમાંથી સાફજ સુડી કાઢી તે પ્રમાણે કરવાની આપણને અગ્રસ છે. પણ આપણને જોઈએ આપેલી આટળી બધી સમવડ છતાં અને સારાં અને ખરાબ વચ્ચેનો વાળની ફરક જાણવા છતાં, એ સારાં કામે કરવાના અખાડા કરી બધું ખરાબમાં ભાગ લઈએ, તો આ દુન્યામાં માણસો અને પેલી દુન્યામાં જોઈએ કપડો સાંભળવાને આપણે એક સરખી રીતે લાવક થઈએ છીએ.

છુટાપણુને ખીલેને ભોજ અતંકરણ છે. આગળના વખતનો એક ઓક લખવાર કહી ગયો છે કે ‘દરએક જણ પાસ તેનો ખોલ છે’ એટલેક અતંકરણ છે.

અંતઃકરણ એ એક ચોક્કસ ભાવની બુદ્ધિ છે, અને એ બુદ્ધિની મદદથી આપણે ખરાં ખોટાંને તોળ કરી ખોટાં ઉપર ખરાંને સરસાઈ આપી શકાય છીએ.

દરએક બાલુનાં અંતઃકરણમાં હંમેશાં સુધી સારાં માઠાં વચ્ચેની લાગત ચાલુજ રહે છે. દરએકને સાંવળ મમે છે, પણ તે તેને મક્કતું નથી. સર જોન રુઝવેલ્ટ ત્રીજા કહે છે કે “કાઈપી આપણી ઉપર કાંઈપી ચોક્કસ કામ કરવાને બુદ્ધિમંદ કરનાર નથી. માત્ર આપણને એટલુંજ સમજતું બેઠેલ છે કે આપણામાં સાદું નરહું પારખવાની શક્તિ છે, અને જો એક વખત આપણે એમ સમજ્યાં, તો પછી અને એવી મુશ્કેલી ખખટિ પછી આપણે સારાંજ કામો કરવાનાં.”

અંતઃકરણ હંમેશાં આપણને સારોજ તાર્ક બતાવે છે, અને તેનેજ લીધે આપણે આપણામાં પડી ગયેલી માઠી ટેવો અને લાગણી દુર કરી શકાય છીએ. અંતઃકરણ હંમેશાં માણસને સારો કામો કરતી વખતે હીમ્મત અને નફાર કરતી વખતે ક્ષારતીની ચેતવણી આપતુંજ રહે છે. અંતઃકરણને લીધેજ માણસ હીમ્મતશી બને છે, કંઈકે તેણે કીધેલાં પાપી કામ માટે હંમેશાં તે તેને ડાખ્યા કરે છે, અને દરએક નવાં પાપો કરતાં તે તેને આગામીની યાદ આપી ચોક્કસ છે. પણ વળી જ્યારે આપણે ધણી વખત બને છે, ભારે તેવું અંતઃકરણ સખત થતું જાય છે અને તેની અસર હોતી ઉપર જોડી પતી જાય છે. એમ કરતાં કરતાં પછી તેને તેવીજ આદત પડી જાય છે, અને પેઢેલાંથી અંતઃકરણની ચેતવણી ઉપર ધ્યાન ન આપે તો પાછળથી તેવીજ આદત પડી જઈ પરત્વેનાં થાય છે, અને પછી તે છોડી દેતાં બહુ મુશ્કેલી લાગે છે, માટે ઉપરથી કીધે લખનાર અંતઃકરણને ખોદા કરી કહે છે તે વદન વાજાંથી છે, કંઈકે તેની ચેતવણી પ્રમાણે માન્યથી આપણને પરત્વું પડતું નથી.

મિસીસ રીસીનબાઈ ક્રેતમજ ક્ષીરજ કંતાકેટર.

એટલા વખત પદસાવાસી—એક ઉચેલ વાદાણ એક વેલા “જોડી” ના હેસરા પર લાગ્યું, કે નેની માંહે “રપેનીય” હાસની જોડી એવી કેડીએ હતી; તેમાં માટેથી જોડીક પણ બચાવવાની આશાથી તેઓને તુરક પર લાવવામાં આવી, પણ વાદાણ એટલું તો જલ્દી દુખતું હતું હતું કે માણસોને પોતાની હંદથી બચાવવાને પણ પુરતો વખત મક્કતો દેતો નહી. જ્યારે સર્વે માણસોને બોલ્યાં બેસાડી વેરે માર મેલવામાં આવ્યા અને એક છઠ્ઠી માટ બહારતીઓને લઈને ઉપડી જતી હતી તેટલાં એક જુવાન બહારતી કોઈ વાદાણમાં રહી બહું ન દોષ તે વપાસવાને માટે ગયો, અને તેની બાજુથી વચ્ચે એક માણસને તુરક પર હાથમાં દોડાડી લઈ કેટલીક કેડીએ ઉપેસતાં દીડા. “એ માંદો તું શું કરેય?” તે બહારતીએ જુમ પાડી, “તું જાણતો નથી કે વાદાણ દાર પડે દુખતું જાય.” “જાણે તો જાણે” તે માણસ દોષ્યો, “મેં મારી આખી હંદથી કંઈકાવતપણમાં કદાચ એ અને હું પેલાવાસીને મરી નહું એવાજ દેવા મેં કર્યો.” તે બહારતી તેને પાસે કાગે લાગેલાં ભરે વધારે બોલવું ફેડાઈ ધારી પાડો કર્યો.

૧૯૨

મારી બેનપણીઓને શીખામણ.

“આ પછી કુરસા દ.”

ખરે એક દહાડો તે જોડા આવેલાં માટે ગેં આવેલાં અને પેઢેથી તે આગેર સુધી પોતાની થયેલી બધી દબીકત મને કહી સંભળાવી. તે વખતે તેવું ત્રીજા નીરાશ થઈ ગયું કે પાવતું દ. હું, અને તેવું બોલતું પણ પાવતું થીતું પાવતું હતું. તે પોતાની બધી વાત કહી રહ્યો તે પછી મેં તેને પૂછ્યું કે, “વાર, પણ આ બધી વાતની તારી રીતને ખબર છે કે નહી?” મારા આ શબ્દ સાંભળીને તેની છાતી ભરાઈ આવી, તેની આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહેવા લાગી, અને તેનાથી એકે શબ્દ બોલાયો નહી. જાતે મને મહા મુશ્કેલીથી તેણી કહ્યું “ભાઈ સીદેખ, મને માફ કરી, હું તમને હાથ બેસીને કહું છું, કે તેવું નામ મારી આગળ કાઢી નહીં તે યાદ આવી કે બધાં દુઃખ મારી આગળ આવીને જતાં રહેશે, અને તેથીજ હું આટલી ગોરા મુઠ ગયો છું.” મેં કહ્યું “શા માટે નહીં? તેને વેઢેલી જોડી પણ ખબર તો પડવાનીજ. આ રીતી તું કેટલા દહાડા છુપી રાખેશ? આ વાત તે બીજે રસ્તે જાણીને તેના કરતાં વધુ નસે તેને કહીશ તો તેથી તેને આટલું બહું દુઃખ થવાનું નથી, કારણ કે તે પોતાનાં પ્રીય માણસો હોય છે તેમના જુવાન શબ્દથી બહારતી દુઃખકારક વાતોથી પણ એટલી દુઃખકારક લાગતી નથી. એ રીતવાપ તું એક બીજા જુમ કરે છે, તે એ કે, તારાં પોતાનાં હોતને કાર તું એકલોજ વહે છે; તેના કરતાં તે વાત તારી સુધેને કહીને તારાં કરવાની બધો બાગ તેના ઉપર નાખીશ તો સારું. એમ નહીં કરવાથી એ અંતઃકરણને એકજ રાખનારી ને પ્રીતી તેને આવેલાં સાચો એવી મને બીજ લાગે છે. પોતાના વીચાર અને ધણા એક બીજને ખુશી રીતે સંભળાવવાથી પ્રીતી કુદ રહે છે; નહીં તો તે કીધી પાવાને લગાર પણ વખત લાગતો નથી. તારું મન કેટલું નથી એ વાત તારી રીતને જાણી આવી દરો એમ અને લાગે છે; કારણ કે સાચા આજુબાં સાચે કોઈ પણ ભવતી કંઠાઈ કરતાં કાવતી નથી. દુઃખ દરો કે ગમે તે દરો, તેપણ તેને તે સાંભળવાની ઈચ્છા હોય એ સ્વભાવિક છે. માટે આ વાત તેને ન જાણવાથી પોતાને તરોડાવા માટે તથા અપમાન માટે તેને દુઃખ થશે એમાં બીજકુલ શક નથી.”

આ પછી માણસ બોલ્યો, “ભાઈ, તમે ને કદો છે તે બહુ ખરું છે, પણ હું તેના બધા બેચેનથી વાત કરનાર છું. હું તેને શું કહું? તારાં મન બીજાની દરીડી થઈ ગયો છે એમ કહું બહું અણખૂં તારે દુઃખમાં અને નીચ અવસ્થામાં કદવાતું છે એવું તેને હું શું રીતે કહું? મારી સાચે મરીજ અવસ્થામાં અને નીચ લોકોની સાચે રહેવા યાત, એવું પાસાથી તેને શી રીતે કહેવાય? અફેરોસા અફેરોસા!! આ શું? હું તારાં સર્વ મુખેના વાત કરનાર છું! તને શું બેઠેલ્યો લોકોમાંથી દુઃખરૂપ અધારમાં હઈ જનારો તે હું” એમ કહું જોડા. જોડા!! તે બીજાથી પોતાના દરેશના નમનકંઈમાં ખુશીથી રહેો અને સર્વ

૬૬

લોકોને સુખ આપે. તે ફરીફરતા શી રીતે વઠેરી કે ખરેખર, તેને જ એ વાતની ખબર પડશે તે તે કોઈ કોઈ પચીત કર-માઈ જશે એમાં બીજકુલ રોક નથી.”

મેં તોચાલું કે હમણા એના ચોરસથી સ્વાગરને પુલ્લું બરતી આવી છે અને ચોરો વખત ગયા. વગર તે એકાએક એણે ચવાની નથી. એણે પોતાનું હુઝા આટલા બધા દંદાડા હાથી સુકવાથી હમણા ન્યારે તેને તરા રસ્તા મચ્યો છે, લારે તે મોટા વેગથી બહાર પડે છે, તેને પ્રતીબંધ કર્યા બધે છે. એકાએક ન્યારે જળ પ્રવેશ થાય છે લારે તેના પ્રવાહ ફાટીને પૂવથી જળમય થયા શીવાય બીજે ઉપાય નથી.

“સરોવર ન્યારે પાણીથી છુલ બરાય છે તે વખતે તેનો બાંધ ફેડાવા શીવાય બીજે કંઈ ઉપાય હોતો નથી; તેમજ દૂદવમાં જે વખતે ચોરસનું પુર આવે છે તે વખતે ફરનથી તે સમાવવા સીવાય બીજે કંઈ ઉપાય નથી.” આ અનુભવસીદ્ધ વચન આ વખતે મને યાદ આવ્યું, મારે મેં કાંઈ ન વેલતો તેમને તેમ પુછું રહેવા થઈ. મોડા તખત પછી તેને આવેલો આવેલો એ-છા થઈ ગયો એમ ન્યારે મેં જોયું લારે હળવે રહીને તેની સાથે બોલવાને મેં આરંભ કર્યો. મેં કહ્યું, “એમ નહીં, હું ખરે તેમ કર તોપણ આ હજીવર તારી રીતે સંભળાવવી જોઈએ.” આખરે તેણે મહા સુશીખતે હા કહી. તેના મારા કહેવા પ્રમાણે વીચાર કરેલા જોઈને મને ધણે આનંદ થયો.

મેં કહ્યું, “કેમ લાઈ, આ વાત તેને સંભળાવ્યા વગર છુપી શી રીતે રખાવા તેને કહેવાની શું અગત નથી કે પ્રમાણે તારી સ્થીતી બદલાઈ છે તે પ્રમાણે તેની સ્થીતી પણ બદલાવી જોઈ-એ. એટલું નહીં પણ.” આટલું કહેવામાં તેની સ્થીતી તેને યાદ આવતે તેના અંતઃકરણમાં ચોડાની વેલેર જોઈને જોઈને મેં તરત જ કહ્યું, “મારા કહેવાથી માફ લગાડીશ નહીં; મને ખાતરી છે કે આનું બહારનું ફાટીકપણું તેને અમર નથી; અને તને તે કોઈ દંદાડા પસંદ પડવાનું નથી. તારે ખરા લાઈબંધો છે તેને હું નીચ અવસ્થામાં રહીશ તો શું તને છુપી જરૂરી સુખ પ્રાપ્ત થવાને કાંઈ મોટી દેવશીની જરૂર હોય છે એમ નહીં; હું તારી પ્રીયાની સાથે ગમે લાં સુખી રહીશ.”

તે મોટીથી એકદમ બોલી હકથો “તેની સાથે હું ન્યાં હોઈશ લાં સુખી થઈશ. ખરે તો નાની મુશ્કેલીમાં રહીશ, કે બીજાની પડકાર, કે ગમે લાં જઈશ, તોપણ મારી પ્રીયાના સુખકારક સામાગમમાં રહેવાને હું બોલે છુપી છું. ખરે-ખરે છુપી પડે. પરમેશ્વર તેને સુખમાં રાખે એટલે થયું. મારા વીરો મને બીજકુલ દરમર નથી.”

આ પ્રમાણે તે કુખથી પીડાયેલો અને ગ્રેમસુકત દુઃખથી ભાવતા હોતો એટલામાં હું તેની પાસે ગયો અને ઘણાં હેતુથી તેના હાથ પકડીને કહ્યું, “માણેકજી, હું મારા આ રાજ દયા-નમાં રાખ, હું તને કહી રાખું કે હારી સી પણ તારી સાથે તેવીજ રીતે રહેશે; એટલું નહીં પણ હું નહીં નહીં કે એની સ્થીતીમાં રહેડું તેને સુખકારક લાગશે. આવી વખતેજ સી-જોના સ્વભાવનીક શુભ પીરમ, હાસ્યાદ વગેરે જે અંતઃકરણમાં દંડાએલા હોય છે તે તેની મેલેલ પ્રગટ થાય છે. વારા મેલેલની મેલો બઈને નહીં, પણ એક નીચકથી તે વારા હવર પ્રીતી કરે છે એમ તને લાગશે. આ વાત તને બતાવવાનો અવસર સહ-ન આવશે. હું તે જોઈને તેને આનંદ થશે. ફરેક સીના ખરા ગ્રેમસુકત દુઃખમાં એક ઉધરી ખરેખરા દીપ દર્શન પ્રદાસમાન હોય છે. સુવૈના પ્રકાશમાં જે પ્રમાણે દીવો નજરે પડવાને અશ-ક્ય હોય છે, તેજ પ્રમાણે તે સંપત્તીના તથા મોલ ચોખના ખરા

દંદાડામાં દેખાતો નથી. પણ વીપત્તિરૂપ અલંકર અંધારામાં તેની પુલ્લું પ્રકાશ દેખાય છે, અને તેથી જોનારનાં દુઃખને ધણેજ દર્શ થાય છે; કોઈને પણ પોતાની સી કેવી હોય છે તે પ્રથમ સમ-જાનું નથી; પણ કાળના હાથમાં જે વખતે તે સપડાય છે, તે વખતે તેની પુલ્લું ચામ્વતા માત્રમ પડી આવે છે; તે વીના સમ-જાનની નથી.”

મારાં આમાં સાચાસુખમાં ખરાને સંભવ ધણેજ હતો અને બોલવાની રમ ધણીખરી અવકાશસુકત હતી. આ કારણથી મારે બધું કહેવું માણેકજીનાં અંતઃકરણમાં હતું.

હું કેવા માણસની સાથે માણેકજી તે પહેલેથીજ નજીક હોતો, માટે હું એકસરખું આગળ ચાલતો ગયો. મેં જે કહ્યું તે બધું તેને ખરું લાભનું હતું તે તેને તે પીકારી કાઢે નહીં માટે તેનાં મનમાં મેં તે વીચાર પુલ્લું રીતે ઉતાર્યો. આખરે, “મારી જીને આ હજીવર કહીશ” એવું તેની પાસેથી વચન હીંચું; અને કહ્યું કે આ વખતે આ વાત તારી રીતે કહીને તારું હુઝા બાંધું કરવા શીવાય બીજો ઉપાય નથી. આ વખતે આજ કહેવું ચોખ્ય છે.

હું ખરું કહ્યું કે હું જે આટલો વખત ચાલતો હતો તે બધું ખરું છે; પણ આખર આ પ્રકરણનો ચો પરીણામ થાય છે તે વીચારમાં હું હોતો; કારણકે જીવન જીની શો બદોસો? જેને હંમેશાં સંપત્તીના રોગ તથા વીળાસમાં રહેવાની રહે, તેવું મન કેવું હશે તે કાલુ કહી રાહરી કે જુવાનીના પુરથી માણસનું મન ચંચળ થાય છે, અને મોઝાં મોઝાં કામો કરવાં એવી ઉચ્છા તેના મનમાં આવે છે. તેને દુનિયાં સુખમાં રહેવાની રૂપ દેવાથી આવી કુખકારક દરિદ્ર સ્થીતી બદલેને કદાચ તેનાં મનમાં આ વીચાર આવશે તે કાલુ જાણે, અને જો તેનો સ્વભાવ ઉઠીચો અને નીમજળજ થશે અથવા તો હંમેશાંનું કુખની આશા કરશે તો તેના કુખથી પીડાયેલા પત્નીને વધારે દુઃખ આવશે. પેશા-દાર તથા વીણારી લોકોને વીપત્તીની વખતે ધણેજ અડચણો સહ-ન કરવી પડે છે, તેમજ વારંવાર લોકોનાં નીચ લાખાં શાંક-ભવાં પડે છે એ ખરું છે. હવે એક તરફ જીવનની ચંચળ જતી અને સુખમાં રહેવાની એવે બીજ તરફ જતીજ સ્થીતી એને તેનાં હુઝા, એવી સ્થીતી છે, માટે મેં હાથમાં લીધેલાં આ પ્રક-રણનો ચો પરીણામ થયો હશે તે કાલુ જાણે?

બીજે દંદાડે કહેવા સુખજન માણેકજી મારે ઘર આવ્યો, તેણે કહેવા પ્રમાણે બધી હીજીતને તે સંભળાવી હશે એવું નહીંને મેં પુછ્યું, “કેમ, શું થયું લાઈ?”

માણેકજીએ કહ્યું “બધું કી થયું. ધીમે ધીમે મેં તેને બધી હીજીત સમજાવી તે સાંભળીને કહ્યું તેનાં મનને ધણું સમાધાન થયું. તેણે મારી પાસે બેસીને કહ્યું “ખરેખર, આટલા દંદા-ડા વગર સરીરને કીક ન હતું તે આપીક કે કે વાર, હવે તેનું કેમ થાયું?” આ રાજદ મારાં મનમાં ઢલ જળ્યા કરે છે. પણ બરેડાં તે બોચારી લોખીને શું ખબર પડે? હવે આપણી સ્થી-તીમાં કેવા ફેરફાર કરવા પડશે તેની હજી તેને ખબર નહીં હશે. જરીજ સ્થીતી એટલે શું એ તેને માલમત નથી, અડચણો સહ-ન કરવાને અનુદત એને નથી. ફક્ત વાતો અને નાટકોમાંથી જો વીરે એણે સાંભળ્યું હશે તેમજ, હંમેશાંની અગતી ચીજે ન્યારે બંધ પડશે એને તેવા બદલે હલકી ચીજે વાપરવી પડશે, લારે સુખ કેવું છે તેની તેને ખબર પડશે. દરિદ્ર સ્થીતીમાં રહેશે અને અપમાન સહન કરવાં પડશે લારે આ બધીની પરીણા થશે.”

મેં કહ્યું “હા”, બધામાં સમજવાનું જે કાંઈ અપડું કામ તે તો પાર પડ્યું, હવે લોકોમાં તારી નીચ સ્થીતી પ્રગટ કરીશ એટલે થયું; લોકોને પોતાનું અનુભવી બતાવડું જે પેઢીને જરા

“સ ન ખી મ” ના મ ની આ ગ બો ટ માં એ ક સ ફ ર.

પ્રકરણ પમું—રીવર પ્લેત.

૧૦—ત્રણ નહિદાસશ્રીઓ.

જે પુરો નહીં થવાને લીધે હજી સુધી પાણીની સપાટી ઉપરથી દેખાતો હતો નહીં; એવું પરીણામ એ ઘણું કે હમોએ અંધો માર્ગે સુધી તે ડંકાનાં ઢુપી ગય્યાં કામ તરફ દંકારવું, પણ સારે નમીએ કાંઈ પણ તુકસાની ખમ્મા વગર હમે જલદીથી પેઢે પાર ઉતરી રાખ્યાં. મહાવામાંથી બહાર આવતાં હમને ભાવમ પડ્યું કે હમો “કસતમ દાહસ” ની સામે ઉતર્યાં હતાં, જે ધમારત વધારે પારીકારથી જેવા હવે હમોએ-સર કાઢે.

અહીં એક “લોતલે એરીએનતલ” નામનું ઘણું મોટું હોટલ છે, તેનો દેખાવ બહારથી ઘણો સારો લાગે છે, તેમજ અંદરથી સગેમરમરના પથરના બનાવેલા ચોક્કિ અને ઊંચા એરડાઓ હોય છે, જેથી ગમે એવી ગરમી હોય તેા પણ ઠંડક રહે છે. રસ્તાઓ સારા અને પોહોળા છે, પણ વચમાં મોટા મોટા ખાડાઓ હોય છે, જેથી અને અન્યએથી લાગે છે કે એની ઉપર ગાડીઓની કમાન કઈ રીતે ચાલતી હશે. ઘરો ઘણાં ખરાં ઈંટથી દેશનાં ઘરો માફક બાંધેલાં છે, અને ભોંવત-બાંધીની દરેક બારીઓને આ જગા ઉપર વારવાર હુમલો થાય છે તેની સાહેલોતીયાં લોખંડની ગસાર નાખેલી હોય છે. ઘરોને માથે હાપડું હોતું નથી પણ ઘુણી અગાસીઓ રાખવામાં આવે છે. પૈસાદાર વેપારીઓનું રહેવાનું મુકામ “પાસીએરલ મોલીનો” નામની શહેરમાં જે સર્વેથી ઉત્તમ જગ્યા છે, ત્યાં છે. હમને પાછાં ફરતી વેળાએ ઘણીએક મોટાં પાણી ગાડાંઓ મળ્યાં, જેને બેથી બાર બળદો બેસે છે, અને જેને એક માણસ યોગા ઉપર બેસી આર મોટાં દંકારે છે.

મંગલવાર, તા. ૧૨મી સપ્ટેમ્બર—હમે લંગર ઉતારી ચાલુ કર્યું, અને બ્યારે હું તુટક ઉપર ચાલી લારે ઝડકવું પડ્યું હતું. “રીવર પ્લેત” આ જગ્યા ઉપરથી નેકસોથી પણ વધારે માર્ગલ પોહોળી છે, અને કીનારાઓ તદન સપાટ હોવાથી કાંઈ જેવાનું નથી; આખો દીવસ દંકારયા પછી હમે રાતના સાડાઠ્ઠા દસ વાગે “મોનસ એરીસ” થી દુર લંગર નાંખ્યું.

બુધવાર, તા. ૧૩ મી સપ્ટેમ્બર—નદી ઘણી પોહોળી, કીનારો નીચો, અને હમે ઘણાં દુર હોવાના સખજથી હમે દીવસનાં અજવાળામાં પણ શહેર જેઈ રાક્યાં નહીં. નવ વાગે હમારી સ્ટીમર ઉપર એક જરમન કપડાન આવ્યો જેએએ હમને કહ્યું કે તમેા તો “મોનસ એરીસ” થી આઠ માર્ગલને છેટે છેએ. તમેા તેવજુ સાથે કીનારે જવાનો બદોબસત કર્યો, અને હમે તરતજ નીકળ્યાં. જે કલાક દંકારયા પછી હમે એક નાહના પ્રવામાં બેઠાં, જેણે હમને કીનારા ઉપરનાં પગઢાં આગળ ઉતાર્યાં. કીનારે ગયા પછી હમારું પટેલું કામ તો “સેસેરીઆ” જગ્યા સાર એક પાર્શ્વતને હમારી નેક-રીમાં રાખવાનું હતું. હમે સર્વેથી સરસ માજુસને તેજવી મળ્યાં, પણ તેણે ત્યાં પાણી ઉડાં નથી અને જે સ્ટીમર રેલીમાં બેસી ભય તો નીકળતાં ઘણા દંકારા લાગે કરી હમને હમારી “સનખીમ” માં જગ્યા ના કહ્યું, તે સખજથી હમે એક નંદી ઉપરના મહાવામાં જવાનો બદોબસત કીધો.

ચોથા ક્રદરેયોની દેખરેખ હેઠળ હમે “સેનત્રલ રેલવે સ્ટેશન” ઉપર જઈ “રીવર પ્લેત” ના કીનારા ઉપર ગયાં. ત્યાંનાં તીએરીખાનાંમાં સાઠ લાખ રૂપયા રોકડા ત્રણ મેટી તીએરીઓમાં બંધ પીચેલા હતા, તે સીપાય બે ક્રોડ રૂપાની

મેટા તથા સરકારી કાગળોએ હતાં. આ બેકની "રેસેરીઓ" ગામની સાખાખાંથી એકવાર સરકારી માણસોએ એક સાપ પચાસ હજાર રૂપયાની ચોરી કીધી હતી, કે જેણે બનાવ આગ્રહ કરી પણ બચ્યા હતા નહીં.

પછી વખત હોવાથી હમે ગામ બેવા ગયાં, બંધનાં ઘરો બીજા "સકથ અમેરીકાનાં" રેસેરીઓના માફક ચોખ્ખા દરકાઓમાં બાંધવામાં આવે છે; અને રસ્તાઓ એક સરખા સીધા બાંધેલા અને એક બીજાના છેડાથી સર થવા હોય છે. એ રેસેરી વચમાં એક મોટા બાગ છે, ત્યાં એક દેવલ તથા નાટકશાળા પણ છે.

બેસપતવાર, તા. ૧૪ મી સપ્ટેમ્બર—આજે સહવારના સાત વાગે પાછલતે આવીને હમુને કીનારાની આગળ લઈ જવાની કોરોશ કીધી; પણ પાંચ આધિ ગયા પછી હમુને પણ લંબર નાખવું પડ્યું. આસરે દસ વાગતે હમે પાણ મહવામાં કીનારે આવ્યાં, અને જે બાવની ગુણેલી શાયેને માટે "સાકિ અમેરીકા" વખાણપત્ર છે, તે શાયે બેવાને એક નાણુતી વખાર તરફ દમારો રસ્તો લીધો. એ શાય એક ગરીબ ભીખારી તેમજ સહીષી મોટી પદવીનાઓ અમલદાર પણ પહેરે છે. એની કીમત લગભગ ત્રણસોથી આઠસો રૂપયા તુલીકની હોય છે, પણ ફેરલીક દલકા કાસમની બેસો રૂપયે પણ મળે છે. હમોને ત્યાં એક માણસ મળ્યું, જેણે હમુને કહ્યું કે તે ત્રણસો રૂપયાની એક શાય આસરે ત્રીસ વરસ થયાં વાપરે છે, અને તે જુની થવા છતાં હમુને તદન નવી જેવીજ લાગતી હતી. હમે એ શાયે બેવા પછી યોડા કોરોશ સાથે નાગો લીધો, અને "કમપાના" નવા બપોરના આગગાડીમાં ઉપડ્યાં. યોડેક કોકે ગયા પછી અમારી નજરે જંગલી કુતરાઓનાં દર માલમ પડ્યાં, કે જેની બાદરની બાજુએ બમે જંગલી ધુપડો જાણે પોહો રેગીશો ચોટી કરતા હોય તેમ બેટલાં હતાં. એ પક્ષીઓ અને કુતરાઓ એક એક સાથે ધણાં બધાં ગયલાં માલમ પડ્યાં, અને કઠાયજ તેઓ જુદાં દેખાતાં. એ ઉપરાંત મેઠાંના ટાળાં, જંગલી કમ્બુતરો, જળ કુકડીઓ, હાંસો,

૧૮—જંગલી કુતરાઓ તથા ધુપડો.

પડતાં હતાં. તારના થાંભળાને માથે પક્ષીઓના માળાઓ માત્રમ પડતા, કે જે મેઠોડીના બનાવેલા હતા અને જેની અંદર જાણેકે ફરેકાર ભરી લીધી હોય તેમ ખુશ બે આરગ્યો દેખાતા હતા.

હમે ચાર વાગે "કમપાના" આવી પુગયાં, અને તરતજ મેટોમાં બેસી "સુરગે" રીમર ઉપર ગયાં.

સુરવાર, તા. ૧૫ મી સપ્ટેમ્બર—આજે સહવાર ૭ વાગે એક ભારી તોફાન અને ગમગાટી હમે સંધ્યાં ચોટી ઉઠ્યાં, કે જ્યારે ધોધબધ વરસાદ પડતો હતો, અને હમે ચેલુ નવ વાગે "રેસેરીઓ" લંબર કીધું ત્યાં સુધી વરસાદ ચાલુ રહ્યો. આરધા કલાક પછી હમે ઉતરયાં અને ખરખરક રસ્તાઓ ઉપરથી "યુનીવર્સલ ટોરેલ" તરફ બધે ગાડીઓમાં ગયાં. આ ટોરેલ એક રોનકદાર મોટી ધમારત છે, જેમાં પણ સંગેમરમરના ચોટા, ઝોડા, રોપાઓ અને કુલો જથ્થાબધ છે. "બોનસ એરીસ" ની માફક "રેસેરીઓ" પણ ચોરસ આકારમાં બાંધેલું, રસ્તાઓ કાળા અને સફેદ સંગેમરમરના પથરોથી જડી લેવામાં આવ્યા હતા, જેમાં દરેક મોહોવાનાં નાકાં સુધી નામ ગાડીઓ દોરે છે. બપોરના જન્મા પછી હમે એક ખાસ વેનમાં "કારકારના" ઉપડી ગયાં. એ ખાસ ગાડી સાથે બે માલની ગાડીઓ નોટલી હતી, જેમાંની એક યોડા-ઓથી ભરપુર હતી, અને બીજામાં આપણી વીક્ટોરીયા ગાડીના આકારની મોટાં ચકરની એક રોનકદાર ગાડી હતી. યોડેક મુસાફરી કીધા પછી હમે "સેલ્દન" આવી પુગયાં. હમે બધાં અર્ધાં ઉતરયાં, યોડાઓને ગાડીમાંથી બહાર કઢાવવામાં આવ્યા, અને તેઓપર જન અને સામન નાખી સજ્યા ગ્રહસ્થ સાથે હમે ખર્ચાઓથી ભરેલા રસ્તાઓ ઉપરથી સવારી કરવા માંડી. હમારી યોડા ઉપરની ગુસ્સાફરીનો છેલ્લો એક અંગ્રેજ અમલદારના કારખાના આગળ આવ્યો, જ્યાંથી હમે પાછાં ફર્યાં અને આગગાડીમાં બેસી "કારકારના" માટે ઉપડ્યાં, કે જે હવે પછી "બીજી" રેશન હતું.

"કારકારના" વેસાતના "આઈલન" અને "ડીચમન" જેવું હમુને લાગ્યું; તે "કારકારના" નહીં ઉપર આવેલું છે, અને દરરોજ રેશનની તે નહીં સુધી લોકોને ત્યાં નાહવા લઈ જવા દેવામાં બે વખત યોમનીબસો દોરે છે. રેશનની પાસે બે ફ્રેચ ચોરોતોથી ચાલતું એક ઘણું સુંદર હોટેલ છે, ત્યાં "રેસેરીઓ" ના લોકો વારે પડીએ ખાવા અને થકી લેંદકાની મેલ જાખવા આગગાડીમાં આવે છે. હમે આવ્યાં ત્યારે ઘણું અધાર ઘણું હવું તેથી તે રોડર બરાબર નોંધેલકયાં નહીં, તે પછુ તે બીના રસ્તાઓ ઉપરથી પાપડાં ધરમચાળામાં ગયાં, કે જ્યાં હમુને ઘણું સ્વાદીય ફ્રેચ પકવાન મળ્યું. એક દહાડો આગાડે લાંબન થયાં હતાં, પણ આખો દીસ ઘણો થેાપચો લેહેવાથી તેઓને પાંચ કલાકો સુધી બનીઓ બળવરી પડી હતી. રાતના ખાના પછી હમે પાછાં હમારી ખાસ વેનમાં બેઠાં અને સાથ નવ વાગે તાંત યાદી ગયલાં રેસેરીઓ આવી પુગાં.

[સંધ્યા ૭.]

૧૯૭

હીમાંબાઈ નં. ૩૦ પટેલ.

રમુજે કુરસદ.

૧-ઉખ્યાલું.

નીચલી આટલી પ્રમાણે દરેક વાક્યના અરથો કહાલી બરાબર ગોઠવેલા, અને તેની કલ્પી લીધી વાંચશે તો એક નાખીયો બાનુંતું નામ આવશે.

૧. મરણ.
૨. એક ભણીતી આખર.
૩. એક ભત્તરી માછલી.
૪. પાણી.
૫. કપીતામાં જુ પછુ ગીતમાં નથી.
૬. ઘણા યા બગાવ.
૭. વાવટોળ.
૮. પશતન.
૯. એક મુસલમાન સખસનું નામ.

એસ દારદી'બ.

૨-ઉખ્યાલું.

તે જુ છે કે જે મલ્લુદે ફાળ લેય છે, રાનલો કોઈ કોઈ વેળા લેય છે, અને ખુદાએ લેયો નથી ને કહી લેયો પછુ નહી.

મીસ ફીડીન ફરાંચિસ સાતીનનાં (કરાંબી).

૩-ઉખ્યાલું.

કાલો જુ પછુ કાજ નહી,
લાંબો જુ પછુ સાંપ નહી;
તેજ ચરે દરખાન નહી,
કુસ ચરે મહારેવ નહી,
જે આંખે ઉખ્યાલું પારખે નહી,
તેને 'સુ'દર પંચાંગ' મહે નહી.

મીસ લાંબો જુ.

૪-લેટી વાક્ય.

નીચલાં વાક્યમાં જ્યાં જ્યાં આંદ્યા મેળવા છે હાં અડારી મુશી ઉઠગોના:-

હમરે લાં રવાા કુવેરા છે. તેની ઉઠ દમે પછી ૧૭ રાખી.
થે છે. ૧ દીને તે બેળા હડા બાર થયો કે ૧૭ ફીરજાનાં બેળામાંથી રવાા નો કદકો લઈ નહો.

ખાઈ હીં ખાર-એમ- હાજવાળા (ચીખાંમ).

૫-ઉખ્યાલું.

મને તમે ખાવો છે પછુ ભેતાં નથી. ગળો છે પછુ ચાવતાં નથી. સરીદારેં દહમલ કરે છે પછુ હલમ કરતાં નથી. તમે મને તમારોં લેવો છે પછુ રાખી રાકતાં નથી, અને તોપછુ તમને મારા વગર પરી પછુ ચાવતું નથી. લારે હું કેણુ?

મીસ ગુલબાનું ભલુંગીર પટેલ (અમદાવાદ.)

૬-લેટી હીસાબ.

પીસતાલીસની સંખ્યાના એવી રીતે ચાર લાગ કરે કે જે પેદલામાં બે હમરે, બીજામાંથી બે બાદ કરે, તીજને બેએ મુજે, અને ચોથાને બેએ ભયે તો સરવાળે, બાદબાકી, ગુણાકાર, અને ભાગાકારનો જવાબ એક જ રાખી સંખ્યા આવે.

ખોલાસો ગઈ વેળાનો.

- ૧-પૂજીનો નક્કો.
- ૨-૧. સકલી, ૨. દરીયા.
૩. ગુલાબ, ૪. નખતારી.

૩-૧. કન્યા દર્પણ, ૨. ચણાં પાપી, ૩. તપકીર, ૪. કસતર.
૪-આવરદો.

મી
ક સ મ
મી સ મે ની ઝ
પ. ની ૨
ગ

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર મુબઈ ખાતેની બાનુંતોનાં નામો.

બાઈ રતનબાઈ કુરામલ મોટી ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ ભાઈ, ૫. ટીક ૧, ૨, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. બાઈ બીજીબાઈ લાલબાઈ લાલબાઈ બારોય ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. બાઈ કોસીબાઈ રસનજલ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ હો. ૩. લી. ફાસલ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ ભ. તે. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ દીનબાઈ ૧ સમુદ્ર ૧, ૨, ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫. બાઈ દીનબાઈ પદામલુ-લ માસતર ૩, ૪, ૫. મરેસ ફાલીન ૨, ૩ (૪), ૪, ૫. બાઈ મીસીબાઈ મેલસલ પ્રસાદી ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસીસ ખ. દી. ના. ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. મીસીસ P. લાસા ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫. M. A. D. Pochal ૩ (૧) (૨) (૪), ૪. મીસ ભ. મે. ૩, ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ મેદાબાઈ ફો-રાજીત મીબાઈ ૨, ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫. મીસીસ નયોબાસ, ૪, ૫. લાજ-સાસ ૧, ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫.

દેશાવરની બાનુંતોનાં નામો.

બાઈ ખરસેબાઈ મેદુરાનલ પટેલ (મોહાલી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ લી. આર. મિમ. દારવાલા (મોહાલી) ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ D. S. N. (ખાતી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસ ગુલબાઈ બંભોર પટેલ (ખમતાર) ૫. મીસીસ નયોબાસ રતનલ દુગી-લાલા (નાગધેર) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસીસ શુભાઈ બનવેરલા (મઈ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસીસ મેલસલ કાસલ પટેલ (ખંડા) ૧, ૨, ૩ (૧) (૨) (૪), ૪. મીસીસ માણેજલ લલગાઈ ફામિરમેન (બંબાગા) ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. બાઈબાઈ બાઈ તમા મખઈ (બંબાગા) ૩, ૪, ૫. બાઈ આંબાઈ મેદુરાનલ અર-સર (મઈ) ૧, ૨, ૩. બાઈ D. N. Khory (મઈ) ૩, ૪. બાઈ બંબાઈ માણે-લાસા બનવેર મેદુરાનપ્રેમા (ખાણ) ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪. મીસા ટીકો-ન ફાંમીરમેન રણતીનનાં (કરાંબી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ આંબાઈ મુખરે પ્રસા-લાલાલા (મઈ) ૪. મીસ બનવાલા દી. માણેસાના (સુરત) ૩ (૪) ૪, ૫. મીસીસ મીસીસ મેદુરાનલ દમરુ (મીંકાળા) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસ ફાલી-બાઈ પદામલુલ મનવેરલ પ્રજેલાલા (જેકાંમ) ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. મીસીસ રત્નાલ રણતમલ પટેલ (જેકાંમ) ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. મીસ મુનબાઈ સેયમલ મસાલાનાલા (મઈ) ૧, ૩, ૪. બાઈ બરબાઈ રણતમલ અમલની (બંબાગા) ૧, ૩ (૨) (૪), ૪, ૫. બાઈ ખરસેબાઈ કુરામલ મીસ-તરી (જેકાંમ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ પ્રતીબાઈ પીસીલા (જેકાંમ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ રતનબાઈ સોદામલ નાદરીયા (મીસ) ૧, ૩ (૪), ૪, ૫. મીસીસ બંદુરિલ અપરીલ કુલાસ (મઈ) ૧, ૩. બાઈ મેદુરાનલ બનવેરલાકે લીલા (મઈ) ૧, ૩, ૪. મીસીસ મુનબાઈ મનવેરલાકે અરસીયા (૧૯૫૩) ૪. બાઈ બંબાઈ મીસાબાઈ વલસાલા (કરાંબી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫.

દમાડુ જયા માસનું મુબઈનું ઉનામ નીચલાં બાનુંતો મેળ-હું છે, ને તેવજુ પછુ મંગળી લેવું.

દમાડુ જયા માસનું દેશાવરનું ઉનામ નીચલાં બાનુંતો મેળ-હું છે, ને તેવજુ પછુ મંગળી લેવું.

બાઈ અમરબાઈ મોહાઈ વતસલા (કરાંબી).

આ 'મી નિવ' મુબઈના કારખાં નાં ૨૬ હાનવી રોખાં કપરે લિન રોમી મેસોનાં પાનનાં માં કામલ કાસલ મેદુલાં જાણુ છે.

ભરતકામ કરનાર શોખીન બાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે હાં નીચે જણાવેલ કેટલો ભરતકામને લગતા સામન કીશ્મિત બાવે વેચવાનો છે.

સોલ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેલાથી છાપેલા ગાડીમાં મુકવા લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ ૧) નો રૂ૧ સવા.

સોલ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનથી છાપેલી છોકરાંઓના પેટ્રેવાસ લાએક તોપીઓ.

કીમત તોપી ૧) નો ના-આના પાંચ.

સોલ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેલાથી છાપેલી અરોને પેટ્રે-ડવા લાએક સ્લીપર.

કીમત સ્લીપર ૧) નો રૂ૧

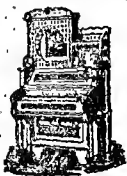
ભરતકામનાં વપરાતાં મખમલના તરેહવાર રંગીન ખુદરતને મગતાં કુલ પાતરાં યજ્ઞાન કીશ્મિત બાવે. ફક્ત એક દોડીઆની કીમતનો પોરત કારડ લખી નમુના મંગાવી ખાતરી કરવી.

ઉપરોક્ત ગ્રાસ એક વખત બેવાથી ખાતરી કરી આપશે કે એવી સોલ ભરતકામની તરાંદ કેટલો ભરતકામના ખપ અધિકવચીત જાવી હશે.

સોશાયસાહુની કુપની,

નાં ૫૩, કીમર રોડ, નવે મોતીખાને.

સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ.

પીઆના, આરગને, હારગેનોઆમો; ગીતાર, ગીરસ, મેનડોલાઈન, તથા ભતભતના પાલુઆ મયુકીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં ચોખાન્યાં દરમેલે અમારે લાંબાવેલ છે.

સહલી તરાંદનાં રસાઈઓ તથા ચીતારો ખાજીટ કરીને

વધી સરસ રીતે ફરમાઈ બરતકામો આપે છે. સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ, મુબઈ.

ગલીસરીન ગેલી તથા ફેલડ કીમ

બાનુઓ તથા ચલસ્થાને માટે.

દમાર કોવડ કીમ વાપડવાથી મોટાને તથા હામને ખાસ સફાઈ મલશે. કીમત ૧) આઈસના બા- બે આઈસના પાટના રૂ૧.

ગલીસરીન ગેલી મોટાં તથા હામ ઉપરનાં ચાકરો તથા ખરબચવાલી લાકાસ મારી અપેલી ચાંમડાને ખુશ મુખર બનાવે છે. કીમત બે આઈસની સીસીના રૂ૦૫૦.

ચોખુ સાહુ ગલીસરીન ચામ ઉપર બરવામાં સારો ફાવેલ છે તે તથા બીલ ઉપરોક્તમાં ખપ વધુ ડાયકે. કીમત ૧ આઈસની સીસીના રૂ૦૫.

ચાંમડીનાં દરદો જેવોઈ ખરખમ, ચામ, ફુલા તથા દરાન, કીર, ખુલ્લી વગેરેના દરદો ઉપર હમારા મલમે સારી ફેલડ મેલવી છે. તેમ જમાલે દરાન, કીર, ખુલ્લી ઉપર સોલમુશન લગાડવાં શોશીમાં બનાવે છે, તે લગાડવાથી ખુશકલ આરામ થાય છે. કીમત મલમોના પાટ રૂ૦૫, શીસીના રૂ૦૫.

ખનાવના-બી. એન. અરચનડ,

મગિનદ રોડ મુબઈ, ઉડાનીની વાડી.

નીચે કાલેખામીથી મલો રાકિ-ગેરમાં પાટો બનેર કીર મેસાસ નામલ દરોસરીની ફુકાન નાં છે, તથા દેશીમાં કે દરવાન પાલીસની પાસે ખરોડિમરો રોપમાં. ખાવકાળી રોસદર અવસ દવા ખાનસાલ તથા મીલોતમલ મિલસલ રોપકલ મુખવાખાને તથા બરોચાની તતી અગોવારીની સમિ.

ખરોડેલ મનચેરલ બેસાનવાની કુા

ચીનાઈતથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ

મુબઈ, કેટીટાટ, હારનબી રોડ, ૨૧ નંબરોડેલ

જીજ્ઞાસુની રુકલ પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે હાં તરેહવાર ભતતુ ચીનાઈ, વીસાવતી, નેપાનીસ અને ચેંગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓ તથા પોટકાઓ અને દરકે વપરાસમાં આવે તેનું નવી નવી ભતોનું સાઈ અને સસનું મલશે તેમજ ઉનનું અને સુતરાઈ કાપડ પણ કીશ્મિત બાવે મલશે. ચીન, વીસાવત, ચેંગાઈ અને નેપાનથી દર પદર દહોડે નવાં નવાં માન આવે છે.

છ, ચીતક અને કસમ તીચીનો સુદતી માલ બરવા સાર કીશ્મિત બાવે મલશે. રેશમરના ધરાકેએ હમારી ફુકાનની બેડ લેવાથી ખાતરી થશે. બાહર ગામના આરડો ખાતરીથી બજાવવામાં આવશે.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં બખતાંવર બાનું લેહી રેના માન પામેલા ચાસરા હેઠળ.

ૐ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—અક્ટોબર ૧૮૮૯. ૬

૧. મીસન બાવાનું વસિયત—એક મળી અમલન જેની રસીલી વાર્તા—ચોત્ર સાથે (લખનાર મીસ શરીન કું પાટક)	૧૬૬
૨. લાડ—(લખનાર મીસ રવનબાઈ નં. ૫ કીઆલી).....	૨૦૩
૩. કાલે—કાલે ઉપર પ્રગતી રાખનાર એક માલુસને દ્વારે લખાયેલા પોતાની છાંદમીના પનાચો—(લખનાર મીસ નવાબબાઈ નં. ૫ાદશાઈ).....	૨૦૪
૪. સંકેદ વખતે પીરન—(લખનાર મીસ નાઈલ નં. ૬ાદશાઈ).....	૨૦૭
૫. આ કુન્યામાં આપણી ફરન—(લખનાર મીસ શરીનબાઈ ફરતમલ કું કંપાકર).....	૫૧૧
૬. નાખતી સ્ત્રીઓનાં નં. ૫ અરીચો—શાસ્ત્રોત ક્રોન્ટે—ચોત્ર સાથે—(લખનાર મીસ શુભાઈ કું પાટક).....	૨૧૪
૭. સ્ત્રી માતા તરીકે—(લખનાર મીસ નાઈલ નં. ૬ાદશાઈ).....	૨૧૫
૮. એક મહાગુણી પુત્રી અને વફાદાર ખીયા—(લખનાર મીસ મેદરબાનું કાપસલ દાવર).....	૨૧૬
૯. છામતી નરીયતો—(લખનાર મીસ પનબાઈ કું ચોકતી).....	૨૧૬
૧૦. બરવા શુભવા વીરો—તલુ ચીચો સાથે.....	૨૨૦
૧૧. “સનળીમ” નામની આંખબાટમાં એક સફર—કીસ લેકા ખાસી—તલુ ચીચો સાથે—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નં. ૭ેં પટેલ).....	૨૨૧
૧૨. રાંધવાને લગતું—(લખનાર મીસ શરીનબાઈ દાસરાદ તારાપોરવાલા તથા મીસ મેદરબાઈ સોરાળા અરસેદલ ઇન્નેર).....	૨૨૩
૧૩. મીસીસ હેસલીંગસ—(લખનાર મીસ નવાબબાઈ અંરેશર ચોક).....	૨૨૪
૧૪. રચુને ફરસદ—(લખનાર રચુને ફરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૨૫
૧૫. ખોલાસો મળ વેળાનો—(લખનાર રચુને ફરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૨૬
૧૬. મુંબઈ તથા દેશાવરથી ખરા તવામો લખી મોકલનાર બાનુંઓનાં નાઓની દીપ.....	૨૨૬
૧૭. આમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૨૨૬

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હ.

અક્ટોબર ૧૮૮૯.

અંક ૮ મો.

મીસન ખાવાનું વસિયત. ૬૬

એક ધણી અજાયબ જેની રસીલી પાર્તી.

૨૬ ૨ ૧૭ ૧૨ ૩.

સાઉથેમપ્તનનું બંદર.

જે ઓગસ્ટાએ તેણીની આંખો બંધાવી લ્યારે તેણીને માત્રમ પડ્યું કે રસીબર ઉપડી સુધી હતી અને તેઓ ભર દરીએ હતાં.

તેણી ઉડી આગ દોરી પુરકપર ગઈ. સુરજ અસ્ત પામેલો નેઈ તેણીને લાગ્યું કે તેણી ધણી વખત બંધાઈ રહેલી હાલ નેઈએ. ડીકને લઈને, મીસીસ મોમસ ન્યાં ભેડી હતી તે તરફ તેણી ગઈ અને તેઓ સાથે થોડી વાત કીધા પછી અસ્ત

પામતા સુરજનો રજામણો દેખાવ નેવા ફરી. મોટા મોજાઓ પશ્ચીમ તરફના પવનના સપાટાથી નેસઅંધ ધસડાઈ આવી વાહાણની આગળે અડદતા અને શીલુવાડર પાણીના છાંટાઓ તેણીના મેદરાપર આવી પડતા હતા; અરધા અસ્ત પામેલા સુરજની આંખી રેસાનીનાં કીરણો મોહણા મહાસાગરનાં ઉછળતા મોજાઓમાં ગુમ થઈ જતાં હતાં. દ્રઢી મથોદાની રોકડા માર્દક પછાડે કરગરન લેવડની અનુભી ટેકડીઓ આનેથી હતી; ઓગસ્ટા તે તરફ તીકી તીકીને નેઈ કમકમાટીથી ધુજળા લાગી. થોડા વખતમાં રાતના અધારા છાંંચાએ તેનો પુરનો આસપાસ સળંગ પાંપરગો અને તે ટેકડીઓ લાંચી ગુમ થઈ ગઈ.

જેમ રાત પડતી ગઈ તેમ આગ્રહ ઝવેરાતની માફક અમકતા તારાઓથી ભરાવા લાગ્યું. પશ્ચીમ તરફથી કુકતા પવ-

નો અવાજ નંગલી પક્ષીઓની ગાયન મીસાત્ર સંભળાતો હતો, શીલુવાડા મોજાઓ નાણે તેઓના સ્ટ્રેફ હાથો વાહાણની આગળપાસ વીરળા તેને દોડી કરતાં ધુમ તેમ રીંગના હતા.

વાહાણ દોરડાં અને સારા પવનથી આમ તેમ ઝોંકા ખાતાં હતાં, અને આસપાસનો પુદરતનો દેખાવ દબદબા ભરેલો લાગતો હતો. ઓગસ્ટાએ ઉપર નેઈ એક હાથ મારી, નેકે આમ ક્રવાર્ડ કારણ તેણી પોતે પશુ નાણતી ન હતી. જીવાનીનું થોડી તેણીની નસોમાં વેહડું હતું અને તેથી નધારેલું અપત્તાન મજાવાથી તેણી અતીશય પુરો થઈ હતી. જો આ વાહાણ મોહાની મેદરાખાનીથી લાં આવી લાગ્યું ન હતે તો તેણી હજી તે ભયંકાર જગાપર હતો. તેણીના દહાડા લાંબા ભરાઈ સુધી મથળા ઉમેરે મનમાં રહી જતે અને તેણીની પુહીનું બળ, જેણે હજીતે હમણાં દુન્યામાં પહેલ વેહલો દેખાવ કીધો હતો, તે તુરતજ ગુમ થઈ જતે અને જગમાં પ્રકાશીત થવા પામતે નહી. પણ હવે વખત એકવાર વધારે તેણી સામે લાંબા પથો હતો, તરફકે આથેલાં મોતે તેણીને છાંંડીની નધારેલી કીમત જીવતાં શીખવી હતી. ખરેખર, ધણીઓ ગુમરે છે તેવી એકલપેરી, આપસ્યાર્થી છાંંડી નહી, પણ તેથી તદન જીવન જીવતાની ઉચી કીસમની છાંંડી, જેની મુખ્ય નેમ સમ્યાઈને વળગી રહેવાની અને પોતાની શકતી સુજળ પોતાના ઉભલ દુધરની પીકાથી, જે પુખ્તસુરત વીચારે તેણીનાં મગમાં પેદા થતા હતા, અને જે તેણીનાં દીમમાં આકાશી ઓળા માફક છાંંચ મારી બેસતા હતા, તે ચીતારવાની હતી.

ગણ મહીના પસાર થઈ ગયા—ઉછળતાં પાણી અને હમેશાં કુકતા પવનપર લાંબા ગણ મહીનાઓ પસાર કીધા—દારપુનને અમેરીકામાં યુનાઈટેડ સ્ટેટસમાં આવેલાં નોરફોલ્ક શહેર તરફ પોતાનો રસ્તો લેતાં દરીઆનો ધણો ખરાબ અનુભવ મળ્યો હતો. આં સુધી તેઓ સેન્ટ પોલસ રોકસ તરફ આવ્યાં લાં સુધી સળગ્યું ઠીક હતું; ત્યાર પછી ઉત્તર તરફનો રસ્તો લેતાં પશ્ચીમ તરફના પવનના અઝાડાઓથી તે વાહાણ ઓઝોરસના ઘણ તરફ ધસડાઈ ગયું. તે વખતે તેઓના ખોરાક, તેમજ પાણી બને ખરાસ થવા આવ્યાં હતાં. અહીં ઓગસ્ટા અને નાના ડીકને કાતરી વાહાણ પાછું પોતાની છેડા વીનાની પુસાનની નીકળ્યું. ઓગસ્ટાએ તેણીનાં દોસેતોને છેલ્લી સલામ

ક્રીધી, તેણીએ પોતાના દેશગણના બાંધવર ઉપી રહી “હારપુ-
નને” લાંબી પસાર થતાં નેહુ. તે ઉપરના આદમીએએ તેણી-
ને એકબી અને તેઓએ તેમજ કેપટન થેમસે ખુશાલીના
પોદારથી તેણીએ કહાડી સલામ ક્રીધી, કારણુ આખાં વાહા-
ણપરનું દેશ આદમી ઓગરડાને આદનું હતું અને છતાં પત્ની
વખતે તેઓએ તેણીને યાદદાસ્ત તરીકે એક મોટા બ્રાક્સ
ભરાય તેટલી બેટા આપી હતી, જેઓ માંહેથી ઘણી ખરી તે
ઉમદા બનાવર મગરમછને લગતી હતી. ઓગરડાએ તેઓની
સલામતા જાળવખાં પોતાની રૂમાલ કીચએ, પણ તેણી તેઓને
વધારે વાર બેઠી ન શકી, કારણુ તેણીની આંખો આંસુઓથી
ભરી હતી હતી. લાંબો વખત સુધી “હારપુન” પર રહેવા
છતાં તેણી તેઓથી ખુશીથી જુદી પડી ન હતી. લાં તેણીએ
આસાએસ બહેના અને સુખી દીવસે યુનરયા હતા અને
વધી તેઓની તેણી તરફની વનેણુક ઘણી માયાળુ અને હેત-
વંતી હતી, કે જે મુજો સંકટમાં આવી પડેલાં સમયમાં આદ-
મીએ તરફ ખતાવવાને અમેરીકાનો વખાણુપવા છે.

હારપુન વાહાણને ઉપડી જતાં દરગીરીથી નેતાર એગ-
રડા એકદી ન હતી; આપણા નાના ડીકને પણ તેઓથી જુદું
પડતાં ધણું લાચું હતું અને બ્યારે તેનો એક એકસ શીલ-
મણુ દેખાવતો દોસ્ત જે વાહાણપરનો એક સુખ ટીકલ હતો,
તે પોતાની દોસ્તાના હકમાં, છતાં પડતી વખતની યાદદાસ્ત
તરીકે એક મોટા મગરમછનો ઘાંત કે જે ઉપર કેરગમન લેન્ડ
પરથી થયકા તેઓના છટકારાનું એક ચીન તેણે પોતાને હાથે
કાતરણું હતું તે તેને એટ આપવા લાગ્યો, સ્વારે ડીક લગભગ
રડી પડ્યા હતા. આ દરગીરીમાં ભાગ લેનારી ખીજ સ્ત્રી
મીસીસ થોમસ હતી; બ્યારે તેઓ એગરડામાં બોલેલાં જેટ
માઈકલનાં ટાપુપર આવી પુગ્યાં હતાં, સ્વારે ઓગરડાએ મી-
મીસન તરફથી તેણીને મહેકા ૧૦૦ પૈડામાંથી અરધા (૫૦)
પૈડા કેપટન થોમસને વાહાણપર તેણીએ લીધેલા ઉતારાના
લવાજમ દાખલ આપવાની માંગણી ક્રીધી, કે જેમાંની એક
કાર્થીંગ પણ લેવા, બેઠે તે પછો ગરીબ આદમી હતો, તે
છતાં તેણે કાફ ન પાડી અને કહ્યું કે કુલેકાં વાહાણપરથી
ખચેલાં તેના જેવાં કમનસીબ આદમી પાસે પૈસા લીધાથી તેને
કહવા લાગે; પણ ઓગરડાએ ઘણી મોહસ ક્રીધાથી ખતે
તેઓ વચ્ચે કોઈ સમજુતી થઈ. મીસીસ થોમસને પણ ઓગ-
રડા સાથે તેણીનું વતન ભ્યાં તેણી ઉધરી બેટા થઈ હતી
તેની મુલાકાત લેવાનું મન થઈ આવ્યું, પણ તેણી પાસે પૈસા
ન હોવાથી તેમ કદી શકતી ન હતી, તેથી ઓગરડાએ આ
રાંજણસર તે પૈસા તેણીને આપી તેઓ વચ્ચેની બાંજમગ્નો
નોવેકા આપ્યો. આ પ્રમાણે તેઓ ત્રણે જણાં ભ્યાં ‘મુંધી
કોઈ લાંબન જતું વાહાણુ તેઓને સાઉથેમપતન લઈ જવા
આવે લાં મુંધી પોતાના દેશગણમાં થોગયાં હતાં; અને આ
ત્રણે જણાં ક્રીનારાપર ઉભાં રહી હારપુન વાહાણને અસ્ત
પામના સુરજ તરફ દેશરહી જતું બતાવે હતાં.

સેન્ટ માર્કેકલનું સુંદર ટાપુ ભ્યાં ખુદરજ હમેશાં હસતી અને
ખુશનુમાં લાગે છે, સ્વાના અચેક એવસીએ (Consent) તેઓ-

ને એક પખવાડ્યું સુધી ઉતારા આપી તેઓની ઘણી સારી
પરોણુમત ક્રીધી. આ એકત્રી જે એક કઢાવર દેખાવતો,
લાલ બાલવાસે અદરય હતો, તે તેણીની હીમત, માયાશી, અને
એકમની ક્રીતીથી એટલો તો ખુશ થઈ ગયો અને તેણી
તરફ એટલા તો પ્રીતથી નેજા લાગ્યો કે ઓગરડાને લાં રહે-
તું ભારી પડી ગયું. તેણીને લાં મળતાં સમયમાં સુખ અને
ખુશાલીમાં આએજ એક ખતલ હતી, પણ કોઈ પણ મબીર
ખનાવ બન્યા વગર એક પખવાડ્યું પસાર થઈ ગયું, અને
હેકે ઓગરડાની ભારે ખુશાની વચ્ચે એક સવારના નાસ્તો
ખાતી વેલાએ મેક થોડા વખતમાં આવી પુગવાની વધામણી
તેણીને કહેવામાં આવી. અને હવે ઓગરડાએ તે એકત્રી
કે જે ક્રીનારાપર તેના આઈગ્રાસમાંથી તેણીને તીકનો નાશ-
પાસ એકદર ઉભો હતો, તેને છેકી સમાગ ક્રીધી; થોડાવારમાં
વાહાણનો ઘાંટ વાગ્યો અને લગર ઉંચકાયું, તેણુ પેલો
એવસી દહીમચેદા તરફ તીકનો અને હાથ ચારેના ભ્યાંને
લોલર ઉભો રહ્યો હતો. અતે ઓગરડા અને મીસીસ થોમ-
સ અખ્યય થતાં અને ઉલટમાં આવી ગયલાં લોકોનાં ટોળાં
વચ્ચે સાઉથેમપતનનાં બંદરમાં આવી પુગાં.

કપટને તેણીની અનુભવે જેવી કહાણી વાહાણપરનાં
સમયમાં માણસોને કદી દીધી હતી, તેથી ક્રીનારે આવી પુગ-
તાંવાર જેથી કાઈ તેઓને મળ્યું તેને કમનસીબ દેનગર રહી-
મર (જે કુળી જવાની કસ્ટીયારસ. બીના અચેક બોલતી દેકે
પ્રત્તના દીકમાં કમકમાટ ઉપખતતી હતી) પરથી અનુભવે
જેની રીતે ખચેલાં બે આદમીએ “વેસ્ટ ઈંડીયા” નામનાં
વાહાણપર છવતાં સહીસલામત આવી પુગવાની ખખર કહી.
આથી ઓગરડા, મીસીસ થોમસ, અને ડીક ક્રીનારે આવી
પુગે તે અગાઉ તે તેઓની વાત અથવા ને અરખર બોલી-
એ તો અરથો પોણા મનમાંથી ઉપખતી કહારેકો હેવાલ તાર-
નાં દોરડાં ચારકેતે જુદાં જુદાં હાથખાનામાં મોકલવામાં આવ્યો
હતો અને સાઉથેમપતનમાં તો તે એક નેરોસર બાગ મીસાલ
મપાટાખપ પધરાઈ ગયો હતો. હજોતો તેઓ બંદરપર પગ
મુકે તે અગાઉ તો બાહવડાં જાની ગયલાં લોકોએ તેઓનાં
લખમાં મોંધ કરવાની એકપડીએ સાચે ધસારી કરતા અને કુકા
આનાં આપી તેઓને ધેરી લીધાં અને સપાસોપર સચાં
પુછવા મંડ્યાં, ઓગરડા તેઓ સંજેને એકી વખતે જવાબ
આપી શકતી ન હોવાથી તેઓ જેની કોઈ પુછતોનો કુકમાં
જ “હા, હા,” કરી જવાબ વાળતી હતી. આનાં પરીણખમાં
તેણીને પાછલથી ઘણી અંચરતી વચ્ચે માત્રમ પડ્યું કે પૈસા
અપખ, ઉસકેશયકા વર્તમાન પતના રીપાટરેશો પોતાના બેલેલ
માં ઘણું ખર્ચ પોતાનાં મનનું ઉમેરી મેટા જેવો હેવાલ પડી
કહાણ્યો હતો, જેમાં તેઓએ વાહાણુ બાગવાનું ધણુંજ અસર-
કારક બ્યાન કીધું હતું, એટલુંજ નહી પણ વળી તેઓ ખાન-
રીથી લખતા હતા કે તેણીએ અને પૈસા બને ખાસીસીએ
એક પખવાડ્યું સુધી મીન મીનમાં બુજ્યું માસ બાઈ ચુલ-
સન કીધું હતું. આ છેકી બીના વાંચી ઓગરડા તો દેગર
થઈ ગઈ હતી, તેણીની બેટ લેવા આવનાર એક શખસ તો

આપડે કદે કિંગલે હોવાથી તેણીને ધેરી લીધેલાં કોલેના ટેળાં-
માંથી પોતાનો રસ્તો લઈ ન શકવાથી નાના કીડને પકડી તેની
અકસ્મતે અનુસરના સવાનો પુછ્યા મર્યાદા હતો.

તેને કે તે શાશક તો બીહીને ખાસ્તીથી મુખ પારી તેની આગ-
ળથી નાકડી ચડું હતું, તોપણ બીજે દીવસે એક વર્તમાન પત્ર
ને કાંઈ પણ સદરાગાત વગર ખરી અને ચોક્કસ ખબરો આપ-
વાને બળેલું પડ્યું હતું, તેમાં નીચલાં મહાળાં હેલજ દોહર ક્રાંતમ
બરી હોવાસ આગ્યો હતો—“એક બાળકનાં દુઃખની કહાણી.”
પણ ફક્ત છાપાખાનાને લગતાંજ આદર્શીઓ તેઓને કંઈયે
આપતાં નહીં હતાં; નાની છોકરીઓ અને ધરડી રેસીઓ હાથમાં
કુલેના તુરી અને પેઢરવાનાં કપડાં તેણીને ભેટ આપવા લાગ્યાં
હતાં. છેવટે એક ઊંચા, સુંદર સુગંધવાળા અદર્યે એમરડાના
હાથમાં એક ચીકી મુકી, જે ઉતાવળે સુખપરોને ચીતરી કહા-
ડી હતી; ઉધાડી વેંતાં આગમ પડ્યું કે તે એક “લગનની
માંગણી” હતી!

અતે તેઓ આગમગીના પહેલા વર્ગમાં એમાં, ગાડી ઉપ-
રવાનો વખત થઈ ચુકેા હતો તોપણ બે રીપોરટરો દગ
સંતોષ પામ્યા ન હોય તેમ ગાડીની પારીમાં “આધાં ખોસી
સવાસો સુછના દતા. પેસા ચીકી આપનાર ઊંચા અદર્યે હસી
તેણીને સલામ કીધી, રોસન ખાસ્ટર તોપી કહાડી નમ્યો,
અને બીજી પક્ષે ગાડી સાફેપવતનનાં રોસન પડતી ઉપડી.

એમરડાએ એક છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, અને પેસા સુંદર
મુકુધાવા અકસ્થની મુખીપર એકદમ હસી પડી; તેણીની
સાંગેની એકપર કાઠેએ તે દીવસનાં સખ્યાજય વર્તમાન પત્રો
મુક્યું હતું, તેમાંથી એક ઉચકી લઈ ઉભેડનાં તેણીની નરર
નીચલા કુદરા પર પડી—“પ્રોબેટ” (વસીઅતનામનાં ખરા-
પણું નીશેતો પુરાવો.) છુટાછેડ અને દરીઆઈ ચુકદગના
કાંઈ કોરટમાં ચપત્તા મુકાલના હોવાયો. પેઢસો હોવાસ તેણીએ
નીચે પ્રમાણે વાંચ્યો—

નામદાર પ્રમુખની હજુરમાં.

મરનાર મીઠ મીસનના બાળમાં.

અંધો લીસેખર મહીનાની અધારમી વારીએ કેનરદ નામની
રોડીનના કુબી બનામી આ અરજ હતપત્તિ થઈ હતી. વાંચનાર
ને યાદ હશે કે તે વાલ્કણપરનાં આસરે હબર આદર્શીઓમાંથી
ફક્ત એક મળવામાં સમાવ તેહનાં એટલે કે અંધાં મહી પચીસ
માસુસો બન્યાં હતાં. કુબેમાંમાં મીઠ મીસન પણ હતા, જેવ-
ળ “મીસન, એડીસન, દેસાસે એન્ડ કંપની” ને નામે ચાલતી
ખરોડીમાયમાં બહીલી થયતી ચુકવતક પ્રેસીડ કરનારી કંપનીના
વડા હતા, તેવલુ તે ખતે કંપનીને લગતાં દમગાલને અંધ
નુગીએન્ડ અને આસેલીઆ તતા હતા.

મીઠ કીડરતીક જેવલુ મીઠ પર્લ સાથે અરનાદાસે તરફથી
દાખર થયા હતા, તેવલુ કદલું કે નરન સાહેબના ધ્યાનમાં
“કેનર” કુબી બના વીસની બીના દલ વાલજ હોતી જોઈએ,
તેથી તેનું ફરીથી બયાત કરવાતી અગત વધી, જેકે તેમની અરજ
સોંપતું પત્ર સાથે અનરેલી છે. તેવલુ વળા એટલ્યા કે તે નામ-
દારને યાદ હશે કે એન્ડ મળવામાં એસનારાં બધી જવાં હતાં,

અને આ દુનારત આ બનાનાની દરીઆઈ દુનારતોમાં ધણી બધ
બંદેલી હતી. કુબી મળવામાં મીઠ મીસન પણ એક હતા. આ
અરજ તેવલુનું મરણ નીપાળ્યું છે એવું કોરટ તરફથી બહેર ક-
વાને તેવલુનાં વસીઅતનામના વર્ગીકા તરફથી કરવામાં આવી
છે. જે મીડકત વીરો વસીઅતનામમાં મુક્યું હતું હતું તે અરેખર
ધણી મુકી હતી; મીઠ કીડરતીક ધારના હતા તેમ બધી બરી
આસરે વીસ લાખ પાંડતી હતી, અને તેથી કદાચ તે નામદાર
“પ્રોબેટ” ઘણી સંભાળથી આપશે.

નરન—કીડ, પમુ મીઠ કીડરતીક, મરણ પુરવાર કરવા વીરો-
ના જે કાંડપર કોરટ દાખ કરે છે તેની સાથે ચીડકતને કહું
વાખતું મળ્યતું નથી.

ધારાબર છે મારા સાહેબ, અને હું ધારું છું કે આ ચુકદગમાં
તથો નામદારને “પ્રોબેટ” બદાર પાવવાને કસી અટકાવું ન દરો.
લેક વીસાર પ્રમાણે જોતીએ તો આ અકસ્માતમાંથી મીઠ મીસન
ખચ્યા હોય એ અસકલ છે.

નરન—મીઠ મીસનને કુબનાં લેવા છે એવું સોમંદગાનું તમે
કાંઈ પાસેથી રહી દરી સાકસો?

ના સાહેબ, પણ ચોક્કસ નામને એક ખલાસી, જેને ફક્ત
એકવાને “કેનર” કુબી બના પછી પાણીમાંથી ઉંચકી લેવામાં
આગ્યો હતો, તેના કદેવા પરીથી એવું જણાય છે કે, તે પારે છે કે
તેણે મીઠ મીસનને રસીમરપરથી દરીઆમાં કુદેડા મારતાં લેવા
હતા, પણ આથી બીજી કાંઈ પણ વધુ સાબીતો તે આપી સાકસો
નથી; તે સોમંદગર હતી કાકતો નથી કે તેણે મીઠ મીસનને લેવા.

નરન—વારું હું ધારું કે એટલુંજ બસ થશે; ધણીજ મન-
માતી સાબેલીઓ શીવાય કોરટ એક મરણ દોહસ પુરવાર કરી
સકતી નથી, તોપણ બીજાં આદર્શીઓ બન્યાં છે એવે કાંઈપણ
પત્તા મળ્યા વગર “કેનર” ને કુબ્યને લગતજ ચાર મહીના
પસાર થઈ ગયા છે તે બીના ધ્યાનમાં લઈ હું ધારું કે મીઠ
મીસનની દાવાત પણ બીજા કલાચીના જેવીજ થવી જોઈએ.

મીઠ કીડરતીક—ત્યારે તેવલુનું મરણ અદારમી રોસેખરથી
જણતું સમજ.

નરન—હા, અદારમીથી.

મીઠ કીડરતીક—વારું મારા પેટરબાન.

એમરડાએ એક જોડી હાથ મારી તે પત્ર હાથમાંથી મુકી
દીધું, તેણી પોતાની પીઠપર મીઠ મીસનનાં વસીઅતનાંમાં
સાથે સડી સલામત અને છવતી ભગતી હતી, અને “પ્રોબેટ
નીકળો ચુકયા હતા.”—આ ભેદ ભરેલા વાક્યનો ગમે તે અર્થ
થતો હોય, પણ તેણી તો એમન સમજતી હતી કે અર્થ છેલ્લું
વસીઅતનામનું નહી પણ એક બીજું વસીઅતનામનું પુરવાર
થઈ ચુક્યું હતું. તેણી પોતાના અગાનપણમાં એમ સમજતી
હતી કે હવે તેણીની પીઠપરનું વસીઅતનામનું નકામું હતું, તેણી
એ તે ધીસાર ભરેલાં છુટકાં વગર કોરટનાં ખચાં હતાં અને
પોતાનું શરીર વગર કોરટનું કંઈમી મુકી એમખગમણું કીધું હતું.

આ તો હવે ઘણુંજ થઈ ગયું, ચીરકાળે તેણીએ તે “શાઈ-
મસ” પત્ર પારીએથી કંઈ દીધું અને રડમસ એવરે પોતાની
બેઠકપર નાસીપાસીથી ખાધું નાખી પડી.

મ ક ર ૧૩ મું.

યુસતેસ એક વર્તમાનપત્ર ખરીદે છે.

બરાબર પાંચ ને ચાર મીનીટે તે ફાસ્ટ જેન વોટરહુનાં રોશન ન પર આવી પુગી; તેઓનાં ઉપડા આમમન તાર મારફતે ખચર મેળાપથી સંબંધનાં સંબંધનાં વર્તમાન પત્રો તેઓનાં બચવા વીશેના અરથા અરા-અરથા ખોટા હેવાથી સાથે બહાર પડ્યાં હતાં. ફેટલાંક પત્રોમાં તો વળી એમ પણ જણાવ્યું હતું કે તે બંને બંનેમાં આદમીઓ વોટરહુનાં રોશનપર બરાબર પાંચ ને ચાર મીનીટે આવી પુગશે. આથી પરિણામ એ નીપજ્યુ કે સંખ્યાબંધ લોકો જેન આની પુગે તે આગમન રોશન ન આગળ એકાં થયાં હતાં, અને પોલીસનાં માથાસેને પુચકળ મેલેનત આપતાં હતાં. જેન પ્લેટફારમ પર આવી પુગતાં ઓગરદાને ડેકાં બાહરે કહાડી જતાં ઉપરો દેખાવ નગરે પડેલા, જેથી તેણી ઘણીજ વખતાર્થ ગઈ.

મારડે આવી બારણું બંધાયથી તેણીને ઉતરવાની ફરજ પડી. ડીકની પૂંખડી પડેલી હોવાથી લોકોએ તેણીને સેલવાઈથી ઓળખી કહાડી. જેઓ તેણીએ પ્લેટફારમ પર પગ મુક્યાં કે સમયે તેણીને આવકારની બચતથી પુગેથી વધારી લીધી, એક પગ તેણી અચકાઈ સાંજ ઉભી રહી, અને તેણીને પુખસુરત મેહરો (મણ મહીના સુધી ફરીઆની દવા આધારી તેણી આંગે બસાઈ હતી અને તેથી વધારે પુખસુરત લાગતી હતી) નેઈ લોકો વધારે અને વધારે ખુશાલીના પોકારા મારતાં હતાં, પણ બ્યારે તેણી વખતરવા દેખાવે લોકોને તીકતી ઉભી હતી, હારે એકાએક કોઈનો “બાજુ જાવે, રસ્તો ફેરો, રસ્તો ફેરો” એવો આવાજ સંભળાયો, અને સીપાઈઓ કોઈને તેણીને બાજુએ ખસેડી એક વીધવાના પોસાક પેઢેડેલી સ્ત્રીને તેણી તરફ લાવતા જણાયા.

ખીજ પળે એક ખુશાલીનો અવાજ આજો અને એક મંથુર પણ શીકા મેહરાવાલી લીંગણું કદની સ્ત્રીએ દોડી જઈ નાના ડીકને તેણીના હાથમાં ઊંચકી લીધી અને તેને પોતાની છાતીએ દાખી દોડી કરવા તથા સુગીઓ લેવા લાગી. તેણી એકી વખતે દરતી અને રડતી જણાતી હતી.

“અરે મારા દીકરા મારા દીકરા,” તે સ્ત્રી, જે દાઢજ નહી પણ લેડી હોમદરેસ્ટ હતી, તે ઉચકેદાર્થ આવી બોલવા લાગી, “હું તો બાજુ” કે તું મરણ પામ્યો હશે, ઘણું ઘણું મરણ પામ્યો હશે.”

હારબાદ તેણી ફરી અને બધાં લોકોની વચમાં ઓગરદાને મળે વળગી પડી તેણીને સુમીઓ લીધી અને કુવા દેવા લાગી, કાટણ તેણીએ તેનાં એકપુરાં બાળકને બચાવ્યું હતું; આ નેઈ લોકો પણ રડવા તેમજ ખુશાલીના પોકારા મારવા લાગ્યાં અને આજે સુદર દેખાવ બેવાને હાં આજ્યાં તેથી પોતાને નસીબવાન મણવા લાગ્યાં.

ગામડા, ઘોંધાર અને લોકોની બીડ વચ્ચેથી તેઓને બહાર લઈ જવામાં આવ્યાં, જ્યાં તેઓ માટે એક બેડીની માડી

ઉભેલી હતી, તેમાં લેડી હોમદરેસ્ટ અને મીસીસ થોમસ એક બાજુએ બેઠાં અને ઓગરદા તેઓની સામે બેડી. હાંકતો અને વખતરવાથી ડીક તેની માતાના બોળાપર બેઠો હતો.

લેવે નાનો ડીક આપણી વાતમાંથી જતા રહે છે, અને એક બીજા અનાવડું વર્ણન કરવાને આપણે થોડો વખત પાછળ હતું બેઠેજો.

યુસતેસ મીસન પોતાના વારસા ખોદવા પછી લંડનમાં, કાંઈ ચાકરી શોધવાના સમયે આવ્યા હતા અને હાં તેને એક વખતપુચ્યાં આખરદાર પુસ્તકો પ્રસીદ કરનાર ખાતામાં લેતીન, ફ્રેન્ચ અને અસલી અંગ્રેજી ભાષાના “પુસ્ત” વાંચનાર દાખલ નોકરી મળી હતી. હવે બન્યું એમ કે; આજેના સંબંધનાં આખા દહાડાની હારે મેલેનન પછી હાંકેતો તરેહવાર વીચારો કરતો તે આપીસમાંથી થેર જતા હતા. આપણે તેની છેલ્લી યુવાકાત લીધી તે કરતાં તે વધારે ઉમરે પુગેલો અને વધારે શીકે દીસતો હતો; દરગીરી અને સંકેતો છાપ તેનાં ગોરાં પર ઘમંટ જણાતો હતો, ઓગરદાના તે દેશ છોડી જવા પછી તેને મારમ પડ્યું હતું કે તે તેણી માટે નેઈજી તે કરતાં વધારે કાળજી રાખતો હતો.

એક યુસતેસ તો તેણીને ફક્ત બેન વાર નેઈ હતી, તોપણ તેણી સાથે તેને પુરતી ઓગરદા હોય એમ તે સમજતો હતો. તે કાંઈ ફક્ત તેણીની પુખસુરતી પર ગોઠી ન પડ્યો હતો. તેણીની ચોપડીઓ તેણે એક કરતાં વધારે વખત વાંચી હતી અને તેઓ તેણીની પીછાજી આપવાને પુરતી હતી. જેઓ એક લખનારની કર જુથ જાણે છે, એટલે કે તેનાં લખાણ, વીચાર અને લાગણીની ખરી કીમત કરે છે, તેઓ તે લખનારની જાતની પીછાંથી તેના યુગેની જેટલી માહિતમારી મેળવી શકે છે, તે કરતાં વધારે તેની ચોપડીઓની મેળવી શકે છે; તેના બધાં યુથ ખવાસતો છાપ તેની ચોપડીઓનાં પાનાંપર પડેલો જાય છે, અને તેજ ચોપડીઓ કતા અને વાંચનાર બંને વચ્ચે ઘોડો સંબંધ થાય છે.

આથી યુસતેસ (જેને “જેમીમસ યાક” અને તે અગાઉની તેણીની એક નીપજ્યુ થયેલી ચોપડી લગભગ મોટે થઈ ગઈ હતી) જાણતો હતો કે તે ઓગરદાને સારી રીતે પીછાં જતા હતા, અને બ્યારે તે કે મહીનાની સાંજે થેર જતા હતા, હારે તે વાદાજી બચવાના દુઃખદાયક અકસમાતથી તેને જે જે જોઈ અઈ હતી તેનો દરગીરીથી વીચાર કરતો હતો, તેણે ઓગરદાને જોડી હતી અને વધી તેના કાકા તેમજ તેજણની ખોદલી દેવતરને પણ જોડી હતી. દરગીરસનાં આવેશા દેવાસ પડતી તેણે જાણ્યું હતું કે તેને વારસામાંથી ખાતવ કરવામાં આવ્યો હતો, તોપણ તે દુઃખ કોઈ તેને ઘણું ન લાગ્યું હતું ઘણું દુઃખ તો તેને એ લાગ્યો હતો કે જેને (ઓગરદા) ખાતર તેણે પોતાની દેવત જોડી દીધી હતી તે પણ તેના હાથમાંથી જતી રહી હતી; આ સમયમાંની દુઃખ બરી યાદ કરતાં એક હાથ મારી તે વેલીંગટન સીટના નાકાપર ઉભો રહેતો. આ ઠંકાંજી સાંજના હમેશાં લોકોની આવજાજ પુષ્કળ થતી હોવા

જવાબમાં તેમનીએ ચોતાનો હાથ ચોકકસ કરવા લ'ગાવ્યો, અને મીઠામથી તેની તરફ જોયું;
તેણે તે હાથ લીધો અને માંડી પાછી ચાલવા માંડી. (જુઓ પાનું ૨૦૩ જુ.)

થી તે લાંથી પસાર થતાં આદમીઓને તપાસતો ઉભો રહેયો. તરતજ લાં એક છોકરો “એલ્બસ” નામના વર્તમાન પત્રનું એક બંદુલ બગલમાં મારી કાન બેઠરા કરી નાખે તેવી જુઓ મારતો લોકોનાં ડાળાં તરફ ધસ્યો આવતો નજીયો.

“એક જી અને બાળકનું અનન્ય જીવેલી રીતે બચવું” તે બચકા મારતો હતો. “કેનગર પરીથી બચેલાંઓનો હેવાલ-અનન્ય જીવેલો બચાવ-વેરાન ટાપુ-અપરાધીઓને લઈ મેનના-લીઆ રડીમરડું આવી પહોંચવું.”

યુક્તેસ આ સાંભળતાંવાર દોહતો તેની તરફ ગયો અને તુરંત એક નકલ ખરીદ કીધી, લ્યાર પછી તે વાંચવા ખસે આવેલી એક ગવેરીની દુકાનના એટલા પર ચઢી ગયો; તે ઉભેડતાં વાર તેની પેઢીની નજર અધીપતીની નોંધના નીચલા ફરસ પર પડી.

“બીજા કોલમમાં એક કદી ન સાંભળી હોય તેવી ધણીજ વાણ-બી ભરેલી કાઠાણીનો દુક હેવાલ જોવામાં આવશે, કે જે હેવાલ મગાર” પત્ર ગ્રેસપર નવું હતું તેવામાં સાકષિમપત્રનથી તાર મારતે અમારી પર મોકલવામાં આવ્યો હતો. કમનસીબ “કેન-ગર” પરીથી મીસ યોગરદા સ્ત્રીપર અને તાના લાડ હોમલર-રડ (કે જે નામે અમે ધારીએય કે હરેથી એવજી કોલમમાં) નું બચવું, કરમલન લેન્ડપર તેઓએ લીધેલો ઉતારો અને લાંથી એક મગરમથના ફોકાર કરનાર અમેરીકન વાદાણે તેઓની ક્રીષેલો છુટકારો, જે સમયે હાંપ પજી રાક વગર, વાદાણુના અકસમતો-ની તવારીખમાં કૌથી તાણુથી બરેલા બનાવ ફાળસ હમેશા સુધી નોંધાઈ રહેશે. મીસ સ્ત્રીપરથી જેવજી નહેરમાં પેલી “લેન્ડીમાસ વાડ” નામની ચોપડીના કદો ફાળસ વધારે નજીવતાં થયાં છે, કે જે ચોપડીએ એક ગરમની વાતપર લંડનમાં મોટા પોંચાઈ મચાળી મેળેલો હતો, તેવજી વોટરજીનાં રેશન પર પાંચ ને ચાર મીનિટની નેનમાં આવી પુગશે, અને લ્યાર પછી અમે—

યુક્તેસે વધારે વાંચ્યું નહીં, તેનું ચાલું ફરવા લાગ્યું, અને ચક્રર આવવા લાગ્યા તેથી તે ગવેરીની દુકાનના દરવાજાપર અટકીને ઉભો રહેયો, તેટલામાં દરવાજે એકદમ જાણી ગયો અને તે ચડે પાટ જમીનપર પડ્યો, પજી બીજજ ખજે ઉડી ઉભો થયો, અને લાંથી એટલી તો ઝડપમાં નાહકો કે દુકા-નદાર તેને ચોર સમજી પકડવાની જુઓ પાડવા જતો હતો. આ વખતે બરાબર પાંચ વાગે હતા, અને વોટરજીનું રેશન લાંથી આસરે થા માર્કલ દુર આવેલું હતું. રસ્તામાં એક બાલુતી ગાડી મળી જવાથી તેમાં તે ચઢી બેઠો અને લોક-વાસને મોટે અવાજે હુકમ કીધો, “વોટરજી રેશનપર જેમ બને તેમ નજલી ચલાવ.” પાંચ હ મીનિટમાં તો તે લાં આવી પુગો. રેશન આગળ લોકોનાં ટોળે ડાળાં જમાવ થયાં હતાં, ગાડીમાંથી ઉતરી ઘોડાવાડા તરફ એક ગરમી કાઢન ફેકી (એક એવા ગરમી કાઢનો તેની પાસે ધણા ન હતો) લોકોની હાને ખસેડી, તેઓ વચ્ચેથી પોતાનો રસ્તો લેતો લાં તે જોડીની ગાડી ઉભી હતી લાં આવી પુગો; તે તરતજીજ ચાલ-વા માંડતી હતી.

“ચોખા!” તેણે જેમ બને તેમ મોટથી ધોડે પાડી ઘોડા-વાસને કંટવું, તુરંત તે ઉભી કરવામાં આવી. બીજજ ખજે

તે તેની બાજુએ આવી ઉભો; અને લાં તેણે એકવાર ફરીથી હમેશા કરતાં વધારે મધુર અને વધારે ખુબસુરત તેની પ્રીયા-નો ચેંદરો જોયો.

તેણી તેનો અવાજ ઓળખતી હોવાથી તે સાંભળી ચોંકી અને તેઓની નજર એક થઈ. તેણીની આંખોમાં ખુશાલી ચમકી નીકળી હતી અને ચેંદરા પર રતાસ દીધી નીકળેલો હતો. સુસનેએ મોઝવાની કાંચેસ કીધી, પજી ફાટ; બે વખત તેણે કાંચેસ કીધી અને એક વખત નીપકળ થયો, અતે તે લડકતો લડકતો બોલ્યો; “સુગરાના, મોઢાનાં સુગરાના કે તમે બચ્યાં.”

જમાખમાં તેણીએ પોતાનો હાથ રોકલેડ કરવા લખાવ્યો, અને મીકસથી તેની તરફ એણે; તેણે તે હાથ લીધો અને ગાડી પાછી ચાલવા માંડી.” (જુઓ બાજુમાં આપેલું ચીત્ર.)

“તમે ક્યાં મગરો?” તેણે સમયસૂચકવા વાપડી તેણીને પુછી લીધું.

“લેડી હોમલરડને લાં કાલે સવારે આવજો, મને કાંઈ તપોને કહેવું છે,” તેણીએ જમાવ આપ્યો, અને તેને જમાવે લાંજ ઉભો થો રહેવા દેઈ ગાડી લાંથી ગુમ થઈ ગઈ. તે વખતની તેના મનની હાલત વર્ણન કરવા કરતાં ખરેખર વધારે સેહલાઈથી વીચારી શકશો.

[સાંખજી ઇ.]

સીરીસ ૨૦ ખાટક,

લા ૬.

પણાં લોકો પોતાનાં બચ્યાંને લાડ લાડ-વવાની બાબતમાં વધારે આગેવાની કરે છે. ઘણી વખત તેઓએ પોતાની નજર નજર અનેલા હાખલા જોયા છે કે ન્હાન-પણમાંથી લાડમાં ઉપરેલું બચ્યું આગળ ચાલતાં પોતાના હકમાં ફટકી. ખરાબી કરે છે, તથા પોતાનાં કુટુંબનાં રૂઠાં નામને ફેટકી હાતી પોહોંચાડે છે; તોપણ અજ-સોસ કરવા નેરું છે કે, હજી કેટલાંક આ બાબતે એ બાબત ઉપર પુરું ધ્યાન પોહોંચાડ્યું નથી. જે કાઠીનાં પેરેલાં બે ચાર બાળકો જનમ્યા પછી ચોટા દહાડા-માં ગરી ગયાં હોય, તો તેઓ પોતાનાં એકાદ છવતાં બાળકને એટલે તો લાડ લગાડે છે કે તેનો કાંઈજ વીચાર થઈ શકતો નથી. અગરજો કોઈએ તેઓને સમજાવતી સારી વાત કહી હોય તો પછી જોઈજ લેયો, તેઓ લાગણાં આવે ઉત્તર વાજે છે કે “બાપા છવશે તો સડ થીજશે, બચ્યાં કોણુને બારે છે, છવવા તો રેજો, ઓંછમાંનાં છવવાનાંજ બોવાઈ સુખ-માં છે.” બે વયનો બેલતી વેળાએ પેલાં મા બાપો આગ-બાં પાછલો કંચો વીચાર કરતાં નથી, પછી તે બાળક છત્રીને આગળ ચાલતાં જોઈએ તો બીખ મંચે અથવા ચોરી કરે તે વીચેની લગાર પજી ચીંતા નહી. વળી કેટલાંકેક મા બાપો એથી વધારે ખરાબી કરે છે; પોતાની શક્તી કરતાં વધારે ખર-મ કરીને પજી પોતાનાં બચ્યાંને લાડ લગાડે છે. આગળ ચાલ-

તાં બ્યારે એવાં બાળકો ઉપર કાંઈ આવી પડે છે, સ્વાસ્થ્ય તેઓને પોતાનાં મા બાપોની સુખાઈના વીચાર આવે છે. અન્યરત્ને સારાં બાળ્યે તે બાળક સમચ્છ નીકળે તો વળી પોતાની આગળી શીસીઆરીની વાતો વીસરી નઈ સારાં-માર્ગ પડે છે, પણ એવા દાખલા જુગ અને કદાચજ અને છે. કેટલાં-એકોને બાળપણમાંથી જે સાફ સાફ ખાવાની અને સાફ સાફ પેહેરવાની ટેવ પડેલી, તથા મનગમતી રીતે ચાલવાની આદત પડેલી, તે એકાએક છુટી ચુકાકે છે, અને તેવાં ઉપર બ્યારે તગી આવી પડે છે ત્યારે તેઓને એટલું તો દુઃખ થાય છે કે તેનું બચાન થઈ શકતું નથી, અને પછી તે બાળકની જીદી પણ ફરી જાય છે—આગળી ચાલ પ્રમાણે મનગમતું જોઈયે, પણ મા બાપની શક્તિ ન હોય એટલે પછી તે નાની નાની ચોરીઓ કરવા લીધે, અને આગળ ચાલતાં એક દુષ્ટ અને દુરાચારજી તે યઈ જાય છે. અસખતાં જો બરાબર જોઈયે તો એ અપરાધ જે પેશાં બાળકથી ચાલ તેના સધલો નેખમ તેનાં અપીચારી મા બાપોને સરલાય પડે છે, કે જે તેઓએ પોતાની ખરી ફરજને બરાબર અદા કરી હોત તો બાળક આનું કર્મ કરવા ન શીખત. આ પ્રમાણે લાગમાં ઉછરેલાં બાળકની હાલત ચાલ છે. ચોરી, લુચ્છાઈ, જુગાર ઈલાકામાં કાઠો કરવા દેવે તે બાળક કદી રીતે વીચાર કરનાર નથી; અને સચળી આખર ધુળ મેળવે છે; માટે બેહેતો, તમે-ને નમનતાઈ બરેલી અરજ એજ છે કે, “તમારાં બાળકોને લાકમાં ના ઉધારો.” એ અપરાધી ખાધા પીધાનું તેઓ મજેનું આપે, સારાં ધોતાં કપાં પેહેરાવે, પણ તે સાથે તેઓને અણધરતી છુટ નહીં આપતાં, તેઓને બાળપણથી ઈઈ સારે રીતે લગાડવાની કોશિસ કરતાં રહેવો, જેથી તેઓ સમાજ ચાલવા શીખે અને પાછળથી તમેને હવા દીએ. તમારાં બચ્ચાંની તરફ તમારી ઘટતી માયા તથા ધરતું હેત જોઈયે છે, પણ તે માયા અને હેત એવી રીતે ના કરતાં કે જે તમારાં બચ્ચાંના હકમાં સુખને બદલે દુઃખ થઈ પડે—હેત પ્રીત, સહ વખતસર હાજર છે. બાળકની ઉપર તેની માતાની જેટલી અસર થાય છે તેટલી તેના પીતાથી યતી નથી, માટે એ ઉપરથી ચોક્કસ થાય છે કે બાળકનો સુધારો અથવા બગારો તેની માતા ઉપર આધાર રાખે છે, જેવી માતાની તરખીયત તેનું તે અચ્છું નીવડે છે.

આશા છે કે આ દુકં પછી વાનખી બીના ઉપર હમોરી નેક બેહેતો ધ્યાન પોહાયાવાને ચુકશે નહી; અગરજે એ બાબદ ઉપર વાનખી ધ્યાન આપ્યામાં આચું તે પછી મા બાપોનાં સુખમાં કેટલો વધારો થશે તેનો વીચાર કરવો વાન-નારનેજ સોંપું.

રતનખાઈ તાં ધડીઆલી.

કાલે.

કાલે ઉપર સુવત્તી રાખનાર એક માણસને ઘણે લખાચલા પોતાની હંદગીના બનાવો.

પ્રકરણ ૪૭.

(આવસર માસના અંકથી સંપૂર્ણ માત્ર.)

પ્રમાણે જે વરસ તે વહી ગયું, અને તે વરસની આખેરીએ મારા ગરીબ બીચારા બાવા બેદ-સ્તનશીન થયા. જે દલગીરી અને પસતાવો મને તેવજનાં મરણ વખતે લાગે તેનું હું બચાન કરી શકતો નથી. હું જાણતો હતો કે તેવજની ઉમેદવાળી અગમચેતીઓ હું બર લાવી શક્યાં ન હોતો, અને નીરાશીએ તેવજનાં દીવમાં ધર હતું હતું. આવી મને જખર દુઃખ લાગ્યું. મારી વિસાવધ જેવી હાલતમાંથી મારા બાવાનાં વસીયતનામાં જાણતેથી ચીતે અખલમાં લાવવાની ફરજે મને જમાડયો.

તેવજ જે જીવી જીદી ચીતે જીદાં જીદાં માણસોને આપી ગયા હતા, તેમાંની મુખ્ય કરી એકથી મને ધણું લાગ્યું, કારણ કે મને માલમ હતું કે તે તેવજે મારી તરફ માયાણપણની ઉધાની દાખલ હતું હતું.

“મારા દીકરા બેસીલનું આખાં હકનું ચીન, કે જે તે જ્યારે ઇતનની રાજામાં જતા ઠાકારો હોતો (એક મોટી ગારા આપતો ઠાકારો) ત્યારે પડાવતું હતું, તે મારા બાઈને આપી હતું છે. મારે હકનું જોઈયે કે મારી જીદર બીલી હસીને, પણ હું મારા બાઈનું દીસ હુખવા બીડું છું.”

જે આ ચીત, વસીયતનામાના ઉપલા બોલોની નકલ, અને દલગીરી બરેલું એક કાચળ મારા કાકા ઉપર મોકલ્યું. મારા કાકા જે કે માયાણ પણ મક્કમ ખવાસના હતા અને તેવજે મારી ઉપર નીચેથી જવાબ મોકલ્યો—

વહાલ બીલીન મિત્રો—મારે કે તમને પણ મારા જેવજન લાગતું હતું, પુરતી છે કે તમને લાગતું જોઈયે, અને વળી વધારે, જેવી મારા ભલા બાઈનું વારસામાં હુકમનું તમારું બોલુસીને લેતાં હું અટકાવવા નહો. તમારે જોતે તે મિત્રો, આજે કાંઈ ઉપકારો નમત નથી, કારણ કે તે પ્રેક ભલું વાતપણું થઈ પડે, પણ મમલી બીનાને પાછી તાલ કરવાની કાંઈની મતલબ નથી મારે ઉપરનું જોઈયે, કે આ બીન હુસીને આખવાની મારી મતલબ કાંઈ નહીં પણ મારાં જવાબ ભાઈની વાણીત રાખવાની છે. મારે મતલબ સુધી આખમખના જેવજન છે, અને મારો દીકરો તારની મારો ફરજને ખાતર હું હંમેશા તેજ મત મક્કમ રાખવા શાઈ છું. મારી આની થઈ છે કે કોઈ પણ માણસ (કોઈ કોઈ મિત્રક કહીને તમને નથી કહેવા મંગતો) કે જેના બીન હકમાં ઉપર સુવત્તી રાખવાને બનાસ હોય, તે મારી રીકરીને કરી સુખી કરી શકે નહી, કારણ તેણી વખતે પ્રથમ કામ કરવા લાગે મગજમાં અને મગજન બનાસ વધાવતી નથી. જો તમને આજે મારે મત કોઈની કપટ વીના કહેવું છે, કારણ કે આ વખતે, કાચ જે કપટીઓ જેને તોણ મારા ભગીન સાથે જેમ કપટ રાખી શકે; મારો હુકમો તે નહો. રહેવા છે, અને જે જે તમને કહેવું હતું કે સાત વરસ સુધી નહીં લખવા મારે હું તમને કરી માર નહીં કરીશ, તોણ હું તમને મારે મારે રીતથી રાકે શકું છું. હું આજે રાજા છું કે આપણે હંમેશા બધા કહીશો તોજાન રહેશે; એટલે કે અહીં બાળમાં હુસીને સંચી નહી, કારણ કે મારા વધારા પ્રમાણે તે કહેવમાં નહીની અરખી જીવન કંટાળા બરેલી હોય છે. હવે મારા વહાલ ભગીન, હું તમને સારું મુખ અને સારી તનદીશની માફ

હું, અને એથી આશા રાજી હું કે તમે તમારા કામ ઉપર જલજીવી જઈ નથી. મારાં ધણીઓ કહે છે કે મારા ભાઈ પોતાના ઉદ્યોગથી તમારે મારે સારી પુલ શુભ થયા છે અને તેથી તમારી ઉપર ડગ મારે છે કે જે કુખમાં કુદરતનાં સર્વનાં હોઈ ભાગ લે છે. આશા રાજી હું કે તમે અને અન્યારનાર લોકો કરીશો.

હું મારા વહાલા જીવન, તમારો પ્તલિ કાઢી, તિમ્મસ દો.

મારાં કાંઈએ આ કામજમાં તાને કલમ કહેવી મારે લખતો વધારે મારીથી બેઠેલા હેવાલ મનાયો. મેં જીન તપાવનાં આપણ વાળ્યો કે મારા બાપા હું કારતો અને લાયક હતા તે કરતાં વધારે મને પૈસાદાર કરી ગયા છે. ચોપરી વેચનાર દાખલ ધણીનો બોલથી મને મનજીવ આંટ હતો. તેવજની રુકમ ધણી સારી રીતે સમજાવેલી હતી; તેવજના પૈસાની ચોરી દુકાન બેંકમાં હતી અને ચોપરી લખનારાઓ ઉપર તેવજનું ચોડું ધણું લેહેલું હતું. મારી કાંઈએ જ્યારે જોયું કે તેવજ ધારતાં હતાં તે કરતાં મારી પાસે વધારે પૈસા છે, ભારે તેવજ મારી તરફ વધારે લખ્યાં. તેવજે મારાં કામ ઉપર આશ્ચર્ય દેવાની અને મારી બેઠેલાર ઉપર દોષ દેવાની અને સલાહ લખી. તેવજે અને કમજીવ આપી કે જે હ મહીના સુધી હું એક મકમ ડેકાવના માણસ યાદ, અથવા તે તેવજના બેઠામાં બેઠો તે, “હું કેમકારી શકું કે મારું પાણીથી કામ” થશે. તે તેવજે મારી તરફેલે લેવાનું અને કાંઈથી કરી મારાં અને હુસીનાં લગ મારે મારા કાકાની રત્ન મેળવવાનું મારે લીધું.

આ સપજાના હેતુ એટલા મનજીવ હતા, કે તે એક હાલ હતી જેને પછુ બાંછ સહે. મેં મારું સપજું મન મારાં કામ ઉપર માર્યું. મારાં બાપાના રાખી આંટ મેં જલજીવી રાખી. આપા હ મહીના સુધી કોઈથી ચોન ને મને કચીન લેખે, તે ક્યાં જયારે અથવા તે બેઠેકારીથી મુલતથી રાખી નહી. મારાં કાંઈએ પોતાના બેઠા ઉપરનારોથી પાળ્યો, અને મેં મારી આલમાં ને સુધારે ક્યાં હતા, તે ધણી સરસ રીતે મારા કાકાને દેખાવાની દરેક દેકો લીધી. હ મહીનાની આખેરીએ હું આશાભર્યા ગામ બધો. મારા કાકાએ બોલેલેસથી અને સારી અલથથી મારાં કાકાને મારી હાલનીમાં જલજીવ આપ્યા; “આ મુલતવા મારે હું ને બોલે છે તે હવેરા સુધી ચાલુ નથી રહેવાનું. તમે કહો છે કે તે ખાચરી સાર થશે છે, અને હું હું હું કે ખાચરીને તેના અંત આવશે. તમે અને હું બેઠા જ્યાં જ્યાં હઈએ કે ખાચર વચ્ચે પછુ પંદર દેકાડાં દેકે છે; અને હુસી કાંઈ એથી બોલી નથી ગયલા તે તેને તેવું થકું ન લેખે છે, કે પોતાની કાંઈએના એક દુકા મહીના સુધી સુખ લાવે છે, તેઓએ અને આ સઘથી સરસ ખાચર ઉપલબ્ધ એથી ગાનુને લાયક થવા હસકેરેયા. આ પ્રમાણે એક વરસ ચાલી ગયું, અને મારી હુસીએ કહ્યું કે તેણીની પસંદગી મારે પસંદ તાવાનું તેણીને કાંઈ પછુ કારણ નથી. તેણી ધણી સુખી છે; અને તેણીના બાપે મારી ધણી મનજીવતાથી તપાસ કરી હતી, એથી પોતાના બાપની ખાચરી કરના તેણીએ દરેક તોડો લીધો. તેણીને સુખી જોઈ તેવજે મારાં દીલથી કમજીવ કહ્યું કે તેવજે પોતાનું મન ફેરવ્યું છે. જ્યારે તેવજે બાપના કે તેવજે વધારે હતાવજથી મત બાંધી દીધું અને તેવજની હુસીએ મારી પસંદ કરી કરી છે, ભારે મને ને મુશ્કેલી ઉપજતું હતું કરી મુશ્કેલી નહી. અફસોસ! જ્યારે મેં મારી તરફેલમાં આજુ સાડું મત મેળવ્યું, જ્યારે હું એક દેકાડનું અને વાલદાર મણસ દાખલ બોલખાવા લાગ્યો, ભારે હવે તે સપજાને લાયક થવાની દેકો.

જલજીવી બેસીલ, તે હું હું હું કે તેણી મારી રત્ન વગર તેમ કહે.” હુસી મારી તરફનો ખાચર અને પોતાના બાપ તરફનો ફરજ એ બે વચ્ચે હું કરવું તે તદ્દન સમજી શકી નહી. તેણીની માથે મારી તરફેલ ધણી મનજીવતાથી લીધી. એક વખત મારી તરફેલમાં મત આપ્યા પછી, તેણી તેના મત ચાલુ રાખવાને પોતાની ફરજ સમજી હતી. આ વખત મારા કાકા અને કાંઈ વચ્ચે પોતાનું જોર અજમાવવાને હતા, અને આ બાબતની પચાતીમાં તેઓ બેઠામાં બધાં તે વધી જતાં, કે તેનાં પરીણામ મારે હુસી મુશ્કેલી હતી.

એક દેકાડા તેણીએ મારી સાથ ખાચરી રીતે વાત કરવાની તક લીધી. “મારા વહાલા બેસીલ, આપણને છું પડવું જોઈએ, તમે જોવા છો તે ખરા કે મારા બાપની રત્નથી તે કહીથી હું તમારી યદ રાજી હતી, અને તે વગર, અગરહું હું તમારી સાથે જોડાઈ, તેપછુ સુખી થઈ શકું નહી. હુનામાં જેઓને હું અલગત ચાહું છું, તેઓનાં હુનાનું હું કરી પછુ સુલ નહી થઈ પડીશ. મારા બાપા અને આ વચ્ચે હું કહીથી અલગનાવ થવા નહી દઈશ. આ દેખાની લાંબગત કે તેઓ વચ્ચે દેકાડે દેકાડે વધતીજી નહ છે, તે હું સાંપી શકતી નથી. આપણે છતાં પડયે અને સપજું સાકાર થશે.”

દેકાડમાં મેં હુસીને તેના ડેકાવ બદલાવા સમજાવી, તેણીના અને મારાં સુખને તેણીના બાપના બેઠાં બાંધી દોષમાં મત મારે જોમ આપવાની નબલાઈને વારતે મેં મારો શરસો પછુ જલજીવી, કાલાવાલો પછુ ક્યાં, પછુ સપજું ફેકડ. આપણે છતાં પછુ તેણીને પોતાની ફરજ અદા કરવી જોઈ મારેથી તેણીને વખાણ્યા વગર રહેવાનું નહી. તેણીના મારી ખાચરી, નમતા અને આ બાપ તરફની ફરજ ને તેણી આ વખતે દેખા હતી હતી, તેથી તેણી મને અલગ વહાલી થતી ગઈ.

મેં કે તેણીના બાપાએ એક ખડક મીસાલ મનજીવ રહેવાનો ડેકાવ કર્યો હતા, તે છતાં તેણે કાંઈ મુશ્કેલામાં પડ્યા હોય તેવા દેખાવ કરવા લાગ્યા અને એક દેકાડે રાતના પોતાના હુસી બાંછ નાખવા પછી બોલ્યા, “હુસી કાકરી, હું તેા મુરખ છે, અને તે કરતાં વધારે ખરાબ તેા એ કે તારા દીવપરનું સપજું લોલી પાણી લઈ ગયું છે, હું તેા મારું હઈયું તારી નાખે છે. મને ખબર છે ને જ્યારે બેસીલ, જ્યારે મારો કમજીવત જાનીને કાંઈ દેકાડેથી સારી નીકરશે નહી, પછુ મારી રત્ન વગર થું હું તેની સાથ પરજીવી નહી રાકું.”

મારા કાકાના આ ઈસારાથી હુસીની સઘલી આણકાણીએ જીવી રહી અને કોડાક દેકાડા પછી જ્યો પડવ્યાં, દેકાડપછુ, સઘણુ, ખાચર અને દરેક જીન, ને માણસને સારી વાણુ ઉપર લાવે છે, તેઓએ અને આ સઘથી સરસ ખાચર ઉપલબ્ધ એથી ગાનુને લાયક થવા હસકેરેયા. આ પ્રમાણે એક વરસ ચાલી ગયું, અને મારી હુસીએ કહ્યું કે તેણીની પસંદગી મારે પસંદ તાવાનું તેણીને કાંઈ પછુ કારણ નથી. તેણી ધણી સુખી છે; અને તેણીના બાપે મારી ધણી મનજીવતાથી તપાસ કરી હતી, એથી પોતાના બાપની ખાચરી કરના તેણીએ દરેક તોડો લીધો. તેણીને સુખી જોઈ તેવજે મારાં દીલથી કમજીવ કહ્યું કે તેવજે પોતાનું મન ફેરવ્યું છે. જ્યારે તેવજે બાપના કે તેવજે વધારે હતાવજથી મત બાંધી દીધું અને તેવજની હુસીએ મારી પસંદ કરી કરી છે, ભારે મને ને મુશ્કેલી ઉપજતું હતું કરી મુશ્કેલી નહી. અફસોસ! જ્યારે મેં મારી તરફેલમાં આજુ સાડું મત મેળવ્યું, જ્યારે હું એક દેકાડનું અને વાલદાર મણસ દાખલ બોલખાવા લાગ્યો, ભારે હવે તે સપજાને લાયક થવાની દેકો.

સખાં હું ધીમેથી ચિંતા કરી. મારી અસહ્યની મુલતવી રાખવાની ટેવ મેં પાણી સાર કરી. મારાં ધરાકો અને આદેરઆમના આ-
ડલાઓ ફરવાદ કરવા લાગ્યા, કે તેમને કાગળનો જવાબ વખ-
તસર મલતો નથી, અને તેઓની વરદીઓ તરફ હું બેઠેરકાર
રહું છું. મોટા વખતમાં આ ભંડની તેઓની ફરવાદ વધતી ગઈ
અને તેઓનાં કાગળપત્રની તારીખ લેતાં મારી ખાત્રી થઈ કે
તેઓજ ખરા છે અને મારીજ વાંક છે. મારા ખાત્રીના એક
લુટો દોરત, એ પૈસાવાલા દત્તો, જેલુએ ચોપડીનો ધણો સોખ
દત્તો અને લેવા લાગ્યા દરેક ચોપડીનો તેણે ખરીદ કરતા દત્તો,
તેણે મારાજ મહીનામાં મોટી કીમતની ચોપડીઓ ખરીદવાનો
હોડમ ચોકડ્યો. એકેલગાં પોતાનાં પેદલાં કાગળની સાદ આ-
પવા તેણે મને એક કાગળ લખ્યું.

લા ૩ ૭ મેચરેલ.

મારા વહાલા સદેખ—જ્યા મહીનામાં એક કાગળ લખી મેં તમને અજબ
કરી હતી કે તમારી ચોપડીઓ મારે માટે મોકલે. તેઓ મને ન મલકાવી
હું બહો નારોસા થયા છું, અને હું તમને અજબ કરું છું કે તેઓને જલ્દીથી
ચોકડી દેવાની મારીજ જરૂરની કરશે.

હું મારા વહાલા સદેખ, તમારી સમી,
ને. સી.

મે માસમાં તેણે મને ફરીથી લખ્યું:—
વહાલા સદેખ—જ્યા મારામાં જે ચોપડીઓ મોકલવા મેં તમારા પર લખ્યું
હતું, તે મને હજી નહીં મલકાવી હું બહો અજબ ઉઠું. જેલુઓની કરી
તેણે કાગળ જમાવ્યો.

હું જેલુઓ સદેખ, તમારી દરવાજી ઉઠાવી,
ને. સી.

એક પખવાડમાં પછી જ્યારે હું આજે મદરસપર મોકલવા
મોપડી આપેલો દત્તો, ત્યારે મને નીચું કાગળ મળ્યું:—

• સદેખ—તમારી ઉપર મેં નજરથી માર મહીના આગમ્ય ચોપડીઓ માટે
રોકમ મોકલ્યા હતા, પણ જે ચોપડીઓ મને ન મલકાવી તે તે બીજા પાસેથી
તપાસી છે. એમ કહ્યા મારે હું બહો હચમચ ઉઠું, મને તમારા પીતા માટે
પણ ખાન હતું, અને તેજલુના ઘોડા સાથે ખસીત ખારી રાંધ પુરતી
સંબંધ નહીં તેણે, પણ ખર્ચ કર્યું તે મારે ખીજને જલ્દી સખતારથી
તપાસી છે. મને વાત નહીં હજીવલી ચોપડીઓમાંથી મને એકબી મળે નહીં,
અને મને પારકામાં પાસેથી લેવાની કામ પડી, કે ને માટે મેં તમને કંઈ
મહીના આગમ્ય મોકલું હતું. હું મારે કે આજે તમે એક મેતાલથી
જાણ લેશ અને તમારા બીજા કોઈ રસતો સાથે મારો સાજ મજબો તેવો
માથ મજાવશે નહીં.

લા ૩ રોલક ને. સી.

આજે કપડાંને મારી ઉપર જલ્દીજા બીજા અસર કરી, કારણ
કે જ્યારે મને આજે કાગળ મળ્યું તે વખતે હું જલ્દીજા બાજબ
ઉપર ફેરવાયેલો દત્તો, કે ને બાજબ આજબ મારો ચોપડી લેવા-
વાનો ધણો તે કોઈ વખતથીજ નહીં. હું દેરાના પ્રધાન મારે
એક નવી વહેલો દર કોખર કરવાની ચોખના ધણો દત્તો,
અને ને માટે હું એક મોટા ઉનામની ગારા રાખતો દત્તો.
બીજા દુરવાર માણસ મારફ હું પણ એમજ મારતો દત્તો કે,
મારું નરીજ કોઈ મોટાં કામથી ખીજતો, અને નરીજ જેલોને
મગવા જવા આદરકાર અને મોટા રસ્તાને જાય મેં દુકા રસ્તા
રેલવાની કોસેલ કરી.

મોટા વખતમાં માણસોએજી મને ઉત્તેજન આપ્યાથી મેં આ
કામ ઉપર ધ્યાન વખત રાખ્યો અને મારી ચોપડીએજી લખ્યું
કામકામ મારા જુવાન કારખાને સોંપ્યું, કે જેનું આજુ અક-
વાયું રાખવાને દરારે મોટાપર જેલો કરવા જવાના ધીસારમાં

રોકાવું હતું. આ ભંડના રોક અને વાલોતર વચ્ચે કામ કેમ
ચાલે તે હું વાંચનારનીજ મુતસદી ઉપર સોંપું છું.

એ કે મારી હસીને મારી દુરવારી માટે હજું મત હતું અને
મારાં વચનો પર પુરતો બીજા દત્તો, તેણે પણ કોઈ વખત
તેણી અને દત્તો કે જેલો વખત હું આજે કામ ઉપર રોકાવું
છું, તેના બહો કામ અને નહીં મગશે. આસ્તે આસ્તે હું
મારાં કામને ધીકારવા અને મારાં ધરાકોને હીલકાં જાણ્યાં બ-
તાવવાની શીખ્યો, કે ને દરેક મુલતવી રાખનાર માણસે શીખ-
વા જેવું. મારું આતંકરૂં પણ બેપરવા થઈ ગયું, અને
કાંઈથી દગલગ વગર હું ધરાકોને બીજા દરવાજાની વરદી આ-
પેલો, કે ને દરારે તેઓનાં કામ પાર પારવાની બીજાકુલો
આસા નહોતો.

હું એમ ચોપડી લેવાનાર તેમજ ટાપનાર દત્તો અને પૈસાવાલા
તેમજ ગરીબ મંથકારોના મારી ઉપર કપડાંઓના વરસાદ વર-
સાતા. પૈસાવાલાઓ તેઓની આખર જવાની અને ગરીબો પૈસા
વગર ને તેઓને અડચણ પડતો હું ખરવાદ કરતાં. મારો
જેમ મુલતવી રાખવાનો તેમજ દયાકુ ખરવાસ દત્તો અને ધણી
વખત મારા ગરીબ મંથકારોને હું આજ ઉપર પૈસા આપતો
હતા. આથી તેઓ મારા સારા તેમજ નારા ગુણોને બેવડો
લાલ લેવા લાગ્યા. મારા ગરીબ મંથકારોની સંખ્યા વધી ગઈ,
કારણ કે દુરવારીને હું ઉમેરા ઉત્તેજન આપનાર દત્તો.

મારા પૈસાવાલા મંથકારો મને ઊડી ગયા, અને તેઓની
ફરવાદથી આલેખદાર મંથકારો મારી આંધેલો ધણી થઈ ગઈ.
દરેક મંથકારનાં મગજમાં કાંઈ એવજા ખ્યાલ હોય છે, કે
જેલુ કુનાનો છટકારો આપવા તેણે પુરતું નરીજ તેઓની
ચોપડી મોકલે દરારે પ્રગટ થાય તેની ઉપર આધાર રાખે છે,
જ્યારે હું ઉમેરા એમજ ધીસાર રાખતો કે મારી હાલની હાલમાં
ધણી આજ કાગળ આજે મંથકારોનાં કામ કચરા જેવું હતું.

અને જ્યાંવાળે મંથકારો તેમજ જુલો ઉપર હું મારી નવા
કરીની ચોખનાઓ પણ મળ્યાં અને દેરાની ઉપર તેથી થઈ,
પણ દરબીરી સાથે ઉમેરાવાની ફરજ પડે છે કે મને રીધી આ-
પવા તે આકરે રીતે પૈસાથી તેના બહો મગશે નહીં અને
મેં ને હતું તેનું માન એક ખણી ખાત્રી થયેલું, અને તે એકર-
વીજ કે તે મારી જે કામ આગમ્ય તરવાર થયેલો દત્તો. એક
બીજા રાજા જેલો થયેલો તે જલ્દીજા કે મારી ચોખનાઓને
હતો તે છે. એકોને જેટ જમાને એક આલેખદાર મદરસને લાં
ખીજી બેરી બીજા સામેત કરવા રેલવા, મારો દરારે કપડાંસાર
અથો અને હું અરથો કલાક મોટો ગયો. તેણે હું સામેત થયો
અને હું એકો પડ્યો, કારણ કે હું મારી સામેતીઓ લઈ
દાખર થયો ન દત્તો. જ્યારે હું તે મદરસના પર આગળ જઈ
પોંદતો, ત્યારે ફરવાલ ઉપર ઉભા રહેલા એક રાખરો મારી
સામે એકરવીથી વારણ બંધ કર્યું, અને આ પ્રમાણે મારી
આસા બંધ થઈ.

હું મારો ધર અથો અને ફરવારીને ઉમેરા બદલ દરારે
મારા આરકામાં બરાઈ મોટો, પણ મારી ફરવારી બદલ કાદ-
વાને અને પુરતો વખત મગશે નહીં. મારા કારખાનીએ મને
એક વીરકાર ગણ્યા મંથકાર આગળ રેલવા, કે ને મને તેજા
વગર દુકાન જેલો જવાની સાફ ના પાડતો દત્તો. આ માણસ
કોઈ જળદો ગુરસાવાલો દત્તો. તે મોટો ધણો દરવાર અને
કેલવાયેલો દત્તો, અને પોતાને મારે પણ ઉચું મત પારવતો
દત્તો. તે રસ્તાવળો ધણો કપડી દત્તો અને ગરીબ દેવા ઉતાં
પણ પૈસાવાલાઓને ફરતો દત્તો. અમારાં પાસાં જે બીજા

શારલોત બ્રોન્ટે
CHARLOTTE BRONTË

તરસે" તે પરચુરણ અન્યથા નેચનાર એ નામે જોજાપતિ હતો, કારણ કે તેણે એ નામનું ચોપાન્યુ લખ્યું હતું. અકવા-ર્યામાં જે ત્રણ વાર તે ક્યારે છપાઈ બહાર પડશે તે મટે યુગપતો હતો. મેં કમનસીબે તેનું લખેલું કેટ મુશી ઠીપું હતું અને આવી હાલતમાં તેની સામે ઉઠું રહેતું એ એક તોપના ગોળા સામે ઉઠું રહેવા બચાવર ભયંકર હતું.

કાંઈથી બહાણુ વખત હતું નીચે ગયો. તે પોતાનો ડરસો દાખી બોલ્યો, "મારું લખણુ તેને છાપવા લાયક ન ધારતા હોવાથી મેંદરખાની ફરી મારું લખેલું મને પાછું આપેલું."

"મારા વહાલા સાહેબ મારું કરો, પણ વસંત રૂઝમાં તે નરર બહાર પડશે."

"વસંત રૂઝ! ભલે ભરે સાહેબ, શું વાત લાગવા છે. કાંય તમે તો મને કહ્યું હતું કે નાતાલ ઉપર બહાર પડશે; પછી તમે કહ્યું કે લુન મહીનામાં બહાર પડશે, તમે બોલ્યા કે ઈસ્ટર પર તો છપાઈ નરર બહાર પડશે. શું મારી સાથ આ ભતની ચાલ ચલાવવાની છે?"

"મારું કરો સાહેબ, હું કશું કરું છું કે મેં તમારી સાથ મણી ખરાબ ચાલ ચલાવી છે, પણ કામનું ક્યાણુ તમેજો તેનું નોંધવું."

"એવો મીઠો ભરીવ, હું કાંઈ એવાં બહાણું સંભળવા નથી આશ્ચર્ય, મારી સાથ તમે ખરાબ ચાલ ચલાવી છે તે હું બહુ છું અને લોકોની બહુરો. સાહેબ, હું મારું લખણુ માંડું છું."

સાહેબ, કાલે મોકલો આપોશ.

"કાલ મારે વારતે નહીં ચાલશે. એવી કાલ તો મારી વરસ ફાટી. થયાં થાય છે, હું તો મારું લખણુ આજેજ લેવાનો."

મારા મંથકારને ઉઠવે પાઠ્યે બેઠો નોંધ, અને કહેવાની ફર ન પડે કે મેં તે એવે નજો કુટુંબ છે કે તે મને એકદમ મલો નહીં. પણ મેં ઉમેર્યું કે મારા લખણું તે મટે હું સોધ કરીશ; પેલા મણુસ લખણુની ન સહાય એટલા ડરસો યઈ ગયો. દમ-મરી ધણીની સોધ છતાં તે તો મન્યું નહીં. અને આ ચાલનાં ફળ આપવાની મમજી આપી તે મારી દુકાનમાંથી ગયો. મેં ફાક-ટમાં મારી ચાલદારત સક્તી ફક્તી નોંધે કે મને ચાદ આવે કે તે ક્યાં કુટુંબ છે. અને એટલુંજ ચાદ આવ્યું કે એક અકવાર્યાં સુધી તે મારા મોટા ફજલાનાં જગ્યામાં લઈ હતું ફરતો હતો.

કોઈમાં આ ખાનદસર પેલાએ મારી ઉપર ફરવાની માંગ, અને મારી પાસથી આટલો બોની તુકસાણીનાં આજી. આ કહ્યો લંડનના ચોપડા નેચનારને પછા મનમનતો યઈ પડ્યો. કોઈ લોકોનાં ટોળાંથી લસાઈ થઈ. કેટલાક મેટિ આંધરનાં લોકો વાલીની તરફથી હાનર થયાં, કેટલાકો મારી તરફથી હાનર હતાં, જેઓ પેલા મંથકારના લખણુની દસી યમણી એવા આખ્યાં દતાં. મને પણ થણી આસા હતી કે અતે મારીન ફતેહ થશે. ન્યારે મેં મારા હવનના દરીકરે વાલીના બારીકતર વરીકે જોયે હતાં તે મારી આસા મન્યુન થતી અઈ. નેનસન, કે નેરે હું એક મેદનત વહીવરે કરનાર પણ બોડક ધારતો હતો, આ માણુ-સ દુન્યામાં પોતાનું માડું કેમ બચાવે છે તેની અને ચોડીન ખબર હતી. પણ હમણાં મારે ખરચે મેં બહુછું કે પોતાના કુત્રોના કચ્ચો તે એવીતો સરસ રીતે મચાવતો હતો કે, કોઈ મારી સામે ચુકાદો આપે, અને પાંચસો પૈક તુકસાણીના આપવાની ફરજ પાડી, અને વળી ખરચ તેજ હોદો. લોકો મારી દયા ખાવા લાગ્યાં, પણ લોકોની દયા મારો મચલો પેલો પાછો લાવી રાખી નહીં.

[સાંપણુ છે.]

નવાજાખાઈ ના પાદશાહ.

સંકટ વખતે ધીરજ.

જ્યાં માણુસોને બ્યારે પેસાનું, તંદોરતીનું ને આસપાસનું સમયું સુખ હોય છે ત્યારે કદાચ તેઓ બોધાને યાદ કરે છે, પણ માંદગી કે કાંઈથી વીપત્તી આવી પડે છે, ત્યારે નજી કોઈ માણુસ અથવા મોઢા તેઓને ખાતી હેરાન કરતો હોય એવું સમજે છે; પણ ને શહાપણુથી વીચાર કરશું તો માત્રમ પડશે કે દુઃખ ખમ્યા-થી માણુસને ધડા મળે છે, તથા આજે દુન્યાનો અનુભવ મળે છે, ને બોધાની, યુધી સમજ પડે છે. એવી વખતે ધીરજની મુખ્ય નરર છે.

* * * * *

લગાઈ પુરી યઈ, ને ને મેદાનપર તે યઈ હતી, સાં રાત પડી હતી, ને સમયું શાંત હતું. રાતનું મોહું લસકર, ને ફતેહમંદીથી આગળ કચ કરી ગયું હતું, તેની કાંઈ પણ નીશાની રહેલી નહીં હતી; તે સજાકરના મોટા ભાગ તે રાત આગળ મુખ્યે પડેલો હતો; મોટા નજી નેજો નાદસ ભાગ કરતા હતા, તેમને દુશમનો પુટે લાગી કાપી નાખતા હતા. ને ખડકો મેદાનની હદ કરતા હતા, સાં બ્યારે તારા ચળકતા હતા ત્યારે સમયું શાંત હતું ને એકથી અન્ય પ્રાણી સાં હોય નહીં એવું લાગતું હતું.

પણ ખરેખર કાંઈ તેમ હતું નહીં. મોટા ખડકોના છાયા હેઠળ ત્રણ માણુસો છુપાએલા હતા, અને રાતનાં અધારમાં સાં છુપી પણ અગસતી મસતત ચાલતી હતી. આ ત્રણ બીચારા નાદાસ ભાગકરનારા માણુસો હતા, જેઓ ગઈ કાલે તો મોટી પદવીએ હતા, પણ આજે આવાં સંકટમાં હતા. તેઓ "સાઈન" અને "એસરામ" રામના સંસાદકારો હતા, પણ તે રાત તો હમણાં મરણ પામેલો હતો. મીત્રે માણુસ જુવાન સાહેબને "આરમેનોસ" રામનો એકપુરો છોકરો, તથા વારસે હતો.

સલાહકારીએ વાત કરવા કાંઈથી; તે શાહનજો દુર છુટો બેઠો, ને ખડકપર અટકીને નજી તકન ઉઘાડી ગયો હોય, એવા નજીન-તો હતો; પણ તે એમ ઉઘાડી જાય તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી, કારણકે તેને તો હમેશાં બેઠકાર રહેવાની ટેવ હતી, અને તેનું સમયું કામ તો બીજાઓ કરતા.

રાત મરણ પામેલો હોવાથી આજે શાહનજો "આરમેનોસ" તે સલાહ આપનારાઓના બાદશાહન હતો, જેને તેઓએ કંપવેલો, તથા તેઓના અવ કરતાં પણ વ્હાલો હતો. બ્યારે તેઓની દારી એકેકે સાથ અડકાવીને તેઓ વાત કરતા હતા, ત્યારે તેઓના પોતાના જનની તેઓને યોડીજ દર-કાર હતી, પણ તે શાહનજોના જન સાદ, ગમે તે ભોગ આપવા તૈયાર હતા. તેઓ તેને કેમ બચાવે? આ એક અચ-વ-જાણી ને મોટો સવાજ હતો; અને જેમ તેઓ વધારે વાત કરતા, તેમ વધારે અચવજ પડતી.

એક બામુએ બોહોળું મેદાન હતું, ત્યાં બીજા બામુએ ફરજેતો દેશ હતો. “સ્કાઇન” પોતાની પીઠપર એક ઝોળામાં થોડેક ખોરાક લીધા હતા તે સીવણ તેઓ પાસે કાંઈ બીજું આવતું ન હતું; તે પણ ઘણું જ થોડું હતું, ને જે માણસો જે મેદાનપર ચુસાફરી કરે તો તેઓને પણ પૂરું પડે એટલું નહીં હતું. તે ખોરાક આપીને તેઓ શાદનદાને એજણી છવ બચાવવા ચુસાફરી કરવા દે તેમની બની શકે નહીં. જેમ તેઓ વધારે વીચાર કરતા તેમ તેઓને વધારે શીકર લાગતી; પછી છેવે તેઓ વાત કરતાં તદનજ નારીપાસ યઈ ગયા, ને સમજું તદન શાંત થઈ ગયું.

ત્યાર પછી “સ્કાઇન” એકાએક બોલી ઉઠ્યો, “અને એક રસ્તો સૂઝે છે.” તેની અંગીતી હીમચાસથી શાદનદાને બની ઉઠ્યો, બેઠકે તે કૃત્રી અરેચીને પાછો ઊધારી ગયો હોય એવું દેખાયું, પણ “ઓસરામ” તે સલાહ સાંભળવાની આશામાં હીને ઉભો થયો કે ખરાં દીધથી તે સમજું સાંભળે.

“સ્કાઇન” બોલ્યો, “જે ખોરાક છે તે મને આપ, હું તે લઈને મેદાન ઝોળાંગીશ, ને તું શાદનદાને આશરો આપજે. તું નળે છે “ઓસરામ” કે રાત ને દહાડા સુગતાનવું લશરકે શાદનદાની શોધ કરશે, ને એકબી મેદાન, યુલું, ખડક, કંઈ બાકી રાખવાના નથી. પણ એક મેદાન છે, જેમાં તેઓ શોધ કરશે નહીં; તે સુગતાનો દેશ છે, ને એક બીજા જગા છે, જેમાં તેઓ ઓઝ કરશે નહીં, તે તેનો મેદલ ને તેનું તખત છે. હું સલાહ આપું છું, કે તેજ મેદલમાં તું શાદનદા સાથે આશરો લે.”

ત્યારે “ઓસરામ” યુગો યુગો સાંભળતો હતો, ત્યારે તેણે બોલવાનું નહીં રાખ્યું, “ને, તારો બાપ “સમેરક” નો વેપારી હતો, જેથી તુંને લાંની બાબો બોલવાની સારી મહેતબારી છે. શાદનદાનાં ખબાંપરનો “સમેરક” પોશાક છે તે તું પહેરજે, ને જેમ તારો બાપ “સમેરક” વેપારી હતો, તેમ તુંથી યા, ને નળે રાખના લશરકનાં માણસોએ તુંને છુટ્ટો હોય, ને તારી પાસે જે હોય તે ચોરી લીધું હોય, પણ થોડાં જગ્યાદીર તારી પાસે બાકી રહી ગયાં હોય તેમ તું ચુસાફરી કરજે, ને શાદનદાને તારા યુગા યુગામ તરીકે લેજે.”

કૃત્રી તે ચોખ્ખો, ને થોડા વધારે ભોક્ષ ધણી અદ્ધત્યો બોલ્યો, “તું નળે છે કે “સમેરક” ના વેપારીઓ યુગામે સામે કેવી રીતે વરતવા હતા? કૃત્રી “ઓસરામ” યુપ બેસી રહ્યો, ને ટાકું ધુણાયું.

સ્કાઇન બોલ્યો, “તું વેપારી ને યુગામનો વેશ ધારણ કરે તેની આગાહ સાકી પેઠે વીચાર કરજે, કારણ કે નહીં તો તારે વાસ્તે એવું કહેવાય છે તું તારા યુગામને મારતો નથી, તથા માગેા હતા નથી; ત્યારે બીજાઓ તો યુગામે નળે ખચ્ચર હોય તે માફક તેઓ સાથે ચાલ ચલાવે છે—નહીં ખચ્ચર યુ, પણ તે કરનાંથી વધારે ખરાબ રીતે વરતે છે, પણ જે તું એવી ખરાબ રીતે નહીં વરતશે તો તારી કમળ-બની યઈજ સુધી એમ નજીકે. તું તુંબી નીકળવું, જેમ બીજા ધણીઓ કરે છે તેમ યુગામે મારજે; શાદનદાને બચાવવાનો તો આ એક રસ્તો અને સૂઝે છે.”

પણ ત્યારે “ઓસરામ” ને હજીથી મુગે મોઢે સાંભળતો બોલ્યો, ત્યારે તે બોલ્યો, “હું હજી બીજો ઉપાય સૂચવું છું; જે ખરેખર તું એમ કરવાનો દેખાવ કરતો હોય, ને શેક થવા માંગતો હોય તો હમેશાં શેક તરીકેજ આવજે, તારા એકબી બોલથી, અથવા નગરથી તું પકડાઈ આવે તેવું કરતો ના. તારા છવ સંતોષાતી વખતે પણ તારી પછાડાં બમુસો દશે, તેથી તું શેક, ને શાદનદા યુગા યુગામ તરીકે રહેજે.”

“હવે છેકી સલામ, કારણ કે હું મેદાન ઓઝાંગીને રાખના દેશ તરફ પાછો ફરીશ. કદાચ મને કાંઈબી જણાવવાની બે તુંને તક મળે તો જણાવજે, નહીં તો એક લશરક લઈને તુંને હું મદદ કરવા આવીશ; સુગતાન વીશે એવું કહે છે કે તે પોતાના મેદલમાં વેપારીઓને સારો આશરો તથા માન આપે છે, માટે બીહતો ના, પણ તારો ભાગ હીમતથી અનવજે, ને સમજું સારું જ થશે. કૃત્રી એક વખત હું તુંને ધુણું છું (જેકે હાલ ચોખવાનો વખત નથી) જેમ મે તુંને કહ્યું છે તેમ તું કરશે કે?”

તેણે જવાબની વાત નેઈ, પણ “ઓસરામ” તું મોહકું તદન બંધ થઈ ગયું; જે માણસ ગઈ કાસે તેનો રાખ હતો, તે આજે યુગો યુગામ ને તેગો સલાહકાર (ચાકર) “શેક” એ વીચારે તેને સુચવાની નાખતો હતો. એ બનેજ કેમકે તેટલાં એકાએક અધારામાંથી એક બચાવ નીકળ્યો, “હું કબુલ થાઉં છું.”

તેઓ કરવા, ને શાદનદાને ચંદ્રની લાંબી શેશનીમાં સંધી ઉઘોડે બેઠો. તેઓ એટલા તો અત્યંત ધયા, કે નહીં બોલી શક્યા, કે નહીં તેની સાથે વાત કરી શક્યા.

ચોખવાને બીજકુલ વખત હતો નહીં, તથા ચોખવાની તેઓની હીમત પણ ચાલી નહીં. “સ્કાઇન” પોતાના રાખને નમ-સકાર કાઢ્યો, ને “ઓસરામ” ને છેકી કોટી કરી, ઝોળી તથા ખાવાનું લઈ પોતાનો રસ્તો મેદાન તરફ લીધો.

લાંબો વખત સુધી “ઓસરામ” “સ્કાઇન” નો આકાર ચંદ્રની શેશનીમાં નેતો ઉઘો, ને શાંતપણમાં તથા અધારામાં હીમતો આકાર ફક્ત તેવજ હતો. જે સલાહ તેને મળી હતી, તેને વાસ્તે તેનું દીઘ યથુંજ હજી થયું હતું, તે પણ તે ખોસો તેની નમનાં બચ્ચા કરતા હતા, નળે નહીં તેવી શમય એવા તે દુકમેા હોય તેમ છેડે સરવાણે તે ફર્યો; તે શાદનદા તો બ્યાંતો સાંજ ઉઘો હતો; “ઓસરામ” તેની નગરકે ગયો, ને તેનું પહેરણ ને સમાન યુગામને કાઢી લીધી, ને તેના બાપમાંથી હીમનાં જે નંગ હતાં તે હીજીની લીધાં; દર પળે તેનું આખું શરીર ધુલવું હતું, કે રખે તે તેને મારે કે શીકા કરે, ને પોતાના શેને પગે પડવા તે આગર હતો. ઓસરામે તે પેદરણ પેદરું, ને પેલાં હીમનાં નંગ પહેરણ આંદર ધુપાયાં. શાદનદા થણા ઊઠા વીચારખં હોય તેગ શાંત ઉઘે રહ્યો, તેના બાદશાહી જગાની નીચે છેક યુજી સુધી આવે તેનું પહેરણ હતું, તેને બોવ તો નહીં નહીં, ને પડા બેપીસા દેરાં આ પહેરણ અસનના વખતમાં યુગામેનો સાધારણ પોશાક હતો; એવા પોશાકમાં તેના જુવાન ઊંઘાલા હાથ થણા હીમતા હતા, પણ “ઓસ-

રામ તે ભેગા સાર લાંબો વખત ઉભો રહેવો નહીં, કારણ કે તે તો હમણાં “સમેરકન” શેક હતો, ને તેનો ભાગ તેણે તુરતજ બળવરો જોઈએ.

“એ કુત્રા, ચાલ મારી પછવાડે” સ્થાઈન બોલી ઉઘે, તેને ખબર પડી નહીં કે કેવી સખતાઈથી ને કેવી રીતે તે બોલાર્થ ગયું, તેણે તો કાંઈ યક્ષાની ધણતી ચાખી હતી, પણ બીયારા શાહનજાએ તો કાંઈથી તેની નીચાંની દેખાડી નહીં. પણ જેમ સમેરકન શુભાશીથી કાંઈ વાંક થયે, ત્યારે જેમ આદ્ય વાળીને ઉભા રહે તથા માથું નમાવે, તેની રીતે તે એકબી બોલ બોલ્યા વગર પોતાના શેકની પુકે ગયો. આ રીતે એકમેક તરફ એકબી વખત બોલ્યા વગર, તથા એકબી બોલ બોલ્યા વગર ચંદ્રની રેશ્મીમાં મેદાન તરફ તેઓ ચાલ્યા. એવું તેઓને લાગ્યું કે ખરેખર જાણે તેઓની જીંદગીએ બદલાઈ ગઈ હોય, ને શેક તથા શુભામ તરીકેનું સુસાદરી કરતા હોય.

બ્યારે રાત્રે સુસાદરી કરતા, ત્યારે ચંદ્રનો છાંયેલો તે સાંત મેદાનપર પડતો ને વખતે એકસાથે મનમાં વીચાર કરતો, “જે હું ફેદેલ પાળીશ, ને કાંઈથી ખરાબી થશે નહીં, ને અમે આમારા દેશ તરફ પાછા ફર્યે તો મારો શેક મને કેવી રીતે આવકાર દેશે, પણ તેની મને દરકાર નથી; તે શેક (શાહનજા) સમાપ્ત આવે એટલે બસ; જો એ મને અધારાં કોનખ જેવાં બંદીખાનામાં નાખશે, તો તેની મારેમનથી આરામની જગ્યા છે.”

તોખી તે પોતાનું ડેડેબુલ કામ કરતાં પુરતો હતો, ને જે રસ્તા તેને લેવાની હતો તે લેતાં મનમાં આનાકાની કરવાનું હતો; તે સ્વભાવે ધણેજ ગરીબ ને શંક હતો તથા તેના દેશમાં એના જેવાં માણસો ઘોડાં હતાં. સેદનખી સખતાઈ તેને બચારી હતી, જે ચાલ તેને ચલાવવાની હતી, તેથી ને પછો ખીલતો હતો; તેને સમજ પડી નહીં કે શાહનજાની મગરની આવી વર્તણૂક કેમ સાંખી શકશે, કારણ કે દરખારમાં તો તેને પડતો બોલ ઝીલાતો. હવે તેનો સલાહકાર, તેનો વચ્છર દુઃખી હશે આગમ આવશે, ને શાહનજા પછાડે ચાલતો.

સકલાતનું પોદર તરનનુંજ પડેલું હતું, બ્યારે એકાએક મેદાનમાં સુસાતાનના રીપાઈઓએ તેઓને આવીને પકડ્યા. “એકસાથે” “સમેરકન” બાબમાં તેઓ સાથે વાત કીધી, જે વાત તે સુધી ગમશે નહીં હતો. તેણે પોતાની એકાએક એવી આપી હતી કે તે “સમેરકન” વેપારી હતો, ને સુસાતાનના જેવડ તરફ જતો હતો; સમનાં લશકરે તેને હુકમો, તથા જે હતું તે ચોરી લીધું; ને યોગ લીચનાં નજ બતાવી ને બેઠાંયો કે આટલા દીશ મેં મુશકેળોએ જવાવ્યા, ને એક શુભામ તેઓએ રહેલ દીધો છે, જે વડન મુઠો ને નમરો છે. દરેક પક્ષે તેને પકડાઈ આવવાની ધારતી હતી, પણ જે માણસો આ સમયે સોમનગર-દત્તો તેઓએ સંકની કાંઈ પણ નીશાની દેખાડી નહીં. હવે, તેઓએ સુસાતાન આગળ તેમને લઈ જવા કમ્પુલાત આપી, ને તે કાંઈકો હોવાથી તેને એક યોદ્ધા આપ્યો. તેઓ શાહનજાને બીજે યોદ્ધા આપવા જતા હતા, પણ “એકસાથે” બ્યારે તે વીચાર નાખ્યો, ત્યારે તરનજ

તેમ કરતાં તેમને આટલા. તે બોલ્યો, “મારા દેશમાં શુભામો હમેશાં પજોજ ચાલે છે.”

આખો દહાડો તેઓએ સુસાતાનના જેવડ તરફ જવાને મુસાદરી કીધી, અને બેઠે તેઓ ખડગાથી વચા વાંકીકીડી જગા પરથી આવતે આવતે આવતા, તોપણ શાહનજા એટલો તો યાદી ગયેલો હતો કે હમણાં જાણે પડી જશે. પણ બ્યારે આખો દહાડો પુરો થયો ત્યારે તેઓ ઉઠશે સરવાલે સુસાતાનની રાજધાની આગળ આવી પોહ્યાંઆ.

સાંજ પડતાંજ તેમને સુસાતાનની હાજરીમાં લાવવામાં આવ્યા, કારણ કે સુસાદરીને જોવાને તેણે પોતાની ખાદેશ જણાવી હતી; તે મુંદર ભરેલા તરીયાપર અટકીને બાગમાં સાંજની ઠંડી દવા ધારતો હતો. “એકસાથે” યોદ્ધાપરજ તેની આગળ આવ્યો, તેને નમ્યો, ને પોતાના શુભામને તેણે યોદ્ધા પરથી ઉતારી વખતે મદદ કરવાને બોલાવ્યો, પણ તે શાહનજા ધમરાર્થ ગયો, ને તે હુકમ તેણે સાંભળ્યો નહીં, ને આસપાસનાં સઘળાં લોકોએ તેની તે ગફલતી જોઈ. “એકસાથે” યુદ્ધથી યોદ્ધાપરથી ઉતર્યો, ને એક લાકડી જે નમ્દીક પડેલી હતી, તેવડે તેનાં ખર્ખાંપર બેઠેથી ફટકા માર્યા; ને ત્યાર પછી સુસાતાનના પગ આગળ નમન કરીને કાશાવાલા કીધા, કે આ પ્રમાણે તેને પોતાના શુભામને શીક્ષા કરવી પડે છે તેને સાર માલ કરે. તે સુસાતાને તેને પછાં બાનથી આવકાર દીધો, ને એકદમ ઉઠવા કહ્યું, ને ત્યાર પછી તેને વારતે એક ખુરશી ગચાવી, તે પર તે બેઠા પછી એક નોકરને પગ સુકાવતું “સુક” લાવવા કહ્યું; પણ એકસાથે તેમ નહીં કરવાની તેને આગ્રહ કીધો, ને બોલ્યો, આમારા દેશમાં તો અમે આમારા શુભામેનુંજ પગ સુકાવતું “સુક” બનાવ્યે છે અને ત્યાર પછી શાહનજાને બેઠે મસ્તક પોતાની આગળ સુઝાડ્યા, ને તેનાં લાકડીના ફટકા માર્યાં ખમ્ખેપર પોતાના બે પગ સુક્યા. તેજ વખતે સુસાતાને જે સલાહો પુછ્યા તેના જવાબ તેણે એવા તો સારી રીતે આપ્યા કે સઘળાં સાંભળનારાઓ ખુશ થઈ ગયા.

બ્યારે રાત પડી, ત્યારે તેને એક મોટા તંબુમાં લઈ જવામાં આવ્યો, ને સુસાતાને તેને સાર સજીવગમ્યો હતો. એક ક્રોચ મુંદર ચાદરો સાથે સંપૂર્ણથી ખીલાવેલો હતો, ને તેની ધાસે બેઠેપર સારીતો એક હુકરો શુભામ સાર હતો. બ્યારે સઘળા નોકરો તંબુમાંથી બહાર ગયા, ને તેઓ એખસા પડ્યા, ત્યારે “એકસાથે” શાહનજા આગમ પેટ ખાલી કરવા માંડતો હતો, પણ તે તેમ કરતાં અટક્યો, ને એકબી વખત તેની તરફ નમ્દર કરવાને અથવા એક બોલ બોલવાની તેની દાંખન માડી નહીં, ને તેનો દમ્લો કાઢવા સાર તેણે શુભામને સખતાઈથીજ હુકમો કીધા. બ્યારે તે બોલ્યો ત્યારે બહાર કાંઈ અચાંચ થવાથી તે ઝાંક્યો; એ ઉપરથી જણાવું હતું કે તંબુની બહાર જાણે ફરતા હતા. “સ્થાઈન”ની શીખામણ ચાલ કરીને તેણે શાહનજાને ઉતાવળથી એક મુઠ્ઠી મારી ને ડોપાઈ જવ પડેલી અગાક સઘળું બેસાંપર બેઠાંયો ગાંડવા કહ્યું.

આખી રાત બહાર જાણે ફરતા હતા, ને “એકસાથે” પોતાની બીજાણમાં જાણ પડી રહેલો; તેને બીજકુલ કાંઈ

આવી નહી, પણ શાહજાદો તદન યાદી ગયો હોવાથી પોતાના સાદાડીના દુકાન પર પણ શાંતપણે ઊંઘાઈ ગયો, તે જોઈને “ઝોસરામને” ધણી ક્રાર થયો. સહવાર પડવા આવી પણ તેને જાણ આવી નહી, પણ-સહવાર પછી તેના ઇન્કાર કરાર થયો એવું જાણી કાંઈ હતું નહી, કારણ કે વળી ‘પાછું’ તેને ખાતર કરવું પડશે એ વીચારથી તે ધણી દુઃખી થતો, ને આખી રાત પણ તેવા વીચારથી તેને ધણી જ બેઠકારી થતી, ને જાણે શું એક દુઃખ હોય તેમ તે ધુલવા કરતો હતો.

સુષતાનના મેહલમાં દહાડા પસાર થયા લાગ્યા, ને તે મુસફરોને સુસતાને જવા દીધા નહી. તેણે “ઝોસરામ”ને ધણી બેઠોની નવાજેસ કીધી, તેનેથી ધણી ખુશી થવા લાગ્યા, ને રાજકારણ-વીરો તેની સલાહ પુછવા કીધી. સાંજે તેને “કુવારાના આગ” માં આવવાનું નોતર કીધું, ને સ્વાં શુંદર તકીયા પર અડેજાને તેની સાથ તકરાર કરતો. ઝોસરામ આવાં બધાં માનથી પુરા બેઠકારી જતો, ને દર પછે માંથી જતો રહેવાની તક જોતો. જે વખતે તેનાં મનમાં ધારની રહેતી ત્યારે તે પોતાના શુભામને પોતાની બાજુએજ રાખવાની યત્ન કરતો, નહીં તો રખેને કાંઈને શક જાય કરી ખુબ માણે દેતો ને માર ખાતે.

કાંઈ કાંઈ વખતે તે વીચારતો કે તેનું દીક્ર ખરેખર યાતકી ધર્મગણ છે, ને ખીજ વખતે તેને વીચાર આવતો કે ખીચારો શાહજાદો આવાં બધાં રાકડો કવી રીતે ખમતો હશે; ભેકે તેઓ દરેકશાં સચેજ હતા, તેપણુ તે “શેઠ” ને શુભામ તરીકેજ, “ઝોસરામ” જોતો કે ખીચારો શાહજાદાનું મોહનું તદનજ ઉતરી ગયું હતું, તથા લેવાપણે ને પતણે ધર્મગણે હતો. જ્યારે તેને માર પડતો, ત્યારે મોહનમાંથી એકબી રાખ કાઢતો નહી, કે જરા બખડતો નહી, ને માણે દેતો ત્યારે જરા-ખી શસ્ત્રાની નીશાની દેખાડતો નહી, પણ એવા તો દયાબળે ને નરમ દેખાવથી તેના શેઠ તરફ જોતો કે “ઝોસરામને” ધણી રહેમ આવતી, ને સમજ પણ નહી પડતી કે શું કરવું. આસ્તે આસ્તે તેઓ ધણી વખજાઈ ગયા, ને જાને જાણીને જોવા સાદ નહીકે ને દુરથી લોકો જોવા આવતાં. તે સમય-તાણે વેપારી, જનામાં બધો ઉદાપણો બંધાર દેતો, ને તે પ્રુખસુરત ને સજીવીવારો મુજો શુભામ જેણે સઘળાનું પ્યાન જેવું હતું, એ યાત્ર તે શુભામ તરફ ચલાવવામાં આવતો હતો, તથા જેવી રીતે તે ખીચારો સઘળું સોસતો હતો, તે જોઈને કાંઈથી ખાણસ અનયમ થયા વીના રહે નહી. “ઝોસરામ” સઘળું જોતો, ને તેઓની નવાઈમાં બાગ લેતો, તથા પકાઈ આવવાની ધાત્તીમાં દરોજ સુસતાનને કાવવા લા કરતો કે તેને જવા દે. તેની માંગણી દેલકે સરવાળે સ્વીકારવામાં આવી, ને તેથી વળી એક કસુપાને, કે જે મેળાવાની તે શેઠમાં ચલાવી હતી, તે ધણ સ્વાં રૂપી યોજો. જ્યારે “ઝોસરામ” આ રત્ન સાંજથી ત્યારે આંગળીપર દહાડા ગણી આ કીધા કે તેનાં દુઃખનો દહે અંત આવશે; તેજ વખતે શુષતાન તેમને ધણી બેઠો આવતો ને માન આવવામાં કસુ બાકી

રાખતો નહી. પણ “ઝોસરામ”ને સુસતાનની પાસેજ રહેવાની ફરજ પડતી, ને કાંઈ કાંઈ વખતે જ્યારે શુભામને પોતાની પાસે રાખતોજ નહી, ત્યારે તે ધણી શીકર કરતો કે રખેને કાંઈ જાણ્યાં આવે, ભેકે તેને જ્યવાની તોદહે આશા આવતી હતી.

મેળાવાનીનો દીવસ આવ્યો, ને ધણી બપુવાથી તે પાળવામાં આવ્યો, ને શેઠમાં બધાં લોકો તે ગમત જોવા એકઠાં થયાં. આ રમત એવી હતી કે જેમાં બધા શુભામો કુરતી રમતા તથા મેહલના મોકમાં કુદતા ને નાચતા, જે વખતે સુસતાન એક જિયાં તપ્ત પર બેસી, તથા પોતાના સલાહકાર “ઝોસરામ”ને પોતાની બાજુએ રાખી સઘળું નીહાળતો. તે શાહજાદાને સઘળી રમતોમાં બાગ લેવાની ફરજ પડતી ને પોતે ઝડપવાણે ને પ્રુખસુરત હોવાથી સઘળાનું પ્યાન ખેચતો, ને બધામાં સરસ થયો ને સુસતાનની શાખાણી મેળવી. એ સરત છેલ્લી હતી, ને દહે દહાડાનું કામ પૂરું થવાનું હતું, ને જ્યારે બધાં લોકો જોવામાં આવતુર હતાં, ત્યારે સુસતાન ઝોસરામને પોતાની પાસે બેસાડીને વાત કરતો હતો, તે વખતે સાંજ પડેલી હતી ને “ઝોસરામને” આશા આવી કે દહે દહાડા પૂરા થયા આવ્યો છે.

પણ તેજ પછે તેને જાણ્યો કે શુભામો અતીશય ઉસદેજાઈને માહોમજ હોવાનું કહે છે. લોકોનાં રાળાં એટલાં, તો હતી કે તે દેખાવ તદન ટીકી નાંખનાં હતાં; ત્યાર પછી એક-બેકને જેરથી ધક્કા મારીને લોકો વીખરાઈ ગયાં, અને સુસતાનના શુભામોની વચ્ચે તેણે શાહજાદાને તેની આગળ યસકી લાવતાં જોયો. તેઓના ધોધાટથી તથા લોકોના જોસમરયા પોકારોથી, જે બનાવ બન્યો હતો તેની તેને સમજ પડી. શાહજાદો સરતમાં સચેથી પહેર્યો આગળ ધસ્યો હતો, ને સરતની જગા આગળ આવી પુણી તેરશાં પડી ગયો, ને પડમાથી તે સુસતાનની પચીત બરણી જે સરતની જગા આગળ મુકેલી હતી તે ભાગી ગઈ. જ્યારે “ઝોસરામ” આ સાંમજાણુ ત્યારે તે નહી બોલી શાય એવી રીતે નાસીપાસ ધઈ ગયો, કારણકે જે કાંઈથી શુભામ એવી તકશીર કરે તો તેને “મેતાની” શીક્ષા થતી. તેને એક પળ લગી એવુંજ લાગ્યું કે તેની સુદ જતી રહી છે, ને તેનાં દીકમાં અતીશય દુઃખ ઉપજ્યું; ત્યાર પછી જેમ એક માણસ મેતાની સાથે અમા-મારી કરતો હોય, તેમ હવેને હવે થયો, તથા ખોખરા ને ભાગા તુડા અપાને બોલ્યો કે તેના શુભામને એકદમ મારી નાખે નહી, પણ તે કરતાં તેને વધારે શીક્ષા થવી જોઈય; તેણે કશું કે તેને મેહલમાં અંધારાં બંદીખાનામાં લઈ જવા, ને ત્યાર પછી જે શીક્ષા કરવાની હશે તેનું તે પોતેજ નક્કી કરશે. તેના એવા બોલોથી ગડબડ બધ પડી, ને તેણે તે અંધારાં વચને તેના આગળથી લઈ જતાં જોયો, ત્યાર પછી નાનજા નારીપણે ધઈ ગયો, કે દહે તો એને જાણવાની બીજાક તક નહી, તથા યોગ્ય વખતમાં પોતાની બેઠક પસંદી નીને બેઠકું ધઈ પડ્યો. સાદાડીએ કે જે આગળે વખત સઘળું પાનવાની ખાતે હતો, તે આ વખતે ધુલવા લાગ્યા, તેણે નીસાળીયા. કીધી કે તેને તેના રોડના પગ આગળે રાખે જ્યાં ને તેણેજે અનજ

યઈને તેને છોડી ચુક્યો. સાર કેડે તે પોતાના રોકના પગ આગળ પડ્યો, ને ખાર તથા દસગીરીની નજર તેની તરફ ફેંકી, વાંકો વળી તેને પગે લાગીને તેના પગપર યુગ્મન કરવા લાગ્યો. સુસ્તાન પોતાનાં તપપરથી આ સમયે દેખાવ બેધા કરતો હતો, તેનીથી હવે ચોખ્ખું નહીં.

તે બોલી ઉઠ્યો, “તું આવા યુગ્મનને ખુશીથી મેનની શીક્ષા કરવા માંડે છે, હું તારા જેવો કુર યાકી નહીં; બે એ મારો દુરામન હોય અથવા તો દુરામનનો છોકરો કો નહીં હોય, તોખી તેને હું દમથા મારી બધું.”

સાં એક પળ સુપડીટી પચાર્થ. સાર પછી “એસસમ” એકાએક બોલી ઉઠ્યો, જે વખતે તેનો અવાજ ને તેની ભાષા સચળું બદલાઈ ગયું; જાણે એકાએક કાંઈ વીચાર આવી ગયો હોય તેમ તે ઉઠ્યો ને બોલ્યો, “હા, શાહનંદા “આર-મેનસ” રાખના છોકરા, હા.” શાહનંદા તરત ઉઠી હબે ધવે, વળી પાછી સુપડીટી પચાર્થ; “એસસમ” બોલ્યો, હવે જે માણસ પોતાના દુરામન અથવા દુરામનના છોકરાને મારી બચવા માંડે છે, તેની આગળ નમસ્કાર કર, કારણકે તું તેના દુરામનનો છોકરો છે.

તે શાહનંદા આગળ જઈને યુગ્મન મંડીને નમવા જતો હતો, પણ સુસ્તાન અચ્છી ઉઠી તેને બેઠી પડ્યો.

***

આખા મેહલમાં ઘણી ખુશાલી યઈ રહી, ને તે ખુશાલીના અવાજો ઘણા દુર સુધી રાત્રે સંભળાતા હતા. સુસ્તાને હુકમ કીધો કે તે શાહનંદાને રાખની માફ માન આપે, ને તેની સાથે સલાહ તથા મીત્રાચારીના કોતકાર કીધા, ને છેલ્લે તેનું રાજ તેને આપ્યું. તેઓની વ્યાસપાસ ખુશાલી બરી ટેળી એકઠી યઈ પણ શાહનંદા આ નહીં ધારેલા બનાવેથી એટલો તો. છક યઈ ગયો કે તેનાં મોહકાંમાંથી એક સખન પણ નીકળ્યો નહીં.

“એસસમ” ને આ અંતીતા ફેરફારથી એટલો તો ક્રાર થયો, કે જ્યાં તે બેઠેલો હતો સ્થંભી ઉડ્યોજ નહીં, ને આખો વખત યુગ્મન કરતો; જ્યારે સુસ્તાન શાહનંદાને હાથ પકડીને મેહલમાં ફેરવતો ફેરવતો “એસસમ” ની નંદીક લાંગ્યો, સારે તે પોતાના રાખની તરફ યુગ્મને ને બાંગા ઉઠાવવાને જઈને બોલ્યો, “અરે મારા શાહનંદા, મારા યુગ્મન, હવે હું તને ચું કહું” તે ઉઠ્યા જતો હતો કે ઉઠીને પોતાના રાખને નમે, પણ શાહનંદાએ તેને પોતાના હાથની હીલચાલથી તેમ કરતાં અટકાવ્યો, ને પોતેજ તેની આગળ યુગ્મન મંડીને પડ્યો, ને અતીશય લાગણીથી બોલ્યો, “અરે મારા શેઠ, મારા બાપ, બે મારી આપણી જીંદગી તારી સેવા કરે તોખી જે આખાર તે મારી પર કીધો છે તેનો બદલો વેળે નહીં, તું એમ ના વીચારતો કે બધા દલાલ ને મારો પોતાનો વીચાર કીધો. હું તારી ઘણા લાગણી સારી રીતે જાણુંનો હતો, ને દરેક દરેક જ્યારે તું મને મારતો, સારે મારા કરતો મને તારું વધારે લાગતું.” લાઈજ ખાં કોહોલા.

આ દુન્યામાં આપણી ફરજ.

મારી ફરજ તે શું? ફરજને જે કાંઈ કામકામ તમને કરવું પડે છે તે તમારી ફરજ; પણ વળી જે તો માત્ર તમારી ફરજનો એક ભાગ થયો, સારે દબે બીજું શું? તમને તમારો કારભાર બંદોબસ્ત ચલાવવા એટલે તમને તમારો સ્વભાવ અને તમારામાં ઉત્પન્ન થતા અનેક જુરસાઓને તમારા કબજામાં રાખવા. આમાં ફરજ તેમજ અંતરજ અને સમાઈ જાય છે, કેમકે જે તમે તમારી ફરજ ધ્યાનમાં રાખી અંતરજની ચેતવણી તરફ નજર રાખો તો જરૂર તમે તમારા સ્વભાવ અને બીજા અનેક જુરસાઓ ઉપર તમારો કાબુ ચલાવી શકશો. બે એક આદર્શ ફરજ, અંતરજ અને જુદા પોતાની ઉપર ચોતે કાબુ ચલાવવા આ જલ્લ રાખ્તો પુરો અર્થ સમજ તે ધ્યાનમાં રાખી કહે તો તે અવ-ભતાં તેને સમજી લોકોને હાથથી, લખાવણી સારી સારી જલ્લ હબર ચોપડીમાં વાંધા નેટી કાપી કરી શકો.

દરેક આદર્શને કોઈનું જીમ કરતી વખતે તે ચાહીને કરવું જે સારું છે, પણ તેમાં આપણતલજ કદી પણ રાખ્યા વગર ફરજ, દયા અને માયાજી લાગણીઓની કરવાં, કેમકે એમાં માયાજી લાગણીઓ કોઈમાં કોઈ પેશાને મદદ કીધેલાં કામો કરતાં હબર ફરજને સરસ હોય છે. કાઠર આરનકટ કહે છે કે, ત. મામ માત મોહકત, આખર, દરજ્જો, તંદોસ્તી સંવે કરતાં ઉમદા અવાસ જતમ છે, કેમકે એક લડેલો, સાચો અને ઉમદા અવાસનો શોખ દેવતમંદ, આખરવંત કે તંદોસ્ત આદર્શ કરતાં પણ ફરજને માનને લાયક છે.

માણસ જતની જીંદગીમાં પોતાને કે પારકાને મદદ દર કાંઈ કરવાનું હોય છે, અને જે તે તેઓ પોતાની ફરજ સમજીને ન કરે તો તેમની જીંદગી મીઠા છે. સમ્યાક, મેહેનત કરવામાં મોજ, ખાના પીના અને એવીજ બીજી મોજ મનહ વરફ નાખીશી, સાફીશી, બસમનસાહ, હંદાશતા અને ખુદાએ જે કાંઈ ચોક્કસ આપ્યું હોય તે ઉપર સદા સતિય પકડી રહી દબેલ સુખી તે મદદ કીરાતાના આખારી પહેરું, જે સખ્યા હલો દર-એક આદર્શને ધરાવવા જોઈય.

કેટલીક વખતે ઘણી ખુદીનામાં આદર્શોમાં ઉદારપણાની કદી પણ નીશાન જણાવી નથી, કેમકે આ ખારસત માણસનાં મનની એક ઘણી મજબુત શક્તિ છે. ખુદાએ આદર્શમતને જે જે જતમ બહેસો કીધેલી છે, તેમાં વીચાર શક્તિ જે એક સરસ બહેસ છે. વળી આ શક્તિથીજ તેઓ પ્રાણીઓ ઉપર તેમજ દુન્યામાં આવેલી ઘણીખરી દુરએક મોજ ઉપર હામી લો-ગી રાકે છે. જે માણસ ચાહે તે તે આ જતમ શક્તિને આધારે સારાં નરસાનો વીચાર કરી તેમની વચ્ચેની બારીક વધાવત પીકોજી સદા સારીજ મોજ અખલાર કરે.

હવે આપણે દુન્યામાંની ઘણીક બીજે વીજે ફરજો કાંઈ ને કાંઈ નહું કે જીવું અને ખરું કે ખોટું સાંભળ્યે કીધે અને વળી તે બધું સાંભળે “ખર” માનવાને લક્ષ્યાઈએ કીધે; પણ આમાં

આપણે એક મોટી ભૂલ કર્યે હોય. આપણે એ કાંઈ નબરથી નેઈ અથવા હાથથી તપાસી શક્યે તેજ આપણને ખરે ખાનડું નેઈયે, અને એ કાંઈ આપણે નેઈ કે તપાસી શકતાં ન હોઈયે તેવાં કરતાં ઉપર બરાસો ન રાખવો નેઈયે. આપણે આપણી છંદગીની પળીકે બામદા વીરો કેટલું ચોડું નહ્યેયે હોયે અને કેટલું બધું આપણે હોયે? અને એજ જ્ઞાનની યુદ્ધને લીધે તેા આપણે છંદગીમાં દૂર દઈ મુશકેલવેતો પખતે કેટલું ચોડું કર્યેયે? આપણે આપણી ઉંઝા, લાગણી અને મનનાં કામો વીરો શું નહ્યેયે હોયે? કેવલ એટલુંજ કે આવી કાંઈ પણ ચીજ આપણમાં છે, પણ તે શું છે, કેમ છે, વીરો કે શું આપણે નહ્યતાં નથી. દાખલા તરીકે આપણે આપણી પૂજારી કે જેની ઉપર સ્ત્રી આપણ ઉર રોજ સારાં કે મારાં અસંખ્ય દામો દરતાં નહ્યેયે હોયે તેને વીરો આપણે શું નહ્યેયે હોયે? તેમજ આપણમાં ચાતાં ઉપર ફરી વળેલાં ભૂતકં આકાશ, આપણો તેજસ્વી સુર્ય, કે જેના વીના આપણને એક પણ દીવસ ચારી શકે નહી, અને તેની આસપાસ વીરગયથરા અસંખ્ય તારાઓ, એ સમજાને વીરો આપણે શું નહ્યેયે હોયે? તેમની ગતિ અને તે ઉપર બનતા પાનાઓ અને તેમનાં કારણો અને સર્વ આપણે કયાં નહ્યેયે હોયે?

ત્યારે આપણે આવાં બોલનાં આકાશ મંડળ અને તેમાં સમાયતા સુર્ય તારાઓ અને બીજા અસંખ્ય ચોતેરો વીચાર કર્યે હોયે, લારે આપણને આપણી પૂજારી તેા તેના ઉપર એક ઝીણામાં ઝીણા ટાપા જેવીજ માફમ પડે છે અને લારે તે પૂજારી ઉપર વસતાં આપણ માણસ ભવની કરી વીરાત્તમ નથી. પણ વળી જેમ આપણને આવી મોટી મોટી વીરો હેરાત કરે છે, તેમજ આપણી આસપાસ જેવાં આપણીજ સાથે પૂજારી ઉપર વસતાં બારીમાં બારીક છવડાં, જેઓ મણું કરીને આપણની નન્દે પણ દેખાતાં નથી અને તેઓ આપણીજ માફક આ દુન્યામાં દેખાતી ભાગ્યવી હાલી ચાલી શકે છે. દરે આવાં બારીક છવડાંનેજી વળી અબળી, નેસો અને ઘોડીમાં બંધાતી ઝીણી રત્નકોળા હોય છે એવું ન્યારે આપણે વીચાર્યે હોયે, લારે આપણને કુદરતનાં કામનો કંઠો પણ ખ્યાલ આવતોજ નથી અને તેવા પેશ કરનારની અજુર શક્તીનો વીચાર કરવા જતાં આપણું મનજ ચક્રગ્રમ થઈ નહીં આપણને દંધ કરી મુકે છે.

દીનકંકુરમસ કહે છે કે, આપણી છંદગીને પેણી ભાગ આપણી રીતરિવાજ છે, મઠે દહેશ તમારી ચાલચલણ સારીજ રાખી, સચાઈ બરેલા વીચારો કરો, નેક ધ્યાની આદત પાડો, જ્ઞાન, ઉદારતા અને ઉચ્ચ, આ ત્રણે શુણે ભેગા તમારામાં દાખલ કરો. જાણ સચાઈ, આતુરતા, માયા અને એવાજ બીજ નેજાથી બરેલા શુણે તમારામાં દાખલ કરો.

દરે ત્યારે આપણે આ સૂચનું કરવા માંગતાં હોઈએ લારે તે આપણે એક કરી શક્યે છે તે સમજા સારા- શુણે આપણે આપણી અંદરખાનેની શક્તી અંતઃકરણથી આપણમાં દાખલ કરી શક્યે, કેમકે તેજ આપણને નેક રાદે જવાની સેહેલાઈ કરી આપણે, તેમજ બહુ રાદે જતાં અટકાર પણ કરી. મઠે જેઓ તેની મદદ લઈ તેમ કરવા મંડે છે તેઓ શુભી થાય છે અને જેઓ તેમ નથી કરતાં અને અંતઃકરણની દરમિયે મેનવળી પાછલ બેદરકાર બને છે, તેઓ સેવર દુખીજ થઈ પસવવામાં પડે છે. લારે તેા દરે માણસોએ આ ઉપરથી એટલું તે નહ્યુંજ નેઈયે કે આપણને દહેશમાં આપણી ફરજે બનવતી વખતે મન મનજ રાખવું અને ને કાંઈ આપણને ખરું લાગે, એટલે કે કરવાને આપણું અંતઃકરણ આપણને ઉચકેરે, તેજ કરવું અને ને કરવાને તે અટકાય કરે તે નહી કરવું; કેમકે આપણી પાસે

આપણું અંતઃકરણ એક એવું સાલુત હશેઆર છે કે જેની મદદથી આપણે આપણી પોતાની લાગણીઓ ઉપર કાણ ચલાવી શક્યે હોયે.

આપણને ફરજ બનવાના કહેલાક સારા શુણે વીરો આમજા વખતના કેટલાક ઝીક લોકોના દાખલા ઉપરથી પઠ્યું કે રીખવાનું મળે છે, મઠે અંદોલે તે વખતના શીવસુરે સોફેરીસનું એક દાખલા તરીકે ચોડું બયાન આપ્યે હોયે.

આપણ આ ઝીક શીવસુરે સોફેરીસનો જન્મ ૬૦ સો ની પુર્વે ૪૬૮ માં એન્ડ્રામાં થયું હતો. એને લોકો ઝીક હેરાની શીવસુરીના સોપાક તરીકે પીછાણે છે. સોફેરીસને તેના વખત પ્રમાણે સારી કેળવણી મળી હતી. તેણે પેટેવાં ધર્મસંબંધી ચોડુંક જ્ઞાન લીધું હતું, જે તેને પાઠકથી બહુ ઉચેાચી થઈ પડ્યું હતું. લ્યારે પછી તેણે કેટલુંક સાધારણ જ્ઞાન મેળવ્યું અને મોટા થયા પછી તે દેશના દેવાન પ્રમાણે તે લશ્કારી આકરીમાં રહ્યો. અંદો તેણે દાખલ થતી વખતે ને સોમંદ શીપા હતા તે સેવર શુધી પાળી ઘણી ઉમાનદારીથી મોકરી બનતી હતી. પોલીકયાની વાહાઈ વખતે એજ. સી. બી. એડીસને દુરામનનાં લશ્કરમાંથી બહાર થયેલા પોતાના છપને જોખમે મોટી મુશ્કેલીથી મેંપી પકડી લાવી તેને જન બચાવેા હતો. સોફેરીસને તેનાં આ બના દરિનાં કામ મઠે પાઠકથી “પીક્ટોરીયા ફેસ” નામનું ઉનામ મળ્યું હતું. વળી એડીફાનની અબકર લંડાઈ વખતે પણ તેણે તેમની બહાદુરીથી ઝેનોફાનની છંદગી બચાવી હતી. આ વખતે તેણે ભારે જોખમ માથે દોર્યો હતો અને દુરામનનાં લશ્કરમાંથી પોતાના સાથીને ખાંધ ઉપર મારી પાડેા કરતાં તેણે એક હાથ વડે દુરામનના હુમલાથી પોતાનો અને પોતાના સાથીને બચાવ કરતાં ભારે યુદ્ધવખત ખરી હતી. આ પ્રમાણે લંડાઈ વખતે દહેશમાં તે બહાદુર સીપાઈ પોતાના ભગની કરી ફરકાર કરયા ઉપર પોતાની ફરજ પાળળ છવ આપેલા તયાર રહેતા. લ્યારે પછી તે તે ચાકરી છોડી શાન્ત સભામાં સામેલ થયો હતો અને આપણને નહ્યીને વળી ખુશાલી લાગે છે કે, બે બહાદુર નેરે લાં પછુ પોતાની ફરજ પાળીજ મકમપણે બનવા હતી. તે સદા રહિયતના વાળની તરફ ગાઉ હતો અને હુન્નયા ચો- દાઓ અને આપરવાર્ધાઓ વડે ખુલ્લી રીતે બીકાર બતાવતો હતો. તેનાં આમાં કામગીરી ફેરવામાં મરીખ શુરમાં તેને માળાં ચાદતાં, પણ આવી રીતે પ્રમાણીક રહેતાં તેના હોસ્ત કરતાં દુરામન બહુ વધી પડયા. લ્યારે પછી તેને રાખચશામાંથી બચારર કરવામાં આવ્યો અને તેણે શીખવવાનું કામ કરવાનું સર થયું.

સોફેરીસે પોતાના મિશાઓને હલકા ન શબ્તાં પોતાની બંદો- બરયા તરીકે ઘણી તેમની આગળ પોતાના મનના તોચાર બંદો કરવા માંડ્યા અને તેમને પોતાની બંદોબરયા હોય વીચારે આવી તેમના પછુ વીચારો પોતે લીધી તેમાં ઘટતો ફેરફાર કરવા અને તેમને તેમની બુદ્ધો બતાવવા માંડી. વળી સોફેરીસને ચોપા- લોઓમાંથી શીખવવાની રીત પસંદ પડતી ન હતી, કેમકે તે કહેતા કે, ચોપાલોમાંથી શીખવવાથી કઈ આપણા મનમાં ઉપચન થવા ફરજેકે સચાજના જુસાસાવારે જવાઓ આપણને મળી શકતા નથી, મઠે તે તકરારો કરી એક બીજનાં મનના વીચારો બંદો- રમાં છોડી તેમણી સારાં હોય તે મૂંડી કાઢી તે ઉપર તેમનું જ્ઞાન લાગી, નહારા વીચારોને તેમનાં મનમાંથી કાઢવાની ચલ કરતો. સોફેરીસ પોતે એકજ ખુરાને માનતો અને તે વખતના લોકો જેમ બીજ દેવો, પરીઓ વીરો અનેક ભવનાં વેદેમ માનવા હતા, તે સંબંધે બીકારી કાઢી પોતાના વિશ્વાસોને પછુ

તેમન કરતાં શીખવતો. આવી તેની રીત ઉપર કેટલાક સમજી લેકો. ઘણા ધુણી બહુણા અને તેની આવી મેદનતના બદલામાં તેઓએ તેમને નાણાંની મોટી મોટી રકમો આપવા માગ્યો પણ તે સર્વે સોફિસ્ટી મોટા ઉપકાર સાથ ના પાડી. એક વખત તે પોતાના એક મીત્ર તરફથી આવી માંગણી ના પાડતાં બોલ્યો હતો કે “નહીં ભાઈ, તમે જુઓ. હું કાંઈ પેસા મેળવવા માટે આવી મેદનત કરતો નથી, પણ માણસ બતવું બહુ કરવા અને તેમને મેક રાહિ પચાવવા માટે મારેથી જે કાંઈ થઈ શકે તે કરવાની હું મારી ફરન સમજું છું” અને તે બંધવવા માટે રાત દીન ખતી થઈ.”

સોફિસ્ટી એ પ્રમાણે પોતાના મીત્ર આગળ બોલ્યો હતો તેન પ્રમાણે તે કરતો હતો. તે પોતાના વેશાઓને સફળથી કરવાની ધણી મેદનત લેતો, દરરોજ વાતે તે તેમના નીચારો તેમની પાસે બોલાવી તેમની જુઓ નરમાસથી બતાવતો અને તે ઉપર લાંબી વકરાવો કરી તે તેમનાં મનની વળાણ સારે માંને લાવવાની કોશિસ કરતો. તે કાંઈથી બાળકમાં તેમની સાથે વકરાવો કરી કોઈને બોલવું થય તેમનીની પાસ બોલાવી કાઢી તેમનાં મનની સુષ્પરોઝ મશરૂતો. એમ કરીને તે તેમનું મન ખીજવવાની બનતી કોશિસ કરતો. તે વળી, દુઃખેશ પદ્ય અને નીતી સંબંધી કૃત્યે સંવેધી કીમતી ગણી તે તેમને સમભવતો હતો. આથી તેઓ પોતાના શીક્ષકને શાંદતા અને પુરું માન આપવા હતા.

સોફિસ્ટીસ રાજ્ય સંબંધી કામ કરનારી મંડળીમાં અત્યંત સાધારણ લોકોને લેવાયલા જેઠ હરતો અને તેની મંડળીઓમાં શીક્ષકો અને સમજુઓની સામેજીમીની ભેવાનું ઈશ્વરો, તેમજ એકાદકી ઈનસાફને ખરાં છાતરથી તુચ્છકારી કર્યોને એકસરખી રીતે વાળખીન ઈનસાફ આપવાની તરફદારી કરતો અને તેવાં કામમાં, જે કામ પડે તેા ધુણીથી મદદ આપતો.

સોફિસ્ટીમાં આવા આવા સારા યુવો છતાં અને તે કહી હોતને પણ ઈલ ન પોહોંચાવતો તે છતાં તે વખતના અણલુ લોકોમાં તેની કોરની કરતાં દુરામની બહુ વધી પડી, પણ સોફિસ્ટીસ તો પોતાના લાભની દરકાર કર્યા વગર પોતાને જે કાંઈ વાળખી લાગે તેન કરતો.

આખરે બિંતર વરસની ઉમરે સોફિસ્ટીસને તેના કેટલાક દુશ્મનોએ કેદ પકડાવ્યો અને તેની ઉપર લાંબા લોકો એ કેવો, પરીણ અને એવાન બીલ વેટોમો ન માની કોઈ જુદાજુદા ધુણને માનવતું લોકાવતુ યુદ્ધ. સોફિસ્ટીસ તેમની સામે અનેક વાળખી વકરાવો લાખી પોતાને બચાવ ક્રીયા, પણ સેવર તેઓએ, જે સોફિસ્ટીસ લાંબાન લોકોની માફક સમજાવે વેટોમો ન માને તેા તેને મારી નાખવાનું નક્કી કીધું; પણ સોફિસ્ટીસ પોતાના બનની દરકાર કરવા વગર જે કાંઈ પોતાને વાળખી ક્રીયાનું હતું તેને વલથી રહી ઉલ્લી પડી કીધી. સુખયાઓને સમભવી તેમને સારો માંબ બતાવવાની કોશિસે કીધી અને સેવર પોતાની ફરન બંધવવા પાછાંજ આ બંધાવતું હતું પોતાની પ્યારો બન આપ્યો.

ન્યારે સોફિસ્ટીસને મારો ના મરવાનું બેચેન થયું હારે તેના મોતો દલબર સાથે, પણ સોફિસ્ટીસે તેમને પોતાની પાસે બોલાવી કીધાસે ક્રીયા. તે કીધી, “મારો બચાવ મીત્રો, તમને દલબરો થવાની કીધી મારું નરતું નથી, એકાદકી મારી કોઈ મોટી ઉપકાર પડે છે, અને દુઃખ નીચારી, સર્વે આદરખીએ મરવાનું તેા છો. મારી નીચારી ઉપકારનું છે. અને તેમાં કોઈથી આજે આવા સમય નથી. ન્યારે દલબર પોતે મારી પાસ આજે દુઃખા દેખાવતો રાત્રી, તે પછી તેમાં દલબરો થવાનું છે, કારણ નથી, કેમકે દુઃખકરનીવાય કોઈની માણસમાં

કોઈ દલકામાં દલકાં પ્રાણી ભેવાને પણ મારવા કે છતાંવાની સમી નથી. વળી મેં મારી છંદગીમાં કોઈનું પણ કીધું કીધું હોય એવું હું નહોતો નથી એટલે મને પણ મરવાના છો. રર લાખતો નથી.” આ પ્રમાણે પોતાના મીત્રોને કીધાસે કઈ, ફરન બોલ બ્યાનમાં રાખી તેની પાછળ પોતાને બન કુશાન કરનાર આ બંધાવર નરે જેવું તેના હાથમાં લેવરે જેવું પાણું આપ્યું તેવુંજ તે એકકમ કરી આનાકાની વગર પી નઈ સમજાવ્યોને હેરાત કીધા, અને સેવરે સાંત મોતે મરણ પામ્યો.

મીસીસ રીડીનળાઈ ફરતમજ કીરીજ કંઠાકટર.

એકે સુનાફર એકે વેશા કોઈ રોહરના હોલિમાં ગયો. ખાનું તઈવાર હોવાથી તેણે તરતજ ટેબલ આગળ બેઠા લીધી અને પોતાની પાસેની ખુરશી પર પોતાના કોણોએ બુક્યો. બી વેશા બ્યારે બીલ માંબજું હારે તેની અંદર “એ બહુ મઠે ખાનું” કરી મોટુંજ લેઈ તે અન્યથા થયો, અને બ્યારે બોતારોસે પુઠવામાં આવ્યો હારે તેને સદમભવવામાં આવ્યું કે તેના કોણને ખુરશી પર સુનાથી એક ધરાકની બેશા રોકાઈ, વારંતે તેણે હોલિવાલાની બેશ પુરવી લેઈયે. વેશા યુસાફરે કાંઈ પણ બોલ્યાં બીના બીલ યુકનું અને પોતાને કામે ગયો. મોડાકે દલાડા પછી તે તેન રોહરમાં પાછો ફર્યો અને તેન હોલિમાં ગયો. એક વેશાની ઉકાર દલ લાગી નહી હોય તેમ પેલો કોણો પાછો પોતાની આગળની ખુરશી પર મેલ્યો. આ વેશા કોણનું મોહકું હાથકાંઈ હતું, અને તે પણ વાંછી તેને માટે ખાવાને આવતી તે માંથી યોડું યોડું તે કોણમાં નાખતો. ટેબલ પર બેઠાં સરવે પેલાંઓમાં અન્યથ થતાં પણ કોઈ કાંઈ બોલતું નહી. આખરે હોલિવાલાનું દલન પાછો આંખાથી એમ કરવાનું કારણ પુછ્યું. “સાહેબ” તે યુસાફરે બોલ્યો, “ઉકરે બેશા બ્યારે જે બંદી આવી ગયો હારે મારા કોણના મઠિનાં ખાનંતો પેસા મેં આખા હતા, એકે તેણે કાંઈ પણ ખાણું હતું નહી. દમજા એની સુખ સુધરી છે અને તેથી હું એને ખવડાવું છું.”

ચોર કેમ પકડાયો! એક કીવસે એકે જુવાન બોરતને તેણીના ટેક અને સોફાનીની મેરદાનરીમાં પર તપાસવાને રાખી દીધી; રાતના બીજાને બચાવી આમમય આરસીમાં પોતાને બેઠોરે સારી પેઠે લેઈ દરની બેચારી કે “આ તોમીપી હું કેવી સુદર લાખું?” સવારના જોયરે તેણી હકી હારે વેશમાં મારી યમજી તેણીને માલમ પડી. આ ચોરીમાં તેણીને પણ લાગ છે એવા સંસયથી તેણીને પકડવામાં આવી, પણ તપાસ પછી નીરોશો ટૂંકની છાકી કીધી. ચોરોકે વખત પછી એક કીવસે ન્યારે તેણી પોતાની સહી સાથ રરતામાં ચાકી જતી હતી હારે એકે માણસ તેણી આગળ આરતેથી આવી બોલ્યો, “આ તોમીમાં હું કેવી સુદર લાખું?” આ બોલોસે તેણી હ્યારે બેચારી હતી તે તરત જાહેર આંખાથી તેણીને લાણું કે ચોરી કરનાર માણસ આજે હોવા લેઈયે. પોતાનાં સપનાં બજથી તેને પકડ્યો અને પોતાના સોબતીની મદદથી, ન્યાં વલક પોલીસ આવી લાગી લ્યાં વલક ધરી રાખ્યો; તે માણસે અતે કણુલ કર્યું કે ચોરી કરનાર તે પોતેજ હતો, અને વેશમાં ચોરી કરવા અગાડ ન્યારે બીજાના તથે સંતાળી હતો હારે તેણીને આ વાલક બોલનાં સંકેતથી હતો. તે વખતે ચોરી કરનારે કાંસીની સંજ થની હોવાથી તે માણસને પોતાના બુરાં કામને માટે બોલ આપવા પડ્યો હતો.

૦ સ્ત્રી માતા તરીકે. ૦

કે કડાપણવાળી માતા સમજી દોષેમની માફક, જે કડુશ્વાત તેણી પાળી શકતી નથી, તેની કડુશ્વાત કદી આપતી નથી. નાનાં છોકરાં પર કાચુ રાખવાનું કમ મોઝાં માણસપર કાચુ રાખવા કરતાં કોઈ સહેલું નથી. સપાકું છતાં, તેણી સત્કાર્ય-કર્ત્રી માહતારી નોઈએ. એક માની હગાઈ બચ્ચું પકડી આપે ને તેથી પોતાની માં પરથી વીશ્વાસ ઉઠાડતાં શીએ, તેના જેવું કદંશ બીજું કોઈ નથી; ને બચ્ચું પોતાનાં નીરદોષપણથી, તેના જેવું કોઈની જલદીથી પારખી કાઢતું નથી. છોકરાં આગળ જુડું બોલતું એ બચ્ચીન અપરાધનેરું છે, તોપણ સુખ માતાએ થોડા વખતની અગવડ ટાળવા તેમ કરવાને આંચકી કરતી નથી, ને એવું બાહણું લાવે છે કે એમ “ગપ મારવા” માં કોઈની નુકસાન નથી, ને છોકરાં પછી કદંગા સવાસો પુછે, “જેવું એનો જવાબ બરોબર હતાં ત્યુનેથી આવશનું નથી.”

સેન્દ્ર પીચર કહે છે કે, વાતચીત કરવામાં દરેક સવાલનો જવાબ આપવાને કોઈની જાંબાએવું નથી. પણ દરેક માણસ નવી હગવા તો જાંબાવતું છે, ને આ સંજ્ઞા મા તથા ઊંચ રાત્રિ લાગુ પડે છે. કદાં વળતે બચ્ચાં આગળ તેમના કદંગા સવાસોના સાચ્યા જવાએ કહેવામાં અગવડ ભરતું ને અવીચારી લાગે, પણ જુડું બોલતું કે ઘણું નીચ, ને ખીનશ્વપદ-કારક છે. ઉપાય એટલેજ કે બોલવુંજ નહી; બે તે સવાલ એવો હોય કે જે અકચણ વગર સાચ્યો કહેવાય નહી, તો તેનો જવાબ આપેજ નહી. અરે માતા! તારાં બચ્ચાં તારી પરથી વીશ્વાસ ઉઠાડે તે કરતાં બહેતર કે તેમને નીરાશ કરી તારી આગળથી હાંપી કાઢ! પછી ખાતરી રાખજે કે તે જે તારાં બચ્ચાને હગ્યાં, તે તેમની સાથે ઘુંઘાઈથી વર્તી, તો તેઓ જલદીથી તુને હતાં શીખશે ને-વુંડા જવાબો આપશે.

એક સમજી માતા આક્રમક રાજ્યનીકારીની માફક દયાથી ભરપુર નોઈએ. તેણીનાં બચ્ચાં જેમાં મનગદ હેતાં હોય, તેમાં પોતે પણ લેતી નોઈએ; તેઓના અભ્યાસમાં, તેમજ રમન મનમોમાં, ઉમેદા તથા નીરાશીમાં પોતાને દિલ્લો આપવા તમાર રહેતી નોઈએ. જે એક છોકરાં દીકરામાં કોઈ પણ સુવચણ પડે, ને ઘણેક વીચાર કાંધા પછી તે રાગી શકે, અથવા તેને એક નવો દોસ્ત મળ્યો હોય, જેને વીરો તેને

થણક કહેવાનું હોય, તો તેણીને શીખાવણ તથા ઉત્તેજનના બોલોથી તૈયાર રહેવું નોઈએ. તારો છોકરો પોતાનાં દીકરોના જુવાસો તારી આગળ કહી શકતો નથી એવી લાગણી, ને ખાતાં મન સાથે પોતાના વીચારો, ઉમેદો ને આશાઓ તારી આગળ કહી શકે નહી, એવી રીતી તારાં બચ્ચાં સાથે એ માતા! કદી તું ધારણ કરતી ના. જેમ સારંગીમાં જો એક ઝીણી ઘટ પડે છે, તો તે બગડી જાય છે, તેજ રીતે જે કચવાત તેમની વચ્ચે ઉત્પન્ન થાય છે, તે પહેલાં નહી દેખાય તેવો જણાય છે, પણ રકતે રકતે વધે છે, અને પ્યાર તેમાંથી તદન જતો રહે છે અને અરે! બ્યારે તું બેચ કે તારો છોકરો પોતાની મા પર વીશ્વાસ રાખતો નથી, તથા પોતાની ઉમેદો કહેતો નથી; એવી હાંડળી ચુનરે છે, કે જેમાં તારા ભાગ નથી, ને એવો રસો લે છે કે તે તારીથી ફરનો દુર રહે, તો એ માતા! તુને કેટલું દુઃખ ઉપજશે!

જેમ ક્ષીએ કહે છે, તેમજ જે હાંડળી તદન જાળજા-ભરી હોય, ને નીતી ઉપદેશો જેમ બળત કરે છે, તેમ બે હુનાં કાંતાવાસાં જગલ જેવી હોય, તો ખચ્ચીત આપણને પડે છે કે આપણો બચપણનો વખત મનોરંજક વારતાઓનાં બળાન માફ કર્યે, ને જે કીજોતરી ભરમાં જુણાં આપણને મળે, તે તરફ આપણાં પગલાં ભર્યે. જેઓએ અનુમખનો કડવાસ સાંપેલો છે, ને જેમને દુઃખદાયક મુસાફરીથી ખરબચડા ખરડો, ને અધારી ખીણી વાદે છે, તેમને બાનું કંડીને બચપણનો વખત ખુશતુગા કરવો નોઈએ, જેથી કરીને બ્યારે તેઓ આ હુનાની જાળજામાં પડે, હારે તેમને ઘણી ખુશતુ-મા યાદગારીઓ આવે. એ માતા! બચપણનો વખત સુખી કર, કારણ કે મહેનત ને દસગીરીનો વખત તો મોટમજા આવશે. બ્યારે કોઈ બની મીનતા વીશ્વાસપાત અથવા ધારેથી આશા ભટ થાય છે, હ્યારે આપણને જાળજા વગરનો બચપણનો સુખી વખત યાદ આવે છે, ને આપણને હ્યારેજ જણાય છે, કે મિત્રાચારી ડોલવાણ છે, અથવા આશા આપણને હમે છે. તે વખત કે બ્યારે એકાંતમાં જોડેલા હોઈએ, જે વખતે દીક તદન ઉદાસ થયતું હોય છે, ને આતુરતાના વીચારથી જેવું બધું હ્યારી થઈ જાય છે, હ્યારે બચપણના વખતનાં મુંદર ઝીવો એક પછી એક આપણી સામે રજુ થાય છે. બ્યારે એવો સપળા વીચારો આપણી સાથે આવે છે, હ્યારે આપણાં દીક-માં જુધી ઉપજે છે, ને આપણું જેવું બાહુ પગલ થાય છે. અધારા એવો આપણી આગળથી ચુપ થઈ જાય છે, ને આપણે પાછાં હુનાની જાળજાની સાંમે હાંમતથી લડાઈ કરવા તૈયાર થઈએ છીએ. અરે માતાઓ! તમારાં બચ્ચાંને બચ-પણને વખત તમારા પ્યાર, નરમાસ આક્રમ ને ઉત્તેજનથી સુખી કરવાનું તો તમારા હાથમાં છે. તેઓને બચપણનો વખત એવી રીતે આક્રમથી સુખી કરવો નોઈએ, કે છેક આતની ધડી સુધી તેમને તે યાદ રહી જાય, તમેને કદત તેમની રમતોમાં આગ હેવો, તેમનાં દુઃખમાં દીવાસો હેવો, તથા તેમની તારી ઉમેદોમાં ઉત્તેજન આપવું ધરે છે, અને આ યું અવકુ છે! હા, જેઓ લાડ લડાયા વગર પ્યાર કરી શકતાં

નથી, તેમને મારે અથડું છે ખરું, પણ જેઓ પ્રહેલેથીજ પુરતો આકાશ અચ્ચાં પર રાખી ખ્યાર કરે છે ને મગતા રાખે- છે, તેમને ધણું મેદલું લાગે છે. માનો ખ્યાર હમેશાં જુવાન છે; “નારનીયન મેકલીઓડ” પોતાની મા પર હંમેશાં લખતો, “હું કદીની તમને દુખા દીધા વગર મારી વરસગાંઠ જસાર યવા દેતો નથી, ને મને જેનું આપ્યા પછી, જે નદી થાઉં તેવો ખ્યાર, કેળવણી, નરમાસ, ને બધાઈ તમેજો ખરાં દીકરી મારી સાથે કાપી છે, જેથી મારી જીંદગી આ દુન્યામાં સુખી થઈ છે, તે સપનાં મારે હું તમેને ખરાં અંતઃકરણથી દુખા દેજો.”

ઝેરી શેરની માની માયાથીજ તેના મીનકળાના દુનર- ને, ઉત્તેજન મદ્યું હતું; તેણીનાં ઉમદા બીનરવારથીપણાંથી તે ખીલવવાને તે શક્તીવાન થયો હતો. અતીશય તંગી ખમીને પ્રહેલાં “લીક” ને પછી પેરીસમાં તેને અભ્યાસ સાર જોઈતી થીને તેણીએ પુરી પાડી, જ્યારે તેણીના ઉત્તેજનના બોલા- થી તેની ઉત્તરને મળ્યુતી મળી, ને ખતીપણાંનો ખરેખરે મધ્યો. તેના અયપણના વખતમાં જેવા ઉઠા ખ્યારથી તેને ઉત્તેજનામાં આજ્યો હતો, તે તે કદી ભુલી ગયો નહી, ને મોટપણે જે ધ્યાસ તેની વખાણવા લાયક મા તરફથી દીખ્યો હતો તે હંમે- શાં યાદ કીધા, ને પોતાની બેડીપર નીચે પ્રમાણે લખતો— “મારી વાહલી દીકરી, “જેઈએ” બોલ તારા ધ્યાનમાં ગા- ખર હસાવી રાખ્યો, કારણ તારી બપાઈ કદાપીતર ને ભુલી જતી હતી.” તેના અયપણના વખતની યાદદાસ્તો તેને મોટ- પણે ધણીક મોજ મગદ વચ્ચે યાદ આવતી.

“જે” નો દોસ્ત ને જન્મ ચરીત લખનાર “મેસન” કહે છે કે, તે કદી હાથ માર્યા વગર પોતાની માને યાદ કરતો નહી. તેની યાદચક્ષણ ને જુદીગાં જે સફડી સરસ હતું, તે તેની મા તરફથી ઓથે ઉતરેજું હતું, ને તેના અય- પણનો સમયો સુખી વખત તેની માના બીનરવારથી ખ્યારને લીધે હતો. “ઈતન” ને “કેમબીડન” તરફ જ્યારે તે હતો, જ્યારે પોને જાતે મહેનત ઉભાગ કરી, તેનાં જુગ યુગરોંયુ- માંથી તેને જુવીથી પાછતી, અને તેના બદલામાં મોટપણે તેણીને તે અતીશય ખ્યારથી વળગી રહેયો.

લાઈલ ખં કેલવલ.

વાળખી ભાગ—“જેરે નંજી, આ કેમમાંથી વાળખી રીતે તારા વાઈ નવલનો ભાગ દહાડલો.”
“વાળખી રીતે જેરો જું મારે?”
“જેરો કે તું એને મોટો દહાડો આપજો.”
“જારે તો મારે નવલન ભાગ કરે તો વધારે સાર.”

વેલાતના રાજા આઠમા હેનરીની તીજ જાણી જેન સેય- માર મરણ પામ્યા પછી, બીજ મલવાને લગારુંચુકકેળ પડી હતી. પ્રહેલી માંગણી તેણે મીલાનની રબેસ દાવેજરને કરી હતી, પણ તેણીને જવાબ નીચે યુજન હતો—“મારું માયું જેઈન છે; પણ ને જે હતો ખજોત એક એથણીની સેવામાં દાનર રહેતો.”

એક સદગુણી પુત્રી અને વફાદાર પ્રીયા.

સતમજ રાંડેલીયા અસલ રાંડેરના રહે- વાસી હતા. તેવણને પોતાના બાપદાદાની સારી મીલકત અને જગીરી મલી હતી, અને રાંડેરમાં એક ખરા જરથોરતી અને અશરારક મદરથ ગણાતા હતા. તેવણનો મુખય વેપાર રાંડેરના હોરાઓ સાથે બા- હર ગામ વેપારની જાણ્યો મોકલવાનો હતો. ઘણી નાહાની ઉમરે તેવણ પોતાના કાકા સાથે મીન જઈ આજ્યા હતા. જ્યારે

બાદ તેજ કાકાની એક ખુબસુરત અને લાએક બેડી સાંચે એજોની શેહાદી થઈ અને તે એક ખૂંજ સુખી જોડું, નીવ- યું. રસતમજ રાંડેલીયા અને તેવણનાં મોહોરદાર વીરબાઈજી પોતાના ધધાને સર મેંજન તરફ સાંચે ગયાં, અને હાં હાંબી વખત રદમાં, કારણ કે હાં તેવણનો વેપાર મોહોળા પાયા પર ચાલતો હતો અને બાગય દેવી તે લોક પર ખરેજ પ્રસન થઈ હતી. રસતમજની બલી ધણીયાંણી પરદેસને તેવણની સાચેજ હોવાથી તેવણને મનથી પોતાનું વતન અને ખેરા કુટુંબ સહ આગલજ હોય એટલો સતોશ હતો. તેજોનાં એ સંપુ- રણ મુખમાં દવે એક જવનો ઉગેરો મયો, યાને વીરબાઈજીએ એક અતી ખુબસુરત બેડીનો જન્મ આપ્યો. તે બેડીનું નામ રસતમજએ પોતાની માતાનાં નામ પરથી રતનબાઈ કરી રાખયું, અને તે જુશનુમા બાળકથી તેજોનું ધર દસનું થયું. રતન પોંચ વરસની થઈ એટલે તેને ધરમંજ તેણીની માતા રમતાં રમતાં ચોડી ચોડી કેળવણી આપવા લાગી. તે ચખરાક બાળકો ઘણી ઝરપથી વાંચવા લખવા કીખી; એક ચુરોખી- વન બાનું તેણીને અજેજ કેળવણીથી આપવા આવતી હતી. પુત્રીનો ખરાં સજુમાર જે નમનતાઈ, સભયતા અને સજુકાઈ તે તો તેણી પોતાની માતાનાં દુધમાંથીજ પાત્રી હતી, યાને એક પુત્રી માતાનાં દુધ સાથે કેટલો સંબંધ ધરાવે છે તેનો આજોજન મીતાર તે આપણી ખુબસુરત રતન હતી.

સદગુણી રતન હાલ ૧૨ વરસની છે અને તે નીરદોષ એકરીને ચોડીજ ખખર છે કે તેણીની અશરારક માતા જન્મની જેરી ચુંગાલમાં મેહેજ વખતમાં સપડશે. ખીચારાં વીરબાઈ- જીને એરી તોવ ખાખી અને ૧૪ દહાડામાં અગેક ઉપાયેને ૨૬ કરીને તેવણ જેહેસતનચીન થયું. અફસોસ! તે શોકાગ્રેષ્ઠ દીવસ ખીચારા રસેતમજને મનથી એક આફત મીસાસ થઈ પડ્યો. સમજુ રતન પોતાના પીતાની સાથે એ દુનખ ધણું વીરજથી ખખરા લાગી, પણ એટાંથીજ રસતમજ રાંડેલી- યાનું દુઃખ અટક્યું નહી. દુઃખની તો તે સજ્યાત હતી;

તેવણના બોહિલા વેપારમાં નહીં ધારેલી ખોટ જવા લાગી. આએ ફરવું આસમાન કોઈને ચુકવું નથી અને કોઈને ચુકવે પછુ નહીં, અને તેજ બેવડા આસમાનના ચક્રમાં ફસતમણ હાલ સફૂડ સપડાયા, કારણકે એક ફરસતા ખસલતની બોહિ-રદાર બોહવા પછી લક્ષ્મી માતા તેવણને હેલી સથામ કરવા લાગી, યાને જે દોલતની દેવી તેવણની અચપણથી સાથી હતી તે એકાએક દગો દઈને યુગ થઈ ગઈ. નાચારી બોહાના હોમને તેએ તાબે થયાં અને એક વખતના સુખી ફસતમણ એક દુઃખી ચીતાર થઈ પડ્યો. પછુ તેવણની યુગ ચપલી દોલતમાં એક “હીરા” જે તેવણ પાસે બાપી હતો, તે તેવણની એક પુત્રી દીકરી રતન હતી. બોહિરદારના ઝગમગ અને દોલતની નીરાસીમાં એ બેયુજુ રતન તેએના દોહાસો હતો, અને એ સદયુક્તિ પુત્રી પછુ તેહાંજ વાહાલથી પોતાના પીતાની માયા અને બરદાસત કરતી. ફસતમણને રંચન આગળના નરવું સુખી લાગતું ન હતું; લાંબા વખતનું ભોગવેલું સુખ અને પૈસાની નહોતજલાથી બોહી દેવાથી તેવણ પછા બેચેન રહેવા લાગ્યા અને રંચન છોડી જવાની ઈચ્છા કીધી. એક વખતના ગોઠા વેપારી ફસતમણ કાંઈક ટુક પુછ સાથે પોતાની વહાલી બેટી સાથે મુજબ આવા અને એક નહાવું પછુ સાપાંદાર થેર થઈ તેમાં વસ્યા. આપણી સસરુણી રતન પોતાના પીતાનું દુઃખ ધીસરાવવાના તરેહવાર ઉપાય કરતી અને પોતાના ગરીબ વખતમાં થેરનું સરવે કામ પોતેજ કરી લેતી. ભેંકે બીચારીએ સાત આર કાપડેલા પછુ હાથમાં પોતાના પીતાની તજ હાલત જોઈને એક દાસી પોતા પાસે રાખ્યા સીવાએ સરવે કંઈ થેરની ફરજ પોતેજ બજાવતી અને પીતાને પછુ તે વાતથી અલગ રાખતી. તેણીએ યુવાની તાલીમ પછી લીધેલી હોવાથી હાથમાં બહારનું તરેહવાર યથેવાનું લાવી તે કામ આપો દહાડો બેસી કરતી અને પૈસા મેળવતી હતી, અને જરૂર ભોગ બાપને પછુ આપતી હતી. એ રીતે કસસરથી રહેતાં બે ત્રણ વરસ નીકળી ગયાં. હાથમાં નતનની ઉમર સતર વરસની છે. એક દહાડો તેણી બારી આગળ બેસેલી હતી તેવામાં બારણું આગળ એક ગાડી આવી હતી, નીચે ઉતરી ભેતાં પ્રાથમ પડ્યું કે ફસતમણને રસ્તામાં કાંઈ અકસમાત થવાથી તેવણને તે ગાડીમાં નાખી થેર લાવવામાં આવા હતો. ત્રામ પરથી ઉતરતાં ધ્યાન મુકી જવાથી સામેથી આવતી એક વીક્ટોરીયાનો આંબડા લાગી તેવણ લાંબ કપકાઈ પડ્યા હતા, તેવણના એક પગ ભાગવા સાથે છાતી આગળ ભેરમાં જમખ થયા હતા. આથી હાથ-તમાં પોતાના પીતાને જોઈને રતન તો ગોપા બાવરી બની ગઈ, પોતા પાસે જોખી કંઈ હતું તે ઉમટથી પોતાના બાપની માવજત, દવા અને ખોરાક પર ખરચવા લાગી, પછુ નહીં. પીતાનોખી હાથે તેના પરથી ઉઠી ગયો અને કમનસીબ રતન આખરે બાપ નીનાની થઈ. હવે તેણીનાં પડખું વળ્યું તે કોણે કરી શકે? ગમખવાર ફસતમણએ તે ઉઠેલી હાલએ પોતાની એક દોલત સમાન દીકરીના માથાપુ હાથ રહેજ પોતાને દુઃખી છવ તે સાહેબને હવાસે કીધો. પછુ રતનના આપણી કમ-

ભાગ્ય રતનનાં તે આએ બેવડા જોહાનમાં હાલ તરતતો એકલીજ પડી. તે સીમાંણી છોકરી પોતાનાં નસીબને તાબે થઈને બેસી અને એકલીજ પોતાનું યુગ્ગતન કરવા લાગી. પાડ પડા-સીની મદદ તેણીએ ઉપકાર સાથે ના પાડી, અને વખત જતે એવી રીતે રહેવાની તેણીને આદત પડી. એક દહાડો આપણી ગરીબ રતન મુજબનું “જમે જમશેદ” લાંબતી હતી તેવામાં તેણીની નજર તેમાં આવેલી એક નહેરુ ખખ-રપર પડી. તે એ હતી કે, કોટમાં આવેલી એક કાપ-ડયાની દુકાન મારફતે ગરીબ માનુઓને થેરધડુ સીવવાનું પુર પાડવામાં આવશે અને તેજ ખાતાં મારફતે તેઓને તેઓની સીવાઈના પૈસા પછુ આપવામાં આવશે. રતન લાં ગઈ અને તેણીને માત્રમ પડ્યું કે તે દુકાનપર લોકોને લાંબી જડાખધ સીવવાનું આવતું હતું, અને તે કાપડયા સર્વે સીવનારી બાઈ-ઓને ચોક્કસ પાંચે સીવવાનું આપતો હતો. બળી લાંબી પૈસા તરનજ મક્કતા હોવાથી રતનને આએ કામ થલું રોહેલું જ-ણાયું. આ દુકાન બેહેરાંમ કાપડયાની હતી અને મોટા પાયા પર તે જવાનનો વેપાર માસતો હતો. રેશમી કાપડ તરેહવાર જતનું, તે સીવાય સુતરાળી અને ગરમ કપડાંઓના પછુ વ-ખારો ભરેલી હતી. બેહેરાંમ કાપડયા મક્કતાવા સ્વભાવના એક પ્રમાણુએ મદદરથ હતો. કુખ્ય કરીને પાસેની બાઈઓ સાથે તેની લેવડ દેવડ ઝગ્રી હતી અને તેને સહ જોઈ બેહે-રાંમ કાપડયાને નામે ચોક્કસપડું. હવે આપણી રતન સીવવાનું લેવા લાં આવતી જતી થઈ. રતનની આંકાકી અને હાથકી અને સોહાવામણ યુગ્ગસુરતે બેહેરાંમ બેહેરાંમનાં દીકમમાં કાંઈક ચોક્કસ જોયા વીચારો પેતા કીધા અને આણીગમ બેહે-રાંમના નરમ સ્વભાવ અને મહત્તાવા બવાસ અને પ્રમાણુક લેવડ દેવડથી આપણી રતનનાં ઇગરમાં કંઈક અજબ રીતે ખેચાણ થવા લાગ્યું. તે નીરહોપ છોકરી તેણીની મેદનતના બદલામાં મક્કતાં રોહડ નાણું અને તેથી આખરથી યતાં તેણીનાં યુગ્ગતન મારે એમજ સમજતી હતી કે તેણી આ લાપડીવાજા મદદરથ બેહેરાંમનેજ આભારી હતી. એ પ્રમાણે રતનના દીપસ સંતોષથી જવા લાગ્યા અને આસ્તે આસ્તે તેણીનું દુઃખ ઓછું થવાથી એક યુગ્ગસુરતે અપ્પણા તરીકે તેણીને સંતોષી અને નીરહોપ રોહરે દીપી નીકળ્યા. તે દેમેરાં બોહાની બદલી કરીને તે સાહેબના સુગરાંના કરતી. આ વેણએ તેણીની ઉમર આગળીસ વરસની હતી. એક દહાડો સાંજે રતન પોતાનાં થરમાં કંઈ પછુ વીચાર વગર નીરહોપ અને મેહેલી છે, તેવામાં આવતો એક જણે તેણીના હાથમાં એક નાની ચીકી મુકી, જે નીચે પ્રમાણે હતી:—

નેકવામ ખાનું રતનખાંડ—

જત મને ધણજન નરૂના કાંપસર કાલે ઉપડી જતી રડી-મરમાં કાલેજે જતું છે, તે આગમય તમે બાનુંની આગળ મારાં જરૂરમાં રમતા વીચાર રોજ જણાવવાની રમ લઈશું કે તમે! નેકવામ બાનુંની ખરી લાએકી અને અદબ અદા સાચી નીરહોપ યુગ્ગસુરતે કોઈખી જોનારની આંખને મુરોતો સંતોષ આપે જોતી છે, તેથી હું પોતે દીલોબનથી તમારા હાથની ઉમેદ રાખું અને

પોતે પોતાને પીઠાનવા શીખનું એ એક દુન્યાને ઓળખવા શીખવવાને રસ્તો છે.

સહવાસનાં કરજ કરી ઉઠવું, તેના કરતાં રાતના ભૂખાં સુવું વધારે સાધું છે.

શુસ્સાની વખતે જે માથુસ પોતાની છબને કાણુમાં રાખી શકે છે તેજ ડાહ્ય માથુસ છે.

મંડળીમાં ન્યારે તમેને કાંઈ બોલવું પડે, ત્યારે વીચારીને બોલવો, નહીં તો એવું નહીં થાય કે તમારા બોલોનાં હથીચારો વહેજ તેઓ તમારી સામે લડવા આવે.

પડતીમાં થોડાંજ માથુસો આપણાં દુન્યાની દયા ખાય છે, ન્યારે ચઢતીમાં દબાવે આપણી આસપાસ બને છે.

સ્ત્રીની વફાદારી અને સદયુક્ત સીંધી કંગાળ કુપદાને પણ શોભા અને ખુશમુરતી આપે છે.

જ્યાં સુધી અને ત્યાં સુધી સર્વ સાથે સસાદસપનનાં રહેવાની કોશિશ કરો, સૌથી સુખી તો તેજ છે કે જેનાં ઘરમાં સર્વ રાખ્ય કર્યું હોય.

જે તમે જ્ઞાન મેળવવા ઈચ્છતાં હોવો, તો જે ગીત વીધે તમે આનંદમાં હોવો, તે માટે પુછી શકેક યથાને સરમાનાં ના. બોલેસો બોલ, મારેસો તીર, ગપસો વખત, અને ખેતવસી તક એ કદી પાછાં આવતાં નથી.

આગરને તમે તમારા કોઈ મીત્ર વીળે સાદું નહીં બોલી શકો તો તેને વીરે મુદલ બોલતાંજ ના.

જેમનાં મોઢાંપર બોલતાં તમે ગ્યસકાવો તેમની પીઠ પછવાડે યહુ બોલવાને હીમત કરતાં ના.

દુઃખ ખમવાની શક્તી નહીં એજ ગ્રાથી મોટું દુઃખ છે. આપણું સુખ દુઃખ ધણકરીને આપણા પોતા ઉપર આધાર રાખે છે.

હાલમાં માથુસ મરીબાઈને ક્યુસ રાખવા શરમાવું નથી, પણ તેને દુર રાખવાને કોશિશ કરે છે.

સમજી આદમી દમેશાં હાદાપણને શોધે છે, ન્યારે સુખ આદમી હડાપણ મળ્યું એમ માને છે.

સુખ આદમી બીનાંબોની ખામી નેઈ શકે છે, ન્યારે પોતાની ખામી તે મુદલ જોવું નથી.

ધીરજ અને ખંત એ બંને એવા પુણે છે, કે જે ઉપરથી માથુસો સંકટને છૂટી શકે છે.

એક માથુસે પોતાની ભુલ કશુલ કરવાને કદીખી શરમાવું નહીં નેઈયે, કારણકે ગીત બોલોમાં બોલે તો તેના અર્થે એટલોજ થાય છે કે, તે ગઈ કાલના કરતાં આજે વધારે ઠાંડો થયો છે.

વેર એજ એક જાતનું કરજ છે કે જે પાશ્વરેવડું ધણું સુલ ભરેલું છે.

પ્રમાણીકપણાથી વૈસા મેળવો, ઉદારતાથી ખરચો, અને હડાપણથી હકમન ચલાવો.

અપ્રમાણીકપણાથી વૈસા મેળવી તવખર ઘવા કરતાં પ્રમાણીકપણે જીવન કરી ગરીબ રહેવું વધારે સાધું છે. કંગાઈ

થી કલ્પ્ય તમારી કાઠણી વૈસાથી ભરેલી થશે, પણ તમારું અંતઃકરણ દમેશાં તમેને ડપ્પા કરશે, અને ન્યારે આ કાંની દુન્યામાં તમેને વૈસા સુધી જવું છે, ત્યારે એક ભર્યા અંતઃકરણ સીવાય મરતી વૈસાએ બીજું વધારે શું લઈ જઈ શકશો? જાદગી માટે દોષતને લાગ કરવો અને ધર્મ માટે જાદગી આપવો.

ન્યારે આપણે એપણાં હોઈયે ત્યારે આપણા વીચારો, ન્યારે કુટુંબમાં હોઈયે ત્યારે આપણો સ્વભાવ, અને ન્યારે મંડળીમાં હોઈયે ત્યારે આપણી બોલવાની રીતી તપાસવી નેઈયે.

વરસાદના દહાણ કાંઈ તે દીવસો નથી કે જે માટે આપણે તૈયારી કરવી નેઈયે. જેટલી અધારમાં તેટલીજ સુખના તડકામાં આપણી નરસિંહપતી બોલણ છે, એટલા માટે કરકસર એ કદી દમેશ નહીં કરે એવો મીત્ર છે.

તમારી છુપી વાત કોઈ બીજાને છુપી રાખવા કદી કહેશો ના. કારણકે ન્યારે તમે પોતે તે છુપી રાખી શક્યાં નથી તો પછી સામું માથુસ તે કેમ રાખી શકે?

કદાચ તમે આખી દુનીયા છૂટી વેશો પણ મોતનાં પંજામાંથી તો કદીખી છુટનાર નથી, માટે મોતથી કરીને આ દુન્યામાં તમારાં બીજાં દુઃખી ભાઈબહેનોનાં ભંસાં માટે જાદગી ચલાવો, કે જેથી ન્યારે મોતનો કાસક આવે ત્યારે તેનો પંજો તમેને સખત લાગે નહીં.

ધનખાઈ. ૨. શોકના.

ભ રવા-ગું થ વા વી શો.

આઈ. એફ.

એ. ડી.

સી. એચ.

આચારી વાંચનારી જાનુઆરી મહિને અગ્રે દર અંકમાં તરેહવાર જાતનાં કરવાના "મોનોગ્રામ" આપતાં જઈએ છીએ તેમાં આ ઉપર આપેલા મુદર "મોનોગ્રામ" પણ ઉપયોગી થઈ પડ્યા વગર રહેશે નહીં.

“સનબીમ” નામની આગળોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૬ હું.

સનીવાર, તા. ૧૬ મી સપ્ટેમ્બર—આજે પાછાં નવ વાગે હમે “કારકારાના” જ્યા ઉપરયાં, જ્યાં જે કસાક પછી આવી પુગ્યાં, અને નારતો ખાઈ “કનદોવેરીઆ” કરી રેપેનીસ લેકોપી નસેકું ગામ છે હાં ગયાં.

મઈ કાસે રાતે મને અહીંના લેકોએ એક ભતના તીડા જે આપ્યાં ખેતરોનાં ખેતરો. ખાઈ જાય છે, તેની પાત કહી તે મેં માની નહી, અને તે વખતે વગર વીચારે હું બોલી ઉઠી કે તેને જેવાને હું ઘણી ઉત્તરાર છેજી. મારી ઉમેદ થોડા વખતમાં પાર પડી, કારણ કે જ્યારે હમે જતાં હતાં ત્યારે એક ભંખુર જેનું વાદળું આગળ આવતું હોય એમ દેખાયું, અને થોડા વખતમાં હમારું મોહકું, માયું અને હમારા હાથો તે તીડાએ તોડી ખાધા, અને તે ઉપરથી અને એવો અનુભવ મળ્યો કે હવે હું તેઓમાંનાં એકને પણ કોઈ દીવસે જોવા માંગતી નથી. ત્રીસ માર્કસની યુસફરી ડીધા પછી હમે થોડા વખત “કારકારાના” ઉભાં, અને પાછાં “સેસેરીઓ” જ્યા નીકળ્યાં, ત્યારે હમે સરતના રસ્તા આગળ એક રોડું દીઠું; આગળ ગયાં ત્યારે હમે એક ખજાસ થતી સરત જોવા પામ્યાં. અહીંના રહેવાસીઓ ઘણી કુટ્ટી સરતો દોડાવે છે તથા થોડાઓ પણ ઘણી સારી રીતે સીખવેલા હોય છે. તેઓ એક કસાના દસ માર્કસને હીસાએ ઘણો લાંબો વખત સુધી યાત્રા વીના દોડી શકે છે, પણ જો તમે તેની પીઠ ઉપર સવાર થયા પછી તેને ઉભો રાખો તો તે તેને તદ્દન પસંદ પડતું નથી.

૧૬—કાલેટરા નદીની સામે પારને દેખાવ.

“કારકારાના” હોડ્યા પછી અમે એક શેઠરી ગામમાંથી પસાર થયાં, જ્યાં સીમાય અમે કોઈ બીજું દેકાણું દેશીઓને જોવા નહી. અમુને પાછાં ફરતાં વરસાદ નડ્યો, અને કારકારા આવી પુગતાં મોઢું થયું. ખાણું ખાઈને અમે રોશન ઉપર ગયાં, જ્યાં અમારી ટોશીના રાખસો તથા બીજાં ઘણાં લોકો અમુને મુકવા આવ્યાં હતાં. તેઓએ એક નાદનો ચાર મહીનાનો સીદ મને ગેટ આપ્યો. આગળાડી સાડા આઠ વાગતે ઉપડી, અને એક કસાકે “રાપો સેગનદો” આવી પોંદતી. ખાજરી રાતના સાડાચાર વાગતે અમે સવે, અંધારા અને ઘડીમાં “કેનેલ દ એમસ” માં તૈયાર થયાં હતાં, અને એક ખાણું ગરમ કાપી પી અમે સવે જુદાં પડ્યાં. કેપટન દનલોપ પોતાનાં વાદળ ઉપર ગયા, તોમ (જોરડા બેસી) “સેનનલ આરજેનનાઇન લેન્ડ કુમપની” ના વસાવેલા મુકકા ઉપર પોતાનો અભીપ્રાય ખજાસ કરવા બેઠો, અને બીજાઓ “સાસ રોસેસ” ઉપર જ્યા ગાડીની રાદ જોતાં બેઠાં.

સુષવાર, તા. ૨૦ મી સપ્ટેમ્બર—સાડાં છ વાગે વેગેનટ ગાડી આવી પુગી, જેમાં અમે નીકળ્યાં. રસ્તા ઉપર કોઈ ઘણાં આડપણો નથી, પણ મોટું મોટું ઘાસ યાય છે, જેમાં ઘણી વખતે આગ લાગવાથી બળીને જમીન કાળી રહી જાય છે. આ જગ્યા ઉપર થોડાઓ પુશકળ છે, અને જેમ અમે આગળ વધ્યાં તેમ અમુને તેઓનાં ટોવાંઓ મથવા લાગ્યાં. અહીંયાં અજેબીઆની માફક કોઈ પણ થોડી ઉપર બેસતું નથી, પણ તેને જોતો ઘસડવાના કામમાં વાપડે છે; અને કોઈ વખતે તેનાં ચામડાં અને ચરબીને સાફ તેને મારી નાખે છે, પણ તેમાંથી એ લોકોને આસરે પાંચ અથવા સાત રૂપાથી કોઈ વધારે મળતું નથી. આ જગ્યાના દેશીઓ પોતાની જાંદગી દુન ઉપરજન યુગરે છે એમ કહી શકાય. તેઓ થોડાઓને દરએક કસવામાં આવે એવાં કામે, જેવાં કે શેકાર મારવા, માછલી પકડવા, ઉતારી તથા માખણ બનાવ-

વામાં વાપરે છે. બીજારીઓ પણ થોડે ખેતી કરે છે, અને દરેક ચાકર પાસ પોતાનો થોડો હોવાનું જોઈએ. ખાલી પક-ડવા થોડાંઓને પાણીમાં ચલાવે છે, અને પછી તેનો સવાર પોતાની જગ્યાને ઉપયોગ કરે છે. “બોનસ એરીસ” માં કા-નારા આગળ પાણી ધણું થોડું હોવાથી વઢાણુમાં સામન થોડાંઓ જોડેલાં ગાડાંઓમાં નાખી લાવે છે; જ્યાં દહી વસે-વવાનું વાસણ હોતું નથી ત્યાં દુધ એક બકરાનાં આમડાંની કાંઠાઓમાં નાખે છે, અને તે કાંઠાની એક માથુસને થોડા ઉપર બેસાડી તેની સાથે લટકતી બાંધી તેને કેટલાક માર્થક સુધી દોડાવવા કહે છે, અને આખો વખત રેલી કાંઠાની તેની પછવાડે જમીન ઉપર અડાવા કરે છે.

આસરે ચાર વાગે અમારે સાફ ખીજ થોડાંઓ આવ્યા, જે ઉપર ખેતી અને ફરવા નીકળ્યાં. થોડો વખત ગયા પછી અમારી સાથનાં કુતરાંઓએ એક જગલી કુતરાંને દર સોધી કહાડી તેને મારી નાખ્યો, “પણુ” અમારી સાથના એક મદસ્થ હજી તેને બદાર જેવી કહાડે તેટલાં તેને ચીત જગલી ધુવંડ આંધી હંમણાં માંથી ઉપર રડતું અને “પુમ” પાડતું ફરવા કાઢ્યું. હવે સરવાલે તેણે હંમણાં બધાં કુતરાંઓમાંથી એક સહે કુતરું, જે પેલા જગલીને મારવામાં આગળ હતું તેને સોધી કહાડ્યું, અને જે ચાર ચાંચ મારી પોતાની પાંખો તેની બાજુ સાથે આકાશવા લાગ્યું. ખીજા કુતરાંઓએ તેને હડસેલી કાઢ્યું, પણ અરધા કલાક પછી હવે અમારે આ જગલી એક માર્થક દુર દતાં ત્યાં તે પક્ષી પાછું આવી તેજ કુતરાંને ચાંચ મારવા લાગ્યું, અને પોતાના દોરતાનાં મરણુને બદલે લેવાની કાશી કીધી. આ ઉપરથી માત્રમ પડે છે કે એ જે જનનવર વચ્ચે કેટલી પ્રીતી છે.

બરેસપતવાર, તા. ૨૧ મી સપ્ટેમ્બર—હવે સવે સહવારના પાંચ વાગે ઉઠ્યાં, કારણ કે છ વાગે હવે શીકાર મારવા જવાનાં હતાં, પણ ધુમસ હોવાના સખખથી અને આઠ વાગતા તુલીક નીકળી શક્યાં નહીં. અને જે હરણુનો શીકાર કરી પાછાં ફર્યાં અને નાસ્તા ખાઈ રેશન ઉપર જવા નીકળ્યાં. રાતનાં દસ કલાકે “રેડ્રીઓ” આવી પુગ્યાં, જ્યાં ધણાક મીત્રો અમુને પોતાને ત્યાં આઠ પીવા નોતરે કરવા આવ્યાં હતાં, પણ ધણાં યાકી ગમણાં હોવાને લીધે અને પાંધરાં અમારાં હોટેલમાં જઈ સુઈ ગયાં.

પ્રકરણ ૩ મું.

શુકરવાર, તા. ૨૨ મી સપ્ટેમ્બર—અમે એક વાગે “બોનસ એરીસ” જવાને રીમરમાં બેસવા ગયાં. રીમરપર અમારી સાથ કોઈ ગાનાર હતા નહીં, તેથી મોડી રાત સુધી ઉભાગરા કરવા અમેને ઠીક લાગે નહીં.

સનીવાર, તા. ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર—હું “તાઈગ્રી” નદી જોવાને ઘણી આતુર હતી, તેથી સહવારના સાઠા ચાર વાગે મને કપતાને ઉપર તેડી. આકાશપર ઝોલાખી વાદળોએ જણે સરત રમતાં હોય તેમ દોડાધામ કરતાં હતાં, અને સુર્યનું ઉગતું હોવાથી બધો દેખાવ ધણો રળીઆમણો દેખાતો હતો. સાઠા છ વાગે એ નદીનાં સુખ આગળ પુગ્યાં, જ્યાં ધણાં વાદાણાં ભરતીની રાહ જોતાં હતાં હતાં. ઉતારાઓનાં સામનની તપાસને લીધે અમેને થોડી વાર ખોરી થયું પડ્યું, પણ દોહડ કલાકમાં તો અમે દેવલે રેશન તરફ યુરુનું આડોના જાણ તણેથી ચાલતાં ગયાં. અમેને રેશન ઉપર મીઠા કોમલેન મળ્યા અને પોતાના મુંદર બંગલામાં અમુને લઈ ગયા. બપોરે અમે ગામવામાં સેદાઈ અને ઝડપથી શેઠરમાં ફરી આવ્યાં. અંદીનું બંનર ધણું થોડું છે, અને દરેક જાતનો શેકાર, તરકારી, ફરત, ગોસ, ઉંચાડી સજી મધ્ય ભાવે મળે છે. કપાં અને ઘરનું બાડું ધણું થોડું હોય છે, પણ ખોરાકી અને બીજી જરૂરીયાતોના સામન ધણો સોધો છે. હોટેલમાં પાછાં ફરી અમારો સામન લઈ અમે સહી સવામત પાછાં સનખીમપર ગયાં.

સોમવાર, તા. ૨૪ મી સપ્ટેમ્બર—સહવારના છ વાગે “એથુલ” ફરી જે જગ્યા અમારે મંદક હતું તે આવ્યું અને અમેને ઉઠતું પડ્યું. “એથુલ” “બોનસ એરીસ” ની દક્ષીણે ૩૦૦ માઇલ દુર છે. જ્યારે અમે નાસ્તા ખાટે રાહ જોતાં હતાં ત્યારે એક અજાણ્ય જેવો પણ દલગીરી ભરેલો દેખાવ અમારી નજરે પડ્યો. એક થેરી લીધેલાં યોગાનમાં પચાસ અધમુલાં જનનવરોને તેઓના પગ અરધા કાદવમાંગરક થાપ ત્યાં સુધી ઝડપથી ચલાવવામાં આવતાં હતાં, અને તેમને દોઢવા એક થોડેસવાર તથા ખીજા છ આદમીઓ પગે ચા-લતાં મોટા મોટા આખડા વાપરતાં હતાં. તેમાં કેટલીક થોડી એવાં બચ્ચાંઓને દુર બાંધેલાં હતાં, જેઓ પોતાની માંથી છુટાં પડવાને લીધે મોટેથી ધુમ પાડતાં હતાં. એ સધણું ઉંદરની બનાવવાને સાફ થતું હતું. નવ વાગે થટા થયો

અને અમે નાસ્તો કરવા બેઠાં. અગવાર વાગે અમે બધી મતી સાત માઝીમાં શેઠર જેવા નીકળ્યાં, પછી સાંતી બેન્ક બેઠીને એકે સાંના દેરીનું તમામ સંગેમરમરનું બધાનું ઘર બેઠું. પછી અમે દેશીએ (ઈનટીઅનસ) ને જેવા ગયાં, જેમાં એક યુગે સરદાર ને તેની ચાર ગાયડીઓને લેઈ. તેઓ કાંઈ બેઠાન ન હતાં, અને પોતાની નાની પછુ સુખદાયક જગ્યામાં સુખી

૨૨-ગોડા પકડવા માટે શરિા નાખે છે.

મંગલવાર, તા. ૨૧ મી સપ્ટેમ્બર-સદવારના લેદરી સારી હતી, પણ એટ હોવાથી અમેને બંદરે પુગતાં ધણે વખત થયો. આ શેઠરમાં ગોસ એટલું તો સસતું છે કે દર વખતે અમેને ખાણાપર ચાર પાંચ વાણીનું માપનું તથા બકરાનું ગોસ મસતું. અમે બપોરના ખાણાનું નોનરું કીધું હતું તેથી એક વાગે એક ખોટ પંદર ચોરતા અને ત્રીસ મેડ-રોયને લઈ આવી. તેઓ દરેક જણ વાહાણુ લેઈ ધણું મળતુ ગયાં, કારણ કે તેઓએ કદી પણ હમારા જેવી રીઝમર (પાટ) નેઈ નહી હતી.

બુધવાર, તા. ૨૭ મી સપ્ટેમ્બર-આજે સદવારે સારો જવન યુગતો હતો, અને અમે લગર ઉડાવી હંકારવા માંડ્યું. સાંજ પડે તેટલામાં તો અમે “રીવર પસેન” છોડી “ગ્રેનસ એફ મેગેન” તરફ આસા.

[સાંધણુ છે]

હીરાંબાઈ નં. ૭૦ પટેલ.

રાંધવાને લગતું.

છઠાંના કવાણ-પાંચ અથવા છ ઇંચ લેવો, તેને ગોડાં ધીમાં ધડ ચારતેલાં ઇંચાં માફક મીઠું નાખી તૈયાર રેવો, એક ગોડા કાંઠાને આડા અથવા કાપ યુગી છુદા લેવો કાપે, તેમાં મસતું, હોમમરી તથા આટુ બારીક કાપીને ધીમાં હાલ કરી પેલાં ઇંચાંમાં નાખી મીસ કરે, તેનાં વળન પ્રમાણે મીઠું લેવો, એક અમથો ભરી રેવો, એ સારવેને ધીમેથી ચેલરી વાસખમાં રેવો પાંચરી તેને કવાણ માફક બનાવી ગોડાં ધીમાં જરૂરી તબીબે ઉતારવા. બી વધારે હરો તો કવાણ બાગી જરૂર, મટિ તબીબે વખતે થી મોડું જોઈ.

છઠાંની કરી-માઝરી અથવા ગોસની કરી તમે એમ બનાવો છો તે પ્રમાણે બનાવો. કરી તૈયાર થઈને થી ઉપર આવે ત્યારે તેને તરવ છાતરપર મુકી તરોને અમે તેટલાં ઇંચાં તેમાં નાખો. તે ઇંચાંને ફેરવે બાંલ અથવા નેટલું કોટલું કદાત્રીને ધીમેથી પેલી જલગતી કરીમાં હલવે રહીને રેડતું તે એવી રીતે કે કોટલું મોડું કરીમાં હલે તેવી રીતે નાખતું, એ તમે જાંચેથી કરીમાં ઇંચાં રેડસો તો તેની હાલ આખી કાઠનાં ઇંચાં માફક થશે, મટિ ધીમેથી રેડસો તો તે બાફેલાં ઇંચાંની માફક હાલ ચોલ થશે અને સફેતી બુદી રહેશે. ઇંચાં નાખવા પછી દસ મીનિટ કરી ઉતારવી.

ગોડાં બીસપીટ-એક રતલ ધડનો મેરો લેવો, તેમાં નાખેલા અમથો નીમક આડા સાથે મીસ કરી મસતું; અરથો રતલ સોલ મટનની ચરખી લેવી, તેને મોઈ સાફ કરી તેમાંથી

નશી જેવી ચરખી રહે છે તે કદાહી નાખી બરી ચરખીને બામ લઈ તેમાં જરા નીમક નાખી ખુલ મીસવી અને માખણ માફક ગોથો કરી તેને કડા પાણીમાં મુકી. પેલા માટાના જે બામ કરી તેને ફેરવડા જેવા ચેલજીથી બુદી ચરખી તેની ઉપર પાંડરવી. જે આનાનું માખણ પેલી ચરખી ઉપર લગાડવું. ખોતે આટાને બામ ઉપર મુકી તેને પતળો લેવો વળીને છરી પટે વળનના કદા કરો; તેને એકએકપર ગોઠવીને માફક ઉપર મુજબ વણો, એ મુજબ ચાર વખત કરવું, પછી તેને ગલાસ પટે ખીસપીટ માફક બનાવવા. એક પતર ઉપર ગોડાની રંડુલમાં બુંજવી અને તૈયાર ચરખી ઉતારવી.

“છીતાલીઅન મકરૂન”-આંડ આંડસ મીઠી બટાંને ઊલી એક અથવા બે ફાડા સુધી હવામાં ખુકી રહેવા દીધા પછી બારીક કુંચે. જુદી વખતે બંદર મોડો માટાણ નાખવો; પછી એક રતલ મેડા આંડ લઈ બટાંમ સાથે બરાબર મેલવી નાખવી, ત્યારબાદ ત્રણ ઇંચાંની સફેદીને કડ વડદાના તે ઉપર ધીમે ધીમે રેડવી. સપટી મેળવળી બરાબર મટી ધાતી થાય કે તેને એક જલણીમાંથી (અબરોહના નેટલા કદનું) “વેકર પેપર” ઉપર રેડો. મળી તે કાગળને રકાખીમાં મુકી ધીમી બફીમાં બુંજવા મુકો. મકરૂન ધણું હાલ થવા દેવો નહી, પણ તેડન ત્યાસપર આવે કે કદાહી લેવાં. બુંજવા અગાઉ દરેક મકરૂનપર બટામની જે ત્રણ “સલાસ” મીસવી. બુંજતાં પંદરથી ત્રીસ મીનિટ લાગશે.

મીસરીશ રીડીનબાઈ દારાશાહ તારાપીરવાતા.

સુતરશની ખનાવવાની રીત—સાર રોર કાઢયા પછી લઈ તેમાંથી એક રોર બારીક ફીળાએ રવા કઢાડેલા. તે રવાને તે પછી ખુબ ગુંદવા અને ગુંદીને પલ્લો નરમ કરવો. પછી ચોખા ફાયવલો લીટ રોર ચાંપ્યા લેવા અને તેને ધીમાં સારી જેટ મસમલો પછી તે ગુંદવા રવાને પતળા પાતા નેવો લાંબો વધુલો અને તે ઉપર ચોખા અને ધીમાં મેલેલેલો આદો ચોપડવો. પછી તે પતળા કીધેલા પાતાને ફરી વાળવો અને ઉપર મુજબ ફરીથી લગાડવું અને એના પાછી વાળી સાત આઠ વાર લગાડવું. તે પછી તેને વળ હઈ લાંબો લાકડી નેવો કરવો. સાર બાદ એક પેનામાં ધી રેશીને તે ધી બરાબર તપે એટલે જેવા તૈયાર કીધેલા આઠા મધથી પારોર નેટલો ગોળો લેવો અને તેને ઉધનામાં નેટું ગુંદવું વાળવું અને તેને પેલા પેનામાં કઢેલા ધીમાં મેલવું અને તે તળાઈને ઉપર આવે કે આરા વગી હચકી લેવું અને પાંડની તઈયાર કીધેલી ચાસની છુદી રાખી દોષ તેમાં તે બાકી કઢાડવું, એટલે સુતરશની તઈયાર થઈ.

પટેદાનું પુદીંગ ખનાવવાની રીત—ગોલ ગોરા પટેદા રોર એક લેવા, તેને ઊલી થોડું પાણી રેડી બાફવા મુકવા, બફાઈને બરાબર નરમ થાય એટલે ઉતારવા, પછી તે ગરમ દોષ તેટલાંજ તેને કરજી વડી છૂંટી નાખવા અને તે પછી તેમાં પા-રોર માખણ અને બે ઇંડાંની દાળ લેવી તેમજ તેમાં ખીંડાસ એ પેટલા પ્રમાણની જેદા બાંદ નાખવી તથા એક બપકલ ખમણીને નાખવું અને તે સરવે એકકરસ કરી અરધા કલાક મુપી બાફેલા પટેદાની સાથે નાખી મેલવું અને તે પછે હુંદવું, પછી તેમાં પેલાં બે ઇંડાંની સફતીને ખુબ ચઢાડવી અને તે પેલાં ટુટલા પટેદામાં મેલી હેવું. પછી ગોરા ઊલીને કાપેલી બદામ તથા કાસમીસ દાખ તથા ગોરા છુટ્ટી એલથી અને એક વાઈન ગલાસ ગોલાળ નળ તેમાં બળું મેલવી દેવું. પછી એક ઇંડા કાંઠાનાં વાસણમાં તેનાં તળીયાં તથા કોરે જરા માખણનો દોષ લગાડી તેમાં તે સરવે તઈયાર કીધેલ રેડાં દેવું અને પછી ઉપર સારી જેટ કાસનાના ઇંચાર મુપીને આપવા બીમાં ગુંદવા મુકવું અને ઉપર લાલ રંગ થાય કે કઢાડી લઈ ખાવામાં લેવું. ગુંદવા પછીને એ કુલે જે તેથી વાસણ જરા અધુરું રાખવું.

પટેદાના ગીતયાપ—ગોસાને પેલમાં બારીક ખીંચી કરવો અને તેમાં થોડું પાણી નાખીને બાફવા મુકવું અને પાણી વાન બળી રહે એટલે ઉતારવું. પછી એ મોટા કાંદા લેવા અને તેની ઉપર આઠા કલાક કાપ મુપી થણા લીધા મુકવા. આદુને એક કટકો લઈ તેને પછુ એ મુજબ કાપવો. લીલાં મરચાં તેરેટ મુજબ બારીક કાપીને લેવાં. એક મુરી કાંદામરે પેલા થોડો ટુટનો પછુ બારીક કાપીને લેવા. પછી થોડો ગરમ મસાલો છુદી રાખવો અને એક તપોલીમાં થોડું થી નાખીને કાંદો તેમાં વળવો. અરધો કાંદો વળાએ એટલે પેલાં આદુ અને મરચાં તેમાં હમેરવાં. તે બદામી રંગ નેટું લાલ થાય એટલે પેલો બાફેલો ખીંચી તેમાં નાખી દેવા. ઉપરથી કાંદામરે ટુટનો, અરમ મસાલો અને માફકસર નીમક નાખવું અને થોડો વખત ફેરવી તેને ઉતારી પાડવું. પછી સોલ પટેદા લઈ ઊલીને બાફી કઢીંડા અને તે ગરમ ગરમ દોષ તેટલાંજ છુદી નાખવા. પછી તેમાં થોડું નીમક, એક ટુટું અને એક બપકલ ખમણીને નાખવું. પછી તે બધાંને મસળી એક કરીને તેમાંથી નાખવા નાખવા ગોળા કઢાડવા અને જેમ લાડવામાં ખમણુ મરીજીયે તેથી રીતે તેમાં તે ખીંચી ભરવો અને દાખીને તે ગોળાને નવા ચપટી કરવા અને થોડાં દુધમાં મેલી મુપી મેદામાં મેલી ધીમાં તપી કઢાડવા. મીસીસ મેકરથાઈ સોરાખાલ ખરદોદલ છંતનેર.

મીસીસ હેસર્તીંગસ.

મીસીસ મેરી હેસર્તીંગસ મીસતર તરનર નાનામાં એક આખરદારે તવંગર ચેદ-ચ્ચની બેડી હતી. મેરીને નાથથી મુકી, એની મા મરણ પામી હતી. તેના બાપે તેણીની કેળવણી માટે પર્ધસા તો ધણા ખરચ્યા, પણ ખરચ કરવા નેટલી ખ-ખરદારી બાપે રાખી નહી. પણ પોતાની હુશયારી તથા ઉદ્યોગે કરી એ અળખાએ સારી વીધા નવડી દાંસર કીધી. કનીતા તથા કીરસા લખનારી તરીકે તેણી પ્રખ્યાત યવા લાગી. તેણી સોલ વરસની થઈ કે તેણીના બાપે ખીંચ બાપકી કરવાનો દોષ લીધો. મેરીને સારી લાલનમાં રાખવાની મનઝમથી તેણીનાં સગાં-ઓએ તેણીને પણ પરણાવવાની મરજ કીધી. તેઓએ એ અળખાનાં બહું ચાલુ 'ખર', પણ બસાં માટે ને નોખમ બરેલું કાઢું તેમાં થટી ખખરદારી રાખી નહી. તેઓએ ઉતાવળ કરી તેણીનાં લગન એક વેપારીના દીકરા સાથે કીધાં. આમજન જતાં એનો બરધાર માણસમજ તથા ઉઝાગ મામમ પડ્યો. તેણે પોતાનાં કામકાજખર ઝાણું ધધાન આપણું નહી; બાપકી તથા છેકરાંની રીકર વગર પોતે એસા આરામમાં પડ્યો. થોડાં વરસમાં તેનો બાપ મીસતર ફરેટ હેસર્તીંગસ મરણ પામ્યો. સારે બધી દોષતનો એ વારસ થયો. નવી મીલકત મળવાથી તે તે તદન બગડી ગયો અને ને મીલકત રહેલી હતી તે પણ ખરાજ રીતે ખસાસ કીધી. અતે તેને તુરંગમાં જલું પડ્યું, લાં તેની દુઃખી બાપકીએ તેને અપમાસ મુક્યો નહી, તેણીને વરના બંદીખનામાં ને દુઃખ પડ્યું હતું તે વીશે પોતે પોતાના મનમાં બળીયું કરતી હતી. વળી બરધારની કમાઈપર આસ રખેલી ફેક્ટ ગઈ સારે પોતાની કીરોશપર ચુગલાન કડે-વાનો આધાર રહેલો. બરધાર તથા છેકરાંઓનું પાણુ કરવાનું કામ પણ એ અળખાને માથે પડ્યું. સુખ ચેન તથા મોજ મજામાંથી છેક નળી અવરથામાં આવી પડવાથી મીસીસ હેસર્તીંગસને દુઃખ થયું 'ખર', પણ તેણીએ કીમત છેકી નહી. પોતાની મુકી ને કલમને હથથારે કમીયાનું પાણુ કરવાનેગ કમઈ તેણીએ કીધી. તે બંદીખનામાં બરધારની માકરી કરવા પછી પોતાનાં બચ્ચાંઓને સારી કેળવણી આપતી. એ પ્રમાણે એ અળખા ઘણી મેહેનત કરી કુટુંબનો નીલાવ કરતી. અતે મીસતર હેસર્તીંગસની ને કાંઈ મીલકત હતી તે પણ વેગઈ. એ ધણીખર થોડું દુઃખ પડ્યા છતાં થોરેથી મુષ-રયો નહી. તે દીનપર દીન વધારે મારો લાલ પકડતો ગયો. એ ખખર મીસીસ હેસર્તીંગસનાં સગાંઓને પડવાથી તેઓએ એ અળખાને તેણીના બરધારની છુદી રાખી. લાં તેણીને નહી

અમણી એ જાણી નીચેઝરની નામનીનાં આમમાં નથી રહી.
તો તેની પોતાનું કામ ધણી દુઃખારીયી કરતી. એ પ્રમાણે
એ આપનામે ધણી વરસવેર મેદેનન કરી સારી મોવન
મેળવી. અને થોડાં વરસમાં તેનુંનિ બરપાર તેનુંનિ દુઃખી
દાનમાં આતી મળ્યો, અને પાને જે જે કામે કાપાં દનાં તે
મારે પસનાવો કાપો અને આર માગી, અને વનન આપય
કે દને પછી કાઈ દીવસ એનાં કામે કરે નહી. એ વનન
તે કાપો ત્યાં સુધી પાન્યું. એ પછી થોડાં વરસ સુખમાં
હાલના પછી મીસીસ દેસર્વિસ મરણ પામી.

નવાનખાઈ અરેસર ચીઠ.

હાલમાં પારસીઓમાં એક અનળ જેનાં લયન ધણાં ઉ.
જોવાયેલ વરસની કમરો એક ઠોઠો પાંચીસ વરસની
આપતી સુધે અને તે લાવતોના ખાઈ તે ઠોઠોની માંમે
સાથે પડનુંયો છે. આમે તે કેવી બનની સગાઈ અને તેઓને
ત્યાં જે કાઈ ઠોઠાં અપરે તેા તેઓ વચ્ચે જે બનની સગાઈ
રહેવાય.

નરાજાનલ એસકાએ એક દીવસે પોતાની આરિસમાંના
સીપાઈને એક બારી સોડવાને કાપવા રદ્યું; આવી તે સી
પાઈ આરમાં પડેલી એક પ્રુવની બેઠેલી સપ્તપદેલીની ખાલી
બારી લઈ દીવાનીની દુકાને ગયા અને તેની પાસે એક સોડા-
વારની બારી ઉપેડાવી પછી ખાલી બારીમાં નખાઈ, ઉપા-
દીય થોડાં આગ લઈ ગયા, આમે બુની બારીમાં અડાઈને
જોડેલ સપ્તપદેલી તત્ત્યામાં રહી મથોડા દોવાપો સોડાવારને
રૂંથાઈ મળેલો. બેઠાની વડે રદ્યા દેલો. બારી ઉપાઈ એઈ
રોડે તે કીલમુક સીપાઈને ધમકાવી પ્રુવું કે તેને તે ઉપાડવા
જોવે રદ્યું રદ્યું. આવી તેને જગ્યા આપવા કે "આરિસમદી
ખુશ નાદી અથવા કાઠી માં અથા પ્રકીલ આપવા, ખાલી
બારી પાસે દોવી તે મેદન દીવાની જગ્યા સોડાવારની બાર-
ી ઉપડવ ખાલી બારી બધી તાડવ આજવા, ઉપડવ આજ-
વા નરી તે કાઠ આજ નાદી માલ. આપછી બારી તે ઉપા-
નીશા કલા દેડ, આપવા માલ દુકાના નાદી રેવા."
આમે કાંમજી નદરાજાનલ બીજાસા કુંખા મેલ અને બીજી
સોડાવારની બારી બંધાવી પામી. ઉપની વાન ખરી બનેલી છે.

૪ મુને ૫૨૩૬.

નીમચી એક અપવા વધુ જાણેના જે જાનુએ ખર
જગ્યા દમારી પર લખી મોકલરી તેઓનાં નામે "સી મિત" ના
આવના અંકમાં પ્રમદ કરવામાં આવરી; તથા તેઓનાં
નામ પર સીકી કરાડી જેનાં નામ પર આવરી તેને એક મુદર
રંગીને વાલનાં સાવનું "કેરેડર" બેઠ આપવામાં આવરી.
દમારી પર લખી મોકલનારાંઓએ નીમચી સરને ઉપર
ધ્યાન આપવું.

૧. રેકે લખનારી જાનુએ પોતાનું "અર" નામ તથા દેસ-
ણું દમારી ખાનગી જાણે માટે આપવું, અને અગરને
તેઓની મરજ ન દશે તેા આણું નામ કાપવામાં નહી આવરી.

૨. જગ્યાએ બનનાં સુધી આવતા માસની તા. ૧૦ મી
સુધી મોકલી આપવા.
૩. જે કાઈ જાનુએ રમુજે દુરસદ "સી મિત" માટે
લખી મોકલરી અને તે જે અમરે પસદ પછી દશે, તેા અ-
માસ અંકમાં કાપવ કરવામાં આવરી. લખનારે કાગળની
એકમ જાણુ પર "મારુદન" લેકી લખવું, પડવારેલી બા-
જુએ કાંઈ પણ લખવું નહી. પોતાનું નામ તેની નીચે મુકવું
કે નહી તે તેઓની મરજ પર કાપવું.
૪. જગ્યાએ મોકલનારાંઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામું કરવું.
સી મિતના "રમુજે દુરસદ" નાં જાનુ આપીપતી જોગ,
કયસરે લિનડ એસ-સુજાઈ.

૧-૬ ખ્યાણું.

૧. આનું, આ વખતે અસરના સંસ્કારના અર્થને લેવી રીતે નેક-
નો કે આસ તેમજ દશા મેકન સરખી રીતે વગાવ.
- ૧-એક નનને મળી પચાવ.
- ૨-નસીલ.
- ૩-અર્થાંમિતે જે દર્મમાં પચડ પર છે તે.

સી. ૬૦ મોરી (મદ.)

૧-૭ ખ્યાણું.

- નીચનાં પ્રચવાલના પ્રકારમાંથી એક રહેવન થોપી દોરો.
- આ
- ૧ ના ને
- ૨ સ ને
- ૩ ના હી ની
- ૪ ના હી ૧
- ૫ ૨ કા
- ૬ ના
- આઈ આલીલાઈ રેરવાનલ (મદ.)
- ૩-૭ ખ્યાણું.

નીમચા બેરી સરચો વજાવો.

૧. પછીનાં માધાની આવન એ કોપારી મુકો તેા તરન એક
અપવા મરો, અને જે પોપનાં પેરની પાસે સાકરને સીકે
બનાવી મુકો તેા એક બીજ સંખ્યા બનરી. એ બેડ સંખ્યા
વચે અર્થા અરથ દુરક છે તે પાડો.
૨. સોચક લઈ તેની પાસે વનન મુકો તેા બાબર દમન-
બન થઈ રહેરી.
૩. સીનાં માધાં કાપ દોરાલની લાપટ બેરી તેા એક ધણી
નાની ઠાઠી થઈ બવ.
૪. માની આવન દાખ બેરોલો તેા એક નાનું ઉપનંદ થરી.

૪-૭ ખ્યાણું.

માથાં વપર મુકે સપરી, લલોરે રાણું પાણી,
એની હું અનળ ધીલ, મુળને લે પીણાળી,
છપ વના રૂં પાસા, સમનંદું રીપાળી,
રોડેની મુળની કાપી તેા રેલની થરો દાખી,
યું વસીલ કે લંચર રામે મુળ પર મીન,
જુડો તેમજ જ્વાનને ખપ મુળનો ખચીન.

૫-૭ ખ્યાણું.

બેદનેા હું અસર થવું ઉઠ એક સોદર,
દીદુરનાના આગમાં રીપા બેદનેા નેક.

બીજા અને પહેલાથી જે રાખેલ થાએ,
સાજી જન મીકારી ના તેને ચાહે.
બીજાને તે ત્રીજા છાંદનીની આજ્ઞા લાવે,
બદલખતીને કલંદ પોતાને સર ચઢાવે.
બીજા ને ચોથાથી ચાણુકું કુવત તમને,
નળલાઈમાં ચાહો છે આતી વરૂર મને.
પહેલા ને પાંચમાથી સંધ મેળ ને સુખ
જે મેળવવાને વેટ છે કદ અને દુઃખ.
નશીબ દેવી જેની ઊપર પ્રસન્ન થાએ,
તેનેથીજ પહેલાં અને પાંચમાનાં દરજન થાએ.
વારતે રે બેઠેના શોધા સુજનું નામ.
કોઈ વળા આવરા તમારા પતીને કામ.

બાઈ લગ પી. એ.

બોલાસો ગઈ વળાનો.

- ૧-મરતીયુક.
- હારવર.
- રામસ.
- ગીર.
- વી.
- કંર.
- તોફાન.
- શીજીમીત.
- ચાકુખાન.

૨-સરખી પદવીની.

૩-ઝોરતના બાસ યા ચોરો.

૪-હમારે લાં તામ કુતરે છે તેની ઉપર દબે ધણી મમતા
જાણે છે. એક દીને તે એવા દરામખોર થયા કે
નાના કીરોળનાં શોણાંમાંથી મતનને કટકો લઈ નહોડા.

૫-હવા.

૬-૮-૧૨-૫-૨૦૦૪૧.

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર મુબઈ ખાતેની
બાનુઓનાં નામો.

બીસ એ. મિ. પુનેજ ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ રતનબાઈ કુમરત મીડો ૧, ૩,
૫, ૬. બાઈ હોમીબાઈ કોમિલ બોખાલ કુમર ૧, ૫, ૬. બાઈ ભડ જમ
સેલક કીક ૩, ૫. બીસ સોરીન ડી. લાસા ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈમ્મ એ. તપા
તે. કા. ૧, ૩, ૫. બીસીસ સોગલખ ખરસેલ હુલાવર ૧, ૧, ૩, ૫, ૬,
૬. બાઈ હોમીબાઈ ૧, ૩, ૫, ૬. બીસ A. D. Pochajee ૧, ૫, ૬. બીસી
સ નગોનદાસ માણુકવનદાસ ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ નવાબખાઈ નસરખનલ ૧,
૫. ૬. બાઈ માણુકબાઈ નરસીલ ઉતનાસ ૧, ૫, ૬. બાઈ એ. પી. એનદર
સન ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ રીનબાઈ પાલનલ મોસનર ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ મેદે
રનાઈ રીનલલ બોનાઈ ૫, ૬. Miss Mehrbams K. Toraporewalla ૧.

દેશાવરની બાનુઓનાં નામો.

બાઈ મુનલીબાઈ પીરોજીવાલ (પ્રજુ) ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ ખરસેલબાઈ
મિરખાલ પટેલ (માહીમ) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ શરીબાઈ કુમરલ મી
સલગી ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ ડી. આર. એમ. દરુવારા (શીખર) ૧,
૨, ૪, ૫, ૬. બીસ પીરોલ શીરાબલ નરગણાસ (ખેડકો) ૨. બીસીસ
મિદરલ કાવસલ પટેલ (ખંડવા) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ પીરોલકલ પાલનલ
કાકર (કાણુ) ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ નીલા મોવીલાસ (ખમલાલા) ૧, ૩, ૫, ૬.
બીસ મુખબાઈ બલોમોરલ પટેલ (ખમલાલા) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ શી
રોનબાઈ બલોમોરલ કુમર (મહી) ૫, ૬. બીસીસ મુનાબાઈ મમિસાલ આર
કેનોબ (ખમસ) ૬. બીસીસ બજુબાઈ રતનશાહ મેદુખાંમિના (મુનર) ૧,
૩, ૫, ૬. બીસ મેહરનવાર દોશાબાઈ મુખીઆ (નાનપુર) ૨. બાઈમ્મ બપા

ઈ તથા મુખાઈ (મનપુર) ૧, ૩, ૫, ૬. Miss. D. N. Khory (મહી)
૫, ૬. બીસીસ કુમિલ કુરુનલ કાચરમેન (મનપુર) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસી
સ માણુકલ પનલબાઈ કાચરમેન (મનપુર) ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ આઈમખ
કુમરલ મહાલાલાના (મહી) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ મુખબાઈ મમિસાલ (મહી)
૫, ૬. બીસ માણુકબાઈ કુમરલ મહાલાલાના (મહી) ૩, ૫, ૬. બીસ માણુક
બાઈ શ. રાચક (મહી) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસ સોરીન કુમિરોલ સતીનના
(મમી) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ બજુબાઈ (કમકાતી) ૨, ૩, ૫, ૬. બાઈ
બજુબાઈ કસવલ આરબની (નાનપુર) ૧, ૪, ૫, ૬. બીસીસ માણુકવરોમ
મીખુસોમ મીચેલી (મુનર) ૩, ૫, ૬. Miss D. M. Motafraa (ખાનર)
૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ આ. મ. મોતીવાસ (મુનર) ૬. બીસીસ સોરીનબાઈ ખ
રસેલ એ. કપડા (ખમસ) ૩, ૫, ૬.

હમારું ગયા માસનું મુંબઈનું ઈનામ નીચકાં બાનુએ મેળવ્યું
છે, જે તેવજે મેદરખાંની કરી "કચરેરે હિન્દ પ્રેસ" માંથી
મંગારી લેવું.

બીસીસ શેરાબલ ખરસેલ હવાવર.

હમારું ગયા માસનું દેશાવરનું ઈનામ નીચકાં બાનુએ મેળવ્યું
છે, જે તેવજે પલુ મંગારી લેવું.

બીસીસ ખરસેલબાઈ કુમરલ મોસનર (પ્રજુ).

અમારી લખનારીઓને ખબર.

લખનારી બાનુઓને આજે કરવામાં આવે છે કે તે
ઓએ તેઓનાં નામો તથા રહેવાનું દેહાણું તથા તેઓ-
એ લખેલી બાબદ આસર છે કે તરજુમો અને તે વ-
સ્તુઓ હોય તો તે સા ઉપરથી કરવામાં આવેલી છે તે
સપણું મેદરખાની કરી ખરાબર લખી નજાવડું.

હી મિત્ર તથા તે મહેલો કોઈથી બાબદ વીરો કાઈ
પણ સવાલ અથવા સુચના કરવી હોય તો આપીપતીને
સરનામે કચરેરે હિન્દ છાપાખાનામાં કાચક મારફતે
પુછાવડું. સવાસતા નવાબો ખાનગી મોકલવા કે ચો-
ખાનું મારફતે તેને અમારી મરજ ઉપર આધાર છે.

J. P. L. તમારી રચને કુરસદમાં તમારું બાણું
નામ અમારી ખાનગી નજીને મારે પણ નહી હોવાથી
હમો ફાગલ કરી સાકતાં નથી. બીજું, કોઈ પણ ચો-
ખાન્યામાં આવી ગયેલી બાજબો લેવાને હમો દરરત
ધારતાં નથી.

બીજી બાનુઓની "રચને કુરસદે" સ્વચાલકે
લેતાં મરફું.

મેદરખાનું ખુરસેલછ તારાચેરવાળા-તમારો
કાર્ટ પૂરો છે, ઉપકાર થયો.

એક સંપીલું સુખી કુટુંબ, માતાનાં મરતી વ-
ખતનાં શુભ વચનો લખનાર બાનુ-તમારી વાંદો
આખી વાંચ્યા વીના અમે તે ચોખાન્યામાં લઈ સાકતાં
નથી તેથી મેદરખાની કરી અધુરો રહેલો ભાગ મોકલી
આપ્યો.

આ "સો મિત્ર" મુંબઈના મેદમાં ના ૨૯ હારનખી શેખર
કચરેરે હિન્દ રતોમ પ્રેસમાં પાલને મારે ફાગલ કાવસલ મેદેતાએ છાપ્યું છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અજ્ઞાતજ્ઞાને ડીપ્લોમા ધરાવનાર એક અંગ્રેજ ખાતું જુદા જુદા પચસી કુનરો શીખવવાને તર્કપાર છે. મીસીસ રબલ્ડ. એચ. મેકકેન, ડે. મન્નખામ, બેરામજી હાવની સામે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુ'પની, લીમીટેડ.

પીઆના, આર્ગનેનો, હાર્મોનીઅમો, ગીતાર, ઝીટરસ, મેનડોલાઈન, તથા અન્યતઃ વ્યતના વાદ્યો. મયુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં નવાં યોજાનાં દરરોજે આપરે લાં આવશે. સપ્તશ્રી તરાંકાનાં ડરાઈઝી તથા ઓર્ગેનો માઉન્ટ કરીને

થપ્પી સરસ રીતે રૂંદેમણ બરવામાં આવે છે. સાઉન્ડી એન્ડ કુ'પની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તત્તન નવીજ પંખની અને આજ સુધીમાં બહાર નહીં પડેલી

ખોરદેહ અપંરેતા, (તેની માએનીના સાર સાથે.)

માએનીનો સાર લંખતાર.

એરવદ કાચસહ એકલલ કાંગા.

મજામાં રહે એવી માતા કરવી ચોપડી જેનું કદ માતર લંબાઈમાં જા હય તથા પેદલાઈમાં રાખા હય છે. એ ચોપડી શોભાયમાન પુરું સાથે એજ્યુકેશન ટ્રે સમાં થળી સરસ બંધાતી છે. એ પુસ્તક ૧૧૦ સદા નું થલ કલહાર બનવા છતાં, સરવેને ખરીદ કરવાને બની રાકે માટે કોમન તેવી થળીજ મજબુત લંબાઈ સાથે માત્ર આના બારની રાખી છે તથા તેનીજ રીતની બંધાઈ સાથની ચોક્ક ઓક્સીડ સાથની, જેનાં પુરું ઉપર સત્ત બરથોસત સાહેબની મુનેરી ગીલીટની સળી આપવામાં આવી છે, તેના હર પડશે. પોસ્ટલ

એ પુસ્તકમાં અપેમ, થયા, નીઆઈશ, ગેહો, પનેતો, નીરજો, બાળે, નમસકારો ઉપરાંત નવ પંચાનો હાખત કરવામાં આવી છે.

ક્યસરે રિન્દ છાપાખાનામાંથી મલશે.

માઈ ઇનફન્ટસ પ્રોટેક્ટર.

માઈ બાળકોને રક્ષવાળ

દેવે નામનો બાળકો માટે એક અગત્યનો ઉત્કાળ સોપી કલાકો છે, કે જે મુસાફરીઓમાં, દુર દેશોનાં બંજલોમાં તથા ઘરના કામમાં મોટી કપડોળી છનસ થઈ પડશે. ૧ મહીનાના બાળકથી તે ગમે એટલી હમર મુશીનાઓને આપવામાં આવે છે. પીધામાં ઉતમ ગુણુ વાલી તથા સવાઈમાં પળીલ લેદેનતદારો. તાપ, રસની, ગોખર, પેશાબ દુખાવો, બદલ્મનીયત, દાંતનું દુર્લ્લ વગેરે ડાઈ થયુ દરદમાં જેથી વધુ દોઝમાં બચાને આરા મથી રમત કરે છે. એ આઈસની રીસી રીના રંગાળ, માઈ કોનસર્વેન્ટ હેલ્પ મેટ.

મારો હંમેશાને મદદગાર એવે નામની બાળકો તથા મલકમાં માટે સારીના દરોડ ઉપર ખરી રીતે અસર કરનારી એટીઓ, જેવા કે પેશાબ દુખાવો, વાયુ, થુકો, છાતીમાં સારીનો દુખાવો, બદલ્મનીયતનાં પેશા તથા ખરાબ રોગીયાનું બદારો વગેરેમાં ૩ થી ૪ ગોલીઓ માં એકમ ફાયરો કરશે. એ ગોલીઓ ફેફસ સુસાઈ રને અતી કપડોળીની થઈ પડશે. રીસીમાં ૧૧ ગોલીઓની હીમત રંગાળ.

બનાવનાર—શ્રી. એન. મરચનનંડ,

માઈનર શેડ મુંબઈ, હંસાનીની વાડી.

નોમલે રંગજામિણી મલી રાકો—મેટમાં પારસી બનત સોદ મંત્રાસ નામલ કમોસાની કુર્મ નાલ છે, તથા રોમાં કે દરનાલ પિત્તમને પાસે પડીકેવતી સિપમાં. પાપપેશી કોસર પ્રેમસ રના બાનવુલા તથા મોઢીમવાપ એકલલ શાગરુ મુજાવાનાને ત્યાં બમરોગની નરી અપોથોરીની લખે.

ખરશેદજી મનથેરજી ભેસાનયાની કુાં

ચીનાઈ તથા રેરામી કાપડ વેચનારાઓ

મુંબઈ, કેટેકાટ, હાવનગી રાંડ, સર બમશેદજી

છજાહાળી રુકુ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

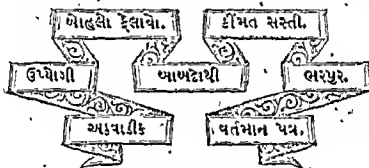
હમારે લાં તરેહવાર જાતનું ચીનાઈ, વીલાયતી, જાપાનીસ અને ચીનાઈનું રેરામી કાપડ સાડીઓનું તથા પોતક્રઓનું અને દરેક વપરાશમાં આવે તેનું નરી નવી જાતનું સાડે અને સમતું મલશે તેમજ ઉત્તનું અને સુનરાઈ કાપડ પથુ કીફાયત બાવે મલશે. ચીન, વીલાયત, જોનાઈ અને જાપાનથી દર પંદર દહાડે નવા નવા માત્ર આવે છે.

છક, ચીત્રક અને કમ્પ નીતીઓ સુરતી માત્ર બરવા નસાર કીફાયત બાવે મલશે.

દેશાવરના ઘરોકાએ દુબારી દુકાનની નેટ લેવાથી ખાતરી થશે. બહાર માખના આરડશે ખાતરીથી બજવવામાં આવશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉદ્દેશ-ગુજરાતી પંદોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અઢી હજારથી વધારે ધરાણીવાળું

❀ ડયસરે હિન્દ. ❀

લગાજખનો દર.

(જે હમેશાં આગ ઉપર આપતો ગોળા.)

ગુજરાતમાં વસતી.....રૂ ૪-૦-૦ ફેરાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦

ફેરાવર પાછળથી લગાજખ આપનાર પાસેથી વસતી રૂ ૧૧ હોયે વસતી કરવામાં આવશે.

લગાજખ દર—ગાંધી લાઈનનો દર, બીજાં વગર અદ્યો લગાજ.

૧૧ નવેમ્બર ૧૮૮૮.

પ્રસ્તાવ ૧૬.]

[અંક ૬૨૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસના આખિરીએ પ્રગટ થવું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાંતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

ૐ ય પ ના રાં—પારસી બાલુઓ. ૐ

સુખ ધી:

કથસરે હિન્દ સ્ત્રીઓ પ્રેસમાં,
કરામત કાવરુ મેહેવાને પોતાને મટિ બાપુ ૦.

કીમત વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂ.૩;

૧૧૨૨ ૧ આન.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં
 બખતાવર બાનું લેડી રેના માન
 પામેલા આસરા હેઠળ.

૩ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—નવેમ્બર ૧૮૮૯. ૬

૧. એક ચુલાસો—(લખનાર મીસ શરીન કું પાટક).....	૨૨૭
૨. ઘર સંસારી કેળવણી—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૨૨૭
૩. મીસન બાવાનું વસ્ત્રિયત—એક ઘણી અભયન જેવી શરીની વાતો— (લખનાર મીસ શરીન કું પાટક)	૨૩૫
૪. સોનાને સુળની સીખામણો—(લખનાર મીસ શરીન કું પાટક).....	૨૪૧
૫. સંતોષ—(લખનાર મીસ ધનબાર્થ કું રોકના).....	૨૪૧
૬. નામીની સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—હેના મૌર—એન સાથે—(લખનાર મીસ શુભળાર્થ કું પાટક).....	૨૪૨
૭. મીસર દેશની રાણી—(લખનાર મીસ નર્મીજ ખં કોટક).....	૨૪૪
૮. રાંધવાને ઠાગતું—(લખનાર મીસ શરીનબાર્થ દાસરાદ તારાપોરવાસી).....	૨૪૭
૯. "સનથીમ" નામની અભિનિષ્ટા એક સફર—હતો લેકે બારી—છ મીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીરબાર્થ નં મેં પટેલ).....	૨૪૮
૧૦. કાલી—કાલ હપર મુલતવી રાખનાર એક માલુસને દારે લખાયલા પોવાની છંદવીના બનાવો—(લખનાર મીસ નવાજબાર્થ ખં પાટક).....	૨૫૦
૧૧. ભરવા શુધવા વીરો—નણ્યો સાથે.....	૨૫૨
૧૨. રજુને કુરસદ—(લખનાર રજુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૫૩
૧૩. જોવાલો ગઈ લેખાનો—(લખનાર રજુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૫૪
૧૪. શુબઈ તથા દેશવરથી ખરા જવાબો ઠાપી એકલનાર બાનું બોનાં નાચોની ટીપ.....	૨૫૪
૧૫. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૨૫૪

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રસ્તાક ૧ હું.

નવેમ્બર ૧૮૮૬.

અંક ૯૭૦.

એ ક ખુલાસો.

ચોપાન્યામાં લખનારી બાનુએ માટે અમે એ ચોરો પોતાસો કરવાની જરૂર નોંધીએ છીએ.

સી મિત્ર ચોપાનું બહાર પડ્યા પછી કેટલીક બાનુએ પોતાનાં લખાણે મોકલી અમેને મદદ કરવાને ખુશી બતાવી હતી, પણ તે એવી સરતે કે, તેઓનાં નામે ભદરમાં લાવ્યાં નહીં. આ સરતને લીધે અમેને તેઓની માંગણી મોટા ઉપકાર સાથે દલગીરીથી ચોક્કસ મુદત સુધી નામવંદર રાખવાની ફરજ પડી હતી, કારણ કે સી મિત્ર ભદરને બતાવ્યા મંગલુ દવું કે તે બાનુએથીજ લખાય છે અને નહીં કે બાનુઓના હુખા વેશમાં મદદ લખનારાઓથી. આ અગતી ઈશ્વર પુરી પડી છે અને હવે ભદરની વધારે ખાતરી કરવાની અમે કશી અગત નોતાં નથી, તેથી અમારી જે બેદનપણીએ હુખા નામ તથા પોતાના છામની વખતનો ભોગ આપી, પોતાની બેદનપણીઓના સાથ માટે અમેને સારાં લખાણો પુરાં પાડી મદદ કરવાને રાજ છે, તેઓ સામે સી મિત્રની કદાચ વધારે વખત બધ રાખવાની અમે જરૂર નોતાં નથી. પણ એટી ખુશીથી, હવે પછી તેઓને અમારી બીજી લખનારીઓની સંદર્ભાં ઉમેરાવાને અવજ કરીએ છીએ.

વાંચનારે જોયું હશે કે, સી મિત્રમાં આજ સુધી એક મળુ લખાણ મરદને લખનું આજુ નથી, અને હવે પછીનાં મને એટલાં લખાણો હુખાં નામ તથા આવે, તેપણ તેઓને ખાતરી આપવામાં આવે છે કે તે સીએનેજ લખનાં લખેલાં આપશે. ઉપરો, જે ચોક્કસ બાનુઓએ આ મિત્રના કદમ માટે અને પોતાની બેદનપણીઓની સેવા બહુવચ ખાતર ભદરમાં નામે આપી તેઓની મરદનો ભોગ આપે છે અને અમેને કોમતી મદદ દોષી છે, તેઓના આ ચોપાન્યાનાં માલિક તરફથી આ તકે અમે બધો આભાર માનીએ છીએ.

આજના અંકમાં પારસી સંસારને લાડુ પડતી એક નવી વાતે આપવામાં આવી છે, જે બે પારસી બાનુઓથી લખાઈ છે. લખનારી બાનુઓનું નામ "અમારી લખનારીએ ખજર" ના મથાળાં દેખા આપેલી સરતોપર બેઠીએ છીએ.

શીરીન કૃ. ખાટક.

જી ધર સંસારી કેળવણી ક્ર-
વાને એક બી કેળવાયતી માતા પોતાનાં બાળકોને કેવી રીતે ઉધારે છે.

સાતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

દી બા ચો.

મારી બેદનપણીએ આજના અંકમાં એક નવી વાતો રાઝ થયેલી જોશે, જે માટે અમે ચોરો પોતાસો કરવાની રજા લઈએ છીએ. આ વાર્તાનાં મથાળાં પૃથ્વી બજારો કે, તે દરેક માતા અને બેટીને વાંચવા લાવકે યઈ પડશે. માતાને જોઈએ માટે કે, તેથી દરેકમાં પોતાનાં બાળકોનાં સુખ માટે બાળકદાર છે, બીજાં કરતાં તેથી પર હોકારોઓનાં સુખ દુઃખ અને જુવોનાં આધાર વધારે રહે છે, ફક્ત તેઓનાં બચપણનાજ નહીં, પણ તે કરતાં વધારે બચપરેલી જુવાનીઓ. બેટીઓ માટે પણ તે નીરકપયોગી યઈ પડશે નહીં, કારણકે તેઓ પર પણ ધરનાં સુખનો મોટો આધાર રહે છે; અને આ વાતો વાંચ્યાથી તેઓને કદાચ માલમ પડશે કે, ધરનું સુખ સામાં સમાવયું છે અને તે બધવી રાખવામાં તેઓની મદદની કેટલી જરૂર છે.

વાંચનારી બાનુએ કદાચ કહેશે કે, આ વાતોમાં દરરાયેલી કેટલીક રીતભાતો પારસી સંસારમાં સાધારણ જોવામાં આવતી નથી; પણ તેથી કોઈ એમ નથી કરવું કે, તે આપણાં કુટુંબોમાં લખાય કરતી સુકાને છે; તેથી સારી રીતભાતો અને પડતું છુપાણું ને આપણાં ઘરોમાં લાખ કરવામાં આવે

તે પારસી સંસાર દાસ કરતાં વધારે સુખી નીવડે. પણ આ સધણું એક કેળવણી માતા પિતા કદી બની શકે નહીં. હાલની ઉધરતી પારસી બાળુઓને ખરી કેળવણી અને સુધરેલી યથા ઈચ્છતી હોય તો તેઓએ એક ખરી કેળવણી અંગ્રેજ બાળુની નકલ કરવી; તેણીની ઘર ચલાવવાની, ધણી અને બાળકોને સુખી કરવાની ખરી ચાવી શોધી કહાડવી, તેઓ છુટાપણુથી પણ કેટલી આગર ઉતરતી મંડળીમાં વળે છે તેનો રાખણો લેવો, અને નહીં કે તેઓમાં આસતી કેટલાક કીકારવા ભેગ બનીઓની, અને થોડીક ઉછાલથી, કાશીઓમાં ચરી રહેલી, સુધરેલાંઓમાં અપતી, પણ ખરી કેળવણી અને સુધારાને એજ લગાડનારી બાળુઓની ખોટી નકલ કરવી.

આમારી મતલબ કાંઈ એવે લાંબું પીગણ કરી મોઝાં બાપણે અને શીખાણે આપવાની નથી, વળી તેવો કસો અનુભવથી અમે ધરાવતાં નથી, ફક્ત અમે એટલું જ ઈચ્છીએ છીએ કે જે માતાઓ તેઓનાં બચ્ચાં તરફની દરજ્જા કેટલી ભેખમ બરી છે, તે સદમજી ખરાં દીક્ર અને કાળજીથી તેઓને ઉધારવા ઈચ્છતાં હોય, તેઓને આ વાતો ઉપયોગી થઈ પડે. આમીન !

પ ક ર છુ ૧ હું .

માતાજીની માંદગી—ત્વસ અને શુભા—એક વચન—
દીનીમાસીની પધરામણી.

આપણી વાતો સુસાવજ શેઠદની નવદીક આવેલાં એક સુંદર નાનાં ગામડાંમાં શરૂ થાય છે. આસરે દસ પંદર વરસની વાત પર આ ગામડું એટલું તો નાનું અને એકાંત હતું કે કાંઈ જોડા જોડાઓના ગાડી યોડા સાંધી જવલેજ પસાર થતા હતા, અને જ્યારે તેમ થતું હારે લાંબા રહેવાસીઓમાં કેટલાંક અંધવાંમાં સુધી અજાણેથી પધરાઈ રહેલી હતી.

આ નાનું ગામડું ટેકડીઓ અને ટેકડાઓથી ઘેરાયતું હતું, તેની પૂર્વ દીશાએ એક નાનું અને જુનું પણ સુંદર દેખાવતું અંગ્રેજોનું દેવલ જ્યાં મોઝાં ઝાડોના છાંયા હેઠળ દુધળાથી ઉભેલું હતું. આ રચનાણું દેવલની નવદીક તેવાજ રચામણુ દેખાવતો એક પારસીનો નાનો બંગલો હતો. સુંદર યુવોના કપાસથી બરેલો તે બંગલોનો બાગ અને તેનો પાહોરો સાદો પણ સ્વચ્છ દેખાવ જોનારની આંખને ખુશ કરતો હતો, અને તેની અંદર વસનારાઓની સુખડ અને સ્વચ્છ હાલત જાતસામેતો હતો. આ ધરના ધણી એક ખુબશીમ, વચરે વાંધેના, નવરોજી જોડી નામના આગરદાર દસ્તુર હતા, જેવણુ જોકે એક મોટા ઝોષદાર ન હતા, તેપણુ તેવણું સખી અને માયાળુ હતું. એક મોટી પદવીના શોખને જાગતું હતું.

આ ધરની નવદીક ખાડકોમાંથી વેદતા અરથી એક તળાવ બન્યો હતો, જેમાં ગામડાંનાં છોકરાંઓ વારંવાર પથરા, લાડ-પંડા કુહાડાઓ અથવા એવીજ કાંઈ બીજી વસ્તુને નાખી ગમત મેળવતાં હતાં; પણ છેલ્લા દસ દીવસો યથા તો તેઓની ગમતમાં એક નાનો છોકરો, જે યોડા દીપસો યથાં આ ગામડાંમાં

આજો દત્તો, તેણે વધારે કર્યો. આ છોકરો પોતાને હાથે જનાવેલા એક નાના સુંદર મજબાને તે તળાવમાં ચડાવવાની કોશિશ કરી તેના રમતીઆળ સાથીઓની અજાણેથી ઉસકે-સતો હતો. આજે તે મજબો તેના સડ, દોરડાં અને ડાહ સાથે તદન તૈયાર થયો હતો, અને આજની સુંદર રચામણી સાંજનાં તેને પાણીમાં સુકવાની કીધા ધઈ. થોડોક વખત તો મજબો પાણીમાં આપ તેમ ડોળા ખાવા લાગ્યો, પણ પછી એકદમ ધસારાખંધ ચાલવા માંડ્યું. આ મજબાને ધણી જે એક બાર વરસનો આતીશય ખુબસુરત પારસીનો છોકરો હતો, તેના સીયાપ ડોળાંમાંના તેના સધળા સાથીઓએ દુર-રેના ખુશાલી બરેલા પોકારોથી લાં ગોંધાટ કરી મેળવ્યો. આ સધલો વખત તે છોકરો જણે કેળીએક ફતેહ મેળવી હોય તેમ, પુર દમાખથી રમીશ ઉભો રહી મગરૂરીથી આસપાસ નવર ફેરવતો હતો. પેદલાજ દેખાવે માત્રમ પડતું હતું કે તે તેના સાથીઓ કરતાં ધણી ચઢવતી રથીતોનો હતો અને તેઓ સાથે ખુશીથી ભેલાતો હોય એમ દીરવું નહીં હતું. સર્વ બાળકાનું ધ્યાન રમતમાં એટલું તો યુગપણું હતું કે નવદીક આવી ઉભેલી ગાડીનો અવાજ પણ તેઓએ સાંભળ્યો નહી; જ્યારે યોડાવાસાએ ગામડાં તરફ જવાનો રસ્તો પુછ્યો હ્યારે તેઓ સમજ્યાં તેને અજાણ્યોથી તોકવા લાગ્યાં. કેલો મજવાના નાના ધણીએ તે સવાલ પુછનારને ટુકમાં મગરૂરીથી જવાબ આપ્યો. તે ગાડીમાં બેઠેલી એક બાળુએ બાજુમાંથી ડોકું બહાર કહાડી હસ્તે એકદરે તે શરમાળ છોકરાઓનાં ડોળાં તરફ જોઈ પુછ્યું, “મારા નાના છોકરા, અને મેજરનાં આઈમાણું ઘેર બતરાવી શકશે ? તે કેટ્ટે અઢીયાં મામસાંની નવદીક જ છે, નહીં વાઈ ?”

“મેજરનાં આઈમાય ?” તે નામ સાંભળતાંજ તે છોકરો આતુરતા અને ખુશાલીથી બોલ્યો, તેની આંખો ચમકવા લાગી અને માથેપર રતાશ ચઢી આવ્યો. આ દેખાવ તે ગાડીમાં બેઠેલી બાળુને એકસો તો ઝોલખપીતો લાગ્યો કે તેણી વધારે બોલતાં અચકા ગઈ અને અજાણ્યોથી તેની તરફ તીકવા લાગી. તે છોકરોએ પણ ધબરાઈ નઈ જમદીથી ઘોડાવાસને ક્યાં જતું તેની ઈચ્છાથી આપી દીધી.

ગાડી સાંધી ચાલી જવા છતાં તેની નવર તે પશ્ચી ખીસી નહી. જેવી તે લાંથી શ્રમ થઈ ગઈ તેવાજ તે છોકરો પોતાનો મજબો જમડમાં મારી લાંથી ખેતરા કુદાવતો ટુકે રસ્તે પોતાનાં ઘર તરફ ગયો.

જે ધરમાં તે રહેતો હતો તે જો કે ગદારથી ઘણા ગરીબ દેખાવતું હતું, તેપણુ તેની અંદર વસ્તી એક વીધવા અને તેણીની છોકરીના ખુશતુમા સ્વભાવથી તે એક સુખી રહેઠાણુ બન્યું હતું. જે સાંજ વીશે આપણુ બોલી ગયાં છધયે તેની ત્રણ અંધવાડમાં આગમજ એક જાતુ અને તેણીનાં બે છોકરાં લાં આપણાં, કારણુ કે તેઓ પોતાની સુસાડીમાં તે બાળુની માંદગીથી આગલ વધી શકતાં ન હતાં. તેઓ સાથે એક પણ નોકર ન હતો અને ઘોડાવાસો તે બાળુની અરાજ હાલત જોઈ

તેણીને વધારે આગળ લઈ જઈ શક્યો નહીં, તેથી નજદીકની એક ધરમશાળામાં તેઓને ઉતાર્યાં. નવરોઝ પોતાને કાને આ નવાં આવનારાંઓની વાત પડી, અને પોતાના હમેશના માયાળુ ખવાસથી પોતે સાં જઈ તેઓને બનતો દીકાઓ આપ્યો અને ધરમશાળામાંથી તે આનું પેલી વીધવાનાં ધરમાં લઈ ગયા, એવા ભરોસાથી કે સાં તેણીની ધણી જાતન કરવામાં આવશે અને વળી પોતે પણ તેની નજદીકજ રહેતા હોવાથી અત્યારનાર જવા જાની આવે; પણ થોડા દિવસમાં તે આનુંની માંદગી એટલી તો બધી ભરેલી રીતે વધી ગઈ કે તેઓએ ધણી મુશકેળોથી તેણીને તેણીનાં કાંઈ સગાંને કાગલ લખી બોલાવવા સમજાવી. તેણી તો પોતાનાં મનમાં ખાતરીજ રાખતી હતી કે આ માંદગીમાંથી તેણી સાજ થશે, પણ કાગલને જવાબ પાછો ફરી વળે તે આગમજ તેણીનું દુઃખ એટલું તો વધી ગયું કે જાદગીની આશા હવે તદન સુકા દેવામાં આવી. હજી સુધી કાંઈ પણ જવાબ ન મળવાથી અચવા કાંઈ આવી ન પુગવાથી તેણી મનમાં એવુંજ લાવતી હતી કે તેણીનાં નાવારેસ બાળકોની સંભાલ હવે પછી કાંઈ ભેરો નહીં. ફેકટમાં નવરોઝ તેણીને કાગલ ન પુગવાનાં ધણીકાં કારણો સમજાવતા હતા. તેણી તો બસ એમજ બોલતી હતી કે તેણીનાં સગાં વાદલાંઓએ તેણીને તજ દીધી છે, અને કહેતી કે કદાચ તેણી પોતે આ શીશુને લાયક હોય, પણ તેણીનો એકપુરો જાસ તદન નીરહોય હતો અને આ તો તેણીપર એક ધણી સખતાઈ હતી. દીવસો ગયા તેમ તેણીનું દુઃખ વધતું ગયું. કાંઈ છુપી યાદ તેણીને અંદરમાં જોગી નહીં તેની મોઝાં એક રીખાલા શામળ અને નવરોઝ દસાજ

ય એ સમજાંથી એક વધારે વીચારવત માતા તેનામાં કાંઈ પણ બધ ઉપજવનારું નહીં પણ સમજું પ્યાર કરવા લાયકજ ભેતે.

સેકજીની ગીઝ માટે હદ બાહેરનો ગુસ્સો, ગરૂરી ભરેલી મગરૂરી અને તેણી શીવાય કોઈથી સાથે કબજામાં નહીં રાખી શકાય તેવો મીઝજ, એ સમજાંથી તે તેણીનો વધારે માનીતો થઈ પડ્યો હતો અને જેમ વારંવાર એ બનતું હતું તેમ, બ્યારેથી તે તેણી સાથે હોય હ્યારે તેણી હમેશાં ખુશ રહેતી હતી, કારણ તેણી જાણતી હતી કે જો તેણી આ માંદગીના એરકમાં ન હોય તો જાસને તે ચોરસ અકારો થઈ પડે; પણ આ સુખ બ્યારે તેણીનો દીકરો તેણીની નજરથી દૂર હોય હ્યારે તેણીનું દુઃખ વધારતું હતું. ગમે એટલું તેણી પોતાનાં મનને સમજાવતી હતી કે તેણી મરી ન જશે, તો પણ તેણીને એમજ લાગતું હતું કે જે ધડી જાય છે તેમાં તેણી મરજી પામશે અને તેણીનાં હૈયાના કારને જો કે તેનાં પોતાનાં સગાં-પણ તદન અવગણ્યાંઓની સંભાલ હેઠળ જવું પડશે, કે જેઓ તેનીપર તેણીના જેટલી માયા કદી રાખશે નહીં. તેણી જાણતી હતી કે તેણી જાસમાં જે સદસથો ગણતી હતી, તે તેણીનાં બેદન અને બનેલી ગભીર છુટકી તરીકે મજૂરો અને તે ભુસો માટે તેને જે શીકાઓ ખમવી પડશે તેના વીચારજ તેણીની આંખમાંથી આંસુઓ ટપકાવતો અને તેણીનું આરજું મરજી પામેજું શરીર કુળવતો હતો.

જે દીવસ વીશે આપણે ઉપર કહી ગયાં છીએ તે દીવસે જાસ હમેશ કરતાં વધારે વાર ઘેરથી ગેરદાજર હતો અને સાંજે આઈમાય બ્યારે એક બેયેની ભરેલી ઊપમાંથી જાગી ઉઠ્યાં હ્યારે પણ પાછો એજ વીચાર કરવા લાગ્યાં કે જાસનું શું થશે. છેલ્લે આ બળાપાતો અંત આંસુઓ અને, ડચકાંઓમાં આજ્યો.

આસરે દસ અગીઆર વરસની એક છોકરી લાકડાંના એક ખરતાનપર પોતાની માનાં ખીજાનાની કુરતનીના એકામાં બારાઈ બેસી, એક જાસ સકસાતના દગલાપર બાતન ટોકતી હતી; તેણીના જવા નાજુક નાનાં હાથો માટે આ કામ ધણું સખત હતું, પણ જ્યાં સુધી તેણીને પોતાની માનાં દુઃખનો ડચકાં ખાવાનો આવજ સંજાણો નહીં સાં સુધી તેણીએ ગુપચુપ પોતાનું કામ મથાલા કાઢે, અને હ્યારેજ તેણીએ પોતાનું માથું જાસ કરી આંખપર પડતા પોદળા અને લાંબા બાહો સરખા કીધા, અને તે વેળાએ તેણીને લાગ્યું કે તેણી ઉઠી પોતાની માએને પડાવે, પણ તરતજ તેણીનાં મોઢાં પર દલગીરી પ્રગટી નીકળી અને થોડીક પંથો સુધી ઢીલ્યા ચાલ્યા વીના યંબ બેસી રહી. છેલ્લે સરવાસે આઈમાએ પોતાનાં ડચકાંઓથી યંગળાઈ જતાં હોય તેમ લાગ્યું, હ્યારે તે જાગક તેવજનાં શરીરપર નરમાસથી વાંકું વળી, જાણે ધણું બીહનું હોય તે ચીસાલ બેઠકું, “વાદ-લાં મમા, હું કુવર યોસાને બોલાવું? નહીં તો તમારે વાસે કાંઈ લાવું?” અને તેણીએ પોતાની માએના ગુસ્સાભરેલા “ના” ના જવાબ શીવાય બીજા જવાબની વાત જોવા વીના તે-

છીનાં મોઢાં આમળ પાણીનું ગલાસ ધરજી, અને કપાળ પર થોડુંક ઠંડું પાણી લગાડજી. થોડીક પછી પછી આઈમાએ બરાબર નજર તથાં અને નજર ક્યાં હતો તે પુછજી.

“એ તો તળાવમાં પોતાનો મછવો ચલાવવા ગયોજી મગા, અને મને આજે દગલાપર બતન ટંકવા સોંપી ગયોજી, કે જે દગલો તે એક સેવરના જેવો બનાવવા માંજી. હું ધારજી કે હવે થોડા વખતમાં એ આવતો હશે.”

આઈમાએ, આનો કશો પણ નવાબ આખા વીના અગાઉ માફક પાછાં ઉચકાં આવ્યા લાખાં, જેથી તેવણની નાની છોકરી લગાર બીઠકી અને હીમત કરી બોલી:—“પણ મમા તમે નજરને વાસ્તે એટલાં બધાં બીઠાંક શું કરવા? દરેક નજી એને ચાલેજી અને બધાંજી અને તેગજ, હું ખાતરીથી કહુંજી કે મારાં માસા મારીથી કરશે.”

“કદાચ તારાં મારી ખારે ખાતર તેની સાથે તેમ વર્તશે, પણ એની બચ્ચાં જેવી ભુલો મારી માફક સાંખી શકશે નહીં, અને મારા જેટલો ખાર કરશે નહીં. તારા માસા એવા તો સખત સ્વાધાવાના છે, કે હું નહીં ધારતી કે મારા મરીબ નજરની ભુલો તરફ તેવણ આખીચીચામણું કરે અને વળી એ એવો તો શુકાં દીવતો અને હીમતવાલો છે, કે પોતાની છોકરવંત ભુલો કેમ છુપાવવી તે નજીજી નહીં અને તે માટે એને શીકા ખમવી પડશે, તેથી એનું દીમ તુટી જશે અને તે વેળાએ એનો બચાવ કરવા અને પરાવવા કોણ આવશે?”

“મમા, હું એનો બચાવ કરશ અને ખરેખરજી ને તેમ કરવાને મારામાં શક્તી હશે તો હું જરૂર કરશ,” તે બચ્ચાંએ ખરી લાગણીથી કહ્યું, “હું એને એટલો તો ચાલુંજી અને વળી નજીજી કે એ મારા કરતાં એટલો બધો તો વધારે સારો છે કે એને મદદ કરવાને ધણું સેદસ થઈ પડશે.”

“શુભ, તું મને કશુકાત આપેજી? તેને બચાવવા માટે અને સખનાઈમાંથી છોડાવવાને માટે શું મને ખરેખરજી કશુકાત આપેજી?” આઈમાએ એટલી બધી તો આતુરતા બતાવી બોલી અને તકીઆપરથી માથું ઊંચકી શરૂને એટલા તે. અસાધારણ ખારથી પેટમાં ચાંપી ચુમીએ લીધી, કે આજે પછો તે બાળકનાં મગજપરથી કદી પણ ખસશે નહીં. તેણીએ આપેજી વચન એટલાં તો ગબીરાઈ અને મજબુતાઈથી તેણીનાં હેંધાં પર કોતરાઈરજી, કે તે માતાને તે વેળાએ થોડીજ ખબર હતી કે તે કશુકાતો તે નાદાન છોકરીનાં મગજ પર એટલી બધી અસર કરશે, તેણીનાં છુપાને કહત એટલીજ ધીરજ મલી કે નજરપર કોઈ ખાર કરનાઈ તેણી પોતા પાછળ મેલી નજર છે.

જેમ તેણીએ પોતાના દીકરાની સાથે ચલાવ્યોનો પુરતો અભ્યાસ કાપે દતો, તેમ ને શુકાંની સાથે ચલાવ્યોનો કરવો હતો તે તેણીને આ વચન લેવાની કદી જરૂર પડતે નહીં. આઈમાએ બચપણથીજ પોતાના કુટુંબ પ્રમાણે ચાલતાં હતાં, અને માતા વચ પછીથી કમનસીબે પોતાની આ દેવ છોકરી ન હતી. કેવી રીતે, અથવા કેટલી સુસાંબતથી શુકાં આ વચન પાછરે તેનો ખ્યાલ તેણીનાં મગજમાં આજીવન ન હતો.

કેટલીક પછો સુધી તેવણ શુપસુપ પડી રહ્યાં અને શુકાં પાછી પોતાની અસમ જગાપર જઈ મેડી, તેણીની છાતી ધપકવા લાગી, એકે તેનું કારણ તેણી નજીતી ન હતી, અને પોતાની માએનાં ગળાં આસપાસ પોતાના હાથો નાખી તેણીને કોટી કરવા, તેણી ધારે એક “કીસ” માંચવા અને તેણીને મોટેથી એક વધારે ખારતો બોલ સાંભળવા ફાકટમાં ઈચ્છતી હતી; પણ તેણીનાં હેંધાંની કાંઈછુપી શક્તી તેમ કરતાં તેણીને અટકાવતી હતી. આ વીચારોજ તેણીની આંખોમાંથી નવધાર આંસુઓ ટપકાવતા હતા, જેથી તેણી લગભગ આંધળી જેવી બની ગઈ હતી, પણ આ આંસુઓ અટકાવવાને તેણી પોતાથી બનતી કોશિશ કરતી હતી, કારણ લાંબો વખત થયો તેણી નજીતી હતી કે બ્યારે નજરનાં આંસુઓ તેની માએનાં હેંધાંમાં ખાર અને દયા ઉસકેરતાં હતાં, ભારે તેણીનાં તો હમેશાં શરૂઆત અને ટપકા લાવતાં હતાં.

“ખુશલી, ખુશલી, વાદાવાં મમા!” થોડી મીનીટમાં કોઈનો આપરતા બરેશો બોમવાનો અવાજ સંભળાયો, અને નજર એરશમાં દોડતો અને કુદકા મારતો આવ્યો; અને પોતાની માએનાં બીઠાના પર પડી તેણીના શીકા માથોપર ખારથી “કીસ” કરવા લાગ્યો. “કેવી મગાડ! મારો મછવો એવી તો સરસ રીતે ચાલ્યો કે મેં કેનું ઈચ્છ્યું કે તે વખતે નેવાને તેમ લોં દતે, બ્યારે તમે સારાં થયો ભારે કે જરૂર તમને તે લેવા લઈ જવરા. હું નજીજી કે તમે નજદીથી સારાં ધરોજી, કારણ કે હું ખાતરીથી કહુંજી કે દીનખાઈ મારીથી જડદીથી આવશે અને નું મેં મારાં તો ખુશી થયો અને પાછાં હવે તો આપણે બધાં જુઓ પાતાની.”

આઈમાએ તેને ધણું ખારથી પોતાની છાતીએ દાખ્યો અને એટલા તો વાલકથી તેને “મમી” લીધી કે તેણીની આંખોમાંથી આંસુઓ તરતા અંધાર નજીકના મામાં.

“મમા તમે રોડાં શું લો! ખજીન, ખજીન મારી જરૂર નજીક આવશે, પણ મને નજીક કે હું ધારજી કે મેં તેવણને નેવાંજી અને એકે તેણે સાંભળેલાં નજીકનાં.”

“તે તેવણને નેવાંજી નજીક કોઈ અપખત અપખતાં નેવાં હશે, અને તેથી તું તેને નજીક કે તે નેવાંજી નેવાં,” પણ તેણીના આતુરતા બરેશો નેવાંજી નેવાંજી નેવાં કરતાં વધારે આશા સમાયલી હતી.

“નહી રે નહી મમા, જરૂરે મને મનને મનને મનને મનને મનને મનને એકે મારી આખરી અપખત, પછાર મારી મારી અને અંદર મેડેલી એક બેરીએ મને આખરી મેડેલી દીવતી પુછી. તેવણનાં દસ્તા મેડરા પડશે મારી ખતરાજી કે તેવણ દીનખાઈ મારીજી હતી.”

“હોજી નહી,” તેની માટે દલગીરીથી ખારી, “કદાચ” અને તેણીનાં મેડરા ખુશીથી અપખત લાગ્યો, “શું તેવણે તારી સાથે વાત કરેલી નહીં? અને મને અસલા તારા મેડરાપરથી શું મને એટલીજી કદાચીક?”

“નહી મમા, મારી કોટીનાં તે મેડરાથી એકી નહીં કે એકીજી કદાચ એટલો મનને મનને મનને મનને મનને મનને મને

તેવણ નીચે બોલતાં હોય એવો અવાજ આવેલો," અને તે બીજાના પરથી નીચે ઉતરી કાન ધરી સાંભળવા લાગ્યો, "હા, હા, એ" કહ્યું તેમજ છે. એવણ માગ પર આવેલ અરે! નહીં રે, એતો કેઈ કુવર ડાસાં છે, પણ તમારાં મોઢાંપરથી તો મારીજ આવાં હોય તેમ લાગે છે," તે ધીજ બોલી ઠઈ મોડેથી બોલ્યો. કુવર ડાસાંએ તેને હંડો પાડી ધીમેથી બોલવાની અને તેનાં માથેને ધમરાંથી નહીં નાખવાની ઈસારત કીધી. "તમે તેવણને માગપર કાંય નહીં કાઢવા દેતો?" આમ બોલી બે ત્રણ કુદકામાં આખો દાદર આવવાની નીચેના હાલમાં ધરી ગયો અને તે બાનુની સાડી પકડીને બોલ્યો, "તમેજ મારાં મારી છેએ; મારાં પોતીકાં વાલકાં મારી; બે, મમાજ પાસે ઉપર આવ્યા, કેટલો બધો વખત થયો તેવણ તમને બેવા મંગેજ, ધણેજ ધણેજ વખત થયો બે, તમે તેવણને ખતીત સારાં કરશો, વાલકાં મારીજ, નહીં વાડે?"

"અરે! બેદાના હુકમથી હું તેમ કરવાને રાજતીવાન પાજી, મારા વાલકા દીકરા," તેણીએ હુકમથી ઉસકેરાયેલો જવાબ આપ્યો અને માગપર દોડી ગઈ.

પણ બંને અનુભવેથી અને દુઃખ વચ્ચે બેયું કે મારીના આવાથી તો તેની માથે ખુશીને બદલે વધારે દુઃખી બનવા લાગી હતી. તેણી ધણા યુગબાપસા આવતે કાંઈ બોલી અને પોતાની બેઠનને જુરસાથી કોટી કરી બેસણ થઈ ગઈ. જલ ધમરાટમાં તેણીને વજગી પડ્યો અને એટલાં બધાં શીકાં નહીં પડ્યાં અને ઉડી પોતા સાથે વાત કરવાને તેણીને કાઢવાલા કરવા લાગ્યો. શુભાંએ જલ અને ચપળતાથી કર્યા પણ ધમરાટ વગર હમેશાની દવા આપી તેણીને થોડી વારમાં હુકમીયાર કીધી, જે બેઠન તેની મારી પણ અનુભવ થઈ, પણ હમણાં દીનબાઈને શુભાં માટે વીચાર કરવાનો વખત હતો નહીં, તેવણ ધણા ખ્યાર અને દયાની લાગણીથી પોતાની બેઠનના કરમાઈ ગમકા અને નાતવાન થમકા બેઠરાપર તીકવા લાગ્યાં, જે બેઠરા તેર વરસ આગમજ ખુબસુરતીના ચમકાતથી જળકેતો અને તેણીની પાસે ઉભેલા છોકરાના બેવા ખીલતો હતો; પોતાની બેઠનના અવાજથી આઈમાએમાં કાંઈ નહું બેર આવ્યું અને થોડાં ડયકાં ખાધા પછી તેવણ બોલવાને રાજતીવાન થયાં.

"મારા બાવા! મારા બાવા! અરે દીતુ, હું જાણું કે તેવણ મરી ગયાં! મારી નાતબાંબાથી અને તેવણના અતીસખ ખ્યારના નીમકદરાગી બરેલા બદલાથી તેવણ ગમ ખ્યાઈ મરણ પામ્યા—હું જાણું કે તેવણ તેથીજ મરી ગયા, પણ દીનાં, શું તેવણે મને શ્રાપ દીધો હતા કે? શું તેવણનો બધો ખ્યાર શુરસામાંજ બદલાઈ ગયો હતો કે? હું ધારું કે તેમ થયુંજ બેઠનું શું?"

"મારી વડાકામાં વડાથી એમી" (આઈમાએનું લાકડું નામ) દીનબાઈ ધણાંજ ખ્યારથી બોલ્યાં, "તારાં મગજમાંથી એવા દુખ બરેલા વીચારો એકદમ કઢાડી નાખ, અરેપર આપણાં ગરીબ બાવાજીને તારી માથને વાસ્તે ધણું લાગુ, પણ તે સંધણું તેવણે આજ કીધું છે. તારા વરને તેવણે પોતાના

ધેરમાં હેલમરણે આવકાર દીધો હતો અને બે તું પાછી કરતો તો તુંને પણ અગાડીની માફકજ માલતો. તેવણ તુંને છેલ્લી ધડીએ એટળા તો ચાલતા હતા કે તારાંજ નામ મોહમાંપર લઈ મરણ પામ્યા. પણ"—મગની ચળકતી આંખો તેણીને તીકતી અને શુભાંના શીકા પડી ગયાં હોડા બેઠન તેણી બોલી, "આથે વાત આ જુવાન બચ્ચાંએના કાનને મારે નથી, મારી દીકરી, તું ધણી કાઢી ગયલી લાગેજ," તેણીએ પોતાની જાણીજીને ખ્યારથી પોતા આગળ બેચી ધણા વાલકાં લઈ "ક્રોસ" કરી માયાથી કહ્યું, "બંને તો પોતાની મેલેજ મારી સાથે એલખાણ કીધીજ તેમ તુંખી કાંય નહીં કરતી? પણ હમણાં થોડો વખત જરા બાગમાં ફરી આવ, હું ખાતરોથી કંઈક કે તુંને તાજી હવાની જરૂર છે, અને તેટલો વખત તારે બંને તારાં મગાની ચાકરી હું કરજ, મારીપર એટલો તો વીરવસ આવશે કેની?"

તેણીને દસકુણે બેઠરા બેઠન શુભાંને હીમત આપી અને તેણીને "ક્રોસ" કરી લાંથી શુપરુપ ચાલી ગઈ. જલને તો બહાર મોહકતા વધારે પડાવવાની જરૂર પડી. જેવો તેને અંદર પાડું આવવાની રજ ગલી તેવેજ આવી પોતાની મારીના પગ આગળ નગરકે એક કલાક સુધી તેણીના જોમાપર માથું મેલી ધિતાનપર બેસી રહ્યો, દીનબાઈને કાંઈ અનુભવ જેવી લાગણીથી તેની તરફ એવાણ થતું હતું અને જરા અનુભવ થવા લાગ્યાં કે શુભાં એટળા બધો વખત સુધી બહાર શું કરતી હશે; તેવણ જાણતાં ન હતાં કે, બંને તો આખો દીવસ તેની ઉપરને બાજતી ખુશાશી બરેલી રગતમાં જીવરણે હતો અને બાપડી શુભાંએ તો કેટલાક કંટાળાબરેલા દીવસો અને રાતો તેની માતાનાં ખીજાના આગળ કઢાડી હતી.

મ કે ર જુ ર જુ .

એક અચ્ચાનાં દેવાનાં વીચારો—એક માતનું ખીજાનું. પોતાનું ધર છોડી શુભાં બાગમાં ગઈ અને એક સાંકડી ગલીમાં ધમખ પછંટરુર નવરેજ મોહીનાં ધર તરફનો રસ્તો લીધો. તેણીનું નાનું દેખું ઉસકેરાયડું દેવાથી અંકેખાનેથી ધમખ હતું. આટળા દીવસો સુધી તેણી ધરમાં મંધાર રહેલી હોવાથી, અને પોતાની માતાનો શુરસો ઉસકેરાઈ ન આવે તે માટે પોતાના જુરસાને લગાગમાં રાખવાની કોશિશ કરવાથી અને વળી ખુદરેતીજ નાજુક બાંધાની હોવાથી, તેણી હમણાં એટલી તો નખળા થઈ ગઈ હતી કે જરાકપી વધારે કાનને બોલે તેણીને થાકી નાખતો હતો. બંનેથી તેણી રડતી હોય ભારે એક ખરાબ ખવાસની અને ચીરકાંડ છોકરી તરીકે ધમકાવવામાં આવતી હોવાથી, તેણી હમેશાં પોતાનાં આંજુ-એને અકાંકવા અને છુપાવવાની કોશિશ કરતી હતી. તેણીને વારંવાર કહેવામાં આવતું હતું કે ખ્યાર શું ચીજ છે તે તેણી જાણતી નથી, કે તેણી એટલાં તો લાગણી વીનાનાં અને હંડાં દેવાની હતી કે બે કે તેણી આ બેલોતો ખરો અર્થ બરાબર સમજતી ન હતી. તોપણ તેણી એમજ માનતી હતી કે, તેણી

બીજાં સઘળાં કરતાં તદન જુદીજ નતની છે, અને તેનું કારણ જાણવા વીના હમેશાં તે માટે બજારો કરતી હતી. તેણીના ભાઈ સાથે સરખાવતાં તેણી જરાએ ખુબસૂરત અથવા મળતાવળી ન હતી. જનમથીજ નખળા બાંધીની દોનવાથી અને રંગુનની હવા માફક ન આવવાથી તેણી વધારે નખળા થઈ ગઈ હતી. જ્યારે એક ચાલાક માણસની આંખોને તેણીના ચેહરાને દેખાવ હમેશાં દુઃખ ખગતો દેખાવ સારે એક બેદરકાર અને ઉપર તપકેનો જેનાર તેણીને ગોરગાંઠ અને અસ્વભાવીક અમ્માં તરીકે ધારે, અને એમજ વીચારે કે હમેશના અરાખ ખવાસથી તેણી આવી થઈ હશે. તેણીના નરમાસ બીરસી સુંદર કાળી આંખો તેણીના ચેહરાની બીજી ઈર્ધાએ કરતાં લગાર ચોટી હતી અને તેણીની લગાર પીલાસ પકડેલી ચામડીથી, તેણીના કાળા બાજનાં બડાંં ગુજગાંંથી તેણી ખુબસુરતમાં નહીં ખપતી હતી, તો જો કે ખરેખર તો તેણી હતીજ. ખુબસુરતીની સૌથી વધારે તારીફ થતી સાંભળેલી દોવાથી, વધી તેણીનાં માથ અને ભાઈ તેવાં દોવાથી, અને જાનની ખુબસુરતીથીજ તે સોનો માનીતો થઈ પડ્યો છે એવા વીચારથી એક કાળું છોડકું તેની (નતની) તરફ આદેખાઈ અને નાપસંદગીની નજરથી જોય; પણ શુદ્ધ આ ભેખાંનું એક પણ કરતી ન હતી, અને તેને ખરા અંતઃકરણથી ચાહતી હતી. ફક્ત જો એકજ જણ તેણીને ચાહતું હતું તે તેણીના અતીશય વાહસો ખાપ હતો, અને જેનાં મરણ પછી તેણી એમજ સમજતી હતી કે હવે પછી તેણીને તેની રીતે કોઈ પણ ચાહરો નહીં.

તેણીની માતાને એમરોડો છોડ્યા પછી શા માટે તેણીનું માથું અને છાતી ધપકતી હતી—શા માટે તેણીએ તેણીની માથેને આપેલું વચન તેણીનાં મનમાં ફરી રહ્યું હતું, કે તેણીની માસીના આગ્રા પછી પણ તેણી તે પોતાનાં ભેખાંમાંથી કહાડી શકતી ન હતી—શા માટે તેણીને એટલા બધા પકડર આવતા હતા કે ચાલવાનું પણ તેણીને દુઃખ ખરડ્યું થઈ પડતું હતું, તે આ ગરીબ બાળક કેટલી રોડતું ન હતું. અને દુર આસી ન શકાયથી તેણી તળાવાના ધાસવાડા કીનારાપર બેસી ગઈ અને પોતે એકલીજ છે એમ સમજી એકદમ રડી પડી. આ પ્રમાણે ચોટીક પડેા પસાર થઈ ગઈ, પણ તેણીએ બધાંં મુખી એક બોલખીતો અવાજ સાંભળ્યો નહીં હ્યાંં મુખી ઉપર જોયું નહીં.

“વાહલી શુઆં, શું છે? આજે તું એટલી બધી દલગીર કાંં છે? મને કહેતી શું છે?”

“ખચીત, ખચીત, હું જાણતી નથી, વાહલા રસ્તમ, મને ફક્ત કોઈ લાગેજ—કે થોડા દહાડાપર મારામાં જોટલી શકતી હતી તેટલી હમણું નથી—અને મારેથી રડ્યાવગર રહેવાનું નથી.”

“શુઆં, તું સારી પખે નથી,” તેણીના સાથી જો એક સેલ વરસનો જુવાન, સોમઈતો અને નવરોજ મેદીના એકપુરો દીકરો હતો, તેણે કહ્યું: “તું હમેશ કરતાં વધારે શીક્ષા લાગેજ. મને મારા બાપાને બોલાવ્યા દે. તું જાણેજ તો ખરી, કે જ્યારે તેવજુ તુને જોયજ સારે. ખુશી યાચજ. તેવજુ તુને

આજ આગમજ જોવાની આશા રાખતા હતા. ચાલ હમણું મારી સાથે આવ.”

“નહીં ફસ્તમ, ખરેખર હું આવી નહીં શકતી. કદાચ એવજુ એમ ધારશે કે, છેલ્લી વખતે એવજુ જે મને કહ્યું હતું તે સઘળું હું જુલો ગઈજ, પણ હું જુલો તો નથીજ ગઈ—પણ હું—હું જાણતી નહીં કે આજે મને શું થયું છે.”

તેણીની આંખોએ દખારી રાખવાની દરેક કોશિશ છતાં તે તો તેણીની આંખમાંથી પડવાજ લાગ્યાં, અને જ્યારે રસ્તમે જોયું કે તેના દીકરાસો આવવાના દરેક ઉપાય ફોડક છે, સારે તેણીની ગરદન આસપાસ પોતાના હાથે વીટાળી, માથથી તેણીને “કીસ” કરી સતોળા મેળવ્યો. થોડી મીનીટમાં તેનો ખાપ આવી લાગો.

“મારી વહાલી શુઆંની આંખમાં આંસુ ?” તે નરમાસથી બોલ્યો, “હું આશા રાખું છું કે તારાં માથ વધારે આનંદી તો નહીં પડ્યાં હોશે.”

“હું નહીં જાણતીજ” તે બાળક તેણીનાં આંખોએ વચ્ચે મઠા યુશકેળીથી બોલી શક્યું, “હમણાં તો તેવજુ ધણાંં સીક પડી ગયાંં હતાં અને હમેશ કરતાં આજે વધારે વાર બેસુધ પડી રહ્યાંં—હતાં.”

“તેમ થવાનું શું આજે કોઈ કારણ મધ્યું હતું?”

“હું કાંંજે કે મારાં માસીને જોઈને તેમ થયું હશે. મમા તેવજુના આવવાની અગાક તેમજ પછી, ધણાંં ઉસકેરોળી ગમ્યાંં લાગ્યાંં હતાં.”

“સારે શું મરચટનાં દીનખાઈ આગ્યાંં ? હું સાંભળીને ધણો ખુશી હોજી, ફસ્તમજ ખુશી થઈ ગોયાં; પછી શુઆંની પાસે બેસી અને તેણીના હાથો પોતાના હાથોમાં લઈ આગળ ચલાવ્યું, “આજે મારી નાની દીકરીને દલગીર થવાનું કોઈ કારણ મધ્યું છે, પણ ખીલ ના, હું કોઈ તુને પુછીશ નહીં કે તે શું છે; તું કોઈ તારા મનમાં માડો વીચાર ના લાવ શુઆં, હું જાણુંજ કે તે એક બધી અને વાહલી દીકરી તરીકે માએ તરફની ફરજ ખખવી છે અને ખખવે છે. તું તેણીની ચાકરી કરે છે, તેણીના મોલસ અને ધીરજ વીનાના દખાઓ ખખે છે અને તારી રમત ગમતની સઘળી ઈચ્છાએ તેણી સાથે ગુપચુપ બેસવામાં આવી દે છે, અને હું જાણીને ધણો ખુશી હોજી કે તુને મેં ઈધર ઉપર વીશવાસ રાખવા વીશે જે સમજાયું છે તે તું હજુ જુલો ગઈ નથી.”

“પણ તમે જ, મને એમ નહીં કહ્યું હતું કે જેઓ બધાંં દોષજ તેઓ સુખી હોયજ ? તેમ ને હોય તો હું બધી નહીં હોવશ, જો કે તેમ થવાની હું કોશિશ કંઈજ અને હું કાંંજે કે હું સુખી નથી, કારણ કે જાનની માફક હું હરી, બોલી અને રખી શકતી નથી.”

“તારી જનદરોસતી તારા બાધના જોવી સારી નથી, મારી વાહલી મારી છોડરી, અને તુને દુખી થવાનાં ધણાંં કારણો મથે છે, જે જાનને નથી મલતા, પણ હમેશાંં એટલું તો વાદ રાખવાની કોશિશ કરજે કે કદાચ ખોદાની ખરજુ એવી હોય કે તું બીજાંં બાળકો કરતાં વધારે દુખી યાચ; પણ તેથી કોઈ

તું એમ ના ધારતી કે બીજાઓ કરતાં તે તુંને જોઈ આવે છે.”
“પણ દરુરજી, જુઓની હું ધારું કે સૌથી મોટું સુખ
મા માપનું માનીતું હોઈએ યથામાં છે.” શ્રુતિ આંખમાં આંસ
લાવી બોલી.

“ખરેખર તેમાં સુખ તો છે, અને જેકે પેદશાં આપણને
આપણા પ્યારનો બદલો મેળવવાની આશા ન હોય, તોપણ
જે આપણે તેઓ તરફની આપણી ફરજ બાજુએ અને તે-
ઓને પુરતાં ચાલીએ, તો છેલ્લે આપણે સુખી અને તેઓનાં
માનીતાં ચર્ષ પડ્યે. દીદરી, હું કેટલુંક તે તું સમજ ?”

આ સવાલ પૂછવાની તેવજીને કદી જરૂર ન હતી, કારણ
કે બ્યારે તેવજી વાત કરતા હતા ત્યારે શ્રુતિ પોતાની મોટી
આંખોથી તેવજીના ચેહરાપર સખળો વખત તીકી તીકીને જોતી
હતી અને તે આંખો તે વેળાએ હુશીઆરી અને લાગણીથી
જોતી તો ચમકતી હતી કે ખરેખર તેણીના રેખાવ બેચા
લાયક ચર્ષ પડ્યો હતો. “સારે શું તમને લાગે છે કે મમા
સારાં યશો ?” તેણીએ કચરચીને પૂછ્યું, “શું તેવજી કદીથી
માનીપર હેન કરશે ? અરે, જે તેમ હોય તો હું ફરીથી કદી
કદીથી ચેરી હોઈરી નહીં યાદા.”

“મારી શ્રુતિ, તેવજી તારીપર દેત કરશેન,” નવરાજ દેખ-
ઈતી રીતે લાગણીથી બોલ્યા, “હું તુંને કદી શકતો નથી,
કહેવાની હીમત કરી શકતો નથી કે તેવજી આ દુન્યામાં તારી
પર દેત કરવા પાછાં સારાં યશો, પણ જે પોતાની મરજ
તેવજીને પોતાની પાસે બોલાવી લેવાની નહીં, તો તેવજી તુંને
બેદસ્તમાંથી શાકે કરશે અને દનશું કરતાં વધારે આદરશે.”

“અને તેવજીને ગમતી ચીજો હું અટકી કરતા તેવજીને
ખબર પડશે કે ?—તું બાકને સાહે અને મદદ કરે તેથી કે ?”
શ્રુતિ ધીમેથી અરધા ધમરાયલા અવાજે પૂછ્યું, અને નવરાજ-
જીને થોડીજ ખબર હતી કે તેવજીનો દરક બોલ તેણીનાં
મગનપર કેટલી મનઝુતાઈથી કોતરણે રહ્યો હતો.

“શ્રુતિ, તું મને એવો સવાલ પૂછે છે કે જેનો કોઈથી
ખાતરીથી જવાબ નહીં આપી શકે. પણ હું તો ખાતરીથી
માનું છું કે જે ખાતરીએ આપણે બોલીએ છીએ તેઓને પેલી
દુન્યામાં આપણી પર સંભાલ રાખવા દેવામાં આવે છે; અને
જેકે આપણે તેઓને જેતાં નથી, તો પણ તેઓ આપણને
જોય છે અને વારંવાર આપણી નજરથી હોય છે.”

ભાષી વાત એકે પાસા અદરશના લાંબા પુગચાથી
અટકી પડી; તે અદરશી નવરાજજીને માનથી સહાન કરી તેવ-
જીની વાતમાં હરકત કરવા માટે માફ માંગી, અને પાસે ઉભે-
લાં હોમરાંઓને જોઈ પૂછ્યું કે તેઓ ખતે તેવજીનાંજ હતાં કે.

નવરાજજી બોલ્યા કે તેવજીને એકપરજ દક હતો; અને
તે નાની હોઈરી તો શ્રુતિખાઈ મેજર હતી.

“અને તોય” નામ અન્યેરશાદ મરજઈ છે, તેથી હું ધારું છું
કે મને તો આજે જુઓપર એકે માસા દાખવતો દક છે.”
તે અદરશી જવાબ દીધો, અને શ્રુતિની અંતઃજ્યોથી વચ્ચે તે
અંજલિ સગાએ તેણીને ધણાંજ વાદામયી કોટી કીધી, કે જે

સગા તરફ તેણીની માનાના ખોટા વીચારના બોલોથી તેણી
બીજાની નજરથી જોતી હતી; નવરાજજીએ તેવજીને જુઓથી
આવકાર દીધો અને થોડા વખતમાં તેવજી સાથે એટલા તો
વાતમાં મુકાયા કે શ્રુતિને જે શીખામણ આપવા તેવજી આવુર
હતા તે તદ્દન જુઓ ગયા, રસ્તમ તેણીને પોતાની સાથે બાગ-
ના દરવાજા મુખી લઈ ગયો, અને તે બંને અદરશો પણ તે-
ઓની પુકે ધર તરફ ગયા.

દલાસાએ અને અંદારાઈએ પસાર થઈ ગયાં અને હજી
આઈમાએ રીચ્યા કરતાં હતાં, તેવજી તાપ અને માંદગીથી
એટલાં તો નખરાં થઈ ગયાં હતાં કે તેવજીને લોચી ખસેડવાં
ધણું મુશ્કેલ કામ હતું. દીનખાઈ પેદસીનવાર પોતાનાં હોમ-
રાંઓથી છુટાં પડ્યાં હતાં, અને જેકે તેવજીની વાદચી બેદ-
નની ચાકરી કરવામાં તેવજીને ધણું ખમતું પડતું હતું, તોપણ
એક પણ પછ તેવજીનાં મનમાં એકવચેટો અથવા પસાવાનો
વીચાર આવ્યો ન હતો; ઉમટું તેણી પોતાને ધણી બાપમશા-
ઈ સમજતી હતી કે તેણીની એકપુરી બેદન જેની લુહો,
લાંબા વખતની ગેરદાનરી, અને મુશ્કોટીએ પણ તેણીને
અકરી ન કીધી હતી, તેણીની ચાકરી કરવાને તેણી શક્તી-
વાન ચર્ષ હતી. નવરાજજી દરુર દીનખાઈ સાથે વાત કરવામાં
મનદ મેજાવે એ આઈમાએને એટલું તો ખુદરતી લાગતું હતું
કે બ્યારેથી તેણીના માંદગીના ચોરસમાં તેઓ વાત કરતાં
હતાં, ત્યારે તેણી બીજકુલ અન્યથા યતી અથવા ચીરશઈ
જતી ન હતી, જેકે પોતાની બેદનથી તેણી જુદાજ અવા-
સની હતી, જેકે તેણી હમેશાં પોતાની બેદનની શીખામણ
તરફ જાણી જોઈને બેદરશાર રહેતી હતી, તોપણ આટલાં બધાં
વરસોની જુદાઈથી તેણી શીખી હતી કે દીનખાઈ તેણી કરતાં
વધારે ચક્રાતી હતી. તેણીએ પોતાની આખી જીંદગીમાં
તેણીના જેવી કોઈને પણ જોઈ ન હતી, તેણીના જેવી બલી,
તેણીના જેવી પતીત વીચારની, અને તોપણ તેણીના જેવી સાદી.

“હા, તમને અને દીનખાઈને ધણી વાતો કરવાની મજશે,”
આઈમાએ નવરાજજી દરુરને દીનખાઈ સાથે પહેલ વેદેથી
એકબાજુ કરાવતાં બોલ્યાં હતાં, “તમે મારી જગ્યાએ દરકાર
કર્યા વગર મુખેથી મને એટલી વાતો કર્યા કરો. મારી
દીનુ બ્યારે મારી આગળ હોય છે ત્યારે મારો શરસો, દુઃખ
સળગું ઉડી જાય છે, ત્યારે હું કેટલું ઈચ્છું કે હું પણ તેણીના
જેનીજ હોતું.” તેણી આ છેલ્લો વાક્ય ધણાંજ દુઃખથી બોલી.

નવરાજજીએ તેવજીને દીસાસો આપ્યો અને પહેલીવાર
આઈમાએ તેવજીના બોલો પીરજથી સાંભળ્યા. પહેલાં તો તેવજી
દીનખાઈ, મનચેરશાદ અને નવરાજજી વચ્ચે થતી વાતો બેદર-
કારીથી સાંભળતાં હતાં, પણ આજે અપરતે તેમાં એટલો તે
રસ લેતા લાચાં કે ધીમે ધીમે તેવજીનું મન શીત થતું ગયું,
કે જેમ બીજી કોઈ પણ કોરોમાંથી ચર્ષ ન રાકતે.

એક દિવસે સાંજનાં બ્યારે દીનખાઈ તેવજીની આગમરી
બેદનનાં બીજાનાં આમજ બેરી તેણીનો કરમાયલો ચેહરો લેણી-
ના એક વેણાના જુવાન, ખુબસુરત વેદરા સાથે સરખાવતાં

હતાં, કે જે એકર માટે તેવણુ આસન એમ ધારતાં હતાં કે મોત યાને ગમે એવી રીકર પથુ તેની ખુણસુરતી કરી ઓછી કરી શકે નહીં, સારે નાજ લાંબાઓ અને તેના નાના હાથે મારતીની ગરદન આસપાસ વીઠાળી પરવાસાં જેવા હોઠાથી તેવણુના ગણેપર “ક્રાસ” લઈ પોતાના માનીતા તળાવ આગળ રમવા બેઠાની રત્ન માંગી, જે તેણીએ આપી.

“હાલથી દીતુ, તારી સઘળી માયા અને સંભાળનો બદલો એ તુંને લાગી આપશે.” જેવો તે ઝોરશા છોડી ગયો કે તેની માએ એક નીસાસો નાખી બોલી, “હું નાજુલ કે એનામાં કેટલાક એવા ગુણો છે કે જે તું અને તારો વર થયો તરીકે ગણુશે, પણ મારે ખાતર એની સાથે સખાઈથી વસતાં ના, બે તેમ કરશે તો ખચીત એવું બહાદુર દીક તુડી જશે.”

“ખારી એમી, આવી રીકરો તારાં દીકમાંથી તદન દુર કર. શું તારી માકડું હું પોતેથી એક માતા નથી? અને તું શું એમ કારણ કે જ્યારે તારાં છોકરાં મારાં યશો સારે તેઓ અને મારાં પોતાનાં વચ્ચે હું કાંઈથી ફરક રાખસ? જ્યારે અગાડખી તું મારી પર બરોસો રાખતી હતી, સારે તો ખચીત હમણાંથી રાખશેજ.”

“ખરેખર, ખરેખર, હું રાખુંજીવ; તું હમેશાં મારીપર માણુ રહેતી હતી, અને મારી જીવી દરચુર કરતી હતી કે જે માંદગી હું બોદીને લાવક હતી, પણ મારે મરીજ નજન—અરે! તેનાથી છુટું પડતાં મને એટલું તો લાગેજ; અને તે એટલો તો મને ચાહેજા” આ બોલતાં તેણીની આંખોમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં.

“વહાણી એમી, તુંને તેમ ચાહવાતું એ બરીજ રાખશે, અને અરે! ખચીત કરી માનજે કે જેટલું તુંને તેવું લાગેજ તેટલુંજ મનેથી લાગશે. મેં મારાં બધાં ખારાં બચ્ચાંઓને ખારે મેલવ્યો છે અને તારાંઓને નહીં મેલવવાને હું બીદતી નથી, અને તેમ થવાથી તેઓને મારાં છોકરાંઓના જેવાં સુખી કરવાને ધણું સેહજું થઈ પડશે.”

“બે બલદનો ખાર તે હજી સુધી નહીં મેલવ્યો હશે તો થોડા વખતમાં જરૂર મેલવી શકશે. પણ શુન સાચે તો તુંને જરા બંધારે મેલવત પડશે. એ તો કોઈ અન્ય બતની કડગી, કંઈ કલેજની અને ખાર નહીં મેલવી શકે તેવી છોકરી છે.”

“શું” સારે તારાં બેઠ છોકરાંઓના સ્વભાવ એકેકથી એટલા બધા ઉગરા છે? હું નહીં ધારતી કે શુન એટલાં દંડાં દેવાની હોય; તેણી મછી બીદકણ છે, પણ જ્યારે તેણી મને બરાબર ઝોલખરી સારે એ બીદક જતી રહેશે.”

“કે કાંઈ બીદક નહીં કહેવલ. જનમરીજ એ દંડાં દેવાની અને કુંવરી છે. જેટલાં હેતથી હું જાવને ચાહુંજ તેટલાં હેતથી શુનને નથી ચાહતી અને તેથી એનામાં કાંઈ એવું હોયજ કે જેથી એની પર કાંઈ હેત રાખી શકે નહીં.”

દીનપાઈ કાંઈ એમ ધારતાં ન હતાં, પણ તેવણે નરમાસથી જવાબ આપ્યો, “મારી ખારી આઈમાએ શું તારી ખાતરી છે કે તે તારાં બેઠ છોકરાંઓની ચાલચલણનો અભીઆસ કીધો છે? કારણ કેટલાંક એવાંબી છોકરાંઓ હોય છે કે જેઓની

ચાલચલણનો અભાસ કરવાને વધારે સંજાળ લેવી જોઈએ.”

“તુંને માદ હશે દીતુ, કે કાંઈથી દહાડે કસીળી ચીનનો અભાસ કરવાને હું પુરી હતીજ નહીં,” આઈમાએ હસવાને માટે દુઃખભરી કાંચેશ કરી બોલ્યાં, “અને તેથી એમ બને-બી, કે મેં મારાં છોકરાંઓની ચાલચલણનો અભીઆસ કીધો ન હોય; વળી તું નાજુલ તો ખરી કે માતાઓએ પોતાનાં છોકરાંઓને અચાલુથી કેવી વચાલ આપવી, અને અચપણુ માંજ તેઓનાં મગજપર સારી અસર કરવી એ રીતેને હું તદન હસવા સરખી ધારતી હતી અને હજીખી ધારજ. સારો અથવા તકારો, ખાર મેકવી શકે અથવા નહીં મેલવી શકે તેવો સ્વભાવ ખુદરતીજ હોય છે અને માણુસોની કઈ કાંચેશ તેને ફેરવી શકે? મારાં છોકરાંઓ તો નાનપણથીજ એકેકથી ઉતરા ખવાસનાં હતાં. નાજ હમેશાં હસતો, રમતો, મોઝલો, સોખાંડો અને સુખી હોતો. શુન ચીરાડાજી, બરીએલ અને એટલી તો કુંવરી હતી કે જ્યારે હું તેણીના ઝોરકામાં દાખજ પતી સારે એક માય તરફ જેટલો ખાર બતલાવેલો જેટલો તેટલો તેણી બતલાવતી નહીં હતી, જ્યારે બલ તો મારા હાથમાં કુદીને આવતો અને માત્ર મને જેટીનેજ ખુશ થતો અને જીમ બરાડા મારતો. હવે કહેની કે મારી કઈ ચાલથી એમ થયું હશે? ખરેખર આવા એક એકેકથી તદન ઉગરા ખવાસ તરફ જુદી જુદી લાલણીથી ભેવામાં હું તદન ખરી હતી, અને હું નાજુલ કે આપણા બાવા આપણુ એક વચ્ચે જેટલો ફરક રાખતા હતા, તે કરતાં વધારે ફરક તો મેં નથી રાખ્યો, જેક મને તો સવારત રાખવાતું મોહું કારણ છે; તુતો હમેશાં મારા કંટાં વધારે સારી હતી.”

આટલું બોલી તેણી યાદથી ચુપ થઈ ગઈ, પણ તેણીના ગણેપર ચઢી આવેલા રતાસ અને તેણીના હુજતા હાથેએ શેધી કહાડેલા પાવાનાં નામની યાદથી તેણી કેટલી ઉસકારઈ જતી હતી. દીનપાઈએ માયાથી તેણીને દોલાસો દેવાની કાંચેશ કીધી.

“દાનાં, મને મેલવા દે,” તેણીએ પોતાની ખુદરતી બોલસ દેખાડી હઈ દહજ, “મેં મારા બાવાજીના અતીશય ખાર અને હાથી બપાદ લાડનો કેવો બદલો લાવી આપ્યો? તેવણુના ખુલખામાં શું મેં તેવણુને દુઃખી નહીં કીધા? તેવણુ મારે વાસે શેધી કહાડેલા વર સાથે મેં ચલાવેલી બરાજ માલકી શું તેવણુ પર મેં શરમ અને દુઃખનો વરસાદ નહીં વરસાવ્યો? શું મેં તેમ નહીં કીધું હતું? અરે મારા બોદા! બોદા! હવે મારો છુટકારો કરો—કદાચ મારો નજમખી મારી સાથે તેવીજ ચાલ ચલાવે” અને કમકમાટી ધુલ તેણીએ પોતાવું મોહું તેણીની બેદનતા બોલાવ્યાં લોકી નાખ્યું.

[સાંપણ છે.]

TWO OLD MATHS.

મીસન ખાવાનું વસિયત. ❀

એક ઘણી અગત્યપત્ર જેવી રસીલી પાત્રી.

મકરણ ૧૪ યુ.

“હેનોવર રક્વેર” માં આપી પુગે છે.

દીવસની સાંજ કેમ પસાર થઈ ગઈ તેનું યુસ્તેસને જરાએ બાંધુ રહ્યું નહીં. એક ખ્યારમાં પડેલા જુવાન શખસની યાદદાસ્ત શક્તી પર તદ્દન આધાર રાખેલા ઘણું જોખમ બરેકુ” હોવાથી, અગ્રો વાંચનાર માટે સારાં નસીબે બીજી તરફથી ખખર મેલવી તે દીવસની સાંજનો હેવાશ આપવાને શક્તીવાન થયા છઈએ. સૌથી પહેલાં તો તે તેની કલ્પનામાં ગમે અને સાંધી એક પંચાંગ મેલવી લેકી હોમહરરરના “હેનોવર રક્વેર”માં આવેલાં ઘરની ઈધાણી રોષી ટાઢી; ત્યાર બાદ પોતાને ઘર જઈ આવું કહાડી થોડું ઘણું ખાધું, જોકે તે કેમ અને શું ખાતો હતો તેની તેને યોગીજ ખખર હતી; પછી ઘણી જોએની હાગવાથી બહાર ફરવા નીકળ્યો. આખા ત્રણ કલાકો સુધી આત્મા પછીતે “હેનોવર રક્વેર”માં આવી પુગો અને યોગ વારમાં તો લેકી હોમહરરરનું ચેર શોધી કહાડ્યું. બેસવાના, જોરડાની એક બારી ગરમીને લીધે ઊંધારેલી હોવાથી તે ઉપર નાખેલા ઝીણા પરડામાંથી જોરડામાં ચુંકેલી બતી તે બરાબર જોઈ શક્તો હતો. મોહકાની બીજી બાજુએથી ફરી, ખાગના દરવાજાના ચોંટાના કરોડપર તીર્થાઈ તેણે ઉપર જોયું, અને તેની મેહનતને બદલે તેને મળ્યો. ઝીણા પરડામાંથી એક એકની બાજુએ પુરસી પર ગેઝેલી જે ઝોના ચોંટા તે જોઈ શક્તો હતો, તેઓમાંની એક તેણે ઓગરડા દાખલ એકાદખી; તેણી પોતાના હાથપર ચાકું ટેપી બેસી હતી અને ઘણી આતુરતાથી તેણીની સોજાતજી સાથે વાત કરતી હતી. તેણી શું વાત કરતી હતી તે અંદર જઈ સાંભળવાને અને તેણીને ગમવાને તેની ઘણી મરજી થઈ. સવાર સુધી શા સાર તે બેઠી થાય? પણ વળી પાછો વીચાર કરતાં તેમ કરવું કીક ન લાગવાથી ત્યાંજ ઉભો રહી, બધાં સુધી એક પોલીસના સીપાઈએ તેની રીતબ્રાત શક બરેલી લાગવાથી સાંધી આધી જવા ફરમાવ્યું નહીં, લાં સુધી તીકયા થઈ.

બે યુસ્તેસના કાનો તેની આંખો નેટલા સારા હતા, તો તે બાંધુએ બંધે ચતી વાત તે સાંભળી શકતે અને વળી તેથી તેની ઉપર ઘણી અસર થતે.

ઓગરડા તેણીની પીકપરનાં વીલની વાત લેકી હોમહરરર આગળ કરતી હતી.

“ત્યારે તેવજી કાલે સવારે આપણે લાં આવશે,” લેકી હોમહરરરે કહ્યું, “મને તો તે ઘણો સારો જુવાન્યો લાગતો હતો, આંખો પણ વળી કેવી સુંદર હતી, ખચીત આ જેવી તાજુબી ઉપજવનારી વાત મેં જનમમાં કદી સાંભળી નથી.”

“એ ઘણું તમને મનનું લાગતું હશે મેસી,” ઓગરડાએ લગાર સખતાધ્વી કહ્યું, “પણ મને તો ઘણોજ કંટાળો લાગે છે; એક વેરાન ટાપુપર છુદ્ધાં પડાવવાં કદાચ સૈત કીક લાગે (જોકે મને તો તેથી પસંદ નથી) પણ તેનું પરીણામ લંડનના એક હાલમાં મેસી રહેને દેખડાવાની વાત તદ્દન જુલોજ છે; અલખન મીઠો મીસન (યુસતેસ) તો તેવજીનું વીજ જોવા માંગશે, પછી તે કામનું હોય કે નકામું, અને હવે કહોની મેસી, કે તે હું તેવજીને કેમ બતલાવશ, એ તો મારી પીક પર છે.”

“હું નહીં ધારતી કે હાલની દેશીન પ્રમાણે બર્ધાંએને તેઓની પીક ઊંધાકી રાખવાને કાંઈ પણ વાંધો હોય,” લેકી હોમહરરરે બોલ્યાં, “જે તમને તે વીશે કાંઈથી શક હોય તો હું તમને લંડનના એકાદ બોલમાં (નાચમાં) જવાની ભનામણ કરું છું, લાં તમને ફક્ત છાતી અને બરડાનો ભાગ ઊંધારો રહે તેવો પોશાક પેદારવો જોઈએ.”

“પણ મેં એવો પોશાક કોઈ દહાર પેદારવો નથી” ઓગરડાએ કહ્યું.

“તેનું કાંઈ નહીં, રહેતે રહેતે તમને ટેપ પડશે, પણ જો તે પેદારવાની તમારી મરજી નહીત હોય તો વીસ વીસે દાંક-પીછોડા કરી નાંખો તો કીક, પણ”-તેવજીને કાંઈ પાછો વીચાર આવ્યાથી બોલ્યાં, “હું ધારું કે તેમ કરવાથી તો બેવડો ચુનાડ થશે.”

“તે કેમવળી? એમાં શું ચુનાડ છે તે હું જોઈ શક્તી નથી.”

“કીક ત્યારે હું તમને સમજાડી, પહેલાં તો બધી તમે એક વીસ વીસે કરો છો, જે એક ચુનાડ થયો, અને વળી તેને સાંતી રાખી બતલાવો નહીં, તો બીજો ચુનાડ થાય.”

“છટા છટા હું મારાં પોતાનાંજ શરીરની કેમ ચોરી કરું? એ તો નહીં બની શકે તેનું છે.”

“નહીં, ચુરક નહીં, તમે બાજુતાં નથી કે કોરડના કેટલાક કાપદાંઓ કેટલા રમણ હોય છે. ઘણાં ઘરસની વાતપર મારા એક પાતરાઈને બેરીસ્ટરની પરીક્ષામાં મોકલવા માટે તેના અભ્યાસમાં હું મદદ કરતી હતી તે વેલાએ ધારાને લગતું હું ઘણું શીખી હતી. મરીજ બીચારો તો આઠ વખત કીકો ગયો હતો.”

“તેમાં હું કાંઈજ નવાઈ નહીં જોતી,” ઓગરડાએ લગાર જીકારથી કહ્યું, “વારું હું ધારું કે શરીર પોશ્નું રહે તેવો પોશાક હવે મને પેદારવાન પડશે, પણ ખચીત મને તો ઘણોજ કમકમાટ લાગે છે! તમને તમારો એક પોશાક મને હજીનો આપવો પડશે.”

“મારી કીકરી,” લેકી હોમહરરરે પોતાના વીધવાના પોશાક તરફ એક નજર ફેંકી જવાખ દીધો, “મારી પાસે તેવો પોશાક

કોઈ નથી; પણ કદાચ અહીંથી ઉપડ્યા આગમ્ય લિયા કરી મુકરાં કપડાંમાંથી એક મઠી શકશે," અને આમ બોલતાં તેણીની આંખોમાં પાણી આવ્યું.

ઝોરડાએ તેણીને હાથ પોતાના હાથોમાં લીધા, અને તેઓ તે મોટી આકૃત અને તેમાંથી ધમધા તેઓના અનુભવનેવા છુટકારા વીરો વાતો કરવા લાગ્યાં; છેલ્લે તેઓ નાના ડીકની વાત પર આવ્યાં. આ મેરી હોમદરસ્ટનું વાદાઈ એકપુર ખાળક, તેણી ધારતી હતી તેમ બોદળા માહસાગરને તળે નહીં પણ માલપર સહી સરગત લિયું હતું, એ વીચારથી તે માતાને એકદમ પાછો હસતો થયો. તેણીએ ઝોરડાના હાથે પોતાની આંખોમાં દાખ્યા અને તે વાદાલાં આગકને ઊભાર્યા મારે તેણીને આશીરવાદ દીધા, તેવામાં એકએક બતકરે બારણું ઊધાવી જણાવ્યું કે કોઈ બે અંદરથી મીસ સ્મીથસને મલવા મંગતા હતા. આ અંદરથી કોઈજ નહીં પણ તેણીના અસથી દુશ્મનો (વર્તમાન પત્રના રીપોર્ટરે) હતા, તેણીને મોટે મોડે "મઠી બોલાસો લેવાને એક પછી એક તેઓ લાં આવતા હતા. તેઓમાં વળી એક ચીતારી પણ હતો, કે જે એક મોપાનામાં આપણા સાથે તેણીની સખી ગોતે મીતારી કાઢી જવાને આમંત્ર કરતો હતો. અને અંધરાત ધવા આવાથી કંટાળી જઈ તેણી તેઓ આગળથી ઉઠી અને બીજાને અર્ધ.

ખીજ સવારે નાસ્તા પર એક ધણાજ સુંદર, બોલા પોરાકમાં તેણી આવી, કે જે લેડી હોમદરસ્ટ તરફથી તેણીને મળે હતો. આલો પોરાક આગળ કહી તેણીએ પેદરસો ન હોવાથી તે પેદસ વેદસે દીપસે" પેદરતાં તેણીને ધણું લાગ્યું—એક દારથી પેદરસે રહેનાર આદમીને ખીજાનાંપરથી ઉત્તાં વાર બાકી અને એકા બીવાની કુલજ પાડવાથી તે પોતાને નેટસો સુનેહગાર સમજે, તેટલીજ સુનેહગાર તેણી પોતાને પણ સમજતી હતી, પણ તેમ કીધા વીના છુટકા પણ ન હતો, તેથી ખામાંપર એક શાવ બોલી તેણી નીચે ઉતરી.

"મારી દીકરી, નેજા વાઈ" અને તો દેખાડું" લેડી હોમદરસ્ટે તેના મોઢાસે ઝોરડામાંથી બદાર ગયા કે કહ્યું.

એક નીકાસો નાખી ઝોરડાએ બરડાપરથી રાવ લિયમી, લાં તેણીની પીકપર તે વીચ હતું, જાણે આજેજ છુટકા પાડ્યાં હોય તેમ સહી તાજ દીસતી હતી અને કોઈ પણ સક પ્રગર ને તેણીની આંતની ધડી મુઠી તેમજ રહેશે.

"ફીડ" લેડી હોમદરસ્ટે કહ્યું, "પણ પેલા જીવન અંદરમે હમેશ મુઠી તારો આમરી રહેતું નેઈસી." પણ ઝોરડા તરફ કોઈ બેદથી નેઈ તેવજ બોલ્યાં, "હું ને તારી જગાએ હોજા તો એક શખસને આં મુઠી ધણે ચાહું નહીં લાં મુઠી તેને વાસે મારાં શરીરને આવી રીતે બગાડું નહીં."

આ તેણીનાં બેદમરેલાં બોલવાથી ઝોરડાનો એકદમ લાલ થઈ આવ્યો, પણ તેણી કહ્યું બોલી નહીં. દસ વાગે તેઓ હજી તો નાસ્તો ખાનાં હતાં તેટલામાં એક ઘાંટ વાગવાનો અવાજ આવ્યો.

તે સંભળી લેડી હોમદરસ્ટે તાજકા દેડી કહ્યું, "તેવજ આવા હાં! મેં ને-સને કહી મુકયું છે કે તેવજને અહીં લાવે."

હજીતો આ છેલ્લા બોલો તેણીનાં મોઢામાં છે, તેવામાં બતકરે ધણીજ મંભીરતથી બારણું ઊધાવી મીઠું યુસતેસ મીરાના આવી યુગવાની ખબર કહી; એક પળવાર ઝોરડામાં મુપકીદી પંથરાઈ. ઝોરડા તેણીની ખુશી પરથી અરધી ઉઠી અને પાછી બેઠી; તેણીના ધમરાટ નેઈ લેડી હોમદરસ્ટ મુઠમાં હસ્યાં, તેવામાં યુસતેસ પોતેજ આંદર આવ્યો. તેનો બેદરે નેકે ધણે મુખમુરત તેમજ પુપકળ ધમરાટવાલો દીસતો હતો, પોરાક પણ એટલી હતો અને કગલાપર એક કુલ બોણું હતું.

"ઓ હો! કેમ છેઓ!" તેણે પોતાનો હાથ ઝોરડા તરફ લંબાવી કહ્યું, કે જે હાથ તેણીએ કોઈ પણ મમતા અથવા દરખ દેખાડ્યા વીના પોતાના હાથમાં લીધો.

"તમે કેમ છેઓ મીઠું મીસન?" તેણીએ પુછ્યું, "મને તમને લેડી હોમદરસ્ટ સાથે જોવાખાણ કરાવવા દેવો. મીઠું મીસન, લેડી હોમદરસ્ટ," યુસતેસ નમ્યો અને ધણો ધમરામશે હોવાથી પોતાની તોખી તેજપર મુકલાં આખણનાં અધપર મુઠી દીધી.

જેવી તેણે પોતાની શુલ નેઈ કે ધણા-શુચવાડથી તે બોલ્યો, "આશા છે કે ધણે સકારે આરી હું તમને કહી આડમણ કરતો ન હોયું; હું જાણું કે તમે નાસ્તો ખાઈ રહ્યાં હશે."

"અરે એમાં આડમણ શાંની મીઠું મીસન" લેડી હોમદરસ્ટે કહ્યું, "આહુંએ એક કપ લેશો? ઝોરડા, મીઠું મીસનને એક કપ ચાહે કરી આપો."

નેકે તેને ચાહે મુકસ નેઈતી ન હતી, તો પણ તે તેણે પીધી. સાર પછી ઘોરો વાર સખળાં મુપ બેઠાં. વાત કેમ શરૂ કરવી તેની જાણે કોઈને ખબર ન હોય એમ દીસતું હતું.

અંતે લેડી હોમદરસ્ટ બોલ્યાં, "મીઠું મીસન, તમે ઘેર કેમ શાધી કઢાડ્યું? મીસ સ્મીથસ તો તમને કોઈ ઈધાણી આપી ન હતી અને અહીં લેડી હોમદરસ્ટ તો બે છે—મારાં સાસુ અને હું."

"મેજ રોધી કઢાડ્યું, અર્ધ રાતના હું અહીં આવી પણ ગયો હતો અને તમે બેઠે બારીએ બેઠેલાં નેલાં હતાં."

"અરેખર!" લેડી હોમદરસ્ટ અજબ ધઈ બોલ્યાં, "સારે તમે આંદર કાંચ નહીં આવ્યા? ને આવતે તો વળી પેલા રીપોર્ટરસથી મીસ સ્મીથસને જલદીથી છુટકારો કરવામાં મદદ કરતે."

"કાણે જાણે" તેણે શુચવાડથી જવાબ દીધો, "મને આંદર આવવા ગમ્યું નહીં, અને વળી એક પોલીસના સીપાઈએ મને શકની નજરથી નેઈ લાંથી ચાલી જવા કહ્યું."

"ઓ હો! મીઠું મીસન, સારે તો તમે અમુને ધણાંજ તીખીને નેવલાં હોવાં નેઈઓ."

અહીં ઝોરડા વચમાં બોલી ઉઠી કે રખેને તે (મીઠું મીસન) વસી કોઈ બીજે બમરડો વાડી દે.

* આથી સારી બેઠકું રહે તેવા વારાક અંજરેજીમાં રાતના પહેલામાં ૧૫ ટ.

“ઘઈ કાલે તમુને જોઈ હું ધણીજ અજાણ થઈ,” તેણી બોલી “આમારા આવી પુગવા વીરે તમે કેમ જાણ્યું?”

યુસતેસે જવાબ દીધો કે તે વીરોની ખબર તેણે “જોણર” નામનાં વતેમાન પત્રમાં વાંચી હતી. “મારી ખાતરી છે કે મારા જેટલી અજાણેથી તો તમુને નહીજ લાગી પડે.” તેણે આગળ ચલાવ્યું, “મારી નો ખાતરી હતી કે તમે દુબીજ ગયાં હતાં, તમારા જવા પછી હું તમુને મસલા બરમીઆમ ગયો હતો, જ્યાંથી તમે મને કાંઈ પણ સરનાયું મેલી જવા વીના શુભ થયેલાં માસમ પડ્યાં. તમારી દારીએ મને જણાવ્યું કે તમે “કાનજરહસિ” નામનાં વાહાણમાં હંકારી ગયાં હતાં જે પાછળથી ખોલ કરતાં માસમ પડ્યું કે “કેનગર સ્ટીમર” હતી. સાર પછી નેના દુબી જવાની ખબર મચી અને હાથે વખતે તે ઉપરનાં ઉતારજોનાં નામની આખી યાદી છપવામાં આવી, પણ તેમાં તમારું નામ ન હોવાથી મેં ધારણ કે તમે તે ઉપરથી ખબર ગયાં હશો. સારઆદ થોડે દીવસે આરોલી-આનાં આજબની સેહરમાંથી તાર આવ્યો કે લેડી હોમહરસ્ટ અને તેવજુ સાથે ધીન-થોડાં આદમીઓ બચ્યાં હતાં. હુમે-લાંઆમાં મીસ-સ્મીધસે-અથ કતો અને લોડ હોમહરસ્ટનાં નામો ખાસ લખવામાં આવ્યાં હતાં, અને તેથી મારી સઘળી આશાનો છેડો આવ્યો, હું ખચીત કરી કહ્યું કે તે ખબર ધણીજ ભયંકાર હતી.”

અરેખર, કાંઈ પણ રાક વગર યુસતેસે ખમણું સઘણું ડુબ તેના બેઠરા પરથી તે બંને જીવાન સ્ત્રીઓ જોઈ રાકતી હતી; તે જોટલી બધી તો ખરી લાગણીથી બોલતો હતો અને પોતે પોતાને મુશી જતો હતો, કે એક જીવાન પારડી સ્ત્રી, જેની સાથે તેને વાતચીત કરવા ચીવાન વધારે જોલખાણ ન હતી, તેને વાસ્તે જોટલી બધી કાળજી શા વાસ્તે બતલાવવી જોઈએ એ વીચારે તેને મુદ્દા આવ્યો નહી.

“મારે વાસ્તે જોટલી બધી કાળજી રખાણે તેથી તમારી મોટી મેહરબાની” જોગરડાએ નરમાસથી કહ્યું, “તમે મને ફરીથી-મરજા આરજો એવો વીચાર મને મુદ્દા આવ્યો ન હતો, નહી તો ક્યાં જવાનો મારો ઈરાદો હતો તે વીરો હું તમુને જણાવતો.”

“વારું, બોદાની મેહરબાનીથી કાંઈ પણ રીતે તમે સહી સલામત પાછાં આવ્યાં જોડે બસ,” યુસતેસે જવાબ દીધો, અને એકએક કાંઈ ચીંતાથી-પ્રકૃષ્ટ “વારું, દમણાં પાછાં ન્યુઝી-લેન્ડ તો નથી જવાનાંની.”

“તે તો કેણુ જાણે, પણ હાલ તો હું ફરીઆથી લગાર કંટાળી ગઈ છું.”

“નહી, નહી, એવજુ કાંઈ જવાનાં નથી,” લેડી હોમહરસ્ટે કહ્યું, “એવજુ નો મારી અને ડીકની સાથે રહેવાનાં છે; તમે જાણતા તો હશે કે મારા ડીકની ગરીબ ખીચારી દારી નાહસી ગઈ, સારે મીસ સ્મીધસે તેને જાણ્યો; ચાલ ડીકરી, હવે મીં મીસનને પેલાં વીલ વીરો કહે.”

“વીરાં ક્યું વીસ?” યુસતેસે પૂછ્યું.

“એવજુ કહેજ તે સાંભળો તો ખરા.”

અને યુસતેસે ડોહા કાઢી તથા કાંતો ઉભા કરી તેના કાકાનાં મોતની તેમજ તેવજુનાં નવાં વીસની વાત જોગરડાને મોટે સાંભળી.

“અને તમે શું એમ કહેવા માંગો છો કે તમે તે કમખ-ખત વીસનાં તમારાં શરીરપર જુદાં પડાવવા દીધાં?”

“હા, મેં તેમ કરવા દીધું,” જોગરડાએ જવાબ દીધો, અને તેને વાસ્તે, મીં મીસન, હું ધારું કે તમે મારો ધણો ઉપકાર માનવો જોઈએ, કારણ હું હીમતથી કહ્યું કે તે માટે વારંચડીએ મને દલગીર થવું પડશે.”

“ખચીત હું તમારા ધણીજ ઉપકાર માનું છું,” યુસતેસે જવાબ દીધો.

“જોવી કરી પણ આશા રાખવાને મને જરાએ હક ન હતો અને હુકામાં, મને શું કહેવું જોઈએ તે હું મુદ્દા જાણુ-તો નથી. મને એવો કદીપણ ખ્યાલ ન હતો કે એક સ્ત્રી એક—એક પારકા શખસને માટે જોવી રીતે ભોગ આપવાને શક્તીવાન હોય.”

થોડાવાર પછી ન્યુપકાદી પંથરાઈ.

“વારું મીં મીસન,” જોગરડા અંતે પોતાની ખુશીપરથી હસી બોલી “હું ધારું કે તમારું વીલ તમુને મારે દેખાણવું જોઈએ, જોકે સાંભળવા પ્રમાણે મીં મીસનનાં ખીન-વીસનાં “જોએટ” નીકેજોનાં હોવાથી આ નવું વીલ તમુને ધણું જાણી-ગી થઈ ન પડશે.”

“તેની કાંઈ ક્ષાત્તી નહી,” યુસતેસે કહ્યું, “કારણ થોડાજ દહાડાની વાતપર મીં શોર્ટ નામના મારા એક બેરીસ્ટર દોસ્તને મોટે મેં સાંભળ્યું હતું કે એક કેસમાં નવું વીલ નીકેજાથી “જોએટ” રદ કરવામાં આવ્યો હતો.”

“અરેખર” જોગરડા બોલી, “હું સાંભળી ધણીજ ખુશી-છું, સારે તો સઘણું છતાં મારી જેહમતનો કાંઈપણ બદલો વગરો; હું ધારું કે મારે તમુને તે બતલાવવું જોઈએ.” આમ કહી અરધા શરમાળ, અરધા બેદરકાર દેખાવે તેણીએ તે મેસની સાથ પોતાનાં ખખાં પરથી ખેંચી કઢાડી અને પોતાની થીક તેની તરફ ફેરવી ઉભી, કે જ્યોતે તે ઉપરનું લખેલું તે વાંચી શકે.

યુસતેસે તે અક્ષરોની પેદલી દાર પર ટીકા ટીકાને જોયું, કે જેની નીચે મુકેલી સહીથી તે વીસ લાખ પૌંડનો ધણી થવાર હતો.

“તમારો ઉપકાર થયો,” તે અંતે બોલ્યો, અને તે સાથ જાચી તેણીને પાંધી બોલાડી.

આ પછી લેડી હોમહરસ્ટ કાંઈ કામનું બદાવું કઢાડી જોગ-રડા તેણીને અટકાવે તે આગમન જોરડો છોડી ચાલી ગયાં.

યુસતેસે બારણું બંધ કીધું અને તેણી તરફ ફર્યો, તેને સ્વાભાવીક રીતે લાગ્યું કે તેનું નસીબ અજમાવવાનો દમણાં વખત આવ્યો હતો. આવે સમયે કેટલાંકો સ્મિત પકડી આગળ વધે છે અને કેટલાંકો આંધળાં આંધળાં હડે છે. યુસતેસે પહેલાં માંદેશો એક હતો.

મ ક ર છુ ૧૫ સું.

યુસતેસ વડીલની સંસાદ લે છે.

ઝોગરડા એક જામી સંગેમરમરના પધારની ટેબલને આઢવી તે ઉપર પોતાનો હાથ ટેકવી ઉભી હતી. તેણીએ પોતાનો એકરૂં યુસતેસ તરફથી સેહેન ફેરવ્યો અને ટેબલ પર સોબાને મારે મુકેલાં જાપાનીસ રમકડાંમાંનાં એકને પોતાના હાથમાં લઈ રમવા લાગી.

યુસતેસે એક લાંબો દમ એવી અને તેની છાતીમાં આલતા નેરાબધ ધપકારાને શાંત કરવાની કોશિશ કરી કહ્યું, “હવે આપણે આપણી વાત પર આવ્યો.”

“મીસ રમીધર્સ, મને તમને શું કહેવું તે સહન કરી નથી,” તે બોલ્યો.

“સૌથી સરસ ઉપાય એ કે તે વીસે હવે કાંઈ પણ બોલે ના,” તેણી ઝડપથી વચમાં બોલી ઉઠી. “જે થયું તે તો થયું અને તેમ થવાથી હું ખુશી થઈ છું. એક મોટો ગેરઈનસપ્ક યતો અટકાવવાને શરીર પર કીધેલી થોડીક ક્રિયાંણીઓ મું ખીસાદમાં ખચીત તેને વાસતે અને કોરડમાં તો નહીજ નવું પડશે, અને વધી મીઠું મીઠું, બીજું એ કે, મારે ખાતર તમને તમારા વારસા બોલવા પડ્યો હશે; તેથી મારી ફરજ છે કે હુંજ તમને તે પાછો મેળવી આપવાની કોશિશ કરું.”

તેણી પાછું પોતાનું માથું નીચું કરી ફરીથી તે રમકડાં સાથે રમવા લાગી અને પોતાનો હાથ એવી રીતે મુક્યો, કે જેથી યુસતેસ તેણીના એકરૂં નેઈન ન શકે, પણ પાસે મુકેલી આસપોઆપી તેણી તો યુસતેસનો એકરૂં બરાબર નેઈન શકતી હતી અને તે ઉપર થતા ફેરફારો પછી જારીકાથી તપાસતી હતી, એ કે તેમ તો તેણીને કરવું નહીજ નેઈનું હતું.

આપણે યુસતેસ વખત જતાં વધારે અને વધારે પીકેલા થતા ગયો. જુવાન રાખસો લગનની પેહેલવેહેલી અંગણી કરતાં એટલા બધા ધમરાય છે એ ધણું અનન્ય જેવું છે. આ જનની શરમ પછી તો જતી રહે છે—અનુભવ દરેક વીજ સેદા કરે છે.

“મીસ રમીધર્સ,—ઝોગરડા,” તે અતે હીમત પકડી બોલ્યો, “હું તમને કાંઈ કહેવા માંડું છું;” આટલું બોલી તે એકદમ સ્વપ થઈ ગયો.

“હા, મીઠું મીસન, તે વળી શું છે?” તેણીએ ખુશ મીઠાને પુછ્યું.

“હું તમને કહેવા માંડું છું”—અને વધી તે બાપકો નીટી કરી પડ્યો.

“કે વીસ વીસે તમે શું કરવા ધારો છો?” ઝોગરડાએ મુચ્ચું.

“નહી, નહી, વીસ વીસે કાંઈ નથી—મેહરબાની કરી મને હસો ના, અને ઉમરો ના!”

તેણીએ નીરદોષપણથી ઉપર નેચું—નહી કે એમ કહેવા માંગતી હોય કે, તેવું કાંઈ પણ કરવાને તેણીને સ્વપને પણ

વીચાર હતો નહી. પણ તેણીના સુંદર એકરૂં અને જુરી આંખોના પથકારાએ યુસતેસની ચાર્મી ધાસતી દુર કીધી.

“અરે ઝોગરડા, ઝોગરડા,” તે બોલ્યો, “શું તમે સમજતાં નથી? હું તમને ચાહું છું! હું તમને ચાહું છું! જેમ હું તમને ચાહું છું તેમ કાંઈ પણ સ્ત્રીને કહી કાંઈએ પણ ચાહી ન હશે. જે દહાડે પેહેલવેહેલાં મેં તમને મીઠું મીસનની આસપોઆપી લેવાં અને મને મારા કાકા સાથે તમારે વાસતે પચાતી થઈ, તે દહાડેથીજ હું તમને ચાહવા લાગ્યો, અને લાર પછી વધારે અને વધારે ચાહું છું. બ્યારે મેં સાંભળ્યું કે તમે કુખી ગયાં, હારે મને અલ્લત દુખ લાગ્યું અને વાર-વાર મેં મુચ્ચું, કે હું પણ તમારી સાથે કુખી મર્યો હતો.”

હવે ઝોગરડાની ધમરાવાની વારી આવી; તેણીના એકરૂં તદન લાલ થઈ ગયો, તોપણ આંખો નીચે રાખી અને તેના આજેજ કરતા એકરૂં તરફ જોવાની હીમત કીધા વગર ધપકતી છાતીએ અતે બોલી—

“મીઠું મીસન, તમે જાણો છે કે ગઈ કાલ સુધાં આંકડકત ચોથીજ વાર આપણે એક બીજાને મળ્યાં છઈએ?”

“હા હું જાણું છું,” તે બોલ્યો, “પણ મેહરબાની કરી તેને વાસતે મને ના પાડતાં ના. તમને નેઈષે તેટલી વખત હું તમને મારશ”—(ખચીત યુસતેસ કાકા તો ધણા સમી થઈ ગયા હતા)—“અને ખરેખર તમે ધારો તે કરતાં વધારે સારી રીતે હું તમને ચાહવું છું; હું ધારું છું કે તમારી ચોપડી આજમાં જોઈ વીસ વાર મેં વાંચી હશે.”

આ તો જેવું નેઈનું હતું તેવું ધણું, કારણ એક જુવાન સ્ત્રી અને એની શીશાચારીબાર ન હોય, તોપણ કાકાએ તેણીની ચોપડી વીસ વાર વાંચી છે એમ તેણી બ્યારે સાંભળે, હારે અવખત ખુશ થયા પીના રહે નહી.

“હું કાંઈ મારી ચોપડીઓ નથી;” ઝોગરડાએ કહ્યું.

“નહી, પણ તમારી ચોપડીઓ તમારા એક ભાગ છે,” તેણે જવાબ દીધો, “અને તમને ચારને બદલે સો વખત મંલવાથી તમારી જેટલી પીઠણ હું કરી શકતો, તે કરતાં વધારે તમારી ચોપડીઓથી કીધી છે.”

ઝોગરડાએ આતેથી પોતાની આંખો બંધ કરી તેનાં મોઢાં તરફ નેચું. તે વખતનો તેણીના મંદુર સુંદર દેખાવ તે કહી પણ ભુલી ન જવો.

તે કાંઈ પણ બોલ્યો નહી, તેમજ તેણી પણ વધારે બોલી શકી નહી, પણ આસ્તે આસ્તે યુસતેસ તેણીની આગળ ગયો અને નરમાસથી પોતાના હાથે તેણીની આસપાસ પીટાડ્યા અને તેણીને પારથી એક કાસ કીધી. મુખી હાકારો અને હાકારી તેઓ જાણે તો જોશે કે ભણાં અને સારી શકતી-વાલાંઓ મારે જાણીમાં ધણાંણી મુખો છે, પણ જે પવન અને સંપૂર્ણ મુખ (ખરા અને પ્રમાણીક પ્યારની પેઢવી કાસ) નો તેઓ હમણાં અનુભવ ગેલવતાં હતાં તેવું તો નહીજ.

લાર પછી મોટે વારે અનલર એકાએક ઝોગરડાનાં હાથ અથો અને ઝોગરડા અને યુસતેસને એક બીજાની બાજુએ

એકને ઘણા સાત અને બીજાને શીશા એકર સાથે ઉમેરાં
નેમાં, પણ તે ઘણા સદમથુ અને અનુભવી માણસ હોવાથી
સમથુ સદમથુ ગયો અને એક નાનાં આગ્રહ મીસાસ, કાંઈ
વ્યથિતો ન હોય તેમ નીરહોષ દેખાવા લાગે.

તેવામાં વળી લેડી હોમદરરર પણ અંદર આવ્યાં અને
રમુછ હસ્તી આંખોથી તેઓ તરફ નજર ફીધી. તેણી પણ
પોતાના બતરબ માફક એક અનુભવી સ્ત્રી હતી.

“કેમ, હાથમાં આવશે કે?” તેણીએ પુછ્યું, અને તેઓ
લગાર ચરગાતાં તેણીની પુઠે ગયાં.

યુસનેસે ત્યાં તેણી આગળ પોતાની અદરવાની વાત કહી
છતી ખેલી ફીધી. ઓગરરરએ તેની વીરફ એક પણ ખોલ
ખોલ્યા વગર ચુપચુપ સમથું સાંભળ્યા ફીધું.

“હીક મીન મીસન,” લેડી હોમદરરરે કહ્યું, “હું ધારું
કે મારી પીછણવામાંથી તમે મોટી નિયતવાંતો છો, કા-
રણ મારી ખોસખાણની છોડીશોમાં ઓગરરર મોટી મથુર
અને ખુશમરતબ નહીં પણ વસી સોથી બહાદુર અને દુસ્તી-
માર છે. મીન મીસન, તમને સંભાળ રાખવી પડશે ને, નહીં
તો કે તમે મોટી ઓગરરર મીસનના ધણી રાખાલ ઓસખાસો.”

“તે જોખમ હું માથે લઈશ,” તેણે અરીખાઈથી જવાબ
આપ્યો, “હું જાણું છું કે મારાં આખાં શરીરમાં જેટલી જુદી
છે તેટલી ઓગરરરનાં ફક્ત એક નાનાં આંગળમાં છે. હું કહી
નહીં શકતો, કે મારા જેવાને તેણી કેમ કમુલ કરી શકે.”

“હો, હો, મીન મીસન, એકદમ બધા મોટા ક્રમ થઈ ગયા!”
લેડી હોમદરરરે બોલ્યાં. “પણ એમ તો બધા પુરોષો લગણ
અગાડી બેસે છે ને. હવે ત્યારે તમારી દોલત તેમજ ન-
સીમ જેણે ઓગરરરની પીક, એકર અને જોખમાં છે, સારે
તો હું આટલી સુખતા કરવાની હીમત કરું છું કે તમારે જેમ
બંને તેમ કડપથી વધીવને ત્યાં જઈ તે વીરે તેની સલાહ
લેવી જોઈએ, ને તમે બેઠની વાત પુરી થઈ દેશો તે; અને
મીન મીસન, આસા છે જે આજે સાંજે તમે અમારી સાથે
જમવાની તસદી લેશો. ને સાડા ૭ વાગ્યામાં સડારા આવશે
અને વીરને લગતી કાંઈ નવી ખબર લાગશે તો ઓગરરર
પણ ઘણી ખુશી થશે. આશો, હવે સાહેબજી.”

યુસનેસનાં જવા પછી લેડી હોમદરરરે બોલ્યાં: “મારી
દાકરી, હું ધારું છું કે એવજુ ધણા મનદેના જુવાન મદરય
છે. ને કે અસ્તો મોટી વખત તે તેમને મહો, તેટલામાં
વગણની માંગણી કરવી ઘણું બેઅદબી બરેજુ લાગે છે, પણ
મારા કારણ પ્રમાણે તો એવી વ્યવસ્થી બેઅદબી પુરોષોમાં
એક સારો ચણ કહેવાઈ શકાય. વળી ખીલું એ કે, આ વીસ
ને કામ લાગે તો એ આખાં ઈંગલંડના સૌથી તજજેશમાંનો
એક વાપ; તેથી સમગ્રી રીતે લેતાં, આવી વીકરી, હું ધારું છું
કે મને તેને સુખારખાદી આપવી જોઈએ અને વળી, આ
બધો વખત તુમી તેને માદતી દેખી જોઈએ. મઈ ક્યારે ત્યારે
તે માડી આગળ દોડી આવ્યો સ્પરેજ અને તો તેમ લાગ્યું,
અને ત્યારે તારા બરદાખરનાં વીસ વીરો સાંભળ્યું ત્યારે તો

મારી ખાનદીન થઈ. ચાલ જા, હવે તો હું કીકને લઈ આ-
ગમાં ફરવા જઈશું અને પાછી ફરું તેટલાં જુને શાંત થવાની
બચાવજુ કરું છું, કારણ કે પેશો મીતારો તારી સખી મી-
તારવા આજે જાર વાગે આવવાનો છે. આમ કહી ઓગરરરને
એકઠી પોતાને મનસે વીચાર કરતી મુકી તેણી લાંબી ચાલી ગઈ.

ત્યારે આ બાત અંહી માતની હતી, સારે યુસનેસ તેના
ધર તરફના રસ્તો લેતો હતો. હવે જે ધરમાં છેડા થોડાક અ-
હીના થયા તે રહેતો હતો ત્યાં મોટા નામના બે બાઈઓ પણ
રહેતા હતા, જેઓ સાથ યુસનેસને ઘણી દોસ્તી પકી હતી.
આ બંને બાઈઓ જોડયા હતા અને એટલા બધા તો એક
મતવા હતા, કે યુસનેસ તેઓ સાથ દોસ્તી થયા પછી લગ-
બગ એક મહીને તેઓને ગણગણ જોડખતાં રીખ્યો. ત્યારે
આ બંને બાઈઓ કેકેજનાં શીખતા હતા સારે તેઓનાં બાપ
શવરવી ગયા અને તેની દોસ્ત તેઓને એકસરખે બાગે પેદ-
મી લેવા કહી ગયા હતા. આ દોસ્ત કાંઈ ઘણી મોટી ન
હતી. વરસ દહાડે ૪૦૦) પીડ તેઓ તેમાંથી મેળવી શકતા
હતા; તેથી આ બંને બાઈઓએ પોતાની નાની આવકમાં
ઉમેરો કરવાને દેશવ ફીધા. એક સોલીસીટર અને બીજાએ
મેરીટર થવાની કીકા દેખાડી, કે જેથી તેઓ એક પીખને
પોતાના ધંધામાં મદદગાર થઈ પડે. જોન પોતાની “ક્રાફ્ટ”
જેમ્સને આપે અને જેમ્સની કળેકે ચકાવવાની આસાકીથી
જોનને કીર્તી મળે. દુકામાં, તેઓ બંને મજી એક ધારાને વા-
ગતી જોનાદાર પેદડી રચાવવાને આનુર હતા.

આ વીચારથી તેઓએ પોતાની પરીક્ષાએ પસાર ફીધી.
જોને એક બીજા તથા સોલીસીટર સાથે બાગમાં આપીસ ક-
હાડી અને જેમ્સે પણ પોતાની આપીસ ઉપાડી. પણ અધ-
સોસા તેઓની સવળી ઉમેદ એટલામાંજ આવી અટકી, કા-
રણ જોનને કાંઈ પણ કામ મળતું ન હોવાથી અલખન તે
જેમ્સને કાંઈ પણ આપી શકતો ન હતો. આથી બન્નું એમ
કે, ઉત્તમાં તજુ વરસો થયાં આ જોડયા બાહ્યોને તેઓનો ધં-
ધો તેઓ કારતા હતા તેટલો ફાલદાકારક આવકમ પડ્યો નહીં.
જોન પોતાની આપીસમાં એકી ફાકરમાં કુદ્યા કરતો હતો,
તેનાં કુલો ધણાજ યોગાં હતાં, એટલાં યોગાં કે આપીસનું
બાકું અપાજ એટલી પણ તે કમાણી કરી શકતો ન હતો;
અને જેમ્સ પણ ફાકરમાં પોતાનો મેરીટરને જોડો પેદડી
એક ફારટમાંથી બીજી ફારટમાં પડેલા ખાનો હતો. ફેટકાંક
વાર તેને કોઈ મેરીટરની મેરદાનરીથી તેને બદલે કામ ચ-
લાવતું પડતું હતું; ને કે તે કામ તો તેને સુખ કરતું પડતું
હતું, તોપણ તેટલુખી મળવાથી જુદી થતો હતો.

યુસનેસે વારંવારથી ધરમાં જેમ્સ મેરીટરને વીસ વીરો ત-
કાર કરતાં સંભળ્યો હતો અને તેથી ઉશકેરાયેલા હોવાથી
જુદરતી રીતે દમજી તેનું પ્યાન તેની તરફ દોઝ્યું. ખમખ
ફારટમાં આવેલી તેની આપીસ તે જાળુનો હોવાથી ત્યાં દે-
ડયા એક નાનો છોકરો જે જેમ્સ મોટાને ક્યારક થતો હતો,
તેણે તેને આપીસમાં દાખલ ફીધો.

પેલમાં તો આ નાના છેકરા બારણું ઉઘાડતાં યુસતેસ તરફ કાંઈ ધણીજ આતુરતાથી ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યો. તેના મોઢેરા પર એકદમ કાંઈ આશા પ્રગટી નીકળી હોય એમ દીસતું હતું, પણ ચોડા વારમાં એકએક તે પર નાસ્તીપાસીનો છાપ દીસવા લાગ્યો. આમ થવાનું કારણ એ હતું કે, તેના શેઠની આશીસ બતાં કાંઈ પણ કુલ કદી આવતું ન હતું, ભાંય યુસતેસને આથેલો જોઈ પેલમાં તો તે તેને એક કુલ સમજ્યો, પણ પાઝગળી સોલીસીટરના કક્કારક વગર તેને એકસો આપેલો જોઈ તે નાસીપાસ થઈ ગયો અને સમજ્યો કે તે કાંઈ કુલ ન હતો.

મીઠો શેઠ જમણા હાથપરના એક ઓરડામાં બેઠા હતા. યુસતેસ દરવાજાને ટોકી એક ખાલી નાના ઓરડામાં દાખલ થયો. તેમાં ફક્ત એક ટેબલ, ત્રણ ખુરસીઓ અને એક ચોપડી મુકવાની “ચુક રીફ” હતી, કે જે પર આસરેબેએક દરજન ધારાને લગતી ચોપડીઓ પડેલી હતી અને બારીની પોલળી પાળ પર આરામર વચમાં એકાં “ચીફ” પડી હતી.

મીઠો જોઈ એક ટીંગણો, આગે ભરેલો, કાળા આંખો, પોપટના જેવું નાક અને બેડાંકાં માથાંવાસો પુરપ હતો. જેમ્સ ફક્ત તેનાં બેડાંકાં માથાંનેજ લીધે જોતપોતી પરબાઈ આવતો હતો, “જો, જોને જોડાઓમાં ફક્ત એજ એક ફરક હતો, જો જે અજાણત તેઓને પારખવાની આ નીશાની રસતામાં આસતી વેસાએ બ્યારે તેઓનાં માથાંપર તોપી હોય, ત્યારે તેઓના દોસતોને કાંઈ પણ ઉઘેરોથી યઈ ન પડતી હતી. બ્યારે યુસતેસ અંદર દાખલ થયો ત્યારે તેવણ એક વરતમાન પત્ર વાંચવામાં રોકાયેલા હતા, કે જે તેવણે તરત ટેબલ તરફ નાખી ફેંક્યું અને તેને પાછો ચોડાપરથી એક ધારાને લગતી ચોપડી ખેંચી કઢાડી, ટેબલપર મુકી.

યુસતેસની ચાકાક આંખોએ તે વરતમાન પત્રને ટેબલ નીચે પડતાં જોયું અને તે બેલ્યો, “કાંઈ નહીં દોસત, ધનરા ના, એ તો ફક્ત હું છેકર?”

“જો હો!” મીઠો જેમ્સ શોઈ કહ્યું, “હું તો સમજ્યો કે માઈ એક કુલ આશું હશે અને જો તેમ હોય તો મારે તેને મળવા માટે હમેશાં તૈયાર રહેવું જોઈએ.”

“બરાબર છે દોસત,” યુસતેસે જવાબ દીધો, “પણ કદાચ તુને બંધાર નહીં હશે કે હુંબી એક કુંડલ છેકર અને તેથી વળી કાંઈ નાનું જેવું નહીં, પણ જમરદસ્ત જોડું.” મારા કાકાના વારસાની વીસ લાખની વાત છે. જો, એક બીજું વીસ હમણું નીકળ્યું છે અને તે વીરો હું તારી સલાહ માથું છું.”

મીઠો શેઠ ખુશાલીમાં ખુરસીપરથી લગભગ કુદકો મારી ઉઠ્યો, પણ તરતજ કાંઈ વીચાર આવી જવાથી પાછા બેસી ગયો.

“મારા ખ્યારા, મીસન” તેવણે બોલ્યા, “હું દલગીર છેકર કે તમારા કેસ હું સાંભળી શકતો નથી.”

“હું! શું બોલ્યા?” યુસતેસે અજાણ થઈ કહ્યું.

“મારી કહેવાની મતલબ એ કે, તમે તમારી સાથે કેટલેક સોલીસીટરને લાખ્યા નથી. સોલીસીટર વગરનાં એક કુલને મળવું એ અમારા ધંધાનો કાપદો નથી.”

“અરે હાના મુકની હમણાં” તો તારા ધંધાના કાપદોને.”

“મારા ખ્યારા મીસન, જો તું મારી આગળ એક દોસત તરીકે આવ્યોં હતો તો ધારાને લગતી જેથી કાંઈ સલાહ તુને જોઈએ તે મારાં દીવથી અને મોટી ખુશીથી હું તુને આપતે, પણ તું મોતેજ કહે છે કે તું એક કુલ દાખલ અહીં આવ્યો છે, ત્યારે તો. અને તુને જણાવવાની ફરજ પડે છે કે એક સારા સોલીસીટરની હાજરી વીના મારે તુને મધવું કાપદાથી દેટું ઉઘડું અને કહેવું થઈ પડે.”

“જો હા! મને તો કાંઈ ખ્યાલની ન હતો કે તું એટલો બધો ચોક્કસ હશે; હું તો જાણું કે ઉઘરો તું ખુશી થશે.”

“ખચીત-ખચીત! હાલમાં અને મક્કતી ધરાડીનો વીચાર કરતાં તો કાંઈ પણ મજેલું કામ જતું મુક્યું હું મુદલ ઈછતો નથી. પણ હું સુચના કરું છું કે મારા બાઈ જોને પાસે જઈ તેની સલાહ લેવો તો ફીક; હું ધાઈ છું તેમ તેવણનીથી ધરાડી લગાર કન હોવાથી તેવણ હમણું રોકાયેલા તો નહીજ હશે. વળી જો બને તો એક કલાક પછી તેવણ સાથે અહીં આવી મને મતવાની જોડાવણ કરતા આવજો, પણ વાઈ જરા થોભો તો, હું મારા કક્કારને મુકી જોજો, રોજરટ!”

પેલા નાહના ટેંગણે દેખાવ દીધો, “હું ધાઈ છું કે આજે સવારના તો કોઈનો મક્કા આવવાનો વાપરો નહીં હશે?”

“નહીં સાહેબ,” રોજરટે તેની આંખો સમજાવી જવાબ દીધો, “એક પછે થોભો સાહેબ, હું ચોપડીમાં જોઈ આવું;” આમ કહી તે લાંબી શુભ મંત્ર ગયો, પણ જંસદીથી પાછો ફરશે અને જણાવ્યું કે મીઠો શેઠને તે સવારે કાંઈ પણ મળવા આવનાર ન હતું.

“ફીક છે,” મીઠો શેઠ કહ્યું, “ત્યારે તો ચોપડીમાં નોંધો કે મીઠો જોને શેઠ અને મીઠો મીસન બરાબર બે વાગે મલવા આવનાર છે.”

“હા સાહેબ,” રોજરટે પોતાને સોંપેલું કામ કરવા જતાં કહ્યું.

જેવો યુસતેસ જેમ્સ બેરીસ્ટર આગળથી જોન સોલીસીટર આગળ ગયો કે રોજરટને તેના શેઠ પાછો બોલાવ્યો અને બીજા માત્ર પરના મીઠો ચોક્કસ પાસેથી ધારાને લગતી વાતો અતનામાં વીરોની ચોડીક ચોપડીઓ ઉઘીની માંગવા મોકલ્યો. આ મીઠો ચોક્કસ પણ એક બેરીસ્ટર હતો અને તેની આશીસમાં એક ઘણી સુંદર પુરતકસાળા હતી. મીઠો જેમ્સ શેઠ પોતે માંગેલી ચોપડીઓ મેળવ્યા પછી તેનું કુલ પાછું ફરે ભાંય મુખી ધણીજ આતુરતાથી તે વાંચવામાં રોકાયા.

હવે આપણે યુસતેસ તરફ પાછાં ફરીએ. તે આપણા બેરીસ્ટર સાહેબને ભાંયની નીકળી તેવણના બાઈ સોલીસીટરને ભાંય વળાડીમાં બેઠો. તેવણની આશીસ આગળ આવી પુગલાં બદલ તંગેલા પાડીઆંપરથી માત્રમ પડયું કે મીઠો જોન સોલીસીટરની આશીસ તો ફીક એક સૌથી જાગ્યામાં જાગ્યા પરના સાતને માથે આવેલી હતી. તેણે તે દીવાલાંકી ચઢડવા મોકી અને હાંડતે હાંડતે સાતને માથે આવી પુગો, જ્યાં એક નાના દરવાજાપર “મીઠો જોન શેઠ સોલીસીટર” કહી પાટયું “મારું” હતું. યુસતેસે આ દરવાજો રોક્યો અને એક

નાના છોકરાએ આવી તે ઊધાર્યો. આ છોકરાનો ચેદર નેમસ શેટની આરીસમાંનો છોકરાને એટલો તો મળતો આવતો હતો કે યુસ્તેસને પેલ્લાં તો તેને જોઈ ચોંકે, પણ પછી તે ભેદ તેને સમજાવવામાં આવ્યો. તેઓના શેટની માફક આ બંને નાના છોકરાઓ પણ બાઈઓ થતા હતા.

મીન્ડ નોન શેટ અંદર હતો. યુસ્તેસને તેવજુની હજુ રમાં લઈ જવામાં આવ્યો. સોથીસીટર સાહેબ તો ટેબલપર પડેલાં લાંબા લખેલાં કાગળોના ઢગલા વાંચવા રોકાયા હોય એમ દેખતું હતું. વધારે ધ્યાનથી જોતાં યુસ્તેસને માત્રમ પડ્યું કે, તે કાગળો કોચરને સાલનાં હતાં, કારણ તેની સધળી કીનારીઓ પીલી થઈ ગઈ હતી અને તે ઉપરની શાહી ઝાંખી થઈ હતી.

[સાંધ્ય છે.]

શીરીન ૨૦ પાટક.

સો નાને મુળની શી ખા મણો.

આબાદી બીરને ખરાં રૂપમાં ઉધારી પાડે છે અને ગરીબોને કોઈને ઉધારી પાડે છે.

જે બધાના ખ્યારો થવા નય છે, તે કોઈનો પણ ખ્યારો હોતો નથી.

ગુસ્સાની શરવાત મુરખાઈથી થાય છે અને તેનો છોડા પસ-તાવામાં આવે છે.

કાવતરો અને દુશ્મ કુટકાથી આપણે પોતે ભેટલાં કપાઈએ અને દુખી થઈએ છીએ તેટલાં બીજાં કપાતાં અને દુખી થતાં નથી. ન્યારે એક ધણી ધણીઆણી એક બીજાને વીધાસ મેળવવાને અને એક બીજાને મુખી કપાતને ટેકાવ કરે છે, સારે બહાર ગમે તે થવા છતાં તેઓનાં ધરમાં દંમેશ સલાહસપણ અને ખુશાલી હોય છે.

રોજત મેળવવાનો રસ્તો બનરમાં જવાના રસ્તાના ભેજાન પસ્ટો અને સોલ છે. તે યુખ કરી જે થીને પર આધાર રાખે છે. ઉચ્ચ અને કરકસર-એટલે કે વખત તથા પૈસા ગુમાવવા નહીં, પણ ભેજ અને તેમ ભેજનો સારો ઉપયોગ કરવો.

તેઓ બીજાના કપાઈમાં પડતાં નથી, તેઓના પોતાના કપાઈ ધણી ચોડા હોય છે.

બુખ એક લેટેન્સ છે, જે ગરીબોને જખરાવામાં આવી છે, નથી તેઓ જે કોઈ ખાય છે તે તેઓને ગમે છે, ન્યારે પૈસા-દારો તેની મનદ કદાચ ભોગવી શકે છે, કારણ તેઓ તે બંને તે ખાય છે.

પુલ્લતા સ્વભાવ નીરજપરાધીપણાં સાથે બેભાઈ મુળસુરતોને ધ્યાન ખેંચાતી કરે છે, અકલને સાક્ષે જનાવે છે અને ગરીબાઈ, દુખ, તથા આંહીમાં અકલો કરે છે.

બસન કરવા પેટલાં, દોઢત અગાડ આંદમી, ખુળસુરતી અમા-લ, નેહી, અને ચીરે અગાડ મનને પસંદ કરીને; સારીને તપ્પે ની, દોરત અને સાધી મચી.

તમારા કરતાં ખરાજ હાલતવાલાને મદદ કરીને અને તમે ભેજ કે ભેજ ધારો છો તે કરતાં તમારી હાલત સારી છે. ખરા દોરતો ખરા હીસ મીસાલ છે, જે ધણી કીમતી હોય છે અને નવજેન મહી આવે છે. મોટા દોરતો નેગદમાંનાં પાતરાં મીસાલ છે, જે જોશુમાર મહી આવે છે.

શીરીન ૨૦ પાટક.

સં તો પ.

જુસ, જાતની સર્વે હાલત પર વીચાર કરતાં માલમ પડે છે, કે માણસ ગમે તેવી જાતી હાલતમાં હોય તે છતાં જ્યાં સુધી તે સંતોષતા યજુનો લાભ હોતો નથી જ્યાં સુધી તે ખરા મુખી થઈ શકતો નથી. એ ખડું મુખ મેળવવાના ઉપાય આપણા હાથમાં છે, માટે દરેક માણસને ધટે છે કે તેણે પોતાની યાત્રી હાલત પર સંતોષી રહેવું. સંતોષની સામે વારંવાર

લોભનો દુર્ગુણ આવે છે, કે જે માણસને અસંતોષી બનાવવાને સુક્રો નથી. ધણે કરીને આપણે ધણાં લોકોમાં જોઈએ છીએ કે તેઓને તેઓની યાત્રી હાલત પસંદ આવતી નથી અને તે કરતાં વધારે અને વધારે સારી હાલત જોવાને તેઓ ઈચ્છા રાખે છે; વળી એ તેઓને તેઓની ઈચ્છા પ્રમાણેનું મહે છે, તોપણ તેઓ સંતોષ જેવું કોઈ છે એવું સમજતાં નથી. આપણી યાત્રી હાલત આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે બદલાઈ જાય તોપણ જ્યાં જ્યાં આપણે સંતોષા દેઈએ નહીં, જ્યાં જ્યાં તે બદલાયતી મુખી હાલત પણ આપણને ખડું મુખ આપશે નહીં.

આપણે આપણી ધણીકે બેઠેને જોઈએ છીએ, કે જેઓ પોતાના મોઢાનાં કોઈ બાઈ હાથમાંથી ફરતી હોય તો તેણીની તેથી બચાવ દાહત સાથે પોતાની સહી હાલતની સરખામણી કરી, તે માટે અસંતોષ જતાવવાને સુક્રો નથી; પણ એવી રીતે હરકોઈ માણસનો બાહેરનો બપડો અને કા-કપાડ જોઈ આપણે આપણી સહી હાલત માટે બપડા કરી દુખી થવું જોઈતું નથી. ચોડાંથી સંતોષ ખામવો એ મોટું કડાણ છે. સંતોષનું મુખ કોઈ પૈસા ટકા અને માલમીકત-ધીન મજી શકે એમ નથી. ધણી વખત એમ બને છે કે પાંચ હમરનો પગાર લાવનાર પચાસ રૂપયા કમાનાર કરતાં વધારે અસંતોષી હોય છે, અને સીક અને મેરીડનાં પોતાને શોભાવનાર કરતાં સાદાં સુતરાક કપડાં પહેડનાર પોતાની હાલત પર વધારે સંતોષ રાખે છે. જે માણસ લોભ, લાસ્ય અને અદેખાઈ જેવું કોઈ છે, એ સદમનનો લોભ, તથા જે માણસ પોતાની ખરી મેદનનો પૈસો સંજુરીથી પોતાની યાત્રી હાલત પર સંતોષ માની લઈ ખરે છે, તેજ માણસ ખરા મુખી છે. ખરા સંતોષીને ગરીબાઈની ધાતી નથી. જેમ જેમ તે ગરીબ થાય છે, તેમ તેમ તે વધારે સંતોષી બને છે. ગરીબાઈમાં સંતોષ એજ સૌથી મોટું મુખ છે. માણસની હાલત હમેશાં એકસરખી રહેતી નથી. તે તરેહવાર દેરશોધી બરીથી છે, તે છતાં એવાં ધણાં માણસો છે કે જેઓ એવા દરેક હાલતને માટે પોતાને કમનસીખ સમજે છે. સંતોષ પ-ડતીમાં દુખને ખમવાને આપણને શક્તિવાન કરે છે, ન્યારે નાઈમેરી ચોરના દુખમાં આપણને તદન નીરાશ કરે છે. જે માણસ ખરા સંતોષી છે, તે ન્યારે પોતાની દુખી હાલતમાં પણ મનનું ખડું મુખ ભોગવી શકે છે, સારે એવું અસંતોષી

માથુસ પોતાની ગમે એવી ચઢાડતી હાલત' છતાંથી મુખ ભોગવી શકતો નથી.

આપણી સૌથી સરસ કીર્તી હમેશાં ચઢાડતી હાલતમાં રહેવાની નથી, પણ આપણી આલતી હાલતપર સંતોષ પામવામાં અને તે ઉપર નીરાશ નહીં થવામાં છે. આપણી જીંદગીના કાર્ગમાં ઘણીકી મુશ્કેલીઓ નથી છે, તે માટે બાજુથી કરવા કરતાં તેઓને ધીરજથી મુશ્કેલીના ઉપાય લેવામાં વધારે કષ્ટ થશે છે. સંસ્કારની જ્ઞાન અને મુશ્કેલીઓનો છતાં સંતોષ રાખવો ઘણાંએ કંઈક લાગે છે, પણ અસંતોષી રહેવાથી શું ફાયદો થવાનો હશે? તેથી કોઈ દુઃખ ઓછું થતું નથી, પણ ઉલટું વધે છે. એવું તો છે નહીં કે કોઈની હાલત એકદમ મુખી કે એકદમ દુઃખી થઈ પડે. ચઢાડતી હાલતથી કોઈ માથુસ એકદમ મુખી થઈ શકતું નથી, તેમજ પડતી હાલતથી કોઈ તેની ઉપર એકદમ દુઃખ આવી પડતું નથી, તેટલા માટે ઈશ્વરે આપણને જે હાલતમાં મુક્યાં હોય તે હાલત પર સંતોષ રાખવો એમાં ખરું હાપણ સમાયતું છે. ઘણાં લોકો પોતાને બાહરથી સંતોષી જણાવે છે, પણ ઘણું કરીને તેમ હોતું નથી, તે નીચેની વાત પરથી માલમ પડે છે.

એક આસ્ત્રીયન ઉમારે એક વખતે એક મુદર ઈમારત બીધેનામાં બધાની હતી, જેના આગળ ભાગ પર આ શબ્દો લખેલા એવામાં આવતા હતા:—“આએ ઈમારત કાઢતે ધરને બધાની છે, અને જે માથુસ પોતાને ખરા સંતોષી સાબેત કરશે તેને એ બહીરા આપવામાં આવશે.” એક દહાડે એક માથુસ તેની આગળ આવ્યો, અને કહ્યું કે તેણે એ ખબર વાંચી હતી અને તે પેલી ઈમારતને કળને લેવા માટે આવ્યો છે. કાઢતે ડોરને તેનું બોલેલું ધ્યાનથી સંભળ્યું, અને જવાબ દીધો “તમે એ બાબત ઉપર ખાત્રી ધ્યાન જોવવાને તદન ખરા છે, સાહેબ, પણ તમે કોઈ ખરા સંતોષી માલમ પડતા નથી, કારણ કે જે તેમ હશે તો તમારી પોતાની હાલત ઉપર સંતોષી રહી આ મીલકતને કળને લેવા તમે કદી પણ આવતે નહીં.” આએ સાદા પણ એમુસ જવાબથી પેલા માથુસને પાછું ફરતું પડ્યું. આવી રીતે ઘણાંક અસંતોષી માથુસો પોતાની હાલત પર સંતોષ નહીં પામતાં હતાં ઉમારની ઈમારત લેવા આવ્યાં હતાં, પણ તે દરેકને ઉપલેખ કામતી જવાબ મેલવી નાકમેદી સાથે પાછું ફરતું પડ્યું હતું.

ઉપલી વાત ઉપરથી સાબેત થાય છે કે, ઘણું માથુસો કે જેઓ પોતાને બહારથી સંતોષી જણાવે છે તેઓ ખરા સંતોષી હોતાં નથી; તેઓ તો ફક્ત ડોળપાણ સંતોષી હોય છે. તેઓએ યાદ રાખવું જોઈએ કે આ દુન્યામાં થોડો વખત રહેનાર, વગર બરેસાતું ખાલી મુખ મેળવવાના લોકમાં પડ્યા કરતાં આપણી હાલત ઉપર સંતોષ રાખવામાં હમેશગીનું મુખ સમાયતું છે.

ધનશાહી. ૨. શેડના.

જાહેરો વખતે આપણે એવી રીતે બટકોને જાહેર કરવા જોઈએ કે જે આપણે વખત બોલીએ તેમ જ પેલા જગાએ તે કદાચ થોડા વખતમાં સર્વે લોકોમાં બની જઈએ?

જા નામીયી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

હેના મોર.

દ બાહેર વખાણોને બદલો ઘણીક વાર હદ બાહેર કપકપી ગયે છે; અને જેઓની જીંદગી વેળાં બેહદ દર મુખ્ય છે, તેઓનાં મોહન પછી તેઓનાં વારંવાર મુખ ઓછું થાય છે. હેના મોરને કદાચ આ વાત પડે, કે જેણીનું નામ તેણીની જીંદગી વેળાં મુશ્કેલી વખાણોથી જણીતું થયું હતું, પણ મોહન પછી જીવન માથુસોમાં ફક્ત થોડી ઘણી વીધા જીવન નારી બાનું તરીકે તેણી ગણાતી આવી છે.

મીં જીવન મોરની પાંચ મેડીઓ મહિલી હેના મોરની હતી; દરેક બેદન આવાક હતી, પણ સૌથી શુદ્ધિમાન અને દુસધાર મીં મોરની આ મોરની મેડી હતી, કે જેણી મીંક અને દોમ લેકોની તવારીખ પોતાના બાપને મોરેથી સાંભળવાને તેની પાસ વારંવાર જતી હતી. તે તેણીને વળી લેકીન અને ગણીત પણ શીખવતો હતો, પણ હેના તેમાં એટલાં તો જલદી આગળ વધી ગઈ કે તે બીધી, અને શીખવવાનું એવી બીહકથી બંધ પાડ્યું, કે રખેને તેણીની એક ભણેલી સ્ત્રી બની જાય; પણ જે કોઈ તેણી આટલા વખતમાં શીખી હતી, તે તેણીની પાછળી જીંદગીમાં ઘણું ઉપયોગી થઈ પડ્યું હતું.

તેણીનાં આ બાપને વીચાર એવો હતો કે, સંપળા બેહતોએ મળી એક નીરાળ ગંધાકી પોત પોતાનું મુશ્કેલી કરવું. આ માટેની તેવારી કરવા માટે તેણીની વડી બેહન મેડીને ખીરતલ સોદરની એક નીરાળમાં ફેંચ શીખવાને મોકલી, કે બંધાંથી દર રાત્રીવારે મર પાછી ફરતી અને આખાં આંધા-ડયાંમાં તેણીએ જે કોઈ અવસ્યસ કર્યો હોય તે પોતાની બેહતો આગળ કહી સંભળાવતી. આ પાઠોથી હેનાને એટલો તો લાભ થયો હતો, કે મુશ્કેલીની જાણીતી “આસ્ત્રીયન સ-કસેસન” નામની મોડી લાકડીના કટાક ફેંચ અમલદારો બ્યારે તેણીના બાપ સાથે પાણીની ટેબલપર બીરાજતા, ભારે આ નાની છેકરીને પોતાના દુખારાખ તરીકે પસંદ કરતા. હેનાએ પોતાનો લેકીનનો અભ્યાસ મુશ્કેલી રાખ્યો હતો, અને ઈલાકન તેમજ ર્ષેનીસ કવીતાનો તરજુનો તેણી ઘણી સે-હલથી કરી શકતી હતી. નાહનપણથીજ તેણી રસાલાઓ,

હેના મોર.
HANNAH MORE.

कवीताओं अने नानी नानी वार्ताओं रचती आधी होती; अने सतर वरसनी छम्भरे पोतानी भेदनेानी नीशाणना वीधार्थीओ भाटे ओक नाटक रचयेवा हतो, के डेठांक वरसो पछी इतेदमदी साथ भल्ल जताआमां आआयेवा हतो. आ भेदनेमां अहे-भाई जेवुं कांई हतुं नही; अने पोतानी नानी भेदनी वभाय्वा ज्वाले पोतानीज्ज होय तेम गधुतां हतां. अरोपर जेतां दरेक भेदन हेतानांन जेवी याताक हती, पछु इकत तेष्णीन जेवी लंघवानी छटा तेजोभां अजी हती नही; मेरी मोर के जेष्णी वीस वरसनी छम्भरे ओक नीशाण, जुवान भदन्नीशनी भदन्नी रथापे अने योडाज वपन्तमां नीशाणतुं नाम कडाडी शके, ओ कांई साधारण भायुसथी अने जेवुं हतुं नही.

नीस वरसनी छम्भरे तेष्णीने ते वपन्तना महाभारत डाड्डर ज्जेनसन अने आहोश नाटककार गेरिक साथ ओवपणाय्वा थर्छ, के जेष्मो तेष्णीनी कवीताओ अने पीन' लणाय्वानी सुप्रसन्न वपणाय्वा करता हता, अने तेष्णीने क्षणमां कैरुं कैरुं वेजा भदद पछु आपता हता.

वीस वरसनी प्रभाषीकपणुनी भेदनन पछी आ भेदनेओ पोतानी पास सारी पुंछ ओकडी करी अने १७८४ मां तेजोओ "मेजर" नामनां गामथी थोरिके दुर पोता भाटे ओक घेर भ'चाय्नु. योडाज वपन्तमां तेजोने मात्रम पड्युं के जे मात्र तेजोना घेरनी थोडे छेते आरुय्नु हतुं, हां धखान् अमान अने कमाण भायुसोनी वस्ती हती, अने धर्म जेवुं हां कांई हतुंन नही. ते गामने वरो जे योडाज वपन्तने नेमाओ हतो, ते आ भेदने पास आओ, अने तेजोनी भदद भांगी, जे हेना अने तेष्णीनी नानी भेदन 'भारथाओ' मोदी पुथी साथ व्यापयाने कयुन्न करी तेजोओ हां ओक घेर दीडु, अने नीशाण छिपाइया भाटे तैयारी करी, अने बांयवा, लखवा, भरवा, अयवा, कौतवा अने धर्मतुं जान आपवा भाटे शीछेको नेमा. तेजोने पहेलां आ अमान लोडने राडपर लावयाने अनी सुरा-डणी पडी, पछु 'भतीपछु' तेजोओ छोडी दीडु' नही. हेना तेजो भाटे धर्म स'बंधी तेमज्ज भीज्ज ज्ञापणेनी शोपडीओ लणती गध, अने आस्ते आस्ते ते नीशाण आ याताक पानु-ना होय हेला सुधरती आवी. दर रवीवारे तेष्णी गामनां नामां मोठां सयेंने ओकडां करी तेजो आगण धर्म स'बंधी जापय्वा करती, के जेनी अस्सर लोडपर यया पीना रहेती नही. धखीक हुड रेवो तेजोमांथी नायुड थर्छ, अने धर्म जेवी ज्यीज तेजोमां दामज्ज थर्छ. जेम जेम आ पीरोनी वात आहरे प'थराती गर्छ तेम तेम हेना तरक्ष लोका धणुं मानथी जेवा लागया. नीशाण पाछण आरणी न्हदमत भेयवा छतां, तेष्णीओ पोतावुं लणवावुं काम कांई छोडी दीडु' हतुं नही; शोपडीओ ओक ओक पछी आहरे पडतीज्ग गर्छ, अने ते दरेक वाधेना लोडिमां धखी होसथी वंयवा लागी. १८०६ मां तेष्णी अग्रज जगतनी तावथी पीमार पडी, जे गांमगीमांथी ओक वरस सुधी तेष्णी साज्ज थर्छ नही. भीछानां पर पडी रहेवा छतां, तेष्णीओ ओक अती रसीवी पावो रवी, जेनी हज-

रे नखो नव भडीनामां भपी गर्छ, अने लोडाने ओडथी तो पसंद पडी के तेनी वंभाय्वानां क्षणजेने ज्वाले वरसाद ते अंधांधीपर वरसवा लागयो.

१८१३ जुं वरस यल्लु गमणार गर्छु, कारख के ते वरस पछी हेतानी सधणी भेदनेओ ओक ओक पछी मोहनेने स्वाधीन थर्छ. सडथी वडी मेरी, लांपी गांमगी पछी रसीने वरसनी छम्भरे भरय्वा पागी; अने यार वरस पछी ओशीओके तेष्णीनी पछवाडे गर्छ; तेजोनी भीज्ज भेदन साराद तेजो पछी ओकज्ज वरस छववा पागी. १८१४ मां 'भारथा' जे हेतानी अनी वडावी भेदन हती, ते ओकओक ओक दीवजे गरय्वा पागी, अने गरीज भीयारी हेना जुडी अने नातवान अने आंचि लगभग आंमणी जेवी घेरमां ओकथी रही गर्छ. १८२८ नां वरस तवीक तेष्णी ते घेरमां रही, के ज्यारे तेष्णीना होरोना के जेजो वार'वार तेष्णीनी मुनाकते आपवा हता, तेजोने मात्रम पड्युं के तेष्णीना मोडथे तेष्णीनां अशक्तपणुनी लाम लर्थ जेठडु' अने जेठडु' छुटयाने सुकता हता नही. धखी आनाडानीओ तेष्णीने पोतावुं धर, अरो रद वरस तेष्णीओ छडायां हता, ते छडावानी इरज पडी, अने अतग्रजना होरोना जेने तेष्णी यादती हती तेजो वरजे जर्थ रही; पांय वरस हां तेष्णी रहेवा पागी. आस्ते आस्ते भगज्ज राहती पछु नयणी थती गर्छ, अने १८३३ नी ६ की सपरेमजरे तेष्णी छिंधमां पडी, जेमांथी इरी पाछी छेवा तेष्णी पागी नही.

जुलभाई क्षेमभज्ज पादक.

सुवेलां भायुओ जेजल्लु' नही जेठडु' ओक इय भोचो वरो जेवुं कडेपय' छ के ते केड पछु बीज्ज की हरी बीदोता हतो नही. जे जुवान राभरोओ तेने आ वीओ तपासवानो वीयार करयो; जेथी ओक ज्वाले सुवेलां होय तेम पडयो, अने भीज्ज ते मोथाने सुरां आगण जेसी रहेवाने कडथो, तेने (मोथोने) कांई कामनी छतावण होमाथी पोतानां हथीआरो अने यामड' लथ ते सुरां आगण आनी काम करना लागयो. छेक मोडी रातमां तेने सलभर राभजा भाटे "जोअ" काडीनुं कप लापी आप्युं. पीधा पछी योडा वपन्तमां ते ओकओक भुरगो आनी लर्थ भीत लागी, तेमाथी ते सुरां हड्यु' अने जोभरा अचाने जेजल्लु', "न्यारे ओक भायुस सुवेलांनी हड्डर. मां होय लारे तेले जावुं नही जेथी! ते मोथो थुंइयो अने ओकओक ओक कुराओ जेतमां ते सुरांमां मायां पर लगान्यो अने जेजल्लो के "न्यारे भायुस सुवेलां होय लारे तेले जेजल्लु' नही जेथी! ते मोथोने जीहवाडवानी आ तेजोनी छेडीज्ज यत्न हती.

इरयामां ओक वरतनी परतेली की इरीमद छपर हती, अने इरयो घल्लो दुसनी हतो; "हुं धखी रीक यर्थ गर्छय" तेष्णीओ पोताना धखीने कड्युं, "अने हे हुं मरी लठ्ठ अने मने अहोयां हाटे तो केरुं वेजा तमे आनीने भारी-भार पर कुल सुदो के १"

"साय, तमारी छमने पय छ के १" "हुं छ १" "पय पय, भायज्ज" "जेथी जेयकुं जेवा सवाज्ज हुं पुछेय" छमने पय जेय के १" "अरे नहीरे, आपवाने आनेने कहेनां सताकया के तमारी छज्ज सवारथी ते सान सुधी यास्यान करय."

મીસર દેસની રાણી.

પણે જો મીસર દેસની રાણીની વાત જાણવા ઇચ્છતા હોયો, તો પહેલાં આપણે મીસર તરફ ધ્યાનમાં લઈએ. તે આજ-પણીના દેસ, ને આસપાસ હાલમાં તથા સુધારાને ખાતરી, જે ઉપરથી ઈક, રોમન, ને બીજા પ્રજાઓએ વીધા તથા સુધારા મેળવ્યો હતો. સમગ્ર ૪૦૦૦ વર્ષ આગાહી તત્કાલીન તરફ પાછાં ફરે, જે વખતે મીસર ને રોમની હરતી પણ

નહી હતી, તથા જે વખતે ઇબ્રહીમને જરમની, ગીચ ખી-મેળીય જંગલોથી, તથા જંગલી જંગલોથી જરમર દતાં, તે વખતે મીસર ડનીઆમાં સર્વથી સુધારેલું દેસ ગણાતું હતું. એમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી કે, જેમ જેમ બીજા પ્રજાઓ પુષ્પીના વૃદ્ધ વૃદ્ધ ભાગોપર પધરાઈ, લારે તેઓએ મીસરનો દાખલો લીધો, તથા તેઓની વીધા તથા કાઢાણીઓ આનમાં ઉતારી; તે વખતે એક વેપારીની છોકરી રાણી યહ, તેના હેવાસપર આપણે જાણીએ.

આર હમર લઈ આગાહ "સેમોસ" નાં ટાપુમાં એક વેપારી પોતાની સ્ત્રી તથા એક નાની "નીતાકરેત" નામની છોકરી સાથે વસેલો હતો; કામકાજમાં બીચારો તે પણે કમનસીબ હતો, ને પોતાના પેસા-પાછા મેળવવા તેણે મીસરમાં આવી રહેલાનો દેખાવ કીધો. સેમોસમાં તે શું ધર્યો કરતો હતો તે કાંઈ આપણને જણાયું નથી, પણ મીસરમાં તેણે એક સુસાદરખાતું જોવાનું. નવા દેસમાં તેની છંદથી કાંઈ સુખી નહીં હતી, કારણ કે મીસરના લોકો પરદેશી તરફ કાંઈપણ માયા બતાવતા નહીં હતા. તે વેપારીનાં સંકેતો ને જાણીની વચ્ચે તેની સુખ્ય પુરાણી તો તેની નાની છોકરી "નીતાકરેત" હતી. તે બની ને ઘણી જુગસુરત હતી, ને વળી મીસરના લોકો જેઓ ઘણાખરા મીનસવાજાં આવતા, તેઓ પણ એ છોકરીથી ઘણું પુરા થઈ જતા.

જેમ જેમ વર્ષો પસાર થતાં ગયાં તેમ તેમ તેણીની જુ-જસુરતની વખાણ આમાં શેઠેરમાં રહેતે રહેતે પધરાઈ, ને ધરાઈ તથા સુસાદરો નજીક તેમજ દુરથી તે છોકરીની આસપાસથી જુગસુરતી જોવા આવતા. તેના ધણી દહાડે દહાડે વધવા લાગ્યા, ને તે ગરીબ અને નહીં જણાયેલા માણસ જલદીથી એક પેસાદાર ને આપસદાર વેપારી ગણવા લાગ્યા. તેની છોકરી સદવારથી તે રાત સુધી ઉઘેળી રહેતી, કારણ કે સખળા ધરાઈ તે છોકરીના હાથનુંજ લેતા, —ખરેખર કાંઈપણ

ગીજ જ્યાં સુધી તે છોકરી પોતાને હાથે આપતી નહી; લાં-લગી તે રવાદ લાગતું નહી.

આ પ્રમાણે એવું બન્યું કે "નીતાકરેત" ને ઘણી યોદી દુરસદ મળતી; આખા દહાડા તેણી મહેનતું રહેતી, પણ તેથી તેણી કાંઈ ચીરકાઢ થતી નહીં અથવા સુરસો કરતી નહીં, પણ ઉઘડી હમેશાં માયાજી, ને મીલનસાર રહેતી. ચીઠાવ પક્ષીની માફક તેણી એણીગમ પેલીગમ કરતી, ને દરેક જણને —પુર કરતી. જે કદાચ કોઈ સહવારે તેણીને અવકાશ મળતો તો નાઈવ નહીં તરફ તેણી એક દારી સાથે જતી, ને તેનાં સ્વ-સ્થ પાણીમાં નાદી લાંબગી મેળવતી. મીસર દેસમાં ગરમી વધારે હોવાથી દરરોજ નાદવાની અગલ છે, ને લાં લોકો સુષકાઈના શોખીન છે, કે જે શોખ તેઓનાં શેઠેરો નદીની નજીક હોવાથી પુરો પાકી શકાય છે. લાંની સ્ત્રીઓ ફક્ત એક હલકો પોષાખ પહેરતી, ને પીછું પતાવણું કપડું માયાપર બાંધતી, સપાત તો માત્ર જાંયા ખાનદાનની સ્ત્રીઓજ પહેરતી. એકજ પળમાં ફક્ત તે પોષાખ કાઢી નાખી શકાય ને નાદવાનું પુર થાય કે તરતજ તે કપડાં તાકામાં સુકાઈ જતાં ને તે પહેરી લેતાં. એક સહવારે નીતાકરેત પોતાની દારી સાથે નાઈવ નહીં માં નાદવા ગઈ. તેણી પાણીમાં મળાઈ લેતી. હતી ને પેલી દારી તો પાણીમાંથી બહાર નીકળી છોનારાપર જે સુદર સ-રેદ પુરો જણાયુંજ ઉગતાં હતાં તે તોડવા લાગી. આ પુરો અસલ મીસર દેસની સ્ત્રીઓનાં ઘણાં પાણીનાં હતાં, તેઓને રસ્તામાં ચાલતાં કે મંડળીમાં અથવા દરીઆમાં ફરતાં કદાચ આપણે તે પુરોના જણ્યા હાથમાં લીધા વગર તેમને જોઈએ. આ પ્રમાણે પેલી દારી કુલ તોડવામાં રોકાઈ હતી તેહલાંમાં એકએક મોટા ને ઉરોરથલા અવાજથી જોડી ઉડી "નીતા-કરેત ! નીતાકરેત !" ને પાણીમાંથી "નીતાકરેત" એક જળ-રસ્ત તરફ ચીઠે દવામાં ગોળ ચકર ખાતાં જોઈ, જે વધારે ને વધારે નજીક આવતું હતું. એક સ્ત્રીએને ઘણી ધાસ્તી લાગી, ને મદદ સાર તેઓએ મોટેથી ચીઠીચારી. પાકી, પણ તેમને સહાય થવા કોઈ પણ નજીક હતું નહીં. તે પક્ષી જ-શયર તેમની ઉપર હતું ને તીરની માફક નીચે ઉતર્યું. ધાસ્તી-માં તે સ્ત્રીઓએ પોતાના હાથે પોતાનાં મોઢાંપર ઠાંક્યા. એક પળ પછી તે મોઢાં ગીદ પક્ષીની પાંખોના અવાજ દરીથી થયો, ને તે રોકાઈને ને દાસ્તીએ હીમત પકડી જોઈ જોઈ ને પક્ષી વધારે જોયે ઉડવા લાગ્યું ને મોટા વખતમાં ગુમ થઈ ગયું.

નીતાકરેત પાણીમાંથી બહાર આવતી પોતાની દાસ્તીની ગ-રહનાંપર પકીને રહવા લાગી. તેણીની યોદી ઇચ્છા તો થર જવાની હતી, ને કપડાં પહેરતાં જણાયું કે તે ગીદ શું કાંઈ હતું—તે તેણીની એક સપાત લઈ ગયું હતું. આ કાંઈ ચોક્કસ નહીં હતું, તેણીએ જાંધારે પગે ઘેર જઈને સખળી પાંત કઢી, ને બીજા સપાત યાદગારી દાખલ રહેવા લાગી.

આ બનાવ બન્યા પછી યોદી મીસર દેસનો રાજા પોતાની રાજધાનીમાંથી જુદા દેશમાં સુસાદરી કરતો હતો, ને પોતાની મંડળી સાથે સુકાઈ કરનાર હતો. જે વખતે આ

બનાવ બન્યો સારે ઇનસાફ કાંઈ અદાલતોમાં ખાસ ન્યાયથી-
સોધી થયેલા કામદા પ્રમાણે ચંતે નહીં, તેમ તો પાછળથી યથા
લાયુ, પણ તે રાજ દરેક જણની સામે સુધ્ધી જગ્યામાં પોતાના
પ્રધાનોની સલાહની મદદથી કરતો. તે આરબદાસે નવદીક
આગ્યા, પોતાની અરજીઓ રજુ કરી, ચુકાદો મેલવીને રવાના
થયા તે રાજના ચુકાદાના અભીપ્રાય પ્રમાણે કાંઈ દલગીર કે
ખુશી થયણું હતું.

જે બનાવ ધીમે આપણે બોલ્યો છીએ, તે વખતે તે મંત્ર-
જોનાં માણસોના વીચારમાં દરકત થઈ પહેલાં એક ને સાર
પછી બીજો, ઉપર વેળેને આકાશ તરફ આંગળી બતાવીને
અન્યથાની પોકારો કરતા. તે રાજ્યે પોતાનું માથું જે વીચાર
માં હતું તે જીતી કરીને લેવું. આ જિંમે હવામાં તે એકડી
ચમકી ટાળી ઉપર એક મોટું ગીદ ભગવા કરવું હતું. ચુકાદા
લુચી ગયા, કામમાં દરકત થઈ, ને દરેક જણનું ધ્યાન તે
દયદયા ભરેલું પદ્ધતિ જે પોતાની પાંગોળી દવામાં ઘોંઘાટ કરવું
ને પહેલાં મોઢાં ને પછી નાનાં કુંડાઓમાં ઉઠવું, ને ટોળાની વધારે
ને વધારે નવદીક આવવું હતું, તે તરફ બેસાયું. સપળા તે ગીદ
પદ્ધતિ રાંધે ધણી આપુરતાથી લેતા, (એક પેલી ભેલ સીએ
તેમ જાણતી નહીં હતી) જે ખીસરમાં, તે પદ્ધતિ રહેલ ને સુ-
ખની નીરાણી ગણાતી હતી. આ વખતે તે રાજનાં માથાં
પર બરોબર સીધું જમ્યા કીડું, ને પોતાનો પંજે જાંઘાડી-
ને કાંઈ નાંખ્યું. અન્યથાની પોકાર કોઈકમ હબ્બો મોહ-
કાંથી નીકળ્યા. તીરની કાપથી તે ગીદ ઉઠ્યું, ને તેજોની
નવદ આગળથી ઝુમ ધડ ધડ્યું, પણ તે રાજના બેઠામાં
એક નાની સપાત પડી.

તે રાજ તદન ઝુજો ભેરી રહ્યો, ને એકલા યથા લોકો-
ના મોહરાપર અન્યથાની પંથરાઈ રહી. કાંઈને સમજ પડી
નહી, કે તે બનાવની મતલબ શી હતો. છેલ્લે સરવાલે તે
રાજ સુપકાદી તોડીને બોલ્યો, “જા બનાવનું કારણ મને
કાણુ સમજવશું? એક પછી એક બધા વીચારવા રીતે,
બેઠ સમેત કયા વગર રોડાં ધુણાવવા લાગા. છેલ્લે સરવાલે
એક યુગેળે અનુમતી ધર્મચૂર આગળ આગ્યો, ને નમન
કરી બોલ્યો “સુધના છોકરા, તે અને પુછ્યું, ને તારો તોકર
તુને જવાબ દે છે. એ તો એક જીવાન કુમરીકાંથી સપાત
છે, જે આ પદ્ધતિ આકાશમાંથી લાવ્યું છે. હા, ને આવી આ-
સાધારણ રીતે તારી નવદીકમાં જે આવ્યું છે, તેણીની શોધ
કર, તે તારી જાગણુ ને અમારી રાણી થશે.”

સપળાએ તે વીકાનના બોલો પ્યાનથી સાંભળ્યા, ને લાં
રાજાસીનો મોટો પોકાર મગી રહ્યો. “હોડા, હોડા, ને રા-
ણીની શોધ કરો,” એવો પોકાર બધી આજુએ યથ રહ્યો.
ફતેહનો વરયોયો, લોકોના યુગાંધોના પોકારો, તથા રજુશીંગ-
ાંના અવાજને વચ્ચે રાજને શેઠરમાં લઈ જવામાં આવ્યો.
તે શેઠરમાં જે લોકો ઉતાવળે પોતાને ધધે જતા હતા, તેઓ
તરફથી તે બનાવની મતલબ લોકોને સમજ પડી. ને કાસ-
દો મણુ રાંજધાનીમાં ફરીને, રજુશીંગાં ને દેવના ઘોંઘાટ

સાથે જાણાવવા લાગા કે તે સપાત પહેરનારીને રાજ્યે પો-
તાને લાં આવવાને ઇનન કીડ્યું છે. તે દહાડો તો અન્યથ-
ામાંજ પસાર થઈ ગયો, ને કોણથી નીકળ્યું નહી, તોપણ
બરેબર એકથી છોકરી એવી નહીં હતી કે રાજનાં તેડાંને
માને આવી લાં બંધ નહી.

હવે કહ્યું શું? તે રાજ્યે જે પેલી સપાત સાચવીને
રાખી હતી, ને જે તેનો દાવો કરે, તે ફક્ત તેનું બ્યાન કરે,
એકબુજ નહી, પણ તે માણસ બતાવે, ને તેને પગે બરો-
બર ભેસતી આવે છે, તે દેખાવે. કાંઈથી શોધ બનાવ બેગ
લાગી નહી, એક ઘણીક મીસરની છોકરીઓ ખુશીથી અન-
માવી લેતે. મેદલમાં અન્યથા વધી, કે હલ સપાતનો
દાવો કોઈકરવું નહી, ને એનું અનુમાન કીડ્યું કે તે ગીદ હ-
રથી તો નહીં લાંમું હોય. ફરીથી તે કાસદો આખાં શેઠરમાં
ફેલા, ને જેની મદદથી તે બેમાણુમ કન્યા મહી આવે તેને
મોટું ઇનિમ આપવા કહ્યું, પણ સધ્યું ફાંટા ગયું. બધાં
સુધી આ બેઠ સામેત થયા વગર રહ્યો, લાં સુધી તે રા-
જને જરાથી આરામ કે મેન પડ્યું નહી.

તે મોલી હાથે, હું કાંઈથી કરીને તેને મહું, એક મને
મારાં રાજની દરેક ઝુપડીમાં કાંચ નહી શોધ કરવી પડે. તે
દેશમાંના ઉત્તરથી તે દક્ષીણ ભાગ તરફ યુસાફરીએ નીકળ્યો;
ને બધાં બધાં તે યુસાફરી કરેલો ગયો લાં લાં પોતાની ઉમે-
દ ને હુકમ જણાવેલો ગયો. છેલ્લે સરવાલે બધાં નીતાકરેત
રહેતી હતી લાં આવી લાગ્યો, ને બ્યારે યુસા મોહલામાં
કાસદોએ તે યુસાફરીની મતલબ બંદર કીધી, સારે ધણા
જણુ તરફથી જવાબો મળ્યા કે “એ સપાત તો યુગસરત
પરંદેસી નીતુકરેતની છે, એક ગીદ તે ચોરી હતી.”

બ્યારે ઉમેલા લોકોમાંના યોડા જણુ તે કાસદનો હંદરો
નીતાકરેતને કહેલા લાગા, સારે અમથદાર રાજ આગળ દોડી
ગયો ને યુમ પાડી “રાજ તુને અમે ઘણી સલામતી આ-
પીએ છીએ, જેની તું શોધ કરે છે તે છેલ્લે સરવાલે જણુ છે.”

તે રાજ પોતાની અતીસથ અધીરાઈમાં તે જગ્યાએ પો-
તાના દરબારીઓ સાથે ગયો. નીતાકરેતની અન્યથા કાંઈ
જોણી યથ ન હતી, તેટલાં તો મોહલામાં યથા ઘોંઘાટ
થી તેનું બ્યાન બેસાયું, ને બ્યારણું આગળ દોડી જ-
ઈને જાય છે તો હથથાર ધધે માણસો રજુશીંગાંનો અવાજ
કરતાં આગળ વધતા હતા, ને તીરંદાને એક કાસદ સાથે
પછીનાં ચાલતા હતા, ને તે કાસદ પોકાર કરેલો કે “માથું
નમાવો,” ને મોહલામાંના સપળાં લોકો, તથા છાપડાંપર
ચઢીને બેઠાસ. સપળા યુમ પાડી ઉઠ્યા “અમાર રાજ સુ-
ધના છોકરા સલામત રહો.”

હવે દોર ચડાવેલી એક મોલી ગાડી આવી પુગી, જેમાં
ઘણજ બપકાદાર યોડા જોડેલા હતા, જેમને વારા ફરતી સ-
દે પોચાક પહેરેલા જીવાન માણસો ચલાવતા હતા, ને તે
સુધના રાજ ગાડીમાં સદે ને લાજ બાદશાહી તાજ પહેરી-
ને બેઠેલા હતા, અને જમણી તથા ડાબી બાજુએ માણસો

મોઝા લાડકીના કંઠમાંથી, જે ઉપર શહસુરનાં પીછાં ને પખા
ખાંધ્યા હતાં, તે રાજનાં માથાંપર પકડેલા હતા.

તે વેપારીના દરવાજા આગળ ગાડી યોજી, અને તે રાજનાં
ધરની અંદર દાખલ થયો. અરધા કલાક પછી તે વરદેશી
પહોંચે, ને વાઝનાં આગળે સયો પેઢાર હાથે કે
“નમન કરો,” ને તે પેઢાર આખા મેહદારમાં પથરાયો.

રાજની બાજુએ તે હુવસુરત નીતકરેત ઉભેલી હતી. જે
સ્મૃતિપરથી તે ખાદરાડી ગાડી પસાર થઈ, ત્યાં દુકો પાં
ધરેલા હતાં. ખાતીપીનીની દેવારી ચાલતી, ને સધને હુસુર-
લી પથરાવતી દેખાતી. છેવટે સરવાળે તે રાણી તે સન્મા-
નીનાં શેઠરમાં આવી પોરેશ્મી, ને જે તેણીએ ભેંધું હતું તેથી
તદન પ્રથમ થઈ ગઈ. મણુ સડકી વધારે તેને એ હુસુરથી
ઉપજ કે, જેમ વખન જતો ગયો તેમ તેણે મણુ (રાજનાં)
ના ખ્યાર લેવા લોકોનું આન ને ધીત વધવા લાગ્યું. તેણે તે-
ણને મણુ આદનાં હતાં, ને તે સમાનના બેવરપરથી તો તે
આકારી પરી હોય એવું જ ધારતા હતા.

નીતાકરેત આ ખ્યારને લાચકની હતી. ખરેખર, તેણી
પેતાની દેવનાની વાડકી માતા હતી; જોખીએ તેણી દીકા-
રૂં દેતી, મરીએને મારક કરતી, ને આડાં ગણુસોની માન-
વત કરતી; કોઈથી થર તેણી ધણું નાનું ને ગરીબકું ગણી
અંદર નહીં દાખલ થાય એવું તો હતું જ નહીં. સખે કે-
કણુ તેણી જતી, ને દીકાએ ઈર્ષ્ય સુખ આપી, તેમની કુખ
મેળવતી. જ્યાં પણુ તેણી જતી ત્યાંથી જંગલ અને દુઃખ
ફૂર થતું, ને હુસુરથી તથા સજાક પથરાતી.

વરસે પસાર થયાં, ને નીતાકરેત સડકી પણું સુખ મે-
ળવતી હતી; સખગાંને તેણી યાદી : સર્વની માનીતી થઈ પડી.
ક્યાંની પણુ તેને કમ હતી નહીં, ને એવો ખ્યાલ પણુ નહી
હતો કે આખાં મીસરમાં તેણે એકપણુ દુરાગેન હોય.

તોપણુ રાજયમાં ચોસ માણુએ હતા, જેણે અસલી
હકને વચગી રહેલા હતા, અને તે રાજ જે પરદેશપુને ગાડી
પર લાંગરે હોતે તે કહી શકી નહીં નહીં, ને તેને મારક કા-
પી નહીં હોતો, અને કોઈથી જગતી પેડીની નગરીક તીકાપ
પેતાનું વેર લેવાનો નીકષ્ય કાપે.

રાજની નાણુશ પથવાએની એક-છુપી ઈંચીએ મંબીર
સોગડો લીધા કે રાજનું પુન કરી, નીતાકરેતને વીધવા ક-
રતી. તેણે પેતાની પાપી નેમમાં કાપ્યા, ને એક વખતની
હુવસુરત ને મુખી નીતાકરેત એક પીછી, રડતી સ્ત્રી થઈ, ને
તે પેતાના વાદવા આવીદની-લાસની પેડીની નગરીક તીકાપ
કરતી, ને શોક કરતી, ને ઈર્ષ્યતી કે તેની સાથે પોતે પણુ
હુસુરથી દરખાં ભય, ને પેતાના હાથે ધણું દુઃખથી મસ-
ખતી ઉભી હતી. તેની રાજવાની કીધા સાર તેણી આંખમાં
અનીશય આંસુ લાવી હુકમે આપતી. ખ્યાર અને વહાલીની સ-
ખગી દેખાઈતી નીરાશીએ તે બેહેલનદીને પથવા સાર દે-
ખાડમાં આવી, જયારે ડરડે ને દીપસે તેને છુપીક કર-
વાની કીધેનો દહારો આવી પુગો.

જયારે મીસર દેશનો રાજા મરણ પામ્યો, ત્યારે તે દેશના
લોકો, જે વખતે આઘાયાનાં દસ દીવસો હતા, તેટલાં જો
આઘાયાને ને મરણને છુપીક કરવાનો દીવસ મઠી ડર દીવસ
ચોક પાળતા. આ દીવસો પર દેવોની કાંઈ પણુ પુજા થતી
નહી, વાઝનાં અવાજ : સંભળાતો નહી, ખાતીપીની ચતી
નહી, એસ ખવણું નહી, કાણુ ખ્યાતી નહી; ને દાર પી-
વાતો નહી.

જયારે તે પુરાણો ભરેલી લાસને પંદીમ તરફનાં પદા-
રમાં લઈ જતામાં આવી, ને ઘોર ભય કાઢી, ત્યારે તે દી-
વસમાં જડી દીવસાં આરણું પર લાગે વખત મુખી અટકી
નીતાકરેત પ્રાર્થના કાઢી, ને રડીને ધીમેથી બોલી “મારા વા-
દવા, નીકરે પેડાર, મને અંદી આંચે દુનીયામાં ધણું યો-
દું કરવાનું છે. હું મારીજ ઘોર અધારીસ, ને હું તારાં વેર
લધરા, તે ત્યારેજ હું તારી પાસે આવેશી.”

હુમીકા કરવાની કીધા પુરી થયા પછી, રાણી તદનજ
અદાશ ગઈ. તેણીએ એક સરસ બાંધકામ કરનારને બોલાવ-
વો, ને તેને એક “પીરમીદ” (પુરાનો ગીનારો) બાંધવાનો
દુકમ કાપે; કે જેમાં પેતાની ઘોર યદ રહે, ને ખાતીપી-
નીને લગતી ગોઠવાનું યદ રહે, એવી રીતે લોકોમાં મોઝાકા
કરવા. મીસર દેશમાં મારમીથી કંઠાગીને લોકોને એવાં મોઝકા
સંખ્યાનાં મોઝકામાં આસરે લેવાની ટેવ હતી, તેથી આ દુકમ
કાંઈથી રીતે મોઝાવનારો હતા નહી.

ત્યારેથી એક બાંધકામની યુગનીની તંકાર થયા પછી નહી
યધું, ને તે “માતર ગીનાર” ને તેણીએ દુકમ કાપે, કે
કાંઈથી કરી તે કામ જેમ બને તેમ જલદી કરતું, ને તેને
રવાના કાપે. ત્યાર પછી રાજયને લગતાં કામકામમાં તેણી
ગુલામ, ને જે જે કામ તેના હાથમાં આવતું, તે એટલી તો
ઉમટ ને અકલ્પી કરતી, કે રાજ હોય નહી એમ લોકોને લાગું
નહી. તે છુપી રાજીની સખ્યા કીવાય સખગાં લોકો તેણીને
આદતો હતાં. જુવાન ને ધરમ, પૈસાદાર ને ગરીબ, લકાં ને
કમસુતી પદવીનાને તેણીની સલા ને અકલ્પ સાર ધણુજ
માન હતું. ત્યાર પછીના વરસે કહે છે કે, સુર્ગના રાજની રા-
ણીએમાં “આકરેશ્મી” સીધા, તેણી સડકી હુવસુરત, અને
કમલ હતી. પણુ રાજનાં મરણ આગાક જેવી તેણી પ્રજા-
સુરત હતી, તેથી ત્યારપછી રહી નહી. તેણીના શીકા દુઃખી
મેહદારપ કહીથી-હસતું જણાતું નહી; કદાચજ હસવાનો ને
પુણાચીના બોલ તેનાં મેહદારમાંથી નીકળતો; ને એખસી
પડવી ત્યારે તેનું દીકા ને વીચાર જુદીજ “આમદપર લાગતાં.

જયારે રાજકોરોખ્યારનું કામ પુરું થાય, ત્યારે તેણી બહાર
જઈ પોતાનો પીરમીદ તપાસી આવતી. તે કાંઈ અસલી મારા
પ્રજાણુ પીચો ચુનાતો નહી, પણુ “ક્રેનીત” પથરનો જવાને
થો હતો, જે પથર મીસરની દક્ષીણ બોરડુ તરફથી લાવેલો
પડેલો આણું પરસ હજાર મણુએ તે પથર બાંધવામાં
કાપવામાં, ને નાણે નહી તરફ લઈ જવામાં રહેલા, ને તે
જમરદસ્ત બાંધકામ બનાવવામાં ગુલામ જતા.

ઝોરડો પશુ તેનીજ ઉલટથી બાંધ્યા માંડ્યો, ને વ્યારે તે પુરો થયો, ત્યારે બારણાંથી બપોરોનો તેનો સખુમાંથી નીકળ્યો તે પીરેમીઃ પુરુ થાય ત્યાંસુધી તેની રથાપનાતી કીજાને ધીસ કરવામાં આવી.

આખરે, ૭ વરસની આશુ મહેનત અને આરા પછી બેઠક કાગો ખસાસ થયાં. તે મોટા ઉંમર પીરામીડના વચકા બાગમાં નાની ધોરતો ઝોરડો હતો, જેમાં એક ઝીલીન પથરની ધોર સાંતપણે લામની ચાત બોલી હતી, ને વ્યારે લાસેલી પેરીમાં લાસ યુધ્યા પછી, તે સાંકડો દરવાજો બાંધવામાં પથરો બેઠકે તે પશુ લાંબ પહેલા દવા. તે કુશળી નીતાકરેને જે બેઠ ને યુગની તેનાં દીકમાં છુપાવી હતી, તેની કાઈપણ વાકેઈ હતું નહી, ને કોણે શક પણ પડ્યા નહી. આજેનુન કામ કીયા પછી તે ખુલીએ તે રાણીના કીનાની, ને પકકાદ આંગાની ધારતી રાખના હતો, પણ વખત પસાર થયા સાથે, ને તેમને કાંઈ પણ ઈજત થઈ નહી, ને તેમની પદની ને એથિા પણ જેમમે તેમજ રહ્યો. આ પ્રમાણે તેઓ સદકા જરો એવી તેમને બીજકુસ આરા હતી નહી, અને હવે તો ૪ વરસે. વડી મયાં છે, ને એનો પશુ માસુરિયા ખખાસ નહી, ને તેઓએ પોતાનો કીનો તો લીધુ હતો.

આ વખત બાંધકામ વેપાર હતું. ખુલીએ સમયન દવા, અને તે કાંઈએ તે મોટું પીરેમીઃ પુરુ થયું તેની ખુલાલીમાં એકવરના ઝોરડામાં છુપાવન આપી, તેમને મોનવા દના. જેમને આ બારણાંથી મેજાખાનીમાં ભાગ લેવાનું માન મળ્યું હતું, તેમાંના એકનેમી કાંઈ બજાર હતી નહી. વ્યારે સવયાં એકમાં થયાં, ત્યારે તેઓએ જેવું પશુ મલી કે જે ૭ વજાની રાજાનું ખુન કીધું તેમાંનો એક પશુ મેરકાદર નહી હતો. તથા એક નેકર નાહક નહીમાંથી, તે બોપરામાં મોટી કાઠી, છેક પીરેમીઃ મુશી અપેલી છે, જે મોટાં દીવાનખાનામાં તેઓ પાછાં હતો, તેમાંના એક નાના ઝોરડાનાં બારખુની ખખાર, પાછી અંદર નહી આને તે સાડી મોટી દીવાસ બાંધી લીધી છે.

તે દીવાનખાનું ધણુ બપોરની રાજુપારેવું હતું, ને સેકો દીવાં કીધા હતા. સૌત પાછળ જે બારણી તેમની વાન જેની હતી, તેને તેમને બીજકુસ સરકે હતો નહી. સકડી સરસ વાહનનો દાર ખ્યામાં ચળાવેના હતો, ને કીમતી રાજાઓનાં સ્નાટીક વાળીએ; દેખાવી હતી. દીકને જે મીતે ખુસ કરે, તે સવળી સાં પુષકળ હતી. સારે જણુ એકમેને કહેતા કે, એવી સરસ મેજાખાની આગક કદી અઈ હતી નહી.

તે રાણીએ ચળાવતી આંગે સાંચે, ને પેરેજુએતી રાખના તરફ નજર કીધી, ને ખુશીથી, તેમના ખુશાકીયા પા કાંડે સાંભળ્યા. મેજાખાની પુરી થયા પછી વ્યારે રાજા આનીઆર મોન કરવા દના, ત્યારે તે શીકી અડી (રાણી) એક એક દીવાનખાનાઓની જતી રહી. ફેન એકજ પદ બદલના ઝોરડામાં ઉંચી રહી, જે વખતે તેના પેરેજુઓ તરફ નેચાઈ કીધી, ને મક્કમ કાચે તે બીલવાં જરૂરમાં બરજુનિ અચરો મેરવેના, ને ઉપર ચડી ગઈ. એકાએક મોટો ગગડાઠ, ધસારો, ને પોકાર સંબળ્યો, અને દીવાખાનાનું બારણું બીપકી મુઠું,

તથા તે નાકપાકર પાણીના કંઠો બપોર બેઠકથી અંદર આંગ્યો. પાસનીથી દંઠા થયેલા, ને મહા બપોથી અચળ થયેલા દરેક જણુ એકમેકને બેંચા લાગા, એક નીચીવારી સંબળાઈ નહી, એક બેાડ બેાચાયા નહી, ને નાકપાની એક પશુ કાંચેલા મધ નહી; જે ઉત્તેજા દતો તે ઉમેગની રીકે થયો, જે નરમ તકાપરે પહેલા દતો તે ઉંચા પાપેલા નહી, પાપાખાસી એકાએક અને ધણી કાપથી આવી પુગી; યોદીક પલેમાં તેઓનાં ખ્યાવાં તેમના દાખમાં રહી મયામાં દનાં તે સાચે તેઓ મરણુ પામયા.

આ રાણીનું પેર હતું, જેના સકડી પદમાં ને કીમતી ખખ-ખાનું તેઓએ ખુન કીધું હતું. જેમજ વરસ આગક નહી પારેલી રીતે અચળુચ તેનાં રુખને તેઓએ નાશ કીધો, તેજ જેઓએ તેવુંની એવે કાઠી કસ્ટા લગાડ્યો હતો તેમજ બીજગીના જેવી કાપથી સકળનામ થયું. તેણીએ દેકાન કીધો હતો કે વ્યારે તેઓએ મન-તેમને પછો વદાસો લાગે, તે વખતે અંધાંતું તેમનું મરણુ આવે, ને બપોર દાહલમાં તેઓ પોતાને જીએ. નીતાકરે, તે વખતે એક પહેસનાં બાંધકામમાં મઈ, જ્યાં યોદા કસ્ટા મુશી એક મોટી મેડ બજારની હતી; આતસાથી મેન બસાં મધ હતી, ને જાળનાં દેખાવની આસપાસ ચકા-કાં, આઠી મોટી પોતાની ખુશીથી પકી ચીપી મુશ. લાંબપછી ૧૨ ને દીવસે એક મોટી પાવદરન તે પીરેમીઃ તરફ જતા નીકળી, કસમ પ્રમાણે મીસર તરફનાં ચોક્કે તે રાજીનાં મેન પછી મન આપવા મેલો, ને માનગથી જીગી-દાની કીધાને તેની લાયક હતી એવું જાહેર કીધું. ચોક્કે તેણીને કદી બુલી મયાં નહી, પણ પોતાનાં ઉકારો, ને ઉકારનાં ઉકારાને આર ને કુવારી તેણીની પાદમારી કદી સંબળાવાના.

ભાઈ ૭ મઃ કાલસા.

સંધવાને લમણ.

ખાંડિન કસતર—અમેરો દુખને પા લાકા મુશી કાકાને, જેમ પર યરો તેમ સાર. તે યંડું પરે તેમાં ગસાસ મોલાન, આક દાં, પઃ બતામીની ઓચ આખરી કડીને મીસાસ મુજબ મુજબ, કાકાની એકીને કંઈ મદદગારી દામ સાચે સરવે મીસર દેશ તેમાં પોતાં લીધુ એકના રસ નાખેલા. જે નાસમુમાં તમે બનાવવાના છેલો તેમજ જે મોટા ચળાયા બરી બરી નાખી તે હમાર પર મુકા. આંસ વખતને ત્રાવ નાસ યરો તેને એક બાંધુમી પતીવરે વરત થમે મુકેલો તે-ચોરો વાસખને લગાવેલા, તેના તરખમાં આવે તથા ફરતે બમે લગાવી જરા યંડું પરે વાસમને બરોબર વદમયા પછી તેમાં સરવે રેડીને એક તપીકીમાં પાલી રેડી પેતુ વાસખ ધારી તેમાં મુકડું, બતામીને યર વરવાર યરે હતાવર. દીસમાં મુશી વખતે તે નાસમને રોગી આપું કદાહરું.

ખીસાનાં પાન કેક—રત્ન મોસને ખીસો લેવો, તેમાં મર-જ, કેપમરી, ઉલદર, રોલેજ કાલા હરમિય મસાહો નાખી મીમાં ધારી હતાવર; તે મુજબ નીમક નાખો, મોટા પડનો અરદો રસ, કુડાં આપ, દુખને આઠાં સાચે મીસર કંઠી પતવું કરવું, મેળામાં રોલેજ પી લગાવી વાપર માફક બનાવવા, તે મોટી કીકે કે તેને લાલ કરવા નહી; સફેદ રહે કે તેને હતાવી થંડા પરે ને મોટો મોટો ખીસાનાં લામ અંદર મુકી તેને વીસાવવા; રંગ લા-આકી મોટાં મીમાં મુકા જેવા લગી કદાહરું. ખાલી વખતે હ-સાર સાસ લાખ આંડ.

ઓસીસ શીરીનબાઈ દારસાસ તારફરવાતા.

“સનખીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૮ મું.

હરેસપતવાર, તા. ૨૮ મી સપ્ટેમ્બર—સહવાર સુદર હતી, તથા પવન સારો ટુકટો હતો, નારતા પછી મને આજુમન્યુ લાગવાથી હું સુતી હતી, તેટલામાં મેંએ દોડતી આવીને કહ્યું “જાવા તમને પેત્રાં વડાજીમાં આગ લાગી છે તે જોવા તેડે છે.” આં પોતીકાં કે બીજાં વડાજીમાં આગ લાગી હતી તે જોયાર જલ્પા વગર હું તુરક ઉપર દોડી ગઈ, અને મેં સધળાં લોકોને એક મોઢોમાં વડાજી તરફ નજર ફેરવતાં જોયાં, કે જે ઉપરની નીચાનીઓના વાતરોએ ઉપર “વડાજીમાં આગ લાગી છે,” એવા શબ્દો વંચાતા હતા. એ પછી “દમારાં વડાજીપર જલદી આવો,” એવા અક્ષરોની નીચાની યઈ, તોપણ હમને કાંઈ પણ કુમારો કે જળનાં દેખાયાં નહી, તે છતાં હમે સારાં હયયારો સાથ ચોગ્રા ખતારીઓને એક મજબામાં મોકલ્યા, કેમકે હમને લાગ્યું કે કદાચ તે વડાજીપર જળાવે યથો હોય અને તેથી તેના કપનાન હમારી પાસે મદદ માગતા હોય. હમે હવે તેની નજદીક આવતાં ગયાં, અને દુરળીનમાંથી તેનું નામ “મન્ડસહેવન” કરી વાંચ્યું, અને તરતજ

૨૨—મન્ડસહેવન વડાજીનું અગરુ.

ની જવાને તૈયાર થયાં. દમારા તેમજ તેઓના મજબા મલી સર્વ પોતાની મતા તથા વડાજીનાં પકીયાશે, નકશાઓ, અને કામનાં કાગળ્યાં સાથ છ વાગાની આગાહ હમારી સ્કીમર ઉપર આવી પુગાં, અને અતીવંત-પ્રુથી થયાં.

મે કયાક સુધી તે કમતરીય વડાજીમાંથી કુમારો નીકળતો હતો જોયો; જ્યારે હમે ખાસ એમાં લારે મોવેલે હમને પાછાં તુરક ઉપર તેડ્યાં, અને એક દામરનાં જળતાં ખીપ જોયો તે વડાજીનો દેખાવ લાગતો હતો. હમે નવ વાગા પછી

હડક વધારીને “મન્ડસહેવન” ની આગજથી દંકરી ગયાં, તે વડાજી ઉપરના ખતારીઓ જેઓ “ડીનમકાં,” “નોરવે,” “સીડન” “સ્ટોરજ” અને “વેલ્સ” ના રહેવાસીઓ હતા, તેઓ ઘણા આજરદાર અને મરીમ માણસો દેખાતા હતા. આમાં બાળને ઉનાવળમાં તેઓની બધી જોરાકી પછ-વાડે-રહી ગઈ અને પંદર માણસનું પુરું પાડનાં હમને મુશકેળી પડી; કેટલાક ખતારીઓએ હમને આગનો નીચ-કો દેવત્ર આપ્યો. એવું જણાય છે કે સોમવારે આગ લાગવાની બીજે દીવસે જાનદાદમાં તેઓએ “રોયલટ લાઈ-નકમ” નામનું એક બીજું વડાજી જોયું, જેનો કપતાન તેઓને કાંઈ પણ મદદ જોઈતી હોય તે આપવા આગળ યથો, પણ તે વખતે પવન સારો હોવાના અને “મોનતીવી-દોઝો” થી ફક્ત એકરો વીસ માર્કિસ દુર હોવાના સમજાથી તેની દરખાસ તેઓએ ના પાડી, અને વડાજીને તેમજ ચોગ્ર સામજીને જવાવવાની આશા રાખી, પણ રાતના બારે

૨૩—જળેલાં વડાજીના આશ્તમાં આવેલા અદારીઓ.

પવન ટુકટો લાગ્યો, આગ વધતી ગઈ, માણસો યાદી ગયાં, અને

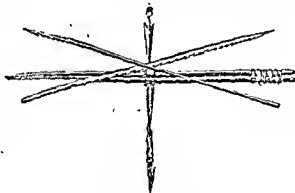
ખીનીટે લાકડાં બળી આગ તુટક ઉપર આવરી એવી ધાત્તીમાં બેસીને દીનસે કહાડયા. છેડે તેઓએ હમારી રીમર બેઠી, અને હમે જ્યારે મહબે મોડાવ્યો ત્યારે તેઓ પ્રુધી થયાં ને ખોદાને ઉપકાર માન્યો. સહથી પહેલાં તેઓએ બે રીખાઉ હાકરાઓને હમારા મહબમાં ઉતારયા; એમાંનો એક તેની માનો એકપુરો છે, અને મા પશુ વીધવા છે. તે ખવાસીઓમાંથી એક જયુ બોલી ઉઠ્યો, “જ્યારે આને સહવારે મેં” એને ક્યું કે હવે કાંઈ આશા નથી, સારે તે બોલ્યો, શું વહાણ દુબરો કે ? મેં” કહ્યું “હા.” ત્યાર પછી તેણે કાંઈ જવાબ દીધો નહીં પણ સુઈને રડવા લાગ્યો.”

રાતના વહાણ ઘણા ઊંઘા ખાતું હતું તેથી હમારેથી સુદૃઢ સુવાયું નહીં.

સુકરવાર, તા. ૨૯ મી સપ્ટેમ્બર—સહવાર પાછી સુકર હતી, પ્રુતનમાં લેટુકી નીકળી અને પાછાં ૭ વાગે હમે હમારાં ઈનછનો શુભવી નાખ્યાં, સપળાઓ વહાણમાં લીકાક કરવા મંડી ગયાં, હમારો કારભારી બાર દીવસ ચામે એટલો ખોરાક સહને માપીને આપવા લાગ્યો. “મ-કસહેવન” નાં માણસો હમારાં માણસોને કામમાં મદદ કરવા લાગ્યાં. પેલા બે હોડાકાઓ રાંધણીમાં અને પરચુટણ કામ કરવા લાગ્યા અને હવે કાંઈ ધાત્તી નહીં હોવાથી સુખી દેખાતા હતા. કેપ્ટન રનસીમેન પોતાના સુદર વહાણનો નાશ થયો તેનો દુઃખદાયક હેવાત રડતો આંખે લખવા બેઠો. હમે રાતે દસ વાગે સુવા ગયાં ત્યાંસુધી દરીયા સાંત હતો, પશુ રાતે બાર વાગે વીજળી પડી, અને હમે તુટક ઉપર જઈ બેઠું” તો દરીયા ઘણો તોફાની હતો, પશુ જલદીથી તે ખવાસ થયું” અને બારે વરસાદ પડવા લાગ્યો.

બરેસપતવાર, તા. ૫ મી એક્ટોબર—સહવારના સકારે હમને જમીન દેખાઈ, પણ કાંઈબી ખેતીવાડીનાં ચીન્દ દેખાયાં નહીં. બપોરના બે વાગે હમને પહેલાં એક ટાપુ માફક કાંઈ દેખાયું. પછી આગળ આવતાં એક રીમરનું ખોખું દેખાયું; એક પાસે આવી હમે ઈધાની કીધી કે “અને વાત કરની છે.” પછી દું, તોમ, કપતાન, મેજર અને ચાર ખવાસીઓ તે રીમર ઉપર ગયાં. હમે જેવાં પુગાં તેવાં સપળાં ઉતાર્યો અને ખવાસીઓ હમારી આસપાસ ભેગાં થયાં; તેઓ પહેલાં બધાં સમજ્યાં કે હમને સપળાને જગા બેઠીતી હશે, પણ જ્યારે બધો હેવાત કહ્યો ત્યારે તે રીમર જેવું નામ “ઈસીમેની” હતું, તેના કપતાને પૈલા કમનસીબ ખવાસીઓને મારત ઈગવડ લઈ જવાને કયુમ કર્યું. હમે તેથી હમારો મહબો પાછો મોકલ્યો અને જ્યારે તેઓ પોતાના પેતારા ને સામન સાથ આવતા હતા, ત્યારે હમે આ રીમર તપાસવા મંડી ગયાં. એના કપતાને હમાર મેહેરબાની કરી તે દીવસે સહવારના કારેલામાંથી એક આરથો જાલદ, એક દર્બન બટક, એક દર્બન પીલાં, અને થોડાક વર્તમાનપત્રો આપ્યાં. પછી હમે સલામ કરીને ગયાં અને એક કઢાકની અંદર એક એકની નળરથી દુર થયાં. તે ગરીબ ખવાસીઓને હમને હોડી જતાં ઘણું તાણું” અને જ્યારે હમને છેડી સલામ કરવા આઆ ત્યારે ઘણાએકે રડી પડ્યા.

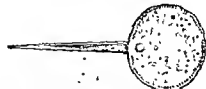
સુકરવાર, તા. ૬ મી એક્ટોબર—પેટેગોનીઆનો રેતાળ કીતારો અને તીરા રેક ફુગોના ખરબચડા પકડાર પસાર કરી અગ્રો બપોરના ત્રણ વાગે “સેનડી પોઈટ” આવી પુર્યાં. વરસાદ ઘણો બેરમાં પડતો હતો અને હમે બીણુતાં બંદરે ઉતર્યાં, જે “બોનસ એરીસ” કરતાં પશુ વધારે ખરાબ હતું. એ રીહેરમાં ૧૨૦૦ થી ૧૩૦૦ માણસની વસ્તી છે. ગામનાં

૨૪—ફયુલઅન હથીઆરો.

૨૫—ફયુલઅન તીર કાસકાં.

૨૬—ગાલરમાંથી બતાવેલી દગલામાં ખોસવાની પીન.

દરેક ઘરોને ફક્ત એકજ માળ છે, અને ચોખ્ખા આકારમાં બાંધેલાં છે, જેથી બંધી બાચુએ રસ્તાઓ ઘણા પોહોળા હોય છે. હમે ઈંગ્લેન્ડ કોનસલનાં ઘર તરફ પાંચરાં ગયાં. તેણે હમારી સારી માવજત કરી તેમજ આદરમાન આપ્યું” અને

૨૭—ફયુલઅન મહબો.

પોતાથી અને તેમ હમારે સાર ખોરાકની મેળવવાની કોશિશ કીધી. ત્યાર પછી ત્રણ ફયુલઅન ઓંઓને બોલા ગયાં, જેઓને લોનાં એક કાકટરનાં ઘરમાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. તેઓ પોતાના દેશમાંથી કાંઈ જુલમતને લીધે એક નાના મહબમાં નાદરથી આવ્યાં હતાં અને એક પસાર થતી રીમરે તેઓને ઉપાડી લીધાં હતાં. તેઓ ઘણાં

મુખી અને પુત્ર મીઠાનમાં હોય એમ દીસતું હતું, પણ અમેને કહેવામાં આવ્યું કે તેઓ લાંબો વખત છવશે નહીં કારણકે ખુદી હસમાં છુટાપછાટી વસ્ત્ર વગર રહેવાની આદત હોવાથી મુખરેજા દેશમાં કપડાં પહેરાવી ગરમ ધરોમાં રાખવાથી તેઓ માંદા પડી મરણ પામે છે.

દુધુછબોને ધણું ખરું “કુતો ઈનડીઅનો” (એકલે મઝવામાં રહેનારા ઈનડીઅનો) પણ કહેવામાં આવે છે, કારણકે તેઓ ધણું ખરું પાણીપર રહે છે. તેઓ “તીરા રેલ દુધુગો” એટલે “આતસની નબીન” પર વસનારા નબીનીઓ છે. તેઓ ત્યારે એક વડાણ અથવા બાગેશમાં વાહાણપરના ધીનારે ઘસડાઈ આવેલાં આદમીનું શરીર જોય છે કે પોત પોતામાં એકકાં મઝવાને સપળાંઓને વેતવણી આપવા આતશ સરઘાવે છે. તેઓ માણસ ખાનારાં નબીનીઓ હોય છે. થોડાકો હરણની ચામડીના દગલા ઝોરે છે, પણ ધણુ ખરા તે નાખા ફરે છે. તેઓ ખોરાક પણ ધણુજ દલકો ખાય છે અને કોઈખી ધર્મ પાળના નથી.

સતીવાર, તા. ૭ મી અકટોબર—આજે મારું વરસ છે, તોમે મને એક સુંદર નાદનાં હરણનાં ચાંગડાંના બનાવેલો પોશાક આપ્યો, જેની ખુખી એ છે જે ગમે એવી કસ્ટની થઈ યાને ગરફ પડેલો હોય, ને જે તે પહેર્યું હોય તો થઈ લાગતી નથી. છોકરાંઓએ મને સીદમુરગના ચાંગડાંના બે રંગો આપ્યા. મેળવને એવો એક રંગ બેટ મહેલો છે, જે ત્રીસ સીદમુરગનાં નાદનાં પંદર દહાડાનાં બચ્ચાંઓની ચામડીના બનાવેલો છે, અને તે ત્રીસ બચ્ચાંઓને એકજ માળામાંથી કહાડવામાં આવ્યાં હતાં.

અગળીયાર વાગે હમે ધીનારે ગયાં, ત્યાંના હાકમે હમારે માટે થોડાંઓ એકપણા હતા અને તેઓને તૈયાર કરતા હતા તેટલામાં મેં થોડીક સળીઓ પાકી; અહીં થોડાંઓ પહોં છે, પણ છતો ખરાબ ને બેડાક છે. રસ્તો ખરાબ હોવાથી હમુને ધીમે ધીમે જવું પડ્યું. નબીન ઉપર સપથે લીવ હતી તેથી કાંઈ પણ અચાન સંભળાતો નહીં, એકે પથ, પછી કે છોટા પણ દેખાતો નહીં. હમે પાછાં ફરતી વેળાએ દરીએ ધીનારેથી આવ્યાં ત્યારે હમુને થોડાંક દરીપાઈ પછીઓ દેખાયાં. તેઓ તરતાં યા ઉડતાં નથી, પણ પોતાની પાંખવડે હલેસાં મારતાં હોય તે માફક પાણીની સપાટી ઉપર આવે છે. સાંજના સાકા પછે અમે સ્કીમર પર પુગાં અને ડાકટર ફેને અગારી સાથે પાણું લીધું. તેણે એ જામના લોકોની ઘણીએ વાતો આમને કહી. તે લોકો ઘણાંખરાં થોડાં પર ફરે છે. તેઓ ઉંઘાં ને મજાનુ છે. પુરેયા અને બાપડીઓ આમડાંને મેસાક પેહેરે છે. તેઓ આંમ પોતાં નથી, પણ તે ઉપર રંગ ને ચાંખી લગાડે છે. તેઓને ખોરાક ધણું કરીને થોડાં બાંસ હોય બાહપાકો તે લોકો જાણતાં નથી; પણ થોડી બીસકા-અટી અને ચોખા આજુબાજુનાં ગામેમાંથી ખરીદે છે.

[સંધ્યે છે.] ૨૫૦ ધીરાંબાઈ નાં મેં પટેલ.

કાલે.

કાલે ઉપર સુલતતી રાખનાર એક માણસને તોયે લખાપડા પોતાની હાંકીના બનાવે.

પ્રકરણ ૫મું.

ત્યાં એક દેવજ છુરી પટેલી, ત્યાં હુશચારીની શું કહે?

જે પેલા મેં આ હત્યામાં પાંદડા હતા તે જો કે ઘણા હતા, તોપણ એટલા બધા ન હતા કે જેથી હું તદન ગરીબ થઈ જાઉં. દરેક લોકોની નીંદા કરનાં મારી ધણીયાણીનાં માથાણુપણાથી હું વધારે પીમસ્યો, પણ એક મજબુત દેવ આગળ ધ્યાય, માથાણુપણુ અને મક્કમ ડેરાં શું બીસાદમાં છે? મારાં કામકામને બંજીગસત, હું એક સરકાર સામે ચોપાંચું લખતો હતો અને જેને મારે મને મારા દોષ્ટોએ સારી ગાસા આપી હતી, તે પુરું થાય ત્યાં વેર મુલતવી રાખ્યો.

મારાં ચોપાંચાંએ કુતેડ જેલો, જેમ તેની પછી વખાણુ કરવામાં આવી હતી તેટલેજ દરજ્જે તેને વખોડવામાં પણ આવ્યું હતું. વખત આ અમાણું જતો હોતો, અને ત્યારે હું આગર મેં લવતો ત્યારે દર પછે પેલા પોદતો હતો. અને નાહાર થવાની ધમકી આપવામાં આવી, મેં મારે ચોપાંચું હલે એક બાલુએ તાખ્યું, અને ઘસારાટ અડબાટમાં મારે ખાઉં લપાસવા ગયો. હમે મેં એક વખતે ધણું કરવાની કોશિશ કરી, અતિ મારી હીમત હતી અર્થ, અને મારે કામકાન નીરાશીમાં છોડી દીધું. મારા સપથા સરસારનાં ઉપર ટાંચ આવી, અને મને દેવાદારની જેલમાં મોકલ્યો. મારાં ધણીઆણીનાં રાગાં પહાડાંઓએ મને કાંઈ પણ મદદ કરવાની ના પાડી, પણ તેણીના પોતાએ તેણીને અને તેનાં નાનાં બાળકને પોતાને સાં રાખવાની માંગણી કરી, તે જોઈ સત્તે કે તેણી આવી છકી પડે, અને પોતાની હાંકીના સપથા દહાડાં તેઓ સાથ જુલદે. આમ કરવાને તેણીએ સાફ ના માસ્યું અને તેણીની ના પાડવાની રીતને હું કદી પણ છુટીસ નહીં. પડતીના વખતમાં તેણીની હીમત વધી. એક સેત્રી હાજતી નરમાસ અને નાલુકાઈ સાથે તેણી એક જાતની પહાડુરી અને હીમત ધરાવતી હતી, કે જેની હીમત મેં એક પુરૂષમાં કદી નહીં અથવા તે નબળેજ નેઈ હતો. તેણી મારી સાથ બંધીખાનામાં આવી અને તદેવવાર માથાણુપણાનાં અડબાંઓથી મારા છવને ખુસ કરવાની કોશિશ કરતી હતી. જે અઢાર મહીના મેં બંધી, ખાનામાં કહાડાય, કે જેને અમે અમારે સહાનું પર ધારતાં હતાં.

તેમાં એક પક્ષ વખતે તેણીએ પોતાના કેખાવથી અથવા બોલોથી મને એવું નહીં યાદ દેવડાવ્યું હશે કે આ હમખખતીઓનું સુખ હુંજ છું. સાચું એક જીને છાજતા વહાલથી તેણી આ બીચાર મારાં મનમાંથી કાઢી નાખવાની કોશિશ કરતી હતી. આ બાબત બન્યાને વરસો વીતી ગયાં છે, તેપણ આ એજ મારી આખમાં આંસુ લાગ્યા વગર હું યાદ કરી શકતો નથી.

કેવી સી! કેવી બાથડીને હું બીપતીમાં લાવ્યો હતો! મારા પરચવા પછીના જેવેલા મહીનામાંથી મેં તેણીને દમણના જેવી ખુશ મીઠાઈ જેવું ન હશે. તેણીનું સંપત્તિ સુખ દુઃખ તેનાં બાળકમાં અને મારામાં સમાયેલું હતું. મારા બુચારી હમર આ વખતે ચાર વરસની હતી, કે જે વખતે તે ચાલવાને અને બોલવાને પુરતો શક્તિવાન થયો હતો; તેણે તેની પીઠપાલ વાદાંત, તેની બીચાર વગરની મજલ અને કોઈ વખતે ગરીબ બીચારા પમા (બાપા) માટે દયા બરસા પોણા ખરેખર દીક પીઠવળાઈ નાખે તેવા હતા. એકસોસને તે યોગ્યનું બજાવેલો હતો—

પણ બતીએને માટે કોઈથી આગાહી દેવી વગર મને મારી તવારીખ ચાલુ કરવા દેવો.

મારા માંગનારાઓમાં મીઠું નન નામનો એક અદરશ હતો, કે જેને મારી સાથ વારંવાર સંબંધમાં આવ્યાથી મારી અને મારી બાથડીની આલસથી વધારાની પુરતી હકો મળી હતી. તે તેણીને વખાણનાર હતો, અને મને દયાની લાગણીથી ભરેલો હતો; તે પાંચ પૈસા સુધી હતો અને પાતાથી બનતી બસાઈમાં કરવામાં ગલત મેલવતો હતો. એક દહારો સવારના મારી હુસી ખુશાઈ બરેલા મેદોસ સાથે મારા મોરડામાં આવી, “આરા વહાલા,” તેણી બોલી “મીઠું નન નીચે આવેલા છે, અને તમને મક્કવા માંગે છે. પણ તેવલુ કહે છે કે ત્યાં સુધી હું તમને કોઈ સારી ખબરથી યાદે કઈ નહીં, ત્યાં સુધી તેવલુ તમને ભેરો નહીં. તેવલુ આપણા સંપત્તા માંગનારાઓને એકઠા કરી સમજાવીથી તમને છંટાપણે આપવાની ગોઠવણ કરી છે.”

હું ખુશાઈથી છંટકાઈ ગયો. અમરિા મેદોરબાન અને સખી દોસત એમને બંદીખાનામાંથી લઈ બધા ગાડી સાથે બહાર નેચારનું હતો. જ્યારે હું તેવલુનો ઉપકાર આનવા ગયો, ત્યારે મને તેવલુ દુઃખમાંથી બોલાવ્યો, અને મોઝા છે તે કંઈ તેવલુના ઉપકારમાં નહીં હતો. તેવલુ બજાવ્યું કે હું એક અપીનેબી માણસ ન હતો તેપણ મારા ધણીઆણીને ખાતર તેવલુ કોઈ પક્ષ કરતે, કે જેણે, તેવલુ ભેલકી સંપત્તિ સંચિમાં તેવલુ ઉતમ ધારતા હતા, મીસીસ નન સીચા.

તેવલુ મારા માંગનારાઓ સાથે કેવી રીતે બદોબસત કરી હતો, તે મને બજાવ્યું. ત્યાં સુધી મને ચાકરી મહે લાંબીથી મને એકસ સુસાઈ આપવાની ઘણવણ કરી હતી, તેવલુ પોતે મારી ઉપરના મહેતામાંથી ફક્ત ત્રીજેન સાથે લીધો અને હમરે ધર બંધ હોવાથી પોતાના બધાં અને એમને રાખવાની બોલસ કરી, અને બજાવ્યું કે, મીસીસ નન અમારે માટે સારું સારું ખાવાનું તૈયાર કરાવ્યું છે.

કોઠણી વખતે મને ધરનું ખાદું આટલું જાણું સરસ લાગ્યું નથી. ઘણી વખત મેં આ ખાનાં બીરો બીચાર કીધો છે, અને તે વેળાએ પૈસાવાલાઓના બદારના બપકાની સખાવત સાથે મીઠું નનની સખાવત સરખાવી છે. નાની અને ઉપચીતી બાથડી મારાં મીઠું નનને ઘણાનું હકાર અને સંખી અદરશ હતા, પણ વચ્ચે વારિના લોકોનાં સખી કામો દોસોનાં અધારામાંજ રહે છે અને તેની કોઈ પણ દેહકાર કરતું નથી. પણ આવા સખી અદરશ પોતે પણ કોઈ માન મેલવવા આવાં કામો કરતા નથી.

તેઓની મતલબ વધારે સારી હોય છે, અને તેઓ તેનો બદલો પોતાને મલતા સંતોષમાંજ વળી રહેલો ભેળ છે.

જ્યારે મીઠું નનના સખાવતી દીકરુદાર ઉપર હું બીચાર કરતો હતો ત્યારે મારાં ધણીઆણીએ એક કાગળના સરનામા ઉપર મારે ક્યાન બેઠ્યું. તે સરનામું નીચે પ્રમાણે હતું:—

મીઠું કોસતે કીસાવેલક્યાનાં વેપારી. તેણીએ મને પુછ્યું કે તેની તેણીની સાચની અવતરગની સમાઈ માટે મને ખબર હતી કે નહીં “હં હં, એવલુ મારા સગા થાય, બે એમનું દોષ તો એવા સગા માટે તમને અગર થયું. જેણે, એવલુ કીસાવેલક્યાના એક ભણીતા વેપારી છે.”

“જ્યારે છ વરસ અગાઉ એવલુ આપણે દેશ છોડી ગયા ત્યારે કોઈ એવલુ પાસ આવી પુછું ન હતી.” હુસીએ કહ્યું.

“પણ હમણા તો એવલુ ધણી પૈસાવાલા છે,” મીઠું નન બોલ્યા.

“અને શું એવલુ છ વરસમાં આટલા બધા પૈસાવાલા થઈ ગયા.” હું બોલ્યો. હુસી, મને નહીં ખબર હતી કે તારાં કોઈ સમાં અમેરીકામાંથી વસે છે. મારીબી લાંબાની બરા ખાલી મીડી મરજ થાય છે.”

“સમાં વહાલાં અને દોસત આસનાઓથી દુર,” હુસી બોલી.

“હવે આટલું જાણું થઈ ગયા પછી તેઓને ભેળાને હું ધણી સરખાઉ છું. એક દીવાલના પક્ષા દોસતો દોવાન નથી. સડકથી સરસ તો એજ કે હું નથી દુન્યા (અમેરીકાને નથી દુન્યા કહે છે). માં બટ, કે ત્યાં હું એક નવોજ માણસ બની બટ અને નવોજ પેરો લેવું.”

“પણ આપણને બુલડું ન ભેળે” મીઠું નન બોલ્યા કે, “નવી દુન્યા અને જુની દુન્યા એ એકમાં એકની રીતથી આજર અને પેરો મેલવી સાકાય છે, અને મને માફ કરો તો હું કે એક માણસની ખરાબ દેખ તેને સંપત્તા દોરોમાં નરે છે.”

આ ખરેખર છે, મેં મારે મનને બીચાર્યું; કારણ કે મને આ વખતે મારી ચીનની યુસાફરી યાદ આવી યઈ. પણ જ્યારે હવે અમેરીકા બધાને બીચાર મારાં મનમાં આવેલા ત્યારે મેં ફક્ત મેલવવાનાં એકમાં તો સાંધ્યું ભેળાં, અને મને એટલી તો ખાતરી હતી કે એક વખત સમગ્ર દેશમાં ખાતરી પછી હવે હું આગળ ખસલ દેવ છોડી દઈશ, કે મારેથી આ ખ્યાલ પડતો મેલવાય નહીં. હુસીએ મારી સાથે આવવાનું કહ્યું. મારી પાસ મરજથી તેણીએ એક અકવાણું પોતાના બાપ સાથે જાણ્યું. તેણીના કુડેએ તેમો સારાં રહેલો તેણીને ધણીથી સમજાવી, પણ તેણી એકની એ મર્જન નહીં. આ વખતે આગળની માફક મેં સ્વીમર થર જ્યાનું મોડું કર્યું નહીં, અને આખી યુસાફરીમાં મારા માલમરીએ એક પણ વસ્તુ ખોલી નહીં, કારણ કે મારી પાસ થીજ વસ્તુઓ હતીજ નહીં, અને જે હતું તે સંપત્તિ મારાં ધણીઆણીના હાથમાં હતું.

અને હવે વાંચનાર મને કીસાવેલક્યામાં જતવામાં એક દાનર રચનાની પુછ સાથે ઉલેલો જો. મને કહેવામાં આનું હતું, કે મીઠું કોસતે મારાં ધણીઆણીના સગા પાસ, જ્યારે તેણે ઉત્કર્ષ છોડ્યું ત્યારે એટલા પણ પૈસા ન હતા. મારી સાચના સ્વીમરના સાંપીએ પાસ એ કરતાં અરધું પણ ન હતું.

[સાંધણ છે.]

નવાનખાઈ હતો પાદસાહ.

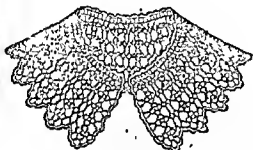
એક સીપાઈએ લડાઈનાં મેદાનમાંથી પોતાની માણસ પર કાગળ લેખનાં લખ્યું કે “હું એક હાથમાં તલવાર અને બીજા હાથમાં પીસતોલ લઈ જવાના બેઠો છું.”

લ ર વા - શુ ધ વા , વી શે .

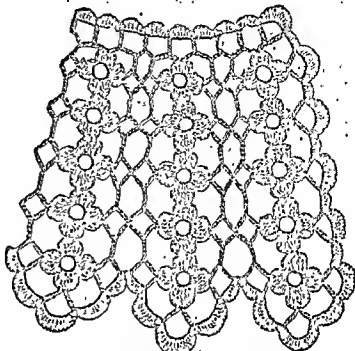
ક ક્રે અને કા લ ર .

નંબર ૧-કક્રે.

નંબર ૨-કાલર.

નંબર ૩-નંબર પીલતની મોટા કદની આકૃતી.

નંબર ૧, ૨, ૩ અને ૪ કાલરની નંબર ૧, ૨, ૩ અને ૪ આપેલી મોટા કદની આકૃતી શુધવાની રીત નીચે પ્રમાણે—

* ૭ સાંકરી, ૧ પેદેશી ચિંકડાંને વહેલે પાછો પંદર સાંકરી, આજે પંદરમાંની ચારમાંમાં આંધા વગર એક શુધી ગોળ ચકરડું બનાવે, બાકી રહેલી ત્રણ સાંકરીમાં દરેકમાં તદન આંધા વગર એકટા દાંકા શુધો, ચકરડાંમાં આંધા લઈ બે દાંકા, બે સાંકરી, આંધા વગર એક દાંકા, બે સાંકરી, આંધા લઈ પાંચ દાંકા, બે સાંકરી, આંધા વગર એક દાંકા, બે સાંકરી, આંધો લઈ ત્રણ દાંકા, ૧ આ પ્રમાણે નીચાની છોધી છે લાંબી ચાર વખત એમ શુધી નવે; પણ છેલ્લે ત્રણ ચકરડાંઓમાં જો દાંકાએ એકટા આંધા લઈ શુધવામાં છે તે બધે આંધા લઈ શુધવા અને બે સાંકરીને બદલે ત્રણ શુધવી. આથી પાંચ ચરખાં બેકરડાંની લાંબી દાર યરી, પછી તેને આ પ્રમાણે આખાં કરવાં, ૧ બે આંધા લઈ બે દાંકા, ત્રણ સાંકરી, આંધા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, બે આંધા લઈ પાંચ દાંકા, ત્રણ સાંકરી, આંધા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, બે આંધા લઈ બે દાંકા, દવે આજે ચકરડાંના પહેલાં શુધવા તદન આંધા વગરના ત્રીજા દાંકા સાથે બેડી નાખે, એટલે આંધા ચકરડું બનાવ્યર પુરું થયે; પછી એ ચકરડાંને પાસેનાં ચરખાં ચકરડાંના છેલ્લા લાંબા દાંકા સાથે બેડી ૧ આ પ્રમાણેની બીજી નીચાની છે, લાંબી પાછું ચાર વખત એમ શુધો. છેલ્લાં બે ચકરડાંમાં બે આંધા લઈ શુધવા દાંકાને બદલે એક આંધા લઈ શુધવું અને ત્રણ સાંકરીને બદલે બે શુધવી, નહિ તદન આંધા વગર એક દાંકા શુધવાને બદલે સૌથી પેદેશી શુધેલી ૭ સાંકરીમાં તદન આંધા વગર એકટા દાંકા શુધવે; પછી ચાર સાંકરી, પાસેની પાતરીના વચ્ચેના દાંકામાં આંધા લઈ એક દાંકા, સાત સાંકરી, તેજ દાંકામાં પાછો આંધા લઈ એક દાંકા, પાછું એ પ્રમાણે એક વખત પાસેનાં ચકરડાં પર શુધો; ચાર સાંકરી પાસેનાં ચકરડાંની બીજી પાતરીના વચ્ચેના દાંકામાં બે આંધા લઈ એક શુધો, નવ સાંકરી, પાછું તેજ દાંકામાં બે આંધા લઈ એક શુધો, એ પ્રમાણે બે વખત પાસેનાં બે ચકરડાં પર શુધો, સાત સાંકરી, છેલ્લાં ચકરડાંની બીજી પાતરીના વચ્ચેના દાંકામાં બે વખત આંધા લઈ એક, નવ સાંકરી, પાછું તેજ દાંકામાં બે વખત આંધા લઈ એક, સાત સાંકરી, એમ પાંચમાં નવ સાંકરી લઈ બધે આંધાવાલા બે દાંકા ત્રણ ચકરડાંની દરેક પાતરી પર શુધો, ચાર સાંકરી, પછી વચમાં સાત સાંકરી લઈ એક આંધાવાલા બે દાંકા બાકી રહેલા બે ચકરડાંની પાતરી પર શુધો, ચાર સાંકરી, તદન આંધા વગર શુધવા ત્રીજા દાંકામાં બે આંધા લઈ એક શુધો, દોરો તોડી નાખે; પાછું * પેદેશી એ પ્રમાણે શુધી એવા સોલ કટકા કદો. દવે દરેક કટકા શુધવી વખતે પેદેશી સરખાતમાં ૭ સાંકરીને બદલે અગીઆર લેવી. શુધવી વખતે દરેક કટકાને સાથે બેડાં નવું, જેમકે નવ સાંકરીના આંધાની વચમાંની સાંકરીને બીજા કટકાના નવ સાંકરીના આંધાની

વચમાંની સાંકરી સાથે નેડવી અને સાત સાંકરીના ખાંચાની વચમાંની સાંકરીને ખીન કટકાની સાત સાંકરીની વચમાંની સાંકરી સાથે નેડવી (જુઓ નમુનામાં).

મયામાંની હાર તેમજ નીચેનાં આપરકો નમુનામાં એટલાં તો ખુટાં આપ્યાં છે કે સમગ્રજી વગર નેડવીને સેદલાઈથી ઉતારી રાકાશે; જેઓથી તેમ નદી ગુથી રાકાય તેઓ માટે થોડી ઘણી સમગ્રજી નીચે પ્રમાણે આપીએ છીએ—પાંચ સાંકરી, પેદલા લાંબા દોડાની અધવચમાં બે આંટા લઈ એક દોડા, ત્રણ સાંકરી, તદન આંટા વગરના છ દોડા ગુંથયા છે તેમાંના ત્રીજામાં બે આંટા લઈ એક દોડા, ત્રણ સાંકરી, એ પ્રમાણે છે કે સુધી ગુંથી જાવો. નીચેનાં આપરકો આ પ્રમાણે ગુંથો—

તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, આંટા વગર એક, આંટા લઈ આઠ, આંટા વગર એક, તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, એ પ્રમાણે નવ તથા સાત સાંકરીના બધા ખાંચામાં ગુંથી જાવો. આર સાંકરીના નાના ખાંચામાં તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, આંટા વગર એક, આંટા લઈ ત્રણ, આંટા વગર એક, તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, એ પ્રમાણે કાલરની આરે બાજુએ ફરતી કીનારી ગુંથી જાવો, કદ પણ નેડવા નેડવીએ તેટલા થોડા એવ નાકક ગુંથવા, પણ તેની કીનારી આરે બાજુએ ફરતી નદી પણ ફક્ત ઉપર અને નીચેન ગુંથવી અને પેદલા તેમજ ઉંઠા કટકાને સાથે નેડવી કદ ગાળ કરવા અને પેદરતી વખતે થોથપર સેરવી દેવા. નેડવીએ તો કદ તેમજ કાલરના ઉપરના દોશમાં રીખીન પોઈ છેડથી “બો” કરી જાંધવો. આ કદ કાલર સેરવે કોરીનો રેરામ અથવા રેપરી કસએ ગુંથવાથી ઘણી સેત્રા આપશે.

આ નમુનાની આપતી નજાર ત્રીજામાં એટલાં તો થોડાં ફરતી અને ખુટી આપી છે કે એક ચાલાક ગુંથનાર ફક્ત તે નેડવીને કાંઈપણ મુશકેલી વીના નમુને ઉતારી રાકશે.
ફરીથીન કુ પાટક.

મોંમનાર—મારા રૂપયા તમે ક્યારે આપશે સેડ ?
કરમુદાર—આરે તમે લારે તમે આવજો. તમને કદે દહાડે કુરમુદ મળશે ?
મોંમનાર—અને બીજા દહાડા ફરનાં બરસપવવારે કુરસદ વધારે છે.
કરમુદાર—પાશ, લારે તમે ફર બરસપવવારે ફેડા ખાયા ફરજે.

રમુને કુરસદ.

નીચથી એક અથવા વધુ બાજીરોના જે બાજુએ ખરા બનાવ્ય હમારી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામે “શ્રી મિત્ર” ના અથવા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામ પર સીકી કદાકી, જેનાં નામ પર આવશે તેને એક સુંદર રંગીન આવડતો સાવડું “ફેબેડર” લેટ આપવામાં આવશે. હમારી પર લખી મોકલનારાઓએ નીચથી સરતો ઉપર ખાન આપવું.

૧. દરેક લખનારી બાજુએ પોતાનું ખર નામ તથા રેકાર્ડ હમારી ખાનગી જાણને આરે આપવું, અને અખરને તેઓની મરજ ન હશે તો આખું નામ છાપવામાં નવી આવશે.

૨. જવાબો જનતાં સુધી આવતા તાસની તા. ૧૦ થી સુધી મોકલી આપવા.

૩. જે કોઈ બાજુએ રમુને કુરસદ “શ્રી મિત્ર” માટે લખી મોકલશે અને તે બે અખરે પસંદ પડતી હશે, તો અમારા અંકમાં દાખલ કરવામાં આવશે. લખનારે કાગળની એક જ બાજુ પર “મારજન” છોડી લખવું, પછનારેની બાજુએ કોઈ પણ લખવું નહી. પોતાનું નામ તેની નીચે મુકવું કે નહી, તે તેઓની મરજ પર રાખવું.

૪. જવાબો મોકલનારાઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામું કરવું. શ્રી મિત્રના “રમુને કુરસદ” નાં બાજુ અધીષતી બેગ, કુરસદે ઓન ગેસ—ગુખાઈ.

૧-ઉપચાલુ.

નીચથી આપતી પ્રમાણે દરેક વાચનના અરથો દહાડી તે ફેડા દેના પહેલા જોવ મોકલશે. તો મારી વાંચનારીઓને જાણીતી એક બાજુનું નામ નીકળશે.

- ૦૦૦ ઈમ્પા.
- ૦૦૦ રમનું નામ.
- ૦૦૦ એક જાત.
- ૦૦૦ એક જાતથી દવા.
- ૦૦૦ પરખત.
- ૦૦૦ બજોતો બાપેદા.
- ૦૦૦ મેન.
- ૦૦૦ રાદા.
- ૦૦૦ ફરનાં બી.

તર્જ જમસેદા ઠીક.

૨-ઉપચાલુ.

હું એક પ્રખ્યાત રસનું નામ છું, તેમ એક જાનનાં પસંદ નામ પણ મળે મુકવું, મારાં નામના ફેડા ત્રણ અખરે છે; ફેડા લારે હું કોણ છું ?

મોડીસ નમજુરીન (ફરકતા.)

૩-ઉપચાલુ.

એક ત્રીજ વાણે છે તેને પત્ર નથી, જોવે છે પણ વાચા નથી, સફેદ છે, વધારી ફેડીએક વાર કાઠું પણ દોવ છે. તેનું બર ન બોલેરી, સાફ, મુખાજ અને છબજુરન છે, તે જનવર નથી, તેમજ ખાનગ કે મોડી પણ નથી, તેપણ તેને કાંટા દોવ છે; ત્રીજ ને નીરપરાથી દોરા છતાં જ્યારે તેનો મીઠામ જ્ય છે ત્યારે બ્લેકમાં કોઈ વધારી રાખવું નથી; એ બાજુ નથી પણ આ પીએ છે તે કોણ હશે ?

મોડીસ મુજબનાં જાંતગીરજ પડેડ (અમતાવાડ.)

૪-ઉપચાલુ.

નીચથી કહેવતો ઉઠવાશે.
પાદા માફ જાક.
લાંચર નામે પસંદ જાક.
લાક પોરીને મેચર કે.
એઈ બેન કાકો નેસી ફેડી રડ.
અકાદો રાઠ મુખક પમ્મેલ.

૫-ઉખ્યાલું.

નીચે આપેલા સંખ્યાનાં અંકો લઈ એક એવું દાયમંદ બનાવે કે જેની સંકેતી હદો તેમજ આઈ લીટીમાં ચોટુંકની વાત પર વેલાત તેમજ હાલુતનામનાં બહુલતા થઈ ગયેલા નેકદમ પુરપતું નામ આવે.

૧. કાયદામાં છું પણ લાસમાં નથી.
૨. એવગઈ.
૩. પારસી મરદતું નામ.
૪. દાયમંદમાં અંતિયું નામ.
૫. દીનદાર પુરુષ.
૬. સીત.
૭. નમનતાઈમાં છું પણ મહાદામાં નથી.

૬-ઉખ્યાલું.

એવું શું છે કે જેને આદમજાત પોતાના પ્રાણુથી અધીક વ્યાદ છે, વધા મોતનાં કરતાં વધારે ધીકારે છે, જેને સરોતરી થણું મળે છે; જે કંજાળ પારો દોષ છે, પણ વાણવને તેની દરકાર છે, જેને મુમ ખરો નામે છે, પણ હડાડ બચાવે છે, નેક વાંચ; નાર, તારી અકતરું પરી બેઠાની એવી વીલણુ વરતુને સોધી કઠોડા.

મીસ મણીકબાઈ દા.૦ શેરાફ (ઈન્ડોર.)

એલાસો અઈ વેલાનો.

- ૧-સા ક ર.
- ૨-ગોળ વીનાનો કંચાર નહી, ને બાપરી વીનાનો સંચાર નહી.
- ૩-૧) પચસી-પચાસ. (૨) સમતોળ.
- ૪-કુકો.
- ૫-મસુકીપદમ, મુમ-મુશી-મુપ-મતી.

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર યુવર્ધ ખાતેની

બાનુઓનાં નામો.

બાઈ રતનબાઈ કુશબ મેલી ૧, ૨, ૫. બાઈ હોરીબાઈ કુશબ ભીખુ ૭. બાઈ. બાઈ રતનબાઈ ગાલબુલ મારતા ૨, ૩ (૨). Miss A. D. Puchasee, ૩ (૨) (૩). બાઈ બ. પી. ચેનરસન ૧, ૩, ૫.

દેશાવરની બાનુઓનાં નામો.

મીસીસ યુવર્ધ મેરિસાફ (મૈક) ૧, ૩, ૫. મીસીસ નમ્મુદાન (કલકત્તા) ૧, ૫. બાઈ રતનબાઈ સેંકડાખલ કાલુશા (નંદી) ૩. બાઈ મણીકબાઈ શા. શેરાફ (ઈન્ડોર) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ પુતલીબાઈ સેંકડાફ બેકમંચ વાળા (પુર) ૧, ૩, ૫. બાઈ મી. સી. ડી. (પુણે) ૧, ૨, ૫. બાઈ આઈ. મણ ૩ તરલ મેલાબાસ (મૈક) ૧, ૨, ૪, ૫. બાઈ બાઈબાઈ અમરેકલ મેલાત (કરોમી) ૧, ૩ (૨). બાઈ ટી. આર. એમ. દારુશા (રામીખ) ૧, ૨, ૩, ૫. મીસીસ શરીતબાઈ બંદુરેલક કુલાસ (મૈક) ૨, ૩ (૨). મીસીસ યુવર્ધાન બંદુરેલક પટેલ (અમદાવાદ) ૧, ૩ (૨) (૩). મીસીસ બેંદ-લક કાલાલ પટેલ (અમદા) ૧, ૨, ૩ (૧) (૨) (૩). મીસ મેલીબાઈ પાડ-લણુક બનવેરલક પુણેશલા (મેલાખ) ૩ (૪). મીસીસ બેરેલક વરતુ બેંદ-રામલ (સીકદરાબાદ) ૧, ૩, ૪, ૫. મીસ મણીકબાઈ કંચલ મયખાલા ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસીસ રતનબાઈ આદરલક અમીન (બસકાપુર) ૧, ૩ (૧) (૨) (૩).

હમાઈ ગયા મારતું મુંબતું ઈનામ નીચલાં બાનુએ જોળ્યું છે, જે તેઓ મેદરખાની કરી "કચરારે દિવ પ્રેસ" માંથી મંજાની લેવું.

બાઈ બ. પી. ચેનરસન.

હમાઈ ગયા મારતું દેશાવરનું ઈનામ નીચલાં બાનુએ મેળ-યું છે, જે તેઓ પણ મંજાની લેવું.

મીસ મણીકબાઈ શા. શેરાફ (ઈન્ડોર.)

૨૫૪

અમારી લખનારીઓને ખબર.

જે બાનુઓ સી મિત્રમાં લખાણુ કરવાને રાજ છે પણ પોતાનાં નામો બહેરમાં બોધાં મુકવાને રાજ નથી તેઓને નાસીપાસ ન કરતાં અને ખાસ જણાવે છીએ કે આવતા અઢીઓ અમે તેઓનાં લખાણુની પણ આ ચોખાન્યામાં જગા કરવાને ખુશી છીએ.

અમારી સર્વે લખનારીઓનું ધ્યાન અમેા નીચલા કાચદાઓ પર ખેંચે છીએ:-

૧.-લખનારી બાનુઓએ તેઓનું રહેવાનું બરાબર કેટલાય તેમજ જેઓ બહેરમાં નામ આપવાને રાજ ન હોય તેઓએ અમારી ખાતની જાણ માટે 'ખર' નામ આપવું. તેમ નહી બનશે તેા અમે તેઓનાં લખાણુ કબુલ કરવું નહી.

૨.-લખાણુ અસલ છે કે તરજુમે તે જગાવવું. જો તરજુમે હોય તેા શા ઉપરથી તે કીધે છે તે પણ જણાવવાની મેદરખાની કરવી.

૩.-છોને અલ્લે ડરખેને હાથનું લખાણુ છે જોવા કાંઈ પણ સક પડતાં અમે તે ચોખાન્યામાં લેવાને બંધાવતાં નથી.

૪.-કેાઈ પણ બાનુએ ચોખાન્યાને લગતી કાંઈ પણ બાબદ વીરી યુક્તિ-અથવા મુશ્કતા કરવી હોય તે સી મિત્રનાં બાનું અધીપતીને સરનામે કામલ લખી યુકાવ-ઈ; પણ તેને જગાળ ખાતની મોકલના કે ચોખાન્યા માફતે, તે અધીપતીની ચરજ ઉપર આધાર રાખે છે. દરેક સવાલને ખાતની જગાળ આપવાને અમે બંધા-વતાં નથી.

૫.-લખાણુ દર ચહીને દરમી તારીખની અંદર મોકલી આપવાં. મોડાં મહેલાં લખાણુ તે મહીનાના અંકમાં આપી સફરી નહી. અધીપતી.

લખી મોકલનારાંઓને ખબર.

એક ઉમેદવાર પારસી બાનુ-દરગીર છીએ કે તમે યાગીજ તેવો "મેનોમામ" અમારી પાસે નથી, હલે તેા મોડી જુશીથી આપતે.

પારસીસ મેરબાઈ મેરામખ ખરસીદહ ઈબનેર-જયા માસના અંકમાં તમે મુનરકની બનાવવાની રીત આપી છે તેમાં તમે "દુધીયા રવો" કહાડવા વીરી લખેછો તે કેમ કહાડવો તેની ખોલાસાથી વીગત આપશો તેા મોડી મેદરખાની થશે. કેટલીક બાનુઓ તરફથી અ-મોને એ ખોલાસો માંગવાની મુશ્કતા થઈ છે.

પારસી મેદરખાનું ધનદારાઈ ખરાસ-મેદરખાની કરી તમારી નવી વાંતા શા પરથી લીધી છે તે જણાવજો, અને બનતાં મુખી લખવામાં મેહુલી બાવા વાપડો તેા સાહે.

આ "સી મિત્ર" મુંબઈના મેરમાં ના. ૨૬ હાલની મેરમાં કચરારે દિવ રતીમ પ્રેસમાં પાતાને મારે કુશલ કાચલક મેદેતાએ છાપ્યું છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અપ્પનાગોને દીપત્રેગા ધરાવનાર એક અંગ્રેજ આનું જુદા જુદા પચીસ હુનરો શીખવવાને તર્જમાર છે. ચીત્રીસ ઉપાધ્ય. એચ. ગેકેન્ડ, ટે. મજમાન, ગેરામજી હાવની સામે.

સાઉન્ડી એર કુપની, લીમીટેડ.

પોઆના, આરગનો, હારમોનીઅંગો, ગીતાર, ઝીકરસ, મેનડાલાઈન, તથા જાતજાતના વાજરો અયુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં નવાં શોખાન્યાં દરમેક્ષે આપરે લો આપે છે. સધરી તરાર્દનાં ડરાઈંગ તથા ચીતારી ખાઉટ કરીને

ધણી સરસ રીતે ફરેમમાં જડવામાં આવે છે. સાઉન્ડી એર કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તહન નવીજ ધપતી અને આજ ગુપીમાં

ખતાર નહી પડેલી

ખોર દેહુ અવસ્ત;
(તેની માએનીના સાર સાધે.)

માએનીના સાર લખનાર.

એરવદ હાવમજી એલલજી હામા.

મજવામાં રહે એની નાના કદની ચોપડી જેનું કદ માતર હાવાઈમાં જા ઉચ તથા પોદલાઈમાં રાખા ઉચ છે. એ ચોપડી ચોલાવમાન પુર્ણ સામે એન્યુકેરાન થો સમાં ધણી સરસ બંધાવી છે. એ પુસ્તક ૬૧૦ સફા નું ધણું દસવાર બનવા છતાં, સરવેને ખરીદ કરવાને બની સેકે માટે કીમત તેની ધણીજ મજાજુત બંધાઈ સામે માત્ર આના બારની રાખી છે તથા તેનીજ રીતની બંધાઈ સાધની થોડી ચીકીત સાધની, જેનાં પુર્કાં હપર સત બરપોરત સાદેજની મુનેરી ચીકીટની સજી આપવામાં આવી છે, તેના ૩૧ પડો. ચોપડેજ બેજ

એ પુસ્તકમાં અંગ્રેજ, યથા, નીચારશી, એટા, પટેતા, નીરંગો, બાએ, નમસકારી ઉપરાંત નવ યશનો હાખત્ર કરવામાં આવી છે.

કેયસકે દિન્દ છાપાખાનામાંથી મઝરી.

ખરશેહુ મનચેરહુ બેસાનયાની કુા
ચીનાઈ તથા દેશમી કાપડ વેચનારાઓ
મુંબઈ, કેટકેડ, હારનબી રોડ, સર જગશેહુ
છજમાઈની સ્કુત પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે લોં તરેહવાર જાનનું ચીનાઈ, બીલાયતી, જેપાનીસ અને શેઆઈનું દેશમી કાપડ સાડીઆનું તથા પોત્રપ્રાચોનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું નખી નખી જાનનું સાફ અને સસતું મજરી તેમજ ઉનનું અને ચુતરાઈ કાપડ પણ કીદાવન બાવે મઝરી. ચીન, બીલાયત, શેઆઈ અને જેપાનથી દર પદર દહાડે નવો નવો માત્ર આવે છે.

છક, ચીક અને કસબ તીકીતો ચુરતી માત્ર બરવા સાર કીદાવત બાવે મઝરી. દેસાપરના ધરાકાએ હમારી દુકાનની બેટ લેવાની ખાતરી ધરી. બાકાર ગામના આરડો ખાતરીથી બંજવવામાં આવેરો.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં બખતાવર બાનું લેડી રેના માન

પામેલા ચાસરા હેઠળ.

શ્રી સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—હીસેમબર ૧૮૮૯. ૬

	સફે.
૧. ધર સંસારી કેળવણી—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૨૫૪
૨. મીસન બાવાનું વસિયત—એક ઘણી અનવળ એવી રસીલી વાતો— (લખનાર મીસ શીરીન ફૅ પાટક)	૨૬૧
૩. અરેખાઈ—(લખનાર મીસ ધનબાઈ ફૅ રોકના).....	૨૬૬
૪. આ દુન્યાનાં આપણાં કામોમાં આપણને બલવધી ભેળીતી ફરજ—(લખનાર મીસ શીરીનબાઈ રૂરતમજ ફૅ ઠંવાકર).....	૨૬૭
૫. પુરવોદ—(લખનાર મીસ પુરવોદ કોહોલા).....	૨૬૯
૬. કંગાળ મીસીસ ગેબરીક—કપીતા—(લખનાર મીસ બૅ પી કિંગ).....	૨૭૨
૭. નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મ થરીત્રો—ફોરેનસ નાઈટીનગેલ—ચોપ સાથે—(લખનાર મીસ શુભબાઈ ફૅ પાટક).....	૨૭૨
૮. કાચે—કાચ કપર શુભતવી રાખનાર એક માબુસને હાથે લખાયલા પોતાની છંદગીના બનાવો—(લખનાર મીસ નવાજબાઈ બૅ પાટક).....	૨૭૩
૯. રાંધવાને લખનું—(લખનાર મીસ શીરીનબાઈ દારાસાહે વાસપોરવાલા તથા મીસીસ મેટ્ટેબાઈ ખરવોદજ સોરાણજ હંબેર).....	૨૭૫
૧૦. “ગનબીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર—હત્તા લેડી જાસી—સાત ચોત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીરબાઈ નૅ મે. પટેલ).....	૨૭૬
૧૧. રાત્ત ઓસકાર—(લખનાર VIOLET).....	૨૭૬
૧૨. લાચા શુભવા વીરો—મે ચોત્રો સાથે.....	૨૮૧
૧૩. રચુને કુરસદ—(લખનાર રચુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૮૧
૧૪. બોલાસો ગઈ વેળાનો—(લખનાર રચુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૮૨
૧૫. મુંબઈ તથા દેશાવરથી ખરા જવાબી લખી સોકેલનારે બાનુંબોનાં નામોનાં ટીપ.....	૨૮૨
૧૬. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૨૮૨

સત્રી મિત્ર : OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ છ.

વિસમ્ભર ૧૮૮૯.

અંક ૧૦૩૦.

શ્રી ધર સંસારી કેળવણી
યાને એક ખરી કેળવાયત્રી માતા પોતાનાં
બાળકોને કેવી રીતે ઉધાવે છે.

માતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

પ્રકરણ ૨ જી (ચાહુ)

એક બચ્ચાંનાં ઉપાંતો વીચારો—એક માતાનું બીજાનું.

ક્રમાએને સાંત કરતાં દીનજાઈને પછા વખત લાગ્યો, પણ છેલ્લે તેમાં તેવણ કોને પામ્યો. એક દીનજાઈ જુસારવગમાં ૭ અઢ વારમાં સુધી રહ્યાં તોપણ તેવણનાં બેદનની ખરાં દીનની આવજગતમાં એટલાં તો શર્યામાં હતો કે જે બચ્ચાંઓ થોડા વખતમાં તેવણની સંભાળ હેઠલ આવનાર હતાં, તેઓ વીરો સેદન, સાન વીચાર કરતા દીનજા તેવણ હાલ બીને કાંઈ પણ વીચાર કરતાં ન હતાં, એકે તેવણને લાગતું હતું કે બાલ એટલો તો ખતોદર અને દીન ખેચનાર હતો, અને શુદ્ધ દરેક હોકરા કરતાં ઉચ્ચાન ખવાકની હતી, તોપણ તેણી એક એવી સી નહી હતી કે કુકત પોતાની લાગણીપર ન વીચાર બાંધે. તેણીનું દમણનું દમણીની બરેકુ કામ તેણીને તેઓની વચ્ચે પડતાં અટકાવતું હતું; કુકન તેણી ખાપથી તેઓને પ્યાર અને વીધાસ છતવાની કોરોસ કરતી હતી. પોતાની માની માંદગી, માસાની હાનગી, અને હાલમાં મલતાં દરેક વાતનાં છુટાપછુટી જાલ પોતાનાં વગાંની સામે ધતો ન હતા, જેવી દીનજાઈ અને મનવેરશાહ એમન પારનાં હતાં કે એક લાગણી હપદે લાં બચ્ચાંમાં નેટલી શુદો હોય તેટલી તેનામાં ન હતી. એક

તેણીની માએની જે રીતે ખરાં દીનથી ચાકરી કરતી હતી અને તેની માસીને દરેક બાળદમાં કુપચુપ મદદ કરતી હતી, તે એક ફરજ તરીકે કરતી હતી, કે ખરા પ્યારથી કરતી હતી તે દીનજાઈ કદી સહતાં ન હતાં. તેવણની બેદનના બેદનવા પરથી તેવણને ખચર હતી કે તેણી પોતાનાં બાળકોને એક સરખી નજરથી જોતી ન હતી, પણ આઈમાએનું સવારતપણું એટલી બધી દડ સુધી ગયું હશે એવી તેવણને ખચર ન હતી, તેવણ એટલું તો માનતાં હતાં કે એક માતા કદાચ પોતાનાં એક બચ્ચાં કરતાં બીજા પર વધારે દેન રાખી શકે, પણ તેથી પેલાં એકને તદનજ નીચારી કુક એ તેવણ માની સહતાં ન હતાં. તેવણ પારતાં હતાં કે કદાચ શુદ્ધ હેલ માતાને નેટલું તેની માએ તરફ દોડતું નહી દોલ, પણ એક માતા એક છોકરાંનો પ્યાર, તેને તદનજ કુદરત પર રહેવા છડી, કયું પણ ઉત્તરન આપ્યા વગર મેળવી શકે નહી. શુદ્ધ જે સંધજી કરતી હતી તે જે પ્યારથી નહી દોલ તો ફરજથી કરતી હતી નેહએ, કે જે ફરજ માટે તેણીના નેટલો નાનાં બાળકમાં આટલો બધો વીચાર દોલ એ થલુંન કંઈયું, અપુદરતી અને અણગમતું લાગે છે. આપા બાપા વીચારો દીનજાઈનાં મનમાં અમથા બચ્ચા કરતા હતા. પણ કાંઈ પણ જેખમે પોતાના બાણેજ અને બાણેજની ચાચચતણને પોતાનાં છોકરાંઓ પીસાલ બચ્ચાસ કરવાને તેવણે દેડાવ કીધો.

એકે તેવણ શુદ્ધે ખચરન સમજ નહી સહતાં હતાં, તો પણ આઈમાએની લાગણી તો હમે તે બાળક, તરફ કુદરતી રીતે ઉત્કરણી હતી. પણ અફસોસ, ધણીન મોરેથી જેમ જેમ દીનજો જતા તેમ તેમ તેવણ એટલાં તો નખળાં થતાં જતાં હતાં કે થોડાક થોડો ખટખટા ધીવાય વધારે કયું મોલી સહતાં ન હતાં. પણ ન્યારે તે નાની છોકરી, બાલ, અને તેની માસીના રમથા વળવા પ્યાર બરેકા કાપાવાલા હતાં પોતાની માનાં બીજાનાં આગળ કાકાકોના કલાકો સુધી મેસી રહેતી હતી, છારે આઈમાએ આપો વખત તેણીના મેદકા લીકા કરતાં હતાં અને હેંજતાં હતાં કે તેણીને પોતાને દેખે દાખીને પોતાની મેદકનસારી ખરેસી યાતકી ચાત તે બચ્ચાં આગળ કમુમ કરે. ખરે યુધાયા તો તેવણ દમણું તેણીને ભલવા નેટલીન ચાદનાં હતાં, પણ નખળાઈને લીધે તેમ મોલી પોતાની પ્યાર અકારથી જનસારી સહતાં ન હતાં, શુદ્ધે

તેના મમા પર તેના જેટલું તેણીનું હૈત હવુંજ નહી; તેણી બંધુતી નહી હતી કે તેણે શું બોલ્યું છે, તેના જેટલું તેણીને લાગી શકેજ નહી; અને આટલું બોલી રહ્યા અને રમ્યા ખાયા લાગ્યા. શુભે કંઈ પણ જવાબ આપવાની કોશિશ કીધી નહી, તેણીએ વીચાર્યું કે જ્યારે તેણીની માએનાં યોગ્ય અધવાર્યાનાં હૈતથી તેણીને આટલું બધું લાગતું હતું, ત્યારે ભગ્નને કેટલું લાગે. ભેડે તેના યુક્તિ ભરેલા બોલોથી તેણીનાં દીવમાં થાણું ઝોણું આવ્યું (કારણકે તેણી બંધુતી હતી કે તેણી પોતાની માએને ખગીત ધણીજ માહતી હતી) તો પણ તેણી તેની (ભગ્નની) એટલી બધી દલગીરી ખાતરજ તેને વધારે માહતી અને વખાણતી હતી; અને તેણીને પોતાને પણ લાગ્યું કે કદાચ ભગ્નના જેટલું તેણીને લાગતું નહી હોય. ભુસાવવમાં તે વેનાએ દેખ્યું ન હોવાથી બીજાનાં આઈગાએ નવરોજજ દસ્તુરે ઘટતી કીધા કરી તેવણનાં ઘેરની ઘોરક દુર એક એકાંત જગાપર દાસ્યાં અને તે ઉપર કબર બધાવી આસપાસ ઘાડ ભરી લઈ એક નાનો બાગ પણ બનાવ્યો. ચાર દીવસ વીસા પછી તેઓ ભુસાવવથી ઉપડી ગયાં અને જવડ તો પોતાની સપળો દલગીરી ભુલી ગયો. ગરીબ બીચારી શુભા ભેડે તેણી પહેલાં તો સુખી હતીજ નહી, તોપણ દબણું વધારે દુઃખી જણાયા લાગી. ભગ્નને મદદ કરવાનું અને માહવાનું જે વચન તેણીએ પોતાની માએને આપ્યું હતું તે તેણીને વારંવાર યાદ આવ્યા કરતું, અને દરેક વેલાએ તેણી ધણીજ ગંભીરતાથી તે પાલવતો દેશવ કરતી. આ સમયે કંઈ તેણી પોતાની માએને ખાતરજ વીચારતી નહી હતી, કદાચ તેણીના બાપે (જેને માટે આપણે હેડે થોડા વખતમાં બોલીશું) અને જેને શુભ હરથી બ્યાદા માહતી હતી) ને તેણીને ધણી સંભાળથી કેળવી ન હતે, તો તેણી પોતાની મા તરફ એદરકંઠીથી જોતે અને ભગ્નની અદેખાઈ કરતે; પણ તેવણની દરેક વેળાએ પોતાની માએપર ખ્યાર અને હૈત દેખાડવાની, અને તાણે ધવાની વારંવારની રીખામણ તેણીનાં દેખાંપર કદી ભુસરાય નહી તેથી રીતે કેવતરકઈ રહી હતી. તેણી માનતી હતી કે માએ કમણતા પાળવથી કે જે કમણતા તેણીની માએને આટળી બધી બુધી કીધી હતી) તેણી પોતાના બાપને પણ તાણે થશે. આ એવડી ઉસકેરણીથી તેણીના વીચારને વધારે વજન મળ્યું, જે ને દીનખાઈને ખખર હતે તો તેવણ જરજ ચીંતાવુર ખનતે અને તે ખ્યાર તેણીનાં મનમાંથી દુર કરવાની કોશિશ કરતે. પણ શુભાને લાગે વખત મળે દરેક વીચાર અને લાગણી છુપાવવાની રેવ હતી. દીનખાઈ તેણીને છુપી રીતે તપાસ્યા કરતાં હતાં અને એનું ધારતાં હતાં કે વખત અને સંભાળ પોતાનું કામ કરમાં જશે અને તેવણ તેણીની ચાલચલણ બસ-

“શુભ, તું આજે કેટલી બધી સફારી હકી? કાંય અડીયાં તો હું પહેલાં આવી તુંને બનવાવાનો હતો કે હું મારી વચન ભુલી ગયો નથી,” આમ કહી તેણે થોડાક સુદર ધુલોના રેખા તેણીને બતાવ્યા, અને તે વૈરપર દાટવા માંડ્યા.

“ખ્યાર રસ્તામ, તું કેટલો માથાણ છે? પણ તું એટલો તો દલગીર લાગેજ-નુંને શું છે? નવરોજજ શું તુંને એમ કર્યા ના કહે છે ને એવણ ના કહેતા હોય તો ના કરતો.”

“નહી, નહી, શુભ, ખ્યાર તો કહે છે કે આપણે જે કરીએ છે તે ખર્ડ છે અને તેવણ પોતેની આપણે અડીયાં ઉઘાટેમાં ધુલોની સંભાળ લેશે. હું દલગીર એમ છોડો કે, હવે તું જતી રહેવાની છે અને અમારેથી એટલી તો જુદી રીતે રહેશે કે તું મને તદન ભુલીજ જશે.”

“ખરેખર રસ્તામ, હું એમ તો નહીજ કરશ, જે લોહા મારીપર માથા કરતે તેને હું કદી ભુલી નથી જતી; અને તો હજ અંતણાં લોહામાં રહેવા કરતાં તમારી સાથે રહેવા વધારે મને છે, પણ ગઈ કાંતે રાતના મેં મારીને કહેતાં સંભળ્યાં કે નવરોજજ તુંને આમારે લાં મલવા મોકલશે, તે તુંને ગમશે, નહી વાઈ?” ભ્યાં સુધી તે ધુલો રેખાઈ રહ્યાં લાં સુધી તેઓએ વાત કર્યા કીધી, પછી શુભાએ જણાવ્યું કે તેણી ધણી વાર બહાર રહવાથી તેણીની માસી કદાચ યુક્તે થશે, અને આમ કહી ધર તરફને રસ્તા લીધો. જ્યારે રસ્તામે તેઓનું એટલે બધા વખત બાહરે રહેવાનું કારણ તેણીની માસીને જણાવ્યું ત્યારે તેવણે શુભાને માથાથી કાઢી કીધી, કે જેથી તેણીનું પોતાની માસી તરફ વધારે ખ્યારથી લોહી દોડ્યું અને તેણી ને બીડકણ ન હતે તો તે દહાડેથીજ તેવણને માહતાં શીખી દતે.

માસાની ગાડીમાં બેસી નવાં ઘેરમાં જવાની હોંસ, નવાં સગાંને મલવાતો વીચાર, અને પૈસાપાલાં સાથનાં સગપણે બલપર એટલી તો અસર કીધી કે તે પોતાની દલગીરી જન-દીથી ભુલી ગયો, અને તેની આંખો ખુશાલીથી ચમકવા લાગી. તેની માએ કંઈ હજ તેનાં ખ્યાનમાંથી ખસી ન હતી, કારણકે તેણીને લગતો એક પણ એમ તેની આંખોમાં આંસુ લાવવાને ધુરતો હતો, તો પણ ખુશાલી દલગીરીપર ફાની હતી. શુભાને તો ઘણું લાગતું હતું, જેમ જેમ તેઓ ભુસાવક છોડી આગળ ગયાં તેમ તેમ તેણીને નવરોજજ અને રસ્તામ વધારે અને વધારે દુઃખ ભરેલી રીતે યાદ આવવા લાગ્યા અને પાર-કાંએને મલવા માટે તેણી વધારે બીદવા લાગી. તેણી બંધુતી હતી કે ભગ્ન તો બધાં સાથે જનદીથી પડોશઈ બેઠી તેઓનું હૈત જનદીથી મેલવશે અને પોતાની એદનનો તો વીચાર કર-શેજ નહી, તેણીની માસી તો તેણીનાં પોતાનાં હોકાંઓથી જનદીથી વીટળાઈ જશે, ત્યારે તેણીના ખ્યાર છતવાની તેણી

મ કરણ ૩ જી.

મઈ ગુજરેલી વાતી—મગફરીની પડતી—નરમાસ-
પણાની ચલડતી.

ઉપસાં પ્રકરણમાં આપણે જે કંઠી ગયાં છઈએ તે તથા આઈમાએ અને દીનપાઈની માસચલણમાં એટલે જ્યાં ફરક પડવાનું મરણ શુ” હતું, તે બતકવા માટે તેઓની આગળી છંદમીમાં આપણે ઉપર ટપકેથી નગર કરવી જોઈએ. જે અમારી જુવાન વાંચનારીઓને આ દેવાઈ કંટાળા બરેલો લાગે તો બહે તેઓએ તે છોડી દેવો, પણ આશા છે કે અમારી વધારે ઉમરે પુગેકી બેઠનપણીએ તે પુરતી ઉઘટથી વાંચશે.

આઈમાએ અને દીનપાઈ બંને હોરમજશાદ બેઠલી હોમ-
છતી બેઠીએ હતી. હોરમજશાદના જાપાના બેઠરાગછને, વર-
દશના રાગની વફાદારીથી સેવા બજાવવા માટે મોટી મોટી નાગરીયો ગમી હતી અને તેવજી લાંબા એક વડા શેઠ્યા તરીકે ગણીતા હતા. બેઠરાગછએ કંજીસાઈથી એક ગંભીર દોષત એકઠી કાઢી હતી, પણ જેમ પણ ખડું બને છે તેમ તે કંજીસા આપના બાહાલ બેઠાએ તેવજીનાં મરણ પછી અરંધી દોષતની કુલધાંણી કરી નાખી, અને જુવાન વરે એક છોકરા પોતા પાછલ મેકી મરણ પામ્યા. આ છોકરા તે હોરમજશાદ હતા, તેવજીનામાં પણ પોતાના જાપની થોડી ઘણી ખાસી અને એકો હતરી હતી અને હમણું તો તેવજીની મોટી મોટી બેઠીએ સફેદ કાઠી મોશાલ ઘડી પડી હતી અને સમગ્રો હોર દમામ બાહેરનોજ હતો; તેવજીનાં મણીલાંણી પીરેજાપાઈ આવી વખતે તેવજીનો જાગણ હાથ દતા, પણ બસમ મોત કોણેને છોડતું નથી? તેણે તેવજીનાં જેવી નરમાસવાસી અને બલી જાતને પણ તેની ખીસતી જુવાનીમાં પોતાના સપાટમાં લઈ લીધી; તેવજી ભારે મરણ પામ્યાં સારે દીનપાઈની ઉમર સાત વરસની, આઈમાએની પાંચ અને તેઓના એક પુત્ર બાઈ સોરાખની ત્રણ વરસની હતી. માણેકજાઈનાગની પીરેજાપાઈની દુરની સગી હતી, તેણીનાં મા આપ તેણીને જાગપણમાં નાવારેસ યુકી મરણ પામ્યાં હતાં. પીરેજાપાઈએ માયાથી તેણીને પોતાના આસરા હેઠલ લીધી અને એક ક્ષીને જાગતી પુરતી કેળવણી આપી, ઉમરમાં આવા પછી તેણીને એક આખરદાર મદદશ સામે પરણી; થોડાં વરસનું મુખ ભોગવી કમનસીમે માણેકજાઈ રંગમાં. તેવજીના વર પોતા પાછળ એક નઈજી નાગની જુગકુચર છોકરી શીવાય કાંઈ પણ દોષત યુકી ન ગયા હતા, અને માણેકજાઈને ફરીથી પીરેજાપાઈને આધારે આપી પડવાની ફરજ પડી, તો જોઈ તેવજી કાંઈ પીરેજાપાઈના ધરમાં બોલ તરીકે નહી પણ એક મદદગાર અને સાથી તરીકે રહ્યાં; પીરેજાપાઈની માણેકજાપર એટલા તો વીધાસ હતા કે મરતી વખતે તેવજી પોતાનાં બચ્ચાંઓના હાથ માણેકજાઈના હાથમાં આપ્યા અને હોરમજશાદને આગ્રહ કીધો, કે તેવજીને હમેશાં પોતાનાજ ધરમાં તેવજીનાં વડાસા બાળકનાં માથાંપર રાખે. આ માંગણી હોરમજશાદે મોટી

ખુશીથી આદર રાખી; તેવજીનાં મરણ પછી હોરમજશાદે સમગ્રો કારભાર માણેકજાઈને સોંપ્યો, કે જેને તેવજી તદન લાયક હતાં. હોરમજશાદને છોકરાંઓને નીશાલે મોકલવું પસંદ ન હો-
વાથી અને તેઓનાં સારાં નરીમે માણેકજાઈ એક કેળવણીમાં જાતું દેવાથી તેવજી પોતેજ છોકરાંઓને કેળવણી આપવાનું માથે લીધું.

દીનપાઈમાં જો કે પુરતી ઘણી જુલો હતી, જો કે તેણી કાંઈ ઘણી દુહીવાર ન હતી, તોપણ તેણી માણેકજાઈને ઘણી મેદનત આપતી ન હતી અને તેવજીની “ઘણી માનીતી” ધઈ પડી હતી, કારણ તેણી તેવજીને હમેશાં આદતી, માન આપતી અને તેવજીના દરેક દુકમને તામે ચતી. બીજા હાથ પર આઈમાય પુરતીની એટલાં તો દુશવાર મગજની હતી કે જેથી કાંઈ પણ શીક્ષકને તેણીને શીખવવાનું ઘણું મજાદ અને ઉત્તમણું ધઈ પડે—પણ તેણી એટલી તો બોહસીલી, ગુસ્સાવાલી અને સામાં માથુસ તરફ માનીતી નગરની નહીં બેનારી હતી, કે તેણીને શીખવવાનું ઘણું મુશ્કેલ ધઈ પડ્યું હતું. વળી પોતાના જાપની પણ લાડકી દેવાથી માણેકજાઈને વધારે બારી પાડું હતું. આઈમાયનાં સનમાં એવોજ ખ્યાલ હતા કે તેણી માણેકજાઈની માનીતી હતી અને પોતા તરફ તેવજી બેઠરાકર હતાં. હોરમજશાદ એક એવા નજાનાં મનના પુત્રા હતા કે ઉપર ટપકેનું જોઈને પોતાનું મત બાંધી દે. બ્યારેપી પોતાની છોકરીઓના અભ્યાસ કરવાના જોરશમાં તેવજી જતા, સારે આઈમાયને હમેશાં રડતી અને દીનપાઈને અબવાસમાં યુદાપથી બેઠા. બ્યારે સાર માણેકજાઈ હોરમજશાદને તેવજીની નાની છોકરીને શીખામણ દેવા કહેલી, પણ તેવજી તે એક કાને સાંભળી બીજે કાને કહાડી નાખતા એક મા જે વખત તેવજી તેણીને ગંભીર જોહેરે શીખામણ આપવાની તજનીજ કીધી, પણ આઈમાય તેવજીની મરદન આસપાસ હાથો વીટાળી તેવજીને એવા તો પકારી નાખતી અને કહેતી કે “માણેકજાઈની માફક એનું હુવડ જેનું મોદહું” ના કલો, નહીં તો હું એમજ નજાશ કે ગારી પર હવે કાંઈ વડાચ કરનારું રહયું નથી.” આટલું બોલ્યા પછી તેણીની સુંદર આંગિયામાં પાણી આપી જતાં અને તેણીનો અવાજ કુબ્જો, જેથી તેણીના માથાજી આવડું દેખું પીંગળી જતું; અને તેવજી તેણી પર વધારે હેત કરતા. આ રીતે, જે સખતપણથી અભ્યાસ કરતી વેળાએ તેણી સાથ વરતવામાં આવતું હતું, તેમ બદલે વધારે વળી રહેતા. ભારે તેણીએ જાણ્યું કે તેણીનું તેણીનાં જાવા પર કેટલું આલી શકે છે, સારે તેણી હમેશાં તેવજી પર પોતાનું જોર અજાપવા લાગી. બ્યારેપી તેવજી તેણીના જોરશમાં અવંતા સારે તેણી હમેશાં રડતી, એનું દેખાડા કે માણેકજાઈ તેણીપર કેટલો જુલમ પાડતાં હતાં.

જેમ જેમ તેણી મોટી થતી ગઈ તેમ તેમ આ વીચાર તેણીનાં મગજ પર વધારે મજબુત થતો ગયો. માણેકજાઈના હાથ હેઠલ પુખ્ત ગુન્જરાતી અને થોડી ઘણી અંગ્રેજીની કેળવણી લીધા પછી તેઓના અભ્યાસમાં વધારો કરવાને એક સારી કેળવણી અંગ્રેજ જાતને રાખવામાં આપી. દીનપાઈ

સાધારણ હુશીયારી અને બેદનનથી જે વખાણ મેલવતી હતી તે તેણીની બેદનની વખાણ આગળ તો કુચ બીસાઈમાં ન હતી. આઈમાંથી ગાયનમાં, તેમજ વનજીવામાં, ચીતાર પાડવામાં અને શીંખવાની બીજ રેકે આઈમાંથી યુદ્ધરમી દુશ્મન દત્તી. જેટલી હોરમજશાહ તેણીની ખુશસુરતી માટે હમેશાં તારીફ સાંભળતા હતા, તેટલીજ હમણા તેવજુ તેણીની દુશ્મન તારીફ બધાને મોહરેથી સાંભળતા હતા. જેમ દીન-આઈની વખાણ કરનાર ફક્ત માણેકબાઈ એકલાંજ હતાં તેમ આઈમાંથી નહીં વખાણ કરનારની ફક્ત તેવજુજ એકલાં હતાં. હોરમજશાહ આથી એમજ સમજના હતા કે તેણી તેવજુની છોકરીના સારા ગુણો તરફ ખામખા આંખોથી જમતી હતી અને તેથી તેવજુ ગુસ્સે થતા હતા. દીનબાઈ પોતાના બાવાની પોતા તરફની બેરકારી માટે ફરયાદ કરતી ન હતી, કારણ કે તેવજુ હમેશાં તેણી તરફ માયાજુ રહેતા હતા. પણ તેણીના બાવા તેણીને આઈમાંજ જેટલીજ માટે છે એવી કાંઈ વેળાએ તેણી ખાતરી કરવા માંગતી હતી. તેથી તેણી પોતાના સર્વશ્રેષ્ઠ આર કે જે માટે તેણીના બાપ તદ્દન અર્પણ હતા અને જે માટે આઈમાંજ તેણીને દસ્તી હતી, તે તેણી માણેકબાઈ અને પોતાના ભાઈ સોરાય પર રેકી દેતી હતી. આ છેલ્લાંને તો તેણી ઘણીજ ચાહતી હતી, અને જે પણ તેણીના ખ્યાલને એક દસતા રમના, ખોટાં દીવના છોકરા મીસાવ ખમ્લાં 'બાળી' આપતા હતા. સોરાયને તેની કેળવણી માટે તેના બાપે કુંબઈમાં એક સગાને લાંબા પાયા દેતા, ન્યાંથી છુટીના દીવસો પર તે પોતાના બાવાને મલકા આવતો હતા. પણ ન્યાંરમી તે ધર આવતો હતાં લાંબે એક રીતે દીનબાઈ ખુદી તેમજ બીજે રીતે દશગીર પણ ચતી હતી. દશગીર ધવાનું કારણ એ કે, આઈમાંજ હમેશાં સોરાય સાથે કછએ કરતી હતી. દીનબાઈ જાતે સખુરીવાલી હોવાથી અને વળી માણેકબાઈ પણ તેણી પર હેન કરતાં હોવાથી તેણી તેણીની બેદનનું સમજી સાંખી જતી હતી, અને એક ખોટી નીજ રીતમાં દરેક નીજમાં તેણીની મરજી રાખતી હતી. સોરાય કાંઈ તેનું કશું કરતો ન હતો, તે તો પોતાની બેદનના કાલવાલા છતાં જેને તે પોતાને હક કહેતા હતા, તે નજરવા ઉભો રહેતો અને મોહતો કે, "બાનું સાંજ આઈમાંજ, બધારે સેક વરમાં હોય ત્યારે કહું પર રાજ નચાવું નહીં." આઈમાંજ પેટેમાં તો તેની સાથે કછએ કરતી અને પછી બાવા આગળ ફરયાદ કરવા જતી. તેવજુ કાંઈથી સમજના વગર તેણીનું માનતા અને સોરાયને સખન કપકે આપતા, જે અણધરતા કપકા સામે તે જુવાન છોકરાનું ઘેડી ઉડકેરાઈ આવતું અને પોતાના બાપની આવી રાખરખાઈ બરેકી સાથે નહીં ખમી રાકવાથી તે તેવજુને સામા જવાબો આપતેજ આવી બાપ દીકરા વચ્ચે મેલાવાયી વધી પડતી, અને તેને અંત લાવવા સોરાય ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં દીનબાઈના જોરમાં આવી જતા. તેનો બાપ બે કે તેને ઘણો ચાહતો હતા, અને તેને માટે ઘણો મરજી દેતો, તોપણ કુવા માંગતો કે છુટીના દીવસો ક્યારે પુરા થઈ જાય.

જેકે ધર સંસારી નાના કછઆઓ આપણને નજવા લાગે છે, તોપણ તે ખરેખર એક કુટુંબનાં સુખને નાશ કરે છે; દીનબાઈ જેકે પોતા કરનાં આઈમાંજ પર તેણીના બાવા વધારે હેન દેખાડે તે ખમી શકતી હતી, પણ પોતાનાં વહાલા ભાઈ તરફ આવી અણધરતાં સાથે તેવજુ ચલાવે અને તેથી બાપ દીકરા વચ્ચે મેલાવાયી થાય તે તેણીથી ખમી શકાતું ન હતું. આની વેળાએ તેણી ગુપ્તગુપ્ત પોતાના જોરમાં આવી જતી, કે રખેને સોરાયનો બચાવ કરવા લેતાં પોતાનો મીનજ તેણી ખોટી કે અને પોતાના બાપ તરફની ફરજ બુદ્ધી જાય. માણેકબાઈએ બચપણથીજ દીનબાઈને એવી તો સરસ કુળવણી આપી હતી કે તેણી નાશન હોવા છતાં કાંઈ પણ કુખ સામે લડત ચત્રાવી શકતી હતી. બ્યારે દીનબાઈ અદાર વરસની હતી ત્યારે માણેકબાઈ મરજી પામ્યાં, અને આ જુવાન છોકરીનાં માર્યા પર ધરતો સમજો. કારણકાર આવી પડે; આજેજ વેળાએ તેણીને વહાલા ભાઈ સોરાય પણ તેણીથી છુટી પડે. હોરમજશાહને મીન હોમીકરન નામનો એક જની અંગેજ દેરાત હતો, જે સરજન મેનરનો મોટો એવો પરાવતો હતો; તેવજુ વારંવાર હોરમજશાહને લાંબા મુલાકાને આવતા હોવાથી તેવજુના કુટુંબ સાથે પશ્ચાદાઈ ગયા હતા. સોરાય તો તેવજુનો એકલો માનીતો થઈ પડ્યો હતો અને તેની ચામણીથી તેવજુ એટલા તો છક થઈ જતા કે વારંવાર તેણી તેવજુ કછમાં આવી જઈ તેને ઘડતા કે "મોટો થઈ તું શું થવાનો છે?" સોરાય ઘરતજ જવાજ આપતો, "હું તો તમારી માફક મોટો સરજન થવશ." અને આ રીતે સોરાયની વધાણી પોતાના ધંધા તરફ જેઈ સરજન હોમીકરન ધણીજ મધન થઈ જતા. તેણીને પોતાને પણ કાંઈ છોકરાં ન હોવાથી તેની પર એટલા તો ખાર રાખતા હતા કે એક દીવસ તેવજુ હોરમજશાહને સમજાવું કે સોરાયને પોતા સાથે વેલાન મોકલે, અને કહું કે તેવજુ તેને પોતાના દીકરા લખજ ગણી ખરાં દીવથી તેની સંભાળ લેશે અને જામી કેળવણી આપ્યા પછી તેની મરજી માફકના ધંધામાં નાખશે. હોરમજશાહે પહેલાં તો આનાકાની કીધી, પણ સોરાય અને મીન હોમીકરનના કાલવાલાથી તેવજુ અંતે પીગલ્યા. આ પછી ત્રણ મહીને સોરાય પોતાની સોર પશુશાની અને પોતાના કુટુંબની ભારે દશગીર વચ્ચે મીન હોમીકરન સાથે દિવડ જવા ઉપડી ગયો. આ રીતે દીનબાઈ પોતાનાં બે સૌથી વહાલાંઓથી છુટી પડી; માણેકબાઈથી તો સદાની અને સોરાયથી તેણી ઘણી હતી તેમ, મોટા થપત માટે.

ઉપર કહ્યું તેમ દીનબાઈને માથે અધાર વરસની જુવાન વધે ધરતો સમજો કારણકાર પડ્યો, જેકે આઈમાંજ માણેકબાઈનાં મરજીથી ખુશી તો નહીજ થઈ હતી તોપણ તેણીને એવું લાગ્યું કે તેણી જુવનમાંથી છુટી. દીનબાઈ માણેકબાઈનાં મોત, પોતાના ભાઈની જુદાઈ અને ધરતો કરકમરનો ખરજ માથે આવી પડવાથી લમાર દશગીર દસ્તી હતી, જેથી આઈમાંજ તેણી સાથે નીકળે દાખા કરતી હતી. જુવાન, રમતીઆક, દસ્તી રમતી આઈમાંજને ધર ખરચતી શું ખખર હોય? એ તો આ-

પણ્યામાં કહેવત છે તેમ “ધર મંગલો”ને ધરને મેળે મળે
ગામ મલાંચે તે ગામનો વેરી. હારેના ખાલી મંગલો
હારમનશાદ જે આઝા ખરેખર કરતા નથી તેમજ
પણું લાગતું હતું, એકે તેવણું આંધ્ર એક મેતાની ઉપર ઉતારત
ખરચ ન કરતા હતા, તોપણ કેટલીક મીએ એવી હતી કે જે
તેવણુની છાકરી ખની શકતી ન હતી. યેરના કારણે સારી
રીતે મકાવવા માટે દીનખાઈ પોતાથી બનતી મેહેનત કરતી
હતી, અને હારમનશાદ પણ તેવણુને ધરમાં મળતાં મુશ્કેલી
અનન્ય થતા હતા; તેવણે માણુખાઈને કાંઈ દીવસેથી ધર ખર-
વાની બાબતમાં પડવા નહીં દીધી હતાં. તેવણુ તો એજ
સમજતા હતા કે સધળો ખરચ પોતેજ કરતા હતા, જ્યારે
ખરેખર તો તેવણુના કારભારીએ મનબાવતો ખરચ કરતા
હતાં. આઝાક અને અનુચી માણુખાઈ આ સંઘર્ષ બેતાં
હતાં અને તેથી તેવણે દીનખાઈને ધર મકાવવાની વધારે સંભા-
લથી કેળવણી આપી હતી, કે જ્યારે તેણી ઉમર પુરે જ્યારે
તે ઉચ્ચેથી થઈ પડે. જે માણુખો પેલી દુન્યામાંથી પોતાનાં
વડાઓએ આ દુન્યામાં જેઈ શકતાં હશે તો માણુખાઈ
પોતાની મેહેનતનો આવી સારી રીતે બદલો વાલી આપેલા જેઈ
અતીતજ પુરતી થતો. હારમનશાદ ફક્ત યુદ્ધી અને અનન્ય
થતા હતા એટલુંજ નહીં, પણ પોતાની નામસ્વામી, સાચાં
હેવાની દીકરી તરફ માનની લાગણીથી બેતા હતા, કે જે લા-
ગણી તેવણુ પોતાનાં ધણીઆણી સીવાય બીજાં કાંઈ તરફ
ધરાવતા ન હતા. જે દીનખાઈને આ સંઘર્ષ ખરેખર હતો
તો તેણી પોતાનો બદલો ખરી રહેલો સમજતો.

દીનખાઈ ધરની સપ્તશી નજલો સમુદ્રીથી ખમતી હતી
પણુ આઈમાય જે આડે રસ્તે ચાલતી હતી, તે તેણીની દેખી
શકતું ન હતું. તેણીને ખરેખર હતી કે તેણીની ગયાબરી સીખા-
મણીને તેણી ગણ્યાવતી ન હતી. આઈમાય જ્યારે મતલબ
હોય જ્યારે પોતાની મેહેન તરફ ધણેજ ખ્યાર બતાવતી હતી,
કદાચ તેણીની સીખામણે પણ સાંભળતી હતી, પણ એ સધ-
ળું થોરોજ વખત ચાલતું હતું; તેઓની એક સાકરખાઈ મેહેતા
નામની પેસાવાલી સમી હતી, જેની સાથે આઈમાજે દંપતી
જ્યાદા દોરતી બાંધવાથી દીનખાઈ તેણીની ચાલનું અવલોકણ
કરતી હતી. આજેજ સ્ત્રીની કુસતવણીથી આઈમાય માણુ-
ખાઈને ધીકારવા થીખી હતી અને તેણીનીજ સમજાવણીથી
હારમનશાદ આઈમાયને તેણી સાથે વધતો એણે વખત ર-
હેવા દેતા હતા. મેહતાનાં સાકરખાઈ દુન્યાનાં ખાખેજ બાઈમાં
હતાં. તેવણે ધણી દીવાળી જેઈ હતી. તેવણુ દંડાં દેવાંનાં,
સર્વે લોકોમાં જાણીતાં અને બપટ્ટા સપટ્ટામાં ચરી રહેલાં હતાં.
તેવણુનો ધરમાં આજના મુધરેલા કહેવાતા જવાનો એકાં
મળતા હતા, જ્યાં તેઓ નીરડોપોની નીંદા કરવામાં મગ્ન
મેહતાં હતાં. આવા મેલાવણમાં ચૈદ વરસની ઉમરથીજ
આઈમાય મેલાવા લાગે; જ્યાં તેણીની જાતીશ બુજાસુરતી,
આઝાકી, દુશવારી, અને હાજર જવાબની ધણીવણી કર-
વામાં આવતી હતી. સતર વરસની ઉમરે તો તેણીમાં સકર-
ખાઈના ધણી ખરા શુણે ઉતર્યા.

તેણીને આઈમાઈ તારે આઈ મેલાવણમાં
તેણીને તેણીને આઈમાઈ તારે આઈ મેલાવણમાં
તેણીને તેણીને આઈમાઈ તારે આઈ મેલાવણમાં
તેણીને તેણીને આઈમાઈ તારે આઈ મેલાવણમાં
તેણીને તેણીને આઈમાઈ તારે આઈ મેલાવણમાં

પણુ દીનખાઈના એકાંતવાસનો સારો ભાગે થોડા વખત
માંજ ઉઠા આજ્યો. તેઓનાં રમતાં હાંનાં લગનમાં મંચેરશાદ
મરચંદ નામના જવાન તરફ અને મેહેનોનું બ્યાન મેલાયું.
આઈમાયનું તે મદસ્તવા દમામભારેના દેખાવ અને શરમાલ
પણુથી; અને દીનખાઈનું તેણીએ તેવણુને વાસતે સંભળેલી
એક વાત પરથી; મંચેરશાદના બ્યાને તેવણુની સખાવત અને
સરકારની વધારાથી થીથેની માકરી માટે એક લગ્નો મેતાય
આપવાની માંગણી સરકાર તરફથી કરવામાં આવી હતી. આ
ખરચ તે મદસ્તને તેવણુનાં મેતાનાં બીજાનાં પર મલી અને
તેવણુ તે માન ધાણી થીમા અને પુનતા સાથે ઉપકાર સાથ
ના પાડયું; આથી તે બેતાય તેવણુના છાકરોને આપવાની
માંગણી થઈ. પણ મંચેરશાદ મરચંદ તેવણુના બ્યાના દેન-
કરમાં મેલા અને સાથી ન હતા, તેવણુ જીંદગીરતા અને સ્વ-
તંત્રપણથી મેલા કે તેવણુના બ્યાની સેવાને બદલો તેવણુને
લેવાનો કરી દુક ન-હતો; કે તેવણુ માનતા હતા કે તેવણુના
બ્યાએ પણ તે માન ના પાડયું હશે, કારણ કે તેવણુ આ
આઈમાઈનાં પુછાં કરતાં સ્વતંત્રપણને વધારે પસંદ કરતા
હતા. તેવણે સરકારનો ધણેજ આજાર ગાઓ અને મકમ-
ણીથી આ માન કબુલ કરવા નાં પાડયું, અને ઉમેરણું કે
તેવણુના બ્યાનું નામજ તેવણુનો સીધી વડાલો અને અમુલ્ય
વારસો હતા.

અલખત, તેવણુ આ માંગણી નામજાર રાખ્યાથી ફેશનેબલ
લોકો તેઓ પર વધતા એણા દીકા કરવા લાગ્યા. કેટલાકો
આ વીચારે દેશપણું સમજતા હતા; કેટલાકો ધારતા હતાં
કે તેમાં કાંઈ મતલબ હતી, કે જે થોડા વખતમાં માલમ
પડે—લગભગ સર્વે તેવણુને અગમ્યેથીજ બેતા હતા—જ્યારે
થોડાકોજ તેવણુની આ માફકને વખાણતા હતા. આ વખાણ
કરનારાઓમાં એકથી દીનખાઈજ નહીં પણ હારમનશાદ પો-
તેણી-હતા, જેવણુ જે કે નખમાં મગજના હતા, તોપણુ માન
બરેમાં સ્વતંત્રપણને વખાણવારે હતા.

મંચેરશાદ મરચંદ સર્વે લોકોમાં ધણી પલોટાઈ ગયા હતા
અને સર્વેના માનતા થઈ પડ્યા હતા. આઈમાય તેણીની અ-
જસુરતીથી આ જવાનને ખીનજો માફક લલચાવી પોતાની
બલમાં ફસાવવા માગતી હતી. તેવણુનું શરમાલપણું તેણીની
આ ઈચ્છાઓને વધારે મજબુત કરતું હતું; પણ તેમ કરવાની
તેણીએ ફેકડોમાં ફેરોશ કીધી. પેરેશ દીવસજ તેણી તદ્દન
નાસીપાસ થઈ ગઈ અને તે દીવસથી તેણી તેવણુને ધીકારવ
લાગી, પણ જ્યારે તેણીએ ખરો બેદ જાણ્યો કે તેવણુ તેણીની
મેહેનતે વખાણવાર હતા, તેણીની વાતમાં મગ્નદ મેલાવતા

તા, અને ખુલી રીતે સંબોધન કરવા દેતા, હવે તો તેણીને મીસન બાવાનું વસિયત જાણે. તેણીને તેવું એકાકી બેઠું બનાવે નહીં, પણ બેઠું બનાવી રીતે જઈ જાય.

દીનબાઈ આ સમયે યુએ મોકલે ખમ્મા કરતી હતી. તેણી મચેરશાદ મચતું તરફ ધીકારની નવરથી ભેટી નહીં હતી, તેમ બનતી કોસોથી તેણી તેવણ પર વધારે આશા પણ નહીં બાંધતી હતી, કારણ કે તેણીએ સાંભળ્યું હતું કે તેવણ ને બાનું સાથે ધણું વરસો સુધી અદરમયા હતા તેણીનાં મરણથી તેવણ હજી મોકમાં હતા, અને તેણી માટે ખરાં દીવનો વીચાર કરતા હતા. છ માસ પછી બ્યારે તેવણે તેણી આગળ પેતે થું થું દુઃખે ખમ્માં હતાં તેવું વર્ણન કર્યું, અને બ્યારે તેવણે પોતાનો હાથ તેણીને આપવાની માગણી કરી, ત્યારે તેણીની ખુશામતી પાર રહેવા નહીં. હારમજશાદે પણ મગરની અને ખુશામતી આ માગણી કમળ કરી અને તેવણની વડી છોડી વીરા વરસની ઉમરે પરણી. જો કે મચેરશાદને કોઈ મકરમ તરીકે ધારતા હતા અને તેની તરફ ધણી સખતાઈથી ભેટા હતા, તોપણ ને કુઝેબોમાં પરણવા સામક છોડીઓ હતી, તેઓ તરફથી દીનબાઈની અદબાઈ યવા લાગી.

[સાંધણ છે.]

TWO OLD MAIDS.

એક બેચુલો નેકલેસ—સાણી માગેરીવા પાસે એક પરવા બાનો નેકલેસ હતો, ને તેણી શત અને હંદારો પેહડી રાખતી હતી. જો તેણી કોઈ જગાએ જાય તો પાસાં પેહડી કે જેની ઉપર તે સારા નહીં લાગતો, તો તેણી તે “ટુક”ની નીચે રાખેલા રાખતી. નીચણે બાધ આપવાની વાતો એ નેકલેસ માટે કહેવાયતી છે. એક દીવસે ઇતલીના કાઠન પ્રીન્સ વીકટર એમેનુએલે પોતાના શરૂઆત સાથે બેનીસ રોડમાં ફરવા નીકળ્યા. એક ગેરેનીની દુકાન પર તેણે કટલાંક પરવાનો દોર્યા, કે જે તેને ધણું પસંદ પડ્યાં. “હું એ માત્રી બાને માટે ખરીદ કરીશ,” તે જોઈયા, અને ગેરેનીની દુકાનમાં દાખલ થઈ તેની કામત થુજી. તે રકમ સાંભળી જોયો કે “માત્રી પાસે હમણાં એટલા પેસા નથી, પણ હું તમને એક માંગણી કરું, હું હમણાં પાંચ પરવાનો ખરીદું છું, અને પાંચનાં તમે મારે માટે રહેવા દેજો, અને બ્યારે પછી મારી પાસે પેસા બાકી રહેશે કે હું તમારી ઉપર મોકલીશ, અને તેમાંથી જેટલાં આંખે તેટલાં મોકલ્યા કરશે.” એ પ્રમાણે સારું નક્કી થયું, પણ સાંદનદાને પોતાની માને આ નેકલેસની બેટ આપતાં બે વરસ થયાં. બ્યારે રાણીને તે કંઈ રીતે ખરીદવા દેતો તેની ખબર થઈ, ત્યારે તેણી પર ધણી અચર થઈ અને પોતાના બિટાને કહેયું કે “આ હું મારા સમયમાં પરીણમાં સઠથી લીધી ગઈ છું, અને તે હંમેશાં હું પેહડી રાખીશ, કારણકે તે મને તારા મારી તરફના કામંચે ખ્યારની દુરેમાં યાદ આપશે.”

ધણીઆણી—“જુવાની દમણાં કોઈએ એવો વાપસ હંદારીય કે “પરણીયા છતાં કેમ સુખી થઈ.”
ધણી—“તે તો હું તણે જોવામાં કરી આણું.”
ધણીઆણી—“તે શું?”
ધણી—“પ્રતા હજી દેશ!”

મીસન બાવાનું વસિયત.

એક ધણી અજાણ્ય જેની રસીસી વાતો.

મકરણ ૧૬ થું.

રોટની ધારાને લગતી વાતચીત.

મ મીસન, થું ખબર છે? કોઈ જમવાનું કીડન કરવા આજ્યા છે કે? થીં જોન રોટ પુછ્યું, “હું તો તમને આઈ એક કુત સમજાવ્યો.”
“હા હોસ્ત તેમજ છે,” યુસતેસે જવાબ દીધો. “પહેલાં તો હું તમારા બાઈને લાં ગયો હતો, પણ તેવણે મને બહોં આવવાની સલાહ આપી એવું જણાવ્યું કે તેવણના પંધાના કામદા પ્રમાણે

સોશીસીટરની હાજરી વીનાતેવણથી એક કુતને બલી રાખાય નહીં.”
“ખરાબર છે મીસન, મારા બાઈ જેમ્સે ને કણું તે તદન વાનખી છે, અને હવે મેહરબાની કરી તમારું કામ જણાવશે!”
“હા, પણ કેસ હમણાં લાંબો હોવાથી અને વળી પ્રમાણે બાઈ ખરાબર બે વાગે આપણે બનેની પોતાને લાં રોક બેતાર હોવાથી, હું ધાકું છું કે આપણે ગાડી મંગારી પ્રદેશાં તેવણની હાજીસમાં જઈએ તો કીક; પછી ત્યાં હું ધીરજથી તમે જેડ આગળ એકદમ મારો ફેસ કહી સંભળાવશ.”
“કીક, ધારા પ્રમાણે તો હું મારી હાજીસમાંથી આ વખતે કોઈ પણ દીવસે બદાર જતો નથી, કારણ તેથી મારાં કુલેને મડયણ યાવ છે, મુખ્ય કરી જેઓ દુરવેરથી આવે છે તેઓને; પણ વાઈ ચાલે, આજે તો તમારે ખાતર આજીણું, વીસીઆમાં” આમ કહી તેવણે તે નાના છોકરાને હાંક માર્યો, અને કહ્યું, “જો કોઈ મને મળવા આવે તો કહેજો કે હું ધણી અજાનના કામસર થીં રોટની આજીસમાં તેવણને મલવા ગયો છું અને સાડા તણ વાગમાં પાછો ફરશ.”

“હા સાહેબ,” વીસીએ જવાબ દીધો, અને તેઓ આજીસના દરવાજાને બંધ કરી બદાર નીકળ્યા.
સુસતેસ તેના સોશીસીટર સાથે તે બારીસટરની હાજીસમાં આવી પુરો. બરો બ્યારે આપણા જેમ્સે બારીસટરે પટેલીન વાર પોતાની આજીસમાં એક ખરા સોશીસીટરને એક ખરાં કુત સાથે આવતાં જોયો ત્યારે તેવું હેયું મગરબીથી જેવું કુપાઈ અણું. જો તે સોશીસીટર તેના જોડયા બાજીને બદલે કોઈ મીલે, અને તેવું કુત તેના જાની દોસ્તને બરલે કોઈ મીણું હવે તો તે ખરેખર વધારે ખુશ થને; તોપણ ને હતું

તે માટે હાલ તો તેણે ખરાં દીક્ષી સુગરાનાં કરી સંતાપ પડયો.

“અરથો, મેઢરખાની કરી બેસશો?” તેવણે લગાર દખામથી કહ્યું. તેઓએ તેમ કીધું.

“અને હવે, મીસન, હું ધારું કે જે બાબદ પર તમે મારી સલાહ માંખતા હતા, તે બાબદ તમે મારા બાઈને સમજાવી તો હશે.”

“નહી, જે હજી તેમ નથી કીધું,” યુસતેસે કહ્યું, “મેં ધાર્યું કે તે તમે જાનેને એકી વખતે જ કહ્યું.”

“હું હું હું! એ કાંઈ તમે જાણતર કીધું નહી,” બેરીસ્ટર સાહેબ ગોલ્યા, “જે ધણે યજ્ઞાવવાનું માન હું બોમું છું, તેના કાલદા પ્રમાણે તો આવી રીતે કામ પાડ્યું ન બેરીસ્ટર, કાલને પછી અહીં રેલુ કરવાં બેરીસ્ટર, પણ વાઈ, બ્યારે તમે ઉતાવળમાં જ છેઓ ત્યારે તો હું તે ગણાડા કરી જવરા.”

“દીક કીધો,” યુસતેસે જવાબ દીધો. “વાઈ હું તો અહીં વીઝને વાતને આપ્યો છું.”

“તે તો હું જાણું છું” જોસે કહ્યું, “પણ કયું વીઝ અને તે ક્યાં છે?”

“તે વીઝ મારી તરફેણમાં છે અને તે એક રૂનીની ખરદન પર હુંદણાં ખાડી કરવામાં આવ્યું છે.”

આ સાંભળી તે બંને બેડાઓ એકી વખતે પોતાની ખુરશીએ પરથી ઉઠી ઉભા થયા અને યુસતેસ તરફ એવા તો હસી કહાડવા બેગ દેખાવ અને હપે બેસ્યું કે તે ગાપડાથી તેઓનાં મોઢાંપરજ ખડખડ હસી પડ્યા વીના રહેવાનું નહી.

“મીડ મીસન, તમે અહીંયાં મહાકેરી કરવા તો નહીજ આવ્યા હશે,” જોસે સખતાર્થથી કહ્યું, “અમારી મજબ કરવાથી શું પરીણામ નીપજે તે તો તમે સારી રીતે જાણતા હશે.”

“ખચીત મીસન” બેરીસ્ટરે ઉત્તરે કહ્યું, “તે બે અમારી તરફ યુરતું માન ધરાવતા હોવો તો આવી રીતનાં ચેરં કદી કહાડી નહી.”

“અરે નહીજ તો વળી, હું ખાતરીથી કહું છું કે મેં જે કાંઈ કહ્યું છે તે બરાબરજ છે અને વીઝ ખરંજ છે.”

“ચત્રાવો વાઈ” જેમ્સ પાછા પોતાની ખુરશી પર બેસી ગોલ્યા, “દેખાઈતી રીતે આ એક ધણીજ અસાધારણ ‘ફેસ’ છે.”

“હા તેમજ છે હોરત, યુસતેસે બોલ્યો, “અને હવે હું જે કાંઈ કહું તે સાંભળો.” આમ કહી તેણે તેઓને સખળા બીના ધણી બાર મુકી કહી સંભળાવી.

પુરું થયા બાદ બેરેને લગાર ચુચવાડા બરેલા દેખાવે જેમ્સ તરફ બેસ્યું, આ ફેસ તેવણને સખજ પડે તેવો ન હતો, બેરે જેમ્સને પછી તેમજ લાગતું હતું તો પણ તેવણે કહી તેવો દેખાવ દીધો નહી; તેવણે નીચાડા કાપકાને હમેશાં પોતાના મનમાં ગોખી રાખતા હતા, કે જે કાપકા દરેક જીવાન બેરીસ્ટર પોતાનાં મનમાં ગોખી રાખતો બેરીસ્ટર—“કદી પણ આગાનપણું દેખાડાવી દેતા નો.”

તેવણે ધારાને લગતી ગોપડીઓનાં પાનાં હાલાવી બોલ્યા કે વીઝ લગાર અજબ જેવું અને ચુચવાડા બરેલું હતું; વળી

એમ પણ કહ્યું કે, તે ઉપર તારીખ ન હોવાથી તે કાંઈ રદ થઈ શકશે નહી. લેડી હોમહરરટની સાક્ષીથી સાબેત થઈ શકશે કે બોગણીસમી કીસેમજરે બ્યારે કેમગર કુખી મઈ ત્યારે વીઝ બોગરટા સ્મીધસનાં શરીર પર હતું નહી, અને વળી મીસીસ થોમસની શાક્ષી ખુરવાર કરશે કે નાતાલને દીવસે (૨૫ મી કીસેમજરે) બ્યારે મીસ સ્મીધસને બચાવવામાં આવ્યા ત્યારે તે તેણીનાં શરીરપર હતું. એ પરથી ખુલ્લે ખુલ્લું બોલ્યો કે વીઝ ૧૯ મી અને ૨૫ મી કીસેમજરની વચમાં કરવામાં આવ્યું હતું.

“બરાબર તેમજ,” યુસતેસે તેવણની વચબેલ સાંભળી કહ્યું, “બરેબર આ કેસનો ફરિયા તેમજ કરી આપશો; વાઈ, પણ હવે આપણે શું પગલાં ભરવાં બેરીસ્ટર? અને તો મોડું થઈ જાય તેની ધારતી લાગે છે, કારણ ‘પ્રોબેટ’ બી નીકલી ચુક્યા છે.”

“પ્રોબેટ નીકળી ચુક્યાં છે!” જોસે યુસતેસી કહ્યું, “અને શું આપણા ધારા એટલા બધા બચાગ છે કે જુઝ બરેલા, સટેઈલી નીકળેલાં ‘પ્રોબેટ’ રદ ન કરી શકે? ખચ્ચીતજ નહી. પહેલાં રાખણું ઘટતું કરવા પછી તરતજ આગળાં ‘પ્રોબેટ’ ને રદ કરવા એક ખત કહાડતું પડશે, અને એવો દાવો ઉઠાવશે પડશે કે કોરે છેલ્લાં વીઝને ખરું ગણતું; પણ ચોક્કો, આ વીઝનો કોઈ ‘એક્ટીવિયુતર (ખરનારે પોતાનું વસીઅતનાં કયું અખતમાં લાવવા સારી નીમેશી પ્રુફ) નથી અને આ એક ધણી અજબની બાબદ હોવાથી વીઝવટ કરવાનું જ અજબનાયું કે જેની સાથે વીઝની નકલ બેડી હોય છે, તેને વાસ્તે અરજ કરવી બેરીસ્ટર; હું ધારું કે એજ રસ્તો દીક છે.”

“પણ તમે મીસ સ્મીધસને વળીયટ કરવાનાં મુખસારનામાં સાથે કેમ બેડશે? યુસતેસે ચુક્યું.

“એપરથી મને યાદ આવે છે,” જોસે ઉપક્રમ સવાલપર બ્યાન આપ્યા વગર પોતાના બાઈ તરફ ફરી કહ્યું, “કે તમે મીસ સ્મીધસને રેલસનારની આરીસમાં એકદમ ‘ફાઈવ’ કરવાં બેરીસ્ટર અને તે લખાણની બાબદમાં ધારા પ્રમાણે સોમંદનાયું ત્યાર કરાવતું બેરીસ્ટર.”

“બરાબર છે, બરાબર છે,” બેરેને જાણે આ કામ કુન્યામાં સીધી સેલકમાં સેલક હોય તે પ્રમાણે કહ્યું.

“શું” બોલ્યા? “યુસતેસ ધમરાર્થને બોલ્યા. તમે એક બારને ‘ફાઈવ’ કરી શકો નહી, તે નહી અને તેવું છે.”

“નહી બેરે કે બેરે, તો પણ કાંઈથી બીજાં વધારે પગલાં ભરવામાં આવે તે આગળજ એ તો કરતુંજ બેરીસ્ટર. ચોક્કો વાઈ, મારા સાંભળ્યા પ્રમાણે સમરસેક હાલસની બેકડમાં આ વેળા કાકટર પ્રોબેટ રેલસનાર છે, તમે આવતી કાલે જઈ તેવણને રહો તો દીક. ‘બરાબર છે’ બેરેને કહ્યું.

“હવે હાલ તો એટલું જાણ થશે, બચાગત તે જેમ બેરે તેમ કદાચથી સમજશે પોતાની અને બીજાં કાલને મારી પર મોકલતી દેબે. હું ધારું કે મારા શીવાય બીજા ધારાના દીગમતીઓને તમે રોકશો.”

[illegible][illegible]

આ દુન્યાનાં આપણાં કામોમાં આપણને બળવની ભેટી ફરત.

જ્યારે જાતને દરએક કામમાં પોતાની ફરત બળવની ભેટીએ એમ આપણે હાથે કહી ગયાં. પણ હવે તે ફરત આપણને કેમ બળવની. પહેલાં તે આપણને ફરત સમજાવે. પછી અર્થ સમજાવે. અને એથી એ પેલાં સમજાવે છે તેમજ પોતાનાં દરએક કામમાં તે છુટી બતાવી આપે છે, કેમકે આપણે આપણાં કામ સીધાં જીવન

બીજાં કામોમાં આપણી ફરત બળવની સહકારી નથી. આપણું કામ અને તે કરવાની આપણી સહકારી એવી થાય છે, કે જે હાથે કરવા પછી પોતાના સીધાં જીવન બીજાં કામોમાં કામ થાય છે. તેને તે કરવા માટે આપણને આદત પાડવી ભેટીએ મેટાલ નહીં. પણ આપણી સાથે જગજી સારી સામગ્રી ભેટીએ, અને સાથે જગજી સારી સામગ્રી માટે દર કામ કરવી વખતે તે કરવાની આપણી ફરત છે કે નહીં, તે ભેટી ભેટીએ, કેમકે આપણી ફરત તે હાથે આપણને સારાં જીવન કરવા કહે છે, અને સાથે જગજી સારી સામગ્રી માટે જગજી સારાં જીવન કામ કરવાની આપણને બળવ પછી છે. મેટાલ છતાં કેટલીક વખતે જે કામ એવું છે કે મેટાલ પછી પડે છે કે તેને નીચાં પછીએ જાય, જગજી કામ કરવા વખતે તે આપણે એવી કામ કરવી દાખવતાં આવી પડે જાય કે આપણે આપણી ફરત સમજાવે છતાં તે બળવની સહકારી નથી.

આવી વખતે આપણા ડેટાલ બહુ કામ દોષ છે, અને ન્યારે આપણે કાંઈ પણ કરવાની પાકો ડેટાલ કરે છે, ત્યારે આપણને આપણાં કામમાં નહીં જોઈ શકાય. પણ બહુ જોઈ શકાય. આવી અને ન મેટાલ સહકારી આપણે મારત પડે છે, પણ તે એક વખત આપણે ડેટાલ પાકો કરી રાખીએ તો પછી જો એવી કામ કરવા પછી સહેલથી દુર કરી શકાય જાય. ત્યારે હવે આપણને પાકો ડેટાલની કામ કરવાની અગત્ય છે. જે ફરત સમજાવે દરેક કામમાં રાખી છુટીએ તો પછી આપણે આપણા ડેટાલ પણ પોતાની એવે પાકો કરી શકાય.

કેટલાંક કામો કરવી વખતે આપણે આપણી મરત તપાસીએ જાય, પણ ફરત સમજાવે અને બળવની વખતે આપણને આપણી મરતની અગત્ય પડવી નથી. અને એમ કહેલી વખતે આપણે કાંઈ કામ કરવી વખતે આપણાં મનને અગત્ય સમજાવે કરીએ જાય, એવા કે—“આ તો મને કરવા અગત્ય અને આ તો નથી જમત. આમ કરવા તો મને યોગ્ય કરતું છે” અને પછી આ એક કેટલાંક કામો કરવાની વીધ જાય, આમાં તો બધી કામો કરવી થાય. પણ ફરત બળવવામાં આવા કામ પણ સમજાવે આપણાં મનને પુષ્ટિવાની આપણને અગત્ય રહેલી નથી, તેમાં તો મારા મનને સમજાવે અને સહેલ સમજાવે આપણને પુષ્ટિવા કરે છે, અને જો એમાં મુશ્કેલ કામ વખતે પણ તેમ કામ લાયક છે, તે એક કે “તું” આમ કરવાની આપણી ફરત છે” અને પછી આ એક સમજાવે જે મળત મળે તેમ કરતું. પણ તે તેમ કરતાં

કાંઈ મુશ્કેલી આવી પડે તો પણ અધીરા ન થતાં ધીરજથી કરતું, અને જે કાંઈ જમતું પડે તે જીવ હાથે કરવા રાખી જમતું. જગજી કામ જે આપણને સહકારી લાયક છે તે હાથે કરવા તેથી દુરત રહેતું, એમ કરતાં જે કામ જે કાંઈ જમતી આપણને જમતું પડે તે કાંઈ જમતું, પણ જમતીને બદલે જમતીની પાકો લેવાની કામ કરવી નહીં, અને જે કામ જે સમજાવે આપણને મનને પુષ્ટિ કરે અને આવી વખતે બળવની આપણને આપણાં મનને સમજાવે કરતું જાય. જગજી મનને આપણે એક માટે જમતું કરતાં અગત્ય.

આપણને આપણી ફરત સીધાં જીવન, સાથે જગજી મુશ્કેલી, સારાં કામો કરવાની આદત પાડવામાં, મુશ્કેલીના વખતે જીવ હાથે કરવાની આપણી સમજાવે સહેલ સમજાવે, આ સારું કામની સમજાવે નાનપણમાંથી અને આપણાં પોતાનાં ધરમાંથી કરવાની છે. કેમકે એક જમતું જમતું પાકો છે ત્યારે તે પોતાના નીચાં જમતું પણ કરવાને વધારા અગત્ય હોય છે અને તેની હાથે જમતી તમામ આધાર તેના માં પાકો હાથે કરવા દોષ છે. હવે તે તેને તેનાં માં પાકો ભેટી પુષ્ટિવા સમજાવે હાથે કરવા તે તે જમતું મનપણે મનપણે જાય, વળી તે તેમજ તેનાં તમની સાથે મનને પણ મનપણે કરવાની કામ કરે તે તે જમતી સારી જમતી આપણી હાથે કરવા તે તેની હાથે તમામ મુશ્કેલી નીચે પણ તે આપણે એક જમતીને એવી જમતી રીતે જમતીમાં આપણે તે અગત્યનાં તેને સહેલ પાકો એવી જમતી આપણે, એથી તે પોતાનાં જમતીની હાથે કરવા પાકો પાકો હવે ત્યારે જમતી માં આપણે ન્યાં મુશ્કેલી તેમનાં જમતીને આધાર તેમની હાથે રહેલી હોય ત્યાં મુશ્કેલી, એથી તે તેમનાં જમતીનાં વખતમાં તેમનાં મન અને તેને મન પીડાવવાની બળવી કામ કરવાની મુશ્કેલી અગત્ય છે, કેમકે તેની હાથે મારત તે જમતીની હાથે કરવા નહીં પણ તેમની હાથે પાકી આપણી જમતીને આધાર રહે છે.

આપણને આ દુન્યામાં મેટાલ વખતે કામમાં છે અને તેમાં આપણને અગત્ય કામો કરી લેવાનાં છે. આપણને એમ કાંઈ જીવ કામ કરવી વખતે ફરત પાકોમાં રાખવી ભેટીએ છે, અને સારી સાથે જગજી રાખવી ભેટીએ છે, તેમજ જગજી આપણાં કામ પાકો મરત પણ રાખવાની અગત્ય છે. આપણે કેટલાંક કામો મુશ્કેલી તેમ જગજી કામ નામપણે પણ કરીએ જાય, હવે એક કામ “તું” જે છે કે મુશ્કેલી કામોમાં કામ આપણે સારી રીતે કરી શકાય જાય. પણ આપણે કાંઈ જમતી મુશ્કેલી કરતાં નથી. કેટલાંક કામો આપણને નામપણે પણ કરવાં પડે છે, અને તેમાં કામો આપણે મુશ્કેલી કામોમાં ન્યાં સારી રીતે કરી શકતાં નથી, જે પણ આપણે જમતીએ જાય. ત્યારે તે આપણને દરએક કામ મુશ્કેલી કરતું ભેટીએ, કેમકે તેમ કામોમાં આપણે કામ સાદું જાય. પણ મુશ્કેલી તો કેટલાંક જમતી કામો પણ થઈ શકે છે, અને આપણને આપણી ફરત તે હાથે કરવા સારાં જાય. ત્યારે તે આપણને સારાં કામ પાકોમાં મરત જમતીમાં સીધાં જાય, અને તેમ કરવાની આદત પાડવી ભેટીએ. હવે તે આપણે મુશ્કેલી સારી સાથે જમતીમાં થઈએ આ આદત પણ આપણે સહેલથી પાકો કરતું. હવે ત્યારે જમતીમાં સારી સાથે જમતીમાં જમતી સાથે જમતીમાં પાકો મરત અને નહારાં પાકો મરત જમતીમાં પણ આપણે જમતીમાં જમતીમાં જમતીમાં; કેમકે સારાં કે માકોની જે કાંઈ સમજાવે જમતીમાં જમતીમાં હોય તેની અગત્ય જમતીમાં અને હાથે કરી જમતી મરતીમાં તે વધારે મનપણે જાય છે.

સારાં કામ પાછળ મરજી રાખવાથી ઘણા કામમાં યાવ છે, અને જેઓએ તેમ કરવાની આદત નાતપણથી પામી હોય છે, તેઓ આગળ જતાં પોતાને મોટા કમીટી કરી શકે છે એટલું જ નહીં પણ તેઓ આ સરસ મુજી પોતાનાં કુટુંબમાં, મિત્રોમાં અને તેમની સાથે સંબંધમાં આવનારા યજ્ઞકોમાં દાખલ કરી શકે છે.

વળી કેટલાકોની તો મરજીની કસી દુરજ હોતી નથી. એવાં લોકો ખરાબ કામો પાછળ પલુ મરજી બતાવે છે અને તેઓમાંથી ઉપર કહ્યું તેવી લક્ષીની રીતે કુટુંબ, મંડળ અને તેમના સંબંધમાં આપનારાંએને નુકસાન થાય છે. વળી કોઈ કોઈમાં તો મરજી દુરજ હોતી જ નથી. તેમને તો જેમ કોઈ કહે તેમ કરે, અને તેઓને જેમ સારાં કામો પાછળ મરજી નહીં તેમજ માડાં પાછળ કસી ધીકાર પણ હોતો નથી. હવે આવાં લોકોને જે સમજાવ્યો સારા માને બતાવી તેમનું મન મજબુત કરી તેઓને સારાં પાછળ મરજી બતાવતાં શીખવવાની કોશિશ કરે તો તે બની શકે છે, કેમકે તે તેઓ એક વખત તે ઉપર ધ્યાન આપે તો તેઓ જરૂર તેવાં થઈ શકે, પણ તેમ કરવા માટે તેઓને સમજાવ્યો કીરજ અને ખંતથી માડે બતાવવાં જોઈએ.

આપણને દરજ્યેક સારાં કામની સરજાવન બચપણ અને જુવાનીમાંથી જ કરી લેવી જોઈએ, કેમકે તે વખત આપણું મન ખીલે છે, અને તેથીજ આપણે તેને જેવું કરવા માંગીએ તેવું તે થઈ શકે છે.

આપણે ઉપર કહી ગયાં કે આપણને ફરજ, સારી આવશ્યક, સંકેતમાં ફીરજથી જુદા ઉપર વીધાસ રાખવો બીજારે ધરમાંથીજ શીખવવું છે. હવે કેટલાકો એમાં ચાંચો લે છે; તેઓ કહે છે કે નીચાણે જઈ કેળવણી લીધી એટલે તેમાં જઈ આવી જાયું, પણ આમાં તેઓની મોટી ભૂલ છે. નીચાણની કેળવણી તો માત્ર આપણું મન ખીલવવાનો એક માધ્યમ છે, તે શીખવે આપણને ધરમાંથી થયેલું શીખવવાનું. નીતી, નકત્તા, ફીરજ વીરે અનેક સદસ્યોને આપણને આપણાં ધરમાંથી શીખવાની છે.

એક બાળકનાં મન ઉપર નીચાણની કેળવણીથી કે અસર થાય છે તે કરતાં વધારે અસર ધરની કેળવણીથી થાય છે. ધરમાંથી કે કેળવણી બાળકને મળે છે તે કાંઈ તેને ખાસ શીખવવામાં આવતી નથી, પણ તેઓ તે સમય પોતાની નજરે જેવાથીજ શીખી નહય છે, કેમકે બાળકનાં કુમળાં મન ઉપર તેમની આસપાસ જે કાંઈ બને છે તેનો મજબુત છાપ પડી રહે છે. દાખલા તરીકે, નીચાણમાં કેળવણી લીધેલું બાળક કેટલીક વખત તોજાડું, અલોખીની, અનીતીવાન વગેરે નીવડે છે, અને તે તેમનાં ધરની કેળવણી છે, તેમનાં બચપણ વખતે તેમનાં ધરમાંની તોજાડાઈ, અલોખીની, અનીતી વગેરેનો તેમનાં મરજી ઉપર મજબુત છાપ પડી ગયો હોય છે, અને એ પ્રમાણે બાળકોને નીચાણની કેળવણી ઉપરાંત ધરની કેળવણી ઘણી અવશ્યની છે.

ધરનાં વડાંએનું કામ ધરનો કારિખાર રીતવાર ચલાવી બાળકોને સારી તરજીવતથી ઉછરવાનું છે, અને તે માટે તેઓને નેરકે સારી રીતબાત પોતાનાં ધરમાં દાખલ કરવાની ધણી જરૂર કેમકે જે વડાંએ આ પ્રમાણે જેલેલાંથીજ સહાયેલી વાપરી કરે તો અણવત્તાં તેવા કેળવનારા છાપ તેમનાં બાળકોનાં મનમાં મજબૂત મજબુત બેસી નહય ને તેઓ પણ તેવાં નીતી અને નેજા બેસ્યાં નીવડે.

હવે વડાંએને આ પ્રમાણે કરવા માટે ચોક્કસ છાપણું જોઈએ છે, કેમકે તેના વગર તેઓને સમજી કારિખાર રીતવાર ચલાવવાની બહુ અઘરણી પડે છે, અને એક તેમને પોતાને છાપણાની અજાત છે, તેમ તેઓને પોતાનાં બાળકોને પણ ચોક્કસ તેમને જાણનાં છાપણું આપવાની જરૂર છે, કેમકે જે તેમ ન કરીએ તો ને

બાળકો દુનિયા પીકણાં રહી જાયે, અને મોટાપણે પણ કોઈ કાંઈ કરવા કહે તેટલું જ કરે અને પોતાની મરજી કે છાપણાને કબીજા કરવાને માટે દુનિયા પીકણાં રહે. પણ વળી એટલા માટે જેમ તેમને આપવાની અગત્ય છે, તેમ વળી તેઓ તેનો કેટલો કબીજા કરે છે તે પણ બારીકગીરી તપાસવાનું તેમનાં વડાંએને જરૂર છે, કેમકે તેમ કીધાથી તે બાળકોને તેમની બુદ્ધિ સર-આતમાંથી બતાવી સુધારવાવાની તેઓને તક મળે છે.

માણસ નતને કેટલીક વખતે પોતાની દેવાતીમાં આ દુન્યામાં કુંક લંકગી ગુસ્સા પછી પોતાનું નામ અમર રાખી જવાની હેંસ ઉત્પન્ન થાય છે. પણ તેની હેંસ બધાંની પુરી પડતી નથી, કેમકે તેમ કદી અચેત્તાંએ આ દુન્યામાં મોટાં સંકેતે ખખી કેટલાંક પરાક્રમી કરી એવાં હોય છે અને તેવાં પરાક્રમે જ બળવડા માટે જે જે સંકેતો વચ્ચે નડે છે, તે સમજાવેજ કાંઈ ખખી શકનાં નથી, અને તેથી તેમની આસા પુરી પડતી નથી. તેવાંએ જે પોતાની આસા પાર પાડવી હોય તો દુનિયા ગમનાં ઉમગ રાખી મોઢેન પર મંડવું, અને ફીરજ ધરી સંકેતો રોલેવતાં જવું જોઈએ. પણ જે તેમ નહીં કરે ને આજણુ એટી રીતે પોતાની ઉમેત પાર પાડવાનું ઉમ્મરે તો તે કદી પણ પાર પડેજ નહીં. આજ-સાથે એ એક એવા ઉડુંજી છે જેની બીજા દબદો ઉડુંજી વધે છે. આજસાંઈ આપણાં તન અને તો ખરાબ કરે છેજ, પણ વળી તેની અસર આપણાં કુટુંબ મંડળમાં પણ ફેલાવી દે છે, અને એવી રીતે આપણને કીધે બીજાંએને પણ નુકસાન ખમવું પડે છે. આજસાંઈથી કેટલીક વખત આપણે ફીરજથી સંકેત રોલેવાની રીતે રોડી દઈ મોડેવતી આપણે. છતાંકા વચ્ચેનાં એવા ઉમ્મરોએ હીએ, કે જે કુદરતનાં કામેદારી તદ્દન ઉમ્મરે એ આપણને નીચું જેવાડનારો છે.

કેટલીક વખત આપણી ઉપર કાંઈ અકસમાતથી કે એવાંજ કાંઈ કારણથી ન ધારેલું સંકેત આવી પડે છે. એવી વખતે પણ આપણે આજસાંઈથી થયું દુઃખ ખમીએ છીએ. દાખલા તરીકે ધારો કે, એક ઘણાં માબપર રોડીયાની ત-મામ માત્ર બીજકત એક મોટી આગમાં બળી બસમ થઈ ગઈ, અને આવી રીતે તે બીજાસ ઉપર નધારેલું દુઃખ આવી પડ્યું. હવે જે તે ઘણી શાંત મનના, ઉદાસી અને હીમમતવાન હશે તો તરતજ પોતાની ઉપર પડતાં આવાં સખત દુઃખનાં ઉર્માણ છતાં તેના ઉપાયે લેવાની કોશિશ કરવા મગશે. નેકે તેમ કીધાથી કંઈ તેમની અચેટી દોષત પાછી તો મજબૂની નથી, તેમણે તે તદ્દન નીરજાધાર રહી પોતાને અને પોતાનાં આખાં કુટુંબને પારકે આધારે પડતાં અટકાવી આજસાંઈ પોતાનાં ગુસ્સાંને જેલુંજે મેજવવાને સક્તિવાન થશે; પણ જે તે ઘણી મગજર દુરો અને તેણે પોતાની શિલત ઉપરજ સ્વસતક રહી આજસાંઈમાં દહાડા કાઢવા હશે તો આવી મુશીબત વખતે તદ્દન નાહીમત થઈ જઈ પોતાને અને આખાં કુટુંબને પારકે આધારે નીખવા ઉપરાંત આવાં સંકેતમાંથી જુદા પારો ચોદત માંચી છૂટા થવા માંગશે અને કુટુંબનાં નાનાં મોટાં આદમીએને, એ રીતે, કીસોસે દેવાને જાહેર વધારે દુઃખી કરશે, અને આજસાંઈથી હીયકારો બનશે.

હવે જ્યારે આજસાંઈથી આણું પરીણામ આવે છે, ત્યારે તો આપણને સતવારે કે કે આપણે તેમની દુનિયા ઉપર જરૂર રહેશે, અને કાંઈની કામ કે ફરજ બાળકની વખતે મન સાંત રાખી પાડવા ટેવાય કરી જુસ રચવાથી કરવું, અને વળી તે સેવક, સુધી બ-જી, રાખવાને જુસ રચવાની નીતી.

નિરીતિનામાં દુનિયામાં રહેવાની કલકલ.

હોડો જલદી દેડે યાય, એ ગારી મરજીથી તદન 'ઉલટુ' છે."

"પણ ખુદરતી રીતે તુંને જાણવાની ઉલટ તો થતીજ હશે કે તે છેકરી ખુબસુરત છે કે નહીં?"

"એમજ છે, એટલુંજ નહીં, પણ તે ગારા વીચારને મળતી, ને મારે લાયકની છે કે નહીં, તે પણ મારે જાણતું નેઈએ. તે છતાં હું તો પરજીયાનો નથીજ. મેં ધણીક મજની છેકરીઓ જોઈ છે, પણ કોઈપણ મારે લાયકની, ને મારા વીચારને મળતી મને લાગતી નથી."

"સારે એમ કે, ભારે તારે લાયકની છેકરી તુંને મળશે, સારે તું પરજીયો, નહીં તો નહીં કે?"

"અસ્મીત, હું પૈસા સાથે તો નહીજ પરજીયા. પછી મને તે યાય તો શું થયું?"

"તું જુસે છે, દમણાં જામનો કેવો છે, ને તું વીસરી કેમ જાય છે."

"હાલના જામના સાથે મને શું લાગેજ વજ્રજેઠ? મારી જિંમર તે ફક્ત રૂઝ વર્ષની છે."

"હા, પણ તું તારા સ્વખા વીચાર મુકી દે, દમણાં તો ને પૈસા હોય તો જ્યું છે."

"વાહ પૈસાથી કાંઈ હું તેણી સાથે પરજીયાનો નથી, ને હું જાણું છું કે તારા જેવો દોસ્ત મને એવી શીખામણ આપવા છેલ્લો આવશે."

"તું તો જાણે ખાતરીથી ધારેજ કે તારી કુદની છેકરી તુંને જરૂર ને તરતજ કમ્પુલ કરશે."

"જે નથી જાણતો, મારા કાકા એમ કહેજ. કદાચ." ખરા રને કોઈ નવો વીચાર આવ્યો હોય, તેમ થોભીને બોલ્યો, "તેણી કો મને કમ્પુલ નહીં કરશે, તો હું મજને છોડી જવશ, ને મારા કાકા મને જાહેરાત કરશે નહીં. એણે દેખાવજ કાઢ્યો છે, ને મને એને નીરાશ કરવા મગતું નથી, કારણકે તે મારી પર અતીશય મામાજી છે. પણ એવા એક કામને ખુશી કરજ કે પોને કેવી રીતે પેચાંજા? એમ કદી જાનશે નહીં."

"અવખતાં તુંને તે વીચારને મગતું તો પડશે."

"તેને જઈ જાણવાની તબીબીજાન દાવ હું પડ્યો છું."

"ને કેવી રીતે?" "ને જમ અને તેમ કેટકાં હું તુંને કહું છું. પેત્રી બેઝ સીધજો વાંદેના જંગમમાં જાવવાની છે, ને સાર પછી ગારા કાકા રહે છે ને જંગમમાં થોડા દીપસો આવશે, જે વખતે મારા કાકાએ મને લખ્યું છે કે, મનેથી લાં જઈ રહેતું પડશે. એ જાણે છે કે હાલ મને કીસ્તમસની છુટી છે, ને મને વધારે દહાડા એવજોને લાં રહેતું નેઈએ. હું કાંઈ ધણા દહાડા એવજોને લાં રહેવાનો નથી, કરીને મારી કુદ, ને તેની છેકરીના મેલાવ મારી સાથે વખત યાય નહીં. આજ, હવે તો મારી ઝેન આવી, અને મોડી આવી છે, સાહેબજી, તું આજે મારી સાથે આવવાનો હો તો કેટલી મગલ પડતે?"

"તું મને લખીને જાણવતો રહેજે કે તારો એ નાંક કે કારણ કેવો ચાલે છે."

"અસ્મીતજ એ બધો ઢોંગ, ને કારણ સીધાજ ખીતું કાં નથી. સાહેબજી."

મ ક ર જી ર જી .

ઝેન આવી પુણી અને ઉતારીઓ અંદર બેસવાની ઉતાવળ કરતા હતા. ખરાજને પોતાના કોરન દોરાખને શેકેડેડ કરતાં વાત કરતાં વધારે વખત લાગવાથી તેને ધ્યાન આવ્યું કે તે વખતે દમણાં જલદીથી ઉપડી જશે; લગભગ સમજા કદાચ સો વીચાર બરાઈ ગયા, ફક્ત એકજ ખાતરી હતો, બધાં પછી તે એકસ કારણને લીધે બેસી શક્યો નહીં; તેની મારી આગળ એક નાતું બાળક સ્ત્રીચીયારી પાડતું, લડવાઈને જેતું હતું.

ખરાજ એ ત્રણ વખત તે ગાડી આગળથી પસાર થા ગયો, પણ દરેક વખતે તે બચ્ચું વધારે સ્ત્રીચીયારી પાડતું ખરાજને એકાંત મગતું હતું, ને રડતાં છેકરાં જીમકુલ પકાં હતાં નહીં. તેનો સ્વભાવ તો સારો હતો, ને ધણીક વખતે તે જમ્યાંજો સાથે ધણો પખોટાઈ જતો, પણ એક એનાં નાન સ્ત્રીચીયારી પાડતાં બાળકની વાત જુદીજ છે; તેની નજર એનાં રડતાં છેકરાં તો બોમ્બ સરખાં હતો. છેલ્લે સરવાળે તેને બધાં જગાં જ્યાં લાં બેસી જતુંજ પરજી, કારણકે તે દમણે દરતાં પછી એટલો વખત થોભી. તે એક માડી: ખરાજ જાણી અંદર બેસવા જતો હતો, તેટલાં તેમાંથી થોધ દી જેવો એક સ્ત્રીને ખોખરો આવજા નીકળ્યો. "જુવાને માર આગળ રહેવા દે. મને કાંઈ ખાતરી આવજા કદાચમાં મ મતા નથી."

ખરાજ પાછો ફરવા જતો હતો, પણ હવે તે મોડું યામ્યું હતું.

"સાહેબ, અંદર બેસી જાવો, વખત ઘઈ જાય છે," ગાં જીમ પાડી. તે ધીચારો ફરતે ઘઈ ગયસો અંદર ખુલ્લુજામ બેસો. પછી આસવાસ કાઢ્યો બોર્સ છે, તે નજર કરતાં જાણુ થયું કે, તે બચ્ચું હજી પણ સ્ત્રીચીયારી પાડતું હતું. અમા રડતું હતું, કારણકે તેને ગાડીમાંથી બહાર નીકળવાતું નેઈતું હતું ને દમણાં એમ ચીરડાં છોડે કે તેને રસ્તો બેઠા મગતો હતો. પણ તે સ્ત્રીએ "વીનીચીન" ચલાવ્યું હતું. તેણી ઘણી જુવાને દેખાતી હતી, ને જીરુ રંગની મુંદર સાડી પહેરેલી હતી; તેને નેડરો શીકા પણ સોદામણો હતો. ખીજ ઉમરે પુણેલી સ્ત્રી ને ગાડીને બીજે છેડે બેઠેલી હતી, તે ધણી બીમાર જેમ દેખાતી હતી ને શાસ એડીને ધંડી તથા પવન લીધે વારવા જાવડતી હતી. એટલું તો ખુદજ જાણતું હતું, કે ખરાજને ગાડીમાં બેઠેલો તેણી એક પીડા દાખજ ગણતી હતી. ચોરે વખત તેણીએ છીક આધી; જમ કરવાને તેણે નાક લાયકજ હોય એવું જાણતું હતું, સાર પછી પોતાનો સામાન તથા ગાંસડ ને હતા તે વચ્ચે વચમાં મુક્યા, જાણે તેની તથા ખરાજને વચ્ચે એક મોરો કાટ બાંધતી હોય તેમ; નોકે ગાંસડ તથ સામાન મોરો ઉપર મુકતે તો કાંઈથી અચજીય હતી નહીં. કારણકે લાં પુષકજ જગા હતો. બીજે આવજો મોરો કાટ બાંધવાનું કામ પુકે થયું, સારે તે સ્ત્રીએ તે પીડા લીધે ખુશી રીતે

પોતાના અણગમો તે જીવાન સ્ત્રી સાથે વાત કરતાં દેખાડ્યો, ને ખરાબને તે તદનન આનંદ પમાડનારો હતો નહીં તેણીના પહેલા ટીકા—

“આપણે તો ખરાંજ અનાડી, ને બેવકૂફ છઈએ.” તે જીવાન છોકરી હસી, ને હસતાં હસતાં તેણીના સુંદર સોદે શ્રીજી દાંતો દેખાઈ આવ્યા.

“હું” તો બેવકૂફ છું, પણ સાથે તમે કાંએ અનાડી, ને બેવકૂફમાં ગણાઓ છો?”

“કારણકે કાંઈનેથી બે જગા અક્ષત હોય તો આવી સરદીના દહાડામાં બહાર નીકળે નહીં. બેની, કેટલો પવન, ને કેટલી ઠંડી?”

“જરા તમારા પગપર શાક નાખોની?”

“દેખાય છેની, એટલી છે, તે પણ કાંઈ પવન યોરો છે કે? જરા પણ કાપડો લાગતો નથી.”

“હું દગગીર છું, પણ કર્યો શું?”

“બે” કુંવર મારી સાથે હોતે તો કાંઈથી કરતે. હું ફરીથી એ ટેરની વગર બહાર નીકળવાની નથી.”

“પણ બીજાં રોટાન પરથી બેસો, એમ તમને કશું છેની?”

“હા, પણ હાથ મને જરૂર છે, તેટલાં તો નહીંજ મને તેવું કાંઈ?”

“તમે જેમ કહો તેમ હું તમને કામલાઈ, બોલોની શું છો?”

“મરદ મારા ડાકર બરબેરજ પરથી, તેવું મને કહેવુંજ છે, કે મારા પગ મને કહી દેડા કરવા નહીં, હમેશાં દુઃખાળા રાખવા બેઠુંએ.”

“પણ બે બહાર નીકળ્યાં હોઈએ, ને દેડા પડી બધે સ્થરે શું કરવું, તે નહીં કહું, એ યહું દગગીરી બધું છે; નહીં તો તે ઉપાય કીક કામે લાગ્યો હતો.”

“પણ મારો ડાકર કાંઈ એવો નથી કે બધું અપુરું, ને ખરાબર સમજાવા વગર કાંઈથી કહે, પણ બધું સમજાવી સમજાવીને કહે છે.”

“હા, પણ તે બધું કામલું શું? હાલતો તમારી પાસે કાંઈ બી ઈલાજ નથી તેવું શું?”

“મારી ઈકરી, છાન તો મારી પાસે છે, ને તેનીજ મને સારની સ્ત્રી લાગ્યા કરે છે.”

“તમે શું બોલો, તે મને કાંઈ સમજ પડતી નથી.”

“ક્યાંથી હું સમજ પડે, બધું હું સેદતા પાટલી પાડીને કહે, સારેજ હુંને તો સમજ પડે, લોકોની છોકરીઓ જરા ઈસરતામાં બધું સમજ બધ. બધાં અંબણા લોકોના દેખનાં બધું કશું કહી દેવાવું મને જરા પણ પસંદ નથી. બે આપણે એખાં હોતે તો વાત જુદીજ હતી.”

ખરાબને વધારે બેચેની થવા લાગી, કારણકે તે છેડા દીકા તો તેનેજ ચાલે કાપેલા હતા.

“હું” યહો દગગીર છું, કે મારી હાજરીથી તમને એટલી બધી અડચણ થાય છે, ખરાબ નરમસથી બેઠાં.

તે સ્ત્રી વધારે બેચેની છીકવા લાગી, “મે” ક્યારે કશું કે મને અડચણ થાય છે” તેણી પોતાની નાપસંદ રીતે બેઠાવા લાગી. બે તે સ્ત્રી એકે મરદ હતો તો તેને તે મારી રીતે

દેખાડે, પણ તેમ નહીં દેખાવે લીધે તે અખાડા કરી ગયો, ને હસીને બોલ્યો “તમારી માડીમાં નહીં શાખક થવાને મેં તો આરંભી બનવું કાપું.”

“યહું વખાણવા લાયક કામ કાપું, તું સાંભળેજ કે નાથ?”

પણ ખરાબને પોતાનું કહેવાનું જતરી રાખ્યું, “એન એટલી તો ભરખઈ ગઈ હતી, કે મને આઠી બેસી જવાની જરૂર પડી, તે છતાં તમે બે કહેજો તો બીજાં રોટાન આવડે, ને બીજી માડીમાં બે જગા મગરો તો જરૂર ઉતરી પડીને લાંબેસા.”

“અને કાંઈ બીજાં રોટાન પર ઉતરવાનાં નથી, તે સ્ત્રીએ નીરાસીથી જવાબ દીધો.

“વાઈ, પણ મારેથી કાંઈ ચાલતી રેને ઉતરી મારાવજ નહીં, તેમ બનવું સુકાકેળ છે.”

“હામના જમાનાના છોકરાઓથી કાંઈ થાયજ નહીં, કાંઈ ખોજ નહીં, ખડું સુકાકેળ છે.”

આ દીકાથી તો ખરાબનું ગળી ગયું, પણ બની શકે તો સહાદ કરવાના વીચારથી હમણાં તે બેચેન—“વાઈ, જાણે તમે એમજ સમજો, કે જેનામાં હું બેઠોજ નથી; હું બિંબાઈ જવાની દોરણ કરશ, ને હું તમને કહુજાત આપુંછું, કે હું આંખ વીંચીને બેસી રહીશ, બિંબાડીશ નહીં.”

તે ઘરડી સ્ત્રી બોલી “આ બેખાં કોટક, શું કકત આંખ બધ કરીને બેસી રહેજો, તેથી શું એમ લાગશે, કે તમે બેડેશ નથી.” ખરાબ જગમગ મીરડાઈને બેસી લેડાવો, “પણ સ્થરે તમે મારી પાસે શું કરાવવા માંગો છો? આ દેવીને નરમ પાડાવવું કામ ખરાબને નહીં બનવા બેજ લાગવું હતું.

“હું” કાંઈથી કરવા કહે છે કેણું? તેને કદાચ મારા પગ દેડાપડી જવાથી હું મરી જઈશ, તો તેમાં તાઈ શું જવાવું છે.”

ખરાબએ જવાબ આપ્યો નહીં, તેને વીચાર આવ્યો કે બે તે ધખી જશે, તો એકથી રમાય લીધા વગર, તે પાવડસતે જઈ શકશે. તેણી એટલી તો કાશક હતી, કે ખરાબને તે વખેથી એકે પણ આંખ આંખને નહીં. પણ એવો નાશાયક વીચાર જેવો આવ્યો, તેણે તરતજ તેણે મગમાંથી કાઢી નાંખ્યો, ને બે સ્ત્રી તેની સામે બેસી હતી, તેની તરફ નજર કાપી.

બે તે જુવતો નહીં હોય તો, એવા દીકાથી તે સ્ત્રીને મનવડ પડી હોય એવું તેના નાજુક બેડરા પરથી જણાવું હતું. તેણીનું બાજક બિંબાઈ ગયું હતું, પણ જ્યારે ખરાબને તેણીની તરફ જોયું, સ્થરે તેણી વાંકી વળીને હજુસે બોલી “હું આશા રાખુંછું કે મારાં મારીની એની કંઈની રીતમાન સાર તમે મારૂં કરશે. એકજુવા છવને સાઈ નથી, ને આજે દંડીની વખતે બહાર નીકળવું પડ્યાથી એવજુતો મીનસ આવે ગયશે છે. મને એવજુને અડચણ કરતાં ઘણી દગગીરી લાગે છે.”

ખરાબને જવાબ દીધો, “નહીજ તેની કાંઈ રીકર નહીં.”

આઠડી વાન થઈ સ્થરે તે ઘરડી સ્ત્રી તેમની તરફ પીઠે ફેરવીને બેસી હતી, ને પોતાની પેટીમાંથી કાંઈ કાપનાં મોટો અવાજ કાપ્યો, ને બહાર જેવો મરીજ દેખાવ કરીને આસપાસ ભેંસા-લામી. તેની બાજુને શાંત દેખાવ કરીને પુછ્યું “કેમ તમારા પગ હમણાં ગરમ થયા છે કે?”

તે ઘરડી સ્ત્રીને ખરેખર ફાયદો લાગતો હતો, કારણકે તેણી ખુદીથી દરતીને બોલી, “હા, મને હવે જરા ફર લાગે છે ખરો. ખરોતેજ ડાકટર ઘણો દુશ્મિયાર છે. તેની દવાથી મને અનનુયજ જેવો ફાયદો થઈ જાય છે. એક સારા ડાકટરને ખરાખર ખચર હોય છે કે દરદીને શું માફક આવશે; હંડ પગોળા એક દાખસો લેવોની. બે ગરમ મોન” પરંતુએ તો કદાચ પગમાં હુંક આવે છે, પણ થોડા વખતમાં નહી; પણ બે મારા ડાકટરની દવા લેવો, તો એવી મગ્ગની દવા આવશે, કે તરતજ તેનો શુશ્વ થાય. શું એ અજ્ઞ નેતું નથી? તેણીની બાણેજ પણ જલદીથી તેણી સાથ એકમત થઈ, જેકે તેણીએ કાંઈ ઉમેર્યું નહી, કે ડાકટર ખરોતેજ તેની મારી ધારે છે તે કરતાંથી કાંઈ અજ્ઞ જેવો દુશ્મિયાર છે; પણ એટલું કહ્યું કે “હંડ પગ શું, પણ કોઈથી બીજું દરદ તે પોતાના ઉપાચોથી સાચું કરી શકે છે.” આ વખતે તો તે બાઈને બેસક ઘણો ફાયદો લાગે, ને જરા વખતમાં ઉધાઈ થઈ. પછી ખરાજ ફરીને તેણી તરફ જોવા લાગે. આ વખતે તેણીનાં ગરબાંમાંથી રૂમાલ કાઢતાં તે સરી પડેયો, ખરાજ તે જોયકવા લાંકા વળ્યો, તેમ કરતાં તેના દગલાનાં ઉપરનાં ગરબાંમાંથી તેનું એક કાગળ તે છોકરીના પોતાનાં જઈ પડ્યું. [સાંધણ છે.]

કં ગાળ મી સી સ મે બરી ક.

(જરા ખ્યાન થશેહ, અજઈ કું બગાળ કડુ શા—મહા)

કેવી બાઈ ગમખુઆરી, હીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક, અફરોસ કીયું જરૂ ફરમ, હદજલ્લી દીને ન જાને, વફાદાર ખાવંદને નેહરે રીધું, બીજાના ખ્યાર કાને. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, હીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. ખરેજ દલગીર સર્વે નાર કડી તું શુનેહવાર, યલ પુકારથી ફાંસી બધી, ન બંદીખાનેથી છૂટકાર. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, હીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. છતાં હોલગમદ નેક પત્તીએ, ન સમજ પુરતું મુખ, બીજાના ખ્યારમાં અરધથી બની પામી આણું દુખ. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, હીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. પતી તો પાગચો રવગી પુકામ, જમગાંતું યજ ગદનામ, રમતાયા સાથ બંદીખાનું રોડો કીયું ને ગદનામ. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, હીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. કેવે શુરે વખતે મીસતર મેબરીકને આવી મેટ્યો કાલ, કે માતાનાં પરીણામથી ફર થયાં નીરહાય બાલ. કેવો દંગાળ બરધો દરો તે બચ્યાંએને હાલ. મોટા થવે બાળકો જ્યારે, બહુરો આ દુખી હાલ, શી થશે ગતી તેમની લારે કરે તેનો ખવાલ. ખરેજ ધીકારશે કેદમાં છુટા ફર માતાને તે બાળ. મેહેનપણીએ હૈડું ધરી આ દુખ બરી કાલાલી, પતીને સદા વફાદારીથી વરતે એજ મુખની હાલાલી. માહાર કેટલું છે એટલુંજ મેહેનપણીએ રાગલ ને શીયાલી.

તાળ પીં એ

નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરીત્રો.

ફોરનસ નાઈતીનગેલ.

ફોરનસ નાઈતીનગેલ, કે જેણીનું નામ જાણીતી ગોરી કોંગવન લાઈઈ વેળા ધાહેલ થયલા સીપાઈઓનાં દુઃખો કમ કરવાની પરીપકારી કોશીશો માટે પ્રસીદ્ધ થયું છે, તેણી મીં નાઈતીનગેલની એક પુરી મેરી છે, અને તેણીનો જન્મ ૧૮૨૦ ના મે મહીનામાં ક્રિસ્ટીનાં ફોરનસ નામનાં શેઠરમાં થયો હતો. તેણીની આ પરીપકારી લાગણી પહેલાં પાંડેરી તથા સગાં વડાલાનાં દુઃખો ગીટાડતાં આસને આસને આગળ વધી હતી. ઈંગ્લેન્ડ નીશાગો, હાસપીટાળો તથા ઉચાગચાળાની શોધો કરી, અને તેથી પણ સતોશ નહી પામતાં, તેથી તલાસ શુરોપના આખા ખંડમાં કરવા લાગી, અને સાર પછી ૧૮૫૧ માં ‘સિતિ-સતત’ એજન્સીની ટોળીમાં જોડાઈ.

ક્રીમીયાની લશકરી હાસપીનાગોના અધેર કારબાર અને જરયાદ હાલત વીશે ગતી સખન ફરીયાદ થવા લાગ્યાથી, તેઓને સુધારવાને માટે ઘણીક શુચનાઓ કરવામાં આવી, અને તે માટે ગતી લોકપ્રીય શુચના આપતી કે, હાસપીટાલનું ઉપરીપણું કેટલીક સારી બાનુંએને સુદી કહાડી તેઓને દાખમાં આપતું. ફોરડ દરખત કે જે તે વખતે લાઈઈ ખાતોને સેક્ટરી હતો, તેની વીનંતીથી મીસ નાઈતીનગેલે તે હાસપીટાલોને કોશિયાર પોતાના દાખમાં લીધો.

એટલુંજ કહેવાથી બસ થશે, કે જ્યાં એક વેળા શુચવારો અને યબજન જેવું હતું, ત્યાં પુરતી ગોઠવણ રાખાઈ અને જરદાસ્ત અને દીમાસો સફેને આપાથી, તેણીએ સંવનાં દુઃખો કમ કર્યાં, લણાની જીંદગી બચાવી, અને ગોંઠા અને ધાહિલ થયલાઓના આધીરવાદ મેળવ્યા સાથે પોતાનાં દેશનો આબાર પણ મેળવવા પામી. તેણીની આવી દયાળુ લાગણી અને ઉમદા મોકરી માટે લોકોમાં એક મોટું ઉધરાણું થયું, કે જે ફરમાં નજદીક સાત લાખ રૂપયા બરાબા હતા, પણ તે સમયનું નાણું તેણીએ ‘નરસો’ ને શીખવવાનું એક મોટું ખાનું રચાવવાના કામમાં આપી દીધા હતા. મીસ નાઈતીનગેલ કે જેણી આ કામમાં પુરતી માહેતગાર છે, તેણી તે ખાતાં માટે પોતાને દાંધે મોપકીએ લખી તેઓને મદદ કરે છે. તેણીનું છેલ્લું લખાણ જે બાહેર પડ્યું છે, તે માટે સુધાનક ખાનાં માટે કેટલીક જાણુ બેગ મોપો લીધી છે, તેમજ હાઈપણું શીખવવા માટે એક ખાનું ઉણું કરવાને દરખાસ્ત પણ કરી છે. આ લખાણ ૧૮૭૧ માં બાહેર પડ્યું હતું.

શુભાખાં ફરામજ પાટક.

કાલે .

કાલ ઉપર સુલતની રાખનાર એક માણસને હાથે લખાયેલા પોતાની હાલની ખતવા.

પ્રકરણ પચુ(ચાહ.)

ત્યાં એક દેવજ સુરી પડેલી, ત્યાં હુશારીની યુ કહે?

આ મારા સાથીઓમાં બારની નામનો આઈરીશ રખસ હતો. આ માણસ ઇંગ્લેન્ડમાં પોતાના ખેડ કળીલા સાથે મનુરી કરવા આવ્યો હતો. બારનીના સંલગ્નમાં આયુ' કે અમેરીકામાં મનુરીના પેસા વધારે મળે છે, અને આ પ્રમાણે તે પોતાના પેસા અને અદાર વરસના બે ડોકરોમાં સાથ લીલાડેકધામાં આવ્યો. આ રાખસના જેવા મુસ મીનજ મેં બીલ કોઈને જોયા ન હોય, અને કોઈને બીયાર પછુ નહી આવે, કે આ રાખસે આટલાં બધાં સંકટો ખમ્યાં હશે.

અધારે હમો સ્કીમર કાઢી જતા હતા, ત્યારે મારી અભયેથી વચ્ચે મેં તેને રડતાં જોયા, અને તેનું કારણ પુછવાથી મને માલ પડ્યું કે તે પોતાના ડોકરોમાં માટે આ પ્રમાણે લીલાડ કરે છે. મુસાફરીનું ઘર નહી બરી રાકાવાથી કપતાને તેના ડોકરોમાંથી મુખી નાણું મળે ત્યાં મુખી પદરને રાખ્યા હતા. જેકે એક માણસ એક વી વગર મુસાફરીએ નીકળે એ અને અજળ લાગ્યું, તે પછુ મારેથી તે રાખસને પેસા આપ્યા વગર રહેવાનું નહી. તેણે પોતાનાં ચુકલું પર પડી આઈરીશ અને ઇંગ્લેજ લાખામાં આસમાન વરફ હાળો હવા કરી બંધી કીધી કે હું અને મારાં બાળ ગોપાલો કોઈની રીતની તબીખમાં આવી પડ્યો નહી, કે હું લાંબી હાંધી બોગડું, અને ન્યાં બંડ ત્યાં કુદત અને આખર મેળવું. અંગ્રેજી રીત પ્રમાણે મને મુખો ઉપકાર વધારે પડ્યા હોવાથી હું કરાળી તેવી આગળથી ચાલી ગયા, અને જે મોટામાં અગ્રે ઘર જવાનાં હતાં તેમાં જઈ મોટા. મોટા હંદરાતી હતી તે વખતે મેં મારી બાધકી અને ઉકારા વરફ જોયું, અને આ સખાતને કે જેને મારે દયાય તેમણે સંકટમાં આવ્યું પડે, તે મારે હું પરતાવા લાગ્યા.

મીન કોઈને હું ધારતો હતો તે કરતાં ખરાબ, અને મારાં ધણીયાંથી ધારતાં હતાં તે કરતાં સારી રીતે હમોને આવકાર દીધો. તેનો ચંદ્રો એક ચંચળ, પેસા પેદા કરનાર માણસના જેવા હતો, તેની દરેક રીતખતોમાં ઠહાપણ અને સાહચેતી વગર નજીબ આવતાં હતાં. અગ્રેથી કલાક તેની સાથ વાત કરતાં મારી માની થઈ કે પ્રમાણિક અને સાચાપણ, એ જ એતાલો જે તેણે જોયોના હતા, તેને તે લદન લાગ્યું હતો. તેનામાં બીજું કેટલીક એવી રીતખત હતી, કે મને લાગ્યું કે આ માણસને હું માન આપી શકીશ, પછુ કંઠીથી ચાલી રાખીશ નહી, અને તે પછુ મને માન આપી ચા તે ચાલી રાકશે નહી; કારણકે જે ગુણને તે વખતે વખાણતો હતો તે બરાબર વાચકાસર કામ કરવાને હતો. પછુ તેની સાલચલણના હોવાને આપ્યા કરતાં, હમો જે વચ્ચે

શું વાતચીત થઈ તે જો વાંચનાર તારી આગળ ધરશ, તે તને બરાબર વ્યાખ્યાન આપશે કે મીન કોઈને કેવી ભતને માણસ હતો. મેં મીન નનનું આપેલું કાચક તેને આપ્યું, અને જણાવ્યું કે મારાં ધણીયાંથી તેવજનાં સગાં જવાનું માન ધરાવે છે. તેણે ધણજ ધીરથી મીન નનનું કાગળ વાંચ્યું, મેં પછુ કેટલાક ક્યો કે હું કોણ અને કેઈ તરાંદનો માણસ હોઈ તે તેને જણાવી દેવું; અને મેં મારે લગતી સધળી બીના તેને ચોક્કસ વખતમાં જણાવી દીધી. તેણે કાંઈ પછુ બોલવા વગર મારી હાકીકત સાંભળી, અને જ્યારે મેં બોલવાનું પુરું કર્યું, ત્યારે તે બોલ્યો—

“તમે અહીં શું ધારણથી આવ્યો, તે દલ સુધી મને જણાવ્યું નથી.”

મેં જવાબ દીધો કે હું કાંઈ ચોક્કસ ધારણારાખી નથી આવ્યો. “પછુ અવગત” તે બોલ્યો, “તમારે દેશથી તમારાં બનીયને લગતી કાંઈ પછુ જોડવલું ક્યો વગર તે તમે નહી આવ્યા હશે?” મેં હાલ્યું કે મેં કાંઈ પછુ જોડવલું કરી નહી, અને મારી મતલબ આગળ પાછળનું જેઈ તે પ્રમાણે ચાલવાની છે. “જોડેલું શું?” તે બોલ્યો, “મેરબાની કરી મને વધારે સારી રીતે સમજવવાની તસદી હશે?”

આ સવાલથી બરેબરનું હું પચી ઉસકેરાઈ આવ્યો, પછુ જ્યારે મને સમજવવાની ફરજ પડી, ત્યારે મને પોતાને પછુ માલમ પડ્યું, કે હું પોતે પછુ સમજતો નથી.

મેં તરતજ મારે બોલવાનું ફેરફારી નાખ્યું, અને જણાવ્યું કે આ દેશથી જે અમણો હોવાથી કોઈ વધારે અનુભવી માણસની સલાહ લેવા ચાહતો હતો, અને તેજણ વધારે અનુભવી હોવાથી મને સલાહ આપવાની મેં તેજણને અજર કરી.

પછુ વખતની સુપરીથી પછી તેજણ બોલ્યા, કે કોઈને સલાહ આપવી એ ધણજ જોખમ બરેલું કામ છે, પછુ મારી બાજેથી તેવજની સમી થતી હોવાથી, અને પોતાનાં સગાંઓને મદદ કરવાની તેવજ પોતાની ફરજ ધારતા હોવાથી, તેવજથી બને જોડલી સલાહ આપવાને તેવજ ના પાડશે નહી, અને ફક્ત સલાહનું નહી, પછુ બનતી મદદ પછુ આપશે.

મેં કહ્યું કે તેજણ મારી ઉપર મોટો ઉપકાર કરતા હતાં. “બીલકુલથી નહી, જવાન માણસ, બીલકુલથી નહી, કારણકે દલ સુધી મેં તમારે મારે કાંઈ પછુ ક્યું નથી.”

આ ખરેખર હતું, અને મેં કાંઈ પછુ જવાબ વાળ્યા નહી.

“તમારે માટે હું કાંઈની કરું તે જમ મારી ઉપર તેમજ તમારી ઉપર પછુ આજીવ રાખે છે. પડેલું જે સલાહ આપ્યું તે આગળજ મારે જણ્યું જેઈએ કે હાલ તમારી પુછ પકારી શું છે.”

મેં તાણી તોડી દસવાનું સાચી જણાવ્યું, કે તે ધણજ જણ્યું છે. કેટલીક આજીવકાની સાથ મેં મારી પુછની રકમ તેવજને જણાવી.

“અને તમને તમારી બાજેથી અને જાકારાનું જીવનશીલ કરવાનું છે?” તે પોતાનું રોડું ધુણાતીને બોલ્યો, “અને વળી તેમણે જેક જણા કામ કરવાને લાગેનાં નથી. તેમણે તમારી ઉપર એક બોલ દાખવે થઈ પડશે. અમેરીકા મારે કાંઈ એવી મીતે નથી. તમે તેમણે શું કામ તમારી સાથ લાવ્યા? પછુ હવે જે જન્યુ તે તો જન્યું, આપણેથી અને જેકલું તેમણેના જીવનશીલ મારે કરી શું. તમે કહો છો તેમ તમે આ દેશથી તદન અજાણ છો, ત્યારે મારે સમજવનું જેઈએ કે અને લોકો પેસા કેમ પેદા કરે. અજુરો તે હરોમી હોય છે તો તેમણે જીવેથી પેસા એકદા કરે છે, કારણ કે તેમણે અહીં મનુરીના પેસા બહુ વધારે મળે છે. મુસાર, હુકાર, કમ્પા, ધોડેકોમ્પ એજ કારણથી પેસાવાલા બને છે. પછુ એ સધળી ચીજ કાંઈ તમારે લાચની નથી. મારા

ધારયા પ્રમાણે તમારું ગગન કાબલ છે, પણ તમારા હાથ તેડવા અવાધા નથી. હવે જો તમે ચોપડી વેચવાનો કે બાંધવાનો પ્રયત્ન કરો તો તમે કાંઈ કાઝી કમાણી કરી નહીં. અને કીમતી ચોપડીઓને બેઠાડો ખેંચ છે, પણ જેટલાં તમે લંડનમાં ગેલરી રોકો તેટલું અહીં તો કરી ન મેળવો, જેથી આ પ્રધાં હાથ ધરવાને હું તમને બચાવણું કરતો નથી. કદાચ તમે ખેડૂત યાત્રા—જે અમારા ખેડૂતો દુરાચાર અને મેહેનત હોય છે તો તેઓ ઠીક પેઠા કરે છે, પણ તમે જેના લઈ વળી તમારે મારે થઈ બાંધી તમારી પાસ પુછી નહીં! અને વળી હું નહીં ધારતો કે આટલાં જુને લગતું કાંઈ તમને કાણું જ્ઞાન હોય. અને વળી ઉપર ૪૫૨ની સંબાળ રાખવામાં પણ અનુભવીઓની જરૂર હોય છે. ચારી તરફ નજર કરતાં તો મને એવું લાગે છે કે, તમે વેપારી થવા કતાં તમારું કાંઈ પણ પ્રધાં અહીં સારી રીતે કરી રોકો નહીં, અને આ ઠેકાણે પણ નાણાંની જરૂર હોવાથી કોઈ આફીસમાં તમને ક્લારક નરીકે રહેવું જોઈએ. હું ધારું કે તમે સારા લખનાર કેમ્પબેલીસ્ટ રાખનાર હશે. ધીરજ, દુરયોગી અને પ્રમાણીકરણથી આગળ ચાલતાં તમારે સાચું થશે, અને વળી કદાચ થોડાં વરસ પછી કોઈ માતબર શેડયાના તમે બાળીયાળી ચાલો. આટલું તો ખરું છે કે હું કાંઈ મારાં બાધકી ઇકરાં સાથે આ દેશમાં નહીં આવ્યો હતો. વખત જતાં હું મારા રોડનીજ ઇકરી સાથે પરુરો, કે જેથી મને બેવડાલાખ થયો; પણ બીલ હાથપર તમારી બાધકી મારી સગી થાય છે, અને એક પૈરાપાળા વેપારીની સગી સાથે પરણું છું તમારી હાલત પ્રમાણે નહીં પરજુલા જેટલું જ લાભકારક છે. મેં તમને કહ્યું હતું કે જેમ સલાહ તેમજ મદદ આપવાનું હું તૈયાર છું, જેથી એક ખખડામાં સુધી તમે મારે લાં રહેવા આવો, તેટલા વખતમાં હું ભેવરા કે તમે ક્લારક થવાને લાયકના છેવે કે નહીં, અને જો પછી તમને અને મને પરવડશે તો આપણે યાત્રા આગળ ચલાવીશું. તમે સમજ્યો તો ખરું કે આપણે કાંઈ પણ કુશ્વત અથવા તો વચન એકમેકને આપ્યાં નથી, પણ તમારાં બાધકી ઇકરાં અને તમને એક ખખડામાં સુધી મારાં ધરમાં જીરોથી રાખીશ. અને જો તેટલા વખતના તમે સારો ઉપયોગ ન કરો તો તેમાં તમારીજ કમર સમજાશે, અને તેમાં તમારોજ જોખમ સમાધાણ ધારશે. હવે હું વધારે વખત ચોળી રાકતો નથી.” તે પોતાનું ધડયાળ જોઈ બોલ્યો, “કારણ કે મને કામ છે, અને કામ કોઈ પણ માણસને માટે ચોળવું નથી. મારી સગી અને તેણીનાં નાનાં બાળકને હેન્ટેલમાં જઈને લઈ આવો. અગ્રેષ્ઠ બચાવર બે વાગે ખાનું લઈ જઈશો.”

હું મીઠા કોઈવના ધરમાંથી નીરાશી અને નાસીપાસી સાથે બહાર નીકળ્યો, પણ ન્યારે દેહલમાં જઈ મારી બાધકીને સળી બીના જળાવી લઈ તેણી તો અગળ તેમજ બહુ ખુશ થઈ. તેણી મને દરેક રીતે સમનવચા લાગી, પણ હું કાંઈ પણ જોઈ શક્યો નહીં.

ખરું કારણ એ છે હવે કે, મેં જે બીચાર બાંધ્યા હતા કે અમેરીકામાં એક સપાટામાં હું હોલત બેસાડી, તેને મીઠા કોઈને તોડી પાડ્યો હતો; અને આશીસનો ક્લારક થવું એ મારે મનને થયું જ હતું. કામ હતું. હુસીએ મને સમજાવ્યું કે જો બચાવર કર પછી પ્રમાણીકરણ કામ કરીશ તો બે વાર વરસમાં મારે નસીબ ફેરવાઈ જશે. અતિ મને કમ્બ કસ્ટમી કુશર પછી કે તેણીનો સગો બહુ જલો આકર્ષી હતો, અને તેણે મારી ઉપર ચોટા ઉપકાર કર્યા હતા. તોપણ આટલું કમ્બ કરવા પછી હું કોરમાંમાં આમ તેમ પસાર કરી લાંગા વખત સુધી બીચારમાં યથાથો.

મારી બાધકીએ મને ઘણીબી વખત ચાદ દેવડાવ્યું કે મીઠા કોઈને લાં બચાવર બે વાગે ખાવાનું થાય છે, તથા તે થાયશો સવાલના માણસ છે; કે તેના ધર અને દેહલિ વચે લાંબી વક્રાવત છે, કે મારે જે નસીબી તૈયાર થવું જોઈએ, અને તે જીવિએ મારા કપડાં તૈયારજ રાખ્યાં હતાં. આ સમયે જો મેં બીચાર કરવાનું આજુબ રાખ્યું. છેવે મારી ધણીઆંબીએ પોતે તેમજ જુવાને તૈયાર કરી મને ધડયાળ બતાવ્યું કે બે વાગવામાં બચાવર ફર મીઠીઠા બાકી હતી. હવે હું યહીજ ઉતાવળથી તૈયાર થવા લાગ્યો, અને કમનસીબે મોઝા પેઢેરમાં તેનું ચોડવું ઉતાર્યું, કે જે મારી બાધકી સીવી આગે તેટલાં ચોળવું પડ્યું.

છેલ્લે સરખાવે અગ્રેષ્ઠ બહાર નીકળ્યો. ન્યારે અગ્રેષ્ઠે દેહલિ ઇકરાં લારે બચાવર સવાળે યથલા દત્તા; અને મીઠા કોઈને ધરનાં અરધું ખર્ચ રહેવા પછી અગ્રેષ્ઠ જઈ પુગાં. તેણીની ટેળત ઉપર ધણીક પડેરાણાઓ દાઝર દતા. દરેક જગ્યા અમારા આ-આથી પાછું ફરી ભેવા લાગા, મારી હુસી ખીરીસ કોઈને ચોલખતી ન હોવાથી, તેણીની અને બીનાંબીની સાથે ચોલખાણ કરવાનું લમાર ગડખડ થઈ રહી. આ સળ્યાની વચમાં મારી નાનો દીકરો એકાએક રડવા લાગ્યો, કારણ કે એક કાગો સીધી તેને ટેળત ઉપર બચાવર બેસાડવાની કાશીશ કરતો હતો. આ બાળકની બીહક પછે વખત સુધી નરમ પડી નહીં. છેલ્લે સરખાવે ખીરીસ મારે તેને કાગો આદમીને બહાર કઢાડ્યો, અને તે બચાવર કોઈના યુગે પડ્યો, તે જો કે ચોડે ચોડે વખતે તે બીનાંબીએ આવા કરતો હતો. દરેક પડેરાણાઓ ખાવાનું ઇશી બેસી રહ્યાં. ખીરીસ કોઈને ખીરીસાઈ ગયાં કે રાખણું કંઈ પડી ગયું હતું. પણ તેણીના ધર તો કાંઈ જુલ્યાવામાં હોય તેમ જળાયા અને કાંઈ કાણું બેઠાવ્યું નહીં. મેં તે કાંઈ ખાણું નહીં. મારી હુસી બીચારી રાખી પડી ગઈ, અને નસીબી નહીં તૈયાર થવા મારે હું મને પોતાને ગાળ દેવા લાગ્યો. છેલ્લે મારી ચોડી ખુરાસી વચે ખાવાનું પુરું થયું. પણ સ્વાર પછી પણ મીઠા કોઈને ઇકરાં સારી મેટલાં તો કંટાપણીથી વાત કરવા લાગ્યા કે મને બીક લાગી કે તેવણને મારે મારે હવે કાંઈ પણ સાચું મત રહ્યું ન હશે.

ખાણું પછી એક દક્ષિણ નામનો જ્વાન આવ્યો. તેની ચાલ ચલણ અને રીતસાતથી મારું ધ્યાન તેની તરફ ખેંચાયું. તે ધણીજ રચણ અને દસપ્રયો દત્તા; અને તેના આગા પછી સળે ખુરાસી પકરાઈ. ન્યારે તેણે જણવ્યું કે હું એક અંબણી માણસ હતો, સારે થયું ખરું એ મારી સાથેજ વાત કરવા લાગ્યો. હવે હું પણ ઉદઘટમાં આવ્યો, અને મારી તરફથી લંડન અને ઇંગ્લેન્ડની ખજાર સંભળી તે ધણીજ ખુશ થયો. ન્યારે તે ગયો સારે પોતાને ધર આવવાનું મને ઈજન કરતો ગયો. હું પણ એમ સમજ્યો કે આ જ્વાન મને ઠીક મદદગાર થઈ પડશે.

[સંધાન છે.]

નંબરબાઈ ૧૦૦ પાદશાહ.

એક જલમાં દીલની માંગણી—“જે તમને આડખણ નહીં હોય તો સાહેબ હું તમારા એક હબર રૂપા ખંચાવીશ.” એક જ્વાને એક જુદા મુઠકમને કહ્યું.

“કેમ?”

“તમારી એક ઇકરી છે, અને તમે તેણીને પરજુલાની રીતમાં (૧૦૦૦) દશ હબર રૂપા આપવા માગી છો.”

“હાજ.”

“સાહેબ, મું નેવ હબર રૂપા લઈ, તેણીની સાથે પરજીશ.”

રાંધવાને લગતું.

કોપરાનું અચાર—કુમળાં નારીએકનાં જે આખા ચોઢા લેવે, તેની પતળી સહેસ કરી એક દીન દવામાં સુકાવતું કરે; તડકાં માં નહી. સ્વાર બાદ ચાર ચમચા સુકાં મરચાનાં ભુજા, આખાં સુકાં મરચાં આઠ તેના કટકા કરે, ત્રણ ચમચા દબોરી રાખ, સે-હેન નીમક, એ સરવેને એક અથવા દોઢ કપ રોળે સોંન શેર-હીના શરતમાં મેળવી કોપરાં સાથે મીઠું કરી પાંચ છ દીનમાં ખાધામાં લેવું; એ અચાર ઘણા દીન રહેશે નહી, પણ તુરત મ-દીને દોઢ મદીના સુધી રાખી રાકશે.

દુધમાં મરચી—એક મરચી લથ સાફ કરી કટકા કરવા, તેને ઓઢું નાખી ધીમાં લાલ કરી, વધારે ધી હોય તો થોડું કઢાવી લઈ પણ તેમાં ખરોર દુધ નામડું, તે એવી રીતે કે અ-છેર દુધ નાખી તેને ઇમારપર રાખવી; તે સુકાવા પછી બીજ વખત અછેર નામડું. એ સુગળ ખરોર દુધને ચાર વખત રેડવું. છેવું દુધ નામડી વખતે તેને એક ચમચી ખાંડ નાખવી અને સેહેન અંદર રીત્તર રહે કે ઉતારવી.

માછણાંનું ઉષ્ણરયુ—એક મરચોના બરેલો તાને થોંચ લેવે, તેને ભીંગડાં સાથેન રાખી ઉપરથી ધસીને સાફ કરી ધોવે, સ્વાર બાદ તેને વચેથી થોરી મેજે બામ વલેએકા રહે તેમ રાખી ગરમ આગે કઢાવી અંદરથી માછલીને ખુલ થોવી, તેમાં એકેક બામમાં ઉઠા બને કાપ મુકવા. સ્વાર બાદ અછેર લીધાં મરચાં, જે ચોઢા ચમચા સુકાં મરચાનાં ભુજા, કોપરથી ચાર નુરી, લ-સન એક આપી દુધ, ધાનાછરોને મસાડે ચમચેલા લારી, થોડી દબદ, છાંં અથવા ચમચો, મીઠા સુગળ આમશી, માછલી પુ-રતું નીમક નાખવું. એ સરવે મસાલાને બારીક પીસવે. અને તેમાં પોરોર ધી નાખી મસાલાને મીઠું કરે, સ્વાર બાદ માછ-લીના અંદરના બામમાં સરવે મસાડો કઢાવી તેમાં મરખ પાછો સુધી તેને બધ કરો અને એક પાત્રો સુતરાક કપડાંના કઢો લઈ તેને લપેતીને તેની ઉપર પાત્રી મસાડી બીજીની લગાડવું. કપ-ડું કેઆય નહીં તેની રીતે લીધી લેવો અને ગાંધી કોઠસાને ધન-ધનતો ઇમાર તઈયાર રાખવો, તેમાં નીચેનો બારીક ઇમાર કઢાવી તેમાં સુધી ઉપર વધારે ઇમાર મુકે અને માછણું તઈયાર થયાના પચમત આથવાથી ઉપરનો ઇમાર ખસેડી તેને ફેરવીને સુકવું અને મોતોરીનું પટ બધી જગ્યાથી તે તઈયાર થયવું જ-લણવું. મેહેનો, વગેરે કહેશે કે એવી કાંઠાવારી માછલી સાર કોણ મેહેનત કરે, પણ તે માછલી તમા ખાસો લારિન તેની સુખી તમોને માલમ પડશે, કે આખા સલામ કઠા નીકળે અને ખાતી વખતે કુ કુ કરવું પડશે નહી. તીખસ વાશી મેહેનોને. આજે લેટ કરીયે બીયે. તેની ઉપરનાં ભીંગડાં માછલી તઈયાર થયાથી આખું પટ નીચેની રાકશે, તે રાખવાની મક્કસ એ કે માછલી ધુલવાની આપમળ અને નહી.

મોસીસ શીરીનખાઈ દારાસાદ તારાપોરવાલા.

કેલેછનું—એક ઉતમ પકવાન—બકાંની ક્ષેત્ર નંગ એક લઈ તેને થોઈ સાફ નરી તેના પતળા કટકા કરવા. પછી કાંદો નંગ ૨, થોડું આદુ, લણુનો કરો નંગ ૧ નાધડી, કોપરાને

નાધડી કુઝો એક તથા ટેરટ મુગળ લીલાં મરચાં અથવા એક ચમચો ધાણુછરનાં મસાડો, ચપટી દબદ. એ સરવે વસતું જોને બારીક પોરી પેરી ક્ષેત્રની સહેસ સાથે મેલવી દેવી. થોડુંક મીઠાનસર નીમકથી તેમાં લેવું, અને એ સરવેને રહે-વીને ધાંધી રાખવું અને જમવાની અરથે કલાક આગમય ત્રણ કોદીને બારીક સેવ લેવા કાપી ધીમાં લાલ કરવા. લાલ કરતી વખતે સંભાલ રાખવી કે બીલકુલ લાલ નહી થઈ જાય. પછી બકાંની રચ આપવો અને તેમાં ઉપથી રહેવેલી ક્ષેત્ર નાખી દેવી અને સારી પોટે ચમચ ફેરવી ઠાંકણ ઠાંકી ઇમાર ઉપર રાખવું. અંદર પાણી બીલકુલન રેડતું નહી, પણ તપીશીનાં ઠાં-કણું ઉપર થોડુંક પાણી નામડું અને થોડે થોડે વારે અંદર ચમચ ફેરવવી. અંદરનું ક્ષેત્ર પાણી તથા તપીશીનાં ઠાંકણા ઉપર પાણી સુમચ કે ઉતારી પાડવું અને તેમાં અંદર થોડોક નરમ મસાડો લમરાયને ખાધામાં લેવું. જે ક્ષેત્રનું પકવાન ખાધામાં થણું નરમ અને લેહનતરાર લાગે છે.

છનનર બીસકોટ—એ બીસકોટ એક ખુસ લેહનતરાર મી-કાઈ છે, તે સાથે હનનીઅત પણ છે અને એ બનાવવાની રીત નીચે સુગળ હોય છે—મસાડી પા રેર, માખણુ અથવા સેર, ચોઢા ખાંડ સફેદ તોણા દસ, મુંદની બારીક ભૂધી તોણા પાંચ, ધરવેર બારીક આટો સેર એક, ઇંદું નંગ ૧. ઉમશી સરવે છ-ખુસી બેકરસ કરી સાથે મેલવાથી અને તેમાંથી મનપસંદ બીસ-કોટના પાત્રના કટકા બનાવી બકીમાં લુંછ કઢાવવા, એકેકે ઠા-તમ અને રવાદાર છનનર બીસકોટ બનશે.

મીસીસ મેહેરખાઈ સોરાખજ અરોહ છનનર.

સુતરેનીમાં વપરાતા કુધીઆ રવા વીશે ખુશારો.

દેરી મિચનાં બનાવનાર જોગ—

પચાઈ ભાટ—અઠોપર પાસનાં “ઓ મનિ” માં અગ્રેમિ સુતરેની બના-વવાની રીત આપી છે, તેમાં “કુબોગ રાવ” કલાના વીશે લખ્યું છે તે કેમ કહાશે કે વીશે દેરીની ભાટમાં તરફથી ખુશારા પ્રજાબાં આપ્યા છે તેના બાસો નીચે સુગળ છે—

સોઢમ કાઠીઆ પચીં સેર આલ લેવા અને તેને રવાબોને કે રવા કાઠાવે તે રવા કણીન સેરે અને બારીક નીચેનો કહાવે, તેમાં બીજસ વતસ રહેવો નહી મેળવે, એકેકે કે આ રીતથી તેના સામે કાઠાવેલ રવા એકેકે રેર નેરેશીન કહાવે, તે રવાને કુબોગ રવા કહે છે. તેમજ સુતરેની બનાવતો વેશમે તે રવાને કેમ બને તેમ સારો થઈ રહેવાની સંભાલ લીધાથી સુતરેની સારી બને છે. એઆમન.

મીસીસ મેહેરખાઈ સોરાખજ અરોહ છનનર.

આવા—તારા કલાસમાં સફળીઆજસુ છાંકેરા કચેલ રસ્તમ?

રસ્તમ નહી નાંજીતો.

આવા—તુને નાંજીતું મેળવે. જ્યારે બીલચો નીચું લેઈ

લણ્યા અને વાંચ્યા કરેચ સારે પેતે પણ કામ કરવાને બદલે

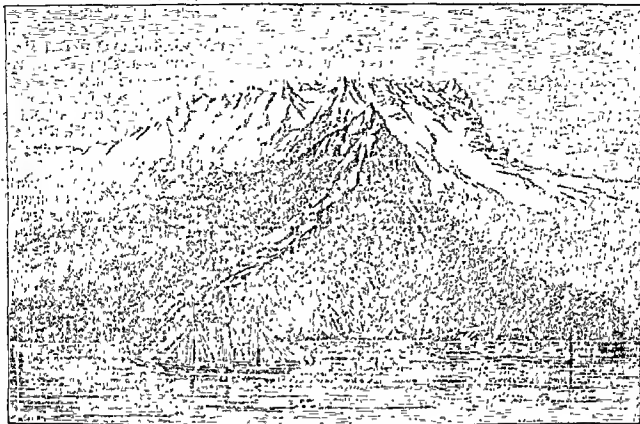
એમથી તેમ કોણ લેવા કરેચ?

રસ્તમ—માસ્તર, આવાજ.

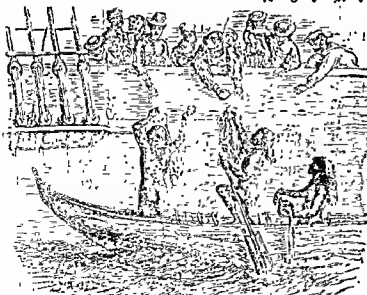
એક દીવસે લગનનાં ખાતાપર લાંબી છંદની વીશે વાત નીકળી સારે પરજોળી છાંકરીની વા મોઝી—“અમારા ખાનદાન-માં તે બધાં લાંબી છંદની કઢાવે છે. મારા બાવાબી ૧૦૦ વરસની ઉંમરે મરણ પામ્યા હતા.” આ સાંભળી તેવજુના નવા જમાઈ કપડા બરથા આવ્યો મેલ્યા “અને તે વીશે તમે મને જરાક વિતાવ્યાથી નહી.”

“સનળીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૯ મું—“સેનદી પોણ્ટ” થી “લોતા બે.”

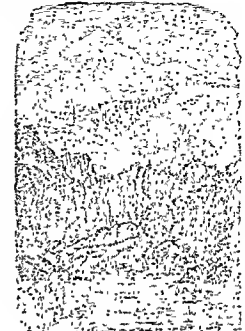
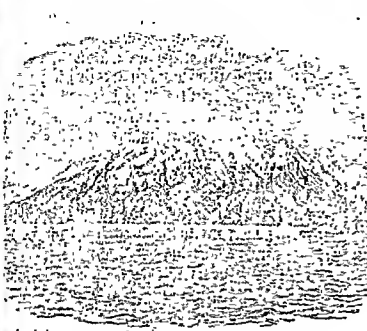
૨૮—કે પ ફો વ ર ડ .

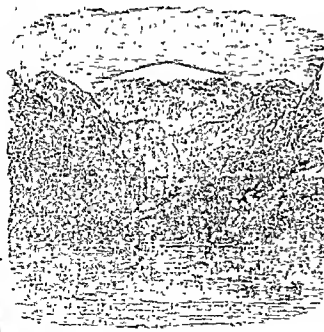
રવીવાર, તા. ૦૮મી અક્ટોબર—અમે સુદવારે છ વાગે લગર લીધકમ્. “પોરટ ફ્રીમન” પસાર કરતાં “કેપ ફ્રાવર” અમારી નજરે પડી, જે દલીલ અમે રીક્ષાની સાથે છેકી રાંચ છે. બગોરના ન્યારે અમે “ફ્રીશ રીચ” માં હતાં ત્યારે છેક અમારી નંબરીક એક મજવાના આવવાથી અમાર ધ્યાન ખેંચાયું, ને તોમે અમારી રીક્ષાની ઝડપ ઓછી કરવાને હુકમ કર્યો, જે બોતાં તેમાં બેરેલાં માણસો વધારે. ઝડપથી તે મજલો સંજાવવા લાગ્યાં, ને મોટેથી યુગો પાંડી તરફવાર નીશાનીઓ ફરી અમુને ઉભું રહેવા કહ્યું. તેઓ અમારી નંબરીક આવતાં યુગ પાંડી ઉઠ્યાં “અમુને તં બાકુ ને બીસકોરે આપો,” તે આપી અને બદલામાં પાણીમાં રહેનારી બીજાડીઓના ચામડાં ને ઘણાં રવાવાલાં હોય છે તે લીધાં, તેઓએ પોતાના આંખ પરના ઓરવાનાં પણ કઢાડી અમુને આપ્યાં અને બદલામાં તંબાકુ લીધો. આ ઉપરથી તેઓમાંની એક ઝોરને પોતાનાં આંખ પર એક ચામડાંનો અબો હતો તે કઢાડી આપ્યો અને બદલામાં ચોરિક તંબાકુ, કાચનાં

૨૯—ફયુલયનો ચામડાં આપી તેના બદલામાં તંબાકુ, બીસકોરે ઈત્યાદી લે છે.

દાણા અને મોહકું જેવાની આરસી અમે આપી, જેથી તેણી ઘણી જીદી થઈ. તે મહાત્માં એક મરદ, એક ઓરત અને એક છોકરા હતા. તેઓ સારી તંદરેસતી ભોગવતાં માત્રમ પડતાં. તેઓને છોકરી આગળ જતાં “કારલોસ ટાપુ” અને “ધોરનતન પીક” નો રજ્યામણો દેખાવ અમારી નજરે પડ્યો. અમે આસરે સાત વાગે “ધોરન” અખાતમાં લંગર નાખ્યું.

૩૦—ધોરનતન પહોંચતી રેંચિ.

૩૧—“રેનોઈ સાઉન્ડ” નામનું હીમસ્રેત.

સોમવાર—આજનો દરોડો પંજોજી જીરુનુમા દેખાતો હતો. અમે સહવારના છ વાગે પાછાં ઉપડ્યાં. ઠંડી ઘણી હતી; અમે “રેનોઈ સાઉન્ડ” આગલથી “કેપ તોચ” આગળ આવ્યાં ને ત્યાં “હીલીય રીચ” છોડતાં “પેસીફિક બકાસાગર” અમારી નજરે પડ્યો. અમે “મેગેશન” ની સમુદ્રધુની સુધી “રેનીક એનત” માં દાખલ થયાં અને જરૂરના સમુદ્રમાં યઈ “ગેન એનલ” નાં મોઢ આગળ એક નાની ચુકા જેની જગામાં અમે લંગર નાખ્યું. સાંજ લગભગ પુરી થયા આવી હતી, પણ છોરરાઓ, કપડાન અને ઢું કીનારે ગયાં, અને ચોરીકે જતનાં ફનસ અને લીટ એકઠી કીધી.

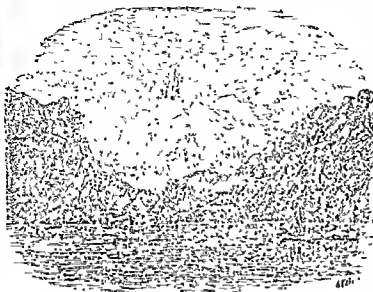
બુધવાર, તા. ૧૧મી અક્ટોબર—અમે ગઈ-રાતના સાંજના પાંચ વાગેતરે આ “પ્યુએરતો બ્યુએનો” ના ખંદરમાં લંગર નાખ્યું. આજે સહવારે અમારે હું તુરક ઉપર આવી ભારે મેં જે દેખાવ જોયો તેવો સુંદર દેખાવ મેં મારી હંદગીમાં કેટ પછુ જોયો હતો નહીં. ચંદ્ર ખુસી પ્રકાશનો હતો, અને જેમ સુરજ ઉગતો જતો તેમ સાંમેના પહોરોની રેંચિ પર તરેહવાર સોનેરી અને ચુકાખી રંગો પ્રકાશના; અને જેમ જેમ સુરજી રોગણી નીચે ખીજોમાં પડતી તેમ તેમ રંગ બેરંગી દેખાવો દેખાતા હતા.

૩૨—અન ફી દ બે.

“ગાપા” માં અમે રડીમર ઉભી રાખી અને મેં ચોરીકે સખીઓ પાડી લીધી. તે દેખાવનો હેવાવ આપવાને મારી કલમ અશક્ત છે. મેં મીરર લેકની એક સખી જોઈ છે, જે હું મારું છું કે આ અનોરજક દેખાવનો કાંઈની ખ્યાલ આપી શકે. એવેમ ટાપુ પરનો “અનરીલ બે” અને “સેર” કરી રેકરી જે જલ્લે પગથાંઓ હોય તેમ કાપેલી દેખાવે છે, તે સફરી

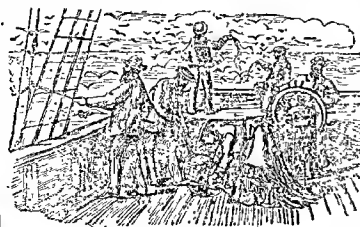
સરસ નીલાબજા લાયક જગા હતી. એજ ટાપુ ઉપરની “સીંચુવર તીક” અને “વેલીગટન” ટાપુ ઉપરના “કુ પીક માઉન્ટન” તથા કેડીદ્રલ માઉન્ટન જોનારનું સર્વેથી ઘણું ખ્યાન જોવે છે.

બરેસપતવાર તા. ૧૨ મી અક્ટોબર-એક જોલી અને થડીવાડી રાત ગુનરયા પછી આજે ગઈ કાલના જેવેજ સ્થાન મણો દીવસ સફર થયો હતો. સદવારે સવા પાંચ કલાકે અમોએ લંગર જાયકડું અને થોડાક માર્બલ આગળ વધયા પછી

૩૩-એ રોંગવાલો પહાડ.

મારા માથ ઉપર લડતાં જોવામાં આવ્યાં, અને જોલ જોલતામાં વાદાણ ઉપર વરસાદ વરસવા લાગે; પણ તે વરસાદ સાધારણ પાણીના વરસાદને બદલે નરદમ ધુલ અને જવાબામુખી પરવત મધેથી નીકળતી રાખતો હતો. આ અવ્યભુચા પણ નવાઈ સરખા વરસાદથી વાદાણની સઘળી ખારીઓ, ફાલકાંઓ સઘળું કોરાકોડી કરીને જાંબ કરવામાં આવ્યું, તે છતાં ચારથા કલાકમાં આખાં બારકસ ઉપર ધુલ ધુલ ધઈ રહી હતી, જેથી સારથી, ધુલ પખોડવાની પીઠીઓ અને બરસો ઉપર મારો આથવા લાગે; ધુલ અને રાખના ઝોળી તરેહના વરસાદ માટે અમુને મુદલથી વકો નહી હતી, અને અમો સરવે આ અવ્યભુચા બનાવથી ઘણું હેરાત થયાં હતાં. અગરજે એનું ધારીએ કે એ ધુલ અને રાખ કાઢ જવાવામુખી પરવતનીજ હોએ તો અમે જે જગા ઉપર હતાં તેની નજદીકમાં નજદીકનો જવાબામુખી પરવત કાંચે નાખના ટાપુ ઉપરનો કોટકાવારો નાખતો હતો, જે અમારી જગોથી લગભગ ત્રણસો માર્બલને છેટે હતો. ત્રણસો માર્બલને છેટેથી ઉડી આવેલાં ધુલનાં વાદલાં આકાશને શીઠા બનાવે અને આટલે દુર મુઠી આવીને વરસાદની મીસાન વરસવા માટે એ ખુદરતનો એક ખરેખર નવાઈ સરખો બનાવ હતો.

૩૪-દરયામાં કણુતર, માછલી, ઉત્પાદી પકડે છે.

[સાંખ્ય ૭.]

મંગલવાર તા. ૧૩મી અક્ટોબર-આટલા દીવસ મુઠી હંકારયા પછી આજે સાંજે અમે “મોઝા” નું ટાપુ જોયું, જે “લોતા એ” થી દુર છે. આ બધા દીવસો જ્યારે દરયો શાંત હોય સારે અમે કણુતરો, માછલીઓ અને દરવાઈ મરધીઓ પકડવામાં ગુનરતાં હતાં. આવી રખત ગમત કરતાં અમોએ ઘણા શેકાર પકડયા હતા. કટપાંકે પછીએ એવાં તો હળી ગમયાં લાગતાં હતાં કે તેઓ ચોતાની જેમે વાદાંજી ઉપર આવતાં હતાં, અને તેઓ મધેનાં ઘણાં સોદેલથી પકડાઈ જતાં હતાં. તેમના પીઠાં જોવાયમાન હોવાથી જ્યાંના પોશાગમાં તે વાપડ્યાનો હું લીચાર રાખું છું. અમારાં વાદાંજી ઉપરનો એવન એ પીઠાં ઘણી સરસ રીતે કલાકી શકે છે, કેમકે તેણે આગલ એ લીચોની માહેતગારી મેલવેલી છે.

લીચાંખાઈ ના એ પટેલ.

રાત્રી આસકાર

હીન નદી પરથી દેખાતાં એક સુંદર શેહેરનાં મોઝાં ભપકાદાર દેવળમાં એક વખત એક અનુપમા ધર્મરતન વગાડનારો ગાયત્રી લાગ્યો. ઘણાં વરસો પેર પેઠેસે જે માણસ ધર્મરતન વગાડતો હતો તે એકાએક મરણ પામ્યો, અને તેની જગ્યા કોણથી પુરાસે તે વીરો સર્વે કાળ-સમયથી તે કપોર સુધાં-વીચાર કરવા લાગ્યાં; પણ તેવામાં એકાએક એક દહાડો, જ્યેષ્ઠ તે દેવળનો રમેવાલ દેવળમાં દાખલ થયો કે તેની નજર એક અનુપમા શખસ પર પડી, કે જે પેલી કાચું કપડું બોદાડેલી ધર્મરતન આગળ બેસી વગાડતો હતો.

તે એક શોભાળીયા હયા કરતો, શીકા મોઢેસાને પણ સો-હામણા ધારતો માણસ હતો; તેની આંખો કાળી પણ ઉઘાસ હતી, અને તેના બાજુ કે જે તેની પીઠ ઉપર વીખરાઈને પડ્યા હતા, તે કાળા, દેશમ જેવા સુવાળા અને ચળકતા હતા. તેણે પેલા આદમીને દાખલ થતાં જોયો નહી, પણ એટલા તો ઘૂરથી વગાડવા લાગે કે પેલા ધર્મરતનીમાં ગરજાવ થઇ ગયેલા રમેવાલ એમન સમજવા લાગે કે તે ધર્મરતન માણસાઈ રૂપમાં બદલાઈ ગઈ હતી, અને તે શોક, વીત્રાપ અને શોર બહાર કરતી હતી.

ધર્મરતન વગાડવાનું અને બધું પણ, સારે પેસે રમેવાલ પેલા અનુપમા શખસ આગળ ગયો, અને બોલ્યો:

“સાહેબ, તમે કાણ છો?”

“સાહેબ, મને મારું નામ કહેને પણ જણાવતું નથી,” તેણે જવાબ આપ્યો. “મેં સાંભળ્યું કે તમે લોક કોઈ ધર્મરતન વગાડનારો શોધ્યાં છો, અને તે વાસને હું અજાણ્ય થઈ આવ્યો છું.”

“તમેને જરૂર આ જગ્યા મલકે,” પેલા રમેવાલ બોલ્યો: “કારણ પેસો મરી ગયો તે કરતાં પણ તમે ચલ્યાતા છો, સાહેબ.”

“નહી, નહી, તમે મને છેક ચલ્યાતા છો” પેલા અનુપમા શખસ જતા દસીને બોલ્યો; અને પછી જાણે આગળ વધી વાત કરવાને પુછી નહી હોય, તેમ તે રમેવાલ આગળથી ખસી ગયો, અને પાછો વગાડવા બેઠો; અને હવે તે પેલા દહાડાની ભરખું ગાયન બદલીને પુષ્પાગી ભરખું વગાડવા લાગ્યો. તેની આંખો તેણે આકાશ તરફ દીકતી રાખી હતી, કે જે તેણે અરધી હાથોથી બારીમાંથી દીસતું જાણ્યું, પણ ચોરક વારે દેવળમાં દાખલ થવાનાં કોઈનાં પગલાનાં સાથે તે ચોંચ્યો,

અને ફરીને જોયું છો તો એક નાની વઢાદલાઈ ચીનકસ અંદર દાખલ થઈ. તેઓમાં એક જુવાન ખુબસુરત છોકરી હતી, કે જેના કસમી જુવકાંદાર બાસ તેણીની મરોરદાર ગરદન ઉપર વીખરાઈને પડેલા હતા, તેણીની ખુબસુરત મોટી બધુ આંખો તાસની માફક ચળકતી હતી, અને તેણીના નાસુક હોઠ પરવાળાં જેવા હતા તે શાકામદી ધર્મીજાગે હતા. તેણીએ મખમલની એક નરમ એક ઉપર પોતાની જગ્યા લીધી, અને તેનીજ સવળી આંખો તેણી તરફ ફરી. પેલા અનુપમા ધર્મરતન વગાડનારે પણ પોતાની આંખો તેણી તરફ ફેરવી, અને વગાડવા લાગે. જેનું તે ગાયન તેણીના કાન પર પડ્યું કે, તેની તેણી એકદમ ચોંકી, તેણીના માથા ઉપરનો રતાશ કમતી થયો, હોઠ શીકા મારી ગયા, અને આખું જનન ખુબવા લાગ્યું; છેવે સરવાસે તેણીની ખુબસુરત બધુ આંખો પેલા ધર્મરતન વગાડનારની કાળી આંખો સાથે મળી, અને તેવું પેલું ખુશાળી ભરખું ગાયન બદલાઈને પાછું ગંભીરપણે શોક અને વીત્રાપ કરવા લાગ્યું.

“અરેખર,” પેલા રાજા પોતાની બેઠીના કાનપર પડી બેઠેલી બોલ્યો, “આ ધર્મરતન વગાડનારો કોઈ ધર્મજન દુશ્વાર હોય છે. સાંભળ બેઠી, એન માણસ તારાં લગન વખત પણ વગાડશે.”

પેલી શાકામદીના શીકા હોઠ ઉઘાડ્યા, પણ તેણીથી કોઈ બોલાવું નહી. તેણી દસમીથી મુગી થઈ ગઈ હતી. જાણે સ્વપ્નને જોની હોય તેમ તેણી પેલા શીકા એકેરાના ધર્મરતન વગાડનારને દીકતી હતી. હા! તેણી જાણતી હતી કે તે કાણ હતો, અને શા વાસને છગર વાંધી નાખે તેનું તે વગાડતો હતો.

જ્યારે બંદગી પુરી થઈ સારે પેલું બદલાઈની સરસક ઉડીને ચાલ્યું, અને પેલા ધર્મરતન વગાડનારે પણ જેમ છુપાઈથી આવ્યો હતો તેમ છુપાઈથી દેવળ છોડી ગયો. જ્યારે સાંજની બંદગી શરૂ થઈ, સારે પાછો પેલા ધર્મરતન વગાડનારો આવીને પોતાની જગ્યાએ વગાડવા બેઠો. તેણે વગાડવાનું શરૂ કર્યા પછી થોડે વારે મોઢો ઉપર ખુરો નાખેલો એક ધર્મરતનો આકાર આવીને તેની પછાડે થોડે દુરથી ઉભો.

જ્યારે બંદગી પુરી થઈ અને સર્વે કોઈ દેવળ છોડી ગયાં, પણ પેલી ધર્મરતન બધાં ઉભી રહેલી હતી સ્થાન ઉભી રહી, તેટલામાં પેલા રમેવાલ આવીને તેણીનાં ખભાં ઉપર હથેલી હાથ મુકી બોલ્યો:

“બાઈ, સર્વે કોઈ દેવળ છોડી ગયાં છે, ફક્ત તમે અને હું જ જગ્યાનાં રકડાં છીએ, પેલા વગાડનારો તો કાણ જાણે ક્યારે અહીંથી જશે, વાસને હવે હું આગળી ગમતો દરવાજો બંધ કરવા બોલી છું.”

“હું હમણા જગ્યા માટે તરફાર નથી,” તેણીએ જવાબ આપ્યો. “મેહેરજાની ફરી મને છોડી જશે—મને એમથી રહેવા દેવો.”

પેલા રમેવાલ આ આગળી એક બાજુએ ખસી ગયો, અને અચરતીથી તેણી તરફ જેવા લાગે. થોડાક વાર પેર ઉભો રહી—તે સંધ્યા આવી ગયો.

પેલા અગરબોત્તે ઔરગન વગાડનારો હજી પોતાની જગ્યાએ ન હતો, પણ તે નીચી ઝૂંડીએ વગાડતો હોવાથી, તેની પછવાડે કોણ છે તેની તેને બીજકુલ ખબર હતી નહીં; અંતે પેલી પોતાની જગ્યા આગળથી ખસી અને ઔરગન પાસ નજીક પેલાની બાજુએ ઉભી.

“બંતરામ,” તેણી હળવેથી બોલી.

એકદમ ઝોંઘાને પેલા વગાડનારે પોતાનું માથું ઠાંચકું. દેવળની ડાંબી બંધીનું અનવાજું પેલી શાહાબદીના પુત્ર અશુરત પણ સોહરાયલા ઝેહરા પર પડ્યું, અને જે કામતી પોતાક અને ઝવેરાત તેણીએ સદવારે પેહેર્યું હતું, તેને બદલે એક સાદો પોપાક હવે તેણીનાં દીઘમાં હતો, અને મોઢ ઉપર એક નાદો જુરખો નાખેલો હતો, કે જે હવે તેણીએ ખસાડી નાંખેલો.

“ઓ, ઈલીઝાબેથ, ઈલીઝાબેથ !” પેલા ઔરગન વગાડનારો બોલી ઉઠ્યો, અને ઝુલ્હુ મરડીએ પડી, તેણીની પુત્રઅશુરત પણ ગરબીન આંખો તરફ જોવા લાગ્યો.

“બંતરામ, તું આંદી કાંય આવ્યો ?” પેલી શાહાબદીએ પુછ્યું.

“હું તને છેલ્લી સલામ કરવા આવ્યો છું; મેં જ્યારે તારા મેહેરમાં દાખલ થવાની હીમત નહીં કરીધી, ત્યારે આંદીના ધોડ વગાડનારને લાંચ આપી આંદી આપવા રાક્ષતીવાન થયો, અને જ્યારે હવે ઔરગન વગાડવાની જગ્યા આવી છે, ત્યારે એ ઔરગન માસ્તેરને તને છેલ્લી સલામ મને કરવા દે, કારણ તે બોલો મારા મુખમાંથી તો કદી પણ નીકળવાના નથી, તેણી તરફથી તેને એક કડક સીંચાણ કરો જવાબ મળેલો નહીં, અને તેથી તેણે પાછું બોલવાનું શરૂ કરીધું.

“આવતી કાલે તું પરજીનાર છે ?”

“હા” તે છેકરી કડકાં ખાતી ખાતી બોલી. “ઓ બંતરામ, પેલા સામા ઔરગન” આગળ ઉભી રહીને હું કંપી રીતે સોગંદ લેવશ, કે જેથી મારો સંધવો ભવ બજારો ?”

“મારો વીચાર કર,” બંતરામ બોલ્યો: “તારાં લગન વખત, તારા સગવડથી આપે મને ઔરગન વગાડવા કહ્યું છે, અને મેં તે વીસે કોલ આપ્યો છે. જે હું તારી બજારખતો હતો, તો આને ઔરગન વગાડવાને બદલે તારી પાસે પેલાં “આંતર” આગળ એક પરજીના હોંકરાની જગ્યાએ ઉભો રહેતો. પણ હવે પાસ જેવા ગરીબને એ સંધવો વીચારો તજ દેવા જોઈએ.”

“અરે, તારીથી છુટું પડતો મને કેવું દુઃખ થાય,” પેલી શાહાબદી બોલી. “આને રાતવેરમાં જ મારીથી કહેવાશે—કહેવાશે કે હું તને કહેલો ચાલું છું; પણ હવે ચોક્કસ કલાક પછી તેમ કહેયું એક પાપ કંધો બજાર થશે, વાસ્તે મારા બદલા બંતરામ, હવે તું આંદીથી ભ, બસ જતો રહે; પછી તને સલામત રાખો !” તેણીએ તેને લાંબી જતો રહેવા એક નળખો આંચકો માર્યો, પણ તે કંપી રીતે બચ ? તે જવા ઉઠ્યો, પણ પાછો ફરી, તેણીને પોતાના જીમર સાથે આંચકો, કડકાં દાખી, કડકાં તથા ઝુગળાતી છાતી સાથે તેણીને છેલ્લી સલામ કરી ચાલી ગયો.

બીજો દીવસ સવારે પહેલામાં પેલા રખેવાળે દેવળ બાજુએ અને પેલાં બાદશાહી લગન માટે તૈયારી કરવા લાગ્યો. અમી રંગનાં પુરો રસતાની બાજુએ ઓડો પર લટકતો હતો, અમી રંગનાં પાદડાંઓ ઓડો પરથી પડીને જમીન ઉપર વીખરાઈ પડ્યાં હતાં, સુંદર પીકાં પુરો છુટાં છપાયાં ગંખાળીઓ વચે દીસતાં હતાં. સુંદર પંખેરોમાં પોતાના મધુર સરોદ કલાડી સામેથી આવતી સવારીને મુખારકબાદી આવતો હતો.

બાદશાહી સવારી પુર દમામમાં મેહેરના દરવાજામાંથી બાહાર પડી, કે જેમાં શાહાબદી ઈલીઝાબેથ પણ હતી. તે સવારી ઘણી જ લપકા ભરી હતી, મોટા મોટા બેઝાંઓની તોપીનાં પીંછાંઓ આમ તેમ દવામાં મગરડીથી ડોળાતો હતો, અને કસબી અબાઓ લોડાઓની પીક પર વીખરાઈ પડ્યા હતા. પણ પેલી શાહાબદી, જેણી એક બરફ જેવા સંદે લોડા ઉપર સ્વાર થઈ હતી, અને સંદે સાતીનાના અગામી બીરાજેલી હતી, તે ધીક્રી અને દક્ષીર દીસતી હતી. જ્યારે તેણી દેવળ નજીક આવી લાગી, અને ઔરગનનો સાદ તેણીના કાન પર પડવા લાગ્યો, અને જેકે તે એક મધુર રાગ વાજતો હતો, તોપણ તેણીને તે શોકાતુર અને વધુ દક્ષીર બતાવતો હતો.

ચોક્કસ પગ પછી તેણી દેવળમાં દાખલ થઈ, હા ! સામે પેલા પરજીના છોકરા પુર દમામમાં ઉભો હતો, કે જેને તેણીએ કદી પેહેરે જોયેલો નહીં હતો. “મનને ખાતર તેણીએ પેલા વરાગળની સલામતો ઉતાર દેતાં પોતાનું ડેકું હળાવ્યું, તેણીએ પોતાની નજર હવે પેલા બંતરામ ઔરગન વગાડનારની સોધમાં ફેરવી, પણ તેણીએ તેને જોયો નહીં—તે જતો રહેલો હતો.

મેસુદ જેવી હાલતમાં તેણી પેલા વરાગળની બાજુએ “આંતર” આગળ ઝુલ્હુ મરડીએ બેસી, બંદગી સાંભળી, અને પુછેલા જવાબતો ઉત્તર દીધો.

સંધવો કીધા પુરી થયા પછી તેણીના ભરથારે તેણીને પોતાની છાતી સાથે દાખી, અને હળુથી બોલ્યો;

“ઈલીઝાબેથ, મારા છવ, મારી રાણી, મારાં મોંઢ સનમુખ બનું” હુવતી હુવતી તેણીએ ઉપર જોયું. પેલી કાળી આંખો જેઈ તેણી વધુ હુજવા કાંપ લાગી ? તે હસ્યો ત્યારે તેણીના આગળ પર એકદમ રતાશ કાંપ બીઠ્યો ? આડા ! જેકે તે રાત્રીએ મોટો કામતી દમલો પેહેરેલો હતો, અને ઘણાંક કામતી અવાહેરો તેના પોપાક પર ચળકતાં હતાં, તોપણ તે બંતરામ જ હતો, કે જે તેણીને ઔરગન વગાડવા શીખવવા આવતો હતો, અને જેણે ખ્યાર શું તે પેહેરપેહેરેલું તે નાજુક નારને શીખવ્યું હતું.

“ઈલીઝાબેથ,” તે રાત્રી બોલ્યો: “બંતરામ હોઝમેન, કે જે તને ઔરગન વગાડવા શીખવવા આવતો હતો તે, અને

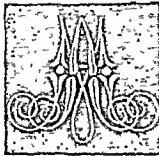
* આગળ વખતમાં પરજીના કરવાને તથા વરાગળને એકબીકેને કેમકેમવામાં આવતો હતો નહીં, પરજીના વખતે તેમના એકબીકેને પેહેરો વાર જતાં હતાં.

રાજા ઔસકાર એક જ છે. મારી ચુકતી માટે મને માફ કર. હું તને પરણવા માગતો હતો, પણ તું મને જોળખે નહીં અને પછી તારી ખુશી વગર તને આ ઔસકાર” આમજ લાખી લગનના કોલથી બાંધવા હું ખુશી નહીં હતો, અને તેથી કરી આ ચુકતી મને રચવી પડી. તારો બ્લાસો બાપ પલુ આ ચુકતીમાં સામેજ હતો.”

છપલું સાંભળ્યા પછી જ્યારે તેણીની બધુ આજોમાંથી ખુશાળીમાં આસુઓ તપકતાં બંધ થયાં, સારે આ જુવનસુરત ઇસીએએકે અથવા તે નવી યુવતી રાણીએ પોતાના બરથારના પ્યારનો બદલો મોકાઓથી લાખી આપ્યો, અને આ રીતે એ બાદશાહી એકું હનેશનું સુખી થયું.

VIOLET.

લ ર વા-ચું થ વા વી રો.

એ. એમ.

એમ. બી.

ઉપશાં “મોનોઆમે” રમાઓપર, ઉવમોના ઉપપર, અથ-વા તો હર દોઈ સાદાં થરમાં વાપડવાનાં કપડાંઓ અને ફેન-સી બરતકામ પર પાડવા કામ લાગશે. એનાં “મોનોઆમે” એમો અગાડ ઘણી વખત આપી ગયાં હોવાથી અને તેનો વધુ જોવાસો આપવાની ભરૂર નથી. એ વીરોની વીગતવાર સમજણ માટે જુઓ માસ જુલાઈના અંક.

એકે સુસાકર ગુરુસામાં, હોટેલનો મેનેજર લેલે તેના (યુસાફના) હાથમાં તરનતુંબ બીલ આપ્યું હતું તેને આઠાં જુલો, તમે મારી પાસે લખવાનાં કાગળ માટે ચાર ચલા “ચારલ” કરવાય, અને તમે સારી પેટ લલોહ કે એકે હુકો પલુ તમે મને આપો નથી.”

મેનેજર-હા સાહેબ, પણ એ તો કે કાગળપર તમારું બીલ લખ્યું છે તેને માટે છે.”

એકે પુછીકારકે દવા-મોટાક વખત ઉપર એકે જલે પો-વાની પુછીકારકે દવા માટે પારીસમાં નીચકી ભવની ભંદેરખવર છપાવી હતી:-

બાલ મો જ્યારે પરણ્યાં ત્યારે એટલાં તો નબળાં હતાં કે તેવજ નહા મુકેબીથી ફેવવમાં ડોમાં રહી રાખ્યાં હતાં, મારી દયાની કેટલી બાદશીઓ વખરમાં પછી હવે તેવજ પોતાના ધણીને અચરતી કરવાનાં લોહાંથી આગાદ મારી કહે છે.

ર મુ ને પુ ર સ દ.

નીચકી એકે અથવા વધુ બાળદોના ને બાનુઓ ખરા જવા-બ હમારી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામો “સી મિત્ર” ના આવતા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામ પર ચીકી કંદારી, જેનાં નામ પર આવશે તેને એકે સુંદર રંગીન ચાત્રાંત સાસનું “કેમ્ડર” ભેટ આપવામાં આવશે. હમા-રી પર લખી મોકલનારાંઓએ નીચકી સરતો ઉપર ધ્યાન આપવું.

૧. દરેકે લખનારી બાનુએ પોતાનું ખરું નામ તથા દેશ-જાણું હમારી ખાનગી ભણુને માટે આપવું, અને અગરને તેઓ-ની મરજ ન હશે તો આખું નામ છાપવામાં નહીં આવશે.

૨. જવળો બનતાં સુધી આવતા માસની તા. ૧૦ થી સુધી મોકલી આપવા.

૩. ને દોઈ બાનુઓ રમુને દુરસદ “સી મિત્ર” માટે લખી મોકલશે અને તે ને અમને પસંદ પડતી હશે, તો અમારા અંકમાં દાખલ કરવામાં આવશે. લખનારે કાગળની એકર બાજુ પર “મારજન” જોડી લખવું, પછવારેની બા-જુએ કોઈ પણ લખવું નહીં. પોતાનું નામ તેની નીચે સુકવું કે નહીં, તે તેઓની મરજ પર રાખવું.

૪. જવળો મોકલનારાંઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામું કરવું. સી મિત્રના “રમુને દુરસદ” નાં બાનું અધીપતી ભેગ,

કચસરે હિન્દ પ્રેસ-જુ.બઈ.

૧-ઉખ્યાણું.

ક્યું નાનું જનાવર પોતાનાં નામમાંજ પોતાનું કામ રાખે છે? ખોસ જુલખાનું ભંડગારીજ પડેલ.

૨-ઉખ્યાણું.

તણ અસરી રાખે, નારી ભની કહેવાડ, મુખમાં તો કહી નહી, પણ હુ:મિ હું જેખાડ. પેટ માટે કાપી નાખો ને બનું હું પાણી નાર, પરજવ કરે મારી પર અલી ધણી ખ્યાર. પેટ માટે જેખાડું લેવો ને બનું નારી વળી બળજા. ને વીના ખમવો પડે છે હુનયામાં મોટા એકે જળજ. દો. આર. એમ. કાફવાલા.

૩-ઉખ્યાણું.

હું એકે ચાર અસરી ફરવનું નામ છું. મારો ૧, ૨, મલી એકે નાની હોલી યાડું છું. મારો ૩, ૨, મલી પાનાની રમતનો એકે રંગ બનું છું. મારો ૪, ૨, મલી ખાંભો યાડું છું, જેને કય-કાવીને વાંચવાથી બારીકે કમરસ બની નડું છું. મારો ૧, ૨, મલી એકે ભવનો ગરમ મસાલો છે. કહેા મારું નામ.

૪-ઉખ્યાણું.

નીચકા બેઠી સવાસો ઉઠાવો. જાવાની પાસે એકે પારસી બાહુ આવે તો એકે ભંતનો ક-કોણ બનાવે.

તમારા દાયની આગળ એકે કાંચણી મુકી જુલો કે પછી તમે કેવાં યાતરી બની જુલો છે.

એકે આમની પાસે માખણ તાવીને મુકો તો એકે ભવનું જો-રામાં આવતું અને સુવેનાં થરમાં ભણીતું પડી યાડું છું.

પાણી પાસે જે તમે આસરો લેશો તો ભરૂર તમે આસરો વીનાનાં પુઈ પડેશો.

૫-ઉખ્યાણું.

માન મહે, જાન મહે,
મહે મુખ સંસાર,
નામ જેનું સમજી પ્રશ્ન ઉપર પાર,
એ ઉખ્યાણું પારખી મેલવવા યા તૈયાર.

ભાઈ જમરોદણ ટીક.

૬-ઉખ્યાણું.

હું પાંચ અક્ષરનો એક ચપ્પડ છું, મારો પહેલો અને બીજો
મહીને મુમાર બતાવે છે, મારો ત્રીજો, ચોથો ને પાંચમો યાત્રી
પારસીઓની એક અટક થાય છે, મારો ચોથો ને પાંચમો મહીને
એક બતાવે તેમ બતાવે છે કાંઈ પણ આણસ એનું નહીં હશે
કે ને મને ચાહવું નહીં હોય, તેમાં સંજોગો મારી વધારે જરૂર
છે; ત્યારે બેઠો મને સોધી કહાડસો?

મીસીસ તાલેયરખાન.

બોલાસો અઈ વેળાનો.

૧- મરજી.

રાતો.

યાત્રી.

એકડું.

દરવદ.

જરજી.

વરસાદ.

ચીચા.

મરાયા એકજવરથ.

૨-તારડી નામનું પશી, તેમજ તારડી નામનો દેશ.

૩-પ્રતીપક્ષ.

૪-કલાખમાં હાઈકું, મોરનાં પગલાં ચોર બહો, લકે લારી ને
ચોરે વર; બેસરે ભેઈ કે ઉઠારે નહીં કોઈ; અધુરા ધરો છત-
કાય થળો.

૫-

સા ધ ન
ને સી ર વા ન
ફા ધ ર ઈ બી ય ન
ધ ર બી ન ર
ગા ય હ
ન

૬-કાંઈવ નથી.

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર સુખઈ ખાતેની
બાનુઓનાં નામો.

મીસ બ્રાઈલ એલસ પ્રજીવ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ બ્રાઈ જમરોદણ
ટીક ૧, ૩, ૪. મીસીસ સોનોબાઈ બલભાઈ કુબાસ ૨, ૩, ૪. મીસીસ
કે. ન. ૧, ૨, ૩, ૪. બાઈ કીનબાઈ વાલ્લુલ માતર ૧, ૨, ૪. બાઈ ર-
તનબાઈ કુમાર મોરી ૨, ૩, ૪. Miss A. D. Pochajee ૨, ૩, ૪ (૫).
બાઈ બી. બી. એડારસ ૧, ૨, ૩, ૪.

દેશાવરની બાનુઓનાં નામો.

બાઈ કી. આર. એમ. શાવાલા (સોનામ) ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ મણિકબાઈ
દા. રામક (ધનરજી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ M. S. D. (પ્રજીવ) ૧, ૨,
૩, ૪. Mrs. D. N. Khory (મડ) ૨, ૪, ૫. મીસ મણિકબાઈ કુમાર મ-
સાલાવાસ (મડ) ૨, ૪. મીસીસ નન્દુલીન (કહાત) ૨. Mrs. D. M.
Motaramman (અણુ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ આઈઆઈ કુમાર અસા-
લાવાલા (મડ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. ૬. બાઈ મોધા મોરિયાવ (અમદાવાદ) ૨, ૪,
(૧) ૨, (૨) (૫). બાઈ પ્રાસોબાઈ એન તાલેયરખાન (અમદાવાદ) ૩, ૪. બાઈ
રતનબાઈ રોસાવલ ગાંધીયા ૪. બાઈ હોમોબાઈ રતનલ ગાંધીયા (અમદા) (૪).

ઉમારૂં અથા માસનું સુંબઈનું ઈનામ નીચલાં બાનુએ મેળ-
ઉ, જે તેવણે મેહરખાની કરી “કચસરે હિન્દ પ્રેસ” ખંધી
મંજાવી લેવું.

મીસ બ્રાઈલ એલસ પ્રજીવ.

ઉમારૂં અથા માસનું દેશાવરનું ઈનામ નીચલાં બાનુએ મેળ-
સું છે, જે તેવણે પણ મંજાવી લેવું.

બાઈ આઈઆઈ કુમાર મસાલાવાલા (મડ)

અમારી લખનારીઓને ખબર.

જે બાનુઓ સી વિગતમાં લખાણ કરવાને રાજ છે
પણ પોતાનાં નામો બહેરમાં ખોલાં મુકવાને રાજ નથી
તેઓને નારીસપાસ ન કરતાં અને ખાસ જણાયે છપી
કે આવતા અંકથી અમે તેઓનાં લખાણોની પણ આ
ચોપાન્યાંમાં જગા કરવાને પ્રશ્ની છીએ.

અમારી સર્વે લખનારીઓનું ધ્યાન અમે નીચલા
કાયદાઓ પર બેઠે છીએ:—

૧.—લખનારી બાનુઓએ તેઓનું રહેવાનું બસાબર
ડેકાણું તેમજ જેઓ બહેરમાં નામ આપવાને રાજ ન
હોય તેઓએ અમારી ખાનગી બજુ મટિ ખરૂં નામ
આપવું. તેમ નહીં બનશે તો અમે તેઓનાં લખાણો
કણ્ણ કાઢી નહીં.

૨.—લખાણ અસલ છે કે તરજુમે તે જણાવવું. જે
તરજુમે હોય તે સ્વરૂપની તે કાપી છે તે પણ
જણાવવાની મેહરખાની કરવી.

૩.—જોને અલ્લે પ્રથમે હાથનું લખાણ છે એવે
કાંઈ પણ શક પડતાં અમે તે ચોપાન્યાંમાં લેવાને
બંધાયલાં નથી.

૪.—કેઈ પણ બાનુએ ચોપાન્યાંને લગતી કાંઈ પણ
ખાબર લેશે પુછવું અથવા સુચના કરવી હોય તે સી
વિગતમાં બાનુ અધીપતીને સરનામે કાયજ લખી પુછાવ-
વું; પણ તેનો જવાબ ખાનગી મોકલશે કે ચોપાન્યાં
મારશે, તે અધીપતીની મરજ ઉપર આધાર રાખે છે.
દરેક સવાલનો ખાનગી જવાબ આપવાને અમે બંધા-
યલાં નથી.

૫.—લખાણે દર મહીને દસમી તારીખની અંદર
મોકલી આપવાં. મોડાં મહેલાં લખાણે તે મહીનાના
અંકમાં આવી શકશે નહીં. અધીપતી.

લખી મોકલનારીઓને ખબર.

બાઈ આઈઆઈ કુમાર મસાલાવાલા, બાઈ મણિક-
બાઈ દા. રામક, બાઈ મેહરખાનું કાવરજ દાવર, ત-
મારાં લખાણો મક્કાં છે, તે મટિ ઉપકાર થયે; જેવવા-
ઈએ લઈશું.

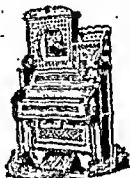
આ “સો તિર” સુંબઈનું કોઈમાં નાનું રજ હાનગી મોકાં
કચસરે હિન્દ રતીમ પ્રેસમાં પોતાને મટિ કાયજે કાયજે મોકાં છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અખતારજોને કીપસોમા મરાયનાર એક અગ્રિય જાતું જુદા જુદા પચીસ દુનરો સીખવવા ને તઈવાર છે. ગીરસીસ ડબલ્યુ. એચ. મેકકેન, ટે. મગગામ, બેશમજી હાલની સામે.

સાઉન્ડરી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ.

પોઆના, આગમના, હારમોનીઓ, ગીતાર, ઝીકરસ, મેન્ટોસાઈન, તથા જાતજાતના વાજીરો મુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં નવાં ચોખાયાં દરમેલે અમારે લાંબાં આવે છે. સપ્તમી તરોડનાં ડરાઈંગી તથા મીનારો ગાઈડ કરીને

પછી સરસ રીતે ફરેમમાં જડવામાં આવે છે. સાઉન્ડરી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તલત નવીજ પપની અને આજ મુખીમાં

બહાર નહી પડેલી

આ રહે છે આ પડતા,

(તેની સાએનીના સાર સાપે.)

માયેનીને સાર લખનાર.

એરબદ કોલસાજી એલજી કાંગા.

મળવામાં રહે એવી નાના દહની ચોપડી જેનું દર માત્ર વખાઈમાં જા હવ તથા પોદસાઈમાં રવાા હવ છે. એ ચોપડી શોભાવમાન પુમાં સામે એવકુરેશન પ્રે સમો પછી સરસ બંધાવી છે. એ પુસ્તક ૧૧૦ સકુ નું પણ ફેલાર બનવા જતાં, સરને નીરો દરવાને બની રોકે માટે કીચત તેની ધણી મળજી બંધાઈ સામે માત્ર આના બારની રાખી છે તથા તેની ની તની બંધાઈ સ્લાઈની ચોકી મીલીવ સાવની, જેનાં પુમાં ૬૫૨ સત બરવોરત સાહેબની મુનેરી મીલીટની સચી આપવામાં આવી છે, તેને ફર પડશે. પાંચરેજ ને

એ પુસ્તકમાં અંગેમ, યથા, નીઆઈશી, ગેટા, ખનેતો, નીરજો, બાન્ને, નમસકારો ઉપરાંત નવ યશનો દાખલ કરવામાં આવી છે.

ક્યસરે લિન્ડ ઇપખખાનામાંથી મલશે.

ખરોદેજી મનચેરજી બેસાનયાની કુાં

મીનાઈ તથા ફેશમી કાપડ વેચનારાઓ મુંબઈ, કોટકોટ, હારનબી રોડ, સર બરોદજી હજમાઈની રફૂલ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

દમારે લાં તરેદવાર જાતનું મીનાઈ, પીત્તાયતી, જેપાનીસ અને રોગાર્જી ફેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોતકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું નવી નવી જાતોનું સાઈ અને સસલું મલશે તેમજ જાનું અને મુતસક કાપડ પશુ કીકાવત બાવે મલશે, મીના, પીત્તાયત, રોગાર્જી અને જેપાનથી દર પદર દહારે નવો નવો માપ આવે છે. છક, મીત્રક અને કમખ તીમીનો મુરતી માસ બરવા સાઈ કીકાવત બાવે મલશે.

દેશવરના ઘરોએ દમારી દુકાનની બેટ લેવાથી ખાતરી પશે. બાકાર ગાખના આરડરે ખાતરીથી બનવામાં આવશે.

તમામ ખોરદેહ અવસ્તા.

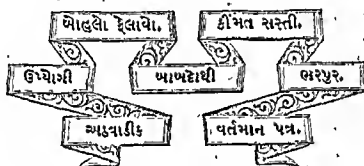
જેમાં અંગેમ, યથા, પોચો ગેટ, બધી પનેતો, નીઆઈશી, પચીસ યશનો, બાન્ને, આદરમાની, આદરની, સતોમ, મેદેશારત, મુકતાદના દહાગ્રાએ ઉપર પથવાના ઇજરાનેના હા, ત્રીસે રોજની સેનાએસ, દુવા નીરજો, આશીરવારો, મોનાખતો અને એ વગેરે સપલા અવસ્તાનું મોહાહું પુસ્તક જેના જેનું રાપુરજી, સફાઈદાર અને મુધ્ધ બેડલીનું પુસ્તક બીજે ટેકાવુથી આજ મુખીમાં કોઈ પણ પ્રગટ થયું નથી. એ પુસ્તક મોટા બડા અક્ષરમાં છપયું છે, જેથી તે ધણી સેલસઈથી વંચાઈ શકાય છે અને આંખ તાબુથી પડતી નથી.

કમિત-પુસ્તક એકના રૂપવા આંદ. તપારે બડા કાખ પર છપાવેલીના રૂપવા આંકે. સઘી સરસ બડા કાખ પર છપેલીના રૂપવા પંદર. ચોરસ (૨૪) વાલીનો રંગા; (૨૮) વાલીનો રંગા તથા (૨૫) વાલીનો રંગા.

ક્યસરે લિન્ડ પ્રેસમાંથી મલશે.

આખાં હિંદુસ્થાનમાં સર્વે યુજસાતી તથા ઉદ્વિજ-યુજસાતી ખેત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અઢી હજારથી વધારે ધરાકીયાલું

૨૫ સરે હિન્દ . ૨૬

સવાજમનો દર.

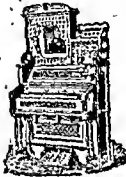
(જે કુપેસ આજ ઉપર આપેલા બોલે.)

હિંદમાં વરસની..... રૂ ૪-૦-૦ દેશીયર..... રૂ ૫-૨૦-૦
દેશી પાકસાતી સવાજમ આપનાર પાસેથી વરસના રૂ ૬) તેને વસુલ કરવામાં આવશે.
જાહેર ખાખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૨, બીજાનાર અઢીયા બાવ.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અવજાઓને ડીપલોમા ધરાવનાર એક અંગ્રેજ ખાતું જુદા જુદા પગીસા હુનરો શીખવના-
ને તઈયાર છે. ચીતીસ કબરુ. એચ. ચેકકેન,
ટે. મળગામ, બેરામજી કાલની સામે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ.

પોઆના, આગમને,
હારમોનીઓ, ગીતાર,
ઝીરક, મેનરોલાઈન, ત
ધા મત જાતના વાજીઓ
મયુઝીક (ગાયન) ને લ-
ગતાં નવાં નવાં ઓધાન્યાં
દર મેસે અમારે લાં આવે છે.
સમગ્રી તરફનાં ફાઈંગો
તથા ગીતારો ગાઈટ કરીને

પણી સારસ રીતે દરેકમાં વચ્ચમાં આવે છે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તદન નવીજ ધપની અને આજ મુખીમાં

ખહાર નહી પડેકી.

**જો રહેલું અવસ્તા,
(તેની માએનીના સાર સાથે.)**

માએનીના સાર લખનાર.

એરવડ કાપસજી એદલાજી કાંગા.

ખજામાં રહે એવી નાના કદની જોપડી જેઠું બદ
માતર લખાઈમાં જા ઉચ તથા ચોદલાઈમાં સાા ઉચ
છે. એ જોપડી શોખાખમાન પુકાં સાથે એન્યુકેસન પ્રે
સમાં પછી સરસ બંધાયો છે. એ પુસ્તક ૧૨૦ સફા
નું ખણ દેલદાર બનવા બની, સરવેને ખરીદ કરવાને
બની સાકે મારે કોમલે તેની ધણીજ મળવત બંધાઈ
સાથે માંન આના બારની સાચી છે તથા તેનીજ ની
તવી બંધાઈ સાવની શોધી ગીલીટ સલ્વની, જેનાં પુકાં
ઉપર સત નરયોરત સાહેબની મુનેરી ગોલીટની સખી
આપવામાં આવી છે, તેના રૂ ૧ પડશે. પોસ્ટેજ ને

જો પુસ્તકમાં અંગ્રેમ, થયા, નીઆરશી, ગેટા,
પેતેતો, નીરંગો, બાએ, નમસકારો ઉપરાંત નવ
મશતો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કથસરે હિન્દ છાપાખાનામાંથી મલશે.

ખરશેદજી મનચેરજી મેસાનયાની કુાં

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાએ
મુંબઈ, કેરેકોટ, હારનખી રોડ, સર નમશેદજી
છજાખાની રુકત પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે લાં તરેહવાર જાતનું ચીનાઈ, ચીલાયતી,
જેપાનીસ અને રોંગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીજોલું
તથા પોમકાએનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું
નવી નવી જાતોનું સાડે અને સસતું મલશે તેમજ
જાનું અને સુતરક કાપડ પછી કીદાયત બાવે મલશે.
ચીન, ચીલાયત, રોંગાઈ અને જેપાનથી દર પંદર
દહાકે નવો નવો માત્ર આવે છે.

છક, ચીત્રક અને કસબ તીલીના મુરતી માત્ર
બરવા સાર કીદાયત બાવે મલશે.

રેશાવરના ધરોઈએ હમારી દુકાનની બેટ લેવાથી
ખાતરી થશે. બાહાર ગામના આરકારે ખાતરીથી
બજાવવામાં આવશે.

તમામ જોરદેહ અવસ્તા.

જેમાં અંગ્રેમ, થયા, પાંચો ગેટ, બધી પેતેતો, ની-
આરશી, પચીસ વરાનો, બાએ, આદરગાનો, આક-
રીનો, સતેમ, પેટેશારનું, રુકતાદાના દહાકામાં ઉપર
પડવાના કાપડાનેના હા, ત્રીસો રેશમી ચેતાએચ,
દુધા નીરંગો, આશીરવારો, મોનામતો અને જો વ-
ગેરે સવજા અવસ્તાનું મોહોટું પુસ્તક જેના
જેનું સંપુરણ, સફાઈદાર અને મુદ્ધ જેડણીનું
પુસ્તક બીજી ટેકાણેથી આજ મુખીમાં કોઈ
પછી પ્રગટ થયું નથી, જો પુસ્તક મોટા બજા
અશરમાં હાથે છે, જેથી તે ધણીજ સેલ્લાઈથી
વચાઈ સકાય છે અને આંખ તોણથી પડતી નથી.

જો અત-પુસ્તક એકના રૂપયા આર. વધારે બડાં
કાગળ પર છપાયેલીના રૂપયા આડે. સઘથી સરસ
બડાં કાગળ પર છપેલીના રૂપયા પંદર. પોસ્ટેજ
રૂ ૧ વાલીનો રૂબા. ૨૮ વાલીનો રૂબા. તથા રૂ ૧૫
વાલીનો રૂબા.

કથસરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉચ્છેદ-ગુજરાતી પત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અતી હઠ્ઠથી વધારે પસંદીવાલું

૪૫૫ સરે હિન્દ. ૪૫૫

લિવાજ્જમો દર.

(જે કુરસા આંધ ઉપર આપવા જોઈએ.)

મુંબઈમાં વરસની.....રૂ ૪-૦-૦ દેશાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦
દેશી પાછલો લવાજમ આપનાર પસિલી વરસના રૂ ૧૧ જેને વસુલ કરવામાં આવશે.
બહાર અખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧૧, છીટવાર અડધો આપ.

જી. જાનેવારી ૧૮૯૦. †

પુસ્તક. ૧૬. ૧.]

[અંક. ૧૧૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થયું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાંતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

જૂંલ મં ના રા—પારસી બાલુઓ. †

ચુ'બ ઈ:

કયસરે લિ-દ'સ્તીમ પ્રેસમાં,
ફરામશ કાવસલ મેહેલાએ પાતાને 'મર' બાપું છે.
કીમત-વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂ. ૩;
૧૧૨૨૮૮ ૬ આંગ.

મુંબઈના નામદાર
બખતાવર બાનું

ગવરનર લૉર્ડ રેનાં
લેડી રેના માન

પામેલા આસરા હેઠળ.

૩૩ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—જાનેવારી ૧૮૯૦. ૬

૧. ઘર સંસારી કેળવણી—(બખતાર Two Old Maids).....	૨૮૩
૨. મીસન બાવાનું વસિયત—એક ધણી અભયજી જેવી રસીસી વાતો—(બખતાર મીસ શરીન કું પાટક).....	૨૮૨
૩. ચાદ રાખવા ભેગ નીચરો—(બખતાર મીસ આઈચાય કુંવરજી મસાલાવાલા).....	૨૬૪
૪. દયા—(બખતાર મીસીસ મેહેરજી દો. પે. કોહોવા).....	૨૬૫
૫. નાખીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મ થયીરો—શાહજહાં એલીસ—ચીત્ર સાથે.....	૨૬૬
૬. ફીરદોશીનું મરણ—(બખતાર VIOLET).....	૨૬૬
૭. નર નારીનું ખર્ચું સુખ—(બખતાર મીસ બર્થ જમશેદજી ડાહ્યા).....	૨૬૭
૮. પુરસેદ—(બખતાર મીસ પુરસેદ).....	૨૬૮
૯. ભરવા સુધવા વીરો—મહારાણીનાં, તાજની લેસ સુધવાની રીત—(બખતાર મીસ માલ્હેજી દા. સરાક).....	૩૦૧
૧૦. ઇસામેલા પ્રાઉન—(બખતાર મીસ નવાજબાઈ અરસેર રોડ).....	૩૦૧
૧૧. રાંધવાને લગતું—(બખતાર મીસીય શરીનબાઈ દારાસાદ તારાપારવાલા).....	૩૦૨
૧૨. “સનથીમ” નામની આગબોટમાં એકે સફર—હતી લેડી બારી—પાંચ થોડા સાથે—(બખતાર મીસ હીરાબાઈ નં. ગે. પટેલ).....	૩૦૩
૧૩. સ્ત્રીનાં ભલાં કાર્યો અથવા અબજા ભતની હીમત તથા સદગુણના દાખલા—(બખતાર મીસ માલ્હેજી દા. સરાક).....	૩૦૫
૧૪. કાલે—કાલ ઉપર ચલતવી રાખનાર એક મામુસને હાથે લખાયેલા પોતાની છંદગીના બનાવો—(બખતાર મીસ નવાજબાઈ નં. પાટક).....	૩૦૬
૧૫. રચણે ફરસદ—(બખતાર રચણે ફરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૩૦૬
૧૬. ખોલાસો અર્થ લેવાનો—(બખતાર રચણે ફરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૩૧૦
૧૭. સુંબઈ તથા દેશાવરથી ખરા જવાબો લખી ચોકલનાર બાનું એનાં નામોની ટીપ	૩૧૦
૧૮. અમારી લખનારીઓને ખબર—(બખતાર અધીપતી).....	૩૧૦

સતી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હું.

જાન્યુઆરી ૧૮૮૦.

અંક ૧૧૨૧.

જી ધર સંસારી કેળવણી કા-
યાને એક ખરી કેળવણી માતા પિતાનાં
બાળકોને કેવી રીતે ઉધારે છે.

માતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

મકરણ ૪ હું.

મઈ શુભદેવી પાતાનું સાધણ-તાબેદારી અને
માતાબેદારી.

ઈમાએતો મચેરશાહ મરચટ તરફનો
ધીકાર તેવણુ તેણીના જયેથી થયા છતાં
પરથો નહીં; તેણી એનું માનતી હતી કે
તેણીની ખુબસુરતી અને બદારના બપડા
તરફ તેવણુ એકલાજ તીરકાઢતી નજર-
થી નેત્રા હતા. બાળપણથીજ એ કોઈ
પણ તેણીને દીનપાઈ કરતાં એણું કાઢું
આપતું, તો તેઓએ એક મોટા યુના
હ કાચો હોષ એજ તેણી સમજતી હતી,
અને તે યુનાહ કરનારાએને કહી પણ વતારતી ન હતી, તેથી
કરી દીનપાઈ તેણીની આગમન પરણે અને તેથી વધી જેને
તેણી ફસાવવા માંગતી હતી, (તેણી પર ખ્યાર કરી તેની સાથે
પરણવા નહીં) તેનીજ સાથે, એ તેણી એવા યુનાહ સમજતી
હતી કે જી બહીના સુધી તેણી પોતાની બેદન સાથે રસાઈ રહી
અને મનચેરશાહ સાથે પણ ધણુંજ અપમાનથી વરતતી હતી,
કે જે સામે તેવણુ ફક્ત યુગ્મોજ દસગ હતા. તેણીએ
મોટાં દુઃખ વચ્ચે નેહું કે તેણી તેવણને ફસાવી તો નહીજ
પણ શરસે પણ નહીં કરી શકી. તેવણુ તેણીની મરજ ઉપ-
રાંત તેણી સાથે વાન કરતા અને ધણુંજ, માનથી વરતતા હતા,
અને સગાં માફ કે તેણીને ઘટતી વેસાએ થીખામણુ પણ આપ-

વાને ચુકતા ન હતા. આએજ વખતની યાદથી તેણીએ પોતા-
નાં બેકે છેકરાંનાં મનમાં તેઓના માસા વીરો ધણુંજ ખરખર
વીચાર બેસાડ્યો હતો; તેણી કહેતી હતી કે તેવણુ ધણુંજ સખન
દીવના અને ઘાનકરી હતા, પણ ખરેખર આ પ્રમથું તેણીએ
તદન વીચાર વગરનું બરચું હતું. તેણી કહી પણ બાપીવતો
વીચાર તો કરતીજ ન હતી; એ તેણીને ખબર હતે કે થોડા
વખતમાં તેણીનાં છેકરાંઓ, જે ખાલસ સામે તેણી ફરયાદ
કરતી હતી, તેવાજ હસ્તકમાં જશે, તો કદાચ તેણી આવું પગ-
લું ભરતાં આટકતો.

દીનપાઈને પોતાની જુવાન છાંદગીમાં આએ ફેરફાર એટ-
લો તો અજબ જેવો લાગતો હતો કે ધણો વખત પછી તેણી
પોતાનાં મનને શાંત કરી શકી, તેણી અસમર્થીજ કોઈ એકને
માન આપવાને અને ખરા ખ્યારથી આદવાને ઈચ્છતી હતી,
અને તેણીના ધણીમાં આ તેણીની ઈચ્છા પુરી પડી. તેઓનાં
અદરાષા પછી મનચેરશાહ દીનપાઈને મેહેતાનાં સાકરપાઈની
રીસમારીખોર સહીઓની મરજીથી જુદીજ કાસમની મરજી-
માં ફેરવતા હતા. તેણી નેત્રી હતી કે તેણીના વરને થોડા
આદતા હતા, માન આપતા હતા અને વળી તેવણુ કરતાં મોટા
વંધારે હડપણવાતા અને આખરશાર અદરથો પણ તેવણુની
સસાહ લેવા આપતા હતા. આએ વખતનો અદરથ તેણી પર
ખ્યાર અને માયા રાખે અને વળી તેણીને માન પણ આપે
એ વીચારથીજ તેણી એટલા તો સતોષ પામી કે તેણીના
ખરા રણો પોતાની મેલે હમણાં બદાર અમકયા લાગ્યા, તેણી-
ની માત્ર ચસણુમાં આ વખતની ફેરફાર નેહું. તેણીના વર પણ
અજબ ધઈ કોઈ વેળા તેણીને મશકેટીમાં યુદ્ધતા હતા, કે
તેણી તેજ સરમાક અને કુંજરી હોરમજશ્યાદ બેદલી હોમ-
છીની દીનપાઈ હતી કે કોઈ ખીજી તેણીની ખરી દુશી-
ખરી જેને તેણીની બેદન કમસ જેવી ધારતી હતી, તે તેણીના
વરનાં હોતજનથી ખીલવા લાગી. તેણીએ નેહું કે તેણી જે
રાગ, અને જે લાગણીથી પીપાતો વગડતી હતી તેથી
તેણીને વર ધણુંજ મપન યતો, અને આ સૈધ કાપ્યા પછી
તેણીએ એટલી તો હુમ્મટથી પોતાના અમકયામાં કુધારો
કાઢ્યો કે તેણી તેથી પોને પણ અચરત ધઈ મઈ, મીનાર
(Drawing) ના દુનર કે જે માટે તેણી અમાન ધણી બેદરકાર
રહેતી હતી, તેનો પણ હવે તેણીનામાં એટલો તો શોખ વ-

ધરો કે તેણી હવે જુદી જુદી જગાના ચીતારો લેવા લાગી. આ ચીતારોમાં તેણીના હાથે ચીતારેલાં પોતીકાં ધરને ચીતાર તેણીના વરને ધણે બાવતો હતો અને જ્યારેથી આઈમાએ પોતાની બેઠનને તેણીના પંચગનીના જંગલમાં મક્કા જતી સારે આવાં મુદર મીસે બેઈ તેણી અજબ થતી હતી.

પણ દીનબાઈમાં આએ ફેરફાર બેઈ સૌ કરતાં વધારે તો હોરમજશાદ અજબ થતા હતા; તેવણ વારેધડીએ પંચગનીમાં પોતાની દીકરીને સાં રહેવા જતા હતા, (મુખ્ય કરીને જ્યારે તેવણનાં કુટુંબમાં એક દેહિનને પધારો થયો હતો) કારણ કે આઈમાએના ખરચાણ અને બેઠકકાર કારનાર તથે તેવણે દીનબાઈના વખતમાં મક્કા સંપણ ધરવું સુખ બોદવું હતું. બારો કલાકે તેવણે સોધી કાઢવું કે તેવણની સાથી વાદલી અને હજી સુધીની માનીતી આઈમાય ખામી વીનાની ન હતી. દીનબાઈ એટલી તો માયણ અને તેણીના બાપનાં સુખ માટે એટલી તો કાળજી રાખતી હતી કે તેણીએ આઈમાના મોડા ખરચો તેણીના બાપથી છુપાવ્યા હતા; પણ તેણીનાં લગન પછી આઈમાયાનાં કાશીનાં ચરસો પધવા લાગ્યા અને તેથી અલગત પૈસો પણ વધારે ઉડવા લાગ્યો અને તેવણપર લાંબાં લાંબાં બીડો આપવા લાગ્યાં, જે બીડો આ જુવાન બાલને પોતાને મુકવા નહીં મગવાથી પોતાના બાપ પર મોકલી આપતી હતી. હોરમજશાદ આથી દુઃખ બેસી રીતે મોંઘ્યા અને પોતાનાં હરેશનાં અપીચારી પગનાં ભરવાની ટેવ માફક આ વખતે પણ જ્યારે ધણાં ઇંસો થયા સારે તેજ ધડીએ આઈમાયને ધમકાવવાની કોશિશ કીધી. કોઈબી વેળાએ બાપનો ઇપકો સાંભળવાની ટેવ ન હોવાથી તેણીએ પણ તેટલાજ શક્તિથી તેવણને જવાબ આપ્યો અને આ પ્રમાણે બંને વચ્ચે એક મેટા કળો જાગ્યો, જેનો અંત આઈમાયાનાં ગાડી બેઠકાથી સાકરબાઈને તેજ જવામાં આવ્યો. જતી વખતે તેણી બેઠકની ગઈ કે તેણીના બાપનાં બેજી પાછું ફર્યો આવશે નહીં સાં સુધી તેણી પાછી ફરશે નહીં. અને દીનબાઈનાં વચ્ચે પડવાથી બાપ દીકરી વચ્ચે સલાહ થઈ, પણ હવે હોરમજશાદની બાબિ ખરાબર કાપડી અને કમનસીને જેમ કેટલાક નજાનાં મગજનાં ગા બાપે નાનપણમાં પોતાનાં બાળકોને હાડી જવા લાઠ લાગવે છે અને જ્યારે મોટાપણમાં તેનાં પરીણાગે ભેજ છે સારે બેઠકી હાડી જવા લાગ્યા તેઓ તરફ વરતે છે, તેટલીજ સખતાઈથી હોરમજશાદ પણ આઈમાય તરફ વરતવા લાગ્યા. તેણીના બાપની આવી ચાલથી આઈમાય સાકરબાઈની સમત વધારે સોષવા લાગી. દીનબાઈ અને મનચેરશાદ સાથે ફરવા હરવું તેણીને પસંદ હતું નહીં, પણ તેણીની બેઠનની એકી અજબથી અને ખુશાલી વચ્ચે નાંદના જંગીરના લાંબાં વેલાએ તેણીએ પંચગની જવાવું તેડું કચુલ કાપું અને હરેશની માફક સાકરબાઈ સાથે મુંબઈ જવાને બદલે આ વરસે તેણીએ પોતાની બેઠનનાં એકાંત વેદાંતમાં જવાવું પસંદ કીધું એ વડી દીનબાઈને વધારે અજબ જેવું લાગ્યું. આઈમાય બેઠકી હતી કે, મુંબઈથી તો હવે તેણી કંટાળી ગઈ

હતી. મનચેરશાદ તરફના તેણીના ધીકાર છતાં કે જે ધીકાર તેણી છુપાવવાને સંભાળ રાખતી હતી તેણીએ સોધી કાઢવું કે તેવણ એક ધણાજ રમણ સાથી થઈ પડે, તેણીના જાણે પોતાની અસર રીતમાં પાછી અખલાર કીધી હતી. તેણીની બેઠન તેણી ધારી શકે તે કરતાં વધારે મુદર અને રમણ થઈ હતી, અને તેણીના નાનો બાલુજ તો ખરેખર ધણાજ પુણમુરત નાનો મસ્તાન હતો. વધી મનચેરશાદે તેણી માટે ખાસ એક નાની મુદર ટુની ગાંધી ખરીદી હતી, કે જે તેણી પોતે હાંકે રોજ ફરવા જવાની મજાદ મેલવતી હતી. એ મહીનાની પોતાની સુસાકાતથી તેણીએ પોતાની બેઠનપર ધણી સારી અસર કીધી હતી; તેણીએ એક વેળાએ પોતાની બેઠન સાથે એકબી બેસી વાત કરતાં કચુલ કાપું કે, તેણીએ પોતાનો ખાર એક ચોકસ રાખસપર ખાંધો છે અને તેવું પરીણામ યોગ્ય વખતમાં સારું આપશે એવી આશા છે દીનબાઈ એવું ક્યારે અને તેની વાતજ નેતાં હતી. તેવણ ધારતાં હતાં કે આઈમાય પરપયા પછી પોતાની ચાલ તદન મુધારી નાખશે. અફસોસ! દીનબાઈ ગમે તેવી તીક્ષણ જુદીનાં હતાં, તેપણ હજી મુધી તેવણ પોતાની બેઠનની ચાલ ખરાબર ખામતમાં રીપચાં ન હતાં.

દીની મોહસમમાં જ્યારે તેણી (દીનબાઈ) પોતાના બાપ સાથે મુંબઈ ગઈ સારે તેણીની આ આશાએ ભંગ થઈ ગઈ અને તેણીને પોતાની બેઠન માટે એટલી તો શીકર લાગ્યા માંડી કે જેથી તેણીના નાચુક તનદેશતીને તુકશાન થયું અને ધારવા આગમન તેણીના વરને તેણીને પાછું પંચગની લઈ જવાની ફરજ પડી.

આઈમાયાની મરજી સોરાબજી વાદડયા સાથે પરણવાની હતી કે નહીં તે આપણે કહી શકતાં નથી, પણ તેવણ તો તેણીને ખરા ખ્યારથી આદતા હતા, એ જુલે જુલું દીરવું હતું અને તેણી પોતે પણ તે ભણતી હતી, અને આ વીરોની ખાતરી કાપા પછી તેણીએ તેવણને પગવવાની કોઈબી શક્તિ આપી રાખી નહીં, યા તો તેણી જેમ કહેતી હતી તેમ તેવણ તેણીને ખ્યાર મેલવવાને લાવક છે કે નહીં તે એકી કલાકવાની પ્રકોશ કરતી હતી. સોરાબજી વાદડયા બંને તીખ્યા બચાસાં આસાંમી હતા. મનચેરશાદ મરજતે તેવણને સારી પેઢે પીઝાણતા હતા. તેવણ પોતે પોતાને એકાજ ખતા હતા તે કરતાં પણ વધારે સારી રીતે તેવણે કલાકવાક કરી તેવણને સમજાવું કે આએ સ્ત્રી કે જેની સંજતમાં તેવણ કહી સુધી થશે નહીં, કે જેણી પોતાની કાંધાવાલી ચાલેથી તેવણની જાંઘી કંગાળ બનાવશે, તેણીથી જાનતાં સુધી દુર રહેવું; પણ સોરાબજી તો ફક્ત એમજ બેઠકા હતા કે, “તેણી તો મારો ખ્યાર પ્રેરશે મગજન છે તે અજબાની જેવા માંને છે, અને ગમે તે યાજ તેણી મારીજ થશે.”

મનચેરશાદ અને દીનબાઈની આનંદથી વચ્ચે એ મહીના પછી સોરાબજીએ હોરમજશાદ આગળ જઈ આઈમાયાનાં લાપની માંગણી કીધી કે જે માંગણી આઈમાયાની મરજીથી તેવણે કચુલ રાખી, પણ તેણીએ એવી કચુલાન કીધી કે

બાં સુધી તેઓ પરણે નહીં ત્યાં સુધી તેઓના અદરાવાની વાત છુપી રાખવી.

આઈમાયના અદરાવાથી તેઓની શીકર ઝોઝી થઈ હતો, પણ તેણીની આ ક્યુસાતથી ઉઠતી તેઓની શીકર વધી. સુખ્ય કરીને જ્યારે તેણી પંચગની જવાને બદલે સાકરખાઈની શીશીઆરીખોર દીઠીઓ સાથે માથેરાન ગઈ, ત્યારે એક દહોડા સવારે સકારાં દીનખાઈ પોતાનાં જાત્યાંઓની સંબાલમાં ચે-કાપકાં હતાં, કારણ કે તેણીના નાનો કુચો તે રાતનાં જમાર આત્મરી પડ્યો હતો. તેણીએ હમણાંથીજ એક માતાની સં-ભાવ અને ખુશાલીના પુરતો અનુભવ મેલવ્યો હતો. તેણીના કુચો હમણાં સારી પડે હોવાથી તેણીના ખોડામાં હસતો રમતો પોતાના બાઈના મસ્તી બરેસા માણાએ તપાસતો પડ્યો હતો, અને દીનખાઈનાં મનમાં હમણા ખુશાલી શીવાય બીજો કોઈ પણ શીવાર હતો નહીં. આખાએ ઝોરડામાં ખુશીઓની લાંબી ને લાંબી હાર ગોઠવીને મુઠી હતી કે તે પકડીને આપણા નાંકના નાંગીર શેક આપો ઝોરડો ચાલી શકે. આ મનહત તે નાંકના શેકવાને ઘણીજ પસંદ પડી, કે જેવણુ હમણાં. પંદર મહીનાની કુબરગ વધે પુગા હતા અને જેવણુને ફૂસડમાં મારવા અથવા કોઈના હાથમાં બેસવા કરતાં માલવાનું વધારે પસંદ હતું. એક બે પગલાં બરી તેવણુ ઉભા રહેતા અને પછી એકદમ દસી પડતા કે જેને તેવણુનો નાનો બાઈ ચીંચાણી ચીંચાણીનાં ખુશાલી બરેસા અવાજથી ટેકા આપતો હતો.

“દીકરા નાંગીર, જે સંભાવ રાખ, નહીં તો ગ્રીકાઈ જ-છીને વધી તારી મમાને બીલવડાવતો ના”, તેની જુવાન માતા બોલી, જેણી તેને એટલી તો ખુશાલીથી તપાસતી હતી કે તે ખુશાલીમાં ભાગ લેવાને તેણીએ તેના બાપને બોલાવ્યો; જ્યારે તેણીની દીકરી બળે પોતાની માતાના હોઠમને તાપે ધરો હોય એવું જતલાવવા એક પત્ર સુધી કાંઈથી ધરવા વગર ઉભા રહેશે, અને પછી ઝોરડાની સામેની બાજુએ શેકી જઈ, બળે કેરીએક ફૂલે મેઘથી હોય તેમ હસવા પડશે અને પોતાનો ગોઝાળી ચેહેરો પોતાની માતાના બોલામાં સંતાડી દીશે. દીનખાઈએ પોતાના દીકરાને માથાથી “કીસ” કીધી અને તેને પછે તેવણુના વર ઝોરડામાં દાખલ થયા. “ખ્યારા મંચી”, તેણી આવડતાથી બોલી, “મે” થેલી જેવીએ અમથાજ તમને બોલાવ્યા જે, ટોમી તો હવે તદન સારી પપે છે, મને તો ફોલ્ટનીજ કોઈ બીલક લાગ્યા કરતી હતી, અને વધી આપણો નાંગીરની” —તેણી એકદમ ધારતીથી મુગી રહી ગઈ, કારણ કે તેણીએ પોતાના વરના ચેહરાપર એટલા તો ધમરસીની નીશાનીઓ નેઈ કે જે કે તેવણુ તેણીના બેઠો સમજ હસવાની કોશિશ કીધી, તોપણ તેણી પોતાની બીલક દુર કરી શકી નહીં, પણ ફક્ત ખ્યારથી પોતાના દીકરાને એટલુંજ કહી શકી —“જય દીકરા, તારા પપાને જઈને પુછની કે તમે એટલા બધા દસગીર લાગ છો.” — કે તે બાળક તેણીના ચેહેરા પર તીકડા લાગ્યું અને પછી જ્યારે પોતાના બાપના હાથો તેની તરફ લખાવેલા જ્યાં ત્યારે

પોતાની માતાની સાડી સુધી-દઈ તેણીને તાપે થયો. મનચે-રશાહે તેને હાથમાં લઈ પેટમાં ચાંપ્યો, તેને ઘણા ખ્યારથી ક્રોડી કીધી અને એક પણ બેસ બેઠા પીના ઝોરડો છોડી ચાલી ગયા.

“આઈ, હોમી બાપાક આપણા હાથમે દેવો” તેણીની આખા પોતાની બાઈના ધમરાટ નેઈ બોલી અને થોડા વખતમાં દીનખાઈ પોતાના વર આગળ ગયાં, કે જેવણુ એટલા તો ઉઠકેરાઈ આપ્યા હતા કે પોતાની બાઈનીની હાઠની પણ તે પછે તેવણુને સાંત કરી શકી નહીં. થોડા વખતમાં તેણીએ નીચે પ્રમાણેની સવળી વાત બાણી:—

આઈમાય અદરાવા પછી એની તો ખરાબ ચાલ મલાવતી હતી કે એકલા તેણીના બાવાજ નહીં નાખુશ થયા હતા, પણ સાકર-બાઈને પણ ધવાનું કારણ મદ્યું હતું, જેવણુ જે કે નખમાં બેળમાં અને મોજ શોખમાં ચરી હોયનાં હતાં તોપણ થોડો ઘણો લેહોંગો ડર રાખતાં હતાં. હોરમજરાદનાં નવડીકનાં સગાં ધવાથી આઈમાયની સોરામજ સાથ અદરાવાની વાત અવગત તેવણુને જણાવરામાં ચારી હતી અને જ્યારે ત્યાર તેવણુ તેણીને હદમાં રહી માલવાની શીખામણ આપતાં અને કહેતાં હતાં કે કદાચ તેણીની આવી માલથી તેણી આવેા મુના જેવા વર બોલી દેશે, પણ આઈમાય તો ફક્ત તેવણુના નખા બેઠો સાંમગી હતી હતી. તેણીના બાપની શી-ખામણથી તો ઉઠતી તેણી વધારે અને વધારે તેવણુને કુઝી કરતી હતી, તોપણ કોઈ ફાઈ વેળાએ તેણી એટલી તો નરમ થઈ જતી કે સોરામજ તેણીને વધારે અને વધારે માલતા હતા અને તેથી પોતાનું દુઃખ સુલી જતા. તેણી તેવણુને વારંવાર તેઓના અદરાવા વીસીની વાત છુપી રાખવાની ધ-મકી આપ્યા કરતી હતી અને કહેતી કે જે તેવણુ તે વચન તોડશે તો કહી પછું તેણી તેવણુનું મોહડું બેઠો નહીં. તે-ણીના બાપ, બરીપના ખાવંદ, અને સહીને લાગતું હતું કે તેણીની આ ચાલ ખોટી હતી અને પેદાશો તેમજ ઉછેલી તેણીને વારંવાર સમજાવતાં પણ હતાં, તે છતાં કોઈતુંબી તેણી પર ચાલી શકતું ન હતું.

આરી રીતે માથેરાનમાં એક મહીને પસાર થયો, જ્યારે આઈમાયની છાંદગીમાં એક નવો સદા ઉમેરો. એક જુ-વાન સરજનન જે તરતેતોજ વેલાતથી પાસ થઈ આવ્યો હતો તેની તરફ આઈમાયનું ધ્યાન ખેંચાયું. તેણી નાંદેરમાં તેને વખાણવા લાગી અને પોતાના બરીપના ખાવંદ આગળ તે વીશે બેઠતાં એવી તો બાપા વાપડતી હતી કે તેનાં કોઝમાં અદેખાઈની લામણી ઉઠકેરાતી હતી. ખરેશેદજ મેન્દર બન-ણતા તો હતા કે સોરામજ વાલડયાનું આઈમાય પર કીડ હતું, પણ તેવણુ એમ સમજતા હતા કે આઈમાય બેમાંથી તેવણુને વધારે પસંદ કરતી હતી; પણ તેવણુને યોડીજ ખ-ગર હતી કે આથી તેવણુ કેટલી પંચાતીનું મુગ રાખના હતા. હોરમજરાદ વારંવાર તેઓની વચમાં પડતા હતા, ફક્ત આઈમાયને ધમકાતીનજ નહીં, પણ આજે નવા આવનાર સાથ ઘણું ખર જાયે મોહડું ફરીને. અને જ્યારે તેવણુ બેખું

કે તેણી તેવણને ગણકાવતી ન હતી, સારે તેવણે જણાવ્યું કે તેણી સોરામજી સાથે અઘરાયણી છે એવું બહેરમાં જણાવી તેણીને શરમમાં નાખશે. આઈમાય પણ તેટલાજ ખીનકર્મમાં બોક્ષી કે, બે તેવણ તેવું કાંઈથી કરશે તો તેણી પોતેજ આ કારજ તોડી નાખશે અને ખરોદછ એજર સાથે પરણી નશે. આમે તે હતા દહેથી બધાં યઈ ગયું. હેરમજશાહે કહ્યું કે તેણી બે એવું કાંઈથી કરશે તો તેવણના શ્રાપ તેણીને માથે પડશે, પણ આઈમાય તો હંડે પેટે કાંઈથી નવાળ આપ્યા વગર મુઠાં મુઠાં કરવા ગયાં.

બારે એક વખત બે હેરમજશાહનો ગુસ્સો ઉસકેરાયો તો તેવણની સાધારણ અક્ષયથી તે વખતે જતી રહેતી હતી અને એક વેળાએ તેવણ ને કરવાને બીલતે તે આ વેળાએ તેવણ કીધું. તેવણ સોરામજી આગળ ગયા અને તેને હસ કરાવે, તેને ધમકાવે અને આઈમાયનો તેણીની મજલ સુજળ આજ્ઞા દેવા માટે તેને ઠપકા આપે અને ચેતવણી આપી, કે બે હજી સખત ઉપાય ન લેશે તો તેને તેણીને ખોલવી પડશે.

આ સમયે તે જીવાન શખસે યુવયુવ સાંભળ્યા કીધું, પણ તેને ચેરકે ગુસ્સાથી લાકડું બંધી ગયે અને ઝડપથી દાંધ પગ બાકાડી ઘેસો નેવેા બની ગયો; તેણે આઈમાયને મેડે મેડું મઠી વાત કરવા ઈચ્છ્યું. તેણે તેણી સાથે શાંત પણ વાત કરવાની કોશિસ કીધી. તેણીને કાસવાલાકારી બેળા અને હેરમે કપકા પણ આપ્યો. આઈમાય એક તો ગીરકાવણી હતી, તેમાં પુરી ઉસકેરાઈ ગઈ. તેણી બોલી “તમે ધંધાજાજ અઘેળા છેઓ, શું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે હું ખરોદછને ધીકારું? ને તમારે લીધે તેવણ સાથે વાતખી નહીં કરું? વધી તમે ખરોદછની એટલા તો જીવદીજ નાતના માણસ છેઓ કે હું ખરેખરી દુવા માણું કે હવે આપણી વચ્ચેની સગાઈના અંત આવે, તો સાર, કારણ કે હું બાલું છું કે આ સગાઈથી આપણ બેમાંથી કોઈનેથી મારે થવાનું નથી.” આમ કહી કાંઈથી નવાળ માટે યોગ્યા બીના તેણી જાણી ગઈ.

સોરામજીના ગુસ્સાને આઈમાયને જરા પણ ખ્યાલ ન હતો. તેણી એમ ધારતી હતી કે તેણીએ હજી તેવણને પુરતી શીક્ષા નહીં કીધી હતી અને તે દીવસે સાંજના સાકરજાઈને લાંબી પારડીમાં તેવણને વધારે દુખી કરવાને તેણીએ દેખાવ દાવો, પણ તેણીના બારે ગુસ્સા વચ્ચે તેવણે હાં આપ્યાજ નહીં અને તેણીનાં દીકમાં કાંઈ એવું તો છુપી બીલક ઉતપત યઈ કે તે સાતનાં તેણી બારી દેમે પોતાને બીજાને મઠે. સોરામજીની મેરકાવણીએ બધાંમાં અનવળી ઉતપત કીધી હતી; મુખ્ય કરી સાકરજાઈમાં. બીજે દીવસે સવારના આખું માથેશન ધમકાવમાં પડ્યું. બધે એની છુમ હડી રહી હતી કે સોરામજી વાહડ્યા પેનેરાના પોઈ પરથી ખીજમાં પડી મરણ પામ્યા હતા. આ બતાવ કેમ બન્યો તે કાંઈ સમજ શક્ય નહીં, પણ કાંઈ અકસમાતથી એકાએક તેમ યયું હશે એવી અરસા લોકમાં માણુ રહી. તેવણનાં વીસ, તેવણના

વક્ષાદાર મોકર માટેની એક કીમતી બેઠ અને મનચેરશાહ મર્યાદને નાનાનાં તેવણનાં એક કાગળપરથી એવું માલમ પડ્યું હતું કે તેવણે જણી બેઠેની ખીજમાં પડી આપવાત કીધી હતી, પણ આ આપવાત વીસે હેરમજશાહનાં કુદંબ સીવણ બીજા કાઈ પણ લોકમાં જણાવવામાં આપ્યું નહીં. લોકમાં તો નહીં ખ્યાલ હતો કે આ બતાવ અકસમાતથી બન્યો હતો.

આઈમાયને બારે તેણીના બાપે ગુસ્સામાં આ વાત એકદમ જણાવી, સારે તેણીની હાલત કેવી યઈ પડી હશે તેનો હવાસો અમેા વાંચનારને સોંપીએ છીએ. ગમે એની દૂર, બેહસીલી અને સખત દેખાંની, પણ તેણી એક સીજ હતી અને તેથી વધી જીવાન અને બધાં મુધી સારજન ખરોદછને એકાવતી ન હતી હાં મુધી તો ખરેખર તેણી તેવણને આલતી હતી. ગમે તેવું તેણી પોતાનું ગદ મારતી હતી કે તેવણનાં મોતનું કારણ તેણી ન હતી, તોપણ તે કોરોસ એટલી તો દેાકટ હતી કે આ બાબદને તેણી વીચાર કરતાં પણ કમકમતી હતી. તેણીનાં દીકમાં હલગીરીએ ધર કીધું, પણ તેણીએ પસતાવે તો કીધોજ નહીં. ત્રણ દીવસ અને સાત મુધી તેણીએ પોતાને મોરકા છેડ્યા નહીં, અને તેણી બારે બહાર દેખાવ દેવા લાગી સારે પોતાનાં છગરામાં ને દુખી લામણીએ થતી હતી તે બનતી કોરોસથી છુપી ધાપતી હતી. બારે તેણી એકથી પડતી સારે તે વખત ખરેખર ઘણી ખરાબ રીતે પસાર થતો હતો. હવે તેણી પોતાની બેઠનને મસથાને ઘણી ઇતેજાર ધરા લાગી. હેરમજશાહ પણ ધણજ દુખી થઈ ગયા હતા, અને સંતાપથી તેવણ આમરી પણ પડ્યા, જેથી દીનબાઈ અને મનચેરશાહને તેવણની આગળ જવાની ફરજ પડી. બીજાં બોની છુસોથી પોતાનાં ધરનાં મુખમાં ખસડાયે તે બેવાથી ઘણીએ જીવાન બાપડીએ અને માતાએ દુખી થાય, પણ દીનબાઈ કાંઈ તેમાં ન હતો.

ને વખતે તેવણ પોતાના બાવાનાં ધરમાં આવ્યાં તે વખતે આઈમાય એક મોટા મેલાવણમાં ગઈ હતી અને દીનબાઈએ માલસેને જણાવ્યું હતું કે તેણીની આવી પુગવાની ખબર બીજે દીવસે મુધી આઈમાયને જણાવવી નહીં. બીજે દીવસે સવારના ઉડ્યા પછી અરધે કલાકે દીનબાઈ પોતાની બેઠનના મોરકામાં ગયાં; બારે તેવણે પોતાની ઉંધતી બેઠનના મુખ સુરત ચેરકાને શીકે પરમેા નેવેા સારે તેવણનાં દીકમાં ધારતી લાગી. તેણીના લાંબા બાસે વીખરાઈને તેણીનાં માથાં પર છુસા પડ્યા હતા અને તેમણે નેવાં તે તેણીનાં કપલપરથી આસેની ખીસાંકા ગયાં, તેવીજ તેણી ચોંકી ઉઠી.

“શું એટલા વારમાં સવાઈપી પડ્યું કે?” તેણી આંખો અરથી ઉંધારી અવાગી ખાતી ખાતી બોલી, “બાલે આખી સાત હું સુતીજ નહીં હાજો તેવું લાગેજ. હું ત્રવનો અપખને બેઠેજ કે?” તેણીએ ચોંકા ઉઠી ઉમેર્યું. “શું હું એક નાગાએ સુતેને બીજ નગાએ ઉઠી કે? હું પચગનીમાં છેઝો કે?” “નહીં મારી વાહલી એમી, તું મને આપણા બાવાનાં ધરમાં આપકાર નહીં દેતી?” દીનબાઈ બોલ્યાં.

તેવણના અધ્યાત્મ અને દેખાવથી તેણીની છાતી ધપકવા લાગી. તેણીએ પોતાની મગરૂરી અને અસહ્ય દુઃખાનુ અનુભવ કરવાની કોશિશ કરીધી, પણ ફેલકટ. તેણી પોતાનાં હાથો પોતાની બેઠનની મરદન આસપાસ વીટળી રહી પડી.

આ આપકાર દીનબાઈને તેવણ ધારતાં હતો તે કસતાં જુદી-જ રીતે મર્યાદા હતો અને તેપરથી તેવણ કાંઈ મોટી આશા બાધવા લાગ્યાં, અફસોસાં પણ આપે તો ફક્ત એક અપરાધનું કસાકું હતું. આપકારના કપડાં પેઢી તેરેકો વખત તેણીએ પોતાની બેઠનને બદલ નવાના કાઢાવાલા કીધા અને બ્યારે તેણી પાછી આવી ત્યારે આપે છોકરી છોકરી હસ્તે ચેહરે મોટી, “તમારાં બાપરાજીને વાસ્તે હવે હું તૈયાર છું, કારણકે પંચમગની વેરથી એક મોઢું શીખામણનું બાપણ આપવા શીવાય તમે અહીં શું કરવા આવો?” દીનબાઈએ તેણીની મોટી આશ માટે ધણીથી સમજાવવાની કોશિશ કરીધી, પણ ફેલકટ. આઈમાય બસ મોઢંસ કરી એમજ કહેતી કે તેણીનો તો કાંઈ વાંક હતોજ નહીં, અને ગરીબ સેરાય તો તેના પોતાનાજ શરસાને ભોગ થઈ પડ્યો હતો, અને તેમ કરતી વેલાએ તેનું બેઠનું ખમતીજ ખીસી ગયલું હોતું જોઈએ; જોકે આપે ધણેજ બચાવરેલું હતું, તોપણ તેણી કહેતી હતી કે તેમ થવાથી તેણી એક મોઢાં સંકટમાંથી છુટી હતી. ગમે તેવી રીતે તેણી બોલતી હતી તોપણ દીનબાઈને સાચું કે તેણીને અંદરખાનેથી દુઃખ લાગતું હતું. તેવણે જ્યેષ્ઠ કે તેણીને સમજાવવાના તેવણના સપ્તમા નરમાસ ભરેલા ઉપાયો ફેલકટ હતો. તેવણે મનચેરેસાદ પર સોરાબે લખેલું કાગળ તેણીને વંચાવ્યું, જેમાં તેણે તેવણની (મનચેરેસાદની) શીખામણ નહીં માનવા માટે પોતાને ધણી મુશ્કેલી જણાવ્યો હતો અને તેવણને અંદરજી કીધી હતી કે તેને ખરેખર તેવણની પાસે માફ માંગવી અને કહેવું કે તેણે જે પગલું ભર્યું હતું તે તેઓનું કારજ તોડવાને પૂરતું હતું. આ કાગળ વાંચ્યા પછી આઈમાય શીઘ્રી પડવા શીવાય તેણીપર બીજી કશી અસર થઈ નહીં. દરજીની દીનબાઈએ ઈચ્છ્યું કે તેણી આ બાબત માટે પસ્તાવો કરે. તેવણ જાણનાં હતાં કે સખતાર્થ તેણીને વધારે કુશલતાથી જનાવશે, તેથી તેવણે હોરખજરાકને તેણી સાથે નરમાસથી વતનવાને કાલાવાલા કીધા, પણ તેમ તેવણ કશી શક્તિ નહીં.

તેવણનો શરસા ખરેખર જોઈને આઈમાયના હાથની માંગણી કરવાથી વધારે ઉસકેરાયો, તેવણે જરાક પણ ખીલ વગર આ જવાન સરજનની માંગણી સાફ ના પાડી, અને પછી પોતાની દીકરીને બોલાવી ખુબ અખતારી નાખી, તેણી તેણીને સોરાયજી વાહડવાનાં મોતનું મુગ જણાવી અને જવાન ખરેખરે દરજી ઉતેજન આપવા માટે તેણી તરફ કેટલાક શરૂઆતે ભરેલા મોઢાં વાપડવા; તેવણની અજાણ્યો વચ્ચે તેવણે જ્યેષ્ઠ કે તેણીએ તેવણનો કપડો ચપચપ સાંભળ્યો, પણ બ્યારે તેવણ તેણી આગળથી ચાલી ગયા ત્યારે તેને તેવણે તેણીને શીઘ્ર ગાઠી અને કમકાવેશ દાંતોથી નીચલા મોઢાં બોલતાં સાંભળી હોતો તો ખરખરજ તેવણ ધણી ચોક્કસ કહેતો— “બાપા, જા તમને છોકરી જવામાં હું કાંઈની પ્રાપ્ત કરતી

હોઈ તો તે પાપ તમારેજ માથે પડ્યો. હું તમારી રમથી પરજીતો, જે તમે અને તેમ કરવા દીધું હતો તો. પણ હવે માફ નમીય લખાઈ ચુકું છે. વડોદરામાં મારે માટે હવે કાંઈ પણ મુખ નથી. જોહા ખાતર હવે મારી પાસે ખીજાં ઉગાદા જરૂરે દુઃખી ના કરાવો.”

જય અકલપમાં વધી ગયાં અને આઈમાયની હઠથી જવાના તાબેદારીથી અને બહાર જવા આવવાનું છોકરી દીકરાની (આમ કરવા માટે દીનબાઈનું તે વખતે સાં આવી મુગનું તેણીને એક ઠીક બાહનું થઈ પડ્યું હતું) તેણીના આપનો શરસા પછો ખરે સધળો નરમ પડ્યો. દીવસના થોડાક કલાકો તેણી પોતાની બેઠનથી તદ્દન એકલી મુશ્કેલી હતી તે માટે કાંઈ ઝાઝી અજાણ્યો ઉસકેરાઈ નહીં. આઈમાયની ચાલમાં ફેરફાર જોઈ દીનબાઈ ખુશી થયાં, પણ એક બેઠનો વચ્ચેના વીસવાસનો તો હવે છોડા આપ્યા હોતો. લોકો સોરાયજી વાહડવા સાથે આઈમાયનું નામ જોડી તરેહવાર ગયો ઉરાડતાં હતાં, પણ આઈમાય તેની મોટીજ દરકાર કરતી હતી, તો જોકે આ નીચાથી તેણીનું કુટુંબ તો ધણું ખીજવાનું હતું. આ વેલાએ આઈમાયને એક પેસાદાર બાનુએ (જેણીને હોરખજરાક સાથે મોટી ધણી ખીજાવ હતી) પોતાને સાં થોડા દીવસ રહેવા આવવાનું તેડું મોકલ્યું; હોરખજરાકે આ તેડું ધણીજ ઉપકાર સાથે કમચ કીધું, આઈમાયે તે માટે પોતાના આપનો ઉપકાર માન્યો, પણ કાંઈ ઝાઝી ખુશાલી બતાવી નહીં.

તેણી જવાની હતી તેની એક દીવસ આગમન મેજી મે. ની સાથે મેડી હતી, અને નાહતો જાગીર કે જે હવે પડમા ખાયા વગર ખરાખર દોડી શકતો હતો, તે તેઓ આગળ રમતો હતો. તે એક ઉગાદા ખરાસ અને ગરમ ખીજાસને છોકરો હતો. વધી સાથે લાગો નજીથી બાગદોમાં પણ મોઢંસીયો હેલાથી દીનબાઈને લાગતું હતું કે તેને ઉપકારવાનું લગભર મુશ્કેલી કામ થઈ પડ્યો, પણ તેણી જેટલી નરમાસવાલી તેટલીજ મજાસુત મનની હતી અને તેથી ગમે એવું દુઃખ લાગવા છતાં પોતાનાં વાહડાં બચ્ચાંની મોઢંસ તોડવાની દીનબાઈ કોશિશ કરતી હતી.

“જગુ દીકરા, મેને હાથ ના લગાડા”, એક નાની નીચી ટેબલપર ચોમરાને માટે મુક્યું સુંદર પણ તરસીદી રમકડું લેવાને પોતાના દીકરાને હાથ લંબાવતાં જોઈ તેણીએ કમચ. તે બાળકે દરમીને બારી નજરે પકાઈથી તેણી તરફ જોઈ પોતાનો હાથ જેવો લીધો, પણ ટેબલ આગળથી ખીસ્યો નહીં.

“અહીં આવ, જાગીર તું આપે કેવી મજાદની ચાઈ ચાઈ સાથે કેટલું થયો રમ્યો નથી.” આમ કહી તેણીએ પોતાનાં સીવવાનું ચુકવાના હાથમાંથી રંગબેરંગી હાથીદાંતા લખેલા કલાશય કે જે તે બાળકને ધણી પસંદ પડતા હતા અને તેને આપ્યા, પણ હમણા તો જાગીરની આંખમાંથી આપે લખેલાની સધળી જળી ભરી રહી હતી અને આ નાના રીક તો ટેબલ આગળથી ખસ્યા નહીં. દીનબાઈ તેની આગળ જઈ ચુક્યુંકીયો મેડી કીધેથી બોલ્યા— “મારો જગુ તો મગાનો તાબેદાર દીકરો છે નહીં વાર?”

નહી લાડાડું, હાંચું હવે નોડી નહી, હું બોય," આમ બોલી પોતાનું સુદર મોઢું પોતાની મા આગળ ધીસ કરવા ધરયું અને દીનબાઈએ તેને પોતાના હાથમાં લઈ ગાફ યઈ રાકે તેટલી ખુશાલીથી કોડીએ કાપી. જે લાગણી હમણાં આઈ માયમાં ઉત્પત્ત યઈ હતી તે ખરેખર સમજાવવી બહુ મુશ્કેલ હતી, પણ તેણીને માન્ય કે હવે તે તેણીનાં મોઢાં પર ચોક્કસ ફેરફારો થયા હતા, અને તે હવે ગાડી નાખવા તેણીએ પોતાનું મોઢું હોમીનાં માથાં તથે સંતાડયું; કદાચ આનું કારણ તાણેદારી અને નાતાબેદારીનો મુકાબલો એકદમ તેણીની નજર આગળ પડ્યાથી હોય, અને તે બાળવનારાં કાણુ હતો? એક નહાનું બાળક અને તેણી પોતે. એક પણ સુધી તેણી પસ્તાવા ભરેલી હાલતમાં બેસી રહી, પણ હવે તો થણું મોઢું યઈ ગયું હતું; તેણી તો પછી આગળ આલી ગઈ હતી, અને હવે ગાડી આવી પુગવાથી આ દુઃખ ભરેલા વીચારોમાંથી તેણીને છુટકા થયો. નહાના હોમીને આવાના હાથમાં આવી તેણી પ્યારથી બોલી, "નેડીજી તો વાર", જ્યુ, મમાની રાક્ષ એમી માસીનેમી "ક્રીસ" આપતી." તે બાળકે પોતાનો એક હાથ પોતાની માએ અને બીજો માસીની ગરદન પર નાખ્યો અને પોતાને બેઠ વચ્ચે એક તોરંગ મીસાલ વક્ષમેશો નેઈ એકદમ દસી પડ્યો. આઈમાયને લાગ્યું કે આ પછે નેડેલા પ્યાર અને વખાણની નજરથી તેણી પોતાની બેઠન તરફ નેતી હતી, તેટલા પ્યાર અને વખાણથી તેણીએ ફરી પણ નેયું ન દરો. પોતાની બેઠન તરફની અસલી ધીક્કાર ભરેલી વનજીએ તેણીને હમણાં પાદ આવી અને તેથી બ્યારે તેણીએ દીનબાઈને આંખીને કોડી કાપી સારે તેણીથી એક ઠચકું ખવાઈ ગયું અને બોલનાં તેણીને સાદ યુગપાઈ ગયો. હોરમજશાદ અને મનમેરશાદ બને તેજ બોરડામાં હતા, છતાં પછીની વેળાએ તેણીએ જે પ્યાર પોતાના બાપ તરફ બતાવ્યો તેથી તેણી ધણજી અજગ થયા. ગાડી આઈમાયને લઈ દોકારી ગઈ અને તેણી પોતા પાછળ ખુશાલી તેમજ આશા બંને મુકી ગઈ. આફસોસ! એક પખવાડમાં તો તે આશાનો ભંગ થયો. દીનબાઈની ધત્તરી બરી પડી અને હોરમજશાદને હમણાં દુઃખથી લાગ્યું કે "એક નાફરમાન હોર" સરપના કાંત કરતાં પણ ઝેરી છે."

[સાંબલ છે.]

TWO OLD MAIDS.

બુચી માય— "શિવર પા, અને એક એડીંગની જોડી અપાવે, મારી પાસે હાલમાં પેહેડવાને બીલકુલ નથી."

બાવાજી— આ વીધે તારી મમાને પુછી ભેટ કે? (આ સાંબળી બુચી માય દલબીર યઈ ગયાં.)

બાવાજી— "પણ હારકીમ, મમા તો ખચીત ભજૂતાં હશે કે તને એડીંગની જરૂર છે."

બુચીમાય— "હા મને એવું લાગેય, પણ શિવર પપા, જ્યારે તમે મમાને પુછો સારે દલબીર કહેલો, નહીં તો એવળુ પણ પોતાને માટે એક જોડી માંગશે."

આક્રીકા દેશની કુલ કોમમાં ભૂવાન નર નારી હમીને પરજી છે પણ અતે તે પરજીયા મજી આપસમાં એક બીજા સાથે લહે છે.

૨૮૯

મીસન બાવાનું વસિયત.

એક ઘણી અજાયબ જેવી રસીકી વાર્તા.

મકરણ ૧૮ યુ.

ઓગસ્ટા નાકરની લાય છે.

લખત ઓગસ્ટાની વાતે બહેરમાં ઘણી ગડબડ મચાવી મેલી હતી. તેણીનાં મીત્રો વર્તમાન પત્રો અને ચોપાન્માં આપવામાં આવ્યાં હતાં અને તે પરથી તેણી એક જુવાન મનોહર બાનું દાખલ જાણ્યાતી હતી, પણ ઉપલા થોવાટને વીસરાવે તેણે થોવાટ તો ભ્યારે તેણીની પીઠપરનાં ત્રીસની વાત લોકોમાં ફેલાઈ સારે પધરાયો હતો. વર્તમાન પત્રોમાં તે વીસના લાંબા લાંબા હેવાયો અને વાતો પ્રગટ યઈ હતી, પણ આ સમજાનો ઓગસ્ટા થોડીજ દરકાર કરતી હતી. રેલસ્ટારની આસીસમાં સખી પડાવી આમ્મા પછી જોયે દીવસે તો વાત છેક વધી ગઈ હતી, બન્યું એમ કે, તે દીવસે સવારે લેડી હોમદરરે તેણીને "રીન્ટ સીટ" માં આવેલી એક મોસ કુદાનપરથી પોતાના પોસાક માટે બેઠી થોડીક લેસ ખરીદવા જવા કહ્યું. આથી સાડા બાર વાગે ઓગસ્ટા એક સી નોકર સાથે લાંબા જવા નીકળી. જ્યાં તેણી પહોંચે આગળે દરવાજા બંધ કરી પાઠર નીકળ્યાં કે બે ત્રણ રાક ભરેલા દેખાવાના આદમીએને લાંબા મટકા તો જોયે જોયા; તેણી તેણીની તીક્તા તેણીની પુટે ગયા. તેણી તેણીપર કડું ધ્યાન આપ્યા પીના આગળ આધવા કાપી, પણ "રીન્ટ સીટ" માં આવી પુરે તે આગમન તો કુડીબંધ લોક તેણીની પછવાડે એકદું ધડું હતું અને ઉસકરાઈ આવી એક બીજા સાથે તેણી કાનમાં વાન કરતા હતા. "રીન્ટ સીટ" મીન પેઠલાં તો તેણીએ એક પુરખને સખીએ વેચતાં દીડી. તે જુગો પાડી સખ્યાબંધ લોકોનાં ઝોળાં વચ્ચે ઉભે રહી વેચતો હતો, પણ તે શું બોલતો હતો તે તેણી સાંભળી શકી નહી. તરતજ એક અદસ્ય કે જેણે તેની પાસેથી એક સખી ખરીદી હતી, તે તેણીની સામે ઉભો રહી તે (સખી) બોલો હતો. આ અદસ્ય કદે દીગજી બોલે ઓગસ્ટા બાંબી હવાથી તેણી પછવાડે ઉભી રહી તેના હાથમાંની સખી નેઈ રાખી અને બીજીજ પડે ચોંઈ યુરસાથી પાછળ હડી; તેમ કાંઈજ અજગ થવાનું નથી, કારણ તે સખી તો તેણીની પોતાનીજ હતી, તેજ કે જે તેણીએ રેલસ્ટારની આસીસમાં

ઉપાધ્યાય પોતાકપર પ્રગાળી હતી. ખરચીત તેમાં તો કોઈનું શુદ્ધ ન હતી—તે છુંદણું પાંચલાં વીસનું ચીત્ર તેમાં હતું. પણ તેણીના કંઠાએ એટલામાંજ અટક્યો નહીં. તેજ પછે એક બીજો પુરૂષ હાથમાં સાંજના યોગદાન વર્તમાન પત્રોની નકલો લઈ તે ગોઠવામાં નીચે ગુળખ લુખો, પાડતો પાડતો આવ્યો—

“કોકેટું” પરની સુદર આદુર ‘ચીત્ર’ વણુને અને તેણીની પીઠપર છુંદણું પાંચલાં વીસ સાથનું ચીત્ર! અસલ ફોટોગ્રાફ પરથી લીધેનું ચીત્ર! આજેકુળ સખી!”

“ઓ બાપરે! હવે શું કહું!” એગરદાએ તેણીની ઘસીને કહ્યું “આજે તો હવે છેકન દહ ધઈ ગઈ. ચાલો આપણે પાંચલાં ચેર ફરીએ.”

પણ તેટલા વખતમાં તેણીની પછવાડે લોકોનાં યોગાં એટલાં તો વધી ગયાં હતાં કે તેઓએ જાણે તેણીને એક કુસંગામાં ઘેરી લીધી હતી. આમ થવાનું કારણ એ કે, જે મામલો ઘેરથી તેણીની પુઠે આવ્યા હતા, તેઓએ તેણીને એકાગ્રી કહાડી હતી અને આ ખુશ ખગર તેઓએ પોતાની આસપાસ એકઠા થયલા પોતાના સાથીઓને કહી હતી.

“આજે શું એનું છે” એક જણ બોલ્યો.

“કાણ?” બીજાએ પુછ્યું.

“અરે, જાણતો નહીં કે પેલી મીસ સ્પીધર્સ, જે કેનગરપરથી બચી છે અને જેની પીઠપર વીસ કીડી છે તે.”

તે યોગાંથી એક ખુશાલીનો આવજા સંભલ્યો અને બીજી પછે એગરદા રસ્તાની બાજુએ આવેલાં ફાંચસના એક પાંખલા સાથે આકડી પડી. તેણીની ઘસી તો લોકો દીઠપર ધસ્યાં આવતાં હોવાથી બીઠકથી લુખો અને ચીંચારીઓ પાડવા લાગી. ખરચીત લોકોની સંખ્યા એટલી તો મોટી હતી, અને જાણે કે કોઈ અજાણ જનું આદમી જોવાનું હોય તેમ જાણે એટલી તો યુદ્ધાત્મક પડતી હતી કે બાપડી તે અને એગરદા એમજ સમજવા લાગી કે તેઓ જાણે કુદી પડી કચડાઈ જશે. પણ નહીં, જોવાની મેહરજાનીથી વખતસર મદદ આવી યુગી. એ ત્રણ પોલીસનાં આદમીઓએ આવી તેઓને તે બીઠમાંથી બહાર કહાડ્યાં અને એક બાહુતી ગાડીમાં બેસાડી ઘેર મોકલ્યાં. આ ગાડીની પુઠે પણ લોકો લુખો પાડતાં દોડ્યાં.

જે કે એગરદા એક હીમતવાન અને મજબુત મનની સ્ત્રી હતી, તોપણ તેણીને પાછી ધણું દુ:ખ અને ખીજવાત લાગ્યો અને તેથી જાણે વધારે વખત ન રહેતાં તેણી લોકો હોમદર-રહેને લઈ તેજ દીવસે ઘેસ નહીને કીનારે આવેલાં એક હોટેલમાં યોગદાન દીવસ રહેવા ગઈ.

જ્યારે યુસતેસે તેજ દીવસે જાપોરનાં તે મોઢલામાંથી પસાર થતાં દરેક સખી પાડનારની દુકાનપર તેની પ્રીયાના ઉપાધ્યાય પીઠવાસાં ચીત્રે ટંગેલાં જોયાં જ્યારે તે તો લાલ અને પોતો થઈ ગયો, અને જે સખી પાડનારે રેલ્વેસ્ટાન્ડની આસીસમાં તેણીની સખી પાડી હતી તેની દુકાનપર એકદમ ધસી જઈ તેને પુછી ધમકી આપી. તેણે (સખી પાડનારે) કમુજ કીડી કે તેણેજ મારકી-ટમાં તે સખીઓ વેચવા મુકી હતી અને વળી યદે કહેજો બોલ્યો

કે તેમ નહીં કરવાને તેની સાથે કશી પણ જોલી કરવામાં નહીં આવી હતી અને જ્યારે તેને વગર મેદનને પાંચસો, છસો પાંચ પેદા કરવાની તક મળે જ્યારે તે જોલી શું કામ દે.

યુસતેસે ત્યાંથી નીકળી તેની ઉપર વેર લેવા માટે પેલા જોડયા ધારાના હીમાયતીઓની સલાહ લેવા ગયો; આનું પરીણામ એ નીપજ્યું કે મીઠો શોટ્સ એક આઠવાડયામાં તેની પર તે સખીઓનું વેચાણ એકદમ બંધ કરવાને ફરીવાર માંડી, જેની દલીલોથી કે તે સખીઓ હમણાં કોરટમાં નીકળનાર કેસને લગતા દસ્તાવેજની નકલો હતી અને વળી તે નકલો કોરટના એક અમલદાર ડાક્ટર પ્રોબેટ દસ્તકથી લેવાયેલી હોવાથી તેનું વેચાણ કોરટના હેકમને અપમાન કરવા દાખલ ગણાય. આ પરથી તે સખી પાડનાર પણ એક રીતે કોરટને અપમાનદાર બોલાય અને તેથી કોરટની પરવાનગી વીના અસલ નકલ અથવા તે ઉપરથી લીધેલી બીજી નકલો તેનાથી બહાર પાડી શકાય નહીં. દુકાનાં, આ કેસ લાંબો વખત ચાલ્યા પછી તેનો ચુકાદો એ આવ્યો કે તે સખી પાડનાર તકસીરવાર કહ્યો અને સખીઓનું વેચાણ એકદમ બંધ કરાવવામાં આવ્યું.

“રીજન્ટ સીટમાં” થયેલી ગણડ પછી આઠ દીવસે પ્રતીવાદીઓ મેસરસ એડીસન અને જોસફો જોન્સો નવેમ્બર ૧૮૮૫ નાં પેઢલાં વીસના “એકઠીકુટરો” અને મુખ્ય લાભ લેનાર હતા, તેઓએ “પ્રોબેટ” ની કોરટને ખરજ કરી એની માંગણી કીધી કે કોરટ ફરીવારને ફરીથી અસલ દસ્તાવેજ બીજીનું સોમદનાયું કોરટમાં દાખલ કરવા અને તેની સાથે અસલ વીસ હાજર કરવાનો હોકમ કરે કે જોથી ફરી તેના દસ્તકના દસ્તાવેજો તપાસવા દેવાની તેને ફરજ પડે. જેમ્સ શોર્ટ ધણો આગ્રહથી આ અરજની સામે થયા, જેનું પરીણામ એ આવ્યું કે તેઓએ પેલા રેલ્વેસ્ટાન્ડ પાસે વીસ “ક્રાફ્ટ” કરવા વીરોનો સંધ્યો હેવાલ માંગ્યો. બીજે દીવસે આ હેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો અને તે ઉપરથી જ્યારે માલમ પડ્યું કે સખી તેવણની હજીરમાં લેવામાં આવી હતી અને વધી તે બાનુંની પીઠપરનાં છુંદણાં પણ આજેકુળ તેમાં પડ્યાં હતાં, જ્યારે કોરટે કેસ નીકળવા આગમન વીસની ફરીથી તપાસ કરવાની અરજ નામજુર રાખી.

આ પ્રમાણે વખત વધી ગયો અને યુસતેસે પોતાનું કાન-નનું કામ ખતાસ કરી વારંવાર નહીં કીનારે આવેલાં પેલાં નાનાં હોટેલમાં ઉતરી પડતો હતો અને એક આદમી જેને માંયે જ્યારે એક મોટો જમવદસ્ત ચુકવે તર્તિયાર રહેશે હોય ત્યારે તે જોડયા સખી દીસે તેટલેજ તે પણ બાપડો દીસે હોતો, કશા પણ શક વીનાં કોરટ એક અતી ઉત્તમ બાનું છે કે જેમાંથી લોકોની મોટી સંખ્યા મુજરાન કરે છે, વળી તેમાંથી યોગદાન ધણો નહીં પારકાં લોકો (કેસ સાંભળનારાં) પણ મેલવે છે, પણ જેઓને કોરટને ખારજે જવાની ફરજ પડે તેઓની તો કમખખતીજ, હોજો.

કોઈ ને કોઈ નવી બાંજગડ નીકળ્યા વીના યુસતેસને એક-પણ દીવસ પસર થયો ન હતો, જેમ્સ અને જોન્સ ધારાના જોડયા હીમાયતીઓ પેઢલાંવાળા માફક લડતા હતા, પણ બાપડો યુસતેસનું ગળનું ખાસી હોવાથી ઉપર ટપકેતો અરજથી

પુરો પીડાવે તેને ભારી પડતો હતો, અને અશબ્દ તેને માલમ હતું કે આખી બાબતમાં એ સુનંદા અને વજનદાર હીમા-યનીઓને રોક્યા હતા, કે જેમ જ્યારે મોટી રકમ પર વાત આવેલી હોય છે અને પ્રતિવાદીઓ પૈસાદાર રોક્યાઓ હોય છે ત્યારે ખુદરલીન બને છે. આથી યુસ્તેસ તેમજ મીંઝ જેમ્સ શોર્ટ વધારે અને વજનદાર અનુભવી બેરીસ્ટરોને રોકવાની જરૂર જણાવા લાગી, પણ આ કારણ માટે પૈસાની ખુટ હતી, અથવા તો એક જુવાન બાનુંની પીડ પર હુંદલમાં પાડેલાં વીલની જગીનગીરી પર કોઈ તેઓને ધીરવાની હીમત કરતું ન હતું. ખચીત તેઓ ઘણીજ કદંગી હાલતમાં આવી પડ્યા હતા, કારણકે આવી વેલાએ છત મેમવવાનો મોટો આધાર પૈસાની કાઢીઓ પર રહે છે અને જરૂર સાહેબો ગમે એવા અપશ-ચાત હોવા છતાં તેઓનાં ખ્યાન એક અનપ્પા, ખીનઅનુભવી બેરીસ્ટર કરતાં એટરની જનરલની તકરો પર વધારે ખેંચા-વાનો સંભવ રહે છે.

આવી તેઓની હાલત તો હતી ખરી, પણ તેમાંથી કોઈથી નીવેડો લાવવાનો હતો; એકજ બાબત જે તેઓની તરફથી હતી તે એ કે, તેઓના કેસ જેકે ધલો જાનજ હોવા હતા, તે છતાં જલદીથી સમજ પડે તેજો ખુશ હતા અને તેમાં ગુચ-વારો થાય તેજા સામેતી માટે દસ્તાવેજોના મોટા દગડા હતા નહીં.

મકરણ ૧૯ મું.

મીસન વીક્ટર એડીસન અને બીનજો.

સૌથી કંટાળા બેરેડા દાંધસો પણ અતે પસાર થઈ જાય છે અને તેજ પ્રમાણે એક ખુશનુમાં સગરે પોણા દસ વાગે જોગડા, યુસનેસ, લેડી હોમદરસ્ટ અને કેપ્ટન ચોમસની બાઈડી મીસીસ ચોમસ (જેણી પોતાને દેશથી સાદી અપવા સ્ત્રી ખાસ આવી હતી) સાથે કોરટના મોટા દરવાજામાં દા-ખર થઈ; નેણીને તે વેલાએ લાગતું હતું કે બે કોર્ટ તેણીને સાંધી ખીન ઠંડાએ લઈ જાય તો પોતાની છંદગીનાં પાંચ વરસો ખુશીથી તેને આપી દે.

“આજે બાબુએ માલ જોગડા,” યુસનેસે કહ્યું, “મીંઝ જેન ઈન્ટે આપણને હોલમાં આવી મલશે” અને તેઓ એક મોહરાઅમાંથી થઈ આગળ ગયાં, જ્યાં સુદમાની ચાંદીઓ રાખવામાં આવે છે. સાંધી પસાર થતાં સૌથી પેલડાં એ-

“ચાલો આવ્યાં તો હીક થયું”, તેવજે તેઓને બેઈ કહ્યું “અને તો ધારતી લાગતી હતી કે રખેને મોડું કરો, આપણું નામ લીસ્ટમાં પેલડું છે ને. જરૂર એટરની જનરલ (સર-કારી વજીવ) ની સમજ માટે ખામખા તેમ જોડણી રાખી છે. એ એટરની જનરલ તો સાખી બાબુએ છે હાં. ખચીત હું જાણતો નહીં કે ખીચારો જેમ્સ થું કરશે, એની સામે વીસ કરતાં વધારે હીમાયતીઓ છે, કારણ કે પેલડાં વીસ પ્રમાણે જેનેથી “જોગડા” મલી છે તેઓ સધળાં પોત પોતાના વજીવ, બેરીસ્ટરો લઈ આવનાર છે, પણ એટલું તો હીક છે કે આપણા મુદ્દાઓ પાસદાર છે અને તેમાંથી કોઈ ધારાની બારીકાઈથી નીકળી આવે તેનું દીસું નથી.”

આ પછી તેઓ તે લાંબા હાલમાંથી થઈ એક નાના દાર ખામખા આવી પુગાં. મથાળે પુચા પછી તેઓ ડાબા હાથ પર રૂપાં, સાંધી પાટો રાખી બાબુનો રસ્તો લીધો. અંદી-આંધી કોરટના ઓડામાં જવાનો રસ્તો તેઓને સોધી કાઢ-તાં વધારે વીચળ લાગે નહીં, કારણ કે લાંબા અભાઓની દારની દાર તેઓએ નંબર પેલડાવાના છુટા છુટાના સુદમા યુવકવારી કોરટના ઓડા તરફ જતાં બેઈ. આ દાર વધારે અને વધારે લખાતી ગઈ, તે એટલે મુધી કે દરીઆઈ સુક-દમા સુકવનારી કોરટ પસાર થીંધા પછી તો બેરીસ્ટરોના દગડાથી આગળ જવાનો રસ્તોજ બંધ થઈ ગયો હતો. ઓડામાં ઓડા પગે બેરીસ્ટરો સાં દશે. કોરટનો દરવાજો ઉપરવાની રાહ જોતા તેઓ આં પોતાના અભા પહેરી એક-કેને રાઈડી યુગળના ઉભા હતા. દરવાજા આગળ છથી આડ યોગીદોરો હતા અને લાકડાંની બનાવેલી હદથી લોકોને સાં ધસી આવતાં અટકાવતા હતા. જેઓ પછવાડે હતા તેઓ “આગળ ચાલો, આગળ ચાલો” કરી બુમો પાડતા હતા, જ્યારે આગળ હોમેશ “પાછાં દશે, પાછાં દશે” કરી પોકારતા હતા.

“આવી બીડમાંથી આપણે કેમ પસાર થઈયું ?” જોગ-ડાએ પુછ્યું. તેલડામાં મીંઝ જેન શોર્ટની નજર એક ચોકી-રોડર પર, જે દેસ તે લીડમાંથી બહાર નીકળ્યો આંધાં. ખાલામાં પડેલી એક માખી માફક ફાંફાં મારતો હોય; તેને પકડી તેવજે ઉપરોક્ત સવામ પુછ્યો અને જણાવ્યું કે સાં તેઓની હાલતનીની ધણી જરૂર હતી.

“હું તો કાપર થઈ ગયેાનું સાહેબ, તમે આજે રસ્તે તો જઈ નહીં જાશો. ને ત્યુને જરૂરજ હોય તો હું અંદરને ધુપે રસ્તેથી લઈ જાઉં.” આમ કહી તે તેઓને સાંધી લઈ જતાં મોડ્યો, “એ આજે બેરીસ્ટરો એક જાણને કમડી મારી નહીં નાખે તો માફ નાખ; એ લોકોને તો અંદીથી ખસે-ડ્યા એક આખી રીજમટી બેઈધે. એ તો બધા જુખરીબારસ છે ને. કોઈ કામ ધધો નહીં દશે તેથી અડગતાં જીકાતા અને બીજાને કંટાળા અપવા એક જાણની પીડવરતાં ધે-ડાંક મીંઝાંબણુ જેવા આનખા.”

આમ વાત કરતાં તેઓ દરીઆઈ સુદમા સુકવનારી કોર-ટમાંથી પસાર થઈ ગયાં. કોરટ કોર્ટ હજ બેરી ન હતી. સાં વચમાં એક જોગ કુંડાગમાં જરૂરના કસારકો અને દાર-

ટના ખીન્ન અગલદારો સાથે જગા હતી. ખીજ પછે તેઓ તેનીજ નતની ખીજ કોટરના ઝોરડા આગળ આવી પુગાં.

તેણીને તેમજ ખીન્ન સાક્ષીઓને ખેસવાની જગ્યા બતવા-વવામાં આવી સાં ખેડા આગળ જોગસ્ટાએ આસપાસ નજર ફાટી. કોટરનો ઝોરડો હજી તદન ખાલી હતો, કારણ કે આદેર એકલાં ધપત્યાં લોકોનું યોગું હજી અંદર દાખલ થયું ન હતું. જો કે તેઓના વારંવાર “બારણું ઉઘાડો, બારણું ઉઘાડો” કરી બુમો પાડવાનો અવાજ પ્રુક્ષો સંભળતો હતો. જુરી બોક્ષ તદન ભરાયકો હતો, જુરીના લોકોથી નહીં પણ ખાસ પરવાનગી મેલવી જેવા આવેલાં કેટલાંક વખણુમત્યાં આદમીઓથી, કે જેઓમાં થોડીક જાનુઓ પણ હતી. ઉપરની ઝેસેરી પણ ફાંકડા લોકોથી ભરાઈ ગઈ હતી. કહ્યુંઆમાં ભાગ લેનારા ધારાના હીમાયતીઓને મારે સખેલી બેઠકો પણ જુદા જુદા પ્રતીવાદીઓના વર્ગસ મેરીટરોથી એટલી તો ખીજોખીજ ભરાઈ ગઈ હતી કે જાપણ જેમ્સ શોર્ટ જેવજુ ફરીવાદી તરફના એકપુરા મેરીટર હતા તેવજુને છેક પછવાડે જગ્યા મળી, કે જ્યાં કોઈ કોઈ વેલા સોલીસીટરીસેસે છે.

“પરવરદેગાર! કોણ જાણે શું થયાનું છે. આપણી સામે તો રૂઝ મેરીટરો અને વર્ગસો છે.” યુસતેસે તેઓનાં માથાં ગણી ઝોગસ્ટાને કહ્યું. “એ બધા સામે અમાઓ જેમ્સ એકસો શું કરશે?”

“અચીત મનેથી કોઈ સમજ નહીં પડતી”, ઝોગસ્ટાએ એક નીસાસો નાખી કહ્યું, એ કોઈ વાજબી કહેવાય નહીં, પણ વલી તેમાં તે લોકોની શું કરે, આપણી પાસે તો પૈસાજ નહીં હતા.”

તેટલામાં જોન શોર્ટ જેવજુ પોતાના બાઈ આગળ વાત કરવા ગયા હતા, સાંથી આવી લાગ્યા. ઝોગસ્ટા તો વાંતા લખનાર એક જાનુ હોવાથી ખુદરતી રીતે માણસોના મેહસાપરથી તેઓને સ્વભાવ તપાસવાની શકતી ધરાવતી હતી અને તેથી દમજાં તેણી સાં ઉમેરા ધારાના સપગા હીમાયતીઓના મેહસા તીકગામાં શેકાઈ.

“એ આએ બધા છે કોણ?” તેણીએ જોન શોર્ટને પુછ્યું.

“અરે જુવોની, હું તમને કહું,” તેવજુ જવાબ દીધા. “પેલી જાનુનો એતરની જનરલ છે તે પ્રતીવાદી એડીસન તરફથી, શીડનસ્ટીક, પડે અને બીન સોલીસીટરીસેસે હાજર થયો છે. તેની પાસે ઉમેરો સોલીસીટર જનરલ છે, જે બીજા પ્રતીવાદી રેસકે તરફથી ખેડૂડ, મીડગસ્ટેલ, બ્યેન્કાર્ડ અને રેસ સોલીસીટરીસેસે ફરમાસથી હાજર થયો છે. તેની પાસે ઉમેરો મશમાવાસો તરફી છે. એ જુરીનો વરો કહેવાય છે. એના હાથ હેકલનાનું નામ શું છે તે હું જાણતો નથી, પણ જાણે કે તે કોઇને ખાઈ જવા આંગતો હોય તેવો લાગેછ—નહીં વાડે? તે એક “લેગેસી” સેનાર રાખસ તરફથી આવ્યો છે. તેની પછવાડે ઉમેરો સ્તીકટન છે, તેઓ કોઈ બીજા “લેગેસી” સેનાર તરફથી હાજર થયો છે. હું ધાડું છું કે એને ખુરાજો

અને “ગ્રેબેટ” ના કેસો ધણા ગમતા હશે, કારણ કે એ હમેશાં તે બાજતોપર એપીડીઓ લખે છે. તેની પાસે હાઉસ છે. પેલો હીંગણા કદનો વચમાં ઉમેરો અહરથ તે તેથી છે; એ ટાઈમ્સનો રીપોર્ટર છે. બેયુ કેની આપણે કેસ ધણે અગત્યો હોવાથી મદદ દાખત તે પોતાની સાથે કોઈ ખીન્ન-તેની લાગ્યો છે—પેલો ઉમેરો જેવો મોટી તોપીવાસો ઉમેરો છે તે—તેવજુ વળી તમારી માફક વાંતા લખે છે, પણ તમારા કરતાં અર્ધીથી સારી નહીં હો. બીજો”—પણ એટલામાં કોઈ આઈગ્રાસ લટકાવેલા સારા દેખાવના અંદસથના સાં આવી પુગવાથી, જોન શોર્ટ બોક્ષતાં અટકી ગયા. તેવજુ ન્યુઝ અને ન્યુઝની મોટી પેહડીવાસા મીન ન્યુઝ હતા, કે જેઓ પ્રતીવાદી તરફથી કેસ ચલાવનાર હતા.

“હું ધાડું છું કે તમેજ મીન શોર્ટ હશે?” ન્યુઝે પોતાના દરીકાના જુવાન મેહરા તરફ લગાર દયાથી બેઈ પુછ્યું.

“હા.”

“મીન શોર્ટ, હું મારાં કુવ તેમજ એતરની અને સોલીસીટર જનરલ તેમજ મીન શીડનસ્ટીક સાથે મસખત કરતો હતો. અને ખુશીથી ક્યુલ કરીએ છે આએ કેસ ધણો શક બરેસો છે અને તેથી આપણે જો કોઈ સમજુતીપર આવ્યે તો હીક થાય.”

મીન ન્યુઝ, તે વીશે હું તમને માફ મત આપું તે અમાજી ખારે મારા મેરીટરની સલાહ લેવી બેઈએ,” જોને દેખામ-માંજ કહ્યું.

“જુવેથી”, મીન ન્યુઝે જવાબ આપ્યો, અને ટુરતજ ને-મ્સે મેરીટરને સાં જોનાવવામાં આવ્યા, જેવજુ પોતાની ઉંમી બેઈપર બેસી કેસની સરખાતમાં પોતે જે બાપણ કરનાર હતા, તે વીશે કાગળપર લખેલી મેંધો પાછી તપાસી જતા હતા, જેડે તેવજુને પોતાની “ધીફ” (કે જે વીશે ઈનસાફ ખાતર આપણને કહેયું જેઈમે કે, તેવજુ તે આસાધારણ સં-ભાજ અને મેહનતથી તૈયાર કાપી હતી) તો તદન મોહડે યઈ ગઈ હતી. ખીજ પછે તેવજુ પોતાની છંદગીમાં પેહડીજવાર એતરની અને સોલીસીટર જનરલ સાથે મસખતમાં ચંદાયા.

પેમાં જીવાન બાનુને સાક્ષી દાખલ નહીં આવવા દેવામાં આવે તો તમે શું કરો ?”

“હું પાંદેર”, એક હસ્તા ચેદરાવાલો ડોંગો રાખસ પછવાડેથી બોલ્યો, “હું પાંદેર કે આજે” એક એવી ભત્તનો કેસ છે કે જો કોઈથી બાજુએથી જોશો તો માત્રમ પડશે કે, લડવા કરતાં સમજૂતી કરવાથી વધારે ફાયદો થશે—કેમ વાઈ રીડસ્ટીક !”

“તમે શું સરતો કરવા માંગો છો તે જણાવશો ?” જેમ્સે પુછ્યું. આગળ બાકર પર બેઠેલા મોટા વખણાવકા બેરીસ્ટરે તે જોનાં માથાં એક બીજા સાથે એકઠાવી મસલત કરવા લાગ્યા અને ધીરે બાકર પર બેઠેલા તેઓથી નાના હીમાપતીઓ કાનો ઉભા કરી તેઓ વચ્ચે પતી વાતો સાંભળવા લાગ્યા.

“એ લોકો તો સમજૂતી કરી માંડી વાજવા માંગે છે.” યુરેસે “ઠાઈમસ” પત્રના રીપોર્ટર લેનાર બેરીસ્ટરને તેના મનદનીસને કહેતાં સાંભળ્યા.

“એ લોકો તો હમેશાં બહેરને રમુજ મહે તેવો દરેક કેસ માંડી વસાવે છે.” તે બોલ્યા કદનો રાખસ આમ બોલી બદલાવા લાગ્યો. “આપણેથી હવે વીસ જોવાશે નહીં, પણ કોઈ નહીં, હું કોઈથી કરી મીસ સ્મીથસ સાથે એકાપક્ષીય કરસ ને પછી તે વીસ જોવાશે. છુટકા પાડવાનો મને પછો શોખ છે.”

આ સંધ્યો વખત રીડસ્ટીક એક કાગળના ટુકડા પર કોઈ લખતા હતા, જે તેણે પોતાના વડા એતરની જોનારના હાપમાં આપ્યું (જેવણની “શ્રી” પર માંડેલી પૃષ્ઠ ૫૦૦) મીની પર મી. જેમ્સ શોર્ટ તીસા કરતા હતા) તે કાગળ એક તેવણે બેદરકારીથી માથું પુછાવ્યું અને પછી તેવણથી નાના બેરીસ્ટરના હાપમાં આપ્યું, જેણે વારાફરતી સોનીસીટર જેનરલ પેકેડોને આપ્યું. આસપાસ સપળે કરી વધ્યા પછી મી. જેમ્સે તે લીધું અને તેવણનાં બંને કૂંચો મેસરસ એડીસન અને રેડકોને દેખાડ્યું. એડીસન એક ડોંગો, મીરડાએ શખસ હતો. રેડકો ધીકા ચેદરાવાલો, પતળો, કાળો દાદડી-વાલો પુષ્ક હતો. બ્યારે તેઓએ તે કાગળ જોયું ત્યારે એડીસન એક ધામધામ ગોધા માફક પુત્ર પાડી, અને રેડકોએ એક નીસાસો નાખ્યો અને એગરડા (જેણી પોતાની સંધ ટેકણે રાખી આ સંધ્યો નાટક ચુપચુપ બેસી તપાસવા કરતી હતી) તે ગુમ અને નીસાસાની ખબર આપી ગઈ. તેણીને લાગ્યું કે આ ગ્રહરયોને તેઓને અજાણમાં કોઈ ગીત કરવાની ફરજ પડતી હતી. ત્યાર પછી મી. જેમ્સે તે કાગળ મી. જેન શોર્ટને આપ્યું, જેણે તે પર કંકત એક નવરૂંકો પોતાના બાઈના હાથમાં ચૂક્યું અને યુસનેસે તેની પછવાડે ઉભા રહી તે વાંચ્યું. તે ઘણું દુઃખ અને નીચે પ્રમાણે હતું—

“માંગેલી સરતોઃ અરધી મીતકત, અને પ્રતીપાદીઓ સંધ્યો ખરચ આપે.”

“કેમ શોર્ટ,” યુસનેસે કહ્યું, “હવે તું શું કહેવા માંગે છે ? આપણે એ કયું કરીએ કે ?”

જેમ્સે તેની કદાદી પોતાનું બોલકું માથું ધવલવા પડ્યા

અને પછી બોલ્યા, “અત્યત ૧૦) લાખ પૌન્ડ એક મોટી રકમ તો છે, પણ વળી તેમ આપણે જો છીએ તો તેવણે મને મારો તો વીચાર કછો આગળ ચકાસવો તો, જે કે અત્યત તેનું પરીણામ શું આવશે તે કોઈ આપણે ચોક્કસ કહી શકતા નથી, બ્યારે ઉપલી સરત પ્રમાણે દસ લાખ મતશે એ તો ચોક્કસ છે.”

“મારી તો માંડી વાજવાની ઘણી મરજ ચાલુ.” યુસનેસે કહ્યું. “હું કોઈ કેસમાં પરીણામ મારે ખીલતો નથી, તે વીશે તો મારી પુરતી ખાતરી છે, પણ એગરડા—મીસ સ્મીથ—સંને લીધે, જેવોની મારી મતકમ તો તમા સમજતા હશે. તેણીને પેમાં છુટકા પાઠાં દેખાડવાં પડશે, કે જેમ કરતું અત્યત એક આનું ઘણું કંટાળા ભરેલું અને અજાણમતું લાગે !”

“અરે, નેને વાસ્તે તો એણેને વાદ રાખતું જોઈએ કે હાથ એવણુ એક બાતું નથી, પણ દસતાવેજ છે. જેમ્સે લગાર દમામગમન કહ્યું. સાચો વાઈ, આપણે જઈ એવણને પુછી તો જોઈએ.”

“કેમ એગરડા હવે આપણે શું કરીએ ?” યુસનેસે તેણીને સંધ્યો હેવાત સમજાવ્યા પછી પુછ્યું, “જો આપણે એ લોકની માંગણી કયું કરશું તો એક ઘણું નાપસંદ કામમાંથી તારો છુટકારો થશે. ચાલ, હવે જરૂરીથી જે તે વીચાર કરી દે, કારણ કે જરૂર એક પળમાં આવી પુગશે.”

“અરે ! કોઈ નહીં, મારી દરકાર શા માટે કરાણ !” એગરડાએ જરૂરીથી જવાબ દીધો. “મને તો એવી બધી નાપસંદગીઓ ખમવાની રેવ પડી ગઈ છે. કોઈ નહીં હું તેઓ સાંને લઈશ હું તમને કહું છું, યુસનેસ, કે તે લોકો તમારેથી બીજા છે. પેલા બીદામણ મી. એડીસનના ચેદરાપરથી હું તો સંધ્યું પામી ગઈ છું. હમણાંજ તે મારી સાંને રોળા પુરતી જોતો હતો અને દાંતો કચકચાવતો હતો. એ જાણે એનું જે ધારતો હોય તો એમ કરજ નહીં. નહીં, કોઈ નહીં યુસનેસ, હું તેઓ સાંને ચકાસ.”

“મીક છે ત્યારે તો,” યુસનેસે જવાબ આપ્યો, અને એક પેનાસીસ લઈ તેજ કાગળ પર તેઓની માંગણી નીચે લખ્યું,

“ઉપકાર સાથે ના પાડીએ છીએ.”

તેજ પછે સાંમેના દરવાજા તરફથી એક મોટો પોકાર મારવાને અવાજ આવ્યો, કોરટના દરવાજા ઉઘાડા મેલવામાં આવ્યા અને બીજ પળે બેરીસ્ટરેનું એક જખરદસ્ત મોટું ટોળું અંદર ધસી આવ્યું. એ પુત્ર ! તેઓ કેવા એક ખીન્નને લાતો અને આંચકા મારતા હતા ! ઉઘાડેલી બેન્ડોન ટોળું પણ એવી ચાપ ચકાવે નહીં. આરણાં આગળ ઉભા રહેલા પેદરાગીરોને ધક્કા મારી, તોડી પાડી, તેઓ આગળ અને આગળ ધસ્યા આવતા હતા. યોડાવારમાં તો કોરટ ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ અને તોપણ હજી સંકેતો બાપડાઓ પાછળ રહી ગયા હતા. આ દેખાવ ઘણો ભય ભરેલો હતો. “પરવરદેગાર ! એ બધાઓ કમાની તે ક્યાંથી કરતા હશે !” એગરડા પોતાને મનસે વીચારના લાગી અને ખરેખર આ સવાલનો જવાબ ધણુએને આપવો યુશકેળ પડને.

૧૫. નદી એક એક બુદ્ધિ પ્રદાયે અંદર દાખલ થઈ
પ્રાણીઓને નુકા મનાવે હોકમ કરીને. યોદા વખતમાં નરજી
અને અંદર મુખજ થતાં વાર. સચળાઓ ઉડી ઉભા થયા
નને બેઠાઓને પાસે તેમ કોરટમાં આટલી બધી બીડ
બેવાવી તેવું બેરિસ્ટરના દીસતા હતા. તેવું બેરિસ્ટરને
નમી પોતાની એક લીધી.

[સાંધુ છે.]

શીશીન ૨૦ પાટક.

યાદ રાખવા એમ નીચે.

તેક બેઠેનો,

૧. ધર ધણે તન મનની સોભાઓમાં સાદો પછુ અમુલ્ય સંચાર છે.
૨. ધન દોલતથી એસ આરાંમ મને છે, પછુ તેનેથી કાંઈ ખરું મુખ દોલત થઈ નથી.
૩. મોટી મોટી ઉમારતો નાના પથરાથી તથા મહાબારત પ્રખ્યાત કાંમે નાનાથી બને છે.
૪. મુલ્ક મન, સખી હાથ અને સાફ દીલ જ્યાં જશે ત્યાં તેઓને આદરમાનથી સર્વ લોક હળત આપશે.
૫. કંઠાઓને માત્ર ધયાનામાં રાખવાથી કાંઈ કાયદો થતો નથી, તેઓને કાંઈ બહોસો કરવી જોઈએ કે જેથી તેઓ યાદ કરીને તમારા હક્કમાં હલારે હલારે હોવા શુભરે.
૬. આ બધી પર ખરા ગઢાદુર મરણ તથા ચોરતો તેઓને છે, કે જે પોતાનાં સંકટને બોલ મરદાનગીથી ઉચ્છેડી બીબને સહાય થવાને વિચાર થાય.
૭. તમ કપડાં અચોલાકારક તેમજ તંદરાસતીને મુકસાનકારક છે.
૮. વખર વીચારના રાહદો દુખપર હલામ છે છે, પછુ નરમી અને માયા ભરેલા સજીનો ફરક સાંત છે છે.
૯. સોખલોએ પસંદ કરવામાં આપણને તેઓની દોલતને નહીં પછુ માલવલણ અને વર્તણૂકને ખ્યાલ કરવો જોઈએ.
૧૦. એક કંઠાળ પછુ બહો મોહાદાર કારીગર થા કલારક થા માસર સો કાંકડા પછુ આપણુ બુવાન્યા કરતાં બેઠેતર બરવાર છે.
૧૧. સારી વર્તણૂકની સ્ત્રી સાથે સર્વ લોક મેદરેશાની તથા સમસ્તથી વરતે છે, તેથી દરએક સ્ત્રીને ફરજ છે કે પોતાનાં આચરણ મુધારવામાં ધણી મેદેતન લે.
૧૨. કોઈબી સાથે તોહાઈ નહીં વાપડવી જોઈએ, કેમકે ગરીબમાં ગરીબનેથી તેમની કાંઈ પુકસાન થઈ નથી, પછુ જે બેચ-દબી છે તેનેજ ઉલટું ખરાબ લાગે છે.
૧૩. હજને ધણી બંધબેસતી રીતે મરણુક સાથે સરખાની ચાલય, માત્ર એટલાજ તફાવતથી કે જ્યારે આપણે ઉધમાંથી પોતાની મુરતે હડયે છઈયે ત્યારે મોતથી પુહાઈ રૂપે.
૧૪. આપણને બીબઓ કરતાં વધારે પ્રકારવાની નહીં બસકે સચળને પુશાલ રાખવાની ચલન કરવી ઘટે છે.
૧૫. આળાદાનીનાં વખતમાં દોરતની ખુસામત કરવી અને ખલામ્મ દશાની વેળા તેને છોડી નાંદરની જઈ તેના જેવું બીજું નીચ તથા પીકારના એજ કાંઈ કંઈ હશે ?
૧૬. ધુસા બીબજ અને આનંદી સ્વભાવની સ્ત્રી પોતાના ધરની મોટી સોખા છે.

૧૭. ઉદ્યોગ મનને સ્વચ્છ અને તનને તંદરાસ્ત રાખે છે.
૧૮. આપણા ખરા મીત્રો-તેઓને છે કે જે આપણા પાંડો બતાવી તેને દુસ્તર કરતાં તથા મુધારતાં રીખે.
૧૯. બચ્ચાંને અલંધ (અથવા નહેલ) આપા અથવા ચાકરની સોખમાં નહીં રાખતાં જોઈએ, કેમકે વખત જતાં એકને બંને તમારે ત્યાં જ ચાકરો થશે.
૨૦. જે તમે સારી રીતે વાતચીત કરનાર થવા માગતાં હોવો તે બીબને વાત કરવા દઈ તેઓને પ્રયાનથી સાંભળો.
૨૧. સર્વથી મોટી નવાજેશ જે આપણે બીબ ઉપર કરીએ તે રૂઢી ચાલચલણને ઉમઠા નમુનો છે. રૂઢી ચાલચલણને નમુનો જે આપણે બીબ ઉપર નવાજેશ કર્યે એજ સર્વથી મોટી સોખાત છે.
૨૨. આપણે સ્ત્રીને પુત્રી તરબીચત આપવી જોઈએ એટલે તેણીનાં તનને, મનને તથા હજરને-તનને કામ કરવા, મનને લી-ચાર કરવા અને હજરને દીલસોહ નહેર કરવા.
૨૩. ખરી નીરપરાધી બેઠેનો તેઓને છે કે જે માત્ર બેશનાદ નહીં હોય, પછુ બીબઓનેથી પોતાની મુજબ બેતકસીર સમજે.
૨૪. ચોરતવું મુખ્ય વીરોધ લણણ સચ્ચાઈ હોવું જોઈએ કેમકે જે ખુબી બીહ બધી ખુબીઓ કરતાં વધારે દરજ્જા ધરાવે છે, એટલુંજ નહીં પણ જગતની પ્રીતી કરવી અને સાચપર લાખ રાખવો એ બંને બરાબર છે.
૨૫. જે વખત વડી થયે છે તે પાછો હાથ આવવાનો નથી, જે બધીખમાં આવશે તેમાં આપણે દેવાત રહીએ થા ન રહીએ. માત્ર હાકનો વખત આપણે છે, તે સાર કરદાન બેઠેનો આ-પણાથી તન, મન અને હજરમાં જેટલો વધારો તથા મુધારો બની રાંઈ તેટલો કરવો ધરાવત છે.

આઈમાથ ફુંવરણ મસાલાવાતા.

- એક બાગેવાં વાઝની કાઠાણી-છેલી પતેલીને જે તણુ દહાડા આગમય એક પારસી જ્વાન્યો અગ્રિમ બનરમાં ફેનસી માલ વેચનાર મોમાંણી દુકાન ઉપર ગયો, અંદર જઈને જાય છે તે દુકાનને ધણી મોટા હાથ ચારસોમમાં પડેલા છે. ખબર કાઠાડાં તેને માત્રમ પડયું કે તે બીચારાનું મોટું શીમતી વાજ લાંબી દુકડે દુકડા થઈ ગયું હતું.
- “આજે ભાંગેલા દુકડા હું વેચતા હઈશ” તે બુવાન્યો બોલેલો.
- “પછુ કો કાંઈ હને ચાડું” સમસાય તેમ નથી.”
- કાંઈ ફીકર નહીં. એને બંદોબસ્ત એક બાઝમાં બંધ કરી દેવ-તા નોકરલામાં મેદતાનાં શીરીનબાઈ ઉપર મોકલી આપજે. આમ બોલી તે જ્વાન્યો દુકાનવાલા તરફ પાંચ વખાની નોટ ફેંપી ચાલી ગયો. ધર જતાં જતાં તે પોતાને મનસે કહેવા લા-ગે. “આ મેંબી રામ્મડ તામ લગાડી છે. શીરીન એમ વીચારશે કે વાજ રસ્તામાં હેલકરીને હાથે આજે ભાંગી ગયું હશે.
- જે દહાડા પછી પોતાની તાલથી મલકાતા મલકાતા તેવણુ શીરીનબાઈને મલકા ગયા.
- “એ તમારી અજબ ભતની ભેટ મરી,” શીરીનબાઈ બોલ્યાં.
- “અજબ ભતની.”
- “હા, ભેટાની.”
- અને તેણીએ પેલા અજબભેટમાં ગરક થયતા બુવાન્યોને વા-ચના ભાંગેલા દુકડાઓને ઝીણું કાગતમાં બરાબર સંભાલવી લીટાકેલા દેખાડયા. ગરીબ બીચારા-મોમાંણી પોતાની ફરજ જોઈએ તે કરવાં વધારે સારા રીતે બાંધવી હતી!

દયા.

હાન ક્ષી શેક્ષપીચરે દયા વીશે લખેલા વીર્ય ઉપર બહુલી કરીતા 'Meroy' મરે એવા ઉત્તમ વીરોએ દર્શાવ્યા છે કે દયા એક ઈશ્વરી આશીરવાદ છે અને તે આશીરવાદ દયાના કદનાર તેમજ દયાને લાભ લેનાર એ બંધે ઉપર એક સરખી રીતે ખુબીથી વસે છે. એ સુખમાં એકાદ સીકત છે. ખોદાતણ પાનાનાં બંદાઓના ઇનસાફ કરતી વખતે તેઓ ઉપર નેમ રહેમ નગર રાખે છે, તેને મત્તી નકલ કીધાથી ઇનસાન ગોવા ખોદાની પસંદગીની નગરીકમાં નબ્બે છે.

આપણાં હાંદ મુલકને નામોએ કપીર નીરંય માણસ વીશે નીચે મુજબ તીરસકારના સખુનો બોધી ગયો છે—

દયા ધરમ નહી મનશે,
મુખર કયા દેખે દરપણુએ.

પરમદુષણ ઈશ્વરે દરેક મનુષ્યમાં બરકતે તેથી ઉતરતાં પ્રાણીઓમાં પણ દયા નેવેા શુભ ચલહતા ઉતરતા પ્રમાણમાં બદલે છે. ને આ શુભ પૃથ્વી ઉપર વસ્તાં પ્રાણી માનમાંથી છીનવી લેવામાં આવે તો દુન્યા કોઈ અનન્ય એકત્રપેટું કપ પકડે. મા બાપેથી બચ્ચાંનું પોણુ થાયે નહી, મિત્રો વચ્ચે ખારનો સંબંધ લેવામાં આવે નહી, દુષ્ટી દરદીઓ કદી પોતાની દાદ લેવાઓથી નેબે નહી, મેહેનત નહી કરી શકે એવાં અસક્ત મરીઓ લુખે મરે, અને ટુકમાં આખી દુન્યા માત્ર એક કંઠાગ મીત્ર બની રહે. પણ તેમ નહી બને માટે મહા નાની ઈશ્વરે ઉતરતાં પ્રાણીઓમાં એકસ દરજ્જે અને એકસ દહ સુધી તથા મનુષ્યમાં વધારે શ્રેષ્ઠ આકારમાં દયાનો ઉપોગી શુભ બદલે છે. આ શુભને વધારે ખીતવવા માટે ઈશ્વરે ઇનસાનને અક્ષતું નેહેન આપ્યું છે, માટે તેઓની દરજ્જા છે કે પુલત તરફની આ ઉત્તમ બેસાને સાંકડી દહ સુધી લાવી નહી મુકતાં તેને ખીતવી ખોટાની રીતે તેને સદઉપોગ કરવો, જેથી તે પોતાના પેદા કરનારને રાજ કરે, અને પોતાના બાઈજીધીને લાભ કરી શકે.

દયાગુપણુને એક વેલેતા નીરમગ જરા સાથે સરખાવી સકાય, કે ને ત્યાંથી પસાર થાયે છે ત્યાંની જમીનને કમદુપ કરે છે. દયા વગરનું છગર તે પાણી પીનાનાં રેતીનાં રણ મીસાલ છે, કે જેની અંદર વસવાને કોઈને તે લલચાવી શકતું નથી. દુન્યાદારીનાં દરેક કામમાં દયાગુપણુને નેજા અગરબી છે, અને તેમ વસાપીજન ઇનસાનીયતાને દરજ્જે લાએક રીતે આપણે ભેગવેશો ગણુએ. ઇનસાદમાં પણ દયાને એજ દેખ તોજ તે પચીત ઇનસાદ કહેવાય. આપણાં અદ્ય અજેજ રામનાં એક ખુની સુનેકગર ઉપર પણ ધણી વખતે દયાની નગરથી લેવામાં આવે છે, તેની તક્ષરી સંખેત ધવા ધણી પળુ દેશીએક વેળા તેની ઉપર દયા કરવામાં આવે છે. ખુદ પોતાની શીક્ષા કરવા ધણી પણ તે શીક્ષા અમલમાં લાવતાં

નેમ બને તેમ તે માણસ બોધી હેરાનમતીથી પોતાનો પ્રાણુ તે કીરનારને દનારે કરે એવી કાળજી સુધરેલી સરકાર તરફથી રાખવામાં આવે છે. દેરાએક દયાળુ માણસેએ તે માટે તરફવાર મુકતીએ સોધવી માણુ રાખી છે; વળી વધારે માણુ છગરવાએ મોનાની શીક્ષા તલત કાદી નખાવવા માટે તજવીજ કરે છે, એ સઘળું દયાને ખાતર થાય છે. તન, મન અને ધનથી પતી સખાવતેનું મુજ દયા છે. આપણને પેદા કરનાર સાહેજ પેતે દેકરો દયાળુ છે? આપણે તેનાં બંદાઓ દેરલીવાર તેનાં દુઃખાનોથી ઉઠકાં આવી, તેના ઉપકારા લુધી નર્ષ, તેના ગુસ્સાને પાત્ર ધઈએ છઈએ; તોપણુ તે દુષ્ટાણુ સાહેજ આપણને પોતાની નવાનેસોથી બાકાત રાખનો નથી. ઈશ્વર પાપીમાં પાપી બંદાને પણ તેનાં કરતુમની વાલખી શીક્ષા કરવા અગાઉ તેને પાપની તોલસ કરી સુધરવાની અનેક તક દયાળુ દીતથી આપે છે, અને તેનો લાભ ને ઇનસાન લઈ શકે છે, તેને તે મોઝાં મનથી મારી બહે છે. એવાં તે સાહેજ દયાળુ છે. ત્યારે શું આપણે તેનાં કમીનાં બંદાઓએ પણ તેમ કરતું નહી નેહઈએ?

દયાળુ છગરો દેશા ખોટાના વીસનારમાં પોતાના બાઈજીધીનું બતું કરી શકે છે, તેના એકાદ બે દાખરા અગ્રે આપેલા બધે જરો નહી. આક્રીકામાં આલતા મેલામી વેપારને નાણુદ કરેશ અને તેમાં કુદોના કમનસીય હજારીએને છુટાપણુ બહાવાને માટે એકત્રડના બજા શેકાએ ને કાળજ અને દીક્સોહ બતાવી એ પાપી ધધાને પોતાના મુલકમાંથી સમુલો નાશ કરીધો છે, અને ખીત દેશમાંથી તેમ કરાવવાની હજ ને અધાગ, બીનહાંસલ મેહેનત લે છે, તથા મેલછઅમ દેશના પાદશાહે વધારે બરકતવાઈથી તે કામ પોતાને માથે લીધું છે, તે સઘળાનું કારણ દયાગુપણુ સીવાએ ખીતું શું કહેવાએ?

બહી મીસ દુલોરેસ નાઈજીએ અને તેમજ ખીજ મેકેકો દેખવણી પામેલી બાનુઓએ, સઘળી મેન મખલ તજ દઈને પોતાની હંદગી, આસપીતાકમાં પડેતાં મરીજ દરદીઓની અને લાઈમાં જમખી યયકા સીપાહોની સારવાર કરવામાં અરપણુ કરી છે તેઓ સખજા શું? દયા. આ બે અસરના નાના મોલમાં આ બહી બાઈઓની હંદગીની સઘળી મેન રખાએલી છે. સીપીઓની લઘઈ વખતે ત્યારે બહી મીસ નાઈજીગર પોતાનાજ નેવી ખીજ માણુ, બાનુઓ માથે ઈતરડથી ખુદ કીમીવા આવી જમખી યયકા સીપાહોની સારવાર કરવા મંડી, ત્યારે તેણીનાં દયાળુ છગરનો લાભ લેનારા મરીજ સીપાહો તેણી ઉપર એકદા તો રીતા રહેલા બહુવધવામાં આવે છે કે ત્યારે રાનની વેશાએ તેણી હાસપીટાલમાં તેઓ વચ્ચે કરતી ત્યારે દેવાર ઉપર પડના તેણીના પડછાવાને પણ તેઓ માનથી માન મુખત કરતા, એટલી તેણીના હાલની તેઓને આવકારદાયક હતી. આ નમુનાદાર અજાતનો દાખરો આપણી દેહી બાનુઓને ખરેખર નકલ કરવા નેજ છે; અને સીએ તથા બાનુઓની હાસપીટાલ તથા સુચરકાનાઓમાં વાગેકીએ તેઓએ નજીને પોતાની દયાનો લાભ લેતાં દર-દીઓને આપવો ધરાવત છે. એકેરબાઈ દેશા જે કહેતા.

FAMILY
CIRCULATING
LIBRARY

शाहमहल ऐलीस.

PRINCESS ALICE.

તે ઠંડો પડીને બોલ્યો, “એવો બધાંથી આવ્યા હોય ત્યાં પાછા લઈ જા-એકેતર એ કે એઓને રસ્તામાં ફેંકી દે. એક કચીની સખાવતમાં અને એક રાજની સખાવતમાં દુન્યા તદ્દાવત નેરો. મારા સ્વપના, મારા સ્વપના,” તે નીશાણો નાખી બોલ્યો, અને પેલા કાઠણને ભરી તેનું મોઢો બંધ કરી પેલા માણસ તરફ ફેંક્યા. “એઓને લઈને અહીંથી જતો રહે-અસ જતો રહે,” તે બોલ્યો, “અને માહાસુદને જણાવજે કે, હાલની તેમજ આવતી આત્માદ તારી આ યાત્ર કદી પણ પીસરશે નહીં.”

આ ધા તેને જગરા લાગ્યો. આત્મે આત્મે વીચાર કરતાં તે કપીને બાન આપ્યું કે તે હવે કચી ધાસ્તીમાં હતો. તેને લાગ્યું કે જલદીથી સાંધી નાહતી જવામાં કાયદો હતો, અને તેમજ તે મહા દવીતામાં, તેણે જે સ્તુતીકારક લખ્યું હતું, તે બુદ્ધિની નાખી મધ્ય રાતે ગચ્છી શેઠેર હમેશનું છોડી નાહ્યો.

શીરોચ્ચી રાજ્યોની બેધકારી પર ગેર કરવાને ગચ્છી છોડીને પોતાની જનમજુખીમાં આવી વસવાને ધણું વરણો પીતી ગયાં છે. હુનાળાનો વખત છે. પોતાનાં ઘરનાં આંગણમાં એક નાની પથારી પર તે મરણ પાંગતો કરી મહા મુશકેલે દમ લેતો પડેલો છે. તેની બેઠી તેના ધ્યાન વગરના બકળ-કારને ધીરજથી સાંભળતી બેઠી છે.

“આ પ્રમાણે” તે મરતો માણસ બાજુનો, “જેમ વખત વેહેતો જાય છે, તેમ તેઓ મને છોડી જાય છે—કંગાળો, તેઓ મોહાતની પર નજર કરવાને હિમત નથી કરતા.” ખીછ પણ ન્યારે તેના વીચારો મધ્યપણના વખત પર દોડ્યા સારે તે યુધીથી બોલ્યો ઉપકાર માનતો કે તેને તેના જનમ આ પેલાં શેઠેરનાં મરવાનું છે, અને વીચારતો કે તે કાંઈ એક મોટી કચી નહીં પણ એક યુશ મીનજી જેટલો બોલે છે અને તોપણ ન્યારે તેને માહાસુદની તેની તરફની વંતજીક યાદ આવતી સારે ક્રોધથી બોલતો—“શીરન, મારી વાહાતી બેઠી, કદી પણ તારો વીરવાસ રાજ્યોમાં મુકતી ના: તેઓ તરફથી કદી પણ મેઠેરમાંની મેળવવાની આજ રાખતી ના. આપણું વડવાઓની કાંઠાણી જે લગેલી છે, અને તે માંડ પુરાતક હમેશ સુધી જસવાત રહેશે. માંડે મોહાત નગરીક છે, અને હવે હું તને છોડી નર્દશ પણ,” તે ઘણીજ દુ:ખ ભરી કાકલુદીથી બોલ્યો, “હવે મારાં મોહાત પછી મારાં કામની બદલો આવે તો તે કદી પણ તું રાખતી ના. મારે મારે મોટી સેનાતી કમર કરાવતી ના, પણ ફક્ત મને પેલાં સરોવરનાં ઝાડ હેઠળ દાટજે, કે ત્યાં આપણે હમેશાં જઈને બેસતાં હતાં. તું આતરી રાખજે કે ત્યાં સુધી આપણે પેગંબર મને મેઠેરમાં જવાનું તેડું કરશે નહીં ત્યાં સુધી હું નીસંતે આ ઝાડ હેઠળ રહીશ.”

જેવું તે ઉપર બોલી રહ્યો કે આકાર ઉપર અર્ધચંદ્ર દીસવા લાગ્યો. “જે,” તે બોલ્યો, “આ મોહાતી પેનાની દીસવા લાગે, તે મારા જીવનનાં દેહનાં મો બોધ મને મરણ દે! મારાં જીવનનાં, અને મારાં જીવનનાં, તે ધણી મુશકેલીથી બોલ્યો, “મારી આંખો મોખી પાતી જાય છે—ઉમરડું કમતી

યનું જાય છે—મોહાતનો અધકાર મારી આવસપાસ ફરી વળે છે!” એક ત્રાસદાયક મુપકરી પંથારી રહી!

“આ પેનું જો,” તે અચમુચ બોલી હાથો અને આકાર તરફ આંગળી કાઢી—“તેજ—તેજ—મને તેડું આપ્યું—મને મોહાતે છે—મને હુકમને તામે યાનું નેઈયે. * * * *” તે હાકોને પાઠો પડ્યો, અને સાર પછી કાંઈ બોલ્યો નહીં. એક કલાક પછી તે “કચીમા” બોલતો સંભળાયો, અને જેવો ઈસવામના કાયદાને છેવો બોલ તે બોતી રહ્યો કે તેના હવે તેનાં બદનમાંથી જતો રહ્યો.

* * * * * સકલાઈ પશ્યુ સારે તે શેઠેર પોતાની હમેશની મુખ્ય અને કામકાજમાં પડ્યું. આવી હુનાળાની રતુમાં શીરોચ્ચીની પામદસત કલાકવાને કાંઈ વીરજ લાગ્યો નહીં, અને સાંજ પડતાંમાં તો તેના દોસ્ત આશનાવ તેને ભુગીદા કરવાની તર્ક-ચારીમાં પડ્યા. ન્યારે આ પ્રમાણે તેઓ રોષાધમાં હતાં, સારે તેઓને બસગર લાગ્યું કે તેઓનું કામ અટકશે, કારણ કે એક મોટું યેણું તેઓ તરફ આવતું હતું. આખરે તેમજ યહું. એક પગના પસતાવામાં, રાજ માહાસુદે એક મોટું પેનસન તે માહા કપીને તેમજ તેને પોતાને સાઈ લાગે તેનું મોક્ષ્ય હતું. પણુ તે ઘણું મોટું આપ્યું, શીરોચ્ચી તે લેવાને હવ્યો નહીં, અને હવે તેના દોસ્તો તેનાં શરીરને ધોરમાં દાટવા લઈ જતા હતા. પેલા મહાન કચીની બેઠી સાથ તે પામદસત તેનાં ધરમાંથી નીકળી; અને આ પ્રમાણે ન્યારે એક બારણે માહાસુદની બેઠ તે ધરમાં દાખલ થઈ, સારે ખીજ બારણે શીરોચ્ચીની સાસ તેનાં ખેરીઓ તેની હમેશગીની જ-આગે દાટવા લઈ જતા હતા.

VIOLET.

નર નારીનું ખંડે સુખ.

મુખ સંસાર નારો સમાન—(એ રાહ.)

ખંડે સુખ ભરથાર સમાન ખીજું નથી ખરે, બસો ભરથાર જેને જડે. બસી સ્ત્રીને સંપમાં રહી—ખાવંદનો ખરો ખાર મેલવે, સદા તાબેદારી કરી—ખુશ રાખવાને કોશિશ કરે; ખીજું નથી ખરે—રૂડી સ્ત્રી જેને જડે. ભરથાર નજણો તેજ કે જે—સ્રીને હાંદગીનું સુખ મળે, ખનનું સુખ આપી તેને—મદા સાસ્ત્રી ધીતથી રહે; ખીજું નથી ખરે—નસો ભરથાર જેને જડે. નાર ખરી તેજ મણુએ જેથી કંઠજ સ્વસાવ જવ્યાએ, ખાવંદના ધરની ફરજતી—દરજેન નહીં કરે; ખીજું નથી ખરે—રૂડી સ્ત્રી જેને જડે. ખરી મુખી તેજ કે જે ખાંડે—જેને ખાવંદ બસો મને, હરદમ સંપમાં રહી—સ્રીને સદા મુખી કરે; ખીજું નથી ખરે—નસો ભરથાર જેને જડે.

નર્દ જમરોદજ દીક.

૦ પુરશેદ. ૦

મકરંચુ ર વ્હં.

ધારે તેણીએ તે કાગળ ઉચકીને અશરના હાથમાં આપ્યું, સારે તે ગોઠ્યો “માફ કરજો છ.” સાર પછી તે સ્ત્રીએ પોતાનો ફગાસ ઉચકી આપ્યા સાર અશરનો આભાર માન્યો. ઘણો નખત ચુપકીટી પડીશ. છેલ્લે સરવાળે અશર એ બોલવાની હીમત કીધી “જન ઘણાજ ધોરેથી ચારે છે.”

“હા, પણ હવે કાંઈ નહી, કારણ કે ગારી ને મુખો બેઠ ઉપાઈ ગયાં છે.”

“હું તો ધારતો હતો કે તમેને ઘણો કંટાળો આરતો હતો.”

“નહી, તેમ કાંઈ નથી, પણ સંપત્તિ હતાં તમે અમારે લાધે ખીજી સ્ટેશન આવે સારે ઉતરી પડતા ના.”

“મને લાં ઉતરવાનું છે, કારણ કે મને લાંથી કાલેજમાં જવું છે.”

“હું દક્ષગીર છું કે મારાંતો આજે મીનસ ગયો છે. એ વણ ધણું બોલે છે, પણ મનમાં કાંઈ નથી. ઘણાંજ ખરેખર બોલાં છે.”

અશરએ જવાબ આપ્યો, “હં, ખરેખર બોલાં છે.” બે કે તેણે અજબ થવાની જરા પણ નીશાની દેખાડી નહી.

“દાખલા તરીકે એવણુ આજે મને પોતાની સાથે લઈ ગય છે.” એટલું બોલતાં તે જવાબ સ્ત્રી એટલી તો ખુશમુરત કાગળી હતી કે તેની ગારીની નાખસંદ કરવા બેઠ ચાલ તે થોડો વખત બુટી ગયો. અજબત પરજોડી સ્ત્રી દાખલ તેણી કંકત થોડા વખતનીજ તેની મીન હતી; તેની સાથે જાન કરવાને તેણીને જરા પણ અચચલ લાગી નહી, ને ઘણી બે-લાઈથી તેની સાથે વાત કરવા લાગી. તેણી બોલી “મારાં મારાંની કાંઈ સહી નાગપોરથી આવેલાં છે, તેને ગળવા અગો જનાર છીએ.” અશરએ વધારે અજબથી સાથ પુછ્યું, “શું ખરેખર, અગો પણ એજ ગામથી સગાંની આવવાની રાહ નેહીયે છીએ.”

“તેવણુ તો અગાઉ મીન હતો, પણ થોડો વખત પોતાનાં સગાંને લાં નાગપોર જઈ રહ્યાં હતાં, તે હવે મુળઈ આવવાનાં છે, તેવણુની એકપુરી ખુરશેદ નામની છેકરી છે” તે સ્ત્રી બોલી.

“ખરેખર એજ નામની છેકરી છે. કેવું અજબ જવું છે, તેમને તમે સારી રીતે જાણ્યો છો કે?”

“હા, સારી રીતે. તમે જાણ્યો છો કે?”

“તેદનજ નહી. તેઓ અગાઉ મુળધમાં આવ્યાં હોય, પણ હું કાંઈ જાણતો નથી. શું તેણી ખુશમુરત છે?”

આ ઉપા સવાલથી તે જવાબ સ્ત્રી મુશકેળાએ પોતાનું હસતું દાખી શ્રદી, જે ઉપરથી અશરને જણાયું કે ખુરશેદ ખુશમુરત હોવી નહી નેહીયે.

“વાઈ, મને તમેએ ધણું કહેતું નહી નેહીયે” તેણી બોલી. “ફરીથી આ મુદર સવાલ સારું. (હસીને) હું નહી ધારતી કે કોઈથી એને ખુશમુરત કહે.”

અશરએ ઇતેમરીથી પુછ્યું “તમે તેને સાર મને થોડું કહી શકો? હું તેને ખીલકલ જાણખતો નથી. તેણીને મારી સાથે કાંઈ પણ સંબંધ નથી.”

“તમેને તેણી વીશે શું જાણ્યું છે?”

“અજખતાં, તેણી સફેદ તો હતી!” અશરએ શક ખનારી પુછ્યું.

“હા, હવે મને સમજ પડે છે કે તમે એને વીશે કાંઈ પણ જાણતા નથી. તેણી કાંઈ તદન કાળી નથી, પણ અંજે ભોતાં કાંઈ અજબ જેવા દેખાવની છે, તે સંપત્તિ તો સીના વીચાર પર આધાર રાખે છે” તે સ્ત્રીએ બોલવાનું આપુ રાખ્યું “તેણી ઘણી હસમુખી ને બોલકણી છે. ને તેનો એક સંગો, જે હજી તો કાલેજમાં અભ્યાસ ચલાવે છે, ને જો તેણી એ જોયો પણ નથી, તે તેણીને ઘણો આહતો હોય એવું બતાવવા માંગે છે, તેની તે ખુબ મશકરી કરે છે.”

“મને તેણે તેણીને જોઈ હતો તો ઘણો અજબ થતો,” અશર બોલ્યો.

“એટલું તો અંજ જણાય છે, કે તે સંગો તેના કરતાં તેના પૈસાને વધારે ચાહતો હોયો નેહીયે, કારણ કે તેની પાસે પૈસા તો છે.”

“તદન શરમ ભરેલું જુડું!” અશર ચીરકાઈને બોલી ઉઠ્યો.

“જો તમે કેની બાપા વાપડો છો? શું તે તમારે દૈરત યાચ છે, તમે એટલા મક્કમપણે બોલો છો.”

“વાઈ” અશર થોડા વખતના ચૂંચવાસ પછી બોલ્યો, “હું ધારું છું કે ખુરશેદ તે સગાંની જુડી વાત કરી પોતે મગઈ લે છે; તે હું પોતે છું, એમ મને વીચારતું નેહીયે.”

“ખરેખર! માફ કરજો છ. હું એમ ધારતી હતી, કે તેને તમારી સાથે સેહેન જાણ્યાય છે.”

“હું જાણ્યોથી નથી કે તે મારી શું સગી યાય છે. તેણીને હું કાંઈ જાણખતો નથી, કારણ કે જે તેને તો કદીથી નેહી નથી, ને તેની આ મારી કાંઈથી સગી નથી, પણ આ-

હશે, તેનેજ પરણીશ. હું તો ધારું છું કે તેણે મારી પર એક જગ્યાએ તોફાનમત બેઠી કદાચું છે, અને તેણી પોતાની જ્યોતી વરતણક મારે શરમાવું જોઈએ.”

“હું તેને એમ જાણે કદું કે?”

“હા, હજો તો વધારે તેની અગાડ એ તેણી મારા બીમાર જાણે તો મારી તરફથી તેણી વધારે હેનની આશા રાખે નહી.” વાતે બીજી વળાણ પકડી અને જ્યાં સુધી જેન રો-શનપર યોગી સાં સુધી ચાલુ રહી. ખરાજ પોતાની મીનને ધણી આવકારવાયક સમજાવે અને તેણીની નાજુક ખુબસુરતી પર તેનું ખ્યાન વધારે ખેંચાયા લાગુ. જ્યારે જેન યોગી, અને જેન લેવનાં વખત આવ્યો સારે તેને ધણી દરમીરી લાગી. પેલી મારી ને જુઓ આખો વખત ઉઘાડવાં હતાં, જેથી ખરાજને ધણેા સંતોષ ઉપજ્યો. દમણમાં જાને જણું સાથે એકદમ જગાડત ધયાં, એક રડતું, ને બીજું અપાતી ખાતું.

તે ધરડી સી બેઠી “આપરે હવે ઉતરીયે કે? આપરે ઉતરેશન આવું કે?”

“નહી, હજ વખત છે,” તે જુવાન સી બેઠી.

“અરે, પણ મારા પગે તો વળી પાછા ધડા ધયા છે. આવે માતીલા અંદી ઉતરે છે કે?”

“હાજી,” ખરાજે જવાબ વાળ્યો “હું અંદીજ ઉતરું છું.” તે ધરડી સીને સલામ કીધી, અપવા લગભગ તેની પીઠને સકામ કીધી, કારણ કે દમણમાં તેણી પોતાના ડાકરે આપેલી દવાની સોપ યાંકી વળીને ખીંક ફેરવી કરતી હતી. સાર કેડે તેણીની બાજુએને ખરાજે સલામ કીધી, પેલા જુવાનો ગાલ પસવારે, ને યોગા વખતની દરમીરી સાથે માડીમાંથી ઉતર્યો. પોતાને ધર જઈ તેણે નીચલું કાગળ પોતાના મીન ઉપર લખ્યું:-

મારા બહાવા દેસત ડોરોખ,
મને જેનમાં એક અજબજબ જોરા મેલવા ધયા છે, એક જુબઝુ-રત જુવાન બાત જેનમાં બેઠેલી હતી, જેની સાથે વાત કરતાં જાણું કે તેણી મારી પેલી સગીએને સારી રીતે આગળથી હતી, અને જે મને ધારતી હતી, તે તેણીએ ખરી પાડી છે. એકજગ્યા બાજુવું ગસ ધયા છે, તેણી કાંઈ કાંઈ નથી, પણ પળીજ મારીએવ અને દીનાપોર અસવારની છે. અને તેપણ મારા કાકા વળે અને આવીથી વળી જણાય છે કે મારે તેણીને જગ્યાએ જલદીથી જવું અને તેણી મને ધામી ગમશે. જે તે એમ વીચારતો હોય કે હું એના છોકરીને ચાહીશ અને પસંદ કરીશ, તો હું નહીં ધારતો કે જે દાંપણનું મારું દેકાણે હોય, પણ કદાચ એણે પોતે પણ જોયશી નહીં હોય. અને તેમ કરીને હું તો મારે ધર રહેવશ, જે કે મને તો કાકા વગર સોહવાતું નથી; પણ એમ અને તેમ પેલી નામપોરની જુબઝુરતી તો હર રહેવાને હું જાણું છું.

હું છું, તારી દહેશને સારી ગતિ,
ખરાજ નવરોહ.

પ્રકરણ ૩ જી.

ખરાજે પોતાનો દેશપ પાળ્યો. પંદર દહાડા સુધી તે પોતાના કાકાને સાં ગયો નહી, અને પોતાને ધર રહી અરમાસ ચલાવ્યો અને બીમાર કીધા પછી પોતાના કાકાની વર-

મગાંને દીવસે સાંજે, તેવજુને સાંધી માડી આવ્યાથી, સાં જ્યા નીકળ્યો. તે વખતસર સાં જઈ પુજો. કાકા બહાર ગયા હોવાથી પોતાના આરકામાં ઉપર ગયો, ને કપડાં બદલીને નીચે ઉતર્યો. દોઢમાં ફક્ત એકજ સી બેઠેલી હતી, જેને તેની અજબજી તે પુરાણી વચે જોયું કે, જે સી સાથે તેણે જેનમાં યુસાફરી કીધી હતી તેજ હતી.

“હું તમને અંદી બેઠું કહેશો ખુશ છું?” તે બોલી ઉઠ્યો, “હું તો એમજ ધારતો હતો કે વળી પેલી મારી સગી અને તેની મા બે જણજ અંદી દશે.”

પેલી જુવાન સી આવતાકાનીથી બોલી “હા, તેઓ અંદી છે ખરા.” ખરાજે હસીને પુછ્યું, “ખુબી કેમ છે? સારી પર છે કે?” “હા દરો, જે તો ધણી દહાડા યયા જોયેથી નથી.” ખરાજ અજબજીથી તેનું મોહકું જોયા લાગ્યો, જે તેણી તે બચ્માંની મા હોય તો તે બચ્માં તરફ કેટલી બેદરકાર છે. તેણીએ બોલાવાતું ચાલુ કીધું “તે દહાડે એક પછી એક ધણી બનાવો બના કીધા, અને તે દહાડે કાંઈ કામજણ્યું હતું, ને મારાં માપણની તખીએત સારી નહીં હોવાના સમજથી મારાં મારી મારી સાથે આવ્યાં હતાં, પણ જગ તમે જોયું તેમ તેવજુને તે યુસાફરી જરા પણ પસંદ પડી નહી, અને વળી જણે એમને યોરી અગવડ પડી હોય તેગ, પેલા જુવાને તેની મગાંને સાં લઈ જવો પડ્યો, અને બોગમેને મારાં મારીમાં ડાસાં કે આપા રોશન પર નહીં હતાં, તે તો અમારી અગાડ જ્યાં અમે જવાનાં હતાં સાં જાણે બેઠા.” ખરાજે એથી વાતનીત પર જાણું લાસ દીધું નહી. એક વાતમાં તેને ધણી મનગદ પડી, તે એ હતું કે—જે તે ને જાણીને અજબ ધયો—કે તે સી બધું છતાં પરજોથી નહીં હતી, તેણે તેણીના રાખા દાપ પર નજર કીધી, તો એક પણ વીરી દાંતી નહી, પણ આપણમાં સપજાંજ શાંઈ એમ વીરી પેટેશતાં નથી. સાર પછી ફરીથી તેણીનાં મોહકાં પર ધ્યાનથી જોયું. હા,

તેણી ખરેજ ધણી જુબઝુરત હતી, ને તેણીની નાજુક ખુબસુરતી તેને વધારે લગવાતી હતી. તેણીની જુબઝુરતી આ સાંધારણ જેવી હતી. એક જગમાં તેની ઉમરની દુનકાર પ્રમાણે, તેણે એક મક્કમ દેશ કીધો કે તે છોકરીને માટે. જે તેણી તેને કમુજ કરે, તો સી સાફ જાય. જેટલી અંધી છોકરીએને ને મગ્યો, તેમાં તેણીજ પેટેશી હતી, જેને ખાતર તે પોતાના સ્વતંત્રપણોનો બોગ આવે; પણ જે તેણી તેને પરજુવા ના પાડે, તેપણ તેના કાકાને તે અમજવશે કે જણું છતાં પેલી નામપોરમાંથી સાપ તો નહીજ પરજુશે. તેને યોગા વખતમાં ધણી વીચારે આવ્યા. દરેક પળ, તેને તે વખતે કીમતી સાગવી હતી; કારણ કે રખેને તેની પેલી સગીએ નીચે ઉતરી આવે? સપજાં છતાં, તેણી તો આવી નહી. યોગા વખતમાં તેનો કાકા આવ્યો, અને પોતાની દંમેશની રીત પ્રમાણે દીશોમનીબેસ આવકાર દીધો.

“આહા!” તેણે હસીને કહ્યું, “હું બેઠેલો કે એમખાંજુ કરાવવાની હવે મને કોઈની અગત નથી.” તેજ પંચે ધણી પરજુણાએ આવી લાગા, ને તેના કાકાએ ખરાજને હડપ્પે કહ્યું,

“પુરશેદને ખાતી વખતે તારી પાસેજ બેસાડજે.” એટલું બોલી તે પરીણુઓને આવકારેલા બારણું આગળ ગયો. ખોનાની વખતે વાતચીત સાધારણું બાંધેલી વીરે થઈ. “અશર પેલીજ સ્ત્રી સચિત્ત એટલા હોવાથી તેની સાંધે વધુ વાત કરવાની તેને તક મળી. તેણે કહ્યું, “જેઠે આંધળને એકાંધાળની વરદ નથી, તોપણ મને તમારે નામ જાણ નથી.”

“મેં તમારી પેલી સુગી પુરશેદને ક્યુવાત આપી છે, કે મારે મારે નામ તમોને કહેવું નહીં.”

“કૃપી જાણી કંઈકાં બદલી તે પુરશેદ દોષી બેઠો. મેં તમારી પાસે તે દહાડે બધું કહેવાડ્યું, તેનું એ વેર લેતી હશે, પણ તે છે ક્યાં?”

“હું તો એને કંઈ જાણતી નથી, પણ એનાં માથાના છવને સાફ નથી, ને પોતાના ઓરડામાં જ ઉપર છે.”

“હા, સારે તો છોકરીની ગાયની સાચેજ દરો; ધણુજ સાફ થયું.” તેણીએ કાંઈ પણ જવળ દીધો નહીં, પણ બીજી બાજુએ વીધે વાત ચલાવવા લાગી. જે કાંઈ તેણી બોલતી, તેમાં અશરને અજાણ ધણી મનદ લાગતી, તે અશરને મન બાવતીજ વાત તેણી કરતી હોય એવું લાગતું હતું. તે અશર તેણી સાથે હમણાજ ખાસમાં પડી ગયો હોય, એમ લાગતું હતું. સારે રાત્રે સઘળાં લોકો પોતાને ઘેર ગયાં, સારે પાશરના ઓરડામાં તેનો કાંકો તેને સુસાકાત આપવા ગયો.

“હમણાજ બધાં ગયાં, ને મને તારી સાથે મેં બોલ વાત કરવાની છે.” એમ બોલતાં આગળજ ને મોટી ધીમે પેરે પેરે હતી, તે પર બેસી ગયો. “વાર, હવે તો પુછવાનીથી વરદ નથી, કે તે છોકરી તુંને ગમેય કે નહીં? તુંતો તદનજ દારત જતો જણાય છે.”

“તમે ખરું કહેજો કાકા, તમને જેમ પસંદ પડે છે તેમ મને નથી ગમતું, ને સાચું કહ્યું કે મારે તેમાં કાંઈ વાંક નથી.”

“મને જેમ પસંદ છે, તેમજ તું કહે છે, ને તું તેમ સમજતો હોય તેવું લાગે છે.”

અશર તેના કાકાને તીજી તીજીને જોવા લાગો. “હું તો એમ ધારતો હતો કે પેલી સીધણુ સાથે તમે મને પરણાવવા નીકળ્યા છો.” તેના કાકો મોટેથી જાગ્યા હસી પડ્યો. “તું કોણને સીધણુ કહે છે, પણ જેની સાથે તું જેટલી વાત કરતો હતો, તેજ તારી કુઈની છોકરી પુરશેદ છે.” અશર એકદમ ઉઠી ઉભો થયો, નહીં કાકાજ એમ નહીં હોય! તે બોલી ઉઠ્યો.

“જામીત તેમજ છે. એમાં કાંઈ પણ શક નથી. એજ પુરશેદ છે.”

“અરે! તેણીએ પોતાનું નામ મને કહ્યુંજ નહીં.”

“તેણીએ તુંને સારે આટલો વખત શું બતાવ્યો કે? તેણી જાણી અતીખોર છે, પણ ધણી હડાણુવાદી ને સારી છોકરી છે.”

“ખરેખર છે,” અશરએ ઇતેમ્મરીથી જવાબ દીધો, “ને હું જેટલી છોકરીઓને જાણુ છું તેમાં મને એ સઘળી સરસ લાગે છે, પણ હું નહીં ધારતો કે તે મને કયુજ કરે.”

તે હજ એને પુરતો વખત આધો નથી. “મેં જેમ તુંને વખતે કહેવાડ્યું તેમ જવળથી શું કરવા નહીં આવ્યો?”

“હું આવ્યો હતો તો સાફ થતો.” અશરએ જવાબ દીધો, “ને કે પંદર દીવસો તો ફેકટમાં નીકળી ગયા, તોપણ તેટલા તેને બીજા મર્યા, જે વખત પછી લગનનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. બારે ધામપુરથી મેં મહીત પછી લગન થયાં.”

પરખા પછી પુરશેદ એક દહાડે દહીંને બોલી “અતે તમે સીધણુનેજ પસંદ કીધી છે, એ કેવું લાગે છે.” “મારી મુખ્ય અટકણુ તો તારા પૈસાની હતી,” અશર બોલ્યો.

“હા, અને હું જાણતીજ હતી કે તમોને મારા પૈસા નોઈતા નથી, તે પુકાસો તો તમે તે દહાડે જનમાં કીધો, સાર પછી હું ધણી પુશ થઈ, તે વખતે મેં તમોને જાણખ્યા, પણ તમે મને જાણખી શક્યા નહીં.”

“તમે મને કેમ જાણખ્યો, તે હું સમજ શકતો નથી.”

“તમે ભુલ્યો છો, તમારેથી જે કાગળ મારા ખોસામાં પડી ગયું, તે ઉપરથી.”

“હા, હવે તે મને યાદ આવે છે, પણ મને તો વીચારખી નહીં આવ્યો, કે તે તે પરતું નામ જેઈ લીધું હશે.”

“પણ મેં તો જેઈ લીધું. તમે ધારો છો તે કરતાં છોકરી-ઓ એ જાણમાં વધારે ચપલ હોય છે. અશર, મને તે વખતે તમારે વીરે ધણું ખોટું સમજાવ્યામાં આવ્યું હતું.”

“આરે તું તો મને જોશખતી પણ નહીં હતી, તે વખતે એતો વાતકીપણું કહેવાય.”

“મને તમારે વીરે ચેતવણી આપવામાં આવી હતી, મને કહેવામાં આવ્યું કે તમે ધણુ સારા દેખાવાના છો.”

“એમાં તો કાંઈની મુશ્કેલી નેવું હું જાણતી નથી, પણ કમ-નસીમે મારી જાણમાં તેમ નથી.”

પુરશેદે બોલવાનું ચાલુ કીધું. “એટલુંજ નહીં, પણ તમે જાણા કમ ને લુચ્યા છો.”

“શું તે તુંને તે વખતે ખરું લાગ્યું?”

“પણ તે કરતાં પણ વધારે મને એમ કહેવામાં આવ્યું, કે તમે જ્યાં મને જોશો કે તરતજ કાંઈખી કરી મને પરણવા નેવાર થશે.”

અશરએ સતોવધી કહ્યું, “હા તેમ તો કીધું છે, ને કાંઈખી છોકરી મને ગમે તેથી ને મારે લાયકની હું જોજો તો નહીં કાંપ તેમ કરું, એ તો મારા સારા તેરત દેખાડે છે.”

“નહીં, તમે સમજતા નથી, મને તો દંપતીમાં એવી ખીલક હતી કે મારા પૈસાને લીધે ખરેખર મને તો કાંઈ નહીં ચાહશે, પણ મારા પૈસાને વધારે ચાહશે. પણ તે પુકાસો તો તમે જનમાં ધણીજ ખુશી રીતે કીધો, અને સાર પછીથી મને તમારે વીરે ધણુ સારો વીચાર રહેયો.”

“પણ વહાલી પુરશેદ, હવે તો તુંને મારે વીરે કાંઈખી શક નથી કેની?”

“નહીં કાંઈખી નહીં.”

[સાંધણુ છે.] પુરશેદ.

ભરવા-શુધવા નીચે.

મહારાણીનાં તાજની લેસ શુધવાની રીત.

(આ લેસને લોહડાંના મુઠા તથા દોરાની રીંચે શુધવી.)

પેઢામાં જેટલી લાંબી લેસ શુધવી હોય, એટલી લાંબી સાંકરી બનાવે, પછી દોરો તોડીને એ સાંકરી શુધી નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને સાત હોમ શુધવે. આંટો લઈને બીજી સાંકરીમાંથી બારીસ વખત આંટો લઈને શુધા. ભાર બાદ એ સાંકરી શુધી આંટો લઈને બીજી સાંકરીની અંદરથી સ્થાન હોમ શુધા, ને પાછા બારીસ વખત આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને બેવડા કરવા, એટલે બીજા તાજનું મંડાણ યથે, એની રીતે શુધીને દોરો તોડી નાંખવો.

ભારબાદ એ સાંકરી શુધીને આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને સાત હોમ બનાવવા. આંટો લઈને ચાર વખત બેવડા નીચેની સાંકરીમાં આંટો લઈને શુધા. પાંચ વખત એ સાંકરી શુધી, આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી શુધવું. આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી ચાર વખત બેવડા કરવા સાત વખત એ સાંકરી શુધી હોમ શુધવા. એ સાંકરી શુધી ચાર વખત બેવડા ને પાછી એ સાંકરી શુધી એ હોમ શુધવા, ચાર આંટો લઈને નીચેની સાંકરીમાંથી શુધવા, એ સાંકરી શુધી પાછા આંટો લઈને ચાર. એમ ચાર વખત શુધવું. ત્રણ સાંકરી શુધી ત્રણ હોમ કરી, આંટો લઈને સાત વખત નીચેની સાંકરીમાંથી આંટો લઈ, બેવડા કરવા. એ સાંકરી શુધી આંટો લઈ હોમ કરીને ચાર વખત આંટો લઈને નીચેની સાંકરીમાંથી બેવડા શુધવા. એ સાંકરી શુધી હોમ કરી ચાર વખત બેવડા. એ સાંકરી શુધી હોમ કરી આંટો લઈને સાત વખત.

નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને શુધવું. ભાર-બાદ પાછા પાંચ હોમ શુધવા ને એ એ સાંકરી શુધી ચઢિ હોમ શુધવા. આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી ચાર વખત શુધવું. પાછા ચઢિ હોમ શુધવા. એક એક લાઈને શુધી દોરો તોડી નાંખવો.

એ સાંકરી શુધી ચઢિ હોમ કરવા ને આંટો લઈ નીચેની સાંકરીની અંદરથી છ વખત બેવડા શુધવા. આઠ વખત દોરો તોડવો. ને આઠ લાઈને શુધવે, ભારે એક તાજ યથે તે દોરો તોડી નાંખવો. પછી એ સાંકરી શુધી ને બારીસ વખત આંટો લઈને પેઢામાં તાજનું મંડાણ કાઢું છે, તેની એક એક સાંકરી છોડીને આંટો લઈ હોમ શુધી જવા. એમ જ ઉપરથી એક લાઈને એ સાંકરી શુધીને શુધી જવું. આશા છે કે એક હોશવાર શુધવાર કાંઈ પણ મુશ્કેલી વગર સારી પેઢે સદમજ નમુનો ઉતારી શકો. બીજું આ "લેસ" ને સરવાળ રૂબારૂ થણી શોખાં આપે છે.

મીસ માણેકબાઈ દાંડ સારાફ.

ધ સા બે લા બા ઉ ન.

મલદેશના નોરધમખરેડ પમણુના કી-નારા પાસે કારન ટાપુએને લગતા બાઉ-નસમન ખડકની દીવાદાંડીવાસા ઘેરમાં ઈસાબેસા બાઉન તાં ૨૪ મી નવેમખર ૧૮૧૫ ને દીને જનમી હતી. એના બાપ વીલીયમ બાઉનને એની પહેલસના બીજ ખડક નામે લેગડેશનપર ૧૮૨૬ થી રા-ખવામાં આવેલો હતો. ઈસાબેસા વયસા કદની, નાજુક શરીરની, એકમારગી રી હતી. બાપના ગરીબ મીઠા સીવાએ બીજ કાંઈ તેણીને એકવખત નહીં દત્તા. પણ ભારે આક્રમમાં પડેલા આક્રમી-એના જતો દવાની રાહ બંધાવવા સાર પોતાના હપને મોટા ભયમાં નાખી હોંસથી કોરોશ કરવાને લીધે એ સરવે લોહોનાં માનને લાયક થઈ, તે સધળી બીના નીચે રજુ કરીએ:

કારનના પચીસ ટાપુ છે, સાં જુવ વસતી મીવાએ સરવે જગા ઉગર છે. એ ખડકની ઉંચી અને ડરામણી કટણોની આસપાસ પશ્ચિમોની વસતી મીવાએ બીજ કાંઈ વસતી નથી. એ ખડકની આસપાસ પાણીની બારે તાણુ હોવાથી ઘણી વાર બારકસો ભાગી ગયાં છે. ઈસાબેસાની આસરે એકબીસ વરસની ઉંમર હતી ભારે કારકરસાવર નામની ચારસો ટનની એક આગ્રખેડ દુલથી દહીં જવાને તારીખ ૫ મી સપ્ટેમખર સને ૧૮૩૭ ને દીને નીકળી. તેમાં ઉતાર અને ખસારી મરી-ને સો આદમીએ દત્તા. થોડી રાહ કાપવા બાદ સંજો બગ-ડ્યો અને તેનું જોર કમ થવા લાગ્યું. બીજો દીને સંજ પડતાં તે બીજકુત નકાળો થઈ પડ્યો. એ વખતે ભારી તોફાન તથા વરસાદ હોતો તેથી આસપાસનું કંઈ દીસતું ન હતું. પવન તથા પાણીની તાણુપર તે બારકસ ખસતું હતું. કારનની દી-વાદાંડી નજીક મોટા ખડકપર અકાના બેઈ કપતાનને ધાસતી પડી કે તે બારકસ જટલીથી ખસાપાપર લાગવાતું. તે બારકસને એ ટાપુએ અને મોટા કાનારા વચ્ચે લઈ જવાને ઘણીબી કોયેસ થઈ, પણ સુકાનીથી કચું વજનું નહીં. અતે પાછી રાને ત્રણ વારે તે બારકસ જોરથી ખડક સાથે અડ્યું. એ સમયે મોટા ખસારીએ પોતાની કુરજ બંધાવવા કરતાં પોતાના જન ખંચાવવા વધારે આતુર હતા, તેઓએ એક મોટ ઉતારી પોતાના રસનો લીધો અને બાકી રહેલાં સધળાં નસીપાસ થઈ રડવા પડ્યાં. તેવામાં બારકસ ફરીને ખડક સાથે અડ્યું અને તેના એ કટકા થયા; પાછો ભાગ કપતાન તથા મોટા ઉતારી સાથે પાણીમાં દૂધી ગયો. આગ્રો ભાગ વીસ માણસો સાથે ખડકપર અડકી રહ્યો. તેની આસપાસ જોરથી

ચઢડી "તાલકા" તરફ ધીમે ધીમે હાંકતો ગયો, પણ સાંધી લાકન પુરી નહીં. ધવાથી ઈનછન પાતા પરથી ઉતરી પડ્યું. તેની સાથે જ એક માણસ હતું તે ચાલતું ગયું ને મદદ મેલવી; પણ ખીચારા તે ગરીબ બોપડાને (૪૨) કલાક સુધી ધણું દુઃખ ખમવું પડ્યું. હમણા તે સારી પડે હતો અને તેનો પગ નહીં કાપવો પડ્યો એવું જાણી તે ઘણો ખુશી હતો; જ્યારે હું તેની સાથે વાત કરતી હતી ત્યારે તેનો એક મીઠો તેને મસલા આપ્યો, અને તેણે મને પીછાણી.

રવીવાર, તા. ૨૨ મી અક્ટોબર—આજે રવીવાર છે અને તોપણ અમુને મુસાફરી કરવી પડે છે, કારણ કે નહીં કર્યો તો મંજૂરવારે હમે સનખીમ પર જઈ નહીં શક્યો. અમે પાંચ વાગ્યામાં ઉઠી સાત વાગે રેશન ઉપર ગયાં; સાંધી બે કલાકમાં "લીનારીસ" પુર્ગા, લીનારીસ એક ઘણું નાદતું શેઠર છે. સાંધાં યુપડાંમાં ઘણાંખરાં આંધી દાંબલીઓનાં બાંધેલાં હોય છે. સાંધાંની એકરતો યુવાનીમાં ઘણી સોભાતી દેખાય છે. તેઓની ચામડી કાળી હોય છે, પણ આંખો ઘણી ચક્રતી, અને બાલ ઘણા લાંબા હોય છે; તે બાળના તેઓ બે ચોતલાઓ સુધી પહોંચે ઝુલતા નાખે છે. એ શેઠર દેખાવમાં સ્વચ્છ છે ને ૩૬—હમારી સાથે સંપળે મુખ આગાદી હોય એવું લાગે છે. પાંચ વાગે અમે "તાલકા" જઈ પુર્ગા અને કોષાન હોટલમાં નો એક મુસાફર. ઉતારો લીધો.

૩૭—કેકેનીસની નદીવાની જગ્યા.

૩૮—એનદીસ પહાડનો ખીણમાંથી દેખાવ.

સોમવાર, તા. ૨૩ મી અક્ટોબર—આજે મધરાતે હું એક મોટા યોધાથી એકી ઉઠી; પહેલાં મેં પારખું કે મેં સ્વપ્નનાં જોયાં હશે, પણ યોધાક પગમાં અને માથાં પડ્યું કે મોટાં યોધાનો અવાજ આવતો હતો. હું જીજના પરથી ઉઠી અને જોયું તો ૨૫ માણસનું એક વાજું વાગતું હતું. એકે તે વાજું ઠીક વાગતું હતું, પણ આટલું મોડું ધવાથી કંટાળો લાગતો હતો; તેથી જીવાણે બદલે હું લખવા બેઠી, ને સંધ્યા સુધી વાગે "તાલકા" જોડ્યું. મી. બદલ જોવા કામને વાસ્તે "કચુરીકા" જવાના હતા, તેવજુ અમારી સાથે આવ્યા. મી. બદલ "પેલેકરીના" થી છુટા પડ્યા અને અમે "સેન ફરનેન્ડો" નાં રેશન ઉપર જતરી સાંધી તેવીસ માર્ચ દુર "કેકેનીસ" કરી નદીવાની જગ્યા છે સો ગયાં. નાહી પાછાં હોટલમાં આવી ખાનું લીધું.

બીજે દહાડે સરવારના અમે ફરવા ગયાં, એકે ધુમસ ઘણો હતો તોપણ અમે (સાલકે અમેરીકાના) એનદીસ પહાડનો દેખાવ જોયો.

બુધવાર, તા. ૨૫ મી અક્ટોબર—અમે સંધ્યાના સાઠાદસ વાગે નીકળીને સાંઢનના પુધવાર, તા. ૨૫ મી અક્ટોબર—અમે સાંધાના સામન પણ તરત આવ્યો અને અમે આંડ હોટલમાં જઈ ખાનું ખાધું. તે હોટલની ઈમારત ઘણી મુંદર છે અને આસપાસના બાગો ઘણું સારા છે, તેમાં ગેસની રાંચણી ઘણી સોભી નીકળતી, અને ગેસાબના ફુલોની ખુશબોથી આગો બાગ મગમગતો હતો.

હીરાબાઈ નં. ૩૦ પટેલ.

શ્રીનાં લલાં કાચો;

અથવા

અમળા જાતની હીમત તથા સદગુણના દાખલા.

પ્રસ્તાવના.

પ્રતિ એહેને,

“હુંદર દાખલા” એક નામકીત યુનાની પ્રધાનર કહે છે, “આપણને ઉત્તમ કામો કરવાને બચત કરે છે.” તે સાર માટે એવો ધરિદો છે કે, મારી લલાલી જેનેનપણીએનાં મનને રીઝવવા, તેમજ તેઓને હુણોગી થઈ પડે તેવી રીતના કન્યાની અમળાઓની ઈમાનદારી, સખાવત, બસાઈ, ધીરજ, દયા, દલેરી, સમયસુચકતા તથા આભાર ઈલાદી, ઈલાદીના “ખરા બનેલા દાખલાઓ” તું બધાન કરી તેઓને કાયદે પોંદ્યાવડો, કમકે ઓરત—કે જેના હાથમાં બાળપણની સંભાળ આપાય છે, જેવી કન્યાની વેળા મરદને આરામ તથા વીસાવો આપે છે, અને વળી છુટાવો, જેની ઉપર તેનો આધાર હેલ છે તેણી—જે વેળા અગલનાં અથવા બીકટ કામો આવી પડે છે, સારે તેઓને પુરાં પડવામાં પોતાની અયોગ્યતા બદલે કરે છે; તે માટે હરકે માતા, ધણીયાંણી, જેહેન તથા મીનતી ફરજ છે કે જે એમાંમાં કંઠણ કામો આવી પડે તેને નરખાર તથા ધીરજથી પુરાં પડવાની મન કરે! એટલુંજ નહીં પણ આખી માદ રાખતું જેઠિયે કે હાલના અન્યત્ર જેવા વખતમાં તે જો વીપતીમાં નહીજ તેા મુશકેળી તથા સંકટમાં આવી પડે એ બનવા બેગ બીના છે, તે વાસ્તે તેણીને આ બેનામાં કામોના પ્રખ્યાન દાખલા ઉપર બારીકથી ધ્યાન પોંદ્યાડી ગરકે કાયદા ઉઠાવી, તેજો મુજબ આ પાંચ દલાલીની સદગુણ પોતાની આડી બરી ફરજ બજરી બને જેહાલતું સુખ તથા નેકનામી મેલેવે. આડીવીનાં!

૧—એક ગરીબ વીધવાની ઈમાનદારી.

લીસબન રોહરમાં એક વીધવા ઓરત લાંબા બાદરાદને મનવાને કાને મેહેલના દરવાજા પર નીલ જતી હતી; એ કે લાં થી ચાલી જવાને સીપાછો વારંવાર કહેતા, તેપણ તે હાજર ચતી. દેવયોગે તે નીચે એક દીને બાદરાદને મેહેલની બાહર નીકળનાં દીકરા તેણીજ તેની પાસે જલદી દોડી નઈ એક સુંદર દાખલો તેના હાથમાં આપી નીચે પ્રમાણે બોલી:—

“ઓ મહારાજા! આ દાખલો મને ૧૭૫૫ના ધરતીકપથી આ રોહરમાં જે ઈમારતો પાપમાત્ર થઈ છે તેમાંથી મળ્યો છે. હું એક મીસકીન વીધવા છું અને મને આરબી ડગલ છે—કરં છે.”

“હાથમાં જે મારી પર આદેશો છે તે આ દાખલો દુર કરી રાકે છે, પણ સુધળી પૃથ્વીની દોમત કરતાં હું મારી ઈજત તથા મોખાં દીકરને વધારે માહું છું.” તેમો રાજીબીને આ દાખલો આપવાની મારી એજ મક્સદ છે કે, હકદાર ધણીને શોધાવી તેને તે હવાજે કરી, મુજ લાવારને આ શોધ માટે શંકા નવાજેશ કરો.”

બાદરાદે તે દાખલો બેલાઓ અને તેમાં તરફ તરફના કીમતી હીસા ને માણેક જેઈ ઘણો હેરતમદ થયો. સાર બાદ તે વીધવાની ઈમાનદારીની વખાણ કરી તેને સારા ઈનામ બસાઈ, એટલુંજ નહીં કરતાં તે અવેશતના ખરા માથેકને છુડી લાવવાને હુકમ કીધો, ને વળી ફરમાયું કે જે કોઈ ખરા દાવાદાર નહીં મહે તેા તે દાગીના વેચી, જે કોઈ કીમત આવે તે પેલી વીધવા તથા તેણીનાં છોકરાંને આપે.

નેક વાંચનાર, ઉપજા બનાવ પરથી એક અધુણી કવી કાઉપર કહે છે કે:—

“સદાવરણ આપણને જે અપડો તથા બીકટ મારગ ચાલવાને બતાવે છે, તે શું આજ છે?”

૨—પ્રમાણીકપણાનો એક નામીયા નમુનો.

લંડન રોહરમાં એક વેળા એક દલાલે લાંબા એક મોટા સોદાગર સાથે કોઈ ખાસ બાજદ સર સરત બકી હતી, પણ એ બીનાને ઘણા દીવસ નહીં મુજબયા કે પેસો દલાલ એકાએક મરણ પામ્યો. બ્યારે પેસો વેપારીએ તેનાં કપખનનાં મોત વીચે સાંભળ્યું કે તેયોજ તે દલાલની વીધવા પાસે નઈ જણાવ્યું કે તેણીનો ભરપાર ૧૬૦૦૦ રૂપાની રકમ હારી ગયો છે એ બધાની સામેતી આપવાને તે તૈયાર છે; પણ પેલી વીધવાએ કોઈમી આનાકાની તથા યુગપરહ કરવા વીના મરતું, નોરો મણી આપવાને સર કીધું ને બ્યારે તેણી નોરો મણી રહી કે ઉપરો સોદાગર નીચે મુજબ એકદમ બેલી ઉઠયે:—

“ઓ નેક બાતું, બ્યારે તમારા ધણીના માત્ર મોહરથી એયારેના વગવને બકાલ રાખી મને રકમ ભરી આપવાને પોતાને બધાવયાં સમજે છે, સારે મારે પણ ખરેખર જણાવતું જેઠિયે કે તમને સાંખા મારે ૧૬૦૦૦ રૂપયા આપવાના છે, કમકે તમારો મોટો ભરપાર નહીં પણ હું પોતે સરત હારી ગયો છું, તે સાર આ રકમ લેવાની મેહેરજાની કરો.”

આ અમળાની અમતકારીક દયાનદારીની ઘટતી વખાણ કરી એક અંગ્રેજ બાતું કહે છે કે:—

“હાલના વખતના નમુના કાળે, તું એક અવિત કીમતી બવાદી છે.”

૩—મુજ્જ ધરમને વળગી રહેવાનો એક અભાયક નેવો દાખલો.

ક્રાન્સ દેશમાં એક ગરીબ બાવડી કે જેવું બોદાલું કુટુંબ હતું, તેને એક યુરવે મોટી રકમ રાખવાને આપી, એવી સરતે કે જે તેની ઉપર એકાએક કોઈ સંકટ આવી પડે તો બેલાસક તેમાંથી આપ્ય કરે ને જે તે આદમી આ જોવાન એકાદ વખર છોડી જાય તેા તે સધળી મતા તેને હવાલે યાય.

આ ખનાવને યોગ દહાડા બાદ પેલી બાયડી ઘણી ખીમાર થઈ ગઈ અને અંગેક તરફની હાજતોને વારતે ધણું દુઃખ વેઠ્યું. સોઢાંએ જ્યારે તેણીની એવી દાલત જોઈ ત્યારે ખબર કહાડીને જણાવ્યું કે ને શખસ તેણીને રકમ સોંપી ગયો હતો તે આ ફાની દુન્યાથી હઠી ગયો છે, તોપણ પોતાને માટે તેમાંથી એક પૈસી ખરીત નહીં.

એવી રીતે ચાર વરસ યુગની ગયાં, પણ પેલી આ પોતાના આગળા દેહધ્યને જાણી રહી ને મન સાથે કહેવા લાગી કે “જે તે મરદનાં છેકરાં નહીં તો વારસ જરૂર, ને જે તેઓની નહીં તો માંગનાર ખચીતજ હશે.”

એ અરસામાં તેણી ઉપર તરફ તરફની વીપત્તી તથા ખીમારી વધતી ગઈ પણ તેઓની કાંઈખી દરકાર કરવા વીના તેણી શીકરખંદ થઈ કે, એવું નહીં બને કે દહાડર ધણીને તેની દોલત હવાલે કરવા અગાઉ તે મરણ પામે.

સેવેટ તેણીના સાંભળવામાં આવ્યું કે પેસો પુરૂષ પૃતીયા શોદરમાં પરણ્યા હતા ને વળી તેમાં બાયડી તથા છેકરાં લાં દેખાત છે; એ ખીના સાંભળતાને વાર પોતાના પાસની રકમની પેલી વીધવાને ખબર આપી સપળા તેણીને હવાલે કીધી.

વીધવાએ આ લાચાર અળખાની એવી વીધદંડુ દયાનત-દારીપર આશરીન કરી પેલી રકમમાંથી ચોક્કસ ભાગ આપવાને ઘણી ગોંદસ કાઢી, પણ તેણીએ કાંઈખી લીધું નહીં ને તેનો ઉપકાર માની આ અસરકારક શબ્દો બોલી પોતાનો પ્રાણ તે કારતારને હવાલે કીધો:—

“બસ, હું એકદંડ આદુધું” કે તમે કોઈ કોઈ વળા અને ચાક કરશો, ને મને ઘણી ખુશી પેદા થાય છે કે મારા ભલા તથા કદીમ મીત્રનાં કુટુંબની એક નજીવી સેવા બજાવવાને હું બાંધવાન થઈ.”

તેક બેદનપણીએ, ગોઠાં પરાક્રમે કરવાની તારીખનાં બાંકાં કૃત્વા કરતાં દહેરી તથા પ્રમાણીકપણાથી પોતાનું મન મારતું એ યું યોડું વખાણવા નેજા છે? ખચીત નહીજ.

મીસ માણુકબાઈ ઠાન શરારક.

કાલે.

કાલ ઉપર ચલતી રાખનાર એક માણસને કાલે લખાયલા પોતાની છ'દગીના ખનાવો.

પ્રકરણ ૬ હું.

જ્ય અઘવાડયામાં મારી અને જીવાન મીન હ' ડસન વચ્ચેની દેહતી વધતી ગઈ, અને અંગે એક બીનીની સોબત વધારે પસંદ કરવા લાગા. તેણે પોતાના બાપ સાથે મારી જોડાણ કરાવી, કે તેવજ એક પહાંનવર દવા અને સારી કોમલ એકડી કરી કીલાદેહકયામાં રહેવા આજ્ઞા હતી, કે જ્યાં તેવજ પોતાની બાજીની છ'દગી મોજ મનદગાં પસાર કરવાનો ઉંચારો રાખતા હતા. જેમ વીચારવંત અપેરીકનેા કહેતા હતા તેમ તેવજ ધણીજ બપરકાં બેઠેલી રીતે રહેતા હતા. કીલાદેહકયાના માતબર અને નજીબતા લોકો તેવજને લાં એકકા મલતા હતા અને ખુશ મીનજ દુરધાર માણુ-સોથી તેવજ દમેસ ખુશ થતા હતા.

મારી પેદલીખ ચુલાકાતમાં જે ‘જેહ’ કે તેવજના દોકરાંએ તેવજની આગળ મારી તારીક રીં દુની, અને મને પછોજ દુરધાર માણુસ જાણીએ હતા, અને જે પછુ તેનું મારે માટેનું સારું મત નજવી રાખવાને ડેહાય કહેા. જે જે ત્રણેક સારી નેવી વાતો કરી, અને થોડાંક ગીતો ગાયાં; સપળાં લોકો મારેથી ખુશ થયાં. પરાડી મીન હ'ડસન તો તેમાં મુખ્ય હતા. તેવજને મને દમેસ પોતાને લાં આપવાનું તેકું હતું, અને પછાખરા મુખ્ય મેદમાનેએ તેનો આ દાખલો લઈ અને પોતાને પર નોતર્યાં. હુંબી કાંઈ આ ક્ષેત્રથી થોડો સંતોષ પામ્યો ન હતો. મીન હ'ડસન પણ મારી સાથે આ મેલાવડામાં દોનર હતા. હું મગજી રીતે હતા કે જ્યારે આ મેલાવડામાં હું મારી દુરધારીના બળથી લોકોને માનીતા થઈ પડ્યા હતાં ત્યારે મીન હ'ડસનને તે તેવજના પેસા અને હડાપણ છતાં કાંઈ ગણકાવતું પણ ન હતું.

જ્યારે અંગે એક જણા સાથે પર નંતા હતા, ત્યારે તેવજને મને-પછીજ ગંબીરતાથી કહ્યું. “મીન જિસીસ લો, હું તમને આ સપળાં તેડાંએ ક્યુસ કરવાની અધવા તો જવાન હ'ડસન સાથે જાડી કોસ્ટી રાખવાની સલાહ આપતો નથી. જેઓ પેસા એવળી તેને ખરચવા માંગતા હોય, તેઓને મીન હ'ડસનને ધરના મેલાવડા માફક પડતા છે, પણ જેઓને પેસા મેલવવાના હોય, તેઓ માટે તો આ મેલાવડા મારાં મત પ્રમાણે નકામાજ નહીં, પણ બધ બેરલા છે.”

આ વખતે હું કાંઈ એવા મીનસમાં ન હતો, કે હું એવજની ગંબીર સલાહને કાંઈ પણ રીતે લાસ લેઉ. હું એમ ધારેના હતા કે એવજ અરેખાઈના માંદા આ સપળું ગોલે છે, તોપણ મારાં ધણીયાંણીએ તો આ સલાહને સારી તકરોપથી દેડે આખો. તેણીએ કહ્યું કે જેઓ મને પોતાને લાં તેડતા હતા તે તો ફક્ત મોજ મેલવવાજ અને તેઓ મને કાંઈખી રીતે જર્યાખી

મેહેર—“વહાલા, આપણે પેલી ખચરની ગાડીમાં કેવી સેટેલ કીધી હતી તે તમને યાદ છે કે ?”

નરાન—(કપડો આપી કહે છે) “જાહે કે કીચર તે હું જુલી ગયો હોઉં.”

મેહેર—“તમે એમ કહેા છે તે માટે તમારી મોટી આભારી છું, ને જે વેળા કાંઈખી ખચરને એક છું કે તમનેજ યાદ કર્ય.”

મરખીઓની મીટીંગ—છડાં વાળો—“તમને ઘાન” છડાં જોઈએય કે રોક ?”

રોક—“હા, પણ સજુર, આ અઘવાડયામાં એક કમીડી મલી એવો દેશવ કર્યો છે કે ચાર આપનાના બારને બહેલે વચ્ચે છડાં લેવાં.”

છડાંવાલો—(બીજ સવારનો) સાહેબ, હમરી મરખીઓની મીટીંગમાં કમીડી બેડી હતી, તેમાં એવો દેશવ થયો છે કે આ કીમત તેઓ છડાં મેલવાની નથી છે.

મઈ પડશે નહીં. ન્યારે મીઠું ફેંકતે તો જે દહાડેથી મેં અમે-
રીકામાં પગ મુક્યો તે દહાડેથીયે મને મદદ કરતા આવ્યા છે;
અને હો તેવલુની સલાહ પ્રમાણે આદેશ તો પોતાની મદદને હાથ
આગળ લેવાયો.

ન્યારે એક ઢી જેને એક માણસ આદેશો હોય, તેને મોટીથી
જેળી અકસવત બોલો નીકળે તે તે માણસ ઉપર પછી અસર
કરે છે. મારા બાળમાં પણ તેમજ બન્યું. મેં હુસ્તીને વચન
આપ્યું કે એક પગવાણી સુધી સપાળો તેડાવો હું ના પાડીશ,
અને મીઠું ફેંકતે મને જેથી કાંઈ કામ લેવુંપણ તેવીજ ઉપર
મારું સમજું. ધ્યાન રેડીશ. દરેક દહાડે સુધી મારી માથું
ચોડાઓએ જલદથી કામ કર્યું હતું. મીઠું ફેંકતે, એ કે તેવલુને
કોઈની વખાણ કરવાની ટેવ ન હતી, તેવલુ પણ મારેથી સતોષ
પામ્યા હતા. કમનસીબે અચાએ દહાડે સહવારે મેં ખાતરી
ચાટી કરવાનું સુલતની રાખ્યું. સાંજે મીઠું ઢસડન સાથે બહાર
જવાને કું લલચાવો. મેં તેની સાથે વાત કરતાં એક દહાડે
અમેરીકાના દેડકાઓને કોનસતે (જલસી) કે જે મારે મેં યુસા-
ફરીની ચોપડીઓમાં પછું વાંચ્યું હતું, તે સાંજજવાની ઈશ્તિ
જલુલી હતી. મીઠું ઢસડને મને તેની સાથે કીધાદેવકયાળી મોઝેક
માથલ દુર એક પાણીની જગ્યા આગળ આવે કોનસતે સાંભળવા
જવાની બોલસત કરી. આ કોનસતે પુરો પતાં કેટલેક વાર લાગે
અને પછે મોટીથી અમે ધરે આવી પોતાના. ચોટિયા દોવાથી હું
જલદીથી બીઠાણું ઉપર ગયો, અને સહવારના સરમતની નીસાંની
સાથ નસી કઠણો. આ સરમત જલદીથી જોતો રહે એવી આ-
શાથી, મીઠું બીઠાણું ઉપર એક કલાક વધુ પડી રહ્યો. ન્યારે
હું ઠી તૈયાર થયો ત્યારે મને ખાતરી પડી યાદ આવી, અને
નાસતો ખાધા પછી તે તૈયાર કરવાને મેં ઉઠાવ રાખ્યો. કમ-
નસીબે ત્યાર પછી પણ મેં તેમ કરવાનું સુલતની રાખ્યું, કારણ
કે મને દોમરની દેડકા અને હુસ્તી વચ્ચેની લડાઈ ઉપર લગેલી
લાગેને વાંચવાને શોખ મળે આવ્યો. મીઠું ફેંકતે ત્યાં દોમર
ન દોવાથી ચોપડી ચેચનારને લાગી હું તે વાટે લેવા ગયો, તેને
ત્યાં પણ તે નહીં મલવાથી, અરધાં મોઝેરમાં હું ચોપડીની સો-
ખાં કૂંચો. ઉઠ્યે સરખાવે તે મને મટી. જુદાથી સાથ આ ચો-
પડીએ હાથમાં લઈ મેં થર તરફને રસ્તો લીધો.

મીઠું ફેંકતેના ધરના દરવાજા ઉપર આવી પુગતાં મેં એક
અરેજોએક કબજા દેવકરીએને માલ દઈ જતાં જોયા.

“તમા હોદ્દા ક્યાં જાવે છે?” એ સવાલ કર્યો.
“રશીમર ઉપર માલ ચડાવવા બંદર ઉપર જઈએ છીએ.”
“મારા ખોલા” હું બોલ્યો, ચોટિયા, થું તેને એક મીનીટ ચોલો
ન રાકશો. હું તે જાણતો હતો કે રશીમર કાલ સુધી પોતાની
સફર શરૂ ન કરશે, એક મીનીટ ચોલો.

“નહીં સાહેબ, હમે તેમ કરી રાકતા નથી; કારણ કે કપતાને
હુસોને હતાવળેથી બંદર ઉપર જઈ માલ ચડાવી દેવાની તાકીદ કરી છે.”
હું ધરમાં ઠોડી ગયો. રશીમરનો કપતાને હોલમાં જુમ બસદા
મારતો હતો. મીઠું ફેંકતે હાથમાં એક પ્લેટ કામલ લેવેને લિ-
મિલા હતા અને જે તણુ કલાકે કાનમાં કદમ બોલી એમ
તેમ દોરતા હતા.

“મીઠું મેસીટ, ચાલી” જેવો હું બંદર ગયો તેવાજ કલાકે
બોલી કહ્યા.

“મીઠું મેસીટ, મેટરશાની કરી ચાલીએ આપી દેવો. મેં ત-
મારી પછવાડે તણુ માણસો દોવાઓ. આ વખતે તે કાંઈ
બહાર જવાનું હતું અને વળી ક્યાં જવાના છે તેથી કોઈને કહ્યા
વગર. રશીમરનો કપતાને અરથો કલાક થયો ખોલી વાચ છે.

ચાલી સાહેબ, હું ખાર હું કે મેટરશાની કરી તમે મને ચાલીએ
લાવી આપશો અને વળી તેની કોપીની લેતા આવજો. હું આજે
કામલ સાથે તે બીડી દેવા માંડ્યું છું.”

હું તે તરફ દેવકારીજ ગયો. સાહેબ, ચાલી, સાહેબ, મારા
ખોલા, તે વીસે હું વડન જુડીજ ગયો.”

“હજે તો તમને યાદ આવ્યું હતું સાહેબ, જ્યાં સુધી આપ-
ણે કુરસન મેલે ત્યાં સુધી તમારી માડીએ સુલતની રાખો.
સાહેબ, હમણા તો જઈને તમે ચાલી લાવો.”

“ચાલીએ સાહેબ, હું તમારી પાસ માથું માંડ્યું છું, પણ
તેઓને હજુ મેં તૈયાર કરી નથી.”

“તૈયાર કરી નથી, ખરેખર.” મીઠું ફેંકતે બોલ્યા.

“ત્યારે જીવી બંડ છું.” કપતાને બોલ્યો, મારે તો જુડીજ જોઈએ.
“મેટરશાની કરી દેવકરીએને પાછા મોકલાવો કપતાને.”

મીઠું ફેંકતે થડે જેટ બોલ્યા, “જાણે સામાન પાછો જાણવો
પડશે. મીઠું મેસીટ, હું એમજ બંડજોતા હતો કે મારા કાલ
સહવારના દોષક પ્રમાણે તમે ચાલીએ તૈયાર કરીજ દરો અને
અવળત તેથી મેં સપડા સામાન સાંભળા પેડ કરાવી કીધો.
મારા હોકમ પ્રમાણે તમે બરાબર કામ કરશો એમ મારવામાં
મેં ખરેખર જુલ કરી હતી એક કામના માણસે કોપીની ચીજ
ધારી તે ઉપર આધાર રાખવો ન જોઈએ, જ્યાં સુધી હું છપરા
ત્યાં સુધી આવે બનાવ મારા બાળમાં કૂચી બનશે નહીં.

મેં પછીની પસારના દેખાડે, પણ કેમજીતી રીતે તો તેવલુ
ઉપર તેને કાંઈ પણ અસર થયેલી જણાઈ નહીં. તેવલુ યુસ્સા
અને ધીરજ પોડવા વગર મારી આગલથી ચાલી ગયા અને દેવ-
કરીએ સાંભળ લાગ્યા હતા તે તેઓ પાસે સપડા કળેડાવ્યા.
આ સપડાંથી ખરેખર હું પછે દલગીર થવા લાગ્યો.

“હું” મારું હું કે તમે તમારી સાંજ મીઠું ઢસડન સાથે પસાર
કરી હતો” તેવલુ મારી તરફ કૂચી બોલ્યા.

“હા સાહેબ, હું પછે દલગીર છું કે”

“દલગીર આવી બાબદમાં કાંઈ પણ કાપડો કરી કાઢી
નથી. હું તો મારતો હતો કે આજે દોરલીના બપોથી મેં તમને
પુરતી રીતે વાંકું કયો દતા. એક કામનાં માણસે દારૂ પી સમદ
મેલવવામાં વખત કાઢવો ન જોઈએ.”

“દારૂ પીને મનદ મેલવવા સાહેબ! મને તમારી ખાતરી કર-
વાની રત આવ્યો કે હમે દારૂની મનદમાં રોકાયતા ન દતા.
અમે તો ફક્ત દેડકાઓનો કોનસતે સાંભળવા આવી દતા.”

મીઠું ફેંકતે, જેવને પોતાનો યુસ્સો અલાર સુધી લાવી રા-
ખ્યો હતો, તેવલુ અંતે લસકારાઈ આવ્યો. તેવલુ સમજ્યા કે
હું તેવનુની આંધરી કરતો હતો. ન્યારે મેં તેવલુની ખાતરી કરી
કે હું ખરેખર બોલતો હતો, ત્યારે તેવલુને સાંભળે અભયગીમાં
ફરવાઈ ગયો અને તેવલુ ધીકારથી બોલ્યા—

“દેડકાઓને કોનસતે—થું એમ બને કે એક માણસ ચોડાંક
દેડકાઓને જુનાં સાંભળવા ખાતરી એક વારી કરવાનું સુલતની
રાખો! સાહેબ, કોઈ દહાડેથી તમે વેપાર વનજમાં ફાલી રાકશે
નહીં. આજે” મોટી તેવલુ ચાલી ગયા અને હું યુસ્સા અને દલ-
ગીરી વચ્ચે કળેડાવે રહ્યો.

તે દહાડેથી મીઠું ફેંકતી દોરતીની આરામીને અંત આવ્યો.
જે ચોડા દહાડા અમે તેવલુ સાથે રહ્યાં તેવલુ વખતમાં તેવલુ
માનવી પણ કંડાણગી મારી સાથે વતેના હતા. તોવલુ તેવલુ
મારી બાધથી અને ઠાકરા માટે એક સરવં રહેકાણુ શોધી આ-
વવાની મેનદત લીધી, કે જેનું સાંધું હું જ્યાં સુધી કીધાદેવ-
કયામાં રહું, અથવા તો જ્યાં સુધી મને ચાકરી મેલે ત્યાં

સુધી તેવજીન આપવાની પોતાની ઈચ્છા જણાવી. તેવજી ઘરસીધી ખુસ થયા હતા અને જોલવા હતા કે, એક સચી વરિકે તેજીને ગજીવામાં તેવજી સમાતા ન હતા. તેવજી મને કહ્યું કે મારું બહુ કરવામાં મદદ કરવાને તેવજી હમેશાં તૈયાર રહેશે, પણ તેવજી નહીં માનતા હતા કે વેપારની લાઈનમાં તે હું કદીથી ફેરવે પામીશ નહીં.

મને મીઠું ફેરવે કોઈ દહાડે ગમતા હતાજ નહીં. તેવજી મારે માટે ધણી વાધદાસરના માણસ હતા, પણ એ આ વખતે મારું જીવન દરરોજના વીચારોથી બરેજ ન હતે તો આ દોસની જોડવા મારે હું ધણીજ પસવાતે. તે કહેતો હતો કે તેને મારે માટે ધણીજ હજી મત દાઉં. ફેરવતાના દાખમાંથી મારે છુટકા થયો તે માટે તે મને સુનારકબાદી આપવા લાગ્યો, અને મને સંધ્યાસાર આપતા કે મારી દુસ્તરીથી અને સારી દોસ્તોની મદદથી આ દુન્યામાં હું સારી ફેરવે મેળવી શકીશ.

નવતીક રર રોજ દવે હું તેના બાપને ધરવતો હતો. ધરડા હકસરનાને હું માનીતો હતો, અને દરેક જણા કહેતાં હતાં કે તે મારે માટે કાંઈથી કરશે. હું એક યોદ્ધા જીવના રવતો હતો-તેથી વળી ધણીજ હીમત બરેલી-સરકાર પાસ એક ગામનું લઈ લાં માશ. યોદ્ધાક દોસ્તોને વસાવવાની હું તરબીર કરતો હતો. તે એવી રીતે કે, તેઓ પાસથી પૈસા મેલવી એક ગામ ખરીદું, અને ધીરાજી વરસમાં તે ગામની ઉપન્યાસી દફતે તેઓમાં નાણાં ખજાર કરી આપું. યોદ્ધાક વખતમાં ધણીક મારા દોસ્તોએ આ યોદ્ધાજીમાં સાનેજ થવા જણાવ્યું. તેઓ સંધ્યામાં નામની મેં એક યોદ્ધા દીપ કરી કે જેની સરથી ઉપર મીઠું દડસનનું નામ બીરાજી દઉં, અને તેવજી પોતા તરફથી એક યોદ્ધા નાણાંની રકમ ધીરવા જણાવી હતી.

જ્યાં સુધી સરકાર તરફથી જવાજ ન મળે ત્યાં સુધી કાંઈ પણ કરી ન શકાયાથી, મેં મારી વખત અસહન માફક રમત વખતમાં જીવ્યો. જવાજ મળવાને વખત આવ્યો, પણ સરકાર તરફથી મને કશું પણ જણાવવામાં આવ્યું નહીં. મીઠું હકસને સરકાર ઉપર અરજ કરવાનું મારે લીધું હતું. તેવજી હમેશોં તે મારેજ વાત કરતા હતા અને પોતે સરકાર ઉપર કેવો વજ લગાડી શકે છે તે માટે દોસાઈ દાંકતા હતા. તેવજીની વાત બે-પરથી કોઈ તેવજી માટે શુંજ વીચાર લાવે કે મને તેવજી એક પત્રાલખીયાર લખા છે એમ સીધી કાઢતાં એક વરસ લાગ્યું અને તેવજી એક બેજબેરેકા, બેડેડીકા અને ગાળજી ગમતી છે એ માટે મારી ખાત્રી કરવામાં મેં બીજું એક વધુ વરસ લીધું. તેવજી ફક્ત પોતાની અને પોતાના દોસ્તોની જોગને ખાતરજ માને પોતાને ધર તેવું કરતા હતા, અને નહીં કે મારું બહુ કરવાને નેમથી. તેવજીની આવક કમ, ઉપજ નીપજ અને મા અકરાગની વાતો મને ગમે તેટલો વખત તેવજી હરવા હતા, પણ જેથી મારે લગતી વાત નીકળી કે તેવજી અવાજીઓપર અવાજી અને જમાસાંજો ઉપર જમાસાં ખાવા મંડી જતા હતા. જ્યારેથી મારી પેલી હીમત બરેલી જોગના મારે હું વાત કાઢતો, ત્યારે તેવજી બધાં ચઢાવી કહેતા: "બેસીલ, એ માટે આપણે કાંસ વાત કરીએ."

જે દોસ્તોએ મને મદદ કરવા જણાવી હતી, તેઓમાંથી ફક્ત ચાર જણ સીવાય કોઈએ એક પછી પણ મને આપી નહીં. તેઓ હમેશા એમજ બહાણું લાવતા-"જ્યારે સરકાર તમને આ ગામ માટે જવાજ મોકલે ત્યારે અમે નાણાં બરીડું." અને સરકાર તરફથી જવાજ મોકલે કે "જ્યારે નાણાં બરોડા ત્યારે તમને ગામ મોકલે. હું તો તવન કંટાળી ગયો હતો, તોપણ મારું કામ

કાઢી લેવા મને હમેશાં મારા દોસ્તોને ખુશી રીજવાની તરબીજ કરવી પડતી હતી. તેઓ આગળ હમેશાં બહારથી હું ખુશી રહેતો ત્યારે જોદાજી બહુ છે કે અંદરથી હું કેવો બળતો હતો:

બીજી વરસની આરેથી મેં મારી દુસ્તીએ આ આગળ ગરજા કાઢી દઈ, મીઠું ફેરવતા બીજી સાથ મેળીવામાં લાગ કરવા મને સમજાવ્યો. તેની મારી બાપથી તરફની સારી લાગણીએ તેને આ માંગણી કરવા લક્ષ્યાંકો દતો, પણ તે માટે વીચાર કરવા મેં એટલો ગંધો વખત લીધો કે તેટલો વખતમાં ફેરવતા લાગણી બીજો બાપો રોપી લીધો.

મને હજી આસા હતી કે મારા દોસ્ત જીવાન મીઠું હકસન મારી હીમત બરેલી જોગના બેર લાવવામાં મને મદદ કરશે. તેને તેના મગવા વારસામાં એક મોટી ફક્કરજ જીવન આપી ગયા હતા, એક વરસ પછી ઉમરમાં આવી છે આ જીવન પોતાના કબજામાં લેવાને દતો, અને તે વધી તેનાં નાણાં મને મદદ માટે આપવાને તે ઈરાદો રાખતો હતો. તે જરામાં ઉપકરણ આપે તેના તોપણ માથાજ ખવાસને દતો. તેની ઉપર મારે ધણી વજ ચાકતો હતો, અને મારી ખાત્રી હતી કે તે મારે માટે કાંઈ પણ કશો વગર રહેશે નહીં. કાંઈ પણ, એ તે મારી પાસ માંગતો હોય તો તે જોજ હતું કે, હું તેનો હમેશો રાનો સાથી ધરને રહું. તેને રોકારને બહુ રોખ હતો અને તે કે હું એક હકસને રહેવારી દોતા છતાં તેના આ રોખમાં ઉલટી જાગ લેતો હતો; આથી તે મારા ઉપર વધારે હેવ અને માથા રાખતો હતો. હું આખા આખા દહાડા તેની સાથે આ જીવનની જોજ મેલવવામાં જીવરતો હતો.

આ ઉછાં ત્રણ વરસમાં મારી દુસ્તી પોતાને વખત ધણીજ કંટાળા અને કુખ બરેલી રીતે પસાર કરતી હતી, કારણ કે જ્યારે આખા દહાડા બહાર હું રમત ગમતમાં જીવરતો હતો, ત્યારે તેજી બીચારી કસાકાના કાકાકો એપણી કુસરી હતી. તેજી મને કોઈ પણ વખત કાંઈકે દેવી ન હતી, પણ હમેશોં હકસને મુખરે મને આવકાર દેતી હતી. તેજીને આવી રીતે એપણી મુશ્કેલી કરતાં જોઈ મને ખરેખર ધણી બગાડો થતો હતો, પણ હું હમેશા મારા જીવને દીસારો દેતો હતો કે આથી જીવનની જીવે દોસે શેડોજન વખત કરશે, કે શેડા વખતમાં મારી દોસ્ત ઉપરમાં આવી મને મદદ કરશે, અને પછી હમેશા સંધ્યાં સાથે મુશ્કેલી રહીશું. મેં દુસ્તોને ખાત્રી આપી કે આ જીવનના આગળ-પુષ્કળમાં મારે વખત અબરવાનું મને બીજકુક પસંદ ન હતું.

જે મારી દુસ્તી ફેરવતા ન કરતે તો તેને મને મારા જીવાને આગળ દહાડા અને સ્વતંત્રપણથી રહેવાનું સુસંગેજ થઈ પડતો. તેજી પોતાના માથા મીઠું ફેરવે, જેવજી ધરાખર વાધદાસર નહીં દહારે ધરનું બહુ આપતા હતા, તેવજી સીવાય કોઈ તરફની પણ પૈસાની મદદ સ્વીકારતી ન હતી. તેજીએ યોદ્ધાક જીવાન બાપુસને બરવા સીવવા સીવવાનું માથે લીધું, કે જે માટે તેજીને ખુશ પૈસા મળતા હતા. અમે ત્રણ વરસ અને ત્રણ મહીના દીસારેકશ્યા રહેવાં તેટલા વખતમાં મને તેજીને મારે એક અરથી પણ ખરચરી પડી નહીં, પણ સઘ કરતાં હું તેજીના મીઠા સ્વચ્ચાને બહુ વખાણું છું. ધણીક કહકસવારી સંજો પોતાના ધણીએને સંકટના વખતમાં પૈસા બચાવી પોતાના ખરાજ સ્વચ્ચાવથી તે કરતાં દસ ધણું દુઃખ છે, પણ તેવી જીવનની મારી દુસ્તી ન હતી. હું આસા રાખતો હતો કે 'યોદ્ધા' વખતમાં તેજીના ઉપકરણને બહોળા વાળવાને હું શકતીવાન થઈશ, પણ આજેસોસ, તેજી બરી હતી અને મારી ધારણાએમાં હું કમાવો દતો.

મારા હોસ્ત હરસનને ઉમરમાં આવવા ફક્ત છ અઢવાડયાંનો નવાર હતો, જ્યારે કમનસીબે એક નાટકની રાત્રી ઉગ્મવડી આવી. હરસન ને દરેક મોજમાં હવડની લાગવેતો હતો, તેણે મને પોતાની સાથે આ નાટક લેવા જવાની યોદ્ધાંસ કરી. નાટક કરનારીઓમાં એક મેરીઅન નામની ઓકરી હતી, જેણેના કેપાન એક સાધારણ સ્ત્રીના જેવા અને બહુતી નાટક રાખી-ઓને છાને તેવો હતો, તેણી તેણી હીક નાચ કરી સહતી હતી. હરસન તો તેના નાચથી એટલો તો ખુશ થઈ ગયો, કે તે મોઢેથી તાબડા ફેડાવા લાગ્યો, તે એટલો મુશી કે હું તેથી તદન દૂર છૂટી ગયો. તે તો તદન ખુશાલીથી ચમકતો હતો, અને જેમ જેમ હું તે ઓકરીની ખાંપણ કાઢતો, તેમ તેમ તે તેણીને વધુ અને વધુ વખાણતો હતો. મેં ઈચ્છ્યું કે હાલમાં તેણી હોજમના ઉડા ગારમાં હતો, કારણ કે મેં જોયું કે તે તેણીની સાથે ખ્યારમાં પડતો હતો, અને તેમ જો બને તો તેનું શું પરીણામ આવે તેની મને ધારતી લાગવા માંડી. દુકમાં સમ-નવવા મારે ફરતું જોઈએ કે, જેમ જેમ હરસનનું આ ઓકરી ઉપર હેત વધતું ગયું તેમ તેમ તેની અને મારે વચ્ચેની દોરની કમતી થતી ગઈ, કારણ કે આ બાબત મારે હરેશમાં હું તેની સાથે તકરાર કરતો, અને મારેથી બને કોઈ રીતે તેની આંખ ઉપાડવાની કેશિસ કરતો હતો. મેં જોયું કે આ ઓકરીએ પોતાની કળાઓથી હરસનને પોતા સાથે પરણવા લલવાવેલો હતો. તેણે મારી સાથે જોયો. ક્યાં, આ ઓકરીને જેમના લઈ ગયો, અને ને દોડી ઉમરમાં આવ્યો, તે દોડી પરણી પોતાના મગાવાની જગા ઉપર ધરખાર માંડી રહ્યો, આ રીતે મારી મોઢી આસાઓનો ઉડો આવ્યો.

હરો ને મારા સંક્રમાં દરેશમાં મારો ટકો હતો, તેણીએ મને ઠીલાસો ઠીપો કે મારે ખરજે મારા હોસ્તની મુશાઈએ સામે થવા મેં મારી ફરજ બાબતી હતી, અને જો કે તેણે તો મારી સાથે તે માટે ખાટી કરી, પણ તેણી તો તે માટે મને વધારે આદની હતી. દરેક ચીજ પ્રધાનમાં લેતાં હરસન સાથે મારી જગા બદલવાને હું રાજ ન પાતે.

[સાંધન છે]

નવાજ/ખાઈ લાંબા પાદસાદ.

ર મુ ને કુ ર સ દ .

નીચલી એક અથવા વધુ બાજુઓના ને બાનુઓ ખરા જવાબ હમારી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામો "જી મિત્ર" ના આવતા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામ પર ચીકી કહાડી, જેનાં નામ પર આવશે તેને એક સુંદર રંગીન આકર્ષતા સાથનું 'કેલેન્ડર' મેટ આપવામાં આવશે. હમારી પર લખી મોકલનારાઓએ નીચલી સરતો ઉપર ધ્યાન આપવું.

૧. દરેક લખનારી-બાનુએ પોતાનું ખરું નામ તથા ટેકા-લું હમારી બાનુની બાજુને માટે આપવું, અને અગરજે તેઓની મરજ ન હશે તો આખું નામ છાપવામાં નહીં આવશે.

૨. જવાબો બનતાં સુધી આવતા મસનની તાંબો ૧૦ મી સુધી મોકલી આપવા.

૩. ને કોઈ બાનુઓ રમુને કુરસદ "જી મિત્ર" માટે લખી મોકલશે અને તે જો અપને પસંદ પડતી હશે, તો અમારા અંકમાં છાપણ કરવામાં આવશે. લખનારે કાળજીની

એકજ બાજુ પર "મારજન" છોડી લખવું, પછવાડેની બાજુએ કોઈ પણ લખવું નહીં. પોતાનું નામ તેની નીચે ચુકવું કે નહીં, તે તેઓની મરજ પર રાખવું.

૪. જવાબો મોકલનારાઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામું કરવું. જી મિત્રના "રમુને કુરસદ" નાં બાનું અધીપતી ભેગ, કચરરે લિન્ડ પ્રેસ-જી.બી.

૧-ઉખ્યાલું.

નીચલી ગુજવાયલાં ગુજડાંમાંથી એક કહેવત શોધી કહાડો.

ક
મ ર
સં ધી ધ
ચ સ ત
જી ર
વી

શી. કં. મોટી.

૨-ઉખ્યાલું.

નીચલી આકૃતિ પ્રમાણે દરેક રાખેનારા અરથો કહાડી શોધવશે અને તેની ઉભી લીટી વાંચશે તો એક બનનાં વાળજનું તામ આવશે.

- ૦ ૦ ૦ ૧ રથીતી.
- ૦ ૦ ૦ ૨ એક બતનો દાડ.
- ૦ ૦ ૦ ૩ એક બતનું સુખંધી કુલ.
- ૦ ૦ ૦ ૪ પાણી.
- ૦ ૦ ૦ ૫ અમત.
- ૦ ૦ ૦ ૬ એક બાનું નામ.

ખાઈખાઈ જમશેદજી માસેતર.

૩-ઉખ્યાલું.

મારો પેદાશી જ ને બીજે લવાના બતાવે છે, તથા મુજબ આખરે દહાડામાં જો વખત વગર દરકારે માંગવા તથા આપવામાં આવે છે, તોપણ તે એટલો હીમતી તથા જરૂરયાતને છે કે તે દબલો આદમીના બન બતાવે છે, મારે ખીચ બેઠોનાં તમારા ખ્યાલનો ધોરો દોઢાથી મને શોધી કહાડો.

મીસ માણેકખાઈ દાં. સરાફ.

૪-ઉખ્યાલું.

એકે કોઈ ચીજ છે કે જે એકને માટે પુરતી છે, બેને બેઠેથી તેથી વધારે છે તથા ત્રણને કાને બીજકુલ નથી.

મીસ માણેકખાઈ દાં. સરાફ.

૫-ઉખ્યાલું.

સૂઝથી લાંબો, સડથી ટુકો, સડથી હીમતવાન, સડથી ઉતાવળો, સડથી બીમો, સડથી છે બળવાન. એક વાર ને હાથથી ગયો તો ફરી આવવા મુશ્કેલ, કોઈને રડાવે, કોઈને રડાવે, એક છે તેનો ખેડ. કોઈને મારે, કોઈને તારે, કોઈને બહે બન, તે ચીજ તે શું છે તે કોઈ તમે પીકાણ.

મીસ શુભાનું લાંબગીરજ પટેલ.

૬-ઉખ્યાલું.

દલા કાઢીએ દાા માકરને કંઈક છે એ ને ઘેર જઈને કહે કે આજે ૧૦ નું ઘેર લેવા જવાનાં બીચે, તે તમે આવવાનાં હોય તો તમારા ૧૬ પાસે જવાજ કહેવાડો.

શી. કં. તાંબો

૭-ઉ ખ્યા છું.

હું જોતાની બધીશમાં મોતેબર ગણાવું,
બહાઈ હુંટાઈ સર્વ મુજમાં સમાવું.
દેર ભે આદમ કોઈસે અણુપટતી ચાવ,
તો તેજોનેજ કંઈકું હું ખરાખે દાલ.
જણાવા માંગે તેજો અતી નીરદોર,
પણ હું ચઢકો લગાડી કરું તેમને બેદોર.
રાત દીન નહી પડે કંઈ તેમને જોન,
રીબાવીને આપું તેમને હલકો જોન (દર).
ઈનશાકું હું કરનાર અજબ કરૂં,
દે કુલેતી વના તેમને શીશી કરૂં.
ચાહું તો હું હાઈથી કરું ચલમાં ફેર,
જોવા અજબ ધરાવું ઊણી ધણી.
વારતે રે બેહેનો પીછાનો મને,
સર્વ સુખ હુંખ આપું તમને.

તા. ૧૦ પી. એન. ૨૨૨૨૨.

એલોસો ગઈ વેળાનો.

૧-ઉર.

૨-બીમારી. બીરી-આ.

૩-તરખુજ.

૪-બાજરી, કરપીણ, મરથી, નીરમધાર.

૫-પૈસા.

૬-જીભસુરની. જીખ-સુરની-રતી.

અરા જવાબો લખી મોકલનાર મુબઈ ખાતેની
બાનુઓનાં નામો.

મીરીસ ભી. ન. વકીલ. ૧, ૨, ૧. બાઈ બઈ જમરોલ કી. ૧, ૨, ૩,
૪ (૧) (૩) (૪), ૫. બીરીસ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ બી. એન. ૨૨૨૨૨. ૧,
૨, ૩, ૪. મીસ બાઈ બાઈલ પ્રેમ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ શીરીનબાઈ
મનજીભાઈ કુખસ. ૧, ૨, ૩, ૪ (૧) (૩) (૪), ૫. બાઈ શીરીનબાઈ પેતનલ
લાજ. ૧, ૨, ૩, ૪ (૧) (૩) (૪), ૫. બાઈ રતનબાઈ કુંમરભાઈ મી. ૧, ૨, ૩, ૪,
૫, ૬. Mifan A. D. Pochajee ૧, ૨. બાઈ રતનબાઈ વાલન માસતર ૩,
૪. મીરીસ મોરબાઈ બાઈસોલ હાઈસોલ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬.

દેશાવરની બાનુઓનાં નામો.

મીરીસ જમરબાઈ હોરમલ મેહતા (ઉરન) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬. બાઈ મનખા-
ય કા. સારક ૧, ૨. બાઈ તી. આર. એમ. કારવાણી (શીમખ) ૧, ૨, ૩, ૪,
૫. મીરીસ મેહરબાઈ કાવસલ દાવર (અમનજર) ૩, ૪ (૨) (૩) (૪). મીસ
મુખબુલ બંદીબીલ પટેલ (અમદાવાદ) ૧, ૨, ૩, ૪ (૧) (૩) (૪), ૫. બાઈ
પ્રનતીબાઈ પીરીનબાઈ બેંગાળખાલ (પ્રજા) ૧, ૨, ૩, ૪, (૧) (૨) (૩), ૫. મી-
રીસ એસ. એમ. મારકીયા (વજસા) ૧, ૨, ૩, ૪ (૧) (૩), ૫. Mifan D.
N. Ichory. (મઈ) ૩, ૪ (૨) (૩), ૫. મીરીસ મુખબાઈ મનજીભાઈ (મઈ)
૩, ૪ (૨) (૩) (૪). બાઈ M. S. D. ૧, ૨, ૪ (૧) (૨) (૩), ૫. મીસ મ-
ગુબાઈ કા. સારક (ઉર) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસ મણીબાઈ કુંરલ
મસાલાવા (મઈ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ તલિયાતખાઈ (અમદાવાદ) ૧, ૨, ૩,
૪. બાઈ મારીબાઈ કુંરલ મસાલાવા (મઈ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ D. M.
Motafarm (અમદાવાદ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. J. H. (પ્રજા) ૧, ૨. મીરીસ નન-
સુદીન (કસતી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ મારીબાઈ જમરોલ માસતર (અમદાવાદ)
૧, ૨, ૩, ૪ (૧) (૩), ૫.

હમારું ગયા માસનું મુજબનું ઉનામ નીચલાં બાનુએ મેળવ્યું
છે, જે તેવણે મેહરબાઈની કરી "અપરે દિન પ્રેસ" નાંખી
મંજાવી લેવું.

બાઈ બાઈ જમરોલ કી.

હમારું ગયા માસનું દેશાવરનું ઉનામ નીચલાં બાનુએ મેળ-
વ્યું છે, જે તેવણે પાણ મંજાવી લેવું.

મીરીસ જમરબાઈ હોરમલ મેહતા (ઉરન)

અમારી લખનારીઓને ખબર.

જે બાનુઓ સ્ત્રી મિત્રમાં લખાણ કરવાને રાજ છે
પણ પોતાનાં નામો બહેરમાં બોધી, સુધારે રાઈ નથી
તેઓને નારીપાસ ન કરતાં અને પાસ જણાવે છીયે
કે આપતા અંદરથી અપો તેઓનાં લખાણોની પણ આ
ચોખાન્યામાં જમા કરવાને પ્રશ્ન છીયે.
અમારી સર્વ લખનારીઓનું ધ્યાન અમે નીચલા
કાયદોઓ પર રાખે છીયે:—

૧.—લખનારી બાનુઓએ તેઓનું રહેવાનું બરાબર
દેખાવું તેમજ જેઓ બહેરમાં નામ આપવાને રાજ ન
હોય તેઓએ અમારી ખાનગી બાજુ માટે ખર્ચ નામ
આપવું. તેમ નહી બનશે તો અમે તેઓનાં લખાણો
છપાઈ કરશું નહી.

૨.—લખાણ અસલ છે કે તરજુમો તે જણાવવું, જે
તરજુમો હોય તો સા ઉપરથી તે કીધો છે તે પણ
જણાવવાની મેહરબાઈ કરવી.

૩.—સ્ત્રીને બધી પ્રથમે હાથનું લખાણ છે એવો
કાંઈ પણ શક પડતાં અમે તે ચોખાન્યામાં લેવાને
બંધાયતાં નથી.

૪.—કોઈ પણ બાનુએ ચોખાન્યાને લગતી કાંઈ પણ
બાબદ વીરો પુણવ અથવા મુચના કરવી હોય તો સ્ત્રી
મિત્રનાં બાનું અધીપતીને સંતામો કાગલ લખી પુછાવ-
વું; પણ તેનો જવાબ ખાનગી મોકલવો કે ચોખાન્યાં
મારદેવે, તે અધીપતીની મરજ ઉપર આધાર રાખે છે.
દરેક સવાલનો ખાનગી જવાબ આપવાને અમે બંધા-
યતાં નથી.

૫.—લખાણો દર મહીને દશમી તારીખની અંદર
મોકલી આપવાં. મોડાં મહેલાં લખાણો તે મહીનાના
અંકમાં આવી રીકશે નહી.

૬.—લખનારી બાનુઓએ મેહરબાઈની કરી તેઓનાં
નામો આગળ "મીસ" અથવા "મીરીસ" મુકવું કે
જેથી વારંવાર તે માટે જે જીલ થાય છે તે અટકે.

અધીપતી.

લખી મોકલનારોએ ખબર.

બાઈ તા. ૧૦ પી. એન. ૨૨૨૨૨, બાઈ શીરીનબાઈ ૨૦
ફૉ. કંટાકટર, Spinstor-તમારાં લખાણો મળ્યાં છે
જેમવાઈએ લઈશું. છતાં બાનુને અરજ કરવાનાં મા-
ને છે કે તેવણે કાગળની એક જ સાઈટ લખવું.

સુનાને સુલની વાતો લખનાર બાનુઓ-તમારી વાતો
પુરી થયા આગમન ચોખાન્યામાં દાખલ કરી શકતાં
નથી; મેહરબાઈની કરી કાગળની એક જ સાઈટ લખવો.

અમારું આ "સ્ત્રી મિત્ર" જુલઈના મોડામાં તા. ૨૬ હાલની રોજ
અપરે દિન-૨૨મી પ્રેસમાં પાતાને માટે રમણ કાવસલ મેહતાએ છાપું છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અગ્રજાઓને ડીપ્લોમા ધરાવનાર એક અગ્રેજ બાબુ જુદા જુદા પચીસ દુનરો શીખવનારે તરફવાર છે. મીરાસી ડબલ્યુ. એચ. મેડકેન, ડૉ. મળ્યામ, એસમજ હાજની સામે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ.

પીઆના, આરમ્મો, હારમોનીઅમો, ગીતાર, ઝીકરસ, મેન્ટાલાઈન, તથા અત્યંતના વાદ્યો. મધુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં નવાં ચોપાન્યાં દરમે એમારે ત્યાં આવે છે. સવથી તરારનાં ડરાઈંગો તથા ગીતારો મારફે કરીને

ધણી સરસ રીતે દરેકમાં જરૂરમાં આવે છે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તદત નવીન ધપતી અને આજ મુખીમાં

બહાર નહી પડેલી

ખો ર દે હ આં વ સ્તા,

(તેની માએતીના સાર સાધે.)

માએતીના સાર લખનાર,

એરવદ કાવસજી એદલજી કાંગા.

મળવામાં રહે એવી નાના કદની ચોપડી જેનું કદ માત્ર કોઈમાં ૪૫ ઈંચ તથા ચોદકાઈમાં ૩૩૫ ઈંચ છે. એ ચોપડી રોજાવમાન પુર્કાં સાથે એજ્યુકેશન પ્રેમમાં ધણી સરસ બંધાવી છે. એ પુસ્તક ૧૧૦ સફૂ નું પછુ દરદાર બેનવા બતા, સરવેને ખરીદ કરવાને બની શકે મહે ક્રીમત તેની ધણીજ મળજીત બંધાઈ સાથે માત્ર આના બારની દાખી છે તથા તેણીની રીતની બંધાઈ સાથની થોડી ગીલીન સાથની, જેનાં પુર્કાં ૬૫૧ સવ જરૂરોરત સાદેબની મુનેરી બીલીટની ચણી આપવામાં આવી છે, તેના રૂ ૧ પડશે. પાસ્ટરન ૦૧

એ પુસ્તકમાં આંગે, ધયા, નીઆરોશ, ગેટો, પતેતો, નીરંગ, બાએ, નમસકારો ઉપરાંત નવ યશોત દાખલ કરવામાં આવી છે.

કચસરે વિન્દ છાપાખાનામાંથી મલશે.

ખરશેદજી મનચેરજી ભેસાનયાની કુાં

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ મુંબઈ, હેરેકોટ, હારનખી રોડ, સર જમશેદજી છજાભાઈની રફૂલ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

દમારે ત્યાં તરેકવારે જાતનું ચીનાઈ, નીચાપતી, જેખાનીસ અને રોંગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોત્રકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેવું નવી નવી જાતનું સાઈ અને સસતું મલશે તેમજ ઉનનું અને સુતરાઈ કાપડ પણ ક્રીદાયત બાવે મલશે. ચીન, નીચાપત, રોંગાઈ અને જેખાનથી દર પંદર દહાડે નવા નવા માલ આવે છે.

છક, મીશક અને કસબ તીલીનો સુરતી માલ ભરવા સાર ક્રીદાયત બાવે મલશે.

રેશાવરના ધરાકાએ દમારી દુકાનની બેટ લેવાથી ખાતરી થશે. આદાર મામના આરડશ ખાતરીથી બનવવામાં આવશે.

તમામ ખોરદેહ અવસ્તા:

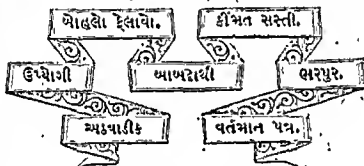
જેમાં આંગે, ધયા, પંચોંગેટ, બધી પતેતો, નીઆરોશ, પચીસ યશોત, બાએ, આદરંગાનો, આરડો, અતેમ, પેદેશારનું, મુકતાદના દહાડાએ ઉપર પડવાના રજરજેના દા, ત્રીસે રોજની સેતાએસ, દુવા નીરંગ, આશીરવાદો, મોનાજાતો અને એ વગેરે સવસા અવસ્તાનું મોહોઈ પુસ્તક જેના જેવું સંપુરણ, સંપૂર્ણદાર અને શુધ્ધ જોડણીનું પુસ્તક બીજે દેકાણીથી આંગે મુખીમાં કોઈ પણ પ્રગટ થયું નથી. એ પુસ્તક મોટા જાડા આદરમાં લખાયું છે, જેથી તે ધણીજ સેદહાઈથી વચાઈ સરખ છે અને આંગે તાણવી પડતી નથી.

કૌમલ—પુસ્તક એકના રૂપયા ચાર. વધારે નહીં કાચલ પેર છપાવેલીત રૂપયા આઠ. સઘથી સરસ નહીં કાચલ પેર છપાવેલી રૂપયા પંદર. પોસ્ટરન રજ પાંચોનો રંગાં રજ પાંચોનો રંગાં તથા રાખ વાલીનો રૂપયા.

કચસરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે યુજરાતી તથા ઈંગ્લેન્ડ-યુજરાતી પ્રદેશમાં
વધારે ફેલાયકું તથા આટી હલરથી વધારે ધરાજીવાકું ...

❀ ક યે સ રે હિન્દ : ❀

લિવાજમનો દર,

(જે હવેના આંખ ઉપર અવપતે મોહ્ય.)

યુગ્મર્થો વરસનાં.....રૂ ૪-૦-૦ દેશવર.....રૂ ૫-૧૦-૦
પાછલો લિવાજમ આખનાર પાસેથી વરસનાં રૂ ૬) જેને વચુક કરવાની આવડી.
જાહેર અખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧, બીજાનો અડધો આવ.

જી રેખરવારી ૧૮૯૦. ક.

પુસ્તક ૧૬૭.]

[અ'ક ૧૬૭૬.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેલીએ 'અમદ' થતું; સ્ત્રીઓને સરવે
વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેકું માસીક ચાપાનુ.

જી લ ખ ના રી—પાદશી બાનુઓ. જી

ચું બઈ:

કયમરે સિન્હ સ્ત્રીએ પ્રેસમાં,
કરામત કાપસલ મેહતાએ પોતાને મારે બાપું ૦.
કીમત વરસ ૨ ના આંગ ઉપર રૂ૩;
પાસ્ટર ૧ આના.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં
બખતાવર બાનું લેડી રેના માન
પામેલા આસરા હેઠળ.

૩ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—રેનાર વાલી ૧૮૯૦. ૬

૧. ધર સંસારી કેળવણી—(લખનાર Two Old Maids).....	૩૧૧
૨. મીસન બાવાનું વરિયત—એક યાત્રી અભયજી જેવી રસીલી વાલી—ચીત સાથે—(લખનાર મીસ રીરીન ફૉ પાટક).....	૩૧૫
૩. એક લાલી બાઈડી પુરુષને માટે સઉથી સરસ સાથી છે—(લખનાર મીસ ધનબાઈ ફૉ રોડના).....	૩૧૮
૪. કંઈકે તેવી પાર ઉતરણી—(લખનાર મીસ મેહેરબાનું કાવસજી રોડ ૧૫૪).....	૩૧૯
૫. રાંધવાને લગતું—(લખનાર મીસીસ રીરીનબાઈ દારાસાદ તારાપોરવાલા).....	૩૨૩
૬. સ્ત્રીનાં લાભી કાર્યો અથવા અબજા જાતની હીમત તથા સહયુગની કામગીરી—(લખનાર મીસ માણેકબાઈ દાંડારા).....	૩૨૪
૭. નામીથી સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—મીસ મેરી કારપેનતર—ચીત સાથે.....	૩૨૬
૮. મારી બેલનપણીઓને રીખામણ—એક સંપીકું કુખી કુટુંબ—(લખનાર મીસ મેહેરબાનું ધનજીસાદ ખરાસ).....	૩૨૬
૯. સ્ત્રી માતા તરીકે—(લખનાર મીસ નર્મજી ખૉ કોહવા).....	૩૩૦
૧૦. “સનબીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર—ક્રી લેડી આસી—દસ ચીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નૉ મેૉ પટેલ).....	૩૩૧
૧૧. કાલે—કાલ હપર મુલતવી રાખનાર એક માણસને દામે લખાવસા પોતાની હંદગીની બનાવો—(લખનાર મીસ નવાજબાઈ નૉ પાટક).....	૩૩૪
૧૨. લરખા શુદ્ધવા પીસે—બે ચીત્ર સાથે—(લખનાર મીસ રીરીન ફૉ પાટક).....	૩૩૭
૧૩. રચુને કુરસાદ—(લખનાર રચુને કુરસાદનાં બાનું અધીપતી).....	૩૩૭
૧૪. બોલારો બઈ વેળાનો—(લખનાર રચુને કુરસાદનાં બાનું અધીપતી).....	૩૩૮
૧૫. શુભઈ તથા દેશાવરથી ખરા જવાબો લખી ચોકલનાર બાનુંબોનાં નામોની દીપ	૩૩૮
૧૬. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૩૩૮

STRI MITRA : OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હું.

ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૦.

અંક ૧૨મો.

✽ ધર સંસારી કેળવણી ✽
યાને એક ખરી કેળવાયલી માતા પોતાનાં
બાળકોને કેવી રીતે ઉધારે છે.

માતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

મકરણ ૫ પુ.

આશ્ચર્યનાં છુપાં લગન—“વીકરોરયા” સ્ટીમરનું
સુખ થયું—ખરબેલી છ’દગી.

વખતથી મનવેરશાહ મરજી હોરમન-
શાહને ઘર એવી ખજાર લાગ્યા કે સરજન
ખરજોદહ મેનર અને તેની અતીશય પુ-
ખસુરત પાસડી કે જેણીએ સંધ્યા પાર-
સીએન નહી પણ કેટલાક અજાણેનુંબી
પોતાની પુખસુરતી માટે ધ્યાન મેચું
હતું, તેઓ તો પરણીને ખરજોદહ જે
લશકરમાં મોકરી હતા તેની સાથ રચન
ઉપડી ગયાં, સ્વારથી હોરમનશાહને મનથી
દુન્યા દહારી અકારી પડી અને તેવણની તખીયન પણ લઈ-
ડતી આવી. તેણીને હવે તેવણ કદી નેરોજ નહી એ વીચારે-
કરણ કે તેવણ એમજ ધારતા હતા કે તેણી હવે સ્વંથી
પાછી ફરજોજ નહી—તેવણની બીજી સવળી લાગણી છતી લીધી.
તેણીની આંધે તેવણનો ચુરસો ઘણે દરજે એહો કીધો. તે
ખાન કે જેણીનાં ઘરમાંથી અને જેણીની સુકતીઓથી તેવ-
ણની દીકરી નાદસી ગઈ હતી તેનું નામ તેવણે કદીથી દીધું
નહી, પણ જે કોઈથી વેવાએ તેણીનું નામ દેવામાં આવતું
તો તેવણ ઉસરારી આવી એરોડા દોડી આંચી જતા. વાર-
વાર જે સખાનાઈથી તેવણ આઈમાય સામે વરતતા હતા તે

માટે પોતાને જદનામ કરવા લાગ્યા, અને હવે એવણને એવડા
કવચસથી વીચાર આવતો કે, એ કે તેવણ કદાચ હમણાં
સખતની થયા હોય, તોપણ તેવણના અગાડિના ખ્યારનો તો
તેણીએ કોઈ બદલો આપવો હતો.

અરે! જે તેણીએ બસ લખ્યુંજ હતું, તેણીએ ફક્ત પોતા
ઉપર દહા સુધી ખ્યાર રાખવાને તેવણને અરજ કીધી હતું,
પોતે તેવણને દીધેમાં દુઃખ માટે પસ્તાવો ખતલાઓ હતો.
પણ નહી, કોઈ પણ કાગળ આવ્યું નહી, અને આ વીચાર-
સથી તેવણની તખીયન (જે ધણી સારી તો હતીજ નહી) ને
તુકરાંન થયું. તેવણ આજેજ દુઃખ તમે એટલા તો દુખાઈ
ગયા હતા કે જ્યારે તે કરતાં વધારે સખત દુઃખ તેવણપર
આવી પડ્યું સારે તેના બેાન તમે તો તેવણ કદીજ શક્યા નહી.

એ કે આઈમાય તેવણનું માનીતું બચ્ચું હતું, તોપણ તેવ-
ણની સંધળી મગરૂરી અને આશા તેવણના દીકરા સોરાય-
નાંજ સખતથી હતી, કે જેણે સાત વરસ દેગલડમાં અભ્યાસ
કીધા પછી સીરીસ સરજનની પરીક્ષા ફોદમની અને માન
સામે પસાર કરી પેદલી પદવી મેલરી, સરજન મેનર હોમી-
લટનની બચામણથી તેજ લશકરમાં જોડાયો અને થોડા વખ-
તમાં દરેક અમલદારનો ખોરા અને માનીતો થઈ પડ્યો.
દીનગાઈ જેવણ પોતાના બાઈને નાનપણથીજ ઘણાં ચાલતાં
હતાં, તેવણનો હવે તેની ઉપરનો ખ્યાર વધારે વધ્યો, અને
સોરાય જ્યારે પોતાની પરીક્ષા પાસ કીધા પછી જે ધોરો
વખત પોતાના બાવા, બેવડોને મલયા આવ્યો સારે એકલાં
દીનગાઈનોજ નહી પણ તેવણના વડોના વખત પણ સુખ
અને પુશ્કરીથી પસાર થયો. આઈમાયના નાદસી જવાથી
જે વણ મગીના સુધી હોરમનશાહનું કુટુંબ એટલાં તો દુઃખ
અને આંતામાં ગીરફતાર થયું હતું કે તેઓ બીનનું કંસાનો
પણ વીચાર કરતાં ન હતાં. પણ હોરે તેઓને એક દુઃખ-
ભર્યા કુટા મીસાવ માદ આવ્યું કે, તેઓએ સોરાય તરફથી
ઘણો વખત થયો કાગલ મેલ્યું ન હતું. જે વીકરોરયા ના-
મની સ્ટીમર સોરાય પોતાનાં લશકર સાથે સફર કરતો હતો
તે ઉપરના બીજા અમલદારોનાં કુટુંબો તેમજ હોરમનશાહનું
કુટુંબ પણ આશા સામે આશા રાખતાં હતાં કે કદાચ આજે
લશકર કોઈ છુપી અને દુરની સફર નીકળ્યું હશે અને તેઓની
ખજાર જલદીથી તેઓને મલશે. અફસોસ! આજા દુઃખ

બરેલા અદિશમાં મહીનાઓ પસાર થયા પછી એવી અખર મહી કે સ્ત્રીમપરનાં યોગકં ભાગેલાં પાટીયાંઓ, યોગે અને તેઓના માથેકનાં નામ સાથે યોગકં પેટારાઓ આદિદ્રાના કોનાર આગાધથી મહી આપ્યા હતા. પેલીઓપરનાં નામે પચથી નજીવું હતું કે તે સ્ત્રીમર વીકરેકયા પરના અસાધી-ઓતોજ માલ હતો. આ સામેતીઓપરથી લોકો કાંઈ પણ શક વગર કહી શકતાં હતાં કે, તે સ્ત્રીમરપરનાં સધળાં કમ-નસીય આદમીઓ કે જેઓને માટે કેટલાંક દુઃખી છપ્પે આંસુઓ પાડતાં અને કેટલાંક વાત બેતાં હતાં, તેઓ મોત અથવા ગેલમગીરીના સપાટામાં આવી પડ્યાં હશે. આ દુખ દીનબાઈને નહીં ખમી સમાય તેટલું લાગ્યું. તેણી સમજતી નહીં શકતી હતી કે સોરાય જેવા નીરોપ અને દયાવંત માણસને આવી રીતે કેમ આંત આવે. એ કે તેણી પોતાના ધણીને ધણી માહતી અને માન આપતી, તેપણુ તેવણુ તેણીને દમ-છાનાં જેટલા કીમતી કોઈ વેચા પણ થઈ ન પડ્યા હતા. તેવણુની સમજાહો અને દયાબરેલી લાગણીની મદદથી તેણી પોતાની ફરજ આસ્તે આસ્તે સમજ્યા લાગી અને પોતાના પેદા કરનારની મરજીને સચુરીથી તળે થઈ. એ કે વખત જતાં તેણીનું દુઃખ યોગકં નરમ તો પડ્યું, તેપણુ તેણી પોતાકા હેતવંતા ખ્યારા બાઈને કહી પણ વીસરી શકી નહીં; પોતાનાં કુટુંબનું તેમજ આસપાસનું સુખ વધવા છતાં પણ નહીં.

સ્ત્રીમર વીકરેકયાના યુગ થયા પછી બે મહીનામાં હોર-મજશાહ બેદસ્તનશીન થયા, પણ તેવણના આત્માને પેલી કુખ્યામાં તેવણનો દીકરો મધ્યો નહીં. સોરાય કાંઈ મરણ પામ્યો ન હોય. તે તો ધણીક વરસો સુધી ગેલામગીરીના છુલમજાત તળે સમજવા કરતો હતો, પણ તેની કાંઈ પણ અખર મહી ન શકવાથી હોરમજશાહનાં દુરનાં સગાના ત્રણ વર-સના છોકરાને તેવણુને દીકરો કરી આપ્યો અને તેવણુની વડોદશમાં આવેલી મોટી રચાવર મીચકત તેવણનાં કુટુંબના ધારા પ્રમાણે તે કદી લીધેલા દીકરોને ગવી.

વરસો પસાર થઈ ગયાં અને દીનબાઈ પોતાના કુટુંબમાં પોતાના ધણી તથા બાળકો સાથે સુખમાં દીવસો યુગવાર લાગ્યાં. તેવણુ જોહ પાસે એટલીજ દુવા માગતાં હતાં કે તેની મર-જીથી બે કદાચ તેણીપર ગરીબાઈ અથવા તો કાંઈ બીજું-ચુંકડ આવી પડે તો તે અખવાની તેણીને શકતી આપે. ન્યારે તેણી પોતાનાં છોકરાને ધણીજ ઉતમ નીતીની કેળ-વણીથી ઉધવણી દોરેશ કરતી, લ્યારે તો સધળાં સુખ સાથે ખરેખરજ તેણીને યોડી ધણી ચીંતા તો હોતીજ બેઠીજે. તેણી એક એવી સ્ત્રી હતી કે જેણી બીજી કેળવણી કરતાં નીતીની કેળવણી આપવાને વધારે આતુર હતી, કારણ કે તેણી બજાતી હતી કે, એ તે કેળવણી ખરાખર મહે તો લેતી કેળવણી લેવાને તેઓ વધારે લાયક અને આતુર થાપ. તેણીને લો જે દીકરાઓ ઉપરાંત બીજી બે દીકરીઓ હતી. દીનબાઈ પોતાની લાંબા વખતની એક મુશદ દમણાં પાર પાડી શક્યાં હતાં. અપવણુથીજ તેવણુને એવો વીચાર હતો કે માણેકબાઈએ તેવણુપર કીધેલા ઉપકારનો ગદ્યો તેવણુની

દીકરી બજાતીને મદદ કરી તેવણુ વાળી આપશે. નાનપણુ-થીજ દીનબાઈ અને બાઈજી વચ્ચે કાગળ પત્રનો વેદવાર હતો અને માણેકબાઈ પણ આ બે છોકરીઓ વચ્ચે દોસ્તી વધારવાને શુશ હતાં. બાઈજીનાં યુગરાણુ માટે પુરતાં સાંપણો ન હોવાથી દીનબાઈએ તેણીને પોતાને લાં મહેવા બોધાવી. તેણી એક સ્વતંત્ર અખાસની બાતુ હોવાથી દીનબાઈનાં છોક-રાંઓને સીખવવાનું પોતાને માથે લીધું. યોગક દીવસો સાથે રહવા પછી તેઓને માત્રમ પડ્યું કે તેઓને એકએક સાથે ધણું સાકે સોદધાઈ જશે. બાઈજીનાં દુઃખી દીકરો દીનબા-ઈમાં ધણેજ સારા સાથી મર્યા અને દીનબાઈને પણ માત્રમ પડ્યું કે, બાઈજી તેણીનાં પોતાનાં છોકરાંઓને નીતીની તેમજ બીજી કેળવણી આપવાને તદન લાયક હતી અને પોતે ધારેલી ઇચ્છા આવી રીતે પાર પડવા માટે દીનબાઈ અને મનચેર-શાહ પોતાને મુખ્યારકબાદી આપવા લાગ્યાં. ન્યારે એક ન બને તેવી મીઠા આપણે ધારતાં હોઈએ અને તે ન્યારે અને લ્યારે આપણને જેટલી શુરાલી ઉપજે, તેટલીજ દીનબાઈનેથી ઉપજ.

આઈમાયદાન વીચાર તેવણુની સુખી છંદગીમાં એક કાળાં ધાળાં મીસાસા હોઈ, તેવણે તેણીપર ધણેએક કાગળો લખ્યાં હતાં પણ તેના કાંઈ પણ જવાબો અથવા નહીં, કદાચ તેનું કારણ એની હોય કે, ખરોદજ લશકરના સરજન હોવાથી તેઓનું રહેણાણ વારંવાર ગદ્યકાતું હોવાથી. આઈમાયને દીનબાઈ-નાં કામગીરે મળ્યાં નહીં હોય. ગમે તે હોય, પણ આ સુધી આઈમાયનું ઉતાવળથી અધિક લખેણું કાગળ જે નવરેજજી દરરોજ પુકે કીધું હતું અને જેમાં તેણીના વીધવાપણીની અને બધે બરેલી માંદગીની ચેકકામતી અખર હતી તે અખર, આં સુધી દીનબાઈને તેણી માટે કાંઈ પણ અખર ન હતી. તેણીએ તે કામગીરમાં પંચગની આપવાની ઇચ્છા જણાવી હતી અને લખ્યું હતું કે કાંઈ નહીં તો તેણી પોતાનાં છોકરાંઓની ઉપર સંભાળ અને ખ્યાર રાખવા માટે દીનબાઈને અરજ કરવા શ-કતીવાન થાય; કામગીરનું સરનામું બરાખર ન હોવાથી તે તેવણુને ધણે દીવસો પુર્યું, અને આ દુઃખ બરેલી અખર સમજ મન-ચેરશાહ અને તેવણનાં ધણીવાંણી તરજન શુશાવજ જવા માટે ઉપડ્યાં.

એક દીનબાઈને શુશ અને બજ મારફતે પોતાની બેદનની પરણેલી છંદગીના હેવાકથી વાકેક થનાં ધણાં વરસો લાગ્યાં, તો પણ અમારી ફરજ છે કે અમારાં વાંચનારાંઓને પરણેલીજ તે માટે જણાવીએ કેરીએ નહીં તો કદાચ તે જનકયા વીના યુગની ગ્યાસ ચકણ જેમ તેણીની માસીને લાગતી હતી તેમ આપણને પણ અસ્વભાવીક અને નહીં સમજ શકાય તેવી લાગે.

આઈમાય પરણેલી છંદગીમાં સુખ ભોગવી શકે એ એક નહીં બની શકે તેવી વાત છે; પરંતુ તો દરેક જણની માનીતી યઈ પડવાથી તેણીને કીક મળદ પડી, તેણી ફક્ત પોતાના વર (જેને તે તેણી સોરાયજી વાદવાને તદન સુધી ગઈ હતે તો જરૂર માહતો) નીજ માનીતી ન હતી, પણ વળી તેના દરેક દોસ્તની પણ માનીતી હતી અને રંચનમાં પણ દરેક કામમાં પોતાની પ્રુઅસુરતી માટે વખણાઈ ગઈ હતી. પણ, ચાર વરસો

સુધી તો પોતાની બાઈકીની આવી વખાણુ યતી બોઈ ખરશે-
દજ મગર યવા લાગ્યા, પણ ત્યારે તેવણુની તણીએત ને
દમેશાં ખરાબજ હતી, તે કામના બોળથી વધારે બગડ્યા માંડી,
અને ને વખતે તેવણુને ધરનાં સુખની વધારે અગત હતી, સ્થારે
તેવણુ મોઢાં દુઃખ વચ્ચે બેઠું કે તેવણુની ઈચ્છાએ અથવા
તો સુખની તેવણુની બાઈકીને કાંઈ પણ દરકાર ન હતી. તેણીને
તેવણુને ખાતર પોતાની મેળે શોખ બોલવા નહીં ગમતી હતી;
તોપણ તેવણુ તેણીને આહતા હતા, આઈમાય જેમ અવપણમાં
પોતાના બાવાને પટાવી સમજાવી લેતી, તેમ પોતાના વરને પણ
સમજાવતી, અને પોતાની સાથે બહાર જવાના કાળાગણ કરતી
અને કહેતી કે તેવણુ જે તેમ કરે તો તેણી તેવણુનાં કહ્યા
સુજન યાદે-પણુ તેણીને અગત ઘેરમાં તો ગેંધાઈ રહેવા
ગમે નહીં-આ સઘળાં પરથી તેવણુને લાગતું કે તેણીને ઘેરમાં
રાખી મેજથી ધણુંજ ખાતરી થઈ પડે અને તેથી કાંઈની કરી
તેવણુ તેણીને લઈ બહાર ફરવા જતા અને કાંઈ વેળાએ તેણીને
એકઠી મોકલી પોતે ઘેરમાં રહેતા, પણ તેવણુને થોડીજ ખબર
હતી કે આઈમાય ધરમાં શા માટે રહેવા નહીં માંગતી હતી.
બૂંદે કારણુ તો એ હતું કે, તેણી બ્યારે ધરમાં રહેતી સ્થારે
તેણીને સોરાબજ વાહડ્યા યાદ આવતા હતા, કે ને દુઃખ તેણીથી
ખમાઈ શકાતું ન હતું, અને તે વીચાર દુર કરવાજ તેણી બહાર
ફરતી હતી. વળી તેણીનાં મનમાં બીજાને વીચાર એ હતો કે
તેણીની પોતાના બાપ તરફની નાતાબેદારી માટે તેવણુ તેણીને
રખેને ક્રાપ દીધા હોય. આ વીચાર તેણીનાં સુખમાં હમેશાં
ખગલ કરતો હતો, પણ જોકે પોતીકા બાપના આપના વીચારે
તેણીનાં દીકરાને ધુનવતા હતા, તો પણ તેણીની મગરૂરી તેણીને
પોતાનાં સગાંઓ સાથે કાગળ પત્રોના વહેવાર શખતાં અટકા-
વતી હતી. તેણી કહેતી હતી કે તે લોકો તેણીની સાથે સગાહ
કરવા માંગતાં ન હોવાથી તેણી પણ તેમ કરવા માંગતી ન
હતી; આ સઘળું છતાં કાંઈ વેળાએ દીનબાઈને બેવાને તેણી
તલપતી હતી.

જેવી આઈમાય સખત હોવાની અને મગરૂર હતી તેવી કાંઈ
તેને બોલાએ બનાવવાની ઈચ્છા ન રાખી હતી, તેણીના અરાખ
અને સારા શુભો એકમેક સાથે લાકાઈ કરતા હતા, અને છેલ્લા
પહેલાં પર ફૂટેલ મેલવતા હતા, તો પણ સારા શુભોની તેણી-
પર એટલી તો સત્તા હતી કે તેઓ તેણીને હમેશાં કંગાળ
બાંધતા હતા. તેણીને લાગતું કે તેણીને ઈછતે તો તદ્દન
એક જુદીજ કીસમની આવી થઈ શકતે, કે તેણીનું સુખ તદ્દન
પોકણ હતું અને મજલ તદ્દન ફેકડતી હતી; બ્યાર સ્થાર તેણીને
દીનબાઈના નરમાસવાળાં એકદરે યાદ આવતો, અને સારો મારો
લેવાને તે તેણીને અરજ કરતો હોય એમ દીસતું હતું, પણ
આ સઘળા વીચારથી તેણી એટલી તો કમકમતી હતી કે એક
વખરમાં આવા વીચારથી મનગાંથી દુર કરતી અને કહેતી
કે સારાં કામેર કરવાને તેણી લાયક નથી.

ફક્ત એકજ સુખ એવું હતું કે જે તેણીને પોકણ અથવા
તો કાંઈ પણ ખામીવાળું ન લાગતું હતું અને તે તેણીનાં હો-
કરો હતો. તેણી તેને માની ન રાખા એટલા ખાચરથી ચાલતી

હતી. તે દીકરા નાનપણમાં તેણીનાજ આબેહુલ એકદરે ધરાવતો
હોવાથી તેણીના વધારે ખાતરીતો થઈ પડ્યા હતા, પણ જેમ
જેમ તે મોટો થતો ગયો તેમ તેમ તેણીના બીજા નાખુશ વીચારો
તેણીનાં મનમાંથી જતા રહ્યા અને પોતાના દીકરા પર તેણીનું
હેત વધતું ગયું. તેણી પોતાના છોકરા પર ઘણો વખત રોકતી
હતી ખરી, પણ તે કાંઈ તેને સંગીન કેળવણી આપવામાં નહી,
કે જેમ કરતું તેણી પોતાનાં દીકરાને દુઃખ લગાડવા સરખું ગણતી
હતી. વળી જાતનો સ્વભાવથી કાંઈ એવો ન હતો કે તેણીને
જાણું દુઃખ દે, અને જોકે તેણી તેને હદ બાહરનો લાડ લડા-
વતી હતી, તોપણ એકથી વેળાએ તે પોતાની માતાને સામે
જવાળ દેતો ન હતો.

કેઈ ચીજ તેણીને પોતાનાં છોકરાં તરફ ખેંચતી હતી તે
કહેતું મુશકેળ હતું; તે કાંઈ એક માતા પોતાનાં સઘળાં બાળ-
કાને આહે તે જાતનો ખ્યાર ન હતો, કારણુ જો તેમજ હતો
તો તે જાતનો ખ્યાર તેણીએ પોતાની દીકરીપર પણ દેખાડ-
વો જોઈતો હતો. પણ તેણી તો તેથી ઉઘડીજ રીતે જેટલા
ખ્યારથી જસ તરફ વર્તતી હતી, તેટલીજ ખેદકારી શુદ તરફ
દેખાડતી હતી.

સરજન મેગર ખરશેદજ (તેણે આ બાધો બાર વરસની
વધાદાર નોકરી બજાવ્યા પછી મેલ્યો હતો) પોતા તરફની
તેણીની ખેદકારી યુગે મોટું ખમતા હતા—એટલુંજ નહી
પણ તેવણુનો તેણીની તરફનો ખ્યાર પણ એછો ન થયો હતો;
તો જોકે તેવણુને લાગતું તો હતું, કે તેવણુની બાઈકી કાંઈ
શુલ્લ વગરની નથી. તેણી જસ ઉપર જે હદ બાહરનો ખ્યાર
કરતી હતી, વળી તેની કેળવણી પર જે થોડું ધ્યાન
આપતી હતી તેથી તેવણુ ધણુંજ ખુશ થતા હતા, કારણુકે
તેવણુ કમના સખે ધણું ખૂં ધરથી દુર વરતા હોવાથી
પોતાની દીકરી પર ક્યું પડે છે તેની તેવણુને ખીસકુલ ખબર
ન હતી. પણ બ્યારે સચ્ચાઈ તેવણુની આંખો સામે આવી
કે તે બાપકીને તો તેની માતાએ તદ્દન નીચારી મુશી હતી,
અને એક આવાની સંવાળ હેઠળ સોંપવામાં આવી હતી, અને
બ્યારે જસનાં ખુશ મોજાજ અને મોલકણ બપાસ સાથે તેણીની
ચીરગ્રાહ ખવાસ સરખાવવામાં આવતો હતો સારેજ તેણીનું
નામ દેવામાં આવતું હતું, સારે તેવણુની આંખો ઉપથી અને
સારે તેણે પહેલીજ વાર પોતાની જગીર નાપરદગી તે માટે
જવાબી. તેવણે કણુલ કાંઈ કે તેવણુનો દીકરો કદાચ ખુશમુરની
અને ફુલીઆરીમાં ચલડતો હોય, પણ શુદ સ્વભાવે અરાખ અને
ખ્યાર દરવામાં જસ કરતાં વધારે થડી હોય એ તેવણુ માન-
વાને સાદ ના પાડતા હતા. તેવણુ અને બીજાંઓ કે જેઓએ
તેણીને નાનપણમાં ઉધારી હતી, તેઓને શુદનો એકદરે ચીર-
ગ્રાહ નહી પણ કાંઈ પીડાતો દીસતો હતો. તેણીની આંખો
તેણીના બાપના જેવો નજબો હોવાથી તેણી હમેશાં સીક આડ્યા
કરતી હતી, અને દુઃખથી રડતી તથા ચીરગ્રામાં કરતી હતી.
આઈમાજે માંદગીને કસો પણ અનુભવ ન હોવાથી તેણીનાં
દુઃખને ખુદરતી અરાખ ખવાસ તરીકે જણાવતાં હતાં, તેણીની
આથા અરાખ અને શુરાગનખોર હોવાથી તેણી પણ એજ

મતને, ટેકા આપતી હતી, અને તે ગરીબ છોકરી પણ વરસની થાય તે આગમન તેણીની માતા અને આપાની સખતારી તેણી-પર એટલી હતી કે તેણી જાનના નેટલીજ ડાહી છોકરી થઈ ગઈ હતી.

કેડારમાં સરગન જેવર આપી અગ્રણ વર્તણુક સાથે પોતાની નાણુપત્રી જણાવતા હતા, તેવણની ખાઈડી તેવણની આ નાણુપત્રી સમજ શકતી ન હતી. છેલ્લે સરવાયે તેવણે યુરસે થઈ જણાવ્યું કે તેણી ગમે તેવી રીતે જ્વલ સાથે સાથે, પણ યુગ પરતો તેવણ પોતે પોતાનો કાણુ સલામતો, અને તેવણ શીવાય કોઈએ પણ યુગને હાથ લગાડવો નહી, ને તેણી કોઈની મરતી કરે તો તે માટે તેવણને કહેવું, અને ને જરૂર પડશે તો તેવણ તે માટે તેણીને ધમકાવશે, પણ કોઈ બીજાને તેવણ વચમાં પડવા દેશે નહી. આઈમાજો એ માટે કોઈ પણ વાંધો લીધો નહી, કારણકે તેણીના વરે પોતાની દીકરીને કેળવવાનું માથે લીધાથી તેણીને બાંહેધો ભાર આપેલા થયો હતો.

જસદીથી તે ગરીબ બાળકે શોધી કાઢયું કે જે જીવસુરત બાનું જેને તેણી “મમા” નાં લાડકાં નામથી બોલાવતી હતી અને જેને એટલી બધી માયાથી ચાહતી હતી, તેને તેણી માટે કોઈ પણ ખ્યાર અથવા હેત ન હતું. વારવારની રીડાઓ તેણીના નરખાસ બરેકા જીવ કે જેને ખ્યાર ભરી સંભાળની જરૂર હતી) ને એકરાર કરી નાખ્યો હતો, અને આથી તેણીનું દુઃખ બમણું ત્રણપું વધ્યું. તેણીના આપનો ખ્યાર તેણી પર હોવાથી તેણી તેવણને વધારે મનજીતીથી વળગી રહેતી અને વધારે ખ્યારથી ચાહતી હતી, તેવણનો દરેક બોલ તથા હુકમ તેવણ જ્યારે તેણીથી દુર હોય ત્યારે હરોશમાં એક કીમતી મીન મીસાસ તેણી સંભાળી રાખતી હતી, અને તેણી વળી એટલી તો સંભાળી કે એક બચ્ચું તેમ કરે એ તદન અવરખાવીક જણાઈ હતું. તેવણ તેણીને પોતાની માતાને માન આપવા, ખ્યાર કરવા અને દરેક મીનમાં તાણે થવા શીખવતા હતા (જોકે તેમ કરતાં તેવણનું હૈયું કાટકાટ થઈ હતું) અને કહેતા કે તેમ જે તેણી કરશે તો થોડા વખતમાં જ્વલ નેટલી સુખી થશે, અને યુગ, જોકે તેવણને સમજ શકતી ન હતી, તોણણ તેવણની ઈચ્છાઓને તાણે થતી હતી, પણ ખરશેકજ મેનરને યોડીજ ખ્યાર હતી કે આપા સારા કાદથીથી તેણીને કેટલું અગ્રણ થયું હતું.

યુગ એમ માનવા લાગી કે તેણીની માએ ધમકાવવા અથવા બીરકાવા શીવાય તેણીની કોઈ પણ દરકાર કરતી ન હોવાથી તેણીમાંજ (યુવમાંજ) કોઈ જુલો હશે; તેણી જ્વલના જેવી જીવસુરત અને હસમુખી થવાને ઈછતી હતી અને એમ કારતી હતી કે તેની ન હોવાથીજ પોતાની માતાનો ખ્યાર મેલવી શકતી ન હતી. જે કદાચ જ્વલ પોતાનાં માનીતાપણીને લાભ લઈ તેણીપર દોર ચલાવે તો તેણી કદાચ તેને ચાહવાને બદલે તેની અદેખાઈ કરતે, પણ તેનો સ્વભાવ એટલા તો ઉમદા, બોહાં દીનસો અને માયાળુ હતો કે હમેશાં તેણી સાથે ખ્યારથી વરતનો હતો, અને રમતમાં તેમજ બીજ દરેક મીનમાં તેણીની સાથે બાગ જેવો હતો, તો જોકે તેણીને પોતા કરતાં ઘણી ઉત-

રતી કારતો હતો; તેણી કોઈ તેની ઈચ્છાઓની વચમાં ન પડતી હતી—ગરીબ બીચારી છોકરી, ઈચ્છાઓ યુ મીન છે તેની તેણીને ખ્યારની ન હતી—નાનપણથી આંસુઓને જે યુરસાથી અટકાવવામાં આવે તો તેઓ જસદીથી પરતો નથી. ખ્યાર પણ ખ્યારજર બોલાવ્યા વગર બહાર આવતો નથી અને તેથી છોકરા-નો ખ્યાર કેમ મેલવેલો તે મા આપના હાથમાં છે; અને આઈમાજ ને ખ્યારને માટે પોતે દરકાર પણ કીધેલી નહી તેને માટે ફરયાદ કરતાં હતાં.

યુગ રીધામાં પણ જ્વલ નેટલી દુશીબાર ન હોવાથી આઈમાજનાં મનમાં હરકું કે તેણી તેના કરતાં ઘણીજ ઉતરતી અને પોતાના ખ્યારને લાવકની ન હતી, અને તેથી યુગ પોતાના બાપ તથા ભાઈ તરફ વધારે હેત બતલાવવા લાગી. આ બાળક પોતાની લાગણીઓ ખ્યારજર સમજ શકતું ન હતું, પણ તે લાગણી તેણી નર વરસની થાય તેટલાં એટલી તો. જનજીવન થઈ હતી કે તેણીની પહોવારેની છંદગીમાં પણ તેજ લાગણીથી તેણી વરતતી હતી કે જે માટે તેણીને ઘણું બમનું પડ્યું હતું, તે લાગણી દુર કરવા દીનબાઈને ઘણી મેહનત પડી હતી. નાનપણમાં ચપલી અસર એટલી તો મનજીત હોય છે કે તે વખતમાં એક બાળક તરફ બેરકારી બતાવવા માટે એક કાઢકું માણસ હતું.

[સંખણ છે.]

TWO OLD MAIDS.

એક કુમાતી કઠાણી—એક અદસર જે બહાર મામ યુસા-કરીએ નાહતો હતો, તેને એક વખત કોઈ માલ ખરીદવાને હોવાથી પોતાની પેસાની કાઢળ બહાર કાઢી, અને કાઢળમાં વપાવવા લાગે કે માલ ખરીદવા નેટલા યુરતો પેસા તેની પાસે છે કે નહી. આ પછી પોતાના બીરાશની જગા ઉપર પોતાના એક બીયાણુ કુમાને મેલી માલ ખરીદવા ગયો. જ્યારે તે માલના પેસા કાઢળમાંથી કાઢવા ગયો ત્યારે તેણે જોયું કે તેણે તેમાંથી એક સોનાનો રીડો જોયા હતા.

જ્યારે તે ધર પાછો ફર્યો ત્યારે તેના નોકરે તેને કહ્યું કે કુતો ઘણે આતરી પડી ગયો હોય તેવું લાગે છે, કારણકે ગયે એટલે પતાવ્યા છતાં તે કોઈ ખાતો નથી; તે પોતાના માનીતા કુમાને મેલા એકદમ દોહી ગયો, જેણે તે બીરાશમાં હાથ લગાડ્યો કે આ વફાદાર પ્રાણી પોતાના શેક આગળ પુહોડી દળાવ્યું દળાવ્યું રોડી ગયું, અને તેના પગ આગળ પેસા બિચાઈ ગયેલા સોનાનો રીડો મેલ્યો, અને પછી ઉલટથી પોતાને માટે સુકેલો એક કાઈ ખરીદ્યો.

વાત એમ બની હતી કે, આ અદસરે પેસા માણનાં ગણતાં એક રીડો કોંય ઉપર નાખી દીધો હતો. કુમાએ તે ઉચકી લઈ પોતાનાં બીરાશમાં રાખ્યો, અને પોતાના સોના પેસા બિચાઈ જ્વલ તે રીડોથી તેણે ખાવા પણ ના પાડ્યું.

અપીણે આશક—“હું બહુ ડું કીયર, કે મારી સખનામાં હું પડકો રીડને મલતો આપું.”

કઠાણના માણસ—“ગને લાગેય કે તમારી મતલબ મેડો કહેવા ની છે કેમકે રીડ તો માદમીને વળગે છે, પણ તમે તો ક્યારના અમયા જો જો કરવા કરોય.”

મીસન બાવાનું વસિયત.

એક ઘણી અગત્યમ જેવી રસીલી વારી.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

જેમ્સ લકી પટે છે.

કે રેજીસ્ટ્રારે, ઓગસ્ટના માનીતા ડાક્ટર પ્રોવેટ નહીં, પણ ખીન રેજીસ્ટ્રારે હકી મીસન વીરજી એડીસન અને ખીનજી કેસ પોકારયો અને એક પગમાં બાપડા જેમ્સ શોર્ટ કેસ શરૂ કરવાને હાથા.

“એ પ્રદરથનું નામ શું છે?” એમ જણવને એક કમારકને પુછતાં ઓગસ્ટાએ સાંભળ્યા.

“શોર્ટ, મારા મેહરબાન.”

“મીડ શોર્ટ, તમે ફરયાદી તરફથી એકત્રાજ હાજર થયા છે?” જાહેર લગાર ભાર મુકી પુછ્યું.

“હા મેહરબાન, હું એકત્રાજ હાજર થયો છું,” જેમ્સે જવાબ દીધો અને બ્યારે તેવજી બેઠાના લ્યારે ફરક આંખ તેવજીને બેઠા લાગી અને ફરક જણ મુઠમાં હસવા લાગ્યું.

“અને પ્રતીવાદી તરફથી કાણ હાજર થયું છે?”

“મારા મેહરબાન,” એતરની જેનરલે જવાબ દીધો, “આ અને બાળકો પર બેઠાના મારા મીત્રો તેમજ હું પ્રતીવાદીઓ તરફથી હાજર થયો છું; વળી મારે કહેવું બોલે છે કે આ કેસ એટલો તો વાંધા ભરેલો છે કે બચાવ કરવા માટે એટલા બધા લીમાયતીઓની જરૂર છે.”

“બરાબર છે, મીડ એતરની,” જાહેરે કહ્યું, “પણ ખરેખર અને બાળકોએ એક સરખા પ્રમાણમાં નથી. અત્યંત તે બાળકમાં કોઈ વચ્ચે પડી શકતી નથી.”

“જે તમે નામદાર અને રજ બાપો તો કહ્યું,” જેમ્સે બોલ્યા, “કે ફરયાદી તરફથી લગનાર એકજ જણ છે તેવું કારણ ફક્ત એજ કે, નાણાંની તંત્રીને કીધે વધારે લીમાયતીઓને ચેકી શક્યા નહીં, તોપણ આ કેસથી હું સારી પેઢે વાકેફ છું અને તમે નામદારની રજથી તે માટે મારેથી બનતું કરીશ.”

“કીક છે, મીડ શોર્ટ,” જાહેરે સાહેબે તેવજી તરફ લગભગ દયાથી બેઠું કહ્યું, “તમારે હેવાજ કહી સંભળાવે.”

જેમ્સે લાંબાં પંધરાયતી ગંભીર મુપકીની વચ્ચે પોતાનું બાપડા શરૂ કર્યું, કે જેમ કરતાં તેવજી પહેલીજગાર વજરાઈ જઈ ધુનવા લાગ્યા; અને એકાએક તેવજીનાં જેનરમાંની સઘળી બાળક

મુખ ઘઈ ગઈ; બાપડા જેમ્સ કરતાં પણ ઓછાં કારણથી બાપડાનાં માથેના ઘણાં બાવા ધભરાટમાં પડ્યા હશે. ખીયારા જેમ્સને તો તેવજીની હાંદગીમાં પહેલીજગાર વાર એક ઘણે અગત્ય કેસ એકલે હાથે ચલાવવાને ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા, કે જે કેસે આખા દેશની કાળજી ઉસડેલી હતી, એમ કહેવું કાંઈ સહરાગાત બધું નથી; વળી એટલુંજ નહીં પણ તેવજીની સામે આસરે ૨૦ લીમાયતીઓ હતા, જેઓ સઘળાં અનુભવી હતા અને તેઓ માહેકા કેટકાકા તો ઈંગ્લેન્ડમાં મોટી પદવી ધરાવનારા અને વખણાયેલા હતા. વળી તેવજીનાજ પંધાવાલા સેકેડા માણસોની કાઈ ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ હતી, જેઓ, તેવજીને લાગતું હતું કે, તેવજી તરફ અત્યંત ખી અને દયાની લાગણીથી બેઠા હતા. તેવજી વળી એક ભય ભરેલી બેનરમદારી માથે હોરી લીધી હતી, જે તેવજીને આજેજ પહે વાદ આવી.

“તમે નામદાર,” આટલું મોટી તેવજી અચકી ગયા.

“તમારી તકરારો મોટી વાંચો,” એક પાસે બેઠેલો બેરીનર જે તેવજીનાં મનની હાલત પાખી ગયો હતો તેણે કહ્યું.

આ પરથી જેમ્સને લીમાર આવ્યો કે જે એક ધારાના લીમાયતીથી તેની તકરારો બરાબર બેઠી શકાય નહીં તો તે વાંચી શકાય. એકે તેમ કરવું સાધારણ ન હતું, તોપણ જેમ્સે તેમાં કાંઈ બોલું નહીં; તેથી તેવજી કાગળને કાઢી દ્રુત વાંચવાનું શરૂ કર્યું:—

“(૧) ચોરીમાં પ્રજામાં આવેલા ચામચેડાર દોષના મરફમ મલિકે જોનાથન મીસન જેવજી ૧૮૯૫ ના ડીસેમબર માસની તેનીસમી તારીખે હક થયા હતા, તેવજીનાં ખર્ચા હકો વીસ પ્રમાણે ફરયાદી એકલાજ તેવજીની સઘળી દોષત અને મીલકતના ઘણી થાય છે, એકે હવેનાં વીતપર તારીખ કરવામાં નથી આવી, તોપણ તે બાપડાની ડીસેમબર ૧૮૯૫ ને દીવસે અથવા લ્યાર પછી કરવામાં આવ્યું છે.”

અહીં જાહેર સાહેબે તેવજીનાં બધાં ચક્રાંત્રી પેનરસીલ વડી વીચની તારીખ નોંધી લીધી.

“(૨), જેમ્સે આજણ વાંચ્યું,” એકવીસમી મે ૧૮૯૬ ના દીવસે ઉપર કહેવા જોનાથન મીસનનાં આગળાં વીતના “પ્રોવેટ” પ્રતીવાદીઓને આપવામાં આવ્યા હતા, કે જે વીચની તારીખ દસમી નવેમબર ૧૮૯૫ હતી.”

ફરયાદી નીચલી બાપડો માંગે છે—

“(૧) કે ચોરક જોનાથન મીસનનાં દસમી નવેમબર ૧૮૯૫ ની તારીખવાસાં આગળાં વીતના પ્રોવેટ જે પ્રતીવાદીઓને બાપડોસમી મે ૧૮૯૬ ને દીને આપવામાં આવ્યા હતા તે રદ કરે.”

“(૨) વડી બાપડોસમી ડીસેમબર ૧૮૯૫ ને દીવસે અથવા લ્યાર પછી કીચનાં વીતની નાલ સાથે જેરેટ વીચવત કરવાનું મુખલા-રતામું મેજવવાને વાસ્તે ફરયાદી અરજ કરે છે.

(સીડી) જેમ્સે શોર્ટ.”

“તમે નામદારને જણાવવાની રજ લઈ છું,” જેમ્સે શરૂ કર્યું, “કે પ્રતીવાદીઓએ તેઓના જવાબ કોઈમાં દાખલ કર્યો છે તેમાં તેઓ લખે છે કે બાપડોસમી ડીસેમબરના વીત પર મારા પ્રમાણે સહી નથી, અને વીતમાં શું લખવામાં આવ્યું હતું તે વીરો વીચ કરનાર પોને કહ્યું જાણુતા ન હતા. વળી તે

વીસ મીસ ઓગસ્ટ સ્પીધસેની ઉસકેરણીથી કરવામાં આવ્યું હતું," આટલું બોલ્યા પછી તેવણુ ધબરાઈ નઈ પાછા આવ્યો પડ્યા.

આ વખત તેા પેદલાં કરતાં પણ વધારે લાંબી અને ભયનીત સુષકીદી લાં પધરાઈ.

જરૂર સાહેબે જેગ બને તેમ ધીમેથી એક બીજી નોંધ લીધી અને એકવાર ફરીથી ઠાંસી પોતાનું ગળું ખોલ્યું કીધું; પણ બાપડા જેમસંથી આગળ ચાલી શક્યું નહીં; તેવણુ એટલુંજ ઈચ્છતા હતા કે આવી રીતે લાંબી પડી સેવેશું ફેળેલી કરવા કરતાં તેા જગીન દાટે અને તેમાં તેવણુ ગરક પઈ જાય. તેવણુ ખચીત લાંબી પડી ફેળેલી કરતે (કારણકે તેવણુનું માથું એક પીંચેલા આંદળી મીસાસ ભગતું હતું) પણ તેડામાં એક એવેા બનાવ બન્યો કે જેથી તેવણુની આગર જળવાઈ, અને જે બનાવ આટે તેવણુ દગેશ સુધી શીડસતીકેને દુવા દેતા હતા; શીડસતીકે જેવણુ સામી પડનારાઓના એક ગુપ્ત લીખાતી હતા તેવણુ આ સંપ્રદાય વખત પોતાના દરીદ્રીની તપાસ કરતા કરતા હતા, અને તેવણે તે બાપડાની દલગીરીભરી સ્વીતી બોઈ અને તેને માટે તેવણુનાં દીકમાં દયા ઉસકેરાઈ આવી. કદાચ કોઈ દુરના જગનામાં પોતાની થયેલી આવી હાસત અને તે માટે ઉત્પત્ત થયેલી ધારતી તેવણુને પાદ આવી હોય તેવી, અથવા તેા કદાચ એક જુવાન શખસ પોતાનું નામ આરાકારા કરી શકે તેવી હરીફાઈ વગરની તક ખોદી દે તે મારેના વીધારથી તેવણુ દલગીર થયા હોય તેવી, પણ કોઈબી રીતે તેવણે એક દમદા કાગ કીધું. બન્યું એગ કે, તેવણુની સામે તેજવણર તેવણુના દમ્પારકે ધારાને લખતી ચોપડીઓના દગમેા કરી મેલ્યા હતા, એની મતલબથી કે કામ પડતાં તરત હાથમાં આવે. આ આ ચોપડીઓની હાલતીથી મીઠો શીડસતીકે એમાં દીકથી કંઈ ગમત મેલવવાની તક નેઈ, એટલે કે કોઈ આકસમાતથી અથવા તેા અધીરાઈથી હોય તેમ તેજવણર એકાએક પોતાના સંપ્રદાય બાર નાખી તેવણુ વાંદા વળ્યા અને પોતાનો વાળેલો હાથ એટલા તેા બેસેથી તે ચોપડીઓના દગલા સાથે આંકડાઓ કે દરેક ચોપડી (જેની સંખ્યા વીસ કરતાં વધારે હશે) તેજવણની કીનારીપર ધસી આવી અને તેવણુનાં ચુરસાવાલા કુલ મીઠો એડીસનનાં બરાબર માયાં અને ખમાંપર પડી, જેવણુ મોહીસીટીરેના બાજ્યપર બરાબર તે તેજવ હેઠળ બેસા હતા.

એક કડાકા અને ધમકા સાથે ચોપડીઓ નીચે પડી અને તેઓના બાર સમેત મીઠો એડીસન પછુ નીચે તુટી પડ્યા અને તે બાપડાનું નાખ તથા મોઢું હુંદાઈ ગયું. (જુઓ બાજ્યનું મીત્ર.) મીઠો શીડસતીકે આપા રકાસની આગાહી રાખી ન હતી. તેવણુ તેા પાસે મેડેકા પોતાના કુળની હાલતીજ સુધી ગયા હતા.

જરૂર સાહેબ પહેલાંના ડરામણુ દેખાવથી તેઓ તરફ તીક્ષ્ણ લાગ્યા, પણ વ્યારે તેવણે દસવા સરખો રકાસ ધમકો બોલ્યો ત્યારે તેવણુના મેકરાપર પણ દસડું ફરી વળ્યું; પણ મીઠો એડીસન દમ્પા નહી, તેવણુ જગીનપરથી કુદકો મારી ઉઠ્યા, ચોપડીઓ તેવણુની પીડપરથી દરેક બાજ્યએ સરી પડતી હતી,

અને પોતાનું જગમી થપડું નાખ એક હાથે પકડી કુદતા કુદતા તેવણુના વીંદાન સમાહકાર આગળ જઈ ઉભા.

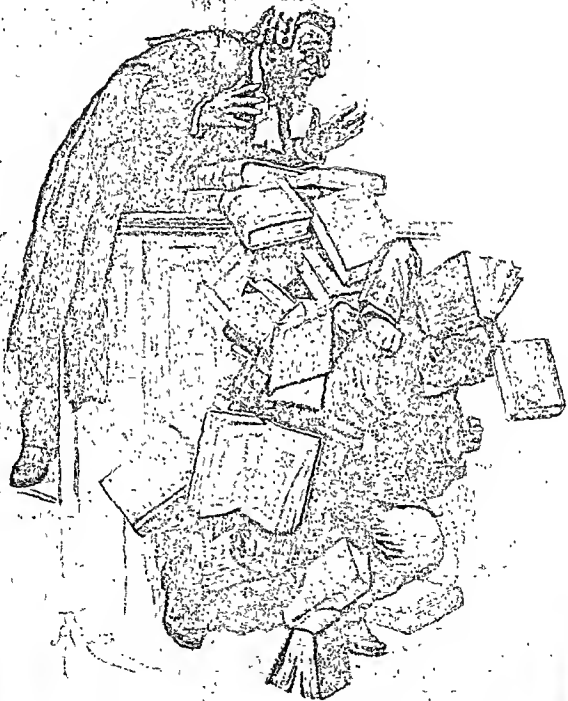
"તમે આંખે ખામખા કીધુંછા." તેવણુ પોને કયાં દેતા તે તદન સુધી જઈ લગભગ યુગ પાડી બોલ્યા, "જરાક મને એની આગળ તેા જવા દેવો, પછી એને હું ખતમાવું."

દશ તેા તેવણુ કાંઈ બીજું વધારે બોલે તે આગમજ તેા કારણમાં હાસાસ પઈ રહી, મીઠો શીડસતીકે મુગે પણ હમ્મે બોલે દાસના ચાલાઓ કરી તેવણુ પાસે માફ માંગવા લાખા. વ્યારે મીઠો ન્યુંઝ અને મીઠો રોડકાએ મંથી અપમાન થયલા એડીસનને ધસડી મસડી તેવણુની બેકપર જેગ તેમ બેસાડ્યા, અને તેવણુનું લોહી જુવાન થપડું નાખ નુંજવાને રમાશે આખ્યા.

જેમ્મે આ સંપ્રદાય બેનું અને પોતાનો દરજ્જો સુધી જઈ તેવણુ પણ દસવા પડ્યા; અને કોઈ છુપાં કારણથી તે દસવા સાથે તેવણુની સંખ્યા થીકડ ઉડી ગઈ.

ચોપડીદારે આવી જગરદરત મોટા અવાજે સુપ પઈ જવાને થુમ પાડી અને તેની થુમનો અવાજ દશ તેા નરમ પડે તે આગમજ જેમ્મે સાફ મજબુત અવાજે પોતાનું બોલડું પાછું શર કીધું. હવે તેવણુને લાગતું હતું કે તેવણુના કેસથી તેવણુ સારી પેટે વોકેડ હતા, અને તે વીરો બોલવા જતાં ફરીથી તેવણુ લાંબી પડશે નહી; શીડસતીકે તેવણુને બચાવી લીધા હતા.

"તમેા નાગદારને જણાવવાની રજ લગી હું," તેવણે શર કીધું, "કે કોઈમાં આવેલા કોઈબી કેસ કરતાં આ કેસ તદન જુદીન કીસમનો અને નાજી જેવો છે. ફરયાદી મુસતેસ મીસન, ગર્જાગમની મીસન, એડીસન અને રોડકેને નામે માલતી જણીતી પહેડીના વડા મરનાર બેનાધન મીસનના એકંડા નજીદીકના સંગા થાય છે. આઠમી મે ૧૮૮૦ ની તારીખ વાલાં વીત્રમાં ફરયાદીને તેવણુના કાકાની હોસતના એકલા ચારેસ નેમમાં આખ્યા હતા—એટલે કે ચોરાક વારસાઓ શીવાય. એક બીજું વીસ કે જે ઉપર દમણાં પ્રતીવાદીઓ આધાર રાખે છે, અને જે દશમી નવેમ્બર ૧૮૮૫ ને દીવસે કરવામાં આવ્યું હતું, તેમાંથી ફરયાદીને તદન ખાતેજ કરવામાં આવ્યા છે, અને તેગે લામ લેનારાઓ હાલના પ્રતીવાદીઓ તેમજ બીજા અથવા આઠ શખસો છે, જેઓને ચોડી લઈ લેગે-સીઓ આપવામાં આવી છે. ૧૮૮૫ ની ખાલિસમી કીસમબરે અથવા તેની નજીદીકના એક દીવસે મરનારે એક ત્રીજું વીસ કીધું હતું, કે જેમાં તેવણુ ફરયાદીને પોતાની સંધથી દાસત આપી ગયાં છે, અને તેવ જસ્તાયેજ (વીસ) ને હાલ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે, તે વીસને લગતો દસ્તાવેજ અથવા બે જરાબર બોલીએ તેા વીસ (કારણકે હું કમુલ કરેલું કે તે દરેક રીતે એકસ કીધેલું વીસ છે), એક જુવાન ખાતું, મીસ ઓગસ્ટ સ્પીધસે જેવણુને ચોડા વખતમાં તમેા નાગદારની હજુર બોલાવવામાં આવશે, તેવણુની વીકર હુંલ્યાં પાડ્યું છે અને કાંઈ પણ જેરસમજીતી થતી અટકાવવાને મારે એકદમ કહી દેવું બેઈએ કે આ બનાવ પછી તે બાતું ફરયાદી સાથે અદલામાં છે.

એક કડાકા અને ધડાકા સાથે એપીઓ નીચે પડી અને તેઓનાં બાર ચમેન મીઠા એડીસન પણ નીચે તુડી પડ્યા અને તે બાપ્સાનું નામ તથા મોહું છુદાઈ ગયું. (ચુઓ પાનું ૭૧૨.)

“મારા મેદરબાન, કેસની મુખ્ય મતબ્રજ આ પ્રમાણેની છે, જે કોરબના વીચાર મારે મારે અર્દા સમજાવવી હતી અને જેની તવારીખ આગળ કદી પણ ન બની હોય તેવી અને એટલી નવાઈ જેવી છે, કે તેનું શરૂઆતથી વીગતવાર બધાન કરવાને તમે નામદાર પાસે રજા માંગ્યું.”

જેમ્સ શેરડેને હવે બોલવાનું એકદમ ધુર ચઢી આવ્યું હતું અને તેવણુ એમજ સમજતા હતા કે જડજ અને પોતા શીવાય કોઈમાં બીજું કોઈ ઢાનર હતુંજ નહીં; પહેલેથી શરૂ કરતાં તેવણુ યુસતેસ ગીસન અને તેના પુત્રકે પ્રસીદ્ધ કરનાર કાકા સાથની સગાઈને કાળાણથી હેવાલ આપવા લાગ્યા, કે જેની સાથે કેસને કશું લાગતું વગરનું ન હતું, સાર પછી તેવણુ ગીસનના ખાતા સાથના ઓગરડાના સંબંધની તવારીખજ આપી, કે જે તવારીખ જડજ સુધી કોઈમાંના દરેક જણે “જેમીનાસ વાડ” ની એપડી વાંચેલી હોવાથી સાંભળનારાઓને ઘણીજ રજુજ લાગતી હતી. તે પુરૂ થયા બાદ તેવણુ ઓગરડા અને તેણીની એપડી ડાખનાર વચ્ચે થયેલી બાંધવણ પર આવ્યા, જેમાં તેવણુ જણાવ્યું કે યુસતેસ કેવી રીતે વચ્ચે પડ્યો હતો કે જેમ કરવાથી તેને તેના કાકા સાથે જખરદસ્ત કહ્યો યશે હતો અને જેનાં પરીણાગમાં તેને વારસામાંથી બાતર કરવામાં આવ્યો હતો. આ પછી તે પુત્રકે પ્રસીદ્ધ કરનાર અને કાળનાર જાને કેવી રીતે એકજ વદાણુપર સાથે થઈ ગયાં હતાં, અને સાર પછી જે બપ બેરકા ખતાવો જન્યા હતા અને તેમાંથી તેણી બન્ની ઉઠાડમાં કેવી રીતે સદીસમાતર આવી પુરી હતી, તેનું વીસ્તારથી બધાન કહ્યું, અને છેલ્લે આ બતાવોમાંના બે મુખ્ય ભાગ બતાવનારાઓ પરજુવાને અરવાળાં છે તેથી તેઓ પર કાંઈ પણ શક ન લાવવાને કોઈને અજગ કરી તેવણે પોતાનું છઠાદાર બાપાણુ પુરૂ કહ્યું.

અતે તેવણુ થોડાંયા અને તમાસગીરીની બારે અજબગી વચ્ચે બેઠા. શીઝમાત્ર ગજવામાંથી કલાકી ભેતાં વહવાને માલમ પાંડડું કે લગભગ બે કલાક સુધી તેવણુ ઉભા હતા તેવણુ ધણજોય થોડક વખત થયો હોય એમ તેવણુને લાગ્યું; બીજા પગે તો તેવણુ પાછા ઉઠ્યા અને પહેલા સાક્ષી યુસતેસ ગીસનને બોલાવ્યો.

યુસતેસની સાક્ષી ઉપર ટપકેની હતી અને તેના કાકા તથા ઓગરડા સાથના સંબંધમાં તેની હદ આપી હતી તે તેણે બરાબર રીતે બુઝાં દીઠથી આપી અને કોઈપર સારી અસર કીધી.

સાર પછી શીઝમરતીક તેવણુની ઉતર પાસટ તપાસ કરવા ઉઠ્યા. દરેક સપાડને જવાબ યુસતેસે છુટથી અને ખુલ્લે ખુલ્લે આપ્યો. શીઝમરતીક તેમાંથી કાંઈ વધારે મેલવી ન શકવાથી દસ મીનીટ પછી બેસી ગયા. બીજા બેરીસ્ટરોએ તેને એક બે સવાલ પુછ્યા અને યુસતેસની સાક્ષી પુરી થઈ. હવે લેડી હોમ્સદરને બોલાવવામાં આવ્યાં. તેવણુની સાક્ષી ધણજોય દુકી હતી, તેવણુને કદત એટલુંજ કહેવાનું હતું કે કેનગર સ્ટીમર પર બ્યારે તેવણે ઓગરડાને બોઈ સારે તેણીની મરદનપર છુંદણીની કાંઈપણ કાંધાણીઓ હતી નહીં, પણ બ્યારે તેવણે

તેણીને લંડનમાં બોઈ સારે હતી. તેવણુને ઉતર પાસટ તપાસવાને કાંઈએ કોરોસ કીધી નહીં; તેવણુની સાક્ષી પુરી થયા બાદ કોઈ બપોરનું ખાતું લેવા માટે ઉઠી. બ્યારે કોઈ પાછી બેરી સારે જેમ્સ શેરડે ઓગરડાને બોલાવી અને લેડી અધીશાઈથી તમામકોને તેણીની આવવાની વાત બેલા કામ્યાં. બ્યારે તેણી સાક્ષીનાં પીનરમાંમાં દાખલ થઈ સારે બોલે તેણીને અદરખાંતેથી ધણું લાગતું હતું, તેવણુ જડારથી તેણીના ચેંદરા હમેશ કરતાં વધારે ખુબસુરત દીસતો હતો. જેની તેણી દાખલ થઈ કે તરતજ એનરની નેનરસ ઉઠી ઉભા થયા.

“મારા મેદરબાન, આ સાક્ષીને અર્દા દાખલ કરવા મારે પ્રતીવાદીઓ તરફથી કું વાંધો લગીજું,” તેવણે કહ્યું.

“શા માટે મીંડ એતરની?” જડજે પુછ્યું.

“એટલાજ મારે કે એવણું મોટું બંધ છે. બે આપણે ફરયાદીની વાત માને તો એમ થાય કે, આ જુવાન ખાતું પોતેજ બેનાધન મીસનનું વીર છે, અને તેથી તેણી સાક્ષી આપવાને ખમીનજ લાખક નથી. એક દસ્તાવેજ સાક્ષી આપે એવો દાખલો આગળ કદી બન્યો નથી, અને કું કું હું કે, આ સાક્ષીને એક દસ્તાવેજ દાખલ ગણવી બેઈએ.”

“પણ મીંડ એતરની,” જડજે કહ્યું, “એક દસ્તાવેજ સાક્ષીજ છે અને તેથી વતી સૌથી સરસ ભતની સાક્ષી.”

“કાંઈપણ શક વગર, મારા મેદરબાન, અને ખાનની કરવા મારે તે દસ્તાવેજને કોરડમાં બતાવવા સામે અગેને કશી વાંધો નથી, પણ તેની પાસે પોતાનો પોસાસો બેઠીને કાપવા અને ના પાડે છીએ. દસ્તાવેજ એક મીન છે જે તે ઉપર લખેલા અક્ષરોથી બેઠી શકે છે; તે પોતે કાંઈ છબ વધારથી મેડે બેલેલા રાખેલી બેઠી શકે નહીં અને આના અથાવમાં હું તમે નામદારનું ધ્યાન લખેલા દસ્તાવેજને લગના અસાધારણ કમદાઓ પર ખેડ્યું.”

“હું તે કાપદાઓથી સારી પેટે વાકેફનાર છું, મીંડ એતરની, અને આ સવાલ સાથે તેને શું લાગેજ વળગેજ તે હું બોઈ શકતો નથી.”

“જેમ તમે નામદારની મરજી, પણ હું તો મારી અસર તકરારનેજ વળગી રહ્યું, કે મીસ સ્મીથસ આ કેસની મતબજો ખાનર એક દસ્તાવેજ છે અને દસ્તાવેજ શીવાય બીજું કાંઈજ નહીં; અને ફરયાદીના કેસના અથાવ મારે જેટલો એક કાગજના વીધને બોલવાનો હક નથી (શીવાય) કે કાંઈ ચગતમારથી તેને વાચા જખસવામાં આવે) તેટલોજ તેણીને પણ પોતાનું મોટું કાપાડવાનો હક નથી.”

“કીક,” જડજે કહ્યું, “આ બાબદ મને અજબ જેવી તો લાગે છે, મીંડ શેરડે, તમને તે વીશે શું કહેવું છે?”

સંખળી આંખે દમણું જેમ્સ તરફ ફરી હતી, કારણકે સંખેને દમણું લાગતું હતું કે બે આંખે બાબદનો તેની સામે ચુકાદો થાય તો કેસ બીધો વેગે.

“જે બાબદ વીશે હું તમાકું મત માગ્યું મીંડ શેરડે, જડજે ચઢાવ્યું, “તે એ છે કે, શું મીસ સ્મીથસ પોતે તરત

એક દસ્તાવેજમાં બદલાઈ જાય છે કે જેથી ખીજા આદમીઓ મીસાજ કોર્ટમાં તે વીરો સાક્ષી આપવાનો હક તેવજી પાસેથી છીણી લેવામાં આવે.”

“મારા મેદરખાન, હું કહું છું કે તેનું કયું નથી.” જેમને કહ્યું, “હું કહું છું કે તે દસ્તાવેજ એક દસ્તાવેજ દાખલ રહે છે અને તે વીરોની સવળી સાક્ષી આપવા માટે મીસ રમીધસી તે મીસ રમીધસી રહે છે. એક આદમીના શરીર પર એક લખત કરવાથી તે પોતેજ તે લખત થાય છે, એવા આધાર પર તે વીરોની જુથાની તેનાથી આપી શકાય નહીં એ તકરાર તદ્દન બેવકુફાઈ બરી છે; વધી એ ધણું ગેરનિસારી બરડું પણ કહેવાય, કારણકે જુદરે માણસ જાતને બહેસા હકો આપણાથી છીનવી શકાય નહીં. વળી આ કેસમાં આવ્યા કોઈ પણ દેહાધથી ફરયાદનો દાવો તદ્દન ઉણે વગે, કારણકે જોનાધન મીસન અને વીરખર સહી કરનાર ખીજા તે સાક્ષીઓની સહીઓ હુંદ-ણાં પાડેલા અક્ષરોમાં આપણાથી જોલખાઈ શકાય નહીં, અને તે પુરવાર કરવાને ખીજું કોઈ પણ જીવન આદમી ન હોવાથી, હું કહું છું કે આ વાંધો કહાડી નાખવા જેઈએ.”

“આ એક ધણી નવાઈ જેવી જાણદ છે,” તે નામદાર પોતાનું મત આપતાં કહ્યું; “જ્યારે એતરની જનરલ તે વીરો જોભ્યા સારે તેવજીનું જોલનું જરાક મારાં ખાનમાં ઉતર્યું હતું પણ ફરીથી વીમાર કોષા પછી અને મીંડ શોટને સાંભળ્યા પછી મારી ખાતરી થઈ છે કે તે એક એવી જાણદ છે કે જેને ટેકો આપી શકાય નહીં—” (અહીંયાં યુસતેસે એક છુટકા-રાનો દમ બેઝો.)—“પ્રતીવાદી તરફથી એવી તકરાર કરવામાં આવે છે કે મીસ રમીધસી પોતે આ કેસની મતજગ માટે એક દસ્તાવેજ છે અને તે શીયાય ખીજું કોઈ નથી; અને તેમ હોવાથી તેણીનું મોહકું બંધ છે. હવે હું નહીં ધારતો કે આ દેહાવ પર આવતાં આપણા વીહાન એતરની જનરલે તે જાણદ વીરો પુરતો વીચાર કર્યો હોય. વાઈ, આપણે ફરીથી જેઈએ કે તે જાણદ થું છે. આજે ખાનુંની ચામડી પર હુંદણાં પાડી એક વીજ કરવામાં આવ્યું છે; પણ થું તે ચામડીમાં તેણી પોતે આખી સમાયતી છે એમ કહેવાઈ શકાય? હું ધાઈ છું કે મારી જોલખાની મતજગ થું છે તે હું એક દાખલો આપી વધારે જોહી રીતે સમજાવી શકશ. ધારો કે હું પ્રતીવાદીના નાંધાને ટેકો આપું અને તેથી ફરયાદીને કેસ ભાગી પડે છે. વળી એમ પણ ધારો કે, ફરયાદીએ સાક્ષીની ચામડીને ચોડાક કટકો ઉતરાવવાને (કાંપી કાઢવાને) તેવજીને સમજાવ્યાં છે—” (અહીં જોગસ્ટા પોતાની બેઠક પરથી લગભગ કુદકો મારી ઉઠી.)—“અને તેવજી આ વાહક કાપ પછી જીવના પાત્રમાં છે, અને એક સાક્ષી દાખલ તેવજીને કોર્ટમાં લાવવામાં આવ્યાં છે; હવે થું કોર્ટ તેવજીની સાક્ષી કોર્ટની રીતે નાંકજુસ કરી શકશે? તે દસ્તાવેજ, એક માણસની ચામડી પર ફાંધેલા દસ્તાવેજના આકારમાં કોર્ટના અગમદારોના હાથમાં મુકાશે, અને તે માણસ કે જેનાં શરીર પરથી તે દસ્તાવેજ કહાડવામાં આવ્યો હોય તે પણ કોર્ટમાં હાજર રહેશે. સારે થું હજીબી એમ કહેવાય

જુદાં પાડી શકાય તેવાં છે, કે જેથી એક દસ્તાવેજનું અશકત-પણું એક માણસને પણ લાગુ પડતું જેઈએ? મારા વીચાર પ્રમાણે તો ખચીતજ નહીં; હવે આપણે ખીજે દાખલો લઈએ. ધારો કે વીજ એક માણસના પગ પર હુંદણાં પાડવામાં આવ્યું હોય અને તેમ હોવાથી તેનો પગ કાપી નાખી કોર્ટમાં લાવવામાં આવ્યો હોય, સારે થું આપણે ગંભીરાધથી કહી શકયું કે તે લખેલો પગ. (કોર્ટ સનમુખ તેજસ પર મુકેલો.) કે જે એક વેળા જોસમમાં જેઈલા સાક્ષીને હોવાથી તે જખસ તેને લગતી જુથા-ની આપવાને લાયક નથી? ખચીતજ તેમ બની શકે નહીં; તેથી મને લાગે છે કે જે વીજ ધારાની મતજગો સાચવવા માટે જુદી પાડી શકાય, તે જુદી દાખલજ ગણવી જેઈએ, અને આ સાક્ષીના શરીર પર હુંદણાં પાડેલું વીજ પણ આ પગે કોર્ટના અગમદારોના હાથમાં હોય તેમ ગણવું જેઈએ, અને-તેથી તે ગારે લીધેલો વંધો હું કહાડી નાખું છું.”

“તમા નામદાર તમારા મુકાદાની તોષ લેશો? એતરની જનરલે કહ્યું.

“ખચીત, મીંડ એતરની, સાક્ષીને સોગંદ લેવા દેવો.”

[સાંધજ છે.]

શીરીન કું પાટક.

એક ભલી બાઈડી પુરૂપને માટે સૌથી સરસ સાથી છે.

જુરની છંછગી સદા એકજ હાલતમાં રહેતી નથી; તે વગર ભરોસાની, દુઃખ અને ચીંતાથી ભરેલી છે. જેઓ હાલ તપંગર અને સુખી ગણાય છે, તેઓનાં માર્યાં ઉપર કાળું વાદર જલદીથી ભરાવા માટે જોગાં કાળું નવાઈ નથી; એવી વખતે દુઃખની સામે તેમનું રક્ષણ કરવા માટે સંવેદી જરૂરની અને સંવેદી અગલની વસ્તુ આપણો જે સુખ સાથી હોય તે થઈ પડે છે.

દરેક પ્રમાણિક, ગદયું અને સરસથી માણસ એક વખતે એક ભલી બાઈડી આ સખોમાંથી ધણી બેઠળા વીસ્તારનો અને ખરેખરો દીજ હરખાખનારો અર્થ કહાડી શકે છે, કારણ એવે વખતે તેનાં દુઃખોમાં ભાગ લેનાઈ કેણુ છે? સંકટનો ધા ખમવાને તેઓની શક્તી વધારનાઈ કેણુ છે? માંદગીને વખતે તેને દીખન આપનાર અને હમેશગીનો તેનો મદદગાર અને સખા-હકાર કેણુ છે? કેઈજન નહીં, પણ તેની ભાઈ બાઈડી. તેણીની એવી પતી સેવા માટે તે તેણી તરફ ધણાં માનની નગરથી જાય છે, અને આટલું તો ખચીતજ છે કે એવી ભલી બાઈડી આગળ તે પોતાના સવળા વીચારો મેદાસ કરે છે; તેની ચાલ-તા વખતની ચેતનાઓ, ભવીખના ઉપાયો, તેની આશા તથા તેની ઈચ્છાઓ તેણીને જાહેર છે; અને તેણી પોતાનાં ડહા-પણ, ખુશ સ્વભાવ અને દીખનની મદદથી તેને ઉત્તરન આપી

છે કે જે પોતાના માયાણુ શબ્દો અને સરજીથી વર્તણુકથી એક સીદ્ધ જેવા ક્રુતની માણસને ગેટાં જેવું ગરીબ બનાવવાની શક્તી ધરાવે છે. તેણી કટીથી ભુટી ભરી નધી કે તેણીએ તેને ચાદવા, માન આપવા અને તાંબે વળાવતું વચન આપ્યું છે. હાંદગીમાં સૌથી ગોડું સુખ, એક બહી બાઈડીના સાથમાં સમાયકું છે, અને જે માણસ એ ઉમદા સુખથી બેનસીબ છે, તે ગમે એવી મોટી દોષત અને તે પાછળ બદકતા સંખ્યાબધ મિત્રોના સાથ છતાં પણ ખરાં સુખનું મીઠું ખાણું પી શકેતા નથી; કારણકે તેનાં દરેક કામમાં ઉત્તેજન આપવાને એક એવા સાથીની ગરજ છે કે જે પોતાનું ખરું અંતઃકરણ તેની ઉપર રોકે અને વખાણુ, ખાર અને વધારીથી તેની બહી ઈચ્છાઓને બચાં કામેા તરફ દોઢાવે. આ હાંદગીની મુસાફરીમાં તેના બોમનનાં દબાંણને તેણી પોતાની મદદ અને હિંમતથી એકદમ તોડી પાડે છે, તથા પડતીના વખતમાં જ્યારે તે નાકેમદ થઈ જાય છે, સારે હરતાં મોહકાં અને મંદુર વચનોથી તેણી તેની શીકર અને ચીંતા બોલી કરે છે, તથા થોડા ખરચમાં તેનું ધર મુંદર અને ખેંચાણુ કરનારે બનાવે છે. સુખનાં વખતમાં તેણી ગોદેસ રહેણી હોતી નથી, તેથી સંકેતના વખતમાં પોતાના પતીનાં કુખી યમકાં હીકને ધીરજ અને સંતોષ આપવાને તેણીમાં હિંમત છે. જ્યારે તેના બીજ સાથીએ આ કુખાનું પોકળવણું પ્રગટ કરીને આ શાની હાંદગીનાં શક ભરેલાં બાહ્યક્રમાં તોડાનની વખતે તેને છોડી જાય છે, સારે પોતાના નાણુક હાથેથી તેને પાર ઉતારવા કાણુ ઉતરે છે? સુખમાં તેમજ કુખમાં, તવગરીમાં તેમજ ગરીબાઈમાં, મંદુરમાં તેમજ એકાંતવાસમાં એવો કથે મિત્ર છે કે જે પોતાના જતી લાએ છોડી દઈ તેને સુખ અને સંતોષ આપવા બહાર પડે? બીજું કોઈજ નહી પણ તેની બહી બાઈડી. જ્યારે તેમની સુખ અને આશાની ઈમારત તુડી પડે છે, સારે ફક્ત તેમની બહી મોહરદારની માલત તેમનાં કુખમાં ઘસાડે કરે છે. ખચીત, કુખના વખતમાં ભર દરીએ એકડું તોડાનમાં ઝીકાડું કેવું ભારી પડે, તેના જ્યારે આપણે વીચાર કરે, સારે એક બહી બાઈડી ખેલતાલાતી કેવી મોટી જખચેરા છે તે આપણને તરત માલમ પડે છે. એવા વખતમાં તે બીચારે કુઈ ગમથી મદદ મેળવવાની આશા રાખે?

આ યોગક વીચારે ઉપરથી તરત માલમ પડી આવે છે કે આ કુખમાં ખરું સુખ મેળવવાને એક બહી બાઈડીની કેટલી જરૂર છે, માટે આનું એ—તમે કે જેઓ ઉપર તમારાં કુટુંબનું સુખ કુખ આધાર રાખે છે—આ સંસ્કારી જાનની જીવંતો એટલી કરવાને તમારાં ખરાં અંતઃકરણથી મદદ કરો, કુખના દોરથી તેમને જે તુકસાન થાય તેમાં ધીરજ અને સંતોષ આપવાને કોશિસ કરો અને એક સ્ત્રી તરીકેની તપાસી કરજ અદા કરેલી ગણુશે.

ધનબાઈ શ. શેઠના.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી.

ચનારાં મેહેનો, જેઓએ આજનાં કાનસીબ સુરત શહેરની આગળી તવારીખ વાંચી દશે, મા તે પોતાના વડાઓને મોટીથી સમજા દશે, તેઓએજ તે વખતનાં એ સુખમદ શહેરની આખાદી બાપી દશે. આગળી સદીમાં એ રણી, મામણું શહેરને નુશ્ દોર દમામ હતો અને વેપાર અને મોદાગીરીનું તે ગોણા એક વીકળું મથકજ હતું. આપણા જરતોસાનીઓની વસતીથી સારી હતી અને તેમાંના ઘણાએક ન્યાબની દરખાસ્તમાં માન અને યુજગરી સાથે મોટી મોટી જાગીરોના માથેક હતા, પણ જમાનાનો દોર એ ધરતી ઉપર ફરી વળ્યો થાને વારંવારની મોટી આગેથી તેમજ જગદેલથી કરીને એ એક વારનાં નાશીયાં શહેરની મોટાઈ નાકુદ થઈ એટલાજ એ શહેરના દીખાયા પછી આપણી વાત શરૂ કરયે.

મેહેરમાનનું જશન નજદીક આવ્યું છે અને સુરત શહેરના મોટા મોટા વજીહોમાં સંખ્યાબધ ઝાટો મેવા, ફૂલ અને ફુલેથી તદબ બરપુર છે. વસંતના બહારમાં સરવે નાહનાં મોટાં દરખોતેએ લીસે લેખાસ સળગે છે અને તે મનોદાર વજીહાની વચમાં એક હુમદ કીટા જેવી ઈમારત છે. અલખતાં તે અસલી રેસ્ટ યમાણે એક નાખના મેહેન જેવી દેખાય છે, તેની અંદર ઘણું મુંદર ફરતીચર અને લાંચી ફારીગીરી નજર આવે છે. પેહેલીજ નજરે જોતાં તે હુમદ મકાનના ઘણીની મોટાઈના ખ્યાસ આપતું હતું, પણ જાણતું જરૂર છે કે આવા માતખર મેહેલમાં કંઈ જાગી વસતી જણાતી નથી—એથી એક તકદીર!

સમીસાંજનો વખત છે, મંદુર પડીએ અને ચલ્યાંએ પોતાના રાખેલા પ્રમાણે માળામાં જખાની ગરબડ કરે છે અને નખતો ખોરશેદ લીમાં અને તાળું ઝાડોને સુનેરી રંગ આપીને વધારે દીપાવે છે; તે ઝાડોના ઝોથામાંથી એક યુજગ પાકરી યદસય હાથમાં મોટા ફેરખાની હારદી લઈને ધીમે કદમે કંઈક વીચારવંત મેહેરે આવી ઉભા. તેઓએ એક લીલી કસળી છેડાની કીમતી શાલ ખાંધે ઓરેલી છે, અને તે કે ધરપણે તેવણી ઉપર કેટલીક નાતયાંની નાખેલી છે, તોપણ તેવણનો ઉમરાતી મેહેરે અને દમામદાર ચાલ એ શેઠની મોટાઈની જવાબી આપતાં હતાં. તેવણ ફરતાં ફરતાં મેવાનાં ઝાડોની હારમાંથી યઈને ખુસતુમા ફૂલોના કપાચને યંડા મુરજનાં છીરણ સાથે નીહાળતાં મોટા વખત ઉભા, અને પછી

એક સરદ હાથ ખારીને ધીમે ધીમે બોલ્યા કે—“એ પરવરદે-
ગાર! તારી કુદરતની તે કેટલી તારીફ થાય કે ગયે મહીને તો
આએ ઝાંડા ચૂકાં હતાં અને આએ મહીને કેવો નેનારની
આંખને થડક આપનારો લીસો સાગર સહજે વળી મેવા અને
કુદરતી હુમાઈ જાય. આએ બુદ્ધ વણકે કે જેણે પાંચ
માઈલની જગા ધેરીય તેમાંનું દરએક ઝાડ મેવાદાર અને
કુલેથી ભરપુર છે, પણ આકસોસ! કે મુજ કમખખતની
અંદગીનો પાગ તદન ઉત્તર છે.” એ પ્રમાણે તે બુદ્ધજ
અદસય ધીમેથી ખખડ્યા, પણ તેવણની પછવાડેથી એક
જણે તે બેદેગોલ સમજ લીધું; તે કારણ નહી પણ તેવણને
વીશવાસ નોકર બરબર હતો.

હવે એ ગમગીન અદસય કાણ છે તે જોઈએ. સુરતના
પારસીઓમાં એક નામીયાં ખાનદાનના એ શેઠ મંચેરશાહ
મેહેરનોસહ માછીદલાલના કરી કહેવાય છે. એ માછીદલાલનાં
આપદાદે ખાનદાનથી મોટી જગીરી અને પુશકજ દોલત
ચાકતી આવેલી છે અને મેહેરનોસહ માછીદલાલના મોહોળા
વેપાર સાથે ધરનાં વાહાંણે અને રહીમશે અરખી દરીયામાં
ફરતાં હતાં. મસકત, બ્રહ્મ અને આરખી કોસતા તરફ તેવણ
મોઝા જ્યાંમાં સુરતી અને રેરામી કાપડ મોકલતા હતા, કે
જે કાપડમાં સુરતી કીનખાખ અને કસપી અદેચા આરખસ-
તાનના મુલતાને પણા શેખથી ખરીદ કરતા હતા અને સુરત-
નાં જંદરથી તે છેક ચીન અને આરખસતાનમાં એ માછી-
દલાલનાસાથોની આદત ચાકતી હતી. તે સાથે ઈંગ્લેન્ડ અને
વત્તંદાઓએ જ્યારે સુમારીનાં જંદરમાં પેહેલો પગ મુક્યો
યાને હાંદુસયાનમાં આપયા સારથી એ ખાનદાનના વડાઓ
ઈંગ્લેન્ડના એક વડાદાર દોલત તરીકે રહ્યા અને વત્તંદાઓની
સાથે પણ એ લોકોની લેવડ દેવડ ચાલી તથા ઈંગ્લેન્ડ અને
વત્તંદાઓનાં વહણોને મેહેરનોસહ માછીદલાલ સાગન પુરો પાડતા
હતા. હવે એ માતખર શેઠ મેહેરનોસહ માછીદલાલ પોતાની
પાછળ ત્રણ દીકરાઓ મેલી ગયા હતા, તેમાં વડા બેટા તે
ઉપલા મંચેરશાહ શેઠ હતા, કે જેઓએ આપણે એવણના વજ-
કામાં ગમગીન નેયા છે; તેવણ પછીના બીજા બે દીકરાઓ
તેમાં એક સોરાણશાહ અને બીજા ભીખાહ હતા, તે બેજો
ભાઈઓ ઘણી જુવાનીમાંથીજ અકેકં દુરબંદ મુકીને મરણ
પામ્યા હતા. મંચેરશાહ માછીદલાલે તે બેજો જ્યાંઓએ
એક પીતા સમાન જગા રાખી હતી અને તેઓને લાયક કેળ-
વણી આપીને ઉછેર્યા હતા. સોરાણશાહ ભાઈના છોકરાનું
નામ રતનશાહ હતું અને ભીખાહના બેટાનું નામ ખરશેદહ
હતું. એ બેજો છોકરાઓ ઉમરમાં આવ્યા એટલે તેઓના જા-
પની ખીલકત અને દોલત સરવે મંચેરશાહે તેઓને હસતક
કાપી હતી. ભીખાહના ખરશેદહની શેઆદી એક માતખર
ખાનદાનમાં થઈ હતી અને તેવણની મોહોરવારનું નામ માચે-
કખાઈ હતું, પણ રતનશાહે પરણવાની મરજ કાપી નહી
અને બુદ્ધે બુદ્ધે વખતે એ બેજો પીતરાઈઓ સુરત છોડીને
બહારગામ વેપારને મસો નીકળી ગયા. મંચેરશાહ માછીદલાલ
તેવણનાં વહાલાં મોહોરવાર ખરશેદખાઈ સાથે પોતાના સુરતા

વજકામાં રહેતા હતા. તે ગતી બુદ્ધસુરત મોહોરવારથી મંચે-
રશાહ ખરા મુખી હતા, પણ એકજ વાતની દરખીરી તે
મુખી જોડાંની હતી, જે કંઈજ નહી પણ દુરબંદની નાકમે-
દીથી હતી; તોપણ તેઓ એકએકનાં મુખમાં મુખી હતાં, પણ
મંચેરશાહની ભલી મોહોરવાર લાગેા વખત જવામાં નહી.
હાલમાં બારે એવણને એટલે મંચેરશાહને આપણે વજકામાં
નેયા સારે એવણની ઉમર લગભગ રીતેરની છે અને તેવ-
ણનાં વહાલાં ધણીવાણીને ચુરતયાને તો વીસ વરસ ઉપર
થયાં છે. મંચેરશાહ માછીદલાલે તે મોહોરવારને ગતીધણે
ગમ પકડ્યો અને પછી તદન એકાંત રહેવા લાગ્યા. તેવણે
ફરી બીજું ઘેર કાપું નહી. તેવણના વીસવાસ નોકરો અને
પુશતમાં આડપાન એજ તેવણની વસતી વારી હતી. તેઓન
ભતરીઓ પણ બ્યારથી સુરત છોડી ગયા સારથી પાછા
ફર્યા નથી અને ઘણાંક વરસ થયાં તેઓનું કાગળ પણ મ-
લખું નથી-તેથીજ તે બુદ્ધજ શેઠને આપણે પાગમાં અક-
સોસ સાથે મોહાતાં નેયા છે-પણ પાછળથી તેવણના વીસ-
વાસ બરબરે બેાલે મોલ સમજ્યું તેથી તેનું બી હઈયું બરાઈ
આવ્યું, પણ આસતેથી જઈને શેઠને દીકાસો દીધો કે,
“બુરખી સાહેબ, એ પ્રમાણે નાકમેદ થવાનું કંઈ કામ નથી.
એ બુરા ખબર મલી છે કે તમારા બેજો ભતરીઓએ મુખ-
ઈમાં છે અને હવે સુરત આવવાનો વીચાર રાખે છે. રતન-
શાહ તો ઘણે વખત ચીન અને સિંગાપોર વેપારને અરથે
રહી આવ્યાય, પણ મારા સમજ્યા પ્રમાણે તો પોતાની બુદ્ધ
બેાહીને આવ્યાય અને ખરશેદહ તો ચોરક વખત પેશાવ-
રમાં હતા અને સાર પાદ કરોચીમાં મથક કરીને રહ્યા હતા
તાં તેવણનાં નેકખખત ધણીવાણી ચુરતયાં તેથી એક બેાહીને
લેઈને તેવણ મુજઈ નીકળી આવ્યા છે. ખરશેદહની તખીયત
ઘણી લકડી ગઈય તેથી તેવણ કાશાને રહ્યાય અને લક-
રની દેખરેખમાં છે, એ ખબર મેં ચોક્કસ દેકાણેથી નેકવેરી
છે. હવે શેદહ બેચેન અને ઉદાસ રહેવાનું કંઈ કામ નથી.
બેાહા ચાહેય તો થોડા દીનમાં એ લોકો આવી મલશે.”

આ અંગીતી બુરા ખબરથી મંચેરશાહ માછીદલાલના મોહોર
ઉપર અજબજય સતોપ જંદર થયો અને તેઓએ સોજ જોંદાની
મોનામત કરીને સુમરાના કાપા અને એવણના વજકાની એક
ખાણુએ તાપી નદીનાં પાણી બેહતાં હતાં તે આમાં ઈબંદ
માખને નળીને તેઓ પોતાના મેહેલ તરફ વલ્યા.

* * * * *

આક દહાડા પછી રતનશાહ માછીદલાલ આવીને પોતાનાં
બુદ્ધજ કાકાને ઘણાંક વાહાલથી બેટ્યા અને ઘણાંક ચાપણ-
સીથી તેવણ કાંબલા થવા લાગ્યા. “ઓ મારા વહાલા કાકાજી,
રતનશાહે પોતાની પતરાહ બતલાવી—“જાધો એવો બોહોળો.
પડ્યો કે ધડીની ફરસુદ નહી. આજે કેટલાં કેટલાં વરસ થયાં
મારે વહાણું વતન અને મારા વહાલા કાકાજીને મલવાનો વી-
ચાર કદે.” પણ બોહોલા વેપારની બોહોલી જગલ-પણ
ચુરખીજ તમારા પતની પુનઈથી જગી વેપારમાં પડ્યો તો

એક સરદ હાથ મારીને ધીમે ધીમે બોલ્યા કે—“એ પરવરદે-
માર! તારી કુદરતની તે કેટલી તારીફ થાય કે ગયે મહીને તો
આએ ઝાડે સુકાં હતાં અને આએ મહીને કેવો નેનારની
આંખને થંકે આપનારો લીસો સાજ સજીને વળી જેવા અને
કુદરતી હુમાઈ નમય. આએ પુલ્કદ વટકા કે જેણે પાંચ
માસની નગા ઘેરીય તેમાં દરએક ઝાડ મેવાદાર અને
કુલોથી ભરપુર છે, પણ અફસોસ! કે મુજ કમખખતની
છંદગીનો ખાગ તદન ઉત્તર છે.” એ પ્રમાણે તે પુનરંગ
અહસય ધમિથી ખખડયા, પણ તેવણની પછવાડેથી એક
નળે તે બોલેબોલ સમજ લીધું; તે કાર્જન નહી પણ તેવણનો
વીશવાસ નોકર ખરનરે હતો.

હવે એ ગમગીન અહસય કોણ છે તે બેઠો. સુરતના
ખારસીઓમાં એક નાગીયાં ખાનદાનના એ શેઠ મંચેરશાહ
મેહેરનોસજ માફદલાયના કરી કહેવાય છે. એ માફદલાયનાં
આપદાદે ખાનદાનથી મોટી નગીરી અને પુરાકળ દેલત
ચાલતી આવેલી છે અને મેહેરનોસજ માફદલાયના મોહોળા
વેપાર સાથે ધરનાં વાહણો અને રતીમરો ચરખી દરીયામાં
ફરતાં હતાં. મસકત, નેજા અને ચારખી કેસતા તરફ તેવણ
રોતાં ન્યામમાં સુરતી અને રેશમી કાપડ મોકલતા હતા, કે
ને કાપડમાં સુરતી કીનખાળ અને કસખી અલેશા આગળસ-
તાનના મુજતાનો ધણી શેખથી ખરીદ કરતા હતા અને સુર-
તનાં ખંદરથી તે છેક ચીન અને ચારખસતાનમાં એ માફ-
દલાયનાસાઓની આડત ચાલતી હતી, તે સાથે ઇંગ્લેન્ડ અને
વર્ધદાઓએ ન્યાયે સુમારીનાં ખંદરમાં મેહેરો યગ મુક્યા
યાને હીફસયાનમાં આવ્યા લારથી એ ખાનદાનના વડાઓ
ઇંગ્લેન્ડના એક વધારા દેલત તરીકે રહ્યા અને વર્ધદાઓની
સાથે પણ એ લોકોની લેવક દેવક માફી તથા ઇંગ્લેન્ડ અને
વર્ધદાઓનાં વહાણોને માફદલાયનાઓ સામન પુરા પાડતા
હતા. હવે એ માતખર શેઠ મેહેરનોસજ માફદલાય પોતાની
પાછળ ત્રણ દીકરાઓ મેલી ગયા હતા, તેમાં વડા મેરા તે
ઉપલા મંચેરશાહ શેઠ હતા, કે જેઓને આપણે એવણુના વટ-
કામાં ગમગીન બોલ્યા છે; તેવણ પછીના બીજા મે દીકરાઓ
તેમાં એક સોરાખશાહ અને બીજા બીખાજ હતા, તે બેજ
બાઈઓ ધણી જુવાનીમાંથીજ અકકાં ફરજદ સુકીને ગરજ
વાળ્યા હતા. મંચેરશાહ માફદલાયે તે બેજ બચ્ચાંઓની
એક પીના-સમાન નગા રાખી હતી અને તેઓને લાલક કેળ-
વણી આપીને ઉછેર્યા હતા. સોરાખશાહ બાઈના છોકરાનું
નામ રતનશાહ હતું અને બીખાજના મેરાનું નામ ખરશેદજ
હતું. એ બેજ છોકરાઓ ઉમરમાં આવ્યા એટલે તેઓના બા-
પની મીલકત અને દોલત સરવે મંચેરશાહે તેઓને હસતક
કીધી હતી. બીખાજના ખરશેદજની શેખાદી એક માતખર
ખાનદાનમાં થઈ હતી અને તેવણની મોહોરદારનું નામ આણે-
કયાઈ હતું, પણ રતનશાહે પરજુવાની-મરજ કીધી નહી
અને જુદે જુદે વખતે એ બેજ પીતરઈઓ સુરત છોડીને
અંદારગામ વેપારને ગસે નીકળી ગયા. મંચેરશાહ માફદલાય
તેવણનાં વાહલાં મોહોરદાર-ખરશેદખાઈ સાથે પોતાના સુરતના

વટકામાં રહેતા હતા. તે ચાલી પુનમસુરત મોહોરદારથી મંચે-
રશાહ ખરા સુખી હતા, પણ એકજ વાતની દગમીરી તે
સુખી બેઠાંની હતી, જે કંઈજ નહી પણ ફરજદની નાકમે-
દીથી હતી; તોપણ તેઓ એકએકનાં સુખમાં સુખી હતાં, પણ
મંચેરશાહની ભત્રી મોહોરદાર લાંબા વખત પછવાડે નહી
હાલમાં ન્યારે એવણને એટલે મંચેરશાહેનાં આપણે વટકામાં
બોલા લારે એવણની ઉમર લગભગ સીતેરની છે, અને તેવ-
ણનાં વહાલાં ધણીવાણીને ચુનરયાને તો વીસ વરસ ઉપર
થયાં છે. મંચેરશાહ માફદલાયે તે મોહોરદારનો અતીધોળા
ગમ પકડ્યો અને પછી તદન એકાંત રહેવા લાગા. તેવણે
ફરી બીજું પેર કીધું નહી. તેવણના વીસવાસુ નોકરો અને
પુરાસમાં ઝાડખા એજ તેવણની વસતી વારી હતી. તેઓન
ભતરીનજઓ પણ ન્યારથી સુરત છોડી ગયા લારથી પાછા
ફર્યા નથી અને વણક વરસ થયાં તેઓનું કાગળ પણ મ-
લખું નથી-તેથીજ તે ચુનરંગ શેઠને આપણે બાગમાં ચા-
લેસ સાથે બોલતાં બોલ્યા છે-પણ પાછળથી તેવણના વીસ-
વાસુ ખરનરે બોલે બોલ સમજણું તેવી તેનુંબી હઈઈ ભરાઈ
આવ્યું, પણ ચાસતેથી નજીને શેઠને દીકસો દીખે છે,
“સુરખી સહિજ, એ પ્રમાણે નાકમે થયાનું કંઈ કામ નથી.
મને ખુશ ખખર મલી છે કે તમારા બેજ ભતરીનજઓ મુંખ-
ઈમાં છે અને હવે સુરત આવવાનો વીચાર રાખે છે. રતન-
શાહ તો ઘણે વખત ચીન અને સીયાપોર વેપારને અરશે
રહી આવ્યાજ, પણ મારા સમગ્રયા પ્રમાણે તો પોતાની પુજ
મોહીને આવ્યાજ અને ખરશેદજ તો યોરક વખત પેલાવ-
રમાં હતા અને એ લાર પાદ ફરંતીમાં મથક કરીને રહ્યા હતા
લાં તેવણનાં નેકખખત ધણીવાણી ચુનરયાં તેથી એક મેરીને
લેઈને તેવણ મુંખઈ નીકળી આવ્યા છે. ખરશેદજની તખીયત
ધણી લકડી મઈચ તેવી તેવણ કોલામે રહ્યાજ અને લકડ-
રની હેખરખમાં છે, એ ખખર મેં ચોક્કસ દેખણેથી મેલેલેથી
છે. હવે શેદજ મેચેન અને ઉદાસ રહેવાનું કંઈ કામ નથી.
ગાદા ચાલેય તો યોગ દીનમાં એ લોકે આવ્યા મલશે.”

આ અચીતી પુરા ખખરથી મંચેરશાહ માફદલાયના મેહેરા
ઉપર અગમય સતેજાજ નહેર થયો અને તેઓએ લાંબા બેઠાની
મોનાખત કરીને સુગરાના કીધા અને એવણના વટકાની એક
બાજુએ તાપી નદીનાં પાણી મેહતાં હતાં તે આવાં ઈન્દ
માથે નગીને તેઓ પોતાના મેહલ તરફ વળ્યા.

* * * * *

આક દેહડા પછી રતનશાહ માફદલાય આવીને પોતાનાં
ચુનરંગ કાકને ધણીક વાહલાથી મેટ્યા અને ધણીક આપણ-
સીથી તેવણ કાગળા યવા લાગા. “જો! મારા વહાલા કાકજી-
રતનશાહે પોતાની પતરાજ બતલાવી—“ધંધો એવો બોહોળો.
પરજો કે ધડીની ફરસદ નહી. આજે કેટલાં કેટલાં વરસ થયાં
મારે વહાલું વનન અને-મારા વહાલા કાકજીને મલવાનો વી-
ચાર કરું, પણ મોહોલા વેપારની મોહોલી નજાવ-પણ
સુરખીજ તમારા પગની પુનઈથી નજી વેપારમાં પરજો લાં

તમારા ગોલામને ફોદજ થતી ગઈ. મીનના વેપાર સાથે કામીનના સાહુકારોમાં લેવડદેવડ બારી છે. ગમે તે યાવે! પણ હાલ તરત તો મુનીએને સોંપીને અહીં ચોરા વખત નીકળી આવ્યો છે.” એ વગેરે તરેહવાર ગપ હાંકીને કાકા આગળ ઝાલ્યા થયા. રતનશાહ શેકડયા એમજ સમજ્યા કે જેથી હાંકીય તે કાકાજ ખર્ચજ માનશે, પણ તેમાં તેવજુ દગાતા હતા. કાકાજ નેમાનાના અનુભવી હતા અને તેવજુને તો બેજા ભત્રીજાઓની પરીક્ષા લેવાની છે. હવે ખરશેદજી માકી-લાલશી પોતાની એકધુરી ખુશસુરત બેઠી “ખોરશેદ” ને લેવાને માકીદલાલના મેહલમાં આપી ઉતરયા. ઘણી યુદ્ધે કાકા ભત્રીજાઓ મળ્યા અને મંચેરશાહના મેહલમાં વસતી થઈ તેથી કેટલેક દરજજે તેવજુની ગમગીની ઓછી થઈ. ખુશસુરત ખોરશેદ હાલમાં ખાર વસતી છે, તેણી એક ન માત્રા ચોરેરાની લગાર શરમાળ પણ મંચસ બાળખી છે; ન્યારથી તેણી પોતાના પીતા સાથ આવીને મોઝા જાવાને બેરી સ્વારથીજ મોઝા બાવાએ તેણીને પોતાના ખ્યારમાં પેહેલી નગા આપી, યાને એ સુદર બાળકી મોઝા જાવાની અતી વહાલી યઈ પડી. તે ખુશરગ રોડને એ બેરીને નેહીને એક નતનેા અમલથય સંતોષ થતો અને હમેશાં તેણીને નેહીને ખુશી રહેતા હતા. બેરી ખોરશેદની ખુશસુરતી ઘણી ખરી માકીદલાલનાં મોહોરહાર ખરશેદજીને મક્તીજ દની અને નામ પણ તેજ. તેથી હમેશાં તેણીને પોતાની આગળની આગળ રાખતા હતા. તે નીરોથ બાળકી ઘેરનાં સરવે માણસોની પણ વહાલી યઈ પડી હતી, તેણીના પીતાએ તેણીને સારી કળવણી આપી હતી. વાંચવાને અને ગાયજુને સારો માહવેશ રાખ્યો હતો તેથી ફરસ્ટે તેણી મોઝા બાવા આગળ સાદનામાં અને ગજનામાં બેરોમાં ગઈ અને વાંચીને વખત કહાડતી હતી. એકાંતમાં રહેલા એ મંચેરશાહ રોડને બહુ પરવરદગાર થેરે બેઠાં એક ફરસ્ટ મોકીડા આપ્યું અને તેથી કરીને એ શેક પોતાને હવે સુખી સમજ્યા લાગા. પણ પીયાસા ખરશેદજી તેવજુની જરા ખબર લેઈ, તે રાંક ગ્રહસયને સકંઈ જુરો મરજ તે ખીલી લાડુ પડ્યા છે. સુંબઈમાં કોચેજ ઝાડરોની ઘણી દવા કરીને કાક્યા સારે સુરતમાં હવે એવજુના સુખી કાકા મોગલાઈ દવા આપે છે; તરેહવાર કાવા અને પાખ ખાધાથી જા એવજુના છતને કરાર થયો અને કેટલીક યંત્રક માલમ પડી તેવજુને એકાંત-વાસ ઘણો પસંદ છે અને એકાંતમાં ન્યારે પોતાના કાકા મત્રે-સારે પોતાની પુછની અને ધધાની વીગતવાર વાત કરવા લાગા. તેવજુ જે વેપારમાં પઈસા વધારવા હતા અને તેને સારે કેમણે રોકવા હતા તે સમજીને મંચેરશાહ થોડા ઘણી ખુશી થયા. જીદી નતરના એ અનુભવી રોડને બેજા ભત્રીજાઓમાં આસાન અને નજીબ નેરડો ફરક માલમ પડયો. હવે એણીમ મંચેરશાહ એકાંતમાં પોતાના વીડવાસુ ખર-નેરને ચેતાથી રાખ્યા હતા કે, રતનશાહ કયાં નય છે આ-કે છે અને શું ધધા વેપાર કરે છે તે કુપી રીતે બોલ કહા-ડતા રહેજુ. રતનશાહ શેક ઘેરમાં ઘણીજ ચોડી હાલતી આ-

પતા હતા, પણ કાકાજ આગળ ઘણા કાંગલા થતા હતા, અને શું એક લવંગના વેપારમાં યુદી ગયા હોય તેમ પોતાને ધણાજ રોકણવાલા દેખાડતા લાગા. તેવજુ ડીગ મારવામાં ખાડો ખખોતીએ જોતાજ નહી, જે મંચેરશાહ હા છ હા કરતા હતા. આપણી ખોરશેદને પોતાના બાપના પીતરાઈ તરફ કઈક અણુમોગા હતા અને તેણી અંતી તેની પાસે જતી હતી નહી. હવે જરજેરની છુપી બોલે રતનશાહની માલ-મલજુ અને બેઠે ભરમને અજવાળામાં આપ્યાં. રતનશાહ પેહેલેથીજ એક ઘેરવાર વગરના કુવારા છે અને તેથીજ નયાં ગમે હાં નય અને દરેક સુકુકમાં એવજુનાં નામ જુદાં જુદાં હતાં અને ન્યાંથી વેપારીની પેહેડીમાં ભાગ કીધો હાં ઉલ-કાપ કરીને ભક્તાંજ નામની સહી કરીને વળી કૂટે વતી જતા હતા. એવી માલથી કેટલીક વખત પકડાઈને જેલની હવા ઘેરી આવ્યા હતા, તે સાથે “હાથીદાંત” ના વેપારમાં એ રોકડયા શેક આગેવાન હતા અને જે કંઈ બાપીકો પૈસો લેઈને રેશ્નાર ગયા હતા તેમાંની ખાકથી કરી નથી. તે સાથે હવે એવજુ શેક આજને કાલ તો કરજ રકયા નય છે અને નથી તેવજુ હવામાં કીધા ઉકાવયાય કે, આજે મારા વડાઓની બેહોળી અગીરી અને બધી કોલતના કાકાજ મ-તેજ વારસ કરશે, કારણ કે ખરશેદજી તો કાકાની આગળ યાકો ધડી કરશે તેવા યઈ રહયાછે, સારે હવે માકીદલાલનાં ખાનદાનમાં મારા સીવાયે બીજુ કોણ છે. હાલ તો આપણે વરાડાએ બતાવે સુધી લોખા દુકા રાખવું કામ છે. એ મીનના વેપારી નય છે કયાં અને ખતાવે છે કયાં, એવજુના જવાબોની એક કલમ કદાર ગામમાં છે, હાં પાંચ દસ દહાડા પડ્યા રહે છે અને “યુરખીજ સાહેબ જરા મીનથી જરજેર-કાગલ આવ્યુંય કરીને સુંબઈ જઈ આકીય, સુંબઈની પેહેડી પર કામ છે” કરીને કાકાને અચાવતા. એ પ્રમાણે રતનશાહ રમતા પંચી કાકાની કોલતના ખ્યાલમાં રમી રહ્યા છે, પણ તે તીક્ષણ બુધીના ખુશરગ રોડને તેના બોલવા માલવા પર ખીલકુલ ભરસો છેજ નહી, બલકે તેવજુ તેને મનમાંથી ખીકારે છે અને હવે બહુથી લીધું કે રતનશાહ કેટલો જીડાં પાણીમાં છે. એમ કરતાં બે વરસ નીકળી ગયાં તે અરસામાં મંચેરશાહ માકીદલાલને ઘડપણને લીધે ઘણી કમનાકાત થતી થતી અને તેવજુને અજ્ઞાના શીરેસતાથી ગોચા બસારત યઈ હોય તેમ એક દહાડે પોતાના વીરવાસુ જરજેર પાસે પોતાના વધીજ બેહેરંમશાહને બોલાવી મંગાવવા. તે વધીજ સુરતના બહુજા “હીર પારખ” ના ખાનદાનને જવાન નખીરો હતો અને તેજો ગોલાખજાઈ અને બેહેરંમશાહની પેહેડીને નામે બોલખાતા હતા. તે જવાન વધીજ આવીને મંચેરશાહને તેવજુનાં ખાનથી લીધાનખાતાંમં મળ્યા. “કઈ લોકમ સુરખી સાહેબ,” કરી વધીજે બેસતાં બેસતાં રોડને પુછ્યું. “મીં બે-હેરંમશાહ,” રોડે ગંબીર ચોરેરે કહ્યું, “માલુસની છંદગીને કંઈ ભરસો નથી, મારે મારી હધાપાતીમાંથીજ માદે વીજ કરીને માડો વારસ રેકવણે નેહી, મારે મારા લખાવવા મ-માણે એક વીજને ખરડો ધડી કહારો.”

“મારી મીઠકતમાંથી એક કઠારગામનો અંગ્રેજો અને દસ હજાર રૂપયા મારા બતરીન રતનશાહ માફીદલાકને મળે અને તે એવી સરતે કે તે રૂપયા દસ હજાર અનાખત આપે વઘાણેની પેઢીપર રાખી તેનું વધાન લેવા કરે.”-મારી સીંગનપોરની મોટી વાડી અને રૂપયા પચીસ હજાર મારા અત્તી વીરોવાયુ નોકર અરજોરુ અનનક સીંગનપોરીયાને મારા તરફની કીમતી સેવાના બદલામાં બેટ આપે, અને મારા આપે મોટા વલ્લેજ અને તેની સાથેના આપે માતજર મેહેલ અને રૂપયા પાંચ લાખ મારી એકપુરી નખીરી ખોરશેદખાનુને મળે-અને ભાર બાદ મારી ઉપનાની વાડીઓ અને હુમસના અંગ્રાહઓ અને સરવે મીઠકત અને પર્ષસનો વારસ ખરશેદજ બીજાજ માફીદલાકને દેવડા છે અને તેથી એજ સરતે કે ખરશેદજની કન્યા બાદ તે સરવેની બાહેક બેટી ખોરશેદનેજ કરે”-આર બાદ પોતાની સહી કરીને અરજોરુની સહી કરાવી અને વધીકનેજ સ્વાધીન થાયું, કે “મારાં મરણની દસ દહાડા પછી વીલ વાંચવું. મારાં ઉંઘણાંની સાંજે એક લાખ રૂપયા ગરીબ જરૂરયાતીઓની પરવરસી કરવાનાં ફૂડમાં આપવા. એ સીવાય મરણની કીધા પાછલ કંઈ પણ અણપડતો ખરચ કરવે નહીં અને જરૂરયાતી ધરમનાં ફરમાં મુગબ આદારમની બાબકલ લગી ને ઘરનું હોય તે કીધા સીધાએ પાછળથી મીઠાઈ મેલા અને ખુમયા વેહેંચવા એ તદન બેઠુંકું છે.” એ સર્વે વધીક સાથે વાત કરીને એ જુજરગ શેઠે એક બતરીન ફરજ ઉતારી હોય તેમ નર્ચીત થયા.

હવે મોટાથી જાણે તેવણને દુઃખ દેવા નહીં માંગતું હોય તેમ એક દહાડે સવારમાં ઉઠવા જતાં તેવણને ચક્રર આપ્યાં અને પાછા એક મોટી ખુરસી પર બેસી ગયા, ત્યાં ડાકટરવુંખી કંઈ કામ રહ્યું નહીં અને એક દસ મીનીટમાં એ માતજર શેઠે સૌ જાણતું નહીં સુકીને બેઠેસતને રસતો પડાયો-એવણનાં મરણથી ને ધણુજ દુઃખી થયું તે આપણી સુંદર ખોરશેદ હતી; તે રાંક છેકરીને એ મોટા બાવાની સાથે સારો પડેસ લાગી હતો. ખરશેદજ પોતાનાં ફૂડમાં બેઠા છે, તોય ધણુ પોતાના મુરખીનાં અચલુચ મરણથી ઘણા ગમગીન ગયા અને ખીચાડો અરજોરે કે જણે આપણે જનમારો એ શેઠ સાથે જુજરગે અને સાથે સાથે એમની કરવા થયે હતો, તે ઘણા દહાડા પછી થયો અને સર્વે ઘટતી નેવારી કરવા લાગ્યા, પણ આપણા રતનશાહ! તેવણને પોતાની નાખીચી કલખમાંથીજ સમજીને આવ્યા અને ફેવુ એક દુઃખ લાઈ હોય તેમ દુઃખાને દેખાડ્યા ફેક મુકીને રહ્યા લાગ્યા. પણ ખરી ફરજ તો બીચારા અરજોરે અને વધીક બેઠેરામશાહે બાળવી અને તે જુજરગ શેઠને ઘટતાં માન સાથે અવલખંજલ પોહોવાયા-હવે રતનશાહ શેઠે ગંબીર મેહેરે જણાવ્યું કે આપણાં નામ પ્રમાણે આદારમને દહાડે પાંચ મણ ધાન રંધાવવું નેછીયે અને ભાર પછી દસમાંને વારતે મોઢાજ કરનારાઓને તૈયાર કરવા નેછીયે. પણ બેઠેરામશાહ વધીયે તેવણને ધીરજથી કહ્યું કે “મરહુમ શેઠે પોતાનાં વીરમાં સાધુ ના કહ્યું છે, તેથી તેવણની મરણને માન આપીને તમારા કહેવા મુજબ સંદેર જા બનશે નહીં. તેવણે આપે જુકા

ખરમોને બદલે પોતાનાં ઉંઘણાંમાં રૂપયા એક લાખ ગરીબ જરૂરયાતીઓની પરવરસીનાં ફૂડમાં આપવા કહેતા છે”-

“અરે પણ તે સર્વે કંઈ હવે પછી મનેજ કરવાનું છે સાહેબ.” રતનશાહે કાંગડા થવા માંડ્યું. “હવે મારા કાકાજીએ વીસ ક્યાં મુકામુચ તે મેહેરખાની કરીને કહેવો કે તેમાં જેખી ફરને મારી ઉપર મુકી હોય તે હું મારી સરો ચસમથી બનડો”-

“નહી નહીં! મોઢ રતનશાહ, તે વીલ કંઈ બઢી નથી તે તો બેઠેસતીએ આગારી પેઢેરી પર રખાવ્યું છે, અને ફરમાવ્યું છે કે દસમાંને દહાડે વાંચવું. રતનશાહેને જુધો શરસો તો ઘણું ઉપજતો હતો પણ બાહેરથી શાંત કેળા ધાતીને મુખ ધર્ષ ગયા, કારણ કે કાકાજીએ કંઈ વખતે વીલ કીધું હતું તેથી એ મોટા વેપારી શેઠને ખબર નથી. હવે દસમાંને દહાડે સર્વેની ધીરજ અને રતનશાહની ઇતિમદ પડે વીલ વચાપ્યું. પેઢેજીજ નામ રતનશાહનું આવ્યું. તેમણે યુસુફથી પોતાની ઇબને કાંત વડે રાખીને ઉપવા દરે છેવે સુધી વીલ વચાપ્યું તે રામજ લીધું-એક પણ બોલ તેવણ બોલ્યા નહીં, પણ જતાં જતાં ધીમેથી અખડતા ગયા કે “હું જોઈ લેવરા” તે કોઈના સાંભળવામાં નહીં આવ્યું, પણ અરજોરે આપ્યાદ સાંભળ્યું, પણ તે તો તેની મુખાઈ પર ધીકાર નાખીને ચાકી ગયો. રતનશાહે મનમાં ધાર્યું કે આપે પીતરુઈ તો મરી ચરી રહ્યો છે પણ આપે દુકતી ખંડી વચામાં હાડકું છે, માટે એનો કોટો કાઢાવડો નેછીયે. કંઈ શીકર નહીં, ધીરેથી એખી ધરો. તેજ ઘડી રતનશાહ ક્યાં નીકળી ગયા તે કોઈને ખબર પડી નહીં.

એણીમ બીચારા ખરશેદજનું દહીયું દરદ વધારે જોર કરવા લાઈ, અને મંચેરશાહ શેઠની છત્રસી પછી તેવણખી બેઠેસતી થયા. મરતી વખતે તેવણની આગળ તેવણની એક પુરી બેટી ખોરશેદ અને વીસચાસુ અરજોરે હતો અને તેવણ અરજોરે છેલ્લી અરજ એજ કીધી કે, મારી ખોરશેદની સંખાળ રાખજે અને એ બેટીનાં મા બાપનો વગ રાખજે. બસા અરજોરે તેજ મીસાવ ખોરશેદની પોતાનાં અપ્યાં બરોખર માવજત કીધી. વધીક બેઠેરામશાહ પણ અવાર નવાર આવજવ કરતા હતા, એકંતમાં રહેલી ખોરશેદને ત્યાં કાંઈ થયું નહું જુલું માઘમ પડતું નથી, અરજોરે તેની ઘટતી અદાસતે છે છે, પોતાની ફરસુદે તેણી બીતાર પાડવા કીધે છે અને તેમાં તેણીને વખત ઘણો સારો જાય છે. એક દહાડે નાસતા પછી જરા પોતાના વજીરાની બહાર એક હાટાર ચારી આવવાની મરજ જણાવી અરજોરેને કહીને બહાર પડી. શેઠેક દુર બેતરમાં ખુશ નુખાં પુલોના કચારા ગમ જોતી ઉખી હતી, તેવામાં કોઈ રાખસ પાછાડેથી આવીને તેણીનાં ખજાં પર ચમતાથી હાથ ફેરવી પોલ્યો, “બેટી ખોરશેદ, હું તુને જોઈને ઘણા ખુશી છેજા, હું થયાને સર બહાર ગામ મળે” હતો, હાલમાં આપે પેલો ને દુર અંગ્રેજો દેખાય ત્યાં હું રહેલો છેજા, આવ ફીકરી તોદ જરા જઈયે.” ખોરશેદ એકદમ તેને જોઈને અજાન ધર્ષ અને તેણીને એ બાપના પીતરુઈ વીરો પેઢેલેચી અણગમો દેતા, તેથી દુકમાં પસલીને જો તરફ જવાની મરજ જણાવી, પણ રતનશાહે તેણીને કેટલાંક વડાલથી પોતાના હાથમાં હાથ લેઈને પોતાના

યુગમ આગળ યોડી વખત આવવાની અરજ કીધી તેથી ખોરશેદ બીચારી તેની સાથે જવા લાગી, પણ તેણીની અચરસીના શું પાર ? સામેની ઝડીમાંથી એક ગાડી જોરમાં નીકળી આવી અને રતનશાહે તેણીને એક પલકારામાં અંદર ધકેલી ને પોતેથી ખેંચીને ગાડી હાંધી મુકી. તે ગરીબ છે-કરીએ ધણીથી મીચારીઓ પાડી, પણ ત્યાં કોણ સમજે ? હવે એણીગમ બરજોર વીચારવા લાગ્યો કે આજે ખોરશેદને આવતાં વાર કેમ થયો, તેથી તે બાજુપર જોવા નીકળ્યો. ત્યારે ધમરાયજે જોહેરે ફરીને સેધવા લાગ્યો, પણ કંઈ પતો મળે નહી. હવે બરજોરની શીર વધી કે એટલાવારમાં ક્યાં જતી રહી, તેવામાં ત્યાં મકનો બરવાડ પોતાનાં કુપડાંમાંથી આવીને મુકવા લાગ્યો કે, “બલભાઈ કોણને દેવો.” “અરે આ પરી બાઈ એણીગમ ફરવા નીકળી ને દમણાં મળે નહી.” “આ મારા બાપ, કોઈની છણી જેવી યુગ દાટનો તો આવેલો. ઊં બાણું જે ઓએ કંઈ મારભારી કર્યું ઓઠે, ઊ ને મારી છવતી તારી પીતાં યાં.” હવે બરજોર તે આમડીવાળું ખાલી પંજીયુ સાંભળવા ઉભો નહી અને આગળ માલતાં માણુસનાં અને યોગનાં પગલાં જોયાં અને તેજ સરતે માલવા લાગ્યો. બરજોરને હવે વીચાર આવ્યો કે પેચો ધાતક રતનશાહ તે દહાડે ઉસકરખયે જોહેરે ભોલ્યો હતો કે, “જોઈ બેચરા,” તે બેચાક તેજ મારી માથેકે બાંધને ઊંચકી ગયો છે. બરજોરનાં હોસકાસ હડી મથા અને તેની તલાવત્તી જતી રહી, પણ દમ બાંધીને તે ગાડીની સરતે ચડ્યો. એક માઈલ નહી આશ્યો હશે તેણે કંઈક ગામડામાંથી રેણું દેખાણું અને બાજુએ ગાડી લાગી ગયેલી છે અને એક રાખસ લોહી લુલાવ પડેલો છે અને બાજુએ ધણીન ધમરાયજી ખોરશેદ પણ પડી છે, પણ સારાં નક્કીને તેણીને કંઈપણ ઈન્ક યદ નથી. આવો અવસ્થા જોઈને અવસ્થાથી યોડી વખત ધામચે પડી ગયો, પણ જીવ ટેકણે રાખીને પોતાની બાઈને પેટેયે તો ઊંચકીને હોશીયાર કીધી અને તેણીને ધમરાહ દુર કરીને દીઠા-સો દીધો. હવે રતનશાહ આગળ જઈને જોએ છે તો તેનાં માથાંમાંથી મુકાશ લોહી જતું હતું. પરવરદેગારને શું હોકમ થયો કે ગાડી હોકનાં હોકનાં મોઢા બાથમાં જઈ પડીને ભગી ગઇ અને એક મોઢા પધર પર રતનશાહનું માથું જોરમાં પટકાયું અને તેવાજ મેભાન ધરને પડ્યા, અને ખોરશેદને તો ખોટાએ બચાવવીજ હતી, તે કુલની કાંતી બાજુ મટાંમાં પર જઈ પડી. હવે કંઈ પણ વખત નહી ખોહતાં બરજોરે એક પાલખી મંગાવીને રતનશાહે તેવજુના બાપીકા ધરમાં લાવી મેલવા. ગમે તેવું સંઘ દીઠ આદર્શી મોતની આગળ નરમ થઈ જાય છે, તેજ પ્રયત્નો રતનશાહે મરતાં મરતાં ખોરશેદને પોતાની પાસે ભોલાવીને તેણીને હાથ લેખીને આંખે લગાડ્યો, અને બોલ્યા, “બેટી ખોરશેદ, હું તારી પાસે મારાં અંતઃકરણથી મારી ચાલું છું; તે સાહેબનો રાત્રત ધનસાક છે કે તું નીરદોષ યુતળીને બચાવી છે, હવેથી તું સુખી થજો. મારી લોભી જીવંતીનો અંત તદન પાસે આવ્યો છે.”

સારખાદ રતનશાહની આખર આવી અને બરજોર તેમજ બેહરામશાહ વકીલ જેઓ આગળજ દતા, તેઓએ તેમને છાત્રતાં માન સાથે છેડતી આરામગાદમાં પોંદ્યાંચાલ્યા. વકીલ બેહરામશાહ એક લાયક જવાન મંદરય દતા અને તેઓની વારંવાર આવજાવથી ખોરશેદની સાથે સારી દોસ્તી પડી હતી અને તે દોસ્તી હવે ખારમાં બદલાઈને તેઓ એક બીબાની મરજીથી રોડાદો કરીને એક થયાં. બરજોર-બીબે એ લગનથી મૂલો પ્રુથી થયો, અને એક વખતનો એ માફીદાવાનો પ્રેક્ષક જે વસ્તી વારનો મુનો દતો, તે આજે બયાં કચોંથી આવ્યાદ થયો છે.

મીસ જોહેરખાનું કાવસજી ટાં દાવર.

રાંધવાને લગતું.

કોઠમીનો જીવેલો શાસ—મોઢી કોઠમી અરધી કુડી લેવા, તેનાં ટાંકાં રાખી સાફ કરી તેને નીમક નાખી બાડી કાંઠાડો; તેમાં પાણી ફેરડું નહી પણ ફક્ત નીમક નાખીને બાફવું; સાર બાદ ચાર મોઢા કાંદાને જુદી લાલ કરો, તમારા તેરડ મુજબ મરયાં નાખો, કોષમરીની લુરી એક, ઇંડાં પાંચ, બે સરવેને સોલ સરકામાં મેલવા નાખો, મોઢું ૬૫ ભરી સરકો લેવો, સરવે એકસ કરી કોઠમી સાથે મેલવા દેવો. બીબાં ચાર ઇંડાંની બાડી તેના ફરકના ચાર કરકા કરો. એક દીસ લેઈ તેમાં પેટું મીકસ કીધેલો યોડો બાખ પાંધેરા, તેમાં ઇંડાના યોડો બાફેલા કરકા ગોઠવો, તેની ઉપર બીબાં કોષમીનું પડ કરો, તેમાં પણ બાફેલાં ઇંડાંના કરકા ગોઠવો. બીબાં બે ઇંડાંની સફેતીને યુગ કદ ચઢાડો, તેમાંની દાલને પેલાં દીસમાં આખીજ જુલો, સફેતીને દીસની ઉપર ફેડી દેવો, તંદુલમાં જીવંત; ઉપર નીચે સરખા પરખાખામાં જીવંત રાખવું, લોઢ ધાયને ઉતારવું. તમારી મરજીમાં આવે તો દીસમાં ચાર પાંચ લીઠાં આખાં મરયાં નાખો, ખાલી વખતે કઠાડી નાખવાં.

મીચ કેક—પતરાનાં ચા તરોણનાં કોઢીમાં જેવા આકારના ફાળડા બનાવવા. મીચ કેક મટે અરધો રતલ પકોનો લેવો આટો પદરખાનાં લેવો, અરધો રતલ મટનની સોજ બડી ચરખીને સાફ કરી તેમાં યોડું નીમક નાખી પીસવો; માખણ જેવી નરમ થાએ કે તેનાં ગોળા નાડી થઈ પાણીમાં યોગવા; લારખા આકારમાં ચા ચરખી નીમક નાખીને મસલવું, તેને બટો લેવો. જલ્લી તેની ઉપર ચરખીનું પડ પાંધેરી બીબ આટાનું પડ ઉપર સુધી પતણું વળી તેના કરકા કરવા, તે કરકાને એકેક પર ગોઠવીને વલુવા; સાર બાદ પેલા પતરાના ફાળડા માફક ગોળ આકાર કરી તેમાં પાંધરવા. બડાંમની ઊંચેલી બીબ અચ્છેર લેવો, તેને બારીક કુદો, તેમાં જલ્લી ઇંડાંની સફેતીને યુગ કદ ચઢાડો, બે કોઢીમાંથી કેરેશીક ખાતાં લીધુની ઊલ યોડી લેઈ તેને બારીક ચાખસ જેવી કાંપો, એક ચાલાર ગોલાય જે સરવેને પેલી સફેતી સાથે એકઠું કરી ઇંડાંની દાલ તથા બડાંમનો જુદો ખરંડ અચ્છેરથી નરો કમટી લેવો. સરવે એકસ કરી પેચેલ મટીર પાંડેલા જળમાં ફેડી બરડું, અને આટાની લાંબી સહેસ કાપી સેહેન જાલ રહેને બે પતી લોસસ મુદી, તંદુલમાં નીચે ઉપર બલું કરી પેલા ફળા ગોઠવવા, સેહેન રતારા ચાયને ઉતારવા.

મીસીસ ફીરીનખાઈ દારાશાહ તારાપોરવાલા.

સ્ત્રી નાં ભલાં કાર્યો

આપવા

અખખાજતની હીમત તથા સદગુણના દાખલા.

“કુન્દર દાખલા આપણને ઉમદા કામો કરવાને નિશ્ચય કરે છે.”

ભલાઈ.

લાઈ શાને કહેણી જેઈએ ?” આ સવાલ એક યુવરત્ર કોલસુદને પુછવામાં આવ્યો હતો તેના જવાબમાં તે બોલ્યો કે—

“અરી ચત્કારીકે બસાઈ તેનેજ કહેવી જેઈએ કે જે સાચાર તથા કંઠાજાનું રક્ષણ કરે તથા તેના બદલામાં તેઓથી કોઈ પણ શુદ્ધ રાખ્યા વીના બીજાઓ માટે પોતાને રક્ષકમાં નાખી તેઓને સહાય થાય, એટલુંજ નહીં પણ આ નારી-

ઓ કોલ નીચ પોતાનાં ધવાનમાં રાખે—

“આદમજાતની સેવા કરવી એજ સહૃદયી હોયે દરજ્જાની બનાઈ તથા મોટાઈ છે.”

એક આદમજાતની બસાઈને ઉમદા દાખલો.

યુરોપમાં એક બાઈનાં શેઠરમાં એક ધણો દુહીધાર ડાકટર રહેતો હતો કે જે માણસોની આરા સુકવામાં આવતી તેઓમાંના ધણાકને પોતાનાં હિતમ તથા દુઝરના પ્રતાપથી સાજાં કરતો. આ બીના યુરોપના સધળા બાગમાં આરાકારા ચવાથી લોકનાં રોગે રોગો ચોતરફથી તેની પાસે સલાહ લેવા તેમજ સાજાં થવા આવતાં હતાં, એટલાં સુધી કે કોઈ કોઈ વેળા રાત્રી તથા મોટા ઉમરાવો પણ તેની મુલાકાત લેતા હતા. એક વેળા આ ડાકટરનાં દવાખાનામાં જુદાં જુદાં શેઠેરના અગ્રીર ઉમરાવો ભેગા થયા હતા, તેઓમાં એક જવાન રસમન અખતાર તથા એક અતી રૂપવંતી શાદમદી પણ પોતાના પીતા સાથે લાંબાં હતી, કે જેની પુણ્યસૂરત તથા જનાત સર્વે લોકોનું ધણું ધ્યાન ખેંચતી હતી.

પેલા રસમન ઉમરાવે હાનર થયેલી ખાનુઓને પ્રશ્ન કરવાની મક્કસદથી પેલા ડાકટરની મશકેરી કરવાને શરૂ કરી, પણ તે જમાના ખાલેજ નર જેવી સમ્પત્તા તથા નરખીથી જવાબો આપતો કે કોઈ પણ તેની વાતો પર ઢગ્નું નહીં, તેથી પેલા ઉમરાવનોજ ઉત્ક્રાંત રક્ષા થયો; એટલામાં એક ધણો બઠો

કણુખી કે જે આ ડાકટરનો પાડોસી હતો તે લાંબાં આવી પુગો; તેને જેઈ તે હોગો, અને પુષ્કરપદ કરતાં ત્રાજમ પડ્યું કે, તે ખેડુતની ધણીમાંથી ધણી બીધાર હતી. તેવેજ બીજા આરકામાં બઠે તે દવા બનાવવામાં મસગુલ થયો.

ઉમરાવ સાહેબે જેઈ કે ડાકટર તો બીજા આરકામાં છે, અને આપણને તો ધણું અરાખ લાગે છે, વાસતે આ કણુખી-નેજ જરા બનાવ્યે, તેથી યોરોડ વાર તેની મોટી દાઢી વીધે મળક કરીને પેલે સરત બકી કે હાનર થયેલી ખાનુઓમાંથી કોઈ પણ ખાનુ આ બદલીકત તથા કંઠાજા ખેડુતને સુખી લેવાને આદેર પડે તો તે બાર ડાકટર આપવાને તૈયાર છે. આ સખુન પેલી પુણ્યસૂરત શાદમદીએ સાંભળી પોતાની દારીને એસારત કરીને એક રક્ષણી મંગાવી, પછી પોતાની પાસેથી બાર ડાકટર તેમાં સુકીને પેલા રક્ષાન અખતાર પાસે મોકલાવી, જેથી તેને પણ બીજા બાર ડાકટર સુકવાની ફરજ પડી. સાર પછી પેલી બતી શાદમદી પેલા યુદ્ધ કણુખી પાસે બઠે “ઓ બઠો બાપ, અમારા દેશની રક્ષા પ્રમાણે અમને નમદાર કરવાની રજા આપો” એમ કહી તેને બગલગીરી કરીને તેને ધણી માવાથી સુખી લીધી. આ અસરકારક દેખાવથી સર્વ જાણનાં દીકરાં ધણી સારી લાગણી પેદા થઈ અને બધાં લોક તેણીની તારીફ કરવા લાગ્યાં. એટલુંજ નહીં કરતાં તેણીએ તે ખેડુતને કહ્યું કે, “મારી માદની નીશાની દાખલ એટલેજાની કરીને તમે આ રક્ષા કણુખ રાખો, કે જેથી આંદી રાંધે હાનર રહેતોને માલમ પડે કે મોટે ફરજનેની આશાદમદીએ બઠો માણસોને—જે કે તે કેટલેણી કંઠાજા હોય તોપણ—ઈજત તથા આદરમાન આપવાને પોતાની મોટી ફરજ સંભળે છે.”

વધારે જેઠેજાણી, દુષણ બનાવ પરથી આદર તે ખાલેજ પુરવાર થાય છે કે, રક્ષા વજરના, આપખતલણી તથા અભિમાની માનવીઓ કરતાં સલા તથા પરોપકારી માણસો મોટા દરજ્જા તથા મોટા ભાગને છે.

મીનરોસ શારકોદ આપ વેલેસના બાલા સુણો

તથા કાર્યેના દાખલા.

૧. આ બતી શાદમદીની બસાઈ તથા ઉદારતાના ધણા દાખલા તેથી રાખવામાં આવ્યા છે, કે જેણીએ માણસો જાતી રચાય સંકટ તથા રંજમાં આવી પડેલાં આરામને માટે કોઈ ને કોઈ કાપડો તેઓને પોંદ્યાડતી હતી, તે નીચલા દાખલાઓ પરથી બરાબર પુરવાર થશે.

એક વેળા આ બતી શાદમદીનાં ધરની દારી કે જે પેલાં તેણીની ધવાડનારી હતી, તે ધણી આંદી પડી સારે આ ખાનુ તેણીને ધર રોજ જતી હતી ને તેની પાસે ક્યાકો વેર બેસી પોતાને હાથે દવા પાતી હતી; એટલે સુધી કે જે વેળા મેલના પંજાએ એ જુદી દારીનાં તેણે હંમેશાને માટે બધા દારી દીધાં, સારે બીજાં જુવાન તથા રંગીલાં નર નારીઓ તથા કે લાંબી તેણીને સુકીને નાહતી ન ગઈ, પણ લાંબાં તેણીની ચાકરડીના આભાના આરામ માટે દોઆ આંદી જણાવ્યું કે, “આ પંજામાંથી આદરશાદ પણ નથી બચતાં,

ભારે મને એ બીચારીને છોડી શા માટે નાહસી જતું નેહીયે.”

આ મરનાર બાઈની એક સહી જે તે વખતે લાંબા નર હતી, તેણી એ શાહનગરીને ધણે રજ કરતાં બોધે બોધી કે “જો તમે ગરીબનાં જ એને આડકશો તો વખતે એનોજ ખ્યાલ તથા ખુશાળ આવશે.”

“એને આડકશો” બધી શાહનગરીએ જવાબ દીધો, “હા ખરીત, ને વધી સુગી પણ સેવસ ને મારાં માતાજી શીવાય આ એકજ છે કે જેને હું ચુપું છું.” એમ કહી પોતાનું શોભતું માથું તે ગરીબ દાસીની કાઠીને પર ઝુકાવી પોતાના ગરમ હોઠોથી પેલા કંઠા માર માથે ચુમ્યા, તેજ વેળા તેની ચળકતી આંખોમાંથી ખરાં છગરની લાગણી તથા ખેદનાં નવધાર આંસુ ટપકવા લાગ્યાં.

૨. એક દીને આ શાહનગરી પોતાના બાગમાં શાહનગદ લીધેપોહક સાથે હથેલોરતી હતી, તેવામાં તેણીની નજર એક લાપડીવારો મચ્છર કે જે લાંબા કામ કરતો હતો, તેની પર પડી, તેનીજ તેની તરફ નેહીને બોધી—“ઓ બસા બાણસ, મને લાગે છે કે તું પહેલાં સારી હાથતમાં હશે.”

“હા મનેજી” પેલા મચ્છરે નમીને જવાબ દીધો, “મેં એક ખેતર ભાંડે લીધું હતું, પણ હાલના વખતની ઉઠકપાકે મને તકન પામ્યાસ કરી નાખ્યા છે.” તે ધણજ ગમથી બોલ્યો.

આ સાંભળી તે ઉઠાર દીનની બાદશાહનગરીએ એકદમ રડી પડી શાહનગદ લીધેપોહકને કહ્યું કે, “મારે હંકસાએ આપણી ઉપર માયા દેખાડી મેટરજાની કાપી છે, તેનો આભાર તમા હાથે હાજર શુકર ચુમરી આપણને બીજાએ સંકેટમાં હોય તેવાને સહાય થયાની તથા આપણા સહજા મચ્છરોને પ્રશ્નસ રાખવાની ને ચળકતી તથા મોટી કરજ છે, તે જરૂર ખાજવની નેહીએ.”

બીજે તેણી પોતાના મેટરમાં આવી તેનીજ પોતાના મોઝા કારભારીને બોલાવીને હાકમ કીધો કે, “મારી સધળી ‘ઈસ્તેત’ પર તેમજ આમાં ગામડાંમાં જે લાચાર તથા કંજાળ મરદો તથા એમનો દોષ તેઓનાં નામ ને હામ સાથે લીસ્ટ બનાવીને મારી જાણને માટે લાવે.”

બીજે તે લીસ્ટ તૈયાર કરી તેણીની પાસે લાવવામાં આણું લારે તે લોકને બોલાવી સધળી બીના સાંભળી, જેને જેનું લાયક હતું તેનું કામ કપડાં પૈસા હિસાદી ઈલાદી આપી ખુશાલ કરી રવાના કીધાં.

આ બધી શાહનગરીની યોરપર નીચેના લેખ કાતરવામાં આવ્યો છે, કે જે તેની બચાઈ તથા લાયકીને બોલેબોલ બધ બેસતો છે.

“આ નીમરમ આત્માની તથા માયાજી દીનની જેવી આ હુન્યામાં ચોક્કસ અજળા દશે; એટલેને સખી હાથ નીલ કાપક પેલિને બાંધવાને કાને તૈયાર હતો, એટલેજ નહીં પણ જેણેને સર્વ જન પોતાનાં ખરાં અંતરજાણી પાદે છે, તથા તેણીનાં અજાળ મરજી વીરો બેલક વીરાપ હરે છે. જે કોઈ તેણીને સારી પેટે જાણવા દશે તેજ તને, આ નેક બાંધનાર, કહી શકશે કે તેની દેવાનીમાં લોક

કેટલું માન તથા ઈતર આપતા હતા ને વળી એક આખી કામનાં આંશુજ તને નંદેર કરી શકશે કે તેણીને વાસ્તે લોકો હજ પણ કેટલો ગમ કરે છે.”

એક નીમરકહવાલ દાસીને વખાણવા લેખ નમુનો.

પેરીસ મેટરમાં એક સ્ત્રી એક પીંજરોને લાંબા ચાકરીએ હતી, પણ આ પુરષ પર એમીતું સંકટ આવી પડ્યું, અને તેની પાસે કાંઈપણ દોલત રહી નહીં, તેપણ પેલી વધાર સારકી “વગર પગાર” પોતાના મલિકને લાંબા રહી. ચોડાં વરસ પછી પેલા પીંજરો બાકી તથા બે છોકરાં મુકીને મરજી પામ્યો; હવે આ વીધવા ધણી ફીકરમંદ થઈને મનમાં કહેવા લાગી, કે “આ બે બાળકોનું તથા મારું હવે શું થશે?”

પણ પેલી મોઝાં દીનની દાસીએ તેઓની સંભાળ પોતાને માથે લઈ, જે પોતાની ખરી મેટરનતા પૈસા એકકા કીધા હતા તેમાંથી ખુશી સાથે તેઓને વાસ્તે ખરચમાં લાવી. આ બાઈની એવી બધી ચાલ નેહીં લોક સારી ચાકરીઓનાં મંગાં કરતાં હતાં, પણ તે ઉપકાર સાથે ઈનકાર કરી કહેતી કે “જો હું આ લાચાર કુટુંબને છોડીને ચાલી નહીં તો એ લોકની બરદાસ્ત કેણુ લેશે?”

સેવર પેલી વીધવા બેમાર પડી અને બીજે પેલી બંધી બાઈ પાસે પૈસા નહીં બચ્યા, લારે તેણીએ પોતાનાં કપડાં તથા બીજે સામન મેઝી નાખ્યો, એટલેજ નહીં પણ તે આખો કંઠાડો આ વીધવાની વેડ કરી સુતની વેળા પીળી બીમારોની સેવા કરતી અને જે કાંઈ મેટરનતા પૈસા મનતા તેને આ કુટુંબના રક્ષણને માટે ઉપોગમાં લાવતી હતી. મોઝાં દીનસ પછી પેલી વીધવા પણ આ નાખમાર સંસાર છોડી ગઈ લારે લોકોએ પેલાં બે નાનાં બાળકોને છોડી દેવાની સલાહ આપી કે તેમણે કોઈ પણ રીતે પોતાનું યુગ્મશન કરી લેશે, પણ પેલી ઉઠાર દીનની અગમ્યાએ ધણજ કોઈપણ જવાબ આપ્યો કે “મારો પ્રાણ અથ પણ હું એમ કહી પણ કરનાર નથી. તે કીરતારના આ આપેલા બે હાથ બાળકોને તથા મને સારી પેટે પાળી શકવાને સામર્થ્યવાન છે, અને વળી બધું કમવાની અને દરકાર નથી.”

દેવતંત્રી બેઠેનો, શું આ જુદી પર એનાં ધણું લોકો છે કે જેઓ આ સારી પણ સહી બાઈની મુશ્કેલ એવા બાંધા વચનાં બધાઈનાં કામો કરવાને હામ બીરું શકે અને વળી આ અચરકારક હાથવા બેપરની આલો સાર તો આપણે કહાડી શકે છીએ કે, ધણીજ ઉતમ લાગણી તથા સંકટમાં આવી પડેલો માટે ખરાં છગરની દાઝ વચનદો કરતાં “નીચકે વાધનાં” લોકમાં ધણીજ ન દોષ છે, એમાં કાંઈ સંદેહ નહીં.

(સાંધણ છે.)

માણેકબાઈ દાન શરાર.

એક દીને એક ધારાના હીમાયતી કાપક કાનુની આપણી પોષા બચવામાં મારી નવા દતા, તેવામાં તેજણને એક સારી રસ્તામાં મરદો તે આ પોષા ભેઈ બોલ્યો:

“એકે ફરેડ! હું તો એમજ સદમનતો હતો કે આ બધું તમે તમારાં મરજીમાં રાખતા હશે.”

“ખરીત, હું સાંધણ.” (આંખ મારીને વધીક સહેબ બોલ્યા)

પણ આ ચોપકીએ માત્ર નેહીને વાસ્તે લાઇ નહીં.

જાનામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

મીસ મેરી કારપેનતર.

જન્મ ૧૮૦૭, મરણ ૧૮૭૭.

સંવતે જાણીતી ખાતું રેવરંડ ડાક્ટર લેન્ટ-ની મેરી હતી, કે જેણીએ ધીસતત્વ શે-હરના સુધારા વેળા મોટા આગેસાની ભરપો ભાગ લીધો હતો. કેટલાંક વરસો સુધી તેણી તે શેહરની જુવાન ખાતુંઓની નીસાળની ઉપરી હતી; પણ સાર પછી તેણીનું ચીત પરગજુ આપદો પર રોડાકું. નાની ઉંમરના અને હમારો તથા રખડતા રજળતા લોકોનાં નાનાં બચ્ચાંઓ કે જેઓ

મોટપણે આડો માર્ગ સેહકારથી પકડે છે, તેઓની વતેણક સુધારવાને અને કાંઈ પણ ઉદ્યોગ તેઓને શીખવવાને તેણીએ પીયાર કર્યો. આ ખાતું ઉઘું કરવાને અને તેની ઉપર સારી તકેદારી રાખવા માટે તેણીએ પોતાનો પૈસો ખર્ચવાને તેમજ પોતાથી અને એણી જાતી મેહનત કરવાને તેણી ચુકી નહી.

આ અને એવાંજ બીજાં કારોમાં રોડાયા છતાં તેણી આપણા હીંદુસ્થાન દેશનું બહુ કરવાને પણ પછાત પડી નહી, તેણીની મુખ્ય નેમ આપણા દેશ ખાતે આવી અવેરના લોકોમાં સુધારો કરવાની હતી. તેણી ૧૮૬૬ માં મુંબઈ ખાતે આવી અને કલકત્તા, મદ્રાસ, તેમજ બીજાં મુખ્ય શેહરોની મુલાકાત લીધી, કે જ્યાંથી તેણીને આપણા દેશીઓ તેમજ હિંદુઓ તરફથી સારો આપકાર મળ્યો હતો. મોટ વયિના દેશીઓ પોતાની છોકરી તેમજ છોકરાઓને તેણીના હાથ હેળવ કમવણી આપવાને હમેશા પુરી હતી. આવી આવી પરગજુ અને હખોગી આપદોમાં મીસ કારપેનતરે પુરાકળ ક્ષેત્ર મેળવી હતી. તેણી ૧૮૭૭ માં ૭૦ વરસની વયે મરણ પામી હતી.

અને આપેલું મીસ કારપેનતરનું ચીત ધીસતત્વ શેહરના ફોટોગ્રાફર મી. સાઈરસ વોસ બારકને હાથથી લઈલા ફોટો-ગ્રાફ પરથી લેવામાં આવ્યું છે.

મારી બેહનપણીઓને શીખામણ.

એક સંપીકું મુખી કુટુંબ.

માતાનાં મરતી વખતનાં શુભ વચનો.

હેન—ઓ ભાઈ! તું તો હમેશ કીકટ-ની અંદર ગાંડો થઈ ગયો છે! જે પ્ર-માણે મધમાખો આખો દીવસ ટુકોની અંદર મથે ગાંડો ભમતી ફરે છે, તે પ્ર-માણે તારું મગજ કીકટની અંદરજ ગરક થઈ ગયું છે. નીસાળેથી છુટ્યો કે કીકટ, રાનીવાર અને રાનીવાર કીકટ, કોઈ દહાડો રંગ દોમ સારેથી કીકટ; અને જ્યારે બાઈને આવવાને મોડું થયું

અને પુછે તો કહે કે, આજે જમખાનાની 'મેય' હતી અને કાલે ભાતખાનાની 'મેય' છે. એમ હમેશ મેય વીશીની વાતો! જે કાંઈ દહાડો મેય છે એવું સાંભળ્યું હોય તો, ખાવા પીવાનું એક ઘેર, પણ 'મેય' પહેલાં! એ પ્રમાણે જે તું કરીશ તો આપણું શું થશે? તને, માત્રમ તો હેન કે, આપણાં માની તખીઅત દીનપર દીન ખરાબ થતી જાય છે, તેથી તારે તેમની સંભાળ લેવી નેહી, તેને બદલે મેય-ની સંભાળ લેવા મંડી ગયો છે, એ કાંઈ સારી વાત છે?

ભાઈ—અરે બેહન! તને માત્રમજ ક્યાં છે કે, કીકટ રંગ-વાથી પાણસને શું ફાપ્પો થાય છે? જે, હું કહું છું તે સાં-ભળ; કીકટ રંગવાથી સરીર મગજનુ થાય છે, તેમજ મ-ગજ ખાલે છે; એ પ્રમાણે એના પછા મુખકારક દાખલા છે, તે તને ક્યાં માત્રમ છે? છોકરીઓએ માત્ર ભરવા ગુંથ-વાનું કામ કરી જાણવું, પીનું કાંઈ છે?

બેહન—ના રે! અમને ક્યાંથી માત્રમ હોય! જાણે અ-કલ્પનો જોયમી પાડો તુંજ છે તો! ! !

ભાઈ—બેહન, હવે તું એ ભાંગમડ રહેવા દે. મને પટેમાં આપણાં 'મા' ની તખીઅત કેવી છે તે કહે, જેણે વાર? આજે કાંઈ એવણનાં સરીરને ઠીક છે કે નહીં?

બેહન—ઠીક તો ક્યાંથી હોય? પેટમાં કાંઈ અન પાણી નવ તોજ મુખ થાય કેની? મુખમાં ઝોસડજ પેટમાં પુરું પાંખ-ફેજનું નથી, સારે એમને ઝોસડનો ગુણુ તે ક્યાંથી થાય વાઈ?

ભાઈ—બેહન, જે તું ખરેખરે પુછે તો, મને નથી લાગતું કે એણુ કાંઈ ઝોસા દહાડા કહો.

બેહન—તારા મનમાં એમ છે શું, અથવા તું એમ પારે છે? તારા મનથી એમ કે એવણુ યોગ દહાડામાં મરી જશે?

મીસ મેરી કારપેન્ટર.

MISS MARY CARPENTER.

બાઈ—એમ તો મને લાગે છે, પછી તો ઈશ્વરના હાથમાં છે, તે કરશે તે યશે.

બેહેન—આ બાઈ? આ તું શું બોલે છે? અરે બે એમ થાય તો આપણા યુગ દાસ યશે. અરે આપણું એની પાછળ કોણ છે? નથી કાકા, નથી ગામા, નથી કોઈ સજી વાડાતું કે આપણને દેખાતી તો બેઝાતીને. અરે રે! આપણું શું યશે? અરે! એણે મદા કહ સદીને આપણને ઉઠેલાં, સારે આપણું સુખ ભેવાને નહીં રહેશે, તેના ઉપરને બદલા લેવા તે નહીં રહેશે? (નીઆસ નાખીને) અરે ઈશ્વર! હવે આમારા શા દાસ યશે? બે આપણા “વીતાલ” વીંછ વા-યડી કરે તો, ખરેખર તેને આપણા વીંછે એટલું લાગશે? ને “માતા” એ આપણને તેનાં પેટમાં પુરા નવ માસ રાખી મદા કપ્ટે નવન આપ્યો, તેને જેટલું આપણે વીંછે લાગે તેટલું કોઈ સાવધી ગાને લાગે બાગે નહીં બે!

બાઈ—બેહેન, તું તો ગાંડી યઈ છે! આપણું “મા” હજી તો આમરી છે, એટલા વારમાં તું બીવી વીંછે વીચાર કરે છે. તારા નેની કોઈ ગાંડી તો આ હુઆમાં હશેજ નહીં. માત્ર, આપણે ઘર વર્તી માની આસનાયાસના કર્યે. (નવવંદી.)

(અકસમાતમાં બાપ દાખલ થાય છે.)

બાપ—આજ અચાર મહીના થયા ડાકટરનું એક્સ કરનાં કરતાં કંઈથી મોટા, પણ મારી વાડાની બાપડીને કોઈ દેર પડતો નથી! આખા ગામના ડાકટરે બોલી વળ્યા છું. હવે કોઈ બાપડી રહેશે હોય એમ મને દેખાતો નથી.

એ ઈશ્વર! તે તો મને નેની નેણે તેવી પત્ની આપી, પણ તેનાથી વીંછીને ના પડાય. ન્યાયી હું એની સાથે પડાયો છું, સારથીજ મોજ શોખમાં દહાડા યુગલ છે, પણ એની જીંદગાનીને બે ધંદા લાગ્યા તો પછી મારા સંસારની પુરૂષાણી યશે, એમાં કોઈ શક નથી.

આહ હા! મારી વાડાની સ્ત્રીની જીંદગી વીંછે બે દું છ-પાપી પ્રગટ કરે તો ખરેખર એક મોટું પુસ્તક થાય. એ કેવી રીતે ધરને સંસાર ચલાવતી, કરકસરીથી ધરનો ખરચ કરી ધરમાં બંધાને સંતોષી રાખતી; કોઈ દહાડા એણે મને માંડી સમજાવે તો કહેવાજ નથી. બે હું કોઈ વખતે એના ઉપર ચુરસે યાજી તો તે નીચું મોઢાડું કરી સુખ બેસતી, કે નેની મનેજ એની દયા ઉપજતી. આજ બે વરસ થયાં મારે દાઢ બીડમાં છે, એ વીરે હું દરગીર યાજી તો મને શાંત કરી, મોટી મોટી પીરગીની વાતો કહેતી, તે વખતે હું એક પથરો ગીસલ રૂપીર ધઈ બેતો. એના સદયુક્તા એના અનેક દાખલાઓ બનેલા છે. વળી બે કે આરોગી પાંદેલી અને સગાં વાડાનાંની બાપડીઓ નવાં નવાં લુગડાં, ધરેલાં પેહેડી લગન કાચણમાં મદાસતી કરે છે, તે પ્રમાણે એને સુદય મરે ન હતો. કોઈ દહાડા એણે મને એવું નથી કહ્યું કે, કોઈ નવું ધરણું કરાવે, કે નવી નવી સાડીઓ વેચાતી લાવો. સ્વરે એવી સ્ત્રી વીરો શું હેવાન આપું, તે મને કોઈ સમજતું નથી. હું પોતેજ મનથી શરમાઈ નવું કાપડ બાપડ આપ્યું હોય ને ખરીદ કરવા વીંછે પુણું તેમને પોતેજ ચડાવતી.

આહ હા! એવી પત્ની વીરો જે કોઈ કહ્યે તે યોગ્ય છે. વળી જુઓ તો એ કોઈ પૈસાનાગાની હોતી નથી. એ તો ખરેખર છે કે, પૈસાવાળી હોતીએને તેમનાં માથાપ માથે ચઢાવે છે, તેથીજ તે હોતીએ સાસરે પોતાના ધણી સાથે બરાબર સુખ ચેતનાં રહેતી નથી, અને ગામમાં તેમને વીરે દેડ ફરેતી થતી સંખ્યાય છે. હવે એ વીરે બધારે ટકક કરવી ઠીક નથી. હવે તો વરા ઘેર જાડો. આજ ત્રણ ચણ ચણ થયાં આંખને વરા નીંદ્રા નથી, તેથી ઘેર વર્તે વરા એસડ પાણી મારી ખારીને આપી વરા લેડું.

(આગળ નવ છે, બેઠકામાં સામેથી એક મીત આવે છે.)
મીત—કેમ બાઈ, તારી સ્ત્રીની તપીઅન હવે કેવી છે? એસડ કોણનું કરે છે? તું બીટો છે શું કરવા? નેની પેસા પાસનજ (પેસાતાકી) ની બાપડી બ્યારે મરવા પડી હતી સારે મોટા મોટા ડાકટરોએ પણ તેની બાપડા હોડી હતી એ ને તે દમણા નેવી ભેઈએ તેવી તંદરસ્ત યઈ છે.

બાપ—બાઈ, એ નો નસીબની વાત છે. ચાલો હવે જઈયે. (નવ છે.)

પવન ઉપર મુતેથી મા, હોરો અને હોરી પાસે ઉભાં છે.

હોડી—માયજ, હવે આપના જીવને વરાક આરામ છે કે?

હોડી—જેઠને ડાકટરનું એક્સ આપ્યું કે?

હોડી—બાઈ, એક્સ તો ક્યારનુંજ આપ્યું.

મા—મારો વાડાનાં હોડાંએ, અર્ધાં આવેલાં. હું તમને આજ એક શીખામણની વાત કહું છું તે સાંભળો, અને આજની તે શીખામણ પ્રમાણે ચાલો.

હોડી—માયજ, માતાનો ધર્મ તો એવ છે કે, હમેશા નવ-રાસની વેળાએ પોતાનાં હોડાંએને સારી સારી શીખામણો કહી, તેઓને સારે માર્ગે લગાડ્યાં, તેટલા મારે મારાં વાડાનાં માયજ, આપણી શું ઈચ્છા છે તે કહે, અને બેક જણ્યાં સાંભળાને તેવાર છીયે.

મા—વાડાના રાવજ, તારી મોટી વાણીથી માફ મન એ-ટલું તો દરખ પામ્યું છે કે, કોઈ બેલવાની મના નથી, મારાં અર્થત વાડાનાં હોડાંએ, મારે તમને આજે ને કોઈ કહેતું છે તે કહેવાને મારી જીભ ઉપડતી નથી.

હોડી—કોઈ રીકર નહીં માયજ, કોઈ યભરાશો નહીં.

ધીરેથી બોલજો, કોઈ જીવાળ નથી.

મા—સાંભળો હોડાંએ, મારી અતની ધડી હવે પાસે આવી છે, મને ઈશ્વરને લાંબું તેડું આપ્યું છે, કે જ્યાં ગયા વગર છુટકો નથી. આ સમુદા સગર હોડી, તમારાં જ્યાં વાડાનાં પુત્ર પુત્રી, અને ખારા પતીથી વીંછી પડી, આ દુ-ખાનું સુખ દુઃખ ભેવાને બરડે, હું યોડીક પળમાં અંદીથી વીંછાય ધઈયે.

હોડી—(દુઃખથી) અરે! વાડાનાં માયજ, અમે નીરદાર બા-બક કે ને દજી તમને માદાન છીયે, તેઓથી વીંછાં પડી વીંદાય કેમ થયો છે? માયજ, અમારી એવી ઈચ્છા છે કે, જ્યાં અમા-રી સંઘની વાડાથી મા હોય ત્યાં તેની સાથે દસી જુદીથી રહી, તેના જીવને સંતોષ પમાડયે, પણ તમે તો તેની દરકાર ક્યાં

વીના ચાલ્યાં જાયો છે. શું તમને અમારી દયા સુદૃઢ નથી આવતી વારે?

છોકરી—માયણ, આં નીરહોય બાળકોને ઘણાં દુઃખો સહન કરવાં પડશે! (રડે છે.)

મા—વાદાલાં છોકરાંઓ, તમને રડતાં જોઈ માફ દેખું કદાચ ને બદલે નરમ થતું બધું છે. તમારે મને આ વખતે લીમત આપવી જોઈએ, તેને બદલે ડચકાં કેમ ખાઓ છો વારે? શું તમે જોમ પારો છો કે, મને તમારી દયા જરાયે નથી?

છોકરી—વાહા! માયણ, અમારાંથી જોમ કેમ કહેવાય કે, તમને અમારી દયા નથી આવતી.

મા—સારે જુઓ મારાં વદાલાં છોકરાંઓ, ઈશ્વરે માન તમને શીખામણ દેવાને માટેજ મને યોરિક વખત જીવવા દીધી છે; માટે મારી આંખની કીકીઓ, તમે સાંભળો—

‘મારાં મરણ પછી તમે એક બીજા’ સાથે દલીખીને ચાલો, એવી રીતે કે કોઈ દહાડા તમારે છુટાં પડતું નહી, બેઠે એક બીજા’ ઉપર હેત રાખો, ધરમાં કદી પણ કંચો કંકાશ કરતાં ના, કારણ કે મારી પછી તમને કોઈ શીખામણ દેનાર નથી. તમારો બાપ જો ફરીથી પરપોશી તો પછી તેનું હેત તમારી ઉપરથી જોઈએ થશે, એમાં તો શક નથી. હમેશ તમે તેની સેવામાં તપર રહેજો. તેનું દરેક કહેણ માનજો. કદી કોઈ સાથે લડી વડી તેની આગળ ‘રાવ’ ખાવા જશો નહી. તમારો પીતા તમારે માટે જો બીજા ‘મા’ લાવે તો તેને કદી પણ પચવાત ના. તમે એમજ સમજાવો કે, પરમેશ્વરે તેને માટે કેશજો મોકલી છે. કદાચ તમે તેને હુમલોશ તો તમારા ઉપરથી તેનું હેત ઘટશે, અને તેથી આગળ જતાં મારાં પરીણામ નીપજશે, કારણ કે જો તમારા બાપને ઉપર ચડું સમજાવી તમારી સાથે વેર પડાવશે; એટલા માટે તમે બેઠે જણા સંપીને રહેજો. મારાં વાદાલાં બચ્ચાંઓ, હવે મારી જીમ ઉપડતી નથી, મારોથી વધારે બોલાતું નથી, પણ હેટલું કહેવાતું તો એજ છે કે, એક બીજા’ ઉપર ‘જેમ’ રાખજો. અ’ અ’ બુલતાં ના, નહી તો તમને તો નહી પણ મને મારાં મરણ પછી ગામનાં લોકો ગાળો દેશે કે, માએ છોકરાં-ઓને સારી ચાલ શીખવી નહી. એટલા માટેજ મારી શી-ખામણ બુલતાં ના.

(બેઠલામાં ‘બાપ’ આવે છે, તે બને છોકરાંઓને પોતાની પાસે લઈને)

હોસબજ—મારા સહાન વાદાલા શાવક અને શીરીન, તમે શું વાતો કરતાં હતાં?

શાવક—વાદાલા પીતાજી, અમારી ‘મા’ ની ચાલી દશ જોઈને અમને ઘણું માફ લાગે છે. અમને અંતઃકરણથી વાહાતી જે મા, કે જેણે નવ મારા સુધી પોતાના પેટમાં રાખી, મારા કદ સદી જન્મ આંખો પછી હજારો દુઃખોમાંથી ઉગારી એટલાં મોટાં કીધાં, તેનો અમારે બદલો આપવો જોઈએ, તેને બદલે તો અમને તેવજી છોડી બધું છે.

(તે રડે છે, તેને જોઈને શીરીન પણ રડે છે.)

બાપ—મારા અલંત વાદાલા શાવક અને શીરીન, હજી તો

તમારી વાહાલી ‘મા’ બીજાના ઉપર પડી છે, ને જો ઈશ્વર ઈચ્છા કરી તો, એમાંથી પણ ઉઠીને દુશીઆર થશે. તમે અસાર-થીજ શા માટે રડો છો? તમારા રડવાથી તેને પણ રડતું આવશે, અને તેથી તેની માંદગીમાં વધારો થશે. બેઠાં તને માવમ છે કે, બીકટ પ્રસંગે ધીરજ ધરી લીમત આપવી જોઈએ, તેને બદલે તો તું મોટા યઈ રડે છે. જો તારાથી તારી નાની બેન શીરીન છે, તે તને જોઈને વધારે રડશે, એટલા માટે તારે ધીરજ રાખવી જોઈએ. તમારો ‘મા’ ને શાંતી આપ કે નેથી તેને જીવ સંતોષ પામે; સમજો!

શીરીન—વાદાલા પીતાજી! તમે અમને ધીરજની વાતો કહો છો તે અમે માન્ય કર્યે છીએ. પણ અમારી સૌથી વાહાલી ‘માએ’ અમને કહ્યું છે કે, તેમનો મરવાનો વખત થોડો રહ્યો છે. જ્યાં એક મોકસ મોડી શીખામણની વાત કહી છે, અમે બેઠે બેઠેન બાઈએ નીચક કીધો છે કે, આજથી અમારાં હેતવ-તાં ‘માયણ’ ની શીખામણ પ્રમાણે ચાલું.

(તેને આ પ્રમાણે બોલતી જોઈને શાવક ઈસારત કરે છે, અને મોટાં ઉપર હાથ દઈને કહે છે કે, સુખી રહે. એટલામાં બાપની નજર તેની ઉપર પડે છે તેથી તે ડુછે છે.)

બાપ—કેમ બેઠાં! એવી તે શું શીખામણ તમારી માતાએ તમને આપી છે કે, તે મારાથી છુપી રાખવા તારી. બેનને ઈસારત કરે છે?

“મા બાપ” પોતાનાં છોકરાંઓને શીખામણ આપવી એતો તેમનો ધર્મજ છે, કારણ કે જે પ્રમાણે કુમળું આઠ વાળે તેમ વજે અને મોટું થાય તો કેટલીએક કાશેશ કરી. પણ કદીએ હાથથી વાંકું યમાતું નથી; તેજ પ્રમાણે છોકરાંઓ બ્યારે નાનાં હોય સ્વારથીજ દરેક ‘માત પીતા’ એ સારી સારી શીખામણની વાતો કહી તેઓનાં મનમાં ઉતારવી, કે જેથી તેઓ આગળ જતાં સુખ પામે. બેઠાં! તને માવમ તો હશેજ કે, મીઠું મોડીપણા ચાદમા પાઠમાં પોપટનાં બે બચ્ચાંની વાત આવી છે તેમાં જોની! નાનપણથી એક સારાં માણસને લાં ઉછરું અને બીજું નહા-રોને લાં, તેથી બેજે જણમાં કેટલો તફાવત હતો વાર? તારી બેઠન મને કહેતી હતી તે વખતે તેને અટકાવીને, મારથી તું છુપી રાખવા માંગે છે, સારે જરાક એમાં તે પાપ કાઢું છે એમ થયું, તે પરમેશ્વરને તું જરાક ઝોતેદાર કંદો છે.

શાવક—વાદાલા પીતાજી, એમાં મેં કંઈ પાપ કાઢું નથી, કારણ કે ‘જુદું’ બોલતું એ મહા પાપ છે એ વાત તો ખરી, પણ જુઓ, જે જુદું બોલ્યો હોજી તોજ મને પાપ લાગે કેની? બાપ—હાજ તો.

શાવક—સારે તમે મને પાપને માટે દોષ કેમ સુકો છો વાર? કારણ કે હું કોઈ મોટું બોલ્યો નથી. એમાં જો મારો તકસીર હોય તો હું પાપી કહેવાલો. વાર, (શીરીન તરફ જોઈને) અમે કમખખત બેઠન, તુંએ શું બંદી બગાડી નાખી, તારા પેટમાં એટલું સમાવસ કરવાની જગ્યા નથી, કે તું જોય છે કે જ્યાં તારા બે શબ્દ ઉપરથી કેટલી તકરાર આપણાં સુરખી બાવા સાથે કરવી પડે છે. જો તું કોઈ બોલતે નહી તો હું તને ઈસારત કરતે નહી, જ્યાં સુરખીજીને યરસો

પણ લાગતે નહી, મારે મારે આવી તકે તુંને બેન દાખલ એ સમજુન કહેવા છે તે ખુબ ધ્યાનમાં રાખજે કે ફરીથી એમ કરી તુંને સેવેતે પસતાવું નહી પડે.

શીરીન—સારે બોલો, મારા વાદાલા બાઈ.

શાવક—જે તું એક આગળની સાંબજેલી વાત બીજી આગળ કરશે, તો તેમાં મોટા ઝગડો લાગશે, કાચુ તે પછીથી હુશીયાર રહી, પેલીની સાથે વેરથી વરને, જેથી તેનાં મનને ખોટું લાગે કે શું હશે જે મારી સાથે કોઈ સહજાવીને કરે છે, જેથી સેવેતે તેને પુછવાની ફરજ પડે છે, અને પછી ખચર થવાથી તારી ઉપર સરબેનો તીરસકાર સીવાય બીજું કંઈ નહી, તારે સમજવું. મારે દેવેથી જરા મગજ કેડાણે રાખીને બોલવા તેમજ વાતનીતમાં હુશીયારી રાખજે.

શીરીન—(આઈની પાસે જઈ હાથ ભેડીને) વાદાલા બાઈ, મને માફ કરજો હું મહારી મોટી જીવ થઈ છે.

આપ—(અનમાં) કોણ જણે એની માએ કેવી શીખામણ દીધી છે!

શાવક—એન તને માફ છે, બા. આપણું “માએ” જે જે શીખામણ આપી છે તે ધ્યાનમાં રાખજે, બીજું મારે કંઈ કહેવું નથી.

શીરીન—(કાન મંદડીને) માફે મારા વાદાલા બાઈ, હવે હું કદી બુઝીશ નહી.

આપ—હવે સાંભળો.

શાવક—સારો પીતાજી, હવે ઝટ કહેા, વજર ફેડાટની ટક ટક કરવાનું માંડી વાળો.

આપ—જે પ્રમાણે આંખાનાં ઝાંઝને આમૃત જેવાં ફળ હોય છે તેજ પ્રમાણે આમણીને ખાતાં હોય છે. જે કે સંસારની અંદર આંખા અને આમણી એ બને બહુ ખપનાં છે, તોપણ અંધી એ ઉઠાહરણને ખાતર તમને કંઈ છું. સારે એવ પ્રમાણે તારાં માણસનાં છોકરાં હોય તેનાં છોકરાં આમળ જતાં સમજી, ડાહ્યાં, અક્કલવંત, વીચારવંત ને બહુ ભલાં થાય છે. અંધી જો કે તારી માને પેટે તું એક ફળ પ્રાપ્ત થઈ છે, તારી માને સમભવ કેવો મોહનસાર, માયાળુ અને હસ્યુખો છે, સારે તેનું ફળ જે તું અને આપણો શાવક તે કેવાં નીવડ્યાં છે! તેજ પ્રમાણે દુરામરોહનો પાપ કે જે દુરોડ લોકોની ગરબ ફાંસેલો આવેલો છે, સારે તેનાં ફળ દુરામરોહ અને તેની બેનો કે જેઓની ઉમર તમારા જેટલી છે, તેમને અલ્લાઈની મા આપે ખોટું બોલવાની ટેવ ખાડી છે તે કાંઈ હવે જગ્યાની છે, કેમકે પડી ટેવ તે કદી ન ટલે; સારે જુઓ કે આપણામાં ધણક લોક એવાં છે કે કોઈ માંગનાર ધરે આવે, સારે તેનાં છોકરાંઓને તે ધરમાંથી અગાધથી ચેતાવી રાખશે કે કોઈ આવે તો સાર કહેવું કે રોક ધરમાં નથી. પણ રોક મુઠ પર તારા દેતા બેરી સાથે મપાટા હાંકતા હશે. આ ઉપરથી એટલીજ શીખામણ લેવાની છે કે કેટલોક મા આપો પોતાનાં છોકરાંને ખોટું બોલવાની ટેવ પોતેજ પાડે છે, સારે તે અચ્છો મોટાં માથે અને તેવાંજ કામ કરે તેમાં શી નવાઈ છે વાઈ? કેમ બોલોતો નથી શાવક—

શાવક—આવા, એ વાત તો ખરીજ છે.

હોસંગજી—કેમ માય શીરીન, હવે તારા જીવનો ખુલાસો થશે કેની? માલ હવે તારી માનાએતને શું શીખામણ દીધી છે, તે ઝટ કહી દે.

શીરીન—આવાજ, કહેવાનું તો તમને એટલુંજ છે કે, મારી માતાનાં મરણ પાછમ તમે અમને તજ અમારાં બનેના ખુરા હાલ કરશે.

હોસંગજી—માય એ તું શું કહે છે વાઈ? શું હું તમારા ખુરા હાલ કરીશ? ના, નો, મારાં વાદાલાં છોકરાંઓ, (કાંટી કરીને) તમને મારા અજાના હાર તરીકે માનીશ, કદી તમારાં થી હું પીહીએ પડવાનો નથી, એ તમારે ખાસ યાદ રાખવું! શું એ વાત તમારી માએ કહી છે વાઈ?

શાવક—હા બાવાજી, માત્ર એ વાત કહી છે એટલુંજ નહી, પણ એવુંથી કહવું છે કે જો તમારા પીતા પીજી બેરીને લાવે તો તેને તમે મારે કેડાણે ગણજો. પરમેશ્વરે તેને મારે કેડાણે બેસાડી છે એમ માનજો, તમે તેની સાથે હેતથી વરતાજો, તે એવી રીતે કે તેને તમારી દયા આવે, એવું માતાજીએ કહ્યું છે.

હોસંગજી—વાદ ન્યાવક, બીજું કંઈ કહ્યું છે કે! (એટલામાં શીરીન વચ્ચે બોલી ઉઠે છે.)

શીરીન—હા બાવાજી. બીજું એમ કહ્યું છે કે કેટલીક સાવકાં માતા ધણુજ કંઈક દેવાની હોય છે, અને તેઓ પોતાનાં સાવકાં અચ્છાઓ ઉપર ધણુજ જુલમ જુલારે છે, તે સાથે વળી પોતાના ધણીને કહી અચ્છાં ઉપરથી હેત આણું કરાવે છે, એટલે તે આપનાં ગરીબ અચ્છાં રેખળતાં ફરે છે અને તે આપડાંઓની હાલ વા ફરવાદ કોઈ સેવું નથી. એટલુંજ કહ્યું છે, બીજું કંઈ કહ્યું નથી. પણ આવાજ, અમારી માતાજીને મરણ પાછમ તમે એવું કરતા ના, હં!

હોસંગજી—વાદ! શાપાસ દીકરી શાપાસ, ધન્ય છે કે તમારાં જેવાં છોકરાંઓ ઈશ્વરે મને આપેલાં છે. અરે! મારાં ખ્યારં છોકરાંઓ, તમે કદી એવું ધારતા નાં, કે હું તમારી માતાનાં મરણ પાછમ તમારા હાલ કરીશ; પીકાર છે, એવા “આપ” પર કે જે બીજી સીનું સાંબળી ગરીબ અચ્છાંઓ ઉપર દુખ પાડે. ખાસ શાવક, તું શું ધારે છે કે તમારાં જીવણી હું મારી મામા એછી કરીશ?

શાવક—વાદાલા પીતાજી, તમારા હાલના વીચાર પ્રમાણે પરં યુજો તો, મને કાંઈ દેખાતું તો નથી કે તમે તમ કરો! પણ કોણ જણે? તમે એક વાર બીજી (મા) ને લાવો એટલે તે તમને ભખાવી અમારા ઉપરથી તમારી મામા એછી કરાવશે, તે હું હમણાથી કેમ કહી શકું વાઈ? કેમ બહેન (શીરીન) બોલતી નથી વાઈ?

શીરીન—હાન તો બાઈ (શાવક); કોણ જણે આપણાં કરમમાં શું લખેલું છે તે, આપણા જેટલાં છોકરાંઓની મા તો કેવી સુખનો લાહવો લઈ ફરે છે, ને આપડી આપણી મા તો ખટકાવપર પોતાનાં મરણનો વીચાર કરતી પડી રહી છે. (રડે છે) આન બાઈ, હવે જરા યોસડ આપવાનો વખત થયો છે. (બને જણ નથી જો.)

હેસંગઝ—(એકદા ખેડકારક રીતે) આહ! શું છોકરાંઓ રચાણું છે. તેઓની માતાએ મરવાની પેઢિયાંજ શીખામણ આપી છે, કે આગળ તેમને કામ પડે. ખરેખર! આવી સ્ત્રી મલવાને હવે તો બહુજ મુશ્કેલ, કારણ કે જે પ્રમાણે ભલી, સ્વાણી, સરઘણી, સુશીળજ માણસનો આ જગમાં ખર્ચ છે, તેવાજ પેલી. હુઆમાંથી છે, તેથી એને પેલી હુઆમાંથી તેડું આવેલું છે ખરું, પણ હું તો મારાં અલ્પત વાકાણાં બે છેક-રાંઓનું બહુ સાધ્યું એનું મારા અંતઃકરણથી ઉધર પાસં માંડું છું.

(એકદામાં દોડતી દોડતી શરીર આવે છે.)

શરીર—જાણા આશો તો! ઉતાવળ કરો!! માંચણતો પ-છાંજ આગેરી રૂંધાં છે, હવે તો કાંઈ બોલતાંથી નથી. (રડતી રડતી) આશો ખાંવાલ.

હેસંગઝ—આજ સુગી રહે. પરમશ્વર ને કરશે તે યશે, તેની આંગળ કાઢીનુંથી ચાલનું નથી ને ચાલવાનુંજ નથી. એ યમ રાજા (જમ) તેને લેવાનેજ આવ્યો હશે તો તેણી ગયા વગર કંઈ છુટકો છે વાર? ચાલ. (બને જાણું નંપ છે.)

[સાંધણું છે.] મીસ ગેહરજાનું ધનજશાહ ખરાસ.

સી માતા તરીકે.

જાંક સાચ્યાં ને સદયણી મરદો તથા ગોરતોને સ્ત્રીઓએ કેળવેલાં છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટસ જ્યારજ વોશીંગટનની માને કેટલું આભારી છે, કારણકે જ્યારે તેનો આપ તેને અગવિચર વરખનો મુશ્કેલ મરજી પા-ચ્યો, લારે તેની માએજ તેની મીત્રકતોને સમજા વહીવત, એક ગોલા ઘર ખટલાનું ઉપરીપણું, તથા ધણાંક છોકરાંની કેળવણીનું સમજું કામ માયે લીધું. તેણીએ

જ પોતાના છોકરાને નેથી, સચ્ચાર, પ્રમાણીકપણાની વખાણ દેખાડી હતી, જેથી તે એટલા જાગી પદવીએ પોંદાંઓ ને પોતાની આભારી રૈયનની વખાણ સાથે પોતાનું નામ અમર કરી ગયો. ચોરક લીટન પણ પોતાની હુશીયાર ને. ગુણવાન માને કેટલા આભારી હતો, જે જુદી તેને તેણી તરફથી ઉતરેલી હતી, તે તેણીએ સંબાળથી ખીલવી હતી, ને તેનાજ સુધરેલા વી-ચારના ઉત્તેજનથી તેને અંધ લખવાની પહેલી કલેશોનાં ઉત્ક મલી હતી. શું લારે માતાના દાખવાથી છોકરાંપર અસર થતી નથી? ચાલજતાં થાય છે, અને તેથીજ તેણીને સાથી સંરસ કેળવણી પર હક છે; જે મરદ એક નાનાં જાગરના આકાર-માં છુપાયેલો છે, તેને માથા તથા માળાકાળી ઉધારવાનો તેની મા પર આધાર રહે છે. તેણી પોતાનાં જમ્યાને બહુ કરવા પોતાના દાખવા ઉપરથી શીખવે છે, જે તે વખતસર થોડી પદવીએ પુરો, તો તેની આરથી જીર્ણ તેની માને ધટે છે. વધારા ધણીમાંથી, ને માથાજ માતા ને આ સમજું કરે છે; તેમને એક આડની માફક કુલ ને ફળ પછવારેથી મળે છે.

આપણે આ સમજું એક મલી ને હાપણવાલી મા વીધે જોવી ગયા છીએ, જે પોતાના ધરના કારણપાર પર સારી રીતે દેખરેખ રાખે છે, જેનાં મોદકમાંથી દમેશાં હાપણવાની ચમ-ના નીકળે છે, જેની જીભમાં હર વેળાએ મીકાસ હોય છે, જેણી પોતાની કરને ને જોખમો સારી રીતે સંક્રમણે છે, ને પ્રમાણીકપણે જમનવાનો ધન કરે છે. પણ એવીથી માતા એ છે, —ધારા કે મીસીસ સ્મીક જેવી, જેણી પોતાનાં જમ્યાં ને માગણીઓ કરે તે સમજી સ્વીકારીને તેમના પર રાજ કરે છે, આથવા તો મીસીસ બ્રાકોન, જે હમેશાં “ના” થી જામજ કરે છે; હવે ક્યું વધારે ઉકારનાકારક? અતીશય લાડ, કે હદથી જવાહ ધાકનું દબાવું? કાંઈ માતાઓ મંડળીઓમાં ફરી, મોનું કરીને ઉમરે પુરેથી સ્ત્રી કરતાં એક ધણી જુવાન છોકરીની માફક પોશાક પેહેડી, પોતાનાં જમ્યાંઓની સંબાળ દારી તથા શીક્ષકોને, સોંપવાનું પર્મદ કરે છે, પણ સંકળી કપકાને પાત તો એક ખરાબ સ્વભાવની લંડણી માતા છે, જેણી પોતાના આર્થિક, નોકરી ને છોકરાં સાથે આખો હકારી કંકાસ કરે છે, ને સપજાં, સાંચે દુશ્મની કરે છે. જ્યારજ ઈવીયટ એવા સ્વભાવની એક સ્ત્રીને સીસીલીયાનાં પીઠ સાથે સરખાવે છે, કે જેનાં પીઠ હમેશાં બેમાં ને સીધાં હોય છે. છેવે સરખાવે; આપણે એવી માતા વીધે જોવાતાં જુવનું નહીં નેહીએ, કે જેણી પોતાનાં જમ્યાંઓને દેશન તથા પેલાકાને ચાહતાં શીખવે છે, અકસર કરી છોકરીઓને, અને તેઓ શું શીખે છે, તેની જરા પણ દરકાર કરતી નથી; અને જે દરેક મીન થોડી થોડી શીખ્યાં હોય, તો સંપુર્ણ કેળવણીમાં સમજે છે. વારને વાંચનારી બેહેનો, જોશાની બંધેસથી આમે ઉશા વર્ગોને જગતી તમે નહીં દરો, એવી આશા છે.

—લઈલ ખન દોડતા.

કાંકેડી શરીર—માયલ, ગોલા ખાંચરના ફરાંમંજો મારા દાખત માંગણી લીધી છે તે મેં જુધી સાથે ક્ષુલ્લ રાખી છે.

લાલજ માયલ—જરે વાંચરે એ તેં શું કાંઈ, એતી પારા તો દાલમાં એક ધઈ પણ નથી; જ્યારે એનો માસો તથા કાકો મરદો સારેજ કંઈ એના દાખમાં; ફાલો આવે.

કાંકેડી શરીર—માયલ તમે તો કંઈ સદમજનાં નહીં ને જામ-થી તત્કલ કરવા દેરો; ગોલા ખાંચરના ફરાંમંજ, મારી કહેવા-ની મતલબ એવલુના -કાકોનેજ લીધો છે, કે જેણજ લાલમાં પચા-વન વરસની ઉમરના છે.

લાલજ માયલ—(જુરી સાથે જોવરના લઈને) આ જોડાને જોડાતાવા સલામત રાખે ને. અખઈ ધઈ જગતાં રહે.

જુવાન ધણી—શું તારી પગીસ વરસની ઉમર છે, વાહા એક વરસની માત પર લેખન થવાની આશાક તેં તો મને કહ્યું હતું કે તારી ઉમર માત વીસજ વરસની છે!

જુવાન ધણી—(કંટાળેને) હવે તમે પોતેજ જુવો કે વરસવા ધણી હું ઉમરમાં કેટલી જલદી વધી ગઈય.

"સનળીમ" નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

૪૦-હુઆસોનાં કુપડાં.

૪૧-ચીકીનો હુઆસો.

ભરેસપતવાર, તા. ૨૬ મી અક્ટોબર-એ વાનુએ "લોતા" માં અમારી માવજત કરી હતી, તેણીએ "સેનટી-આંગો" ના રોનેરરપર એક બેઠામણુ પત્ર આપ્યા હતા, જે ધણી આજે અમુને મસા આપ્યો અને અમુને શું શું જો-

ઈનું હતું તે વીસે યુગપરજ કાપી. તેની ગાડીમાં અમેા દસ વાગે ફરવા નીકળ્યાં. અમેા પે-
હેલાં "કમ્પેનીયા" ગયાં, જે ગામ ૧૮૬૩ માં જેસવીત લોકોનાં બળી મયલાં દેવળની જગ્યા
પર બાંધ્યું હતું; એને લગતી વારતા અણીતી હોવાથી હું તે દુકાનમાં કંઈ જવાની રજા લેકાં
હું. એક દહાડે "વરજનનો રીસત" હતો અને દેવળ ખીચોખીચ ભરાયલું હતું, જેમાં ધણો
ખસો ભાગ જુવાન ઓરતોનો હતો. તે દેવળની મોઢેસો દાસ સનગારવા જે કપડાંના પરકાઓ
વાપડવામાં આવ્યા હતા તે સળગી હાથ, બળતાંઓ વધતાં ગયાં, અને જે દોરડાંથી બતીના
દીવા તાંગેલા હતા તે બાળી નાખ્યા, તે બળતી બતીઓ નીચે ખેડેલાં માણસ ઉપર પડી.
બારણાંઓ અંદર ઉઘડતાં હતાં, તેથી લોકોએ ધનમરઠમાં તેમને દાણી બંધ કાપ્યાં. પાદરીઓએ
દેવળનો સામન અને મીચકત ચોરાઈ જતી અથવાવાને પહવારેના મોઢા ફરવાનને તાળાં માર્યાં,
જેથી ધણાંએક જેઓ બચી શકતે તેઓ ચીચારીઓ પાડતાં બળી મુલાં. પાદરીઓની એની
માથથી લોકોનો યુરસો બહુ ઉત્કેશયો.

૪૨-સેનટીઆંગોનાં સવા-
રની બંદગી.

મીસ્તર લોંગે અમુને કહ્યું કે, જે સડવારે આમ લાગી તે સડવારે તે ચોરાક મીટ્રા સાથ
"આવમેણ" ઉપર ફરતો હતો અને તેણે ઘણે હુમ્મરો નીકળતો જોયો. તે તરત જે બાહુથી
પુચાડો દેખાયો ત્યાં દોડયો અને સમને બજાર આપતો ગયો, પણ દેવળ આગળ આવી પુગતાં
તેનાં બજારણાં અંદરથી બંધ થયતાં જોયાં, અને હુમ્મરોએ ચીચારીઓ બદાર સંભળાતી
હતી. તે ચોરાંક માણસો સાથ પાસેનાં વરમાંથી દેવળને મથાસે ગઈયાં અને ઉપર એક બકાડ
પાડી દોરડાંના ફાંસા કરી નીચે નાખ્યા તેથી ચોરાંક બાનુઓ બચ્યા. બીજે દહાડે સડવારના દેવળનો અંદરનો દેખાવ ધણોજ
ભયંકાર લાગતો હતો. તે બજેલાં માણસોને એક ઘોરમાં દાટ્યાં અને તેના પથરો પર નીચલા મોસો કોતરેલા છે- "તા. ૮મી
ડીસેમ્બર ૧૮૬૩ ને દિને "કમ્પેનીયા" નું દેવળ બળી ગયું અને તેમાં મરણુ પામેલા આસરે જે હબર માણસોને આ જગ્યા
પર દાટ્યા છે."

ભાર પછી હમેા દરબારનો દાસ જોવા ગયા અને બપોરે એક વાગે મરદમ દોન હુકી કુચીના કુલનો બાગ જોવા ગયાં.
હમે તે આખાં ખેતરમાં ચોરા પર જે કસાક સુધી ફર્યા પછી લોનાં અંગકામાં હમે આવ્યાં ને ખાનું
ખાઈ ચાંતાના ચંદનીમાં પાછા "સેનટીઆંગો" ગાડીમાં ગયાં

શુકરવાર, તા. ૨૭મી અક્ટોબર-મીસ્તર લોંગ સાથ આઠ વાગે મળ્યા આવ્યા પછી હમે
અંબર તરફના મોહિલામાં ફર્યા. અહીં દરેક જાતની જુદી જુદી દુકાનો છે ને એક દુકાનમાં ધણા
સરના ભાવે કપડી, ખીજરતીક, તોસત ને બાંદી ફરેયબીજ તથા પાંડ જેવો નાસ્તો આપવામાં આવે છે.
બપોરના હમે "સેનટી હુરિઆ" ની ટેકડી જોવા ગયાં, ત્યાં ફરી જે તોપીઓ વેચવાનું મોઢું મપક છે.
ત્યાં મી. બોંગ હમુને લઈ ગયા. સાથી સરસ તોપીની કીમત રૂપા એક હબર ને વીસની હતી, એ
તોપીઓ ધાસની બનાવેલી હોય છે. હમે હવે તંકશાવ જોઈ પાછાં હોતેવમાં ગયાં, ને જોવુંજુ તો
મારી આખાંની એક ઓહણી ચોરાઈ ગઈ હતી. મેં લોનાં વાગે કહ્યું, પણ તેણે કંઈ ધ્યાન આપ્યું નહીં. આ સાથી આવે છે.

૪૩-ચીકીમાં ચોરા-
ઓ સાથી આવે છે.